

FRATRIS
HECTORIS
PINTI LVSITANI
HIERONYMIANI,
SACRÆ THEOLOGIÆ
DOCTORIS, ET IN ACADEMIA
Conimbricensi S. Scripturæ Professoris,

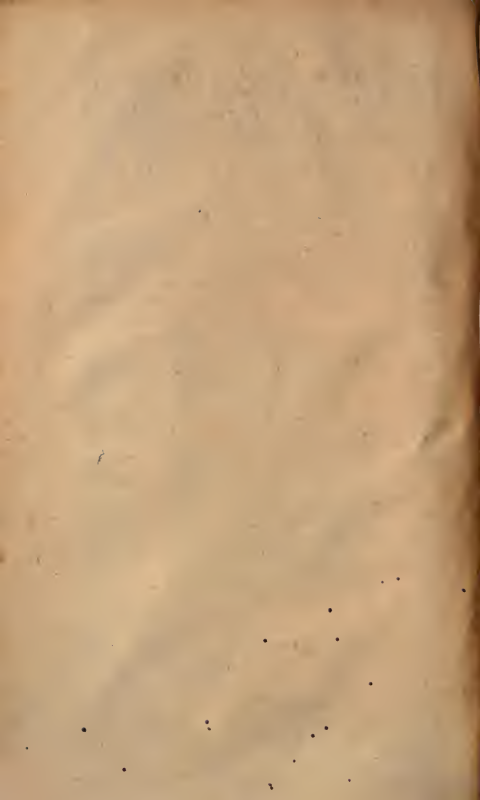
*DIALOGI MORALES AB AVTORE IPSO
vulgari Lusitanorum lingua scripti, nunc recens latinitate do-
nati, et ad reliqua auctoris opera adiuncti.*

TOMVS QVARTVS.

LVTETIÆ PARISIORVM,
Apud Michaelẽ Sönnium, via Iacobæa,
sub scuto Basiliensi.

M. DC. XVII.
CVM PRIVILEGIO.

INTERPRES LECTORI

CHRISTIANO SALVTEM.

Neminem ego tam aliquid esse ab omni humanitate existimo, ut non vltro fateatur, vix quemquam hoc nostro seculo extitisse, cuius ingenio & industria plus creuerit sacrarum literarum studium inter suos ciues, quam doctissimi illius viri Fratris Hectoris Pinti. Ille enim renascentes iam tum in Conimbricensi Academia bonas literas primum excepit, summis vigiliis & laboribus terfas, ornatas, expolitas eò cuexir, ut cum varia aliarum regionum eruditione, & multiplici elegantia Academia illa Lusitana posset certare: Confirmant iudicium nostrum cum alia non pauca quæ ad nostram indaginem aut non venerunt, aut in scriptis eius aduersariis hæserunt, ab illo doctissimè composita volumina: Tum insigne hoc Moraliū dialogorum opus, quo vulgari Lusitanorum lingua nullum fere nostra memoria produit eruditius, & politiorum disciplinarum studiosis vtilius, cuius eximia pierare, & eruditione ducti, multi multis idiomatibus traductum subinde ediderunt. Quorum nos vestigia secuti cum reliqua eius Doctōris scripta Theologica, in meliorem formam digesta, & multis maculis repurgata ederemus, tam pulchram tantòque genitore dignam prolema etiam in paternam familiam, hæreditatisque auitæ partem, a nobis Latinitate donatam vindicauimus, & in vnum volumen conegimus. Plurima enim scripturæ sacræ acutè & ingeniose explicata loca, politiorisque disciplinæ authorum non pauca ad Lydium vocatæ sententiæ, veræque & Christianæ pietatis non leuia argumenta nostros conatus facilè spero probaturos: Cæterum de dicendi genere eo fuimus minus curiosi, quod & materia sæpe Theologica suis satis artis vocabulis contenta, politiores & selectiores Ciceronis flores non requirat, authorque ipse in suis hisce omnibus commentariis commune quoddam & in scholis vulgatum dicendi genus sit secutus. Quod si quid erratum hac in re à nobis aut cessatum iudicari æquus æstimator, Christianæ nos & Apostolicæ Ecclesiæ libenter submittimus censuræ, vale & fruire.

DIALOGVS DE VERA PHILOSOPHIA.

INTERLOQVVTVR : PHILOSOPHVS, AMI-
CVS SEV FAMILIARIS, EREMITA.

De nobilitate sensus videndi, & de cognitione veritatis.

CAPVT PRIMVM.

Onimbria, Lusitaniz vrbis, quam nos Portugalam dicimus, duo perquam familiariter cives, letidò fortè de rebus acturi, in pratorum veronantium varisque humanarum rerum matris naturæ coloribus decorata, leuissimam quædam murmote amena spæcia licet peraguerot. Alter quidem, uelicio quo geoio, ad humanatum artium studia cõcitatatus, & magna sui nomiois gloria capess, grauis ille philosophus videri magis, quam re ipsa esse maluit. Alter quidem hominarum literarum imperitior, humanitaris tamen gratiæque multò quam philosophus fuit abundantior, viciq; nec opinantes perquam docto religiofo, illis & studiis illidem in Conuincensili Academia, & veritate amicitiz coniuncto Eremitæ venit in occursum. Itaque confestim ite petreperunt, atque illum beneuole & humaoiter complexi, vt mos amicorum est, seris cum longo interuallo reduxerunt. Hæc pauca primò de amicitiz antiquitate : Philosophus illum de sua salute, ætatisque suæ anno (exactior enim ætate illi videbatur) familiariter est percoctatus. Tum ille : Ego quidem, inquit, quod & ceteris hominib. debet esse probatum, ne vnum quidem ætatis annum ago. Noua quidem hæc est, inquit Philosophus, & recessos cogitata opinio. Imò, inquit Eremita, petueris & probata sententia. Noua enim ab exigui temporis memoria, essentiam ducunt, orium forniure & propagationem. At hæc vique ab hereticis ducta temporibus antiquiorum, quorum inter mortales viger memoria, scriptis fundata, & auctoritate probata est sententia. Opinio dubijs, incertis & contingebus fundata principia, ambiguas quoque reddit conclusionis : At hæc constants, vera & necessaria sententia nullum dubitandi locum relinquit. Ego tamen coacti, inquit Philosophus, imbecilem afectionem, cum falso incognitòque communem esse existimo, neque cuiusquam secus censi iudico, nisi qui Academia more, confundere vera cum falsis, spoliare oos iudicio, priuate approbato-

Tamur quartus.

ne, omnibus orbare velit sensibus, neque aliò agere, nisi vt in vtramque partem dicendo & audiendo eliciant, & tanquam expriment aliquid quod aut verum sit, aut ad id quàm proximè accedat, nihil tamen per se ipsi iudicare. Veta quidem, inquit Amicus, sunt per se multa, naturæque certis stabilita rationibus, quæ tamen vulgi opinione, vaga atque inconstantia cõsentur, nec enim in his, quæ ad vulgi assensum spectant, aut ad aurum voluptatem, sed oë in maximis quidem rebus quidquam iuueniunt firmitus quod teneamus, aut quo dignamur iudicium, quàm id quodcunque quam simillimum veri videretur : cum ipsum illud verum in occulto lateat, nec statim tenuitatis nostræ sensus dicentis animus appareat. Hæc ideo à me dicta sunt : quod pater Eremita, à mundi se cuius auocati, vt ad diuinarum rerum cognitionem cura omni studioque tapiat. Quid enim longius contemplatione se uocatus animus à mundo, à societate & contagione corporis, eò se Deo & æternis archetypis vinculo copulari, terrendoque pondere liber, cælo se altius immiscet, cælestique contemplatur, vnde & sublimiori se stylo extollit eius oratio, quam tættæ grauedine sopitus animus possit suscipere, & errorem id statim esse iudicamus quod terrene peritincta puluere mentis nostræ acies non potest intelligere, cum nulla eius oratio labe erroris noceat. Sunt hæc quidè, inquit Philosophus, subtiliter cogitatæ rationes & inueniæ, vt id toeanit, quod nulla rationis firmitate innitatur, sed hoc vsu venite cernimus, vt qui errorem vnum excusari, in infinitis iterum nouos dilabatur. Nam vt calculus in profundum dimissus, præcipitato idui aquis concitat orbem, qui iterum & seipso maiorem circumducit, secundisque tertium, denique infiniti semper prioribus lariores excitantur : error vnus, nisi primum eius ortum amputes, seipso grauiorem statim producit, qui & etiam turbulentiore concommitatur, perniciolosorem rapit, donec infiniti subsequantur. Atqui, inquit, prima fontis auesiõem & scarebit aut exincta, aut per alios mentus dimissa, facit etiam posse siccat : at scaturigie semper emicante, multique missa fontium originibus in profudum la-

a iij

viuere, cum horum priuatio integra sit humani corporis euerſio, multum uero aſpectus oculorū ab auditu diſſert, ut enim ignis elemētorum ſubtiliſſimum oppreſſo ſuo pondere aere ſublime petit, cōcaumneque luce, natura datum ſibi a conſiſtendum locum appetit, ita oculorū ſenſus laxitate & dignitate ſua aures opprimat (ſilicet enim ut inquit Aſtiboſes) igne, hanc aere opacatur, Auribus etenim conſtaturalis & immobilis eſt inſclus conſuſo exterioris actus ſonitus & in interiorē reſleſo, audiendi nobis aſtū prebet: In oculis quoque ignis quidam ſubtilis telidet qui claritate exteriori viſibili annexus & colore obiectum (niſi quid obſit) ſtatim uideamus efficit. Et ut inquit Alexander Aphrodiſeus lib. de cauſis, forte caput ſi in durum quid & arduum cōcutitur ignem ſcintille radiantes emittant, imō uel noctis tenebris obuoluit eoſdem illos claritatis radios aſpicimus. lumen hoc ſiquidem oculorum reſcluſum palpebris, aſpectu ſtatim aſpectus ianuſ primū ſe oculis offert uolēto ita claritatis in oculis remiſſum. Quod in cholericiſ præſertim propter horū cū igne Sympathiam certum eſt, adeo ut mirum eſſe non uideamus quod de Tyberio Caſare ſcribit Plinius in obſcuriſſimis ſcilicet noctis umbris clare cum perſeſſiſſe. Et quauis docti philoſophorum ſchola ſubtilibus hoc philoſophice demonſtrationibus reliquerit probatum, experientia id unica demonſtratione ſaſſe nobis ſufficiat: tempeſtate commoto aere ſulmina nonne ſemper prius aſpicimus quā tonitruū ſonitus aures concutiat, illa ignis ſubtilitas oculorum obſcuro ſtatim offert, cum aere de uſita ſonitum tonitruū etardet. In tormentis quoque bellicis ad tonitruū inſtar artificio inuenitis idipſum licet perſpicere: nam quauis longe remoti, prius tamen ignem uel ſumum oculi, quā aures ſtrepitum ſentiant. Aſpectum uero eo auditu præſtantiorem agnoſcimus quod nullo labore fatigatus ſeipſo contentus nullo ad opetis functionem indiget, ſequē latus omniſus extendit, adeo ut nihil æqua cum uideat facultate uerum certitudine confirmet. Cum itaque multo ſit audire & ceruere & nobilior, quomodo credendum mihi cenſes quod audiam auriſ. cum oculi ipſe non intueat, adeo ut eū diametro hiſce que oculis aſpicit opponatur: niſi iſgenij quodam acumine quod omnino nihil eſt, opimonifque tue chimæram ut Græcus ille Sinon ingreſſum fatalis equi in Troiana menia uelut animo comprehendam magnam equo aſtorum ſcholam in meæ ſententiæ confirmationem adducerem, niſi ſemper tantam auriſotum molem, inanemque oſtentationē deuiſandam caſtimalſſem. Faxit Deus (inquit Heremita) clare, & ſanctē appetis intellectus oculis intraremini, quam ea que cernere uos dicunt a ueritatis norma teleſcentur ea, quamque ſublimis oculorum dignitas ad id quod ego dādu propoſui parum ualeat conſutandum. Corporis enim oculi, aut nebulis obſcuro aut alio quouis impedimento ſtrecti ſepe obſcuro ſunt, aut ſi clari ſunt obiectu, non ad æquato acceſſus reſcuſus proportionē, ſed a munitis ſui functione reuocatur: At intellectus oculi diuini luminis radio illuſtrari labi aut errare niſi intellectus eſſe ceſſet, quillo modo poſſunt hinc diuini prophete raticinia ſua uſiones ut res certas & indubitas nominauerunt, & ne uos diuini erroris reſtri tenebris obſcuro deſiſſiſ optare uobis me dicentem audiaris, aut potius intelligaris ut de ueteri ſolā reuocati nouo, iterum mentis aciem ceno inuoluatur: hoc uerum precibus adiutus ſi uobis æqua & honeſta poſtulatō uidebitur ut eodem candore animi quo uos uultis audiri, me dicentem expectetis. Quā-

uis enim multo me uerborum lenocinio quaſi condēſa & puluerulenta nube oc rationem ueſtrum ſophiſmata diiudicem conati eſſis perſtringete, uiauer ſam tamen eam nubem vno ſpiritus halitu diſſipatam ueritatuque radios manifefſtateſti ſpero. Ut enim baculus in profundum actus diuini aquarum impetu oppreſſus eſt nō poſſet, ita ueritas in profundum quidē ad eſigui temporis momentum præceps agitat diu uolento co impetu demetgit & abſcondit non poſſet. Nihil enim tam elanculum aut ab hominum aſpectu remotum, quod non temporis tandem diuinitas aperiat & manifeſtet. Nihil enim (inquit Mat. 10. Chriſtus Dominus) tam apertum quod non reuelatur, & ſeculum quod non ſcietur, & D. Bernardus quantum, inquit, ueritatem ueritas uergetur aut opprimatur, eō ſe clarius, & audacius oſtendit. ueritatem inquit Tertullianus, in profundo latere pudet. Ueritas enim, inquit Auguſtinus, conſtantiam & perfeuerantiam, ne quiſquam uilius eā iniuria poſſet opprimari ueretur, fideles ſecum comites ſemper dūcit: tantaque eſt ueritatis claritas, inquit D. Chryſoſtomus, ut faciliſ ſplendore ſolis radios euſupet. Ego itaque primam ipſam ueritatem ſupplexer orabo, ut eam mentibus noſtris ſpiritus gratiam inſundat, qua ego eiaſdē mihi ſpiritus liberalitate largita uerē explicem, uos quod ego dixerim animo comprehendatis. Vbi enim in ſumma ſcientiæ & cognitionis ueritate ſumme ſpiritus Sancti gratiæ humanæ mentes non irrigantur ignorantia & obſcuritatis calore proſuſa elicauntur.

De uita & inſerta uita curſu errorūque eorum que ſe dicit & auras uita habere & agere arbitrantur.

CAPVT II.

Ic duo familiares quaſi rapci in admirationem, & miro deſiderio audiendi capiti concoſciliens. Sic tuſa pater Heremita maior quō ſe genus humanum ſpoute præceps agit, hoc unū eſt grauiffimū, quod in caduca & corruptibili hac mundi machina quicquid firmatum & durabile arbitretur, qui quidē ut eſt error petniciōſus, ita nouū iterū ſecum errorē etahiri falſa enim inde rebus nomina ſunt impoſita: ſtatus enim uel ſtabilis ea dicunt que nequaquā firma, uel rara, ſed continuo mutationis ſtatu rapiuntur. Status enim principis, nobilium, uel Plebeus, nomina ea mihi uidentur Chriſtianiſmum auriſ, qui ſe in Sacre & Catholice Eccleſie ſingulacrarum literarū paſtu enurti delectantur caſuſute plectenda. Cū enim omnia continuo mutatione etahantur, neque quicquā in eodem ſtatu poſſit coherere, & equis inuenietur ſtatus aut quoniam modo id eſſe purandum quod niſquam exiſtit nec etiam quod eſt eo quo ſuit ſtatus (niſi ſtatus uoſmine abutamus) permanet. Si itaque proprie nomine utamur, quomodo ſtatus uiliſ diceret hominum cum dicat Iob, capite decimo quarto, *homo fugi uelut umbra neque ueraquam in eodem ſtatu permanet*: non autem ite, ſed fugere, & uelut ſcetus celeritas clariſ appetet non ut corpus, ſed umbra diſit eſſugere. Et quid eſt in humanis rebus umbra uelociſ, mobilis aut incertius aut quo dicendi ſtato Sanctus ille humane uitz fluxum incertū cautius aut doctius potius exprimetur Regius & Diuinus uates Dauid cum humane uitz molebitatem & incertitudinem iuraretur *in imagine, inquit, pertransiſ homo*, ac dicat. Si humanam intrauerim uitam, ite quidem uoſ modo, ſed & præcipit-

ſal. 17.

to sper curfu tapi, nec corporis fubfiftētis aut pōdere graui, fed imaginē inanis, labilis & cincerē inftar effluere videmus. Præcedenti quoque vericulo dicitur in Propheta: *Vanitas vanitas homo vanitas*. Et car. *invenit*, dicit, *non qui suo iudicio vanus*. Nonnulli sic Hebræam vocem veritatem, ac si diceret, quicquid vana, vel vanitatem suo arbitrio ponderet: Ego quidem hominem qui suo iudicio vivere videtur, vniuersiū vanitatem voco, carissimus quidem apparens in imaginem, inius tamen iocane in quo continuo moro consumitur. Hæc vera est sententia quæ psalmogra phus salutatem nostræ huic malo, quo irretiti tenemur, offert medicinam. Et quidem si sana cum mente obiecto oculis veritatis speculo diligenter insueamus, mundi huius molem, non substantiam autem illam permanētem, sed vagam & incertam vmbra nūquam consistentem videbimus. Vnde Paulus, *transiit*, inquit, *per ista mundi*, non permanere & in statu esse. *neve substantiam* petranlie, sed figurā dicit. Mundi enim huius ornamenta quæ æcumque firma, splendida & ornata videantur, si penitus ea introeamus vmbra & inanes substantiarū figuræ esse deprehendimus. hoc manifestare studuit propheta Daniel cum statua quā in somniis vidit Nabuchodonosor immentæ quidē illam magnitudinis & statua sublimē, non statua, sed inanē statua vmbra fuisse declarari, cuius pedum pars vna ferrea, altera siccilis cum debilitate, lapidis scilicet non potuit resistere, lapis enim percussit eam in pedibus suis siccilib. & ferretis, & comminuit eos & cōstita sunt partner, ferri testis, æs, argentum & aurum, & reddita quasi in frassum æstiuæ areæ, quæ rapta sunt vento, nullūque locum inuenimus esse eis. Viliū hæc statua impetia, diuitias, opes, regna, vniuersam denique orbis molem notat, quam propheta non tem aliquam substantientem, sed imaginem & statua dicit: non pedibus ferretis, sed partim ferretis, partim siccilibus, materia scilicet corruptibilis, non permanentem firmam vel stabile, sed vno velut impetu euerfam, non à vigilantibus, sed à dormientibus: non reipsa, sed imaginariē & somnio aspectam: Ecquid hæc statua scripturæ mysteria? Annon quæ in mundo sum, vana esse omnia, incerta & caduca? quæ vni somniū transiunt, nec à vigilantibus aspicuntur, denique vō tem ipsam esse, sed inanem rei vmbra. Ecclesiastes somnia, vmbra, ventum & mendacia omnia vocat aperta & perspicua. Tertullian. de diuitiis & iis qui vulgi iudicio magni habentur diserte, omnia inquit mundi ambitu cōpleta inania esse, rucerta & imaginaria, nec quicquam reipsa easistere. D. Hieronymus in epistola ad Damasum Papam. Creta quidem, inquit, erri esse quidem ea videntur, &c. Affirmes quicquid velis (inquit philosophus) Reum in substantias & accidentia diuisionem ab Aristotele & tota philosophorum schola probatam negare nō potes D. Thomas, quippe Theologorum scholasticorum princeps, omnes denique quos questionarios vocatis, eum cōstantiter approbant: aut ergo in vnes per te vera, qui sunt reliqui omnes, falsa: aut tu falsa, illi vera (contrariis enim habetis sententias) videntur & approbant, quod ego nihil esse aliud arbitror quā omnem humanarum rerum disciplinam tanquam fallis innotam principis ab humana societate ablegare. Hoc potest onus tuis bumeris impar audacter affirmare, vñ te Athlanter alterum affirmes, cuius bumeris innixos caelorum orbis fabulati sunt antiqui, hoc est summa humanarum & diuinarum rerum sciētia fuisse prædixim. Neque hæc diuisio falsa est (inquit Erenita) neque Philosophi nedum Theologi qui eā sunt amplexi errasse iudicandi sunt. Res enim hu-

manas vt humane sunt, quare aliz, inter se collate, sunt substantia, aliz accidentia, vñ diuiserunt. Sed si cum Deo eas conferamus vmbra sunt & somnia dicendæ. Nam cum Deus in qui est vtriple testatur, nostra autem essentia non per se, verum participando substantiat, nec per nos, at per Deum dicamur existere, esse quidem præter id quod participādo accipimus, nihil possumus, cum Deo ergo qui vera est substantia collati, ne vmbra quidem substantiarū nedum substantia ipsa dicendis sumus. Nec quicquam ergo ratio meam e ueruat opinione, nec, et cogitati potest quicquam quod debilitare nedū euertere possit ea ipsa, vt pote irriguis & copiosis sacre scripturæ fontibus hauriam, & antiquissimorū Theologorū doctorum iudicio probatam. Sed quoniam philosophorum gentium autoritate nians hanc meā sententiam illud opprimit philosophorum quoque eam censura confirmabo. Iamblachus Græcus in suo illo opere cui *Cauerne dedit inscriptionem*, vbi docet de copiose Platonis sententiam explicat, mundus huius ambitu cōplea omnia reipsa nihil vmbra tamē esse probat, neque quæquam ea per se substantiē nisi qui extote obbeccan opinionem comitem & ducē sectantur, iudicare. Epictetus quoque Platonice, Res ipsas neminem rui bare, opinionem verō de rebus conceptam omnium animos immutare docet. Prudenterque monet ne quis in eo ipem tamen collocet, quod vno temporis momento exstinguitur. Euripides quoque (vt est apud Plutarchum.)

Of' iustis, inquit, *si hanc æm' iusticiam, hanc iusticiam non per se substantiam sed per se substantiam*

ne d' ip' æm, id est:

Nec stabili est felicitas

Sed in diem durat, vt vniū dies

Et hæc ab alio tractat, hæc ex falsitate

Ab imo in altum

Quo quidem in loco Demetrius Phalereus poetam, alioqui laudatū transiit, nec iniuria, legitur, qui non *iusticiam* iudat, sed *et vniū dies*, id est, tēporis punctum docere debuerit, diem enim vni puncto, in quo totius humane vitæ curfus absumitur, voluit comparare: hinc illud Græcorum natum prouerbium *συντομία τ' ἀνδρῶν*, id est, *homo bellus*, quo vixit Marcus Terentius Vatro in proximo librorum de Agricultura. Lucianus quoque in dialogo de Charōte vitas hominum bululmodi bullæ similes facit: quatum aliz simul atque natæ sunt euanescent, aliz paulo diutius durant, omnes breuissimi intervallo aliis succedunt aliis. Ad bullarum similitudinem accedit nobilis illa Homeri comparatio de caducis arborum foliis.

Ὅταν φύλλων φύσις. τίς δ' ἐπ' ἀνδρῶν, τίς δ' ἐπ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν

τίς δ' ἐπ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν

τίς δ' ἐπ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν

τίς δ' ἐπ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν

τίς δ' ἐπ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν

τίς δ' ἐπ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν

τίς δ' ἐπ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν

τίς δ' ἐπ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν

τίς δ' ἐπ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν

τίς δ' ἐπ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν

τίς δ' ἐπ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν

τίς δ' ἐπ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν

τίς δ' ἐπ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν

τίς δ' ἐπ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν

τίς δ' ἐπ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν

τίς δ' ἐπ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν

τίς δ' ἐπ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν

τίς δ' ἐπ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν

τίς δ' ἐπ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν

τίς δ' ἐπ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν

τίς δ' ἐπ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν

τίς δ' ἐπ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν

τίς δ' ἐπ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν

τίς δ' ἐπ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν

τίς δ' ἐπ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν

τίς δ' ἐπ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν

τίς δ' ἐπ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν

τίς δ' ἐπ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν

τίς δ' ἐπ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν τ' ἀνδρῶν

Idem

Idem

Idem

Idem

Idem

Idem

Idem

Idem

Idem

Idem

[illegible]

Ex quo fit ut summi viri, Sapientes, quoque liberi de hisce differens, transierint, inquit, illa enim fit res tremula, tanquam nimis praecipua, et itaque natura quae perit perire facillime aqua. Omnia enim, inquit Seneca, vitae supra nos currere & hinc quibus inniti aequae impoliti lumus veluti solidissimis carpentur, & defluunt, neque quicquam in eodem statu permanet: tunc omnes quae viximus rerum potestate vires, quaeque alienorum imperiorum magna sunt & fortiores, ubi fuerint aliquando quereunt, & vario exitu genere tolluntur. Unde necessaria cōcludimus, nullum in eodem statu perisistere, sed praecipites in exigui nobis quod natura concludit viuentium corticuli finem omnes incurritur Praecipites autem agi, simul & confidere, id est diametro fide inuicem oppugnari, & equis enim simul currere potest, incedere, & loci eiusdem termino septius haerere? Iure eos itaque errare concludimus qui quod nos statu firmos inuidiosos solent inquirere, multoque eos magis, qui bene sibi esse solent respondere. Rectius autem sublimiori ingenio nati eoque nam modo mortalem hanc viam quae tandem in interitum redigitur exigimus? Rōspōdē vi vō transigo, Ex hac autem conclusione nata est ea quam dudum contulimus, nempe me neque diem neque vitam habere nedum annos & mēses: si enim labuntur anni, & dies praeteruolant, fugiunt horae, euascent momenta vix ne vestigia quidem relinquamus, quoniam nos patibere dicemus, quod nō habemus? Cogitatis, quales, quam erronea velut hic questio, cū meos dies & annos inquirimus. multo enim rectius quod istos annos habere definam percontemini. D. Augustinus in libris Confessionum, omnia, inquit, quae nascuntur, quanto celerius esse conantur, tanto velocius in interitū labuntur, & de Cioitate Dei Homo inquit viuendo moritur, nec vlla in hoc dari potest oppugnatio, quia: o enim diutius viuimus, tanto diligentius moriemur acquiritur: quantoque magis consistenter acquiritur, tanto citius esse definitus. D. Gregorius aliter ille Petrus in Ecclesiā ministro, aliterq; Paulus in carne. Atas nostra inquit periuuendos annos robustior riget, in lenis aetate tempore crebrelescentibus morbis exagitur, & cū diutius distenditur vi subleuat morali vice quouide deficit per momenta viuendi, non concludit viuere nostrū illi esse quod & vita discedere, vi enim inquit Sapiens: nati continentur defuncturi esse, & resurget quidam nullum signum reliquens ostendit. Unde rectē D. Gregorius viam humanam mortem esse dicit in tempus dilatam, quam nū in vita terminum mortem non nominamus, oriū tamen aevi originem simul cum via nostra adipsū, sicque intelligendum quod Adamo primo humani generis parenti dominum dedit legimus in Genesi, quodcumque die de fructu arboris omni scientia fuerit edidit: comedere hunc morietur, quod fecit: eodem enim horum momento & dulcem fructus saporem, mortisque aernae & corporis, tenebrarum plagam sensit, mors enim ea peccatum quod solum homini terribile & patimelendum, ad terminum quoque vix conuertitur est, & immortale quoque statim factus est mortalis, quod enim magis viuendi terminū protrahimus, tanto propius viuendi in dies limite absumus, vixitque & spiritus coeli plenitudinem, mortem foret corpore capto die, omnibus iū hōis habet impendentes. Cursum (inquit Iulianus) incerti quid sgamos aut quod iter dirigamus? sponte enim nostra in spirituali huius lucis terminum incurrimus, vitæque vmbraulis & debetare augmentum, praecipit idem occasus vitæque molesta est.

lin. 34. *Adm.*
rad. c. c. c.
rad. c. c. c.

Exp. 5.
on Alcohol

Feb. 9, 1891

noſtio. Acti enim anni & dies eſſe amplius illi deſi-
nunt, lapſos autem abſolutos, perfeſtos, & ad nihil
redactos nemo poteſt poſſidere. Vnde dilucide
liquet neminem ſiue diem, ſiue annum xxiis habere.
Cenſis itaque ſuodata principiis manet mea ſen-
tētia quia neque dies neque menſes ſua annos habere
me xxiis aſſirmaſi. Nec vos ſedueat, quod oculis
me preſentem inuicemini, vi enim nauigio venio-
rum imperio adus, eam in portum continuo curſu
coſugias ipſe ſibi videtur hærere immobilis: ita ego
tranquillus & parmanens, ſic enim mihi videor, in
mortis ſcopulos rapior nefcius. modo vos proſecutus
ſum, & tamē hoc modo viſe meę portio eſt, eaſq;
ab ætate mea diminutas: diminutōque hanc mihi vi-
uēdi portionem abſtulit, vita enim nihil aliud quam
ad mori iter eſt, eſt vita diſcedere & mori eſt, mori ve-
ro eſſe amplius deſinere. Vita ſiquidē ſimol & exiſte-
re indiſſolubili aſtringuntur vinculo: vita ergo qui
diſcedat, eſſe quoque deſinat neceſſe eſt: eſſe autem
qui deſinit, in eodem ille ſtatu non permanet. Falſo
ergo me præſentem oculis vos inuiri aſſeritis. Vir-
tam itaque moriſ eſſe itit, & tæſſe veronon eſſe,
perpendite, me ergo cum viuere potatis, hoc eſt, exi-
guum vitæ æuum tranſigere, viuētem quidem vo-
ſ ſoueti fateor, at no viuere, vitam enim vltima co-
gente neceſſitate, quam rite non intelleximus, iſtū ſe-
ſentimus. viuētem porro cum cernitis medio
vos colore qui viſus eſt obiectum aſpiciat, vita er-
goque nullum fortiter colorem nec videri vilo mo-
do poteſt. Hactenus ergo de xxiis meæ anois,
itaque firmis ego rationibus meas propoſitio-
nes probatas exiſtimo, veſtras autem quas tanta
contentione probaſtis omoio euerſas, quamobrem
vanæ quam æſtēſſatis opinioſis vela in meæ
ſententię portum iraducta, vt certa & expugna-
bili veteris anchoræ perpeuo innitatur.

*Reſpondeſ ad obſeruationes à Philoſopho propoſitas de viſu
& de introductiōne veræ Philoſophiæ.*

CAPVT III.

Le Eremita cum longiori orationis filo
non roteratæ penoria deſectus paulo
contieuiſſet, Philoſophus omnes Elo-
quentiæ ſuæ neruos exhaustiſſe, nec
quid loqueretur in ſuper eſſe ratus, ne-
glectiſ ſis quæ lubri ingemo, viſa & diuina me-
moris, ad inanes eius opinioſes euerſendas, expedi-
tus & firmiſſimis argumentis, doctæ excoſitallet
aut quam ille, perueni ſeſe poſſit iocri induſtria
immemor, ſic iterum inſit. Probata eſt, in philoſo-
phorum ſcholiſ laudata conſuetudo, inuilibus &
falſis eſt medio ſubſana ratioſibus veras deinde & re-
cto conſequentias probare. Quod Ariſtoſtem in
Phyſicis, libris de Anima, multisque aliis locis ſciſſe
ſelegimus vt enim prudens Agricola aſperas, & ſru-
guibus inimicas herbas cum extirpat, ſemia quoque
optima, & fruſtiferâ maxime in agrum inducit, ita
ſeuertiſſimus quoque Philoſophos prudēſſique orator,
inimicas & ſententiæ ſuæ contrarias prius
opinioſes euerſit, quam ſuas illi ratioſibus proba-
ri & ſtabilituri. Quod contra tibi viſa veniſſe vi-
deo, cum confirmata ſua ſententiâ, meas de videndi
ſenſo, eſt quæ præſtantiſſas rationes viſum conariſ
diſſoluerit. Neque equidem arbitror, (cum digreſſa
nanquam ſint noxia ſomacho) quid tibi digeren-
dum eſſet cogitaſſe. Noo ſemper (inquit Eremita)

prius eſt reſutare coortariſ neceſſe, quâ noſtra pro-
bemus, præſentem cum quæ contra aſſeruntur nihil
faciant ad id quod agatur, ſeſeque per ſe euerſant. eſt
enim falſitatis hoc proprium veriſſas oculis im-
bram obducere, naſponte ſua eidem manus dare,
& euaneſcere. Rationes autem quæ in de viuendi
ſenſo dudum protuliſti opinioſis iue nec quicquam
conſerunt. Nam eſi quod oculis videndiſe ſenſu
aſpiciamus in fraudem & falſitatem nullo modo po-
teſt impellere huius tamen ſondamēto ſua ratio nullo
modo poteſt inſiſtere. modo enim autem mihi
piæbueria aſſentiam, neque eſſe me, nedum viuere
videndi ſe ſenſu nullo modo poſſe percipere proba-
bo, nec modo ne falſa, ſed prius impoſſibilibus pro-
tuliſſe, viuere & enim tranſire eſt, eſſe autem coſiſte-
re, vt eſſis eſt i me piobatur ratioſibus, vnde coſiſ-
ſtat ne videre, quod inuerti ſeipſe in ſciſſas, in a-
ſentiaque tuæ pueriliſ & iocanſ eſſe fundatas ratio-
nes, quæ cum nullo innituntur fundamento, mini-
mo concuſſe impetū decidum & euerſuntur. Porro
eternendi facultatem, oculorūque iudiciū coe
tanti faciās, & in eius amore tanto ſtudio rapiariſ
noo video. Cum multis ab aſpectu prima malorum
quæ perpelli ſunt labores ſit profecta. Eus enim niſi
arboſem omni fruſtūſ genetiſ & ſecundiffimaſ aſ-
pexiſſet, in culpam qua adhuc omnes iligamus non
incidiſſet: aſpectus enim dulceſce capta, letiſſerum
poſteris fruſtum comedit. David (inquit Sacra
Regnum iſraēl) ſurrexit de ſtrato ſuo poſt mercedem
& deambulauit in ſolario domus regis, vndeque
mulierem ſe lætantiem ex aduerſo ſuper ſolarium ſuū:
erat autem mulier poliſ braſ valde Er, miſſis itaque David
mūſis iſtius eſ: quæ cū ingreſſa eſſet ad illū, dormiuit cū ea,
multo autē ſcelicius Dauid eueniſſet, ſi nūquā Betſa-
bez pulebri tudine aſpexiſſet, eorū ſiquidē libertatē
oculorū concupiſcitia ſuſperauit: Eademque ſcriptu-
ra de Holopherne diſſertens, cum inſtaſſet Iudiſh:
Statim capiti eſt in ſuſus oculis Holophermes. Heremias
in lamentationibus, oculos inquit meos dedecus eni-
mam meā, Quod regius quoque, platiſ eū agnoſceret,
Cōſerte, inquit Domine oculos meos ne videam iſtā mulierē.
Et quoniam hiſtoriæ naraſis dudum meminiſſus.
Ecce quænam Troianæ vrbis totius Aſiæ vltimū ſtētiſſimū,
obſidiōſis, incēdiū & euerſiōſis prima cauſa
Annon Paridis oculi quibus Heleorū pulebri tudinem
eſt admiratus? Neque enim iure mihi videtiſ
aſſerere aſpectum oculorū philoſophiæ eſſe natu-
ralia eorū, vnde venit oriatur philoſophiæ & ar-
tēſe Acti multi etiam oculis capis ſublimiſ philo-
ſophiæ penetralia non adire, ſupernaturaliſque
multa nedū naturaliſa philoſophiæ myſteriſ tunc co-
herunt: Nec te fugit oculorū impitum, rectē philo-
ſophari conſentiſ maximo eſſe impedimento, ne-
dum vilo modo prodeſſe. Ariſtoteſis enim in libro
de ſomno & vigilia, Oculorū inquit munere prius
interneſs habere animi viſutis multū quæ ocu-
los perfeſtiores. Indiſque noa ipſi eterniſſus eos
qui liberiſ oam ſunt ingenio, vt iocroſ ſe liberiſ
dent contemplatiōſis manſis, oculorū ſeſe aſpectu
prioſati. Faciliſ enim mentis libertatē digna ab ex-
terna curſa acimus ipſe vacuus caput obiectis, di-
goloſque receptiſ imagines. Democratiſ quia Chil-
dæſ & Gymmoſophiſ Aſtrolegiæ eūſciſ eſt diſci-
plinam, quem Philus ſonum & viſe humanę ſal-
uatorē ſolet vocare, quo liberiſ in philoſophan-
di coartē platiōne vaeſet hominibus iſpe ſe prioſi-
ui: impediri enim animi etiam aciem aſpectu ocu-
lorū arbitrabatur, & cum aliſ ſepe quod eſſe ante
pedes oon videret illa inſtantiem oamem peregre-
nabatur.

nabatur, ut nulla in extremirate confisteret: dicere ipsū se ubi exalſe, miſi A. Gellius, Liberi* Lucretia, M. Tullius C. multisq; inſuper auctiq; cōfirmarent, non auderem: Traditū eſt Alcibiadem Philoſophum, Diodorum Sroicum, Caium Durium luſiſconſulm, & excellentes illuſ quidem viruſ & magnū iogenij lumine prædituſ, ex cuſ fuiſſe. Appiuſ Claudiuſ oculiſ ſam captuſ, Cenſor factuſ eſt, magnæque cum laude Rumanæ Reipublicæ elauim renuſ, multaꝝ laude, ſuſſiq; eimbuſ digna præſtiſſe, Plinuſ & M. Tulliuſ Cicero, cui vni inter mortaleſ perfeſtæ eloquennæ palma ſuit reſerua-ta, grauiter & ingennē ſcripſerunt. Ecquid Home-ruſ cuiuſ noſ picturam non Poſſim videmuſ, quā multæ ciuitateſ, & verbaſ ſuum eſſe, honori ſibi duxerunt: ceteruſ ille quidem, quæ regij quæ ora, quæ lucuſ Græciæ, quæ ſpecieſ formæ, quæ pugna, quæ ærieſ, quod remigiuſ, qui motuſ hominū, qui ſeratuſ, non ita depicūſ eſt, ut quod ipſe non viderit, nuſ ut videamuſ effecerit? Quem tanto in honore apud Græciā fuiſſe principiſ conſtat, ut Alexander cum per diē manuſ triuſſet, noſte in eiꝝ illadeꝝ in ſulcū capite obdormiſſe dicatur. Scribit autem Plutarchuſ pyſidem quam Da-riuſ fuiſſe dixerat magni illam precij Alexandro cū quidam obuſiſſet, egregium eam illuſi Homeri ſure domeſtium diuile. Cæcum porō fuiſſe Homerum ſcribit Herodotuſ, & qui priuſ Meleſige-neſ, poſtea Humeruſ quod lingua Ionica eæcum ſignificauit fuiſſe vocatuꝝ. Martiaꝝ illuſ Cæcum Maroniuſ ſolet appellare. Hic ſuit ille cæcuſ (inquit Petrarcha) qui multa vidit. Diuſ quoq; Hieronymuſ in Catalogo ſcripſorū Eccleſiaſticorum, Didymū Alexandriuꝝ ab vtero matris cæcuſ fuiſſe tradit, ex cuſ tamco litterarumque, colorumque diſtinctioniſ ignaruſ, magnuſ ille dialeſticuſ, Geomerra Theologiquæ caſit, commentariuſque in Pſalmuſ, Iſaiam, Oſiam, Euangeluſtaſ, edidit contra Arianoſ, poſtea quæ pizeteca magna ad-miratione digna opera poſteritati edendauit: val-deque familiariſ ſuit D. Hieronymo, cui Cōmen-tariuſ ſuoſ in Oſiam inſcripſit, neque viliuſ de hac re locuſ nobiſ dubitandi reliquenduſ, cum ipſe D. Hieronymuſ tam ex auctoritate ſcripſor ipſe ſe teſte oculatuſ præſtet. Denique quid Dydimuſ, ad delectationem animi ac volupſtatem aut cuiquā docto deſuiſſe inquam arbitramur? humanibuſ autem capitiſ alba ſciſſet & æra diſcernere non pote-
rant, at vero bona, mala, æqua iniqua, humiſta tur-pia, viliuſ inuſtilia, magna parua poterāt. Et ne tem-puſ in cæciſ huiſce numerandiſ cōteramuſ, lege Of-ficinam Textorū, vbi æcorum longam ſeriem iou-enieſ. Porō Anaxagoræ, quem tu tantuſ factuſ, tantopereque admiratiſ, tam eſt reprehentione di-gua reſponſio, quā eſt laudandū ipſe Anaxago-raſ ſubtiliſ enim & penitriſ inquiramuſ, laude quidem nihil, ac uſatione quidē digna multa inue-niemuſ. Chriſtianuſ eiſ ſi cur natuſ in luſeſq; da-tuſ ſit, inquirat, multo ille veriuſ & prudētiſ, non ut ſolē, ſed ut ſoliſ ſummū illū opitē, inuacator, cognofcat, amet, & illi ſuſ ſeruiat: ſi enim admi-ratioe humanæ dignuſ cenſetur Planeta ille in-ſtāntieſ, quanto æterniſ, omniſque fine & exordio vacanteſ luminuſ contemplatuſ erit mirabiliſ? vnde quæcumque in tota hac orthiſ mole ortuſ & eſſentiaſ fortituruſ, lumen ipſiſ hauriunt. Medita-bitur inquit Chriſtianuſ quid de ſe ipſe loquatur Omnipotentē, Ego, inquit, ſum lux mundi, de quo D. Ioan. erat illa vera lux qua illuminat omneſ hominuſ ve-nientem in bonuſ munduſ, cogitabit iuſtitie illum

ſolem, diuiniſ æternuſque luminare, eiꝝ ſue vniuerſuſ quidem urbiſ poterit radiuſ obumbrare, cum ſoliſ huiꝝ quem nuſ aſpicimuſ radiuſ ſolaſ lunæ oppoſituſ & vmbraſ extinguat & obſcuret. Et ſi in ſoliſ, quem nuſ creamuſ agnoſci-muſ contemplationem rapuſit, ſecum ipſe me-ditetur ardentiuſ ipſiꝝ creatoriſ inacceſſibilem claritatem & ſplendorem, vnde quicquid eſt in ur-be nobile aut laudabile deriuatur. ex illo enim æter-no menſeque humanæ incōprehenſibili creature eſſe & exiſtere quicquid in orbe eſt participiū de-primiſ. Vnde illud veterum philoſophorum: Bo-NITAS EST IN CENTRO, PULCHRITUDO VERO IN CIRCULO, vteſtiſ eſt Cæliuſ Rbu-digiuſ in principioſ Antiquarum leſionum, ac ſi clariuſ aſſerent. Omniſ bonitaſ in puncto quod à periphæia xæq; diſtat ſemper conſiſtit, vnde ciꝝ pulchritudo. Habet autem Sphæra punctuſ à quo omneſ lineæ ad circumferentiā ductæ ſunt æqua-leſ, quod centrum ſolemuſ appellare. Per centrum enim Deum vniſpotentē, qui ſoluſ per ſe bonuſ bonique quicquid ſiue id internū ſiue ſit externū, in creatiſ participando ducitur pulchre intellex-erunt. Quod & probat Chriſtuſ Dominuſ cum in-quit, *aduſ eſt bonuſ, iſt ſoluſ Deuſ*. Vt centrū indiſ-ſiſibile, diuſiſonabile omniſ expertiſ in medio poſituſ locuſ omneſ in circulo emittit: ita Deuſ, vnuſ, ſim-plet, ipſa vnitatē, & æquo pura, in omniſ diuinita-tuſ & claritatuſ ſuæ radiuſ emittit. Ille enim reſidet & habitat in nobiſ, omniſ eſſendi, noſtræque vitæ multo quam noſ ipſi cauſ interior. Hoc pſalmiſta, *quid te* (inquieſ) *eſt ſanſ vita*. Dicēdi quidā moduſ Hebræorum, ac ſi clariuſ: Tu domine ſonſ vnde omniſ vitæ & exiſtendiſ promaniſ ſcatorigineſ. Chriſtuſ quoque leſuſ & redēptor nuſter cum lu-dæiſ diſputant, Ego, inquit, principiuſ, qui & loquor vobuſ. Et D. Pauluſ in Epitola quam ſcripſit ad Rho-manoſ inquit, *Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia*. Deuſ enim principiuſ eſt ſine principio, ipſæque diuinitatē, vnde quicquid in rebus boni eſt promanet, & deriuatur. Terra enim amegitæſ, pra-torū herbarūque decor, plantæ, & arborēſ odorife-ſ, flumina animantia omnia, colorum quoque or-natuſ, qui ſtellarum claritate ſunt conſpiciuſ, ſpi-rituſ, virtutēſ, animæque doteſ, denique omniſ ſiue interior, ſiue extra appareſ eſt pulchritudo, radi-um diuini nummiſ ſplendor eſt & illuſtratio. A Deo enim prima, & omniſ cognitione noſtra nu-hioriſ claritate, ſcientiaſ nullo circumſcriptaſ re-miſno, bonitateſ immenſaſ, centroque æternuſ, omniaſ promanant, totaque noſtra bonitaſ ipſiꝝ boni æterniſ participatio eſt. Quocſam itaque Anaxago-raſ de eo qui hæc creatuſ, qui celiſ & terræ tenet gubernacula, nihil cogitant, ſe ut ſolem & aſtra in-tuatur narum eſſe voluit? Si enim ortuſ noſter eſt ut ſolem & æſtatiq; hæc luminaria conſpiciamuſ, annon cæci omneſ, & qui hæc aſtra nunquam aſpexerunt vani & inuileſ, quo (nihil abſur-duſ) omneſ facti ſunt? Non enim nati ut ſolem, ſed ut Deum, quod ſine hiſce corporeſ oculiſ fieri poteſt cōmode cognuſcamuſ, & cognofcēdo ame-muſ, & illi ſeruiamꝝ amando; & illi ſeruiendo, in vita cæleſtiſ videamuſ, & in æternæ omniſque ſine cæſenſe gloriæ ſocietateſ perſeueramꝝ. Immortaleꝝ poterō hanc ſocietateꝝ, per veram philoſophiam, non in variaruꝝ reruꝝ, ut tu aſſeritaſ, cognitione poſſiſ, apie acquiriſ: Ecquid enim homini pro-deſt, qui ſe ipſe nō agnoſcit, nec creationiſ ſuæ conſurmiter operatuſ, in variuſ rerū cōtēplatione di-ligētūſ inuſitetur? Tū Philoſophuſ. Quæſita eſt va-

ra philosophia, & in quo versatur? Subiectum quidem illud (inquit Ereinta) graue & copiosum, vt digne pertractemus, longa & graui habet opus oratione. Silentio autem satius pertransire iudico tam prolixam & multis verbis ornata orationem exigentem materiam, quam paucis admodum tam breui tempore perstringere. Nihil est, (inquit Amicus) optabilius, aut in quo magis oblecter, quam in quo vera illa consistat philosophia dignoscere, praesertim cum sit multo uis sublimis iudicio, multisq; modis agitata & pertractata quaestio. Nec quicquam est, quae libentius quam te disposcant ausculte, docti enim & apposite ad propositum dicturum scio. Acute namq; & mitto ingenij acumine destructis aduersarij argumentis toam thesi probasti, ea ueritate quam magnus ille oris tui lepos, & summa in dicendo facundia, quam meus agrestis & incultus sermo potent clarius exprimere. Oratio quidem tua solacium rationum claritate, nubem illam densam, & obscuram quae meos inuoluit oculos extinxit & dissipauit. Si itaq; ego qui apud te orando possum, aut ullus est amicitiae meae relictus locus, hanc a te pertractari quaestionem postulare, si modo placeat, & est otium: Operam & ego (inquit Philosophus) non quod ego per me ipse non perfecte intelligam, sed quod tu scis, libentius agnosceret. Nihil (inquit Amicus) ego intelligo, scite tamen & intelligere cupio vehementer. Nullum (inquit Ereinta) superesse mihi uideo excusandi locum. Hinc tamen unum me uehementer angit & afficit, quod cum assidue ueltris precibus uictus hanc uicem suscepim, ratiore intellectionis meae sunt plenis ornatae, quam ut in tam sublimis & celestis mysterij contemplationem in caelorum usque possint attingere, hoc tamen unum assero nihil me dicturum, non ex optimorum quorumq; aethorum scriptis, quorum inquisitio praecipuos meos & meliores annos consumpsit diligenter annotatu. Plura enim quam humano errore laboratoris qui ex intellectus imbecillitate tam sublimia naturae mysteria inquirere posse existimat, quam prima horum apprehensio flectat & immutet.

De sui cognitione.

CAPV T IIII.

Remita cum paululum proiectis in terrae oculis, quali memoria per se dicenda uolueris constitisses: statim quasi in se cedis: Philosophus, inquit, tanta est nobilitas, tantaeq; dignitas, tam rudis uerbo & inconcinnus meus iste dicendi stylus, ut non pauca quae sunt diuturna, sed plurima ea quae mihi superflua dicenda uobis sunt perpendenda. Mathematici ut caeli & astrorum orbem ostendant, Sphaeram ex ligneis aut luteis (ut plurimum) circulis compactam manu ipsi tenentes, ceteris quibuslibet regulis, Equinoctialem lineam, Zodiacum duodecim signis caelestibus ornatum, quorum singuli longitudine duodecim, latitudine uero triginta sunt graduum, Polos Arcticum & Antarcticum, lineas parallelas seu quae distant, denique omnes caeli circumstantias edocent. Vera autem Philosophia caeli consuetudinem inuitat, mea autem oratio Sphaerae cuiusdam ligneae typus, & si com nobilitate materiae compatemur mea uerba, si la dicenda sunt iuncta. Breuis tamen esse laborabo, omnia quae in compendium redigam. Vt enim numerum pondere quidem minor, pretio autem & estimatione maior, praestantior habebit. Oratio uerbis quoque breuis sententiis tamen ampla & copiosa maiore semper est laude digna. Vera ita-

que Philosophia ab homine per sui ipsius cognitionem ortum sortitur & originem. Hoc enim est quod uoluit D. Chrysostomus cum primis hominum & maxime optanda actionem & diligenti cuiuslibet contemplatione ostendam esse dixit, inquirendumque in singula sua membra, priuataque meditatione ponderanda, quo facilius in sui ipsius cognitionem perueniat. Quae quidem Actio (inquit D. Basilus) omnium actionum est diuicillima. Sublimis quidem est & maxime homine digna scientia, sui ipsius cognitio. Ad primarium humani generis patrem non omnia sua singula impoluit animarum, quod ad posteros quoque permanerent. Sibi ipsi nullum nomen impoluit, Adam enim impoluit est primus princeps illi nostro parenti, postea toti generi manus commune. Et ut Adā ab Adamath uoce Hebraea, quae terram significat ita & homo latine ab humo quae terrae quoque nomen est traxit originem, homo siquidem ex limo terete formatus est. Vnde D. Hieronymus libro Hebraicarum quaestionum, & D. August. 15. de ciuitate Dei Adā nomen commune, ut nomen homo esse affirmant. quod ex multis sacrae scripturae locis, quia breuitatis studio relinquo, est deceptum. Quae tamen hic diligentius & scrutari potest, cur Adam cum sua singulis animabus nomina impoluit, sibi ipsi nullum impoluit? obliuioni se tradidisset in rebus charissimis negligentem & meritis fore docuisse? Ego quidem ut singulis sua cito imponantur nomina naturae cuiusque opus esse arbitror cognitione, Adā autem in innocentia tuos statum permauissim omnium quaeque natura sciri possunt & multorum (ut D. Aug. secutus affirmat D. Thom.) quae naturae similes excedunt cognitione pollebant: facile itaque suum cuiusque conditioni nomen accōmodatissimum indidit, sui tamen ipsius cognitionem sibi arrogare non audebat, neque ullum sibi nomen impoluit. Quo nos exēplo edocet scriptura, sui cognitionem tam arduo & difficili labore, tam sublimi & obscura philosophia acquirendam, ut cum rerum in naturae abditis obsecutissimam scientiam acquiramus, ad nostri tamen scientiam nodum penetrauerimus. Neque tam in hac nostri cognitione uerz huius philosophiae sine statum, penitus enim inquirenda est. Sui enim cognitio in cognitione ducit diuini numinis: Et ita D. Basilus in psalmo illud: *Mirabile factum est scientia tua ex me.* Acti dicat: Domine si qua est in me scientia mei, in mirabilem tuam scientiam trahit, quantumque arduius quid ipse su per me ipse meditatur, ito uide ego sum uehementius inquirere. Philo Iudaeus in libro de somnio Iacob, Prudentissimus Abraham cum se ipse cognouisset, desinit se cognoscere, ut in diuinitatem scientiam penetraret, & eius qui uere est, qui est. Hec ab illo dicta sunt, quia nos in nosipsum reuocandi sumus, in abyssosque & profundum nostri cōdendi, ut inde in Dei creatoris cognitionem penetremus, cumque cognoscamus, amemus & otemplemur. Deinceps (inquit Hugo in lib. quē cōscripsit de anima) uenies ego erigā oculos, ut Deū meum intuear, qui se ipsi non possunt perspicere. Quod uere mihi duxile uidetur: Nā si sui ignotus (inquit Lactant.) parit malitiam, cor autem malignū Deum non uidet, ita qui se non uidet, neque Deū uidebit, ut enim (inquit Greg. Nazian.) qui debilius est per se ope ad solares flammatur radios, ipsi oculorum extenuabit sensus, uidebit radios illos solis uidebit: ita diuina illa puritate & infinitos illos bonitatis radios, qui intuebantur, ignota uoluntatum suorum infirmitate, qui se acute non possunt intueri, multo quoque minus & caelestem aspicere claustrat. quanto enim humilior in nostri non cognitionem stentius, tanto sublimius in Dei & di-

D. Basilus
Hieronymus

Greg. 1.

Hugo

Greg. Nazian.

& diuinorum contemplationem rapiemus. In corporeis autem qui se altius attollit aliora poterit attingere, in spiritalibus versa prorsus vice qui se humiliter extollit & exaltatur. Erronea hæc terrenorum philosophia esse extollit, vt decidat, vera autem & celestis se dimittit, vt altius euebatur. Ecquid enim homini prodest, cursus influentiæque astrorum potentiam virtutisque planetarum, qualitates elementorum, naturas animantium corporumque telorum cum ipse nequaquam agnoscat? aut homini potest euenire miserius quam miseriam suam nequaquam agnoscere? aut denique periculosior in scientis error, quam nos nihil scire, non agnoscere? Quomodo vicinæ actiones & secretiora omnia disposcit, qui quid domi suæ agatur penitus ignorat? neque nosmetipsos agnoscimus nostras nos infirmitates cum ignoremus. Quid prodest in rerum alienarum cognitione nos altius extollere? isti nonnulli quidem quas nescire, quam scire expedit. Quod indicabile videtur scriptura sacra Genes. 2. cum vetuit Deus, ne Adam de arbore scientiæ boni & mali comederet. Scientia, (inquit Dñus Paulus ad Corinthios) iustitiam charitatemque addicit. Scientia (inquit Dñus Bernardus, sine charitate elica est indigesta, quæ deficiente calore naturæ alii qui est amor diuinus corrumpitur, oneri est neque nutrit, nocet non proficit. Arena per se sola ædificio inuitili calce immixta vñi est, ædificij lapides & nigra iungit, ligat & sustentat, scientiam a sententia, charitatem calci comparamus, scientiæque suæ charitati, est sine calce arena, talisque est scientia præsertim eorum quæ nocet, virtutis sui-que experti cognitionis: neque enim ea diligentia in ea quæ obliunt, quā in vitiis nobis & incunda erabimur. Primò itaque si nostram cognitionem diligenter acquiramus, nostramque miseriam penitus inspiciamus, stultæ & ridiculæ quæ de nobis concepimus opinionis nobis dissiparam, ignorantie nostræ rotam reuocabimus. Quis enim est mortalium qui non se terram esse & ex quatuor elementis compactum esse indicat? aut si quam aliam concepit de se opinionem animo ea suppositis ignorantia est! O homo inquit Augustinus, aniequam effuses, homo tetraëtas, & ex oculo terra factus es. Intra itaque & nihilum terra, eaq; ædificio inotili interest. Nos quidem ex terra sumus, terra verò de nihilo creata, hñj itaque terræ, nihilique nepotes statim efficiuntur. En maiores hi nostri, hæc origo, progenies & nobilitas, hæc nostra trophæa nobilitatiq; insignia. Cubicularium Philippī Macedonum, Alexandri patris hæc primum indies salutatione magistrum Mutare solum tradunt Græcorum historiz, ΠΡΩΤΗΡΑ ΗΜΟΑΣ. Ac si dicat, Philippe, ne in tuis ipsius obliuione rapiaris, ne prosperitas reliq; secundæ intellectus tui oculis nubem obducant, hominem te esse memento: hominem mortalem, caducum, calamitatibus morbisque humano more obnoxium & vt principum mos est puerorum qui armis, illos cubiculo, alios equorum administrationi aliisque aliis procuracionibus præficere, ita Philippum huic habuisse maxime omnium necessarium, qui illum in suppositis cognitionem inderet. Vtinam quod & vultus huius caliginose tempestatis principes tali puero, qui ab affectibus animi dissolutus, voluptatumque quibus irriterit tenetur illecebris reuocantem, mortalitatisque suæ memoriam ob oculos indies offerrent, quo facilius sese ipsi ignoscerent. Vnde Appothegmarum omnium hoc erat veteribus maxime probatum: ΝΟΙΣΕ ΤΗΡΕΣΜ. Quod Diogenes Laertius

Thaletis, Miletsij qui sapiens erat vnus ex septem, Plinius Chilonis Lacedæmonij, Ouidius Pythagoræ, Socrates denique & Plato quos secutus est Macrobius Apollinis esse volebant. Cuius ramen cultus sit, tanto inter veteres in honore fuisse constat, vt Demonax Philosophus, cum se primum philosopharum fuisse diceret, cum seipsum quod diuina sententia dicitur nosse cepisset, imò inter diuina & celestia habebatur, & in limine Delphici Apollinis oraculi, quod inter gentiles idolatra maximo erat in honore scriptum: eoque preces, supplicationes offerebant. In limine porro ideo poni voluerunt, vt qui Deum oraret, prius in se ipse, & in sui cognitionem reuocatus, mortalitatis suæ casus agnosceret, quos qui ignorat apta & naturæ vñe accommodata, nequit expostulare. Denique quod periculis obliiti læpe dum profusum orare se arbitrantur, noxia, & quæ in interitum detrahant flosi impetrant. Vnde nos, qui naturæ suæ non apti à Deo orant, id sui ignorantia efficiat dicimus, vt quod sui ignorantia tenentur quæ extra se sunt non possit intelligere. Socrates (vt scribit eos discipulus Xenophon) cum qui se ea scire quæ nescit, aut se ipse non cognoscit non modo ignarum esse dicit, sed stultum etiam & hebetem. Stultum est, inquit Plato, quæ extra se sunt scire velle, cum quid ipse sit ignoret, & luvria quidem est & innata nobis insperbia gloriæque cupiditas quæ nos à miseris calamitatibusque nostræ contemplatione diuertit. Tam etiam tardus sumus lentique ad cognoscendum ex puluere nos & terra natos, quæ si tollatur meditari, cumulo maiorum in perditionem & interitum omino rapere mur. Christus enim Dominus cæco oculorum vñum restitutorum (inquit D. Ioannes) *Expulsi in terræ, & stulti latum ex fimo & limo latum super oculos eius & dixit eis, vade & lava te in natatoria Siloe, abijt ergo & lauit & vñus videns.* Et quamvis insolita, & contra communia naturæ principia hæc videatur medicina, pulvis eius in oculos coniectus videndi functionem non augeat, sed diminuat, non restituit, sed auferat, ea ramen vñus est Christus Iesus, grauiorem & incircuibilem mœnis nostræ cecitatem quæ perpetuo tenemus significans, nisi terram ex qua nati sumus & puluerem ante oculos obuersemus. Si itaque clarè lucentes radios intrui volumus, primum quid soimus, quid iam sumus, denique quid fururi sumus, aduertamus, quæ factio peccatorum & vitæ humanæ miseriam cum inquisuerimus, ad sacros & irriguos penitentiz fontes curramus, vbi limpida & viuificantibus confessionibus à Christo Domino instruitur aquis abluemur, & mandabimus. Neque enim conueniunt sumus puluere & luto oculos aspergere, nisi ad natatoria Siloe curramus, hæc est peccata nostra per nos ipsi meditari, nisi glorioso hoc confessionis sacramento, & celesti illi Siloe vnda repurgemur. Hæc enim inquit Ihsias ad eternam illam mentis confessionem, *vadit cum silentio. Ogeit Ihsias.* tanquā organo & canali digno aquæ salutaris meritoque mortis & passionis Christi Domini in nos fluunt & inundant, quem in Petra præfiguratum fuisse testis est Dñus Paulus, quem cum percussisset Moyses exiit ex ea aquam vt biberet populos. Et cū duabus homo partibus constet, corpore scilicet & anima, corporis nos cognitiōe non sumus contenti, nisi in animam quoque penitas conuocamus. Infusus itaque de tam præclara hæc tam nobili cognitione dicendum est, excitat enim & instigat bonorum studiosos, vt honorem amplectantur, bi siquidem bonorem & gloriam habent in preno qui vitæ huius breuitatem aspernantur.

Xenophon

Plato

ad Cor.
10.
Eph. 173

De vera natura humane cognitione.

CAPVT V.

DE VS Opt. Max. rerumque omnium opifex hominem, ne se superbus eleuaret, ex limo terre, & ne se brutorum animantium more profleret, ad imaginem & similitudinem suam in principio creauit. Adeo ut si arrogatus sese extollat ad diuinam pota similitudinem creatas, ex terra se statim puluere natum aspiciet: sin vero corporis grauidine sopitus sese ipse abiceret, & aspernaretur, diuinæ se partis que ad immortalitatem producta est, contemplatione rursus extolleret: corpus quidem dedit cum brutorum animantium genere commune & corruptibile: animam tamē insuflauit ratione præditam & immortalem. Si itaque corporis appetitus viuendo labefcatur, brutus ille animantibus similis est, sin vero spiritu & ratione regatur, angelorum cum more viuere dicimus. Tantæque indultis & ingenij acuminem ex corpore, & anima compactum cum admirantur Greci *ἡμῶν παρρησίᾳ*, id est, paruum modum vocitarunt, mundum enim magnum quandam hominem, hominem vero paruum quandam modum constituerunt. Hoc est quod Diuus Damascenus ait Deum paruum quandam mundum maiori mundi ambitu conclusisse. Galenus septendecim libros conscripsit de harmonia, sympathia & proportionem partium humani corporis. Faber aureus aut argenteus ea magna auri vel argenti massa grande aliquod opus & togentis magnitudinis facile potest excudere, totam autem hanc orbis molem efformatam & omnibus suis numeris perfectam in circuli quidam minimi ambitus insculpere & depingere magni quidem hoc ingenij summique laboris, & artificij sui subtilitatem ostendens est. Denique ego at bitior tanquam summx & infinitæ eius sapientie idem & speciem efformasse hominem, qui forma quidem tam exigua, corporisque amplexu tam angusto ab auditoris industria, & in fabricando subtilitate, mundus tamen integer meruit vocari. D. Augustin. in libro confessionum, inquit, omni miraculo quod fit per hominem, maius miraculum est homo. Admirabilior enim est stellis, admira bilior sole, qui totam hanc orbis molem radorum lumioe illustrat. Cælo denique ipse tanta pulchritudine a flororumque homine ornatum. Hominem liquidem, eum propter hominem, omnia que in mundo continentur iam producta fuerant, ad imaginem & similitudinem Dei factum constat: neque in tenebrarum involucri, sed conspicua claritate productus est, ut primo oculorum intuitu tanta, tam multiplici tamque admirabilia propter eū facta conspiceret, vehementiusque eo tanti artificis amorem & contemplationem raperet. Nos tamen contra in tanta beneficia ingrati animi crimine conuicti, de Deo nihil, oæve anima multis modis quam sit corpus excellentior prius cogitamus. Corpus enim tanquam theca est, aut vas ferreum, quo anima, tanquam ergastio constituitur & retinetur. Vnde Salomon, *quasi vas confectum*, appellat. Et Apostolus ad Corinthios, *habemus*, inquit *istud aurum istum in vas fictile*, corpus nostrum intelligens. Nec longe ab eo sensus est illud Anaxarchi Philosophi, qui à Nicocreonem Cypriz tytano, ut narrat Plinius percussus, Percute inquit, quantum potes vas hoc Anaxarchi, Anaxarchum tamen non attinges. Philoso-

phum enim se animam, corpus vero esse animi arbitratus est. M. Marcellus Romanorum dux belli, de molli & effeminato Romanorum militum victa querens. Vasa fe, inquit, Romanorum aspiceret, Romanos vero non videre. Sic narrat Pontanus in sua philosophia. Plato Philosophi copiosissime hanc materiam illustravit, in dialogo de natura hominis quem inscripsit Alcibiadem: ubi Socrates cum Alcibiade disputans certis, & indubitat rationibus hominem, qui rationali virtutis animam, non esse corpus, sed anima utens corpore demonstrat. Vnde concludit corpus instrumentum esse vite animæ: hominem vero ipsam esse animam que hoc instrumentum utitur. Homo quidem ea corpore & anima tanquam forma, & materia confectus est: anima tamen eo est corpore præstantior, quod animæ corpus fit instrumentum. Et quoniam contraria quibusdam videtur Aristotelis opinio, libro tamen secundo de anima, corpus instrumentum esse dicit animæ, & libro decimo Ethicorum animæ io tantum supra corpus dignitatem extollit, ut animam ipsum hominem appellet. Hoc M. Tullius Cicero ea hisce quidem auctoribus bausit in libro de Senectute, & Iomnio Scipionis continet scriptum reliquit. Denique veteres illi Philosophi hominem solim sunt animam vocare, & ex nostris Theologis Lactantius Firmianus libro de Opificio Dei, & Diuus Augustinus libro 13. de ciuitate Dei, multisque præterea locis copiose hanc pertractant materiam: & ne diuitias in humanarum rerum historiis censendum immeret, tum satis sit diuina historia res probata, lege nouam & verum testamentum, ubi frequenter homines animas vocari deprehendimus. Genesius 4. capite ubi victoria recesserat Abraham contra reges qui Loth filium fratris Abraham, & substantiam eius abducerunt. Dixit (inquit scriptura) rex Sodomorum ad Abraham, *Da mihi animas, cetera tolle tibi*, homines autem sibi tradi postularunt, eximias vero belli reliquias, Abraham permisisse referunt, & quadragésimo sexto capite. Omnes anime (inquit) domus Isaac quæ ingressæ sunt in Ægyptum fuerunt septuaginta. Et Diuus Lucas in Act. Apostolorum, *Est factum est*, inquit, *ut omnes anime considerent ad terram*. Per animas eos intelligens qui naufragium euitarunt, Lusitanis quoque ad hunc diem est ratio quædam dicendi: ea prouocula aliqua tot animæ in de ditionem accepit sunt. Hinc itaque licet colligere animam humanæ compositionis partem alteram, multo quam corpus esse præstantiorem & oobiliorrem, cum homo anima, corpus vero animæ vocetur receptaculum & instrumentum. Corpus itaque qui cognouit anima neglecta, non seipsum, sed rem suam dicitur agnoscere, seipsum vero cognoscere est animam, eius dignitatem, nobilitatem, originem & immortalitatem apprehendere. Anima ergo, ut inanes gentium opiniones se ponamus, substantia est ratione prædita, incorporea, immortalis & inuisibilis, ad regendum corpus apta: Deo similis. Deo ad eius imaginem ut pace æterna, & gaudio perfruat cælesti creata & producta. Vnde facile quam necessaria sit ipsius cognitio cernitur. Animæ enim dignitatem, & ad res cælestes & sublimes natum esse hominem inuoluit, in terrestria & caduca profecti, vilibus hisce & spernendis mundi nugis non adhererebimus, sed abiectis temporalibus æterna semper sperabimus: cognitioque corporis vilitate & miseria nulla nos extollat superbia, animam autem si immortalem esse meditabimur, immortalia quoque eo cupissemus, si ad imaginem Dei & similitudinem factam, modum in ea imaginem nos efformabimus,

Marcell. 9.

Pontan.

Aristot.

Cicero.

Gen. 14.

Act. 16.

Ite hinc
venerat
phœni
cædidi.Vide Cal.
Abodig.Eccle. 12.
h. Cw. a.Anaxar-
chum
Pintum.

mus, ne velis & remis in concupiscentie carnez
propre nauigabimus. Deus in Cantico Salomonis
animam nostram alloquitur. *Signas te*, inquit, *O*
pulchra inter mulieres, & credere, alia possit vestigia gregum
inermis, & pascu hados tuos iuncta tabernacula possidem.
Ac si clarius diceret, Te ipse & anima pulchra, ad
imaginem, & similitudinem meam facta & creata
pulchra, natura nobili & illustri, meo proprio te-
dempta sanguine, si cognoscis, exiit te & ani-
mata reliquos cogitata, eosque memis qui cum
brutis animalibus sunt communes appetitus re-
pudiabis. Animæ ergo nostræ ignitatio concupis-
centie corporis iter prodit, & in vestigia ducit gre-
gam peccatorum, hac est quod scribit Iob, *Psittacus*
seruam tuam non peccabit, hoc est, Vis à peccatorum
& nequitie labi esse immunis, animam tuam, quæ
ras pulchritudo est Intuere, siue vt interpretatur,
Sanctus Antonius, cognosce te ipsum, qui sis, & in
æternum non peccabis: In ergo Christianæ vitæ a-
ditus, veteraque philosophiæ principia, per suisipsum
cognitionem, quam si tollas, etsi acutè prudenter-
que aliena poterimus carere vita, nostræ tamen
adhuc vitæ emendatione indigebimus.

*Continuatio eius quod de sui cognitione dictum est:
de Amore, Humilitate & cupiditate.*

CAPUT VI.

M O M O si nobilitas, & præclara sui
cognitione polleret, belli omnem crude-
lem pelliculam eularet coorta-
tionem, contentionesque inanes in-
iustas & periculosas cum viciis fieri
uollet, & ne fierent vehemens reculeret: ad pa-
cem enim, concordiam, societatemque civilem cum
se natum esse sciret, rixas, inuidiam, & discordiam
summo semper studio reuerteret, & aspernaretur. Sed
tanta nos nostri tenet obliuio, extincta omnis pri-
mæ nostræ parentis recordatione, creationisque
nostræ finis memorie, vt neglecta charitate matris,
inuidiam & malevolentiam petamus: abiecta pa-
ce & eocordia, in dissensionem & rixas precipita-
ro cursu rapiamus: ita Imperiisque corporis rectam
mentis humanæ rationem à recta sua & prudenti
fuoctione reuocat, & felici sua & pacifica opera-
tione retardat, inuidia, vehementiori cupiditatis
vento, vela rendit & insilat, odium denique oos
nobis rapit, exiliisque à nubis pellit, mentisque no-
stræ sensus obducit, vt cum tam periculosa, & ad-
uersa, alteri aut ipsi inferimus, aut insiligi ab alio
cupimus, quid inde nobis confugit mali, non ad-
uertamus. Ecce rerum omnium opifex Deus cum
mundi huius ambitu complexa omnia crearet, con-
iungens stellas, planeras celi, vulcures aeris, piscif-
que maris, & animalia quæ ceruuntur in terris
bina produxit & bina, hominem tamen vnum & so-
lum totius humani generis originem formauit. Vnde
inquam tanti causa mysteri? Annon vt iode,
quam grati Deo sit dilectio, & quam iucunda pacis
amicitiæque creatori concordia, quasi in effigie di-
gnoscamus? eademque quæ sua est voluntate ducit,
in memoriamque reuocemus, ab eadem esse
omnes parte gentis, vniuersæ cordis & volun-
tatis copulandos & vniendo: eademque causa est
cur osum hominem & inermem, voluit creare, vt

Tomii quartus.

quemadmodum creator ipse Deus, (vt inquit diuus
Iuannes) amor est & dilectio, ita homo qui ad diui-
nam factus est imaginem, Deum, supra omnia ama-
rer, proximique sicut seipsum: denique ardenti
diuini amoris incendio raperetur. Cæteris quip-
pe animantibus Deus varia tegumenta, bellique se-
mina tribuit, Tauri cornua, vulpi decores, leoni
vagus, suo denique generi, apta culque dedit ar-
ma, hominem tantum uodum, & intermem in nu-
da humo natali die abiicit ad vagras statim & plo-
ratum. Itaque felicitat (inquit Plinius) natosiacet
manibus, pedibusque deuinxis stens, animal cæte-
ris imperaturum, & à suppliciis vitam auspicatur.
Denique cætera animalia quæ in suo genere pro-
bè degant congregari videmus, statèque contra dis-
similia, hominem vnum ambitio rabieque acrior,
eò crudelitatis euehit, vt ferroem ex terzæ effossum
penetrabilis in proximi sui visceribus condat, &
sepellat. Homo enim ex animalibus solus in suam
speciem crudelis hominem occidit, effodit & dilaniat:
quod dilectionis amicitiæque prouido crea-
tioneisque finem cogitanti nuquam eueniret. Quan-
dia enim (inquit Cyprianus) concordia amorque
in humani cordis relidet peccatibus, immobilis
semper constantique permanet. Vnam (inquit Gre-
gorius Nazianzenus) arcam Næ cum animalium
omnium specie iocolumem & tutam concordia, pax
& electio conseruauit. Omnia quecumque natura
producit, pacis cuiusdam & concordia viuculo fo-
ciari tradidit. Duius Augustinus: Bella asem seditione-
que inter naturalia à oatura manare non pos-
sunt. Vnde notè sunt veteres illi philosophi natura-
lium rerum principia concordiam poentes, quod
quod Aristoteles priuationem, illi discordiam, quod
hic materiam & formam, illi concordiam nuncu-
parunt: siue concordia & harmonia non posse na-
tura constantia hærere, geotari, aut enutriti, quæ
discordia dissipantur, labuntur & in interitum
ruunt: nec enim profusus à rei veritate horum phi-
losophorum abhorret oratio: veritas enim ipsa quæ
Christus Dominus, *Omne*, inquit, *regnum in se di-
uisum desolabitur*. Nec solum hunc esse necessarium
amorem coulat, sed & moderatam, rationeque
couditum esse oportere: immodicus enim, ratio-
nisque & prudentiæ moderamine destitutus, etsi de
rebus honestis, vitæque degenda necessariis, à sui
hominem cognitione abducit: vt enim asser si ob-
iecta siue plumbes siue ea sint aurea, ab oculorum a-
spectu interposita repellit, cernere ea oculos ocqua-
quam poterit: ita philoia cæcusque amor sui men-
tis nostræ oculos ab obiectis, siue illud plumbos siue
auro constet, hoc est, siue res bona sit, siue mala,
aspectu & contemplatione diuerit. Tam graue &
periculosum, eorum est vitium, qui sibi vehemen-
ter placent, aliorumque resbus neglectis, ipso tam
commodis impense student, tam obscuram tene-
bitque inuolutam nubem, meoris & rationis oculis
obducit, vt quantum cognoscendi sui studio vehe-
mentias exardescat, tantò minus assequatur & in-
telligatur: ratioque etsi omnibus neruis suo per-
fundi munere conetur, immediabilis semper de so-
conceptus error anteoeert, rotarum facti similes
quarum posterior celeri semper cursu præeuntem
calcare nititur, nec vquam attingit, cum pari vi-
traque passu rapiatur: quando nostrimet vestigia
calcamus impenitus, eo à nobis diligentiori cursu
aufugimus. Com nostrimet itaque ignorantia con-
tentionem nobis discordiamque proferat, igno-
ratio enim superbiam, superbia gignit dissensio-

b ij

nem, eandemmet vanam nobis innasam iactantiam diuortis homines a se dimissile, discordie mala diffentionisque femina in terram proiecit. Radix pacis, inquit Gregorius, humilis est, quam homini innasam facit superius cognitio, quam itaque necessaria, quam delectabilis & fructuosa sit sui cognitio, a concordia, puta producta, ex his licet conijcere: ut enim inquit D. Augustinus, in sibus ac tibiis atque cantu ipso & vocibus concentus est quidam tendens ac distinctis sonis, quem innotatum ac discrepantem aures eruditæ ferre non possunt, ilque cõcentus ea dissimilimatum vocum concordiam efficitur & congruens, sic ea summa ac medijs, & infimis, interiectis ordinibus vt sonis, moderata ratione ciuitate cõsensu dissimilimorum concinere, & quæ harmonia à musicis dicitur in cantu eam esse in ciuitate concordiam, æt ætque optimum omni in republica vinculum inuicem unitatis. Musica præceptis, monitis, & inflatur vocum inter se discordantium docet concentum & harmoniam. Philosophia verò Christiana, voluntates inter se discrepantes via quadam & ratione diuina vniti & facit harmonia cõcinere, humilitas est felix cuius nobilique concordie genitrix & educatrix. Haec Diuus Bernadus aream & teceptaculum gratiæ, & libro de consideratione ad Eugenium, fundamentum vocat virtutis & principium. Diuus Gregorius in moralibus mentis eam lumen dicit illustrare. D. Chrysostomus super Mattheum, præclarum esse de Deo gratiam amoremque diuino dignum sacrificium, & ad huius idem Euangelium sublimioris diuinæque philosophiæ matrem appellat. Quæ quidem philosophia quatuor auctoris principijs conflatur. Primum in suis ipsius est despicientia, Secundum ne quis alium despiciat: Tertium in mundi neglectu: Quartum vt iure despiciant omnia neglectis. Neglectis itaque despicientiam, & contemptum, qui spreuerit & repudiari, humilitatis ille fastigium & culmen dicitur attingisse. Quadragesimam stationum, quas totidem castris lxx omnes Ægyptum fugiens in solitudineque actus populus Iudæorum sortitus, vltimam posuisse in monte Abarim tradit liber Numerorum.

Stationes hæc celestis nobis dicitur gradusque quibus tanquam scala ad æternam felicitatem quæ vera promissa nobis terra est, penetramus, obumbrant & figurant. Primum enim à nobis ipsis egredendum nostrique esse descendendum, vt Dei esse ordinatur: transacto tandem mari rubro, aduersariæque & laboribus fessis palmis ornatæ amenorum fontium aquis potior reficiemur, victoriæque de nobis ipsis actam, cuius palma est iudicium, intruimus. Dulciūque aquarum potu, quas de nobis ipsis ductus triumphus, appetitus omnis, voluptatūque quicquid erat in nobis in dedicationem & seruiciū rationi & iudicio actus, producit, & effert copiosas. Neque tamen prius promissionis terram ingrediemur, quam in Blatan (quæ vt inquit Diuus Hieronymus iniuriarum, & contumeliarum contemptus interpretatur) riuo cõsuetimus: contemptum itaque esse si patris ducimus, humilitatis sublimis ad quadragesimam hanc stationem celestis aliam penetrauius eleuarique in celos manibus, cum sanctis colloquemur, angelorūque consortio perfruamur. Humilitatis hoc enim est proprium quantum magis in inferiora niuius, imūque perimus, & nos altius exollere, & in suprema sede tutos collocare: vt enim vmbra festiuitatem & persequentem fugit, fugientique premittit vestigia, vera gloria potentem relinquit, spernentem colit, oratione no-

lentem, clare æstimantem aspernat, contemptumque habet in pretio: eumque, qui memorie penitus tenet incalcatum negligit, qui verò prolixæ memorie suæ aduersariis expungit, nunquam obliuiscitur. Diuicias (inquit Diuus Chrysostomus) si conieperis, etis opulentis, gloriæque qui repudiauerit habet salutare: Verè itaque & solidæ gloriæ basis humilitatis columnis innititur: iuxta autem & merita, gloria est, insanam omnem & fidam gloriam spernere, fluxas, vanas & caducas captandi vulgi autem cogitationes pellete, quæ vt bene operentur nihil ducentes, vt diligentes & benemeriti videantur, toti occupantur: & pauperibus similes vana ostentationis & gloriolæ suæ testæ in altum elati vniuersa quæ sub Lunæ concavo aspiuntur, merito sibi debent: se verò nemini quicquam debere arbitrantur. Neque in cantu cum se in sublimi positis & supra omnes collocatos iudicant, ad ima pulsos & abiectos aduertunt: qui si non habere, & accipere sed mereri vellent, summa possent cum laude & honore versari. Magna (inquit Diuus Augustinus) gloria est non posse à gloria vinci, firmoque, constanti & stabili animo omnes inanes mundi nugæ, gloriæque captandi ostentationem spernere, & pro nihilo ducere. Ea enim animi constantia humilitatem alit, quæ paucis contenta, multa locatur & acquirit, mundi diuitias spernit & abiicit, diuinique numinis fauore satiatur & abundat. Humile enim auaritia irritum & victum videmus neminem: humilitatis eum aspectus paucis alitur, & reficit: auaritia autem gula neque moribus repletur, illa enim semper abundans & repleta: hæc semper vacua & inanis, illa repleta, hæc semper habendi siti absument. Humilitatem autem sui cognitio, cupiditatem & auaritiam sui gignit ignorantia. Qui se enim ipse inuenit, suūque contempletur imaginem, & naturæ dona, facile mundi omnia caduca, fluxa & incerta pro nihilo nobis habenda videbit, spernentemque sentiet. Cetera enim animantis cum natura parua proiecit in terram oculis ventrique obediens finxisset,

Oz hominis sublimis dedit, eumque videre iussit, & erectus ad sidera tollere voluit.

Hominemque in hominem cerni voluit imaginem, vt celos celestia inuicem natos esse docuit, animique motus, mentisque omnes cogitationes ad totum & tam nobilem esse dirigendas operis artificem. Corpore enim in celestis directio: animo verò terrena meditante, & contuente, corpore erecto & procerò, animo verò flexo & tortuoso nasci hominem & conseruari, ab omni est ratione alienum. Hinc Greci ἀνδραπάτης, id est, in sublimia & celestia contemplantem hominem vocauerunt. Lactantiusque Firmianus verisimili quidem ratione, vitam silentio transigentem, terrenaque & tempore labentem contemplantem, hominem se omni hæreditate reddere indignos & sponte sua celestia cum terrenis, sublimia cum infimis commutando, naturæque sibi indita, diuinæque benignitate in prauas & ratione alienas cogitationes & operationes interuertendo, ab homine sese ablegare. Et si quidem Socrates in Cratilo aliam inquirat hominis etimologiam, in hanc tamen ipsam tandem cadit. Vt ad erecta natum esse hominem, probat Plato, Arborem esse dictum inuicem non in terram, sed in cælum erectam. Ramis liquidem qui pedes

Gregor.

L. b. 2. de
civ. ca. 11

Gregor.

Chrysost.

11.

de pte
populi

149.

1. Ch. 1.

Lactant.

pedes sunt in terram dilectis, caput qui radicem more cibum præbet corpori, & alimentum in celum exaudivit, cælestia que intratur. Malis tamen & peruersis terrenisque vniuersæ capris contra prorsus fuit euenire: caput enim in meum figo, radices omnes atque nutrimenta terra ministrat, ut arboris truncus in iulatum per terræ viscera spargit radices, terrenus quunque humi in omnem terram animi motus terreus, terrestrique mundi tantos emittit, eaque quæ bosc in colos & cælestia, illi in terram ramos extendunt & in aera spargunt: & quæ muist pedes ramotum, caput verò radicem munere fuagatur, contra tamen naturæ ornatum serpere in terram diceudi sunt, quid Dominus Deus Ezechielem alloquens docuit, *Fili hominis* (inquit) *Hasper pedes tuos & loquar tecum*, acclatius, Fili hominis qui mortali semine natus es mortalis, pedum plantis in terram versis animi cogitationes in celum emitte, cælestiaque meditare: ita stabis super pedes, quod si contra eueniret sub pedum tuorum vestigiis inculcaberis. Creationis quæso mysteria contemplantur, annos superne propter supernam dimissum, non autem ex terra propter terrena productum inuenimus? Clare hoc quidem intuebatur qui brutorum animantium formis humanam naturam & imaginem adapeuerit. Brutorum siquidem animantium quæcunque manibus ad humanam formam ornantur, annos in terra serpunt, terram effleuntur, terram vt terræ se natos esse possidentes sciant, continui volunt & intuentur, homo verò qui propter cælestia natus, æternæque in coelis domicilia sortitur, manibus erectis, pedes in terram figit, vt terrena pedibus opprimatur, & terra mala omnia aspernatur. Hæc vera naturæ formæ, creationis, & compositionis nostræ philosophis est, quæ præclara ea quidem vt humani generis misericordiam & calamitatem inueiamur, terram enim cum puncti esse iustas probeat Mathematici sed colorum orbes comparatur, terra nata, & ad vitam vsus tam apte pulchra & necessaria esse arbitremur eius bona, vt præ illis cælestia omnia & æterna aspernemur, æterna cum momentaneis, ista & stabilia, cum fluxu, caducis, fallacibus & incertis, alta & sublimia cum imis & abiectis stulte commutantes, in eoque quod humana opera indignum velle deus uaturæ & conditioni digno curam omnem, cogitationem & animi sollicitudinem ponentes. O horribilem illam & miseram cecitatem! O blandam & incredibilem humani generis vanitatem! O perniciosum errorem & turbulentiū! Crafam denique, prodigiosam lamentabilemque ignorantiam! Quam enim modo grandia & nobilia ea dicenda sunt, quorum omnis vis & potestas tuo temporis momento abripitur! aut quæ illa est mentis cecitas, quæ cælestem, & æternam sedem com terrestri hac & caduca, animum cum corpore, bonum cum malo, ens denique cum eo quod nihil est velis commutare? aut vnde tanti labes erroris nisi ab ipsius ignorantia, qui se in sui contemplationem non reuocat, potest emanare? Denique hæc ego huius neantinnis statuo periodum illud, *ἡ ἀνθρώπου φύσις*, non solum ad arrogantiam minuendā esse dictum, verum etiam vt bona nostra animis: ex fili enim ignorantia & insipientia, arrogantia, ex arrogantia namque, concupiscentia, ira, inimicitia, bella, dissensiones, auaritia oriuntur, quæ cum corpore & animum perpetuo consilientur carcere, & nobilitatis tenebris involuunt: scilicet verò claritate illustrati multa quid nos cernimus & inuenimus quæ in con-

templationem nostri reuocant, cæcitatisque nostræ velum cogunt aspicere, donec disponendo & componendo, quantum humana fieri potest imbecillitate, vt gratiam gratis vobis à Deo datam fulscipiamus. Deus optimus maximus tam vobis summa sua clementia & misericordia impertiat, quæ fide, spe & charitate operantes, Christi Domini nostri passionis insignia, passiois quoque eius & mortis merito decernat, & æternæ vitæ meritoria opera producamus. Miseros tamen eos & abiectos, qui de animi sui dispositione nihil cum curantes, quasi à sui cognitione abducti & à seipsis peregrinantes, sine vlla ad se redeundi spe vitam transigunt: sul enim ueglectus in diuini quaque nominis obliuionem rapit precipites: eæca porro infidelitatis nocte obducti supremæ eius qui omnia creauit obsequium in manu facta ligna & lapidea coniectimus pro Deo denique ligna, lapidea serpentesque collimus, eoque vehemur superstitiosi, templa & altaria hisce stromus, & tanquam æternis immolamus, eoque inficitia & erroris, vitiolorumque abyssum & labyrinthum clarissimum mundi huius lumen perlatum est. Donec tandem humani generis quod ad imaginem suam & similitudinem creauit miseris Deus, filium suum vni genitum misit in hoc mundum, vt ab ignorantia & peccati labe hominem redimeret, filium inquam (vt cum diuo Paulo dicam) gloriæ splendorem, figuram substantiæ patris, veritatem æternam, bonitatem immensam, lumen de lumine, verbum diuinum, summam denique hominis felicitatem villæ & abiecta carnis nostræ humanitate induram, & nobiscum humanitas conuersatam, vt nos in æternæ veritatis adita reduceret, cælestique splendore gloriæ mentis nostræ aciem, quæ per se ipsa obæcata est, illustraret.

De morte & incarnatione Christi Domini, & de mundo contemptu.

CAPVT VII.

BONVM inquit Dionysius Areopagita quod & omnis philosophorum schola constituit, per se est ipsum communicatum, summe ergo bonum, summa quoque communicatione, & largitione copolabitur: summa ergo diuini uominis bonitas quasi ad nos transferenda aut nobiscum fuit communicanda. At quæ suauior communicatio, quæ largitio benignior, ad nos se transferendi ratio uobilibior potuit cogitari, aut inueiri tutior, quam summa humanæ imbecillitatis natura, nobiscum humanis conuersationem siquidem conuersandi modum uaturæ eius diuine ratio maxime possidebat. Vt enim uatura diuina bonitatis est essentia (vt docet idem Dionysius) quod natura compete bono, iure ipsum Deo decet conuenire, bonum autem natura se huic largitur, & ad hunc communicat, summe ergo bonum, summe quoque se nobis largietur, & nobiscum sua communicabit. Deum ad hæc decuit, naturam induere, humanitatemque nostram assumere, vt summa eius cum hominibus accedat euangelio, quauis ergo decentius inuisibilia Dei per corporea & oculis nostris obiecta illustratur: *mundus enim*, vt (inquit Diuus Paulus primo ad Romanos capite) *à Deo creatus est, res quæ de natura est. Deo manifestatur in illa*. Ad hæc inuisibilia Dei per incarnationis dominicæ mysteria (vt inquit Damascenus) manifeste conspi-

ciuntur. Iute ergo & prudenter carnem nostram induit. Carnem denique nostram induendo, bonitatem, prudentiam, potentiam & iustitiam quoque diuinam nobis claram insignem reddidit & testatam. bonitatem quidem, quod imbecillitatem creaturæ ab eo effortatæ non sit aspernatus, sed ipse indura hominis quoque infirmitate, hominē firmavit, mortuusque, ut hominem mortuum suscitaret. Sapientiam vero nouā & omnibus inaudita ratio saluandis reddidit insignem, & verbis & opere insuper docendo quam eius arte fructū tenetemur, ut omnes ingenij, nervos indoluitimque omnem in eo persoluedo poneremus, potentiam quoque immensam: cum ab inferna potestate qua irretiebatur, summāque eius iuris sententia liberans, debitum nostrum ipse persoluit, peccatāque nostra tulit, pro peccatis quoque nostris sese sacrificio offerens tyrannico imperio liberavit. Et ut inquit Apostolus: *Iustificasti gratia per gratiam ipsam per redemptionem que est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiusorem per fidem in sanguine ipsius ad oblationem iustitiae suae propter remissionem praecedentium delictorum in sustentatione Dei ad oblationem iustitiae eius in hoc tempore.* Vnde dictum est in Isaia, *ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, & ibidem de Christo Iesu differens inquit idem propheta, verē laqueos nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit.* Propheta quoque & Psalter Regius peccata nostra, sua vocat, quia humeris suis ipse portauit, ut viam nobis æternæ vitæ adqueret, quæ in veteri Testamento (quod noui quidem erat umbra & figura) leuiter fuit indicata. Omnia veteris Testamenti loca quæ vmbra esse eam comprobent explicare, longiore id orationis filo indiget, nonnulla tamen quali per transennam adnotabo. Anno eo quo populus ex peregrinatione Aegyptiaca in terram illi promissam inductus est, Aaron summus pontifex in montis hor fastigii mortuus est: in montis quidem supercilio (inquit scriptura) non in valle, ut populo in tertiam promissam additus pateret, quod à mylherio non vacat, fuit moriendum. Ecquis ille summus pontifex? Annon Christus Iesus, qui pro nobis in ara crucis quia ipse voluit oblati est, & proprio suo sanguine in sancta sanctorum penetrauit? Sancta Inquam sanctorum quæ celli sunt, ut fuisse explicat Apostolus ad Hebræos. Ecquis mons ille in cuius culmine mortuus est pontifex? Annon Caluarie locus author vitæ & largitor, expirando vitam restituit, ut qui laborem & ætumnatum eius finis, idem pacis, tranquillitatis & quietis nostræ esset initium? Scriptura enim inde nos docet in Caluarie monte Christum Iesum morti fuisse tradendum, ut nouus populus Israel qui Christiani sunt, in nouam sed illis promissam terram cœlorum, scilicet sedes beatas ingrederetur incolunt, ibi enim illius mors nobis vitam gratis, tandemque gloriosam testatur: vnus quidem ille labores, dolores, mortemque pertulit, ut nos morte interitos in vitam reuocaret. Quod multis fuit retro annis in Eliseo figuratum ut Regum notas historiae, eum enim in sepulchram corpus mortuum quidam effert, aspectuque se properantibus, proiecto in sepulchrum Elisei corpore humano aufugit, ubi caeteri Elisei ossibus statim sese corpus mortuum in pedes extulit incolunt. Et quia hic mortuus? Annon homo peccator obnoxius ad mortem? Genus quidem humanum peccatorum & vitiatorum gurgite immersum, quod insanæ carnis illecebræ, & cupiditates in rogam effertur, proiectumque in latronum mundi carnis & diaboli crudelitæ relinquunt laniandum, quod celestis oster Eli-

seus qui est Christus Iesus morte sua in vitam restituit, sepultusque, sepultos nos suscitauit: mortui enim eramus omnes nisi Christus mortuus redemisset. hic ille agnus est paschalis in Aegypto mortuus, cuius sanguine populus Hebræorum redemptus est. Hic serpens ille cuius qui in solitudine cruci affixus vincta populi curauit, de quo Moyses in Deuteronomio, *cuius vincta sua appensa ante oculos sunt.* Et Esaias, *oblati est, inquit, quia ipse voluit.* Et Christus Iesus in persona Ieremiz, *Ego sum agnus mansuetus ductus ad occisionem.* Et Esaias capite nono Deum vocat & hominem. Nam cum nasciturum esse & puerum, atque hominem esse dixisset, nomen eius diuinum esse affirmat. Et capite quarto Deum in mundum dicit venturum. Et Psalmista de Sion, *Nunquid Sion dicit homo, & homo natus est in ea, & ipse fundauit cum altissimus.* Aeti dixisset clariū, Christus Deus terram Sion fundauit, & ipse homo natus est in ea. Baruch quoque propheta cum multa esset de Christo vaticinatus capite iungit. *Hic adueniet emam viam disciplinæ & tradidit illam Iacob pateris, & Israel dilectio sua.* Post hæc in terra visus est & cum hominibus conuersatus est, præteritum pro futuro, quod prophetia est commune, ut ostendat vaticinij certitudinem, vixit. Et ne clarissimæ diuinitatis radij mentis nostræ oculis (quod solares radios inuentui flos venire) obiceret, misit ante se præparatum vias suas Ioannem Baptistam, cui Iudæi cum Messie aduentum appropinquare aduertent, omnem Messie auctoritatem, ut eam Christo Iesu auferrent, & potentiam obtulerunt. Hominibus hoc fingendi familiare, homines euertere, ut homines extollant, & ex vnus ruina, alterius struere fortunam. In chronici de factis & Gestis Iustianorum, in vicinijs à Goa locis Duce Alphonso de Albuquerque strenuo & magnanimo, scriptum est nostros ista tormenti bellici quod spem vocarunt, Indorum tormentum quod illi Camelam dixerunt dirupisse. Spem nostri fabricarunt ut Indorum camelum euerterent. Indi Camelum straxerunt quo nostram spem extinguerent. Quis hic camelus? Annon D. Ioannes Baptista. Camelorum pelibus indutus? Quænam hæc spes? Annon Christus Iesus vera spes nostra Christus verbum diuinum, & Diuus Ioannes vox eius, ut ex communi Euangelistarum cōsensu scribit Isaias. Herodes hanc vocem ut narrat Euangelium iniuste interemit. Vnde Christus de multis ut in Euangelio scriptum ab Herode rogatus, non respondit ei quicquam ut scribit D. Luc. Ecquidam illi dicendum qui vocem eius interemit, vocem quidem Herodi non extulit, quam in cruce publicè emisit: Vbi de vita eius agebatur contineuit, salutem verò nostram vocem testatus est elata: in mundum enim venit salutem nostram morte redempturum. Amor enim & dilectio ex celo rapuit in terram, & ex immortali pro nobis fecit mortalem. Ecquæ alia certior amoris & dilectionis erga nos diuine monstrandi ratio potest inueniri, quam vitæ sue pro nobis, ut nos ex Sarane captiuitate in liberatem vindicaret, in cruce oblatio? eam suam & sanguinem redemptionis nostræ pretium in crucis macellum Deo Patri obtulit. Passus est pro nobis inter duos latrones, ut est ab Esaiā predictum: *Cum iniquis inquit, reputatus est, quorum vnus iustitiam, alter diuine manus iudicium misereterebat, vnus in spem, alter in merum prouocat: in vitroque tamen nobis saluare, & notari dignum in dempto se damnando, in beato se saluando, ne nos ipsi perdamus, in exit exemplum.* Ecquid enim Ioseph cum duobus latronibus

Dicitur.

Psalm.

Rom.

Ise 53.

Psalm.

Nam 10.

Cap. 6. 7. Or.

Cap. 10.

Cap. 11.

Cap. 12.

nibus

abus in Ægyptum carcere datam quorum vnus cap-
tus, alter euasit incolumis? Autou Christus Iesus
inter duos latrones in arbore crucis inclinat, quorum
alter ad inferni tartara deuersus, alter ad
paradisi gaudia ascendit beatus? inter illos pelica-
nus, qui nos tanquam pullos suo sanguine nutrit,
quam grauiorem de se expectationem. quam gra-
uiam, quoniam sanorem secum potuit grauiorem asser-
te? Quis tam natura barbarus aut immanis, qui
tantam obsequio obduceret misericordiam? quod
cor tam acerbum, vterum & lapideum, quod tuius
& tam chaos amor, non penetrabit? quæ tempo-
ris diuturnitas, quæ aduersitas aut rerum euenus,
tam dulcem, acrem & vehementem amorem, tam
diuinum, æternum, immortale & excellens benefi-
cium & cogitationis nostræ penetralibus poterit ex-
tripare, aut euellere? Annon ille effectus amoris
qui Deus est, Dei verò qui amor est? Tam fructuo-
sa insignia, permagna & singularia beneficia, alte-
rius quam inmensi & æterni Dei qui charitas æter-
na est, & incæcæ esse non potest. Cum enim vt
Deus mori non potuit, humanitatem assumpsit, vt
homo pateretur, Deus ab æterno non supplicio san-
guine suo redimeret. Dux itaque naturæ, quæ
altera humana, altera diuina, vnus tamē Iesus Chri-
stus, vnus Deus, vnus saluator omnium, Platonis
iudicium tam sublimia fagebat mysteria, nec tam
abditæ & occultæ potuit Aristoteles, aut vllas à se
alienas intueri. Vacuam enim, vulgarem & ioanem
prudenciam tanquam ducem secuti sunt, de qua
propheta vt explicat Apost. ad Corineth. *perdam sapi-
entiam sapientiam, et prudenciam prudentiam reproba-
bo.* Vera enim scientia fallam euerit: Vera autem
sapientia Iesus Christus est de qua D. Paulus, loqui-
mur de sapientia Dei mysterio abscondito: quænam
quæso Iesu Christi auitatis, mors, viresque curius,
annon sapientie (vt inquit Apostolus) secundum
carnem reprobario? mouens summam felicitatem
laqueis diuitiis, Christum in paupertate: mundus in
laetitia, gaudio & alacritate, Christum in dolore, lamē-
tatione & fletu. Moudus in vindictis, Christus in
contumelia & patientia. Mundus in glorie ostenta-
tione & delictis, Christus in humilitate & obedientia.
Denique mundus in voluptatibus suis illecebris,
Christus hæc omnia reiciit & aspernat, felia atque
iterum felix qui cogitata mundi vaiuit mundum
declinat, abhorret & aspernat. Quid tibi ad diui-
tias largiri potest, quas & frequenter aufert? Phasao
populo Hebræorum paleam concessit, quam subito
tamen abstulit. Qui multis annis in Regum princi-
pumque aula sederet, in longinquas tandem pro-
vincias relegatur, laborisque oneros in veteris la-
boris præmiū sortitur, & quamvis quidem non-
nulli præmia illi magna, honores, diuitias in domi-
bus regum sortiantur, tam rari tamen ij sunt, vt fa-
cale ego aulam cum probatica illa piscina de qua a-
pod. Diuini Ioanem ad eam comparare: in quam
multi prouiebant, vnus tam en solus curabatur,
quantū pauciores in mudo quæ postularunt nan-
ciscuntur. Deus solus mentis nostræ ambitum re-
plet, solus ille summa hominis felicitas, omnem-
que expectationem diuini nostri desiderij explet,
denique quo nihil amplius requirit & appetit, quo
se applicet animus. Dux figure quænam vna pyra-
midis, altera in rotundum ducta, nullam te dē in-
uicem conuenient, orbem enim si pyramidi inclu-
das angulis semper extantibus nonquam potest re-
pleri. Mundum itaque cum rotunda esse figura pro-
bat, conser, mentis nostræ emittens partes, quam

pyramidis esse iustat scimus, vacuæ semper hære-
bunt. Trigonon vero Trigonon vndique poterit at-
tingere: Anima autem nostra vna illa quidem, tripli-
ci tamen functione, intellectu, memoria & volun-
tate ad Trianguli instar operatur. Mundi ergo peri-
pheriam quæ orbicularis est excedens, sola Trinita-
tis trigono fassatur, qui essentia quidem vnus Deus,
personæ Patris & Filij & Spiritus sancti distingui-
tur. Clarior qui veli intueri. En David ex popercu-
lo pastore in summum tegni fastigium elatus: regali
est titulo decoratus: hæc tamen omnis mens
eius amplitudo repleri non potuit. In Psalmo enim
inquit: *Ego autem in iustitia apparebo confitebor tui, pas-
toribus tam apparueris gloria tua.* Ac si diceret: Pas-
torum quidem me domus olim funda & pera insignē,
nunc ad regni fastigia & regalibus ornatum honoribus,
& in orbis regno amplissimo regem inuictum
scio. At nondum his omnibus repleri poterit anima
mea. A te enim ad imaginem & similitudinem tuam
creatus, tunc abunde satior cum in celesti & æ-
terno tuo regno immensæ tuæ claritatis & bonitatis
præsentia perfruar. Vnde circa quæ sigilli femel
formam acceperit noua iterum alia forma vnquam
nisi deleta prima forma signari non potest. Ita ani-
ma humana, ad diuinam formata imaginem, diuino
insignita sigillo nouam mundi characterem non
poterit suscipere. Vnde Diuus Bernardus, Anima,
inquit, prædita ratione in multis quidem potest re-
bus versari variisque contemplari: at vlla re conti-
neri, vt pote Dei sedes & eius susceptio, non po-
test: quamvis enim magna res esse videatur, vt tam
immediatam contineat animam, admodum reperietur
exigua. Quotum itaque mentis nostræ necesse
in id quod etiam ad mortem non vsque comiteret,
nonquam animo satisfaciunt frustra intendimus? Por-
rò quos vnquam secundam vitam ad multos
annos produxisse auidimus? Sepe tamen humi-
lea & abiectos diuitiarum sudoribus ad summum vs-
que honorem fastigium eleuati dei vna, hora vna,
imo momento vno in terram prostratos, deiectos
& ados præcipites, eoque recedentes vine vestigia
quidem antea illæ illorum vitæ appareant. Principi-
um ego seruo calculo supputatio similes esse
duco, qui enim calculos vt summam efficiat dispo-
nent, omnes quidem ex eadem materia, & eodem si-
gnata sigillo, hunc in denarium, illum in cenicari-
um vsque cauiet, confecta vna summa, si iterum
resumat, qui prius in millenarium, nunc vaiitatem effi-
ciat: mutatque vice vnitas ad millena vsque pro
arbitrio supputatoris erigitur. Ita principum dome-
stici qui nunc in millenario consistunt, nec se ipsi te-
mere catollant, nene in vaiitatem abiecti, spem om-
nem refugiant. Nam & hæc supputatio celum po-
test, vbi mutata vice, alti in demissum, remissi vero in
sublime commutentur. nihil ergo banc modū quam
ex nobis inie supputandi rationem ducamus, itanc
ansem vitæ quam Deo debemus charam radicemus:
Honores quidem mundi puerorum ludos imitan-
tor, qui priuatum vnum in regū dignitatem, qua-
diuili in ludu consistunt, solenni voto exollunt,
peracta autem ludo, qui fuit prior manci priuatus.
At vanitatis infantuli hoc nunquam agnoscent,
inente enim statim ærat inani hæc quam aspicim-
us, & frigidulenta mundi pulchritudine laetari,
tam altas cogitationes eius radices agit, vt nisi sum-
ma difficultate tarde tandem vna eradicerent: mul-
tū quæ adeo hæc inanis spes delectat, vt etiam dan-
na illis inde nata agnoscent. in eadem tamen qua
prius voluntate semper inhaerent: vnde fit vt à vlla

Psal. 13.

Tibi quatuor.

b iij

qui Deus est remori, mundo esse seruandum propter vitam vltus temere affirmant. Relictaque Christi Iesu castris crucisque suæ vexillo demoniorum stipendii militante, ignari (heu miseri) sub inani hac lucti spe sui latere perditionem, adeo vt in sui ignoratinnem præcipites labantur, vanique hac spe latori, & tempus de ætate consumunt, & ad nihilum reducunt, præcipua eius sine vlla sui ipsius memoria consumpta, quantoque diuitias in illis agunt stipendijs, tantò minus præmia redduntur, quamòque tucius se mundo committunt, tantò facilius saluntur, & iridentur, quo ferius lucta sectantur, negligentius possitella depereunt, vita que tandem dam acruis premit velocius ea semper refugit, temerè que tandem obsecratis oculis in mortis ruunt atria, præcipites. Hisce tandem oblectantur vmbis peccatorumque laqueis filius Dei viui Christus Iesus è celo in terram delapsus morte sua, quam pro nobis subire dignatus est, expellit & liberauit, vt quid nobis per eo gerendum sit edoceret. Tandem itaque aperita mentia nostræ oculis, nobis ipsi nostræque voluntate neglecta, voluntatis eius memoriam sedulo recolamus: tantum enim virtutis cultus accedit, quantum ipsi sponte voluntati nostræ detrahimus.

Quomodo Christo seruandum sit, mundo bellum iudicandum, denique in quo vera, salutaris Philosophia.

CAPVT VIII.

IC Eremita cum orationi suæ modum statueret, paululumque respirando conticuisse, sic iterum, Ne quis quæso vestrum, inquit, me hoc orationis meæ filium abruptisse putet. Clarius enim è vt digito tangatis horum qui se Christi affinitatem fugere & negligere, vt vitam corpulque tueantur, dolos, fraudes, præstigia machinæque proponunt, vt hocum refutato errore orationem tandem terminemus. Christus vita, diabolus autem mors è. D. Ioannes in Apocalypsi & Christus ipse Iesus, inquit, diabolus ab initio homicida est. Quomodo igitur misisset viam & rationem querendi vitam neglecto Iesu Christo qui ipse vita est per te inueniri: cum in diaboli, qui mors est, potestatem temere prostruas? Si diabolus homicida est, si morte inest, si denique ipse mors est, quomodo apud eum vitam illam inuenies? Vitam ergo diligenter inquire. Heu quam vitam, mortem potius nominandam: vt enim homo inconsultus Septentrionalia maria æquora transcurrit vt pharman in meridie solo nata deuehantur, quantò ardenus insidit, tantò se longius elenat: quantò curiosus in, mortem vitam inquirimus, tantò nos propriis morti accedimus: vinere enim cupiens, vitam quæ in solo latet meridie Septentrionem versus inquiris. Quoniam quæso modo viuere te posse arbitraris sine vita, Christus enim vita est, tu vero cum vitam inquis vitam relinquis. O fallaciam, ô præstigiam, quære, quære, quid vestigas, & alio quàm inquis loco, quære vitam in Christo, qui vera est vita. Necesse quidem est ducis vitam ad mundi regnum exigere, ac si salutem homini e iustregula statim largiatur. O ignorantiam, fallaciamque mundi huius Philosophiam, ô stultitiam falso prudentiæ nomine signatam! Quid hoc per te de manu præstigia, serpenteque antiquæ quæ primæuam hominis genitricem clam seduxit cautela nobis lamē-

tabilis. Ego te non salutem & perditionem, non vitam & mortem æternam inde naturam esse affirmo. In veteri quidem testamento scriptum legimus, populum Israeliticum ciuitatem Iericho que liberum illis accessum pernegarat, adituque repulset, ea tamen lege destruxisse: *Vt sola Rad meretrices trahat, non vinetis qui cum ea in domo sunt: quæ quid autem aut et argenti sacris & vasorum æneorum ac ferri Damno conferretur.* Neque tamen tam inlenne illud præceptum à transgressoribus mansisse liberum. Acham enim filius Charmi laminam vnam auream sequum tulit, cuius vitio in populum exercitiūque Insue remissa est: fugatus enim Israelis victoria penes ciues Iericho remansit. Cognita vero causa, Acham legis transgressores damnatum lapidibus obtulerunt statimque imperio Iosue, *Steremini Sol & Luna donec videretur se gens de iuniorum suo, steretque Salu medio eali & non festinam occumbere statim vniui diei.* Glorie quidem & capitati ab enormi concupiscendi studio desisteret, quæ specuit præceptum vnde belli secuta fuga, Sol quidem corpus inanime natura sibi datum cursu spatio vnies diei tetendit. Ambitio tamen in contrarium præcepta se deiecit. Sensu quidem carentia Iosue obsequantur imperio, ratione verò prædita pro rus aspernantur: Quod nam quæso, cor tam acerbum, nisi montibus Siloe asperius, dum hæc animo per te voluit non lachrymarum flumine dissolueret? Quot ego grania, in hanc festentiam, nisi aliò vocaret oportunitas & acuta steret argumenta? Populus Hebræorum nisi prius euerfa Iericho terram patribus promissam non poterant attingere hanc autem si mundi sequantur normam, non poterant attingere. O alta hæc cordique penetrabilibus condenda mysteria! Insue Christi Iesu figura nō nomine modo, sed operibus (vt doctè narrant D. Hieronymus in epistola ad Paulinum) præ se ferebat. Vt enim Moses Hebræos in terram illam lacte & melle fluentem, nisi Iosue interuentu non potuit inducere: Ita lex verus in Mose quoque figurata, nisi veri Iosue qui Christus Iesus est in æternam illam patriam colessem, quæ terra quinquæ promissis prænotabatur, ascensus non poterat extollere. Iericho ergo que nobis in tam felice illas sedea aditus impeditur nititur, summis erit conatibus bellum oppugnanda, ne quicquam quod in ea sit referuare in vltus nostris conuertet. Quoniam hæc Iericho nisi mundus? Iericho enim Luna interpretatur, quæ mundi quoque gerit imaginem. Vt enim Luna nascens alias heberiora, alias acudiora sunt cornua: nunc lucida, nunc Luna means Hyperionis offuscit orbis. Ita mundus perpetuo semper fluxu tellurūque agitatū nunquam in eodem statu firmus inheret, cōns enim hodie in altum extulit, cras in profundum agit præcipites. Bellum itaque mundo indicamus, bello quo mundi opes eueramus, hic nobis omni conatu, vt à celestis Ierusalem repellat, venit in occursum: At quorsum la pidibus Iosue mandato Acham, qui Iericho futurus est laminam, nōtrū testatur scriptura? Anne vt mundi laminam sectantes eterne gehene flammis torquendos esse confirmaret? Deus nos à Iericho lamina liberauit: tñ aurea illa, da Iericho tamen esse constat. Mundus enim tñ aurea, opes, diuitias, bonnes canet nobis offerat, neque quis in eo statim deceptorum, spem firmam reponat: præterea itaque eius lamina quæ Christi Iesu nobis est præcepto verita, Christum Iesum amplectamur, quem si mundo adhaeremus statim amitteremus. Videte quid dicat D. Paulus ad Romanos. *Nolite in sumari huius seculi sed reformamini*

mi in nouitate sensus vestri. Ac si diceret: Fugite lami-
nam tericho, neque mundi oblectamenta sedtem-
ni, ut illi vos conformes reddat: relicta eius depra-
uata & malinosa consuetudine, reformemini in no-
uitate spiritus, lamiinamque verè auream Iesu Chri-
sti tuid sedtemini: mundi verò quam auream qui-
dem illam apparat, mundi esse tamè agnoscimus.
Vigilate itaque, & vos tandem Iericho causa sedu-
cat. Dictum autem alibi est, *De dormiantibus vt alij.* Ac
si diceret: ne nos ingrati negligenz & inertie som-
no opprimi, mundiue fallacis capi & decipi per-
mittamus. Eius sceleratus ne imitemur, vigilantes
vtique illi peccati somno opprimuntur. Vigilemus
itaque & mandum vt capitale humani generis
hostem diligenter euitemus, forrique obliuione
mœnia Iericho circumdanda tandem eueriamus.
Hæc vera est operis apostolici. Hæc gloriola Apo-
li doctriis, qui nos ad veri qui de caelo descendit Ie-
sue spretis mundi huius inani oblectamento, vanif-
que fallacis obediendam charè inuolat veri Domi-
ni nostri Iesu Christi. Nus itaque tandem è somno
excitemur. Vt enim Adam dum dormiret, Eva que
statim ad peccandum innotauit, producta est, ita no-
bis obliuiois somnus soporis, libidinis cupiditatis-
que semina ad primum eum mali prouocantia ia-
cuerunt, que nos continuo in mundi vestigia, Deo
neglecto prouocant: & ab ineunte statim ætate se-
ducant, continuè que consilia, spem nobis cer-
tam in mandis erga nos etiam lingua beneuolentia
ponere adhortantur. Audacter tamen cauteque
nobis erit resistendum, spemque mundo & concu-
piscentiis eius diligenter, Christi Iesu redemptoris
vestigium sustinemus. Fide autem Sanctæ matris Ec-
clesiæ armari, spe verò & charitate instructi animæ
nostræ inimicis fortiter resitemus, Dei & Ecclesiæ
eius præcepta, operaque misericordie adimplebi-
mus. Euangelicis præceptis serid insistentes cæcam
ac temerariam animi dominatricem cupiditatem
rationis imperio subiicemus, vitæque celestis & æ-
terna tandem perfruamur. Sui itaque nostram cui-
que non solum, sed & proximorum opus est impe-
rio, vt consulendo & adhortando, vt e re sua esse vi-
deatur, in rectum quoque transitem aut errantes
reducamus, aut insistentes adhortemur, ita tamen
semper à nobis educeodi sunt: vt opeta quoque no-
stra & actiones verbis confirmemus. Harmoni-
cum siquidem tom horologium dicimus, cum oim
modi horas, temporaliq; momenta ad solis inces-
sum rectè distinguat, sed & indea quoque eminens
digito statim eadem mementa designat. Hæc qui-
dem verba sunt doctrina & consilia, que sile, qui
Christus Iesus, docere debent & distinguat. Manos ope-
rario est doctrinam præfaciend, quoniam opeta ver-
bis correspondere debent, eo fabris lignariis ferru-
minatoriibusque arce Noe assimillemur, qui nauem
vbi relinqui incolumem euasere, quàmque in non in-
gressi sunt, sed diluuii inundatione perire, constru-
eront, edificauerunt, & eræcuerunt. Non hæc est vera
Philosophia, docere aliosq; optimæ doctrinæ præ-
ceptis informare: & in cœno turpissimæ ac foedissimæ
vitæ volutari. Ij quidem iocerniculi perfimiles, qui
farinam, fursure teritio, emittit: sed vera Philosophia
vitam ad instar sinceræ doctrinæ quam profitemur,
dirigit. Hæc est vera Christiana, hæc germana, ve à
que sapientia, hæc vera Philosophia, que (vt ro sile-
ris) in permixtaturæ rerum cognitione minime con-
sistit: quandoquidem ipsius finis facti potius quam
sciendi, potius amandi, quam disputandi, intellige-
di que patriceps est. Idcirco D. inquit Aug. veram
Philosophiā ad amorē Dei potissimū spectare. Vera
Philosophia prius in nobis ipsis dignoscendus verba-

tur, & inde cunscendere, cognitionem Dei attinge-
re, summòque amore, ex inimis cordis penetrabili-
bus, ex tuta mente, & ex nostris viribus prolequi: qua
ipsos immensa suæ bonitatis deuouet, libentique
nosmetipsos obijcere: præ ceteris diligentes ptoxi-
mumque nostris ipsis amor, veluti nosipsos: mor-
tem, passionem, & mytheria humanæ redemptionis
animo voluentes: tantòque infestio amoris igne
inflammari, vt mortem, vitæ timore, rebique om-
nibus contemptis nullo modo reformidemus. Tot
igitur amoris igniculis, vt summòs cœlus ardent
citra Helæ rapci pericremus. Flammis diuini, ex-
celsi celestisque ignis amoris accensi. Itaque in ter-
ris adhuc hoc corporis ergastulo sepe diuerfantes,
cœlis, intimis desiderijs inflammari eū Angelis Deo
coherentes & cœliuū, euodemque animū cum illo
effluū, perfruiamur: nis autē nobis terrenarū rerum
caliginibus emerfi, radiis splendoris diuiniq; lumi-
nis claritate carulantes, diuinam ipsam pulchritu-
dinem contempleror, ac animo perpendamus. His
ergo possimū causis vera cõstat philosophia, que
ad ætremum memoria repetita, at dētissimū amorī
penitus iugiter dignoscetur. Molri smore ad cō tepl-
dum Deum insecutur, vt cum non amare prorsus
videantur. Qui hunc amorem non exasperant, velicia
vento in flatis recti, in litore fluminis supernatant,
nec se in profundum cõmittere audent, hi quidem
non in perfecturum numerum rediguntur, quātum
ad Christianam spectat philosophiā: sed veluti auic-
colæ tenera vixum sanguine lepte, penitusque om-
nibus nōdum robustæ, que tametsi quoquo modo
alas expandunt: & hæc atque illæ circumuolantes
audent: in æra tamen nō se cõmittunt, nec à nido
recedunt, vt munium cacumina penetrantes rētos
& æra diuerberent, debiliū alatum viribus impe-
diret. At in hac philosophia perfectiores, à seipsis ab-
alienati & io Christum rapti, tam firmissimo amoris
ardore concarbenantur, suauibusque vinculis vin-
cuntur, vt nec tormenta, nec rerum humanarum
gaudiorum: fames nec saturitas: vita nec mors, cœlum,
nec terra, alii nec profundū gurgites, à charitate se-
parare possint, aut euellere. Ij qui per angustium hoc
ostium transeunt, fumitatem, torcularē apicem
philosophiæ attingunt: indeque cautes, ac falciferos
montium scopulos intuentur: adeo difficiles, aspe-
ros & bonorū animis intolerabiles, qui eorum mala
voluptate quadam affecti, & constantia negotari, iu-
diciū ac dñationem impiorū oculis videt, nec his
tenebris, ac fallaciarū retibus inuoluuntur. Hæc hū-
matim hule propofitio cunnectere cordi fuit: in quo
longiori sermone vtendū foret: oihilominus tamen
Nauclerus longi angustie nauigatiois itineris
pertransit ad loca opportuna se recipiens, anchoram
vt quiescat & tranquillat indulgeat, figit: ita tanto
prolior sermone defatigatus, ac enervatus, quoniā
& scopulosis locis enauigato otario, anchoram lin-
guæ submittat, velique sermonis complicabo, ne-
leuius ea nollo modo magnitudini ponderisque rei
& materiei adæquari. Pater (inquit Philosophus)
quod in medium adduæras, mirifico quodā sermo-
ne cõprobabit, & copiose nō ineunēque quæstio-
nem dilatast: cū ob rem incredibili gaudio afficior,
cū tātis doctrinæ, cū humaniorum literarū stu-
dij, cum diuinarum comuleris, vime victum esse,
ribique victori cedere fatear, qui ad hoc natus vt à
nullo cõpelli, aut suppeditari queas, videris. Verūm
enimvero, nōdum voris & desiderijs cumularē fa-
stiscilisti. Et licet philosophiam profitear: hanc ta-
men, nisi dicendi quadam vbertas concomitetur,
patui pendam in duco. Efflagitè prius verba ipsa,
& modis sententiis, quoniam verba, vt optima sunt,

antiquitatem non redolere, opere pretium est. Ut enim testetur Phaustrinus, & Chassaeus in catalogo de gloria mundi, sermo idiomate vocabulique re-
censibus, perpoliti, virisque moribus antiquis cum-
lari debet. Verba (respondit Eremita) sine sententia
inanimato corpori equiparantur, & quamvis senten-
tia abique optimis verbis infusa: quæ tamen senten-
tia careat non optimi, disertique sermonis nomen
merentur. Ut enim memet Ædibus regum abdi-
caui, & seclusi, non alienum, aut dissensum videri
debet, cum rudibus verbis, nulloque stilo climatis
vitar: quod quidem mihi virio vetri, si quod forte for-
tuna irrepat, nequaquam debet. Et ut licet enectus, si-
tis ardorem prius iusta bibendi desiderium restin-
guit: posteaque vas præstanti artificio elaboratum
admiratur: sic omnem doctrinæ desiderio inflam-
matum, prius gustare debere, cumque gustarit, ser-
monis pro ut cordi fuerit, concinnitatem & artifi-
cium animo voluere debere, censeo. Prius (ait So-
cius) incredibili desiderio afficior, propter tui stili
elegantiam, nec Eremitam tanta eloquentia, tam
subtili, grauique sermone dicendi genere perpoliri,
in animum induxissem: verum ut Hebræi, Ægypto
relictis, secum pretiosa quæque ut Deo sacrificia of-
ferrent, duxerunt: ita tu mundo relicto, suos thesau-
ros, mondia, & pretiosa eloquentia recu exportasti,
ut Deo deuoueris. Tamen belle, & eleganter perorasti,
& quam in manus tradidimus materiam adeo pro-
funda, diuinique dicendi methodo es insecutus, &
philosophiæ fontium saturigines aperuisti, ut ser-
mones, phrasas, stilumque exprimendis meis conce-
ptibus aptum nullomodo reperiam: firmissimæque
cenen nullum acumen ingenij, nullum eloquentiæ
flumene dicendi copiam, tuam satis haud extol-
lete, ac laudibus cumulare posse. Minus te audien-
di oblector gaudio: tuasque scientia tantopere mihi
arridet, ut nihil, cui ipsam consequare possum inda-

Eremita.

gem. Quapropter, mihi semper in vortis orit, à tuo
lyrete nunquam discedere: summa tamen molestia
& dolere affectus, quod aliqua in re tibi obsequium
tuis magnis meritis, firmissimisque meis desideriis
præstare, per fortunas nostras non licuerit. Sed si
voluntas pretij loco, & remunerationis eius rei, quæ
in opere deficit haberi debet: meam ita promptam
paratamque voluntatem quo tibi obsecundet, con-
dona velim: ut nulli cedam, desideriorum honeste
sinceræque amicitie quantumuis effectibus præpol-
leant. Mihi displicet (respondit Philosophus) quod
hæc dies tam celeri cursu diffugiat: quoniam ut ro-
diutius frui liceret, valde petoptatem: nox tamen
humida, ad soporem inducens, lydetque iam appa-
reotia, ut secedamus subinuit aut. Et ad socium sese
conuertens, dixit, optimum erit, ac conducibile pa-
trem Eremitam sequi, qui venusta, melliflua, diuini-
que doctrina, veræ virtutis iter patefecit, oisique se-
cum dirigit. Ut qui canes post se ducit, frustra panis
eis porrigens quæ deuorent. Huc discedere (inquit
Eremita) comprimor, solūque viam peragere
mibi necesse est: quod annoeunte Deo efficere
potero, cum Luna sudo serena monstrat, maio-
remque noctis tenebrarum partem dispellat. Nec
mihi sunt, nec illo modo laudes quibus tantopere
me effertis, agnosco: verum cum meas laudes recen-
setis, tantis tæque variis ac pulchris coloribus, ve-
stras adumbratis: bonum à Deo promanat, & ad ip-
sum referri debet. Eum igitur obsecro, ut vobiscum
maneas, vobisque sanctam gratiam impertiat. Tæ-
que (respondit ei) conseruate, ducete, & sospita-
re dignetur. Tunc firmissimus complexibus inuicem
adhaerentes, alacri animo discesserunt: præterit
temporis recodationem memoria appetentes: cum
veri amici, licet ipsa conuersatione separentur, nun-
quam tamen veræ ac perfectæ amicitie deleri po-
test obliuio.

Finit Dialogi de vera Philosophia.

DIALOGVS

DIALOGVS DE RE- LIGIONE.

Interlocutores, Monachus, & Peregrinus.

De quiete solitaria, & tranquillitate cellulae.

DE VO Lusitani obuiam in itinere facti sunt in Lombardia, inter Parmam & Placentiam: alter D. Hieronymi ordinis Monachus, alter vero oobilis habito peregrini iodatus, qui, ore, vultu, gestuque ex illustri quidem familia oriundus videbatur: Qui postquam urbanitate quadam, & benevolentia sese inuicem salutarunt: vrbaniſque quibusdam sermonibus vſi ſunt, Peregrinus ſic exorſus eſt. Cũ Deus ſua imenſa gratia & loſuſita bonitate nos in hunc locum congregarit, propè litus huius riuuli, ex quo criftallina vnda præterfluit, aſſideamus: hæſque patulas arbures ſeligamus, vbi deſatigatiſſimis, oſitricque laboris requieſci habenas quodammodo laxabimus: oculos vicinorum agrorum amantitate recreantes, animoſque laudabili quodam & honeſto ſermone reſocillantes. Sedeamus (inquit Monachus) à longo enim tempore, tum animi tum corporis laboribus exhaustus & deſatigatus, iter conſicio. Cauſa & occaſio laboris corporis (reſpondet Peregrinus) latè, & maniſeſtiſſimè patet: quantum verò ad eam quæ animi eſt, attinet, hanc ipſam, ne tibi permoleſtum foret, ſcire atque intelligere conſpicio. Maiorem horum partem (ait Monachus) tibi explanabo. A diuturno temporis ſpatio, omnem curam, ſollicitudinemque rebus negotiſque urdinis collocaui, quoquo obedientia miſſus ſum: inſoitos Rume (vnde recens venio) naſtus labores: ita vt puteus, quo cloace, & negotiorum aqueductus continuè præterlaberentur, effluere, quiaquam orti, tranquillitatis exhanſerit, me perturbaret, & anoceret, & poſitus exareſcere pateretur. Et ſi apud me quodam intervallo diei, horulæque ſpatio raptim atque iorta domeſticos parietes animo quidquam perpenſerem, animũque à negotiis ſcluderem: ſubito in meipſum, tanto numero, tantæque multitudinis iruerent, & ſubitaneo motu, feſtinatione, & ocellitæ manus concatenarent, vt non quid voluntati mee conſentaneum, ſed quod me velle cupiebaſ, executioni mandarem. Facere tamen, hoſ labores aliàs pacatum otium, & oblectamentum mihi parare: cũ eos ſubire, quo paribus qui hanc curam mihi demandarant, obſecundare intuebar: maioris mementi gratum

animum, & deſiderium quibus morem gerebam, ducens, quam remoncratiſonem & præmium, quod hinc inde colligere ſperabam. Sed tandem tot tantique diſtrictis cogitiſ, vt gemitus, lacrymarũque reliquæ meis oculis imprimerentur, tempore quodam otio tranquillitatis perfruebar, diuinarum ſacrarũque literarum ſtudio operam nauabam: cũ in Luſitania agerem, maiori temporis parte in cellula manſionem faciens: imenſo poroarum & acerbitarum gurgite obruor, vt omnia in me tela coarctiſſe videantur. Ea propter gaudiũ & præteritæ voluptatis recordatio, maiori me moleſtia premit, quàm incommodum, quo tunc temporis afficior. Nihilò ſecũs laborem quodammodo ſubire ac perpeti valetem, niſi præterit temporis iactura in memoriã reuocata, impedimento eſſet: quoniam mala præſentia, intolerabiles dolorum aculeos nobis ingenerant: præſertim cũ voluptatis, ac hilaritatis præteritæ recordatiſonem ſubſequantur. Mihi itaque videtur, Deum filiũ Iſrael à Ieruſalem exules, in longioſas terras relegatos: ſetus & capriuos Babyloſiorum, præ maiſoribus inſtrumenta muſica habuiſſe, quaſi anteaſti gaudiũ, & voluptatis memoria, reſert Propheta Regius io quodam Pſalmodum de filiis Iſrael. *Super flumina Babylois illuc ſedimus & fleuimus, dum recordamur tui, Sion. In ſalictibus in medio cuiuſſeſſendimus organa noſtra. Flumina Babylois, quæ ſunt, Tygris & Euphrates, & propter acerbiliſſimas cordis paſſiones & dolores, lacrymis adeo madidi, vt alijs riuuli ex eorum oculis ptomanere viderentur. Illic ſuſpenderat organa, lamentabileſque dolores, nec minimum lætitiæ, ac alacritatis gaudiũ volebant aperire. In totaque hoc Pſalm. 137. legitur eoſe patina præter hæc urgana & inſtrumenta abſtiſſe: quod proculdubio ſumma admiratione dignum eſt. Cur videbatur eoſe velle ſecum ducere, oſi vt vellent: quoniam Deus id permittit vt cytharas, organa, & alia inſtrumenta muſicalia oculis cernentes, quibus alio tempore oblectabantur, & in patriæ delectatiſonem capiebant: in maiorem cordis dolorem Muſicæ Ieruſalem, gaudiſorum, dierum feſtorum & lætitiæ, quarum rerum peccatorum caſa, iacturam fecerant, recordarentur: Vt deſiderio quo anteaſtarum deliciarum memoria ſtomachabatur, crudelis ærumnarum, ac malorum iminentiam acerbis recrudereſceret. Ad hæc perturbatiſonem animi loco qua in præſentiaſ afficior, quies*

qua fruebar, fefe oculis obiciit, quæ me fæpe uerò lachrymis conficiant, & metæ oris dolori quæ iudicia manifestant. Hæc totius defatigationis, ægritudinis, mortis, laboris quæ animi funera est. At itatim atque Deo hisce meis importunis & molestissimis laboribus finem imponere placuerit: misit monasterij suauitate potior, atque pacato otio felicique cellule requie indulgeo: amicorum longo visu mihi familiaritate consuetudinem, societatem & beneuolentiam mihi capto, sine quibus, nescio quæ pacto vitam degere possim. eum sicuti columba extra Noe arcam locum non adiuuenit: ita religiosus monasterio exclusus, nullum oblectamentum percipere potest. Et ut oliuæ ramo quem rostris gestabat, imminetis tranquillitatis & otij spes figuratur: in qua hærens animus, ita lymphidus, & radiis coruscans remanet: licet antea caligine tenebrarum circumfundetur. Ac si aquam stagni moues, obscura & turbida apparet: sed post mori pacata & sedata, clara & nitida permansibit: pari ratione animus, uelut sollicitudinis uisibus immixtus, obscurus & obsecutus remanet: nihilominus in solitudine hærens, paulatim fit limpidus, donec penitus uitidus sit & purgatus. Porro, sicuti cum aqua turbatur, & obscurus redditur, nec inuis speculari uilo modo possumus: eodem, itatim atque placida fiat, & pacata, imaginem & formam effingit ac representat: ita cruciatus animi, quo minus in ipsa inspicere nequeamus adiutum obferre: uerum quies & otium, eum teipsum, sicut apparet, cognouerit, ut ibi mansionem facias, subinuitat. Idcirco otium auim, est uelut speculū tu quo ad amulsum imaginem propriam contemplantur, ac oculis depingimus: nec malus consuetudini quam in custodia & penario. Monasterij cellulæque addubitem. Exopto, inquit Petegrius: hæc audire & intelligere, quoniam apud me proponebam ministeria infinita pœnis & laboribus agitari. Hoc uerum (respondit Monachus) sed cum hæc omnia, quamuis dura & aspera pro Christo Iesu amore patiamur, dulcissimas atque suauissimas recreationes, ac solatia ingenerant: de quorū laboribus graues & difficiles, tantū magis animum ad Deum etigunt. Quemadmodum arca Noe, de qua nuper uerba faciebam, non solum perit, rapidissimisque atque implacabilis Diluuij undas submersit: sed quando inundationes crecebant, tantū plus eam in altum rapiebant, eamque appropinquabant: sic quando labores spirituales quæ religionis exercitationes magni sunt ponderis, tantū plus animus in Deum extollitur. Pyri truncus visu ipso siccam, aridum & rude uidebitur, si tamen ipsum tangis, rigidus appareret: ueruntamen si in altum oculos dirigis, in ipsa summitate & cacumine, amœnissimas & iucundissimas uide quæ frangentes frondes perspicis: imò fructum odoriferum ac deliriosum: nō absumili modo religionis uita exteriori considerata, uideris ruidus atque asperus, & si eam experiris adhuc agrestior em inuenies: uerum frondes & folia suauis monasterice conuersationis, iustitice lectionis fructus, oratio, meditatio, cōtemplatio, norma & quies solitaria, ita humanorum affectuum limites transiit: ut quicunque in hac terrarum uisuerit: ita continentur animi, longe remoti distant, nec ea possunt assequi. Et sicut pyramis fructum producat, nullius uisibilis aut emolumentum est: eum sicut innumeræ aliæ arbores quæ licet nullos emittant fructus, ad utilitatem tamen plurimum conducunt, ueluti Pinus, Cedrus, Cupressus, quercus, & permultæ aliæ, quæ mensuram, trahunt, & aliarum rerum uisui sunt, quonauis, domus aliæque componuntur & zdiificantur:

Ita religiosus, qui otio indulget & uult, nihil prodest: eum sint plures laici, qui licet manus effrenata uoluptatibus affixas & quasi cōfusas habeant: cumque obsequium & obediendum seculo presterint, at hostium crudelitate & rabie patriam vindictæ, prophætorum officiorum munere funguntur, & alias functiones muniaque obunt. Religiosus igitur, qui in hac incute rudi desiderat, duras & acerbis Religionis pœnas & labores ducit. At qui sanctitatem præ se ferunt, ea omnia delectabilia, sapida, & sania degustant: propterea quia Iesu Christi amor, in labore requiem, & in medio tormentorum solamen & refrigerium inuenit. Est hoc unum ex bonis & uirtutibus possit, quæ continuū laetitia & gaudio comitetur. Non crudeliorem ab homine impio uindictam requirerem, nisi iscturam quātam facit Deum perdendo, & à quo gaudium spectat, propter eum hoc est in quo penitus destruitur, cum uinum uisū dolore secum trahat, & trophæi, se exquirant loco seram penitentiam relinquant. An Seneca peccatoribus uilam grauiorem penam fuisse indicat, quam peccasse, & eodem nullum securus gaudium & otium bonis, quātm esse uoluit. Nec sane iniuria: nā ut peccatori peccati in memoriis reuocatio maxima acerbitas & ægritudo est: ita incredibilis iusto consolatio est uidere se debito officio fungi. Tali sermone inquit in sapientia libro uisum: *Exiguū, & cum radio est tempus uite nostre, & non est refrigerium in fine hominis, &c.* Nemini dubiū esse debet quin impij, perueri, & sceleribus inquinati magno cum timore, & solitudine uitam degant. Ipsæmet enim conscientie eos accusant, furianturque rædis ardentibus exagitant. Et e conuatio, inquit D. Paulus, de seipso bonis scriptoribus: *Glria nostra hæc est refrenium & cōscientia nostra.* Hæc gloria gustusque spiritalis optimus est cibus religiosus, & iustitice uoluptas, quo anime recreantur, ac reficiuntur. Filij uanitatis hæc doctriam non perfecte comprehendere ualeat, qui affixi, concalcenti, & in scopulissimos gurgites precipites adhuc, solum uoluptatem, & arbitrium corporis indagare, ut animæ satis faciant, curam habent. Non mirum igitur uideri debet, si laici hominibus odores non presentiant: cum nonnulli isti Religiosi, qui cum eos non olfaciant, & degustent: mundi illecebris se rursus immergunt: ubi uirtuti cōsentaneas Religiosorum actiones silentio prætereunt, & conspiciunt: quorum sermones calamitatis incommodis & difficultatibus si forte nonnulla deprehendunt, pleni sunt. Quod cum sit Deum offendere, auditoribus potissimum sunt dedecori & scandalo. Oculis eorum (inquit Religiosus) electo æquiparantur, quod nihil ex aliorum uiribus præter paleas attrahere solet. Quod uero alienum uideri debet præsertim cum hæc sit naturæ malorum, opiuone, uo ac iudicio uiuiri, ut remedium & suauitatem malis aliorum adhibeant: alique ut impediunt ne proprium uirtus, quod in eorum cordibus serpuit, malomodo sentiat & percipiant.

Exiguū, & cum radio est tempus uite nostre, & non est refrigerium in fine hominis, &c. Nemini dubiū esse debet quin impij, perueri, & sceleribus inquinati magno cum timore, & solitudine uitam degant. Ipsæmet enim conscientie eos accusant, furianturque rædis ardentibus exagitant. Et e conuatio, inquit D. Paulus, de seipso bonis scriptoribus: *Glria nostra hæc est refrenium & cōscientia nostra.* Hæc gloria gustusque spiritalis optimus est cibus religiosus, & iustitice uoluptas, quo anime recreantur, ac reficiuntur. Filij uanitatis hæc doctriam non perfecte comprehendere ualeat, qui affixi, concalcenti, & in scopulissimos gurgites precipites adhuc, solum uoluptatem, & arbitrium corporis indagare, ut animæ satis faciant, curam habent.

Non mirum igitur uideri debet, si laici hominibus odores non presentiant: cum nonnulli isti Religiosi, qui cum eos non olfaciant, & degustent: mundi illecebris se rursus immergunt: ubi uirtuti cōsentaneas Religiosorum actiones silentio prætereunt, & conspiciunt: quorum sermones calamitatis incommodis & difficultatibus si forte nonnulla deprehendunt, pleni sunt. Quod cum sit Deum offendere, auditoribus potissimum sunt dedecori & scandalo. Oculis eorum (inquit Religiosus) electo æquiparantur, quod nihil ex aliorum uiribus præter paleas attrahere solet. Quod uero alienum uideri debet præsertim cum hæc sit naturæ malorum, opiuone, uo ac iudicio uiuiri, ut remedium & suauitatem malis aliorum adhibeant: alique ut impediunt ne proprium uirtus, quod in eorum cordibus serpuit, malomodo sentiat & percipiant.

Admonet Monachus & reprehendat Apolloniam, qui à Religione desinit: ordinemque uisuerit, in super humanis uerbis, Religio, definitur redditur.

CAPVT II.

VNT in Religione plurimæ uirtutis dignissimæ uirtutes, quarum uigilijs qui apostasiant necdum insistere, eas enumerare, nec minimis amplexibus comprehendere:

Geo. B.

Simila.

Simila.

Simila.

hendere volunt: nisi in quibusdam pauculis rebus venialibus & futilibus sub incude rationis fabricatis, sine quibus vita humana nec transigi, nec subsistere potest. De ijs loquuntur & sermonem habent, imo pro arbitrio exaggerant ingentes & ponderosas trabes in paruulis festucas commutant, ut pestifera, truculentissimaque apostasia eorum excusetur: & quando seipfos iustificare arbitrantur: tunc magis seipfos accusant & damnant: At tamen non hoc nouum nostrum seculo est dentium stridore, bonorum famam dilacerare. Hera casti Ioseph, impudica, eum impudicitia notauit, & accusauit. Arrogantes & superbi Hebrei, humilis mansuetique Moysi superbie crimen inuaserunt. Perditus ac flagitiosissimus ille Abolam, optimi Davidis clemens malo & deperdito regimine taxabatur. Impius & crudelis Rapaxas, fraudibus ac flagitiis conspurcans, fallacia & deceptione optimum Regem Ezechiam accusabat. Verum sancta est felixque consolatio, homini virtute praedito conducibilis est ab impijs illud & calumniari, sancti iniquo & pernicioso bonis odio esse. Sancti Apolloni, gloriosique Christi martyres fortissimi & magici appellabantur. D. Ieronimus, D. Chrysostomus alique sancti hanc strictam calcarum viam qua omnes falsos persecuti & contumeliosi affectu fuere. Quod nullo modo mirum videri debet: cum Iesum Christum fallacem praestigiatorem, Samaritanum, Sorilegem, & Demoniacum nuncuparint. Non est discipulus supra magistrum: si igitur de Domino derabant, quanto magis de Senis, inquit Salomon in Proverbijs? Ambulantes per semitas rectas, Deum que ducem insectantes, comemini, illud & flocci fieri ab ijs qui per viam infamiae diuagantur. Quid igitur est nisi blasphemias emittere in nostrum Saluatorem & verum Deum? Malitia humana vsque adeo fraudibus ac technis petcrebuit, vt in ipsam diuinam bonitatem murmurare ausa sit: eo pacto peccatorum vitiorumque nomen virtute fulgentibus imponendo caloribus malorum bona prophanando & deturpando: Maledictis lingua est diaboli penicillus, & vt inquit Psalmographus, *Sepulchrum patens est guttur verum, lingua delat agitator. Venerunt aspidem sub labijs eorum. Quorum est maledictioe exarsitudo plenam est.* &c. Hi sunt de quibus Diuus Paulus loquitur, *Maledicti, regnum Dei non possidebunt.* Impij lingua mortuos effodere, viuos verò conspeltare potest. Et vt ad Historias humanas accedamus. Ephesi, ignominiosus, ac contumeliosus verbis Hermodorum iniurijs affecteretur: imo ipsum extra ciuitatem propulsare, eo quod omnibus virtute & constantia praecebat. Simili labe Athenienses Aristidem & Themistoclem dedecorauerunt. Syracusani Hermocratem & Dionem, Romani, Camillum, Rutilium, & Metellum. Licet Caro Vicesini (vt narrat Plutarchus) ambitione nulla inquinaretur, nec Hercules pusillanimitate, nihilominus Caro ambitiosus, & Hercules pusillanimitas iudicati fuere. Fere denique omnes homines maximis atque insignibus virtutibus perornati, calumnia, inuidia & persecutione premuntur. Et licet sint nonnulli qui roris oculis opera eorum imitanda intueantur & plures tamē numero reperiunt qui maledicentium linguarum virus euomunt, vt eos reprehendant imò omnes industrie neruos & conatus adhibent, vt eos detruant: tales quidem cum alios condemnant seipfos accusare non dignoscentes. Quemadmodum (ait Diuus Athanasius) qui viperam manu apprehendit, vt in aliam iniiciat, vtque eum mordeat & introxi-

cer: iusto tamen Dei iudicio accidit, ipsum à vipera morsum, primos veneni aculeos persequere: Sic malignus ac perniciosus qui dolos in persequendum iustum struit, sibi inscius malum fabricare: & decus famamque alterius deturpare ratus, mortem animae suae couiscit. Nullus enim eum e vipera aut aspidem iactus ita venenosus ac mortiferus, sicuti peruersi malina. Sed praua generatio seculi nō hoc ipsum facile deglutit, aut digerere potest: virtutes enim dilacerant: vitioque vetunt, & aperto latere patienti falso in medium allato, bonum, malum esse persuadent. Ii qui religionem detractant: & de clauistro egressi sunt, à calathis fractis assumuntur, qui aquam lympidam est bonorum vita, nisi quoddam lutum agri rudiusque paleas non exhaerunt, quibus licet iusti sint homines aliquando precipites eunt. Desideratis quinam isti fœuere atque cauillatores sint? contemplamini quæso, qui dicant, eorum verba percipite: Sermo enim ipsorum coticala est nummum probatum, aut adulterinum ē cordibus eorum detegens. Ait Ambrosius, maiorem speculi partem in verbis relucere, Diuus autem Hieronymus verba effutit, eius quod interius inest, testimonium probent. Diuus insuper Bernardus os nostrum ianuam & officinam cordis aperit. Socrates. Talem hominem, qualem ipsius sermone, diudicato. Themistocles hominem non loquacem picturis putridis palueratque obliis coqueat: loquaces verò denuo perpolit & integrit. Si vultis formam, lineamenta, pulchritudinemque cuiusdam Flandrorum pictæ tabule vobis patefacere, vt eam prius perpoliat, tersamque reddatis, necessarium est. Hypocritism in humani cordis penetralibus latentem, vobis apertam fieri, exoptatis: cum homine versari, eoque prius vt debetis. Agendum, Redemptor nocte, ait, *Ex abundantia cordis, et loquitur.* Et, ex nostris proprijs verbis iustificabimur, aut condemnabimur. Qui à religione deficiunt, deque ea pro mentis arbitrio confabulantur, verbis ipsis quod vius latet in cordis penetralibus, manifestant. Ait Propheta Ezechiel, *Et vidi se vidisse animalia. Et videruntque eorum eorum facie sua ambulantes, ubi erat impetus spiritus, ibi gradiebantur: nec reuertebantur, nec ambulauerunt.* Si, qui à Religione abalienati sunt, sancto Spiritu doce regerentur, ad sanctasque ordinis exercitationes sese accingerent, hi proculdubio gradum pergerent nec retro vnquam reuertenterent. Sed simul ac per effrenatos corporis appetitus diuagantur, socordique otio torpent à sapore atque diuini spiritus fructu abhorrent: Vnde fit, vt inuiti monasteria petentes, & caeleste manna fistidientes, curbitas aliisque Aegypti petierunt, fluxam & abiectam voluptatem auhelantes, sensibus orbari, vortori Loth similes, que montem conscendens retroque curioso quodam motu animi respiciens, in statum salis commutata est. Videtur hoc superna Dei voluntate factum esse, vt huius salis memorie, fame, & insipide conscientie aspergerentur. Verum hæc diuina præcepta, sanctique mysteriorum obliuioni tradentes, à Religione deficiunt, & in manus hominum illapsi, mortem cum vita commutant: licet eum corpore quidem dederunt, voluntate verò oculos, cor animisque in eum conuertisse videantur. Certui fauciati, iustoque mortifero consoli, quamvis venacores fugiant, tamen quandiu lethalis signata viscera transuerberat, tandem in ipsorum manus extremum vitæ efflatum cedunt: simili modo qui delicatis opiparisque mī-

di illecebris vulnerantur, quantumvis ab eo longe remoti esse videantur: nisi ex cordis intimo telum mundi extrahant, huc illuc diuagantur, percurrunt, ac circumferuntur: cursum tamen mortalem suo brachijque mundi circumplecti, coguntur terminare. Memini me apud Diuum Chrysostomum hanc similitudinem legisse, quæ meo iudicio vera, conformis, & germana est. Diuus Bernardus Religionem sano stomacho comparat, qui optimos cibos & alimenta retinet, foet & conseruat: noxia verò ac intoxicata expellit, eiicit, ac euomit: ita religio bonos religiosos secum retinet, malos verò veluti epulas veneno infectas, longissime propulsat, ac reiecit: eos enim tam sedulo exercet, atque expulsat, vt si ab ea deficiant, sicut mare cadaueta, & putrefacta corpora nullo modo continere potest: sic Religio, hypocritas & apostatas Religiosis abdicat, & propellit, qui à recta via deflecentes, perque seculum vagabundi, vt cadavera, quæ mare penes litus eiicit, & homines propter malum ita deperditum diuagantes & aberrantes. Me latet (ait Petrus) cuius hæc tibi causa sit, vt plurimi à Religione dimoueantur, cum ad virtutis disciplinam promoti fuerint, qui cum eiusmodi saltus transiunt, peiores laicis mihi censentur. Expansio tibi respondit Religiosus) vt fluens aqua, quæ quodam temporis spatio in loco angustio concluditur, statim atque rimulas agit, maior impetu, & murmure quam ante primum & naturalem cursum profuit, ac fluctuat: ita malitia & impietas eorum qui in Religione detenti, ac circumsepti fuerant, nec currere, fluctuare, effusaque exterius poterant emittere: quamprimum à claustro & ordine alienantur, liberaque peccandi & perfidius deprauatos mores exercendi, copia relinquitur: eorum malitia ita seipsum ac tanta diffunditur rabie, vt deprauatam ac effrenatam in seculo semper degentes viram, excedat: Hæc nostra vltior Hispania in Occidente, vt vides, sita est, vbi solis splendor cursum conficit, noxque prius reuerentiam caligine obscuratur: & e contrario, Indi Orientales, quos à nostra felici, gloriosissimaque memoria inuicidissimi, atque Christianissimi Lusitanorum reges adepti sunt, armisque subegerunt, in Oriente sibi sunt, vnde Sol exoritur, maioresque radios explicat. Ita vt dici possit Indos in die, nos vero in nocte mansionem facere, splendoremque ab iis exoriri, nos verò noctis cæcitate obtenebrari: Sol enim ille est oriens, isthic verò occidens, illi nigri, nos candidi, illi obscuri, nos clari. Pari ratione Religio, respectu mundi, Oriens est: mundum vero respectu Religiosis, Occidens. Plures videbis sanctæ Religionis præceptis instructos & informatos, multum conscientia obsecuros, alios verò seculo deditos, conscientia tamen pura & sincera perornatos: optimi Religiosi, non ea quæ propter vili pretio habentur, aut estimantur: vt enim æca purissimi auri nummis plena, licet quidam adulterinis iis immisceatur, non tamen reliqui pretiosum & valorem dimittunt: ita Religio, quæ veluti seruum Dei excellentissimos ac ditissimos thesaurus est, tanti pretii & valoris, deuotissimis atque piissimis Religiosis reuerentissimis: tantis tamque admirandis virtutibus & laudibus insignitur, ita vt quamuis de eorum perfectionibus materies satis superque sit: plura adhuc supersint: cum Religio tantis tamque insignibus & laudatissimis virtutibus condecoratur, vt bonorum pro quodam nebulone iacturam faciat, nequaquam

expedit. Exquemadmodum cum magna frumentis spica manu carpitur, licet nisi aristæ inperit pulcherrimis granis olim luxuriantem fuisse iudicatur: ita Religioem laxagitet animo voluendo, licet quosdam, mundi vanis illecebris lacerati arebus haud impares conspicias, pro rato certoque tibi sit, inter hanc gloriosam, fructuosamque Religionis spicam, fructum amoenissimum, ac excellentissimum, tantis prudentibus virtutibus cumulatis, religiosique virtus, perpolitum, decoratum, & illustratum latere, vt quod de illorum metris, dignitatibus & laudibus oratione conuelli potest, minoris ponderis sit, eò quod reipsa in iis ipsis elucescit. Hoc ita certum, clarum & manifestum cernitur, vt, si in disputationem, aut impugnationem deduceretur, esset hoc, corroborantes clarissimosque solis radios, cæcitare tenerarum obscurare, atque obtegere. Sed quoniam nostræ orationis flum ad Religionem tendit, eius definitionem & etymologiam scire summo petere peroptarem: Etenim ab adolescentia, cum pro studiorum corona, laurea donabatur, cumque Latinis literis oleo, operisque, noctis vigiliis adeptis inuigilarem: memoria teneo me in Officiis Marci Tullii Ciceronis legisse: Omnem in controuersiam disputationem propositam, debere à definitione proficisci, vt cognoscatur, quid sit id, omne quo disputatur. Ee memini præceptorem olim dixisse Logicos, indubitatum maximam & regulam tenere: de hisque dubio fateri, iuxta naturam nos prius diuidere quam definire debere, vt contrarietas, & æquiuoca vitarentur. Sed cum definimus, nec diuidimus, diuisionem præsupponimus, aut hoc parui meriti ducitur. Religio (inquit Monachus) multipharia, multique modis usurparatur: In primis pro tertium diuinarum scientia (vt refert Plutarchus in vita Pauli Emili) accipitur: pro timore vt Seruius in Commentariis Vergilianis notat, denique vniuersè pro Religione Christiana sumitur pluresque continet exceptiones, de quibus impræsentiarum non sumus tractaturi. Loquimur tantummodo de Religione, sicuti communiter usurparatur, cum aliquis mundum deserit, & in Ordinem Diui Hieronymi, D. Dominici, Diui Francisci, aut cuiusmodi probati ordinis, ascribitur: eum in Religionem ingressum esse dicimus. Hæc illa est (inquit Petrus) quam mihi enocleasti, & aperiri exposulo. Religio proprie (ait Monachus) virtus est mortalis. Sed Religionis status quem exoptas, modus est & conditio viuendi segregata & separata, quo votis, regulis, piis constitutionibus, præscriptis cætemoniis, optimis moribus, Deo vt summo & æterno Duci adheremus ac deuincimur: vt præ cæteris rebus ipsum amorem profequamur, proximisque nostrum, sicut nos ipsos. Vnde sequitur quæ ad Religionem potissimum pertinet esse vincula, quibus ea Deo nobis quoque ipsi, cōstringit, ac cōiunt. Ideo dicitur Religio, à Religando, vt inquit Lactantius Firmianus: quod ligat, atque adstringere significat. Hanc etymologiam sequitur Diuus Augustinus in libro veræ Religionis: Diuus Anthon in 3. parte Theologica, vbi asserit, oriri à Religando: quando quidem Religiosus præter communem præceptorum normam, votorum vinculis multum concatenatur. Diuus tamen Augustinus in libro 10. de Ciuit. Dei, ait Religionem, à Reeligendo promanare, quod significat, rursum eligere. Debemus enim quod per peccatum amissimus, inuestigare. Diuus Thomas huic opinioni adha-

Religio
Monachus
quod sit.

Religiosus
etymologia
gta.

ret,

ret: In secunda secunda, qui ut sanctissimus & doctissimus, hoc de more habebat D. Augustino lumini Ecclesie, tam literis, quam operibus assentiri, & conformari. Ex hac etymologia inferitur Religionem nos ut in creaturarum amore abhorreamus, uos autem Creatoris impedimento, est, inuitare atque allicere: hancque in eum ipsum Creatorem redigere, & collocare: pro vero scopo, quo cogitationum nostrarum, verborum, actionum & operum finem tendant, assumentes. Religio itaque hominem Deo conformare, & disponit, non ut obiectum, sed ut meta & scopus: ex propter virtus Theologalis non uincupatur, sed moralis. Nam Theologicales virtutes Deum pro obiecto habent: morales uero, pro fine, & scopo. Alij dicunt Religionem ab hoc verbo, Relinquere, descendere, & hoc ipsum vocari religiosum, quod sanctitate rebus prophanis segregatur. Vnde antiqui Latini Religiosum eum vocant, qui propter ipsius difficultatem, ab humana conuersatione abhorret, & penitus secludit. Quod sane veritatem consentaneam videtur: Religiosus enim à mundo distrahatur, & secludi debet: utque Moyses cuius velum claustrale & Monasticum obiectum: sibi ipsi non tantum credere: ut securè in mundo egeret existimet: verum effugere debet, seque ad id imperfectum iudicare, ut consideret nullam mundi conuersationem cum quouis modo, aut ratione deturbare aut dimouere posse: Est enim summæ perfectionis sui ipsius imperfectiorem agnoscere.

De solitudine, de veritate, & sapientia sua.

CAPVT III.

M Religionis etymologia (ait Petegrius) probatè mihi videtur. Verum meo iudicio, hæc vltima mihi præ cæteris aridet, pleuque sufficit. Distinctio enim & separatio Religioso nomen insigne videtur: & quanto hæc insignis virtus in eo elucet, tanto minus ad mundum regressus, conducit. O infelix & perditus (ait Monachus) qui ordini adherens, in circulo, & claustro Monasterij viuere nequit: & cum ad Religionem accedit ut à mundo distrahat, non ab eo seuius, vitam ducere potest: cumque opus sit bona diuitisque relinquere, ad questum eorum coheret: modo hæc, modo illas rationes animo percolans, quo à Monasterio desilcat: & cum corpus claustro inclusum permaneat, per mundi circuitus corde, animo, & voluntate diuagatur: amorem atque affectus animi in illis quæ ab eo effugiunt, consumit. Huiusmodi homines male Diu Hieronymum imitantur, qui populeam conuersationem, crudelem carcerem, solitarem uero segregationem dulcem paradysum, sibi videti afferebat. Monachus, id est, solitarius, & à seculari conuersatione separatus. Idem Diuus Hieronymus, hanc sententiam referens, in Epi. ad Heliodorum. Si (inquit) Monachus es, quidnam agis in ciuitate? Aiebat Diuus Anthonius quemadmodum magni substantia piscibus escam præbet: sic vita solitaria, lumen & ornamentum reli-

Tome quartus.

giosis subministrat. Et, ut pisces mate fulcantes in terra corrumpuntur: ita gloriosa Monachorum fama & existimatio, in ciuitatem, & urbium ingressa, corruit, ac labeficitur. Aliis memini me legisse hanc similitudinem apud Cassiodor. in historia Tripartita. Antiochus, author Græcus perantiquus ait apes seclusas, & in alueis receptas dulcè mellis suum conficere: non autem dispersas, pèrque campos volitantes ita Religiosi, dulcissimam Religionis fructum in monasterijs emittunt, non autem diuagantes, pèrque vrbis compita discurrentes. Addam insuper, quantumuis Balneum sit calidum, si tamen sanæ & fræstræ aperiatur, subito refrigeratur: simili modo quantumuis Religiosus in Religionis primordiis, ad Dei amorem nullamatus & accessus sit: si tamen voluntatis ostia mundi ventis, procellis, tempestatibusque suis referat: eo pacto refrigeret, ut uel lectionis gultus, oratio, & meditatio, nec alia sanctæ honestæque Monasterij exercitationes eum refocillare possint, nisi mundi negotia: quod sanè gustus insipidus est, & ab eo quem it, qui tori se quieti solitarie dedunt, degustant, & sapient, longissime distrepant. Propter istarum imagines tanto propius conspici, tanto minus perfectæ videntur: volunt igitur à longè videri: tunc enim pulchriores, magisque naturales apparent: tam vix & coloratè iudicio, ac aspectu, quam tacto ipso mortue: non absummi modo Religiosi ut propius sua inuisantur ac frequententur uequoque permittant: sed à longè considerari & cognosci: à seculari etiam conuersatione, potius propter zelum famulæque Religionis, quam propter mundi familiaritatem, segregati. Diuus Paulus, primus Heremita, Diuus Anthonius, Diuus Hilarius, Diuus Hieronymus, Diuus Basilus, Diuus Bernardus complurique alij sancti: hæc opinione precolatè fulgebant. Ideo vitam solitariam & separatam elegerunt, atque præparant: in humilitate profunda, contemplatione in sublime erecti, ad Dei memotiam ac recordationem: & à mundo obliui, in amore terreus frigidi, celesti amore æstus, in carne mortui, in spiritui viui: qui tanta seueritate atque austeritate penitentiam confecerunt, ut à corporis viribus disiecta & dissociata membra, animi solo vigore sustentarentur. Et cum perfracti ac debilitati voce ac oratione concinerent, vocisque oncupare minime possent: hoc musicum instrumentum, hæc cythara cordis dulcissima harmonia perfoaret. Licet etiam ab hominibus non audiretur: nihilominus summè & clarè ante faciem Dei conuenerat. Et ut huius rei materiam longius expiscemur, dic, quæso, Isaac, Heliseus, Prophetarumque filij, Diuus Ioannes Baptista, multiplex sancti viri, qui in beremos sese receperunt: quidnam inquam agebant, nisi quantopere nobis receperat, & separatim perocessaria fieri, edocere? Verum est (ait Peregrinus) si tamen ad populum reuerſi sunt. Diuus Ioannes à deserto, Hierusalem petiit, ut in Aula Regis Herodis prædicaret. Ita est (inquit Monachus) cum enim charitas suadet religiosus, ut verbum Dei, in domibus Regum & Principum annuntiet, facultas imperitur. Nou dicam, Religiosus à claustro nunquam exire: sed extralimites monasterij non egredi debere, ut rebus inutilibus operam deuti: si enim magni sunt emolumentum, & ad obsequium Dei conducant, tam præstata obedientia egrediantur.

Similitudo Monachorum in monasterijs sicut apes in alueis.

Perfectionem Hieronymus, cum quoque, inquit.

G ij

*Paulina
Sensuendo
Sola, Rolo-
gij apud*

libere, et negotia exerceant: non tamen à Religionis norma femoueantur: Nam, quemadmodum sol, licet de signo in signum discurrat, totumque Zodiacum circumeat: non tamen splendoris radios dimittit, sed mortales irradiat: ita verus Religiosus, diuersa loca permutans variisque munda partes peragrans, nihilominus ubique locorum virtutem patefacit, & cum Religione præfulget. Diuus Ioannes Baptista locum & sedem mutando, non tamen vitam commotulitanta sacrositate Hierusalem in Herodis palatio, quantam in deserto terræ Palestine fulgebat. Diuus Ioannes (ait Peregrinus) Herodem alloquens, veritatemque adeo libentissimo, aperienti, multum est confectus. Veritas (inquit Monachus) hominibus præstantis intellectus ita libera est, ut ubicunque maiores timores & terrores occurrant, illuc maiori audacia & alacritate subleuatur, & cum studiis coguntur, & comprimuntur, tunc animi magnitudine augentur. Sunt tamen quedam veritates, quæ ne quidem exprimeodæ sunt: alie verò sunt quæ tametsi eas exprimeat æquum ac rationi consonum sit: volunt tamen præparari, magnæque cum industria concoqui: Non enim est stomachus struthiocamelæ, qui crudam veritatem possit digerere. Gallina optimum est edulium: sed coqui, assili, aut elixa fieri vult: cruda enim à nullo stomacho dgeri aut concoqui potest: sic veritas cibus est equius & singularis, qui, ut stomachum confortet, coqui & conditi vult, non ut illi sit scandalum. Licet nonnulla adeo sint crudè peccata, crudè veritatem denudati, pernecessarium sit: quam quidem concionator potest, nullo timore petteritque debet, ut D. Ioannes (de quo mentionem fecimus) erga Herodem se gessit, ob quam cum inestricere mandauit. Fuit hoc Episcopus munus, quod rex suo Concionatori est elargitus, qui mortem, eò quod illi veritatem nullo modo celaret, inculat. Hoc admiratione dignum est, ut excellens hæc domina veritas adeo horrendum & deformem silium, inuidiam nimium & odium, pariat. Verum solum nostræ orationis, quod pro tua petitione elegisti, proficquar. Diuus Ioannes, licet in palatio concionaretur: in deserto tamen, alimenta sibi suppediuit, magnæque progressus efficit. Hæc illud gymnasium & Academia, vnde scientiam exhauiuit ac decerpit. Desertum est veluti superbia celi, ubi Deus præ alius dilectos erigit, maioremque gratiarum vim communicat. Alloquens propheta Ose denotat animam, ait: *Da- tam cum in solitudinem, & loquitur ad cor eius.* Sancti hæc loca sibi præelegerunt, ut progressum & vilitatem, quæ ex solitudine colligi potest, perciperent: potissimum à Religioso, cui mundus cum suis libus ac momentaneis voluptatibus suis, est relinquendus. Ait diuina Scriptura de filiis Israël egredientibus, ex Ægypto, *Præfatusque sunt filij Israël de Ramossu in Seneh: quæ erat ciuitas lateribus compacta non longe à sinibus Ægypti distans.* Poterat diuina Scriptura hanc Ægypti eam narrare: absque ulla mentione Ramossis: sed tantum dicere ista, ut desertum transgredierentur, & ad promissionis terram proficiscerentur, banc latebritatem terræque ciuitatem relinquentem esse, non hoc sine summo mysterio: Ramosses iuxta Diuum Hieronymum in tractatu de mansionibus filiorum Israël, significat ebriorem desiderij quidam hoc est? Quid diuinæ

Scriptoræ notare volunt nisi Religiosos, Ægyptum, id est mundum linquentes, simili via, gaudiis & voluptatibus, vale dicere adstrictos esse: & verus hanc promissionis terram, quæ est gloria, perdesertum, vitam solitariam, & receptum Religionis iter dirigere? Ad hæc felicia, & æterna celi gaudia inuelligantes terræ asperitatem, ac flocci faceret: nam cælestes felicitates adeo amant, & exuberantes sunt, ut iis nullus inquam finis imponendus sit: contra verò mundi voluptates, ita breues, ita momentaneæ sunt, ut fulgorem Scriptura eas compararet, quod quàm celerrimè euascent. Et cum hanc Ægypti ciuitatem, terra & lateribus, non aurea calce, & lapidibus constructam esse recenseret: vilitatem & abiectionem mundi desiderij denotaret: eumque fulgorem gaudiu vocati dicit, inconstantiam, breuitatem & momentaneum cursum signat: denique Religiosus ab hoc mundi desiderio, breui & caduco, & incerto debet dimoueri, & mori, Religionem consecuti, viuens in ipsa, & in terra quantum ad mundum. Hoc ipsum dicebat D. Paulus in secunda ad Corinthios, *Quasi mortui, & exerrumus.* Et ad Colossenses, *Mortui estis, & rursus uiuificati estis in Christo Iesu.* Quidam extremæ diæ vicini testamentum condidit, extremæque vitæ periodum attingens calore naturali sensum vsu destituit: ita ut non audiat, videat, nec loquatnr vsque ad mortem, quæ instant penitus mori priuatur: & si dimouendus sit, ab alio dimoueri oportet, donec syndone contegiatur, & talem inbuitur. Pari modo qui habitum Religionis induit, ab illis iis primis testamenti componat, Deo animam commendans, corpus veto petris & laboribus, suas ita diuidens ac distribuens, ut ne minimam partem sibi ipsi referat, aut adiudicet, suis Prælati obsequia præstat, in manus eorum voluntatem reponit & asserit: quantum autem naturali calore spoliatus est, hoc est amor mundi, non videat nec minus quiduis audiat, quod Dei amor oblatre possit. Simulique vix ad professionem personam mortuus mundo permanet, nec propria voluntate, sed venia licentiæque suis Prælati, agitur. Mortificari debet in habitu, velut in proprio sepulchro. Hac itaque ratione viuens, mortuus, viuusque est, viuens verò in seipso, nihil magis ab ipso alienum est, quàm ipsemet. Hoc inquit Peregrinus) desiderat forte. Quomodo enim fieri potest, ut homo in se viuens, ab ipso alienus viuat? Explanabo tibi (ait Monachus) sunt mihi duo homines, sicut & in alius videre est: alter scilicet secundum carnem, alter verò secundum spiritum. Vocat diuus Paulus primum hominem veterem, alium vero nouum. Hominem veterem, ab Adam retinemus, & ex vtero matris nostræ in peccatis nascimur: quod quidem fons est & portio quæ oobis contingit, ut à tradide & progenie protopatorum nostrorum diuinorum præceptorum transgressorum, descendamus. Per Iesum Christum verò in veterem hominem reuocamur, à quo gratiam ut regeneremur, & in optio sanguinis redimamur, obtemus. Vi enim si ab Adam prececati non essemus in iniquitate nati non fuissetus: ita si à Iesu Christo non regenerati essemus, iustificati non fuissetus. Ab hoc igitur veteri homine, exulati, distrabi & femoueri debemus, qui secundum carnem est, & ad nouum qui secundum spiritum est accedere, lund in ipso penitus permanere. Ut quemadmodum quod fuimus, esse finimus: & in nobis ipsis secundum spiritum

Q. Jona

Erod. 12.

spiritum viuentes, ab ipso nobis ipsis qui secundum carnem esse, remouimus. Pollumus itaque cum Dno Paulo dicere: *Vnus autem non ego, vivit verò in me Christus.* Idem homo summi immensique Dei amore inflammatus ab ipso, seipso distractus & semotus vivebat, cum alio tempore Christum persequeretur. Adeo se amore Iesu Christi inebriavit, ut inundo & crucigeretur, & mundus in ipso: sicque diuine charitatis beatissimis ignibus accensus, mortuus est mundo: sicut autem Phenix ita ex suis cineribus in Christo alius Paulus procreatus fuerit. Mortuus est in vita, lignum cogitationum glomerans & alligavit, seque in igne combussit: veluti de quo Propheta loquebatur, dicens: *In meditatione mea exarsit ignis.* Huc igni interfuit, continuo statu, & alarum agitatione illum accendens, ex consideratione illius, qualis existeret. Er quemadmodum cæcus, ex ipso tempestate ambulabat animo, totoque corde bulliens & exultans, totis conatibus, Christianos persecutione afficiens percarrebat. Ex hac consideratione alia oriebatur gratiarum, fauorum & beneficiorum que Christus in illum contulerat: quod sanè à simplici obliuione auocabat, & in memoriam ipsius Christi absorberebat: sicque diuino amore iucens, desiderioque flagrans, veteres peccatorum pennas combussit, quodque antea fuerat, dissipauit. Er in cinere contemptus & sui abiectionis humilitatis vermis ingeneratus est: ex quo maxime charitatis pennæ, ardentium desideriorum, omniumque virtutum, sortite sunt, ac procreant: inque contemplationem sese erigens, mirabili modo raptus est, tuncque in sublime volauit, rectum vsque cælum attigit, & inscrutabilia secreta audiuit, que (vt ipse ait) verbis exprimi nequeunt. Ad extreme virtutis Phenix, Christianorum persecutor, occidit, resuscitauit, aliisque Phenix exorsus est, aus quidem cuius fama per orbem circumuolat: quandoquidem aus Phenix appellatur (vt dicitur) vnicus in hoc terrarum orbem inuenitur. Ex persecutore, factus Apostolus & vas electionis, vnicus in conuersatione, vnicus in laboribus, vnicus in patientia, vnicus speculum peccatorum Christi persecutorum, quibus diuine misericordie radios est impertitus. Denique (vt inquit Diuus Chrysostomus) talis exiit, vt ipse cor cæcis alius, hoc vniuerso diffusus, Sole lucidus, igne calidus, adamante firmus & constantius. Apprætiguit vides, viuere in nobis sine nobis nullo modo repugnare, aut contrarium esse: imò potius carnem à nobis propulsare, ac viuere in spiritu petnecessarium est. Hoc prædicant diuine Scripturæ in Ecclesiastico. *Post concupiscentias tuas non es, & à voluntate tua avertere.* Diuus etiam Paulus ad Romanos: *Induimus Dominum, Iesum Christum, & carnis curam ne seruimus in desiderium.* Et ad Ephesios: *Disponite vos secundum primum equum situm in veterem hominem, qui corruptus secundum desideria errorum.* Rursum autem antem *spem meam vestire, & induite vnum hominem, quod secundum Deum creatus est, in iustitia & sanctitate vestitus.* Hoc summatim est quod adeo celeberrimus magister Iesus Christus, Deus noster nos edocet. *Qui vult venire post me, abneget semetipsum: tollat crucem suam, & sequatur me.* Iesus Christus ita præcipit ab eo qui illum sequi desiderat. Primum, vt abneget seipsum. Secundum vt vniuersumque tollat crucem suam. Tercium, vt seipsum relinquens illum sequatur. Aut D. Hieronymus eum seipsum abnegare, qui veterem hominem operibus propellit, ac effugit, & merito potest dicere.

Totum quatuor.

Vnus non ego, vivit verò in me Christus. Tunc nos ipsis denegamus, cum mundus obliuio cordis nostri pulsat, nos tentans, atque fallacis spei efca attrahens, demon suis versutis, caro suis pestiferis dammandisque deliciis, dicentes, nos eos esse quos querunt, & feram, quam insectantur, nos hoc in loco, latere, aut residere. Hoc est quod D. Hieronymus vult significare in Comment. Epist. ad Tit. cum ait, vt toties nos ipsos abnegemus, quoties vetera peccata prosterimus, ac pedibus conculcamus, eum quem antea fuimus, esse finimus, eumque qualem proficere desideramus, eundem incipiamus. Hominem seipsum negare, nihil aliud est præterquam corpus domare, ac ingo subiicere: animum freno coherere: malis appetitibus resistere, in carne mori, animi recto tramite duci atque gubernari: eundem à se seipsum, vt Christus in illo uiuat, semouere. Hoc erat veteri Testamento figuratum, vmbra & typo nomi, quo loci scribitur Abraham duos habuisse filios, vnum vocatum Ismaelem ex Agar ancilla, alterum verò Isaac, ex Sara, vxore propria. Ancille filius secundum humanam naturam natus est, filius verò liber, prout diuina permissio disposuit. Diuus Paulus vocat vnum, secundum carnem, alium verò secundum spiritum. Narrant diuine Scripturæ in Genesi. *Cum vidisset Sara filium Agar Aegyptiæ, ludentem cum Isaac, filio suo, dixit ad Abraham: Eger ancillam hanc & filium eius, &c.* Duræque hoc accepit Abraham: sed Deus illi iussit vt dictis Saræ obtemperaret: cum Deo lires agere & dissentire nolens, Ismaelem è domo expulit, qui errans, exul & eiectus parum fuit quin depetiret. Per Ismaelem intelligimus carnem, per Isaac verò animam. Sara idiome Hebræo, idem sonans ac Princeps, est ratio à cuius dominio omnes pendere, cuique omnes sensus eorum potius modum gerere debent. Omnes ergo sensus firmiter inabulandum rationis percipientes, vt omnem opem, subsidium & obsequium præstent, opere pretium est. Saræ ægè ferre videndo Ismaelem cum Isaac ludentem, denotat rationem nullo modo pati aut permittere debere, vt blanditiis carnem attrahat, & demulceat, vanas fallacesque spes, falsas voluptates, fucæque deceptiones obiciat. Deum Abraham iubere, vt Ismaelem è domo eiciat, Saræque obsecundet: est ac si nos hortaretur, ac commouet efferet, vt à nobis ipsis nostram carnem seingamus, atque propulsemus, & secundum spiritum viuamus, rationi semper obediens. Cur voluit dicere D. Paulus ad Romanos scribens, *li qui in carne sumus, Deo grati esse possunt?* statimque subiecit. *Si secundum carnem viueretis mortui.* Vnde colligimus, nos habere vitam vt absque nobis ipsis viuamus, & e contra, ne viuamus, in nobis ipsis viuentes. Vita enim carnis, mors est anime. Loquens Iesus Christus de iis, qui hoc modo vitam degunt, ait. *Sinite mortuos sepelire mortuos.* Mors ipsorum à carne promanat, quæ tantas persecutiones anime luserit: vt tandem consensu peccati mortalis interficiat. Idem nebat D. Paulus in Epistola ad Galatas, Ismaelem persequi Isaac. Hoc (inquit Peregrinus) scire summo opere petopartem, dummodo interpretari tibi cordi foret. Si enim in Genesi, vbi hæc describitur historia, non dicitur Ismaelem persequi Isaac, sed tantum cum ipso ludere, cur nunc ait, D. Paulum dicere, illum persequi? Quid nunc sibi vult, vt Apostolus ludos persecutionis appelleret? Maxime (respondet Religiosus.) Nulla enim maior persecutio in mundo est, quam ea, quam ca-

c iij

ro animæ inuolu. Blâditiæ quibus caro animam regit & moderant, vt peccato consentiant, fallaces delectationes quas proponit: hæc inanes vanæ spei telæ quas orditur: hæc longa inanum cogitationum fila, eo pacto interfecta: ante tempus subnibus mortis filis tradidit: hæc fucus prosperitatis mundi delineta promissa, quodnam hoc est, nisi aetheriâlinæ et æreâlinæque persecutiones? Ea de causa in Genesi legitur Isaacem cum Isaac ludere, atque blandiri. D. verò Paulus ait, eum persequi hoc enim proculdubio vera persecutio vocari potest, quæ sub spe quorundam gaudiorum & voluptatum temporalium, ad æterna supplicia animam delectat: iudicium obducens ne infortunium cernat, appetitumque amplectens, ne rationi, quæ recta sunt, perfoluat.

De duplici sensu sacra Scriptura, de quo persequitur, quæ sunt Religionis est.

CAPVT IIII.

Ehemenni desiderio exardescere Peregrinus, animum rescire, explicationem figuræ palam fieri sitiens, oculôlque in Monachum conuerrens, inquit. Explicatio huius figuræ mihi adeo satisfecit, & cordi fuit, utritatēque ad suspicius fuga promanantem, explicauit, vt ad viam indagandam, quo à seipso alienum, subingit. Quod sanè maiori delectatione animum recitat, est de rebus sacre Scripturæ sermonem habere. Quocirca cū orationem recitaret, atque persequeretur, et oratoris, verba optimo stilo collocata videbantur: sed statim atque ea denudasti, ea pulcherrimis margaritis nostris Orientalibus pretiosioribus illustrata, persequi. In sacra Scriptura ait Religiosus præter litteralem sensum, alios spirituales continetur. Narrat Eusebius in historia Ecclesiastica, Maiores dixisse Scripturam esse animal, cuius littera corpus erat, sensus vero spiritus. Ait Origenes, quo tempore Iesus Christus cum hominibus versabatur, ac ambulabat: multos eius humanitatis vidisse: ita cū inter nos sit sacra Scriptura, multi quidem cernunt litteram, pauci verò spiritum. Ait Theodoretus quemadmodum pretiosi lapilli cum inueniuntur, obsecro vilique quodam luto teguntur, quod gnauis & industrius Lapidicida soboli quodam modo aufert, nec eos illo pacto vitiat: ita sacre Scripturæ doctrina, excelsa, secretisque mysteria, sub rudi atque ineleganti sermone continet. Superficiē verba, Isaacem aiunt esse filium Abraham: sensus vero allegoricus, dicit esse carnem. Ille verus est homo, quem ab Adam tetinemus. Ille mortiferus cibus, cum quo Eva ipsum seducit, maiorum quidem nostrorum primordia. Hæc igitur de causa nascentes infantes (vt è periculoso naufragio exvntes) iuuant, ac te mentes, propter Adæ peccatum oriuntur. Et videtur quod eodem ore, quo Adam transgressus est, notam & signum peccati exarant. vt lachrymæ, quæ sunt veluti Tabellarij præcursorēq; penatum & laborum quos in toto vitæ curriculo, patiendū, atque subeundū sunt. Vt enim inquit D. Augustinus, paruulorum lachrymæ, signa sunt miseræ vitæ nostræ apparentia. Et quemadmodū torrens, qui ab ardui montis cacumi-

ne scaturit, rapidissimo cursu fluit: terribili subitanēque lapsu omnia fragore replens: celsa præcipitia rigidissimāque cætes interfecans, & crepitanti fragorosoque tonitru, in vndas marisque scopulos rabie & furorem dirumpit: ad instar & similitudinem plorantis, quousque in æquor euascat: ira quamprimum nascitur, euolat & dolere incipimus nostrōsque vitæ dies, plorantes, lachryman-tes, & lamentantes prosequimur, modò in hunc, modò in alium laborem cadentes: donec tandem in mortis æquor precipitemur, vbi vitæ nostræ riuulū siue magni, siue parui finiuntur ac consummantur: cūque buius vitæ curriculo terminum attingimus, summo inpremoque iudici nostro Deo rationem sumus reddituri, à quo proat operibus gestimus iudicamur, in locumque nostrorum meritum annuamur, alij in celeste domicilium, alij ad tartareas domos, alij in purgatorium: exceptis paruulis in originali peccato morientibus, qui in prædictum, constitutumque ipsi locum sese recipiunt. Et ij qui hac in vita à mundo sibi que ipis segregantur, rollentes cutes suas Iesum Christum sequuntur, proque tam breuibz laboribus, tranquillitatis æternæ præmia consequuntur. Et vt hoc commodius fieri possit, Ordines & Religiones instituantur, quæ veluti quædam pro vita æterna vincula sunt, à supremo Deo constituta, qui confusionem in re aliqua non compatitur. Quamam (petit Peregrinus) est finis Religionis? Finis (respondit Monachus) propter quem fuit instituta, perfectio est. Tali vitur sermone D. Anthon. in 3. parte, quod loci D. Thomæ doctrinam insequitur. Hæc quidem perfectio, vt perfectam charitatem attingamus, iuxta illam Apostoli ad Colossenses, capit. quarto: *Super omnia autem hæc, charitatem habete, quæ est vinculum perfectiōis.* Hæc charitas nos cum Iesu Christo coniungit, ac coniungit: qui eam possidet, cum illo vnus spiritus fit. *Qui adheret Domino, vnus spiritus est.* Virtus habet amorem vnicuique & transformatum. Ait Augustinus animam prius vbi amat consistere, quā vbi animat. Ait D. Dionysius amorem, amantem in amatum transformare. Ita charitas & amor, coniungit & commutat, amantem tantū in sublimem extollit, vt ad cælos vsque euehat, vbi cum Angelis conuersatur, cū vnus spiritus cū Deo efficitur. D. Gregorius vt hoc enucleat tali similitudine vitior. Aqua quæ ex alto promanat, tam altè descendit, quā locum, vnde descendit, si eum fontis scaturigine coniungatur: si enim ductus & canales conueniat, aqua diffunditur, nec in altum ascendit: sic anima cum seipsa coniuncta, adeo in sublimem erigitur, vt cælum ipsum, proprium eius domicilium attingat: sed canalem pro diuitijs præparat, alium pro honoribus, alium verò pro subtilibus mundi voluptatibus, anima humi reprobabit, nec ascendit. Veruntamen Deo vnita, & incorporata, qui germana origo, atque scaturigo eius est, adeo in altum rapitur: vt ipsas nubes penetrans, in cælum ipsum, humi, quod ex ipsa terrena essentia retinet, relinquent, euolabit. Hoc est quod dicitur Regius Plures, *Stantes erant pedes nostri, in aruibus Hierusalem:* animæ pedes affectiones sunt quibus vt corpus pedibus incedit: nec loco quidem dimouetur. Illud etiam est, quod ait D. Paulus ad Philippenses. *Nostra conuersatio in cælis est.* Hoc ait, quoniam iusti vinculo amoris & charitatis, Deo adherent. Et vt perfectio creaturæ, consistit, vt cum creatore vnatur, & hæc

Post mortem quæ præparatur.

Chil.

1. Cor.

Summ.

1. Sal.

Philip.

vno

ratio sit perfectæ charitatis effectus; sequitur eum qui hanc charitatem attigerit, ad perfectionem etiam perueniturum. Verum hæc perfectio, quam in hac vita assequimur, duobus modis constat, vno parvo, altero magno. Minor est, cum homo excludit, nihilque à charitate abhorrens admittit, quod est peccatum mortale. Maior verò cum homo indulgentiam omnem in Deo collocat; & non solum amplius peccato mortali cōiungitur, verum etiam humanis rebus, diuinorum amore, sese euerat, ac in holocaustum perpetuumque sacrificium Deo ipsūm offert ac deuot: & ad hanc maiorem perfectionem vt ad verum ipsius finem religio progreditur. Hæc illa est quam Religiosi vt attingant debent inuestigare, vt que assequantur, elaborare. Inspirat enim sanctos Deus, vt regulas, statuta, & claustra instituant, quo Religiosi ab huius seculi curis & nanijs & infortunijs sequeantur, Evangelicam vitam obseruans & assequantur: tempus in laudibus Dei insistentes, officia diuina præstantes, effrenatos appetitus vigilijs, abstinentijs, lectione, meditationibus, discipulis aliisque tum animi, tum corporis exercitationibus, misericordieque operibus, frenantes, & cohibentes. Vnde sit, vt religiosi (vt ait Diuus Bernardus) parum cadant & corrumpant, leuiusque sese in pedes erigant. Ambulant sagaciores, & prudentiores, viuunt quiescentes, à Deo maiori amore prosequuntur, maiori spe vitam exhalant, & tandem maiori gloria compendantur. Laici virtute præditi Deo fructum suæ arboris producant: optimi verò religiosi non tantum fructum, sed etiam omnem arborem elagijunt: vota enim que nuncupant, illi ex seipso reddunt & omnia efferrunt. Exapropter (vt inquit Diuus Anselmus) bonum opus illius, qui voto obligatur, magis meritorium est, quam illius, qui tali obligatione non adstringitur: alter enim Deo fructum reddit, cum arbore ipsa permanens, alius verò fructum & arborem simul impertitur. Hoc pacto Religiosi voluntati miris obsequuntur, propriam non assequentes, suo Prælati seque subsistentes, Deoque in holocaustum, hoc est, in integrum sacrificium offerentes. Et quemadmodum Holocaustum concremabatur: ita religiosus, diuini amoris flammis debet accendi, qui quod terrenum est, consumit. Separatur itaque à corpore, à seipso distractus, plus in Deo, quam in seipso manet, sicut verus amans in rem amatam transformatur. Vt enim speculum, ea chalybe compactum, fulgentibus solis radiis oppositum, non tantum coruscans remanet, verum etiam eisdem radios solatibus perfimiles reuerberat: ita verus Religiosus Deum amando & contemplando, radios diuini splendoris recipit, anima irradiata illustratur: & extra se radios repercussus, imaginem ipsam magne charitatis, in aliam maiorem commutat. Itaque Deum diligendo, fit diuinus, in imitationem viuendique diuine nature modum sese conuertens. Sic interpretatur Theophylactus post D. Chrysostomum, hunc Diui Præbolum: *Nos amores reuelata facie gloriam Domini speculantes, in tandem imaginem transferimus, à claritate in claritatem, tanquam à Domini speculo.* Hic viuendi modus, quem passim Religionem nuncupamus, qui, in hoc vt Deo nos dedamus, & à mundi nobisque ipsis euellamur, consistit. Quocirca opinio eorum qui Religionem à Relinquendo, descendere, asserunt, mihi probanda videtur, hoc enim deferere, & separare significat: Religiosi etiam, mundum deferere debent, ab eoque tam longissime diuelli, vt ab illo nihil requirant, aut expectant. Aut diuina scriptura, cum Iacob toties Laban decipi cerneret, & quantum plus obsequium præstabat, tanto

magis molestis afflicto, ingratitude in iustis opera remuneratione & premio digna, compensans, ab eo aufugit, vt promissionis terra perfrueretur secum omnem suam substantiam exportans. Quod cum nuntiatus fuisset Laban, persecutus est eum diebus septem, & comprehendit eum in monte Galaad, ubi omnia tabernacula sua & suppellectilia scrutatus est, nec aliquid quod ad se pertineret inuenire potuit: hoc igitur in loco pactum & fœdus inierunt, quo quidem ratum fuit Laban nihil à Iacob expectare, nec Laban à Iacob. Nomen huius monti Galaad imposuerunt, quod monrem testimonij significat. Ait Diuus Hieronymus (quem sequitur etiam Pagninus) Laban cadorem & Philo Hebræus colorem denotare: Esto, quicquid sit: nihil aliud quidquam solidum, firmum & substantiale præterquam rei colorem, vult interpretari. Quisnam ille Laban, nisi hic fallax proditor, & ingratus, qui toties Iacob fefellerit? Quodnam malum hoc est, quod nisi boni colorem, nihilque firmum & stabile nisi vmbra & figuram, præ se fert? Quisnam ille, nisi mundus? Cum igitur illius technas, versutias, & mala detegamus, ærumnâque nostras nisi quibusdam momentaneis, fluxisque volopetibus non consolerur: quæ etiam in tam acerbo, ac desperato dolore conuertit, vt spes quæ vt læticia profundamur, nobis deficit, nobis relinquatur, vt continuo squalore & merore conficiamur. Ne igitur illi obtemperemus, aut vilo modo morem geramus, sed nobiscum omnem nostram substantiam, nostrâque cogitationes seramus: legimus & curri memorie illud ipsum constringamus: mundum eulemos, nullum cum illo commercium habeamus. Verum è contra progredimur nullo pacto ab illo extricati: fugimus terram promissionis, quæ vita est æterna, illique terga vertimus. Fugiamus hanc deceptorem Laban Infortum persecutorem, & in montem Galaad conscendamus. Qualis est hic mons, quò optimus ille Iacob confugit, quoque secum ascensum sumus, nisi Religio virtutum mons altissimus? Et qui in eo mansionem facient, ne se curi esse arbitrentur: Laban enim illic eos intercepturus est. Illic eos conueniturus est, vt tentet, & persequatur: alios volnptatis illecebris citillans, alios verò honores, pompas multiq; alia quouis excellentissima pollicens. Cum aliquando officia & dignitates Ecclesiasticæ vacant, quantum humilis, virtutisque præcellens sit Religiosus, vanæ cogitationes in cor pedem figant. Verum confestim illane eas dimouere debet, locum sedemque rationi cedere, hoc omne, tanquam ad Laban spectans, hocci facere, ac aspernari: vt cum in nos irruet, imperique suo detrudere conabitur, nos in Galaad repositi, nihil quod ad se pertinet indagare vilo pacto possit. Fœlis ille cuius conscientia nihil mundi sapit, & in cuius domo, aut domicilio, Laban, nihil suarum suppellectilium inuenit. Quisnam est Religio, nisi mons Galaad, mons testimonij, qui Laban nihil à Iacob expectare, nec Iacob à Laban, demonstrat, hoc est Religio nihil à mundo, nec mundum à Religio requirere. O gloriosum montem, o mirandum locum, quo tale pactum initum est, Iacob cum mundo, nullum velle habere commercium, nec mundum ab illo! Quamobrem Religiosus proficitur, testaturque non solum relinquere mundum, verum etiam vt terram promissionis inhabitet, possidet: propter carum, propter conuiuium Angelorum, propter supremam Hierusalem, propter gloriosas beatissimæ sedes, quarum nullus erit finis. Duo perambulantes, mundumque perambulantes maximo in discrimine cursum faciunt,

& periclitantur: verum Religiosus firmiter asseri adhaeret, vt qui terra perfructus tempestatemque naufragioque maris speculatur. Veruntamen si theatri fures confringantur, qui eo fuleitur & sustentatur, in præcepta ruit: pari etiam ratione, si vota frangantur, impius religiosus præcipiti, atque infelici lapsu cadit. Sed ranciem religio firmus est asser, securusque mons Galaad. Verum emicoror quoniam homo, à mundi conuersatione desiliat, Labanque velis & temis effugiat: non tamen summum cacumen, montisque Galaad fastigium conscenditur est, nisi igne comburatur: id est, non ad Religionis perfectionem peruenitur est, nisi perfectæ charitatis ignibus exardescat. Authores antiqui serpentem effingebant, vocatum Hydram, multiplicibus capitibus compositum omni modi naturæ, vt si vnum abscinderetur, plurima alia statim renascebant: nullumque remedium vt radicibus extirpantur, conuenientius erat, nisi ea igne concremari: ignis enim nullo modo accrescere permittitur. Fingebant rursus Herculem ea omnia igne necesse: idem ætæne memorie dignum se præstitit, illud est quod scriptis reliquerunt, non vt illud reipsa hoc pacto accidisse credamus: sed vt eorum doctrina fictionum & fabularum poetarum penicillo coloraretur. Gloriosus D. Basilus, quem antiqui, non sine summa iustificatione, ob eius arduæ scientiæ præstantiam, singularem eloquentiam, maximamque sanctitatem magnam appellauerunt, hanc fictionem, non medicis sed interpretatur est, & ad mores attraxit. Aut monstrofa atque deformia, horribilium atque ingentium horum serpentum esse tentationes & appetitus: ignemque esse diuinum amorem sine quo seclusa capita subito reuoluerunt: cum radices corpori adhaerent: aliquando enim cum appetitum, aut tentationem posse refecere arbitramur, in innumeris alia prolaborum. Quare necesse est ea omnia diuino igne comburi: vt horribili furiosoque serpenti sensualitatis animæ nostræ inimicæ vitam expetimus. Ideo Religiosos gloriosos amoris celestis Dei ignibus exardescere, oportet. Hoc voluit significare Deus, cum in Leuitico præcebat, vt animalia in sacrificio oblata igne comburentur, itaque qui hac charitate accedebantur, summum montis Galaad fastigium nimium perfectionem Religionis penetrabant. Hunc igitur viuendi modum mihi prælegi, veram vitam consequi & obtinere: videtur enim mihi melius hoc pacto vinciri, illudque rectum esse iter in æterna bona iterum, vbi summa felicitate vitam dego. Vitam vitam meæ doctrinæ qua imbutus sum in Religione, similis & conformis foret: in qua continuo pulcherrimas pretiosissimasque virtutes conspexi. Ab hinc 30. annis in religione viuo, & nescio an dicere debeam, me viuere: quoniam eorum vita qui malis ætatem perodum, bonis vero initium non adhibent, mors potius vocanda videtur: & his ætate numero, antequam viuere aggrediantur, vitam relinquunt.

rum cum in nostra religione homines frugi illustrique familia procreati eluceant: tamen Prælatos homines infimos, abiectos, ac sapies non maiori virtute præstantes, admittunt. Videtur ergo homines illustres, virtutisque præditissimos parum mereri: quod sane dolendum est, ab iis præcipi, qui ne quidem vt alijs præcipiant digni sunt. Nescio quo pacto hoc ita in religione toleretur: sed isthic crede Pater homines graues & bene meriti, cum ab abiectis & infimis dominantur: quando magis meriti magnitudinem contemplantur, tunc plus abiectionis utilitatem cognoscunt. Celsi affectus humilisque fortune, duo sunt pharmaca, quæ cum incorporantur & immiscentur, poculentum adeo naturam corrumpens & deprauans conficiuntur vt mortuoris nisi ventus ab oculis erumpet, cordia anhelitus suffocantur. Hoc quoque modo tolerandum esset, imò excusandum, Principes homines explorarent, quantumue virtute & meritis præfulgerent, tantum præmij, muneris, & remunerationis elargiretur. Sed cum uersarios & deprauatos homines, in gradibus honoris collocatos, remunerato fauore affectos conspicio, cumque bonos & præstantes aspernatos, ac humi prostratos, eosque qui æquales sunt culpa esse in pena inæquales, resque hominum non clepsidra rationis, sed volubili affectionis rota, dimouent: miles in die animo deficio. Et ve Religiosi summe præstantisque estimatiouis: quantum sint spirituales, humani tamen sunt) male meritis compensari videntur: nec diem æquidinem, quam percipiunt, morem gerentes ij, qui si adhuc in seculo versarentur, obsequium illis præstare, maxime honestum ducerent. Imò potius (inquit Monachus) hoc est maioris meriti. Quid gloriosius esse potest, quam propriam à se voluntatem amore Iesu Christi sanctum amandare: dominationique eius subijci, qui alio tempore, in famuli sui numerum adscribi, beatum putaret, propriamque voluntatem & pedibus, & manibus vincire. Et quemadmodum iussit Isaac, vt sub altate obediens gladio collum subderet, proque perpetuo sacrificio, Deo præstando, maderetur. Hæc est triumphandi, magnæque insignis victoria, hæc maior conatus, gloriosiusque trophæum, quod in oculos possit cadere, hunc se ipsum vincere, & exinanire. Vt liber fieri: quippe qui, *Servare Deo, non seruire sed regnare est*, quod Salomon in Proverbij assensit. Obediens homo, victoriam consequetur. Et vt ait Diuus Augustinus homo propter hominem non homini subijciatur, sed propter amorem Dei. Quemadmodum enim Dei amor sublimis est, omniaque superat: in famularia permanet, sublimis & victor infimo victo matrem gerens: deinde illi obsequium præstat, vt Deo obtemperet. Hæc obedientia adeo Deo perlicunda est, vt amplius quam sacrificium requirit. Ait D. Gregorius, non immerito obedientiam sacrificio præferri, quippe in sacrificio caro aliena Deo, in obedientia vero propria voluntas immolatur. Si Iesus Christus obediuit, cur non obediemus? Ait D. Paulus ad Phil. *Stipsum exinanitus se habet obediens usque ad mortem, mortem autem Crucis*. Hæc solam verba sufficiunt, vt commoueamur, nostramque omnem arrogantiam pedibus conculcemos. Verum homines ita superbia insistant, tantæque philantia capiantur, vt barum rerum memoria, non tantum roboris habet, vt cum ipsa suo arbitrio ducatur, tam dicunt eos cogere. Obedientia (vt eam definit Perallus) est voluntaria rationique consonum propriæ voluntatis sacrificium. D. Paulus ad Hebræos scribens. *Obedite aut Proprietati vestræ, & subiacetis*. D. Gregorius, obedientiam

De obedientia, & victoria supplex, vtrique voluit.

CAPVT V.

Vt finem Monachus orationis suæ filio metam imposuisset, neque longius proterei posse arbitrareretur: sic exortus est Peregrinus. Vnum tantum periculum, ac incommodum in ordinibus reperio: nimi-

Phil.
Obedi-
entia de-
posita.
Heb. 11.
non

non solum esse virtutem, sed matrem virtutum, affirmat. Et in Moralibus, obedientiam esse hanc quæ animæ cæterarum virtutum radices inserit. Quocirca cordati atque prestantes Religiosi mortaliâ concupiscunt, quam ab obedientia deduci, oculisque obedientiam Saluatoris nostri Iesu Christi circumferunt: de quo diuus Paulus ad Hebræos. *Cum esset Deus filius dedit ex se quæ passus est, obedientiam.* Hæc sunt verba Apostoli. Inobediens Adam hominem à Paradiso detulit, obediens verò Christi eum repositum, ac restituit. Chrylóstomus in ea D. Ioannis verba, *Descendi de celo, non ut faciem voluntatem meam: sed voluntatem eius, qui misit me.* Et apud Diuum Marthæum. *Non sicut ego volo, sed sicut tu,* ait D. Bernardus. Ea fuit ratio cur Christus inclinaret capite mortuus sit, ut obedientiam demonstraret, qua duce morti quæ inferebatur, sese obijciebat: malebar enim vita privari, quam minimè obedientiæ periodiciacturam facere. Sic docet esse Religioſum, paratum, ut periculis & infortuniis vitam exponat, antequam tali erimine inobediens sese commacoler. Contemplantur igitur nostrum Ducem, oculos in Christum conuertamus: tormenta eius meditemur, sanguinem vulnerum, & ad extremum visque efflatum obediens esse addiscamus: cum sit pro nobis mortuus, oculos in Calvarie montem erigamus, sub quo confisus cernemus capillos evulsos, & caput acerbissimis spinis transfixum, fulgentem faciem dilaniatam, dissipatam, & sauciam, manus aduncis clavis transfossas, latus crudeli lancea vulneratum, manifestum, & sanguine perfusum, & à planta pedis visque ad verticem non esse in eo sanitatem. Mortuum, articulatumque in Cruce comminatum: in hac gloriosa scala Iacob, quæ humi fixa, summmitate caelum ipsum referens & asperiens, artingebat. Illic extensis erat hæc diuina cithara Davidis. Illic iussus Iesus factus sacrificium pro peccatis nostris. Illic labores suos consummat, nostram suæ requiem esse aspicimus. Illic eius vitæ temporalis cursus consummatum est, ut vitam illi ipsi daret, qui eam elargiebatur, id est, mortuus est in Cruce, ut suam mortem, mortem quæ nos necaret, interficeret. Suspiciamus & admiremur Crucem, illic enim obedientiam in supremo perfectionis suæ fastigio sitam, contemplabimur. Et obedire propter Christum, qui Patri obedivit, donec mortem, ut vitam daret, subiret, discamus. Hoc sane stupescit dignum est, utque ait D. Ambrosius valde admirandum: quod nos pudore suffundat, cum aliæ creature sint obediens: homo verò solus nec morē gerere, nec præpositis obsequi curat. Sūt tres Angelorum Hierarchie, Suprema, Media, & Infima: quarum unaquæque tribus cōstas ordinibus. Vnde summum imperium inter eas esse, liquido constat. Cæli motibus suis primo mobili obediunt: Inest imperium inter elementa, submissius terra est crassities, ac cœrum cæterorum: deinde aqua, aer, supra quem ignis collocatus est: cæli atque æminetior, nec vique liquescit aut consumitur, cum suo conferuerit loco, qui est concavitas cæli & Lunæ. Animalia Lionem tanquam Regem venerant, aures aquilam, Elephantem unum ex ipsis, Grues nonnullam etiam ipsarum apes aliam ex alueatio, oves & pecoras Pastorem submittunt, boues bubulco, vulgusque superior obediunt, homo verò solus renuit obedire. Animalia bruta eorum custodes insequuntur, quod dirigantur ambulant, quo ducuntur, pascunt: & deique omni obediens funguntur: homo vero rationis particeps exequi non vult, cum tamen illi sit magis uacillaria. Solus vult imperare, nunquam o-

bedire. At veri Religiosi quod sint obediens, sese exollunt, & maxime faciunt: & minoribus obedire non aspernantur: nullo idcirco desiderio, dolore, aut ægritudine afficiuntur. Quippe qui maior patitur eorum præpositi sunt, virtute præstantiores, aut qui maioris virtutis speciem præ se ferunt. Et quoniam nonnulli sunt obscuro loco, infimæque stirpe progeniti: tamen coluntur, honore afficiuntur, ipsique obedientia præstatur: non metalli vilitatem, quo despondunt, sed puri nummi pretij eorum & valoris, rationem habentes. Narrat Herodotus in secundo libro suæ historiæ, homo cum plebeus, Amasis nomine, ad dignitatem Regiam peruenisset, is ludibrio contemptuque haberi corpitus est, quod ex tam infima traduce originem duceret: quod sagax ille & cautus cum animadverteret Idolo quidam, quod omnis Ægyptus adorabat, simulacrum erigi iussit. Ibi que lebetem parari, quo illo vni cum domesticis suis pedes ablueret, de more habebat: quo facto populum omnem accersit, & quæ status quam adorabant, tractans, ex qua materia componeretur patefacit, & cum adoraret non vile materiam ex qua confecta erat considerantes, nisi ut esset imago Dei illorum. Non enim humili fuz progenies rationem haberent: sed tantū imaginē quam repræsentabant, aduerterent. Hæc similitudo tantum energæ & roboris habuit, ut Ægypti qui amiam iu ipsam irruerant, mitigaret & sedaret. Et non tantū plebs, verum etiam ii qui inter Primarios, maiores erant existimationis, ac respectus, morem illi gesserunt. Pari modo non in lebetem Religiosi oculos deiciant, qui alia vice abstinere pedum sui erat, nisi in dignitatem qua perfungitur, hoc est eos humilem præpositi locum, sed officium & dignitatem, quo illustratur, pendere oportere. Et licet homo stirpe nobilis non existat: sufficit, ut sit virtutis lapso enim est, quo maculas & sordes infimæ sololis abstergitur. Aurum nascitur & promanat ex terra: non tamen idcirco minori pretio habetur. Vera nobilitas in virtute consistit (ait Diuus Hieronymus) quod præcipuum in Deum est: quodque non nobilitate & progenie, an seculi dignitate, sed fidei deuotione, & sanctitatis vitæ, emolumento est. Ad Celantum scribens, ait, summam nobilitatem in Deum esse ornati cumularique virtutibus. Monera, quo in loco cuditur, in pretio est, in alio vero solo, nullius pretij æstimatur. Si est magna valoris æstus, hoc esse in terratilis Domini qui eam considerandam curat, respondebitur: aliam verò nullo pacto posse distribui, nec minus ea mercari. Quod mihi singulis diebus visu venite compertio: nam in unaquaque ciuitate, variz sunt nummorum aureorum, aor argenteorum species, quæ aliis in locis minimo pretio ponderantur. Ita nobilitas, maxime valoris, pretij, & æstimationis ducitur. Verū hoc in eo est, qui cum consilia, qui numeros excudit, maximarum rerum gestarum gloriam insignis insculpens: adeo manum admodum operi, ut nobilis eadum vitam periculis exponens, ut gloriam & famam consequatur: magni virtutem faciens, parui vero vitæ detrimenta, & incommoda: actibus rebus gestis, periculosisimisque negotiis, ancipitibus, per seculumque incertis, nomen immortalitatis consecratis. In hoc ipso qui virtutis ciuitatem inexpugnabilem ac fortissimam moderatur, numerus eius nobilitatis magni valoris est: in aliis verò parui pendendus æstimatur. Quid prodest homini, ex virtutum clara, illustrique origine propagari, si putrida vitiorum cloaca afficiatur? Et quoniam lymphidissimus sit fons cursusque continuo irrigatus, si aqua turbatur, luto,

Simila.

aut cœno inficitur, cur latro & immoedities, pulchritudinem, & crystallinum fontis colorem deturpat conabitur? Stimulus filius Jacob Ruben vocatus est, tertius Leui, & vt Ruben primogenitus erat, qui etiam ex hac tribu descendebant, maiori nobilitate ducebantur, quam ij, qui ex tribu Leui: Vnde Dathan & Abiron officium summorum Sacerdotum ambierunt, vt nobiliores confecerentur, cum ex generatione Ruben existerent. At Deus optimus maximus præfectorum Aaron ex tribu Leui dedit: sua cum vitra miraculo quoddam floruit, & frondes, flores, fructumque coram tabernaculo emisit. Ideo ordinis Prælatatus communicari, dari, aut conferri nō propter nobilitatem, sed propter virtutem operæpretium est: non tamen ipsi quorum via siluefcit, meritisque exarscit, sed ipsi quorum doctrina, & exempla bonorum operum efflorescunt. Et hoc fieri facili negotio potest absque nobilitate sanguinis. Etenim certissimum est hanc nobilitatem non ex essentia Prælati pendere: nec pari modo Religiosi qui eam possident, obedientiæ ipsi qui ea carent præstare minimè dedignatur: imò potius in hoc maior gloria, maiusque meritum inest. Verum enimvero generationis nobilitas Prælati multum conducit, eos illustrat, cæteris maximo splendore facit præfalgere. Et quemadmodum bonus olitor, non nisi arbores optima traduce & radice propagatas, curat inferre: ita electores, viros nobili ex stirpe procreatos eligant: & in hoc accuratè inuigilent: quippe qui maior eorum pars auro æquiparetur, quod virtutis encaustico melius quam aorichaleom, aut coprum infuscatum: quæ vsu comprobamus, maiore Prælatorum partem qui ex optima familia orti sunt & nati, esse excellentiores, magisque ad bona & virtutes procliuēs, quam ignobiles & infimæ. Videtur ergo mihi copiosè lux obsecutionis satisfecisse, & Religionis dictionem atque etymologiam enucleasse: quid sit eius finis, cui instituta, atque disposita fuerit: quæ sunt tria quæ à me exposulasti, & de quibus certior fieri desiderabas. Sed vt hæc tacitus præmittamus, cum meipsum aperit patefecerim, ex te aliquid percipere, vt quem alloquar, sciam, efflagito. Hoc dicendi modo a osos vii, qui ex ardentissimo amore pro te prosequor, emanat: quippe qui desiderium quo ad virtutem duceris, ægrotudineque qua te non agnoscebateneor, ita vehemens mihi est, vt tibi per molestum atque importunum esse stimulet, vt à te quinam scis, exposulem. Quinam sum (inquit Peregrinus) hoc incredibili molesta, & mortore afficeret: prolixo enim sermone vrendum foret: dolorèque tibi ipsi cum absque tristitia percipi nequeat, ingeneraret. Nonnulla tamen tibi paucis verbis parefaciam, cui omnino recensere, perdifficile sit. Quo enim modo tætorum meminisse malorum valerem, cum sine innumerebilia? Nunc cum obuiam tibi prodij apud meipsum, per hæc opaca memora, sylarumque solitudinem inermiscebam & dolebam: eoque hoc dicebatur, vt delectationi harum sylarum indulgere, obliuioni tradiderem: nec mihi sensus vt eas viderem aut perciperem qui intrare atque audire poterant, satis supèrque esset. Cum igitur apud meipsum oculorum fontes (squalore & morte confectus, aperiēbam: maioremque dolendæ ac miserrimæ vitæ partem deplorabam, cum mihi nulla facultas nullaque parentia, nisi tantillum viuum & necturorum, quod aduersam crudelēque meam fortunam lamentester, relinqueteret. In memoriam reuocabam cum apud infulas Balaeres degerem (quod ci ait Vegetius fundæ vsu adiuuentum fuisse) in

Maioreque: ab hac tribus annis eam Tærcæ depopulati sunt, ac dissiparunt: caprium me cum pluribus alijs adduxerūt, adeo inhumane crudelitēque nos diuerantes, vt nullos, quin calamitatis & miserie miserefeceris, nisi qui prompti ex seipfis ad misericordiam nō essent, reperiretur. Deus itaque permisit vt in illorem manibus incidere, vt liber permancerem etiam enim capius mundi fallacibus vanisque desiderijs deuinctus atque adstrictus: horribiles Chimæras animo voluens, tantoque à meipso alienatus, vt meæ infelicitati finem imponi cuperem. Statim atque me caprium esse animaduerti apud me ipsum reuerfus sum, & vt filius prodigij desperatus, de quo sanctum loquitur Euagelium, in domum mei patris exorabilis & misericordis, qui Deus est, redire, in animum induxi: hancque capritiorem mihi insidiā, vt ab hac terra extraheret, pedesque meis defluentibus desiderijs concenare, petcepi. Cumque captiuis ita essem, meæ mentis oculos aperui, & lumine quo me Deus illustrauit, oculis obscuras & profundissimas tenebras, in quibus versabatur, & gratiam cuius me Deus participem redderet, iorecepi. Præteriti temporis memoriam reperebam, cum thesauros, quos Deus largitus erat, dispocebam, cumque fecordiz atque pigritiz habenas laxarem, vt iis vteretur tantum ea quæ mecum erat vnanimitè vt oculos obducere permisi, retrōque spem appetitui occurrēdi prætermisi. Verum apud me rediens, meis erroribus fenestras meorū oculorum irrigaui, & fores diuine clementie posui: vbi per tunisimo in procella alylo reperi, præsentique Dei optimi maliciam. Interim ad hoc propositum eius rei quam narraui Plutarchus de Themistocle, recordor, qui cum a patria exularetur, multis angustis exagitatus in Persarum regnum fugiit, quo loci cum perbenigne admitteretur, faoeretur, & de rege maioribus honoribus quam in Græcia, cumularetur, focis qui eum comitati fuerant sic esse loquutus. Equidem (fratres atque amici) periremus, nisi perissemus. Nunc verò immensa gratia & misericordia Dei, tot eius periculis & capnitatē, votum sum nuncupamus. Deus bone (inquit Religiosus) hois descensui & anfractui Minore interfusisti! Interfui (ait Peregrinus) aut vt melius dicam, illic me perdididi. Deus verò, vt me perderem permisit, vt meipsum locrificarem. Hac igitur peregrinatione petfuogor, non tantum propter gratiam & fauorem quem Deus in me cōtulit, vt à Turcarum capitiuitate redimeret, quam ed quod me à peccati seruitute liberarit: quauis innumera alia patrem, incredibilē tamen petcipio voluptatem, quod incolumis manus horum hominum euaserim. Profecto (ait Moarchus) verbis exprimere nequeo quam pericuanda tua mihi sint: cū Peregrinationem propter gratiam, quæ tibi Deus est imperitius, vt à peccati iugo disoluatur, adimplere asseris. Homines enim huicse tempestatis, cū Mauritiorum seruitutem effugisse percipiunt, plurima vota nuncupant: sed cum confessi atque penitentes sunt, & à tyrannide seruitutēque diaboli extricati, nullis funguntur: cum tamen maiora exequendi sese offerat occasio. Hoc (inquit Petegrinus) verissimum est: Verocianē, vt homines ingravescente ætate, debilitantur ac comminiscuntur: eo pacto videtur mundum versare confectū nullo in lubricis & molibus factis, limine circūscribi. Vtinam Deus tantam conferte dignaretur gratiam, vt hoc habitu sordas, mundum penitus percalcatum pergerem, in Religione tecum sancta amicitia perfrui laceret! Summopere gaude-

LXXI

Vale pini
pison.

rem (inquit Monachus) si quo loci Lusitanorum oriundus es, certior fierem. Illud (ait Peregrinus) si-
lêtio mandate multum refert, quamvis nullam pos-
sideo terram, ut dicebat Socrates hominem pet-
fectû, vniuersum orbem pro sua patria tenere oport-
tere. Ego verò hanc pro externa censendam esse, di-
co: terram enim non nostrâ patria est, sed exilium.
Quamobrem cùm calor maiores ignes eieceris, sur-
gamus & ambulemus: multum enim adhuc itineris
supereſt, sub umbris amœniſſimarum & frondosa-
rum arborum secedemus, (ut hanc conspicias Lom-

bardiam, quasi Syluam fluminum & arborum esse.
Surgamus (inquit Monachus) totòque cordis inti-
mo ad celestem illum Hierusalem patriam nostram,
ceſta tendamus. Ut enim inquit D. Paulus. *Non
habemus hic ciuitatem permanentem, sed futuram in-
quirimus, que in celis est:* ac vndique oculos in il-
lam dirigimus: obortis lachrymis imisque singuli-
bus eam saluantes, ut peractio huius viæ termino,
gratia gloriam ineamus, quam nobis Deus sua im-
mensa misericordia dignetur clargiri, Amen.

FINIS DIALOGI DE RELIGIONE.

DIALOGVS DE I VSTITIA.

Interloquutores, Doctor Theologus, Mathematicus,
Iurisperitus, & Ciuis.

De iactura temporis, & definitione iustitiae.

CAPVT I.

AM e t quatuor locum
obuiam facti & loquutores,
alter doctor Theologiae, al-
ter Philosophus Mathematicus,
alios Iurisperitus, &
vltimus Ciuis. Theologus
(in cuius domo fuerant con-
gregati) sic est orsus. In ea

semper fui hęc quoque opinio-
nē, maiorem iacturam, quā homini possit cōtin-
gere, illam temporis esse. Quippē qui pretiosissimum
est autumque ipsum pretio superat, & cum semel a-
miserit, recuperari nō potest. Quocirca antiqui cal-
uom in occipite depingebant, his volentes aperire
cū occasio leui cursu dilabatur, nullomodo eā re-
tinerē valemus. Ideo ait D. Paulus in epist. ad Gala-
tas, *Dom tempus habemus, speremus huius.* Hoc prae-
cepto inuenerunt oēs vult Apostolos, vt propter ipsam
& memoriā cui vt officio fungamur, inniti debemus,
iacturam temporis non faciamus: teritur enim satis
cum languis, liquefit voluptatibus & vitij: com-
otium erumpit, hominesque ignauia & socordia tor-
pentes edocet: qui cū otiosi sint, mille ventorum
nuntius lubricis animis concipiunt: ad eō ipsorum
merobli, vt cū ad verum laborem indagandum,
nati sint, nisi hūmā & fallacem quietem perqui-
runt. Vnde sit vt eorum animis nihil frugis proma-
net, quod vestigiū illorum relinquat: quem admo-
dum necesse est metallum igne liquefieri, vt imago
aut aliquod simulacrum formetur & consuetur quē
in posterum permaneat: ita debemus nostra vitia i-
gnis laboris & exercitationis eliquare, vt ex hac li-
quescutione optime virtutis & famae imago forme-
tur, & ad verum honorem dirigatur, quā post ob-
itum, vitæ nostrae testimonium declaret. Aiebat Euri-
pides, Laborem bonæ famae genitorem esse. D. in-
super Hieronymus se laborem & experientie scien-
tiam perdidisse asserit. Legite s. Caput Genesios,
& hac verba inuenietis. *Tulit Dominus Deus homi-
nem, & posuit eum in Paradysum voluptatis, vt opera-
retur, & custodiret illum.* D. Ioannes Chrysostomus
in Homel. 14. super Genes. hunc locum explicans,
ait, hanc fuisse rationem, cur Deus voluerit, vt Adam
in Paradiso terrestri operaretur, otioque non tor-

peret, quoniam otium totius vitij fons & origo est.
D. Hieronymus io. Epist. quadam ait, nos semper
debere operari, ne diabolus nos otiosos intercipiat.
Ait D. Augustinus in 1. lib. de ciuit. Dei, maioris in-
duram Romae euenisse Carthagiensem depopulari,
quam Carthaginiensibus: quippe qui securitas &
otium quod Romanorum cordibus inharefcebat,
perniciolam pestem effudit, quā omnem Rem publi-
cam diruit, ac labefactiois. Vocat D. Bernardus
pigritiam sentinam & eloacā, quā cetera mala
profluunt. Alio vērō in loco, consercam virtutum.
A qua opinione non abhorret Seneca, negligē-
tiam mortem & sepulturam viui asserē. Vnde collig-
itur homines otiosos inuicem esse inimicos, cum
bonarum operationum diligentiam & virtutum ex-
ercitationes subterfugientes, quod omnium bo-
narum fomes est, otio torpent, quod est omnium
malorum barathrum. Quodque peius est, quanquam
lucrificandi tempus, nisi cum conterunt, ardent
desiderio: & cum negotijs ordinandis tempus per-
quirere debeant, negotia vt tempus terant, ioueſti-
gaot. Tandem autem non terunt, sed pro ijs teritur.
Quid amplius restat, nisi quod Heraclides praestan-
tissimum volumen de laudibus laboris composuit,
vt testatur Rausinus Textor in secundo proemio sum-
me officinae: Hoc iudicium toto fulciet (ait Iurecon-
sultus) vt qui obuiam prodit, is ratione carere di-
catur. Homines enim summo ingenio praediti iacturam
temporis, vt tei penitus amittit, deplorent. Ita
est (inquit Theologus) sed seipſos prius deplorent
debereot, cū ipſo dolore afficiantur. Video e-
go lachrymis confectos, quoniam tempus frustra in-
sumunt, tamen cot conterant, taciti praetereunt. Et
vt hoc ipſo sapere possimus, nē in eiusmodi iac-
turae culpam incidamus: quandoquidem huc con-
uenimus, quandam doctrinae materiam assumamus,
vilem notatque dignam aliquā questionem in
medium proponamus. Illud perquam optimum
foret (inquit Mathematicus) de nobis enim non
dici potest, quod ait Plato, amicos temporis esse
raptores: nullōque nos grauiore detrimento pos-
se afficere, quā vitæ nostrae tempus, cū ita
brevis & momentanea sit, suffurari. Me latet (inquit
Iureconsultus) cur breue vitæ tempus vocari de-
beat,

Gal. 6.

Gen. 1.

beat, cum decem annorum spatium longum tempus vocetur, ut passim nostri Doctores affirmant, iuxta Bartholom. vita vero maiori concluditur termino. Non abs re: respondit Mathematicum) longum aliquid breue vocari, multis diuersis respectibus. Mōs vnius altus potest vocari respectu alius infimi & parui, alius monēē alium cōsiderando, ut Arist. in prædicamentis affirmat. Ita tempus decem annorū longum est atque spatiosum, si cum mēēē comparetur, respectu verō æternitatis, Seneca ad Lucilium scribens ait, vitam esse ita breuem, ut puncto minimeque atēmo comparetur. Et videtur Plutarchū in libro quem de liberis edocandis composuit, ab eo exhaulisse, quo loci eandem sententiam recitat. Nullam (inquit Cuius) disputationem promouere scio. summopere tamen earum dissolutionem efflagitare in, potissimum cum ad iustitiam & Reipublicæ moderationem spectant: ut aliquid mihi tempore de loco profuturum superfit. Cum Doctores Theologus (inquit Mathematicus) de tempore sermonem aggreffus sit: optimum erit de hoc disputare: an sit, & quid sit: tempus enim præter duas partes nō habet, præteritum & futurum, & instanti (ut aiunt Philosophi) non esse tempus sed punctum, ubi cæteræ partes coniunguntur. Iuxta enim omnium Mathematicorum sententiam, instanti cum tempore est: id puncto quo punctus cum linea est. Quoniam aliud alio non magis est diuisibile. Cum igitur punctus non statim linea efficiatur, nec instanti sit tempus: ita cum tempus nisi duas partes conineat, præteritum & futurum, & præteritum iam efflorescit, futurum verū venturum sit, videtur nullo modo esse. Præterea, quantum ad quantitates, hæc solum dicuntur renere existentiam quarum partes habet eas in realitate. Non in dubium adduco hanc primam questionem (inquit Iuriconsultus) quippe cum iam si mas intra tempus eoque perframus, ut illius naturam tractemus certissimum esse, quomamvis ut probum non esse tēpus, esse ostendit, deinde duas in puncto partes consistere asserit, idque non posse partem appellari, nisi respectu totius. Et ut argumenta responsionibus non indigeant non mihi permolestant exit hunc orationis rogum persequi, dummodō hi omnes dormiti assensum præbuerint. Libenter assentitur (ait Mathematicus) vera enim perfectioque amicitia, præcipue in consensu, & mutuo voluntatum vnione consistit, ut inquit Plautus, à quo Cicero illud in suo de amicitia libro decerpit. Et ut omnes communi amicitia vinculo copulemur, quidquid voluerimus, illi seruiam probabitur. Ego verō (inquit Cuius) vestra voluntati me conformerū: tamen ut pari voluntate in me vteremini optarem. Hæc temporis materia (inquit Theologus) his diffusæ & late patens est, ut ad extremam periodum perducere, facultatem sit concessura. Et videtur Philosophus eam pertractasse cum opinione, ut nunquam hanc illi tribuerent. Materia hæc alia Iustitiæ petulanti est: & videtur æquissimum esse ut de ipsa verba faciamus. Cum hoc ita sit (ait Mathematicus Theologo) hoc onerosius humeris debet imponere, & huic proposito & inueteri, non solum loci Theologice, verum etiam Philosophorum sententias, petuissimæque historiarum consuetudine: quantum studio te animum adhibere probe teneo, & imptæ sententiarum cū Theologice studio multum exanalitas humanitas librum præ manib' habere desideras. Hoc est quod dico (inquit Cuius), dummodō hi Domini optimi iudicent. Hoc mihi etiam valde perueniendum est (ait Iureconsultus.) Hoc munus (inquit Theologus Iureconsulto) nō debetur, cui facultas interpreti adi

de de iustitia tractandi communis est. Vestris tamen monitis obtemperabo, hoc potius mihi verri desideratū vobis oblocundum, quam ut vobis renouēs, vestra repugnem voluntati. Et licet hoc ponderosum onus assumere non mea sponte fiat: aggredior tamen hanc ut vestris desideriis satisfaciam, & voluntati quas vestris rebus asfigor. Iustitia igitur aliquando vniuersæ pro virtute sumitur, hæcque virtus, omnes alias in se continet. Quapropter ait D. Gregorius Nazianzen. in primo Theologie libro virtutem vnicam esse, quam in plures diuidatur. Hoc est quod inquit D. Hieronym. ad Demetriadē scribens, omnes virtutis species, nomine iustitiæ cōtineri. De hac iustitia intelligitur quod Redemptor noster Iesus Christus apud S. Mat. Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis. Valz Deus nostras merces assteterit: ideo dicit, ut sigillum intentionis quam ei debemus, in ea imprimamus: non autem in gloria mundi, ne illam amittamus. Et quamprimum exemplum elemosinæ & orationis subnectit: unde sequitur elemosinam dare, & orate, actus esse iustitiæ cum aliis bonis operibus. Iustitia etiam accipitur pro iustificatione: cum diuina misericordia homo qui peccator fuerat, iustus sit: Hocque modo intelligitur quod ait D. Paulus ad Romanos. Nunc autem sine lege iustitia Reim. manifestata est. Et ad Galatas: Si data esset lex qua posset viuificare, verē ex lege esset iustitia. Sed ut omnes has significationes silentio prætermittamus, eō intenti sumus ut de iustitia loquamur: in quantum virtus est moralis, vna ex quatuor quas vulgari modo Cardinales vocamus. De illa pertractemus (ait Iureconsultus) quam nostri legum interpretes dicunt esse constantem & perpetuam voluntatem, cuius sum cuique tribuendi. Vlpianus eo pacto de finit. ff. de iustitia & iure, & Iustinianus in Instituta, que florem totius Iuris Civilis esse existimo. Pincinus equidem nō hac esse, sed pro illa institutum arbitrantur. Hac percepta definitione (inquit Theologus) ut proposita est, non mihi probatur. Cor' ait Iureconsultus. Tibi asperiam, ait Theologus. Virtus omnis moralis habitus est animi quam Aristoteles 2. Ethicorum habitu dinem electioem vocat, nullaque potentia est habitudo animi: deinde nulla potentia virtus est moralis, & voluntas potentia est: igitur Virtus non est moralis. Cum itaque nulla volūtas sit virtus moralis, sequitur iustitiam non esse voluntatem: sit enim fatetur esse virtutem, necessarium est ut eam nō esse voluntatem fatearis. Si iustitia esset voluntas, ut voluntas est potentia, iustitia esset potentia, & cum sit potentia, non esset habitudo, cumque non sit habitudo, per consequens virtus non esset. Quare inferat si esset volūtas, non esset virtus: & cum sit virtus, nō igitur est voluntas. Quod igitur tui Iuriconsulti aiunt, iustitiam esse voluntatē, falsum est: & hæc definitio ita malè sonat, ut percipitur. Prius inquit Iuriconsultus) non esset virtus nisi esset voluntas. Aliud est (pergit Theologus) voluntas, aliud verò voluntas: virtus est voluntaria, non autem voluntas, quemadmodum peccatum & actuale voluntatis est (ut inquit D. Augustinus) quod aliis peccatum non est. Ita in virtute ut virtus sit, intellectus eloqui debet & ratiocinari, voluntas vero cōfirmare. Videtur mihi (ait Mathematicus Iuriconsultus) sacrum doctorē, subtiliter punctū persequi. Mihi vero (inquit Iureconsultus) cōueniri non potest sic designationem Iuriconsultorum, ab omnib' doctorib' probatā, negare, quæ quidem pro lege vbiq; terrarū recipitur. Quid hoc sit, nescio (inquit Cuius) sed simulatque mentionem Legum Civilium percepti hoc mihi re-

est nanque peperit, & stomachatus est: ut nesciam, an debeam errorum appellare, ut quod est litum & cō-
trouersatum. Vt enim domi, qua insunt pharmaca
& medicinz pharmacopolatum, non est sanitas: eo
pacto, ubi tanta legum multitudo citatur, nec pax,
nec quies possunt consistere. Imò potius inquit lu-
cilius (iustus) ut purgationes, & apocremes sunt medi-
camenta pro tuenda ualitudine: ita ut cōtentiones
viteutis, & questiones, iurgia, litēque dissoluantur
Legum scirentia, ut præstantissima morum Philoso-
phia perneccessaria est. Et quauis vix plures insint
abusus: non hoc est vitium Legum, sed eius qui male
vitit. Optima enim sunt, summique cum pruden-
tia & cōsideratione compacta. Ideo dico hanc de-
finitionem (cum sit Lex) nihil continere quod negā-
dum sit: cūm etiam nullum bonum sit, quod possit
negari. Habemus enim Legem dicentem, Legem nō
debere negari: si enim Lex negatur, negatur iusti-
tia: si iustitia negatur, omnia bona negantur. Appel-
lari enim cum sit remedium naturale ac iustum. à
pœna tamen lege iustitia appellari non licet, ut di-
xit textus in l. i. Cum mulier sit, solu. matrim. Ra-
tionalium cum de intentione & ratione legis apparet.
Vt eim in homine anima dominatur corpori ne-
cessē est: ita in lege, ratio verbis dominari debet.
Tertius est l. Non dubium. C. de legib. Hoc est, quod
ait Barth. in l. i. Cum mulier sit, solu. matrim. Ra-
tionalium legis, & intentionem ipsius, esse eandem rem.
Præterea in hac definitione, non solum verba sunt
aperta: verum etiam ratio liquidissimè constat: ita
vix nulla occasione conuelli possit. Sum vobiscum
(inquit Theologus) ut Theodorus Latheus cum suis
auditoribus, quibus solebat dicere, ut refert Plutar-
chus cum parum progressus secum efficere audito-
res animaduertisset, doctrinamque dextra manu a-
nimos illorum informatam, sed dextera manu in-
tentioni eius aduersantes extirperet. Et quanti ma-
gis rationibus elaborabat, ut eos ad ipsam rationem
attraheret: ad illa distrahebantur, ut animis eor-
um nulla prorsus ratione possent infigere. Verum-
tamen ex te dici non potest quòd ratione careas: ni-
hilominus sinistram intentionem, quod dextra profecto,
excipis. Non nego Legem, fed interpretor. Hac de-
finitione recte percepta, non iustitiam voluntatem
esse assero, sed habitudinem esse qua voluntas con-
stans est & perpetuo stabilis, ut suo tēpore, quod
vnicuique suum est, reddat. Aristoteles s. Ethicorum
affirmat iustitiam, quandam esse habitudinem, eor-
umque opinionis ceteri Philosophi ediguntur. D. in-
super August. lib. 8. quæst. sic ait. Iustitia est habitu-
do animi, quæ vnicuique conseruatam dignitatem
præbet, ad emolumentū & communem utilitatem.
Hoc principium & initium à natura ortum est, quē
omnes Theologi sequuntur & probant, dicuntque
suo tempore vnicuique quod suum est, esse reddend-
um. Quapropter si arma ciuiliū familiaris in
custodia & deposito tibi dantur: vidēque furiosum
te conuenire, ut in suas manus dimittas, trique fu-
rorem & rabiem extequatur, ei non acquiescere de-
bes, aut reddere: hoc enim eo casu iniustum est, vni-
cuique quod suum est, dare. Commouit Socratem
hæc ratio ut obuiquaret: & reprehenderet Simonide-
m, qui hoc verbum iustitia definiens, aiebat esse
vnicuique reddendū quod debebatur, nihil-
quē aliud superaddēbat: ut refert Plato in primo
Dialogo Republicæ. tempus enim est, quo reddere non
oportet: & si reddatur, hoc est legibus repugnare
quibus non parere iniquum est. Vt enim inquit alio
in loco idem Plato, iustitia est habitud Legibus
obediens, dāns vnicuique quod meretur. Hæc est
excellētiō Virtutum Moralium, quam quidam

antiquorum Sapientum à Gentilibus maximo in
preio habitus, latere sibi depingebat in hoc deno-
tans, si ipsimet Dii non recte regi absque iustitia po-
terant, quāto mēus homines. Optimus, Rex ille
Dauid cūm egrotaret, & cūm appropinquarentur
dies eius, ut moteretur, vocauit filium Salomonem,
in cuius manus regni administratiōem relicturus
erat, iustitiamque illi præcipiens, iussit, ut bonis
suetet, à malis vero pœnis exeret. In libro Sa-
pientie, prima facies qua oculis obicitur est hæc
sententia. Diligent iustitiam: vix qui indicat iustitiam. Et
Regius Psalter, sacrificare, inquit, sacrificium iustitie,
et sperare in Domino. Hoc denotans iustitiam esse
sacrificium acceptabile, quo Principes funguntur,
cūm eam exerceant, dignēque administrant. Erat Ec-
clesiastico. Pœna pro iustitia vsque ad mortem. Et D.
Paulus in prima ad Timotheum: Hæc Dei, ait, se-
quere iustitiam. Præterea Iesus Christus, Dominus
nostris, Matthæi s. cap. ait. Beati qui esuriunt, et sitiunt
iustitiam. Et paulo post. Beati qui persecutionem patiuntur
propter iustitiam. Ait D. Gregorius in Moralibus,
iustitiam esse pacem populi, securitatem patrie, li-
bertatem hominum, temperantiam aētis, tranquil-
litate maris, & terræ fertilitatem. Ait D. Iohannes
Chrysostomus iustitiam esse finem, aut terminum
vite. Hieronymus affirmat hanc esse ordinem & æqua-
litate, qua homo sese rectē ad omnia disponit.
Declarat insuper D. Ambrosius, esse hanc, quæ præ-
minim meritis conforme, pœnamque æqualem cul-
pæ tribuit, quæque propriam vultatem aut emolu-
mentum parui pendit, sed communi æqualitati ad-
harer, ac cit circūscribitur. Idem aiebat D. Anton. Ius-
titiam esse hanc Virtutem, quæ rem vnam alteri
æqualem reddit. Vnde sit, ut cum duo sunt æqualia,
dicimus esse iusta. Ita vbi est iustitia, ibi pax est: nul-
lus enim dolēdi occasione mouetur. Illud est quod
Psalter aiebat, de Principe à Deo dato, loquens.
Orietur in diebus eius iustitia, et abundet pax. Et alio
in Psalmo: Iustitia et Pax ostēditur sunt. Oritur
quæque solus res publica, iustitia: ita non mode-
rata, contra verò misera illa, vbi non precipit, regie,
gubernat, & præsidet. Quamuis ita sit, ut eleganter
probat D. August. in 10. libro de ciuitate Dei, hæc
vocati non possit, Res publica, vbi iustitia non
viget. Eadem corruptio, quam corpus inani-
me patitur, populus etiam absque iustitia tolerat:
nam deficiente iustitia, erumpit seditio, vnio &
concordia in preceps ruat, deficit liberalitas, a-
uauitas crescit, proditio regnat, fides & sinceritas
consepelitur, vis & violentia præcipiunt, pax con-
culcatur, mendacium prosilit, veritas imbellis &
pulsilanimis. Appetitus liberis voluptatis habentia
luxatur: ratio verò capetna & incarceration in com-
pedibus manet. Impij extolluntur, boni oppri-
muntur, & denique vitia cateruam in Rem-
pub. irrumpunt, virtutes vero exanimant, debilita-
te, atque confraete iacent in limine. Et ut iustitia
antidotum est in vitia, sic iniustitia gladius est in
virtutem.

De prima ac remuneratione bonorum, de supplicio et po-
nitum malorum, et quo daturum Principi magis prae-
ualere debet.

CAPVT II.

IN Theologus finem suæ narrationi im-
posuit: sic et orsus est Ciri. Siquidem
quid sit iustitia declarasti, & quantum in
hoc tartarum orbe quæsitum sit in quo
possi-

Iustitia
definitio
an Platonem

In iustitia
malis.

Iustitia
pœna
descriptio.

positissimum consistit, ut explices, vehementer cupio, iustitia (inquit Theologus) in hoc tendit, ut præmissis bonis afficiat, malos vero in supplicia plectat. Hic est totius optimi regiminis concentus. Vt enim bonorum contemptus temerariam audaciam impiis gigantibus fauor, quo malis indulgemus, corda bonorum auferat & extirpat. Quod Democritum Philosophum docere petimuit, duo mundum gubernare, nimirum premium & supplicia. Cyrus Rex illud ipsum denotare affirmabat, cum Legum obedientiam in iis qui imperabant consistere assererat, quibus collaudare, atque honoribus cumulare obediētes, rebelles vero ab iis arcere, operæpretium est. Sic recitat Xenophon, in Cirope dia, cuius voce & organo, Mulas loqui, Cicero adest. Et quem Volaterranus Musam Anticam propter suauitatem, cuiusque dulcedinem, profundatæque Philosophiæ appellat. Qui ergo Reip. clauum accipit, his duob. brachiis munici debet, ut suæ nauis optimam rationem reddat, & cum ea portum salutis appellat. Sicut enim corpus humanum resecta brachia perfectum esse nequit: ita is qui moderatur, integer esse non potest, quin faueat bonis, malos vero puniat. Ea quo duorum (inquit Cuius) qui moderatur, magis præualeat debet? Tibi iustitiam (inquit Theologus) hoc responso, quo Titus Imperator, cuidam amico suo vltus est, qui hac ei questionem proposuit. Dicebat igitur condonare esse brachium dextrum, punire vero sinistram. Et ut libentius dextro vitmur, maioremque illius curam habemus, quàm sinistræ laudabilis est, gloriofisque fauere virtutibus quàm punire vitia. In primo verò amor respiciend: in alio autem timor. Hoc est consonum verbis Augustini, qui ait gubernatorem magis debere optare amore colli, quàm timore. Princeps est caput, populus verò corpus. Et ut ait Plutarchus collum corpori caput coniungens amor est qui populum cum Principe vincit, ac coniungit: & quemadmodum nisi collum capiti & corpori adhæreat, corpus & caput vita orbabuntur: nisi etiam insit amor inter populum & Principem: sine dubio Respub. hac & illic fluctuans, detrimentum patietur, atque funditus dissipabitur. Responsum Titi & similitudo Plutarchi (inquit Cuius) mihi optimè, commodèque relata videntur. Habuit Vespasianus Imperator duos filios Titum & Domitianum adeò dissimiles, ut ea Tito nisi quod honestum est & laudabile: contra vero ea Domitiano, omnium maiorum sententia referatur. Illud non mirum est (inquit Theologus) Isaac enim duos filios habuit, Iacob & Esau: ait tamen Scriptura Deum Iacob amore, odio verò Esau fuisse prosequutum. Hoc quotidiano vltu cõprobatur, ut duo filij ea eodem patre procedentes, alius virtute præstans, alius autem vitio iniquissimus. Id solum (inquit Cuius) quo pepones feruntur comparo, in quo duo pepones nascuntur: alius perquam optimus, alius omnino corruptus. Hoc est (inquit Mathematicus) sicut duo rivuli Siciliæ, de quibus loquitur Virgilius lib. 8. qui ambo ex eodem fonte atque canali promanantes, alius dulcedinem, alius autem salem sapiebat. Ita ex Vespasiano duo filij fuerunt geniti, quorum Domitianus, ne vltum quidem verbum bonum protulit. Tuus vero innumera, laudæque digna, & aprompsit. Quorum vnum est illud quod tunc temporis allegasti, quod sanè vehementer mihi cordi est. Mihi verò (inquit Iusticonsulatus) non probatur, certissimum enim est populum non tan. operè propter vi-

tia sese alienare, virtutique operam dare curat, cum Principes, propter aliquod insignis obsequium vident cuidam indulgere, sicuti cum truculentum hominem, grauissimis macerari suppliciis intuentur. Quemadmodum pertimescendum conitru fulgar, quod fragore per aera intonat, & tandem terribili lapsu in aliquem locum irruens, vnum interficit plures verò perterrefacit: ita feruentis supplicium, vnum apprehendens ceteris terrorem atque timorem intuit. Hæc similitudo (ait Theologus) non à proposito aberrare videtur: attamen quod vis exprimere non concludit. Nec etiam inficior: sed adeo dicere amore esse excellentius, nec simili modo quod falsum asserimus. Videlicet Principem pluris ducere bonis fauere, quàm punire improbos. E contra docebat Aristoteles in Ethicis, Regem subiectos ita moderari & tueri, sicuti pastor cum suis ouibus sese getit. Et in Politicis ait, cum honores à seipso, punitiones verò distribuere debere. Alebar Rex Agesilaus, ut recenset Plutarchus, Bonus Princeps subiectis vlt debet, sicuti pater vitur filiiogen quemlibet patrem dico, sed patrem benignissimum, patrem amantissimum. Ita ut videatur subiectus amore & fauore Principis educari, & enutriti, quàm Princeps ex operibus & labore subiectorum. Certissimum tamen est, nisi Princeps faueat virtutibus, per pauci tamen qui hoc munere funguntur, repetentur, quamuis facinorosos castigant. Homines magis adstringuntur, aut delicatissimo amoris hamo, quàm aceto aut feruili timore capiuntur: ita vt à vitio nisi penæ formidine non retrahantur. Non est igitur amplius disputandum, nisi amorem & benignitatem Principis, bonum corda seruilitatis iugo subicere, eos qui voluntatem illius scire non desiderant, nisi vt opere compleant, attrahere. Et hoc amore atque affectu quo Regem prosequuntur: & pro reciprocis mutuaque dilectione, quam subiectis patefecit, ea se pendente delectantur, magnæque ardua & ancipitia consequuntur. Et non solum principes veros subiectos amore & mansuetudine deuinciant, verum etiam extraneos. Hoc est quod dicebat Titus Livius, Romam magis Imperium clementia, quàm sanguinolentis victoris adauxisse. Quæ perantiqui Romanicæ teris nationibus præfici voluere, & hoc bellicolissimos, atque litentissimos rerum gestarum affectus adimplere: nisi amoris æternæ memoriæ ignibus accensi, quam pro maiori omnium remunerationum pretio ducbant? Sola istarum quam Senæus cuidam scire strenno erigendam curabat, & fauor quo eum afficiebat, ut simulachrum lapideum, pro rerum gestarum, & benemeritorum in Rempa. memoria permaneret: quod sanè honesto quodam zelo & emulatione alios excitabat, pro patriæ mortem optere. Nostri autem Lusitani quamvis zelo & amore Iesu Christi premantur: benignitate tamen, clementia & mansuetudine sul Regis fauoræque quem in eos confert, inuincunt & vocantur. Quod efficit, ut hac nostra tempestate tam præclara facinora in Africa & Asia sic consequutus: ut magnanima Græcorum trophæa, tantis laudibus ab Homero, Tucidide, prædicata, & à Latinis, Luciano scilicet & Tito Livio, celebrata, minimè tantum glebe, respectu montis Olympi appareant. Dicunt enim, & ratione ducti longam famam vltæ breuius premutatione debere mercari.

De clementia & crudelitate Principum, quæque amborum magni debeat, aut clementis.

CAPVT III.

Ilderit mihi (inquit Cuius) his præfatis rationibus, clementiam tantoperè Principi corquari, quàm crudelitatem malè quædrat. Indèque sequitur eum qui moderatur imperio quæ de potentia præpollat Reipublicæ, porius pietati, quàm crudelitati debet assuefieri. Nolo in hoc contendere, atque disputare: Principem tamen rectam & æqualem iustitiam sequi decet. Verò cum in throno metæ & suprema potestata præpollat: perhumanus & perbenignus sit in executione iustitiæ, iniqui in dubiis versetur, ex parte clementiæ pèdere dèbet, & ad pietatem facillimè commoveri. Sumite (quæso) in exemplum Neronem & Iulium Cæsarē: quos eorum maiori amore cultior, aut famosior, quo tempore præclariora facinora, laudèque digniora in lucem prodierunt? Nero adèd crudelis erat, ut vitæ suæ humanius, nulli vitam cõdonare foret: interfecit enim propriam matrem, Romam flammis abolere nissus ut crudelem esset: itaque tabiem qua succensebat suam ruinam & conflagrationem oculis intenui, adimplet. Miseros Romanos, siue magnos, siue humiles adolescentes & fœces perpetuis angustis & acerbissimis exponens: triste infortunum, gemitibus, singultibus & clamoribus adèd fonsitus & formidolosus, ingemiscensque, ut videretur terrarum orbis eorum crudeli & atrocissimæ fœdi, debet et compati. Ille vero nullis pietatis ignaculis mitigabatur, sed è supremo turris Tarpejæ cacumine hoc spectaculum conspicebat: maximam atque incredibilem voluptatem persequens, quod ædificia ita sumptuosa & magnifica conflagrarentur, atque in cineres redigeretur: clamorem, & fragorem famulorum hominum, profundissimos singultus & suspiria eorum qui crudeles flammæ eos deuorantur præsolabantur, ut desperatæ vitæ extremam metam adluberet, siccis, iucundisque oculis aspiciens. Itaque hoc naturæ monstrum nil præclarum gessit, imò potius, omnia aduerso vultu successerunt: ut desperatus & amens Roma effingeret, & exiens è porta Flaminia, quæ nunc Populo vocatur, mortem voluntariam sibi consciscerit. Tunc Romani pacato ocio frui sunt, cum infelicem vitæ exitum illius qui eorum vitam tantis suppliciis etat exagitaturus, cerneret. Verum tamen in primis Imperij annis, optimum sui specimen animis hominum præbuit, adhuc doctrinæ liquor quo illius ingenium Præceptor Seneca irrigoratur, recens & vermans appatebat. Quæ in almodum tota quæ magno impetu & volubilibus versâ, ex festivo quodam temporis spatio voluit, litet qui eam voluit, celesit: bôque solum patri moi" virtute, qui ex brachiorum viribus contrahitur, donec pedetentum, potentia debiciente, motus & agitatio quiescit, ac sinit: Non abissimè modo Nero à tenens adolescentiæ annis doctrinæ Præceptoris sui Senecæ præstantissimi philosophi educatus atque informatus fuit: & iter quam primam administrationem regni aggredere, doctrina cessat: at tamen quodam temporis interuallo, sua spòie, virtutèque buis primi informatoris motus ad clementiam mouebitur: & verberatur: donec tandem, huius optimi motus atque educationis vi & potentia præfracta, hanc perhorrendam atque facinorosam crudelitatem

exercere orsus est, & scelus, atque impietatem quolibet omnes pleni sunt, illius mentem inuasit. Contra verò Cæsar adèd fuit humanus, ut non solum sua iuvicis condonarit, verum etiam honoribus affectu: vitamque eius, qui suam erat ablaturus, conseruauit: illique qui honore eum orbare volebat, honorem conseruauit. Et cum caput inimici sui Pompeij offerretur, nunquam inuenit voluit, verum tanto dolore affectus est quod eum interfecissent, ut lacrymæ ex suis oculis effluerent, ut testatur Plutarchus in vita Pompeij. Sed tamen iniuste Pompeium persecutus est: quia morem Dei permissus est. Quibus gladij in senatu confossus, animam efflavit, atque in pedes columnæ, qua statua Pompeij collocata erat, cecidit: quæ Cæsarem pedibus conculcare videbatur, & mala quæ illi iniuxerat, videret. Equidem (ait Cuius) hoc notatu dignum fuit, muri sub pedibus eius, qui mortem illius ergo per pedes fuerat. Itaque inquit Theologus) refert Plutarchus. Ecce in quo Cæsaris potentia fuit recta, imperium iustificet, ut vitæ iacturam faceret. O quam celerritè commutatum est, quod à longo tempore perquisierat, & ob longi temporis spatium consecutus: Verum plus de misericors fuit, fauoreque virtutes ditare maluit, quam vitia punire: quod magnum in illum peccitæ amorem & studium: animamque suorum ad præclara consequenda studia excitauit, quæ ipsemet extollebat, quibus opuluerat, quæ promouebat, tamque vehemens desiderio fouebat, ut incredibiles victorias minimo temporis interuallo reportauit: ut ne quidem voluntas asperere posse videatur. Ad hæc iustitiam vnicuique amorem dilexit vnicuique prout merita exigebat distribuens, quod eius sarrâ mirificè adauxit & illustrauit: quippe qui excellentior Principis perfectio in hoc consistit, ut præmia & pœnas dignitari meriti, & grauari pœnæ confosmes, impertiat. Ea propter (inquit Cuius) videretur, iudicem summopere integrum esse debere, & omni odio & affectu spoliatur: enim exim coruptus, bonum pro malo iudicet, malum autem pro bono: sicut aliis intritus sum. Illud (inquit Theologus) veritati consentaneum est: verum iustitia grauior est, monstrisque paritur, quæ ira iudicium inficit, ut cuiuscunque caloris permulta aperiant. Ita igitur est (inquit Mathematicus) Sol qui vitrum radios penetrat tales colores qui vitris depinguntur, repræsentat: ita qualis est affectio, talis sententia est. Sol cum occidit, aut occidit, maior quam in meridie apparet & cernitur: cum tamen huiusmodi fit magnitudinis, sed vapores qui oralem ferè manèque inuadunt, visum fallunt: inter Solem & nos ita transmigrantes, qui vapores loco superciliorum sunt, quorum ope, optici visibilesque radij, ut in vitrum transtus ferunt: & oblique sese diffundentes, Soli maiorem diuersisque coloris quam in Meridia apparet, par faciunt. Quod enim magis visibiles radij dilatiuntur, rarior maius quod videmus, apparet. Ex exhalationibus ex terra salientes, nostræ affectiones sunt, quæ ex nobismet ipsis oriuntur: sunt ex ipse quæ aut animæ oculos peruadentes, visibilia, maiora, æternique coloris nobis ostendunt. Cum itaque iudicium atque intellectus eo pacto inficiatur, res iudicamus non ex telis, veritatèque duce, sed iuxta desiderij amorem, aut odij, quo eas persequimur. Hæc ratio est, cur in terris, tam parum iustitie viget. Quædam modò pictor arte perperit. Cum itaque iudicium missis nobis obicit, cum tamen tabula sit æqualis & vnica: nostra etiam imaginaria, affectus indurata, idem opus, aliis quidem magnum & excelsum, aliis verò minimum & obscurum oculis proponit. Et si fallax

fallas affectus perfectiua communis pluribus sit, iustitia in paucis viget, quin corruptione atque fallacia fœcata est. Hec duo illud ipsum volebat significare, cum dicebat, iustitia in terris opprimi compendia, ad celos euoluat: ubi virgo erat incorruptibilis, ut iustos in paucum numerum redigi demonstraret: eosque secundum iustitiam iustos iudices non posse vocari, quorum iudicium passione, & corruptione erat vacuum. Chrypsom hoc latius euodans, aiebat hanc virginem aspectu & visu timido palpebris oculorum a petitis, facieque fœueta & graui, cōpositam esse: quam noster Mathematici Zodiacum inter Leonem & Libram, vocant per Leonem fortitudinem: per Libram autem prudentiam & temperantiam, quæ æquilibrium omnia trutinat. Iustitia gladium vitæ quæ parte acutum manu gereus, depingitur: cœtera cuius acie, nec durities nec rigor odii, nec amoris blanditiæ quicquam possunt: imperterrita enim omnia rectè iustitæ intersecat. In hoc voluerunt antiqui significare, iustitiam virtutis esse caelestem, quæ siquidem in celos eueherunt: hæc ceteris virtutibus Cardinalibus per excellentior antecellit, quæ nullo affectu amore freta, cōformiter, prout merita quorumcumque possunt elargitur, ac distribuit. Hoc (inquit Theologus) vult significare Cassiodorus super Psalmos, cum ait iustitiā neque patrem, neque matrem, nec tantum veritatē agnoscere. Quocirca figuram huc veteris Testamēti vult adducere. Cum igitur tu, veluti Philosophus, ex rotis Mathematicis imo rationes exhauris, ut Theologus rationes veritatis quæ ex sacra Scripturæ profundo, decerpit: nonnullas etiā interdum rebus diuinis historiis intermiscibo. At Propheta Ezechiel, libro suarū visionū 41. se in Tēplo quodā fabrefactā Cherubim vidisse, his verbis. *Et fabrefacta Cherubim & palma, & palma inter Cherubim, & Cherubim, quæ facies habebat Cherubim, faciem herimam iuxta palmam ex hac parte, & faciem Leonis iuxta palmam ex alia parte: expressam per amorem domum in cernitum. De terra vsque ad superiora porta Cherubim & palma calata erant in pariete templi. Per Cherubim qui secundum D. Hieronymum quasi plures significat, intelligimus Principem, qui quasi plures etiā vocatur: virtutes enim quæ inter subiectos diffunduntur, Principi coherere, & quadrare debent: qui quasi plures debet esse, ut omnibus auxilium oportumque præstet, omniumque sit: ita ut qui minorem illius partem habere debeat, ipsemet sit. Vnumquodque Cherubim duos facies habere, alteram masculi hominis, alteram autem feri Leonis. Propheta vult interpretati Principem bouis affabilem ac perbenignum videri: malus verò feram, atque inexorabile. Aliis humanis, aliis verò feræ apparet: aliis fauere, ab aliis verò pœnas expetere. Sed si fauere vult, si castigare, oculos in palmā semper conuertat: qui vult vera victoriam laures, æternum præmiū, quod D. Paulus in prima ad Timotheum coronā iustitiæ, quæ in celis præparata erat, appellat. In hunc diuinum præmiū, qui moderatur, oculos debet conuertere: cogitationem, sensū mentis & consilia in Deo collocare: verum eum esse pretium, sua opera Deo dedicantes: quippe qui earum perfectio potissimum ut à Deo ut metæ & scopo regamur, consistit: modò quæ ad rationes omnes iueat, ut eum atingamus, cuiusque vestigiis insitamus. Illud est quod ait Sponsus in Canticis Salomonis Sponsam alloquens: qui Iesus Christus est cum deuota anima loquens. *Pone me ut signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum. Ac si diceret: Accipe me pro hinc, pone me pro signaculo in meta iui cordis, quod omnes tuorū verborū sagittæ, apertæ & cogita-**

TRINUS GRATIAS,

tionum insistenti vis ponere, si vis aliquem remunerare: oculos in me dirige. Volebat illud denotare D. Aug. in lib. consuetudinum & ceremoniarum, cum ait: Iustitia amor est, qui amato sollem feruit: & quoniam feruit, capropter quidem imperat & domiatur. Intelligit intentionem eius qui iustitiam exercet, peius in Deum dirigi, siquidem sui ipsius amor & punire debet, neque acceptionem personarum admittit. Et cum duo conexa offeruntur, cū duo respectus inuicem occurrunt, alter affectionis naturalis, alter oneris publici, quod homo exercet & administrat, eū officio publico, prius quàm priuata personæ inclinare & adherere oportet. Ideo Redemptor noster Iesus Christus in Cruce suis cum peccatoribus loquutus est, antequā gloriosam Virginem matrem suā alloqueretur, quæ quidem iuxta crucem stabat, squalore & moestia, quæ vultui imprimetur, cōficta: priusque Latronem quā Virginem expedit: Ut enim eius munus, ad hoc spectabat, ut peccatores saluos faceret, ac ferus occasione, in mūdū venit. In primis publico respectu ipsius munus vultu inclinari, quā prius amor, quo sacratissimā Virginē prosequatur. Respectui Redemptoris primū ad hæsit posse verò filiū. Itaque teritium verbum quod in Cruce protulit, fuit Virgini, primāque petitiō à Deo pro peccatoribus veniā petere. Ex hac diuini Prophete Ezechiel & auctoritatibus præfata colligimus, eos qui imperat aliis virtute antecellere debere: vnicuique præmiū & mercedem prout meritum postulat elargiri: nō affectu, sed iustitia duci, in Deum mentē dirigentes oculos: quæ merita penitus conuertere, magis sui memoris respectui proclues, quā ut quæ ad propriā personam pertinet. Cum eo Principes æqualiter debere ubi ferat: non hoc dico, ut vni tantum, quā aliter impetiat, hæc enim æqualitas inæqualitas est: verum bona, fauores, & temeraciones, magis sui memorum valorem debet conformari: pœna vero supplicii ad amissum flagitiorum & criminū perpendi. Cum Sol, tu superficium ardus & excellens domus repercurit per fenestras, quæ ex ea parte aperiantur, ingreditur, eas splendore irradiat: verum cum alie magne, alie verò parue, vñ nullis magis splendore, aliis verò minus ingreditur: Dicimus tamē Solem æqualiter his omnibus fenestris illucere: non quod tantū splendore vni, quantum alteri explicet, sed quod æqualiter, pariterque iuxta magnitudinem capacitatemque cuiusque ingreditur. Eo modo nunc æquales Principes asserimus, non cum tantum fauoris ab iustis hominibus, veluri maioribus demonstrant: sed cum gratia meritis sunt contentæ. Deumque imitantur: a pud quem nulla est acceptio personarū, vt iuxta Scripturā, Deut. ca. 10. Et D. Paulus in Epist. ad Gal. D. Petrus in Aduers. Apost. ut etiā referat D. Lucas in 10. Ad. ca. 1. Talem decet esse Christianū, virtutibus decoratum, igne charitatis inflammātū, vt doceat & moderetur, non ta arum legibus & verbis, verametiam operibus & exemplis: quod quidē si affectui iudicii corruptori ad hærefcat, nō prestabit. Et quemadmodū, vt rem magnam seceruamus ad diuidamus, iusta mensura vimus: vtque rem pōderosam à leui distinguamus, libram & pondus adhibemus: & vt plus ab eo quod est minus iudicemus, numero certo atque verodictum: pari ratione, vt iustum ab iniusto iudicemus, iudicio libere atque incorruptibilis rationis vt oportet perierim est, quo quidem necessario Principes debet polle. Libera enim nequit esse sententia, si iudicis costringatur: illæque vñs & mensura recta metiri nequit, cui in ætorta & obliqua conscientia.

De Idem Platoni, de suffragiis, de libris, & quibuslibet eius qui moderetur.

CAPVT III.

O in loco respondit Mathematicus, dicens: Rarius hoc erit vnum horum Principum adinvenire, quam auem Phœnicem, quem vnicum in hoc terrarum orbe esse constat: quæque nisi in Phœnicia regione Arabæ non cernitur, centumque annos vitam degit, ut ait Herodotus, cum quo Pomponius Mela consensit. Quamvis Solinus dicat Phœnicem quingentos & quadraginta annos vivere. Pinius sexcentos & sexaginta. Equidem credo (inquit Cuius) paucos horum Principum inveniri posse. Sed fortassis nullum (inquit Iureconsultus.) In id potius plures (ait Theologus) & quamvis nullus recte ad hanc perfectionem petuenire possit: nihilominus qui eò propius accedet, perfectior sanè iudicabitur. Ut permulti sagittarum qui ad scopum tendunt cum nullam ipsorum metam fecerit, is qui propius accedit, peritior habetur. Et insuper quamvis res non sit, & esse non possit: tamen discerni & definitum potest. Hoc (inquit Iureconsultus) mihi videtur impossibile: quippe cum definitum & definitio relatiua sint, vnumque sine altero non possit consistere: quomodo ergo potest esse definitio, nisi definitum constet? sine dubio nunquam esse potest, quiauis res ipsa constaret. Respondit Theologus. Est in conceptione eius qui definit. Vnde fit ut Plato Rem publicam definit & de scribat excellentiorem quam potest concipere quæ nunquam fuit, nec futura est. Xenophon excellens Philosophus & Orator, eiusdem Platonis Condiscipulus, perfectum Principem in institutis eius Cyri depingit, quem nunquam viderat, aut existere posse credebatur. Illud est quod Cicero in secundum libro de Oratore asserit, & Volaterranus in vita Xenophontis. Xenophontem non tantum censere historiam Cyri scriptis mandare, quam perfectum Principem informare, arbitrari. Hi duo Philoſophi Plato & Xenophon, magni Socratici discipuli existeret, & in vino eius fontis scaturigine hac doctrina imbuiti fuere. Quod ex ætate operibus suis non definitur, sed quod esse desiderabant. Ita testatur gloriosus ille D. Ambrosius in suo Proëmio primi libri Abraham. Et idem Cicero, quem nuper in medium adducebam, perfectum Oratorem qui nunquam fuit, nec futurus est, describit. Thomas Morus Anglus nostra tempestate hos auctores in libro Regni Vtopie imitatur est, nec esse nec posse consistere. Et Baiharus Castellio in libro Aulici, alique moderni quo breuitatis gratia prættermittit. Cum ille excellens Pictor Phidias, cuius fama per vniuersum orbem precebat, hanc Minervæ imaginem depinxit, adeo pulchram, numerosq; omnibus absolutissimam, nullo potest qui ad imitationem perfectioris artis ne lato quidem vngue accederet, invenire est. Cùm ad vivum effingere voluit mulierem conrempnabat: verum in eius animis præstis, vniuersæque figuræ forma insidebat, quam perpendens, oculisq; mentis in suum exemplum imaginariū, defixos habens, manus Idææ conceptioneque promotæ, adeo excellentem, usque pulcherrimam formavit imaginem, ut omne artificium insumpsisse videatur: nec tamen hac excellentem figuram in qua eius

mentis oculi inhærescebant, attigit: quod veluti naturæ extremitas erat, ita ut imaginario aliquid adhuc depingendum, desiderium verò ad optatum reliquerat. Insignis ille Plato has figuras animo effecit, Idæas appellat, quem Philosophus Panædium doctissimum, Cicero verò Principem Philosophorum nuncupat. Et non solum in Philosophia, verum etiam eloquentis maiorum memoriam obnubilavit, eò quod homines docet, ut à lubricis corporis sensibus abhorreat. Idem Gentiles, Epitaphium locauere, quo obnuebatur, Deum Apollinem duos filios genuisse, nimirum Esculapium & Platonem, Esculapium ut corpora, Platonem autem ut animas sanaret, sicuti Martius Ficinus in eius vita scriptis reliquit. Ne igitur in dubium adducaris, non esse Idæas, proculdubio enim sunt. D. Augustinus in libro octingentesimo questionum, ubi fusè & copiosè de hac materia pertractat, asserit esse Idæas, quæ tantè vi possent, ut nulli quis eis fidem adducere in sapientum numerum ascribendus non sit. Huic opinioni ceteri omnes Theologi assentiuntur. quæ ambrem depingere ac describere Principem æquissimum perfectissimumq; nullo negotio possumus: non quasi ab iis qui extant effectus, sed ab iis qui futuri sunt, iuxta Idæam nobis animis conceptam. Verum tamè, ut supra recensui, fuerunt, & adhuc supersunt multi Principes gloriosi & excellentes, qui iustitia, virtute, magnitudine animi & sapientia Idæam tamque illustrem famâ sunt consecuti, ut quamvis ex huius corporis exaltatione exiliat animus: viuet tamè in sempiternam memoriam, nihil obliuioni tumulo eos poterit consopire. Hæc Platonis Idææ (inquit Iureconsultus) ceteris obscuriores sunt, quam vestræ leges, quæ ita difficiles, atque irritæ censentur. Equidem verè Chimeræ videntur, proprièque laus eorum qui eas audiunt, non intelligere est. Non quidem multum clare sunt (inquit Mathematicus) quiauis Pythagoræi numeri difficiliore sint, & rote inuenio, sphaeræ viue, circuli quadraturæ, ortus & occasus signorum, alique materię eiusmodi qualitates, ubi per plures quidem subtilitatis insunt, verum multo minores, intellectusque atomis Epicuri abstrusiores. Quod effragito (inquit Cuius) est scire qualitates quibus præcipue, Rex, Princeps, aut denique quiauis gubernator, debet nobilitati, qui potentia, & dominatione moderatur, ut perfectus dicatur. Et cum Cuius gubernator eligendus sit, quinam inter ceteros præoptandus? Perlicundum mihi foret si hanc enodare materiam vobis cordi esset: videtur enim vitior, maiorisque emolumenti, quam Idææ. In Veteri Testamento & 17. ca. Numerorum, scribitur. Cum plures de summo sacerdotio contenderent, Deum pronunciasse, ut is dignitate frueretur, cuius virga floretet. Cumque desissent omnes Principes virgas per singulas Tribus, fuerunt virgæ duodecim absque virga Aaron: quoniam cum posuisset Moyses coram Domino in tabernaculo testimonium, sequenti die regressus inuenit gemmas eruperant flores, qui solvi dicitur in amygdalas deservierant. In hoc Deus voster docere voluit, cum dignitate ac Prælatu dignum esse, ceterisque dominatione subiugare, cuius vita sola, flores & fructus emittit. Per folia verba, literæ, & doctrinæ, intelliguntur, per flores verò optimæ existimationis spes, fructusque bonorum operum. Et eorum ille indignus dignitate est, cuius vita essecatur, & rescit bonis literis, bona spe, bonisque operibus nudatur. Quod literæ moderatori necessariz sint, maximè Prælati Eccl. Diuus Paulus ad Ephesios scribens, sic ait. *Et ipse, scilicet Deus, quof-*

dem

dom dedit Apostolos, quosdā autē Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autē pastores & doctores. D. Hieron. super hęc verba ait, Notate, Alie qui Prælati sunt, Doctores esse debent. Nō dicuntur alios pastores, aut alios Doctores, sed alios pastores & Doctores. Idē D. Paulus in Epist. ad Timoth. & in Epist. ad Tit. in quibus optimū Prælatus depingit, inter alias qualitates, quas illi annumerat, doctrinā & scientiā annectit. Interdicit Deusto Leuitico ne animalia deca sacrificio offerretur. Et quodā animal cecō Deo reprobatur, nisi Prælatus scientia orbatum? Hęc significari volebat cum Iulius in Exodo, ut summus Sacerdos pastorale in pectore gestaret, quo hęc verba inscriberentur, DOCTRINA ET VERITAS. Prælatus sine literis, est autē sine plumis, naui sine gubernatore & horologium sine ponderibus. at in primo ca. oratorum. Moyses Iudeos alioquens, dicebat. *Date et vobis viros sapientes & quatuor, & quorum consensio sit probata in tribubus vestris, ut pascant vos Principes.* Antiqui Hebræi eorum Alphabetum, nulli literæ nisi h̄ Lamed. caput erigere faciunt. Cū alie sunt infimæ, solum hæc in summitate coronata remanet, veluti Regina & Principes ceterarum. Et Cū in Hebræo Alphabetico viginti tres literæ constent, litera h̄ Lamed, duodecima est: ita ut rectē in medio aliarum collocetur: & significat doctrinā, descendens verbo Lamed, Hebræico, quod docere significat. Nam omnes literæ Hebræicæ, præter id quod extant, suas significationes sortiuntur. Hactenus Lamed Principem & Prælatum intelligimus, qui celsior est, cō ceteris omnes adherent, aut submittitur, imperat, alij obediunt: caput in alium erigit, quoniam Prælatus mentem in cælum debet extollere, assidue precibus opem diuinā implorans & innocans. Dicitur enim verū significat Prælatus doctrinā pollicere oportere, vtiq;que viam doctrinā quæ docet cum verbis & operibus. D. Cyrillus in Libro Commentarior. super Leuiticum, quod nonnulli Origeni volunt tribuere, ait, ea est ratio, cur in Leuitico, vbi de Prælato peccato mentio fit, non tractetur de ignorantia, sed tantū de peccato aliarum personarum: quoniam præsupponitur nullam ignorantiam Prælato insillē debere: cum electus & constitutus fuerit, ut alios edocet. Ait Deus in 1. Psal. *Stare prudentes vni qui indicat terram.* Et propheta Osē, *Quoniam tu faciemus reprobis, repellā te ne sacrificia fungaris mola.* Denique eadem dignitates magistratus vocantur: ii enim qui imperant aut prædicant, magistri debent esse ornati doctrina & scientia. Hoc sat est quantum ad literas. Quod sit etiam necessarium, ut is qui eligendus est bonam ex se spem ingeneret, optimāque exaltatione habeatur. Docet D. Paulus ad Timoth. Ea propter Iesus Christus redemptor noster, ad D. Petro petiit antequam Principem Apostolorum constitueret, an illū amaret, vt nos erodiret: nullos ad dignitates & gradus Ecclesiasticos debere promoueri, nisi ii qui Dei amore exardescere censuerunt. Et non solum petiit an amaret, verum etiam, an præ aliis diligeret: ii enim eligendi sunt, qui laude, charitate famaque aliis præfulgere existimantur. Dominus non vna vice ad D. Petro, an amaret, ex petere conuenit est, sed tet postulat, ut ait D. Ioannes in Euangelio. In hoc Iesus Christus & Redemptor noster regulam & normam, qua in Prælato examina vti debemus, præmonstrauit. Non ad D. Petro petiit, an esset nobilis, an canior, an pictor, sed an super alios verus amator existeret. Dixit illi, *Pasce agnos meos.* Non dixit, *Pasce teipsum*, sed *pasce agnos meos*: non dixit, occide, & carnem comedere, iugula, & dilaſis, en-

rum lana indue te, nisi, *pasce illos.* Hic pascus ouium constituit, vt eorum necessitatibus, nūm animi, tum corporis, subueniamus, eas doctrinas, operibus, verbis & virtutibus ealentes. Verūm ne fallantur electores, eos quos melioris existimationis esse iudicabunt debent præcogitare: maiorēque spem eos rectē monere perfuturos, operūque ipsorum rectā doctrinā Euangelicæ norma dimensuros, palā faciant. Illud est, quod ait D. Paulus, Decens est & conueniens, vt is qui electus est, ex iis qui fortis sunt testimoniū perhibeat. Ecce quantum ad existimationē. Præterea bona opera penneccellaria esse, ait Iesus Christus docens apud D. Paulum Marthæum. *Quam constatuam & docetis magni erit in regno cælorum.* Et D. Paulus ad Timotheum, ait, *Imitabor omnibus laborem, ut faciam Evangelistam.* Prælatus enim bonorum operum exemplar esse debet. Hoc declarat Scriptura in libro Iudicum, vbi Gedeon magnanimos Israelitarum dux dicebat. *Facite quod videritis me facere.* Bonus Princeps legibus debet parere, vt exemplum demoustrat. Deus iubet in Deuterio omnio vt statim atque rex electus ac constitutus fuisset, Legem scriberet, secūmque ferret, vtque iuxta illam regeretur. In quarto Regum libro scribitur, cūm vellent Regem aut Principem cōstituire, Sacerdos caput sub corona regia imponebatur: subque ea legem Dei: ea enim est quā Reges seque debent diligere, & præ ceteris rebus magni facere. Ait D. Ambrosius. Is qui dominatur, leges cōstituat, eas ipsemet obseruet, nō vt ips subiaciat, sed propter eādem, quod de se aliis debet manifestare. Princeps & Prælatus amittit est, quæ non solum in se æqualis & recta est, sed etiam adiutium correat & erigit. Quod nullo modo facere potest, si obliqua tunc quicque sit. Et quædammodum vmbra virgæ tortæ & nudos non tectior suo corpore fieri posset, ita populus, qui vmbra corporis Principis est, nec iustus, nec rectus esse possit, si rex vitiosus sit deturpatus ac deprauatus. Hoc est, quod ait Salomon in Proverbiis. *Rex iustus erigit terram.* Et Ecclesiasticus. *Qualis est rex iustus, tales & iustitantes in ea.* Vnde fit, vt peccata populi Prælato tribuantur, qui nō solum operibus peccat, sed etiam malis exemplis. Cūm horologium concordat ijs, rotis, ac ponderibus constans, discordantiæ error potius artificis tribuitur, cuiuslibet regeodi, & dīponendi cura demaodata est, quam ipsiusmet horologii. Ita populo errante, & à virtutis via descedente, culpa, cui onus regendi & moderandi commissum est, inculcatur: quoniam malo suo exemplo eum deprauat. Et quædammodum mare aeris temperiem sequitur: ita vt si aer serenus, mare pacatum ventitque placidum sit, si aer procellosus, mare eniturbant ac agitur: pari ratione si Princeps virtute præpollat, virtutem sequitur populus: si contra virtutis sustinatur, populus etiam vitiosus inquinatur. Ideo ait D. Paulus ad Titum. *In omnibus teipsum præbe exemplum bonorum operum, ut doctrina, in integritate, in grauitate, in simplicitate, in correptione.* Ut igitur rectas vnde aberrat ijs oratio, veltzque questionis respondeamus voce pro gubernatore acclamare debemus, quem præ ceteris doctorem esse iudicabitis, qui maiorē spem ex se præbeat, melioribus operibus fungatur, quæ quidem Principes & Prælati substantiales qualitates sunt. Quemadmodum nauis bona non debet appellari, ed quod melius dicitur sit, nec quod proram argenti muniam habeat, nec quod pulcherrimis velis, insignisque decoretur: nisi quod sit firma, tuta, rectē conglutinata, leuis, ad sulcandum prompta, Naucien-

obediens, malis, asperibusque, transitis & antennis, vilitate confectis cumulata. Ita bonus Princeps aut Prælati dici non potest, eò quod optimè choreas ducat, quod peritos sit cytharædæ, bonus scriba, & nobilis, cùm tamē aliis qualitatibus magis necessarijs sit orbatas. Nam licet hæc partes optimæ hominem extorment, aut illustrent: nōo tamen in optimi Principis, aut Prælati essentiam ingrediuntur. Verr̃ ille optimus Princeps, optimusque Prælati vocabitur, qui literis, existimatione, & virtute præfulgebunt his tribus sobrietatis, iustitiæ, & providentiæ, diligentiæ, pietatis, & amor Dei concluduntur. Ad exercitiā in gubernatores creati debet, qui moderata periti sunt: vita virtute præstantes, bonorū operū exemplo, irate et petiti, conuersatione humani, officio libeti. Ideb homines sub coiscula imponendi sunt, ique meliores ibi compacti, pro gubernatori eligendi: quantū enim quisquā in loco clementiori collocatur: tantū præcellere virtutibus que ac meritis debet decorari.

De officio Principis, de periculo ipsius vite, de qualitatibus, quibus insignari debet, iuxta opinionem Philoſophorum.

CAPVT V.

Philosophus Dias interrogatus, quoniam esset bonus Princeps, ac gubernator? Respondit (vt tesser Celsus Rhodigi- nus) illum esse qui legibus pareat, & præ ceteris ijs submittitur. Hoc pacto à veritate minime dissentit: vt enim asserit Pindarus, Lex omniū mortalium Regia est. Id circò Reges Egypti se fecissimos putabant, cum legibus obsecundaret, vt testatur Diodorus Siculus Narrat Fulgosiū An- tiochum tertium Regem Asiæ, vniuersum per omne regnum scripsisse, vt si suis Edictis, decisionibus, & Præceptis, aliquid legibus contrarium comperiretur: consideraret ac firmissime tenerent, hoc i- gnorantia & obliuione contriſſe: non igitur eius rei sariationem habentem, nō enim ad corruptionem Legum iſque ceterum nam effingere intendebat. Simili modo Cæsar viſus est, vt narrat Nicephorus in sua historia. At Solon Samonius, & moderaberi, reges, & imperaberi, cū regi, atque gubernari didiceris. loquitur Socrates, nimia esse ignorantiam velle ceteris imperare, seipsum verò regere nō posse. Narex Platarchus cū esse nequissimum Impetato- rem, qui sibi ipsi nequit imperare malum enim imperium, rebellionem & inobediētiā populi parit. Et econtra cum Imperator æquus est, & legibus pareat, illi subiecti morē gerere debent, ea igitur ratione Imperia protegentes ac, conseruabūtur. Aiebant Cambises Rex Persiarum, Respublicam duobus posse moderari, primū cū virtus possessori im- peterit: alterū cū ijs qui obediunt, agnoscunt & sciunt, quanti bonorū & preijs sit rectē obediendi scilicet tenere. Quidam Theopompo Lacedæmonum Regi referret, res Lacedæmonū rectē tractari: quippē qui Reges, vt rectē imperarent, addidicē: imo potius (respondit ille) eo quod subiecti rectē morem gerere dicitur: obediētiq. sunt, cū principes rectē quodā negotio moderari intuentur, rectēque sciūt imperare, cū quod imperant prius ea sequuntur. Hoc enim pacto Lex Principes est imitus, Principes verb lex loquens. Princeps & Imperator lex loquens est,

cū debito munere fungantur, absque omnia libertate, quā imperium & dominatio secum sapienter comitantur: quod est virijs eorum naturam bonūque idolem corrumpere. Tuoc Principes lex est loquens eum mundi prosperitate vitur, itaque re que nollum alicui administriculum, aut fundamentum asserit: sed eius varietatem & inconstantiam agnoscit: non prosperitate extollit, nec aduersitate deprimi- tur, vt Iustitiæ corā relinquit, suisque imperiis re- portis iacturam faciat. Est lex loquens, cum animo & audacia suos augeat & confirmat, cū ratio friznar ap- petitur, & iustitia oullum cum affectu habet com- merclum: cū in com monem vilitate oculos deſi- xos habet, non solū sibi ipsi natum, sed populo, ani- mo peruolocos, cūmq. solū & equalē omnibus effici debere, omoib. prouidere, omoes admittere & maiori oculorum multitudine quā Poete Argum Olyrim effingunt, id est multioculus. Ideo ait Eu- lebius in libro de Preparatione Euſgelicæ, & Porphy- rius libro corā Sarcophagorū, id est, Carniuororū, Æ- gyptios hoc nomē Olyris Soli imposituisse: quod suis radiis tenebrarū dissipatoribus, oculisque fulgēti- bus, totum terrarum orbem perlustrat. Et quoniam Olyris (vt inquit Diodorus) Rex Egypti fuit, ubi plurimum artium sciētiā professus est, Ægypti vñ Deum & Regē diuinum coluere, eum ipsum Solem esse asserētes. Hoc antiqui denotare voluerunt, bonum Principem & imperatorem, Solem esse omni- bus communē, qui multioculus conſcat, & populo inuigilat, medium semper teneos, vt ei qui in me- dio Placetarum interſitio est collocat. Præci Æ- gypti qui litterarum loco figuris caracteribus & ſig- nis Hieroglyphicis utebantur, cū Deum volebāt denotare, sceptrū erigebant, altum, in cuius apice o- culus erat, depingebant. Hoc significantes, Deum esse iustum Regem, omniūque perſulſtare: tales de- bereor esse Principes, si vita potiri auderēt, vt ei o- peribus glorioſæ memoriæ inſulſerēt. Itaque Prin- ceps & gubernator, subiectos moderetur atque iis summa cum ſagacitate in oigilet, omnibus opem ferat, rationemque omoio habeat. Ea propter Tri- buno Plebi à Roma integrum diem abesse, minimē licebat: vt Aulus Gellius capite 3. lib. 6. o. Artic. af- firmat, & Macrobius 3. c. lib. 1. Satur. naliſorum. Idē Romani ſtatuebant, vt ii qui muneribus publicis perſungerentur, populoque ac nationibus intēde- rent, rebus omnibus intereſſent, vt nullam culpā absque poſitione, aut virtutem absque premio & remuneratione prætermittēt. Et pro effectu ac executione illius laudæ voluntatis, Magistratus re- hgebant, qui nōo tanta ſocordia & paſſanimitate obdormiſent, vt ipſorum propter nimiam manſue- tudinem, amicitiam, ac beneuolētiā iacturam fa- cerēt: neque etiam a deb inexoſtabiles, rudes, ſeueri, & inſolū, vt à rigoris limitibus tranſiliſſent. Pro eo Conſul, qui tempore Imperatoris Neræ exiſtite, vt reſtatut Fulgoſiū, dicebat, illud eſſe perniciōſum, atque ab omoi probitate alienō, obediētiæ Prin- cipi ſubmitti, qui nulli quod cordi erat equē per- iniebat: Verū multū peior erat iſ, qui omnibus ad libitum, quidquid ardebat, concedebat. Licet enim iſ, qui nihil permittit, malū fungator officio: multo tameo peius ſe gerit qui omnia imperat. Magna (inquit Cuius) eſt pena ægrotū, & labor optimi Principis, aut Imperatoris: quidē vt Iu- ſtus & credus ſit, omnibus opitulari, vnicuique ſatiſ- facere adſtringitur, quod quidē non ſolū diffi- cile, verum etiam à potentia alienum videtur. Hoc (inquit Theologus) adeo permoſum, atque pe- nicu-

riculosum est, ut dicet Demosthenes, si duo nobis eligenda trineca ostenderentur, unum ad mortem tendens, alterum ad administrationem Reipub. illud ad mortem ducens præpotere deberemus, quam illud Imperij. Ita refert Plotarchus in eius vita Dicebat etiam Chrysippus nulli esse ad dignitates, & munera Ecclesiastica aspirandum: quippe qui certus sit, si recto fungatur officio, hominibus non satisfaciendum, si vero malo, Deo repugnaturum. Illud ipsum volebat significare Pythagoras, in illa sua sententia à Laetio quidem recitata, sed non explicata, à multis lecta, sed à paucis intellecta. Quid aut, ut à fabis nos abstinemus. Non hoc dicit, ut esu fabarum nobis interdicit, sed quoniam olim electiones fabis fiebant: cuique plures ceniebant, is ad dignitatem & dominationem promovebatur. Volebat dicere Philosophus, ne aliquis onera, dominationes aut administrationes procuraret, aut exposceret, si tranquillam ducere vitam peroptaret. Turbus Romanorum præpositus quàm magni atque immani sint eorum labores, qui recto funguntur officio, experitur est: qui cum ab Adriano Imperatore admoneretur, ut quiesceret, & à laboribus tandem aliquando superesset, respondit (ut refert Cassius) hominibus qui moderantur, necessarium esse, laborando animam erectis pedibus exhalare. Huic tibi assensit Seneca in libro de Clementia, cum ait, cum qui segit & impetat, Remp. ad se pertinere non arbitraris, sed esse in Reipub. putare: & non dominum, sed servum publicum haberi. Et ut ait Pythagoras, unus ex Græciæ sapientibus, rationi suorum subijci debet, & aliorum rationi adstringi. Ait Petrarca, eodem die quo rex regnare incipit, pro se vivere desinere, proque subiectis viri aggredi: si enim coactis ramus modetur, Reipub. funditus evertit. Ut enim ait Xenophon: omnes respublice quæ abolerunt, hoc incuris imperatorum factum est. Idem quam graue sit peccatum intemperantia, artificis & industria indignum hominem eligere, siue id, aut effectum, aut privatum interesse fiat. Assimilat D. Antonius, per te, eos mortali ter peccare, quippe qui cum charitatem extinguere nitantur, maximum Ecclesie detrimentum patiunt, quàm nibi tanopei: & quam malus Princeps affligit. Papa Pius, (ut refert Platina) ait hominum dignitatē, hominibus conferri debere. Quæ præstanti ori virtute laudatus fuit Constantinus, hæc erat præcipua, ut hominibus infimæ conditionis, quos antequam Imperium teneret, dilexerat, munera, gratiam, favorem, beneficia, munusculum liberalitatem elargiebatur: non tamen Reip. officia, præterquam ad dignis idoneis, & capacibus, ut refert Pomponius Laetus in eius vita. Propterea quia (dicebat) moneta publica, non affectu, sed ratione conferri debent. Hic est ordo, quo omnia confunduntur, cum homines officij promittuntur, non autem officia hominibus. Unde seditiones, & bella civilia inter populum exoriantur: quippe qui si scaturigo, aut fons sale aspecta sicut dulces, non possunt esse utilitatis Principe corrupto: sunt autem corrupti subiecti. At bonus Princeps officium quod exerceat, debet prævidere & considerare, quoniam alius extollitur, tantum maiori discrimine periclitatur. Declarans D. Gregorius hæc verba Iesu Christi, apud S. Ioannem, Accipite Spiritum sanctum, sicut. Dignitatis homines magnos est, onus verò ponderosum. Duram atque crudelē est illam de viri alterius iudicare, qui seipsum regere non potest: qui parvæ viri in vicula ductor esse nequit, quomodo Nauleus erit magnæ Reipub. classis? Quo animo, quo motu quævis audacia, clauum dominationis omnium audebit arripe-

re, qui seipsum regendi, viam ignorat? Si Angelus cultos spiritus purus & excellens: custodia viros hominis contentus est, quoniam cedit, qui plurimum administratione & custodiam manu tenere cupit? cum sit debilis, imbecillus & impotens: denique cum sit homo, & potissimum cum de omnibus, quarum habet custodiā, rationem sit redditurus? Loquens Deos Principi, io tertio capite Esæchielis, sicut. Si non annuntiaueris ei, neque locutus fueris, ut avertatur à tota sua impia, & tunc ipse impius in iniquitate sua morietur: sanguinem autem eius de manu tua requiram. Hæc sunt verba ut terrorem & metum incutiant, arrogantiam totam dissipent, iocundisq; cogitationes pedibus concalescant. Cum ait Deos Principem mortem sui sobiectis soluturum: hoc significare vult, malum Principem exemplum populum dissipare ac labefactare. Quæ occasione motus D. Augustinus, ait, Principem depravate viventem, homicidam esse, & eo sit homicida occurratur, scientiæ doctus cumulari debet, iustitiam integram servare, vitæ sanctitatisq; exemplum demonstrare. Vult ille lud sacra Scriptura denotare, com. 3. lib. Reg. ait, Salomonem præcepisse ut in templo bales erigerentur, his verbis. *Erupsum opus Babylon, interrabile erat, & sculptura interiturlatur. Et inter coronales & ple-* 1. Reg. 7.
illas leones, & hanes & Cherubim: Et in iustitiam similiter desuper, &c. Bales sunt Principes & gubernatores, qui totum ædificij pondus debent sustinere. Idem à Græcis rex vocatur *basileus*, quasi basis populi, ut fundamentum quo totius Reip. moles sustentor. Unde sequitur, quod magis homo in digressu gradus extollitur, tanto laboris pondere opprimat ac onerari debet. Per Cherubim, qui multis perfectio scientiæ interpretatur, quam interpretationem D. Gregorius sequitur, Salomon denotat Principes, & imperatores, præcipue Ecclesiasticos scientia & cognitione sacræ Scripturæ ornari debere. Per Leones significatur iustitiæ severitas, ad hæc magnitudo animi & intellectus. Per boves verò infirmi labores in virtutis operibus & exercitationibus. Hæc omnia basis templi coniegebantur, ut sunt Principes, & gubernatores basilis & fundamentis ædificij comparati: nam quemadmodum licet lapis unus ex pariete decidat, quæ negotio hoc reficitur: sed sublato fundamento, totum ædificium corruit, & si cementum tollatur, lapis cadit: Ita error subiecti, facile potest reſci reparari, & refecti. Et si principes pereunt, vitia & negligentia rapti, Respublica aded labefacta remanet, ut aliquando malum posse conalescere, spe destitutor: & ad evertitionem plurimos attrahat: si tamessum infortuniorum timores & stridores, spes posse appellari. Verumtamen, cum Dei misericordis sit immensa, nunquam esse desperandum. Sed Principibus considerandum est, cum sit Reip. fundamentum, constantia & fortitudine polleant: ut tam sublimæ ædificij possint sustinere: his pœnitentia virtutibus incumbendum est, conformiterque iuxta legem Evangelicam vivendum: ab æquitate devotissimi recto tramite non dissuetudinis gloriæ alas operibus dissipantes: easque quæ fauoris sunt, pacificis conservantes: ut optima scientia, optima fama, optimisque operibus imbuti & illustrati, nomen & estimationem optimorum Principum retineant. Et cum caducos viræ anfractus transmigraverint, & ex huius corporis vinculis existerint, aliam vitam æternam & inmortalem cuius gloriæ immensus est, amorque infinitus, consequantur. Quamvis etiam huius seculi amor evanescat, ille tamen qui Dei est, nunquam consopietur: hic enim principium du-

cir, fursimque maioris perfectionis radices agit: & hic mundi amor sol est nubibus infuscatus, qui multum comburit, paucum tamen temporis momento durat. Quamobrem non tantum diuinis literis, sed etiam humanis satis superque explanarum videtur: quodnam sit boni Principis & gubernatoris officium, quoniam discrimine petulantibus, viuunt: qualitates, quibus ordine eligatur, muniri debet: officio recte fungi hoc est, omnes corporis nervos in splendorem virtutis adhibere: cum igitur omnibus dominetur, ut tantquam prudens & sagax administret: doli enim boni, quamuis saepenumero ex iis parum reportetur, malum tamen adminiculantur.

Quid Principes humiles, perhumani, & ab omnibus non solum alienari esse debeant.

CAPVT VI.

Oni Principis qualitates, dulci clementia & humilitate mitigandae sunt, & condendae: ira enim, bilis, & arrogantia, eas amatas & insipidas reddunt, virtutes dissipant, ac labefaciunt. Et si hoc doceat, consentiatque omnibus Principibus, quoniam magis Praelato Ecclesiastico, cui Christus Deus noster, insequendus & imitandus est, qui in homine orem perdidit & aberrantem inuenit? At apud D. Mattheum. *Quicumque voluerit inter vos maior fieri, sit vestri minister: & qui voluerit inter vos primus esse, sit vestri seruus. Sicut filius hominis, qui non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam in redemptionem pro multis.* Idcirco Papa vocatur *SERVVS SERVORVM DEI*, qui titulus, meo iudicio, maior humanis dignitatibus videtur: cuius inuentor fuit gloriosus Dominus Gregorius, Vicarius Iesu Christi. Deus noster bonum Praelatum alloquens in 12. capite Isaie, ait. *Dabo clauem domus David super humerum eius.* Ac si diceret: Dabo illi potestatem in Ecclesia, quae veri David Iesu Christi Dei nostri, domus est. Sed notandum est, cum Deus hoc in loco, quem Praelato tribuit, loquitur, non ait zona sua esse assignandam, sed humeris sua esse ferendam. Quoniam clavis est hae, quae zona funiculo alligata suspendi non possit, ac firmis ac robustissimis humeris indiget, quibus sustineri possit. Equoniam clavis est, quae homines genua flectere cogit, nisi summa superioritas, dignitas & potestas ligandi, atque soluendi? Eheu, quam miseri sunt hi, qui hanc clauem non cupiunt ut humeris suis ferant, sed ut collo gestent: id est, non praelatos concupiscunt atque insequuntur, ut seruiant & laborent, sed ut inbeant, impetent, moderentur, ac extollantur? Collo gerant, tanquam quiddam leue, & pretiosum anulum, ut vniuersique intueatur, & illos esse praelatos cognoscat: non humeris, ut onere graui & ponderoso. Nullo zelo, aut ardore animi ad munera & officia rapiuntur, sed ut redditus, dignitates & possessiones accumulent, exardeant: quas ut obtineant, non maioribus vtuntur meritis, praeterquam inexplicabilem firmitatem, quae eas arripiendi quouis pretio anhelant, quod sane verum meritorium est, quippe qui charitate & humilitate spoliarentur, ut temeritate atque praesumptione insensuerint. Tantum rationibus & considerationibus miseris eorum conditionis vacui, quantum vanitatibus ampulciferis, quibus amens & futile desiderium illorum cogitationes inuocat. Verum enimvero, permultis sunt excel-

lentes Praelati veri virtutis amatores pietatis & Religionis Christianae cultores, qui pondus & manus dignitatem humeris suis gellant, humilitate curati, cura sollicitudine, & diligentia in administratione penitus intenti, & tandem veri passiores. Praelati etiam officium (teste D. Bernardo) ad hoc tendit, ut sit humilis, & mansuetus, non superbus & praesumptuosus. Et quoniam hoc praecipue conueniat & quadret Praelatis Ecclesiasticis: non tamen oportet ut Principes seculares, alijque qui imperant ab obligatione qua clementiae & humilitati adstringuntur expediti praesumant: imo potius tenentur labori incumbere, ut eas acquirant & conseruent: veluti virtutes quae maximo opere illi adaequantur, ac perneceffariae sunt. Et si forsas ab ira & bili odio, aut quauis alia passione inuadi, praeter occupari cererent, in qualemcumque cuiusmodi sit, statim imperandi potentiam, praeter manus vident, eo ipso tempore omnes inimicitias conspescere, culpisque condonare debent. Thraibulus Graecus, simulacrum Tyrannos ex Athenis extirpauit, solusque in Principatu permansit, in Republica quosdam inimicos qui eum iniurias tractabant, esse perpendens, legem tulit quoniam interdictum fuit, ac defensum, ne quisquam ob pateris delicta inculparetur: sed iussit, ut profunda obliuionis abyssu conspicerentur: ut nulla occasio, priuatis suas vicissendi iniurias superesset: haec quoque constitutio, Lex obliuionis fuit appellata. Alius Atrianus cum Imperator confirmaretur, vitium animaduertit, quem intestino quodam odio prosequeretur, cumque ardentius ac tremendum conspiciens, ait illi Imperator. *Fac animo forti magnaque sis, noli timere: tu enim enastisti.* Ac si diceret: gratias age potenter Imperio, & dignitati, quam nunc possideo: ni enim hoc obliter, penas certe lures, vitionemque seueram ex te sumerem. Dux Aurelianus cum ab aliquo magnate iniuriam receperisset, deinde ad Gallorum coronam peruenerit, persuasus fuit ut vitionem sumeret, cum tempusque occasio sese offerret: at ille respondit. *Non xquam est ac decet Gallorum Regem, iniurias, si Duce Aureliani exceptis viciis, minus eas cordi aut memoria insigere.* Huiusce tempestatis Principes, illos praetexti temporis debent imitari, ut cernimus, virtute praecellentes iustos, summo ingenij acumine & prudentia perornatos, praeterea vetum iniqui, ignari, viciosos, hebetisque ingenij, ad opera, officia, & munera iustitiae non aspirant, aut ea admittunt, ut illam sincerè ac cadi de administrent, nisi, ut prius inimicitias & iniurias viciantur. Clementia flocci faciunt, imò crudelitate atque vitione moti parant omnia, veluti prunae ignis quandiu cineribus teguntur, quales, atque peccatae permanent, cumque viue sint, videntur nihilominus esse mortui: sed statim atque insulantur aut accenduntur, ignitos carbonem atque flammam crepitantes producant. Ita subiectus passionibus agitur, cuius viscera intestina capitali, & inueterata inimicitia saucia sunt & corrosa, cum nullam vicissendi habet potestatem, simulac se mitigatum & in iniuriis dissimulatum: si tamen insulset, cinerumque detegit, cum ad dignitatem ducis Praefidis, aut buisicemodi muneris promouendo: subit ira & furore inflammatur, vitione appetitibus in aliquem irruere cupiens: tunc flammam atque ignem inimicitia detegit, tunc incuriosis verbis exardescit: tunc tanquam vltor succenset, inueteratas & abstrusas inimicitias in intimis penetrabilibus abditis resecat & pascit: nullamque delectationem nisi ut tollat alijque praeripiat, maiorique more cum relinquatur aut penitus deficiat.

Mat. 10.

Papa in
clauis.

runt. Quædammodum dolium, quod quamvis multis in locis rimulas agat, si vacuum sit, nullo modo foramina aduertuntur, si vero aqua cumuleretur, statim rimulæ & foramina deprehenduntur, hancque hinc forte interuoluntur: ita subiectus non illico qualis sit, apparet, & quantumvis sit perforatus, sua tegit crassa: sed simulac plenus est, potentia præualeat, frangendum manuteneri coepit, omnique manus & cursa ei demanatur, tunc imperfectiones, vitiaque manifestat: alia enim arrogantia, alia cupiditate, alia rabie, alia crudelitate, alia inueteratæ senie inestri nõque vitioris appetitu apparent. Idem Piræus vnus ex septem Græciæ sapientibus, officia hominum decetere assererat: ij vero qui alius temperandi desidio anhelant: iis obseruanda, atque occidenda et rata propria, vt suauissimæ prudentiæ liquor meliori negotio retineatur. Cùmque deliquisse conficerent, ne pudore suffundantur in errorum castigatione & reparatione: nunc nimis prompti, ac celeres, sese manifestent. Philippus Macedonum Rex, cùm iniussu animo furorẽque inflammatus, causam in Macharæ sui subditi detrimentum iudicasset, ait Macharæ se appellare, cum appellationem cum Philippus irritaret, atque illuderet. Quid ais? Num scis me nullum superiorem habere? Apud quem igitur appellas? Cui ille, Rex exte ad te ipsum appello, cum scilicet inuim furorem lenieris, meliorẽque oculis iussu meæ causæ meritum adhibueris. Tunc Philippus in seipsum reuerfus est, cùmque se à recta via delectere cerneret, suam sententiam reuocauit. Eo pacto Principes humiles virtutisque dotibus ornati geruntur: qui enim arrogantia extolluntur, aut ampullascent, quamuis errores & iniquitates cognoscant, nimis subtilis abijci existimant, cùm refasciatur. Et quemadmodum ducuntur, & reguntur proprio sensu, opinione & iudicio, eorum inuentiones cupiunt aperire, obuiumque procedere tot millibus nauitatum quibus Rempub. prorsus euertere atque destruant. Ante omnia Principes à nouitatibus à horreare debet: tribus rebus præornari, nimirum, auiditia, fortitudine, & horrore nouarum inuentionum. Laudat Plato Siciones quod nouitatibus in ciuitate autem arripere noluerint. Rhodij mirificè ab Histoeriographis & Chronographis laudari fuerunt, & quod nullas leges nisi maximas cum difficultatibus ferchant, aut promulgabant: sed statim atque rursus sent, ac admittente, tanquam ius inuolabile in posterum obsecurabant. Lacedæmonij à Rempub. consuetudines alienas propulabant. Et legibus Lycurgi cautum erat, ne quis alienas terras peragraret, ne nouitatibus per speciem imbueretur: ut vt, cù Terpander fidem ac netum instrumentum mulices siper addidisset, in exitum egerunt, instrumentumque dissiparunt. Florentia, Sienna & Pisa, res excellentes erant dominationes in Italia, vnaqueque fegregatim: sed cum inuentionibus, nouitatibus, & permatationibus deditæ fuerint, libertates, status & priuilegia amiserunt, & tandem hac nostra temperare dominationi & Ducatu Cosmæ Medicis obnoxii sunt, qui virtute, atque magnitudine animi, eorum Dux constitutus est. Erã contra Dominatio Venetæ, cum nouis rerum permatationibus nullo modo consenserit, huc vsque in pristinam dignitatis splendorem aduicta fuerit, hodiẽque illustrium, ac famosiorum totius orbis Rerumpub. primas tenet. Hoc inter alia boni inter alios Venetiis inuentionem est, vti à nouitatibus penitus abhorreant: quod de Lusitanis nostræ tempestatis nequaquam dici possit: qui inter cetera vitia, hoc deperatationis habent, vt nouas inuentiones magni faciunt: potissi-

mum, inuestigum curiositate & diuerso genere, quod indies permurant: itaque si hodie quidam ex maioribus Lusitanorum venisset, sui temporis more indutus, nec nos villo pacto, aut ille nos agnosceret. Sed heu facillimè hæc vestium adinuentione diuersæque nouitate tolerarentur, dummodo Principes eas pro legibus, consuetudinibus, statutis & dominationibus admittrent. Ex hoc colligimus, quod gubernatores, licet sint humiles & perhumani, nouas periculolique inuentiones odio habeant: si status & dignitatem propagare desiderant. Insignes enim Reipub. in adeptis honoribus constantes sunt atque immobiles, cùm res quibus adepti aut lucrati sunt, prosequantur: non nouas inuentiones supponendo, quibus cum plurimè euerse fuere, perditæ, ac labefactæ.

De liberalitate, de iuris ciuilibus, & de Mathematicis, cu descriptione.

CAPVT VII.

SVperest adhuc qualitas (inquit Cuius) quam nondum attigimus: quæque meo iudicio potissimum in Principe refulgere, atque splendere debet, veluti ex magis substantialibus, quibus cumolari possit. Quenam est hæc qualitas? (petijt Theologus) Est (respondit Cuius) liberalitas & magnificentia. Hæc (inquit Theologus) in virtute continetur, cum quibusdam peculiaribus quæ non attigimus. Cum dico Principem, literis esse instructum, humanis non solum intelligo, verum etiam diuinis. Cum vetò dico cum virtute imbui & ornari debere: omnia simul connecto, quorum vnum est liberalitas. Atque Socrates (vt refert Xenophon) magis decorum acque honestum esse principi dicit, quam retinere. Agellius (vt refert Plutarchus in sua vita) eum, ait, bellicosissimum esse Ducem, qui suum exercitum magis quam seipsum ducat. Principes cupidos, aut auaros, præter id quod ab hominibus odio habetur, cum Deo malè coheret, & quanto magis diuitiis augeri exoptat, tanto magis egellate premittit. Quidam possidet inquit seipsum non possidet? Qui cupiditatis feruus est, quibus potest dominari? Quomodo domo honesta, vitam ducere potest, cuius anima vitis scatur? Quomodo Principi pulcherrimis tape-ribus ornata palatia possidere conuenit, si anima virtutibus denudetur? Parietes & mœnia lapidebus circumornata, pauperes verò lesu Christi habere nudos? Equidem maiores in toto terrarum orbe existere posse censuo diuitias, quam eas non appetere. Homo absque cupiditate, felix est quies: si tamen ambitione anhelat per petuis excruciatum tormentis, quippe qui sensus habet in negotia affusus, cum solibus arduis laboris cogitationes accenduntur, vt nocte dique cor inflamment. Vcluti cùm stomachus cibum non concoquit alimentumque per membra non diffundit, eum maxime indigere esse dicemus: ita cùm Princeps parcas aut auarus est, eum morbo afficere, sine dubio dici potest. Stomachus cibos ad se attrahit & recipit: postquam autem digessit naturali calore foras, eos per corpora diffundit. Sed calore deficiente, calor nulla digestionis perfungitur, inflatur stomachus, membra prorsus enervantur & debilitantur. Duces stomachus est quod huius glomerantur, vt cum amore caloreque diuine charitatis digesti fuerint, in opibus elargiantur. Sed amare deficiente charitatis ignis extinguitur.

S. m. d.

S. m. d.

tur, instantur diuites, pauperes verò pecunia: & quò stomachus plenus est, eò magis homo repletur, mentisque, hoc est, egeni magis communiuntur. Quid pauperibus datur, non datur, sed consignatur, atque ut depositum in arca Dei concluditur, ut illic conservetur. Ut enim ait Chrysostomus, Pauperis manus arca est Christi: & idem Christus ait, ut thesaurizemus in celo, quò melius thesauri custodiantur: & non tantum quod erogamus, recipimus, verum etiam centuplum accipimus, vitamque æternam possidebimus. Quid igitur est, elemosinas erogare, nisi schedulis hic consignare, & in celis pecunia numerata recipere? Hoc ait Salomon in Proverbijs.

Prov. 17.

Formetur Dominus, qui misertetur pauperi, & universis nudum suum reddet ei. Si ad hoc diuites mentem arriperint, bona sua rectè erogant: & stomachi etudis, aut indigesti non fiunt, sed alimentum larè per omnia membra disseminant. Ait Sextus Aurelius Trajanum solitum esse fuisse thesaurum splendi Reipub. appellare: crescere enim splene, corpus corrumpitur, & consumitur: tantò etiam thesaurus Principis augetur, tantò magis Respub. aëruatur: thesaurus enim Principis populo, iudicio ac ratione imperitari debet, dummodo inopiam necessitates subleventur. Etenim hac sola occasione ditissimas appetere possumus, ut pauperibus egestatis & necessitatibus premittente tempore, opem feramus. Quid prodest fisco, dalcissimis optimisq: ficiis onerari, si inter cautes scopulos, arduaque precipitia, quo nullus valet pervenire, feratur? Quid etiam prodest Principi, diuitijs, bonisque cumulati: si eas non potest presentire? Fuit liberalis Alexander magnus, ut videretur nullo ardere desiderio, tot tantasque regiones consequens, tenci, nisi ut eas dono distribuere? Cumquæ a hoc amicus sciscitaretur. Quidnam sibi relicturnum illi esset, si omnia daret? Respondit. Dandi gustus & delectatio. Quamvis Plutarchus dicat eum repudiasse, spem adhuc superesse. Idem Plutarchus in vita Phocionis ait, Alexandrum magnam auri atque argenti copiam Phocioni misisse, qui pauperissimus erat, atque indigens, quam ille repudiavit, dicens se sua pauperie contentum esse, cum illud parum quod possidebat, ei sufficeret. Hæcque questio in Academijs Philopodorum Græciæ fuit agitata, quinam ditior fuerit, an Alexander mittendo penurias, an Phocion repudiando? Tanto gloriam adeptus est Alexander, hoc insigni & magnifico liberalis nomine, quantam ignominiam suus inimicus Darius incurrit, quem avarum esse fama & rumor erat. Narrat Herodotus in primo libro suarum historiarum Nechohorum Ægypti, Epitaphium Sepulchro insculptum curasse, cuius hic erat sensus. Si Bahyloniorum Rex pecuniarum penitis preme-

Alexander habundans.

retor, hunc tomulam aperire, indeque per arbitrio excipiet, sed eum aperire easerit, nisi extrema necessitate coegerit. Cùmque huic regno postea plures reges furtogarentur, nullus hoc sepulchrum voluit reterare, Dario excepto, sed ne oholam quidem potuit hinc decerpere, præter hanc inscriptionem, Nisi avarus esses & turpi detestabiliq: lucro anhelares, non mortuorum sepulchra detegeres. Cupiditas summopere odiosa est. Avarus omnium rectissime arbitrat, nummus aotem summus possidet. O quam opere homines ditantur, si pauci contenti essent! Aut Seneca, Si iuxta opinionem vitam agis, nunquam diuitijs abundabis, si verò secundum naturam, nunquam egestate opprimeris. Opinio nunquam casaturatur, natura verò paucis contenta est. Æquiparet Architas Tarentinus animom vasi aut dolio perforato, quod nūquam impleri po-

test: & econtra animus à cupiditate abhorrens, flammam exstinguitur, paucisque contentus est. Socrates cùm in arcam semel exiparietur, & celebrissime adforent nundine, magnam ditissimam animaduertens, & variam rerum copiam, ait attonitus. O quantum istis rebus nequaquam indigeo! D-Chrysostomus ait, contemne diuitias, & dicaberis, contemne gloriam, & gloraberis. D. Paulus in prima Epistola ad Timotheum cupiditatem malorum omnium radicem appellat. Vti terra que autum procreat, sylvestris, sit sterilis, nihilque aliud potest emitte: sic homo auro plenus nihil prodest. Loquor de avaritia, quibus autum ploselucet quàm radij solares, qui spe & cupiditate lncris stimulis agitati atque inhiantes, partim quò duci appetitur, percurrunt, scà tramite ducis rationis abetraor. Et quamvis avaritia quocunque in loco pedem figat perniciosa sit, malè magis Principibus & Prælatijs, qui egenum propugnaculum sunt, aut esse debeant, puleis laneis similes, qui ut alios operiant, imbribus obijciunt, debent moderari, ac que prout equam esset, ius reddere. Quod nulla ratione possunt exequi si cupiditate, atque avaritia conficiantur: munera enim & dona quæ illis coferuntur, eos omino deprimant, & corrdmpunt. Illud rectè agnoscebat Iero, quem Moyli præciperet, ut homines Deum timentes, veraces & avaritiae inimicos prælegeret. Ait Deus in Exodo, eos qui moerore & officio Magistralis funguntur, donis, atque muneribus non corrumpti, facerant enim omni tantum ignaros, verumetiam sapientes & prudentes. Cupidus Index statere perfimilis est, que trutinat, pendetque ea lance qua maius pondus imponitur, nefariosque ac ficiarios homines porta ferrea cathenis supponit, & aurea ianua pertrahit: sic flagitiosus est iniustus & mobilis. Et è contra, si liberalis, cordatus, atque largus, diligitur, colitur, atque iustus constantiam amicus habetur. Verum necesse est, ut liberalitas solertia circumstantijs prævideat, ne Principes horologia incomposita & indigesta sint, qui extra tempus horas dant, decem eum prima insint, & primam eum decem imminant. Denique liberalitate maniantur, magnòque ingenio & iudicio perorantur, non tantum verbis operum culpe volentes satisfacere, regno similes in quo sola verba monetæ loco percurrunt. Hæc quantò ad liberalitatem sufficiant, quam dicitis fore principi oecessaria, ut etiam pluribus virtutibus & scientijs indiget. Saltem (inquit Iureconsultus) ei iuris scientia utilis est, cum leges obseruandas & custodiendas procuret. Nullo enim pacto eas seruandas potest curare, quin primam sciat que iure obligat. Quanto magis tempore quo leges sanctiendi & promulgandi sunt, nouæ enim constitutiones antiquis ignoratis fieri nequeunt. Indubitati iuris esse, nulli fas esse leges, que ad communem regni statum spectent, promulgare. *San. j. penult. & final. C. de Legibus.* Virtutes legum sunt? ut inquit noster iuris interpret Modestinus) iudicare, defendere, punire, & permittit. Vlpianus verb dicit, præcepta iustitiae esse, honestè vivere, alterum non ledere, ius suum cuique trahere: in quo tota Philosophia moralis includitur, legesque eas sunt, que præcepta docent. Liquidò igitur cõstat quoniam Philosophia regulæ sunt, doctrinæ rectè vivendi pro communium hominum utilitate imperitæ. Lex enim nihil aliud est nisi rationis constitutio, præceptumque atque imperium si concessum, cui onus iustitiae demittendum est, pro cõmuni utilitate atque humanæ societatis conseruatione. Legibus lites dirimuntur, paucis requies conseruatur, denique ius omnis terrarum orbis

Similis.

Exod. i.

Virtutes legum.

orbis regitur, ne dicam Piratæ atque raptores, qui societate cum cõplicibus non modò tñre possent, ni certis legibus iustitiâq; distributis inrer eos setatata, videretur. Cuius quæ bonis legibus spoliatur, breui exieretur, regnũque quod optimis legibus non moderabimur, facili negotio curruet. Lacedæmonum respub. tanto tempore permansit, quãto auctoritas Licurgi legũ vigore habuit: edque Atheniensem quorũ leges Solonis. Sed Legibus corruptis, respub. etiam perierunt: imperium eõim sapientum ab ignavis fuit vsurpatum. Cui rei vt confirmatiõem, testimoniũque adhibeamus, nõ hæc verba, sed antiquas historias, in medium adduco. Plaro fore bearas Respub. putauit, si aut docti, aut sapientes homines eas regere cõpissent, aut qui regerent, imò suum studiũ in doctrina, ac sapientiã collocaissent. Hac authoritate (inquit Mathematicus) Philosophi etiam Principibus necessariam, confirmo, vt sitũ mundi percipiant, celi motus, nauigationes, stationes astrorum, celestium urbium mutationes, vt ciuitatẽ erigere atque collocare possint: verum docere, castra metare, & similia perfectio Principi multũ vtilis. Huius rei descriptus peritus Ptolomæus Rex Egypti Mathematicis disciplinis adeo nauauit operam, vt sui temporis philosophus de uicerit, imò antiquiorũ memoriam obliuiscerit, atque infuscit. Creauit Deus mundũ, Ptolomæus hũc describere & depingere voluit. Rex Castellæ Alphonsus hunc illustre Imperatorẽ Iuliuẽ Cesarẽ in suũ tabularum Mathematicarũ cõpõsitiõem, imitatus est, qui in cognoscendo Solis, Lunæ, & ceterorũ astrorũ cursu iustitiam induitram collocauit, itaque ardu in his quæ ad Mathematicas artes spectabant, philosophatus est: vt tanto crudelius ardeat grauius præliũ cum seipso, sub sciẽtiã gesserit, quanto in propagandis imperij limitibus, contra inimicos debellandis insudant. Tarquẽ pretio doctrinam, quã perdiscebat, quando regna quæ cõsequeretur, faciebat. Nec quidem tanta fuisset adeptus, nisi in mappe-mundo, aut Sphæra, ab Anaximandro inuocata insculpiisset: vt narrat Eratosthenes, & refert Strab. a lib. Geograph. Cũ effingebat Poetæ Regem Prometheũ in mœtis cacumine concatenari, & ab aquila, quæ cor aot (vt alij dicunt) iecur corodebat, excruciat: neq; voquam cessare quin contorquẽ comederet, aliud aliud voluerit denotare, nisi optimo Principi, cui suum stellarũ notitiã non ignorandã. Quæ nã est hæc Aquila quæ illius cor rodit, nisi celestiu orbũ ardua peracerbãq; meditatio, & Sphæræ Mathematicæq; cõtemplatio? Quocirca cũ in huius sciẽtiæ subtilitate, cogitatio aliã cogitationẽ ingeneret, Aquilã cur illius corrodere, neq; vnquã consumẽdi finẽ impoere, effingunt. Pars enim quæ rodebatur, cõtortio renascebat. Et quoniã hæc Mathematicas meditatio, sub rebus arduis & celestib; versetur, aiebant hũc regem nõ in amena, aot vmbrosa valle, verũ in supremo montis Caucasæ apice collocari, qui cælum ipsum ferire videretur: non etiã aliquod terrendũ animã illius cor comedere fingebat, sed suẽ, oĩ etĩ qualemconque fedẽ ceterorũ Principũ, qui sublimis volat, qui a supremo Ioue maiori amore cõplectitur, quẽ Astrorũ Regẽ vocitabãr, & ioter fallorũ deorũ hũc itia, nã nã quẽ, itaque excellẽtissimũ, supremũq; aliorum reponẽbãr. Cuius rei gratia, excellẽtiã, cellũ ordinẽque Mathematicarũ disciplinarum præ omnib; alijs sciẽtijs voluerunt deotare, quise scõsas acertim, ad ardua earum iudicia, præcipuũque consideratiõem requirerẽt. Et ne aliquis hanc sciẽtiã Regum oon inuẽre effusit, ferunt, hunc Prometheus oĩ hominẽ plebeiõs aut infimũ: sed magnum Regem extitisse. Non abs re inquit Homerus

tarios Philosophiæ fons, in illustrissimũ Achillis clypeo multas insitiones, & celestes constellationes insculpi, nisi vt patefacere, insignes strenuos duces, excellẽtes Principes, pluri seipso faciendũ esse, quod enquirentem sciẽtiarum Mathematicarum calceat: eas ab ipsis magno in pretio augẽdas, & fauente cumulandas fore, vt eorum faore dilateotur, ac exaggerentur. Vt enim aëris temperies terram fertilem reddit: sic Principis fauor populi animos ad magna cõsequenda incitat & extollit.

De Philosophia alia & contemplatiua, quaque melius perfecti Principi cohercat.

CAPVT VIII.

NON dubium est (inquit Ioreconsultus) quio Mathematicæ disciplinæ Principi sunt viles, vt sunt aliæ sciẽtiæ, artẽque liberales, quæ magnũ lumen atque splendorem asserant: verum quæ illi melius quaderet, germanæque ad aliam pertinent, iustitiæ sciẽtia. Verum inquit Iustitiã non proemio illustriorẽ, Imperatoriam maiestatem non solũ armis decoratã, sed etiam legibus oportet esse armatã, vt vtromque tempus, & bellorum, & pacis, rectẽ possit gubernari. Et quantum ad Platois auctoritatem, Philosophus regnare oportet, aut reges philosophari, meam potius in partem, quã in tuam inclinatur. Illud enim non intelligitur de Philosophia contemplatiua, sed actiua, non de Mathematica, sed de morali: in qua legem sciẽtia vt satis probauit, cõcluditur. Quæ quidem adeo vt præstantes atque excellẽtes, vt non solũ Regnum ipsum stabiliant, verum looquinque etiam Regna, terras, atque dominationes moderentur, atque sustentent: vt clare videtur est in legibus hoc io Regno latiss, & ex ijs quæ ab eo dependunt, & dimansant: quæ tametsi looga immensũ Oceani inter nos, illõque in sit distantia: distissimos tamẽ atque opulentissimos Indos Orientales fulciunt, ac sustinent: vt inuicissimũ, & Christiani Lusitanorum Reges, Dom. Emaouel, & Dom. Ioannes, hæc nostra laudabili gloriãque memoria dexterinẽ, ac strenuissimorum ducum viribus diligẽtiusque sicut cõsequũt, & diuino fauore gratijque fultio, verã Iesu Christi veri Dei nostri fidẽ, asseruetint: aquas Galgais Orientales facũdistimę atque amœnissimę Africę, quæ Occidentalibus Tagibellicos Lusitanis superaddẽt: quod quidẽ adeo nouũ atque inauditum fuit, vt totum terrarũ orbem in admirationẽ rapuerit. Quauis, vt magna & spatioia Indorum regna adipisceror, gennilitatem & sectam Mahometicam funditus euerterẽ, inuicta audacia incredibilẽque desiderij, cum quo nostri bella gesserant, magnitudinẽ animi multum vtilitatis & emolumentũ attulerit, vt naualibus prælijs mare quod sanguine cruentabant, terras, quas cadaueribus operiebant, campos sanguine borum troculentissimorum ac Barbarorum Iesu Christi solimicorum, consequuti sunt & possederunt. Verũ leges somnoperẽ fuerant & necessariæ, vt cõquisiti remioi propagarentor & conferoarentor, verũ vt pẽtularia alia maximẽ ardua facinora aggredereotur: quippe qui ex his terris. Leges atque constitutiones, Ducibus obseruandẽ, vt aliquid consequerentur, Equẽtrem ordinẽ, vt paretent, transmittententor, qui hisce legibus iustituri, atque exagiatũ, inaudita, atque a memoria hominum aliena sunt adepti: vitam pro gloria baod ducunt: verũ victoriã quã maiori discrimine atque periculo sese obijcerẽt, honoriorẽ, maiorẽque cõtortem

Quæſo à vobis, niſi leges quibus noſtrates terra marique conformantur, extarent, quomodo Indi poſſent conſeruare, & minas verò detegere atque conſequi? Sed abſq; Mathematicis diſciplinis, qui has leges illis imponere, aut promulgare poſſent? Nū videtis hoc à tua opinione diſcrepare? Hoc quæſo, qua ratione hoc profundū præcelloſumque æquor fulcari poſſet, Mathematicis non perceptis? Quo pacto ambigua inanis vnde atque ſcopoli triſtuandi poſſent, rectæque via poſſet explanari, Cæcro, Itellus circuliſque cæleſtibus ignoratis? Acus ſive charta marina, quidnam eſt hoc niſi mera ipſa Mathematices? Quomodo fieri poſſet, vt hæc regiones adeò abſtruſæ, alienatæ, & ſeparatæ detegeretur aut lucrificet, niſi noſtrates cognitione cæli, gradibus altitudinis, circulis curſuſque Planetarum, climatum diſtione, vniuerſa charta, Aſtrolabio, Solario, proprietate & varietate ventorum, eclypſibus, nauigandi arte, Coſmographia, ſitig; orbis, terræ magnitudine, & natura elementorum unbuti atq; informati eſſent: deniq; Sphæræ notitia, quod poſſimur in Mathematices ſtudio conſiſti? Vnde appareat quod in me adductis, in teipſum vibratis, quodque contra Mathematicam eſſe arbitratris, pro ea facere: quodque famę & exiſtimationi illius obſtare aſſeris, pro eius valore in medium propono. Perpède pauliper tuas rationes, eaſque meis verbis conformes inuenies. Narrat Plutarchos prætorum nomine Pauſaniam cum quodam conueniſſe vt equis depingeret, cuius pedes ſorſum verteret: ad hoc enim maximè intēdebat: prætor verbè & orationis neſcius, cum cunctis efformauit. Quod cum alter ægrè ferret, qui equum pinxerat, ait, Verre tabulam, tuòque arbitrio effectam eſſe inuenies. Cui obtemperans ſimulacrum tabulæ vertere cepit, equas pedibus in alrum erectis viſus eſt. Quod ita quæ malè iudicio illi coheſcebat recte collocatum eſſe arbitratris eſt, minima ſolū verſione adhibita. Perpende igitur, verre, & examina tuas rationes, oculiſque circumſpectis inuere, quod in meipſum obſorqueri arbitrabaris, in meum emolumentum fieri conſpicua. Vt ſæpenumèd per multis accidit, qui in inimicis retorquendos, aliquid in lucem edunt, vt adulterentur & ſcandalo ſint: quæ præmatutè comella & digreſſa, merito, ad eorum emolumentum conuerſi poſſunt: quòdque in eorum cōtemprum adducitur, in eorū honorē vergit, ſecūs vero quòd in eorum gloriam referri poſſet. Nihil vnquam protuli (inquit Iureconſultus) quin aditum mee orationis ſemper intercludas. Ede videtis voluptatem quādam in mea opinione retroſum conuellenda, percipere, nec aliqua ratione fulcariis: Tuam cauſam, iuſta æquitate trutinatam arbitratris: verum tantò à te videtur aptius accedit, quāto longius à merito diſtas. Ego verò (inquit Cuius Iureconſultus) tus percepta & cognita ratione, mihi videtur nulla moueri occaſione, cur in illum ſuccenſas, cum hoc in loco ne quid viles moleſtè ſer: ſed, adeò ſubtiles atque peracutas rationes pro ſcipto in medium aſſert, vt qui ratione præditi ſunt, eum inſta moueri ratione aſſertant. Cum igitur aliis probentur, tibi etiam ipſi probari debent. Imò potius (inquit Iureconſultus) moleſtè ſerre debeo, quod aliis ſatisfacere volens, mihi diſplicere perquiri. Tali hebet voluntate, vt ad aliorum voluntatem ſeſe accingēs, nullā mee rationem habere dignatus eſt, vultque affirmare Mathematicas cognitionem magis in Repub. tuenda, propaganda, & conſeruanda neceſſaria eſſe, quā in iuſticia & iuris: cū Mathematica philoſophia ſit contemplatiua, ſcientia verò iuris, actiua. Omnes authores autē optimi Regiminis harmoniā in bonis remunerandi, malis autē peniendis cōſiſtere, quæ o-

pera actiua ſunt, nō cōtemplatiua, quæq; Principi & gubernatori apprime cōueniunt. Etenim moderari non eſt ſecreta & abſtina naturæ, cæliq; morū ſpeculari: ſed iuſtitia exequi de morib; tractare ſalutē Reipub. inuigilare, vnicuiq; quod ſuū eſt, reddere: quod equidem Philoſophiæ actiue & morali, nō autē ſpeculatiue, & Mathematicæ cōuenit. Quærent in me eſt (inquit Cuius) illud aſſertum, vt recte Ciuitas adminiſtretur, nec Philoſophis, nec Philoſophia vilo pacto indigemus, ſed viſis integritate dignis, optimoque iudicio roboratis: quod mihi hoc in negotio videtur, vtiq; viſis atq; probatiſſimis rationib; explanabo. quā in Repub. vilitatē aſſert Philoſophi, Mathematici, aut moraliſ profeſſio? Sciatis (inquit Theologus) quantū neceſſaria ſit philoſophia: quod aſſeritis, in philoſophos inuehetis, hoc eſt Philoſophi officio fungi. Quod bætenus in Philoſophiam adduxiſtis, ipſamet philoſophia eſt. Planūne faciū vobis Philoſophorū officiū eſt proponere, diſputare, quod pactò; reſp. gubernari debeat, & quæ generibus componi quib; nō oſſedere. Cū itaq; rationibus explanare viſis, nullis in Repub. philoſophos eſſe neceſſarios, Philoſophi officio fungeris, & in Philoſophiā diſputans, Philoſophia veris. Vt Socrates, qui non alioſi eloquentia viſus eſt, quā cū eloquentiam taxaret: quod nō de vera, ſed de falſa debet intelligi, quā in Platonis Dialogo Gorgia reprehendit: quod loci eā ſpecie adulatiſſimis vocat & in Phædone cū quæda vitutis, ſerpenē peſſetur & venenoſum, & in Menexeno, proditorē, ſortilegum, Cice peſtorem: illa enim exterius mutat, hæc vero corū interior, iudicium vacuū, intellectūq; confundit. In Apologia eloquentiā ſuorū aduerſariorū carpit, nec tantū in eloquentiā irumpit, quantum ad locum, quem oburgat. Ideò vt rectè in eloquentiam diſputer, diſſert, facundòque dicendi ſermone vitare: tuncq; Princeps Oratorum de monſtratur, cū in eos argumentatur: & cū Rhetoricæ conuelleret, atq; dirumpere conatur, tunc eam extollit, vtque denigret, & annihilet, magis eā cōfirmat. Qui contra formiſ diſputabat, omnino erat per ſimilis, cū fidē eſſe formiſ adhibēdam dicebat, in formiſ enim illud accideret, ne quis quod ſomniaſet, crederet. Tractans itaque de ſomniſ, vt ea expingeret, atq; ex ſenſibus vanitatēq; hominū euelleret, multò magis, auctoritate, viſu atque tumore inſignibat. Enimuerò meo iudicio Philoſophia Principibus neceſſaria eſt, poſſimū Moraliſ. Ea eſt Platonis, & omniū ceterorū Philoſophorū opinio. Mathematicæ & Phyſicæ magnopere etiā utiles ſunt, vt res accelloria, nō principalis. Ideo Philoſophia, quæ in actione cōſiſtit, multo magis illi coheret, quæ que in ſpeculatione verſatur: potiùs actiua, quā cōtemplatiua, potiùs iuris, quā Mathematicarum diſciplinarū cognitiua. Equidē cōpetiſſimum eſt Ciuitatē nō aptimè gubernari poſſe abſq; nota ſigla & ſphære cæli, nō tamē abſq; legem & conſuetudinem intelligētia. Mathematica in ſpeculatione deſixa eſt. Moraliſ ad vitia reſecta, virtutiſque ſurculos ſerēdos, mores repargēdos, vitāq; in melius aſcendā quæ ſunt Principis propriæ qualitates: quod faciliori negotio poterit aſſequi, ſi ſactæ Theologiæ notitia illi ſit. Quæ quidem vera eſt, arduſ & luptema omnium ſcientiarū quippe quæ diuina eſt, alie autē humane Permuta (inquit Mathematicus) in diſcrimē poſſem adferre, ſi Mathematicarum in Repub. magis eſſe neceſſarios, quā procuratores demonſtrat. Verū quoniam vt in laudibus mathematicas percēdēdis expatiatur de ſex menſium (veluti qui prope Caurū, aut Africum habitant) opus foret, inſuſto ſine impono. Euſtumo (inquit Iureconſultus) te adeo diſcū negotio probaturum, quādam

quasdam esse regiones, quibus dies sex mensibus perficiantur, quam Mathematicas scientiam iuriprudencia esse vtiliorem, comprobare. Ne tanto opere obliet (inquit Mathematicus) conscius enim veritatis illud profero. Illud non est obliet, sed verum tueri. Gestulor maxime (ait Crisus) illud intelligere: videtur enim mihi fieri non posse, terrā, locum, aut regionem reperiri, quibus dies sex mensum sit. Ne vobis illud haud fieri posse videatur, constar enim pro certo & necessatio. Si hoc probari Mathematices demonstrare possent, hanc scientiam admirandam ceterem (inquit Theologus) qui ex tunc orta in Mathematicum congerens, ait. Si quodam frenis honore Mathematicas, hanc hypotesin explanare ne deneges. Exequar (inquit Mathematicus) dummodo paululum mea verba attente audiam nam prompta & diligens attentiō oculis qui audit, eius qui loquitur indicium auget & corroborat. Vt hoc probeatur, vt duo sint principia necesse est: primum quocunque in loco constitutus, siue in montis sperculio, siue in planitie, aut loco quodam aperto & vacuo, mediam celi partem oculis aperimus. Ab hoc dissentio axiomate (inquit Iureconsultus) Probatione confirmamus (ait Mathematicus.) Sol citius ferentis & rotunditatem terrae viginti quatuor horis perficit, hocque io medio celi ipatio, & vt continuo & qualique cursu semper meat, sequitur enim tantum spatium duodecim horis cōficere, quam alius duodecim peragat: ac in vnoquoque spatio medium celi perambulat. Hocne verum, a o o? Verum est (inquit Iureconsultus.) Peto ite (ait Mathematicus) Meos Martio cum dies noctibus aequales sunt, num dies duodecim horis constati? Imo (respondit Iureconsultus) ortus enim solis sexta hora matutina incipit, & occasus sexta serotina perficitur. Perpendistine (ait Mathematicus) unde oritur Sol, vsquequo fiat occasus? Video equidem (inquit Iureconsultus.) Vides igitur (pergit Mathematicus) medium celi: quippe qui cum cum Sol duodecim horis mediam celi partem consticiat: sequitur te videre medium celi. Istud principium concedo (inquit Iureconsultus) ad alterum descendamus. Alterum est Solem sex mensibus ex linea æquinoctiali sursum curre, menses tres in ascensum insumens, tres vero in descensu, alioque sex menses in linea æquinoctiali deorsum progredi. Nō hæc inficior (inquit Iureconsultus) siquidem linea æquinoctialis per medium celi ab Oriente in Occidentem graditur: & quamprimum Sol in mense Martio lineam æquinoctialem intrat, subter nos conficiat, donec dies non amplius crescant, tuncque per lineam descendit, donec in mense Septembris, illam lineam ingreditur, indeque versus Africum descendit, donec dies abbreviari incipiat. Cumque elongari incipiunt, rursus eadem linea retrogrreditur, vsque ad mensem Martium, quo incipit ingredi. Et ne tibi videatur me Mathematicas ita esse nescium, quin aliquid calleam. Optime (inquit Mathematicus) eo pacto citius demonstrationem perficiam. Qui proximi Cauro & Lapigi sunt, mediam celi partem vsque ad lineam æquinoctialem intraverunt, que est Horizont, eademque linea in duas partes æquales cælum diuidit, Orientem & Occidentem. Illud autem sole clarius est, pro priori principio quod attulimus, quocunque in loco simus, nos medium celi partem videre, Solemque sex mensibus in linea æquinoctiali retrogradiendo ambulare, pro secundo principio, quod etiam attulimus. Qui ergo vicini sunt Cauro, quales sunt ij, quorum vertici immanet, sex mensium cōtinuo spatio Solem intraverunt. Cumque dies proprie sit dies pro solis sub terra præsentia, certissimum est dies mensibus continuis & sequen-

Terminum quartus

cibus, quippe qui oculis eorum sex continuis mensibus, Sol ita dicit: & simul ac Sol in linea æquinoctiali, quæ est Orison, descensum orditur, quod loci visus eorum qui in septentrione habitant, perficitur & terminatur, non incipit, quæ alios sex menses in mense Septembris dura, quo Sol in linea descendit, vsque ad Martium, quo rursus in eadem loca ingreditur. Quocirca cū dies in Martio mense vsque ad Septembrem perdoret, atque sex continuis menses quibus dies iis qui in Septentrione viui degant, illo celsis, non iis qui in Meridie manent, obscuratur: & econtrariū continui sex menses quibus iis qui in Meridie sunt dies est, non etiam est iis qui in Septentrione viuunt. Qui enim pro Zenith Septentrionem tenent, quales sunt ij, quorum capiti appendet, pro horizonte lineam æquinoctialem, ex sursum, in iosterius habent, quibus etiam Meridies pro Zenith est, pro horizonte eandem habent lineam ex inferius, superius. Veruntamen partes quæ Septentrioni & Meridie subiaceat, quas posui Arcticum, & Antarcticum vocamus, sunt inhabitatæ: eo tamen in loco dies sex menses, non verò sex menses durat: quod mihi probandum erat. Idem illic annus dies naturalis est, qui diem artificialem & noctē cōtinet. Hæc est hypotesis clara & perfacilis, in qua si incuria quidā innotuit sermo Mathematicas partes defendendo illapsus sit: quæso vt ignoscatur. Argumentandi enim ardor ori sapienter verba non præmeditatur, & indicio quodā moderata immittit. Ad hoc tamen non innotet, vt meis verbis aliquem offendā, recte conscius, verba dulcia & benigna reris esse quibus volantes vincuntur.

De Principiis & Prælati æqualitate, de quæ intentione Electoribus ferenda.

CAPVT IX.

VM Cuius mentis iudicio, quibusdam de dubiis, quibus defatigabatur, satisfactis, sic est loquutus. Maximam percepi delectionem, cum te huius hypotesis enodationem dissolvere audire, quandoquidem ita clara est, vt cum nunquam literis operam applicarem, hoc meo sensu naturali, ingenioque feruente comprehendendo, vt tulisse, qui tantum laboris, & annorum literarum studus insumpsi. O quam vile masimique emolumentum docti hominis oratio est (inquit Iureconsultus) Hæc ratio ita meum animum suppeditauit, vt nunc pro necessario indagam quod nuper impossibile fieri putabam, & in hac hæreo sententia Mathematico scientiam excellentem, summo petere periculis esse. Verum quandem præcipuum Principis munus, & officii consistit, vtilitatem exercere, legesque ad eam administrandam præcipiat, non dubium est quin maximas substantiales & Principi magis necessarie sint, quam Mathematicæ. Nō igitur multum honoris posses adipisci, cum in scientiam legum disputas: quippe cum Carneades Græcus, & Furius Latinus, temere insolentique in Iulianum debacchari ausi sunt. Verum illos est (inquit Theologus.) Sed Princeps si posset fieri, oon tantum Mathematicas disciplinas, verum etiam omnibus scientiis, virtutibus, præstantissimisque operibus deberet perorari. Eadem differentia (ait Plato) qua animum ab aliis metallis discrepat, sic inter Principes & subiectos. Non iniuria (inquit Mathematicus) eam quemadmodum solis Eclipsis intemioentem quandam ruinam & maximum infortunium præfigit, sic periculosissimum est bonos Principis mores videre coerumpi & deprauari, eclipsisque vi-

uorum obsecrati: siquidem cum lumen iustitiae amittatur: subiectos obscura tenebrarum caligine obsecratos, deserit, & ex publica exemplarique eorum ratione, respicienda & recte dicitur. Reipub. provenit. Quocirca praedictior esse debet, humanior, & prae ceteris excellentior. In illum enim quisque oculos deficiat, & qualis est Princeps, talis est subiectus. Unde sequitur nisi sit iustus, nulla inquam in Reipub. vigebit iustitia: si verò æquo indiget, Respub. etiam egebit: ubi iustitia, aut æquitas non est, Respub. etiam esse non potest. Vnde philosophia, cui centrū in medio ponendū est, à quo omnes lineæ ductæ, vsque ad circumferentiā sunt æquales, sic Reipub. ut sit Respub. in medio est: Principē habere necesse est, adeo iustum, & equū omnibus, ut à circumferentiā vulgi nihil incompolitū aut impar profiliat. Et nō solum debet esse æqualis: verumetiam alios æquare debet, eos qui temerē & audacter extolluntur, vanasque eorum opinionibus aliis dominari cupiunt, deprenuendo. Cuius quædā Græciz cum à Philosopho Penandro consiliū expetierit, quæ ratione Respub. pace & tranquillitate persruetur, Legatum quoquidā clausit, quo trinuū erat feminatum, duxit, & quasdam spicas, cæteris eminētiore, & altiores præcelsit, cumque eas contemneret, ait Trafibulo (ita enim Legatus vocabatur) ut rediret, nullum aliud responsum ferens præ iudicium eius quod oculis cernerat. Hoc denotans Philosophus, nihil magis decorare, aut illustrare Reipub. quā æqualitate, utque pacato otio pace & tranquillitate moderetur, superbi vires atque arrogantes opprimendi sunt: ij enim qui maiorem pietatis censentur, ij quidem minores æstimantur. Quemadmodum spica quæ in qualiam tetrica planitie præ cæteris eriguntur, sæpius exsiccatæ atque vacuæ sunt: sic in Reipub. qui maiori dominandi flagrant desiderio sapissimè meritis deiciuntur: & nihilominus se penumero bonis in electione præferunt. Caro Uticensis dicere solebat, eam fuisse causam cur nuquam Consul fuerit, quod in Reipub. Romani viri degeret, ac si illi in Civitate Platonis viuendū foret. Quasi diceret Romanos non solos esse pro Consulibus, præter indignos eligere, minimeque virtute pressatissimos facere: ideoque pro viribus, nec crearetur, moliri, cum virtutes exerceat, atque insequatur, adeo tunc odiosos Romanis, ut in illa perfecta Civitate, quam diuinus Plato in ipsa Idea effinxit, amplexas & dilectas. Æquitas (inquit Theologus) res est prorsus admiranda. Regius Platonis ad hoc id debatur, cum diceret: *Templum inuim sanctum est, & mirabile in æquitate.* Nō ait mirabile celus columnis Ionicis, aut Corinthiis, aut pinnaculo eminenti & poliohermo, aut claustris spatiosis mira industria, porticibus, arca, radiantis valas, aut ditissimis pretiosissimisque ffronspectis Romanorum opere factis, sed æquitate & iustitia. Hoc mirabile & excellens appellauit O quam mirabile templū foret nosse populus, si æquitate & iustitia eluceret: si voluntas iusto rationis æquilibrio trutinaretur: si denique si vnicuique quod suum est redderetur: Verū homines adeo sunt stupidi & recordes, ut nisi prius itis atque domesticis negotiis intendat, nec imminens eorum petulentiū proximoque euerfione perpendunt. Nos verò qui per se nitimur & agnoscimus minime eorum cū & memoriam meminisse debemus, ut eorum obliuioni memoria, Deū pro nobis proque ipsi obsecremus, ut his quibus parum illorū sollicitudinis, maximū desiderium ut persensit, asserere debet, imbutus vi depletent. Scius quā vetū & cōpertum sit, in multis electis omnibus quæ ad discerniones & iniquitates contopiedas sunt effluere, infirmitatem, imbecillitatemque humanā occasione quo ruat, nauiculi, easdem perque eundem discussionis, iniustitias, &

iniquitates. Domitiano & imperiū, ex pacto quo in orbe est, peccato generatur. Ni Adam peccasset, homines regibus aut moderatoribus, ut tunc temporis non submitteretur. Verū quā primam peccatum, Duce & moderatore, ad leniendas simulas & inimicitias, opus fuit. Iussit Deus, ut vnus pro remedij medela, moderator: sed impium iniquitas inter contentionum remedia, eas accendendi occasumem nanciscitur. Et ex medicina oritur morbus: quippe cum se penumero rixas & contentiones in Electionibus videamus, iam ex Electionum parte, qui publice vilitati nequaquam prospiciunt, sed propriis emolumentis & progressibus inhiant, quam ex parte eorum qui electionem ambiunt ac insequuntur: quorum vnusquisque vult solam columnam ut Reipub. fulciant esse arbitrat, verum etiam Athlas, qui suis humeris celorum pondus sustinet. Et æquissimè ex utraque parte error promanat: siquidem electores propriis affectibus & vilitatibus consulere non debent, imò potius oculos in bonum emolumentum atque vilitati publicam cōuertere: ceteri verò imbecillitatem atque incapacitatem eorū debent inueniri, neque vltra vires, sibipis fidem adhibeant. In lib. Numer. Legimus Hebræos ex Ægypto in terram promissionis proficiscentes, adinuicē distille. *Consueuerunt nobis ducem, & reuerentiam in Ægyptum.* Nolebat Ducem aut gubernatorem qui eos in Hierusalem duceret, sed qui in Ægyptū reuertere permitteret. Nullum petebant, qui per deserta virtutis utraque solitarie, recessusque deuotionis circumduceret: sed qui viis laxas daret habenas, & per laram viam intrumitteret. Cumque Ægypti recordaretur, inanis voluptates in memoriam reuocaret, ad quod relinquerant, redire peroptabant: & quemadmodum pedibus teū Hierusalem versus preoptabant, in Ægyptū animo & voluptate retrocedere: cum Deus in Deuteronomio seribit inbibuisset, ut Principes caueret, ne populus in Ægyptum reuocaretur. Latus materiei campus ad hoc proposuim tam pro Religiosis, quam pro principibus & subiectis se offert. Sed quo verba nos vocat, redeamus. Ait sacra Scriptura. Cum filij Israel à iudicibus regebantur, dixerunt Samueli: *Constitue nobis Regem, ut iudicet nos sicut & vniuersæ habent nationes.* Quam propter petitionē, graniter Deus iratus est, nō, ut videtur, quod Regem petierant, quippe cum iam modum & formam enim eligendi patefecerat: sed cum non pro iustitia exoptarent, at ut ab hostibus vinceretur, utque ad eorū arbitrium eos viuere permitteret, cumque Gentilibus victi degeret. Quod ex Scriptura colligitur. Ideo hac de causa Deus ab ipsis conquirebatur, quoniam in electione, qua Regem eligendi desiderio ardebat, priuato emolumento atque commodis cōsulebat, nec vilitati publicæ quodam zelo, aut affectu moti prospicerent, cum ex essentia iustitiæ dependet. Quamobrem quicquid administrationem præ manibus habent, non tantum proprio commodi & vilitatibus, quā bono, vilitatibus publicæ seruiant. Ut enim ait Diuus Bernardus, Expedi, ut vnus solus pereat, quam plebs vniuersa. Alio autem in loco gubernatorem sapientem atque prudentem Chirurgū comparat, qui cum putridum membrum, atque corruptum amputet, ut corpus liberet: sic Princeps & gubernator impium, atque nefarium subiectum poma debet multare, ob totius Reipub. salutem, publicamque vilitatem, in qua sui oculi continuo defigendi sunt. Qui vero mūnere, dominationem, atque imperia velle cupit, cum primum vult, rebus omnibus intendere neque aut, coadiutorum ope utatur, ut in Exodo scribitur. Er quemadmodū manus quāuis in digitos diuidatur, non melius fortis aut prompta

Nam 14.

s. Reg 9

Simila.

prompta est, nec ideo ab labore magis apta & idonea sic Princeps o[mn]i minus habet virum & diligentem ut imperet, monitoremque & oegoria quae ferre n[on] potest, bumeris gnariorum & idoneorum hominum imponat: hoc p[ro]p[ri]o Respub. melius tegetur, itque libertori atque expeditiori otio fruatur, maxime emolumentum oegotij defusio est. Illud enim vitio n[on] ferendum vertetur, rebus inutilibus atque parvi momenti, relictis sensis atque magni ponderis negotiis, de tineri. Optimum hoc (inquit Cris) mihi videtur, ut enim iustior erit Princeps quo maiori iustitiae executione perfunderetur. Itaque maius commodum, maioremque gloriam ex maximis, in singulisque rebus consequetur, quam ex minimis: maiora ergo illa sunt obeunda, inutiliaque & leuiores ceteris praecipienda. Haec ratio (inquit Mathematicus) pullo pacto concludit: tam lata eorum est iustitia to minimis rebus, quam ex maximis: adhuc ita iustus est princeps qui vera iustitia, constanti, firma, & perpetua voluntate faugitur, cum nihil nisi leue & parui momenti occurrat, ac si arduus & grauiora oegoria offerrentur. Vti circulus, si ver[us] sit, circulus, rotundus etiam est, cum minimam ducit circumferentiam, ac si maximam duceret, sic quae vera est iustitia, ita rebus exiguis, quam magnis dilatat. Mirum hoc est (inquit Cuius) ut omnes similitudines esse Mathematicas: non tantum aliis poeuerant. Ad hoc mea tendit significatio Priuilegium magis rebus maximis, quam minimis oblectari & detineri debere: & absque dobio, quibuscunque est illi inuigilanda. Nihil ad hoc (inquit Mathematicus) debet coartari de te as disputare. Cui enim o[mn]ibus sit communis o[mn]ium etiam iustitia illi consulenda est, ac prouidendum: potissimum ad id quod maioris est momenti, utque omnibus prouideat, duobus temporibus prospiciendum illi est, ut p[er] te r[ati]o in memoriam reuocato, o[mn]i nullam sapientem & solertem pro futuro prouidentiam, exhauiat. Illud voluerunt antiqui denotare cum Ianum (quem primum Italorum Regem ferebant) gemina facie depingerent, alia retro alia verò ante, omnibus enim cuique gubernator retro debet intendere praeteritum considerans, & ante ut futura prospiciat, n[on] priuato commodose feruens, sed vtilitatem publicam, boni, & cultui diuino, in eum oculos continuo aspectu tendens & desiderans. Et quemadmodum cum Luna eclipsi obsecratur, cum terra Soli & Lunae inponitur. Ita etiam gloria & splendor Principis deficit, cum aliquod rerum terrenarum desiderium & commodum inter illud, & Solem iustitiae opponit, aut intermiscet. Voluntas subiecta (inquit Theologus) quamuis deprauietur, siquidem ex illa nulla alia dependet, vas est venenosum plenum, vnum tantum intericiens: verum voluntas ex qua malum aliter dependet, si corrumpatur, scatebita est aqua intoxicata, & omnibus communis, multoque deperdit, ac fiduciam destruit. Princeps & Gubernator veneno non debent corrumpi, non tantum eorum voluntatibus, sed multo minus actibus, ne aliquid praetceptum Dei transgrediantur. Cum enim recta conscientia munietur, perfectam iustitiam exercebunt, ac reddent, pullo affectu moti iudicantes, amore & odio vacui, priuatum personam, ut publicam induunt, exuentes. Sed quamprimam munera & dominationes admissent, oculos in Iesum Christum conuertat, eum insequantur atque imitentur, ut iusti, ac aequi iudices habeantur. Quomodo iustitia sana & integra dici potest: cuius conscientia est deprauiata? Omnis horridum est, ac prodigiosum, virgam iudicij erectam inueni, affectionem verò eius qui iudicat, totiusam. Ait D. Ambrosius, Iustitiam propria etiam inimicis

Temus quartus.

exequendam, & obseruandam esse. Lactantius ait iudicem, nec priuatis etiam amicis parcere, non enim eius voluntati, sed alienae iusserit. Equidem à veritate tanti viri n[on] abhorreo: Iudex enim, omnesque qui imperio & potestate pollent: quamuis conuersatione humani sint, cum tamen officio funguntur, ab ipsa humanitate debent alienari.

De Iustitia laudibus, atque ipsa loqui, non tantum sufficere, verum etiam eam possidere necessarium esse.

CAPVT X.

IN M huius orationis metam attigissent, petet Theologus an quædam dubitatio ad hoc propinqua ijs ad hoc superesset: qui cum non habere reddissent, si exortus est. Diuinos S. Paulus in Prima ad Corinthios ait, *Non in sermone est regnum Dei, sed in virtute.* In alio etiam loco eiusdem epistolae ait, *Scientia inflat, charitas verò adificat.* Multarum rerum o[mn]i est expertus diabolus, ipsam enim o[mn]ino Demon, quod diaboli vocamus, Graecè Doctus interpretatur. Expropter Lactantius Firmianus, quem sequitur diuus August. lib. de Ciuit. Dei, ait: Fuit hoc o[mn]i illi impostum propter multarum rerum cognitionem, qua valebat: sed quidam illi prodest scientia, cum in eterno excrucietur. Ea igitur ratio est cur adde superbiat, cum scientiam abique charitate habeat. Assimilat D. Gregorius Nazianzeno. verba absque operibus, somnijs. D. Hieronymus ad Nepotianum scribens, ait malle se prius rudi quam sumptuosa te, quàm eloquentia facio delinire cumulari. D. Gregorius Doctores vitij fusissimos alloquens, qui de virtute misericorditer loquuntur, non autem eam possident, cum chyrurgum mola comparat, quae celeri cursu atque festinatione voluit, ferrum iam exacuens: tam ea non acuit, sed coaroditur ac consumitur: hoc ipso deo[ri]as parum de virtute verba facere, prodesse, subtiliterque de illa disputare, nisi eam amplectamur. Quid prodest de iustitia loqui, si in illa simus? Quam vilitate ex hac oratione, & ex eo quod perorati fuimus, poterimus decerpere, si absque illa vitam degamus? Mallem ornari iustitia, quam eius definitionem oscere. Non enim sufficit de iustitia tractare, imò eum obseruare necesse est, ut nostra verba, o[mn]iisque opera ex eodem metallo, eademque materia conuectantur. Amplectamur igitur nos ipsos per iustitiam, supremum illum Deum, totiusque huius vniuersitatis moderator emitemur, qui oculis perlucide, premium quo bonis virtutibusque praedictis adstringimur, penam verò qua nefarii ac petioliosi iuxta diuinam iustitiae seditas ple[n]di obicit. Hæc celo in has terras deicit, ac destruit Luciferum, cum o[mn]ibus a p[er]uicacia ijs sequebatur, ob eorum detestandum, atque perhorrendam superbiām. Hæc protoparentes nostros ob isobedientiam in Deum patraui, expulsi. Hæc figura ignis columbae & nobis Hebraeos duxit, vndeque t[er]rebus Aegyptios submersit. Hic est ille lapis qui blasphemum illud Goliath interemit. fidelisque Davidem in columen liberauit. Quidni amplius dicam, nisi eam filium Dei vnicum in has terras dimississe? Adeo dilexit Deus iustitiam, ut pro illa mortuus sit, communique vix iustis, quomodo iustitia priuati maluit. Quamobrem D. Paulus in Epistola ad Romanos, sic loquitur. *Quam proposuit Deus propter peccatum, per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiae suae, propter remissionem praecedentium delictorum in sustentatione Dei ad ostensionem iustitiae eius in hoc tempore, ut sit ipse iustus, & iustificans eam,*

e ij

qui est ex fide Iesu Christi. Hæc verba sunt Apostoli, quibus declarat Deum se ipsum, in suo proprio, ab omni peccati labe puro, peccata puniendo, manifestasse. Debito infinito genus humanum Deo obstringebatur, cui satis facere non poterat, quod esset finitum: debebat igitur summo perique expediebat eum, qui infinitus erat, vt est Deus, pro nobis soluere. Ille per opportunitatem satisfaci, qui debet & potest. Debebat homo: sed non poterat: contra verò Deus poterat, sed non debebat. Deus homo factus est, vt tanquam homo mereretur, cum Deus esset, vt Deus persolueret. Et quoniam Deus mori non poterat, homo factus est, vt Deus & homo, in quorum homo periret, & in quantum Deus, saluos nos faceret. Iustitia, vt peccata nostra puniret, postulat, et propter suis humeris imposuit, vt pro omnibus satisfaceret: hæcque D. Paulus demonstratorem iustitiæ appellat. Illud est, quod dixerat Propheta Isaias: *Et posuit Deus in te iniquitatem omnium nostrum*. Et statim ait, *Propter scelus populi percuti eum*. Ita etiam in quodam Psalmo ait Iesus Christus. In cruce quæ non ra pueram persolui. Quisnam Christum vt nostram carnem indueret, iusticiam iustitia. Quid tot tantisque laboribus, tormentis & angustis submitti fecit iustitia. Hæc impassibile voloeasit, iustificabilemque alligauit, inlucibilem, æternumque mortalem reddidit. Hæc illa est quæ Deū in terras demisit, quæ nos è terrenis ad celum creptura est. Hæc fecit, vt optimus Iesus pro nobis solueret: fecit vt innocensissimus agnus altari Crucis pro nostro sacrificio obiceretur, vbi pro nobis mortuus est, affixus, clausis transfossus, percussus, lancea vuloetatus, in capite acriteris durissimisq; spinis dilaniatus, debonestatus, iunctis colaphis, huius sanguine omnino cruentatus & dea factus, ad eò dissipatus, & dilaceratus, vt dixerit Propheta Isaias, se spiritu Prophetico illum vidisse, cui neque pulchritudo, neque forma inerat, plagis enim ac cicatricibus nudique erat sauciatus. Illic diuinum erat sacrificium ardentibus flammis, diuio ignis immenso charitatis & ardescens: Pro nobis iustus Deus soluere voluit, vt ab antiquo Tyranno per sui perniciosissimi sanguinis premium redempti, liberi permaneremus. Mortuus est vt viueremus, & cum propria morte, de morte triumphum agere voluit, sicuti per Prophetam suum dixerat: *O mors, pro morte tua*. Adeo illustres sunt laudes iustitiæ, vt nec tempus nec dicendi copia, non solum ad eas ornandas & illustrandas, verum etiam ad recensendas & perorandas, satis superque sit. O vitæ nostræ iustitia dux! Quid hoc tuo splendore & lumine oon modò nos, sed omnino vitæ hominū esse pomisset? Tu virores extollis, vitia deprimis, m acerbè similitudinis inimica, suasimiq; pacis conseruatrici tu impios ac sceleratos perterritas, bonos sustētas, sine te ordo confusio est, vita mors, requies labor, gloria infamia, bonum malum. Tu cōsuetudinem destruis, optimamque moderationem parias. Tu in fontes eripis, fontes succidos iustis tristes oblectas, & iniustos succundos motore afficiis, vt lubricas, inanēque vo-

luptates quibus delitescunt, exuentes, veris sempiternisq; solaris perfuamur. Denique tu gloriosa illa scala Iacob, quæ vna summite, celum, extremitate verò terram pertingebat. Qua alij ascendebant, alij descendebant, quandoquidem iustos, & electos ad supremos vsque celos extollis, impiisq; & damnatis, ad profundas vsque abyssos detruis. Et cum vnicuique quod suum est, iubeas reddere, nōque omnes Dei sumus, vt illi nos dedamus, si te ioseph velimus, optet perierim est. O bone Deus! trahere oos ad te animas nostras quæ tibi in sacrificio obliuiscuntur admittere, easque candentibus & æstuantibus flammis dñi amoris inflamma, in hoc beato igne, qui infimas funiles & impudicas cogitationes abolet. Vniuersa, & decora quod turpe ac deformē propter peccatum extiterat, animasque in sublime viam & tramitem celi diffundentes, extolle, vt mundum cum omnibus fallacibus dolis atque astutis obliuioni tradentes, in diuinam pulchritudinem translatis, vinculis amoris & charitatis cum illa deuinā atque conatēnari, æteriois gaudiis, voluptatibus, & gratiarum amoenitate perfuamur, quando in hoc corporis ergastulo eculas & lacrymarum valle ingemiscētes, morabimur. Vnde, summe ac immenso Conditor, in hunc gloriosissimē mortem diuinæ visionis effertes, in hoc escele Angelorum conuiuium, in hoc voluptatum omnium solamen ac complementum, in has æternas felicesq; gloriæ sedes, vbi tuo conspectu æterno tuo perfuamur. Vndum peroratoris Theologus metam attingat, cum taprus in seipsum permauit, vt ferè omnis memorie & recordationis sui ipsius obliuisceretur: veluti qui in amorem & memoriam immensū Dei raptus fuerat. Cūque velut in seipsum rediret, ait. Hæc summam quæ de iustitia peroranda sese obtrulerunt: & hoc est quod plus sciam, quodque minus in ea inest. Hæc consensit Cuius dicens, Tu sermones tantum viriam apud me habueris, vt eas ingeminaris, quod deinceps iustitiæ vestigiis, vsque ad extremam vitam asilatum, inlucam: & ecootra mei deficiant, vt fructum quem in meipsum tei operari sunt, patescit. Nihil est quod displiceat, præter id quod à tam puoco temporis spacio tuam locietatem inietim: ita vt tempus cuius laudatam feci, quin potius tibi adinuerer, ingemiscam: cūque aditus iam pridē huiusce domus multis clausæ & obsecratæ, nullique quo pateat dignæ, in te ceperim. Illico Iureconsultus & Mathematicus Theologum alloquuti sunt, laudum ipsius panegyrim aggerēdēs: Verū quia dignus ille fieri, quam auriis percipere desiderabat, filium orationis interseidit. Et quoniam Sol à nostro hemisphærio euasuerat, terræque radiorum splendore orbatam reliquerat, ait Cuius. Amici, quandoquidem aduē perasit, melius est vt cedamus, priusquam nocte obsecremur. Optimum erit (dixerunt omnes) Sol enim iam occidit. Adit vobis (inquit Theologus) Sol iustitiæ, vestriq; meutibus, pro ipsius calum & hoore illucet. Teque (respiciunt) semper comitetur, tecūque permaneat.

Oratio
ad Deum
ordines
sunt.

G-vir
humani
delicta
Christus
persoluit.

Isai. 53.

Iustitia
laudes.

Finis Dialogi de Iustitia.

DIALOGVS DE TRI- BVLATIONE.

Interloquutores, Incarceratus, & Amicus eius.

De labore mundi, & de tribulationum utilitate.

CAPVT I.

QUAM quidam Nobilis in miserissimo carcere captiuus detineretur: eius amicus verè fidelis, eum inuifit, eumque salutans ait, Deus nihil longinquos annos, salutemque quietem impertiat. Tibique tantumdem tribuat (respondit) teque io suam suadendam

gloriam perducant: quod identidem à me ipso, ex peto, & requiro, non enim vitam, aut laborem exopto. Quis? (ait amicus) Propter eam quia (inquit incarceratus) adeo tædet me ac torquet huius vitæ, ut quouis mihi in venientem adolefcentiam redire, eligendam mihi foret: non pro totius orbis thesauris illud exequeretur. Illam semper certam & veram adinueni Menandri sententiam, à Plutarcho in libro de animæ Tranquillitate recitatam, duo esse indissimil coniancta & inuicem coherentia, nimisùm vivere, & dolere. Hæc itaque vita, cœtinuum præpedit tormentum est. Quid cõfert longinquam exoptare vitam, cum hoc sit longum cruciatum capere? Si vnaquisque nostrum suos labores frustratim, veluti quædam anatomia disiceret: suos dolores corpus confiteretur, corpus autem desideria, vitam suam triste & deplorandum exitium grauissimique cruciatus supplicium arbitratemur, & ab hac via deflectere, aut aberrare quocuoque modo, aut ratione nollemus. Quisnam est (quis) qui ex securo portu, in æquor vellet regredi, ut spumantem vndarum tabiem rursus experiretur? Ex iam triumphanti victoria, in horribile, crudele, ac fauoginolentum prælium? Es firmo solidoque pôte, in rapidam velocissimamque torrentem? Denique ex tuto incolumique domicilio in syluatum crudelum, aut ruris periculum, licetis aut exprobris cuiusdam iugo subiauis? Hæc videtur esse ratio cur Iesus Christus adeo amare dilexerit, cum Lazarum à mortuis exsuscitauit. Hoc pro responso sufficit, quandoquidem à me expetis, cur vivere non possulem. Quantum ad reliquum, videlicet quietem exoptare, nullo modo illud necessarium est, cum hoc sit desiderium io te impossibile infumere. Quis boc in orbe quiete perfrui potest? Cum igitur nulla sit quies, non etiam video cur mihi sit esopanda. Illud te sed video (inquit Amicus) & ingenitè fateor, non debere concupisci, nisi hoc quod in te & honestè obtineri potest: melius itaque est quietem possidere, quam posse possidere, secus autem de labore. Enam illud confidero, quauis homo laborem patiat, in eius tamen potestate situm est, quiete

frui. Præterea (ait Incarceratus) potentia nunoquam sine effectu rediguntur. Terra herbas, fructus, pecora, metalla, gemmas pretiosas parturit, tandem victas edulijque varietatem resequit vsui humano necessarias, emittit. Sed quantum ad quietem, è quàm excellens fructus est, quem dare non potest? Hoc igitur est reme esse demeritè notandique erroris, cum post tantos, quos patimur aut in nobis ipsis ex perimur labores, in diuque alios cruciari ceterimus, nos ipsos rursus ad quietem optadam & speradam caponamus, cum nunquam in sua eam dandi potestate situm fuerit. Quocirca veteres Romani Quietis templum construxerunt, extra mœnia Romæ ab humana conuersatione seu octum & alienat, ut etiam demonstraret potius ab hominibus seclodi & alienari. Intra mœnia templa Labori consecrauerunt, alijque rebus ut tota penè ciuitas Templis circumdaretur, Idolis, simulacris, falsisque dijs: quantum tamen ad quietem nullum præter extra ciuitatem erecere, ut refert D. Augustinus 4. lib. de ciuitate Dei. Ait Plinius illud templum in quodam vico extra fores, qui Lauicanus appellabatur, ædificari. Itaque si o dubio nulla quies est io hoc terrarum orbe. Facilio negotio inter homines titulos Imperatoris Regis aut Principis, potuit inueniri. Sed nullus mortaliū, hoc illultri præstantique quietis titulo iactari potest, quauis mundus polliceatur, & dare non possit. Totius literis in profundissimo maris cœthro scriptis quàm volubilibus incertisque quietis mundi promissis inhaeretur. Ta orum in cœlis iotegra perfectaque quiete potiēmur. Veruota meo qui Iesu Christo, in hoc mortali cursu morem gerunt, in animis quandam huius quietis scintillam perferunt, tamē, in finis laboribus compositam atque immixtam. Quin etiam cum hæc vita (Iob teste) *misera sit hominis super terram*, imò bellum asperissimum atque fatiosum, nulla ideo est quies, aut otium absque tribulatione. Non tãd alius euoluabam (inquit Amicus) de hac loquebar quiete, quæ vulgo dicimus esse frui qui minimè laborum caperimur. Videtur etiam mihi, me nunquam ea ipsa potiturum. Quide Incarceratus) infortunia enim & ægritudines adeo cor vulnerant, & adeo omnes aditus semitasque quo mihi hæc dies illabebatur, intercludunt, ut ea ratione, nec habere, nec possidere valeam. Profrus vitriarj fornax effectus sum, quæ onche diuque succenditur, intra quæ corculum meum candēoobus flammis, magis desperatum & furiosum tribulationum, quæ animo possent concipi, extinguit. Alia incipimus maximis atque acerbissimis exesum tot-

*Quies
nulla in
mundo.*

mentis persequi. Sed lenia atque facilia erant horum respectu: quippe qui prius quadam spe breui recipiendæ valetudinis ferebantur: præsentiaque adeo grauiæ & ponderosa sunt, vt peccata mea hila omnium humanorum subdolorum & remedium, amputarint. Tantas tamque peracerbas ægritudines & ærumnas in me conuoluerunt, vt nulla vis, quo inuictis eorum viribus resisterem, amplius superesset. Et si nonnuncquam crudellum atque acerbissimam cogitationum flammam exemplo cuiusdam miselli atque mea sorte afflictæ resisterem, atque mitigare experiri: subitò mei cruciatus pondus laetæ quotidianarum mearum tribulationum adeo ponderosè deprimat, & deiecit: vt ne quidem vlla sit paritas aut conformitas cum meis ærumnæ enim iam huicæ procellæ maris sinu fulcunt, portumque auergerunt: sed ÷ bone Dens! ista adhuc per medias vndas fluctuant, neque vnam aliquot pacis interstitio aut intervallo subleuant: sed vt alijs quæ meos cruciatus faciunt recrudescere, locum cedant, atque adytum præbeant: verum (me miserum!) illud est alias attrahere, quod adnasci ac tota sene vndis iniungunt anchoras, ne vquam quiescant, aut à fluctibus elongentur. Quodque prius est, nunquā cessant, sed in dies continuo impetu augeantur. Sic est eorum consuetudo (inquit Amicus) ærumna enim aut infortunium, nunquam separatim accidit, quin possit se infinitas alias accumulare. Hoc malus malum est, ab ipso malo allatum, hominem nunquam in infortunium cadere, quin hoc sit principium & origo aliarum immimentium ærumnarum. Et quemadmodum eminentis aliquid aut superbi edificij quod rimas agit, ac dissingitur, nunquam lapis solus concuti cernitur, quin alios secum trahat: sic in hoc periculoso vite edificio, nunquam tribulatio in id irruit quin alias secum adducat. Sont tribulationes vt magni quidam riuuli, qui à longe veniunt, quibus infiniti alij alui coniunguntur. Si quid tribulationes à longinquo veniunt, vt permultas alias secum copulent, donec multum vastæ, ac profundæ, non possint esse vadosæ, nec, nisi glorioso patientiæ ponte possint transire. Illud accidit (inquit Incarceratus) cum dulcè descendunt ac effluunt: sed aliquando riuuli toto impetu irruunt atque fluunt vt potorem diluunt, secumque quicquid in occursum obicitur euehant, nec quicquam eorum violentiæ potest apponi. Hoc contingere potest (inquit Amicus) cum pons firmis columnis non fulcitur, sub firma constantia collocatus: si enim optimis fortissimisque columnis & fundamento sustentatur, quamuis omnia mundi pericula eo cum irruant, citius cadunt aut propugnant: semper tamen immobilis securusque consistit, neque humi prosternei vllomodo poterit. Si, inquam, homo magnanimo iouetudine animo roboretur, sublimis lapide affixus, qui Iesus Christus Deus noster est, tamen si omnivodus exagitetur periculis, nunquam tamen debellabit, neque quicquid mundi ambiat aut spectabit, præter id quod dare poterit, veluti opera felici atque tranquillo præmio, peracerbis, atque agustis laboribus compescere. Si tamen fortassis magnas ærumnas, quibuscumque volucris gaudijs & recreationibus permuetur, tandem in maiores & vehementiores miseras redigit: decidit: cum mororibus iocermiscet, voluptates cū doloribus mille mala pro quodam casu bono, omnis in vnum colligens, vt in hac crudeli, indigentem infortuniorū oblatione nobis alimēta suppeditent. Qui hoc ætate mentis acie perpendere audebit, sequæ ad illud viriliter, fortiterque tolerandum obijcere, in Deo omni omnem amorem & spem desigens, omnes mundi turbines,

procellas, aut tempestates nō conquassare, ne dicam minimam pontis firmitatis contigione potuerit concutere, aut à cursu, virtute, magnitudinēque animi præstantia constantē dēterere. Dic, quæso, (ait Incarceratus) quis adeo firmus atque immotus, cuius constantia non fuerit quassata? Quis adeo securus, quin vnum pettus batus fuerit? Nisi tamen alius Alphasitius lacus Palestine sit, qui, vt ait Seneca, narratque Tacitus, vndis caret, nec vllis ventis, procellis aut tempestatibus à quiete recedit. Vidi ego meis oculis plures magnos, insignesque viros, adeo constantia, fortitudo & virtute præditos & communitos, vt imperitioro, & inuictio animo in arenam patientiæ cum Iob descendere viderentur: nihilominus tamen cum tantillum persecutionis vento foris infusset, arma à manibus excidebant, viderique quæsumpimus cedebant. Demittebatur cor ad pedes vique, spe delituit confingebantur, oculique tantis oblationibus tenebris immergi se obæccati, vt remedio & valitudine nequaquam prospicerent: aut si cogitarent, illud adeo effugiat imperuisset, vt quod pro antiodo in venenum libere attribueretur, multo prius venenum reperiretur. Denique patientis multoties læsa, conuertitur & redigitur in furorem. Videretur ac hoc inferri cum tribulatio homines deiecit, aut deprimit, vt ab ijs qui eam perpetuant, pro te vilabile & que censei debeat. Imò potius (inquit Amicus) gloriosa & æterna laude digna est: multi enim sunt, qui cū cruciantur & persequuntur, & amplius merentur, ambobus brachijs patientiam amplexantes, magnitudinēque atque fortitudinem inuictorum eorum animorum præferentes. Quod magis splendorem & gloriam virtutis decorat, exornat, & illustrat, tribulatio est. Illa nos est, in qua virtutis Luna elucet ac resplendet. Ait Dñs Bernardus super Cantica, quemadmodum nocte stellæ resplendent diuine non apparent: sic virtus, quæ nullum splendorem, aut lumen sepe non erit secundis rebus affer, pulchra, la-cida, & clara rebus aduersis apparet. Phiala odoriferæ aque, rectè obdona, & in cuiusdam arte abvndis reclusa nullum odorem aut fragrantiam infundit aut producit: cum autem vltro citroque virtutis, odoris fragrantia tota domus replet. Sic virtus Tribulationibus libera & expedita, nō splendorem & præsticiam demonstrat: quoniamque verò contentitur, & perfectionibus agitatur, odoris exquisitissime suæ perfectionis fragrantia vndeque dispergit, ac late diffundit. Iob pretiosum illud pharmacum in Huius Arabie terram reuersum, odorem suum per vniuersum terrarum orbem disseminauit. Nisi commoratus atque afflatus fuisset, non dulcissimum atque fragrantissimum eius patientiæ fructum protulisset. Cum omnes eius filij vna comederent: & biberent, domus cornuens eos oppremit, vno die illic conspecti remanere: fuit hæc domus & sepulchra, mensæ & obsequia, festum & tristitia, coenaculum & lacrymæ. Iob vno eodemque die omnes suos filios interemptos vidit, bona desperata, dissipata, & euerfa, suum pecus patim interfectum, patim diripit, ea propter gratias agit Deo, dicens, Domine dedisti, Domine abstulisti, sicut Domine placuit, ita factum est, sit nomen Domini benedictum. Quænam musica inueniri potest quæ suauis auribus personæ, quæ huiusmodi viri Iob verba: Cythara, Tefludo, aut aliud quoduis musicum instrumentum nisi tractetur & pulsetur, quomodo illius citus & harmoniæ suauitas poterit diuidi? Nisi Iob afflatus & persecutus fuisset, quomodo ipsius constantiam agnosceremus, dulcēque musicam & ipsius patientiæ harmoniā perciperemus? Ait sacra Scriptura, cum hæc tristi-

Patientia
læsa per
uen.

similis

& acerba nuntia audisset, loquutus est, nec peccauit. Verba Lydio Rationis prius examinata fuere, quam in linguā immittā: adeo sublimē sonarunt, vt ipsorum sonus per vniuersum orbem diffusus fuerit: tpius etiam constantia ceteris exemplum prębuerit, qui iustitio animo quā audacia & alacritate vitę labores subiecit, manifestarunt: prius eam perdere querentes, eo paritē cōseruationem, quā huius vitę & periculi virtutis ob vitę consecrationem, iacturam facere. Lapidē prius tribulationum conquisitū sanctissimū, operibūque virtutis perpoliendi. Vt in nostrorum mentē cōsolationem cadentes, opera dignis quę esse debeamus, exequamur. Quid tñ hoc terrarum orbe, quod magis in nosmetipsos redire faciat, quam tribulationē hęc nos deducit, regitque ad cognitionem eius quod sumus: à nobis istę falsęque mundi iurgia propellit, quę nos tñ nostrorum mentē obliuione trahunt. Cum itaque homines in erroris, & falsitatis huius mundi cōsiderationem dilabantur, animos in Deum erigunt, in ipsū intimum sincerāque cordis amicitiam repōnentes. Ita vt antea submissi atque perculsi, in sublimē rapiti permancant. Vt enim amor homines ad id quod expectant, & diligunt, & tollit & rapit: certissimam etiam est ardua & excelsa colentes, manere superius collocatos, & inde sequitur res de missis & abiectis voluntariis & affectibus iubere, quos frangant ac pedibus conculcant. Aium Philosophi eam fuisse rationem cur toranda figura perfecta sit, definiri enim vbi incipit, mediūque principio & finem adæquat. Porro cum initium atque finem nostrę rationis doctus repleatur, exiit etiam à doloribus non discit, qui vita eorum qui nascendo sunt, astando emoriuntur, perfecta esse possit: vt iustitiam tamen semper videndo! Ne tam quō vitę nostrę ardua & tribulatione mēgrēferamus, cum plurimum ob suam perfectionem cōducatur: vt enim ortus & occasus vitę maximē poma & ægitudine consistantur, non in lubrica fluentiūque gloria curas huius huius est infamendus.

Offenditur terram, sicutum verum exili effe, vitamque peregrinationem.

CAPVT II.

VL T V atque signis exterioribus Incarcerati, incredibilem extremamque voluptatem, qua suos audiendi sermones scapebatur, agnoscent. Amicus, vltimas iulceipit eorum sententias, hōcque pacto est otiosus. Quam ob causam Deus ponam, ægitudinem, laborem & afflictionem suis infligat, ne desideria & affectus in rem adeo demissam, humilem & abiectam sicuti mundus est, irretiant, atque adstringant, imō potius vt infinitis atque sempiternis deliciis & voluptatibus fruantur, anhelent. Quemadmodum Peregrinus, qui de morte & solitudine in alieno solo consistatur, eō desiderio patriam reuiscendū, tenetur: & contra si inter ceteras nationes aliqua voluptate, lætitia, aut diuitijs capiatur, ad patriam lates redeundi desiderium ē memoria excidit: sic homines quo magna infortunijs, & calamitatibus consistant.

tur eō magis ad quietem æternam aspirant: si verō secundis rebus insolēscunt, eō minus sunt vitę recordantur. Idē ait D. Ioannes Chrysostomus, prosperitatem crudelem nouerem esse virtutum. Et D. Augustinus maximam esse virtutem, rebus secundis colloctari, feliciorem atque beatiorē prosperitatem illis resistere, & vltiō citiōque opponi, ne ab ipsis deuicentur, aut suppedietur. Alio quodam loco affirmat, prosperas res animā multo magis periculosiores, quā corporis aduerſitates. Aduerſitas enim corpus cogit vt de labore terreno doleat & conquaratur, prosperitas verō, cœli quietis, quę locus eius originis est, obliuionem affert. In hoc terrarum orbe peregrini sumus, vitāque nostrā longum & angustum est exitum. Terra nostra & hereditas cœlestis est gloria, beata illa ciuitas, ad quam tendimus gradūque acceleramus. Vt igitur continuo animę memoriam nostrī exili atque peregrinationis imprimamus & infingamus, opeque petiam est, vt veluti viatores rebus huius seculi viamur & fruamur, nec allecebrēt inescantibūque blādijs spem aut desiderium colloceamus. Antiqui Patriarchę felices memorie hoc spiritus afflabantur, cum promissionis materiam terram floccifacientes ad cœlestem aspirabant, à longē lacrymis obortis, imisque singulibus eam labantes, fatecūtes se esse peregrinos, viatores, & extraneos, vt testatur Diuus Paulus in Epist. ad Hebræos. Huc continebatur altissimus atque illustissimus Propheta Dauid, in quodam Psalmorum: *Exaudi orationem meam Domine, & deprecationem meam auribus percipe, lacrymas meas ne sileas: quoniam aduersa ego sum apud te, & peregrinus sicut omnes patres tui.* Hęc illa otatio est, quam sanctus Propheta Deo effundebat, cōfictus & madefactus lacrymis, quę veluti scopetora in fragor, orationis sulfur & puluerem ignea eius desiderij vi pulsabant. Non igitur dicit, Domine vide lacrymas meas, sed deprecationem meam auribus percipe, lacrymas meas ne sileas: quoniam aduersa ego sum, & terra pro exilio relinquatur: O miseris & captiuos eos qui veritate incuti arbitrantur, non autem viatores, & adueni! Aut sacra Scriptura Genes. 22. cap. Cū proficisceretur de Oriente, dixerunt ad inuicem. *Ecce factum est nobis ciuitatem, & terram cuius culmen pertingat ad cælum: & celeberrimam nomen nostrum, antequam diuidamur in vniuersas terras.* Hi sunt qui fecerunt & construxerunt Babylonem, vt gloriam consequerentur, & edificauerunt ciuitatem, turrimque confusionis perpetuęque infamiz iussit verō non ciuitatem edificari: ciuitas enim eorum in cœlis est, non autem in terris, lacrymantur, suspirant, & pro ea ingemiscunt. Quantum aniem ad habitatore terrę, viuunt terrentes suis desiderijs languiscentes, & affectibus mundi delitescētes, nullo modo diuinoz thesaurorum & diuitiarum recordationem memoria repentes: cūque ita sint socordes, & in hac vita delitidos, mors in eos irumpit, domibus suis antequam otium pulset, intercipientes. Itaque nisi accuratē prouidentque inagilent, suisque ipsis prouideant, sentient se perpetuō in infernam cōsepultos, vbi iussit cum supplicijs, iniustiarum voluptuam & delectationum purnas luere. Ait D. Ioannes in Apocalypsi. *Et vidi, & audiui vocem viuius aquę volantis per medium cœli, dicentis vniuersis magnis: Vix, vix, vix, habitantibus in terra.* Non hęc aquila contenta est semel tantū dicere, Vix, sed ter repetit ad maiorem efficaciam & energiam. Ille idē ait Diuus Ioannes, aut aliqui verus Euangelicus prædicator qui in cœlum, vbi sua est conuerſatio, euolat: quod dicto Diui Pauli confort-

Hib. 12.

Psal. 133.

Genes. 11.

Apoc. 8.

Mat. 23.

maur. *Nostra conuersatio in caelis est, & terribili voce, peccatores mundi amatores comminatur, in luto & sterquilino rerum deiecti & voluati, pretiosissimeque Dei thesauros asperuantes, ac contempni habentes. Vocati ergo habitantes in terra, æternam ipsa dominacionem denuncians, quippe rebus terrenis adeo distincteantur, vt pro voluato domicilio esse censcant: cum tamen seuerum sit exilium, & periculosa peregrinatio. Narrat sanctum Euangelium, ea triguatriga argenteis quibus Iesus Christus saluator noster fuit vendidit, agrum emptum fuisse pro sepultura peregrinorum, qui vocatus fuit, *Acheldamah*, id est, pretium sanguinis. Non hoc absque ædno sacroque mysterio est, neque abs re Euangelice notat. Quinam igitur sunt ipsi peregrini qui in hoc agro, pretio sanguinis Iesu Christi empto confestibuntur, nisi illi qui mundum exilium & peregrinationem, celum verò pro celesti patria reputant? Hi sunt qui ex sanguine immaculati Iesu Christi proficiunt & preuolant, qui exilium eorum & fugam agnoscentes oculos in promissionis terram tantopere expeccant, et flagrantem, & abs ipsi salutem, conuertunt. Et quod gratus à mundo persequuntur, opprimuntur, ac exelunant, et magis terrenarum rerum amore deserunt, desiderioque celestium domorum exardescunt. Itaque liquet dissimil constare, quantum tribulatio proficit, ipsi qui optime illa sicut vi & preualeat, & quantum opere sui salutaris atque eaellen. Illud est quod in memoriam occurrat, vt tuis dictis responderem: cumque tribulatio hominem deprimat & annihilat, sequitur eam abscedam & vilem esse censendam. Multa cogitatione peruehebam quæ tuam opinionem contorqueat: sed quoniam ad te consolandum, non autem ad sollicitudinem & mortem ingrauescendam, penitus intendo disponere, hæc impresentiarum sufficiat, nisi hanc ipsam partem alia opinione ducaris: cuique mea omnino coherens, tuis votis & desiderijs præsto sum. Te obuiat obsecro (inquit Incarceratus) huius orationis filium persequi ex qua animo incredibilem voluptatem atque vilitatem esse aere per sentio. Torpens atque anxius moror, qui cor meum nunc alligat, ad eam melancholiam nubes illud obducat: atque iterum, vt ante tuum aduentum, ad me ipsius, saluberrimæque cæterorum remedium obliuionem aliquantulum attraheret. Videtur itaque quod iuxta orationis dulcis harmonia, in me ipsum remiserit, & respirare permiserit. Te igitur etiam atque etiam rogo, ne tuam orationem interumpas: animus enim cum ad fores sacræ sollicitudinis clauis consilij alicuius pulsatur, illico exfulsatur.*

De patientia, & de victoria superis, deque armis ad eam assequendam idoneis.

CAPVT III.

EXTREMIS his verbis ab Incarcerato vehementi quodam motu & efficacia prolatus, sic respondit Amicus. Tamei lectio literarumque studium, longique multarum rerum quæ vidisti, quibusque perscrutans, experientia presentium rerum codicem tuæ memorie impellerit, verumque rerum preteritarum & antiquarum armamentariū, unde per multa saluberrima remedia summatimque consolationes ad ærummatum amaritudinem leniendam, facillimè potes depromere: tamen cum non ita clarè & nindè nostris negotijs sicut alienis prospiciamus, potissimum cum dolore quodam intolerabili preoccupamur, quæ no-

strum intellectum infuscat atque obtenebrat, aliquot optima & notanda exemplis in medium proponam, quæ tibi conueniant, & ad patientiam corroborant. Itaque habenas meæ orationi cum tibi hoc cordi sit laxabo. Agendum ex maioribus detrimentis, quæ homini possunt contingere, illud est animam perdere: & ex maioribus felicitatibus quæ possideat, hæc illa est eam saluare & conseruare. Et quætuadmodum ira & cholera succenti eam amittimus, & in patientia possidemus, contemptissimum est quædam graue malum sit, quàm verò optimum bonum patientia. Iesus Christus Dominus noster summus præceptor & Magister, qui memini non potest ait 21. cap. D. Lucæ. *In patientia vestra possidebitis animas vestras.* Quoddam bonum felicitas euenire posset, eo ipso quo hanc excellentem & diuinitatem gemmam possidemus, quæ amissa, in æternum sine dubio periremus? An Diuus Paulus in Epistol. ad Rom. *Gloriamur in tribulationibus, scientes, quid tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio verè spem, spes autem non confundit.* Et ad Ephesios, *Obsecro vos, vt digni ambuletis in vocante quæ vocatus estis, cum omni humilitate & mansuetudine, cum patientia, supponentes vinctum in charitate.* Et ad Thimotheum, *Operamini deus vt quieti sitis.* Et ad Hebræos, *Per patientiam curramus ad propositum nobis certamen, assidue in ambulatione fidei & confirmationem Iesum.* D. insuper Iacobus in Epistol. ad Iacob. *Patientes estote, & confirmati corde, vestra patientia aduenit Domino appropriabit.* At diuus Ambrosius finem patientiæ spem esse promissorum. Diuus Gregorius affirmat non minorem esse victoriam hostes tolerando, quam gloriam & laudem eos debellando, ac devincendo. Ait D. August. conditionem eius qui iniuriam fert excellentiorem maioriq; meriti esse, quam eius qui infligit. Ad hæc. D. Chrysostomus testatur nihil esse quod adeo frangat, atterat, & debilitet magnos ventorum impetus tribulationis, quàm tolerantia & patientia eius qui magno animo resistit. Si copiosius quæ locis & modis diuine literæ sanctique doctores, patientiam locupletarunt & laudibus illustrarunt, oratione vellem conuelleret, prius dicendi copia, quam tempus mihi satis suppetere esset. Quidam in hoc terrarum orbe rariis & pretiosis patientia, quippe quæ nosmetipsos vincere atque suppeditare facit? Multi olim magnanimique Duces fuisse, & nunc etiam erant, qui innumeras atque inuictas copias armis subegerat crudelitate quidem barbaras, locis infinitis, quocunque armorum genere, commeatibus, viciis, dissimilis cauberranibusque diuinijs: sed tandem hæc sunt victoriæ humanæ: seipsum tamen posse vincere, iram, furorē & ebullientiam supprimere, afflictionem & res aduersas equo animo tolerare, iniurias, atque opprobria condonare, hoc diuini potius quàm humani iudicio. Insignior atque triumphantiore victoria, quàm quicquam possit adipisci, est seipsum vincere. Hæc illa est quæ famam perpetuis statuis & imaginibus consecrat: digna quæ quibusdā linguis literisque concederetur, & ætate morti alium memoriam præcedat. Cum Israelitis circumdatis & obsessis à Philistiis fuisset, in hoc acerbissimo crudelissimoque bello, tanto tamque imminenti dissimile periclitari sinit, vt morte atque equalore corda eorum percuteretur: cum itaque penè in crudelem desperationem redacti, uicibus extremum vltimū terminum cernebant, nec pro viribus valebant eos vici priuare, qui eorum vitam sinitiebant. Et quod vicius angustiarum & calamitatum inflammat, erat ea parte in micorum quiddam Gigas Goliath nomine, max. magnitudinis, alpiud-

dinis sex cubitorum & palmi qui superbia quadam vulgare crudeli inflatus, eos singulis diebus perterrefaciebat, nec quiquam eorum in capum descendere cum illo uideretur, aueret. Eo tempore David adolef. Et pascens gregem in agris patris sui, zelo quodam animi magnitudine, cuiusque summi Dei exaltans, toroque affectu suum Regem patriamque rueri exardescens, in duellum ingredi deliberauit, & exemplo in casta proficiens, ut Regi Saul qui tunc in Iudæa erat, sese offerret: & licet Saul ab hac pugna eum deterreret, eique propter imbecillitatem, & immaturam ætatem ad prælium parum idoneus videretur, exisum a illius tenellum cor inueniendi quodam impetu ad hac terribilem pugnam excitare: uibulominus tamen in Deo omnem spem & uictoriam figens, inermis, pera tantum pastoralis funda & quinque lapidibus munitus. Monomachiam aggressus est. Cùmque misisset manum suam in petram tulit unum lapidem & fundat eie, & circumducens percosit Philistæum Goliath in fronte, & infixas est lapis in fronte eius, & cecidit in faciem suam super terram. Hic erat ille Goliath, qui in eum adeo uerbis insolentibus & perulantibus, lapetibus, ut suis conatibus & trophæis confusus, insurgere conabatur. Itaque optimas David hinc execrandum blasphematum, gladio eius proprio caput amputatum, interfecit. Hæc uictoria, sic hostium terrore corda percussit, ut petterit illo fugam uerterentur: sed à tergo eos Israelitæ insequentes, tamen itagrem consecrunt, ut omnibus ferè solo & quatuor maximis, insignemque uictoriam fuerint coösecuti. Cùmque in Hierusalem David uocans triumpho ingredere, egressæ sunt mulieres de uicinis uicibus Israel, cantantes chorosque ducentes, atque instrumentis musicis uoce coniunctis hæc uerba personantes, *Percepit Saul uictoriam, & David decem milia.* Cum itaque gloria atque laus Davidi à populo attributa, uerbis Saul percrebuisse, subito liore quodam atque iactantio odio corrosus est, cum tanto in bonorem habitum conspiceret, & à die illa & deinceps infidias ut eum inuaderet atque enecaret, tendit. Et ut inquam animi uoluntatem atque rabiem palam faceret, lanctas donnuquam in eum immitteret, nec unquam conficere, aut uulnerare uilo pacto posset. Ingratissimus ille Rex preclara facinora infinitis meritis ac præmijs digna, falsi præmij pecunia, atque prodicione erat perfolurus. David igitur cùm in extremam incidisse miseriam & calamitatem animaduertisset, seque expellum & persequutum à Rege Saul, domum deiecit, & à chara patria exulauit quam à seruitutis iugo & tyrannide hostium ereptam, in libertatem & quietem asseruerat, perque deserta laetit. Illic opimus ille David coufugebat, ad Deum omnes cogitationes sensaque mentis & consilia appellens, oculoque in celum dirigens & contorquens, ut speluncæ, atque cavernolæ caues imis eius suspicijs, singultibus, atque gemitibus, ex cordis penetrabilibus, itamuis diuine charitatis præstii, resonarent. Otabar Deum ut Saul ignoscere, in memoriam & recordationem ei benefaciendi, qui nihil aliud præter infidias mortemque ipsius moliebatur. Videbatur à Saul persequi, quem inuidio animo propagnaret. Ille eum disperdendi, atque destruendi delirio æstuabat, qui ab illo eternas & conseruatas fuerat: is denique illum à communis luce hominum extirpare sitiebat, quem adeo alacri animo sese libentissime morti obiecit ut uiam illius conseruaret, uideret, & pugnam cum atrocissimo illo Goliath, uita peticulo morti expolita, summo cum animi ardore sub-

isse. Nihilominus tamen ideò scintillam charitatis & amoris, quo eum prosequeretur, amiserat, nec uitionem unquam sumere concupuit: sed apertissimis, inuicissimè patientis armis asperimus, omnia summi Dei nutus & uoluntati reponebat, eum cõtinuò ac iugiter pro salute sui aduersarij obsecrās. Et cum nunquam suos derelinquat, ab infinitis etiam petaculis Davidem extraxit: multi enim suorum parentum per hæc deserta ut eam seruari & custodire, sunt conati. Verum impius ille ac perfidus Saul nec orio, nec quieti unquā parebat: sed ut eum interficeret, omnes conatus adhibebat, cùmque hæc perniciofa facinorosa, cogitatio suscitauit, ut uoluntati satisfaceret, eum in desertum multis stipulati satellitibus adorsus est. Cùm autem Saul à suo exercito semoueretur ut uentrè exoneraret, speluncam ingressus est. In cuius interiori parte, David atque eius amici & socij latebant, qui facili nulloque negotio poterant Saul interficere, non enim eos uidebat, illi tamen eum uidebant: dixeruntque David, ut tradiderat eum, cùm abique uilo impedimento illud exequi poterat: cùmque cognoscerent Saul eum nulla occasione morum, persequi. Hoc in loco apprimè considerari potest, cùm David inimicum qui eum querebat ut necaret uideret, in memoriam obsequia & beneficia que in illum alius conole-rat, ad hæc crudelem & ingratum animum huius petuētū & impij Tyranni, reuocauit. Sed nec hæc omnia, nec alie elandefine atque finitæ tentatio-oes, quibus agitur & commotus fuit, uilo unquam modo poterunt frangere ac debilitare, ut sui inimici uisceretur: imò potius libenti animo igno-uit. Ex non solum uoluit interinere, sed à morte quam eius socij inferre parant, liberauit. Eum incolumè atque saluum remitteo, cuius causa huc & illic exul fugiebat, & uagebundus pererrabat. Et ut Saul tante indulgentiæ, gratiæ & benignitatis, qua in illum David uis fuerat, & nescius foret, præcidie oram chlamidis regis, quam ut frustum possè ostendit. Hæc spelunca campus fuit, in quo David tentationes, & seipsum debellauit, & ex quo illam gloriosam celeberrimamque uictoriam est affec-tus: in hoc duello quod eum Goliath habuit, alium deuicit: in hoc autè seipsum uicit. Hæc uictoria multò insignior alia fuit, multoque illustrior atque prestantior triumphus. Visne uidere? In hac pugna uictum atque uictorem Gigantem domuit: in hac uerò multò fortio-rem suppediuit, cùm seipsum uice-rit, qui Gigantem uictebat, atque superat. In alio duello funda & quinque lapidibus uictoriam repor-tant: in hac uerò ratione, atque quinque sensibus naturalibus. In alio Goliath caput amputauit: in hoc uerò diabolus & tentationibus caput & ceruicē abscidit. In alio in terram Hierusalem de hostibus uans ingressus est: in hoc uerò de seipso triumphans in celestem Hierusalem euolauit. In alio uir-gines & matronæ de ciuitate egressæ sunt choreas docentes. In hoc uerò Angelorum & Archangelorum certus continuo cõcinerunt. In alio oculos lo terrā deiecit: in hoc uerò in celum erexit. In alio coronā mortalem atque corruptibilem in hoc uerò immor-talem cõmeruit. Gloriosus D. Petrus Apostolorum Princeps in Epistol. coronam gloriæ uocat, que nunquam exlicatur, sed in æternum immarcescibili permanet. D. Paulus in a. ad Timoth. uocat coronam iustitiæ. D. Iacobus in Epistol. coronam uicæ: Hanc David obtinuit cum de seipso triumphauit, seipsum superatit, ignoscens Saul, patienter omnes ab illo inflictas tribulationes & persecutiones tole-rans, sese ex rerum humanarum toleranti obieçs,

E. Pl. 4.

2. Tim. 4.
Iacob. 1.

Arma quib. illustiores insignioresque victorias adipiscimur atque consequimur, sunt gloriose & triumpantes virtutes quibus continuo sumus muniendi. Nimirum patientia & tolerantia, cum ipsa saepius acquiritur victoria. Ait Salomon in Proverbijs, Melior est patientia viro forti: & qui domatur animo suo, expugnat urbem.

Prov. 16

Nulla potest esse patientia, nisi magnitudo insit animi, fortitudo, atque insignes virtutes. Pretiosum vas est patientia, quib. ceteræ omnes virtutes cōglorentur. Et sicuti cū vasis fundum frangit, illi quoque qui est intensus diffunditur, ac affluit: ita patientia dirupta & attrita, ceteræ virtutes foras cadūt atque dilabuntur. Adeo vtilis & magni emolumentū est patientia, ut dicat D. Hieronymus, nullū sine ipsa patientia fuisse coronatū. Eaque adeo gloriosa & pretiosa est, ut dicat D. Gregorius nos posse absq. flammis & ferro fieri martyres, patientiam autem absq. aduersitate & tribulatione habere nequimus. Ideo tribulatio necessaria est, & patientia cooperatur. Ait Dignus Ioannes in Apocalypsi, se vidisse ante thronū Dei sanctorum innumerā multitudinem, qui amicti erāt stolis albis, & palmæ in manibus eorum, quorum unus clamavit, *Hic sunt qui veniunt de tribulatione magna.* Hoc est quod dicebat Iesus Christus Discipulis & Apostolis suis, *Mundus gaudet, vos autem peribitis & flebitis, sed tristitia vestra vertetur in gaudium.* Opponit mūdum Discipulis, sicuti res omnino cōtrarias ac si diceret: *Ij quid de mūdo sunt, hic gaudijs, solatijs voluptatibus, lætitiis & alacritatibus fruuntur, ideo hoc omne in perpetuum cōuertetur in luctum & mœrorem: mei verò hic tristitia prementur ex qua dehinc æterna gloria orietur & succedet. O falsa mundi gaudia, tam cū in mœrorem & ætūnas veras! O fallacia, atque fraudulenta desideria, quæ in itineris principio, in superficie supernatant, & cum ad portum sunt perueniendi, naufragia percuti ac submergantur, quorum loco intolerabiles atque acerbissimi cruciatus renascuntur!* Ait Salomō. *Extremum gaudij luctus occupat.* Et ut sadum atque malacius gustus & oblectationis malorum & flagitiosū genitorum, in lacrymarum diluvium commutatur: sic bonorum, lacrymarum diluvium, in serenitate lætitiæ & gaudiij cōvertitur. Qui malum aurēū ferere vult, aut quamvis aliam fructiferam arbore, non ramum solum cum folijs floribus aut fructibus serit: hoc enim esset laborem & operam perdet: nec folia decidunt, marcescunt, flores exsiccantur & cadunt, fructus cum ramo ardescunt: autem arborem habere desiderat, ipsam radicē humi figat, quæ cum in arborem redigitur, frondes flores & fructus producat. Hortus est cor nostrum, in quo si ramum ascritis & lætitiæ cum suis floribus & fructu ferere optamus: labor erit omnino incredibilis: quippe qui ex uno solatio alia solatia non nascuntur: Nallus voluptatis ramus arbor lætitiæ redigitur: exsiccatur enim ramus: peti gaudium, & tandem omnia iu tristitia rediguntur. Qui ergo in corde arborem lætitiæ cupit ferere, radices eligat, ramulos verò relinquat. Truncus & radix lætitiæ tristitia est, nō omnis species & genus tristitiæ, verum ea quæ ex memoria mortis & passionis Iesu Christi, ex eius tormentis, & doloribus Virginis matris, ex peccatorum memoria, tū propriorum, quā aliorum, & celestis gloriæ gaudij expiscatur. Hæc tristitiæ radix in animam illam gaudiij arborem, & spiritale solatium commutat. Hoc est quod aiebat Dominus noster Iesus Christus. *Tristitia vestra vertetur in gaudium.* Vnde D. Chrysostomus ait, tristitiam solatium gignere & procreare: D. etiam Bernardus. Lacrymæ inquit, sunt semē gloriæ. In summa, bona tristitia sur-

Apoc. 7.

Prov. 14.

Simile.

calus est & radix boni gaudiij. Illud ipsum dicebat Psalmographus. *Qui seminant in lacrymis in exultatione metent.* Et paulo post. *Euntes ibant & flebant iustitiam semina sua. Venientes autem veniunt cum exultatione portantes manipulos suos.* In alio Psalmo sic ait. *O domine cōvertisti & commutasti iterum meum in gaudium & letitiam.* Hoc dicebat Dominus noster apud S. Martineum. *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.* Preterens & futurum bonorum multum ab eo quod est malorum discepar: tempos enim præsens bonorum nihil aliud est nisi temporalis tristitia quæ in futurum in gaudium æternū in mutabitur. Et contra malorum præsens momentaneæ lætitiæ felicitas in futurum in æternam penam converteretur. Et quæ admodum semini potentia fructus inest: sic in tribulatione cum patientia gloriæ spes aderit. Ideo dicebat Saluator noster apud S. Matthæum. *Beati qui l. C. c. persequentur me propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum.* Vnde Dignus ius tribulationis inferi, ut eos exerceat, & in viam tramitēque cæli calcandum corroboret. Læter aut regula, nisi coquantur igne, quassantur, cōteruntur & liquefiunt quamprimum aquam tangent: cumque videatur ex ignis consumere & in cineres redigere, tunc fortiora firmioraque reddit: sic homo qui fornace tribulationis non purgatur, eū tantillum ærumnarum & afflictionum pensent, exsangui atque debilis conteritur atque cōquassatur: quodcumque eum destruere atque supplantare videbatur, eum cōfirmat. Aquæ quæ laterem mœdificat sunt tentationes, quibuscum impij indurantur & peiores fiunt: boni verò cōferuntur & protegentur. Cedeo prudens Hebræorum Dux, cum magna hominum copiam, ut Madianitas expugnarent, perduceret, ait Deus ne secum duceret, præter eos qui erētis pedibus palma manus biberent: dimitteret autem eos qui sedentes in litore & fluminis biberent. Idem ex decem millibus, tantum trecenti remanserunt, qui misericordiam ab inimicis victoriam sunt adepti. Typus est hic excellens atque maxime considerationis. Quenam aquæ sunt hæc, nisi tentationes? Ecce quā isti Madianitæ, nisi diaboli, mundus & caro, contra quos dimicamus? Qui tentationes persentientes vltro citroque prosteruntur, ignis enim & pusillanimitas præse ferentes retrō manent, nec diuinum hunc Ducelem Iesum Christum Salvatorem nostrum, verum Cedeonem Israelitarum propugnaculum, insequuntur. Ij tantum insistantur, & ab inimicis animæ insignem gloriosamque victoriam reportant: quibus cum tentationis aquæ opponantur, rectis pedibus adstant firmi, impavidi, optimo sermone confirmati, cōstitit virgute armati & communiti. Hi sunt qui strenuè coherant inimicos debellant, & patientia galeati, cum gloria immortale absq. triumphum obtinent. Verum enimverò tentationis aquæ firmæ non possunt transferant & vadari, absque ope diuina. Sed Iesus Christus si quia eum imploret, nihil tenuit, opemque statim præstat. Dedit suum pallium Helias Heliseo, cuius virtute a quas Iordanis fluminis transfretavit. Quenam sunt hæc aquæ nisi tentatio? Ecce quodnam est hoc pallium quod Helias Heliseo dedit, nisi diuinum propugnaculum quo Deus suorum necessitati subuenit? Hæc sunt aquæ de quibus Salomon in Canticis, *Multitudo aquarum non potuit extinguere charitatem.* Vnde fructus tentationum Iulorum colligitur, quæ quantumvis magnæ atque asperæ sint, rectis pedibus onantes & victores fiunt, in charitate, suffultæ. Et eū tentationes atque tribulationes, pugnam ingenerent, pugna verò victoriam, ipsam etiam victoriam,

toriam ingenerent. Hæ sunt feroces illi gigantes quos Deus in terra promissionis reliquit, vt in filios Israel dimicaret, coique bello affluerent. Itaque quemadmodum in pugna corporis, in quo homo sese maioribus periculis exponit: ibi sit etiam celebris victoria: sic in prælio spiritus, eò maiora tentationes & tribulationes sunt, patientia, virtusque robore æquo animo & patienter tolerare: tandem excellentior est corona victoriæ, & æterna remuneratio.

De vicijs Tribulationis effectibus, & quæ voluntate quam fecit dicit.

CAPVT III.

Non Amicus fuit contentus, Incarceratum bonum ex tribulatione manas docere: vt etiam in obediens voluit respondere, duxitque. Quantum ad id quod initio notæ orationis attigit, tribulationem virtutatione dignam esse: quippe qui cum à sapientie limitibus plures faciat transire, dico hoc potius veri in eorum culpam & decorem, non in eam tribulationis: Vt si idem est cum ceram eliquat lateremq; induram, non quod in se durus sit, sed propter oblietorum diuersitatem. Et quod ad modum cum in eodem igne possum odoniferum recte olet, sulfat vero male, aurum expurgatur, lignum in prunas redigitur: & ex eodem vento bona herba dulcem & suauem odorem, ruta verò & absinthium malum emittit, & in eadem arca palea contemtur, frumentum autem purgatur acinidum fitis eadem tribulatione, alij per pollentur, alij cremantur: alij sunt manjues, alij impatientes, alij denique corriguntur, alij verò in petus rount. Sed pluribus eorum tribulatio multum conducit. Et quemadmodum cera fluat & liquefit in igne: pari ratione afflictio & metor cor disponit. Illud est quod dicebat Iob. *Deus multum cor meum.* Poculum quo permulta animalia subtili quadam industria insculpuntur, aut aliquod vas stanneum multis figuris elaboratur, si in ahenum aut caca-bum immitatur, calore liquefit, vi omnes forme & imagines delentur, restatque alia noua forma & figura: sic cor lapideum & emascularum, mundi figuris immixtum, & in ignem tribulationis iniectum, dissoluatur & liquefcat, vanitatem mandanarum figurarum amittit, veterem imaginem relinquit, aliamque nouam retinet: imaginem Adam relinquit & in illa Iesù Christi permanens. Ad hoc nos inuitat Dignus Paulus, cum ait in 1. ad Corinth. *Sicut portavimus imaginem terreni, portemus imaginem ælestis.* quidnam vitiosus tribulatione esse potest, cum ea efficit, vt vitiosum imaginem exanuat, ac spoliemur, & eamque virtutis est, induamur: desertum & abnegamus quodam, vt ad Iesum Christum tendamus & aspiremus: Illud profert Iesai: *Domine in angustia requisierunt te, & in tribulatione marmaris, doctrina tua erit.* Et Iulianus. *Imple facies eorum nimis, & quantum nomen tuum Domine.* Ait etiam Deus per Oseam: *In tribulatione sua mecum confurgent ad ius.* Et per Ezechielem. *Auferetur zelus meus à te & quoscumque uideris amplius.* Quasi diceret, Cum grauitur in te exacerbatus fuerim, te relinquam, neque te emendabo. Vnde sequitur Deum magis esse contra nos iratum, cum minus ægei feri, neque nostra crimina & peccata ponit: maioremque in nos tunc uisionem exercet, cum pari poena nos nequaquam uiscisat. Et e contra singularem amorem & beneuo-

Tamen quartus.

lentiam qua nos persequitur, manifestat, cum flagellis arque persecutionis virgis à nobis poena ex-petit. Vt ipse ait in Apocalypsa. *Qui diligit carnem,* Et in Psalmis de tribulatione loquens: *Gloria mea ad me, & exultationem eam, cum ipse sum in tribulatione: eripiam eam, & glorificabo eam.* Et per Iesam: *Cum transieris per aquas, tecum ero, & flamma non operietur te: cum ambulaueris in igne non comburetur, & flamma non ardebit in te.* Hoc accidit Hebræis, cum mare rubrum transierunt, & pueris Babylonis cum mare innatam flammam ardentem insecuti fuere. Por-tat Deus occurrere, ne tres pueri in Fornacem Babylonis præcipitarentur: sed maiorem gratiam & fauorem illis contulit, cum eos immitti permisit: vt post eum ignis nullo modo eos læderet, quam miraculo quodam efficere, ne Babylonij possent eos illic immittere. Maiorem etiam gratiam Deus nobis confert, cum agere tribulationibus permittit, patientia nos confirmans, quæ si nos redimeret, aut ab ipsis tribulationibus eriperet: quippe qui, cum liberati atque incolumes euasimus, eas obliuioni tradimus. Et quamprimum huiusce procellosi maris fluctus in huius mortalitatis uitæ nauticam prorumpere persequimur, extendis brachiis accurrimus, vt fortes & potentes ipsius misericordie anchoras arripiamus, ita vt nobiscum habeamus, & retineamus: Hoc uoluit denotare sacra Scriptura cum ait, Regem Babylonis uidisse tres pueros in medium flammam progredi, illosq; sanos & integros Deo laudem & gloriam intonantes, quarto simili filio Dei conuomitatosque cum uindicta, & constructi inijcerentur, atque præcipitarentur, erant tamen soluti. Quippe qui tribulatione quam cum patientia subimus, efficit, vt Deus nostrum sit propugnaculum ac defensor: vt liberissimus, & à coris, sollicitudinibus & impedimentis huius seculi sumus expediri. Quocirca sapientes uiri afflictionibus & ærumnis lætantur, relique secundas timent ac formidant. Assimilat Dignus Hieronymus tribulationem ceto Ionæ, qui cum alij putaret eum absorptum vt deuoraret, deglutit vt conficeretur, atque iueretur. Ait D. Gregorius, sicut fumigationes atque Sabæ odores, ardentibus granis & tædis diffusæ, vim pretiosæ & fragrantis odoris effundunt: sic sancti uiri persecutionum procellis expositi, virtutis eorum vim testantur. D. Bernardus, Quemadmodum (inquit) lana, succidi, excuti & loi a fieri debet vt pannum aliquod perputeum ordiatur: ita hominum uita persecutionibus turbanda & concutenda est, vt conscientia nitida, pura, & lympida, excellentior appareat. Ait Gerfon tribulationem aquam esse diluui quod eò inundatur ac inflatur, eò arca Noe, quæ anima est deuota alius in celum dirigitur. Ait Theodoretus hoc esse truncum aut radicem abscisam refecare aut amputare, cum iustus perturbatur & persequitur, ex quo plurimi periculi & exuberantes succuli emancuntur. Ait D. Gregorius Nazianzenus, Antiquos arborem, quæ cum morte ueneret, effinxisset: eò enim exscindebatur, eò succulos copiosiores, uiridiores, & uberosius emittebat. Ita vt in ferrum bella gereret, more curaretur, & consummata cresceret. Hac arbore, inquit, allegoricè uis uisus intelligendus est, qui tempore persecutionis floret & creuit: nam patientia, constantia roboris aliarumque præstantium uirtutum materiam suppeditat: & quæ abscinditur, concutitur, & refecatur, tandem magis ramos extendit, dilatat & excrescit, cum sit fauore grante Deo ornatus & locupletatus. Illud ipsum ait D. Ioannes Chrysostomus, uirtus, cum fert ac patitur, tunc uictoriam consequitur.

Vnde verus illud Proverbum: *Virescit valere vir*. Dignus Augustinus ait eam esse sicut ignis, qui cum adhuc exiguis est, minimo venti flatu extinguitur: sed cum maior fit, eo ventus vehementior, impetiusque grauior est, eò magis accenditur. Sic quisvis imperfecta virtus, quæque nascere incipit, multoties quadam tentatione, & tribulatione exstinguitur: quem primum tamen homo diuino amore ardens inflammatur, tantè maior & vehementior, tantè magis charitatis & constantie flammæ augetur. Alio loco ait nos scire debere, Deum esse solum, & tribulationem non esse pro nostra damnatione supplicium, sed salubris pro nostra salute medicus, & remedium. Et quemadmodum excellens chyrurgus, ignea cauteria malo apponens, quamvis prima fronte ulcerare videantur: nihilominus si recte considerent cetera & secuta cõtra vulnera sunt temedia: sic tribulationes, licet dolores, atque intolerabiles mœores appareant, saluberrima tamen sunt contra hec mala antidota. D. Gregorius, Afflictio (inquit) ianua est, qua regnum colorum ingredimur. Testatur etiam & affirmat Dñus Ambrosius, si patientia toletent & feratur, eam beatam esse, hincque felicitatem iuxta diuinũ iudicium, exoriri, vbi aliquod malum omen iuxta humanum iudicium imminere sentitur. Ait: *Actus nos in hac vita posse beatos effici: in eo solum, ne iudicio mundi esse videamur, qui in fallaci prosperitate, felicitatem reponit, iustus verò in tribulatione patienter perpelli. Physici ferunt quædam animalia esse quæ solam elementis vescuntur: utpote Talpa terra, Pisces aqua, Chameleon aere, Salamandra igne. Nullam differentiam in his tribus primis auctores constitunt, solum in Salamandra, quidam enim aiunt vermiculum esse, aliis compositum, qui in vitriariorum fornacibus progignitur, ac nutritur, quæ continnis ignis flammis exardescit. Alij verò secus esse illud animal quod descriptum videmus, quodque vulgari modo Salamandram vocamus: quæ nisi tempore magnarum & frequentium imbrum apparer. In ea sententia Plinius in 10. libro sue vniuersalis historię. Hoc quaecumque sit, compertum esse animal quæ medijs flammis videtur. Sic iustus homo & charitatis accensus, in medijs ardentium prunarum tribulationis rædis vitam degit. Quemam Salamandra erat Dñus Paulus qui in ignem tribulationis immitti gloriabatur, ut ipse testatur in Epistola ad Romanos Plinius 16. sue Historię naturalis libro, narrat, quandam esse arborem quæ vocatur Larix, quæ nunquam ardet, cùmque in ignem iulicetur, velut firmissimum saxum induratur. Recentent historię (vbi effert Cælius Rhodiginus 6. libro lectiõis antiquarum) Cæsatem hanc arborem in ciuitate Lariensi expertum fuisse, vbi iussit, ut in turrim ex ligno huius arboris constructæ & compositæ ignis immitteretur, quæ cum flammis vdiq; circumdaretur, nunquam ardet voluit, sed in medio flammarum firma & incombusta permansit, neque vlllo modo fracta aut disrupta fuit. Quemam turtis, Lariis erant sancti & præstantes Apostoli, qui in medio æstantium flammarum persecutionum iactati, nec tantillum patientie ab eis dimouebatur: sed ut narrat D. Lucas: *ibant gaudentes & confitebatur Consoley, quoniam digni haberi sunt pro nomine Iesu contumeliæ pati.* Hic rubus, qui vt narrat Sacre Scripturæ, flammam emittebat, neq; comburebatur, quoniam Deus intus erat. Quidnam hoc præter alia mysticia vult*

denotare, nisi iustum cuius in anima Deus residet & permanet, posse tribulationum igne ardeat & diuixari, non autem deminci Ardebit, sed non consummabitur, excutietur, agerabitur, quassabitur, & debellabitur, firmus autem & constans permanebit. Non abs re hæc vido in spinoso rubo ac seuie apparuit, non autem in aliquo alio arbutio, siquidem iusti spinæ sunt tribulationum. Et vt ait Dñus Paulus in 1. ad Timoth. *Omnes qui pñt volunt vincere in Christo Iesu, persecutionem patientur.* Lege Scripturam, tam diuinas, quàm humanas, & præstantes insignesque virtutes & sapientia viros peracerbas & infinitas tribulationes adiuuasse comperies. Quemadmodum magni pisces in spinosis maximis, atque salsa maris vndis nutriuntur & conseruantur, parui verò in rivulis asique dulcibus ita magi & præstantes viri in magno & spinoso tribulationum pelago aluntur, quique fragiles sunt & pusillanimes atque animo imbecilles, in aquis dulcibus, voluptatum & deliciarum delitescunt. Et veluti nullum esse ferrum quantumvis durum quod ab Struthocamelo non deglunatur & digeratur: sic nulla est tribulatio, quantumvis rudis atque aspera, quæ à virili, constantique natura non absumatur, aut excedat maximum voluptatem cupiendo pro Iesu Christo pati: vti cum illo in gloria celesti regnemus: Huic rei conformis est Apostolus ad Timotheum. *Si sustinueris, & conseruaueris.* Illud est quod ait Dñus Chrysolomus, Vultine regnare cum Iesu Christo pro Iesu Christo patiamini. Et quamvis tribulatio suapte natura rudis, aspera & amara sit, nihilo secius considerandum nobis est Iesum Christum, Redemptorem nostrum, eam degustasse, sanctoque Apostolos & martyres, alioque sanctos viros medium eius ardentium flammarum penetrasse ita vt nunc quiete, & eterna felicitate beatitudine perfruantur. Si fortis aqua putrida & insipida per venas & viscera terre leuis & optimæ meet, fluens & per dulces, suasus & medicinales herbas currens, asperum & gustum & saporem amittit, in aliūque gustum dulcem & incundum cõmutatur, semper in dulcedine, sapore & suavitate permanens: sic est tribulatio, quæ quamvis suapte natura sit aspera & acerbata tamen terra quæ permeat, radices, & plantæ quas transcurrit, considerentur: & per quas effluit, lymphidissimæque Iesu Christi & sanctorum suorum oleis inundantur, in hac quidem gustum dulcem & peramum reperies. Ait Dominus noster, arctam esse viam quæ ducit ad vitam, quæ verò ad mortem latam & diffusam: vnde sequitur eos qui celestem gloriam ingredi cupiunt, multas tribulationes adire oportere: sed eadem tribulationes lætitiæ, voluntatem & gaudium afferent, cùm Iesu Christi vestigijs insisteris: hancque viam ducere ad vitam, & pro eterna gloria præparari, arbitramini. Ea propter ut huic angustio itinere, difficili, anfractuibus & præcipitiis pleno adhereremus: debet tantum viæ quam traiauit atque cõiunxit. In libro Sapientiæ scribitur, *Inim deus duxit per vias rectas, & ostendit illi regnum Dei.* Et quamvis sint illi labores declarans Scriptura, paulò post ait: *Honestas illam in laboribus, & completi labores illius.* Vnde liquidissimè constat labores & tribulationes eterne felicitatis esse vias, si virtute patientiæ & ipsi patienter ferantur & perpetuantur, quæ non solum tolerabiles efficiunt, verum etiam dulcissimos, atque iucundissimos. Vt enim vita fulsissimæ perne est: ita etiam virtus sive seipia gaudium & solatium propagat.

*De bene ab Afflictione allati, iuxta Gentilium
testimonia.*

CAPVT V.

Tribulatio res est aded magna, ardua & iduranda, vt non solum eam Christiani legatuliunt: sed Gentiles etiam persentiant, & experti fuerint. Ait Seneca, nul-

lam maiorem esse tribulationem, nullamque vehementiorem atque acerbiorē afflictioem, quam eos rebus nūquam incumbi, aut irerit. Alio in loco ait, Non humana felicitate indigere, beatā nostram esse felicitatem. Ait Bias, Eum infelicem esse qui infortunium tolerare nequit. Ait Diogenes cum magis infelicem, qui maiorem naat opterem, vt fortunetur. Et Epictetus, Perfer & patere. Hæc sententia aded grauis, letia, & magni momenti est, vt meo iudicio, omnem in se philosophiam moralem comprehendat. Vt ait Aulus Gellius lib. 17. no. 1. Ait. Marcus Marcellus primus qui Corcos debellauit & subiecit, templum Romæ construxit, quod Tempestati consecrauit: quippe qui cum fluctuosus atque spumosis Maris Mediterranei vndis exagitaretur, inter Corcos & Sardiniam, ex illius furorē & rabie incolumis euaserit, vt antiquæ narrant hystoriæ, & refert Fuluius in suis antiquitatibus. Videtur hunc Marcellum tribulationem adeo excellentem sensisse, vt ferè censeretur adoranda. Poly crates narrat, & recenset etiam D. Anthon in suis paribus Theologalibus, quod cum ab alio inioris affectus fuerat, læsiorem respodisse, Amice, profer & fac quicquid volueris. Ego enim imperai auribus meis ne audiant, lingæ ne loquatur, sed taceat, cordi denique ne commoueat. Quidam magis diuinum dici possent, aut quædam sublimior & celsior philosophia possent excogitari: Lacellus abique iniuria permālit, & aggestos iniuriæ affectus est. Qui detrudere volebat, subactus, & quem denigrare volebat honorē arque virtutē cumulatus remansit. Et enim nulla maior esse malis ac flagitiis hominibus infamia potest contingere, quam famam honorum obtere, neque maior gloria pro bonis, quam ab impijs persecutione affici. Narrat Xenophon in sua Oeconomiam, Socratem dicere solitum, inimicos vtilia esse suppellectilia & oramenta si tūc vi & præualere sciremus: Ita vt inimicos quoque numerum pretiosorum thesaurorum adscribat. Istud optimè persentient Scipio Nafica, cum post Carthagini euerfionem Romæ æmulam & inimicam, in Senatu protulit, Carthaginem cum felicitate atque rebus secundis ornare, plus prodesse Romæ quam cum esset labefacta, atque diruta. Quippè qui inimici frænum quoddam asperum erant, vt effrenatos atque indomitos appetitum cursus auerterent. Sic narrat Titus Liuius, licet Valerius Maximus hoc didicim Quinto Marcello tribuere voluerit: vnde consequenter conuincimus, quamuis mali atque facinorosi homines nos perturbare atque persequi velleant: nihilominus possunt famam nostram vilo quodam modo deturpare, aut obscurare: imò potius sibi ipsis dedecus & ignominiam fabricant, & cum nobis nocere arbitrentur, vilitati nostræ plurimam consulunt. Excerptis inde Plorarchus subiectum & argumentum librum componendi, De vilitate ab inimicis nostris capiendi. Cordati atque sapientes homines iniurias, & consumelas in eos à scelestis illas flocci faciunt: recontē verò æqua-

nimitet & patienter eas ferunt, nec villo modo disporant aut detrectant, quominus à vero tramite detinere optimarum & candidarum cogitationum & propositorum impediatur, aut deflectatur. Itaque quod magis angustæ atque permolestæ tribulationes obiciuntur, eò inuictos animos magis excitant ac impetunt. Præterea in præstanti virtute perdiscenda, sese exercent & accelerant: optima enim sapientia eos edocet & instruit, quod vltieris progrediantur. Hoc ipsum volebat significare Homerus, angustos & perdifficiles Vlyssis labores describens, dicēsqne eos omnes deuicisse & superasse, quinimò ex omnibus periculis euasisse, quoniam secum Deam Mineram ferebat, eaque comitabatur: quàm Gêtes inter falsa eorum simulachra pro Dea sapientie & scientiæ colebant, ferebantque illam esse Virginem, vt libidinem capitali odio sentiant prosequi eliminarent. Hoc ipso denotantes nullo labore, nullas ærummas & tribulationes esse, quæ ab hominibus non oppressantur aut vincantur, dummodò sapientia, virtute, & constantia præditi sint, & ornati. Hic est equus Pegasus quo Bellerophon asidens omnia monstra, quorum præci Poetæ in suis fictitijs fabulis perpetuum posteritati memoriam reliquere, dimicabat. Hic est clypeus & scutum quo caput Medusæ infixum erat, quorum coruscanti obtutu, si qui oculos temere in id desigebant, in saxa subito commouerantur. Hic Philosophicis fabulis atque hystorijs permixtis, Antiqui nos docere voluerit; vt quicumque in sapientiam oculos mentis erigerent, eius vestigijs insisterent, præceptisque sese informantes, aded firmi in virtute constabilerentur, vt merito firmis atque solidis saxis comparari possent, quæ nec malicorum laborum & tribulationum scitibus frangi possant: pro comperto & rato habentes, propter virtutem afflictionibus exasperari multò, melius esse, quam gaudijs & delectationibus propter vitium exhalari: & quāto maior prosperitas mundi est, tantò magis pertimescenda est, & econtā quāto crudelior & furiosior aduersitas, tanto magis ea laodari & gloriari debemus. Hoc ipsum volebant effingere eum Solem aquis salis, Lunam vero dulcibus pacis affiebat. Per Solem hominem sapientem & tenacem intelligimus, qui calefacit & resplendet, eludēque formæ semper remanet: per Lunam vero ignorantem, vitiosum & inconstantem, qui lumen & splendorem nullomodo recipit, præter eam, quam Sol illi communicat, quæ etiam frigida est, nunc plena, nunc vacua, varia, & mobilis. Per aquas falsas tribulationes & ærumnæ significantur: per dulces, delectationes, gaudia & voluptates. Hæc igitur huius allegoriz interpretatio est, vt homines magni & præstantis ingenij licet erecti & heroici virtutis operationibus sublati, fallaces & inanes delectationes, ac momentanea gaudia coniemnant, æstimentur & in tribulationibus ob virtutis honorem gloriarentur. Et econtā homines solidi, herbæ & ignari, voluptate & libidine corrupti, cum oculos mentis semper rebus terrenis & caducis delectentur & defixos habeant, lubricis voluptatibus, inanibus & mendacibus delectationibus mōndique prosperitatibus pascentur, & inebriantur. Denique impli vitam suasque afflictionibus lamentantur: nec modum aut mensuram veræ lætitiæ ac perfectæ quietis adhabent. Et boni maiori ex parte contenti, exsaturati & solati remanent: quippe cum inter eorum afflictiones & mœrores dolcem gaudiorum & solatiolorum fructum degustant. Vri aque amare & salis licet in dulcedinem fuisse commutatur, cna

ella noua sale plena iis immitteretur: si etiam si pericula, detrimenta, supplicia, angustiae atque mundi ægritudines nomine serico compelenſa in dulcedinem & suauitatem conuertantur: ū nostri cordis vas, medio illocum positus, gratia innouetur, & ab omni peccati macula expiatur, & sale veræ sapientiae impletur, aquæ amaræ nostrarum tribulationum dulcescent, & in medio earum refrigerium singulare perſentient. Verūm si vas sit vetus, fractum & absque sale, gustus erit amarissimus & acidissimus. Et quamuis impij & flagitiosi, sua detestanda & execranda facioſa parent: absque tamen dubio boni maiori delectatione & gaudio afficiuntur, cū hoc gaudium non possident, quam impij iis fruendo, eaq̃e possidendo. Talis est sententia Socratis à Xenophonte relata, cūm dicebat: Non minorem animo percipere delectationem cūm a re quapiam abſtineret, quam ij qui graui atque infinito labore & sollicitudine obtinerent, multoq̃e minorem dolorem & passionem sentiret, cūm ea caret. Idcirco nec prosperis nec aduersis inſoleſcebat, sed vacuus & liber passionibus permanebat, quæ libertas mirificam admirandamq̃e constantiam eius animo ingenerabat, vt omnes auctores qui de illo perſcripserunt, maxime etiam habiti sunt. Hæc fuit in Philosophos Orientalis sententia, vt narrat Paticius Siennensis in suis libris de Repub. vt ij qui æquanimiter gaudium, molestias huius vite, ægritudines, & terrores ac apprehensiones mortis, contemnerent, ac minimi facerent, nullomodo seruitutis, aut captiuitatis iugo possent adstringi. Et quoniam ij qui hæc dona gratiaq̃e possidebant, iusti erant ac prudentes, esse tamen liberos, de iis ferebatur, & econtā impios esse, ignaros, captiuos & seruutis iugo alligatos. Socrates hanc docebat doctrinam, ex quo Cicero exhortauit, & in suis paradoxis proposuit: ij etiam qui Philosophiam Platoniam sunt inſecuti, tam antiqui quam moderni: qui hæc in parte vniuersim consentiunt, nimirum sapientes & virtute præditos, succumbi aut collabi laboribus, prælijs, inſultibus non oportere: sed forti indefessaque patientia, obuiam prodeant & virtutis trinare præmuniant, fœdasti & fulti potenti firmæ constantia, magis tribulationibus, quam falsis delectationibus congaudeant. Nam tribulationes virtutum sunt conseruatrices, venæ & vasa, vbi dulcis liquor memorie quales sumus, asseruatur: falsæque lætitiæ quibus visorum aculei affiguntur, & vasa vbi obliuionis poculum latet, quo absorptio, & delibatio, à nostrorummet memoria prius auocat. Itaque asserit Petrarcha in proœmio Remedium contra fortunam, multo difficilius atque incommodius ouis placida malicia, quam tempeſtatem & procellarum tempore ducere: & quò magis fortuna aridet, eò magis res secundas & aduersas terrore atque timore concuti. Non equidem hoc iocuria dicebat: quippe qui quotidie oculis intuemur, pleneque omnes sunt liberi, plures Tribulatione seipſos lucrifaciōe, qui postea in profunda gaudij & voluptatis abyſſis præcipientes ædij perire: prælaræque eorum cogitationes & facinora submersa sunt in sudo placidoque suæ maliciæ mari, qui diu furiosi & rabidi suarum aduersitatum vndis fuisse asseruati. Notabile habemus exemplum in Davide, quem seruo sacre Scripturæ cum persequeretur atque perturbaretur iolimo Saul, qui enecandi potestas erat peperciſſe, & cum prosperis rebus gauderet, amicū & familiarem eius Vriam vita priuauit. Noo igitur res secundas expectet, aut aduersis desperare oportet: sed

prouida prudentique sagacitate qualecūq̃e acciderit, subire, ne maliciæ tempore superuacuo acciderit, immodico gaudio inſoleſcamus, & procellis, ærumnis & tristitia demittamur. Et quemadmodum peritus Lutor, dexteritate suā ludum solet, & satis commodè disponit: contra verò inſoleat atque imperitus, felicem aleam vt perdat, deferat: sic furberbi & arrogantes astutia & dolo mundi ludos ita reserant, vt fortunam ludi luereant, ignari verò & improvidi cū bonis suis abutantur, ea dependant. Scipio Nafica cum esset Consul Romaus à Carthagineusibus inimicis mari interceptus esset: sed cū captiuus detineretur, tanta prudentia & sapientia vsus est, vt incolumis euaserit, & ex captiuo rursus Consul Romanus factus fuerit. Econtā Polycrates Samiorum Rex tanta felicitate positus est, utique à fortuna (vt ferunt) dilectus, vt videretur nulla re indigere. Vocis enim & desiderij omnino satisfaciebat: ita vt ab illo diceretur, eius potentiam & æqualitatem pati passu incedere: donec quandam volens experiri iacturam, & ad quid conducebant ærumnæ, auolum pretiosum, immensæque valoris quem multum æstimabat, in mare proiecit, vt eorū iactura & priuatio illos quendam dolorem imprimeret: sed paucis post diebus eum in visceribus piscis reperit, qui pro edulio suæ mensæ fuerat paratus. Tamen cū prospera fortuna vt nesciret, ab inimicis fuit captus, et subito se regno spoliatus, famamque eius gloriæ & splendoris obscuratum perſpexit: donec collo suspenderetur, mortuq̃e ignominiosa in supremo montis Mascalæ manibus Oronis sui aduersarii vitam finire: cuius caro vulturibus & animalibus cæteris carniuoris exponeretur, vt narrat Strabo decimo quarto libro, & Valerius Maximus 6. permulctio alii. Martius Romanus, vnus ex bellicosissimis & inuictissimis Romanis Ducibus ab Anthonio exilio pulsus & proſcriptus fuit, quoniam Bruti partes fuerat inſecutus. Et cū pluribus aliis bello Macedonio in carcerem coniectus fuisset ab Anthonij satellitibus, finxit se esse captiuum, pecunia itaque à Barbulo emptus est, qui eum cum Romam duceret, agnosceret, in pristinam plenamq̃e libertatem restituit. Dehinc idem Martius tanto fauore, & amore ab Octauiō dilectus est, qui Anthonij amicitia vtebatur, vt ad gradum & dignitatem Prætoris perueniret, quæ dignitas erat, sicuti nunc gubernatores vocantur: Sed paulo post rota volubili atque inconstanti euerſa Anthonius ab Octauiō fuit debellatus & detrusus, amicusque Anthonij parim interempti partim spoliati sunt: cumque Barbulo mortem perhorreſceret, ne interuoluceret se captiuum reddidit, venditorūq̃e ultimo licitatoris, & emptus à Mario qui paulo autē suus captiuus extiterat: neque à Mario dignotus est, quippe qui captiuus habitu indueretur: sed quamprimum uoluit, eum & seruutis iugo & xemir, liberūq̃e dimiſit, tantōque amicitia vinculo cum Anguſto copulauit, vt in dignitatem Prætoris promotus fuerit, insignique honore & reuerentiæ Romæ habitus. Belſarius Imperatoris Iustini Dux, cum Vandalos debellasset, de Perſis triumphum egiſſet, & à Barbaris Italiam liberaſſet, caloniatores & inuidi maleuolo quodam animo auribus Imperatoris fuſurarunt: cūq̃e in eius suspitionē veniſſet, rebus ita feliciter & prælaræ gestis, verensque ne Imperium inuaderet, eum oculorū vīſu priuauit, & omnibus suis diuitijs spoliavit. Denique in adeo miseram viuendi conditionem fuit reductus, vt non longe ab itinere caſam humilem conſtruxerit, vbi à viatoribus cibum emendicet: sed

his verbis, vixit confer elemosynam inopi Bellisario, quem virtus ad virtutem eueit, deinde ob-
cucavit. Huius historiae Procopius & Rutilius Tex-
rot in suis Officiis sunt auctores. Sunt haec mundi
facinorosa & fraudulenta deli, haec est eius consuetu-
do, haec sunt mutationes. Et non solum tempore hoc
lapsum homines petteret, verum ciuitatibus etiam
& aedificiis, vt cum ipsis collidere videatur. Erat
olim Romae quaedam radius atque aspera carena, vbi
et caterei mancipari & atrocibus criminibus con-
uicti alligabantur, & constringebantur. Cumque
quidam misera atque egeno mulier, quam fame pe-
nite conceperant, detineretur, filia quaedam illius
vt eam inuideret carcerem petiit, & cum à custode
eam semel in die visendi licentiam obtinuisset, dū-
modo nulla edulia suppeditaret, quociescūque car-
cerem ingrederetur vi matrem videret, à ludicribus
& custodibus accuratè scrutabatur. Qui cum incar-
cerata tam diu absque alimentis vitam degere per-
spicerent, longinquitatis viam causam sagaciter per-
quirent, atque filiam quociescūque ingrederetur
matrem visendi causa, vberum suorum lac ei porri-
gere mammaeque filiae matrem sugete, conspexere,
quo modo eam sustentaret & enutrieret: qua te ad
Romanos petlata filia summis laudibus fuit cumu-
lata, & ob admittendum filiae pietatis amorem, at-
que respectum, mater à vinculis soluta in pristinam
vix libertatem euasit, fueritque constitutum atque
ad Senatū promulgatum, vt in posterum ambae
publico Reipub. aeterno alerentur, & cathena exio-
de extraheretur. Quo facto, ea hac domo Templum
Pietatis consecratum fuit constructum atque aedifi-
catum, & deinceps temporis progressu, hoc Pietatis
templum fuit in Theatrum ludorum commutatum,
quod vulgari modo Theatrum Marcelli vocita-
batur. In super fortuna aila rursus reuolubili rota mōdi
statu reuoluit, ita vt aliorum atque superior pars Thea-
tri conuerteret, & iuxta muros & parietes qui restant,
quodam Palatii creta fuerit quae sepius vidi,
quod loci manifestationem tunc temporis facit Cardina-
lis Sabellius D. Sanctissimi nostri Papae Vicarius,
vbique res & negotia Religionis pertractantur. Vi-
de igitur (quæso) mundi mutationes: ex crudeli-
tatis carena in Templum Pietatis redire, & ea tem-
plo Pietatis, in Theatrum ludorum obsecratorum, &
ex loco prophano in domicilium pudoris, sanctitatis
& virtutis, & Palatium Vicarij Romani commora-
ri. Mō est ita, qui pecoribus pro pasta relinque-
batur, vbi dehinc Roma collocata fuit, celisque &
superbis aedificiis condecorata: nunc verò mons ille
opacis sylvæ & arboribus syluestribus contegitur, &
pecori atque animalibus pabulum praebet. Denique
mons ille in eum ipsum statum, quo ante Romulum
& Eneas drum fuerat, rediit: nunc verò nulla super-
sunt vestigia, nisi quaedam parietes, atque muri rui-
noferi & conglomerati hedera, vepribus, & ar-
bustis reeti: inter quos quaedam antiquitates repe-
riuntur, qui quid olim extiterint, demonstrant.
Quid amplius restat, nisi quid mundus tante vicis-
situdinis, reuolutionibus & mutationibus vtatur,
vt quod tempore quodam pro vili, obsequio & desur-
sum habetur, alio honore & existimatione perorna-
tur? Quodam Nobilis cōm diu quodam reum capi-
tium & incarcerationum derelinquit, ferreæque cate-
na ingenti lapidi affixa colligasset, tandem permisit,
vt dissolueretur & in pristinam libertatem resta-
tueretur: ea tamen lege atque omine, vt annulum
manu gestaret cui gemma includeretur, in signum
& memoriam ceteris: qua lapidi vinculis & conne-

Tenui quatuor.

nas fuerat. Vnde quidam asserunt annulorum vsum
suam originem & initium sumpsisse: quod itaque
ludibrij & dedecoris causa fuit inuentum, nunc pro
ornamento honesto laudabili & pretioso habetur.
Quod olim in signum captiuitatis & feruitutis visu-
ueniebat, nunc pro plenæ libertatis testimonio lu-
minit: quod abiecit & vilipendit egelatis proba-
tione fuit excogitatum, ouis maximam atque o-
palentiarum diuitiarum indicium est. Denique quod
infamiae & ignominiae vertebatur, nūc excellens ma-
gnificæque gloria aestimatur. Prius boæ atque diæ
quā materia mihi deficerent, si figillatim, mundi
varietates & inconstantias vellem percensere: &
quam multi placida malacia perierint, & procella-
rum tempore incolomes euaserint. Nullus igitur in-
solenter gaudia ficit: immoderatæque sollicitudi-
nes & angores pertimescat: quippe cum inter acer-
borum dolorum vim, quondam ipem quietis æter-
næ animo concipiamus.

*Annuli
iurata
foculum
quasi eam*

De virtute, & in qua potissimum consistat.

CAPVT VI.

Erbis Amici multum intentus incarce-
ratus adhæsit, & si quædam oratio posset
labefactare, hanc præ ceteris in illum
primas attingere posse videatur: nihilomi-
nus sic respondit. Quod ex promissis cum mitior,
tum etiam animo perpeo: verum aliquando adeo
substantes atque vehementes ærummæ meis animis
obueriantur, vt nullo vnquam pacto possum resiste-
re, potissimum primis earum impetibus, cum me
captiuum immerito conspicio, dedecori & vitupe-
ro expositum, meamque honorem cum debito offi-
cio perfundus sum, exprolo atque demissum. Duo,
sicuti scis, fuimus, quodque oobis accidit, disputa-
mus & contendimus, ego quidem ratione, ille qui-
dem nulla occasione: ita qui aliquo iudicio pollent,
existimant: maleuolus tamen atque molestus mundi
ventus mecum adeo à diametro pugnat, vti quæ
ac prosperis rebus illius ita feliciter aspirant, vt eod-
em instanti atque tempore ambo fuimus ille quidē
saluus atque incolumis, ego vero perditus, atque
perfundus. Maxime vellem digittiarum quas in va-
stissimum atque immensum pelagus cieci iacturam
facere, si protam tantum naui honoris hoc pro-
celloso tempestatibusque agitato stinere possem à
fluctibus eripere: quamuis vndis fluctuans huc illic
votis circummoluerer, dummodo portum possem
appellere. Sed mihi videtur hoc nullo modo eueni-
re aut accidere posse, præsertim cum hanc Tribula-
tionem videam latam atque certam mei perpetui
dedecoris esse viam. Quomodo igitur ab extrema
solitudine & angustia possum vacare, cum me in
hoc horribili sordido & angusto carcere detineri
conspiciam? Nunc rectè video (inquit Amicus) mea
consolatoria verba foribus tuarum aurium inherere,
nequidem lumen cubiculi animæ attingunt. Por-
rus deberes gloriam cum carcere detineris Diuum
Paulum imitari, qui in tribulationibus gloriabatur.
Et cum multis insignibusque nominibus ac multis
donatus, videtur mihi ea vobis tantum facere, quam
ob amorem Iesu Christi carceri mancipari: & cum
seipsum nominabar dicebat. *Re Paulus in Domino Rom.*
carcere detentus, Paulus ob amorem Christi incarcerationis,
sicuti multis in locis suarum Epistolarum
f. ij

Nervus 2

Dion 4

Iob 2

videre est. Nullus inquam fuit Rex aut Monarcha, qui capiti coronam & diademata aureum gestare gloriaretur, quam D. Paulus pedibus, ponderosis compedibus circumcludi. Sic erat bonus ille Ioseph carceri detentus in Ægypto, qui nihilominus spiritali quodam gaudio afflicti cessabat: siquidem, equum in carcerem sententis iudicis concessus fuisset: nihilominus liber & immunis erat suapte puræ & insontis conscientie sententia. Quamvis maior consolatio aut gaudium homini potest in hoc miserando tenerrimo obo contingere, quam si sapientie edictis confirmati, ut cum Deo bene sit. Optimus ille sanctus Propheta Ieremias carceri quidem detinebatur, sed divina consolatione recreabatur. Iustus Daniel in foueam leonum concessus est, qui tamen cōstitit atque immobilis permansit. Virtute eximius Iob in sterquilino stratus, indeque mūdum, carnem & diabolum oppugnabat. Lairo bonus in Croce suspensus atque satus erat, indeque paradysum locrabatur misifico oblectatus gaudio, quod illud supplicium ad perpetuum gloriam obrinendam subiecit. Denique ulla est crux, labor, carcer, aut qualisunque locus, quantumvis durus & intolerabilis videatur, quod homo recte consolari non possit, si ea omnia cum Iesu Christo amplecti, exardescat: pretiosumque lignum Crucis amaris mundi aquis velit irrigare, quas sunt tribulationes, quas passionis Iesu Christi memoria sapidus reddit, dulces, & peritundas. quid verbis opus est, nisi, quo pacto impij Iesum Christum Deum nostrum & Salvatorem apprehenderent. Apprehenderunt eum qui illos erat libetatus, damnarunt eum qui illos erat absoluerunt, inserfecerunt eum qui illos erat cedere prurienti adiudicant morti vitam ipsam. Elegerunt Barabam vt liberaret donaretur, qui Iudeos trucidabat atque latrocinebat, morem autem Christo inflixerunt, qui mortuos ad vitam reuocabat. Absoluerunt damnatum, & damnarunt innocentem. Vitam iij qui mortem comederunt relaxarunt, morte vero authenticam vitam affererunt. Quocirca cum mundus tot tantisque imperiis in suum Dominum paratis, quid speras facturum esse in seruo? Et quantum ad illud quod conquereris hac molestia cruciari, propterea quod eare ad quam ratio adstringebat, perfungebaris, ab ipsa rationis norma legissimè aberras. Nam cum homo, qui ratione tanquam optima Juce, & ob amorem Iesu Christi eius vestigiis insisteret, ac passibus incedit, mulum honoris adipiscitur: quamvis ingratus mūdus nullus in eum referat: & econtra homo nequam & flagitiosus temere atque insolenter ad laram vitiolorum viam percurrit: quamvis in supremo apice & honoris cumulosos cōstituitur. At Plato honoris essentiam esse dignitatem virtutis apiam: idem Virtus honoris est & ad honorem spectat, & in suam definitionem, tanquam id quod illi substantiale est, ingreditur. Quare loquitur honorem oon possi absque virtute acquiri. Memini, cum quadam vice Romæ degerem, in subarbijs extra moenia templum Divi Sebastiani inuisisse, ubi plurimæ cavernæ & speluncæ, quæ olim multorum sanctiorum habitaciones fuerunt, & Calixti Cimeterium, in quo multa corpora horum gloriosorum Martyrum conspiciuntur, qui multa horrenda atque innumera tormenta perpessi sunt, & è morte quam in hac terris edierunt immortalitatem in celis sunt consecuti: in hoc etiam loco permulxæ alia sunt reliquæ. Et cum per viam, quæ porta Appia egreditur, quæque anagninis Capena vocabatur, hunc verò S. Sebastiani deambularem, contue-

rer que plures patietinas & ruinofos muros vetustiorum ædificiorum ab hominibus vt corpus sine anima desierorum, pluresque etiam eorum omnino euersorum & ditruorum infinita, & augusta monumenta & sepulchra Gentilium, de quibus Cicero in prima Tusculana loquitur, nonnullas etiam antiquitates vixi quidem peritundas. Memini, inquit, melegisse apud Fulvium, in libro, quem de antiquitate Romana composuit hunc esse verum locum in quo Prisci Romani Templi virtutis & Honoris oclum crexerunt, tanta cum industria & artificio, ve nullus in illud Honoris ingredi posset quin per id Virtutis transiret: interim recordor etiam me hoc legisse apud Diuum Augustinum in quinto lib. de ciuitate Dei. His rebus Prisci illi voluerunt denotare, quemadmodum nulla virtus erat potestate verum honorem nisi per virtutis viam attingeret: pari ratione virtutis iter transgredi nō poterat, quin eodem modo per honoris domicilium transitus fieret. Diu quidem hęsi hanc inuentionem mecum animo volens, quæ mihi adeo acuti & sublimis ingenij vis est, vt meum quo minus quod eo tempore persenssi, exprimam, longè alienetur. Verum enarrare hinc colligimus quacunq; tribulatione opprimatur homo, si virtute ramen fuscietur, statim bonore illustratur: & econtra si vitiis fuscetur, quamvis in supremum gloriæ apicem fit euectus, nulla prorsus reuerentia honoratur. Et non longè ab hac porta, prope hac duo templa, supererant alia duo, quorū artificio & ximatio doctrinam, subtileque ingenij acumen eliminabat. Vnum quidem templum erat Scientiæ, alterum verò Spei, vt signarent sapientia remedia nunquam desperare verum cōtinuis eorum tormentis & calamitatibus spea cōtinuè scientiæ fidelis est comes. Eo tempore quo Cassander in Macedonia regnabat, Athenas dominationi subiecit, quod loci pco Vice-tege Demetrium Phalerum constituit, qui magni Theophrastis fuit discipulus, qui quidem tanta equitate, iustitia, doctrina, prudentia, animique virtute administravit & moderatus est, vt Athenienfes cum pluribus suis & imaginibus, in signum & memoriam præclarorum eius facinorum, donarent: sed mundus à suo gradu p̄uolūto, & instanti, sicui solet, delitens, Cassiodor obiit, & Demetrius falsò calumniatus & ab obreduoribus accusatus, qui adeo instantem eum persecuti sunt, vt Athenis relictis in Ægyptum eum confingere cogerint: & quam primum iunimici eum abscentem viderunt, splendorem & lumen eius memorie extinguere, & virtute eumiam famam perpetuis obliuionis cauernis consopire, animo coneperunt. Cum iraque absens esset, vi aduersarij eius status erant demoliti intellexit: quare nullo dolore angustatus: sed cum hoc nuntium ad illum perferretur, subridens ait, Euerent, ac diruent status meas, atque in puluerem redigene, virtutes autem & honores, quorum premium virtus est honos (propter quorum memoriam hæc status fuerant erecti) oullo inquam modo poterunt abolere. Hæc sine dubio est diuina, & summopere notanda sententia, tali viro digna, quæ docet, nullam esse persecutionem, opprobria, sat consumelias, quæ honorem in virtute fuisse non possunt denigrare: & quamvis quod oculis corporeis io hoc mundo certatur, perituum sit: virtus tamen intaminata remanet: quippe qui tempus quantum quodcumque demeti aut colligi possit, reuicta falce refecit, & noui delnceps continuo fructus renascentur: fecunda tamen memoria præclarorum facinorum & opum

rum

nam non tinea aut putrefactio est obnoxia: imò potius eorum diligens cultus est sagaxque seruauit. Ea propter Aschmedes Syraculanus tempus nouarum rerum immorem & codicem antiquarum vocabat. Inde etiam Poetæ occasionem sumptere, filiam terræ famam appellare, deamque æternitatis, propter quod rebus æternis alas expandit, æternitatis reddidit, eas immortalis memoriæ commoedans. Itaque dicebat Euripides, tametsi terra corpora hominum eximiorum virtute, fortium & inuictorum heroum absorberet, & deglueret: fama tamen quæ eam pedibus atterit & conculcat, non præstantium opertum lumen & splendorem obfuscauit, quæ tempore tribulationis nullis vadis absorptæ fuere, & diluendæ post vix terminum explicabuntur. Porro rebus aduersis quamvis falsus honor conteratur, & humi prostratur, verus tamen pedibus relictis immobilis & inuictus peritat, & in dies adolescit. Quidam igitur egemus eo quod nullum detrimentum aut incommodum parit, nobisque nullo emolumento est? Mundi dignitates, honores, officia & munera meritis occupari decet, non autem procurari: ut enim obtineamus, multo decentius est ea mereri. At Titus Luuius nullum esse excellentiorem triumphum, quàm nolle triumphare. Complures ad dignitates peruenire, qui non tanto honore fuerant affecti, cum obtinere, quàm infamia & dedecore debonefati, propter quasdam rationes, quibus vti sunt vitæ acquirerent. Idem aiebat Plutarchus in quadam Epistola, ad Trajanum Imperatorem, eius discipulum, meritis suum Imperium felicem dici posse, quandoquidem operibus perfunderetur: ut iis dignis fieret, neque impiis & exoticis quibusdam modis videretur, ut illud possideret. Perniciosus ille Cæodemus Euxæ perorauit, ut panno vetito velletur. Adam enim & illi honorarentur, & Deo similis redderetur. Primus qui homines effrenatis succorum honorum illecebris tentauit, fuit diabolus, itaque qui eo pacto nos tentari sentiamus, considerandum nobis est eas tentationes à veteri illo serpente manare. Verumtamen honor verus nobis est inuestigandus, qualis est qui in virtute consistit, splendorque honestatis inseparabilis, quam sancti alique viri præstantes & excellentes magni fecerunt, hunc honorem nihili pendentes, qui solum in opinione vulgi, temeri atque inconstantis consistit: ut nulla sit clepsydra, aut arcuosum horologium, quod magis sit versatile, aut morabile. His omnibus rationibus concludo tuam tribulationem nullo modo in tuam verti dedecus, neque trames quo eam perimus: & longissimè opinione falleris, cum dicas te incredibile dolore affici, cum tuam hanc persecutionem viam perpetuæ infamiae percipias. Imò potius dico atque assero, si hanc patienter masculoque animo feras, hoc rectum tuæ gloriæ iter explanabis. Tribulatio, ut probatum fuit, est via ut securitatem & patientiam experiamur, vitæ virtutem excipimus & cædæ faciamus. Omne quod est iter ad virtutem est iter ad honorem, & cum tribulatio sit iter ad virtutem, sequitur illud esse ad honorem. Præterea quo pacto fieri potest, ut vna eademque via ad decus & dedecus perducatur? Duo sunt illi hæc contraria, quæ non possunt simul coherere. Sed quæ modum virtutis sit in eo, quo honor consistit, patientia in tribulatione sit virtus, certissime probari potest, in illa honorem consistere. Itaque io eo quo tuam iacere infamiam arbitraris, gloria inest: quæ tunc eo præstantior est, cum magis meretur, minisque se procurat.

Narrat Amicus quid illi contigerit in Italia cum Errenio & quoniam sint veri amici.

CAPVT VII.

VM Incarceratus aliquantulum prius fararum rationem vi oblectaretur, sic fuit. Gaudio mihi summe opere videretur (si mihi tamen gaudij adhuc superesset) ut sepe mecum agas: quamprimum enim dolcem tuorum verborum suauitatem auribus percepi, confestim magnam virilitatem, magnique progressus hinc exhaui: quippe qui quod multis ignouimus & abditum est, profundissimo teoebatur & gassulo carrahunt, quod quidē dignū est ne vili vnaquam celeretur, aut regatur. Etenim cum authoritatibus & rationibus quas adducis video fundamentū gloriæ (ut ais) ab eo quod arbitrabar, discrepare: cum eius sua opinio, ut in patientia consistat: ego vetō in gaudio & lætitia reponebam, tu in aduersis, ego in secundis, tu in opinionibus. Demum quoad meus intellectus potest perspicere, vera gloria in contempto & neglecta salte vestatur, & ut summatim dicam, consistit ut à mundo, suis fraudibus, deceptionibus & fallacijs abhorreamus, Iesum autem Christum Deum nostrum amplectamur, omnes tribulationes ob amorem ipsius oppetentes. Hoc vetissimum est (inquit Amicus) cum enim duobus tantum diebus via sit degenda, quidnam hoc est, nisi vi reddatur illi qui eam nobis est elargitus? Nullum adhuc hominem vidi, tanta æmulatione, & zelo flagrantem, sicuti Siculum cui in Italia occurrat, qui aded segregabatur, atque ab amore mundi alienabatur, ut penitus in memoriam Iesu tactus, potius diuinis quàm humanis videretur. Quo in loco (inquit Incarceratus) nactus es hunc hominē, quo ve pacto cum conuenisti? Aperiam tibi (ait Amicus) dummodo non tibi sit molestum. Imò potius (inquit Incarceratus) illud intellegere concupisco. Amicus itaque sic est loquutus. Cum Barcinonæ nauim cum aliis viatoribus ingrederetur, tanto tempore Maris Mediterranei vadas salcauimus, gurgitem Leonis transgrederies, ut paucis diebus Italiam terram detegeremus. Et cum vada salsa alti maris Ligustici Genuam versus velis & temis transfretatem, nauis obuiam occurrit propter quam talia percipi auribus nuncia, ut à societate discedere coactus fuerim, quod maxime cum dolore feci. Confestim super plagam maris arenosam incocti, solusque terra meui, propter quædam quæ recitanda satius duco: longam enim requirunt orationem, nec in præsentiarum ad propositum accommodantur: pedibus tandem commigraui. Locus, quo perueni potiusque appuli in consualle montium Genuæ, ubi mare vallas cauernas & profundos anfractus concauit, sono & murmure vndarum: ventorum fragor, qui per hæc antra iotonabatur, cum arborum agitatione, atque mutatione: quæ his copula celsique præcipitis iussugebantur, & aded quibusdam locis frondosæ & spissæ erant, ut vmbra regimine, radiisque solis radios obtegerent: tamque prædulce melior & conceotum excitarent, ut dolorem & sollicitudinem, quæ ob locorum dimissorum iacturam afflictebat, releuant: qui naui vndis iacterebantur, & à me semoueabantur, non sine maximis lachrymis quæ ex oculis vi nulli effluebant: quibus etiam focis maximis conuentionis copula deuinebar, propter virtutem, literarum studium, bonam

indolem, quibus illuminabantur, quam propter nonnullam opinionem, quam de me conceperant: mirumque tam ducabant, quippe qui rationis delictum (superchio conspiciebant. Cumque loca quaedam inuisa, & laeta, prope fluminis huius attingerem, quod excelis conuallebus locisque inscelsibilibus maximum impetu potiusdedit: longius in locum quendam solitatum suam progreffus, ubi quaedam valis perarctus herbis fragrantibusque floribus decorabatur, quorum pulchritudo penitus oculos in col. consistit, ut hanc poltrax, seclum & illustratam pulchritudinem admiraret. Itaque quodam temporis spatio illic detentus, cumque hanc peristomata, hunc naturale odorem, hoc mirabile naturae artificium, pulchritudinem, varietatem rei usque à solo productum multitudine contemplaret, venit in memoriam Prisci Ennii dictum, qui terram Mineram vocat, Virgilius Circe, & Lucretius De alum appellat. Et cum consensum aggrederet, ut ad viam quae ad aliam montis partem tendebat, pergeret, tugurium quoddam domus interitus, inter quasdam cellas & ectas abietis situm: quod quidnam esset scire cum auctem, cumque adhuc longe ab eo distarem, non admodum oculis potui discernere. Verumtamen non desiderio, quod meos Comites deferueram, recta domusculam versus properans, sepe maris vndas perspiciebam, oculis, quod eos ducebat conuertebam, & de tepie tugurium obtutu peringere potui, nauiculari ores à me disparueret, in mare proruentes: ego verbò huc illic per vias aëream atque aboribus consistam aberrans. Cumque sic properarem, hunc rivulum volui transuolare, qui cum esset nimium profundus ac caustus, nullo inquam pacto usque ad aliud litus potui transire: ni magnus in arborem forte fortuna reperissem, virrabie, & turbine ventorum & procellarum dirutam, cuius adminiculo, tanquam ponte aliam fluij oram attingi. Petens itaque tugurium Etemum esse animadoerit, cumque ingrederet, nedum quenquam natum, praeter Cruciatum in altari quodam perbellè ornatum, illi meae ditioni orationem. Et quauis eremus magna egellate & inopia premere tur, nitidus tamen erat, ornatus, & tamisculi Marti & Lauri circūscriptus. A desteriori parte liminis, hic versus Psalmographi erat inscriptus. *Qui seminant in lacrymis, in exultatione metent.* A sinistriori vero alia D. Pauli sententia, eiusmodi, *Atque vixit Christus est, & vixit lacrimis.* Et sub ianua eremi alia sententia suo idipsonate inscripta erat, quae sic interpretatur, *Vixit aequa semper maritur, perit, in eo quod perit.* Cum meae peccationi finem imposui, inscriptionibus perlectis, etemòque contemplato foras exii, ut existeret, an illum qui denuò hos ramisculos strauerat, nancisceretur, perrexiq; usque ad opacam de celis am arborem adminiculis, & nodosis palis circumseptam, quae illam ne vi ventorum concuteretur se euelleretur propugnabant: terribique eius radice tenus congelobata: & è diametro densissimum atque inaccessibilem mons apparebat, anfractuū & immensorum precipitiorum tenus: quod finiebatur oculorum obtutu. Vndique mare magnū detegebatur, quippe qui visus eo longè, quod penetrabant oculi, expandebatur: ita ut visus citroque Orion magnus de solitariū erat. A tergo huius arboris, & pino aliudebat quidam Eremita manu sustentatus, alia manu solarium radicibus herbarum iectum, & oculis oculis inuenerit lachrymarum fontes emanabant quibus nix candidosq; barbā irrigabat, ad zonam usque prostratus, humi lythefi indutus lacera & multis in locis detrata, adeo exangui ac de-

bilitatus, ut grauem & peracerbari penitentiam, quam exercebat, palam faceret. Arata erat ruga fronte & instantibus à mento palearibus quibus continuo lacrymarum defluant. Quamprimū igitur me prauidi, oculos terit, furtitque ut me vrbana comique quaedam beneuolentia exciperet. Et posteaquam nos inuicem saluauerimus, federimque ut vernaculi sui Sculi sermonis eram nescius, illeque meum Lusitanum ignoraret, loqui Latine ortus est: mirifica enim lingua Latina cognitione valebat: cumque de mea viua percontaretur, ego de sua, totum illius noctis, residuumque diei varijs confabulationibus, ac sermonibus insumpsimus. Itaque mihi narrauit, si ab hanc triginta annis ille vixit degisset, quod nedum inquam vir aut mulier, nisi aliquoties miraculo, adueniret. Sed alius homo nō longè ab hinc duabus aut tribus sagitte iacularionibus distans, singula diebus Dominicus alijsque diebus festis factam Missam illic celebrabat. Ille vero non illinc eibat, nisi perard ut cibum mendicaret, rosūque artonitus erat, qui ad hunc locum veneram. Et prout ab illo didici, fusilique ab alio Eremita intellexi, illustri quadam familia sua erat, alijsque ditissimus se Nobilis platomotum subditorum cateter: sed cum omni vitiorum genere suffunderetur, triumphanti cursu seculi vehabatur, nec in memoriam quod in iudici die illi parabat reuocabat. Cum igitur ad magnos dignitatis gradus anhelaret, vanique ac futilibus mundi promissis irretiret, & falsa spe inestaret, omnia perierat succedere, angustique laboribus veram quietem, quam pollicebantur, persolvere. Illud est proprium mundi ad prosperitatis scopum tendere, metumque & terminum infortiorum aique incommodorum ferite, eius infelicitates parae sunt, milleque ascribitur gaudia sunt innotata. Denique iste vir facie comprehensus, capitis, & in perpetuum à Sicilia pulsus dicebat: illud malum esse, quod iuste commuerat, & idem nullum bonum esse quod malum vocaretur, quando quidem propter suum bonum acciderat: hac enim tribulatione in seipsum reuerfus erat, & in considerationem eius quantum longissimè ab eo quod esse debebat, illapsus: pendenteque se meriti quod perpetuo rerum celestium enibò dānaretur, legibus sensus suos coercuerat, locū à sua patria remota perquisierat, ubi penitentiam ageret, oculisque miseram viarū conditionem collactymaret. Illic morabatur mansuonemque faciebat in Iesā Christo solatus maiorem tali viarū oblectationem percipiens, quā quibus terarū Principes propter Dominionones, Imperia & Potestates: quippe quā (vix ab illo didici) noluisse hanc voluntariam inopiam, quibuscumque mundi diuitijs permuerat. Ostendit mihi cellulam, quae canerna erat propè eremum, ubi pernoctabat vii somno & quieti indulgeret, ingentique lapide ostium occludebat, ne ferocis animalia in eum irrumperent: adeo erat demissum atque angustum, ut potius mortui sepulchrum quam viui habitatio & mōdo videretur. Et quoniam nimis stricte illic comprimebamur, neque stare poteramus, hac nocte in Eremitam secessimus. Ille me cor tanta deuotione perfudit, ut si alio tempore me praenuissem, nullam aliam viam praeter hanc eligere voluissem. Quid igitur amplius hac in vita desiderandum est, quam Deo inferuire, cum diuitijs, secura & corona morte consecrantur. Quid opus est mundi satagere, cum nullus ipse satagat? Sed nostris opimi Dei meminisse cuius creatura ali corne sunt. Fateor quidem me hanc synthesim & lacera vestis induendi, ardere delirio, ut verbis exprimere ne-

Palchus
Eremita
inscriptus.
P. i. a. p.
P. i. a. p.

qua.

quaquam possem, quantopere hac humilia arque austera vestimenta me ad deuotionem cunctent, & instillem, cum inuoco deuotionis eum sunt humilitatis, penitentiamque prae se ferunt. Nisi vestiri in virtutem verterer, non tantopere Dominos uosseru tu D. Ioannis Baptista persona laudibus extulisset. At D. Bernardus in lib. de considerat. nimiam curiositatem vestimentorum, vitium esse animae, & malorum operum testes. Memini me apud Remedia Petrarcae legisse indumentum delicatum & immoderate pretiosum, atrogantiae esse vexillum, libidinisque ac sensuualitatis nudum. Sequenti die, hinc discelli: erat enim mihi necessarium, quod quidem vehementis amoris fuit discellus. Nam postquam me amplexibus & osculis adstrinxit, desiderii quodam & dolore premi visus, oculos clausit, me meum discellum conspiceret: ego uero meos aperui ut lachrymarum flumē effluerent, quae cor meum irrigabant, ac inuadabant. Quamro salutaris huic pio viro erat tribulatio qua premebatur, quam res pulsperas, quibus positus fuerat: siquidem res prosperae à Deo illam separabant, tribulatio autem cum eo illum deuinciebat, res prosperae ad libidinem excitabant, tribulatio ad continentiam: alia erat ei occasio ut periret, alia uero ut saluaretur. Verum homines ab ipsis adeo sunt alienati, ut nunquam in hanc considerationem incurant, & putantes se Nestor & sapientiores, Demosthenes eloquentiores, Dedalo ingeniosiores, Archimede subtiliores, excellētiorque memoria quam Simoideis, maiori dicendi uertate quam Xenophon, Platone Philosopho praestantiores, Euclide Mathematico famosiores & doctiores, in rebus Sole clarioribus latiusque parentibus toto caelo aberzant: cūque ad res corporeas animos eleuent, in his quae ad animam spectant, iudicio orbantur. In quo adeo corda rubigine conformat, ut quam perniciosa, damnosisque sit uanitas, & periculosa pulsperitas nullo pacto agnoscant: & quam parum res in quibus uana desideria, sine ullo fundamento detinentur, insculcant, aut imprimeant. Mirifico delectat gaudio (ait Incarceratus) cū hanc historiam narras. Equidem homines longinquas debet peragere terras, multūque uidere, ut multum sciant. Amulor hunc Eremitam: uicinam Tribulatio tantum progressus in me fuisset operatus, quantum in illo. Haecenas Tribulatio mihi permolesta uisa est, nunc autem uideo eam praestantibus & eximij perfectionibus, quas refert illuminari: Mibi uideatur rationes quas ad propositum eo pacto adduxisti, intellectus mei caligine detextisse. Tantū uicium malum in Tribulatione reperi, quod amicos à nobis distat, arque alienet. Quod tanto me dolore excruciat, ut meipsum corrodam, ac consumam, uiderique mihi cor meum vulnerari. Dux (inquit Amicus) referunt Pythagorae senectutis, quas si amplete uelis, remedium perquam salubre repeties, ambaxque eadem rem referunt, diuersis tamen uerbis: alia, dicit, Corde eo uescitur, alia, Annulo nimis compresso & angusto ne uitor. Significare uult ne in domos nostras humiues molestos, tristes & melancholicos, qui cor nostrum cortodant: nec adeo perturbato animo sollicito & anxietatibus pleno uiuamus, quae nos comprimant & doloribus, ac cruciatibus vexent, sed ut cor nostrum patientia crescamus & dilatemus. Sed nescio quo pacto hoc efferas. Dico (inquit Incarceratus) quia post molas ærumnas, & pulste quā mūdus uitam meum pessum dedit, ab omnibus amicis derelictus fui, nisi à te, & adhuc nescio an me scis desertus. Deus me derelinquat (inquit Amicus) siā tuo latere inquam diledo, & mei obli-

uiscatur, si te obliuioni tradō. Vellem equidem ut tuarum ærumnarum comulus meis uisceribus inhaereret, bouique mea gaudia, oia, & quies tua essent, tuāque incommoda & infortunia me occuparent. Et quantum ad illud, quod asseris Tribulationem efficeret, ut ab Amicis desinueretur, crede illos nonquā uera amicitia coniunctos fuisse: uide & considera (quæso) persistramata coriace aurata & adeo exquisitis figuris & lineamentis decorata: mirificè delectatis oculorum acie illud intueri quod prima fronte uidetur excellens, & polissimum: sed si manibus traheatur, detritum & lacerum intus comperies: ita ut articulatum conficiatur, ac deleatur. Sic fictis amicis uidetur quælibet pulchritudo, dicitur, & pretiosus aspectu solo, si rāmen aliū penetrat, & premente necessitate eos experiri, in mille frustra dilaceratos indagabis: secundis rebus capissimè amici officio fungentes, aduersis uero, ne tantum opera sua laucis pondere uolunt impertiri: quod maxime alienum est, & facinus grauius illicio dignum: Domini enim amici executio & effusio pari passu debent incedere, parique amissi cum promissis, & actiones, atque operatiues uerbis cūquari & correspondere debent. Non tamen Tribulatio idcirco, malum potest esse: ualeat ex præcipuis bonis quae possident, nimirum ut ueri amici à falsis, scitis & fictis diiudicentur. Inueniri ne potest in hoc terrarum orbe lapis Lydius certior ac uerius, ut amicos experiri, quā Tribulatio? Ait Salomoo in Prouerbijs, *Omnis tempore diligit qui amicus est, & frater in angustia comprobatur.* Ait sacra Scriptura in Ecclesiastico, *Non agnoscitur in bonis amicus, & non absconditur in malis inimicus.* Sunt quidem homines qui à parte turbinis uenturū uirū citroque uoluntur, quemadmodum uerum pinacula, sunt alij adeo firmi & constantes in amicitia, ut potius uitam quam amicitiam amittant, quam tempore necessitatis & uigentibus casibus expliant. Zopyrus tanto amore Dariū flagrate percepit, ut nunquam ab eo discederet, uerum ob illius amorem labia nasumque abscedit, ac discerpit, multique ictibus uulnū petijt, ut Babylonem illi pararet, & coquireret: & cūm Darius eum defurum & dilaceratum conpexisset, dixit se male eo sano fuit, quam centum Babylonis lucrifacere. Itaque cum quadam die malum punicum in duas partes discideret, quidam ab eo sollicitus est, quod rerum numero abundare mallet, sicuti grana erant in malo punico, respondet, Zopyrus, quem adeo uincit & charē adamauit, ut nunquam ē memoria aut rebus secundis, aut aduersis deleretur. Inter Alexandrum & Ptolemaion fuit par & similis amicitia, ut nunquam, aut bono, aut malo dissociari fuerint: hacque amicitia non solum in uita permansit, uerum etiam ad mortem usque. Alexander enim tanto mature & dolore propter Ephesionis uitium, suis exagitatus, ut oculis consuetū imprellum gestaret: eo quidem uisq, iussit murorum fimbriam demoliri, ut moenia ipsa & insensibilia signum aliquod propter huiusmodi hominis obitu manifestaret, cuius impressa iunim cordis penetralibus erat amicitia, ut nunquam aut rebus prosperis, aut aduersis eum deseruerit. Hi sunt ueri amici omni tempore firmi & constantes. Plutarchus de amicis, ait res prosperas eos attrahat, aduersa uero experiri. Dicebat Ennius, Amicus certus in re incerta certior, Cicero etiam, Targuiolum cū me seculū cerneret dixisse, eo tempore quia nulla dandi aliquid illi potestas esset, quamam lui amicus esset, cognouisse. Plutarchus illis ait, qui stante prospera fortuna uitam degunt, hoc malum iucū, ut an

Prov. 17:

Eccl. 1:

diligantur, nequeant animaduerti. Et quantum: hic auctores nullummodo de hoc mentionem facerent, videmus tamen singulis diebus expetto comprobatur. Itaque cum tribulatio ea proprietate & virtute cunctumtor, vt fallacias dolosque mundi delegat, non ludibrio afficienda sit, cum potius æterna laude sit eumlanda. Quidam in hac re tam vniuersitate ceruor, quod potius fallaciam hominibus palam faciat, quam Tribulatio Ea (inquit Incarceratus) nunc plenissime tunc amicitie vinculum & constantiam comprobatur. Etenim tecum (inquit Amicus) alter Ionathas cum Davide, alter Pithias cum Damone, alter Pilades cum Orestes: & quoniam dicit Alcibiades atcas & viscera amicis referari oportere, à me quidquid cordi tibi erit expatet, firmissimas enim atque totissimas auras in procellis huius vix amicos exilire ut per te pretium est.

De diuina misericordia, & quo pacto nostris in Tribulationibus ad Deum recurrendum sit.

CAPVT VIII.

Hic præfatis Amicos paululum sistēs, (ait Incarceratus.) Antequam huc accedere tæu morte verbas, vt cordi meo, alij noo dolori, locus aut sedes relinquere teneat enim omnino plenum & angustis Tribulationibus implicatum, Nullam in mundo esse patientiam memineram: sed inconsideratè plangebam, nimium insolenter conquebar, cum recordater tante prosperitatis & felicitatis, quibus olim potius fueram, vt deinde me detrode teneat ac pessumdarent, & in exemplum mæsetorum ascriberent. Sed nunc (Deo annuente) subleui, videturque mihi meam voluntatem rationi coniunctam, quæ bona, quæ ex patientia promanet, quibusque rebus sum obnoxius, patefacit. Te ubinix obsecro atque obtestor, (inquit Amicus) vt quantum fieri poterit, hanc rationis cum voluntate societatem conferres, Iesum Christum amplectens, reipsaque illi incorporans, & obliuioni nunquam sua vulnera tradens: quibus portum & perfugium quibus aduersitatem prementibus procellis, salaberis. Vniuersum Diluuiò peracto tempore Noe, quem deinde iuxta quorundam opinionem Gentiles Ianum appellauerunt, vt affirmit Berofus Chaldeus, pollicitus est Deus nullum rursus fore vniuersum Diluuium, & in signum ac confirmationem huius fœderis ac promissi, Irim seu Arcum cæli dedit, quem in nubibus in memoriam suæ misericordie collocavit. Sæpiissime in Sacra Scriptura aquarum nomine tribulationes intelliguntur, vubelque aquis circumfusæ, pericula sunt quæ nos comminantur, sed in medio illarum Deus noster suam misericordiam declarat. Atque celestis est misericordia quæ in nubibus fulget, quem vulgari modo Arcum Veturum vocitamus, id est, Arcum vetulus Scripturatum. Hic est ille Arcus quem D. Ioannes in Apocalypsi ait, se in capite Iesu Christi vidisse, quod Christum crucifixum brachia in Arcum tensis, significabat. Purpureus color arcus, sanguinem Domini nostri

Iesu Christi designat, color viditrix est spes, quoniam in spe tantum vulnerum collocatur spes nostrorum remediorum. Colorum varietas, infinita geneta & mados misericordie denotat. Hoc est arcus à Patre æternum promissus propter mundi Redemptionem, qui ab hominibus visus est, vt ait Diuus Paulus, ad Titum scribens, *Benequitia & humanitas apparuit Saluatoris nostri Dei: non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit.* Cum tristitia erumnatum, ægritudine & molestiarum oculis obijciemus magis imbribus, procellis, periculis, casibus, incertis, persecutionibus, iniurijs, aliisque tormentis nos comminantes, arcum ecclesie suspicamus, oculos in Iesum Christum vestientes, in illu spem, misericordiam & consolationem inueniunt. Etenim nostrum est propugnaculum à D. Paulo Patrem misericordiarum, Deumque totius consolationis vocatum, qui solatur nos in omnibus tribulationibus nostris. Consolationis humanæ sunt verba aures baud penetrantia, sed ea quæ Dei sunt, ad cor vsque pertingunt, vbi tristitia origo est. Hæ sunt vere consolationes, quæ ullam deiciunt ei qui in Deo perfugium ac spem reposit. Et quo maiores sunt nostre tribulationes, ed Iesum Christum amplecti pernece sanium est. Quocirca ad illum recurre, itaque firmum & constantem perfer, immobilique animo: expectus enim Chrystus scientiam & capacitatem, periculosis lethali-busque vulneribus aperit, doctus Physicus, aut Medicus, grauius morbis, prudens bellicosus & magnanimus Dux, ambiguis ancipitibusque prælijs. Et solers Nauta prudentiam & diligentiæ crudelibus furiasque maris procellis, demonstrat. Monet nos D. Gregorius, vt consideremus quid sancti perpassi sint, & quod pauperum, leue ac inane putabimus. Patissimum verò si uolentibus obrutus in Iesum Christum, verum Deum nostrum in suam Crucem & tormentum sectamur, tunc nostra aduersa guttula tantum respectu immensi Oceani nobis videbuntur. Itaque nobis viribus renouatis, ne nos finamus deinceps. Audiamus quo pacto D. Paulus nos adhortetur cum ait in Epistola ad Hebræos. *Recepitatem cum qui talem sustinuit à peccatoribus aduer-* Hob. 16

fum semetipsum contradictionem: ut ne fatigemur, animi vestri deficientes. Ait D. Bernardus, non solum Iesum Christum Saluatorem nostrum esse patientie speculum, sed etiam patientie probatione & idcirco cū Crucem contemplantus fueris, misifica consolatione & premio donaberis. Elaborabo (inquit Incarceratus) vt tuis dictis obsecundem. Te iterum atque iterum rogo, vt sæpiissime quæ me consoleris, interuisas. Nulla de his sollicitudine occoperit: hoc enim quando tibi gratum videbitur, curæ erit: alias enim nullus mihi esset labor aut pœna, cum quæ meam delecte culpam possem. Sed quoniam sermonum meorum cursum prolixius extendens, in eum errorem illapsus sum, eam hoc fit mihi à natura insitum tantè breuitatem verborum requirere, quanta abundans & liberalis iu eorum effectum, finem imponam. Vale, tecumque gratia sancti Spiritus, quæ animam tuam fulerit, permaneat. Adsit tibi Deus (ait Incarceratus) itaque præcipue custodiat, Amen.

Finis Dialogi de tribulatione.

DIALOGVS DE VITA SOLITARIA.

Interlocutores, Tres Peregrini, alius Lusitanus, alius
Gallus, alius Flandrensis.

*De Interpretatione cuiusdam antiquæ Epigraphæ, de disputatione inter Peregrinos orta, nimirum, Quæ-
nam Vita sit excellentior, an solitaria, an publica.*

CAPVT I.

Lusitanus Peregrinus cum à Roma in Lusitaniam proficisceretur, ab hoc eo excelso moote Cynestro, qui Pedemontanus ab Allobrogibus separat, descendens, statim atque duos socios solo peragratores animaduertit, ut terrarum orbem perlustraret, & quod rarius, polities atque exquisitius est feligeret: qui longi & angusti itineris exdiuturno lymphidi flumina litorè à cella & opaca sylva delinquent, reuelarent. Alter erat Italus, alter Flandrensis, ita societas & amoris vinculo alligati, ut à parta & promissis longè remou. Illi per maibus quasdam Tabellas habebat, quibus nomina locorum & regionum quas peragraruot, morum diuersitates, consuetudines, leges, & ceramoiis, antiquas, inscriptions & Epitaphia Tumulorum & Sepulchreorum, & alia peranequa memoriaque retinenda inscripserant: qui inuicem sub interpretatione & intelligetia cuiusdam Epitaphij quod ibi descripserant, certabant. Cum itaque Lusitanus eos attingeret, eosque Tuscano idiomate loqui audiisset, alius quod eius propria & vernacula lingua esset, alius verò quod longa & frequenti cooperatione in Italia didicisset: salutem perhumanè eis dixit, etiam tantumodum salutis reddidit pari quidem benenolentia & urbanitate, quantumque honestate ducebantur. Rogantes eum ut assideret, utque hac nemorosa periuicundique sylua frueretur, tanta vernaculum locum & herbarum varietate circumsterta, quæ dulci murmurantique Zephro agitata oculis nostris vitreos, & coccineos colores depingebant: Ille verò cū se defesse & itinere persequi perlenisset: cūque eos vso & iudicio plurimum peritos tam gestibus, quā sermonibus animaduertisset, trunco cuiusdam præcellæ & opacæ fraxini præ æteris quæ illic erant insertæ, accubuit: plurimum eorum liberaliter voluntatem faciens, pari reciprocòque desiderio suam illi deuouens. Verum ne tempus naniis rebûsque inutilibus frustra insumeret (ait Italus) Cū tunc temporis libellum & itinerum doctum manibus cepi, in quoddam Epitaphium iocurrimus à nobis in Italia sub antiquo quodam sepulchro repertum, sic ferens: Hic iacet Similius, quō longinquam duxit ætatem, sed tantum septem annos vixit. Ideò discipulamus & disputamur: ait enim socius. Quomodo fieri potest, ut ætas hominis sit ita longa, cuius oñi locumius vita adeo brevis fuerit, ut tantum septem

annos durauerit. Quorum ad me attinet, dico eum adeo præclara & insignia facinora gessisse, ut quauis anoi pauci numero sint, respectu tamen operum merito magni & longi possunt appellari. Verum ab hoc dissenit, dicens, Quam repugnantia & contrarietas in hac propositione iocet, ut septem annorum poter, tam præclaris rebus gestis perfundus fieri ut post mortem vitæ testimonium reddant, adeo longæ in virtute, ut breuis in ætate? Nunc (Domine) efflagitarem, ut tuam opinioem ad hoc oobis edoceres: ut ei penitus innotamur, ac conformemur. Memini (ait Lusitanus) ab hioc pluribus annis, cū in patria degerem, multo pacatiori quiete, quam hac tempestate, & eo tempore quo hoc commigrare, adeo difficile videbatur, ut tunc ad credeodum paratus sim. Legi apud Dioem Cassium, ætliquam Historiographum, in vita quæ de Imperatore Adriano scribit, suo tempore famosissim Docem Similiū nuocopatū, existisse, qui idem ipse est & quo loquimur. Imperatori per quā familiaris: non autem immerito, quippe qui vir erat virtute & auctoritate præditissim, quoque Romæ Præfectus fuerat: ex illustri quidem familia oriundus, modestus & dominatione sapiens, strenuus & magnanimus, verbis liber, operibus ætem virtute donatus: tū demū in pace pacificus, bello verò bellicosus & inuictus. Deinde hic Similius cū vobis curiæ Romanæ se circumuolutum agnosceret: adeo laboribus atque negotiis intricatus, & si tempus tantilom, cui & quieris reliquisset, oquo alio oimo quo labores susciperet, opus fuisset: in considerationem & cognitionem suisipius illapsus est, & se noo aptimè inueneri cognouit. Etenim quibus aspētabat, tanti erant momeori & pederis, ut antequam ad tempestiuam maturitatem perdisisset, & postea ad extremum vitæ terminum ipsomet præcipitasset. Et nisi prudeoriz filo, tot tantisque oegotiis quibus inuoluebatur sese extricasset, fuodius pessum tueret. Cum igitur hos coconceptus memoria fixisset, deliberationesque animis insculpisset: suæ opinionis penitus conscius factus est & spontanea voluntate à Præfectura & Gubernatione sese abdicatos, & à forensibus negotiis distraheos, cū iam esset annosus, in suam domonculam non longè à Roma, & prope amicos recessit, cum multorum cognitione, paucorum verò frequentatione, ubi quinquæ annorum spacio multum hac solitaria vita oblectatus, vixit. Cumque se maiorem vitæ partem

tranſiſſe, mortemque ad præcipiendâ vitam iam
iam imminere animaduertiſſet, iuſſit vt tumulto
iſcriptio quam tunc temporis legiſſis, inſcolperet-
tur: quo quidem declaras, quamuis eius ætas longin-
qua fuerit, nihilominus ſex tantum annos vixit. Non
quod reſpica vitam aded breuem duxerit, ſed quo-
uam in vita non annuerat, niſi eam, qua diſta-
ctus à ſecularibus negotiis quieti & tranquillitati
ſolitaria indulſit. Annos enim quos in Curia inſum-
pſit, non annos exiſtimabat, ſed annorum perditionem
nec inſuper talem viuendi modum noſmen vi-
re mereti, ſed crudelia mortis arbitrabatur: quando-
quidem ex laboribus quoſita inquieta & anxia vita
ſubibat, oſul colligere, quàm vitam ipſam perdere,
ſperabat. Qui oculos in rationis ſpeculum dirigere
voluſſet, cum ab ipſa eadẽ ratione non fuiſſet
abalienatus, experiretur. Si quidem vii non multum
laboris colligimus, vaſi cuidam perforato & vndique
ſiliis pleno, iofundendo: non multum etiam prodeſt
mukos annorum curſus in vita abſque quiete
inſumere, quæ vterò citroque quaſſata & lacerata eſt,
ad vanitates & negotia mundi procliuſ: euaneſcunt
enim anni, & vita inutilis ſegnique remanet, nec ali-
quod vitæ veſtigium relinquit. Quocirca dicebat
Seneca, quoddam genus eſſe hominum, qui viuere
deſineant, priuſquam vitam eſſent aggreſſi. Au Stro-
bus, quoddam loogioquos annos ducere, ſed pau-
cos annos, quod illud ipſum eſt à Similio prolatum.
Hæc eſt interpretatio Epitaphij: hæc ſententia Si-
milij Romani, qui meo iudicio, ſingulari quadam
virtute, magnoque ludicio preſtabat. Imò potius
(inquit Italus) videtur illud mihi contrarium: ant
enim Rempub. in pace adminiſtrabat, ac bello: re-
ctè moderabatur exercitum, aut malè. Niſi apprimè
numeribus & officiis fundus ſit, non dignus eſt lan-
de, quem illi tribuis, quam nullo modo poſſidebat.
Si verò ſecus, dignè exercebat, non multo indicio
pollebat, tanta mineta reliquendo: quippè qui
priuatè quieti ſtudens, propriam vilitatem bono
publico antepoſuit: æquum enim erat prius Reip.
vilitati inferuire, quam proprijs commodis. Nam
vt ait Dionyſius, Bonum ex ſe communicationem
eſt. Aſſumat Ariſtoteles, eo maius eſt, quo vniuerſale.
Incredibilem percepit delectationem, hiſtoriam,
quam mihi de Similio narraſti, audiendæ, germanæ-
que explicationi qua Epitaphium ſul ſepulchri es
interpretatus. Mihi que videtur ſe ſigillarum verum
ſenſum peoitiuſ perſuſtraſſe, exceptis landibus qui-
bus illum tantopere exuliſti. Io ea etiam ſum opi-
nionem (inquit Flandrenſis) ea enim ſententia Di-
uini Platonis fulcitur, qui ad Architam Tarenti-
num ſcribens, ait, Non ſolum nobis nati ſumus:
verum etiam ceteris. Hanc ſequitur eſt Ariſtoteles
opinionem, quoto libro Ethicorum, dicens, ille
vocari poteſt bonus, qui bonitate vitæ non ſolum
propter ſeipſum, ſed etiam propter proximos. Quod
eſt illud ipſum à Chryſippo relatum, Præcipuum,
propter quod homines in mundo naſcerentur, eſſe
vt hominibus optularentur. Vt enim Similius mul-
tis in Repub. prodeſſe poterat, non igitur ab ea alie-
nari æquum erat, nedum eam propter ſolitariam
commutare. Præterea multorum vilitati in Repub.
conſulebat, & in ſolitaria ſibi ipſi ſolùm. Quauis
Marcus Tullius, ſine controuerſia eloquentiæ pa-
rens, qui vberriſſa dice di vberate vniſontis Philo-
ſophia: ſcarurigenes reſeruit, copioſè hanc qua-
ſtionem petraſciet, libro primo Officiorum, quam
antè inter Philoſophos tractat: eamque diſſoluit
aſſertis: tamen vita ſolitaria magis tuta minùſque
anxiſ ſit, publica tamen præſtantior eſt maiorique
aſſimationis cender. Itaque cum in teipſum aded

claram & patenter rationem ætundas, neſcio qua
paſſo tuz poſſis iohære ſententiæ, aded probata
optimiſſa authoribus repugnanti, ſinẽque tel
imponere, quæ neque ſine, neque principio conſtat.
Facili negotio his omniſ poſſem reſpondere (io-
quit Luſitanus) & è memoriæ receptaculo noo ſo-
lùm arma raxantia, verùm ledentia depromere: ſi-
quidem cum maiori vitæ parte bonarum literarum
ſtudijs tam diuinis, quàm humanis, inſodari, non
ſolùm in Luſitania vnde oriundus ſum, verùm mul-
tis aliis in locis quæ perluſtraui, plurimiſque regio-
nibus quas petagraui, & cum inſinitis hominibus
diuerſarum nationum, diuerſorūque Regno-
rum communicauit, non rationibus & authoritari-
bus indigerem, vt eas quas in meipſum tundis con-
uellerem. Sed cum mea intentio ad hoc non reodet,
vt tuam audeat detrudere, nec moleſtia, nec inſolen-
tia vitæ, ignatum potius videri quàm arrogantem
aut petulantem, deſiderans. Summo operè ardemus
(ait Italus) tuos audire ſermones: ego verò poſſi-
mum conſeius ſunt quod à tam panko temporis ſpa-
tio, quo hoc conuenimus, in te aded firmiſſimæ de-
ſideriam & iurificam voluntatem inuſt, & que pari
amicitiæ vinculo erga nos deſcendi conſpicio, ni fal-
lor, aſſeròque mem ſocium huic opinioni confor-
mari. Alia re, inquit Flandrenſis, mihi antecellere po-
teſtis: ſinceriori verò & perfectiori ardere amicitie
vinculo, nullo modò tibi cedam, nedum deſiderio
te audiendi, tuorūque argumentorum ſolitionem
perceptiendi, & vitam ſolitariam landibus extollen-
di, vt quodam modo oblecteris: mihi enim videtur
docti hominis orationem, ſuſuſſimam eſſe animi
alimentum.

De vita ſolitaria excellentia.

CAPVT II.

Onſcius equidem ſum (inquit Luſi-
tanius) me huic amoris & beneuolentiæ
quo proſequeris verbis non poſſe ſatis-
facere, nedum operibus. Itaque ſi volũ-
tatem voluntatibus compeſcentur, mal-
latoſi dubiteris meam volũtatem pre-
ſto eſſe, quo vobis obſcundem. Et ſi in ſoderis huius
mei deſiderij amoris ſignum cenſeris vt vobis reſ-
pondeam, landibùſque vitam ſolitariam extollam:
hoc amore veſtrum mihi ſummopere arides, quan-
uis te vera quo ingenioli mei acies poſſit penetrare,
agnoſcam: verum hoc eloquendi onus meis bumeris
imponere audeo, quauis in præſentiarum (rebus
magni emolumentorū intentus) longè ab hac vita
abalienes. Nihilominus vidi me alio quodam tem-
pore ita ſolitudini ſtudens, vt verſatus, & expertus
de ipſa poſſim vera facere. Quod quam breuiſſimè
fieri potero, exequar: eũ enim mea bogus has lau-
des recenſere exoptat, illud eſſet ex arena maris cal-
culos ducere, & è re innumera, certum numerum
velle perſcrutari. Quantum ad argumentum, quod
in medium propoſitis, Similius bene ait male,
adminiſtraſſe: reſpondeo ego rectè officio fuiſſe per-
fundum. Et quãtũ ad reliquum quod aſſertis, nimi-
rum, cum rectè functionem & onus exerceret, non
eum ab ea deſicere oportebat: deſcendi enim à cam-
teroi um progreſſu ceſſabat: hanc conſequentiam nõ
admitto: verum aſſerò illum plus Reipub. proſuiſ-
ſe eam relinquendo quàm adminiſtrando: quippè
qui aliorum egregiorum virorum, qui eam mode-
rabantur, penuria etat: ille autem queti indulgens
optimo & pio exemplo, mundum fugiendi metho-
dam

dum, contrariis quædam falsam eius spem & vanitatem, edocebat. *Potest insuper multos edere libros, quibus non solum civitatis emolumento, verum etiam totius orbis cum hac tempestate, nam in postrema consuleret. Eius itaque honestum otium negotiis oisibus & rebus proderat: quod quidem non ita commodè securusque vite publice tumultibus potest effici, ut solitaria tranquillitate, ubi iudicium liberum & quietum melius potest philosophari, & absque illo impedimento sensa mentis, consilia, & deliberationes quæ in imaginatione concipiuntur, colligere: indeque opem Reip. ferre, eandemque tueri possit, cum suis operibus scriptis, tanquam aliis viribus atque armis. Illud est quod bellicosus Græciz Dux Agamemnon perscrutabatur, cum diceret (ut refert Homerus Poetarum Princeps) prius se consilium, quam vires malle, priusque Nestorem quam strenuos inuictosque Achilles, & Aiaces. Illud insuper est quod referebat Cato Censorius, Republicam non tantum pessumdari tam ob fortiorum Ducum penuriam, quam ob bonorum confidendum raritatem. Et non solum eas moderatores habere ut nuos operibus, nunc verbis administrarent, operæpretium est. Sunt enim nonnulli qui tacendo loquuntur, alii loquendo tacent. Nam homines in silentio vocem emittunt: mali verò vocem reddendo muni sunt, iuxta Menandri sententiam à Plutarcho recitatam. Sermo (inquit) narratio, & vis orationis non perducit: sed virtus & exemplum vite. Quod dicta facit, nimirum hominem non solum sibi soli consistere oportere: ut enim arbor in lieto irrigui fluminis cõsita fructum maiestate tempestas producat, non solum ut alios propter seipsum producat, & perpetuè in specie conferuetur (quod in indiduo non potest) verum etiam quam plurimis aliis proficiat. Pari etiam ratione homo sapiens & soletis diuinis gratiæ aquis rigatus utilitati, & emolumento publico, debet inseruire, fructuque omnium operibus virtutis & doctrinæ propagare. Et non solum saltem omnium debet perquirere, rebusque perfungi quibus possit, atque immortalitati nomen possit commedere, nec ideo vno ambitionis committatur. Idem Plinius Regius, in primo Psalmo, vitam iustum arbori semper viridi comparat, his verbis: *Et erit arborum lignum quod plantatum est fecit decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo: alio Psalmo ait, Insit ut palma steribis. Quod optimus religiosus optime potest exequi, qui doctrina diuinatum scripturarum irrigatus & amore supremi Dei delibutus, suis precibus, orationibus, sanctitatis vite exemplis luculentis virtutum fructibus oneratus curis & negotiis (qui spiritus talis taptoribus) plus mundo prodest, quam innumeri alij qui spontanea voluntate, in abyssum & gorgiem cantum & negotiorum mundi dilabuntur. Estimandum nobis est, quamvis homo sit solitarius, à proximi charitate semotus, quantum ad corpus, per etiam quantum ad animum, ut enim ait Dions Chrysostomus. Quemadmodum in materiali edificio, lapides vna calce & cemento conglutinantur: sic etiam in edificio spirituali, homines inuicem coherent & cemento charitatis consociantur. Itaque vincula quibus annectuntur ad corpus non spectat, verum ad animum: vitæque solitaria non ea disponit, imò potius confirmat, & adauget. Planè vobis faciunt! Ipse Rex David, qui iustum exuberanti arbori comparat, quicquid omnium com-**

TENET QUATIT.

modis studere & amoris atque necessitudinis vinculo omnibus copulari ardebat, cum se à caris Ciuitatis corrodere perferret, quietem atque otium solitariæ efflagitabat. Postquam etiam confessus fuit cor molestius esse sollicitudinibus publicis consistari, dicebat. *Quæ dabit mihi penus sicut columba, & volabo, & requiescam? Ac si diceret. Ne quis mihi alas pernicis palumbæ adingeret, ut in desertum euolem, & à mundo distrahatur, atque in vita solitaria conquiescam? Cumque effectum non posset adimplere, voluntate iugiter utebatur: si forte fortuna solus cogitationi inhaereret. Illud ipsum est quod inferius ait: *Ece elongam fugiens, & mansi in subditiue. Ecce discedo, & à me ipso auoco, cum apud me perpendo, vna cum cogitatione, solitudinem, meis votis & contemplationibus pericundo, intendo. His utebatur sermonibus, expertus fructum diuinæ consolationis, quem degustabat, cum solas deserta Palestina percutteret, peccata deplorando, & ea quæ mundi sunt, ad instar velocissimi fontis vndas lacrymarum ex oculis emittens, imis cum singulribus & suspitiis tractis, quibus nubes callosque ipsos penetraret. Ibi diuinos & pretiosissimos Psalmos prædulcis cytharæ concentibus edebat. Inde tandem mundum docebat doctrinæque celestis cathedræ assidens. Vnde sequitur solitariæ & contemplatiuæ sibi multisque prodesse posse, & ad instar eius quod vester Plato, Aristoteles, & Chrysippus ait, vitam degere: qui sunt ij quos in medium produxistis, ut hanc vitam non solum nostrum, verum etiam aliorum causa esse elargiamur, comprobaretis. Videri igitur quo pacto auctoritates, quas commode & eleganter proposuistis, in me non retorquentur, imò potius ad amulum erant in vos ipsos iaculari apparebunt. Exponamne? idem philosophi, ut multorum loco inseruirent, quoad potuerat à manu coris sese distrahere, & adque solimque arcanorum nature contemplationi penitus incubere, indeque prioris causæ contemplationem penetrarent, & potissimum Chrysippus, de quo Seneca. Quamvis inquit nunquam Ciuitatis moderator extiterit, neque oneribus, functionibus, & manibus publicis vacavit: suis tamen speculationibus, ardua philosophia, viuendique modo solitario, magis commodis omnium inseruiit, quam plurimi Duces, præfedi, & Gubernatores. Quo igitur pacto Aristoteles nomen Principum Peripateticorum obtinisset, philosophumque cum naturalem, tum moralem & metaphysicam delineasset, memoriamque nominis insigni doctrina posteris commendasset, nisi à negotiis rebusque publicis sese expedisset, vitamque solitariam votis & desiderijs consensuaneam perquisisset? Cùm perquam familiaris Alexandro eius discipulo fuisset, Alii iter perficere noluit, sed Athenas reuersus, penitus solæ contemplationi adiunxit. Adhæc (ut Plutarchus & Strabo narrant) Athenis relictis, Ciuitatem Chalcidis Euboeæ petrexit, quo loci philosophando mortem cum vite commisit. Eius obitus adeo deploratus à permultis fuit, ut complures assererent spem eodandi & arduas Philosophiæ questionibus dissoluendi perisse, siquidem is cui omni-bus elargiendi potestas erat, cum iis occubere. Præterea Plato ut sibi non cætera prodesse, ex Athenis egressus perurbationibus Reipub. vale dicens, in locum solitarium, Academiam nuncupatum, se recepit, vnde dehinc Philosophorum scholæ nomen sortite sunt: ibique discipulos suos edocebat, ut quietem solitariamque tranquillitatem inue-**

Psalmi

Senec. lib. de vita beata.

Plutarch. in vita Sylla et ad Greg. 12.

fugarent, diuitalique humanas vt ad diuinas aspirarent, nihil putarent. Libros edidit, quibus quo pacto Respublice administrarentur, præcipitur: mortalesque immortalitati, & contemplationi peius causæ diuinæque pulchritudinis excitabat, adeo admirabili subtili eloquentia, & ædus philosophia, vt diuinus communi omnium voce sit iudicatus. Hæc ad rationem quam vterque vestrum in medium proposuistis, horum trium præstantiorum philosophorum sententia comprobatur. Deinde, quantum ad aliam Marci Tullij Ciceronis: Illud adiungo, eum ipsum fatetur contra ceterorum philosophorum opinionem disceptare, conaturque Platonem notare, & nulla occasione stertus in libris de Repub. censura conatur denigrare, quo loci vitam solitariam extollit, ceteris paribus & locis cunctis eam anteponebat: aitque in prima quæstione Tusculana, se male cum Platone errare, quàm aliis assentiri. Fateor Ciceronem præstantiorem Latinis Philosophis sua tempestate extitisse, & totis viribus vt Platonem imitaretur, elaborasse. Verum nihil secius pro competito dici potest, eum sic, à tergo commoratum fuisse, vt de illo dici possit, quod Pindarus de Thimæo historico asserere, qui cum vestigiis & imitationi magni Thucydidi vellet insistere, etat sicuti pedeset quidam, qui tardis & segnibus passibus perniciissimum cursum Lydz cursum attingere molebatur. Seneca deinde hanc quæstionem pertractauit, & in Ciceronem vitam solitariam præstantiorem & chariorem publicæ esse, & pacatum Cleanthis & Zenonis orium maiores fructus & utilitates Græciæ attulisse, quàm multorum functiones, qui præcæti cum pacis administrationibus, quàm bello Ducis oneribus promoueri minime dubitarent, vt quiddo constat in suis operibus. Adco Seneca vitam solitariam extulit, vt ad Luciliam scribens, diceret Plures fuge, paucos fuge, & vnum solum fuge. Ad tursus epistola. Nulum (inquam) possim inuenire cuius societatem non inite peccatorem, quam tuissis animæ. Alia etiam ait, præcipuum rectè coherentis finis finem esse, pacatum cum seipso remanere posse. Tam late patens est vitæ quietæ & solitariæ pulchritudo, vt si lucis suis oculis posset contueri, nullus profecto repetitur, quin amoris insipius & perfectæ pulchritudinis iugo succumberet. Illud cupiebat denotare Demetrius Phalaerus, cum diceret, Bona res quies. Illud etiam Demetrius Pythagoræ imitator sentiebat, cum felicitatem, omnibus desiderandam & procurandam in animæ serenitate consistere assereret. Iterum hanc pulchritudinem & animæ tranquillitatem vita solitaria adipisci, publicæque euanescente. Quisnam igitur est qui vnam alia præstantiorem non diducet? Hoc sufficit, vt exipsum opinionem Ciceronis hoc in loco, & diametro contra pluriim philosophorum sententiam pugnare, & possit contra Senecam, quem anqui Magistrum vitæ appellauerunt, cuius animus à Columella mirificis laudibus extollitur, & à Diuo Hieronymo inter illustres viros, & Scriptores Ecclesiasticos annuametur, quorum plures, à mundo, summe tumulibus se abdicauerunt, ne ab eius illecebrarum delictarum escarum hamo caperentur: totò que se vitæ solitariæ abderunt, quæ vt copiose demonstrauit prælat publicæ, quo loci mitifica cum voluptate vivebant. Et quemadmodum filij Israël solemini scito diem qui Deus ab Egypto ex-

traxit, celebrarunt: sic ij infinita cum gratiarum actione diem qui Deus è mundo seculis sanctorum deuotere, vt ei oculis motem gereretur, neque vitia aliena quotidie iudicari perceretur, aut intentiones, actiones & vniuersalesque opera damnamus: hoc enim sufficit vi à mundo, cum homines ab hominibus iudicatos cernimus, amandemus.

Cicero lib.
1. Tuscul.
quæstio.

De mundi fuga, & Exita Babyloni, & quo pacto
ea casu fugere vinceret sit.

CAPVT III.

Ermulsi sacre viri (inquit Italus) qui mundum contemplare, & ab eo effugere, ne suis rebus & nexibus implicarentur. Verum nullo vnquam pacto potestis conuelleret: quod mundi fuga non ulla legnines & pusillanimitas: quippe qui integra & absoluta in mundum victoria illum vincere, est nodum terga dare, eumque pertimescere. Verum hoc vero dissentaneum est. Tameis enim boia prælis insulsi busque & acie aluque rebus corporeis vsurpetur, nihilominus rebus in spiritualibus (ait Diuus Hieronymus) fugere propriè vincere est, ijque qui propter munera & officia à mundo decetere aut alienari nequeant, quantum ad corpus, saltem quantum ad voluntatem ab illo decetant. Ecce Babyloniem incolentes Iudam, Hierusalem, quæ visionem pacis significat, contempletur. Itaque angusturum atque anxiorum laborum corporis peracti, ad quietem spirituales aspirent, Danieli similes, qui cum Babyloniæ cornaculo & cubiculo includeretur, fenestram apertam contra Hierusalem tra-

Struc lib.
de vita
solitaria.
Idem in
Epist. ad
Luciliam.

Seneca
moralium
vita.

bus temporibus in die flectebat gratias, & adorabat, confitebaturque curam Dni sui fieri & ante faciem confiteretur. Oculis erigebat in Hierusalem quod desiderium rapiebat, prout illa suspensa trahebatur, cum erul & pullis ab ea vagaretur, cogitationes & desideria diuina spe imbuens. Non ait sacra Scriptura eum fenestram aperuisse, vt intraretur Babyloniem, sed Hierusalem: oculi enim cum versus hanc visionem pacificam decetere, quam cogitationi & menti penitus infigebatur, subleuantur. Non absimili modo ij qui multis, gramibusque de causis vitæ publicæ inmoderant, ne aperiant fenestram, quæ Babyloniem dregit, neque oblectent, mundum eiusque altitias, & captiones contemplantur: sed referent fenestram animæ quæ versus Hierusalem tendit: indeque visionem pacis contemplantur, oculos mentis in pulchritudinem & tranquillitatem spirituales dirigit, aspirant & tendunt ad quietem solitariam: & ex hac cogitatione ad quietem æternam, ad hanc supremam Hierusalem, cuius nullus vnquam erit finis, peruenient. Ex obortis lacrymis atque suspirijs ingemiscientes, solitudinis desiderio flagrant, hæc omnia in memoriam reuocant, & in illius temporis pauculis spatiis, momentis, interuallis, quæ negotijs atque rebus intendentes poterant succipere, tantorum bonorum iacturam, cum vitæ solitariæ quietem amiserint, deplorant, ac lamentantur: & quantum in illis strom est, vream assequuntur saltem pro viribus flabant

flabant

rant, ut è Babylone exeat, acque ab huius seculi perturbacionibus quietis animi inimicus, dimoveatur. Quidnam ergo prodest, tali confusione bac lucis vira potiri? Quid prodest, rei tam fraudulente inferre? Quodnam Oceanum, quis anfractus, quis Euripi sinus, qui Flandrie Banne quos Charybdis, qui bonæ Spei apex, adeo vndis volubilibus, adeo ancipitibus & periculis, adeo celeritibus moribus, rabioliisque agitationibus, adeo infelicibus procellis, & tempestatibus abundet, sicuti mundus? Quinam sunt mundi labores? Quæ inconstantiae, quæ vnde, quæ huius seculi æquora, quæ tempestates, qui fluctus & refluxus? Si à ventorum rabie & tempestate diffugamus, ut quam celeritè tutum portum attingamus, si navem vndis abundantem relinquimus, si domum ruinofam, & vndique fissuris lacram, imminensque casus minitandam euitamus, cur non & mundum, qui inhiantibus faucibus molitur, ut nos penitus deglutiatur, & absorbeat, eundem usque finem nos continuo comminetur, nos fallacibus desiderijs fucatisque voluptatibus infecans, cum illis præstigijs & quilibet dignoscamus: cum lacrimam nostram & ejectionem equo setino cervicibus nostris appensam intruamur, cum nobis inter peccatum Inferorum horribiles lacus, caduce & miserandæ vitæ nostræ parietes male materialiter esse contiguos non sitignocemus? Cur finimus nos captivos in Babylone duci, neque meminisse? O nostrorummet ignoras? qui Canisrum Domini nolumus in hac fallaci Babylone continere, & horum mulorum heronibus resupini, non alios nostris ex oculis profundius dulci cum spirituali Ierusalem memoria & vniuersali differentiam inter Babylonem & Ierusalem agnoscimus, typum sacre scriptæ vobis proponendum duxi. Cum Israelitæ in Ierusalem mansuam facerent, continuum ignem aræ templi apponebant, pro sacrificijs, prout Deus illis præceperat, sicuti in Levitico videre est. Sed quamprimum Babylonij in eos insiliere, irruere, expugnare, domusque eorum depopulati fuere, Civitates funditus evertite, templum demoliti fuere, vinctosque Babylonem duxere, Sacerdotes tantas clades ob eorum peccata illis iactas, oculis mentis & corporis perpendentes, ignem, qui continuo in Altari ardebat, cepere, eumque in profundum puteum eiecere. Post autem septuaginta annos ab eorum captivitate, Deus eos liberauit, & Ierusalem repetentes solum sacrificium obtulere, ignemque qui in puteum coniectus fuerat perquirere. Narrat insuper Sacra Scriptura 1. Macchab. eos non potuisse indagare, sed tantum aquam crassam, qua hausta & altari superposita tempus affuit quo sol resaluit, qui prius in nubilo, accensus est ignis magnus, ita ut mirarentur omnes. Eo tempore quo in Ierusalem remanere, cumque ignem altari supponere, Babylon efformabatur, ignis in aqua conversus est & reductus in aquam, canum & corruptionem: resursum autem in Ierusalem, aqua in ignem est convertata. Sic quantum anima cum Deo, cum seipso, & cum proximo pacata est, in Ierusalem visione pacifica residet, & quantum repouitur, & in sublimis Dei amore & recordationem capitur, altari ignis diuini amoris coruscatur, cui Deo sua delicta & cogitationes deuotæ. Sed quamprimum iacta est, depopulata & captiua à Chaldeis reddita, quales sunt diabolus, mundus & caro, statim arque iugo subinditur, & se in Babylone captiuam duci patitur, ignis diuini amoris

Tamen quartus.

extinguitur, & aqua odij remanet, & cenam in teum abique desiderijs: sed è Babylone, Ierusalem repetens aqua in ignem conueritur diuinaque charitas elucet: pari ratione anima ex frigore peccati mortalis in ardentem & æstuantem amorem redit, non tamen sine Solis Iustitiæ radijs. Illa, inquam, non potest à peccato mortali segregari, aut extricari abique fauore & gratia Iesu Christi nostro vero Deo, diuino Sole, tenebrarum interiorum viatore & dissipatore. Verantamen operantes quod in nobis situm est, eum sua gratia cooperatur: sed abique illa nostris viribus aut facultatibus à morte animi ad vitam spiritualem reuocari, & impietatis aquam in iustificationis ignem commutare. Hoc est quod ipsemet ait apud Diuum Ioannem, *Nemo uenit ad Patrem, nisi per me.* Tali etiam sponsa sermone vitur sponsum alloquens, id est, Iesum Christum in Cantica, *Trabe me post te.* Ac si diceret, Non ex meipso possum incedere, trabe me post te, & te sequar. Illud insuper aiebat Hieremias in Threnis, *Conuertere nos Domine ad te, & conuertemur.* Hoc etiam est quod Deus noster ait, per os sui Prophete Osee, *Perditio tua Israel est te, tantummodo in me auxilium tuum.* Quasi diceret, O Israel, tua perditio ex teipso orta est, sed tua salus est ex me, cum in aquam redacta es, tua fuit culpa: sed tua in ignem conuersio, mea est gratia. Diuus Paulus ad Corinthios scribens, *1. Cor. 13.* ait, *Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, sed nostra sufficiencia ex Deo est.* Alio etiam in loco, *Gratia Dei sum id quod sum.* Quasi diceret, mei criminis aquam in sui amoris ignem reduxit in me radiosque gratiæ reuerberans, ego verò hunc diuinum, celestemque fauorem suscipiens, vela meæ voluntatis, libertatemque liberi arbitrij expandi. Quamobrem cum differentiam quæ est inter Babylonem & Ierusalem, agnoscat, ex animi perturbacione ad quietem, hancque perturbacionem è vita tumultibus plena circumdata & negotijs publicis obducta manare, quietemque à vita solitaria procedere: committissimum est solitariam esse præstantiorem, & mundam ad eam obtinendam, effugere, non est animi defectus, verum egregia magnitudo. Præterea hoc in loco fugà est victoria. Ut enim mundum fugere est seipsum fugere, & seipsum fugere est seipsum vincere & propugnare, seipsum autem vincere gloriosa est victoria: certissimum est mundum fugere, esse omnium triumphorum præstantissimum: quippe qui hoc est ex acerrimis hostibus triumphum reportare: nullas enim à crudelioribus & ferocibus inimicis, quam proprijs desiderijs & affectibus reportatur.

Insistamus suam propositionem exemplis & auctoritatibus Gentilium comprobare.

CAPVT IV.

Ollem equidem (Domini) vos eiaſmodi opinione duci, ut omnes qui in communem vitam degunt & negotijs publicis, velim reprobare, & omnes solitarios celebrare: cum cerò sciam in ciuitatibus atque aulis Principum, perplures negotijs atque caris inuolui, qui summa virtute præditi sunt, cultusque Dei veri

ſeſſatores, cuiſque ſanctorum Præceptorum obſer-
uatores (vt nullo modo officiũ complere reperiri.)
Scio etiam multos poſſe exiſtere vitæ ſolitariae im-
mixtos, qui aliis in locis conſentunt, ac confringun-
tur: ſed pro rato ſtatutũque remota omni difficulta-
tis dubitatione, cenſeo, vitam ſolitariam ſimpliciter
& nude loquens quantum eſt ex ſe, multum præſta-
re ciuili & tumultibus agitare, & non ſolum tutiorẽ
eſſe, verum etiam multo in partibus vberiorẽ.
Quamuis non dubium ſit quin aliis in locis publica
maioris ſit vilitatis: abſoluit tamen loquens, ſolita-
ria multo præſtantior eſt, quod à ſententia Cicero-
nis abhorret in anchoritate quam adduxiſſis, ex
primo libro Officiorũ, deſumpta. Et ſi eũ hanc librũ
perſcripſiſſet, recte apud ſe probaſſet, & canoniſ
ſcabtine liſaſſet, credo equidem hunc articulum
maximo diſcrimine quod deleteretur, periclitari: quip-
pe nullo vnquam pacto decet, vt in libro tanta erudi-
tione, tamq̃ne ſacundia illuminato, talis repu-
gnantia talẽque contrarium repetiatur: ſicuti hæc à
cordatis omnibus iudicijs aliena ſententia. Deſide-
rant ſic vt clatius hoc extaret? Idem Cicero ſatetur,
quam primum à Republica vt vitæ ſolitariae inten-
deret, ſemotus eſt, hoſ libros edidiſſe, ſerẽque omnes
alios, quos compoſuit, quibũſcum tantũ emola-
mento vilitatis quæ plurimorum virorum conſolui-
tur, ac tantam ſamam eſt adeptus, vt memoria
mortalium vitam adæquans, nulla vnquam ætas
de ſuis laudibus conſciſceſet. Admittit ipſemet eos
qui quietem ſeſtantur, in villas & rurales domos ſe-
cedentes. Egreſſe laudibus Scipionem Africanum
extollit, qui ab omnibus negotijs & functionibus
diſtraçtus ac ſemotus, à communĩ ſocietate & fre-
quentatione hominum ſeſe amandanit. Et ſetẽ
retroceſſit, ſolitudiniquẽ vt ruſtiſſimo portui adha-
ſit. Quare dicebat ſe nunquam minus otioſum eſſe,
nec minus ſolum, quàm cum eſſet ſolus. Laudabat
etiam Matæum Curium antiquum Romanum, qui
cum Samnitis & Sabinos, Pirrhũque Epirotarum
aut Albanorum Regem deuicteſſet, à Roma, omni-
que ſuo commercio ſeſe abdicauit, in villamque ſe-
ceſſit, maioris vitam ſolitariam docens, quiete
comitatus, quæ dignitas ſumma & præcipua etat
totius Reipub. vt ait Feſteſtella, cumque Dictatu-
ram officio perbelſe, miſericordieque adminiſtraſſet, in
ruſticum paternũque tugurium incredibili cum a-
laciſſimæ recepit, vt ait Columella. Romani non
ſolum Cincinnatum ab horrotum & agrorum cultu-
ra reuocarunt, vt in honorem & Conſulis digni-
tatem conſtituerent, verũ etiam vt totius Rei-
pub. clauo & imperio præſerent. Cecilius Me-
tellus Bellicoſiſſimus Dux Romanus, qui magnas
honorum in quas parui pendebat, multis arduis &
improbis deſunctis laboribus, ſe in ſuam villam
ſeculoſit, nec villo vnquam pacto Conſulatum ad-
miſit, aut Dictaturam, quæ illi omnibus offere-
batur, voluit, dicens ſe velle pace ocioſi iſi frui &
veſci, quæ bello fuerat conſecutus. Caro Magnus
Cenſitorius à Maioribus tam optatè commendatus, vt

vitam eius viuam virtutis & grauitatis imaginem,
peduſque prudenter & modeſtæ Oceanum, ani-
mum, roboris & conſtantie ſpeculum ducententia
vt ait Plinius, perfectus Dux fuerit, perfectus Ora-
tor, & perfectus Senator, poſtquam Quæſtor Tri-
bunus Militum, Prætor, & Conſul exiſtiſſet, ma-
iorisſque Romæ dignitates cum pace, tam loci
ſuſcepſiſſet & Cimitate egreſſus agrum Picenum,
quem nos Notas Anconie vocitamus, petiit. Quã-
uis nonnulli opinentur eum in Campania, aut vul-
go Terra di-labore, permanſiſſe. Certum tamen eſt
eum in ſuam poſſeſſionem ſe recepſiſſe, quod loci
nunc legendo, & non ſcribendo, nunc meditando,
nunc terram colendo, cum agris commercium ha-
bens, qui ſepiſſimè quod ſeritur aut immittitur,
multiplici vſura profundunt, reliquum vitæ termi-
num peregit. Itaque cum fortunatus ille ſenex ſe-
licitate viuæque ſolitaria perſangeretur, accidit, ſe
quidam vir, ſolens quidem rebus humanis, ſed ni-
mium eius negotijs alligatus illac permeſuerit, &
animo tribulationes & occupationes quibus ille
velis & remis agitabatur animo valens: parum
verò quietem cui illic Caro indulgebatur, mundi na-
uiſe & fallacijs coæquans, doloſosque quæ il-
lum à ſeipſo alienabant & diſtrahabant, quos doloſos
Cato longiſſimè à ſe propulſat, in hæc verba pro-
rumpit. O ſelicem & perbeſtatum Catonem, tu ſo-
lus viuendi modum apprime cognoviſti: quæ qui-
dem ſententia in poſterum mentibus & animis ho-
minum infixæ permanſit. Qui bos promebat ſer-
moneſ boni ſolitariae viæ non erat neſciſus, ſed ſo-
la tantũ illius cognitione præditus, maioti vſu-
perio & dedecori vertens, cum quod ſui erat mune-
ris nequaquam exequetur: vt certiſſimè ſcio per-
multis aliis contigſſe. Pericles Athenienſis iſtiſ
multo ſolertior fuit, qui in ſui ipſius conſempla-
tationem attractus, quietẽque ſolitariam mentis
acie perpendens, eam perquiſit, & vt bonum quod
approbaret, inſectaretur, à malo quod ſeſtabatur
exiliſt. Hic vir omniſcientiarum genere ſuit pe-
ritiſſimus, dicendi vberitate prædiſtiſſimus, conſi-
lio ſapientiſſimus, conuerſatione perhumaniſſi-
mus, & vrbaniſſimus, armis aſperitum, periculis
diſcriminibũque adaciliſſimus, rebus denique ſe-
cundis humiliſſimus & benigniſſimus, in aduerſa-
te verò conſtantiſſimus & firmiſſimus. Viæ igitur
uarietatem & inconfiantiam obuens cum maior
hominum pars nulla ratione adhibita mundũ in-
ebnatotum proutet, alii anxius cogitationibus &
deſiderijs exagitati, crudeles & quietis tyranni,
malicebimetæ & phanſmata mentibus petuola-
tantes, alii fortunæ donis deſiderijs eorum qui ſua
minimè creabant, adſtricti, alii peſſundati & in
profundiſſimis ergaſtulis conſepulſi præſecta eor-
um ſpe, & intempeliſſima ſeſcata, omnibus
concepribus & ſacinoſibus in medio curſu am-
putatis, opinantes tamen niſi eſſe tam arduum ac
ſublime, quod non illorum meritis dignum vi-
deretur: quinetiam alii qui nullo vnquam pacto
volentes credere, ſuſtitia & amentia inſati, nec
quidquam illi conſentaneum præ ſe ferentes, in di-
cendo ſublimes, ſed multo meritis ac valore te-
nuos & exiles. Cumque à mundi fraudulentiæ tech-
nis ſe inſeſari cerneret, & partim honore illius cor
ampulleſceret, partim verò ab illo illud & deſide-
rit, rarus tam pedibus conculcare, ſtatim ab A-
thenarum imperio ſeſe diſtraxit, & à ſolitudi-
nibus, tædiis & curis ſemotus, in villam longè
à conſortio humano alienam, abieciſt, & in
lumine

Chim lib.
1. Offic.

Frank.
lib. deſ. 1.
C. 1. 1.

Limine hanc sententiam exatandam curavit.

*In arui portum, Ipsi & fortuna valete.
Nul malis vobiscum est, Indite nunc alios.*

At si diceret: Hactenus spinosis, periculosisque mundi vnda ablotpor, facti naui patrono delitratæ, quæ à ventis maxima cum vehementia concutitur, vagabunda & aberrat, malo qualitate, velis effusa, nulla ope à folatio Buxella, aut charta marina emancipata, in vitro citroque fluctans, nec portum vique appellens. Nunc vero portum per-fugium in vita solitaria arripit. Pergite igitur ipse & fortuna dextris aulbus, nihil eis vobis expeto aut efflagio. Hactenus me fefellit, mihi me in supremam vestra volubilis rote sublatum pollicente-rem, quam fabilem & firmam simulabaris. Nunc alia certe vobis est via calcanda. Ego vero nunquam vestris obsoniis aut opiparis edulis inefec-bor. Tamerli inter Christianos illud fortune si-mulachrum dignotum sit, non tamen hac in parte Pericles deflexit, quoniam Gentilium more loque-batur. Verum præ his rebus maximum nobis reli-quere exemplum, enim multum quod occurreret, de-leteret, ut eo paucio, quo turbatur, esset contentus. Et quemadmodum ex solo exuico & stetit, au-rum obryzum effodit, & venit aque inimis tre-que penetrabilibus prelois metalloque fodine latentis ficem aut Gentili egregiam doctrinam promana-re certum est, quamvis exuica fidei respectu, si di-ligenter speculetur vita, insigniorum moralium vitu-rum fodinas extrahere poteris, quamvis non absolute sint, quippe quæ à Theologicis desituantur: aptissime tamen & sentiebant, & agnoscebant quantum solitaria vita præstans esset, cum illam pu-blica permittant. Anaxillus Philolophus, ut præ-dilectam vite solitaria fructum delibaret, primatum Aihenarum est aspernatus, dicens se male seruum esse bonorum, quam impiorum Ducem & Gubernatorem. Empedocles Agrigentinus Pythagoræ discipulus (ut scribit Thimeus) nunquam Regnum quod ostendebatur suscipere voluit, ut refert Xan-tes in libro quem de laudibus ipsius composuit. Tantiæ pretio vitam solitariam habuit, ut po-teritæ diuinitæ mundi præerit. Cùm Deme-terius Phaleræus ab Ægypto relegaretur, postquam re-publicam Aihenarum administrasset, Cratem Philolophum inuicuit, à quo tanta sublimis & ardua didicit, ut dixit: Demetrius (sicut refert Pluta-archus) Væ negotiis quibus quondam irriteris fui, si-quidem obstarant quominus maturis cum hoc philolopho nocturnam inirem. Sermones quidem ta-li viro digni, qui optime cultum & emolumentum quod è vita solitaria deproci potest, callebat. Idem Phalaræus refert, cùm Zenon mercaturam exercens, nauis eius vndatim rabe obuoluta, cum suis diuiciis & mercibus, egesset premeretur, & ab omnibus illius, apprimere nouit, cum hacque perfectè se cognouisse, dixitque se iactura oblectari, ob maxi-mum emolumentum quod inde succederat, quippe qui philolophus esset eiususmodi & penèræ vite soli-tarie intenturus. Cùmque suo desiderio potitus fuisset, omnibus doctrinæ numeris completus, aie-bat, uti refert Apollonius, se nunquam magis se-cundo vento nauigasse, quàm cum naufragum fe-cisset: hoc enim crudele terribilè naufragium, erâ quillum & prosperam ori vitam ei peperit. Philolophus Anchitænus raparus quem fructum ex philolophia collegisset, ait viuerè posse, seci loquar

Ternstroemia quadrifida

solique suo receptui canere. Narrat insuper Valerius Maximus, Magnum Anaxagoram, et philosophiae naturae operam, à patria recessisse, longo vero post tempore Clazomenam reuerfus possessiones et patrimonium diruta et pessunda repertis, ait, Profecto nunquam euasissem, nisi hæc percipissem. Tibullus hæc verba profert, quorum talis est sensus. Alij thesauri ingentes et diuitiarum aceruos possideant, et in egestate mea domi victitare permittant. Diogenes Cynicus cuidam contentanti, an aliquis mortalium opulento, et potentissimo Gige diuitior et felicior existeret, respondens Vt refert Valer. Maximus.) Multo magis Aglaum Phosphidium esse fortunatiorem. Aglaus ille inops erat, qui totum vitæ cursum in quoddam Tibatice tugurio degeret, nunquam illa egressus, hac paupertate, vitæque solitaria exsultaturus. Ita etiam narrat Plinius. Ait Horatius.

*Beatus ille qui procul negotijs
Vt profca grus mortalium,
Pasci na rura bobus exercet suis, &c.*

Expropter multi oneribus & functionibus publicis
vale dicant, ac à ciuitatibus & Imperiis segregan-
tur. Petrecha vocat populum, bellum ferocem
& indomitum: Horatius verò, illum qui multitudi-
nem plebeiam fræno cohibere tentat comparat ho-
mini, qui temo tenet & debili, multiplicibus capti-
bus vellet dominari, Iulufque nanem ventis, procel-
lis, & incertis tempeftatibus in medio vndarum
agitatum vellet moderari. At Sidonius Apollina-
rius, Non opinioni eorum affencior, qui fummam
felicitatem in fumma potestate condidere arbi-
trantur. At Flavius Vopifcus, imperari odiofum
effe & lubere in onere publico, rem deperdiam.
Quiniam hoc merito tanti philofophi, quorum
pleni omnes funt libri, perfentiebant, qui Imperia,
Dominaciones & munia popularia contempe-
re, & in folitaria domicilia feffe occultare, vt tran-
quillo oculo liberetè indolgerent: fiquidem nullum
bonum effe, neque fructum hac vita, quod vix
folitarie poffet æquiparari, opinantur. Hæc erat
dulciffima illa Ambrofia, fuauiffimumque Nectar
que Poetæ efculentum & poculum Deorum
effe, effinxerunt: vt mirificam dulcedinem, quæ
diuinorum rerum contemplatione flagrat, palam fa-
cerent. Contemplantur enim, qui in tertris verba-
bantur, diijcebantur, in celum collocati. Fru-
ftusque contemnationum illorum Ambrofia, &
Nectar appellabantur, quocum animus nutritur &
alimentatur, cum adeo fublime in confiderationem
& imaginationem confcendit, & perualat, vt gigum
caeleftiumque orbium influentiam fetas. Illud ip-
fum volebant poetæ fignificare, cum in hiftoriis fa-
bulis, memoris reliquerint, pulchrum Ganimedem ab
Aquilâ in fupremum montis Idæi ca-
uemen raptum fuiffe, & in celum clarum, Ioui A-
ftorum regi oblatum: vt denotarent eam qui fun-
gulari pulchritudine peroraretur, & contem-
platione in celum illum Idæi montem confcenderet,
mente ipsa in atcana Solis, Lunæ & Syderum rape-
retur, cumque Ioue communicaret, cui Gentilicia
errore infufcati totius cæli dominationem & im-
perium tribuerent. Vnde Homerus Ganimedem à
Dijis raptum vocat. Hi funt rapti Ganimedis bonores,
de quo loquitur Virgilius. Poetæ & Philofo-
phi, hæc contemperationis tantum reuale, vt quani-
vis Herculem montis deiciffie fatentur, infima

g. ii)

P. arach.
in lob. de
cruciferae
arabid.
Diogen.
Laert., li.
de viat.
Zeno.

res ac penè inauditos labores, propter virtutem ad-
dèd veribus poeticalique operibus elatam, perpessum
esse, vt totum orbem perterrefacere in animo
haberent: non tamen eum diuinum atque immorta-
lem opinati sunt, nisi postquam ad hominum con-
uersionem solutus, in supremum arq̃e inuium mō-
ris Oetæ cacorem confcenderit, vbi in maximam
flantiam profluerit. Hic curis & laboribus Hercu-
lis, vitam actiuam, vita verò solitaria celsi montis
Oetæ, contemplatiuum intelligebant. Et igne quo
concrematus est, amorem ac inestimum desiderium
prioris causæ quæ animus in diuinam cōtemplatio-
nem exarsciscit. Et eūdem hic Lybius Hercules vul-
gò Thebanus Olyris filius vocitaretur, (vt Diodo-
rus Siculus & Berofus Chaldeus referunt) tantam
gloriam Græci æmulati sunt, vt omnia hæc ad Her-
culem Græcum Alceum vocarunt Amphitrij & Alce-
menæ filium, retribuere voluerint, vt filius probat
vestes Annii Viterbii. Verū enim uerò ij glo-
riosum & augustum ducentes virum perquam insig-
nem in thesauros suos reponere, qui multis exan-
tillatis laboribus & periculis penitus vitæ solitariæ &
contemplatiuæ sese accinsit, Herculeum Alceum in
præclaris atque mirificis facinoribus Herculis Ly-
bii esse doctum, cōfiteri. Quare manifestò appa-
ret, quantopere vitam solitariam & contemplati-
uam reuerentur, quippe qui omnem indullentiam
eo collocabant, semper ab his immortales asse-
bantur. Hos eōm tantum dignos quo posteritati
commendarentur, ducebāt, qui quietem solitariam
essagitant, à mandato distrahī & semoti iqui vt fe-
rent, Rota Arcadum conuoluunt, quorum alij
pleni, alij verò vacui sunt, nec alios extollit, quin al-
ios deprimat.

Annius
Viterb. in
commento
supra Br.
notum
sup. Orig.
C. 180.

*De excellentia & dignitate vitæ solitariæ, de sensu
etiam & virtute hybericæ.*

CAPVT V.

Tri qui cum literis & iudicio quoddam
habent commercium, hac opinione suf-
fusi sunt, nimirum, Vitam pacatam, rem
esse dulcem & rotam: imperium verò a-
cidam & periculosum. Ided Res Zeleucus, eūdem
coronam Regiam manu teneret, dicere solebat, O dia-
dema, multò diutius quàm felix, qui preuidere posset,
quoniam sollicitudinibus, ægritudinibus, laboribus &
periculis confisteretis, licet re suis calcarum pedibus
inuoluerit, ad te capiendum nollet incurari. Hoc
Lidiadem Regem Megalopolis à Regno spontanea
voluntate separari, commouit: cuius vestigia Augus-
tus Octauius imitari flagrabat, si hominem qui tan-
tum onus suis imponere hominibus potuisset, nactus
esset. Si verò videtur Augulii voluntatem hūc fuisse,
siquidem à potestate ferè alienum videtur, vt ho-
mo Monarchiam Imperij Romani relinquere desi-
deret, vt ii, qui suis est subditus, si obnoxius. Quid
de Imperatore Diocletiano dicetur, qui non inuitus
deseruit, & spontanea frerus voluntate, nec viquam
perquisierit. Hic Diocletianus eūdem plurium annorū
spatio regnum administrasset, præclara & insignia
trophæa fuisse asscutus, mirabile quæ Roma Ther-
mas construxisset, quæ septem mirabilibus mundi
meritis possint æquiparari, imò compluribus illo-
rum anteponi, penitus imperium neglexit, ac dere-

liquit eūdem secundis fortunæ ventis veheretur. At
Ignatius, eūdem non ingravescentem ætatem, animi-
que imbecillitatem communis, sed spontaneum &
liberum illius arbitrium, tantæque delectatione po-
tuitum esse, vt discedit, se nunquam Solis fulgentio-
ris, lucidiorisque radiis illuminatum, quàm cum do-
minatione imperij spoliatum perpexisset, tanto
tamque graui pondere liber & exoneratus, negotia
sageos, quibuscum obuolueretur: & sese in vicum
prope Soloniam Liburniæ Ciuitatem addidit, (sicu-
ri Eutropius & Pomponius Læus referunt) quo lo-
ci cursum & extremam vitæ periodum terminauit
mirum in modum hac solitudine oblectatus. Dice-
bat insuper nos debere Imperatoris commisereri,
agricolæ vetè inuaseri. Quibusdam itaque elapsis
diebus à quo tempore in hunc locum absciderat,
Legati Romani eum conuenere, vt rogarent, ut
Imperij fræna vellet moderari. Et eo instanti
quo hortulum ingrederetur vt lactucas colligeret,
adori sum, quibus respondit, ne amplius de recipi-
dō Imperio verba facerem: sed vt oculus his lactucas,
soapte manu confitis, vesci permitterem, tūm de-
mum ne tantæ solitudinis demergerer. Eius e-
nim erat volūtas rata non deinceps dominationem
aggredi, cum vitæ publicæ fructum degustasset, mul-
toque potius in hortulo rūsare, & ferere, quàm Im-
perium Romanum denud regere. At Trebellianus
Pollio (vt etiam Læus in vita Diocletiani) eum soli-
tū esse dicere nihil esse difficilius quàm bene im-
perare. Læus ait, cum se ab Imperio semotum cer-
neret, eum reputare esse diuile, & e hoc tempore
vnam solum adoreretur. Ne igitur alicui hoc esse se-
gnitiam, aut pusillanimitatem, sed virtutem atque
magnitudinem, videatur: non enim magna oīmi est
animi res contremuere quas ii qui ambitione ardente
summo desiderio concupiscunt, omne desiderium,
aut voluntatem in iis collocant. Et ne ipsæ histo-
riæ fabulæ appareat, conuertamus quælo oculos
ad id quod nuper time sitigir, & cum eorum quæ o-
culis cernimus, memoria, incredulitatis rotam co-
ercebimus, quam et quod legimus tribuere sole-
mus, Imperator Carolus V. vnus ex præstantiori-
bus virtutibus cumulatioribus Principibus, qui vn-
quam communi luce potuit sint, cum insignes præ-
clarasque victorias in Africa, & Germania fuisse
consequutus, spontanea voluntate ab Imperio, Re-
gis & Dominationibus sese abdicauit, & à mundo
iegregatus nulla gloria, aut hypocritis iactans in
quoddam D. Monasterij Cœnobium sese occulta-
uit, quo loci mira cum animi tranquillitate, io hac
vita solitaria perseueras, extremum viæ diem clau-
sit, qua quidem virtutis splendorem magnam oīme
animi generositatem patefecit. At Seocæ, magna
contemnere à magnitudine animi promanare. Et
Quintilianus a sserit, illud esse periculosum possidere
diuitias, eas non appetere. Philippus Macedonum
Rex, cum Philosophos ad cernam conuocasset, iussit
eis, vt quæstionem grauem & leuiam in medium ex-
promerent. Adinucem itaque percontati, Quid-
nam in toto orbe maius esset: alius respondit esse
montem Olympum, qui altitudine nubes superaret,
summoque cacumine ferret, vbi veni nolumodo
poterit insufflare: quam ob causam à Græcis Ολυμ-
πος vocatur, id est omnimodò resplendens. Sol enim eū
illuminat, nec vllis vnquam nubib. insulfatur, nū de-
mum adeo celsus & arduus est, vt potest celsū Olympū
vocet. Alius dicebat quodcumque maius in orbe
reperiretur esset aqua, quæ igne extingueret, & maiori
terre partē impleteret, Alius Solem esse qui suo splen-
dore

doceat iam terramque apperiret. Alius verò nihil in suis in mundo esse corde, afferuit: quod maiora contemnit & parvipendenda esse ducit (meo iudicio) longius & rectius incolatus est, ceterisque antecelluit. O celsam, & arduam sententiam proculdubio admiratione aeternae memoria dignam: siquidem nos quantum res mundanae humiles, demissa, abiectae & infimae sint, commonefacit, cum maiorem gloriam commeteri, cuos animus tendit ut eas flocci faciat, quam cum qui desiderio eas accumulandi exardescit. Permulta possem meae orationis filo contereere exempla Gentilium, ab antiquis historiis deprompta, qui non mediocres diuitias, munera, auctoritates, dignitates, functiones, honores, Regna & Imperia contempleret, ut vitæ solitariae omnino incumbere, ac dedicarentur. Iiquidem solitudinem, societati & contubernio anteponebant, maioriore ac firmiori iudicio pollere, cum eos res & diuitias mundi aspernari quam possidere demonstrabant. Verum ne verbi superuacuitas mea occupetur oratio, tempusque in historiis Gentilium recensendis teratur, eas relinquendas esse censeo ut vitam probas verique diuinarum literarum, historiarum Ecclesiasticarum, sanctorumque doctorum testimonij, dummodo vobis haud sit importunum, aut permolestum, suscipiam. Nulla enim molestia velitis oborare aures vellem, cum omnino veltris obsecundare desiderijs exposcam. Quoiomò (inquit Italus) incredibilem voluptatem ea de te percipiemus: propterea quod diuinæ Scripturæ maiori auctoritate firmantur, humanis periculis, magisque cordibuscantantur. Humanæ sunt hominum quæ sapienterò fallantur, aliòque decipiunt: diuinæ verò Dei, qui non fallit, nec falli potest. Quamobrem asserere audeo homines quod diuinam scripturam, eamque vtilem, doctrinam & deuotam lectionem relinquunt, tempusque inolegèdis fabulis, fictitijs præliis, amocibusque lubricis, & impudicis, & obscenis contemunt, publica poena in cæterorum exemplum, esse multandos. Sed video eos tantò longius à punitione distare, quanto propius adhaerent, ut eam commereant. Equidem video (inquit Flandrensis) diuinam Scripturam, materiam adeò arduam & sublimem esse, ut magno errori mihi verteretur, si priuatim æque sigillarim diuina eius mysteria collaudare aggredere: quippe hoc auditorium aures mea illarum intelligentia esset imbuiere: materiemque adeo profundam & arduam ordiens, tantopere animus exangnis redderetur, ut primo cursus imperi animo labalcerem. Asseram tamen historiam humanam esse vtilissimam, quam Cicero fidelem testem temporum, lumen veritatis, vitam memoriz, magistratam vitæ, & nuntiam antiquitatis, appellat. Vode sequitur liberos fabulis plenos libros historiarum non esse vocandos, sed mendacis: siquidem, ut ait Cicero, historia sit lumen veritatis. Rectè perpendo tempus libris ita profanis & inuisibilibus non esse infumendum. Sed veræ historiæ, ad multarum rerum vtilitatem plurimum conducunt, consilium & sententiam multis rebus ferunt, & ad obeunda præclara facinora excitant. Equidè (Domine) summo gaudio perfandor, cum ad eò pulchritas & admirandas historias quod vitam solitariam collaudares, citatas & adeò luculentè dispositas addaxeris. Et quemadmodum Eques aut miles (inquit Lusitanos) è suis castris nonnunquam discedat, & in aciem hostium proficiat, non ut locum potestatem submissa, nec utrumque quidquid geratur, quidquid agatur gimeter, & rursus suos commonefaciat, tanquam oculos explorator. Pari ratione, Theologus aliquando, à libris sacre Theologiz peruoluendis, potest

desistere, librumque cuiusdam Pagani aut Gentilis peruoluere, non ut Gentilitatem aut Paganitatem imbibat, nec minas suorum historiarum leduas, verum quidquid inter eos geratur, speculetur, suisque admoeat, vtilis qui aduersariorum castra adorsus est, non ut cum eoticis commoretur, verum ut aliquid noui afferat, animòque suorum adaugere, & exhilaret. Adeò magna est historia (ait Italus) diuina, Imperia & dominationes finiuntur: ea verò nunquam deficiat: omnes siue magni siue homines moriuntur, illa semper vivit. Imperia & Principatus permutantur, aliisque adimuntur ut ceteris elargiantur, & transferantur: denique omnia labalcent, illa perstat: eò magis verus est, eò in prelio & estimatione habetur: tunc enim plus auctoritatis habet, cum longioquioribus annis constat. Itaque tempus teramus, laudando quod ea seipso satis laudatur, obsecro vos (Domini) ut vestram orationem prosequamini, vestram conclusionem auctoritibus sacre Scripturæ confirmantes: quoniam ea vera norma est veritatis. Et doctrina quæ sua amissi dirigitur, doctrina est, fortissimis & æternis fundamentis stabilita.

*Enfatus præstantiam vitæ solitariae auctoritatibus
Sacra Scriptura comprobat.*

CAPVT VI.

Rotoparens noster Adam, quoad solus in paradiso terrestris, non à diuinis præceptis transiit, sed quamprimum societatem inuit, ea ad peccatum instigauit, hocque mortifero pomo nostrarum miseriarum & infelicitatum fomite & scaturigine incitauit. Ex eius primogenitis filiis nimirum Cain & Abel, Cain reprobatus, Abel verò electus est. Ait Scriptura reprobum huc & illuc vagabundum peragrasse, ciuitatemque vt in ea sua cum familia permaneret, constituisse, sed electos vitæ solitariae deditus agros solus perlustrabat pinguis depascens pecora, Deo sacrificia offerens, seipsum potius quæ agnos sacrificia. Noo ex illo legitimus est ciuitatem construendam curale: ciuitas enim iustorum in cælis est, ubi eorū est conuersario. Quidnam significare ait denotare vult præceptum à Deo Patriarchæ Abraham datum, ut egredieretur de terra sua, de cognatione sua, & de domo patris sui, nisi vt astutias, rethnas, versutias & caualationes mundi, spontaneamque voluntatem, & conuersationem effugeret, vitamque quietam, solitariam, otium atque animi tranquillitatem perquireret? Ait D. Ambrosius hoc designare, ut in cælis conuersaretur: à conuersatione mundanorum negotiorum sese distrahens, cum Deo conuersus est, omniomodo cogitationem ac cor in eum repositus. Exit nesciens quouideret, ait D. Paulus de iplo loquens in Epistola ad Hebræos: ac si diceret, eundem instanti quo Deus imperauit Abraham vt è terra egredieretur, eo iplo puncto morem gessit, nec vllomodo Deo repugnauit: sed incedebat, sed quò pergeret ignorabat: loci enim quo Deus illum mittebat, erat nescius, à nulloque ducebatur, sed obedientia duce, gradiebatur, quò in eum locum quod Deus illi iuberet, deduxit. Nilumque diuina grata & permissione, quem præcepit Deus in monte Moria, id est montem visiois, quo vnà cum filio Isaac incredibili quadam magnitudine, ut eum qui erat primogenitus ex Sara, oculorumque suorum lumen, immolaret. Poterat quidem Deus imperare ut filium domi suæ mactaret: sed iussit vt è terra

Simili.

Genes. 41

Genes. 12.

Cicero lib.
1. de Orat.

egredieretur, solisque cum filio montem sterilem & exuuum, montem visionis nuncupatum consecraret. Non hoc est absque magno mysterio. Mihi videtur Deum hoc significare voluisse, maxime nostra interesse, filium nostrum qui nostrum desiderium & voluntas est, igne diuini amoris illuminare locumque ad id praeclarum commodicem & conuenientem vitam solitariam & contemplationis recessum esse. Hic est mons ille arduus visionis, vbi deuota anima mirabilia atque insignia mysteria intuetur & contemplantur abdita & obtrusa tibi, qui in conuallibus segnes commorantur, nec ad Deum cogitatione & desiderio coascendunt. At D. Chrysostomus solitudinem ciuitatis esse digniorem, omnique terrarum orbe fulgentiorem, & de Abraham loquens, ait, Te obsecro perpende quango amore hic excellens patriarcha ardebat, ob tranquillitatem, siquidem à tanto annorum spatio quod deinde Dauid dixit obseruaret. *Elegi abiectionem esse in domo Dei mei: magis quam habitare in tabernaculis peccatorum.* Itaque D. Chrysostomus per domum Dei vitam solitariam & quietam interpretatur. Iacob cum tribulationibus ageretur & à fratre suo Esau persequeretur, à conuersione fugiens, è domo patris sui in longinquas & alienas terras peragitur, & peregrinus Harao, tanto tempore cogitandus & solitarius incipit, ut *Cum reuisset ad quendam locum, & videret in eo requiescere post solis occubum, subleuauit lapidibus qui tacebant, & supponens capiti suo, dormiuit in eodem loco. Viditque in somno scalam stantem super terram & cacumen illius tangens caelum, &c.* Vidit ille in somnis hanc scalam diuinam, quae in extremitate terrae affixa, cacumine caelos contingebat, & in ipso culmine huius vniuersitatis creator sol iustitiae stabat, cuius diuinus splendor animos accendit, tecebrarumque caliginem dissipat. Sol visibilis laeui, & Sol inuisibilis apparuit. Radij conuertiuntur solis, qui corpus inflammant, fugiebant vt aliud hemisphaerium illuminarent. Et vidit diuinus solis radios qui animam succendit: sensum lumen mentis luminis commutatum est, splendor exterioris iocitiorum uersa, sol creatur illi disparuit, Sol qui cum creauerat, apparuit. Vidit Solem diuinum, è cuius splendore omnis alius splendor procedit, vt lumen aeternum, fontem vitae, & essentiam nostrae essentiae. Sublimis è omnipotens Deus hanc visionem patefacere voluit, ex illo Messiam Iesum Christum, Saluatorem nostrum, vetum hominem prouenturum: primus huius scalae gradus erat Abraham, secundus Isaac, tertius idem Iacob, & exinde omnes alij quos D. Mathaeus in sui Euangelij principio enumerat: donec ad Iesum filium Mariae diuinum Solem, qui in cacumine montis astat, caelum referans aeternae clausum & oblatum. Posset quidem Deus illum hoc mysterium docere, cum domi patris moraretur, cum suis parentibus & amicis conuersas: sed tunc declarare noluit, nisi cum solus pergeret, & somno indulgens ab omni hominum conuersatione separatus. His igitur videtur quod opere sit excellens contemplatio: cum cocontemplari & solitari somnia negotiorum vigilijs praeparantur. Verum enimvero quid denotare vult Scriptura cum refert Iacob iter Haram transire, locum vbi Tare recubuit, nisi vt conditionem quam cumulus est in qui vitam solitariam eligere ardet, expromeret? Haram, Spelunca interpretatur, vt Philo homo doctissimus affirmat, verum eius doctrina Platonica, de quo dicit Eusebius, cum dicendi veritate cumulariolum, sententiaque distissimum extitisse. At D. Hieronymus, Platonem Philoogratum esse (verba sunt ipsius) aut Philonem Platonizatum,

quod proverbum Volaterranus in sua Antropologia recitat. Praeterea idem Philo in libro quem de somniis composuit, vbi somnium Iacob ad motes reduxit, ait Haram speluncam & Thae odoris contemplationem interpretari. Hoc antrum & spelunca, quoniam hic solium ibi requiescit, qui odorem & gaudium in contemplatione percipit, Deoque ardua & inscrutabilia sua mysteria sibi communicat, aratriorque diuinorum & thesaurorum consistit. Illud est quod ait Propheta Osee de anima deuota loquens, & homine spirituali. *Duram eam in solitudine, & loquitur ad eam.* Quali diceret: In locum solitarium hominem deuotioni deditum & dulci mentis memorie sapore inebriatum erigam, indeque cum solabor & cor suum alloquitur. Loquitur Deus cum illa, qui torrente negotiorum & rerum circumvagantur, cum mundo perfractantes & negotiantes. Quemadmodum in qua longè loquitur quasi voce tubae, sed contemplatiui & solitarii, quibus amor & patrie celestis amorem tam felicem, adeo ardentem & solitudine plenum propagat, vt eos multarum lacrymarum baredes constituit. Ita prout Deos alloquitur, vt sit in eorum cordibus, cum illa sermocinans, eos solatur & adhortatur, cum oculis lacrymas, quae à suis effunduntur, propoat. Pascebat oues Moyses in deserto Madian, cum Deus illi in robo apparuit, qui ardebat, fed incombustus manebat, eumque pro suo legato misit & principium Israelitarum Ducem constituit. Solus existens cum eum alloqueretur, & in suas manus legem traderet. Isaias solus erat cum Dominum vidit sedentem super solium excelsum & duos Seraphim alas velatos vidit volitantes. Helas & Helius deserti soli peragebat, vt etiam filii Prophetae cum Deo loquentes, & de mundo triumphantes, quamplurimique alij, de quibus ait D. Paulus ad Hebraeos, scribens. *Quibus dignus non erat mundus, in solitudinebus errantes, in montibus & speluncis, & caeteris terris.* Ac si diceret, Deus ab humana conuersatione multos segregauit, non enim illi dignos erat mundus qui à tumultibus & disceptationibus semouebantur & distrabantur ab hominibus segregati, loca inuisa & solitaria peragentes, celsum montem anfractibus aberrantes, in profundis speluncis latitantes, abyssi, antris & tetræ visceribus obuolati & coopepositi. Deus ab Vr Chaldaeorum Abraham extraxit, Iacob à Mesopotamia, Moysen ab Aegypto; Heliam & Helisum, ab Aulicis Samaritis, & filios Prophetarum à Iudeae conuersatione: demque Deus suos dilectos à mundi contubernio abduxit, & in vitam solitariam extulit: vbi magna & incomprehensibilia mysteria eos perducit. D. Ioannes Baptista in Eremum pergebat. Illemer, de quo multis antea annis Isaias prophetauerat, dicens, *Vox clamantis in deserto.* D. Ioannes Euangelista in deserto tescidebat, in insula Parbmos, cum Deus illi Apocalypsin reuelauit. Euouchus Candaces Regis Ethiopie desertum peragebat ab Ierusalem veniens, cum D. Philippo illi apparuit, qui lacram Scripturam est interpretatus, sacri baptismatis fontem tinxit, & rebus fidei informauit, vt refert D. Lucas in Actis Apost. Solius horae spatio maiore progressus in deserto effecit, quam toto tempore, quo in ciuitate commoratus est. Quid amplius restat, nisi Iesum Christum, Redemptorem, & celestem praetceptorem, sepius loca solitaria petisse, vt nos exemplis & praecipis imbueret, vt plura Euangeliorum loca testatur? Et D. Matth. ait. *Ducem esse in desertum, hoc denotans.* S. Spiritum esse illum qui nos ad receptum & vitam solitariam perducit, & e contra diabolus

Volaterr.
in d. r. r.
p. i. g.

Osee.

Eccl. 16

Isa. 1.

2. Reg. 1.

Hebr. 1.

Isa. 40.

Apoc. 1.

Act. 1.

Matth. 1.

D. Chrys.
hom. 31.
super Gen.

Psalm. 13.

Genes. 28.

Exod. 16.
Eccl. 16.
cap. 17.
D. Hieron.
in eccl. 16.
super Eccl.
16.

bulus traheretur atque ducebat solitarios & reclusos per ciuitates & humana negotia: ait enim ipsemet Euangelista, diabolum, Iesum Christum per ciuitatem ducebat, ut an eum detuderet experiretur, pinnaculumque templi demoliretur: eius enim motus est molis, ut solitarie & contemplatiue vite inuigilantes deroderet, obsequium in cornum & volutabrum mundi negotiorum proieciat. Vt deinde rumulo & sepulchro volupiatum & flagitiosorum corporis illecebrarum consopiat. Illud vult palam facere sacra Scriptura, cum in libr. Numeror. ait, Cum filij Israel de solitudine Sinai egressi fuissent: venerunt ad Sepulchra concupiscentie: sapientem enim accidit Monachus hominem qui solitarios quiete & contemplatiue vite dedit, per celsum Sinai montem significat, adeo superuacanis rebus & negotiis inutilibus & periculosos immergi, & deinceps adeo confusiois reris implicari vt in mundi suum vitam exhalent & in sepulchro nefandorum appetuum consensuatur, seipsos pessumdantes, à Deo deficientes, nec villo modo preiosum thesaurum, cuius Deum admittendo iacturam faciunt, animaduertunt. Notandum est, vbi communis versio scribit sepulchra concupiscentie, Septuaginta interpretes, ponunt memoriam desiderij. Et hoc pacto recitat D. Hieronymus. Periuenda enim & fallax memoria, quæ ab effrenato & corrupto desiderio promanat, putridum & grauoleosum est sepulchrum, quo impij viui sepeliuntur. Et vt hæc vincantur desideria, radicetque occurrat, ea que nos ipsos ditione frenemus, solitudo, societate occupata & distracta, aptior & conuenientior est. Non ergo abs te ait Hieremias in Thren. *Sedebit solitarius, & tacetis, quia leuabit se super se.* Qui in Regum comitatibus versantur, superbie fumo insulcati, ambitione verò inflati, percurrunt, & multis cum laboribus disipantur: solitarius verò & cocontemplarijs in quiete firmas adhæret. Ambitiosus nunquā de suis negotiis loqui intermitit: solitarius verò seclusus, ea omnia silentio præterit. Nam quemadmodum inuitiles de vanitate sermones negotiatorum signa & vexilla sunt, ita silentium solitiorum nota & insigne est. Ambitiosi negotiatores laborant vt ceteris imperent: solitarius ab ambitioe exutus vt subsipitibet, plurimam fructus. Hoc significat solitarium in silentio sedere, quia leuabit se super se. Non circa opinionem & temerario genio ductus sese erigit, nec arrogantiæ vela distendit aut explicabit, sed seipsum deuinct: animos carni dominabitur, & nouus homo, qui secundum Iesum Christum est, hominem veterem qui est secundum Adā, detrudet, sedebit ellabit. Cūque in his terris contemplationi adhæserit, in celis conuersabitur mundo mortuus, in Iesu Christo viuus, qui cum D. Paulo Apostolo potest dicere: *Vixi autem non ego, vixi tunc in me Christus.* Ea propter Sanctus ille Propheta Ieremias Imsolitarium lamen alio loco dicebat. *Qui dabit me in solitudine desertorum visitare, & derelinquat populum meum & recedat ab eis:* Ac si diceret: Quis me in deserto deducet: quo aliquod antrum & speluncam, vt concludat, nascitur, quæ nullus possit ingredi nisi quidam peregrini & viatores si forte fortuna illac aliquis permeat: vt derelinquam meum populum & ab hominum conuersatione me separem. Hoc dicens modo verbat S. Propheta, vt conceptus suos patefaceret, & quantopere ad vitam solitariam deoolare arderet: vt enim ait D. Bernard. Os est laues & effrena cordis.

Officium solitarij noni Testamenti exemplum, vnde solitarij præstantur.

CAPVT VII.

Bnegidus est nobis mundus, antequā uis deferat: ne formidabilis mortis nox, nos falsis mundi gaudiis indulgetis, intercipiat. Ad quod præstandum, vita temota, & solitaria nobis est inuestiganda. vt in præsentiarum & templis sanctorum præter alias sacre Scripturæ authoritates quas in medium adduxi, comprobare non dubitabo. Magnus Onofrius (vt Sabellius narrat) adeo profunde per inuoluta deserta, & malebrosas cautes intrusus est, vt nullum inquam mortuum, siue virum siue mulierem ab annis sexaginta viderit. Hæc loca inuisa & solitaria solus perstrahat, has nouas regiones quod nullus voquam trāsierat, formidandis atque horribilibus terroribus plenas illustrat. Et si qui esse Deo est, solus dici potest, solus per hæc deserta habitabat, finem huius mortalitatis vite expectans, vt aliam vitam, cuius non est finis aggrediretur. Oculis made factis incedebat, quibus anxio cor distillabat, hūc canens Psalmographi versum. *Singulariter sum ego duxer transiui.* Ita solitarius vsque ad extremum vite efflarum perigrinabor per calicem mortis ad veræ vite regionem. O facilem permutationem! Hoc D. Paulum primum Eremitam, D. Anton. aliōque innumeros in deserta loca se conferre mouit, & à mundo abhorre, quo loci semper orationibus, & contemplationibus intendebant, nihil aliud præter Iesum Christum efflagitantes. Gloriosus D. Hieronymus Romam cum omnibus voluptatibus derelictis, vt in eremum magis perurridum, specibus atque omnibus terroribus pleum, quā effera & formidabilis, possint consipere, sese abdidit, quo loci neque præterfuenti riuo, amoenis ac fragrantibus arboribus solabatur, sed tantum ad uis pinis, magis lugubribus & tristibus. quā oculorū iudicio iucundis aut rid. entib. Verum seruiculus Iesu Christi amor hæc dulcia, pericula & pulchra obstru colorabat, tantæque oblectatione captus in hac solitudine vitam ducebat, vt aliquando diceret. O solitudo, in qua lapides, quibus ciuitas Regis Magni ædificatur, de qua D. Ioan. in Apocal. loquitur, enascuntur. O Eremita in quo maior cum familiaritate Dei misericordis degustatur. Alia verò Epistola, in qua vitam quam in deserto egerat recenset, his verbis. Sedebam solus, quia amaritudine repleus eram, horrebant sæco membra deformia: & squallida cutis si tum Æthiopice carnis obduxerat. Quotidie lacrymaz, quotidie gemitus: & si quando repugnanti somnus imminens oppressisset, nuda humo vix ossa hærentia collidebam. De cibis verò & potu taceo, cū meriam laqueos Monachi aqua frigida vitantur, & coltum aliqui accepisse luxuria sit. Ille igitur, ego, qui ob gehennæ metum tali me carcere ipse damnaueram scorpionibus tantum socius & feris sæpe choris intereram puellarum. Pallebant orationibus, & mens desiderij æstibat in frigido corpore, & ante hominem sua iam carne prætorum, sola libidinum incendia bulliebant. Itaque omni auxilio destitutus, ad Iesum hæcū pedes, rigabam lacrymis, crine tergebam, & repugnanti carnē hebdomadarū inedia subiugabam. Non erubescō cōfiteri iofelicis meæ miseri, quin purius pigro me nō esse quod fueris. Memini me clamantē dicere tibi illud cum nocte, nec prius à pectoris cessasse verberibus quā tediret Domino iucrepante tranquillitas. Ipse

Psalm. 140;

D. Hier. in Epist. ad Hieron. Idem Ep. ad A. & Eustach.

D. Hier. in Epist. ad Hieron. Idem Ep. ad A. & Eustach.

Thren. 3.

Psalm. 140;

Psalm. 140;

Psalm. 140;

14 iam quoque cellulam meam quasi cogitationum
15 thesaurum conficiam perimerecebam, & mihi met
16 iratus & rigidus, solus deferta penetraui. Sicubi con-
17 caua vallium, aspera montium, rupium prærupta cer-
18 nebam, ibi mea orationis locus, ibi illud miserimæ
19 carnis ergastulum, & vt mihi refectus est Dominus post
20 multas lacrymas, post calorem in herentes oculos, nou-
21 nunquam videbat mihi interesse agnibus Ange-
22 lorum, & lætus gauisusque cantabam, *Post te in ad-
23 rem Virginitatem tuum carissimum.* Hactenus D. Hiero-
24 nyimus. Quis non videret, quia maiori gaudio & desi-
25 derio sanctissimus hic vir in deserto alluatur, ibi sub

Causa 1.

se eleuatus Angelorum agminibus intetesse cerne-
bat: quia illud quo negotiatores, & seculi curis adha-
28 rescentes fruuntur, qui inanis onus cogitationi-
29 bus eiusdem farinae homines infestantur? Tristitia
30 quia ob peccatorum memoriam premeretur que

Mundus in Iesum Christum patrabat, in suum gau-
31 dium veiebat, Mundi peccata vehementissimum
32 dolorem propigneabant, hic verò dolor gaudium &
33 alienitatem illi pariebat: si aliquando tadio quodam
34 concubiebat, dolebat quod illud non grauius atque
35 asperius pungeret, quam esse poscebat. hæcque æ-
36 gritudine in letissimū fructum mutabatur: Et fructum,
37 quem Sancti in solitudine degustant multo sapidius
38 ac delectabilius esse quam eos, quos in ciuitatibus
39 peccatores degustant. D. Bernardus Doctor ecclesi-
40 cus, ait, nullum maiorem laborem homini contingere
41 quā retinens desideria inhiare, neque dulciorem,
42 aut tranquilliorē quietem, quā in hū mundanum
43 expetere. Et, vt bi sancti viri nihil à mundo expose-
44 cebant, vivebant etiam gaudentes & solati in locis
45 solitariis: amabat enim eos Deus, fovebat, ade-
46 rat, docebat, magnæque & ardua mysteria reuelebat.
47 Nam vt ait Deus Chrysostomus, Locum ad Chri-
48 stianam Philosophiam aptus & idoneus solitudo
49 est: secus verò qui mundi negotijs obnoluntur, o-
50 bruto sunt ingenio, & ed mentem terrenis rebus
51 adijcunt, densissimisq; rebus incurrit cogitationes,
52 ed minus cogitationem in celum delectat, vt inco-
53 gnita, & ardua secreta & mysteria penetret. Vt ait D.
54 Gregorius ed anima curis & sollicitudinibus onera-
55 ta, tor dimittitur, minūque in sublimia erigitur. Nō
56 erat huius rei nescius D. Angustinus cū diceret, soli-
57 tudinem piā esse exercitationem nostrō iudicio
58 & sensibus consonam & pernecessariam: & non im-
59 mō, siquidem maior virtus appareret minūque oc-
60 casionis propter vitium serpit. Idē ait D. Grego-
61 rius, hæc verba D. Matthæi declarans, *Spiritus extulit*

D. Chry-
sost. 1. ho-
minis sup.
Marc.

62 cum in desertum, ait. Non spontanea voluntate diui-
63 nis Spiritus relidet, vbi sunt contentiones, iurgia, tu-
64 multus & dissidia: sed libet ē propriam mansionem in
65 loco solitario facit. D. Hieronymus, In solitudine,
66 (inquit) plura cultū peccata. Petrarca vitam soli-
67 tariam, turrim firmissimam propugnaculis vallatam
68 vocat, & portum securum contra tempestates & pro-
69 cellas perfragum. D. Chrysostomus, illud os aureum,
70 eloquentie fons, virtutūque cumulus ait, Rex vrbū,
71 regionum præfecturam gerit, prætores, prætores,
72 exercitus, populos, senatus, suo vniuersū agens. At
73 monachus in se inuidet, auaritia, voluptati imperat,
74 assidue speculans, ne suum animum obsecutus effici-
75 bus non subijciat. Inuenies huic cum demonibus
76 pugnantem, eandēque de superariem & vincētem.
77 Regem verò cum barbaris bellantem cernas, quantū
78 autem hominibus demones terribiliores sunt, tanto
79 splendidior est, qui hos superat, eo qui illos vincit.
80 Quod si casum belle perdidit, cupit, magnam pro-
81 fectio iniquitatem emperet. Alter propriæ ac, &
82 Dei cultu cum demonibus bellum gerit, vel vrbis,

vel vicos ab errore afferere desiderat: alter cum bar-
83 bars disgladiatur, pro locis, sinibus, opibus rapit il-
84 lum auaritia, atque adeo iniuncti principatus ambi-
85 tionis & pugnam prouocant, vbi certē plerique ple-
86 runque reges maiora cum appetiunt, parta amise-
87 re. Iam ad vniuersū vitam & gesta descendamus.
88 Re vera hunc inuenies cum Propetis versantem,
89 Pauli sapientie animum exortem, assidue à Mose ad
90 Esaiam: ab Esaiā ad Ioannem, à Ioanne ad alium
91 quēpiam transeantem. At Regem assidue certu-
92 tionum, proptoriorum & spiculatorum consuetudine
93 abutentē, &c. Hactenus Chrysostomus. Quibus var-
94 bis deuotatur Regem mendacibus & assentatori-
95 bus aurem præbere, præcipue cū ab iis laudibus,
96 fraudum & reprobationum cunctis extollitur. In
97 summa Regem cogitare scurratorum genus audire,
98 quibus sæpenumero fides non est adhibenda. Hoc eni-
99 nim incommodo sunt obnoxii Principes, nullos se-
100 cum interesse, qui intempera fronte veritatē illi ma-
101 nifestare audeant. Quid amplius restat nisi quoddam
102 Papas extrahere, qui à summa potestate sese dimoue-
103 runt, vt vitæ solitariae incumbere, qui nunc cum Ie-
104 su Christo Deo nostro in celis conregnent? Et Ec-
105 clesia sancto Spiritu ducta & moderata, eos in cata-
106 logum sanctorum annumerat. Quamobrem cum a-
107 deo perstites & egregii viri tanta de doctrina, erudi-
108 tione, virtute, & sanctitate afflari, hanc vitam pro
109 solitaria abnegant, eamque mirificis (humilique
110 laudibus cumularint, humileque eremus opulenti-
111 simis potentissimique regnis anteposuerint: necessa-
112 rio vitam solitariam, publicæ antecellere, fatendum
113 est. In hoc enim summa vultus orationis debet con-
114 sistere, vt dicamus, quod non putamus, & putemus
115 quod non dicimus.

*Deflectit vtilitate, de nimis loquacitate periculo, de
fallacia, & mundi vanitate.*

CAPVT VIII.

I quid Aristoteles profert (inquit Itali-
116 us) veritatis consentaneum est: hominī
117 docto nihil nouum atque inusitatum
118 esse: ingenuū fitebor, me ingenuū esse
119 quippe multa cum exquisita, tum rara & (meo iu-
120 dicio) insignis nouitatis & admirationis de vitæ
121 solitarie laudibus perorauis es. Verū in ea de-
122 fectum comperio, nimirum priuationem locutio-
123 nis & conuersationis, minūque videtur solitariū nullo
124 gaudio aut alacritate posse affici, cum nullus ad con-
125 fabulandum & conserendum illi iussit, proculdu-
126 bid enim nihil est iucundius nihilque gratius quā
127 cum hominibus sapientibus & perurbanis aliquid a-
128 gere, potissimum si doctrina ornetur. Verū illud
129 est (inquit Flandrens) vbi nullus est sermo neque
130 gaudium esse potest. Vt hoc comprobem non aliud
131 iudicium & argumentum peto, præterquam il-
132 lud quod nunc tractamus. Quod gaudium in hoc
133 terrarum orbe potest reperiri, cum sermonis læticia
134 coquequidum? Cur tametsi tamque præclaris rebus, quā
135 disco, valere imbui, nisi hoc tam illud conuersatio-
136 nis perferenssemus? Ego verò (inquit Lusitanus) qui
137 expropter, nisi in quietis solitariæ aura didicissem
138 esse (inquit Flandrens) quicquid gratum videbitur.
139 De me hoc velime iustissimas conuersationem, bon-
140 nūque sermones dulcissimum esse animæ alimentū,
141 ab eaque distrahi, vt eremitica vita solitariæ, crucia-
142 tum pergrauem esse duco: quippe illud est cor hæc
143 fami-

familiari comique solatitate, qua deprecabatur, orbare. Quamobrem compertum est solitarium ab omni humana conversatione separatam rebus quo gaudium desideriumque flectit, interitum: nisi spiritus recordatione rerum mundanarum è memoria deleverit. Non dubium est (inquit Italus) quin sermo thesaurus sit excellent, quandoquidem nobis ad nostros conceptus experimendos sit concessus, veluti usus scripturæ ad nostras orationes explicandas. Cum autem nobis conceptus diversus sit, eos etiam variis hominibus communicari necesse est, oratio enim ad auditorum capacitatem conformari debet. Hoc usu venit præcipue qui Principum aulas sectantur, pluribusque Magnanibus famulantur, quæ diversa hominum genera, vt cum ijs aliquis conferat, nanciscuntur: vt etiam accidit ijs qui negotia politica pertractant, quod quidem in vita solitaria fieri non potest. Cum igitur sermonis præstantia in solitudine desinat: quod sanè vitæ hominum perutile & peruectitatum est, vicio quo ratione ducaris, vt tantis tamque superuacaneis laudibus id quod immeritum est, extores. Si amputes, resecques ab ore (inquit Lulianus) surculus continuo adolescit, & larvis desursum extenditur, luculentisque folijs & floribus decoratur: & ed in cacumine ramos dilatat: Sic solitarius quod magis conuersiones & humana gaudia occat, ed magis in conieplatione suorum desideriorum crescit. Et quemadmodum Deus manna & panem caelestem sibi non est elargitus, nisi postquam farinam Aegypti comedisent: non etiam Deus consolationem spiritualem hominibus impetit, nisi postquam corpore reuerteretur. Etenim illud dissidens est, animam eodem tempore duabus consolationibus cumulari, sibi inuicem repugnantiibus. Et quantè magis solitarius à rebus mundanis elongatur, tanto magis de celestibus sibi benemerit. Et è contra qui in suis & palatii Principum versatur, morem Magnanibus gerentes, aut eorum uogitorum curam habet, ed magis quietem perquirunt, ed minus inueniunt. Propiterea quia optati in rebus quæ ea se nullam quietem possident, requiescere, & manu rapidissimum ingenium negotiorum humanorum fluminum cursum retardare posse opantur, quæ continuo imperu rabie & inundatione fluunt donec illud vastum & immensum moris pelagus attingant: iisdem sermonationibus & conuersationibus perturbantur, milleque dissidia, contentioniibus, molestis, odiis, dissensionibus, aliisque infinitis malis eos afficiunt. Riuulorū cursus cum non longè à fontibus dislinguatur, facili negotio possunt retardari, sed qui primū longius percurrerunt, aqueque aquis perniciosissimo murmure agglomerantur, torrentes torrentibus, alacris alacris, impetus & furor iam serpit, vt omnia occurrètia diripiit. sic dissidia, iurgia, lites & contentiones, igitur quidam primæque insulibus possunt sopire: & si quid fractum aut dislunctum fuerit, potest conglutinari: verum simulac verbis verba spernant, inuicem iniuriæ, errores erroribus, furoris rianus aded inflatur, rapidisque & furiosus redditur, vt itæ furoris & odiis aquis vnâ conglobatis, vitæ agros & animarum planities spiritus habefaciat. Nescio qua occasione linguam & sermonem collaudetis. Nam quamuis aliquando prodest: sæpius tamen nocent. Aiebat Simonides (vt refert Plutarchus.) Non potuissit quidam tacuisse, sed quod in uoluitis fuisse locutus. Et idem Plutarchus ait, silentium facit moderatum, & dispositum supremam esse sapiens longè sermone præstantior. Affirmat Plinius, Orationem non minore dotari vitæ cum tacere sit, quam cum serloqui. Pittacus aut, Qui nescit tace-

re, nescit loqui. Inde Pythagoras qui adeo sermonibus parcus, quæ operibus profusus, tacendi modum, cum aliis dicendi methodum aperiant, edocuit. Idcirco sua Rethorica magis in præceptis tacendi, quam in præceptis loquendi consistit: quantum enim lingua nimiaque loquacitas mali afferant, haud ignorabas. Et uetepsum in periculis Genilium exemplis conteratur, vtat verbis Salomonis omnium mortalium sapientissimi, qui in Proverbis ait. In multiloquio non derit peccatum, qui autem moderatur labia sua, prudens est. Alio loco ait, Mori & vitare in manibus lingua. Et clauis prudentie obserandum & occultandum est: ita vt in primis verba Lydio rationis caperantur, priusquam in linguam imittantur, neque abique iudicij lencia effutiantur, quod est orisculos & clauis. Illud ipsum dicebat Propheta in Psalmo, Pone Dominus custodiam oris mei, & os illius circumstantia labijs meis. Vultu diuinum scripturam, præ manibus volumina sanctorum Doctorum habere, clare quid intuebamini quam magni sermones nobis sit pendendi, tantum nutui & antesignani cordis. Vt enim ait tritum Prouerbum, Es canu cognoscitur aus. Ait D. Ambrosius, eum sapientem esse, qui scit tacere, & quomodo necessarium esse, vt modus tacendi discatur. Perbellè sane, silentium enim non lædit quequam, multiloquium verò pluribus officit. Nulli sunt gladii adeo acuti, quique maiorem sanguinis copiam effundant, magisque homines interant quam subdoli & petulantis linguæ. Lingua ad instar feri hastæ confecta est, multo vero periculosa, & peior: hasta enim solum corpus, lingua verò animum transodit. Hasta vitam in discrimine ponit, lingua verò honorem labefacit, vultus hastæ facili uogito cutatur: vitæ autem famæ sero aut nunquam solidatur. Lingua igitur nobis maxime curæ esse debet: os enim semper loquax est, crumena sine reticula, ostiū abique vestibulo & sera. In li. Numerorum præcipiebat Deus vt defuncti olla, quæ abique tegumento inueniretur esset immunda. Quidam sibi vult hoc, cum Deus impetet ne olla ore aperto maneat, nisi etiā vt os occultamus frænūque ori nostro imponamus, imperate! Sed hæc tantæ uilitatis præcepta nō obseruamus. Quodque peius est, plures hominum ed ignorantie teuebris immerguntur, ed magis loquendi licentiam aucupant, & sæpius tantū cum dedecore & scandalo, vt nullomodo hoc sit tolerandum: præcipue cum qui loquuntur impus cogitationes, odia & inuidias euomere oblectantur. Etenim inuidia mola est, quæ maluoli & obtestatores petulantes linguas escacunt, vt bonam alicuius famam præcendant: licet tamen in ijs multa oburgatione digna reperiantur, imò tota eorum vita sit refarcienda. Horrendum sane est, quæ maledicti honorè bonorum discerpant, nec vnquam quiescant, quin articulatus eorum dissipant ac cōminuant. Eo pacto viuas famas dilanant, in frustra palam omnibus discendentes, nec in memoriam reuocant rationem quam Deo sunt reddiduri, veluti, qui nunquam se à morte præcipi putent, vitæque tanquam permanens hereditate possident, unde fit vt nūquam ad frugem redeant: imò in peius blaent, ac si in clariorum & virtute affluentium vitæ rum corrodenda & mordenda fama faginarentur. Eo etiam modo cum de aliis detrahunt, vitæ iactūs faciunt, & adeo insolenter & immodeste debacchantur, vt ratione frænū lingue laant, spoliunt. Et vt vasis vacui magis liquoris, quàm plenis infunditur: sic omnes serè ignari magis quam sapientes & prudentes loquuntur, magisque efficiunt. Et veluti apud stultus qui per flagnum paludèque præcurrit,

Prod. 10

Sai. 140

D. Ambrosius, s. lib. 1. c. 1.

multum luti & cori secum trahit: sic nimium loquax tempus in rebus superflue & odiosis frustra consumit, multos deturpat & contaminat, magisque sibi ipsi nocuum est. Diuus Hieronymus, longè ante inquit animus prævidendum est, quid paucum memem sumus dicturi, vt nos male locutos, nequam pœnitere. Sine dubio igitur est certum esse hominum conditionem quibus carere lingua expeditius esset, cum melius quod effusum sit, quod non effusum. At Gregorius. Qui tacere scit, scit etiam loqui. Loquacitas nimia sapienter merò damnosa & perniciosa est, saltem verba otiosa, ad id ab iis abhorrere oportet. Nam vt ait D. Paulus, *Corrumpunt bonos mores colloquia praua*. Et ne tempus in censoris & inuestigatori deperdamus, ea omnia cum illis lesu Christi amecto, qui ait, *De omni verbo otioso quod loquatur fuerint homines, reddent rationem in die iudicii*. Si de otiosis rationem est nobis expetitur, quid faciet de innoxias & pestiferis? Porro nimis loquax etiam sapiens verbis tabida immiscetur. Idem nullo modo expetenda, nec laudanda, sed tanquam pertimescenda. Cum igitur verbum periculosum sit: silentium autem securum, non video quomodo pacto vitam solitariam vituperetur, cum sermone & conuersatione destruat, quandoquidem ipsi solitarii tacentes de Deo loquuntur, soli que perterriti concinnant. Verò si præter ista, vita penitus solitaria, ab omni sermone & familiaritate remota, vt ex Eremitarum non vobis probatur: saltem vita solitaria eorum qui in deserta petreæ vobis sit cordi, qui sua tēpēstase cum viciis omni prædantem & de virtute bene meritorum à mundi curia & negotiis semotors, conuersatione potius fuerint, bulis solitudini & recessui maiorem temporis partem deuouent, se ipsos intra solitæ rupes meditando, magis exercentes, quam si in conuenio quorundam sermocinarentur. Et enim frequenter prolixæ sermones, & porissimum si odium redolant, ingentes tumultus excitant, magnæque negotii & commercii, solitudinis, redia, & maiores conscientie parunt, cor perturbant, id proditione quadam & peccatis ad venarum ducentes, necum illam prædam capientes, nisi quod se ipsum sufficit, vnde fit vt complures votis non potius viuunt, & de vita quam ducunt debeatere, & vitæ iuxta modum & consuetudines morum omnium emendare moliantur: cum inde maiori correptione indigeant, ait D. Nazianzenus, quædam modum nata à multis in terram rediens, stupefactus tetanet, cū terri vltro circumspiciat, sibi videatur: nō quod illa amocatur nisi motu quem animo cōcipit fluctuū & vndarum agitatione ingeneratur, quod humores cōmoueat sic Auleas, de Senatu & Principibus detrahit, de iniusticia blasphematur, cupit viuens & mœtuos subiugare, sibi que videtur terram currere: quod quidem prouenit ex eo quod vndis maris huius mundi conuoluit, mille infortuniis & discriminiibus exagitur. Quibus quæso gaudij & alacritatis exhiberi potest is, qui quod die similiter in suis oraculis responsum debet percipere? ad suorum negotiorum in felicem exitum reduci, in alios de bacchari, obsequia perperam in sumi, & omnium desideriorum futu- quæ videt amputari? Quamam quære viam ducere potest is, cuius anxium cor seruas efficitur, quæ omnia nunquam completa desideria calcant, & incus qua infinita laquei & innumera malis confunduntur? Ego vero nescio quo pacto suis votis & desiderijs satisfaciant ij, qui tunc tēporis feruida & inexpectis vota & desiderijs retardant, nunc frigida desperantibus congelantur, nunc tristi mœreore diu- uentur, nec abundantias oculi eorū lacrymis ma-

dent, homines qui seruiunt, neque sciunt, cul, nec car seruiant, iudicio & deliberatione anticipet, cogitationibus varijs, desiderijs vani, laboribus impatientes, beneficijs ingrati, sermonibus fracti, operibus iniusti, negotijs vagabundi, mille infortuniis milleque incommoda in dies perpetiunt, nec ad extremam perniciem valentes perducere. Præterea, ne exitu periculis vitam pangunt, & acie fallacii desideriorū stimulis agitant. Magnam quidem Deum gratiam conferit iis, qui ex his inuolacris remoti in quoddam tuguriū sese conferunt, vbi pacata rura bobus exerceant sua, negatantes & lucu ab agris nunquam ingratis reportantes, vbi Deo sermientes vota satisfaciant: à nimis sumptibus abhorrent, iniurias obliuioni tradunt, appetitus corporis effrenatos coercent, spes rescindunt, die gaudio & lætitiæ perfusi vigilat, nocte vero absque vili timore, aut terrore somno indulgent: & denique quo quiescat, modum nihil estimantes, qui cum omnino contenti, sed Deo rationem & obsequium reddentes, qui secundum nostra opera nobis redduntur est. Quod nō amplius requirit, nocte vitam continuū fugere, mortemque imminere præsentit: Hoc verum est, & conarium doli & technis plenum est. Quidam amplius petit Christianus, nisi vnum panē in pace possidere, cum qua sustentari valet: modumque, viæ pacum inuestigare, quo mediantē suis mederi necessitatibus, Deoque quiescit mori gerere queat: Hec quā fausta quies est illa vite solitaria, & quā felix tranquillitas, & quā dulce gaudium & solatium! Quicumque proprium illum intrinseci desideria, oculos in laboribus & occupationibus procacium secularium defleat, videbitque gratiam cuius quietos solitarii facit participes. Negotiatori curis & solitudinis adstrictus summo diuoluo experscitur, à suis cogitationibus exsuscitatur, cuius non vique ad profundum omnium, quæte primatum, à celo seruendum humi; reprimat, inane nesciat. Et primum quod in cogitatione occurrit, est vt suam exacer acie, tela ordiatur, recia redat, vt alios implicet, seipsum vero inuoluit. Denique primum quod parit, & ex vero voluntatis emittit, est quomodo Deum possit offendere. Contra vero solitarii, summo mane canis phylomelam, aliæque volucrum musica surgit, qui cum iniustas, agrestibus canentibus, suscitatur, vt Deo laudem intonet, & expectet Deo se commendat, eius laudibus omnino se deuouet, & in cœlū calat dirigens, ad cœlestem patriam anhelat: constans & firmus in officio dinis, perfectus & plenus suis cōtinuis meditationibus, prædicti animi edulo conutrients & alimentans. Ecquidnam igitur in mundo gaudium est, quod cum gaudio vite solitarie possit æquari? Quæ hac in vita sunt diuitiæ, quæ cum his cōparatæ, non sterquilinum, cœnum & eiomodii quiddam vile & fetidum apparent? His periosissimos & exquisitissimos thesauros is possidebit, qui perfectè mundum cognoscere ardebitus insulatus, fraudes, & fallacias fugare subrica & inania eius desideria contemneret, & ita inconstantem eum haberet, vt nullo adminiculo suo fundamentum possit inniti. Si mihi creditis, ne mundo credatis: incredibili enim caput voluptate eum cum qui maiori estimatione profecit, decipit: sub pauculo sunt malas adie potredines, sub vesitatis vmbra mille mendacia effutit, vt vni voluptati, mille dolores immisceat. & eisdem maiora detrimenta tū quos fallit mollitur, hec tū spe maiorem benonit. Cur ex eo potest mundo fidem adhibere, cum sit fallax? Cur eum sequitur cū sit errans & vagabundus? Cur illi seruiamus, cū m tana in nos ingratitude vtatur? Cur eum amamus cū sit qu-

Mort. 12.

sit capitalis inimicus? Præclaros delicit & depremitt, infimos autem & inglorios extollit, viles & abiectos honore afficit, infamia verò vitare præstantes dehoecstat. Bene meritis & claris hominibus dignitates tollit, eaque impiis & sycophantis largitur. Itaque præstantior virtus, vt eas mereamur, est vt eas omnium obriamus, si quidem merita meior, ooo quidem iusti ponderis iustitia vlna, sed mensura adulterata, falsaque lance subdole opinionis. Modus est fera adeo calida & versipellis, vt suos ipsos implicet, promouet, vt aonihilet, extollit, vt pessundet. Sic fumo similes sunt, qui ascendit, & tandem io maiori altitudine aonihilar. quidnam igitur à mundo petari potest, cum eius spesit desperatio, gaudiom, moror, pax, bellum & discordia, decus, infamia, vita, mors & denique bonum, malum? cum vir unum sit dissipator, fautor verò virtutum? Quidnam à mundo potest sperari, cum suos perdat, destruat & deprimat? Malorum causa est, vt mala patret, bona largitur, vt eripiat: permittitque locari, vt perdamus, nunquam enim pnesto est vt quemquam extollat quio subitò eū per calcem petgat vt sanditus euerat. Nihilominus tamen inoneros habet alimoo qui non vocerantur maximò que honore prosequitur, qui vehementi cupiditate & ambitione suorum fauorio inflammari, non intus & io cure eius techas & impietates villo pado possunt agosceere. Et tantum abest, vt ab officiis, mueribus publicis, dignitatibus aliisque monia periculosis velint exoerari, quio potius per fas & oetas ea omoia concupiscunt: nec diuini obsequij cultusq; recordantur, nisi vt recordi & peruicaci opinionio obsecuodent, quod vulgò honorem vocitat, & vanitates atq; voluptatis desideria exsatusent. Dissident itaque de his rebus, tanquam te vili, multumque consensiente proficue. Quoemadmodò Naot qoi cum nauim procellis agitatur ruiturq; inuacoar, in mare iniiciuntur vt quis eorum prior laminam auream immerfuram arripuerit experiatur: interim tamen lamio pondus eos attrahit, & in profundom præcipites demergit. contra verò ij qoi magis sue vilitati consulunt, quam ad capiendam illam laminam auream aspirant, oausfragiom euadunt locolumèsq; io terrâ firmam insiliunt, ita illi qoi de Magistratuum numeribus, & dignitatibus publicis disceptat, osuim eorum queris vobis oboluunt ac sobmerguot, ab spumosis mundi maris vobis sediliuntur, ac absotheur: nec opinaotes, laminas aureas, quanuis exteriùs emicent, vt autem boooris respectu, ingenti tamen, earum pòdere obuolui & io profundis fluctibus submergi. Ij quidem è ausfragio & tempestate euadūt, qui prestigia, techas & versutia, modis haud prouidentes, parui has laoiuas aureas pendunt: conscioctiarum autem maxime, terramq; firmam & portum vite solitarie appelluot. Iogennè fateor nonnullos esse qui licet oeribus, muneribus, & dominatione oib. impediuntur, pericula ramen euitant, quoniam us, vt decet, persunguotur. Verum de iis loquor, qui ambitione freti ea omnia possideot, aut saltem concupiscunt. Et si eos adeo robustos & agiles esse vt manu laminam tenentes potest sopernare: respòdeo, vbi tantillum later ambitionis nulla est vis, sed prorsus omnis debilitas, omnisq; arrogancia est pusillanimitas. Quanois nò de sua vi & potètia, sed de crociata, misionè faciam. Qui fieri possit, vt pacati, desiderisq; positi vitam possint ducere, quòdquidè omnis hominum oumerus, eos non possit exstare? Hi etiam omnes honores nec hilò fere proficiunt, io exiogiobilibem & ardensissimam sirm acceterantes, maioriq; adhuc peiora insigentes. Continuo deflessi pnt perne & consueti, tamen de mundo cooque-rantur, nullèque coititia in vitam impant. Videtur,

Tamen quatuor

quod aliis conceditor, illis præripi, nec beneficia quom illis conferuotur, meritotum & obsequiorum pondete trituot. Omooe ad comparatioem voloot accedere, oultas verò ex seipso seipsum vult speculari. Vode fit, vt plurimi corde rabido & cicatricibus multatum ærumatam & dolorum fello corrodantur, vt sapius quod attendunt, oeoquant coossequelaborat, vt pios viros imitentur, quonuis nihil mous expetètes, numerosos colores, quàm Prothens inducores. Et cum hoc parum prodelle sentiunt, ab omni vultu, modestia & quiete deficiuot. D. Iudas Apollotus vocat eos: *Fluctus feni maris, defluuantes suat confusioes, sydera errantia: quibus procella tenetiarum seruata est m æternum.* Sydera errantia rariotum motuum, ab stellis fixis & firmamento sitis discrepantia. Hæque rapidis, atque velocibus motibus, prærupti atque confusi re-prant: quonque mundus eos fallendi, vnguibùsq; suis diripendi periculus omnino eos depopulatur ac pessundat. Quid ergo vilitatis captoimur mundo si dem adhibere? Eam prius abdicemus anequam nos abdicet. Ne tamen mundi nomine creaturas in natura comprehendere, arbitremini, verum peccata, cõs-que qoi peccatis obliniuntur, qui quidem ij sunt qui è corporibus viuis animas effodiunt. Vt enim profert Diuus Aogustinus de seipso loquens, se peccato morali animam spiritualiter interficere, & cor pus suum viuam anime mortuæ esse sepulcrum.

Id. 22

De Technis & fallacijs mundi, antiquarum histori-
rum exempla.

CAPVT IX.

T vt perspicacias techas, versutias & fallacias modis deregatis, humanarum & antiquarum historiurum exempla vobis indicabo. Diues ille Cræsus rex Lydiæ, tam magnos, tamque ingètes thesauri acervos accumulauit, & cum paucotempore omnium desideriorum, quæ aut appetitu, aut cogitatioe, a oimio hominum possunt occurrere, vt felicissimus vocari nullatenus dubitauerit. Et cum aliquando inoumerabiles Soloo Philosopho thesauros ostentasset, sciscitauit est, air, in toto terrarum orbe quisquam fortunatiore felicitate veheretur: cui respòdit, multos exister. Et quodam summa virtutis & integritatis viros adducens, qui sagaciter commuoè vite vsuram vsurpant, & booorum existimatione mortem obierat: non enim illud in diuitiis, verum in virtutis & probitatis perseoetantia coosistit. Addit tandem te feliciores illos habere: quonuis enim ex humili progenie, plebeisq; e hominibus nati essent, tanto tamen virtutis decore præcellere, vt oulla vocemur etas de illorum existimatione & laudibus concitescet. Ille vero qoi alia vitam terminare ignorabat: non igitur felia quoadiu in hoc corporis ergaltulo concluderetur iudicari poterat, quantumvis potens, & fortitudine præstans, quandoquidem volobilibus fortune gyris rotarumque impeto, & effricis modis infortunius erat obnoxius. Hæc fuit tanti Philosophi sententia, quam Cræsus res ludibrio habuit: tanta com se thesauros & opibus innitebatur, vt à quacuoque re detrudi, aor io solenti superbia conuelli oeoquam posse, arbitrazetur. Verum posteaquàm tantis procellis exagitatus, effricisque fluctibus desumpis, omnia relinquere coactus fuerit: nec re quancumq; leoi, onerati, quom ois in mare prorumperet, tantum cymbæ allerem cooseruare pro viribus nitens: Et tunc (sed serò miserrande Cræse) philosophom verissimè nò fice tuo magno malo hariolatum esse expeties us, quon antè

h

fabularum narratorem cenſebas. Amicus tamen cum quod euerſum erat vaicinarus eſt: nam à Rege Cyro fuiſti debellatus, oculique tuis theſaurorum ærarum pretioſiſſimæque ſupellectilia diſtepta, dominationes ſolo æquas regnūque euerſum, tēq; in hoſtium potentiam illaſtium coſcriptiſti. Cum autem Cyri ſarciniles multa conſidia in eum eſſent debacchati, poſto vt eum concremarent annexerunt: cūq; in tantam miſeriam acerbiffimāque ſupplicium conſectus, ſe à ſuis familiarib; familiſ & domeſticis, adeo forſindoloſo, ac exiſtiſo tēpore deſtitutum, animaduertiſſet: ignis flammam viſcera combuſturas, iam tū pellem aſſare perſentiens, alta vox exclamauit, O Solon, Solon! Huius hitoriz ſunt auctores inter permultos alios Herodorus, & Plutarchus. Quis Dario vnquam poteſtorio fuit, qui medio rerum ſecundariū uento ab Alexandro fuit debellatus, vt aſſarim Quintus Curtius & nonnulli alij recenſent? Cum inaque Alexander copis multiffimis proſperaret: fui exercitus nimio imbelles fuere quominus impetus illius reſideret: cūq; magis firmo iudicio indigeret, ferēque exercitus eius ferro flammāque eſſet ſubactus, relicta vxore liberique in poteſtatem hoſtium terga uertēs ſui inuſus ignominioſeque trucidati. Cū ergo vxor & filiz in manus inimicorum tederentur, lacrymis gemitibusque ex oculis effluentibus, vnumquemque ad pietatem & miſericordiam tam acerbicaſus commoueant. Tanto enim dolore premebatur, vt qui eas intueretur ſuam corde cum eis compatiretur. Et ſermino huius ſuperbi & potentis Regis Darij defecta dominio, qui uerbis ipſis totum terrarum orbem perire reſaciebat. Quocirca dicebat Ariſtoteles (vti reſert Srobzus) Homine debilitationis eſſe inſtar & exemplar fortune iocum, inconſtantiz imaginem liuoris & inſelicitatis figuram. Optimus Phocion Athenenſis vnus ex æquis in pace moderatioribus & in bello audiſibus, inimicisq; Duclibus, quos inter ſi Græcos extitiffe legimus, in qui Numa & Religionē reſtaurauit, animo & fortitudine Scipionis munitus, prouidentia Quinti Fabij, egeſtate Curi, Reguli fidelitate, Fabij cōſtancia, grauitate Catōnis, & ſeueritate Torquati dotatus: cum de patria mulieris bene meritus eſſet, & quadragies quinque ſagittatus creatus (vt reſert Sabellicus) inuidia accuſatus, morteque aduſcatus fuit. Hæc eſt merces & remuneratio, qua Reſpub. magna & inſignia obſequia compenſat. Cum poculum cicera plenum manu abforbē dum teneret (mortis genus quo ſunt multati) ſiſſicaturum eſt ab eo, vt natiæ Eſtius: quidnam filio mitteret, reſpondit, illi vetare ne huius inuitæ vnquam recordaretur, neque malum Athenis pro malo redderet. Hactenus qualis exiterit hic preclarus vir, palam facere volui. cuiusque virtutem non obſoluiſſi tradere. Biazetus Turcarum Monarcha, in ſtoris Afiz partis & Græciæ guberuatur, & denique diſiſſimus, potentiffimus & bellicoſiſſimus totius orbis Principum, exercitum quadringentorum milium equeſtrium innumerabiliūque pedeftrium collegit, & in planitieciem moui contra Tamburlanum, qui quondam coſarum extiterat (aut vt alij dicūt) nouum cuſtos, in qua Magnus Turca debellatur, totaque acies ferro diſſipata, ille capius in feſtreū ergaſtulum ſui conſectus. Quotie ſcūque Tamburlanus commiſſaretur, illū in carcere menſe, vt canis, catēna alligabat & oſſaque porrigebat, vt roderet: eū in tam ruſ proſiſſicetur, eo iterum tracto & in formam arcus incuruato illius hometor, vt equo aſſideret, conſolidebat. Duo hoc inuadito tyrannidis genere viſus eſt, donec, ſqualore, padore, & omni calamitarum genere coſectus Biazeti animus à corporis vinculis morte exalierit, hiſque omnibus conui-

riū vtebatur, vt eius Biazeti ſubdiſti, antea ob illius felicitatem attoniti, nunc illius caſum animaduertentes io admirationem raperentur. Primo prelij diluculo Magnus Turca viſus Rex & princeps potentiffimus, ingentis exercitus moderator, plariumque regnorum iure paterno poſſeſſor, porius etiam dominationibus & imperiis que fuerat coſequutus. Veſperatino verō tempore captiuſ viſus canū ſocius, in manuſ hoſtis ſui redactus, qui antea peram ſolymmodò in ſumma bonorum poſſidebat. Hæc ſunt mirabiles & mutationes mundi: hæc ſunt inconſtantiæ quæ in hiſtoria horum duorum Principum Biazeti & Tamburlani coſcripti poſſunt, ſcripta à Fulgio Cambino Florentino & Rauilio Texiore, aliique probatis authoribus. Quis Chameleon in toto terrarum orbe cernitur qui in tam multiplices colores mutetur? Quis Throglodirū lacus, qui totis mutationibus agitur? Quis Protheus, qui adeo varias figuraſ, vt mundus in dies ſolet diuerſos colores induere, ſuſcipiat? Cur igitur in eo ſpem veſtram collocatur? Qui ſuis technis & impoſturiſ aſſeminini. Niſi vt ab ipſo fugiatur, vt vita quæta & contemplariū poſſit, Deo alacri & liberi obſcundetis, præteriti que deſicta magno cum dolore cordis que conſtione, annoſque æniiſ oſſique rebus iritos collocaremur? Vt enim ait D. Anguſtinus, Fons lætymarum ſecundus eſt baptiſmus.

De comparatione vite æſtate & contemplantina.

CAPVT .X.

IAM (inquit Italus) mihi perſuaſiſti, quantum hæc Ariſtotelis ſententia veritati ſe conſentanea, dicēs. Niſi diſſiciliſ, quāz quod natura nobis pericuandum eſt, errorem ducere. Hoc factus propterea quod partim quæ extimui notandis que rationibus & authoritatibus pericula & diſcrimina è mundi conuerſatione manantia, detexeris: & ſicuti pleniffimo cum probatiſ, quāz periculofa ſit hæc conuerſatio. Partim etiam non ſolutionem & ſatiſfactionem, quāz eam conferendo repeti, libenter poſſum acceptare. Equidem pro rigida & aultera poenitentia teneo conuerſationis gaudiū & ſolatio priuari, vt in lamentationis ſingulorū que ueritatur, gaudiūque in lacrymis & merore. Eo magis (inquit Luſitanus) hoc ſeuertum & aulterum eſt è Deo gram & acceptū ſit. Et enim Ieſu Chriſti amor omnes amittitūdines pungentēque ægritudinem teſecar: ſuauemque guſtum & delectabilem producit. Ea ſuit ratio car Deus iuſſit, vt columbæ offerrentur, quia earum caoms lugubris eſt & funeſtus, & præcanto, triſtiſ lamentationem ingemunt. Noſtri enim cantus ſuſpiria eſſe oportet, noſtrique hominiſ ſingulorū & lacrymis, non autem ſuſſibus gaudiis, uerbis otioſis, fucatiſque deſideriis innotandi. Expropter nō cardueles aut acutiores cantibus & melodiſ lætæ, ſed columbæ triſtes, ſuauſque cantibus perſonantes. Illud eſt quod ait optimus Rex Ezechiaſ: *Meditaberis columba. Et paulo poſt. Regredietur huius omnes ante meos in amertudine anime mee.* Ac ſi diceret. Meditabor vt palumba, cogitabo, oculique tuis flabo: meos annos tribulationibus anime mee inſumpros memoria geſteos. Et Propheta Regius. *Laborans in gemitu meo, lamentans per ſingulas noctes lectum meum: lacrymis meis ſtratum meum rigabo.* Huius duos reges imitari ardebat Propheta Hieremias cū à Deo petebat vt caput in aquam & oculos in ſonem lacrymarum conuerteret. Eo paſto ſe gerebant Sancti in deſertis cū habena lacrymarum laxabant, continuiſ gemitibus dies noctibus ſuapacadeutes. Hanc authoritatem & exemplum palumbæ

Herodot.
i. lib.
Pia arch.
in vita.
Solon.

Fulg.
i. lib.
Camb.
Florent.
Texiore.
Rauilio.
Oſſique.

Leuit.

Ezech. 31.

Pſal. 6.

lunbarum à te allatum (ait Italus) meæ opinioni, in teipsum adhaeret, magnūque contra solitariam vitam est argumentum. Quis (a Solitanus) Qui (pergit Italus) si solitaria vita excellenter publica fuisset, iussisset Deus affertur Merulos & Passeres qui viuunt in solitudine, non autem columbos qui in tectis vñ conuiuant auelque domesticis, tractabiles & priuati sunt. Marum est argumentum (inquid Flander ensis) & credo si quod dicturus es mature præmandis & digestis, non in medium effandetes: non enim negare potes palumbis vitam ætiam intelligi: si autem esset nefanda & reprobata: non præcepisset Deus, vt offerrentur. Non etiam hoc profero, eam esse malam, imò optimam, etiam illud adiungam nihil esse, cui non vita ætiam contemplatiua sit præferenda, vt potest quod multis in locis sit proficuum. Verūtamen inferendum non est, simpliciter loquendo, eam esse contemplatiua meliorem: Deus enim iubebat, vt rures solitariæ offerrentur, quæ ramulculis fectis & aridis locisque à conuersatione remouis, delectantur: quibus vita contemplatiua intelligenda est, vt affirmat Venerabilis Beda, supet D. Lucam, hæc verba declarat, *Par Turturem, aut duas pulles Columbarum*. Deus hoc in loco iubebat, duo genera auium & volatiliū illi offerri, nimirum turturem & palumbas. Turturem vitam ætiam, & palumbas vitam contemplatiuam intelligimus. Hæ sunt duæ hominum vite. Alia enim quæ in obsequio voluntatis infunditur, vitæque de deitis destinatur, non hominum est, sed brutorum ratione carentium. Ideo nunc de ætiam & contemplatiua, quæ sunt ex ipse quibus Deus viuunt, perorabo. Dico igitur ex his duabus contemplationem magis aptam & idoneam esse ad portitatem, & ætiam nitorem, quàm sit contemplatiua. Illud voluit sacra Scriptura significare, cum ait in libro Numerorū, vt Maria soror Moysi à lepra coraretur, Deus illi iussit vt septem diem spatio à frequentatione hominum separaretur. Et cū ait in Ezechi, cū misisset Moyses manum in sinu protulit leprosum, iussit niuis, & cum retraheret sana reddebatur, & erat similis carni reliquæ. Vnde sequitur vitam solitariam & segregatam esse magnū remedium ad peccatum euadendum, salubremque medicinam, ad lepram animæ sanandam. Quicumque lepram peccatorum curare voluerit, à malis & peruersis frequentationibus tetrahatur, & in cubiculum sinus sui sese occludat, secum supputans & calculans, epacto salutem & quietem inueniret. Et cum hæc ad voluptatem & gaudium animæ potissimum spectent, sequitur vitam solitariam & cōtemplatiuam, spirituale desiderium secum ut ahere. Verūtamen permulti sunt, qui eam indagare nequeunt, sed nō solitudinis hoc culpa est, sed ipsorummet: Quemadmodum mali humores gustum delicatæ cibis stomacho reculant: sic mali habitus, moreque flagitiosi impediunt quomolius anima gaudia & desideria vitæ solitariæ nequeat degostare. Vnde fit vt religiosi qui solitudinem non degustant, sed hoc & illuc discurre appetant animæ: certos quosdam humores cōglomerant, quemadmodum a thors in orto confecta, patientibus firmis vallato, aut spissis fenestris aggræque monito, maturitatem tempestiua optimum fructum producit: itē in medio tūctis setatur, frangitur, disrumpitur & à præteruentibus antequam ad maturitatem perueniat, dissipatur. Pari ratione Religiosus solitariū fructum religionis paritior: sed si negotiis occupationibusque seculi alligatus, diuagetur, à cogitationibus quæ cordis meatu penetrant, alienetur, nec quibsdam animi operibus, nec deuotionis fructu proficit. Ea est ratio cur spirituali desiderio non persequantur, quod contemplatiui possident quibus magna & incomprehensibilia mysteria teulat. Vlt

boc ipsum sacra scriptura, in duabus sortibus Rachel & Lia, cū ait, Lia lippia erat oculis, Rachel decora facie & venustu aspectu. Itaque per Liam (quæ vt ait D. Hieronymus labitum lignificat) ætiam vita intelligitur: per Rachelem verò (quæ vt ipsemet ait, significat rem videtē Deum) intelligitur contemplatiua, quæ excellentes Dei visiones possidet, acuiusque quàm ætiam penetrat. Vna ætiam prior est contemplatiua: scriptura etiam ait Liam prius natam quàm Rachel, priusque nuptam. Quamobrem ait D. Hieronymus, Ille (inquid) qui vitam solitariam & eremiticam eligere desiderat, prius in ætiam debet exerceri. D. Gregorius, Ille (ait) qui cōtemplationis arcem conscendere cupit castris bonorum operum exteriorum debet insudare. Itaque qui apicem & culmen vitæ contemplatiuæ attingere ardet, prius ætiam, sub venillo & insigni summi Ducis Iesu Christi, adscitibi oportet. Etenim velle primo impetu contemplationem inuadere, nec primo vitæ propulsare, virtutibusque operam nauare, res est parui momenti & ponderis, imò magni detrimenti, & incommodi. Si falco aut accipiter celsæ turri appensus lapidique cum suis tintinnabulis alligatus, in altum volare teneret, nubefque pennarum velocitate verberaret: licet primo impetu ex seipso commouearur, taniāque vi ecutiatur, vt lapidem secum astrahat, & aliquanulū voluerit pondere ramen lapidis casurus est, & quantum visus celer & velox, in terram labitur: & cum in altum volare videatur in submissum lapsu descendet: non absimili modo qui celsa & infestabilis Dei mysteria vult cōtemplari, tintinnabulis vitiorum durissimū & ponderosissimū peccati lapidi appēssus, quoquomodo meditatione & contemplatione erigitur: sed tandem peccati & cōtine vitæ pondere, adeo graui casu & lapsu corruet, & cum celsa penetrare intendit, in profundum precipiti lapsu occumbet. Hoc simile, cetero quorundam Emblematum Alciati, vbi memini me vidisse puerum depictū, cum pennis & manu in altum extenta, vt is qui volaturus est verum non est in sua porellate sicum, siquidē alia manus graui depecta pendere homi adhaerebat, eumque in imum tēdebat. Quamuis autem alius sensibus hoc conformet, ad meū tamen refero: ea quæ habita hoc in loco vident, non tamen sua intentione nec significatione, quam attribuit. Quod ea his exemplis potest colligi ad hoc spectat, vt vita sit contemplatiua, omni peccati labe & pædore catat: quod vult significare sacra Scriptura cū ait Leuitico, Aaron non ingredi sanctuarium, quin prius purgaretur, laueretur, & exeretetur, quodque Iesus Christus ait, apud D. Mattheum. *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*. Quod non solum intelligitur de visione beatificata in gloria, sed de ea quæ hoc in mundo contemplatione obtineri non potest. Huiusmodi liquidissimo cūstiat quantum homines elaborare oportet, vt vitæ contemplatiuæ dent operam: quoniam aded præstantibus visionibus & reuelationibus fruatur: ad hæc quod magis pacifica quàm ætiam sit, magis spe comitata, & tranquillior, quæ tria magna sunt, dignaque quæ desiderantur & optentur. Propheta Isaias sigillatim hæc tria tangit in 33. cap. suarum visionum, cū ait loquēs de vita contemplatiua. *Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis suauia, & in requie opulenta*. Quali diceret. Meos populus contemplatiuus in pacis pulchritudine sedebit in tabernaculis securitatis, & in opulenta requie. Cū ait, sedebit, pedibusque non gradietur, significat vitam contemplatiuam, quod vult D. Lucas intelligere, cū ait Mariam Magdalenam pedibus Iesu Christi prostrari, Marthamque pedibus stare, sollicitam & occupatam; quandoquidem vitæ cōtemplatiuæ par Mariam signata, in requie consistit, &

Gen. 29:

D. Hieronimus epist. ad Rust. monachum,

Leuit. 15:

Matth. 5:

Isai. 33:

actiua per Matthiam denotata in actione & motu. Adeo ardua est & eminens vita contemplatiua, vt felicitas, quae cuius possit hac in re vniuersitate contingere, in ea consistat: quod itaque hoc pacto comprobatur. Et hoc ipso non solum Philosophorum, verum etiam Theologorum summam huius vitae felicitatem, in opinione virtutum consistere: & vt horum duo sunt operum genera, alia corporis, alia vero animae, & ex animae excellentioribus sint ipsi corporis, sine dubio sequitur summam felicitatem in operibus animae sitam esse. Et cum anima tribus potentiis consistat, nimirum memoria, intellectus & voluntas, intellectusque illi superior & excellentior ceteris subsequitur, in opere esse oportere: & si quidem intellectus opus sit contemplatiua, certissime apparet summam huius vitae felicitatem in contemplatione consistere. Verum haec contemplatio (vt iam superius dixi) a peccatis libera esse debet, virtutibusque iam theologicis quam moralibus concommitata. Itaque contemplatiua malis omnibus transgressionibus est soluta, ratione exaltata, virtutibusque animae illa mouens, passus sensibusque aliis: ad quosque modo efficientis desiderij occidens, vt nulla ex parte in animae arcem possit intrare, eamque possidere: sed tanta spagitate & specula illi est euigilandum, vt in terris defixus obrutus calorum fimbriam penetret, vitamque gloriae Sanctorum, cum iis conuersando, tamque praesentia diuini amoris felicitate amplectendo. Haec est perfectio philosophiae Christianae celsa dignitas quam homo hac in vita potest assequi, vtque eam assequatur, viam appetitus relinquere eamque quae animae est ductrice ratione ingredi illud diuinam gratiam & lumen S. Spiritus implorandum, oportet perpetuum est.

Contemplatio ad humanum spectat, iuxta excellentiam animae potentiam.

CAPVT XL

Mthomo Iuabius partibus componitur, corpore scilicet corruptibili & caduco, & animae ratione praedita & immortalis, quae corpori adaequata diuina potest vocari, respectu humanae contemplationis quod hominem deceat, secundum animam, & iuxta excellentiorem potentiam, quae intellectus est. Sequitur maxime illi consentaneum esse, propter id quod in se rationi consonum & immortale, & maius, & excellentius est. Et si quidem haec virtus perit, vt homo hac in parte a brutis animantibus distemper, cum alia inuit, quae corpus est utrique commune. Sequitur contemplationem hominem esse idoneam, secundum id quod hominem efficit, & a brutis animantibus separatur: & in consequentiam, quod magis naturae suae conueniunt, quippe qui in animae intellectus operibus consistat, quam vita actiua quae in operibus corporis consistit: quae homini, ceterisque animalibus communis est. Porro, sicuti maiore dilectione & amicitia, in eo quod proprius ad nostram naturam accedit, afficiuntur, sequitur vitam contemplatiuam actiua delectabiliorem esse. Et si sapientiam atque iucundum hunc cultum non inuenimus, illud est quod secundum naturam minime viuimus, sed sequimur eius corruptionem. Et quoniam vita contemplatiua, non magis secundum nostram naturam sit quam actiua: sufficit nihilominus, vt Deus pro obsequio habeat, vt quadam maiori voluptate & gaudio oblectetur: cum actiua in proximum metum dirigat. Vita, inquam contemplatiua, iugiter in amore Dei dirigitur, actiua vero ad amore proximi, amorque diuinitas tuendum diuinam delectationem secum affert.

Et licet vita contemplatiua, quantum ad eandem actionis scientiam ad intellectum attineat: quantum tamen ad id quod ad talem exercitum ad operationem mouetur, hoc ad voluntatem spectat. Vnde amoris quo morales virtutes conquiescit, promanat, quae licet essentialiter ad vitam contemplatiuam non pertineant, ad illam tamen dispositionem pertinent. His rationibus innumerisque aliis D. Thomas concludit simpliciter loquens, vitam contemplatiuam meliorem & excellentiorem existere, maioremque meriti quam actiua, cum quo communiter omnes alij Doctores consentiant, qui deinde hanc materiam pertractare. Propterea quod omnes ij qui magno ingenio praediti fuerint, propter grauitatem loquuti sunt, & grauitatem cum modestia iuxta ad doctrinam & modum S. Thomae lapidis pretiosi Ordinisque Praedicatorum gloriae, velut ad summissimam columnam, arcem & vitarum Theologorum receptaculum, sese conformauerunt, cumque sequuti sunt, siquidem Doctorem Scholasticorum Princeps est, quorum plures vi meam conclusionem approbarem, orationis meae filo possem conuelli. Verum ad quod tempus ad eisdem doctores infundendum est: siquidem scimus hunc diuinum Doctorem, qui de caelitus iuxta ad doctrinam & modum hominibus demonstrat descendit, qui gregarum tenebrarum inuolutis sese immergebant, diuine viam contemplatiuam actiuae vitae praetulit, cum diceret (Matthiam cum Maria comparans) Mariam meliorem partem elegisse. Ibi dum erat vita, & fons vnae, nam alij praefertens, non quod actiua reprobaret (sed vt ait D. Augustinus eas discerneret) ambobus approbans, ostendit contemplatiuam vitam actiuae meliorem esse. Haec est ipsa Veritas, haec est doctrina Iesu Christi: Ne igitur humana impetras in dubium adducat quod diuina bonitas, & testatur, & comprobatur. Contemplatio adeo ardua & sublimis est, & seipsum homo tantum ea extollit, vt ab intellectu limitibus transibit, supra seipsum seque erigit, & veluti flamma ignis videatur in sublime crescere, diuinique amoris igne & caelesti desiderio accendi. Aliquando vero diuino splendore inflammatus, in admirationem & edacitatem diuinis polychromis rapitur, de se derelictus, extollitur, & effertur, & quasi in plenum dulcissimae charitatis pelagus abhorbetur: adeo quae miranda consolatione capitur, vt verbis exprimi nequeat: communis enim iudicij normam penetrat. Cum itaque tantum bonum in vita solitaria reperitur, itaque quae precibus, orationibus, scriptis, contemplationibus, viisque exemplis operam nauant, non tantum sibi, sed omnibus profunt: certissimum est eam esse & excellentiorem, & vberiore, quam ad spirituales fructum, maioremque pretij publicae tebus curis & negotiis iterit. Verumtamen vita actiua & contemplatiua permixta maioris momenti & assumptionis est, quam sola contemplatiua. Itaque contemplationem cum actione adiungens, praecipuum semper, & substantiam & nomen vitae contemplatiuae & solitariae retinet. Insuper dicam vitam solitariam & contemplatiuam non omnibus esse communem. Quemadmodum in nauis alij imperant, alij obediunt, alij proci, alij puppi intrent, alij antennis, alij foris, alij laxant, alij trahunt, alij vnum officium exerceant, alij aliud: si enim omnes vni tantum parti attenderent, nauis vitio citroque fluctuaret, & si omnes eodem munere & officio fungeretur, non appropinque moderaretur & doceretur. Sic in publica alij debent prospicere, & contemplari, alij regere, alij bella gerere, alij domitare, alij ciuitatem administrare: denique alij vno officio, alij vero alio donandi sunt. Si enim omnes idem muneri darent operam, Respublica & illuc periclitaretur, neque ad bonam frugem posset reduci. Haec omnia quantum ad vitam spectant solitariam

riam in mentem venire, nec vitæ sum progressus. Quare vos humiliter rogo, atque obtestor, ne meos incompertos sermones, & inusitato dicendi genere, perpetim elimatos, obliuioni tradatis. Et quædam vobis pictor, qui tantæ tabulæ lineamenta scit exarare, non temere exquisitis, & viuis coloribus decorare, nec in tabula rasa anco & cæpe scit collocare, ne arte perspectiue tetractus à planta vertice renus, lógicus & proprius effingere: ita video solitariam vitam mei stolidi sermonis hœcamentis exarata. Et quod profero, eius est imago & tabula non manu nostri Holandæ, aut Michaelis Angeli elaborata, sed ingenio mei viribus elaborata, pulchritudine, coconitate, splendore & eloquentiæ studiis orbatæ. Fili crassum hoc omne est & mei coloris extræcti mei: que memoria or sum, exigui mei ingenij. Equidem (inquit Italus) hanc materiam tanta cum eruditione, tantisque coloribus, literisque cum diuinis, tum humanis perpolitam, perorasti, tamque dilucido stilo, ut nihil quod censura, aut refutatione dignum reperiretur. Etenim cum fructus & quies vitæ solitariæ, tam pulchra, & iucunda sit, quæ omni ratione & iudicio orbatæ, eam audeat detrectare? Quis tam capitalis spirituum huiusmodi hostis, qui eam toris desiderio non concupiscat? siquidem nulla est in vobis rerarum orbe officina, aut arce fodina tam pretiosis thesauris perornata? Et licet in iniuriæ opinionem repugnauerimus, ne id eo ab ea nos abhoruisse arbitreris. Scimus enim quanta præstantia vitæ solitariæ seculari præcellat: sed tamen conuellerent sententiam nobis visum fuit, ut tæ rationis vim & energiam methodicamque eam tenendi & propagandi adaperiremus. Nubis quidem cordi fuit, ac petapossit satisfecit. Saltem (inquit Fland.) tantam percepit voluptatem te audiendo, ut nihil pari desiderio me oblectare posses. Ignote. Faxit Deus (ait Italus) ut Boloniam proficiscamur, cùmque nostram peregrinationem perfectimus, vitam hanc solitariam, quam tantis laudibus exultasti, nobis impetietur: sumus enim defatigati & penitus defecit mundum peragrat, ut diuersa loca, diuersasque regiones morum, consuetudinum & legum dissimilitudinem lustraremus. Effugiatem scire (inquit Lusitanus) qua occasione frati hoc iter agredi esset. Tamen plures sint causæ (ait Italus) præcipua ramen est, ut homines doctos inuiterem, cum illi agerem: permoti etiam plurimum fuimus, cùm famulosissimæ Pythagoræ Cinitatem Memphis perierit, Ægyptumque ut cum doctis hominibus illic commorantibus notitiam iniret, percurreret. Ex Plato qui sui temporis philosophos eloque oia facit superari, omnisque oratores dicendi vbertate deuicere, ex Athenis illam Italiæ Regionem que tunc temporis magnæ Græciæ appellabatur, nunc verò Calabriam ut Architam Tarentinum Philosophum viseret, profectus est. Præterit Homerti qui communi omnium voce Poëtas laotes donatus est, cuique faculas linguæ Græcæ commendandi est concessa, (ut refert Archibolus) Chronographus ut Vlyssis perfectioem ostenderet, ait se permulta in orbe vidisse, & in omni terra mari que discrimina euasisset: quod etiam Virgilius suo Æneid tribuit. Tum demum ad hoc nos vigiliam exagitat Philostratus bislonicus viua Thianei Philosophi, quo loci de illo ait, cum Persas percurrisset, cellumque Caucasum montem pueruisse, ac regiones Albanorum, Scitarum & Massagetarum peragrasset. Cùmque Indus Orientales appulisset, profuditissimum Ganges flumen transfretasse ut Hiarcham Philosophum, qui publicè in Academiâ Orientis agebat, inuideret. Indique per Elamitas, Babylonios, Medos, Assyrios, Parthos, Palesinos, Ægyptios, & Arabios reuersus est. Tanto denique literarum amore

Tamen quartus,

ardebat, quæ ut sibi videbatur per orbem diffeminabatur, hominibusque doctores inuestigabat ut cum ipsis conferret: utque mores, consuetudines, Leges, administrationes, Dominationum, Retumpub. Regnorum, & ad ficiorem varietatem, Vrbium situm, earum antiquitates perdisceret: in plura etiam exquisita, & rara quæ in hac terrarum vniuersitate cernuntur, notaret: cùmque ad tota loca pertransisset, parum adhuc lustrasse opinabatur. Nos autem miseri, cùm tæ pauce itinera cõficerimus, multum illud nobis videtur. Vidimus enim Italiam, Pedemontem, Galliam, Allobroges, siue Sabaudiam pauculasque oras Fladiæ & Hispaniæ cum suis Regibus & Prouinciis. Et quidnam inquit Lusitanus in Lusitania quod notari dignum, & exquisitum sui piceris? Multa (inquit Italus). Sed ex paucis nonnulla percensebo: Primum eorum qui zelus fidei Principum, virum & religio, populum vira & exemplis, ut idem exequantur, excitant. Aliterum contigua pax & tranquillitas, cuius ope Christianos fouent, & aduersos infideles mentent. Tertium, magnum & incredibile desiderium, quo Lusitanæ Regem prosequantur. Cùm enim à quibusdam Lusitanis aliquid noui de rebus Regis Ioannis & eius omnis, qui nuper è viuis excessit, nec vnum ratiom potui reperire quin verbis mirro faore & fidelitate luctuosissimam quæ ipsius mortis dolore, cum colladeret. Hoc parum momenti est (inquit Lusitanus) nam præter has virtutes quibus Lusitani donantur, hic Rex cui Deus ignoscat, in summo æternæ gloriæ admittat, dignus erat quo à cõstiti adamareretur. Pius enim erat, Catholicus, cultus & bonoris Dei amator, consilio prudens, paribus audiendis affabilis, promissorum obseruantissimus, grans in eo quod imperabat, iudicio iustus & æquus, casibus cum secundis, tum aduersis constans, Pacis faneor, literatorum hominum præsidium, Religioforum & Ordinum parës, Populi amicus: denique omnibus numeris, quibus Catholicus Rex cumulari debet, absolutissimus, ut merito, Serenissimus acque verus Princeps Christianus posset vocari. Hæc erat igitur causa ear subdit tam mæsto animo illius obitum fuisset, vultuque dolore & mæore quibus corda eorum premebantur, maderet. Erit Lusitanorum comitas & fidelitas, quorum fama per orbem diffusa est, multique alitis in rebus ceteroat, plurimum optulatur, ut tantæ exultationis fama eorum animis inuicetur: quod quidem dilucidius apparere in rebus Afriæ & Affricæ gestis, vbi opulenta oppela latissimæque regna sunt, consecuti. Indòque ad vltimas vsque orbis aras lucrati. Taotis haque tamque præclaris facinoribus armorum exercitatione perfundi suot, ut trophæa Græcorum & Romanorum longissimè superariot, noménque sempiternis memoriæ tabulis insculpti sint. Nullus inquam fuit Lusitanus, qui aut insolentia aut rebellionē à suo Rege defecerit: quod etiam de alienatione legis non recordor. Quartum fuit hæc celeberrima Conimbriæ Cinitatis Academia eruditissimis roinis Enropæ hominibus liberalissimisque studiis assiluens. Quintum fuit nobilitas, diuinitas, magnitudo, sumptuositas Lisbonæ ciuitatis acquirissimæ & quondam ab strenuo Vlyssie constructæ, cum masori ditiorique roinis orbis Armamentario. Sua est in huiusmodi Tagi flusij (qui suis aquis salis atres vsque leucas hinc inde portigitur) & in immensum mare Oceanum iterumpit: fluius sane celebratæ famæ præclarissimus, pificatione ditissimus, aurique fodinis opulens: mus, uti Plinius testatur, & Solinus cum multis aliis confirmant. Vnde vester Hispanorum Rex ad antiquum nomen Tagi accepit, quod Betosus affirmat in suo libro fuisse: quæ tunc septuaginta octo annis ante Troiam conditam. Licet quidam vestrum Lusitanorum dicat, hanc librum

Principia
vitiæ.Archibolus
Chronographus
ut Vlyssis
perfectioem
ostenderet, ait se
permulta in orbe
vidisse, & in omni
terra mari que
discrimina euasisset:Philostrophus
bislonicus
viua Thianei
Philosophi,
quo loci de illo
ait, cum Persas
percurrisset,

h ij

non esse Beroffi, & aduersum ipsum nonnullisq; alios quasdam animaduersiones proponit, quæ meo iudicio censuriosis debent subici: proculdubio enim superius est doctissimus magnæque eruditione & eloquentia. Verùm ut ad Lusbonam redeamus, videror mihi orbem esse annulum, illamque esse gemmam Lusbona est totius Emooorum mundi, & portus Berthlehem, huius Emporij est appulus, vbi Berthlehem sita est, in quo pulcherrima, celebris, magnificentiæ & insignis totius orbis Monasterium est constructum, quod vrbis etiam nomen reinet, insignitis religiosi virtute bonisq; literarum artium studiis excolitissimis abundans. Isti verbis Lusitanus non potuit à lacrymis temperare, quas quidem recondere corde non valebat: quoniam charus patriamque omnem dissimulationem rollit. Italus eo instanti aliquamvis perculsus & stupefactus remansit: sed illi co Lusitanum (qui erat Monachus) huius monasterij esse animaduertens, iudicio huius Diui Hieronymi, quem gestabat: & ut ab omni dubij suspitione careret, personatus est ab eo, quænam lacrymarum causa esset. Cui rei assatim responsum dare peroptasset, nisi singulorum & lacrymarum abundantiæ esset retentus. Verumtamen maxime virtute & animis, quoad portus factus est, cum penitus fusile commoror, cum monasterij mentio facta est, quod loci quamplurimis annorum spaciis magno cum solatio & desiderio, fuisset commoratus. Recordatio ergo incunctissimæ solitariæ Cellulæ, & sanctæ religiosorum conuersationis, tantum dolorem & cordis penetrabilibus erumperent, ut à lacrymarum eluuiæ non potuisset temperare. Tunc paucis verbis, quo pacto tractandorum ordinis negotiorum cura illi erat emendanda, & rectè in Berthlehe redibat. Reducat te Deus (inquit Italus) fausta quiete & salus, finemque nostris molestis acque anxii laboribus imponat, tantisque discrimini-bus quæ exanimamur: quæ quidem adeò sunt innumera, ut numerari certe nequaquam possint. Tristis vestra (inquit Lusitanus) ut quæ tam per-

pellus, ut quæ felicem finem vestris eropto mea etiam fausto cum exitu quæam finire. Verùm, ut multa vidisse, ingenium excoit, subtilisq; & perspicacius reddit, ea hac vestra peregrinatione magnam experientiam, multarumque rerum notitiam assequemini. Quis cedd, vti quæam exitu, qui penitus te quæpiam portus, non ad eam acquirendam malicem insudat, & alias quodam gaudio & fausto exitu recreat? Obsecro igitur vos, ut quietem solitariam, viamque tranquillam inuestigetur, ut à laboribus cum diurnam operam perfecteritis, quiescat. Quod in Deum sperare meis facturum, quamprimum mei cursus exitum amigero. Scriptis interim nonnulla insignia & ootanda, quæ hac in regione perpezi, & à quibusdam viris magni iudicii didici, mandabo: qui quidem boarum literarum studio, antiquarumque historiarum lectione, & diuersorum morum, legum, regionum & nationum notitia plurimum pollent: & præcipue hunc semooem, de quo in præfatoriis egimus, quem nostro idiomate transferre, ut amicis familiaribus communicem, optimum dabo. Et quosiam ad uersatiscis, secedamus in quendam locum qui aliquantulum transistit flumen nobis demonstratior. Secedamus (inquit Italus) siquidem clarus Solis splendore ardetes radios à nobis frigidis noctis ousibus infuscans, temouit. Aëris lumen minimi est impedimenti (inquit Fland.) cum intellectus lumen diuini splendoris lumine irradiatur. Hoc profero, quoniam à multis diebus hanc vix solitariæ materiam pertractandam efflagitabam. Et parum quodam singulari desiderio motus, partim nube quadam timoris teritus, quem mecum animum obscurabat, hac oratione peotus est dissipatus, animus verò multarum rerum euodatione tam paucio temporis intervallo parca, illuminatus, ut videar mihi desiderium effectum præuicium fuisse. His dictis omnes assurrexere, & io hospitium seceller, de laboribus confesereotes, & ad inuicem consolantes animus eorum laetatus & desideratus altorum scriptum pro requie cooccupit.

Finis Dialogi de vita solitaria.

DIALOGVS

DIALOGVS DE MOR- TIS MEMORIA.

Interlocutores, Pater, & Filius.

De ignavia huius vite & de mortis memoria.

CAPVT I.

NOBILIS quidam Italus bonarum literarum studijs diu molitumque versatus, cum in quandam suam villam inter Siennam & Florentiam sese addidisset, à cenatæ ediens, exiit vt per agros exspatiaretur, quo loci obuiâ occurrit quidam suus filius, contemplationi quorundam acervorum lapidum intentus, qui statim quorundam prætorum apparebant, quique illi insignem, celeberrimæ victoriæ fuerât reportari: ubi etiam mortuorum monumenta cernebantur: ac si aliàs hoc in loco asperima sanguinolentaque acie fuisset dimicatum: Percoratus est pater ab eo, quidnam negotij illic ageret. Animo volebam respondit, artificium, proportionem & figuram harum insignium, quæ cum temporis diuturnitate nonnullis in locis sint derisæ & consumptæ, quod tamen cæteris integram est, adeo est affabre factum, & admirandum, vt oculos eorum qui eas intuentur, fallant. Ex hac cogitatione, in aliâ transiit, quæ quidem me in admirationem capiti: cum exactam & accuratissimam diligentiâ, quam homines adhibent ad vitæ res mortuæ reuocare, & mortem insecte visus tentantes, conspicio: vitam lapidibus reddere cupiunt manifestare: sed non perpendunt, eo pacto vitam animabus auferre, cum eas per peccatum spiritaliter inserimant. Gratulor (inquit Pater) te videre hac imaginatione detentum, quam etiam aliàs animo concepi. Quippe qui oculos in has statuas desilientes, perfectionemque operis animaduertens, penitus tum stupefactus magnam curam & sollicitudinem intrens, quam homines insunt, vt homines lapides apparere commostrant, minimeque diligentiâ qua videntur vt homines non videantur lapides. Adeo nostrorummet obliuioni capiti vitam degimus, adeoque stupidi ex eo quod à natura accepimus, vt æqua ratione has lapidibus insensibilibus sumus cœquandi, qui cum oculis habemus nihil vident, & cum aures, nihil audiunt. Lætuæ temporis summiæque velociter percurrit, suo cursu omnia efficiens: videt tamen noluisse nunquam moue ei, aut morari. Transit nostra gleria, ac si nunquam fuerat, & eam esse stalem & in æternum permanenter arbitramur. Anni, ætas, senectus, & finis nos comminatur, & ostantes somno in quiete vitam degimus, perum incursum, aut expugnationem

Tamini querimus.

solliciti. Res mundanæ fragiles sunt & vanæ, eas tamen credimus esse firmas & solidas: illæ sunt adeo inconstantes, vt nulla maiori firmitate consistant quam non esse firmas: eas tamen ita stabiles & permanentes, vt æternitate non carere arbitremur. Denique ille sunt adeo incompolitæ, vt nullam in alium ordinem redigantur, quam continuâ confusione & inordinatione confici, & imaginationes tanto sunt ordine compositz, vt inordinatione nequeant pati. Quasnam cogitationes (ô mi fili) voluerent i liquorum ossa hoc in agro disperguntur & disseminantur? Quibus vestigijs pes eorum insisteret? Quas imaginationes hæc capita conciperent? Hæc quam arde & strictè falli, fallacique mundi spe illigarentur & concenarentur, quas ve ficticias Chimeras mente fingerent? Tum demum diligenter perpende (mi fili) in quem statim redieris, in quem rediens, & in quem nos omnes homines ô miser! sumus rediendi. Hora mea iuxta meorum annorum circulum non multò diutius vitam comitatura est, receptrique mei cursus meque peregrinationis eam canere percipio. Quorundam verò ad tuam, nescio quando futura sit, nondum enim adolescentiæ annos attingisti, sed tandem es finiendus. Exoptarem (charissime fili) vt sepius me cogitatione atque memoria isthæ voluistas, fuerum est rade mortis memoria ad coercendam & colubendam segnem ignauiam, huiusque vitæ stuporem. Equidem experius sum (ait filius) vt sepius cum malè mea desidia meaque cogitationes collocarim, à meipso fugio magna cum iactura, & hac atque illuc cæstro mille demencias funilicæ cogitationes mihi vitam per petuum pollicens, mente peruoluo. Verum cum tanto videoque rerum mundanarum vadium, meque ad consilium, quod mihi impertire dignus, mortem meditor, & quo pacto nos Deus iugiter, quæque suo fato iudicaneris, recordorque sententiæ Dni Pauli, *Omnes homines statum est semel mori*, & eius Ecclesiæ, *Memento homo, quia cinis es & in cinerem reuertere*. Cum igitur apud me & in ipsam redeo, mea ignorantia perculsus sum, meque tunc criminis reo comparo, iudicato & mortis damnato, cumque suam sententiam in manus bacclatorem mortis traditam addiit, pergit iterum quendam spe fietus vitæ futilibus cogitationibus adhærere: oculosque vitæ & triuorum aspectu, & agros amantitæ depascens. Quod tibi (ait pater) erga cogitationem agendum est (ô mi fili) est illam fortissimis catenis adstringere, tanquam captiuus & fugi-

Hebr. 9.

h. inq.

tuam, eamque sanctis exercitationibus occupare. Et cum effugere perferentes, mortis memoria salubre eris remedium ad eam retinendam, & ad bonam frugē bonumque officium reponendam. Perpendere debes, & in tempore dicere: Ad mortem propero, & ad iudicē pergo qui a me rationem est expecturus, quam iniuriam cogit eddere. Quis ergo de me fiet, cum libri aperti erunt, vltimāque meæ vitæ memoria, libro diuinitus iustitiæ comprobabitur? Illud sepiissime tibi mendum est, & singulis diebus est disponendus, ac si scitis illum ipsum diem esse tuæ vitæ extremum, si nūquid continuo præ oculis est habenda. Denique si illum esse, quem esse debes, desideras, memorate quò sis perueniurus; nam mortis memoria, in consideratione eius quod eras, adducet: & tuam agnoscens miseriam, vanas & dementes spes mundi adeò à tua natura alienas non admittit. Oculis alius videntes non seiplos vident, sed cum in speculo vident, ac contemplantur, seiplos in illo intrant: paritatioque quamprimū rerum mundanarum naturam apprehendimus, absque nostrorummet cognitione viuimus: sed manu speculum memoriæ mortis capientes, idque intuentes, nos etiam ipso intruemur: & hic visus ad deprimendam & deiciendam inanem nostram gloriam, prodest, & ad rotam nostræ amentis & levis præsumptionis conterendam. Vtque ad frandas, cohibendas & moderandas voluprates & delicias mundi, accendamus, ac tandem nobis prodest, vt non deinquamus. Nunc ait sacra Scriptura in Ecclesiastico, *Memento te non summasse, vt in æternum nō peccabis*. Et Isaias cum superbe Babylonis destructionem præfigeret, cum Persæ & Medi suorum incolatum sanguine vias tinuerunt, ait, *Non passus haec super carinam, neque recordata es nimis sumis*. Quare infelicitatem Babyloniorum, ad obliuionem mortis refert. Huic rei prospiciebat Hieremias cum euerisionem Ierusalem tanto quidem cum dolore, deffens, vt nullas sui casus non miscesceret, ait in principio Threnorum. *Peccatum peccatum Ierusalem, propterea inflabitis facta est, & peccata illius ea primens, aut, Sordes eius in pedibus eius, nec recordata est sinus sui*. Quasi diceret, causa perditionis scindibilis in habitantium Ierusalem fuit eorum ignominia & negligentia in vita, & obliuio in morte: propterea non abluerunt affectiones, quæ sunt pedes animæ, quos tanto pudore & squalore habebant sordidos, nec recordati sunt, quod morituri essent. Et in Deuteronomio Scripserat, alloquens homines, qui Deum obliuiscuntur ait, *Gens alioque consilio est, & sine prudentia, vitam sapient, & intelligerent, ac non summa præderent*. Non summa quæ perquidete debemus & quæ meditari, vt salui fiamus, sunt mortis aduerfarietas, quæ singulis diebus succedant. Peraspice Dñus Hieronymus ait, Memento mori, & non peccabis. Qui remittit se quotidie moriturum, præsentis contemnat, velocique cursu graditur, vt ea præcuiat. Ait Dñus Augustinus. Nihil est quod magis sepatet & alienet hominem à peccato, quàm frequens mortis meditatio, eamque culpæ remedium appellat. Illud sanè agnoscebat Philosophus Galata, vt refert Heraclides, & refert etiam Marulus modernus auctor. Nam septem annorum spatium in mortuorum sepulchro moratus est, vt mortis recordaretur. Narrat insuper historix de Brachmanis, Orientalibus philosophis, qui adeo hac cogitatione intenti & adhærentes vivebant, vt sepulchra parentum in limbo suarum domorum haberent, vt venientes, aut abeuntes non à mortis memoria deficerent, & in peccatum minime laberentur. Quoniam igitur mortis memoria tam salubre & summū remedium sit vt peccatum longissime propollemus, sequitur eius contrarium, quod est illius obliuio, omnia peccata producere, & ingenerare, quæ

cum ita sint, non solum Christiani verum etiam Gentiles, quantum mortis memoria proflit, agnoscere. Seneca in sua quadam epistola, in quo de modo ad rectū moriendū disponere, pertractat, ait. Ne mortem paucas, aut reformides, sepiellam memoria imprime. Et Quintilianus refert, nullam peiorem esse mortem, quam ea quæ ex improbo accidit, anteq̃ quam animo concipiatur. Memini me apud Herodotum auctorem Græcum, & antiquum legisse hanc laudabilem consuetudinem, & sepius infirmum esse, in conuitorum initio, mensæ figuram aut statuum ligneam apponere, quæ hominem mortuum apprimè repræsentaret, eiusmodi etiam coloris quo mors inuitatis in suo conuiuio ministrat. Qui tam gerebat, vnicuique vitium hæc vitæ auresbus infutrabat. Cum comedes & bibes aut voluptatē capies, iungere hanc figuram, talis enim aliquando es casurus. Hoc erat primum edulium quod mense parabatur. Hoc erat verum ius quo omnes alie epulæ condeciebantur. In plurimis huiusce temporis conuiuijs, vitæ aliorum exeduntur ac deuorantur: in illo verò proprias temperabant, ac moderabantur: quemadmodum tunc repositis cibis ordinarius est sicaria & homicida vitæ proximi conspiratio. Mihi videret (aut filius) quodam hac tempestate esse illos, qui hæc irrident, quæ sunt hæc consuetudo cū laudanda, cum magni faciendā sit. Ego verò (inquit Pater) illud re prius eos deberem, qui iocarentur. Effertur quidquid ardebit, quod tamen exiguus hic meus & imbecillus animus, debileque iudicium potest perspicere, hæc erat melior saniorque cibis qui in primorum edulium apparatu posset apponere. Non dico tantum in conuiuijs, verumetiam pluribus alijs in locis, eam autem oculos animæ insculptam & impressam gestare oportet, tali cum inscriptione, quæ sit. MEMORIA PRO OBLIUIOSIS. Apud alium modernum legi, videri utque alio quodam ebaufisic, quæ in primis in Coronatione Sacroque Imperatoris offerebantur, transingentes lapides præ sua sepultura. Vidi oculis meis in Coronatione Papæ Pij IIII, qui bodierna die sanctæ Ecclesiæ Catholice clauum tenet, stappam falcem & cumulum longo baculo alligatum coram illo comburi à præcone & buccinatorum clamante, Pater Sancte, sic transiit gloria mundi. In medio solennitatis & festi adeo triumphantis celebris & solennis exitus ceterum mundanarum in memoriam reuocabatur. Hæc ceteronomia meo iudicio videret summopere præstant, propter vilitatem, quam secum memoria mortis adducit. Fragantes & virides borti, cella, & superba sumptuosaque ædificia, faniles ac momentaneæ delectationes vna cum ijs rebusque secundis vitæ, propriè sunt Electra quæ ad se non ferunt aut chalibem attrahunt, nisi tantum paleas: non inquam attrahunt homines bellicosos & potentes: sed tantum debiles & abietos, inconsistentes & iustabiles. Et contra mortis memoria pretiosus excellensque magnes est, qui ferum erigit, non autem paleas & festucas. Mortis recordatio & meditatio vna est ex scholis & Academicis vbi homines recte viuere, recteque mori perdiscunt, seiplos etiam cognoscere, & appositè intueri quānam sint, vt pulchritudinem corporalem demerentemque mundi prosperitatem eorum et illustrant. Illud volebat significare supremus noster Deus, cum Ieremix præcepit vt in domum figuli descendere, ibi enim cum volebat alloqui. Quænam domus figuli est hæc, nisi sepulchra quod Deus iubet nos descendere per meditationem & memoriam mortis, vt breuitatem vitæ & miseriam humanam nos edoceret? Meditatio enim mortis est schola celis & diuinæ sapientie.

Quoniam
a. delectat.

Lucif.

Thren. 1.

Deut. 32.

D. Nic. in
op. p. ad
c. 3. rian.

*Pater suus sermone persequitur, alius mundi detegit,
& quo pacto à confideratione creaturarum ad
idem creatoris debemus transire.*

CAPUT IL

I homines sapientissime mortem cogitant et meditantur, voluptates & delicias mundi non adeo pulchre captivæ faciles viderentur: pendentes eorum quomodo cito ex hac vita migrandam sit, eoque nobiscum nullam sanè pulchritudinem inveniunt. Vnde fit, ut quidam auctor dicat, Oblivio mortis mandū reddidit pulchrum. Hoc est extremum malum, quod post se trahit. Quoddam malum (inquit filius) ut mundus pulcher nobis videatur. Dicam (respondit pater.) Vnde quoque procedit ut non decipiat & torqueatur: nam ut ait Theophrastus, Pulchritudo deceptor est murus: & ut ait Socrates, Pulchritudo crudelis est tyrannis, quæ paucis temporis spatio serpit. Alter fallaciam vocat, alius tyrannidem. Cum igitur mundus hac fallacia atque pulchritudine nos decipiat, eum affectamus, & sequimur priusquam perfectè crudelem ipsius servitutem cognoscamus: post eum itaque properamus, tanquam post illum qui nostra desideria decipit, & suffragatur. Eò autem furtum magnum est, eò vehementior amor quo eum persequimur. Et hic amor mundi amorē Dei expellit: hi enim duo amores nunquam simul compati & subsistere poterūt; sed ut ait D. Augustinus, duas civitates diversas effecerant. Amor Dei Ierusalē construxit, amor verò mundi Babylonem, idēdē non inuicem associari, aut consisterari possunt. Appositē D. Cyprianus hanc similitudinem adducit. Quemadmodum iidem oculi non eodem instanti cælum & terram possunt intueri: sic anima non simul Deum & mundum potest amare. Anima magis est vbi amat, quā vbi amari: & quoniam amor in rem amatam extollitur, fieri non potest, ut eadem anima, eodem tempore in Deum erigatur & coniungatur, & deprimatur, mundoque alligetur. Si quēdē igitur maius malum esse nō potest, quā ab amore Dei deficere, propter amorem mundi, quāto magis ex amore mundi, illi servitūe procedat: & sicuti duobus dominis morem gerere non possumus, qui res contrarias imperant, ut ait Iesus Christus Dominus noster apud D. Mattheum: & Deus, ac mundus sunt duo domini, qui duas res diversas iubent, mundo servientes, Deum relinquimus, & relinquendo amittimus, maior sane iactura quā animo posui comprehendere, & amittendo nosmetipsos perimus. Vide igitur ad quod malum obliuio mortis redundet: cū mundum pulchrum nobis ostendat, aliudque quā non est, facit apparere. Virgiture bene vivamus malum bonum nobis videri non debet, nec ea quæ nobis sunt obijcienda, nisi talia vi respiciā & verissime exilant. Honorande pater (inquit filius) perdiscendi & sciendi desiderio flagro, qui hoc rei quam à te paulo ante audis excepi, consentiat. Quænam res est (inquit pater) Memini (ait filius) me audivisse aliquando sententiam Thalesis Philosophi, vnius ex septem Græciæ sapientibus, à Diogeni Laërtio relatum, qui aiebat, ea omnibus tebus huius vitæ leuiorem esse cogitationem: forem, necessitatem, sapienterem, tempus pulchriorem, mundumque iūctus deformis est, cui Thales pulchrum esse asseruit: & si pulcher, quo pacto perpetuum factum putaret eum talē ducere? siquidem ut ait (Pater) bonum est, res affectu non quod sunt, appareat: Gratulor multum (ait Pater) quod hanc difficultatem attingas: & moveas, quodque hanc quæstionem

mhi proponas & alias quas nonnunquam adducis. est enim hoc testimonium te vitæ amare, eisque perdiscendi desiderio ea discere. Quod certissimè scio, non hoc ex insensibili audacia, temeritate & arrogantia motu promanare: verum certa securitas tui amoris erga me, & desiderio sciendi quo te semper cognovi zelare. Non secundum tuam provisionem concludis, sed io confusionem laberis, cum non equivoctum vocabula, ut docet, percipias. Pro cōpōto tibi sit mundum duobus modis accipi, vno propter mala quæ gignit, falsos honores considerādo, fallaces prosperitates, effignatos appetitus, contagiosas voluptates, cum innumeri alijs malis quæ inextinguibiles horum omnium sitis attrahit: quæ sunt mendacia, proditorum, allentationes, murmura, tandem essentiam technarum & prestigiarum labyrinthū. Eo modo D. Iohannes Apostolus vsurpat, cum ait, Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum non est carnis Pater in ea, quoniam quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ, quæ non est ex Patre, sed ex mundo est. Et mundus transiit, & concupiscentia eius. Quis autem sciat voluntatem Dei, inquit in æterno. Hic est mundus, de quo loquitur D. Iacobus Apostolus. Nescitis quia amicitia huius mundi inimica est Dei. Quænamque ergo voluerit amicus esse seculari huius, inimicus Dei constituitur. Hæc sunt verba Apostoli. Sumitur alio modo pro cælo, terra, elementis & vniuersitate creaturarum. Et ita intelligi D. Iohannes in primo capite Euangelij, Et mundus ab illo fuit creatus. Et D. Paulus ad Ephesios scribens, Eligi nos ante constitutionem mundi. Cum dico mundū nobis videri pulchrum, & non est, vsurpo mundum primo modo pro impierie & vanitate mundi, non autem pro creaturarum natura. Et cum Thales illū pulchrum vocat, secunda significatione accipitur pro fabrica terræ creaturarum considerando Solem, Lunam & Stellaras, cum coruscantibus radijs, & terrā cum opacis sylvis, plantis, animalibus atque naturæ operibus, quæ cum iactis coloribus sint variegata oculis quidem voluptatē & delectationem afferunt: varietas enim rerum, per appositū facit, ut eorū pulchritudinis illustrationem & incitemētum. Si quēdē ratione, non inficiamus, mundum pulchrum quiddam esse, tanquā opus huius supremi Opificis omnipotentis Dei, qui in nulla re non potest errare. A Græcis nominatur *Kosmos*, id est ornamētū & pulchritudo: priusquidē, qui hoc nomen illi imposuit, fuit Pythagoras, ut refert Eugebionus in sua Cosmo-poeia. Denique Thales mundū considerabat, non secundum perversam impietate, inueteratā malitiam hominū, sed secundum opera naturalia à supremo Deo elaborata: de quib. loquitur Sacra Scriptura, in Genesi. *Vidit Deus omnia quæ fecerat, & erāt valde bona.* Vnde motus D. Augustinus dicit: Bonū potest esse sine malo, sed fieri nō potest vi malū sit absque malo. Natura enim in quo malū cōsistit, in quantū natura, opera Dei bona sunt. Et cū Scriptura dicat se ea vidisse, & esse bona, vult significare, ea approbare tanquā opus à diuina sua sapientia, & prudentia factū. Et Plato in Timæo audei dicere, nō solum Deū omnia, quæ creauerat, approbasse, sed etiam pulchritudine & ordine, per multū esse oblectatū. Verū enim verū, non ad hanc hæc est vera perfectio quæ pulchritudo. Tandem enim corporalis est, transitoria, & mutabilis. Et si multū in ea delectamur: immoderatū desiderium in ea reponentes, neque vterius progrediamur, vehementer etiam mur, sed de creaturā pulchritudine ad illā Creatoris transcendēdū est, quæ vera pulchritudo, summa, & permanens, immortalis, & æterna: ex qua desiderium & amor, nostrā animā debet accēdere, ut in hac beata Bisma exarscens ad excellentiorem potentiam, & facultatem exollatur, quæ est intellectus, eamque terrenarum

1. Reg. 2.

Iac. 2.

Iaco 1.

Ephes. 1.

Gen. 1.

D. Augustinus lib. 21. de civitate Dei.

Matth. 13.

rerum tenebris dimouens, diuini amoris igne accensam, hoc lumen infinitum, hanc inmensam bonitatem, hanc pulchritudinem eternam. En quomodo sapiens Græcia reſeſt dicebat, ego verbò non desperam loquebar, & inter nos nullum inest discrimen. Sed quemadmodò pulchritudo de qua loquar, eaduſca eſt, vt cum ea non inſoluaris, conſiderandum tibi diligitiffimè eſt te finem accepturum. Si enim noſtrum amorem in pulchritudine creaturarum reponimus: nec illam recordamur qui eas creauit, exitumque quo terminandæ ſunt, deſideria. cum iſis anneſtemus, mortemque, fidem & obedientiam noſtrum ſenſum appetitibus geremus: his itaque dolis inſeſcui obſecratus oculis obliuionis gradibus ſopiemur, vlcimùmque gradum noſtræ damnationis æternæ noſiſpi attingemus. Quocirca, cum radix horum infortuniorum & inſelicitatum, ſit obliuiſio mortis, ſequitur eſſe noſtræ miſeriæ principium. Hoc in præſentiarum ſufficit, petamus domum, ne veſperum nobis officiat. Quodcumque (ait filius) præcipere gratum tibi videbitur, tuis præceptis obtemperabo: ſed valde euſpectum, niſi hoc tibi aut anxiū aut moleſtum fore videretur, vt adhuc pauſis per his ſubſellijs ſub harum vltimorum tegmine recubemus, vt hanc mortis memoriam prolequamur: peteipſo enim ex hoc ſermone præter voluptatem, vberiffimū fructum & vtilitatem, te igitur, obſecrans & obreſtans, vt huius orationis habenas ſuſciliſ laxes, nec verbiſiſpſi, vt ego ſoleo, adſtringaris. Hæ petitiones (inquit Pater) ſunt adeb rationi cõſonæ, & voluntate progreſſus exhaulit, quodque æquum eſt, miſiſque ad vehemẽtiam amoris quo te complector, vt hoc mihi errori & culpæ verteretur, niſi tuis votis, iuſtiſque pẽtionibus ſatiſficerem: cum ſint præcipuè conformes honeſto deſiderio quo ad ſcientiam & virtutem adheres. Tunc enim voluntatem eius qui petit, exequi debemus, cum intellectui & rationi aſſenſitur.

Pater proſequitur matrem de memoria mortis & contemptu mundi, anchoritaribus, & ſignis diuinarum literarum.

CAPVT III.

COELESTIS ille Doctor Ieſus Chriſtus Daus noſter, qui è cœlis in has terras deſcendit, vt noſtræ ſalutis viam aperiret, & ſterneret ſeipſum exinanitus, libẽſque ſacro Crucis alari obiecit, vt ſuo ſanguine noſtra peccata & reatus ablueret, ſuis vulneribus noſtra euſcres, mortẽque ſua viam redderet, exiens aliquando è Templo Ieruſalem Diſcipulis ſuis concomitatus, docuit nos conſiderationem, quæ nobis rerum omnium extremo, & noſtrorum ipſorum eſt adhibenda. Cum enim diſcipuli Tempſum illi obſederent, & deſque ſuperbo & auguſto illo ædificio colloquerentur, tantam ob artificio, elegantiam & ſumptuoſas arces admiratione rapiti, ait illis, *Videtur his omnes adſcriptiones.* Non relinquitur lapus ſuper lapidem, qui non deſignetur. Voluit Dominus noſter hiſce palam facere, vt cures preiſoſe, elegantes & ſumptuoſe noſtris oculis obijciuntur, ſtatim mortis memoriam recupere mus: aqua enim eſt qua ardor mitigatur, vinumque retum omnium huius viæ diluitur, quæ quidem merx poteſt, omne iudicium commouent & ſuſpeſciant. Occurrit in memoriam quidpiam gratum, quod nobis à Deo recedendi diſcrimen paratiffimo remedium parandum eſt ſtatimque ad perſugium memoriæ mortis erumpẽdum, & id omne finiendū eſſe, nõ quia eum

illo, eſſe cogitandum: & ſimò tam cõtò terminum imponat, tandem tamen hoc eſt euenturum. Et hoc reſponſo de doctrina Ieſu Chriſti, Diſcipuli argumẽtum mouere, ab illo ſciſcitati, quando ſinis mundi futuri eſſet. Sed quoniã ea ſcire, noſtra non intererat, noluit in vniuerſum extremum hominum declarare, nec de vnoquoque priuatiim, ſed multa doctrina ſpectantiis proſuli. Plures etiam parabolas & ſimilitudines teneſunt, quibus nos debemus ad mortẽ & deſpore oportuno veſtimur, maturẽ promittere, viuẽdoque memoriæ recordari. Ignoramus enim diem atque horam. Reliquit nobis Ieſus Chriſtus hanc doctrinam qui nec addi, nec diminui poteſt: nã doctrina quæ ad amuſum diuini iudicii dirigitur, humanum iudicium tam neque perpendiculari, naque plumbò poteſt menſiri. Vnde maniſteſtiffimè apparet quàm obuiſum ſit eorum iudicium qui memoriam nullomodo eſſe neceſſariam opinantur. quemadmodum enim prudens Nauis, vt ſit ſuam nauim diſponat, & dirigat, non prorũ, quæ in inſitio eſt, aſſidet, ſed puppi, quæ eſt ſinis, oculos in Solarium & cartã marinã deſignans vt etiam nauẽ viæ noſtræ moderetur, & ad portũ ſalutis veſticetur, ſiſi quæ mori eſt, debemus aſſidere, eamque vi paſſamur, diſponi, oculos ſemper in Ieſum Chriſtũ ſteſcẽtes, qui vera certiffimã quæ eſt cartã marinã & acus nautica, quæ greſſus noſtros debemus componere & eliminare. Ne cupiamus (chariffime fili) in prorã nãigare, vbi non locantur niſi abieſti & inglotij Ij in prorã prorunt, qui propter malotũ nobilitatẽ vnde originem ſumunt, ſeſe iactantes, arrogantiæ & ſuperbiã inſoleſcunt, viæ principij recordantur, ſinem autem quo perueniri ſunt, prorũ ſignorant. Verũ nos claũdũ gubernaculum rationis manu capientes, nõſque in mortis memoria aſſidentes atque fulcẽtes, in ſumma ſelicitate proram locamus, cùmque prudentiã & diligentia valiſſimã murã lias enim hoc eſſe viam abſque gubernaculo moderati & noſiſpi in Scillæ & Charibdis voraginem, noſtram prorũ ruinam perditionemque irumpetemus, ac precipitemur. Ait Sacra Scriptura in libro Regum Iſaiam inſuſſe vt idola & maioriũ fabricata deſtruerentur, ſtatue contererentur, loci ſucciderentur, locòque eorum oſſa mortuorum ponerentur. Quoniã hæc hiſtoria ſuo ſenſu literali hãc optimi Regis Iſaiæ, æliamque ipſius in Dei legiõem ardentiffimam declarat, iuxta tamen ſenſum moralem per Iſaiam, Ieſus Chriſtus ſaluator noſter inuelligitur, per altaria, animæ noſtræ, per oſſa mortuorum, mortis memoria, & per idola, peccata & rerum mundanarum vanitates, quibus totis viribus incombimus noſtram ſelicitatem in hys collocaſſes. Etenim tot Deos noſtro corde fabricamus, quos ſunt vitiõrum genera, quibus cogitationibus noſtris adheretiffimus. Animæ autem noſtræ cùm ſint Dei altaria, in ſtas noſtrorum idolorum redigimus, cùmque eas diuini amoris igne comburere oporteres, ſunt gelu & glaciẽ mundi frigidis venis obortẽ. Quidnam rei eſt loſque tubere, vt deſtruat idola ex altaribus, eãque conterat & friat, eorũque locò oſſa mortuorum reponat, niſi Ieſum Chriſtum nobis impoſuerit, vt petata & vanitates relinquaſſes, quibus ſenſus noſtri deſtiteſcant, eãque ex animis noſtris euellamus, ac pedibus conculcemus, eorũque loco nouiſſimum memoriam ponamus? Vt huius viæ ſocordia humi proſtrata, mortis ſollicitudini roſos nos dedamus oſſa mortuorũ terramq; ex qua conſtitimur, & in quam reuerturi ſumus, memoriã repetentes. Naaman Syrus poſtquam à lepra fuit curatus, nõ idola adoraret, petij à propheta Eliſeã, vt parum coſti lateris à Samaria in Siriam deſerre permitteret. Ita taſtatur Scriptura ſacra in quarto Reg. lib. Nor

ne pec-

ne peccemus nobiscum in scilicet in memoria latere unde oritur, affectum, ne idola nostrorum vanitatum colamus. Si quidem sumus per apostolum perperemus, & quid euasit fumus, abique dubio nostras conscientias elimaremus, superbiam domaremus, pedibusque insolentem & demerit in animum audaciam calcaremus. Et quemadmodum vipera suo mortui enecat, eamque comburit & in cinerem frutur, saluberrimum atque pretiosissimum est antidotum, contra eundem mortuum, ut refert Lactantius Firmianus: sic arrogans mundi fortuna & prosperitas, nostras animas leuhalimortu soler vulnerare: verum si eidem animæ istæ, cinerem, ad quam eadem mundi redigitur prosperitas, applicaremus, ita compunctio dolore que affligeretur, ut ab istis vulneribus ac cicatricibus conualesceremus. Necessarium igitur est cinerem ad quam Reges, Principes, nosque simul omnes, terribis memoria tenere, & ad quid apparatus sumptus, mundique ornatus redigantur. Ex hoc enim promanant, ut desiderijs ac voluptatibus habenas laxemus, mundumque deserentes, cum Iesu Christo copulemur, cum egressus quibus mundus superbus & celsos status vocat, cõsumuntur & annihilantur. Et uti maris undæ humum appulsæ dissipantur, comite tunc, ac confringuntur, & quantumvis spumæ ac rabie percussæ sint, simulac plagam ferunt ad nihilum rediguntur. Pari ratione Reges & Principes simulac terram sepulcræ tangunt, franguntur, & quantumvis potentes & superbi appareant, quantumvis plagam mortis attingant, consumuntur & extinguuntur. Præcipit ad Deum in Leuitico, ut nonnullæ aues sacrificio oblatæ implumes forent, plumæque propter altare ad Orientalem plagam proijcerentur in loco, in quo cineres effundi solebant. Quid hoc sibi vale, Domine, ut has aues implumes capias? Et eadem eas implumes velis, num satis est, quocunque voluerimus plumas dispergamus, non autem necessitate coacti in cineres proieciuntur sint? Et cum tua sit voluntas, ut hæ plumæ cumulo cineris imponantur, num sufficeret, eas ad Occidentem disseminare: nisi expectes, eas proijcere debeamus ad partem unde Sol exoritur, non autem unde occidit? Quidnam hoc est peculiare? Non hoc absque magno mysterio est, nec mysterium absque magno pondere. Poterat iocundè Scriptura dicere, ut quidam aues Deo offerrentur, non autem tantaque ceremoniascircumscribere, tam minimæque circumstantias calculare: hoc est ut ad huius figuræ intelligentiam exiretur. Quoniam plumæ igitur sunt hæ, nisi leues, & inanes nostræ cogitationes, quæ in sacrificio, perennique holocausto, Deo debent offerri: sed ut hoc sacrificium Deo acceptum sit, necesse est ut plumas leuissimæ nostræ vanitatis euellamus, atque in locum cineritium proiciamus: in memoriam quod cineres sumus, ut in hanc cinerum acrum pellem quodam inuoluamur, & in memoriam eius quod euasuri sumus, sepissimè versemur: Quisquam (ô mi fili) tam a se alienatus est, qui si suum esse diligeret vellet periclitari, non se cinerem & puluerem esse cognoscit? Quidnam hac in re inueniatur cernitur, quod humi non obliueretur? Quisquam adeo superbus & agnauus, quem non abforperit & deglurrit? Et quisquam erit qui tandem inbrancium & inextensurabilem viscerum non sit præda? Superemus Deus significare voluit, quamprimum animo quædam satis vanitas occurrat, meditatione, quoniam sumus istam recordemur, aut quidnam futuri sumus: ô felicem & perbeatum illum, qui omnes has plumas sue præsumptionis & gloriæ potenter euellere, & in cineres mortis memorie spargere! Et quoniam ut ait Diuus Gregorius Nazianzenus, bonum non bonum

est, nisi bonum faciat: non enim sufficit bonum quoddam exequi, si intento praua sit, aut facta Scriptura hoc fieri oportere ex parte Orientis, non autem Occidentis, denotans nostram inuersionem in Iesu Christo locari debere in eum que nostras operationes effe dirigendas, non autem in mundum qui Sol est, ubi fit occasus solis, ubique Sol lumine priuatur, quo splendor fugit & dissipatur, tertiæque radijs obaruit & tenebrarum caligine obfuscatur, quam obfusca & in tempesta nox secum trahit. Sed oculos qui diuinus amor tendit debemus dirigere, per Iesum Christum Deum nostrum, quem Propheta Orientem appellat: ex illo enim diuina claritas promanant. Proiciamus ergo plumas versus Orientalem plagam memoria cineris mortis parum nobis conducit, si ea ad Deo obsequendum exitemus, eumque pro scopo & meta sumamus, quod nostratum operationum pharetræ, vna cum desiderijs, & cogitationibus iaculantur. Et quid eò pacto, mortis memoria propter vitam maximam & saluberrimum est remedium. Videtur illud Deus denotare per Prophetam Ezechielem, cum ad eum dixit. *Transi per mediam ciuitatem in medio Ierusalem: & signa Thau super frontem virorum gentium & dolentiam super eam: Thau abominabilibus, quæ fiunt in medio eius. Et dixit illi audiente me, Transi per ciuitatem sequens: tam, & percutiemus parietes oculis vestris, neque misereamini. Sciam, adolecentulam & virginem parandam & mulieres interficere, & signa ad interuentum: amem autem super quem videris Thau, ut occidatur, & ad sanctuarium inueniatur. Iussit igitur Deus omnes qui in Ierusalem inueniuntur, interiri, exceptis ijs qui littera Thau fronte inuenerunt, quæ vltima littera est Alphabeti Hebraici. Quidam voluit dicere hanc litteram esse Crucem, Quædam nobis velle explanare Iesum Christum in mundum venturum, ut per Crucem redimeret, ijsque Iesu Christi cruce notati saluabuntur, omnes autem alij in æternum morientur. Hæc interpretatio satis pia & deuota est, dignaque sanè quæ sequatur: si littera Crucis haberet formam, compertum tamen est, eam non ad Crucis instar scribi, ut qui in Hebræis versati sunt, non ignorant. Potest tamen fieri, eo tempore quo Propheta Ezechiel illud scriberet, hanc litteram Crucis formam habere: memini enim me ad Diuum Hieronymum legisse, quod suo tempore Samaritanis Cruce vterentur, loco huius litteræ: sed proculdubio eam Hebræi tunc depingerent, ut nunc de more habent. Fortassis etiam Hebræi proprios litterarum characteres cum Samaritanis mutarant, qui antiquas figuras & litterarum formas quas ab Hebræis didicerant, retinuerunt: ideo istud solum est coniectura. Quod saluo meliori iudicio mihi probarur, est, quod inter Hebræos hæc littera in mors intelligebatur, cum sit finis Alphabeti Hebraici, velut inter Græcos hæc littera Omega. Cum sit finis Alphabeti Græci. Gestare igitur in fronte notam litteræ Thau n, est propriè hocem memoria depictum & signatum gestare, mortemque memoria scripta, sentiumque eorum quæ iussit Deus, ut qui morti obliuiscuntur, moriantur, autem qui mortem in memoria habent, vitam possint. Quod anim ad terramem vix cuius oculus erit finis excitat, huius est memoria.*

Ezeq. 9.

D. Hier.
sup. com.
mor. no.
Ezech.
cap. 9.

De utilitate meditationis, quædam cum, & de amoris mundi incommode.

CAPVT III.

suum, & inuenite mysteriorum absconditas margaritas, nisi vis spiritalis, qui habet exercitationem spirituum narrationem Dei. Dummodò autem autem præbeas (ò mi fili) videris loca quæ huc adduxi, nò solum ad mortis memoriæ methodum patefacere, sed etiam ad mundi contemptum, quoniam vnum sequitur alterum. Etiam si mortis memoria, non ad se maius bonum quam mundi contemptum attraheret, hoc quidem sufficeret: charybdis enim malorum est: & licetius qui oos intercipit & inuadit, viamque & honorem illudit, & facit uia quidam & securus, qui suo actu, technis & imposturis inescat. Nèue (mi fili) arbitreris, me mea fretum aurhoritate, hoc recensere: quippe qui Plotinus Philosophus Platonis, vocat eum Magum & sortilegum, qui postquam vltimas voluptates diripuit, ac suffaratus est, non vltus incantatos trahit, neque suas fallacias dignoscere vilo pacto possumus. Vigilandum itaque est, caute viuendum, nostrumque ingenium acuendum, ne his technis & versutis implicemur. Cùm autem nostræ concupiscentiæ igniarium in cor nostrum quandoque sui amoris scintillam accendit, cū statim exinguitur mortis memoria oportet, ne grauius exardescat, & ex minima scintilla, immensum ignem ingeneret. Amor enim ille adeo arrogas & superbus est, ut quamprimum in animam irumpit, eius possessor fieri vult tyranni deique insolentia, rationemque erga sulum & carcere coëctet. Et ut hoc modo eam excruciet, quasdam falsas voluptates & desideria inuassat, quibus sibi malum fabricat. Gregorius Nazianzenus, ille qui ab antiquis ob præstantiam Theologus vocatus fuit, mundi amorē vltens definit, ait esse dulcem Tyrannum. Diuus Hieronymus eum vocat rationis obliuionem: nā ubi habitat, hic amor nō ingreditur. Plotinus pietatem appellat, qui fucatis pulchritudinibus imaginibus nos decipit. Conscius quidem erit totius, qui hac in re perperam loqui suspicabitur. Ut enim ait Menæder Amor mundi, cæcas tenebras habet præ manibus, quibus cor obsecat & obfuscatur. Itaque Plutarchus, Is, inquit, amor accensus est, qui falsus & obsecratus est. Affermat Quintilianus amari non posse de pulchritudine diuulgare, quoniam lumine & visu orbatur. Vade Antiqui cæcum amorem depinxerunt, siquidem metis oculos obuelet, eo pacto, ut perditionem & iacturam non perferant. Etenim mundi amor (ut quidam auctor ait) est velut hedera, quæ ex se nascens ex seipso latissimè serpit, & adeo arborem, cuius fauore ioicitur, implicat, eam adeo arctè constringit, ut omne alimentum & substantiam illi auferat. Sic supra animam subsidio propriæ voluntatis conlucendit, & statim eā interimit ac exinguit. Narrat Gellius in templo Apollinis Babylonij fuisse scriptum vndique obsecratum, quod cum vice quadam aperiretur, vacuum repositum est: sed taoro pædore & furore, ac vapore potro, illinc erumpente, ut infinitam hominū multitudinem tahe interemisset. Per Babylonem, quæ confusioem significat, interpretatur modum, & per pretiosum aureum scrinium fucata & fallax pulchritudo ac vanitas, qui licet exterius hominum oculos obsecet, interius tamen, tali veneno intoxicatus est, ut foris periuicundus, interius enecat, atque intoxicat. Narrat insuper Pomponius Mela in Sicilia cauernam esse adeo laram & cruciandam, inlimine arborum varietate ornatā & decoratam. Et si eū iustò progredimur, eo sit angustior atque obfusior, donec ij qui intras gradiuntur, in talem locum irruant, ut seiplos penitus obliuiscantur. Eo eum pacto subtilibus atque versipellis

labyrinthis involuuntur, ut exitum nullo modo possint indagare. Sic mundus prima fronte voluptates, diuitias & honores, dignitates, præclaræque facinoræ pollicetur, nos summa spe allicies, ut tandem nihil sit, nisi inanes spes: donec eas à nostrorum obliuione penitus rapit & eò in voraginem perpelchit, distillimque palatij mergimur, eò magis suis rebus innescit. Heu miserique oam ratio! oam cædum consideratioe ducimur ut peramus, sed is minus etiam possidet, ut imperiat & concedat. Hi sunt fauores & blanditiæ, quibus erga suos vitur, neq; eas animaduertimus, aut præuidemus. Quos oculis nostris conspeximus, qui eius familiaritate inflati arrogantes Hannibale ob victoriam Cannensem, secumque maiores superbie fluctus trahens, quàm ceteri cū suis natiuis anhelitū immittit: qui dehinc diruti & pessandari fuere, & viles panni quibus alij pædorem & squalorem pedum deterunt, effectū pauco etiam temporis lapsu arrogantis desideriorum furculi amputati, qui longè ante ramis & foliis siluescebant, nec vllum fructum producebāt. O fallaces mundi spes! hō hominum deceptrices cogitationes, quæ in medio itinertis euasiscunt, & ante quā portum appellant, in profundum sopiuntur. Ait Solinus dnos esse fontes eiusmodi natus, ut qui ex vno bibat adeo ridet, ut moriatur: si tamen ex alio fonte bibat, à risu abstinet & conualescit. Primus eorum fontium, est obliuio mortis, secundus vero nostri finis memoria. Bibentes igitur in obliuionis fonte, immoderatè tidemus, rebusque mundanis ista voluptate oblectamur, appetitibus nostris habuimus laxantes, ac torum pallibus vltro citroque cursitantes, ut in domum mortis abique vilo fine irruentes, cerulce collabamur. Verum tamē si loco & tempore, alius fontis aqua subleuamur, quæ est mortis memoria, ut nos ipsos regredimur, & à futilibus atque inanihus mundi delectationibus aufugientes, vltrosi fuis in lachrymas, gaudiumque nostrum in dolorem & contritionem commutamus, & in fonte ipsius memoriæ potamus: ut peractò vitæ cursu, in celesti gloria lympanis æterni desiderij & oblectamenti aquas bibamus. Contemnimus mortem in hisce tertis, ut immortalitatem in celis consequamur. Si etiam piam & honestam vitam docere peroramus, ne propter Deo præstandum obsequium vitam exhalare abnegemus. Merito enim se viuere dicunt, qui mortem alpernantur, parati, vitam mœtæna, debitis, quibus ob æternum eorum decus obstringuntur, satisfacere.

De preparatione ad mortem, & eius timore & contemptu: de memoria quam antiqui de illa habuerunt.

CAPVT V.

Harissime pater (ait filius) nunc occurrat quedam difficultas, quam te obsecro velis enodare. Quoniam difficultas (inquit pater) Audies (respondit filius). (Hoc ad hanc rem iocidit: cū mortem contemnere oportere dicimus. Mortis memoriam timorem patit, adeo eius meminisse debemus, ut eam peririscamus, & eorum contemprum mortis efficit ut eam nullo modo reformidemus: & quoniam mortem timere & uoc timere duo sunt contraria & repugnantia, sequitur

Tenui: quartus.

causas, unde hic effectus promanant inter se & dia-
metro pugnare. Causæ sunt mortem meditari & cõ-
temnere. Hæc duo igitur inter se pugnant, neque in
eodẽ sobrietate possunt subsistere. Vt enim dicimus,
ignem & aquam esse contraria, quoniam eorum ef-
fectus, qui sunt calor & frigus, sunt etiam contrarij:
pari etiã ratione mihi videtur nos posse sateri mor-
tis memoriam, & eoque contemptum ioter se dissen-
tires: quandoquidem effectus, qui sunt timere mortẽ
& non timere, inter se repugnant. Porro, Dominus
nostre ait, nos debere mortem meditari, qui conue-
nire potest, quod denud loquutus es, nos eam de-
bere contemnere? Dubius inquit pater) principis in-
hætes, quæ ambo falsa sunt: non mirum igitur vide-
ri debet, si cõclusio sit falsa. Vnum est quod de ef-
fectibus arbutibus, siquidem potest fieri, vt duo effectus
sint contrarij, cum nec causæ efficientes sint. Com-
probabone? Innice lignum in vnum cilibanum, & in
alterum aurum, lignum oigram atq; obicem red-
detur, aurum autem purum, nitidum & fulgens re-
manebit: vides tamen ignes non esse cõtrarios, quia
vni effectus dineris sunt. Et idem ignis qui lurum in-
durat, cerã molliat, donec eliquet. Quemadmodum
etiam Solus radij faciem nigram, billum autem can-
didum reddunt: certissimum igitur est, pro positione,
quam adduxisti, à veritate dissentire. Aliud princi-
pij falsum, quod ais, mortis memoriam occasionem
dare, quod cõ formidamus: eo pacto eiarmemini ille
debemus vt timeamus. Ergo illam cogitatione ver-
sate, est non timere: quippe qui mortis cogitatio, ei-
us præparationem gignit, & ad eam appetendã pa-
rat, ex eo promanar, quod nõ eam timeamus. Vnde
D. Bernardus. Seruus Dei, ait, etiam si mortẽ haud
euidat, non tamen eam reformidat: amor enim vir-
tutis, eum ad moriendum promptum reddit. D. Au-
gustinus, Immoderatus (inquit) mortis timor, pro-
manat, parum in vita profuisse. Consultetiam Se-
neca (vt onper dixi) vt mortem meditemur, ne eam
formidemus. Illam enim sepius me animo voluere
tenere vt ad eam oppetendum disponamur, & ex no-
stra præparatione sequitur eam non pertimescere.
Nõ, inquam, mortem nos meditari oportere assero,
vt eam timeamus, nisi vt ad eam admittendam præ-
paremur. Multum enim tunc conducit nouissimu-
rum nostrorum recordatio, cum finem nostris pec-
catis imponat. Polleret inquit filius) maxima sciẽtia
qui ad rectẽ moriendum, methodum & præparatio-
nem calleret. Hæc (ait pater) maxima & suprema to-
tius orbis scientiarum esset, & omnium ab illo con-
temprissima. Si homo ad diem festum celebrandum
aptetur, cum an ad eum peruenerit sit, ignoret: quo
pacto ad mortẽ disponeret, cum necessario hanc viã
cascandam esse illi sit indubitatum? Hanc ad mortẽ
dispositionem tibi multum commendo, omnibus in
locis eam præstolare, siquidem retimar atq; scru-
rarur, cumq; hac memoria munies & propugnatus
fueris, nullo vnquam pacto mortem reformidabis.
Verum immerito mortis memoria timorem inge-
rat: non autem propter ipsam, sed propter rationẽ,
quam Deus à nobis est expectatur, & inuiti redditu-
ri sumus, & huius rationis terror, timorem nostrã cõ-
scientiam incutit, quæ à mundi amore nos separat,
diuinũque facit amplecti, à quo desiderium non-
nunquam ex hac vita emigrandi promanar, vt Iesu
Christo, eiusq; gloria potiamur. Homo qui in lōg-
num velicaturus est, nec adhuc sua suppellectilia
parauit, nec suis rebus, curis & negotijs perfunctus
est, videtur sibi continuo vela venis ex pãdere, inte-
stinũque dolore aggrauatur, cum imparatum disce-

dere oportere meminit. Verum qui apprimẽ nego-
tia capessere, remum agere concupiscunt, & festina
spes legnis mora illis videtur. Sic in acie huius mũ-
di, ad discidium in alterum parata, necessario est vt
migret: animarũ ignauix qui debitis nõ satisfice-
runt, nec à peccatis extimuratur, nec enim lĩs quos af-
flictarunt perire, oec de præclaro aliquo facinore
benemeriti sunt, quod ad eorum conscientias cõdu-
cat, videtur illis exercitum paratum esse, & iamiam
remum agere, mortẽque festinationem præprope-
ram esse suspicantur, discidiumque propter emac u-
larum peccata, muliebremque animum, pertimescunt.
Verum iusti quorum animo ad amissum virtutis &
pietatis perpolitã est, ab his curis, angoribus & terro-
ribus vacui, viuunt, & eoq; pacto mortem nihili fa-
ciunt, vt nullo eius metu ab incepro debitorũ opere
nequaquam desistant: quinentiam ab amore Iesu
Christi quouis hora, aut momento mortem oportere
ardent, magni hunc pretiosissimum thesaurũ, quã
ipsam vitam ducentes. Ne arbitretur etiam (sili mi)
me velle ducere, mortem à nobis nullo vnquam pa-
cto timendam esse: quoniam hic timor ita est natu-
ralis, vt nãra ipsa, quodã sensus & apprehensionis
pertinentiam. Sed eò mea tradit oratio, nos timore
debere, ex ratione, vt hic timor, ad illicita munia &
officia nos coerceat: illius voco non eam timere, sed
cõtemnere, cum quis prius mortem obire desiderat,
quam peccatum mortale peccare. En igitur, quo pa-
cto mortis memoria, eiaque contemptus inuicẽ te-
pugnent. Sed hæc duo ad meam opinionem & sen-
tentiam referendo, adeo sunt annexa & coherentia,
vt longe alienetur, quo diiungi, aut separari quẽrẽ.
D. Ambrosius ait: Si fueris et constans, mortem
contemne, si autem debilis & imbecillus, eam fuge,
sed eo pacto, mortem temporalem fuge, ne temet-
ipsum in æternam agas precipiẽ nullus enim mor-
tem vitare potest, nisi vitam sequendo: vita vero le-
sus Christus est. Malũ dicebat Petiander) absque vi-
la necessitate mortem desiderare, sed cum opus est,
eam formidare, multo pelius. Quintus Curtius ait
homines fortes, & magnanimos potius debere mor-
tem contemnere, quã à vita abhorere. Denorat
hi aurbotes, homines strenuos, bellicosos & magna-
nimos mortem debere aspernari, nõ propter odium
vitæ, quæ perficitur & terminatur, sed propter decus
quod est immortalis: & sicut hic honor in virtute
constitit, virtus verò in cultu Dei, sequitur nos mor-
tẽ contemnere oportere, quoniam Dei cultus & obse-
quium ad id oos adhortatur. Quemadmodum igitur
mortis memoria nos ad obsequium Iesu Christi
præstandum excitat, sequitur hanc recordatio oem,
non tali contemptui repugnare. Quisnam ceddõ mai-
ori polluit mortis memoria, quã Dinos Hierony-
mus? Ecquisnam magis eam aspernatũ est? Eins o-
pera euoluẽ, multas perpulchras & sanctas doctri-
nas comperties. Præ manibus habet epistolam, quam
ad Cyprianum mittit, vide prologum super Iesũ,
lege paulisper commentarios super Prophetas, in-
estimabiliũ ac pretiosissimorum thesaurorum fo-
tes referauit, pulcherrimas scientiæ dotes explica-
uit, cognosces quidem quã parum mortem ti-
meret, & quã multum illius recordaretur. Cones-
plare illius imaginẽ, & intraberis eum in història,
atque asperitum deserto commorãtem, macie con-
fectum, hominem percutiẽtem, præq; oculis mor-
tui caput tenentem. Hæc in rudi atque aspera peni-
tentia, videbis quo pacto mortem temnar, & quo
pacto illius contemplatioẽ, huius capitis, quod
continuo præ se ferebat, recordaretur. Et vt ad Sa-
ctam

eram Scripturam descendamus, dic quæso, sanctissimus ille faceret Rex David, qui nocte cubiculum abluere, & seipsum contemplans, se in lachrymarum torrentem immersum conspicebat, quo stratum suum rigabat, caputque io fontem aquam coortuui luctus dilabantem, conuerteret. Num mortem expecebat? Lege (mi fili) eius Psalmos, videbis sanè quoniam singulibus & suspiriis ad ipsam anhelaret. *Non mihi (dicebat) iyma innotat meum prolongans est.* Et alio loco, *Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad Deum. Sitivit anima mea ad Deum fontem vivum, quando recordam et apparebo ante faciem Dei.* *Et fuerunt mihi lacryme meae panes die ac nocte, dum dicitur mihi quod vide, ubi est Deus tuus?* Divinus amans verbis affectibus plenius explicabat, quod desiderio Deogloriam videndi æstuebat, extremumque desiderium quo propter exilij prolongationem afflictebatur, cum lachrymis inundaret, cum vehemens eius amor dolorem & motorem satis comprobaret. Vocat Deum fontem vite, cuius siti exardebat: ita cernens sedens factus fuerat, pernicissimum cursu omniis animalium, qui ioxta physicon opinionem, & ita D. Augustinus testatur, serpentes interficiunt, & confestim velocitate ardenti sibi prellus ad fontes lympharum aquarum percutit: liquide peccatis mortuus, quæ sunt serpentes, anima maiori ferore sitim in hoc vite fonte, qui Iesus Christus est, testigere concupiscit. Et notandum est titulum huius Psalmi esse talem: *In finem, intellectionis filij David:* ac si diceret hic Psalmus ad Iesum Christum tradit, qui finis est, ad quem nostræ omnes actiones & operationes debent dirigi. Et hic Psalmus, verus est fidelisque intellectus, qui filius mortis conueoit: propterea quod Choro, lingua Hebraica, perinde loquitur ac mors, vt te statum D. Augustinus. Quidnam intelligere oportet per caput atque ossa mortuorum, nisi mortis recordationem? Ne arbitremur hunc sanctum Prophetam, Regiūque Psalmem Davidem mortem expetere, vt vite labores excosaret, nec enim vt sepe excideret: hoc enim ad nimiam fragilitatem, vitiumque spectat. Verum mortis recordabatur, eamque flagitabat, vt Dei conspectu frueretur, cuius amor cum in ipsum transmutaret. Et hæc est vera perfectio. Ita complures duntaxat interpretantur: complures tamen sunt, qui alium sensum, aliūque interpretationem ei tribuunt, ambæque veritati possunt assensiri. Cum Periander affirmaret (vt nuper dixi) malum esse mortem expetere, desiderium quod ab horrore & odio vite afflictionum pullulat, intelligebat, non autem amorem Iesu Christi: nam petere mori ob amorem Iesu Christi, gloriosa est æmulatione, quæ istud desiderium cum diuina voluntate coformat. Gloriosus ille D. Paulus vas electiois, per dulcis liquor Evangelicus, vas illud electum, oom suam vitam in Iesu Christo esse, & mori locum & vtilitatem asserbat lege Epistolam, quam ad Philipenses scribit, & competens Paulò inferius ait, *Caput dissolu, & offeram Christum.* Domque tempus sui martyrij præuidisset, properabat ad mortem gaudens: ac si ad celebrandum aliquod festum pergeret. Cum enim Romæ crudeli & obsecratissimo carceri mancipatus esset, qui postea io Ecclesiam fuit sacras, oanc verò S. Processio & Martiniano dicatur, quam nonnuquam ingressus sum, mortis nontia ad illum pertuleunt, quæ quidē magna cum alectate, atque incredibili læstia excepit. Et ouilla mora ioterposita per viam Hostiense ductus est, ad leuocam vsque Romæ, vbi capite plexus est quod capui tribus salubris in rectam pro-

filium. ex quo loco statim miraculo quodam tres atque viue scaruigines promanant, quæ fluunt ac permeant ad hodiernum vsque diem: liquorem eiusmodi fuit Dei voluntas ad tanti miraculi memoriam manifestandam: quos fontes vidi meis oculis, quibique asfirmo labris meis hæc aquas degustasse. Hæc martyrum multitudo, qui pro Iesu Christo Domini nostri mortē oppetere, quæ poterit sanctum & ferentissimum amorē, quo ad mortem properabant, explicaret? Amici & parentes, qui eos comitabantur, ad locum vsque martyrij, adeo amarè collacrymabant, vt eorum miserandis lacrymis extremum & iotelsum mortis dolorē repræsentarent, tristibusque singultibus, ciulatioibus, ac suspiriis ingemiscerēt: ad inuicem verba adeo angore plena & acerbissima proferebant, vt indomitiis Tygrides ac Leones ad quandam misericordiam & compassionem commouerent. Nihil fecit tamco ministri iustitiæ mortē eis inferrebant, quæ non molesta, aut aspera, imò incredibili gaudio & alacritate suffusa, cum Deo beata & sempiterna felicitate perficere flagitabant. Porius vite facere iacturam expetebant, quam fidei, mirandæque constantiæ: & in diuinam charitatem rapi, eudeles Tyrannos, eorūque pethorrendos cruciatus flocci faciebant. Nunquid enim aspera, atque hirsuta Arabum deserta, nec loca Æthiopie effera, ac perhottenda, nec Lydiæ inaccessibiles alnismique mootes, magis tabe percitos & crudeles dracones serpentēque pepere, quam bi carnifices Tyranni existerant. Verum gloriosi martyres flammis ipsas & gladio acies penettabant, ac si per finissimos, per amonōque hortos pettranisicet. Nulla erant tormenta, quantumvis crudelia, & inusitata, quæ eos perterrefacerent, mortē subite oblectabantur, propter ipsam, qui pro iis mortuus est: nolentes ob mortis timorem a vera vita deficere, sed multis singultibus, imisque suspiriis, ex innimis cordis penetralibus euallus moustrabant incredibile desiderij, quo ex hac commigrare vita exasuebant. D. Basilus verba pij Senis Simeonis, quæ D. Lucas in 2. ca. sui sacri Euangelij scribit. *Nunc dimittis seruum tuum Domine secundum verbum tuum in pace,* ait, Si istorum vocem consideremus, inuenimus omnes gementes & mori, iarditatem, oimiamque huius vite detentionem deplorantes. Sont igitur duæ vite, alia in hoc mundo, secunda verò in alio, mors verò succina trifulca est, quæ has duas vite arripit, ac coniungit. Cum sancti Martyres, quæ ærumnoſa & laboriosa vita exiliunt, in pacatam & tranquillā deuolūt: ex hac vita egredientes, quæ propter breuem & gloriosam moriē, mors procastinata est, in banc æternam & veram vitam ingreditur, vbi vita est sine morte, lux sine tenebris, gaudium sine tritibus, quies sine labore, & eadē vbi est somnum bonū, quorum omnia bona simul conglomerata, non æqualia sunt, & omoia bona quæ huic bono sunt contraria, adeo longè distant, quod bona sunt, vt mala sint. Ante Iesu Christi mortem non magnum erat mortem timere, quoniam quantumvis sancti & pij homines fuissent lymbos adibant, locū iustis præparatum. Verum, vt potē Iesu Christi sanguis clausi fuit, quæ paradysū inuam referauit, eamque patentē iustis reliquit, vbi est optimus Iesus brachiis extensis & apertis, vt eos inuomirar, fuisse Regni faciat participes: non æquum est, vt boni & fideles Christiani timore & terrore quam habent Gentiles, percellantur. Siquidem Saluator noster per suam mortē temporalem, nos ab ætēro liberat. Et vt ait D. Paulus ad Romanos scribēs, propter peccata ostra libera-

Lur. S.

Rom. 12

D. Aug.
in epist.
149. p. 10.Hæc D.
Paulus.

ins est, & propter iustificationem nostrā refutavit. Si ergo resurget, & surget, etiam & nos debemus liquidem morte suā mortis caput attriui. Si homo viuis sepulchro imponetur, intra tres dies reperitur mortuus. Iesus Christus Dominus noster in sepulchro fuit positus: post verò tres dies egressus est viuus. Curfus naturalis hoc in loco fuit commutatus: vita enim mortis tumulo fuit consepulta, quoniam Iesus Christus vita est, vt ait D. Ioannes, & fuit mortis sepulchra vitæ receptaculum & domicilium, & è viuis exiit, mortem etiam ipsam relinquens. Ita prædixerat per Prophetam Oseam, *Omor, era mors tua*. Solinus ait, quendam fontem esse in Epiro, cui si fax extincta intromittatur, accensa extrahitur, si vero scintilla immitatur, mortuus extrahitur. Pari ratioe si viuus sepulchro feritur, mortuus exincom autem mortuus sepulchro ferit, viuus egressus est. Fax illa quæ mundum accendit, vt ait D. Ioannes, *Ego sum lux mundi*, viua exiit & de eadem ipsa idem Evangelista in loco alio, ait, *Et lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*. Hæc lux viua reuixit, & mortua extincta remansit. Vbi est mors victoria tua, vbi sunt tui triumphus? Tu procedi coram victore Iesu Christo, qui cursum gloriosum, atque ex te triumphantem descendit, sicuti prædixerat Propheta Abacuc, cum loquens de Salvatore, dicebat: *Antefaciam eius ibit mors*. O mors tu absorpsisti & deglutisti nostrum verum Ionam, sed viuis terro die egressus est. Tu cum deuotasti, vt leuaret atque pacaret procellas mundi, & nostra Ninive per eius doctrinæ predicationē salua facta est. Te suppedinauit & interemit. Hic est ille Prophecia, qui ē terra exiit, qui paternos latus deseruit, qui Ninique profectus est, vt penitentiam prædicaret, qui mundo Euangelium nuntiavit, qui cum in his terris diuersus erit, celum & terram impleuit, & cum homo esset, Deus esse non desinit, duæ naturæ in vno subiecto. Hic est ille, ad quem hæc verba Prophecia Teremiz aptantur: *Relapsa deuina meam, dimisi hereditatem meam: de die dilexisti amicum meum in montem inimicorum tuo*. Per tot mortem mortua es, & mors, vt viuerem, tu deglutisti, sed absorpta exvita mortua est, & te moriendo, inter fuit, mortuus remansisti, illa verò viua. O gloriosa victoria! præstantes exultat, & admirabilis & diuinus triumphus! Quisnam tantorum mytheriorum considerationem non suspicili attonitus? Per Protoparentem Adam mors intravit in mundum, per secundum verò vitæ: per primæ poena, per secundum gloria. Hoc est quod ait D. Paulus in prima Epistola ad Corinthios, *Per hominem, mors, & per hominem resurrectio mortuorum*. Et sicut in Adam omnes mortuati, & in Christo omnes uiuificati sunt. Hæc enim Apostolus. Quidnam igitur prodest mortem eximilecere, cum Iesus Christus mortuus sit & resurrexerit, & omnes morituri, ac resurrecturi sumus? Quid prodest longinquam vitam expetere, siquidem nostrum exiliū procastinat, & in hoc infestiarū pelago detinet; nec villo modo ad æternam requiem potest ingredi quod quidem exequi nō valeamus, nisi mediante morte, quæ cimba est, quæ hæc vitam in aliam transducit. Et quamvis videatur mortem in vltis dissentiri, tamen iter & via quod illa petimus, vnde dicit vt Salomō in Ecclesiā dicat. *Melior est dies mortis, die natiuitatis*. Et in Proverb. *Sperat in fine mortis sua*. Expropter cū iusti corpore moriuntur, poenis & sollicitudinibus quæ impios exagitant, nequaquam cruciantur. Illud est quod ait Liber Sapientie. *In fine animæ in manu Dei sunt, & non tangit*

illis tormentum mortis. Non ait, iusti moriuntur, sed mortem cum alacritate & delidario patientur. Propterea quod eorum mors, *Preiosa est in conspectu Dei*, per mortem Christi mors quæ poena & tormento aggrauabatur, in læticiam & meritū iusti redacta est. Dic quælo martyr, nōne meretur pro Christo pati? Quis dubitat? Vide igitur quomodo mors, quæ ex delicto Adā nata est, in meritū per Iesu Christi gratiā redacta est. Protoparentes nostri propter peccatum mortui sunt, & sancti moriuoti, propter uos peccantes. Ergo corporales mors non solum mala nō est, imò optimā, quoniam præfens vita ad eam miseranda & periculosa est, vt me later quod pascō homines, tam pertinaci, atque obstinato animo eam defendat. Ait D. Ambrosius, Ad instar malorum huius vitæ mors magis remedium est, quam poena. Et alio loco ait, Deus mortē nobis innoxit, pro remedio & fine malorum nostrorum. Vocat Ammianus Marcellinus mortem finem viuendi, & doloris. Non est infelicitas (ait Sallustius) sed infelicitatis finis. Marcus Tullius Cicero in prima Tusca. vocat eam portum, locum verò vitam, uentus contrarius, qui per maliciā non sinat progredi, & nostrum est propugnaculū, finis quæ laborum huius vitæ. Euripides ait, vt refert Plutarchus, vitam, nihil de vita tenere, nisi tantum nomen, & cerē illud noui vita est, sed longus & permolestus labor. Et Menander ait, vt refert idē Plutarchus, duo esse perpetuū indidua, nempe vitam & dolorem simul. Omnes volupates quas homo quique annorum spatio potest percipere, vno die suppotabit: sed molestias atque infurias viuis dici, non quique annorum intervallo poterit numerare, ob vitæ defectum, vt numerum laborum vitæ perficiat: vnde fit vt Thraciæ populi præcipue qui Thraci vocabantur, à vita abhorruerit, & ob mortē oblectati sunt. Solinus & Pöponius Mela scribunt de his hominibus cū liberi ipsi nascerentur, plorarent, iam tarentur, locūque lamentationem redderent, cū autem morerentur, cum patibilibus & amicis epularentur magna cum læritia & exultatione mortē celebrantes. Ita testatur Valerius Maximus & Quirilianus, & Herodotus alijs antiquior in sua Persico-re. Plures insuper sunt auctores, qui huius rei mentionem faciunt, volentes de lachrymis & agnitionibus huius molesti exilij, miserandaque nostra peregrinationis valle, verbū facere. Cum antiqui in suis fæctis fabulis uobis memoria reliquerunt, Bibbim tantū fleuisse, vt in fontem conuersa fuerit, & Arii in ciuium, nihil aliud denotare uolere præter tormentā huius vitæ, & lachrymæ quæ ex oculis effluis, & in quas eliquamur. Ea propter vitæ nostræ initiū fontem lacrymarum appellabat, & decursum eius, riuulū & miseriarū acerum. Quapropter Plinius ait, ærumas & agnitiones, pericula, timores, desolitiones vitæ tanto uenere abundantes, vt nihil hominibus melius esset, quā vitæ breuitas. Ideo Archidamus, antiquus Rhetor, librū de mortis laude composuit, quem Cicero in sua prima Tusculana sequutus est. Et deinceps D. Ambrosius huoc excellentem tractatum de bono mortis composuit. Quid igitur prodest, longinquas expetere annos, siquidem eō magis vita longa est, eō latius nostrū exiliū extenditur, nostrumque gaudium abbreviatur: & eō magis uiuimus, eō grauiores perfitentes erūnas. Vnde legitur nus non debere immoderate mortem perimilecere, siquidem magnanimit & generosi viti vitam æstimant, vltiorem, famam, gloriosamque memoriam pro morte pascunt.

*Oscendit pater humanarum histiarum auctoritate
cruciatu vite, honorisque glori-
se mortis.*

CAPVT VI.

Lapſo paulo temporis intervallo, pater ſilium ſue orationis proſequens eſt, dicens: Videtur mihi aſſatum incommoda & moleſtia huiuſce vite teſtimoniis & authoritatibus diuinarum literarum que adduxi, comproballe: vt ansem nihilominus, nonnulla exempla humanarum hiſtoriarum enumerabo. Ergo (ſilium) dic queſo, præclara facinora & reſ geſſe Pompeij, nonne magis illuſtriores fuiſſent, ſi ante ciuilibus bella mortem oppreſſiſſet. Quſnam eſt in antiquarum hiſtoriarum lectione verſatus, qui illud inſciari audeat. Non contra focerum atma ſumpſiſſet, neque domum ſuam deſeruſſet, non ab Italia exulatiſſet, non à Cæſare victus fuiſſet, non in captiuotum manus denuſſet, non caput fuiſſet abſciſum, & à corpore miſerè diſſectum, non hoſtes omnes ſuas dimitas & facultates poſſediſſet: & tandem non tot infortunia, calamitates & ætumnas fuiſſet perpeſſus, ut potè prolixior, & ſpatioſior vita, illum hæc omnia coegit ſubire. Sæpi primordio, concepibus & incremencia ſuaſus inferuit, ac ſauit, eum in honorem, dignitatem atque authoritatem extulit. Denique maxima in illum contulit beneficia, qui tot illi mala infixit, extexit eum, à quo fuiſſet detrufus, & eò longam duxit vitam, eo maiores calamitates & inſciſcitates ſubiit. Tam breui tempore tot nationes deuicit ac debellauit, vt excella & inſignia eius facinora, omnium deſideriorum apicem attingere, imò præcelleſe viderentur. Cùm autem tanis cūſque inſignibus victoriarum trophæis porri fulſciſſus eſt, victus remanſit, famam tenebris obuolutam vidit, exercitum diſſipatum & articularim conſciſſum, Duces interſectos & extirpatos. Suos amicos ſepeliit & cum iis omnes eius ſpes compoſiuit. Lacrymas emiſit, nec aliquo ſortis fuiſſet remedio, multis variſque cogitationibus irretitus, & ſcanciſſibus opinionibus pererrans: & quoquò ſe verteret, oculis imminentem labem, iſcturam, & ſubverſionem cernebat, donec tanto dedecore & crudeli ignominia fuiſſet interſectus, vt amici, atque alij omnes illius miſereſcerent. Præterea, hic ſuperbus & magnanimus Hannibal, qui cum exercituſum innumeram nubem accumulatiſſet, totarum tetrarum orbem terribilibus atque perhorrendis armorum ſtrepitibus diſperdere minaretur: deſiderium impetandi vtriusq; promoens, quod iam multis annis illius ambitioſum petuſus inuoluerat: Alpes penetrauit, totam Italiam perterritiſſet, multiplici acie dimicauit, & non longè abſuit quin Romam ſolo æquaret. Tam multis illuſtribus atque anguſtis victoriis exaltatis à Scipione in ſua patria fuiſſet debellatus, & ſtatim magno cum dedecore ac infamia terga dedit, & ex magno Principe, alietus ſeruus factus eſt, & in tot pericula atque infortunia illaſſus, vt nullum remedium, quo illinc ſe extiricaret, potuerit reperire. Quo-

Temiſſi quartus.

nam dolore & angore tibi videtur, eum debere cruciari, cum in conſpectu Regis Antiochi, hæc verba protulit. Cùm eſſem imberbis, mihi omnes ſerualere: ſed quamprimum cana facta eſt barba, ſeruite incepti: quænam triſticia & doloris æſtus, illius cor adurebant? Magnus ille Cyrus Perſarum Rex, qui, vt ait Xenophon, Imperio ac dominatione, Medos, Hærcanios, Syrios, Atabes, Græcos, Lydion, Phœnicios, ſubiugauit, multis inſignibus partis victoris & trophæis, in manus mulieris ſue inimice vitam exhalauit, quæ caput in bello abſciſit, & in vite ſanguinis humani pleno poſiuit, dicens, Sanguinem ſiſtiſti, ſanguine te ſatia. Ita narrat Herodotus pluriſque alij auctores. Cum Chaldeos deuicit, & Hebræos in antiquam & primitiam dignitatem aſſeruit, & cùm à quamplurimis nationibus, tam miros triumphos excepit, num tibi videtur, ſi eo tempore obuiſſet, maiori cum gloria & fama illud accidiſſet? Sed vivebat, vt ſuum honorem & ſplendorem vita priuaret, & moruos eſt vt ſua infamia & dedecus viuere: longiorſque vite anni, illius famæ nitorem & ſplendorem inſuſcarunt. Longius progredieris ſermo, ſi quot moleſtas ægriſtudines afferat vita, & innumerat malorum molem vellem perſcendere. Illud ſane plures Gentiles ſeſe libere morti obſistere excitabat: quippe qui vitam profundum lacrymarum æquor, pernas & pericula eſſe præuidebant: & in vita æterna requiem, tranquillitatem & æternum gaudium futurum eſſe. Et quamvis caligine & ergaſtulo tenebrarum obſcærat vitam doceret, veramque immortalitatis viam ignotarent: non tamen eorum inſinctus eos fallebat. Thales enim Mæſius, quem ſuperius adduxi, ingenuè fateatur noſtram animam eſſe immortalẽ. Et hæc ſententia dehinc à multis præſcis Philoſophis fuit comprobata. Socrates Priſcorum philoſophorum ſapienſiſſimus, quos Athenas in theſauris poſſedit, in hæc etiam fuiſſet opinione, multiſque poliſtiſſimis & conglobatis rationibus eos exaggerauit, atque auxit: aſſerunt duo eſſe itinera, quo animæ poſtquam è corporis ergaſtulis exihere, tranſeunt, vnum in celo, beatorum ſede, alterum in loco pœnæ. Ita vt vnuſquique loco ſui meriti petat. Cūque ad mortem damnaretur, noluit è carceribus euadere, etiam ſi libere illud poſſet exequi, imò potius dixit, nulla occaſione motum eſſe, quo de ſuis delatoriſibus Anito & Melito conquereretur: nihil enim mali aduerſus illum geſſerant, cùm mortem poſtulerent, niſi cum malum in illum inſigere arbitrarentur, & poſſe animam à corpore diſiungere, ſed votis porri non poterant, cùm ad petſciendum cum iuſtis æterna beatitudine properaret, vt copioſius narrat Plato in ſua Apologia, & in Dialogo Criti & Xenophontis in Apologia, & in libro de diſſis & factis Socratis. Cūque hora ſuppliciſſi immineret, ait illum poculum, quo venenum erat inſuſum, manu cepiſſe, idque ſumma cum conſtantia, temperantia & patientia forpiſſe. Quibusdam etiam in locis loquitur Plato de animæ immortalitate, ad eò ſummè & religioſè, vt iuxta Calimachi relationem, cum Cleombrotus hunc librum ad finem viſque petlegiſſet, ex cella turti in mare ſeſe præcipitem proruit, vt hanc immortalitatem deſcriberet. Ita reſert Cicero in prima Tuſcul. & poſt cum Diuus Auguſtinus in lib. de ciuit. Dei. Et narrat Plutarchus, cum Caro Viciensis ex Veica ciuitate Aſtrice moleſtiis, & cruciatibus conſciſcatur, ob victorias à Cæſare parat, quem Tyrannum

à iij

ducebat, in lectione Platonis Phædonis, de immortalitate animæ tractans, pernoctauit, cūque eum prelegisset, suo gladio mortem voluntariam sibi conseruit. Et quamvis Gentiles admodum errore notandi essent, cūm mortem sibi ipsi conseruissent (non enim licet, nec fas est cuiquam mortem sibi voluntariam inferre) has tamen historias recensere mihi visum est, vt quam fidem immortalitati animæ adhibebat, cognoscat. Et quoniam magis diuturnæ famæ statui consecrari malebat, quam breui & caduca vita potiri. Poetam Archilochum Lacedæmonij in exilium damnatum, eo quod nonnullis veribus multò satius esse in acie arma perdere quam vitam, opinati ausus esset. Ij verò contrā dicebant, ad honorem parandum, mortem esse appetendam, & ad immortalitatem adipiscendam, & vitam & honorem simul esse amittendum. Et hac cōsultatione, atque opinione freti, hæc præclara facinora, insigniaque trophæa, sibi parebant, quorū plenæ sunt historię. Hoc Cōdrum Atheniensem in reuerenti animis, habituque ignoto in mediam aciem itinperere, exsternit: quandoquidem ab Apollinæ oraculo fuerant comminatio omnes esse occisuros si eum interficerent. Hoc Marcum Curiū in Romanum lacum sese precipitem agere compulsi, quo fuit absoptus, nec vinquam apparuit, ob incredibile salutis partem suæ desiderium. Brutus se le libens morti obiecit, vt Romanæ Tarquiniorum tyrannide liberaret. Hoc animos & voluntates Decij & Metelli ac sanctorumque strenuorum Ducum claudita inflammant, vt pro Reip. salute occumberent, morientique triumphanti & gloriofā ducerent, qui spontanea voluntate in perhortandas & lethales voragines sese abicientes, vnde non posse euadere haud erant ignari, oculis spes & desideria vita disiecta conspexere. Denique felicitas atque insignis famæ memoria, omnes quibus sponte illam relinquere cordi fuit, accendit, vt multis discrimina, multa pericula, capiti suæ difficilia & perdifficiles negotiorum infractus oppeterent Magna sanè narratur (ait filius) de antiquis, tam Græciis, quā Romanis. Verūm mihi videtur, nō huiusmodi esse, quo frunur. Quinimod (ait Pater) credo multo maiora & insignia esse, quippe qui, vt multorum verborum effectus, tantum exire mea repræsentat, & que per paucos sic virtutes, & præclara virtutum facinora nō narramus, nisi in huiusce orationis extemio, & cum longè latius multa perflueri possint, ea tantum à primis, vt aiunt, labris digustamus. Antiqui admodum famæ, & inextinguibilis ardoris, quo ad eam adipiscendam, tenebantur: quæ omnia acutissima erant celsaria & stimuli quibus ad virtutem, & ad hanc aspiciendam vitam promouebantur, quæ paucis momento annihilant, vt gloriofā & immortalitatem famam consequerentur. Tempus enim à vita trophæa reportat, & è tempore præclara, & gloriofā fama, sed cum de factis tractamus cum laudes actiones atque opinionis hominum recensimus: ita etiā à recta via deflectimus, cūm in eorū erroribus narrandis tempus conseruimus, tanquam alla veritati superaddimus. vt hoc historia videatur. Similis quidē pallio cuiusdam mendici, adeo detrito, & in multis frustorum coloribus disiecto, vt vera proprietas pallij parū distinguere nequaquam possit. Fuit in Olympiæ Græciæ ciuitate, porticum quandam tantum artificio elaboratum exstruē, vt si alta voce sub illo exclamaretur, septem voces emitteret. Idē à Græciis *Επταφων* vocatur fuit, & à Latinis *Sepulchrum*, quod nomen idem significat. Sic cum aliter erra-

tum quod audiuimus, verbis detegimus, tanta alia exaggeramus, vt pro vno septem efficitur, & ex colice magnum elephantem omnium armorum genere onustum reddimus. Sunt homines adeo hac in re deprauati, vt aliena bona sua mala esse, & aliena mala, propria eorum bona suspicentur. Quod igitur malis prodest bonorū malum capere, habita ratione quā grauissimus error sit aliorum defectus & vitia detegere, & quādo grauius ea dilatare? Et, vt fumum prudentis est, virtutes, quæ in ceteris elucent, manifestare. Et vt bonorum fama est veluti quidam sonus & concentus, malique immoderate glomerantur. Testi mihi, admoneo, ne quā de quopiam detrectes, rumor etenim & fama, etiā si parum ad instar gratiæ & virtutis tibi videatur, in se tamen sumpta, ad hanc rem multum conducit, vt ait Salomon in suis Proverbis, *Fama bona præstat diuini*. Pomum duobus menibus & plurius afferuatur, si pelle & corrice conset: si verò id decorticet, ab hinc duobus aut tribus boris id vides nigrum & corruptum. Et quemadmodum pellis atque cortex res est parui momenti, sed pomum & ornamento & pulchritudine conuellit, illudque diu facit subsistere ita fama, etiā si exterior sit, & minimi valoris ad instar bonorum animi: est tamen tegmen perpulchritam & excellens, virtutem exornans & condecorans, quæ veluti encaustum est cum auro puro, & tandem ex pulchritudine, firmiorem, & constantiorem efficit. Et cum lex sit quæ iubet eum qui bona furatur interimere: nescio cur non sit, ad puniendum & maculandum eum qui bonam famam dilaniat & diripit, cūm maioris valoris & momenti, quam omnia bona, esse conset. Nescio, profectō quæ nam sit iniuria, quæ potior, vt is qui pecuniam suffragatus est morte multetur, & is qui famam furatur impunis remaneat: magis homines famam ipsam, quam pecuniam & vitam ipsam docentes. Inexplorabilis famæ sitis complures maiorum inter alia nomen immortalitati consecrare agitant, vitiumque quæ subito defuit, flocci facere, & vitam in æternum permanisum assequeruntur: tempus enim de vita ouat: fama verò de vita & tempora triumphum reportat. Verūm enamuēdō longi opinione fallabantur, propterea quod opera ad mundi gloriam referant, cum potius ad Dei gloriam dirigere oportuisset. Etenim vi potē res naturales & elementa, propter corpora mixta ortum habent, & res minus perfectæ propter perfectas, & hoc propter hominem, qui longè ceteris rebus antecellit: ita nostra opera corpora propter animæ opera debent fieri, & que propter præstantiam suā maiorem, quam ad Iesum Christum Deum nostrum dirigere, operæ pretium est. A principio ad finem vsque omnia nostra opera, in Deum tanquam finem conformari debent, cūm etiam consecrari. Sed quāvis Gentiles ad hunc finem nequaquam prospicerent, sed operum radices ad quæritum & indigentem fucæ eorum gloriæ dilatant: nihilominus, præter hæc omnia, ad fallacium desideriorum rebus intricabantur, vt à desperatis honoris voluntatibus conceptibusque commoti, & excitati, mortem alaci animo subirent, rebus inauditis atque formidandis perfundi. Verum ad quid tanta recensendo antiquorum miranda facinora perhorrescimus, cum oculis quæ moderni huic nostre tempestate gesserunt, obiciantur? Tacitus nostrorum Italorum res gestas prætermittam: quoniam eas appropinquè tux memoriæ insculptas esse reor: sed famæ scalpro Lusitanorum facta exarabo. Qui notandis

notandis præclaris & insignibus prouorum
 storum rebus gestis, inficias ire voluerit, oculos in
 miranda eorum qui hac tempestate floruerunt, faci-
 nota designat, & modernorum obtutu incredulitatis
 suorum dissipabit. Dic queso (mi fili) quæ Lusita-
 ni apud Indos gesserunt, nam satis dilucide, quæ mi-
 num viâ illi penderent patefaciant: & quanto perẽ
 gloriosam fuisse, quam ob Iesu Christi cultum,
 honorum sui Regis, & patriæ optetere non dubi-
 tarent? Magnanimus ille, ac inuictus Dom. Vasio de
 Game, Comes Almaras, non tot præclata gessit fa-
 cinora, ad cuius instat Priscorum maiora, quam mi-
 nima apparet? Multo vterius quàm lineam Æqui-
 noctialem & zonam Torridam penetravit, mare O-
 ceanum Atlanticum, Arabicum, Persicum, & Indiũ
 transiit, & ceteris aliud nouum compertit, nona
 sydera, ignotas & regiones, aliunde mundũ detexit
 ad Septentrionem percutit & ad perhorrendũ Bo-
 ne-Spei apicẽ descendit, indeque zonam Torridam
 circundare, & perfluere retrogressus est, quò loci
 nullum aditum posse inueniri arbitrabatur, Indos
 Orientales adaperuit, effusas atque turbulentiæ in-
 natis undas sulcauit, perhorrenda monstra marina per-
 domuit, diffusissimas atque opulentissimas regiones at-
 que longinquas sibi comparauit, plurimique prælijs
 quibus læpissime cum morte colluctare visus est, di-
 mictit, & illustres viâs est assequutus. Quibus
 exanimatis aboribus audaci, atque inuicto animo mul-
 tos Reges suo Regi tributo obnoxios reddidit, ac
 Crucem Iesu Christi asseruit, in signum & trophæũ,
 temporalium & spiritaliũ triumphorum: asseruit
 fidem Iesu Christi ab Occidente, ad Orientẽ usque
 quò nonquam magni Aleaxodri exercitus, nec an-
 quorum quiquam peruenit, famæque maiorem in-
 fuscavit, nostræ tempestatis homines perterritescit, &
 posteritati æternam famam, atque memoriã com-
 mendant. Tibine videret, cum ad tanta assequenda
 exponerentur, eos moris formidare, siquidẽ tanta
 parare trophæa omitterent? Si etiam perimuisent,
 non tantas vias insignes res gestas, adque belli-
 cosa sibi peperissent, ex usque tantũ gloriã fuissent
 adepti. Eæ sum matrem dicam, postquam ter Indos
 peragravit, viâ illic exhalauit, antequam tantorum
 laborum præmium cepisset delabare: vbi etiam duo
 eius filij, strenui, ac bellicosi Duces occiderunt, cui
 inuictum animum singularitatemque patris virtutem,
 tanquã patrimonium & hereditatem sunt imitari.
 Quid dicam de adis admittente dignis, insignibus
 rebus gestis, angustis, atque inuictis animis, victoris
 illustribus, ac penẽ diuinis, illius streoui inter belli-
 cos Ducis, sapientissimi Duarte Pacheco, omnium to-
 tius orbis Ducum & heroum speculũ? Quis posset
 præclara facinora gloriosaque trophæa Dom. Fran-
 cisçi de Almeida & inuictissimus Alphonssi de Albu-
 querra recensere, qui omnes Græcos & Romanos
 longissimè superauit? Cuius Alfonso Mauritani &
 Pagani obitum nequaquam credere poterant, imo
 nunquam cum moriturum, donec illum Deus qua-
 situm mitteret, tanquam eo in celis ad aliquid sus-
 cipendum bellum, opus foret. Quibus verbis virtus
 & magnitudo Dom. Henrici de Meneses, D. Step-
 hani de Saina, Atonij de Silseya, Martini Alfonsi
 de Sousa, Dom. Ioannis de Castro, Dom. Ioannis de
 Mascarena, Georgij Cabrali, Francisçi Barteti,
 & quamplurimorum aliorum Ducum, ac Nobili-
 um, summæ virtutis & præstantiæ, equinũ, possunt
 explicari quorum, præclara & insignia facta enume-
 rarem nisi essent innumerabilia, quique cum mor-
 tales fuissent, immortalẽ eorum memoriã poste-
 ris reliquerunt. Nullus vnaquo eorum decus pote-

ris oblietare. Vrenim clari Solis radĩ tenebrarum
 dissipatis, noctis caliginem splendore & lumine
 discerpunt: sic excellentium, ac virtute præstantium
 virosum fama, quos nominari, & adhuc possem no-
 minare, viribus, virtute, & efficacia eorum splendoris
 murmur odororum, inuictatũ, ac salutarum opinionum
 nobis obuolutum, possent dissipare. Tum demum
 non inficiandum est, hos magnanimos viros, hono-
 rem Dei propriæ viæ anteposuisse, viusque cense-
 bant potiri, eũ propter honorem & Dei cultum,
 ferocibus mortis discriminibus sese obieerent. Equi-
 dem ipsimet veritã adhærebant: vita enim inco-
 stans momentanea est, virtus verò cõstans, & immor-
 talis. Thesaurus est qui nunquam exhauritur, firmus
 adamus, inuictus exercitus, & denique mouitissimum
 propugnaculum. Qui ea fuisse decorari, ad mortẽ
 obundam sese accinere, qui autem ad eam accio-
 di & parati fuisse, sole clarus est, illos non eam im-
 moderatè aut insolenter perterrituisse. Semper elabo-
 rantur, ac si semper essent viuẽti, vixerunt, ac si quo-
 vis momento essent interituri. Sed heu! infelices at-
 que infeliciores it qui virosum suorum volutabro
 immersi, de hac crastino nequaquam sunt solliciti, vt
 ea emendent & cum detrepente nos seipsum eos in-
 uadat, cũque minus mortem non curant, ea in do-
 mum ex improbitate irruunt, neque ostium pulsat. Igna-
 via sanè nostrã & discordia maxime rephendenda
 ac viuoperanda est: cũ enim mortales sumus, & cal-
 ceati, & velliti, mortuis animantibus, carinẽque mor-
 tuorum animalium vescamur, domibus quas mortui
 construxerunt viuamus, & possessionibus à mortuis
 nobis relictis viuamus, omnẽque illorum facultates
 insulamur: & de mortuis singulis diebus loquamur,
 mortuorum nequaquam reminiscimur. Vocari Gra-
 ci sepulchrum *εἶμα* & corpus *σῶμα* vt declaret viuor-
 um corpora sepulchrum esse mortuorum. Inficiari
 non possumus nostrum stomachum cadauerũ mor-
 tuorum foueam esse, aut cymeterium, domibus quas mor-
 tuum & sepulchrum fecimus, nõ tamen eos recor-
 damur: O infelicem obliuionem! quàm multa in te
 loqui possunt & quàm multa deplorari. Quoznam in-
 felicitas est, videre hominem ignorantiam, & in viã
 requie, & in mortis obliuione quantum à celo dis-
 iungantur, humig, annectentur, eũ propius ad mor-
 tem accedunt, eũ magis ab ipsis memoria elongant-
 ur. Curstant, & brachijs catenis ad mortem pro-
 perant, viã tamen obliuiscuntur. Quodnam est cor,
 quod hæc degustans, non extremo dolore perhorresci-
 cat. Qui oculis qui non fontes fluentis aque deueniat
 Commendo tibi (mi fili) ne vnaquam mortem obli-
 uiscaris, imò semper eam aditum præuideas. Pro-
 culdubio enim hæc est celsa philosophia. Eoque pa-
 dia non solũ Christiani Theologi, verũ etiam
 Philosophi Gentiles sunt interpretati. Ergo (ait fi-
 lius) hæc Socratis semina à Platone relata, nempe,
 vitam Philosophorum meditationem esse mortis: in-
 dẽque voluit colligere: præstantissimas omnium phi-
 losophias ad hoc spectare, vt cogitatio in mortis me-
 moria occupetur: feruntque illud Platonem sentire
 voluisse. Et quanuis te ipsa à te (charissime pater) cõ-
 perceperim, huius loci maxime dilectissimi enoda-
 tionem: non aorem eam planè percipio, nec eis ap-
 primè intellexi: inde abs te hanc planam fieri exo-
 pro. Etenim in authorum interpretationibus, quibus
 fidem adhibeo, nec oculis nec auribus vellem perci-
 pere: homo enim ab his authoribus cauere debet, qui
 non tantũ in vita, sed etiam ipsa intentione appa-
 rent de prauari: nam ab erroneis intentionibus, læ-
 pissime falsæ opinioes, & iudicia enascuntur.

Explicite profata Platonis auctoritatis, & quot mortis sint genera.

CAPVT VII.

*Mortis
quatuor
genera.*

Æc fatus Pater paululum animo con-
quiescit, vt pote ex imis cogitatio-
num sensibus quod dicturus erat, ex-
piscetur, & sic est osus. Esi mortis
meditatio præstans est philosophia,
non tamen illud est quod Plato vobis voluit signifi-
care. Quatuor sunt mortis genera. Primum est illud,
quod naturale vocamus, cum anima à corpore sepa-
ratur. Secundum, cum anima mundo moritur, & Deo
vinit. Cùm secundum spiritum viuens, secundum o-
pera carnis moritur. Quartum est mors æterna in in-
fernum perpetuo duratura. Hactenus de prima locu-
ti sumus, & vltimus loquimur. Nunc autem res postu-
lat, vt de secundo quidpiam agamus, ex quo in secun-
di & tertii sermonem descendemus. Cum homo vi-
uit, non secundum carnem, sed secundum spiritum,
cùmque adhuc anima corporis ergastulo concludi-
tur, cogitatione ab illo separatur, & in celsum cõtem-
plationem rapitur, ac si omnino à corpore disjunge-
retur, tanta tuncque præclara mentis viribus assequi-
tur, vt dicat Aristoteles, in hac cognitione & cõ-
templatione, præstantiorem felicitatem, quæ in hac
vita parari possit, potissimum consistere. Et quoniam
mortem etiam animam à corpore separare, & hac cõtem-
platione, anima ab illo separatur, sensus suos dese-
rens, in intellectum erigitur, & ab exteriori, quod di-
stahis alienata, & in interiori conspiciat, vnde & cõ-
iungit, in centrum suūpissimè remota. Socratem hanc
meditationem mortem appellat, ac si meditationem
hominis carni & mundo mortui vellet vocare, & cõ-
templationem animæ à laqueis & vinculis corporeis
soluit, quæ impediunt & e rebus visibilibus ad inui-
sibiles referunt. Et ait eiaimodi esse Philosophorum
viam. Hoc etiam Plato eius discipulus in dialogo
animæ Phædrō infestis prolebat denotare. Ita inter-
pretatur Cicero in questionibus Tusculanis. Et Ma-
crobius in somnio Scipionis. Potest tamen fieri So-
cratem hanc doctrinam à Pythagora exhaustisse, an-
tiquo quidem sapiente, qui primus Philosophus fuit
nūcupatus, sicut etiam quamplurima ab illo morua-
ta est, quæ deinceps explicata, & ad explicationem
digesta. Pythagoras enim tantum verbis consciis,
quantum sententijs abundans, tantumque ad tacen-
dum commotus, vt suis discipulis præciperet, ne pri-
mis duobus annis loquerentur: vt narrat Aulus Ge-
llius lib. i. noctium Atticæ. Tales in eius schola com-
petebantur, vt ne quidem à quonque annis verbum
proferrent, vt testatur Luciano. Adhuc cùm illis lo-
quendi facultas daret, iubebat, vt petrad loqueretur.
Itaque eius Rhetorica magis præceptis tacendi, quàm
loquendi consistebat: opinabamur enim silentium, sap-
ientius esse habitudine præteritæ vna ex eius senten-
tijs erat, vt refert Cyrillus aduersus Iohannem, &
Laertius in vita Pythagoræ, Imaginem Dei gestari
non debere vt geinam annulo interclusam. Quare
per imaginem Dei, nostram animam, per annulum
perd, nostrum corpus intelligebat. Quippe qui vt
rubens Carbunculus aut pretiosus Smaragdus maio-
ris pretij & valoris est, quam annulus: sic anima cor-
pore præstantior est. Et quoniam, nec Cyrillus, nec
Laertius eo modo declarent, vera tamen interpreta-
tio mihi videtur, Pythagoram voluisse significare (cū

diceret Dei imaginem annulo includi non oportere)
quam animam ligari, aut coniungi carni non oportere,
cum illa gradiendo, eadēque opera sequendo,
verum separatam esse, vt potè ex seipsa in sublime
ferri debere, & non solum humana, sed etiam diuina
contemplari. Arbitror sane Zoroastrem hoc voluisse
declarare, cùm diceret, animam alicui constare, qui-
bus extra corpus volaret, cum ipso existens, om-
nēque alitudines separaret. Verum si alie disump-
tentur, in corpus rursus illaberetur, vbi corpore per-
teritis submersa & inconstituta remaneret. Quocirca
sentiebant omnes hi somniores, vitam Philosophi
esse separare & alere animam à corpore, & in illo
emori: opinabantur enim corpus magnum esse ad
contemplationem obstaculum, & initium, atq; prin-
cipium mali appellabant, lacum corruptionis, mortis
viam, sepulchrum moeans, furem domesticum, & e-
iusmodi nomina, quæ Trimegistus, antiquos ille æ-
gyptius, quem Platonici proprium tantum sunt, impos-
uit. Verum siquidem obliuiscitis tenebris vitam a-
gebant, hinc inde orbitati, non in quo vera consistit
Philosophia perpiciebant, cuius verum fundamen-
tum fides est, cuius nec sensu nec cognitione pollebant.
D. Paulus in Epist. ad Coloss., qui carne mor-
tui, & viui spiritui etiam, ait: *Mortui estis, & vita vestra
abscondita est cum Christo in Deo.* Erat secunda ad Co-
rinthios ait, *Quasi mortui, & ecce viuimus.* Et in Epi-
stol. ad Galat. *Mundus mihi crucifixus est, & ego mundo.*
Non tantum peregrinus vult appellari, sed mortuus in
mundo, non autem quicumque mortis genere, sed
cruce, supplicij quidem magis ignominiosum, quam
tunc iēporis extaret. D. Augustinus ait, nobis mun-
do moriendū esse: vt iuxta Deum viuereamus. Et D.
Bernardus in quodam Sermone quadragesimæ lo-
quens ait. O mors sine dubio perbeat quæ hominē
ab æternis liberat, & penitus à mundo alienat. Sed
necesse est vt qui in se non uiuit, Iesus Christus in illo
uiuat. Et quod ait Apostolus, *Vnus autem, non ego
uiui: rursum in me Christus.* Ac si diceret: Mortuus sum
mundo, nullam solitudinē aut curam rerū ad eum
spectantium perferendo, sed ex Iesu Christi me paratū
& viuū inueniunt. Hic est sensus verborum D. Ber-
nardi, cui omnes alij Doctores Catholici consentiunt.
Vnde sequitur, nos tunc mori mundo & corpore, cū
anima nostra à diuino Spiritu moderata, ac si cor-
pore careret, sensuum appetitus coercet, & ratione a-
dstricta viam celsæ contemplationis, diuinique amoris
ingreditur. Et quem admodū regius Aquila è nido
in apertum celum rapitur, ardua, profunda & insecu-
tabilia secreta penetrans, & non eò quo vult corpus
graditur, sed quo illa vult. Illud voluit D. voster Ie-
sus Christus in Euangelio significare cum Paralyti-
cum sanans, qui in lecto iacebat, ait illi, *Surge, tolle
grabatam tuam, & ambula.* Per Paralyticum anima
languida & ægrota intelligitur: per grabatam, corpus,
& quo grabatus propter ab illic etiam pergebat
Paralyticus: sic quo caro ambulat graditur etiā mi-
seri peccatoris anima, quæ in corpore jacet Paraly-
tica. Sed cum ab animæ valetudine conualuit, in cõ-
templatione rapitur, domūque cogitationibus co-
mitata, propetatur, quæ gloria est, diuina & ardua my-
sticis meditando: & non amplius à corpore regitur,
sed corpus ab anima. Et hoc est animam ambulare, &
ad domum grabatum sub se ferendo, propterea, quæ
paulo ante eam ferebat. Illud sufficit quātū ad mor-
tem secundo genere sumptam. Nunc sigillatim de
tertio dicamus. Narrans Propheta Ezechiel propheta-
m, ait, *Falla est super me manus Domini, & eduxit
me in spiritum Domini, & dimisit me in medio temporis: qui
erat plenus ossibus. Et circumdaxit me per ea in quibus
uiuat*

Celsi. 3.

1. Cor. 9.

*D. Bern.
in serm.
quadragesimæ*

Ezech. 37.

uiuat

erat autem multa valde super faciem campi, sicque
roborementer. Et dixit illis Propheta, *Ossa arida audite
verbum Domini.* His dictis subito ingressus est in ea
spiritus & ceciderunt sterueruntque super pedes suos, ex-
citus grandis, nimis valde. Quis campus erat hic colli-
bus mortuorum plenus nisi mundus plenus peccato-
ribus? Et quemadmodum ossa, polleatquam super pe-
des suos steruerunt, ingressus est in ea spiritus, & vixe-
runt: ita impius qui in peccato est mortalis, ut vivus
remaneat, necesse est ut divina gratia in illum ingre-
diatur, qua sine, peccator iustificari non potest. Hoc
est quod ait Ieremias in Thien. *Conuertere nos Domine
ad te, & conuerteremur.* Illud ipsum vult Dominus nos-
ter Iesus Christus significare, cum apud D. Ioannem
ait, *Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me,
traheret eum.* Inquit quid pro pacto qui in peccato mor-
tuis sunt: & hoc uero, mortis uero genere viuaratur
de quo superius egimus. Quae cum ita sint, sacra Scri-
ptura, in libro Sapientiae, haec verba profert, *Homo er-
rabit per malitiam suam suam.* Ex hoc ergo aperte
colligitur, peccatorem suspensum esse homicidam. Ait
D. Iacobus, *Peccatum cum consummatione fuerit, gene-
rat mortem.* Peccatum tunc consummatum dicitur,
cum absolute voluntas consensit, quavis operibus non
paretur: sufficit enim ad occidendum, homicidium
verbis ipsius & delibetaria voluntate consummatum esse.
Idem vocatur peccatum mortale, quoniam animam
interficat. Hoc est quod ait D. Paulus ad Romanos,
Si secundum carnem vixeritis, moriemini. Et Iesus Chri-
stus Dominus noster apud S. Mattheum, *Scitote
mortem sepelire mortuos.* Quasi diceret, Scitote mor-
tuos quantum ad animam, sepelire mortuos, quantum
ad corpus. Qui alios sepeluit, sunt etiam sepulti: &
hoc portentosum est animam mortuam in corpore
vivo sepelire. Vides enim Dominum nostrum vivos
vocare mortuos, qui vivi, quantum ad mundum mor-
tulerant, quantum ad Deum. Vnde fit ut D. Ioannes
Christifidus dicat, vivere impossibile est, si pecca-
ta in nobis non moriuntur. Quomodo viuentes vo-
care possumus eos, qui in peccatis conspeliuntur?

Animam vitam corpori tribuit, & gratia vitam animae
tribuit, quae sine gratia cum sit immortalis, mortua
est: & cum sit mortua, homo vita priuatus dicitur, ho-
moque sine vita remanens, non vivit, & sequitur, ho-
minem, cum non vivit, esse mortuum. Ergo cum Ie-
sus Christus Dominus noster vita sit, ut ait apud D.
Ioannem, sequitur illum qui ab illo separatus vivit,
non vivere non enim sine vita, vivere potest. Vide
igitur aperte illum qui in peccato mortalis est, mor-
tuum esse, & vocari non posse hominem, sed phan-
asma. Et si frequens hominum obsecutus foret, ad
hominem videntes, quem certo sciremus peccato
mortali scire, obliuisceremur, quam si mortuum
in seipso sepulchrum extra tumulum huc & illuc cursa-
ri, & diuagari cerneremus. Saepe numero homines
inter homines videt & abetramur: longè verò opti-
one fallimur, non enim homines videmus, sed homi-
num spectra & phantasmata, & ipsorum sepul-
chra. Deique videmus imagines, aspecu quidem
vivas, sed operibus mortuas. Cumque ita capiti &
miseri reddantur, putant se in tuto esse, & a Deo fa-
gunt, atque alienantur. Statim atque Adam trans-
gressus est a Scriptura illum effugisse, & a facie Dei
se se abscondisse: quoniam per mortem a vita separa-
batur. Ideo ait illi Deus, Adam ubi es? Quasi vellet
dicere, Quenam est nunc tua conditio? Cur a me
disiungis? Vbi es, cum non sis in mecum sis in te, per-
ditus es sine me. Mortuus enim ob peccatum mortua
viva, sine vita. Nunquam (ô mi fili) huius oratio-
nis exitum possum invenire, si mala quae mors secum

trahit vellem enumerare, quam si appositè perpendas,
omnino huic de qua iam tam loquebamur aduersaria
esse deprehendes, quandoquidem animam a
carne separat, hac verò cum illa carnem ad nostram
perditionem incorporat. Et quemadmodum si can-
delam exstinguas, subsistet, & non consummabitur: si
autem non exstinguas ipsam, viuendo consummabitur:
ita ut eius vita, propria sit eius mors: pari ratione si
mundo exstinguas & occidis, viues nec consumma-
beris: si autem in illo viuis, viuendo temet consumma-
beris, & morieris. & vita corporis, erit mors animae, quae
tertia est mors de qua verba facere pollicitus eram.
Iam verò quidquam de quarta morte tangam quae
mors aeterna est in inferno sine fine, quo impit detru-
duntur: quoniam malorum operum non sunt recor-
dandi, ut eorum puniretur, & bona opera non obliuio-
ni tradiderunt, ut illis gloriarentur. Bona enim opera
obliuionis arca recondi debent, ut vana gloria extir-
petur, & mala memoriae sermone reponi, ut austeritas
penitentiae ex iis appareat.

De morte aeterna, & memoria temporalis, cum deusta
pertrahatur.

CAPVT VIII.

Perfectissima vita, visio est diuina, ubi vi-
ta est sine morte desiderium sine vilo ti-
more, & bonum sine malo, cuius San-
cti in gloria sunt participes. Et hi qui
isthic, hac in vita morantur, quauis eius non fiant
participes, saltem eius spem participant. Qui sunt
in inferis non solum coelesti, & aeterna vita orban-
tur, verum etiam eius spe: & idem mortui vocan-
tur: haecque poena mors aeterna dicitur, quoniam
in aeternum vita aeterna praeuatur. Et quauis de hac
morte hoc in quarto loco pertrahem, haec mors vo-
catur mors secunda, de qua etiam D. Ioannes in A-
pocalypsi loquitur, *Qui nocuerit, non laedetur a morte
secunda.* Ac si diceret: Qui vicerit vitia & peccata,
triumphumque de suis propria vicerum reportabit,
a poenis inferni liberabitur. Et alio in loco ait, *Mul-
ti sunt impii in flagitium regni & sulphuris, ubi crucia-
buntur die ac nocte in secula seculorum.* Et paulo post
ait, *Et haec est mors secunda.* Psalter Regis de illa di-
cit, *Mors peccatorum possum.* Et alio Psalmo: *Sui ui-
ues in inferno possunt fieri, mors depascit eos.* Et hoc in
loco poenae nullus inquam erit finis. Et ut ait D. Grego-
rius in Moral. morietur sine morte. Sed ne in
hanc mortem aeternam labaris, cogita temporalem,
ei usque praeuide, ne te inuadat, mors non omnes inter-
cipit, & de habitu & tonsura rationem a nobis expe-
rit. Si veri Christiani habuit nos induros inuenit, Ec-
clesia multum nobis prodest, & ordinibus misericor-
diz liberatur: sin autem, ad secularem inferni iusti-
tiam tradimur. Eius autem rei culpa non mortui incul-
canda est, sed nobismet ipsis, qui officio nostro non fun-
gimur, illa verò suum exequitur. Nisi Adde praesertim,
mortuos non fuisset in D. Paulus ait, *Per hominum
peccata intrant in mundum, & per peccata mors.*
Idem mors a mortui vocabulo appellatur, quippe qui
per mortum poma vetiti mors in mundum intrauit.
Non est mala (ut plurimum dicunt) nec adeo effi-
nata & horrida ut praesumamus. Ego verò non eam mediis
fidius grauem aut molestam pensentem, hac praeter-
rim in diuturna vita, quam immetis hac in senectute
vera culpam & tuumque et totum correctione. O
qui magno nunc desiderio oblectat: siquidem videor
mihi iam iam tertiam videre, & ad modum longinquae
& spaciose vite nauigationis defatigatus & peritissus,

Apoc. 2.

Apoc. 20.

Psalm. 137.

Diu. 3.

Eccl. 16.

Rom. 8.

Gen. 3.

SECUNDA PARS

DIALOGORVM MO- RALIVM FRATRIS HECTORIS PINTI.

DIALOGVS DE TRANQVILLITATE ET QUIETE VITÆ

Interlocutores, duo Monachi Theologi, alter Lusitanus, alter
Gallus, & quidam Magister artium.

*De sin Masilia Urbis, & que S. Victoris Monasterio: de penitencia S. Maræ
Magdalene: & vero solatio.*

CV M Lusitanus Monachus
mate Mediterraecum traos-
fretaret, à suo ordine delega-
tus, vt à Lusitania Romam
proficisceretur, magni mo-
menti negotijs nperam naua-
turus, appulit Massiliam ce-
leberrimam in Gallia Cui-
tatem, provincie Narbonen-
sis, in aprissimo maris sinu collocatam, spatiofo por-
tu, & rutilissimo, ædificijs superbè condecoratam, &
an idem de incolis debeam dicere, ignoto. Et vt vide-
tur homines qui plurima perlustrandi desiderio fla-
grât, quiescendo oon conquireere: laboresque quos
spontanea voluntate obimus, non esse propriè labo-
res, iste Monachus non multùm de mora facièda fuit
sollicitus. Verùm postquam in vrbe quæ rariore ac
exquisiteiora oculorù obstru poterât diiudicari, penè
notaret, S. Victoris Monasterium ordinis S. Benedi-
cti inuicr, quod mentiorum visu cis maris litus, ap-
paret. Templum splendidum & magnificum, vehe-
mentissime sanè deuotionis, ob sacras admirandasque
multorum Sanctorum Reliquias, quæ in illius Sac-
tuario coquelescunt, qui beatissimis diuin amoris
flammis exultantes, & in memoriam atque recor-
dationem supremi Dei absorpti, seiplos pro perpe-
ruo sacrificio deoouere. Præclarissima horum Sæcto-
rum opera huc colorate depingemus, ni præclarus,
arque elumarius in Martyrologiorum tabulis colorata
& insculpræessent, quò loci apertissime perspicpi pos-
sunt. Et eò sublimius meum hoc tenue stilum cupe-
rem extollere, non quidem eorum laudes fans dignè
in eorum meritum cumulum possem ascribere, ac
refectere: Itaque non vltierius mei calami corsum pro-
rogandum duxi. Cùm itaque Lusitanus extorasset, &
attenta mentis acie illius Sancti ædificij structuram

esset contemplatus, cùmque habenas cogitationi la-
xasset, mente ipsa æternæ gloriæ Templum attigit.
Solutus itaque secum temanens, maius itineris, quam si
cucotrisset, confecit. Inde Monasterij Priorè visu, ab
eoque cuidam demandare efflagitauit, vt hanc san-
ctam Domum, & quidquid elegantius atque pretio-
sius esset, patefaceret. Pater Prior, vt pote indole pet-
benignus & permanuetus, ac diuissimus thesaurus
quem Deus multis iisque amplissimis facultatibus
insurazar, ipsemet patefecit, & Magistro artium suo
hospite comitatus, qui fortè fortuna illuc aduentra-
tar, vir humaniorum litterarum studijs non mediocri-
ter eruditus, qui dururoo temporis spatio Philoso-
phû professus fuerat. Cùmque oculis Crucem Apo-
stoli S. Andree, corpus S. Victoris, S. Magdalene A-
labastrum, & Papæ Urbani v. sepulchrum conspexis-
sent, in quandam speluncam ingressi sunt, quæ quon-
dam mansio atque habitatio B. Maræ Magdalene
exnerat, antequàm illie vlla Monasterij, aut alucu-
ius ædificij vestigia apparerent. Cùm hac beatissima
fœmina, Domini nostri fidem plenè per Cuiatatem
sparsisset, in hanc speluncam sese abdidit, quæ cauri-
bus, inhospitibus scopulis, horrentibusque syluis in-
tercluderetur, quo loci pœnitentie inuigilabat. Om-
nes igitur in Speluncam introducti, Orationem illic
effudere, & confidere, de vita huius sanctæ sermo oem
habentes. Verùm Lusitanus qui nunquam illic io-
gressus fuerat, iurans existens hanc speluncam quoad
manionem huius sanctæ fuisse, in memoriam reuo-
cauit: quæ oculorù fontibus pedes Domini nostri ri-
garet, & pulcherrimorum capillorù flaua cæsarie, lin-
teum pretiosum vt eos dederer, ortia erat, candidissi-
que margaritis ex lacrymis profluentibus, mississimi,
atque misericordis Dei cor tegerat, & in hac spe-
lunca permanerat, eam continuis lacrymis & singul-
tibus continuo madefaciens, Angelis comitata, & à

Christo solata. Lufitanus veluti animo percussus flet, & flere, & ridere simul lacrymis suis copiosius ut prius ille motus duos effectus in illo fuerit operans & ambo ad eundem finem tendentes. Oculos itaque in Priorem convergens ait. Gloriosa Magdalenae penitentiam hae in spehana admissembar, cum malis autē annis omnes fucatos vanitatis flores exsecerat, quos veritatis atas adolefcentia emiserat. Prius fuit in sui Magistri & Domini Sepultura, & cum illo omnes suos appetitus & desideria conspexit: ad hae eū ad sepulchrum vt cum vngeret, pergeret, passibus quo cor penetrabat insistent, nihil quod vngeret, sed quod deploraret, indagavit. Collaeremabar, quod vitam amiserat, morique quam vivere sine vita, maliebat. Etenim pro comperto sciebat, eam moriendi reperire posse: cū vivendo non poterat reperire. Deplorabat tempus quod insupererat, cū fuerat quod esse nequaquam voluisset. Et quemadmodum ex magno mari salso erumpunt nubes quae in aquam dulcem terrae vitalem, liquefiunt. Sic ex imis eius cordis penetralibus suspiriorum atque orationum nubes exhalabant, quae in dulcem lacrymarum imbrem animae multū vitium, liquebatur. Eius stomachus viuas erat fons, qui per alveos & meatus oculorum profusebat, vnaque eum lacrymis diuini amoris flamma exardescerebat, velut ignis coruscationum caelestium qui in medio aquarum comburitur. Illic verò suo edulo, qui Deus est, despicebatur, firma spe cogitationes & desideria saginans, in luctuosam memoriam absorpta, eum sola sui diuini Magistri, Domini, ac Redemptoris societate orbaretur, extra patriam aeternam, à sui exili reuocatione alienaretur: ineredibilem autem percipiens voluptatem, quod eadem cogitationes tam bonis operibus fuissent expensae, & ob diuinam consolationem, quae illā ad se alliciebat. Incomprehensibili Iesu Christi, viri Dei nostri amore inebriabatur, in mare ad amandū penitus commutata. Ex hac spehana ad desertum, nō longe ab hinc se recepit. Et cum plures annos illic egisset, in caelestem gloriam fuit euocata. Iris arcus caelestis repercussionem & reuerberationem radiorum Solis in nubem humidam atque circumdantem, efficit. Magdalena fuit nubes in lacrymas coacta & absorbpta, siquidem Euangelium refert iisdem Iesu Christi pedes abluisset. Hae nubes verberata & diuini Solis iustitiae radiis illustrata fuit: nam iuxta Euangelium, *Dimisse sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Inde arcus caelestis formatus est in similitudinem quem arcum. Verularum vocant, quo quidem spes diuinæ misericordiae deuoratur & figuratur. Quis cedit de diuina elementia desperare audeat, cum ex tam magna peccatrice Deus talem sanctam reddiderit? Illa est arcus, de quo Deus ait in Genesi esse pactum & fœdus inter eum & hominem iurum. Quemadmodum (ait Lufitanus) egeni dilectus suum pauperem & indigentem cognoscunt eū diuites bonè uummatos, & thesauri cumulatos cernunt. Simili ratione peccatores profundius in errorum considerationem labuntur, cū praesentis peccatorum & sanctorum vitorū virtutes speculo animarum obiciuntur. Cū sanctas eorum vias & exempla auribus percipio, & maxima atque admiranda quae ob Deum amore gessere, conspicio, & cum apud me quā parum prolium, bonique consilium perpendo, eos sanè pedibus reus collabitur, & eo mea opera meis obligationibus meriti, exspecto: tanta tristitia & dolore cū quālisimā sum, video languesco, quam cū tot innumeratas culpas quas, vt is quem de cet, extollam, deprehendo. Hae cogitationes, quietem à meipso propulsant, & merito, cū cetero sciam, & te verā

me non eandem rationem esse cognoscam. Et quāuis omnes sanctorum vitae terrorem meīs animis incuriant, illa Magdalenae praeter ceteris, meī maiori timore perterrita: potissimum cū cogitatione, quo ardore, & affectu illa mundum, eius diuitias, tuāque vanitates reliquias, voluit, & in hoc spelū atq; abditissimum montem sese intruserit, adeo à patria distantem & aberrantem, adeo à praeteritis imaginationibus abhorrentem, & adeo ad praesentes contemplationes peropportunitatem. Me later (ait Philosophus) quam freta occasione ab hinc defleat, siquidem sua conuersatione admodum auiamur vilitatibus consulebat, & sese in eternum ad omni societate separatam & segregatam oculuserit. Virtus (vt inquit Aristoteles) in medio consistit: idē ait in Ethicis, eam appellere perdifficile esse. Vt portē ij qui longinquo, in scopum iaculantur, faciliore modo redeunt quam accedere possunt: propterea quia scopi ferire vno constat modo, & ab illo recedere, pluribus. Sic qui oculos in scopum virtutis defleant, quae in medio consistit, difficilium eum pertingere ducit: quā errare: quippe qui medium est vñ, extrema verò multa sunt. Praeterea vt huiusce Ciuitatis incolae infirmaret, ac edoceret, se in bane spelū cū scilicet medium quoddam erat inter cōmunionem & separationem. Nescio profectū quo pacto illud deseruerit. Deseruit (inquit Prior) hanc viri utem, vt longē illa maiorem aliam exerceat, cum Dei gratia esset afflata. Quāuis in hanc locū non feceretur, nisi postquam hae ciuitas in Iesu Christi fidem, eius doctrinā fuerit conuersa: & posteaquam iam iam tepus imminere, vt solitarius quieti locubretur, acceperit & didicerit. Pernicissimum creaturas volū penetrasset, eūque centrum perquisit, nempe creatorem, vt cum illo eonquiesceret. Equidem par erat [ait Lufitanus] vt oculi, qui optinuum Iesum aspexerant, lingua quae illum fuerat alloquutus, aures quae audierant in deserto recondemur, vt nullo vīquam tempore mundū eernerent, cum illo loquerentur, audirent, aut corporis solatium expulserent, verū animi quae quidē sunt vera, firma, & permanentia. Quemadmodum ignis parum aut multū asseruatur, prout illi suppeditatur materia: ita solatium, aut momentaneū, aut permanens est, aequaliter rei quae illi apponitur. Si stupor accenditur ignis, breui temporis momento extinguitur: vt enim ex subito consummētur, statim etiam finitur: si autem magno lignorū acervo accipitur, multum seruatur: ita vt secundum qualitatem & naturam rei cui adheret, etiam durat. Eo etiā modo si solatia quae concipiunt, est multas possidere diuitias, aut bonores mundi, aut fauorem patriae, qui tā pauco temporis momento euascescit, quā ex res permanens. In li. Sapientiae scribitur, *Transierunt omnia illa tanquam umbra, & tanquam nuntius pertransiens.* Sap. 2. Et ait Deus per Prophetam Oseam, *Et cessare faciam omne gaudium eius, solumnitatem eius.* Et per Prophetam Amos, *Conuertentur festiuitates vestrae in luctum, & omnia cantica vestra in planctum.* Sic ut res quibus saltem adicitur solatiū, momentaneae sunt, etiā momentaneum manet. Sed spirituale gaudium Deo innisum, in eternum perduratur & subsistere potest quoniam Deus manet in aeternū. Vnde manet quod Iesus Christus ait suis Discipulis, *Gaudium vestrum nemo tollet à vobis.* Itaque dicebat D. Paulus in Epistol. ad Philippenses. *Gaudere in Domino, eternum deo gaudere.* Non ait, vt in mundo gaudeamus, sed in Deo, vt nostri gaudiū adiciamus ad instar & amulsum diuina voluntatis conformetur: nā verum est & permanens gaudium. Illud autem mundi falsum est & transitorium. Denique gaudium mundi, propria materie,

drisus in Ethic.

Amos. 2. Ioan. 16.

cerie, & generibus compaginatum ignis est stuppi accensus, qui flammam emittit, sed statim deficit. Verum solatium quod in Deo locum ignis est monti coherens sine hinc, aut in insuper spheera, ubi potest subsistere, neque vquam exingui.

De falsi um solatorum inefficantia, de varietate & fallacia mundi, de breuitate vite, & in qua eius requies & tranquillitas consistat.

CAPVT II.

NI L sanè hac in re discipendum est (ait Philosophus) nam vtpote rebus corporeis, quæ diuersis qualitatibus componuntur, nulla perpetuitas iussu potest, quoniam in ipsa causa eorum corruptionis consistit, quæ commotio est re tum dissidium ac inter se repugnantium: ita in mundi gaudiis oon magna firmitas potest esse, quoniam commixta sunt, & diuersis eorum intricata, secumque causam earum finis afferunt. Opennè (ait Lufitanus.) Nam Salomon in Prooerbijs ait. *Resur delecto mifchitur, & extrema gaudij lufus occupat.* Hoc veritati omnino consentaneum est mundi risus & solatia nihil à vero solatio retinere, præter nomen tantum. In mundo enim omnia sunt æternæ, ægrotudo, tristitia, & infelicitas, nullusque huius solatii dulcedinem degustat, oisi qui modum fugiunt & ad Deum confugunt. Quod mihi videtur diuicias Litetas velle denotare, cum aiunt in Genesi Iacob infinitos labores & ærumnas perpessum esse, quoadiu Laban obsequium præstitit. Et ab illo fugiens, Angelus illi apparuit, quæ exercitus Domini vocat. Varuatamen Iacob debuit multis vexatus fuit tribulationibus, quæ inopinatè in medio itineris eum inuadebant, nam de more habet, nec bonis, nec malis, nec magna, oec parvis iugoscere. Tantùm enim Principes lacrymarum aquis irrigantur, quàm quiuis hominum, cuiuscunque sunt cõditionis. Nulla est læticia, quæ suo caret contrario, quæ tristitia est & melancholia: oilla est concordia & vno absque bello, & dissensione: nulla est facultas, quæ tandem quodam egestate & penuria non prematur, nulla est dignitas sine periculo: nullum denique gaudium est sine tristitia. Illud rite Propheeta Isai intelligebat, cum diceret. *Gaudium filiorum hominum confusum plenum est.* Illud ipsum voluerunt antiqui significare, cum dicerent per rosam spinis conoexam vitam iucundam intelligi: sed ægrotudinibus & ærumois plenam. Nulli ergo asfirmatum est bonum, quæ modis vocamus esse putà, cum nullis vitiis suorum gaudiorum potaris, quin suarum ærumnarum aqua oon fuerit aspersus. Porro (inquit Prior) Solatia mundi aded mutabilia sunt, vt oilla maiori firmitate fulciantur, quàm ouoquam esse constantia, sæpius voluentia quam navis caruata io mali apice coarctata, cum in medio maris pauco temporis spatio huc & illuc in finitis procellis, aduersisque ventis exagitantur. Quisiet potest (inquit Philosophus) vt gaudia taniolum inconstantia habeant, cum à rebus nulla constantia & firmitate compactis producantur, & gignantur? Res mundanæ Lunæ assimilantur, quæ ouquam io eadem forma permanet, sed singulis diebus mutatur. quam à nriqui per imaginem Dianæ effigere voluerunt, quam alius depingebant, & Lyocem manum trahentem. Diana Luna est, alæ velocem eius cursum deuant, Lyna pluribus depicta coloribus, eius varietates denotat. Equidem tam vniuersum, quio priuam res modonas concupisio, imò eas quæ mecum transierunt: vt

Tam quidam;

rùm mihi videtur, si nostrum vitæ exitum, miserique conditio accuratè perpendatur, incommoda, molestia, & ægrotadines, & ærumnas, ea seipis provenire, non autem innas & coactas: sed gaudia, felicitates, & lætitiæ, non nisi coactæ, & quadam violentia compulsi nobis occurrunt. Illud est, vnde meo iudicio, suæ breuitatis causa promanat. Etenim propositio iocunditatis Philosophiæ est, nullum violentum posse diurnum esse, ac perpetuum. Si homines (respondit Lufitanus) oculis mentis attenderent, quàm variæ & constantes res mundi sint, & attenta iudici acie earum suum contemplarentur, non sua solatia firma & durabilia ducerent, nec in suarum deceptionum & rechnerum laqueos tam sæpè irrumperent. Io offisiis mundi, omoes merces suspèctæ sunt, fallaces, fugatæ, & dissimulatæ. Si eas cõtemerem, cuiusque merces & pretia perappositi intelligeremus, diluere quantum discrepant effectus ab eo, quod aspectu appareret inueneremur. Gloriosus Doctõr D. Hieronymus cuius opiniooio nescio quem asseponere debeam, ait si mundus dilaceraretur, arque veritas cultro aperiretur, nihil in suis visceribus, præter dolos, fraudes, perfidiam, & infidelitatem reperiremus. Qui forsitan oculos in speculum rationis contorquet anebit, animaduertet D. Hieronymum eandem rationem amplecti, in eo quod profecit. Nam mundi solatia falsa sunt, boores falsi, diuitiæ falsæ, & tandem quod pro vero veniunt, sine dubio fallum est. Eius natura est, dolos & iniquitates ordiri, non tamè illas res est magui momenti, siquidem vt ait D. Ioannes: *Omnis mundus iniquus est.* Si enim quenquam extollat, hoc est, vt grauius deprimat & pellumdet: oque magis extollit, eo magis repentino lapsu eum præcipiti agit. Quemadmodum Aquila, quæ vugibus restitudinem rapit, in sublime alis æra verberat, non vt eam extollat, sed vt in durum quendam silicem propiciat, & in frustra discepat. Sic mundus est, cum laos erigit, non illud est vt in supremis dignitatis gradus, & fauores annumeret: sed vt eam destruat, ac maiori lapsu propiciat: vt eos à supremo eorum honotis & gloriæ fastigio euertens maiori dedecore ac infamia corruant. Quod quidem ab antiquis proditum est, cum Icarum & Phædonem celi sublimiora penetrasse, reuelarunt: temetitate surè & insolètis in profundissimam calamitatum huius mundi voraginem, collapsos esse. Non inultum inuideo ius, quæ video incommoda & infortitia patienti animo tolerare, quam ius quos video io secundois rebus & lætitiis socordes. Quid prodest, tam minimo vitæ interstitio, tam laia solatioium tela teare, quæ tandem falsa inconstantia & momentanea deprehenduntur? Gaudia quæ mundus nobis ostendat corfore sunt quæ ad mortem marurant. Narrat Damasçenus, & refert D. Antho. in suis part. Theologal. Quomo ferpentem fugeret, ambo io profundam speluncam cecideret, sed lapsu ipso arbutum manibus arripuit, in ora speluncæ affixum, pedibusque eundem glebe adhesit, quæ patum fallens, ad instar gradus apparebat. Viteus in speluncæ fundo non oilli erant Leones famelici, sed eum deuorandum inhiantes: circa radicem arbuti, quidam vermiculi, cauidi & pulli reptabant, qui radices cordebant. Homo interim remedium cui inniteretur baud animaduertens, ne in Leonum prædam collaboraretur, in arbutuli apicem contorsit oculos, suouque melius ramusculo effluuio insecratos, summo desiderio caprus fuit, vt illud degustaret. Cum itaque in extasim & admirationem tantum solatii raperetur, quod quidem eius lapsus fuit, & ruina, vermes, arbutum stirpis corforelunt, ita vt io speluncam præcipiti lapsu roces, cecidit in Leonum prædam, vbi

x

nostris que effrenatis appetitibus immergimur. Ibo-
ferb dormiens, & regno destitutus, & occisus fuit. Io-
nath dormiens, furtive tempestas, & in mare proiec-
tus, & de cetero sibi prius fuit. Dormiens Tobias fuit
obsecratus. Dormiens Holofernes à ludib capite ple-
nus est. Dormiens Saul à lagena & hilla spoliatus est.
Dormiens quoque Silara clauo capiti transfossus, vi-
tā eshauiis. Agricola & paterfamilias, somno indul-
gere volens, venit inimicus, qui superfeminavit aza-
nia. Dormiens D. Petrus Domino nostro grauior ob-
iurgatus & reprehensus fuit. Nostra segnitas cum D.
Petro obiurgatur. Cum vano somno nostra securita-
tis occidamus, tunc erroris, aduersus bonam doctrinā
superfeminatur. Nos cum Sylara vsum rationis ami-
simus. Cum Saul omnibus spiritalibus oblectamentis
sumus spoliati. Cum Holoferne caput nobis abscin-
ditur, & bonorum operum initium. Cum somno To-
biae noster intellectus obsecratur. Cum somno Iona
magnarum perturbacionum procellæ oriuntur, & in
mundi pelagus immergimur, & à peccati Cete de-
glutimur. Cum sibi metipso culpam mortui sumus &
à cælesti regno ibdicati. Denique noster obliuionis
somnia, præcipui casu nos penitus abreptit. Exprop-
ter Iesus Christus Dominus noster, & Redemptor, ait
apud D. Mattheum. *Vigilate, & orate, per introitū in tem-*
plum. Et D. Paulus in 1. epistol. ad Thessalonicens.
Non dormiamus, sicut & ceteri, sed vigilemus, & sobrii si-
mus. Et D. Petrus in prima Canonica. *Estote prudentes,*
& vigilate in orationibus. Et D. Ioannes in Apo-
calyp. *Beatus est qui vigilat.* Et postea. *Tentationes magnæ*
sunt & diuersæ. Quocirca necesse est vigilare, cū Deus
nam suambus ac preciosis verbis nobis consiliet, ac
suadeat: & viuere cauet, vt ea deincamus, vti que
animo expugnemus. Nam D. Paulus: *Non, inquit, ce-*
ramur nisi qui legitime certauerunt. Et D. Iacobus ait,
Beatus vir qui suffert tentationem quoniam cum probatus
fuerit, accipiet coronam vite, quam reprobus Deo diligen-
tibus sc. Cū à persecutionibus exagitamur, usq; ma-
gis animo relictis fide & constantia Christiana
propugnati, p̄t amia æterna consequimur. Deus no-
stratū non machinamur spectator est, & in prælio,
quod aduersus hostes anime gelissimus, nobis opor-
tatur quo vincamus, & hæc corona non marcescens est,
verū immortalis. Non arborum sarculis & ramu-
culis qui exciscantur & tempore marcescunt, contexi-
tur, sed gloria que in æternum perdurat, quam D. Pe-
trus Apostolus Coronam gloriæ immarcescibilem
vocat: D. Iacobus cōtōnam vite, pariter D. Paulus
Coronam iustitiæ, quam iustus iudex suis victoribus
reddidit, eamque propter iustitiam impetit. eam enim
si victoria potestetur, pollicitus illis fuerat: hæc autem
iustitia, in eius misericordia fundata est. Et vt victores
triumphemus, hæc que Coronam & gloriosum trium-
phum consequamur, solitudo, & quietudo solitaria
ad tem summo peritē conducit. Sed cū postulat cha-
ritas, illud tranquillitas vite aduersatur: par enim &
decent est, debilibus opem ferre, ambiguo consulere,
eum allicere assilto consolari, huius prostratos re-
leuare, præceptis & documentis remediū ad ma-
lum apertum applicare, timidos corroborare, atque
munire, defatigatos quiescere vt virgite, refrigerio op-
pressos oblectare, eos qui periclitantur, fulcire & sus-
tinere, lapsū præstare esse, vt sese in pedes erigant. Hæ
faciendæ exercitationes alienantur, quominus hæc a-
nimus tranquillitatem enutrient, ac debilem, ino-
pium munimus, corroboramus, atque accendunt quip-
pe qui in tranquillis animis ad suprema & ædua ex-
soluitur. Nihil est quod hæc de re amplius dicturus
sum: hæc summam de tranquillitate vite peroranda
dixi, quam à me tam opere expectasti, dixique omni-

Tamen quartus

bus eam esse expectandam. Nam desiderium virtutem
obtinendi, præcipua eiusdem virtutis pars est.

De opinione Stoicorum, quantum ad tranquillitatem animi.

CAPVT III.

Philosophi, qui ad enter suebat vt Lusi-
tanos latius suos sermones explicare, nē-
ue hoc in loco metam circumscriberet, vt
cum ad verba prouocaret, ait. Variorum
sensuum varia sunt etiam obiecta. Quemadmodum,
(vt ait Aristoteles.) sensus vnus directē alium sensum
nequit diiudicare, quoniam gustus non colorem iu-
dicat, nec visus gustum, sed cum discernimus dicimus
esse candidum, & cum degustamus, sapimus eum dul-
cem. Itaq; qui pro obiecto tertium capiunt, non rectē
de cælo possunt iudicare, & qui secundū carnem viu-
unt, non animi iustitiam percipiunt, qui autem la-
queis & compedibus mundi mancipantur, ac conne-
duntur, non quies spirituum in delectatione adifci-
untur. Ex eorum numero sumus in inquirerum vi-
tæ laborum labyrintho intricatus, nodum planē su-
auitatem eiusdem viæ tranquillitatis auribus delibamus.
ExarDESCO medius fidius, atque quibusdā inflam-
mis desideriorum aculeis perurgeo, quo eam possi-
deam qui tunc in flammis prorupere. eum de illa men-
tionem facere adeo es. Verumtamen in definitio-
ne quam attribui, & in similitudine quam de maris
malacia iam iam adduxi, multa supererant mihi ar-
gumenta quibus eam conuellerem atque impugna-
rem, non enim adeo securis constant probati omnibus,
vt medias nostrorum telorum acies rudo possint trans-
filire. Non autem tunc intentionis aduertor labor, quan-
doquidem mea non ad hoc spectat, vt rudis ac super-
ba esotica appareat, potissimum cū iis hæc religio
& doctrina, quam & habui, & sermone patefacis, e-
loceat. Illud inquis Prior non multum Patri permo-
lestum est, sed vt arbor ex seipso potius exposcit
vetras enim, & clarior, & diuicior perlat. Velut
ferrum magis limæ dentibus scalptum elucet: sic in-
tellectus cum disputacionibus debet cobztere. Eque-
dem minime solatio oblectatur, si verque vestrum
hanc voluptatem de hac marcia quidpiam in mediū
asserendi, perciperet: vt enim reor permulta multis
quidem abdita, dignaque que omnibus fiant manife-
sta, patefeceritis. Et si hoc tunc temporis, cū mihi
licet per otium non exequitur, nunquam (vt certissi-
mē suspicor) peropportune licebit. Accepi enim à
multis occasione tempore perniciosissimæ Aquilæ per-
similem, que quandū hominum pedibus humi gra-
ditur, facili negotio potest arripi, sed quamprimum
in sublime rapta stoptio alata nubes & æra diuer-
beratur, illud eos qui illā perquirunt, nec facillimē
ad illud ex cuius magnibus eussit, reuertitur. Prisci (ait
Lulianus) eum animum ablectum & obrepentem,
sublimi cuidam & subtili annexum designauere, cau-
delam radiis Solis oppositi pinxere. Ex patto candele
atque faculo fortē est in dno assimilior. Ideo vt de hæc
agamus materia, quo doceat, expositulo, semper enim
quidpiam perdiscere concupiscit. Illud enim rasum ha-
beo, qui hoc in vastissimo, atque spatio huius vite pe-
lago, suæ opinionis rotam fecitari voluerit, sepissime
cautibus alidetur, atque naufragio cōuertit: iratū ni-
miam quam de nobis ipsis habemus confidentia, non-
nisi es nostram et ignotā anna deriuatur: primūque
gradus hominis parum versari, est multum scire opi-
nari Scio equidem hæc sententiam D. Hier. veritatē

x ij

rem pedibus, vt melius fugeret. Niobe tantos perpe-
sa est labores, tantisque cum constantia, vt nullus sua
necessitate cui conquiri posset reperiretur. Idcirco
Poëta in adeo sublimem gradum exultant, vt eam
in saxum commutatam esse seferet, ob perpetuam
tranquillitatem & silentium quibus suas calamitates
quas non censebat calamitosas esse, suscepit. E qui-
dem non nunquam propter leuia quidam accidentia
lamentantur, arbitrantur ea esse crudelissima, non
quod effecta sint, sed quoniam ita esse nobis inculca-
mus. Ideo aiebat Menander. Nihil quod molestem
sit patris nisi quod ita sit effingas, Narrat Baptista
Fulgosius, cum Dion. Syracusanus cum nouellis suis
fa miliaribus fermocinaretur, ad eum perlatum est
quendam suorum liberorum ubi esset. Iussit tantum vt
hum sri mandaretur, & infra æta atque ille vultu
filium suæ orationis est prosequutus. Narrat Seneca,
cum quidam Canius Iulius vir magnus luderet lare-
colis, in iudicium tanquam reus adductus, sententiam
qua capite multandus esset, petcepisset, cum etiam
centurias agmen petiturorum stabens, & illum quo-
que citari iuber. Vocatus numerat calculos, & sa-
dali suo, Vide, inquit, ne post mortem meam me qua-
risste vicisse. Tum annuus Centurionis Testis, in-
quit, erit, vni me amecodere. Videtur sanè hunc ue-
que perurbatissimum, neque vllis animi commutio-
nibus perteritur, cum in ipsa tempestatis rabie, pacatus,
securus, nulloque timore fractas permanebat.
Narrat Plutarchus in Apophth. Cùm Agesilaus La-
cedæmunum rex à quodam rogaretur, quamvis via
homo in hac vita immortalæ gloriam assequeretur,
respondit, mortem contemnendo: nam semper para-
tus erit magno & strenuo animo quemcumque adue-
nir subire, nec vilo timore, nec minimo terrore co-
currietur. Et in libro de tranquillitate animæ. In qua
quæstione animæ naturam agnosceret, vitamque quæ illi
transmigrandam est, iuste liggeret, ille quamprimum
apparatum, & vt dicitur commotum ad iter quietu-
dinis & securitatis animi dispoñeret: & huc erit con-
temptus mortis. Dingenens rogatus, quemnam fructu
ex Philosophia perceperisset, respondit, Semper esse
paratum ad omnia que contingere possent potestare
valido, fitimo nulla que perturbatio concussio, sub-
eunda. Antigonus mirificis laudibus elatus est, propter
hanc constantiam: nam cum ad eum filium suum
esse in prælio interemptum perferretur, qui sese Au-
ris sue oblectamentum erat, summo perit charus &
spes posteritatis sue generationis, ait Elianus, illum
nec minimam laceram emisisse, nec vultus muta-
tione, aut alteratione fuisse perterritum nec lætum
aut dolorem indicantes sermones protulisse. Verùm
(inquit) defunctum collaudatur, quod nam bellicose
decefferat, corporali morte famam immortalem sibi
comparans. Elaborabant bi præstantes viri, vt in pa-
tientiæ fulcirentur: nam vt ait Plato, Patientia est præ-
cipua virium Philofophiæ. Præclare quidem. Magna-
que error illi qui eam à se abigeret videretur. Ideo
antiqui Philosophi ad perpetuandam gloriabantur.
Nam quamvis illis mundum in eos aliquando acurū,
vt gaudij radices refecarent non tamen quodvis mœ-
toris signum præseferrebant: sed vtili & magnanimo
animo, ad præclara obeunda facinora sese obicie-
bant, vt filio honoris crudelem labyrinthum quæ nuf-
quam cum vita transiisse suspicabantur. Talis fuit
Mutius Scenola Romanus in Regem Porcenam, qui
cum Romam obsedisset, crudelissimisque imperiis
expugnasset, cumque tam multi ex vtræque parte ferro
caderent, vt agri sanguine colore tingentur, &
non solum terra fed etiam Tyberis aque sanguinea
vndas ob innumera cæsa corpora, despumaret: na-

uusille & magnanimus Mutius, multis variisque co-
gitationibus afflicto erat, re animo mollior, vt à per-
fidorum hostium telis patriam vindicaret. Tædem re-
gem Porcenam interficere decreuit, cumque tã facili
negotio, sicuti animo & cogitatione versaretur, aggres-
sus esset. Nam castra ingressus, familiare & domesti-
cum Regis ipsum regem opatus, tanto impetu
& rabie percussit, vt è viatorum numero cum separavit.
Vt patriam à periculo extimeret, in mortale pengu-
lum sese expoliuit, vitam ipsam pro communi omnia
salute, morti deuotus: cum autem caperetur, nullo
timore percussus quidquam animo conceperat fallus
est, cuius rei veniam utquaquam petebat. Extendens
itaque dextram & gemebandos illam aspiciens,
propterea quod ab iniuriendo Rege aberat, eam
prunis ardentibus iniecit, & in conspectu omnium
nullo colore commotus, aut quouis doloris indicio
debilitatus eam combussit. Ita narrat Valerius Ma-
ximus, & Titus Livius, & post eos Anthonius Sabel-
licus, Moderni, quidem, sed non tantæ authorita-
tis. Vt pauc impigerille & magnanimus vir Mutius
Scenola Senicus erat, magnam etiam imbecillitatem
duxit, si perturbaretur: & constans & securus, cum si-
mis dextra subigeretur nullo timore mortis petteret
manifestam, & ad eam oppetendam non minore
animo excitari, quàm ad eam Regi insistentem alaci-
ri animo præparari. Suscepit quidem temia capiti
difficilem, vt ea in posterum magis impetu, & terro-
ris, quam fime aique autoritatis sit allatura: sed ea
industria illud efficit, vt nullis obliuionum tenebris,
vquam fuerit consopitus. Quod cum excellens ar-
que inuictus Princeps Porcena inueneret, tantis
audacis animi virtutibus obstupescens, omnem viriani-
tatem, benignitatem, & sui iniecti & generati animi
magnitudinem, quibus dubius non parè à natura
foeret exornatus, in eum consulit, vtique à vinculis
Romanus ille exueretur, inquit, ac vitam ei qui, vtili-
sam vita priuaret illic aduentat, restituit. Multa e-
quidem exempla & historias innumerabili viro-
rum possem asserere, qui non vosis omnibus & desi-
derijs posiri sperabant, nec etiam mandum futilibus
eorum cogitationibus satisfactorum suspicabantur:
ar satis firmi, & robusti, vt quicquid aduersa fortuna
in eos exaceret, à lacri & patienti animo subirent: à
lubricis & obsecris perturbatio quibus expediri qui-
quidem in serum tolerantia, & virili constantia, fir-
maque animi tranquillitate, tantos exantare labores
voluere, vt ferè insensibiles apparet, eorumque sa-
tiationibus vultu confirmare Philosophi Stoici, tran-
quillitatem absque vilo moro esse debere. Verùm e-
xempla que huc adduxi sufficiunt ad conuclendum
quod proposuisti, nempe animi tranquillitatem ve-
luti nam in medio vadarum à secundo vento ve-
ctam moueri oportere. Si enim huc omnia vellem
referre, quæ ad hanc rem apta perlegi, finem putius
tem paris, quàm verborum & dicendi copie adine-
nitent: esse qui alius labor, Carebo futili labori simi-
li, qui vndas maris numerare in animum habebat, vt
aiunt Eustachius, Lucianus, & adduxit Rausius Tex-
tor in sua officina. Vt ad hoc responderes, efflaga-
tem, & ad id quicquid nobis disputandum foret, vt
lumen veritatis extorqueremus. Namque Picos Mi-
randula mihi semper probatus est, vt hac occasione
Gentibus Desm Palladem (quam scientiam Deam vo-
cabant) depingerent armatã, quoniam scientia sine
argumentorum collisione obtineri nequit. Quam ob-
tem Chaldæi aiebant opiate, vt in nauitate eorum
qui Philofophiæ informari erant, Mars cum Mer-
curio coniungeretur: quia vni arma tribuuntur, alii
litteræ, vt cum disputationis controuersia, veritas in

lucem ederetur, & qui ab illa delectaret, sui erroris conscius, suam rationi sententiam redderet. Nullus enim profectò error homini potest contingere, quomam cum le errare cognoscit.

Quomodo affectus pravi sunt, nisi ratione moderantur.

CAPVT VI.

ON me lster (ait Lofitatus) hanc opinionem ab his probatam, qui eam à doctrina Stoicorum exhaufisse dicunt, eorumque sententiam fequuntur. Sed non etiam ignoro, Philofophos Academicos & Peripateticos eam rationibus dilucidare & manifestis oppugnationibus à his pondere rationes eas trinites, pondos eorum facillimè iudicabis, & maiotis font pretij aspectu ipso de veritate, quam ex de quibus Stoici tantopere gloriantur & effectores. Præcipue perurbationes, quas omnes alij passionibus vocant, alij affectus, sunt læticia, & amor, spes & timor, mouantur tamen in amorem, odium pudorem, iram, misericordiam, & quamplurima alia, ex quæ affectus tantopere nobis idoneæ sunt, ac propriæ, vt fieri non potest, quin aliquæ earum nobis iniit. Et vera philofophia non confistit, vt eas spiritus euellamus, sed vt eas temperemus, vt rationi morem gerant, & limites, atque fines non transiliant. In hac moderatione affectus vite tranquillitas confistit. Cum Alcimus in libro quem de doctrina Platonis composuit, ait virtutem affectum esse animæ perfectum & excellentem, non ad hoc tendit, vt virtutem affectionem esse asserat. quippe qui virtus est habitudo animæ, quæ sunt species in qualitate discrepantes. Verum vult dicere, virtutem esse habitudinem quæ in medio confistit, cum quæ affectus cõcitiit, perturbat, & excellentes remanet. Ideo non confistit perfectio, vt liberi sumus, & affectibus vacui, sed vt eas rectè disponamus, a premis, & rationi subiciamus. Gloriosus D. Augustinus, quem plures possunt admirari, pauci verò imitari sciunt, in eodem libro de Ciuit. Dei. In nostra disciplina (inquii) non percontantur an Christiani animus ita effluat, sed ratiõne ausam cur perturbetur: nec si tristis est, causam vnde manat hæc tristitia, nec si timet, quæ de causa timet. Italicum enim illum qui peccat, vt ad rectam viam redeat, & in afflictum debacchari, & periculum eius qui contritus pertimescere, ne pereat, nescio an sit quisquam sanæ mentis qui eum possit obiurgare. Hi sunt verborum sensus D. Augustini, qui clarum testimonium est aduersus Stoicos. Affectus etiam si ex se ipsis laudibus digni non sunt, nec reprobatione, possunt tamen peritimescere, aut nocere, iuxta eorum vsum. Illud est quod ait D. Thome. in 1. 2. ex passionibus animæ alie bone sunt alia prauæ secundum earum speciem, quia genetaliter à natura pendunt. Ait Ptophetæ, *Trascimini, & nolite peccare.* Et D. Ambrosius hunc locum declarat, ait. Quid sibi vult cum in nos ipsos debacchamur, cum peccabimus & non amplius peccamus, & in nos ipsos itascimus cum in errorem incidimus, nec amplius fines conscientie transilire volumus? Et non solum nos ipsos obiurgare, sed etiam alia sunt, quibus alio inuolunt debemus. Clarum equidem est & apertum, quod legitimis præceptis & potestatem tenet, in viis suorum subditorum ita affici debet, eoque obiurgare cum occasio postulat, imo nonnunquam verbis seueris & acerbis, nonnunquam verò benignis & mansuetis, aut alia correptione, dummodo non rationem excedat. Quemadmodum

pillula, vt facilius ab ægrotis capiantur insaturæ debent esse, aut liquore quodam dulci inuolutæ. Patiratione asperæ & rudes reprehensiones, vt facilius viuant tolerari, aptari & dispositi suauibus & mitibus sermonibus atque vrbaniatè plenis, oportet, qui eum gustu amoris, non autem ira & contemptus foaniter effluant. Vrbaniatè vinclum est voluntatis adstringens. Ideo homines sanis iudicij, & qui subditos amore prosequuntur, si passio ex corde in eos irumpat, iram reprehensionibus possunt perfingere, dummodo omnes ad pium zelum & optimum documentum tendant: & eorum qui inordinum aliquod odium cordis abduci penetrabimus, si munera obeir, illud quamprimum seueris minis & asperis reprehensionibus detegant. Et quemadmodum in Officiis ferrea præuæ quæ exinde apparent viæ sunt, & cum rationes mouentur statim igniculi & scintillæ apparent. Ita ij qui cietricibus habent intestina consilia, etiam si odium suum agnoscant, statim tamen atque quodam officio aut dominatione funguntur, tunc verba aspera & scandala plena effutunt, quibus nec viliatè suæ consulunt, nec Deo inferunt, imò vt percutiant & volnerent. Quod sanè tantum à iustorum conditione abhorret, quantum distat cælum à terra: quoniam virga punitiõis & correptionis, è radice Ielle oriri debet, ex amore, inquam, patre, non autem odio & inuidia. Sapientes tunc dulcedine & vrbaniatè euellere optant, res quæ minoris constant, & multum valent: quoniam cum opus est non desistunt, quam reprehendant & castigent: sciunt enim talem esse Dei voluntatem. Cum tunc temporis hoc irenere permeant amor & nobilis ciuitatis Castille hospitater D. Dominici monasterium inuisti, vt potè domum immensa deuotionis, ab ipsomet confiroctam. Comque ibi multa admiratione digna, inierat cetera hoc ad me perlatum est. Patres Religiosi testari sunt in eis esse quendam Priorem, qui cum benignior, quam par erat apparet, Religiosis peruersas atque inobedientes non emendabat, tali rigore & poenâ, vt eorum culpæ expectent. Eapropter libertas adeo efficinata erat, vt omnes à recto virtutis limite deficerent. Cum igitur aliquando in Capitulum conuenerent, eorum nimis erroribus & vitiis coactis, tantam inobedientiam in quibosdam illorum deprehendit, vt nulla reuerentia Pastorem venerarentur, idè dolens oculos in Crucifixum conuersus, hæc verba prorumpens. Domine quid faciam? Et Crucifixus illi respondit, *Rege in te vasa ferrea.* Ac si diceret, Seuerè illos castiga, & poenâ delictis eorum conformes inflige. Vidi oculis meis hunc Crucifixum, quem Religiosi hoc in Monasterio magna veneratione prosequuntur: hanc quæ ostenderunt, & hanc historiam pro vera & certissima mihi narrarunt. Hinc videre est quantum Prælatum deceat subditos delinquentes nonnunquam increpare, nec vilo viro illi vetti potest: quod sensus est huius loci Psalmistæ, quem oportet ad dacebimus. Trascimini, & nolite peccare. Quoniam certissimum est iram esse vnam perturbationum, aut passionum de quibus loquimur: etiam illos ad omniõ, nisi eam cohibeamus, sed eam in furorem percurrere sinamus, est tantè perniciosa ceteris omnibus. Verum & innumerò his in opacis nostrorum passionum sylnis, fera animantia nuntiunt: quæ in domo olivæ, & domeslicæ reddantur multis præliis nos singulis diebus expugnant, multaque detrimenta insigunt. Sed omnibus crudelior atque pernancior ita est, quæ si à rationis vinculis dissoluatur, & fustæ rabie ac frenis protusa, vias, honores, diuitias, provincias, & regna labeficit. Quemadmodum ignis qui nauem inuadit deuio contagiatam & con-

Psalm. 4.

que expectandæ sunt, ut musica & concentus redissimie consentiant. Dicebat Democritus (ut refert Stobæus) Imperantiam hæmorrhoidi similem esse. Quem admodum infirmum funes non tantum retrahi & tendi debent, ut frangantur: nec pariter distendi & laxari, ut nihil perferant, sed quædam equalitas, par & coequalis sit, unde dulcis & pericula sequatur harmonia: per rationem in vita duo extrema vitiosa esse nequaquam oportet, sed conueniens proportio, & decentia, ex qua dulcis concentus sequitur, quæ vera est animæ temperies, & prudentia docta, unde vera quies vitæ promanet, quæ (ut videtur) non consistit, ut moribus liber sit & expeditus, imò potius ut eos uohibear & leuiat, obnoxiosque rationi efficiat. Pierius Valerius narrat in suis Literis Hieroglyphicis, Caimæ Cæsarem iussisse ut numi cuderentur ubi serpensculperetur, qui in Elephante insurgeret, & alium, ubi Elephas euodem serpente pedibus conculearet. Et licet Pierius illud bello civili velit tribuere ad quod Cæsar coactus & lacessitus fuit, & ad victoriam, quam hinc inde retulit: mihi tamen videtur per Elephantem Cæsarem intelligi oportere, qui genus non incurabat, nullique cedebat, & per serpente, qui in illum irromperet, intelligo motum iræ, aliarumque passionum & affectuum, & ut ostenderet eas edomuisse, iussit serpente pedibus eiusdem Elephantis insculpi, qui pedibus eum prosterneret. Hubertus Heribipollitanus de his nummis in suo Iulio Cæsare mentionem facit, quos loci eum perapposuit depingi: quauis eodem libro sustinet Cæsarem lingua Africanæ Elephantem denotare. Idem Elephas serpente conculeans, idem est Cæsarem iram dominantem & compescientem. Cum dixerunt Antiqui Herculem Taurum superasse, quidnam voluit denotare, nisi hominem bellicosum magnique iudicij iram, insolentiam, aliisque perturbans à Tauro significatas, compescere? Aut Otigenes. Cum Deus in veteri lege præcipit, ut Tauri macarentur, volebat denotare nostræ superbie cogitationis mortificationem. Cui fingebat Antiqui Achilem non posse nisi pedibus percuti, quoniam eos non aqua Sygarum viderant asperserat. Itaque in planta pedis vulneratus, fuit intemperis, quidam denotare volunt, nisi hunc strenuum ducem fuisse bellicosum, magnanimum atque rebus bellicis inuictum, sed tanta cupiditate, aliisque perniciosus & nefarius affectibus per pedes signatus delituit. Ita interpretatur Celsus Augustinus in suis Hieroglyphicis. Ea fuit Authorum intentio, ut hoc ipso planum facerent, quantumvis strenuus, naus & magnanimus homo sit, non in tranquillitate vitam degeret, nisi prauos affectus coerceret, & rationis imperio ac dominationi eos subijceret, quos affectus per pedes intelligebat. Quod de Iafone ferebatur ab hac re non multum discrepat. Cum ad vellus autem conquirendum properaret, calcens è pedibus in mare cecidit. Et enim qui virtutis vestigia insistant, nominisque immortalitatem aspicuntur, ut deprauatos affectus disalcant, operæ pretium est, & cum temperatis conuiescant. Ab hac significatione non distat Virgilius, cum diceret Reginem Dido mortem sibi consciscientem obperidiam, quæ à matris in eam insidiâ videbatur, pedem disalcasse: quippeque vitæ infans & ignominiosè illecebræ à se auertruncavit, pro mortis desiderio quam honestam ducibat. Quauis re vera hoc mortis genus grauissimum timen esset, tamen rabie & furore percuta, non tamen talem potuit degustare. Non ignoro multos hanc historiam alio sensu interpretari, sed de Virgiliana fitione tantum loquor, qui ait eam pede nudo, alio verò calcato remansisse, ut

commonefaceret, affectus esse prauos, aut malos, & officium temperantiae esse, eas moderari, & supprimere. Ergo Philosophia, & tranquillitas animi consistunt, ut acerbos affectuum aculeos non perferamus, sed ut legi diuinæ eos subijciamus, obnoxiosque reddamus. Hæc enim est fax cui in huius vitæ pelago insilendum nobis est, ut salus portum appellamus.

Offendit Lustitiam, quam veri sapientes sint, & argumentum Philosophi responderet.

CAPVT VIII.

IMPERANTIA cum virtute coniuncta, virtus adeo sublimis & aetna est, ut illa remota tranquillitate potiri nequeamus. Qui eam non possidet, effrenate & deprauatè vitæ citroque cursat, eo maiori discrimine, periclitans impetu valido & veloci cursu, percurrit. Hoc sanè periculum est, Platonem suam ingenij aciem adeo in sublime extulisse, ut diceret homines qui hanc temperantiam & quicquidvis virtutem possiderent Deum pro lege habere, eosque effluantes: qui autem ea lege carent deprauato appetitu ferri, eosque esse ignaros. Cum à Philosopho Aristippo, quispiam percontaretur, quamnam differenciam inter sapientes & ignaros constitueret, siquidem sæpe numero virisque leges, & statuta ciuitatum moderati coningeret: ait Plutarchus cum respondisset, etiam si omne leges infringere utat, aut quancunque occasione terminaretur, Sapientes in æqualitate & temperantia viverent: non etiam tot viris scaterent, impj enim à deprauatis & nefarijs, desiderijs ob Legum timorem, cessant, & finitis legibus bona etiam eorum opera finiuntur. Nam ut potè legerationi insulsi sunt, & qui verè sapientes sunt, omnia bona opera, tanquam ad metam & scopum dirigunt, ut Deo deuote insequitur, quantum leges eas necesse est, non idcirco sapientium virtutes conspiciuntur, non enim eas exercent, & operantur, ob timorem & formidinem pœæ & punitionis, ut flagitiosus & impj, sed propter rationem & iustitiam in se Deum ascriptam, tanquam boni. Eius rei ratio est, passionis & affectus habere moderatos, acumenque ingenij clarum, pellucidum, ut quietem & tranquillitatem vitæ aspicantur: quæ non consistit, ut moribus expeditum, sed ut ad Dei obedientiam disponamus. Et quæ tum ad illud, quod de Socrate in medium affert, cum neque leui perturbacione, aut motu quodam commotum, hoc ad eam veritatem abhorret, ut paratus sim, eum agitatam fuisse perturbacionibus, explanare. Zopyrus magnus Physiconomus, qui mores & inclinationes hominum actionibus corporis iudicabat, conspiciens Socratem antequam notitiam eum eo inisset, multis viris inquam dixit, quæ ex tempore dinumerauit. Cumque omnes Socratis discipuli illic adstantes, in risum moti, quæ cum ob vitæ, tum etiam innumerabilis que in illos contulerat, magno honore vegetarentur, Zopyrum illoscere: Socratem enim vetam virtutum imaginem celsabant. Verum ille respondit. Nequaquam Zopyrus in eo quod ait, hallucinatur, talem enim esse oportuisset, si philosophia hosce meos deprauatos appetitus auertruncasset. Rebus omnibus, quas à virtute alienatas dicit, procluis sum, meique appetitus ad eas vergit & stimulat. Sed ut omnes morus compesci & ad veræ rationis normam daptem, elaboro. Itaque hoc compertum est eo pacto omnes motus & affectus, non esse penitus in Socrate sopitos.

fopitos. Etiamſi cōſcipis ſum, cum oon omīlibus hanc moderationem obſeruare. Huius hitorie auctores ſunt Plutarchus, in Apōphteg. Ioann. Caſſian. lib. Collat. Raphael Volaterranus in Antropolog. & quamplurimi alij. Et quod ait Plinius, nunquam Socratem, quodam vultus indicio aut ſigno obſtupefactum fuiſſe, non multam veritati cōſentaneum eſt, vt multis in locis Xenophōtis apparet, in libro quem de dictis & factis Socratis cōpoſuit, & Platonis Dialogis Diuus Hieronymus hæc verba profert, quæ recitat. D. Anthon. in prim. vti ſancti hitorialis. Fieri non poteſt, vt ſemper eodem vultu ſumus: inde falſo Philoſophi de Socrate gloriuntur. Quod de Socrate dico, de omnibus alijs etiam dici poteſt, quos e- uomeratſi, qui non vultus in rebus, iſa paſſiones ſimulabant, ac ſi eos nunquam inuaſiſſent. Vnde ſi vt quidam diſertini, eos paſſionibus eſſe immunes, nō quod eſſe, cum non haberent, ſed quoniam neque gaudium neque triſtitiā eas ſpellebant, neque quoquomodo abdi aut diſſimulari valebat. Qui poterat fieri, vt hi, quos nunc attuliſti, corde nullo dolore, aut perturbatio- nis cōſtituerentur, ob ſilorum mortem quos tam magno & perfectio amicitiæ vinculo proſequēban- tur. Quamquam hoc ita eſt à natura inſitum, vt ab ipſa natura originem ducat, quiſnam his omnibus facul- tatibus & poſentibus vacuus, quin eorum viribus & virtute mouetur? Plutarchus aut Epistolam quam ad amicum Apollonium, ob filij ſui obitum ſcribit, cum aduerſus eos qui alie nam inhumanorum conditio- nem collaudant, nonnullis verbis ſuccenſuit. Sapienter (inquit) cum ærumnis atque calamitatibus im- merguntur, dolores cohibere, ſed nunquam habenas à rationis manibus dimittunt. Quare omnino dolore priuari, hoc minus efferum eſt, atque inuaditram. Ni- mio etiam dolore conuulſi hoc debile eſt atque mul- liebre. Is verò ſapiens ſæ prudens eſt, qui medium om- nium in rebus ſeruat, & in progreſſu atque vite ſue cuticulo, omnia accidentia & contingetia, animo mæli, pacato & tranquillo, nunc ſecundo, nunc ad- uerſo, poſitè perſequetur. Hicell enim verborum Plutar- chi, hoc in tractatu, quo loci acumen & vim ingeuij, eloquentiæ torrentem, & Philoſophiæ magnitudi- nem explanaui. Porro hunc Mutium Seneolam Ro- manum, Jo quo tui ſermonis ſilum concluſiſti, & ful- criſti, quoniam fretus animo, tam anceps, tamque per- ſectū difficile facinus eſt aggreſſus, & in tam immi- nens atque euidentiffimam periculum voluit intru- di. Etiamſi Regem Porſennam via priuaſſet, nihil mi- oras quam leiſpe occidere ſperabat, niſi audacia, con- tēptus & furee cōmouiſſet, & patriæ deſenſionis aculeus exaſperaliſſet, & denique niſi fama immor- talis nominis aſperitas calcaribus perurſiſſet: que tunc illuſtris daciur, cum propter eam difficillimū peri- culis, maioribus virtutis & honoris igniculis ſubigi- mur. Atunt Ariſtoteli, bilem molare eſſe liſe lapidem vim exaccutent. Et D. Bernardus in quadam Episto- la. It oon admodum propoſiti renax eſt, in cuius ani- mo reuam omoiſam diſpoſitū non adoleſcit. Com- pertum eſt Mutium Seneolam eſſe itarum & moleſtia morum aduerſus ea que ratione carebant, quibus ſuo videri, boſtis ſua Porſenna veteret, cū audaci ani- mo, & occumbendi deſiderio iu aciem irrumperet. In hac bile, eius fortitudo exaccubatur, nec vilomodo apparen- tia & euidentia diſcrimina enim in aſura perreſcebat. Nam apud leiſipum perpendebat nihil animo indignius eſſe, quā ex audacia quidpiam emol- umēti percipere, petiaſquam ob ſumorum malorum timore, quæ mente conceperat, nolla interpoſita mora exqui. Vnde per apōphte demonſtrabat, ſe non minori animo, ad moiem oppetendam morum

eſſe, quā ante cū in alium erat inſiſtendus. Sed cū ſuos conceptus interruptos atque in nihi- lum redactos cerneret, omneſque ſuorum deſiderio- rum radices runcatas, tali paſſione occupatus ac ex- cerbarus fuit vt dextram in medios ignes iniicere mi- oimè vereretur, vt poma quam alius pro rege Por- ſenna trucidando commeruerat, mulieretur. Quod ſane non poſtrauit, quin magno furore & ſui ipſius contemptu premeretur, & acerbiſſimum aduerſiſſi- mi caſus dolore perſentiret. Cumque iam vehē- mentibus paſſionibus & moribus ad eodē præcipitibus & repentinis, vt ne ratione quidem cederent, aſſi- ctaretur, in leiſipum indignabundus & ſtomachabun- dus honeſta quadam audacia multorum iudicio etiāſi aliorum iudicio magis temeraria quā ſolerti, irru- pit. Itaque ſi ea que de Stoicis præſtatis, & attenta mentis acie velut & nucleare, eos ſuſtibus, ventis, moribus, paſſionibus, humanique affectibus agitatos eſſe compertis. Cumque pro viribus iſis reſiſtere, frænque cohibere quāuis eſſe Geniales, molien- tur, quāro magis ad eos imitandos ratione ducmur, qui Chriſtiani ſumus? Vt igitur hoc pro viribus emi- tamur, torpentes omnes cogitationes à nobis ſunt eo- ellendæ, neque rebus ſuperuacaneis temporis vera- mus: quandoquidem theſaurus eſt quo multarum di- uiſiarum æceruos mercari poſſumus: imo potius hone- ſtis ac pijs exercitationibus eſt deuouendū. Vt e- nim bona occupatio perturbationes cohibet & mo- deratur, animamque ad præclara obeunda facinora exagitat, ira otium permittit, vt appetitibus, euigila- tis deprauatis deſiderijs deſitileſcamus.

De Stoicorum cum Peripateticis coherentia, & ip- ſa que vita tranqullitas conſiſtat.

CAPVT IX.

Quidem video (ait Philoſophus) Deſi amo- rem ſilo ſerico, quod omnes noſtras cogi- tationes interſectat, eſſe annectendum: quā- obrem vt virgē tranqullitatem astringamus & aſſequamur, otium fugere, tentationibus reſiſtere, affectuſque noſtros moderari necceſſe eſt. Sed planum fieri aucto que nam fuiſſe cauſa tantæ contrarietatis quæ inter has Philoſophorum ſectas. Stoicos & Peri- pateticos exiit. Propterea quod alij aſſerunt, in ſa- piētiſſimis nullas ineſſe perturbationes, alios verò ineſ- ſe opinantur. Hæc dæ opīniones (inquit Luſitanus) quāuis prima fronte diſſentaneæ videantur, ſi tamē accuratè ac perattentè timentur, vni eidemque aſſen- tiunt. Narrat Aulus Gellius, & reſert Diuus Auguſti- nus. Cū idem Aulus Gellius mare Ionicumymbis quadam veſtīs ſulcarer, quo cum Philoſophus Stoicus aſſidebat, tanta tamque terribili exorta eſt tem- peſtas, tam perhorrendus turbini fragor, tamque horribilis obtenebratus terribilium motuum vnda- rum aſpectus, quæ nonnunquam cælos ipſos ſectire, nonnunquam verò in profundiffimas voragineſ de- mitti viderentur, vt nauicularores ingēti terrore pec- culli reſiſcere, tantam procelloſi maris crudelia- tem, ventorumque tanto impetu exhibilatum & ad iouiētem colluſum innoctes, vt tela ad omnes naufragio & ruina dependens contorſiſſe, nullus non arbitrarer. Quocunque oculi verterentur, nil præter ſpectra & horrendi mortuorum manes con- ſpiciebantur, pallido colore obuelati, qui eſt inſigne quo terror ſuos ſubditos ſolet iodmere. Vndique lu- ches, vndique æmor, vndique pullati obiectus, om- nes enim iamam erar vodarum rabie abſorpti,

Geſt lib. 9. i. uolſ. Atque. D. Augl lib. primo quæ ſup. Geniſim. & 9. de Cito Diſt.

Æmoris faucibus deuoratur. Hic acerbissimus casus omnes graui & permoles formidine cruciabat, cum videretur tunc terra perpellis laboribus, mari ta odem vira spoliari, vbi hac inquieti & humida sepultura illis fuerat destinata. Inter alios Nauta quidam erat, vir inglorius & abiectus, in quo nec tantulo passionis indicio nosceretur, nullo timore percussus, qui quidem magis videbatur temerarius quam magno & inuisito animo dotatus: & procellis lenis (adeo arrogans & superbus capite caelos ipsos ferire videbatur) Philosophum aggressus, cum suumque philosophiam illudens, in hæc verba prorupit. Quidnam sibi vult cum sis Stotus, cum periculum senties perimueris, & stupefactus pallueris, ego verò nullo colore retritus nullaque apprehensione commotus, insillem paucerece demonstrari. Hic petulantique temerarius multis conuulsiuosis verbis in Philosophum debacchatus est, seipsumque iactauit, nullam hinc inde vilitatem, sed vanam gloriam, atque arrogantiam exhaurens. Quomodo in vltimi in sublime, celum versus conscendunt, nullumque fructum partrunt, ita hominum insolentium verba laudibus quidem extollunt, sed nequaquam moribus proficiunt. Huic rei respondit quo Aristippus in alius respōsum reddo, præter id quo Aristippus in vltimi in sublime, in pari discrimine & tempestate vult est, nempe cum ab eo quidam percontaretur, cur timore cōcueretur, quoniam nulla formidine fuerat commotus, respondit. Quia Respub. in te nullam iacturam faceret, cum nihil ex te lucri percipiat: si autem me non perderet, magnum quidem lucrum consequeretur. At præterea, hunc philosophum quendam libū Phil. Epicteti, quæ præ manibus habebat, aperuisse, vbi Zenonis & Chrysippi Stoicorum principum sententiis scriberentur, seribebat primos motus in potestate hominum sitos esse, neque discipulis ac Philosophis vetare, vt timerent, cum timoris occasio sese offerretur. Verum longius progre di cum timore, eiusque occasione à virtute deflectere: illud est quod illis prohibebant. Asserebant quidem sapientes affectibus & passionibus moueri, sed eas freno coercerent, nec eorum passibus incederet sed temperaret atque moderaretur, ad rationis normam adhiberent, & denique Dei voluntari obnoxias efficerent: hancque differentiam inter sapientes & ignotos esse, quippe sapientes timores aliisque passionibus lenirent, firmique ac immobiles in tranquillitate & honestate vitæ permanerent: ignati verò suis perturbacionibus ita tum acquiescerent, nec illis vlla vnquam via obliuerent. Idem conscientiam exstinguerent, voluntatem deprauerent, intellectum, atque iudicium obsecarēt, deprauatus appetitibus subiugarentur, omnibus prauis desiderijs lætea fronte perciperent, bonas omnes operationes obsecrarent, & denique rebus omnibus à virtute abhorrentibus perfungerentur. Hæc est veritas Stoicorum sententia, quæ tandem magno pretio habita cum Aristotelicorum consensit: ij enim dicebant sapientes perturbacionibus esse terros, sed quod ratione regerentur, alij autem sentirent, eorum perturbaciones non virtutis labefactare: quod rectè consideratum, ad eundem sensum referri. Hæc tandem est conclusio, fieri nequaquam posse, quin motos & humani affectus nobis insint: sed eas domare, & iugo rationis flectere oportet: ad hæc officium atque munus animæ est, & in primordijs ipsi optimæ imponantur leges, quibus, bonæ cuiusdam modo & conditioni conformentur, totisque viribus diuinæ voluntati morē gerant: ita vt non digni culpa reperiantur, iud potius preijci & remissionis. At D. Pantus in Epist. ad Romanos. Non ergo regnet peccatum in

vestra mortali corpore, vt obedatis concupiscentijs eius. Sumit hoc in loco Apostolus peccatū propriè tentationem & motum quæ ad peccatū nos impellit, quod Theologi vocant peccati ignitionem. Hoc est magni momenti & ponderis vt Apostolus nō dicat hunc motum in nobis esse. Nam quia corpus nostrū morti obnoxium est, non ab his igniculis aut peccati seminibus capedi potest: Sunt nobis tentaciones & motus, ab originali peccato manantes, quæ ad peccandum nos prouocant. Et idē D. Paulus ait nos non habere, non enim in nostra situm est potestate eas habere: sed ait, ne in nobis regnent ne illius concupiscentijs obediamus, ne ipsi voluntatem reddamus, sed resistamus, ipsique tali modo vitamur, vt aliquod lucrū commodūve hinc expicemus. Ita interpretatur D. Augustinus in libro de Cuius, Dei & in tractato super D. Ioannem, & D. Tho. super D. Paulum, & idem Dionysius Carthusianus. Hic consensus peccati est quod in nobis habere non debemus, is est quem debemus extinguere, vt nobiscum non viuat. Non sufficit, vt cum inodetremus, derideamus, sumamus & nō sequeamur, imò necesse est vt illius nequaquam possideamus. Vult hoc significare Sacra Scriptura, cum ait primo libe Regum. Cum Deus iussit Saul vt Regem Agam Amalebitam interficeret. Illud tenuit Saul, tantūm cōsuetus cum capere: quamobrem grauius in illum Deus succensuit. Non sufficit cum carceri mancipare, vt ipsi faciant qui consensum peccati mortali percipiunt, enim enim iocundare debebat, vt iij peccato consensum non præbeant, sed viā illi remittunt, vt vitam habeant. Quidam prodest, vt peccati consensus effectus non oriat, vt peccatum esse desinat, si idem consensus vias maneat in corde occultus: Cum D. Iacobus ait. Peccatū cum consensum

fuit, generaliter motum: per peccatum consensum in

intelligens id omne cui voluntas libere consentit, quāvis inter opera exteriora non anoueretur. Quamprimam voluntas consensus in peccato mortali delibetati, calculo rationem obignauit, statim vita animæ gratia priuatur, & non corō, vt peccatum foras opetibus prodeat, ac si non prodiret. Prodigiosum est vt consensus sit viuens in anima mortuus, peccati consensus interimere necesse est vt anima viuens: passionibus morus & affectus, eo p̄cto regere, fixare, & moderari, vt cum illis percamus, imò potius vt ludemur. Idē necesse est præcepta Dei penitus adimplere, ac Evangelij amplecti consilia, perfectiōque obedientiam sanctæ matris Ecclesiæ Romanæ præstare, & viua fide, spe comitata, & in charitate fundata, sequi Iesum Christum, & summo opere diligere, ipsique nos ipsos deuouere: vt gloriosus diuini amoris ignis inflammari, Deūque pro nostrorum desideriorum sine habentes, pro nostrorum cogitationum meta, & pro nostræ viæ scopo, celsa eius mysteria contemplantur: & intellectu diuinis animæ adhaerenti, quod sublimius penetrare poterimus concedamus, vt rerum diuinarum contemplationem attingamus, elaborantes, vt nostrorum numerum centrum petamus quod Deus est, vbi animæ tantumque propria mansionē, ac domicilio conqueſcit. Sed quoniam cœlestia mysteria, celsissimæ pelago, exstantibus desiderijs immixtis suspitijs ex visceribus cordis penetrabilibus tractis, ab eo expolientes, vt suum S. Spiritum & amorē, inmen granæ, ac splendoris, quam iustus in charitate accensum confert, impetant: vt per opportune

opportuè sua sublimia mystetia sole ipso dulciora contemplati valemus: & ita amore tam benigni Dei foctuari, cum illo annexi & conuicti fallas diuinitas fallacique gaudia, quibus cæci mortales tan-
topere fustia delicta collocant, flocci faciamus: ipsamque Deum, suos thesauros, æternæque solana, que omnibus thesauris temporalibusque commodis antecellunt, conuiscimus. Hæc est philosophia Euangelica, hæc est dulcis vitæ tranquillitas, ad quam assero omnes anhelare oportere. Hoc pacatum solarium quicunque spiritalem omnquam Gentilem sunt assecuti. Vt enim nullus eam attingere valeat, quin potius Deo probeatur atque acceptus fiat: & sine fide (vt ait Diuus Paulus) illa placere non possunt: ergo sequitur sine fide fieri non posse vt eam obuiuemus: vt pote Gentiles fide semper obtinuerunt, ceterisum eriam est nunquam eam obtinuisse. Fieri tamen poterit, vt quorundam distent qui hanc quietem attingant, cum essent io Ciuitate Romana innumera templa fustium illorum deorum, nunquam quieti xdem voluerunt consecrare, sed extra Ciuitatem tenebant prope portam Collinam, vti re-
fert Diuus Augustinus. Hæc pota quodam Quir-
nalia vocabatur iuxta Blondum in primo libro Ro-
mæ restatatz. Tunc Lilius ait hoc templum situm esse fecos viam ab egressu Romæ Labicanam voca-
tam. De hac tranquillitate quam Seneca firmam ani-
mi maiorem appellat, Democritus librum composuit, vt tanquam ægrotus, qui de sanitate, qua pluri-
mum indiget, loquitur, digna sanè notato refert, nullum vquam infidelium eam potuisse indagare. Qui fieri potest vt veram & fecutam quietem obtineant homines qui à suo domicilio amandantur, & extra proprium centum: siquidem verum Deum relinquentes, essent idololatæ, absque fidei lumine igitur tantæ tenebris conspelti, plurimisque vanitatibus deuicti. Terminatur eorum vita velut vmbra, transierunt eorum dies, ac si nunquam existissent, corpora humi mandata fuere, animæ in infernum intrasse, eorum nomina, rumor, & fama, etæne obliuio-
nis romolo oboluta. Iusta qui veris fidei vestigiis insistent, quæ per charitatem operatur, qui suscipiunt flammis dulcissimi amoris diuinæ bonitatis exardescunt, & vi-
ribus & virtute præualescent in altoeem intellectus parrem deuolant, nocte obscura terreoriam profunditatem ad diuinam bonitatem contemplantam ex-
pectant, io Deum animam extollunt, & inutiliter tritos labores ducunt qui non eia obsequio impenduntur. Denique qui seiplos Deo in holocaustum, perpe-
tuum sacrificium litant, non aquis roris modis, sed al-
tius fontis vitæ gratiaque essentia delibati: hi sunt qui tranquillitatem anime possident, de qua loqui-
tur, & in gratia perficientis gloriam adipiscuntur. Et de contrâ qui à veritate abortient in cogitationum Dei volu-
ntati aduersatam voraginem & gargitem immergi, ad inferos præcipiti cursu in æternum protuunt. Hic est prauus copos, hæc infelix vitæ perodus, hæc mis-
feta finis, parna sine fine. Ideo eorū mala suspicent, nostris finem imponamus. Summa enim homini pru-
dencia est, aliquid vilitatis ex actionibus & depra-
uacionibus aliorum, quo suis propria consulat & præ-
ualeat, explicari.

CAPVT X.

AM (inquirit Prior Philosophus) rectè peti-
cipio quam fretus ratione Alexander,
libentis, neque omnis temerè illi, qui in
aurem insulserat fidem adhiberet, sed
vnam aurium obtorabat, vt absenti referret. Ere-
nim, quoniam cum opinionem Stoicorum quam
etualisti, auribus percipio, & rationes quam ad eam
confortandam & comprobendam, non eam falsam
arbitrari & ducere, existimaui. Verum dehiociana
subtiles tamque graues rationes percipies, quibus
eam pater, & deus, & consulis, quæ ortum aperit à
veritate abhorreat, intelligo. Optima oratio multum
luminis ad veritatem extorquendam exhaurit quæ
quidem veritas mihi videtur apprime necessaria, ei,
qui tranquillitatem vitæ possidere desiderat. Quan-
obis veritate remota, tranquille viuere non possumus,
quietudo enim est vitæ felicitas: & nisi in ea sit veri-
tas, nulla etiam felicitas inest. Illud (ait Philosophus)
non Academicis probatur: imò potius veritatem non
inueniri posse affirmant, & proculdubio sapientes ef-
fere perbeatos, quippe qui semper vitam inuestigant.
Hoc (inquirit Lulianus) à ratione plurimum discrepat.
Nam quo pacto potest fieri, vt ij qui ouoquam inueni-
ant, & semper querant, sint beatissimi (inquirit Phi-
losophus) idem beati sunt, quoniam querunt, & non
querentes, essent infelices: felicitas enim in perqui-
renda veritate consistit. Felicitas (inquirit Lulianus) si-
nis est exoptata: & vt finem non obineat, siquidem,
tuxta ipsosmet, nunquam eam inueniant, ceterisum
est nunquam eos felicitatem obtinere. Prius inquam,
querere quod reperit impossibile est, tam longe di-
stat quod sit felicitas, vt sit eadem infelicitas: imò po-
tius quia iidem Academicis sibi aduersari, & res quæ
ex seipsis falsæ redduntur, affirmant. Dic quæso, hæc
propositio quam sustinent, non esse veritatem quæ
posse inueniri, verane an falsa est? Pro vera (inquirit
Philosophus) vobis venundant. Igitur si vera est (in-
quit Lulianus) in ea uest veritas. Sequitur igitur esse
veritatem, & veritatem inueniri. Affirmant tamen
non esse, & non inueniri, & concedunt, quod affir-
mant veram esse: quæ quidem sunt repugnancia, &
euidenter falsa demonstrantur. Aut quod anunt, veri-
tas est, aut mendacium. Si veritas, ergo veritas scitur.
Si mendacium, pariter veritas scitur, quoniam ve-
ritatem dicunt, asserentes nullam esse. Commouen-
tur, cum dicunt veritatem esse, non esse veritatem: in
eo quod ferunt non esse veritatem: niti asserunt di-
cant, quod asserunt, veritatem etiam haud esse confessa-
neam. Ergo cum hæc ita sint, quomodo re mouere
potest, quod non est? Ad hoc respondit (ait Philoso-
phus) quod dicunt non esse mendacium, nec omnino
verum, sed aliquid veritati perisimile. Si veritatem
nunquam viderunt (pergit Lulianus) cur aiunt quod
dicunt ijs perisimile vident? Qui asserit eam quandam
alij similem esse: necesse est eum ambas vidisse: & cū
dicant nullum eorum vquam veritatem vidisse, non
est quod asserant suam propositionem veritati esse
consonam. Quid profero sicuti Meridiei lumen dili-
cidum est. Veritas est quid sit veritas, & ab ijs qui
libenti animo eam querunt, inuenitur: atque hanc
veritatem, esse ad tranquillitatem vitæ necessariam,
vt ait pater Prior. Quanquam mihi videtur (inquirit
Prior) per seipsum hæc refecti: multum nobis tamen
conducit certe nas diuitias aspernari, quæ cor auer-
caut, eum perturbant, ac comitringunt, ita vt à perci-

*Academicorum opinio erga veritatem reprobatam,
distinguitur in quo vera consistant diuina.*

pienda veritate illud deterrete. Et quavis iusti re dē diuitijs vantar, periculosius tamen sunt & æquissimē & cor, & quietem radicibus extirpant. Veræ diuitiæ sunt animi, quæ vnionem trahunt, & cum ijs suauissimum, atque iustissimum solatium atrahunt, & adducunt: hæ sunt quas perquirere oportet, ob anti-
m tranquillitatem. Propterea quod mihi videtur hominem posse affluenter ditari, nec se quapiam indigere. Ille (inquit Lulianus) abundat diuitijs, qui eas non expetit. Qui nummari atque opulentis fieri exuperabit, in facultate crescat, sed cupiditate deficiat. Is qui parum tenet & possidet, non egenus est, sed qui multum cupit. Is meritis pauper potest vocari, qui nullam habet rationem rebus ad naturam spectantibus, sed potius liquefit opinione. Natura enim paucis contenta est, & upulso immensa desiderat. Et eo magis homines expetunt, multo minus contenti sunt, & eo minus illis sufficientia deest, eo magis sunt egeni. Et quoniam passim videmus eo magis crescit facultas, eo superbia & vanitas crescit: vique hæc omnia conferuunt, non diuitijs sufficienti, prius homines magnis uocellatibus atque infortunijs dilabuntur, vt opinione succant: te dē sequitur, tantō magis homines possident, tantō magis indigentes esse, maioreque necessitate perperit. Præclare hoc sapiebat Diogenes, cum (vt refert Raphael Volaterranus) eius qui multis fruebantur diuitijs pauperes magnificos vocitaret. Dicebat Aulus Gellius, Faurinum Philosophum cum extitisset, qui aiebat. Qui multum possidet multo indiget. Papa Alexander quinquies dicere solebat, eo tempore quo multa possideret, par etis acque restitutus viuere, quoniam opulentus Episcopus, Pauper Cardinalis, & Papa mendicus extiterat. Iesus Christus Dominus noster a seculo assidens Ierusalem ingressus est, sicuti à propheta Zacharia prædictum fuerat: & tanta cum alacritate, verbantra-
re, & sollemnitate exceptus est, vt tamufculos & frondes per vias quas incederet, sternerent, & proprijs eas vestibus tegetet: quod non memini me legisse, in quempiam esse collatum. Reges vmbellæ velantur, tapetibus atque peristromatibus. Verum area & pavimentum nullis pallijs, vestibus, aut tapetibus ornantur. E contra Iesu Christo viæ teguntur, sed non vmbellæ teguntur. Regibus atquequm terræ, & non cæli dominis, terra quidem detegitur, cælum verò velatur: sed Iesu Christo, vt potest cæli & terræ Regi, non autem eo modo quo cæteri Reges. Dicit enim regnū suum non esse ex hoc mundo, regabant quidem terram, sed cælum detegebat. Præterea Dominus noster volens Ierusalem ingredi, ex pacto, misit duos ex suis discipulis, diceos, pullum asinæ alligatum inuenturos, & si quis eos interrogaret, quare soluerent, diceret, Dominum operam eius desiderare. Sciat utque Dominus vocatus fuit, subit dixit eius operam desiderare. Quia maiori probatione est opus hac ipsa, vt Dominos temporales, secum necessitates annexas ferre demonstremus? Vultut Deus hoc die honorificè ingrediti, saluicemque honori feculit reddere. Sed quoniam hæc vobis palato minimè sapiebant, ea quamprimū euomuit: idē tam paucō tempore illa præcens, qua dixeret se non in modum venisse ministrant, sed ministrare. Ad eū se paupertate examinauit, vt diceret, *Falsus fomes habent, volucres cæli mado, & filius hominis non habet vbi caput reclinet.* Si etas natiuitatem suspiciatis & progressum viæ, videbitis in sua perfectione inopiam viuamque contemptum mundi, & animæ tranquillitatis doctrinam. Admirandus equidem liber, quem legere conuenit, diuina est

tabula, in quam oculi nostri sunt desectendi. Verūm multū hominum harum rerum quas nunquam à memoria effluere oportet, obliuio, aciem suæ opinionum adhærescentes, corrumpunt, tantum simplex ferrum atque scoria plenum illis superest. Hæc omnia nihil aliud sunt, præterquam diuitias expetere, abyssis mundi vanitatis intrudi, laqueis illicitorum contractuum itretiri, vi ijs desefcere, cupiditatebus inescari, nec periculorum omnium, quibus est Deus, quæ vt ea contemnant, & obiciat, gemmifici. Quom-
admodum amos humum quā cōmet exaruit, frangit, ac discindit: par ratione cupidorum rerum temporalium meatus, conscientia quā traufcunt, rodit ac discerpit. Fallaces homines, non eandem diuitiarum affluetiam quam expetunt, inquietudinem & tempestatem esse requies, cōmque eam sunt afflicti, non hæc est adhuc malorum meta: sed quam minimorum calamitatum in alias acerbiores, ac longē grauiorē commutatio. Et contra diuitiarum tactura, multis fuit emolumento, ne deperirent. Quamprimū diuitias ad ept sunt, statim opum damnum fecerunt, easque amittendo, cupiditatem amiser, quæ proborum opiniorum damnum est, & vt ait Apostolus, omnium malorum radix. Hæc cupiditas nostra tempestare, & ob peccata nostra, talatē serpit, radicēque longē dilatant, vt ex corde nisi maxima cum difficultate possint exiri pari. Qui autem à se eam auellet, non dubium est quin veras diuitias obtineat. Præclare apud D. Chrysostomū diuitias eū qui eas fugiunt sectari solere: solent etiam fugere qui eas sequuntur, in hoc vmbrae similes. D. Augustinus ait, difficultatem in hoc nō consistere, vt diuitijs indigemus, sed vt eas non possideamus, cum summo desiderij ardore ijs fruendi flagemus. D. Ambrosius, Quando figuram sustititæ concidimus, cum nostras accumulare diuitias exadeficimus, nummos conglomerare, multisque hereditates possidere. Ait D. Gregorius in quadam Homilia. Fieri nequaquā potest vt largiori omnium bonorum volumus, & contangamur: nisi cupiditatem quæ omnium malorum radix est, ampuemus. Innocentius in hac verba prorsumit. O gignis inextinguibilis, & cupiditas insatiabilis, quosamprimis fois desiderijs oblectatur? Vir cum suis vortis potitur, statim aliquid maius desiderat. Nullus est qui finem desiderijs eorum quæ possidet, imponat. Et quamprimum illud obtrinet, illud longius cum dedecō progreditur. Ait Plutarchus. Cum Alexander totius huiusce vniuersitatis Monarchia potitus, ab Anagatho, plures esse mundos, audiuisset, flere cepit, cumque rogaretur, cur linceret. Num inquit, vobis videtur me maxima occasione motum lacrymis confici, quoniam plures mundi sunt, ego vix tantū vnus sim dominus? Suo videri non satis terrarum poterat accumulare: nihilque iuxta meritum succedere. Ita vicius vanitas & arrogancia, adeo sublime penetrauit, vt nihil hoc in terrarum orbe, qui suis meritis meriti posset, arbitrareretur. Hasta plures humi prostrant, seipsum autem ratione non potui vincere. Moderati mundum cum pluribus mundis optabat, seipsum vetō loco regere nō poterat. Viuam hoc etiam non vltra, præter in Alexandrum serpere. Sed adeo peruicax est error, vt in dē mundus malè gubernetur, eius enim gubernatio retrorsum procedit. Alios aggrediamur, & in seipso desinamus ad instar longi obtritus superciliorum, quæ nō proluet vt prius aliquid serentemur, quod cometa fieri oportet. Qui enim seipsum moderari nequit, quomodo alijs poterit imperare, ac dominari?

t. Traj.

DCI
Hm. 40
M. 10D. Aug.
in epist.
D. Ambr.
in Epist.
in Gen.
in Psal.
in Mat.
in Luc.Luc. 19.
Iqum. 11.Mark. 10.
Matth. 23.
Luc. 9.

Dr

De quantitate damna, & cupiditate, ac avaritia.

CAPVT XI.

Ana illa opinio quam Alexander de seipso habuit, eo pacto cum adftrinxit & deterruit, vt Deus appellari voluerit, proque immortaliter haberi, ratus nec cum nec ptoſperitatem ſuam vnquam deficere. Que maior fallacia poteſt eſſe, vt homines qui diuitias, facultates mundanarumque fortunam ſemper ſubſiſtere opinantur, neque illos, neque hæc omnia vnquam comminui? Mundi Proſperitas, eſt veluti S. Spiritus Paſcha, cuius mors eſt in vicis Luſtaniz vti, aut veluti fabæ Rex, cuius conſuetudo eſt in Gallia, quæ tantummodò diem vnum aut duos perdurat. Agricolaſit Imperator, & decoram eo populi incuratur, & ſalutandovocitant ſacram maieltatem, vtiſque veluti diſciplinam generibus amiciturſinitio autem die ſeſto, beco veſtimenta quæ mutuatus fuerat, reſtituit, & velut antea remanet agricola, ita vilis & abiectus, ſicuti ſolitus fuerat. Ita magnates mundi, quando communem lucem potiuntur, bona eorum, fauores, diuitiz perſtant, magna obſequia ſibi redditur, de quæ vſura vitæ quando fruuntur, geſtiant vterum peratol imperio, proſperitate conſommata, vita exſtincta, ſinitio induuntur, & ſæpiſſimè deſerunt: eorumque animæ ad ſempiternos cruciatus deſcendunt: locum flagitiz perniciacium, vitiz inquinatorem, mundo omniūque qui peccato mortali ſciti, vitam ſinit, inefſecutorum. Eo pacto proſperitas eorum deſicit qui Dei memoria reſecati, in eo conſidunt: qui technis, & verſutis ſeculi deſiteſcentes, perreunt, tuncque inſidias detegunt, cum terga dandi nullus relinquunt locus. Hi ſunt qui à Deo ob diuitias, & ob vanitatem alienantur, cogitationibus inaneſ, coſiliis perturbati, iudiciali ſali & decepti, in rebus obſecati, verbis ieiuni, operibus excordes, denique eius quod ſunt, quòdque eſſe debent obliuiſi. Hæc diuitiarum cupiditas nonnunquam cum vanitate incedit, aliàs avaritia comitatür, aliàs verò ad inuicem ſocietatem ineunt, & eo pacto pernicioſiſſima eſt. Auarus cupidus, qui nummum lucratur, ſeipſum perdit: & antequam prædam capiat, ipſemet irretitur, antequam rapiat ab ipſo rapitur. Denique iubebat Deus in lege, vt omne animal quod reptaret, humique ſerperet, eſſet abominatio coram Deo. Quoniam abominatio homini poteſt contingere, quam à Deo ſuo diſtrahi, à quo creatus & redemptus fuit, & diuitiis inhære, neque caeleſtium rerum reminiſci, & reptare ſtomacho & ventre bumi volutatio, terram deſiderans, terram diligens, terræ cupiſ, nihil aliud præterquam terrena bona cogitans, aut loquens. Hoc eſt animal à Deo vetitum, quem tangere nullo modo fas eſt. Euſebius Cæſarienſis ait, per animalia quæ Deos in lege vtebatur, homines mundi, quales ſunt capidi, intelliguntur. Qui ita cogitabundus bumi affixus eſt, velocifſimo curſu in infernum properat. D. Bernardus ait, Auaritiam quadrigis ſive curru quatuor rotatum vehi, quæ ſunt animi imbecillitas, cum proximo inhumanitas, Dei contemptus, & obliuio mortis: hique duo boues, ſunt patris & capina, auriga verò eſſeſſenatum ac quicquid deſiderium. O quantum tales curſus, ad terram infer-

Tamen quartus.

ni deſcendunt? O avaritia, quantum ad æternas ſlammæ agis præcipites. O impie avaræ, cur tui damni & præcipiti itet non ſmeris? Tu es iniuſtus, cum ſis avarus. quomodo avarus poteſt eſſe iuſtus, qui ab avaritia non vult diſiungi? S. Leo Papa in quodam Sermone quem compoſuit, ait, nullum iſtius ſignum aut veſtigium in corde relinqui, vbi avaritia peſtem graduque collocauit. Dæmon patet eſt avaritia, & cupiditatis, quod verbis Salomonis in Proverbiis quadat, dicentis. Sanguifuge duæ ſunt filiz, dicentes, Affert, Affert. Cupiditatem & avaritiam ſanguifugas appellat, quoniam pauperum ſanguinem ſugit, & extrahunt. Et ſicut avari atque cupidicium his duabus ſororibus coniunguntur, certum eſt eos generos eſſe diaboli, cum ſint eius filiz. Suſpicite quæſo quoniam peccatoribus ſit affinitas, & cum quibus copulentur, hinc quoniam ſunt, planum erit colligere. Itaque cum homines iam ad diuitias propenſi ſint, quærant igitur ſi quas poſſint: ſed ne quærant: vbi eas ſeruantur. Aliequantur quod perſeuant, quod in celis eſt, non autem in terris, vbi non ſunt. Quærant diuitias quæ in æternum ſubſiſtunt, quæ veræ ſont, non autem eas quæ cito labafcont, quæque non effectu ſunt: eas quæ animas inuadunt, non autem eas quæ corpus labefaciunt. Quærant denique veras, nō autem falſas, cum falſæ ſepenumero ſint obſtacula, nedum veras aſpicimus. Hic præclarus Ioseph, qui Ægypti prorex exiit, aded diues & potens, aded à rege dilectus, & ab omnibus reueritus, vt Saluator mundi fuerit nuncupatus, vt ait ſacra Scriptura in Geneſi, nuſquam legitur cum reddidit facultates, aut poſſeſſiones iure hereditario in Ægypto reliquiſſe, ſed mortis nec palatium, nec domum, nec multas diuitias, in quo ſaſam poſteritati commendaret, reliquit. Ex indultia illud præſtare cordi fuit, ne cina ſuccellotes manſionem ac domicilium in his terris reperiret: imò potius ianius reſeratis, quò illinc exiret, obire voluit, tertiſque promiſſionia perquire: apud ſeipſum ratus meliores diuitias quibus ſui poſſent in Ægypto potius, eſſe nihil omnino poſſidere. Ita diuinus Ioseph, verus mundi Saluator, cuius Ioseph ſuit typus, verus noſter Redemptor, qui ex huius mundi Ægypto, ad hanc promiſſionia terræ quæ in celis eſt, nos vult perducere, nos commonefaciendos ne diuitiis atque vanitatibus implicemur, ac inuolnamur, & cin hoc exilio quod nobis alimèta, honeſto quodam modo poteſt ſuppeditare, inueſtigemus, vt noſtram veram patriam petamus. Sin autem, attende, an hoc in mundo, diuitias atque redditus poſſederit, cum in præſepio natus ſit, & acerbiſſimo Crucis ſupplicio mortuus, nec tñillum loci habuit, vbi caput reclinaret. In Chronica Dom. Alphoniſi Enique glorioſæ ſamæ, primi Luſitanorum Regis, pro datum eſt, ſibi perquam familiarem nactum eſſe (cuius amicitia copulati ſanè dignus erat) vocatum Egaz monnis, ex Regni, & nobilitate, diuitiis, authoritate, virtutibusque primotibus. Qui cō nubio ianctus liberòſque progeniſſet, duo elegantia & anguſta monaſteria ex exit, multis in exquisitiſſimis ædiſciis perornata, quæ magnis redditibus locupletatæ eſt, aliud D. Martino dicatur, aliud verò dictum Palatium de Seuiſ, quò loci conſepulcor eſt. Non legimus quod ſplendida palatia cōſtituiſſe, multas diuitias cumulaſſe, liberis relicturas, ſed de otioſiſſima Religionis monaſteria, ad cultum & bonotem Dei. Palatium pro anima voluit erigere, non autem pro corpore, ſed vt liberòſque virtutis & deuotionis exemplis, quæ ſuam memoria dignum eſt. Hæc vit præſtantiffimus, tñum ſis quæ ad vidum erant ſibi

Pro 19

Cec. 1. 23.
Mat. 5.
Luc. 9.

necessaria uti voluit, remota omni mundana infolentia, atque superbia, sed modestia, & pietate Obiectum, cuiusque exemplum imitandum liberis paratum. Duo homines terra innituntur, alius resupinus & prostratus, alius vero stans rectis pedibus. Qui prostratus est, terram pedibus, manibus & omnibus membris tangit. qui erectis pedibus stans, tantum pedibus ea in se, ut fulserit, & fulciat corpus. Pari modo hac in via boni & pravi stant. Boni, ex furtivis istis innumerabilibus cogitationibus quae ad glomerandas diuitias tendunt, fruendos dolos & id genus humi prostrati sunt, terram cum eius modi delictis, & cogitationibus ferunt: anima & corpus, & quicquid nate concipiunt, quidquid loquuntur, quidquid aspirant, id omne terra est. Verum Iusti, quorum cor rectis cupiditatibus non delinquit, qui non ipse delictis à diuina voluntate abhorrentibus non loquuntur, qui secum adulteratas, volupratas, & mundanas illecebras cathenas dissoluant, in celum slati, terram non appetant, nisi prout eis opus est ut pedibus fulciantur, quantum communi lucis visura fruuntur, quae quidem ad breues & momentaneas est, ut perniciosissimo cutis effugiat. Hoc aiebat Diuus Paulus in epist. ad Timot. *Fluenter alimenta & quibus regamur, haec contenti sumus.* Narrat diuina littera in 3. Regum libro, & in 1. Paralip. cum Deus Salomoni adiunxerat, quo veniam & gratiam expostuleret, nec diuitias, nec opes, nec possessiones, sed tantum cor docile experiri, quod eius doctrinae vas fuit, eoque quod ad vitam in hac peregrinatione degendam sufficiebat erat contentus. Illud sane non tantum petendum, sed multo etiam magis desiderandum, cum Deus paupertatem nobis iusserit, multum & sapientiae non expectet, & rerum cognitione non ignari viri, maximum diuitiis inesse periculum asseruerint. Nihilominus sitis, qua homines ut eas adipiscantur exardescunt, adeo inextinguibilis est, & exaltans, ut eas ad vitimas usque otiosas inuestigent, anfractus viasque salebrosas peragrentes, per medias maris vias dæmoniacantes, vitiumque veterum procellis exponentes, domos deserentes, patriam obliuioni tradentes, noua fructa, alioque nouos orbis adaperientes, & in inauditas regiones sese abtudentes, bella gerentes, provincias & regna domantes, & tam viribus, quae preclaris facinorosis victoriae repositis: ita ut in scriptoribus, qui quae hac nostra tempestate in Indis Orientalibus gesta sunt, scriptis vellēt redigere. Thucydides & Titus Livius, ad instar eorum, flocci, & nihili fierent. Quid tot tantisque peperit labores, nisi diuitiarum cupido, quid homines ut periculum sese obiciant horrent, ut orbem perlustrant, cum plurimi eorum sint, qui pro Dei cultu, nec tantillam mineri vellet suscipere? Sed ad hoc respondere, utque fatageret: & tamen non prospicitur: sed vani & fallaces homines, ut quidquid pro vita perquirunt, in propterea morte ipsius conuertitur. Poeta dicitur, Midaem ab Apolline quem inter fallas deum superstitio adhibebat, perisse, ut quidquid tangeret, in aurum mutaretur, votis positus, gratia quam impetrasse confidebat, in tormentum & vitionem versa est. Nā epulæ & quicquid manibus traiebat, autum fiebat, nec vili cibis poterat vesci, ita ut fame periret. Socraticus ait in sua historia, & refert Fulgentius in suis Mythologis, ab anniquis illud non celatum, ut ei fidem adhibeamus, sed ut hac fabula cupiditatis damnum pernoscamus, & diuitias potius quam paupertatem inestimare, videamus. Hæc philosophia gypho fabuloso congruuntia est, qua dicimus quodnam malum ad se esse: famem & inaniabilis diuitiarum cupiditas attrahat, quibusque cruciatibus exeat. Hoc

etiam Antiqui voluerunt denotare in Tantalii fabula, qui cum mento summam aquam & epulas attingeret, fame tamē sitique erat enectus. Omnia enim euanciscebant, omnia ab illo alienabantur, cum potu ac potu tentabat capere. Quisnam maior cruciatus, quam diuitiis suari? Ecce nā maior paupertas quam fies, cum tam eo quod non possides indiget, quam eo quod possides. Cum igitur nullam percipit volupstatem, neque quam diues esse: is enim non diues est qui multum possidet, sed qui paucis est contentus.

De laboribus Cruciatibus diuitiarum, de vanitate rerum nostra tempestat, & de Antiquorum parsimoniis.

CAPVT XII.

Am verò (inquit Prior) aliud cupidi ualiam maiorem esse requirere quā multum possidere, multoque frui, nullumque nauigandi veniorem esse cattam marinam is qui orbem perlustrant necessariam, quam ingentibus thesauris inaurari. Hoc sanè à diuitiis, bonorum & diuitiarum seclatoribus accipi, quodque palam affirmant, nescio verò qua veritate comprobetur. Equidem nulla (inquit Lusitanus) nisi labores quos diuitiarum aceruus secum attrahit vellent facere, & iudicium deprauatis appetibus extricare, & ab oculis cupiditatis velum auferre, viderent sanè, atque ingenue fatetur, quam ruit est paupertas quam crudeliter diuitiæ, & quanto magis à curia, negotiis, sollicitudinibus & tardis sermone. At permulsi omnes non eam percipere exoptant, iam enim cupiditatis, delitescunt, iacetiam qui ab ea sunt vacui, à suis tantis tentationibus maxima crudelitate agitantur. Cum dæmon tætaione diuitiarum cupiditatem suggerit, fucorum bonorum ambitione, non oculis nostris finem quo perituri sint, obiciat sed tantam primordia, mediamque progressum partem, nec agerit, terorque grauissimi detegit, sed cas multo honoris & gloriae fuculo delinit. Offertur dulcedinem pacem verò abscondit denotat potentiam, quam habet, & agendi & imperandi, molestiam verò qua nec acquirere nec possidere possunt, abdit, primorem eius qui moderatur gradū manifestat, & agerit, diuini, quam recte moderando patitur, simulat. Si diuitias ob oculos ponit, ualorem quidem facit, eorum tamen impietatem obuelat, earum ostendit potentiam, detrimentum verò & periculum insculcat, pretium & estimationem mundo explicat, non tamen quam varia incōmoda hominibus pariat, mentionem facit. Verum si nostris oculis ea velimus obuerfari, videbimus sanè quam perfidiosa sit mundi voluptas, & quam perniciofa eius prosperitas, & quātis agerit, diuini, atque in eodem modis eius gaudium afficiat. Quemadmodum umbra cuiusdam obiecti, albi, aut nigri, viridis aut rubri, semper nigra atque obscura est: ita fucata mundi prosperitas, cuiusmodi sit honorum, diuitiarum, & dignitatum, aut cuiusmodi similium, semper molesta, & tædio plena est. Nihil enim demum est, nisi umbra, quæ cito euanescit, non autem quidquam solidum & permanens. Sic ait diuina Scriptura in Sap. lib. *Omnia uelut umbra transierunt.* En quo pacto res quibus homines

1. Tim. 6.
4. Reg. 3.
2. Paralip.

et ap. 1.

quid recedē sentiant & opinantur peroptimē intuen-
tur, non autem ad id quod perperam agunt, arcedūt,
conantur vt possideant, sed amittere permolestū est,
vt efflorescat, inquit prae cordis interiorib. eiectis desi-
derio, ostendunt. Vt enim adeo grauis est dolor eius
quod amittitur, quam amor eius quod possideret. Fa-
cto (inquit Prior) plures reperiri, qui infracta fron-
te huiusce seculi acerbitates & incommoda tolerat.
Verum est (ait Locranus) quia multos esse, qui quod
de manu Dei promanat, patienter ferunt. Sed non de
his verba facio, vt enim eorum cor à terrenis opibus
est auocatum, iactant non deprauato eas acquirendi
possidendiue anhelant appetitu, nec eas depedendo
grauius excruciantur. De hominibus à subtilibus de-
sideriis cupiditatibus insolentibus & presumptionibus
subactis loquor, qui fucatis versutis atque technis
vitas recedunt obelās, à mundo filiorum desideriorū
vento iactant: hi verō effascinati homines, imminen-
tes casus non attendunt, imo potius, vanitatibus, cu-
piditatibus, ambitionibus, sumptibus, opiparis cibis,
elegantis, atque rebus omnibus superuacanea abu-
runtur. Adeo compressa est mundi nauis, ventus ve-
rō adeo vehemens, vanitasque, ourbala suor adeo ex-
tensa & dilata, vt nō presumptionis ventus mitige-
tur, nos in medias vias proieciuros est verendum.
Vellum sumptus immodicus est, edulia & conuiuia,
in admirationem sanē rapiunt, voluptates indies ex-
aggerantur. Cum homines, magni & ardui conce-
ptibus vehantur, panni quibus induebantur humi-
les, minimique valoris erant: cum verō vestimenta
vilioti constabant pretio, tam magni fiebant homi-
nes, vt nullius pretij censeretur. Nunc verō propter
nostra peccata & facinora, omnis io peius ruunt. Ta-
ta homines curio sitate infolēscunt, rebus intenti su-
peruacaneis, vt non tantum artificis videntur huma-
nis, dum modō illis ardeant, verum etiam, vt naturā
ipsam propellunt, cum commutare, atque adolterare
molentur. Voluit mala aures, & citrea quæ natura
sunt acida, dulcia reddi, dulcique sacro coodira, vt
ipsum laccatum dulcedine superent, efficiunt. Potius
naturæ repugnare desiderant, quam virtutibus &
proprietatibus, quas Deus suis creaturis elargit^r est,
vī. Christus Redemptor noster quinq; panibus
hordeaceis fere quinq; millia hominum exsaria-
uit, exceptis mulieribus & parulis. Hæc omnis mul-
titudo remanet saturata, quod sanē mirum fuit. Ar-
bitror hoc insigni fieri miraculo, vt tanta rebus ex-
pleatur, & quique panibus atque piscibus fanetur:
absque porticibus, sericis, mensis aliisque supellecti-
libus & apparatibus. Elegans umbella & inuoluta
celum erat, persultomata rutilantis solis radij erāt.
Elaboratæ mensæ, affabrique argento, nidoque o-
bora insculptæ erant vernanda agrorum gramina.
Tapetes exquisitissimi, mappæ undulatae, & darsilumæ,
erant arbores & flores, quas Tellus emittit. Omnia
erant humilia, sine pompa, nec minimo superfluita-
tis, atq; sumptuum indicio. Ad quid optimi cibi, qui
illuc impercraot? Ad quid rerum coriolitas, quam im-
pendebant? Ad quid delicata condimenta, splendidi,
atque innu meritis sumptibus condita? Ad quid scur-
la, belaria, & hypotimmata? Omnia edulia eleganter
erant appata, omnia festiua, omnia læta, & dapa-
li conuiuio condita. Quis est, qui egellaret Iesu Chri-
sti Redemptoris nostri non contempleretur? Cūque
his rebus consentiat, euidentissimè etiam est, &
sole clarius, mundum toto celo aberrare, cū ab il-
lo distrahatur & segregetur. Quis nam tempus qua
conditio tunc viuēbatur, vidisse dicet, dicēte se
non vidisse modum quo hæc tempestate viuatur?
Hoc in loco apprimē quadrat & aptantur verba il-

Terminus quartus.

la Iob. *Quis mala tribuat, vt finis menses prestet,
ferendum dies, quibus Deus custodiebat me?* Ac si dice-
ret, mirifice oblector, cū præteriti temporis me-
moriā repeto. Quis mihi hanc impartire gratiam,
vt rursus dies pristinos experiar, quibus Deus me
custodiebat? Dico etiam quis me hoc tempore frui
permittet, cum homines panibus hordeaceis satura-
bantur, quandoquidē is qui propria manu eos por-
rigebat, ipsemet erat Deus, quicquid dispartiebat, san-
cti erat Apostoli, mundi cooemptores, paupertatis
amatōres, Iesu Christi sectatores, qui dicebant.

Eccæ nos reliquimus omnia, & sequimur famul te. Et quib.
Iesus Christus dicebat. *Beati pauperes, quoniam imple-
rum est regnum celorum.* Quātur præsens tempus à
præterito discrepat, & quanto opere tunc nobis
sobrietate, frugalitate & parsimonia priscorum alie-
namur, ad Gentiles vsque, qui si attenta mentis acie
consideremus, non longissimè superauerunt. Pythagoras
Samius, cū distissimè mercatoris filius existeret,
diuinas abdicauit, mundi coemptore, atque specula-
tioni dedicauit, de quo illo ait D. Anthon. distorem
patre catillise, siquidem eius pater non satum acqui-
rare potuerit, quantum is potuit aspernari. Anaxa-
goras (vt refert Sabellicus) amor sapientie & tran-
quillitatis exultatis omnia bona, vt nudus fieret,
dispertitus est, oculisque studio literarum operā na-
uaret: cūque ab eo aliquis percontaretur: cur oas
tuis fuisset, respondit, (vt refert Laërtius Firmianus)
vt celum contempleretur. Laërtius air in eius vita,
eum rogaretur, cur patrie sue curam non haberet,
respondit. Imò solet mihi est cura patrie, & hæc fa-
rus, digito celum ostendit, denotans celum esse veri
suum patrem, lares paternos, & exilium. Tanta
odio antiqui à cupiditate abhorrebat, vt Lycurgus,
auri vium sua legibus vetaret, & superuacaneam ve-
stimentorum sollicitudinem, vt cupiditati resisteret.
Verniamen, quidquid molebatur, vt bonis o-
minibus consuleret, alij quamplurimorum malorum
occasionem dicebat, aurum famam, alius rebus per-
mutans que multo præiudicio verteteretur. Hæc
enim est impiorum consuetudo, vt elegantem aliquā
legem ad damnum propulsandum non ferant, ne
serpenti hydre similes appareant, cut cum cernix
abscindebatur, vt malum effugeretur, plurima capi-
ta inopematebantur, que multorum malorum erant
fontes.

De contemptu diuitiarum, & propositum inuoluntatis.

CAPVT XIII.

Contemptus, quo plurimi Gentilium di-
uitias a pernici sunt, magnus fuit. Ma-
ximus (ait Lulianus) Paulus Emilius
Romanus, postquā Perseum Macedo-
num Regē deuicit, omnes exuias quæ
ingens fuerant, militibus est elargi-
tus, nec sibi, autum argentumue vel quidquam simi-
le reseruauit. Maluit honorem ad se deferre, quā
nūmum, maioris duce sui, gloria insignis existēs apud
se redire, quā diuitis onus. Megarensi ciuitate
solo æquata, & Philosopho, qui intrus rediebat, roga-
to cuiusnam rei io excidio iacturū fecisset? Nullius,
respondit: quippe qui quod pretiosius, elegantius, at-
que vtilius arbitrabatur, secum deferret, cum b ello-
rum rabie virtutis exuias à se oio posset auellere.
Ita refert Plutarchus in lib. de liberis educandis, vt
etiam Bias, in excidio & expugnatione Priocensis
ciuitatis, vt citat Laert. in eius vita, & Cicero in Pa-
-

lij

dois Bonis paternis, atque facultatibus spoliatus, possessionibus depopulatus, domibus regis impositis, & his omnibus pellendus, dicebat, nihil amisisse, cū neque scientiam, neque virtutem, neque constantiam amisisset. Denique nihil amisisse, quo deperdito quicquid periret, quandoquidem philosophia adhuc superesset, quia seipsum essent locri facti. Mundus nil aliud potest afferre, nisi quod dare possit, & ut nemini virtutem, sapientiam, constantiamque potest impetire, indubitanæ rationis est, harum rerum quidpiā posse euellere. In hac ciuitate Megaræ, & Prifmæ cecidit, diuines avari diuitias amittere, genio indulgentes & deprauati, volopates & dilectiones, ambulosi, honores : & denique omnes qui actionibus peruersis occuparentur, sedemque in ius collocarent, omnium rerum, quæ bonum ducebant, fecerunt in ciuitatem. Verum Philosophi prædixerunt, nihil amisisse. Ciuitates expugnari & depopulari possunt, virtus verò insammatæ remanet. Mænia Babylonis in sublime collocata à Semiramide constructa, vi narrant, Scrabo, Solinus, Diodorus Siculus, Ammianus Marcellinus, quæ vi ait Plinius, tam erant magnitudinis, ut pote, quæ in latitudinem cubitos quinqueaginta habuerint, in altitudinem, ducentos. Ambitus eius quadringentorum octoginta stadiorum fuisse traditur. Solinus Plinio assentitur, idè quæ inter septem orbis spectacula numeratur, solo æquata sunt, & à Cyro expugnata ciuitas, ut referunt Xenophon, Herodotus & Iustinus. Nobilissima & celeberrima urbs Carthago, ædificiis latissima, & castrorum facie conspicua, atque inæspugnabilis, honoris & gloriæ Romanorum æmulatrix, asperitima, si que inuictibilis Ducib' inuictibilissima solo tamè æquata & diruta, à Scipione fuit, ut refertur Tit. Lilius & Eutropius. Inuicta Roma, caput mundi, ob solum timorem, totius vniuersi, terror habita. à Gothis fuit expugnata, atque diruta, Capitolium fuoditus euerit innumeraque ædificiorum miro artificio expolitorum strues pellendæ & laesædæ, ut Paulus Diaconus & Pomponius Lælius recentent. Pari cecidit magna Asia Minoris Troia fuit dissipata, cuius expugnatione, plenus est Homerus, pleni poetæ, plena infinita volumina. Ad hac formidanda Numantia Hispaniæ Ciuitas, cuius ruina & densatio, à Floro & Eutropio, & hac nostra tempestate à Floriano Docampo commendata est. Pari excidio cortuere innumera ciuitates, quæ iudicio hominum videbatur inexpugnabiles : nihil enim est bac viâ opere aut manu factum quod non corruptione obnoxium sit, omnia terminantur, omnia vultu marcescunt. Ea propter Antiqui Saturnum filios suos deuorantem depingebat : propter quod tempus à Satorno designatum, omnia quod parturit & gignit, deuat. Virtus sola, nec deuinci, nec dirui potest, celsior enim, fortior, firmitior, & solidior est omnium acium, propugnaculorum & iurium structura. Vi autè mundi varietatē expolcat, percipit quæ lo, eo tempore quo Babylon à Cyro fuerit de bellata, Romani à Tarquinij superbi cognominati tyrannide fuerunt liberi ut narrat Paulus Oros. & testatur Eusebio suo Chro. Eo tempore, quovana harum ciuitas libertatem est adsecuta, alia amisit idem ea quæ tunc temporis reciperant, eam succellione temporis perdidit. Quod ij qui apud Gentiles, quandam sapientiam existimant iouem sibi perperant, admodum uidentes, multis in rebus rationis rectus vltimis insisterant, diuitias huius seculi flocci faciebant, & iude fucatos honores atque dignitates aspernabantur. Hercules cum monstris dimicat : Vlysses cum Syrenis, ij vero aduersus effera cupiditate hominibus inimicam bella gess-

runt. Hi sunt qui hanc insatiabilem & crudellem feram, quæ nonquā potest extingui, capugnat. Denique tam præclara operibus admodum pro terrenarum diuitiarum conseru perfuncti sunt, ut nulla vquam ætas de laudibus eorum coacticeat. Expetere diuitias & honores, aiebant error esse, quoniam inter multa alia, seipsum contingebat, & ita quæ ad eas minus aspirarent, eas indagarent, & saltem quod deperderet. Gæcæ Ciuitates, quia ceteris volebat imperare, vnaqueque earum abque imperi fratre remansit, qui diuitias abelabant, earum in ciuitatem fecere : & quia in hoc immensi orbis Oceano superbia, & arrogantia vela explicare & tendere ardebat, simulque voluntatis antennæ, eas alacritatis ventis exponendo, periere, & in illius maris profundis absorpti sunt. Velleius Patreculus ait, quinquæ tantum elapsi mensibus, quibus Iulius Cæsar imperium administrare cœperat, in Senatu ingulatus est. Nam quannus annus sui obitus fuit Dictaturæ annus quintus numeraretur, ut ait Aneas Vetus in primo libro Commætorum numerum antiquorum, fuissetque suil imperi, aut Regni tertius, ut refert Zanarus in suo libro de Medallis Cæsaris: verissimum tamen est, annum quo mortuus est, pacatissimum & tranquillissimum omnium suum periculis. Post cuius occasionem quædam papyrus in eo inuenta est, quæ in viâ tradita fuerat, quæ conlationis in illum tenas certior faret: sed multis alia impeditis curis & negotiis eam non potuit legere. Ita refert Plutarchus, & Sætonius Tranquillus in eius vitæ post eum Iulius Herbiopolitus in suo Cæsare. Magni emulmentis labores, magnique ponderis indagari, multique formidandis, & excelsis facinoribus perfunctus est, & deique illustribus ea præstis trophea reportauit. Verum hæc omnia, licet parum ad famam & immortalæ decus conducere, non tamen minus laboris & ægritudinis suggererebat. Cæsar omnium Ducum præstantissimus atque generosissimus fuit, animo imperterritus, & infra dictus, ad clementiam & misericordiam propensus, & ad magnificentiissimos sumptus, atque magnitudinem propensius verum omnes has elegantissimas virtutes, vixis quibus in dies scatebat, infuscabat, quibus omnem omnium splendorem obscuroit. Infelici sui exitus ipsem causa fuit, quandoquidem se ab ambitione deuinci permittit, tamque nefandis atque ambitiosis cogitationibus fuit implicatus, ut ab omnibus hæc stimulis & aculeis imperandi agitur, in vastam Tyrannidem vocagint millia plus est: ita ut suammet patriam à qua educatus, elatus, & multis honoribus si que dignitatibus fuerat condecoratus, tyrannide corrumpit: & anquam atque pretiosam famam in decus, & ignominiosam seruitutem commutat, societatemque, & familiaritatem cum hominibus sibi deuio conciliatis inierit, quos nuper capitales hostes habuerat, & quorum patres, fratres, consobrinos, & affinitate atque amicitie vinculo copulatos trucidat. Quem admodum ignis, qui non omnino extinguitur est, primo venti anhelitu accendit: sic inimicitia, quæ nōdum stirpitus consopita est, primis quannus occasione eacaudescit: bi vero qui mortem illi inflixerit, eo pacto plures honores consequi rati, paucio temporis momēto periere. Videre quæso, quam paucio interstitio mundi prosperi as vernet, oculis tantum volopates & gaudia obuersas, & è contra ærumnarum, merorum & calamitarum effusum atque capientiam infligens. Furus Camillus aduersus Claudium proimperatore subrogatus est, in quam dignitatem, & sublimem honorem, magnus pompa & omnium acclamatione fuit elatus, & magnus cum alacritate, atque

simile.

atque desiderio reueritus. Cum autem infirmi & turo adminiculo stare arbitratetur, io maiorem honoris mundani cumulum & fastigium erectus, accidit ut ab ipso qui eos in hanc gloriam inflaturant, quinro post die magno cum dedecore fuerit interemptus. Ita narrat Paulus Orosius & Suetonius Tranquillus. Videbatur à Sole omnib. io vocis & desiderii faustus, sed tamen io supermo glorie culmine, in natus delictus & ignominiam fuit detrusus. Quot hoc in terrarum orbe cernitur, qui cum venio prospero nauigant, vndique suis gurgibus super natus in immensum iandè Oceanum periclitantes pericere, tandem tamen communi hominum luce priuati, & memoria hominum deleti sunt. Ad quid tunc temporis Alexandri Monarchia? Ad quid eius Imperium? Quo exitu vanitas & eius pompa finit? Vementis adolescentie flore mores cum è viuis abstulit, omniaque suæ ætatis filia confidit eioteis potentia radio, qui totum perfulsit orbem, similis quæ amprimò euasit, & vt eius Monarchia potentia collapsa est, omnino è viuis obitu fuit truncata, & in nihilum redacta. Quidam Philosophus tumulum Alexandri intruens ait, Hic miser, ex auro Theſaurus in conglomerata, nunc vero Theſaurus iſtus ex illo facit. Ait D. Anthon. sapientem de hoc Alexandro dixisse. Quidam site terram calcabat, nunc verò terra eam concucit. Alio tempore, nec illi totus terrarum orbis poterat ſufficere, nunc verò quatuor tertæ cibus ſufficiunt. Videte Alexandri magnitudinem, in quid redacta est, quò eius poſtea deuoluit, quo odio, extremos viue dies clauserit. Qui ei paulò ante ſubditi erant, & obſecundabant, paucis poſt diebus eum pedibus in ſepulchro concuſcarunt. Si hoc memorie inſculptum eſſet, cogi animum quidem totam conſtringeret, & vniuſque noſtrum de nobis cum Iob diceret. *Paucitas dierum meorum, finietur breu. Vita ſagitta eſt volans, nota & veligium quod Comete in quaſi, quodque nondum diſparuit, cum annihilatur.* Amis qui ad mortem inſufficiat cui ſu proſit, vmbra quæ ita noſt, humanus qui transformatur, dolor qui noſ ſauciat, malicia quæ noſ cruciat. Denique, adeo miſer à eſt vt D. Bernartus audeat dicere, niſi in ea ſpem quoadam celo perſeuerandi foret, ſibi oſil minus quam infernum videret. Cum igitur viſa miſeriarum infernus ſit, calamitoſiores quidem cerre ſumus cum pio re tam ſuali, tam breui, tamque momentanea nos ipſius peſſundemus. Ita- que obſequium mundo præſtamus, ac ſi perperam in celo manſionem, hæreditatem abſque fine, iuſque in perpetuum ſuccellum, eſſet conceſſus. Quod ſane non inſignior, atque notabilius eſſet ignorantia. Principes enim huius mundi hac in vita hæditates poſſunt impartire, quæ cito deperunt, alià vero quæ eſt æterna, oculus alius præter Deum poteſt alaciri.

nis, moleſtijs atque tædijs plena ſit, iucunda tamen nobis videtur, cum ſit ambigua, eam firmam atque veram iodicamus: cum ſit caduca, conſtans apparet, cum ſit miſera, beatitudinem ſit breuis, multum loſam poſſamus. Noſtram fragilitatem non ſolaciamus, noſtramque imbecillitatem aique debilitatem nolimus animadvertere. In libro Septem donorum, & reſert D. Ambon in 4. part. Theologal. Cùm rex à philoſopho ſciſcitaretur, quidnam eſſet homo, reſpondit philoſophus, Caprius mortis, hoſpes loci, viator tranſiens. Et rursus rogatus, quo pacto hac in vita legere oporteret, reſpondit. Velut lychnus vento expoſitus, qui ſubito extinguitur, vt gutta maris quæ ſubito abſorbetur, & degluſitur, vt minima ſpuma, quam tempeſtas illico diſſipat, vt villus qui mox à vento rebitur. Tale fui huius præſtantis Philoſophi reſponſum: quod ſi attenta mentis acie perpendatur, ſufficit, vt in noſtras inanes cogitationes intrudat, noſtræque exordia voluntatis vela complice; vt quæ mundum propulſemus, ſiquidem rete eſt oſs arripies, laqueus inuoluens, cibus inſectis, vinculum adſtringens. Homo toto ſuæ viæ tempore illi famulatur: peractò autem ſui famulatus termino, pro mercede, penis & laboribus illum remunerat. Quidnam igitur agendum eſt, niſi mundum cum eius technis aſpernari, omneſque inanes diuitias & proſperitates flocci facere: ſed corpus caſtigare, & in Ieſu Chriſti ſeruitute redigere, voluntatem domare, omnibus antiquæ Babylonis ſupellectilibus denudari, & tandem hominem in ipſo homine deuocere? Hæc conſideratio adeo Alexandrum Scotorum Regis filium perculit, terram ipſam ſeipſam abſorbentem introens, vt ab omni dignitate & Regno propter Ieſu Chriſti amorem ſeſe abdicaret; regnum itaque diſcreto, diuini ſpirationibus quibus Deus illius animum aſſarat, operam dedit, omneque mundi puluerem à ſeipſo excutens, in Gallie monaſterium ſe recipit, quo loci nullo modo coſciari permittit: ita vt in humilimo monaſterio, vitam Religioſam, magna cum animi tranquillitate ſequorur eſt: in amorem ſupremi Dei inebriatur, cuius amore noo ſolùm ſeſe à diuitijs amandauit, ſed ſeipſum (quod multò maius fuit) abnegauit. Vt eorum ait D. Auguſtinus in libro de Spirito & anima. Mahò ſublimis eſt, & excellentius ſeipſum abnegare, quam omnem mundum. Verùm glorioſus hac vitæ, pro terrenis bonis cito perituris, æterna quæ nunquam finiatur, eſt adeptus. Vnicus & clarus erat patri, qui ei plurimos theſaurorum æternos reſeruauit, niſi maior in illum gratiam Deus conuulſet. Virtus huius Principis adeo præſtans & heroica fuit, ita facile tam præclaras exquisitas diuitias reſpuere. Nam virtus vt ait D. Auguſtinus) èd magis pretio habetur, quò magni momenti res aſpernatur. Et vſu comprobatur: homines ſecundas & momentaneas huius mundi res cordibus tenere inſculpas & celatas, nec iſcideri à deſiderio eas habendi & poſſidendi alienantur. Sūt quædam cattæ vniuerſales, quibus mundus depingitur, quæ Mappæ vocantur, & ait Strabo in ſua Geographia, primus qui Mappæ-mundum adinuenit, fuit Anaximader, qui mundum oculis eorum qui oon illud percurrere, & peragere poterant, voluit repretentare. Accipiet vnam ea his Mappis, patiet affigite, ubique Luſitaniam, Caſtiliam, Galliam, Italiam & Indos contempletio, videre Ciuitates, Prouincias, maria, terras, & denique totum terrarum orbem hac depictum, & ad modum cordis efformatum: nihil tamen aliud hoc eſt, quam charta & papyrus & atramentum & papyrus diſcinditur, atramentum verò deletur. Hæc Mappa noſtrum eſt cor cum omnibus

Homo
quid ſit.

*Inſcriptum ſunt ſermones proſequitur, pluraque in-
ſignia vtriusque exempli, quæ à mundo ſeſe
abdicarunt, aſſert.*

CAPVT XIII.

Eplorandum illud eſt dignumque quod innumeris deſſetur lacrymis. Cum vita adeo ſit deſormis, & horrida, ita pulchram eam ducimus, vt ſæpenuſet deus amore obſecui, Deum ipſum, quæ ipſam eſt vitæ & ſons pulchritudinis, deſectimus. Cùm ærum-

Tenuis quatuor.

noſtris deſiderijs, atque cogitationibus, in quo mille arces, ventorumque turbines in aëre armati, cioitates, Prouinciae, Regna, ad viuum efformantur, hocque parum vobis videtur. Sed tandem nihil aliud eſt, niſi pagrus & aramentum, cito eſt debilis, multis momentaneis tabulis interfecta. Si quaedam aquare guttula accidas, quaedam febris, quaedam tribulatio, quoniam morbus, quaedam calamitas, omnia vltro citroque volumus, deſiderijs ſinis imponitur, corpora contumput, mundi confidentia ſetminatur, & Mappe mundi figura conſuſcitur. Aiebat Propheta, de mundo loquens. *Domine in ciuitate tua imaginem coram ad nobilam rediges.* Ac ſi diceret. Intus, Domine, in aeterna ciuitate, imagines quas impij & maligni ſuis cordibus effingunt, expanges, oſtendēque nihil eſſe ſtabile, nihil firmum, aut ſolidum, ſed tantum vanam imaginem, & corruptot obnoſcimus. Quemadmodum imago, eo nobis maioris pretio & valoris aſſimari videtur, eo arte proſpectiue picturam viuam eſſe, & aſſabre coloratam oculis noſtris obuiſatur. Ita mundi proſperitas, cum excelſior videtur, multo magis nos decipit, noſtra obtuſans cogitationibus, quidquid tranſitorum eſt, eſſe permanens, & figuram eſſe ſubſtantiam. Huic rei aſſentitur D. Paulus, cum ait: *Præter ſigurabunt mundi.* Et quod Dauid magnam vocat, Diuus Paulus figuram appellat, que in ſublime conſcendit: eo pacto nos ad hortans & docens, vt figuras mundi eſt cordibus noſtris exire petamus, & earum loco ciuitatem ſupremam Hieruſalem, vitam æternam, vitam ſine fine, eumque ſupremum Deum (diuini amoris flammis exardeſceat) quem toto pectore debemus dirigere, depingamus. Queniam ſi hoc in periculoſo viæ pelago, nauigandi chartam ſutis noſtræ opinionis leſemus, & que nos ad rerum ſititiam & futurarum Charybdim detrudit, quibuldam ſcopulis illidemur. Quocirca valde ocellarium eſt, alia Mapa, aliſque charta marina gubernari, quæ eſt Euangelium Ieſu Chriſti Domini oſti, qui nos vt mundi diuitias, falſos bonores, contagioſas delectationes contemnamus, edocet, & tranquillitatem viæ, de qua loquimur, perſcruemus, qua onquam ſanè potuerit noſtræ viæ curriculo pompis & vanitatibus inhæreſcimus. Quemadmodum nauis, proa & puppi anguſta eſt, & in medio lara, cumque velificat, ſo perpetuo diſcrimine periclitatur, donec portum, tutumque perſugium appellat. Pari ratione vita noſtra initio compreſſa & anguſta eſt, ſiquidem lugēdo naſcitur, anguſta in fine, ſiquidem languendo & ingemiſcendo, vitam exalamus: verum in medio eū dilatamus, vanis apparatus, ſumptibus inutilibus & ſuperſtitiis expandimus: continuo in hoc procellulo æquore, extremo diſcrimine periclitantes, retum agerem donec portum mortis appellamus, vbi onus omne cymbæ caneratur. Ventus tentationum, procellarum, tempeſtatum, aduerſitatum, vodarum, ſcopulorum, turbicium, ægritodiorum & iocommodorum oſsinoadunt & capugaoat. Et veluti nauis formidans maris ſtutius permeare ac ſulſas, nulum poſt ſe veſtigium relinquit, vt quod progreditur, oſterit, vt oculis ſepiſſimè inſpiciatur, & in libro Sapientiae dicitur. Pari ratione ſunt quidam homines qui tamen ſi a viuendi modo deſiciunt, nullum tamen veſtigium, ſignum aut notam viæ poſt ſe relinquit. Tales ſunt qui oculos vanitatum lenones efficiunt, qui malo ſunt inſcati. Helli uones mundi, qui falſa eius voluptatibus ſe ingutgitant, qui talem viuendi modum præſe ſerunt, vt meriti de illis poſſit dici, tales non viuere. Verum Iuſti, qui ad virtutis iter maneat & progredi auct, qui elaborat ne in a-

more Dei, itam amoris mundi immiſceant, ij certe rebus inſigni memoriam dignis perſungunt, vt æternum nomen poſteritati delegent. Talis fuit hic eximius Princeps Regis filius, cuius ſuperſtis mentionem fecimus. Quidam Orientis Rex Joſaphat nomine, cuidam de quo Marullus loquitur fuit ſimilia, qui deuoti cuiuſdam Eſtemitæ adorationibus & conſortio, in Chriſtianorum numerum eſt acſcriptus. Et poſtquam diuino fauente aſſaſus ſuum populum ad Ieſu Chriſti ſinem attraxit, Tempa condidit, & omnibus quæ ad ſpectatum Regem Catholicos quaderant fui perſunctus, ſuapte & ſpontanea voluntate à Regno ſeſe abdicauit, & in eremum ſeſe occluſit, vbi viæ aſtutæ & ſolitarie inuigilaret, vbi commodus frui tranquillitate liceret per otium, nec alias cogitationes. Alioſque aſſectus ſecum attraheret præter animum mundi contemptorem: cumque ſemeripſum à rebus terrenis ſtirpis auerſum caſſet, maioribus & æſtioniſus deſiderijs ad celeſtes anhelaſet. Qui antea lo magnificis ſplendidiſque palatijs oegubat morati, in quoddam antrum ſeſe addidit, quod in ſpelunca ſibi parauit, quo loci ſocietate cuiuſdam deuori eremitæ ſolatus victitauit, quem magna reuerentia, honore, & obediencia eſt proſequutus. Qui tot tantique populus dominabatur, tamque varias nationes moderabatur, ob amorem Ieſu Chriſti, voluit Dei ſeruo morem gerere, & obſcureſcere. Maluit Ieſu Chriſto ſeruire quam ab hominibus ſeruiſſe, & ob regnum tēporale quod contempſit, æternum quod tanti operi ſubſtat, ſibi parauit. O ſapientem & felicem virum, qui tam vtilem permutacionem fecerit! Acute, ſolert, atque prudenter metuit que ſubito detulerit, pro Theſauro ulla rubigine conſumpto, permutaſſi. Terram pro celo, corpus pro anima, mundum pro Deo, & falſum pro vero. Conſert mundus proſperitatem quam pollicetur: ſi tamen forte fortuna eam elargiatur, ſollicitudoibus, anguſtijs & paſſionibus ſcatur. Cum homo mundi honorem adeptum eſſe arbitrat, cumque viro citroque per proſperitatis & ſecundarum rerum viam cutitatur, ſtatim mille iouitæ, oppreſſiones, coactiuitas, violentiæ, calumnie, impoſtutæ, technæ, & mendacia addunt interſectumque eaſ deuincere & ſerare ſuſcipiatur, tandem victus & perditus ex improuiſo remanet, donec ſe laqueia, & mulcipulis buis verſipellia & proditoris treſcit: ſi que inſcati præſentit. Nihil mundus in horreis habet præter paleas, nihil in cellis vinarijs præter ſel & acerrum, nihil in theſauris præter rubiginem & pædorem, nihil in arboribus præter folia, nihil in roſarijs præter acutiſſimas ſpinas: Bona, inquam, quæ falſus mundus hominibus pollicetur, oon vera ſunt, ſed tantum nudus aſpectus non fixa, & ſtabilia, ſed momentanea, & denique oon bona ſunt, ſed proculdubio, & re vera mala. Hæc promittit ſolutionem illis qui ab exercitio ſtipendia recipiunt: & vt eos inebriatos atque ſacſicatoſos detinet, hæc omnia felices proſperitates arbitrat, com tam puræ ſunt afflictiones, & calamitates falſa boni apparentia inuoluit. Malorum felicitas, vera eſt iocelicitas, ſiquidem à Ieſu Chriſto deſiciunt, vt mundum ſimpliſtiantor, & contra quos mundus bonis iofortunia & iofelicitates ducit, ſumma eſt gloriſcit & beatitudo. Talis fuit huius glorioſi Regis felicitas, qui poſtquam Domini oſtri ſidem eſt amplectos, à mundo penitus ſeſe amanduit, cum omnino ab hoc terreni amoris velamine ſeſe caricaſſet, quod alio tempore illum obſcurebat, in conſiderationem & rationem ad centrum viſque, & ærcanum ſuiſpius cooclaue poertrauit.

Per-

Pfal. 71

1. Cor. 7.

ſimile.

ſep. 1.

Perpendens speluncam, in quam illapsum fuerat, iugū quo copularis, periculum quo intratus, catenam quam inuexis & delectatus, infinitas gratiarum actiones superpremo inquamque Deo reddebat, qui à tantis afflictionibus & calamitatibus eum eripuerat. Et quæ admodum prima peccatoris Christiani apprehensio est oculos in mala præterita delicere, vt ex his penitentiā & contritionem ageret, & non minus ab ipsis abhorretet quam à se propullaret: in profundiora suæ conscientie sese uoculit, & mala præterita delectens, ex cordis intemis penetrabilibus efflabat suspiria, ipsū etiam cor ingemiscenibus, ac commiserandis lacrymis iterorabat: namque lacrymanus oculi, cordum mæstorum sunt rubricines. Magis hac humili, & uoluntaria paupertate oblectabatur, solitarius, & tuto recessu, quam non gaudius erat, eæ tempore quo dominationes, terras atque regna possidebat. Interim uerum degustauit solatium, cum saluum contempserit, non etiam ignauit quidnam esset uitæ pacificæ tranquillitas, cum in quiete tumultus dereliquit. Gallicanus excellens Princeps, cum Thraciorum & Daciorum exercitum debellasset, effectūque Scythiarum nationes, aliisque irreligiosas & barbaras gentes expugnasset, seipsum deuicit, ac iupersedit. De hoc refert Aothouius Sabellicus, cum omnia quæcunque possidebat, quibusque fruebarur, reliquisset, in vasta eremo ueram tranquillitatem perquisisse, ubi uitæ solitariæ incubuit. Dux innumerorum exercituum Romanorum hereticus fuit, vt in militiâ Iesu Christi scriberetur, in quo animi fortitudinem, generosum & inuictum pectus patefecit: vt ait D. Ambrosius de rerum contemptu quas mundus magni ducit, satis euidenter compertum est. Calliganus seipsum æquæ rationis lance trutinauit, omnique suos calculos facili perstratus est: quidnam esset, considerauit, quis futurus esset, & io quem reuertitur, quod procederet vt armis pulchritudine uel ducineret, diuitias mundi politer, terræ prosperitatem, & quando propius hi ad uirtutem accedant, qui maioris conscientiam, quæ uitam ducunt, quippe uestigia & gradum cum opinione ad ipsam uirtutem progrediendi optant figere: eoque pacto hanc cogitationem coercuit, vt, à mundi uoluptatibus abhorretet, sit erit. Hospitiū in spelunca prope fonē collocauit, qui per meatum ex cortice confectum, profluent, lapideus, suauior ac delectabilior erat, quam si in magnificis atque splendidis Romæ palatijs, meracissimum uinum poculus auri & argenti affahre factis, propinasset. Verumtamen nonnunquam pristinæ cogitationes in memoriam irumpēbant: multique temptationum aculeis, quas ingentium diuitiarum & deliciarum recordatio, & honorum atque dignitatum ab eo contemptarum memoria animis sigillatim, exagrabatur, quas si tantillum cupiditatis mentis suæ sedibus restaret, facili negotio poterat resumere. Verum porius mihi persuadere, si fortassis, ab his furiantur tædis peruerteretur, statim pedibus stans euigilatus spiritalibus diuini amoris armis occurreret: & si quædam otioſæ cogitationis oebula, quando sam mentis partem obtecerat aggredideretur, statim eū dissolueret, nec à tranquillitate, quæ periebat, alienaretur. Tam multis exantlatis laboribus, & uisitationibus, lacrymis confeceretur. Nam quemadmodum post innumeras lumbas ac sit sudas ac feruens: pari ratione post immensam deuotionis lacrymarum inundationem, quietus animus & tranquillitas remanet. Demique omnes montes, scopulos, & difficiles mundi infractas dirupit, ac discerpit, qui poterat in animum cadere, donec io uitam præstantem & herocam perfectus euaserit, quæ mundum euertit, aspernatur, &

hocci facit, thesaurūque celi suspiratur. Hæc est uera magnitudo, in qua strenuus, atque iocundus animus cõsistit. Vt enim apud D. Mart. ait D. Ioan. Chrysostomus, magna uis est in terra nasci, & celum rapere, & pretio uirtutis consequi, quod oatur & uirtutis adpici nequit.

De contemptu mundi, & quæ armis spernit alioſ.

CAPVT XV.

VM Lusitanus suæ orationis filium confidisset, vt quieti indulgeret, ac respiraret obnoxius ab illo expostulauit Prior vt longius progredederetur, aliquod exemplum hominum illustrium in medium adducens, qui mundum nihil facientes, ab illo seſe amandant ac auocant. Magnus Attenius inquit Lusitanus cum profundæ atque deuotæ meditationi adhereret, à Deo quam uitam magis ad salutem idoneam eligeret flagitauit. Vocem audiuit exclamantem: Arseni facietatem atque frequentationem hominum deuota, & saluus eris. Ita narrat Marullus in primo Euphorum libro. Et Petrus Paludanus in quodam sermone, & Petrarcha i. uiræ solitariæ libro. Illustrissimus Princeps Iudocus acerbum uitæ a tremulæ uitæ regno Angliæ anepone re minime dubitauit, maluit quæ Iesum Christum io deserto sequi, quam in patria Angliæ dominari, vt narrat idem Marullus, qui ad humen uique Alci progressus est in cuius litore, humile casam atque ingruuolam construxit, quo luci solitariæ uis duxitorum fluminis uoluit incolere, vt meditaretur, ingemisceret, atque deſerret, lacrymæque quæ ex eius oculis effluerent immenso Patri Oceano lacrymarum tributum persoluerent. Erio huius rituali fluctus oculos contorqueus, eam ad eū contionis lacrymis irrigabar, vt uisuliquis ob eius luctus & lacrymas admiratione raperetur. Perpeſcebas quidē pōpū, honores & dignitates esse mementianes: omneque ad portum sepulture exonerabantur, & non uleuius prodibant. Bona insuper opera nobiscum multiplicat, quod est conformē dicto D. Ioannis in Apocalyp. *Opera rerum sequuntur illas.* His rebus in superius rationem doceatur, eius minimi, quo aliis seipsum fuerat scrutatus, decreuit quæ Iesu Christo magno cum seruire, & deuotione obsecundare. Quid dicam de illustri & glorioso Principe Elisabetha Regis Onagrorum filia, de contemptu mundi, de calamitatibus, conuictis & tribulationibus quibus iactata fuit, & de magnanimo mascululoque animo, quo hæc omnia ob Iesu Christi amorem subiicit: Morbus patienter tolerans, hæc elegantissima peristomata à facie abstulit, quibus mundus oculos uanitate plenos depascebat & faginabat, pennieque animæ suæ alligauit, in qua Angeli colligantur. In ea cerui poterat, quantum prudentia, honestas, patientia, uirtutis, que constantia corporalem pulchritudinem infectare fuerint. Multos orationis meæ filo possem conuenſire, qui à mundi curis auocati, in Deo spem collocare, & de pluribus deserti sanctis, vt Hilario, Paulo Thebeo, Dorathio, Basilio, innumeriſque alijs, quotum omnes pleni sunt libri, qui totos se quieti solitariæ dediderunt, fed erunt huius rei adinuenire difficile esse. Si uero fortassis quidam eorum ad obuiosa munia & dignitates ecclesiasticas solliciti atque inuiti eas suscipiebant: non enim ignorabant se melioris huius uiræ solitariæ patris, suauissimarum cogitationum, & arduatum contemplationum iacturam facere, quæ passus & alimentum multo tempore sua-

rant, ut humilem vitam suisterent, Et non homines
frangi, omninoque virtutum genere imbuti, & rerū
diuinarum amatores, sed permixti vitij suffusi, effre-
uati, quę desiderij delictiscentes, sese in desertis seclu-
serunt, vbi ruda & austeritas paenitentis inuigilant,
corda percutientes, quibus velut firmis incudibus,
maximas impietates fabricarant: conuersionis cultro,
sua viscera amica indurata scalpebant. Lugebant, ge-
mebant, & lamentabantur tempus rebus inuilibus
trinitum. Pedibus Crucifixi prostrati, indignos se di-
uini misericordia ludicantes, oculis demissis, alta voce,
prompta cogitatione, adeo clamabant orationibus,
ut caelos ipsos penetrarent. Interea sua limina conuul-
sati lumine arbitrabantur, & tempore quo vitij sca-
terent, in tenebris ambularent. Et quamvis multiores
blaudire, atque delitire mundi in memoriam reuo-
carentur, eorumque cogitationes fornace rationis
exararent, tamen Delator eos ibi habere rebus dimo-
uebat. Subito in hae eremosi tudebantur, mundū
pedibus conculcantes, qui eos alius solebat calcare.
Fulgentius Africanus ad Theodosium scribens, qui
Romanus Senator mundum derenerat, haec verba
profert. Mirifico oblectus gaudio, te iam ab huius
mundi amote solutum, teque illum contemnendo
conculcare, quamvis tu ipse ab illo calcaretur, cum eū
diligeres. Mundus nos conculcat, ac comprimit, pe-
dēque nostris ceruicibus imponit, nosque ita per-
culso & stupefactos efficit, ut eum nequaquam per-
cipiamus. Nos illud, de nostra vita & honore nostro
loquitur: passim nos decipit, ipsum tamen non adhuc
vere noscimus. Si autem oculis eius technas &
varietates intueamur, & quot sint qui cum tranqui-
litate auram degustant, in plagam arenosam rabie
ventorum vehuntur, quorum turbine periclitantur,
& cauitibus illudentes confringunt: omniāque dissi-
mulationum & fallaciarū plena esse nec vultus cor-
dis concors est, nec opera verba, & li quibus maio-
rem fidem adhibemus, se penumero nos detegunt:
eum demum mundus, ut ait D. Ioannes, in maligno
positus est, idē nobis nostrum esset, qui eius blauditi-
is alliceretur, cūque vellet scitari. Audeo dicere
nullum hominum frangi & sanā mentis posse repe-
ri, qui si mundum & seipsum nosceret, non ab eo at-
que ad seipso amandaretur, & proximis segregaretur:
adiūmque inuenit, ut illud seipsum propoliaret, &
in illud seipsum qui est S. Spiritus, secederet. Mundus
ab eo peruersus est, ut oculis meis bonos perse-
qui, malis autem fauere conspexim, eos honore di-
gno censere, qui digni indigni fuerant, eosque alio-
rum meritis haereditate relinquere. Eos qui deprimi
debent, erigere, & eos qui exollantur, digni sunt,
deprimere. Nam seipsum conigit, vbi obsequium
magis viget, praeium porius & merces marcescit.
Quotidie illud comprobamus & ad munda decipi
permittimus, cūque ab eo comitari arbitramur,
vadūque tentare, ut aliam quieti oram transnate-
mus, tunc nos profundius immergit & in malis pro-
fundiusque miseriarum & nouorū discriminum pe-
lagus absorbet. Talis est mundus: tales eius inaequali-
tates, talia iudicia, tales eius deceptiones: hinc mor-
tales opululantur, & morem gerunt: magnis dissidiis
& dissensionibus, in eius vanitatem immersi, ab eius
pestiferis delectationibus inuasi, vanisque desiderijs
confusi, O gentem a se alienatam! O magnam peri-
diam! O cecitatem dignam ut lacrymarum torrentem
eas oculis nostris effundamus! O mundum im-
mundum, assentatorem & perfidum, quod ad te frau-
dibus alutis & technis allicis: Qui mortis non re-
ceduntur, nec villicationis, ovis rationem in de-
ludicij sunt reddiduri, & inuicti cogentur reddere. Cū

tinuū tanquam iustissimati graduatur, nec iudicio
ueque animo pollent, ut quantum iudicio careas, ag-
noscant: siquidem cum praeia & remunerationes
debas conficere, dānare soles insones, eos verò ab-
solutis, & in libertate restituis. Cū te debent expu-
gnare, tanquam capitalem hostem, teque debellare,
te amant, tibi obediunt, tuis vanitatibus & delijs
inhærent. Si Rex in bello caraphraclus esset, & mil-
ites optime essent armati, eorum vexilla explicatis, simh
certissimum est in hoc seculo exercitū, homines de-
licaros nullo admittente, qui cū armis acutissimis es-
sent muniendi, holofera velle candida inducerentur,
pro galea, cono, & crista, sericum galorum gestarent,
pro enibus ventilabra manibus ferrent, proque lorici-
cis, fericiis velsibus, more Gallorum amitterentur. Si
quispiam ex eorum familiaribus, hoc pacto eos pro-
gredi cerneret, statim eis persuaderet ne tali habitu
obuiam prodirent, sed ut arma inducerent, sicut bel-
licosos decet equites, Detimitatores. Incedens igitur
Redemptor nostris Iesus Christus diuinus vultus
Rex, & æternus Dux, laboribus, angustijs, & dolori-
bus armatus, incendens sui Apolloli, sui Martyrea,
sui Virginea, sui Confessoria, & tandem omnis san-
ctorum exercitus, vexillum Crucis gestans ac expli-
cans: cur tale deducit Ecclesie Catholice exerci-
tus passus, esse Christianos inermes, regio habita-
mictos, voluptatibus, gaudijs, delitijs salūque solatio
indutos? Mactemus, mactemus habito, armemus peni-
tentia, amplectamur doctrinam D. Pauli, dicentis in
Epistola ad Romanos. *Armamur armatura luminis,* Rom. 13.
& in 2 ad Corinthios, *per arma iustitiae ad destru,* 2. Cor. 6.
& *in iustis,* & veteris, *Arma militis non carnalia* 2. Cor. 7.
sunt. Et ad Ephesios. *Armamur armis Dei,* Eph. 6.
Palmographus nos admonet dicens, *Indut arma & scutu-* 2. Tim. 2.
m. Ad hoc vos vult diuina scriptura incitare, cum
ait, cum filij Israel in Aegyptum armati ad terram
promissionis profecti sunt. Verū homines harum
rerum obliuio si appetitis ducuntur, delitijs
immerguntur, cūque in aliquod periculum intru-
duntur, sanorem a mundo requirunt & expetunt, ad
eum velut ad summum medicum recurrunt, cūque
se remedium indagare arbitrantur, se penumero cor-
ruunt, ac pessumdantur. Vir quidam podagra mor-
bo, pedibus & manibus laborans, qui multis dolori-
bus atque angoribus excruciat, medici, pro recu-
peranda valitudine opem implorat. Si Medicus in con-
sultatione manū & pedum cessans, multum temporis
curantioni oculorum infumet, qui habent mi-
nimam pelliculam patumper obrutis oculis, nōne
hunc medicum, hominem exordem & mente cap-
tū iudicaretis, & per consequens eū amenis, qui se
ad tali medico curari permittit? Nullatenus est dubiū.
Pari ratione cū homo grauissimo morbo pedibus
laboret, qui sunt affectus quibus anima iacet, ad pra-
uis desiderijs deuota, suis casibus & infortunijs ob-
noxia: cūque manibus doleat, quæ sunt opera, ad
superbia inhiatus atque ampullaceus, adeo languidus
liquefactus voluptariis, ut sibi mortem inferni cō-
siliat: nec de illis quidquam vestigiū apparere,
nisi vitæ male materiatus paties, ad Medicum, ut ab
illo curatur, percurrit, qui est mundus. Mundus ad eū
venit, nec eum pedibus aut manibus sanat, vnde gra-
uissime laborat, permulta dissidia peristomata oculi
obducit, & alia id genus, quæ dulcem atque pera-
mentum alimentum vitæ corporali asserunt, & nul-
lomo modo malorum operum & affectuum morbum san-
nat. Quatam mente captus, quin hunc medicum,
nec illum qui curari desiderat, nullum decorem suis
aitionibus obferuasce, agnoscat? Iesus Christus Deus
nostris verus est medicus: spiritualia remedia sunt

præceptorum & consiliorum adimpletiones, & Sacramenta quæ instituit, & in ecclesiæ Catholicæ officina explicat, pro nostrorum malorum remedio. Hæ sunt diuinæ medicinæ, hæ sunt balsama ecclesiæ, quibus animæ morbi sanantur. Et è contra homines inquieti, & perturbati, qui tranquillitatem vitæ haud possunt, quæ hi sancti & præstantes viri perfruebantur, quæ mundum deserentes, in deserta sese abderant, ubi suauissimam animi solarij oblectabatur. Deo et perferui Dei, zelo diuini amoris inflammari, hæ deuotas eremos periebant, alij syntaxi & veste abiectionissima induti, alij palmæ folijs tecti, alij pellibus & spolijs beatorum animalium accincti. Nam solitudo, & paupertas mori deuotiois sunt.

De vitæ solitariae, & antiquæ fabulæ myologia.

CAPVT XVI.

Prior qui ex se ad vitam solitariam & contemplariam admodum propensus & idoneus erat, ne gustu & delectatione, quam de hac quidpiam audiendo percipiebat, priuaretur, sic est factus. Incredibilem percepit delectationem, cum hæc sanctorum Principum historias in medium attuleris, quibus cogitationem fraudum, & techniarum mundi prociueres, eum à se amandant, & vitæ solitariæ inuigilant, viam perorant. Equidem credo multos hæc rempescere posse reperiri principes, qui eorum vestigijs insisterent, & dummodo per decus & otium illis liceret, vitæ solitariæ relictæ publicæ sese dederet. Narrabo (air Lusitanus) quid io Antonio Panormitano, in Summa Chronica, quam de Rege Dom. Alphonsi, Neapolitano, & Siculo, perlegi ait D. Aethon. huic illusterrimo Principem, dicere solere, si suo nutu & voluntati vitam optare posset, non aliam præter eremiticam seligeret. Frater Ioannes De Palermo, qui solitarius in eremo viciabat, quo loco hortulum & aquam quæ eum irrigabat, possidebat, post humeros (vt dicitur) cogitationes & opes mundi segregans, iisque ratione obstitens, adeo contentus hæc paupertate, & in hoc solatio diues, vitam agebat, vt nihil amplius concupisceret, vt eo quod opus erat, nullo pacto indigere videretur, quod nec maiori emolumento, & vilitati verti poterat. Penitētiabam in hac eremo, ubi necessitas somni, non nunquam cogebat oscitare & pro molli grabato sub dio vitam agere contentus, hoc est, pro tentotio, cælo ipso regi. Quod cum Rex animaduertisset, tantopere illius est amarus, vt si hominem nasci periret, cui grauissimum suorum Regnorum onus tuto & honeste commississet, vitam aliam, quàm hanc non seligeret, vt mundum effugeret, serenitatemque animæ inuestigaret. In hanc regiam celsitudinē & thronum elatus, magnis onustus muneribus, quibus quædam delectatio atque gaudium animi recreabat, verum subito abolebantur, & ægritudine & tædio eum afflictebant. Quemadmodum vas hæderet talem habet proprietatē (sicut narrat Pierius Valerianus in Hieroglyphica hæderet) vt vinum & aqua infundatur, vinum effluit, aqua verò remanet, eo pacto mundus geritur, cum gaudio atque ægritudine coalescit, diffuit gaudium atque dilabitur, ægritudo verò obrepit. Frater & immiseret gaudium cum tristitia: sed gaudia parum delectant, tristitiæ verò ægritudo excruciat. Qui autem mundo morem gerunt, non hoc peccat

plent imò glibus somniculosior ex Chamaeleonibus mutabiliores, chalybo duriores, Herostrate ambitiosiores, libello mundi ascripti, terrenarum rerum amori dediti: tunc demum homines, quorum opera mortua sunt, ad metendum, sed vegetissima ad cōsumendum. Adhuc flagitiosus est modus, vi etiam ipsi Gentiles eum à nobis propulsare commonefecerint. Plato in Thieteo hanc sententiam proponit, philo etiam recitat Augustinus io. libro de immortalitate philosophia Elaborandum nobis est omni cura & solitudine, vt mandum effugamus, capacesque reddamus, vt Deo quantum est licet in nobis, similes fiamus. Air Seneca, Quotiescūque cum hominibus versor, tedeo domum modis perfectus. Antiquus Trimegistus, primo Pimandri dialogo air, Hominem quantum ad corpus, mortalem esse, quantum verò ad animam, immortalem. Eapropter admonet vt mundum vitet, & Deum sequatur. Et in quinto Dialogo air, Mundum omnium malorum esse acerrum. Multi præter hæc considerationem fecerint, ita vt à ciuitatibus sese auocarint, & in villas, atque domos solitariis, longe remotas, secesserint, quo loci quiescunt secundo seipso cōmunicaturus adueniebat, quo maius emolumentum ex meditatione, & Philosophia explicaretur. Et licet, loca solitaria, & agrestia summa perscrutarentur, murmurantes & pergratos riuulos, atque valles remotas & amenas, opacissimas vltimos, umbratos fraxinos, garulos volucrum cantus, rancos aquarum ex torrentibus profluentium fragores, ventorum statum, in profunda concaua & celsorum scopulorum precipitia resonantibus nihil fecius, hic viuendi modus illis cordi erat, non vt genio & gaudio indulgerent, sed vt his omnibus ad animæ quietem & vitæ tranquillitatem incitarentur. Ex his omnibus (inquit Doctor) vilitatem possumus exhaurire, quod quadrat dicto Sapientie, *Hec quod continent hæc omnia scientiam habet vici.* Ac si diceret, Hæc mundi moles, quæ omnes creaturas cōtinet, suo modo fit Creatorem laudare. Vnde inseritur, quam vilitatem ex alia Creaturarum cognitione possumus depromere. Verum est (air Lusitanus) præcipue cum ad Creatoris considerationem referatur. Velut ille qui in speculo polito & lucido sese contemplantur, non tantum illud videnti desiderio ardent, sed etiam imaginem, quam representat: sic bonitate & pulchritudine creaturarum est videntum, non iis adhærescentes, sed vltius ad diuinæ bonitatis contemperationem progrediuntur, quæ in suis creaturis tanquam in speculo elucet. Et quauis Gentiles alta fidei mysteria non penetrassent, quibus erant vacui: permixti tamē eorum non erant cœcū vitam contemplatiuum excellētē esse, & dignam quæ desideraretur: post eam verò a diuinis, bonis operibus insensam. Vitam autem voluptuosam obicinarum & turpium deliciarū colloque scarentem, magis brutis animalibus esse idoneam, quam hominibus rationis & intellectus capacibus. Illud planum facere voluere, cum dixerint Paridem pastorem, & ouium custodem esse hallucinarum, cum bellum illud pomum aureum Veneri ad iudicium, cum potissimum Mineræ, aut salte lunooi deberetur: & hoc insulsum atque erroneū iudicium non solum eius detrimendum, sed etiam funditus euersus ciuitatis Troie exitium attulisse. Per Mineram, vitam contemplatiuum intelligitur, per lunonem, actiua, & per Venerē, voluptuosā. Nequaquā satis esset, vt pro Paridis iudificatione ferret littera, vt hoc pomum pulchriori daretur. hoc enim de animæ pulchritudine intelligebatur, quæ virtutes immortalis, non autē corporis, quæ pulchritudo est momentanea quæ permulcis detrimētis & iniuncta fuit. Quemadmodum autem

Sup. i.

pulchritudinis amor honestus, recteque dispositi-
onis est qui lucet, & non ardet, optimus dispensator,
qui sensus obedientiam rationi subiecit. Ita pulchri-
tudinis corporeus amor effrenatus ignavia est intel-
lectus, & obliuisculum iudicii, quod pulchritudinis a-
tetur tanta caligine & obliuione obtenebratur, pro
temporalis coram. Porro nostrum est cor, quod pe-
nitius vite contemplatur dedicare oportet, etiam a-
ctius, cum caritas postulat, ut ex his duobus visis
aeternum valeamus adipisci. Verum etiam vite mundi deli-
ciosas impendamus patrii nostri amorem, & in per-
petuum petimus Talesij sunt qui vitij inhaerere fla-
gant, qui appetitus omne quod concupiscit, conce-
dunt, qui nulla de peccata desideria renouunt, qui oculo-
rum freno nequaquam coerciti, suorum reatum
antesignana vota nuncupant, & ex alijs sensibus tor-
obsequiorum limina pro suis vanitatibus consueunt,
& ex cordibus, futilium atque inanium cogitationum
& tabularum delectationum eluunt. Verum enim-
vero non digni sunt, ut homines appetentur, sed
irracionales demeritis, cum eisdem ratione orbentur.
Hic est verus & mysticus Pomi auri sensus, hanc est
huius philosophiae inuoluta & fabule poetice analo-
gia. Itaque narrat Strabo libro primo de Geograph.
multos Sapientum diuise, Poësim antiquam esse phi-
losophiam, quae huiusmodi videtur in hac poetica fi-
ctione, sub quae insignis multumque proficua lateret do-
ctrina. Si homines apprimè quid sit vera pulchritudo
intelligerent, & de corruptibili corpore compactos
esse perpenderent, & ex hac immortalis animae crea-
tos ut bonis aeternis persisterant, non man- ans vo-
luptatibus per Venerem signatis, cordis pomum ad-
iudicarent, sed vite contemplatione per Muerum no-
taiz, aut saltem actu per lucem designate. Sed
seipos perfectè cognoscere seiposunt, cumque seipos
haud noscant, in multis ignorantias & excitates di-
labuntur. At Laetantius Firmianus. Solipius igno-
ria, omnium malorum est colloques. Et Proclus in li-
bro de anima, initium (inquit) Platonis Dialogo-
rum & suae Philosophiae & fundamentum, nostrae na-
turae est cognitio. Et ex huius cognitionis defectu,
accidit ut homines pulchritudinem animae, viteque
tranquillitatem cogitatione nequaquam volent.
Si apprimè de perfectissimè homines seipos nosce-
rent, qui fieri potest, ut quietudinem in rebus inquietis
exoptarent? & res penitus mutabiles infestarentur.
neque seipos mouerent? à caelo sese abdicarent,
à quo fuerit procreati, quique illorum est patria, pro-
terea à qua fuerunt pulsi, quare illorum est exilium?
Homines non diligunt mundum, nisi ob defectum
seipos agnoscendi, igitur, propterea quod non
quantum eius honor sit inconstans pendit, quan-
tum gloria mutabilis, quantum fauores momenta-
nei, & quantum eius felicitas falsa sit & caduca. Quo-
cisca ut nosipos & illam agnoscamus necesse est. ne-
ve autem suis versutis & deceptionibus praebeamus,
nisi, suorum infelicitatum rebus, velimus impli-
cari.

*De Tranquillitatis fundamentis, & negotij mundi, &
sumptus abnegatione.*

CAPVT XVII.

Ncredibilem percepi delectationem (ait
Prior) cum analogiam & assabulationem
Pomi auri intellexi: conficiis cui
sit reseruandum, ut veram tranquillita-
tem nobis pareamus, quae ut video obsequio
cultu Dei innixa est, vibratione praesidet, & sensuam

appetitus, serui & captiui incompeditibus & cath-
enis detinentos, rationi obnoxij, cum alijs sensibus
ut animae Respon. quieti & paci admodum indul-
geat. Hoc (ait Lufitana) tranquillitatis est funda-
mentum, tantopere à multis commendate, & à pau-
cis possideat. Fieri non potest, ut eam aspicamur, nisi
in primis v. ritemus attingamus. Et cum ob peccata
nostra pauci sint, qui perfectè virtute praesent, cla-
rum est paucos esse, qui eam merè possideant. Mul-
torum prudentia, à versutia dissentit: multorum via
temeritati immixta est, multorum iustitia ad vitionem
anhelat: multorum temperantia, parcitatis gustum &
saporem sapit. amicitia proprium commodum & vili-
tatem redolet: zelus & sinceritas, ambitionis sit par-
ticeps, & simplicitas per modum dilectae. Videor mihi
nunc quod istas ait, esse adimpletum. *Argentum
tuum visum est in seruiam, vinum tuum mustum est aqua.*

Et quod D. Paul. ait, *Omnis qui sua sunt querat, non
que Iesu Christi.* Homines post Deum morari volunt,
& mundo praerire. Virtutis nummus non est legitimè
poderis, sed roditur, atque adulteratur. Verum enim-
vero plurima iusti sunt praesentis, & insignis virtutis,
sed tantum de iis qui de prauis atque effrenatis ap-
petitibus insolefcent, verba facio, qui quidam sit
tranquillitas scire fugiunt, quae etiam quodam loco
possideri queat, multo tamen liberius pacatissime
possideri atque duci locis solitariis potest. Philoso-
phus, qui ut Lufitanum vrgeret, erat promptus, ut
maiores exagrandi occasionem praeberet, quoniam
eum audiendi flagrabat desiderio, ait, Quod
dicas de recessu solitario, non admodum meis
animis quadrat: pluries enim solus fui, & quodam-
modo ab hominum conuersatione abhorui, non tam-
en ideò bonam quandam frugem in mea conscientia
perferi. Si solum cum meipso memet conspicio,
laetor quamplurimum hominum conuersatione: si apud
homines versor, cupio esse solus, & in meipso
cum autem solus sum in meipso, absque solatio sum:
si comiter, apud gentes versor, de meipso careo, ma-
gna cum aegritudine ac incommodo. Ut homo qui
magna vectus nauis, maris vndas sulcans, tadio itatim
afficitur: si autem è nauis saluat, & cymbam ingreditur,
par tadio parèque molestiam perferunt, eisdem
vndas, eisdem agitationibus, quippe qui nauigantis se-
curitas nò v. caralis lata, aut compellat sine, consistit, sed
in mari atque situ & dispositione quo stat: pari ratione
multarum rerum in oppido populo pertaxat &
anxius, memet semoui, & in quandam villulam, quam
possideo, recepi, ubi iidem constitutos passionibus,
tentationibus & aegritudinibus: Etenim tam demum
mihi videtur: quietem non consistere, v. de loco ad
locum commemius, populum pro deserto relin-
quentes: sed huius mundi pelagus, sub quae velicamus
in hac vita scopulis plena, magnis atque spumanti-
bus vndis commotus, tempestatibus, procelis, cou-
trariis, & colluctationibus venis, & imperiis terribilibus
collidentibus, quibus homines morus percipiunt, &
de gustat, alij plus, alij minus, alij vno modo, alij alio,
prout fert inclinatio, mos, & vultusque conse-
tudo. Hec fatui, ob longam expauentiam, qua in mo-
metipso sum perfundus. Sin autem, dic mihi vnde sit
ut peregrinatio, & solitudo, mihi non emolumentum,
vtilitatem, aut quèvis fructum afferant: etiam si re-
giones permitem, mores non muto, etiam si à con-
uersatione deficiam, meos mores non abicio. Homines
(inquit Lufitana) se penumero falluntur, quoniam
societatem rati fugere, iam non relinquunt. In ea re
(ait Philosophus) nunquam fallor, fallacia maior illa
esse non potest. Nunc verò tuip falleris, cum nun-
quam fallum esse suspicaris. Nulla proculdubio ma-

ior fallacia est, ea quam quipiam in seipsum confert, siquidem deceptor à decepto non separatur: Narrat D. Anthon in prima parte historial. cum quidam Socratem conuenisset, ait illi se in hominum conuersationem effugisse: sed ab bonam frugem idcirco sua conscientia non redibat: eo quod pacto de seipso conquererebatur, ut nunc de te conquerens. Percontatus est ab eo Socrates an cum seipso effere transitaris, cum se ab hominum conuersatione amanderet. Imo, respondit ille Tunc Philosophus, male igitur solus eras cum comitaberis, quodque peius est male comitatus, siquidem teipso comitaberis. A teipso te seuocaras, voluntatem deserueras, non autem tuam conditionem deseruisti. Denique si solus fuisse vitam emendasses. Idem Socratis responsum pro responso reddo. Quomodo fieri potest, ait Philosophus, ut graditur, & ambulem sine me, cum hoc sit repugnans, neque possit compati. Mouet corpus meam animam, que forma est quæ dat esse rei: quamvis anima non localiter moueatur, per accidens mouetur. Nā quocunque corpus graditur, illa graditur, ut clausa qui est in rota: quoniam licet affixus sit, & à seipso non moueatur, mouetur tamen cum rota mouetur. Aliud exemplum conuenientiū de familiaribus nō ad uicem. Quemadmodum Nauticorum qui sedet in puppi, maiorem gubernaculo admovent, à se non mouetur, sed ab eadem nauis, qua uehitur, & quo nauis graditur, is etiam graditur: sic anima corpus mouet, nec loqualiter mouetur, quamuis anima effi perferat cum corpus mouetur, anima etiam mouetur per corpus. Quod igitur uado, illuc corpus & anima uadit, quæ sunt duæ partes, ex quibus componitur. Qui ergo potest fieri, ut solus absque teipso ambulem? Et non solum cum teipso sum, sed multa alia mecum porto, quæ mouentur, eo modo quo moueor. Ingenue fateor non necessarium esse ut hic motus illi tribuatur, eo modo, nec quo illos moueo: me propositio eorum ueritati consona est, qui aiunt, quemadmodum aliquid mouetur, eo etiam pacto mouentur res, quæ ab illo motu sunt. Etenim Sol in gyrum mouetur, & tectæ vapores ad se attrahit, eos in altum extollens, & directè mouentur: idem cum sol in gyrum mouetur, ea directè etiam vapores mouet. Ingeniosi Architecti rota, in altum lapide teodis conficiunt. Neque hæc omnia magni facio, siquidem non hæc inter se uisuntur: uerum ut potè anima mea, cum meo corpore unita & iuncta est, certū etiam est, eam progredi, quo illud progreditur. In re (ait Lufitanus) duæ sunt voces, & in uoc quoque hominū duæ sunt homines. D. Paulus uocat alium, hominem ueterem, quem ab Adam trahimus, qui secundum carnem est. Alter uero uocat homo nouus, qui renouatus est per Iesum Christum, qui est secundum spiritum. Spoliare oportet hunc hominem, secundum carnem, & cum illo permanere, qui est secundum spiritum. Illud ait Apostolus in Epist. ad Colossens. *Expolantes uos ueterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum, cum qui renouatur in agnitionem secundum imaginem eius, qui creauit illum.* Erat Ephesios ait, *Depone uos, secundum pristinam conuersationem ueterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris. Renouamini autem spiritum mentis uestra, & induentes nouum hominem, qui secundum Deum creatus est, in iustitia, & sanctitate ueritatem.* Cum homo ab hominum conuersatione separatur, corpus & animam secum affert, ut profectus non enim inficiat. Et si hæc anima sua carni obediatur, & prauis concupiscentiis, tunc ad se hominem ueterem rapit, & homo ab illo seipso, quod est secundum carnem, comitatur. Verum cum anima spiritui obedit, & parti superiori, quæ ueritatem querit, & ad ubi

seculum Dei tendit: tunc homo ab hoc seipso separatur, quod Adam traxit, & hoc est seipsum abnegare, quod nobis præstandum est. Illud est quod Iesua Christus ait in Euangelio. *Qui uult uenire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.* Deponere ueterem hominem, & cum nouo mansionem facere, est depuauum appetitum domare, prauis desideriis resistere, intra domesticis patietur cogitationem adducere, carnem mortificare, propriam uoluntatem extirpare, & loco illius uoluntatis Dei serere, eique tanquam duci, & luminari iussire. Hoc est seipsum abnegare, seipsum relinquere, Christum sequi, & in eius manus se tradere. Videte igitur, quo pacto situm homini sit seipsum relinquere, etiam non reliquit corpus, nec suam animam ad hoc maxime opem ad nostrum salutem decet. Abnegamus & fugimus nos ipsos, quoniam diaboli & carnis tentationes recundimus: animam nostram cum Iesu Christo uero Deo nostro connectimus, dulci cū diuini amoris uinculo, & uincens atque edomantes concupiscentias, quæ nos expugnant & debellant, aliisque tempore de nobis ipsius triumphum reportant, delinimus eos esse, qui sumus, firmique deliberatione sumus, quales esse debemus. Qui hoc pacto ab hominibus separantur, uadunt nō solum ab alijs separari, sed etiam à seipsis, & deoque de deuotentes, pacatam vitam ducunt. Nullæ erunt controuersiæ, lites iurgia, rixæ, contentiones & dissidia quæ illorum cor queant iocitare, aut obnubilare, quin ea ope & fauore diuina fori, quamprimum dissipent. Et hæc in serenitate atque tranquillitate locati, contenti uiuent, periculis atque celestibus contemplationibus inebriati. Ambulant cum cogitationibus & delectationibus, ad eam in celum intenci, ut serè à terrene obrutu deficiant, cum D. Paulo dicentes. *Nostri conuersari in celo est.* Idcirco aduersus modis tentationes uictores, & uidentes, eius uanas & fluxas diuitias aspernantes, immensum thesaurorum diuinorum profusionem & liberalitatem conspicientes: non enim ignorantes eam qui alia bona possidere non effragitant, hæc esse cæcos: imò potius eos qui ex terra sunt. Nam subitò deficiunt, aut priusquam finiuntur, qui ea possiderent, extinguntur.

De seipso fuga & de laudibus Eleemosynæ.

CAPVT XVIII.

Oniscus sum (ait Prior) vnam ex rebus præcipuis, maiorisque emolumenti, ut hanc animæ tranquillitatem, & obtinemus, & possideamus, esse hanc propriam uoluntatem abnegare, de qua mentionem facis, quæ etiam Apostoli, aliique sancti reliquerunt. In his (inquit Lufitanus) nolo disceptare. D. Bernardus hæc S. Petri uerba: *Ere nos reliquimus omnia, declarans, ait, cum dicitur eos omnia sua bona reliquisse, intelligi debet, non tantum se à diuitijs suis abdicasse, sed etiam à uoluntatibus.* Ioannes Cassianus ait, Nullum esse tū egenum, quin aliquid habeat, ut illud ob amorem Iesu Christi deserat, & reliquat. Nam quamuis diuitias non possideat, multum deficiat, qui propriam radicemque inanem desideriorum concludit. Et in lib. Collationum ait, Abbatem dicere solere, Deponere diuitias esse proprie res alienas deponere: sed uoluntates abnegare, esse res proprias abnegare: quod sanè maioris erat iacri. D. Bernardus in Sermon de Resurrectione ait, Ampius tuam uoluntatem, & ab

Mat. 10. 3.
Mat. 23.
Luc. 14.

Id. Cass.
in deus.
Monach.

simile

simile.

Am. 6.

Cass. 1.
Epist. 1.

D. Bona,
suis arm.
de Regis.

inferno redimeris. Narrat D. Ambrosius. Cum vir quidam depravatis appetitibus indoleceret, cum iam manibus ad excidium, & ruinam annecteretur, viam his omnibus interclusit & ad se reuersus est, & cum doloris atque contritionis lacrymis, amarè horrenda peccata quæ in suum Deum peccauerat, defleuit. Tot enim Deos totos fabricauerat, quos de sideriorum atque ætherum grana passaretur, iō quibus fumum felicitatis colloccaret: & ex hac terra exiit, ut peccato effugeret atque propelleret, hancque quam amiserat lucri faceret. Et tetorum gradiens, velut is qui magnam aliquid euasit dismetimen, vitam climans, & conscientiam expians, cum sancto illo fastidio & hortore illius, si ipsius quod amara fuerat, ciuitatem ingrediens, multietem flagitiose & perniciose vitæ natus est: quæ blandicijs cum non demulcere, sicuti antea solitus erat, animaduertens, neque vilo pacto alloqui, ait, Num me cognoscis? Tuasum amica. Is respondit. Equidem illa es, quæ solita es existere. ego vero amplius is non sum. Eo pacto ab illa ausugit, qualem à seipso erat extraxit. Merito poterat dicere vt D. Paulus, *Vita autem non ego, vniuerso in me Christus*. Vt Deus in nobis sit, non ipsi fugere oportet, vt frui simus, debemus definire nobismetipsi esse, vt tranquillitatem vitæ quamuis possidere. Videatur mihi (ait Prior) homines qui avari sunt, quique charitate & misericordiam in pauperes non exercent, hanc tranquillitatem nequeunt possidere. Nam si ad eam possident, diuitias & seipsum relinquere necesse est (sicuti dixi) videtur, vt is qui tantopere ijs adstringitur, & sibi ipsi pauperi nullam elemosynam vult errogare, & nisi suis commodis studebit nec indigenti atque necessitate prospiciet quibus videbit proximos petulos. Is autem conscientie quiete, & tranquillitate vitæ alienabitur. Quantum in me est, pro comperio habeo, quo magis hæc in vita Deo ardet, est elemosyna. Hoc (inquit Lusitanus) est verum. Ait D. Agostinus in quodam Sermone elemosynam peccata expiare, & pro nobis Deum nostrum exorare. D. Ambrosius, ita ut inquit, à cuius domo pauper sine vacuus non egreditur. Ait D. Hieronymus in quadam Epistola. Hæc est species sacrilegii quo conficiis is est qui bona pauperum non egeno elargitur. Et D. Chrysostomus in Marthæom. Elemosyna tenet bras expellit, ignem inferni exstinguit, & iannas paradisi reicit. Vidua Helisei cum oleum & vasa exhauseret, & in alijs vasa infunderet, oleum excreuit, & auxit & quæpsumum plena fuerunt, defecit etiam oleum. Eo pacto si diuitias pauperibus imparias, excrebescunt, si non imparias deficiunt. Hoc est quod ait Saluator noster. *Pro vno quad dabitur, centuplum accipietur, & vitæ æternæ possidebitur*. Apostoli Iesu Christi, pauperibus atque inopibus quinque panes distribuit, quos pro alimento releuabant, & exteli quæ & fragmentis duodecim copiosis plenos collegerant, vt testatur S. Euangelist. Historiarum monumentis proditum comperimus, inuictum D. Alphonsum Enticum Lusitanæ Regem, diuissimas elemosynas erogasse non solum in suo regno, sed etiam Ierusalem Xenodochio octoginta milia nummorum aurocum misit, vt illi inopes & agrotos redditibus sustentaret, vt pro ipsius salute Deo preces fundere. Simile de glorioso D. Ludouico Francorum Rege, narratur, qui suo tempore magnus etiam elemosynarum extitit. Vt eadem reliqua mundi pars varijs bellorum tumultibus ætueret, suum Regnum & pacatum, & tranquillum remanebat. Nocte quadam mutauit vestimenta, vt elemosynam pauperibus erogaret, sicuti de more antea habebat. A quodam Comite de magnate sibi perquam

familia i fuit recognitus, qui cum noctu, de quibusdam magni ponderis rebus auctus illum conueniret, qui ab illo petiit, quid rei hora illa cum his pauperibus ageret? respondit Rex. Hi sunt mei milites, qui meum regnum suis sanctis orationibus atque meditationibus propagant, quæ sunt arma spiritualia, fortia, & potentia, nunc vero illi stipendia persoluo. Verba profecto tali tuncque sancto Rege digna. Er non minus ea digna sunt, quæ trinuenerunt & ponderentur, probata ab Amado Sabaudie Duce, qui fuit Caroli 7. Francorum Regis in uxorem duxerat. Vt hic Princeps maiorè diuitiarum partem, elemosynis pauperibus elargiendis infunderet, nullos canes, nullas aues, aut aliquid simile ad venandum alebat. Cumque aliquando à quibusdam aduenis Legatis sciscitaretur, canes venaticos haberet, quippe qui locus ille erat montiuus & ad venam aptus, respondit se habere. Et statim magnam pauperum multitudinem demonstrauit, quibus Artibicini cibos manducandos porrigeret, dicens, Hi sunt canes, quos nutrio, quibus spero & confido me Regnum celorum lucraturum. Ita narrat Raphael Volaterranus in sua Geographia, in capite de Provincia Narbonensi. Fuit hoc responsum Principe Catholico dignum, quod singulis momentis atque horis Principi Christianorum auribus debebat suggeri, & exemplum vt oculis semper obuerteretur. Hic Princeps ab ijs multum discere pbat qui Acheoni familes omnem substantiam alendis canibus impendunt, etiam spem illam eos canes interficiunt. Et quantum non nulli eorum essent, dicentes, ius idcirco ab elargiendis elemosynis cessare, charitatè tempore exercere, & liberales esse atque magnificos felse iudicant: dona eorum non optimo metallo conficiunt, vt à culpa possint excusari. Multi enim sunt, qui dant, sed pauci sunt, qui dare possunt. Sunt nonnulli qui solam elemosynam toto tempore vitæ non conferunt, & pro exultatione, le post obitum confecturas testamento erogant: si enim dum viuunt largiuntur, ad vicium necessaria sibi non possunt suppeditare, neque tanta officia & dignitates conseruare. Exultatio equidem ab hominibus Christianis abhorrens, quod oī tantillum honorum & dignitatum amittant, officia telant, quod mea est vanitas, interim egeno & necessitate pressio subuenire reuocant, qui fane euetus est, autique satis esse dummodo quandam elemosynam testamento relinquant. Non dico perperam actum esse si testamento elemosynæ relinquant: sed assero, qui ante obitum elemosynas curant porrigere multo magis operari, cum quod habent, elargiuntur. Et uim qui testamento post obitum aliquid legant, iam etrogant quod ad illos non spectabat cum dederunt. Exproptet diabolus non multum conatur, cum testamento disposiit cernit elemosynas post mortem reliquis: quippe qui quantum in morte aut in vita erogauerit, manet eas, qui in morte, quam etiam in vita erogauerit. Vt elemosyna pars est virtutis tollatur, sicuti tempus officina phariseis. Quædam dicitur lychnus, qui antea, manus luminis impertit, quàm is qui tectit, fertur: ita melior est elemosyna, quæ viæ tempore confertur, quam ea quæ retro, vt post mortem erogetur: itaque ea quam coofirmis, maioris valoris est, quàm ea quæ post nos dabitur. Elemosyna quæ dant pro defuncto, qui est in purgatorio, certum est illi prodesse: sed multò magis ea quam ipse in vita est impertit. Et D. Thomas reddit rationem, dicens elemosynam, quam pro nobis vitæ nostræ tempore damus magnam gratiam & veniam conferre: eam verò quæ proximis nostris per mortem distribuitur, obsequium gratiæ habere

RATIO.

Exila
3. 1.

rationem, non autem meriti. Eleemofyna vitæ tempore data, ad eod præstata est, vt dicat Ecclesiasticus. Conclude eleemofynam in corde pauperis, & hac pro te certabis ab omni malo. Et alio in loco, Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemofyna respicit precatus. Ait Iesus Christus Redemptor vobiscum, Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Et est contra Diuum Iacobus in sua Canonica Inducimus aut, tunc sine misericordia, illi qui non fecerunt misericordiam. Quemadmodum vitæ adminicula cum ramos & sermenia sustinent firma tenentur & immortales: si autem debilia sunt nimisque arida vineæ magister in domum ferti iobet ad comburendum: ita diuites, qui eleemofynis pauperes sustinent & nutriendi, adsunt radice fixi, in vinea Ecclesie, qui autem vitam porrigere recusant, sed auaritia & cupiditate ignescentes, solam eleemofynam tenuit elargiri meriti. Deus ait in Deuteronomio: Nec contrahet manus, sed aperies eam pauperi. Et in Euangelio Dulce Deus ait: Datis, & dabitur vobis. Et in eodem capite: Eritis misericordes, sicut & pater vester celsissimus. Et Eleemofyna diuissima est, & opulentiissima villa. pro bonis temporalibus & æternis iustissima. Qui vnum pro Dei amore erogabit, centuplum accipiet, & quod magis est vitam æternam, vt ipsam Veritas ait. Quis vidit vquam talem vicarem, talemque remunerationem? Pauperes dant homines, vt multum obtineant, bona certe pro cælestibus, momentanea pro temporalibus, & pro nummo temporalis argue humanum perpetuum ius & diuinum lucratur. Ideo ait Salomon in suis Proverbiis, Fauorat Dominus, qui miseretur pauperi, & reuersum ducit suum reddere. Et in 3. capite eorum prouerbiolorum. Honora Dominum de tua substantia, & de primitiis omnium fructuum tuorum, & implentur hereditas sanctorum, & totum testamentum tuum redundabit. Denique vnum ex his que Deus strictius in vet. & vniu Testamentum iubet, cum quo vult vt illi morem geramus, eleemofyna est. Quod ad hoc respondebunt in die iudicii qui nunquam languentium & inopum misericordiam subleuare sunt conati, non tantum operibus misericordie? Non me laet plurimos hoc in mundo futuros, qui excusationibus nequaquam iudicabunt, & transuersis animis atque obliquis venturæ, vt sua crimina simulent: sed in alio tanquam pisces obmutescant, & in locum meritorum demittentur. Quor sunt homines, qui superuacantes & immodicus sumptibus, plures filias orphanas in matrum munus possent locare, quæ non longè sunt quin pereant, plures que honestas matronas & viduas e-nutritæ, quæ maleuolis ludibrio sunt. Tales sunt qui suis stomachis, suis auribus, brachiis, & digitis, tanquam latrocinium rapiunt miserorum perfrugium, & pauperum salutem atque remedium. Muros & parietes insigni peristromate regunt, quæ sunt insensibilia, & quantumvis tamen panno vili, pauperes Iesu Christi non iudicant, qui fame & frigore pereunt. Alij desiderio, cupiditatis & famoribus indulgendi sistant, alij superfluis pompis, alij sumptuosos & splendidis ædificiis, alij exquisitis suppellectilibus, alij peristromatibus magni pretij & valoris, alij subtilibus alabastris, pretiosis marmoribus & picturis. Verum quantum ad charitatis opera, nullo pacto earum reminiscuntur. lapidibus mortuis expendunt, lapides autem viui fame pereunt: vanus, & inuilibis sumptibus infusus, & aliorum magis necessariorum, nullus est, qui curam habeant? O demeritum intolerandum id genus cæcam & perditam, ob res quæ citò depereant & tempora, & mores, & meras vanitates! Quor quotidie oculis intuemur, qui appetitibus omnino moti gerunt, quique cum

Totum quartus.

nomine Christiani sunt, operibus paucis minus quam Ethnici sunt. De Deo loquuntur, & ab illo fugiunt. More solito linguillos ad Iesum Christum extollit, car verò longissimè ab eo alienatur. Aures verbis eius obturant, ne audiant, mures sunt, ne loquantur. Assensum oculorum excitati præbeant, eorum damno & discrimini se dedunt, carceri mundi cogitationes mancipant, conceptibus sanum iudicium non admittunt, nihil aliud cogitant, nisi vt voluntati obsequantur, & lassificant. Ad hæc cum non penitus adimplent: quia non desiderium vnum exequi cessant, cum de illo plures alij exoriantur, ita non penitus valent perfungere etiam id quod obtinent, eos affligit, & perturbat. Numquam auaritas experit, cumque obtinet, & quod ante ad suam quietem efflagitabat, in laborem conuertitur, & commutatur. Incedit per vias & omnis cogitatio, mens & desiderium in laceris pecunie obferat. Solam pauperi eleemofynam irribuit, ne ex thesauro quidquam expiscetur: interim irruunt latrones, qui cum depredantur, nec obolum quidem relinquunt. Homines in auros concionantur, & non solum homines rationis capaces, verum etiam animantia bruta, & insensibilia: adeo tamen stupore obdurantur, vt ea uidentur. Fontes omnibus aquas indifferenter imperiunt, riuuli omnibus sunt communes, mare ab omnibus nauigare permittit, aer omnibus spirat, & afflat, terra ab omnibus cõculcatur, pro omnibus fructum parturit, sol, luna, & sidera omnibus luceat, celum omnes regit, imber omnes siue boues, siue malos homet: hæc omnia quæ omnibus communantur, num aduersus auros exclamant, qui omnia pro ipsis solis expetunt? Quis est quin hoc aperit videas, nisi ipsi? Verumenimvero conscientia exeduntur & accusantur, & exuunt, quæ et cupiditatibus, auaritiis, fauoribus, viuis, latrocinis, & impietatibus superant, molestie sunt & perturbaciones inquietæ & miseræ ob peccatum parturit. Hæc sunt furia tædæ quibus hæc invita corroduntur, vnde in æternos inferni cruciatibus detruduntur. Attamen nullo pacto à peccatis desistant, quippe qui nulla pauperum habita ratione, adeo cupiditatibus & fauoribus inhiant, & ab hoc mundo auelli permittunt, donec se extremo tædæ & fraudum labyrintho inuoluantur, vnde in profundas inferni vocagines absorbentur. Quocirca satis euidenter apparet, quantum à tranquillitate vitæ alienentur, quam iusti possident, veluti misericordes, & charitatis sectatores, quæ sunt vera scripta, in quibus Deus bona sua deponit, tanquam felicitatis exuitas. Sit igitur in votis eleemofynam porrigere, quique quantum in eo situm est, & à nobis cupiditate & auaritiâ stirpitur extirpemus: cum ad eod nostre conscientie officiat, nec è summo cacumine frondes euellere sit couentus, verum etiam radices trauco tenas aueruncare? Mala enim herba nisi sarriatur, in dies adulescit.

De exemplo quod maiores debent præferre, illi quæ labores laudantur.

CAPVT XIX.

trificam percepi voluptatem (inquit Prior) cum tantis laudibus eleemofynam exulceris, eamque pro vna ex pulchrioribus & nobilioribus partibus ad vitæ tranquillitatem obtrineudam, existimes, mihi;

que videret exempla quæ de Principibus amulisti, quem mirum in modum referre. Verum sospicor Reges, edicere omnes qui aliis, aut Imperio, aut potentia dominantur, non esse tranquillitate animæ fructuros, ob multas curas & negotia quibus inuoluuntur. Imò potius (ait Lulianus) hi labores ad eam attingendam valde sunt necessarij. Nam si quieti, delictis, & otio tribuantur, virtutem amittunt sine qua non potest parari tranquillitas. Et econtrà honesti & laudabiles labores, ob virtutem perpeffi, secum quietem & animi tranquillitatem ducunt: etiam illud adiungo optima ingenia labore nutiri. Quemadmodum herbe aqua fouentur, & enuruntur, si verò abundantius & profusius inundet aqua, eas suffocat. Sic animi labores vegetantur & virefcunt, si tamen cœpius fit, eos adeo enervat & exsuccat, vt necessarij labores ad eos qui alia dominantur spectet, & non solum quantum eorum prius iam res agitur: sed quantum ad Rempublicam attinet, vt subditi à superioribus exemplum mutentur: siquidem certum est optimum Christianum nec munera nec fundiones ob personæ superioritatem debere perferri, sed ob cultum Dei & utilitatem publicam: nec habere, nec ferre dignitates & magistratus debet, vt ei mos geratur, cum Iesus Christus Dominus noster in mundum non venerit miserrare, sed miserrari. Laudantur Gentiles humilitatem & virtutem, & superbiam atque ambitionem populi laudant. Laudat Xenophorus Lacedæmones, quoniam elaborabant, non vt regerent, sed vt imperandi digni euaderent. Imperator Adrianus numquam excidit iussu & insculpi, cuius facie, sua imago ad viuum effingeretur, quæ scelerum ab Aquilæ mano caperet quod Iouis iussu offerebat, vt denotaret non Imperium affectasse, sed à Deo iussu vocatum. Huius medallæ memorioem facit Plerius in Hieroglyphicis. Permisi sunt, qui Regna & Imperia reliquerunt, quorum historiam plenè suorum alij sūt qui ea susceperunt, & ad efformandas & policendas suas actiones coadi sunt, vt viuo vitæ exemplo faciliore negotio subditi ad virtutem possent allicere. Vt enim ait Seneca, Vt parol virtutis vestigiis insistant, expeditius, decetius est, vt in primis ad maiorum exempla, quàm ad præcepta & doctrinam conformetur. Equidem hoc in loco à veritate non abhorrebat. Nam vt ait D. Gregorius. Cum Maiores delictis seruiunt, paruulis vitiatorum habenas laxant ac dilatant. Et D. Bernardus in quodam sermone. Exemplum (inquit) boorum operum vicius est, & effusæ sermo. Quot sunt hoc in orbe terrarum qui vitæ laudatorum exemplo se ad sanctitatem retraxerunt, & quot præclara equitum facioora exemplis heroum & inuictorum equitum gestis & parta sunt vt refert Plutarchus, Trophæa insignia Miltiadis Themistoclem ad præclaras res gestas obsecundas impulerunt. Heroica felicitas Achillis facta magnam Alexandrum ad maiora cosequenda excitauit. Illa eiusdem Alexandri Iulium Cæsarem, vt horrendos & insuditos bellorum effectus susceperet, stimulus agitarunt. Expropter Suetonius Tranquillus in eius vita ait: Cum Iulius Cæsar in Calice, ciuitate Hispanie imaginem Alexandri in Templo Herculis conspexisset, multas lacrymas emisit, sibiipsum inuidens: propterea quia cum ad ætatem Alexandri comgruam & Persas subiugasset, peruenerit, non adhuc fortitudinem re quamquam memoria digna fuerat persequutus. Ex tunc insignia facta mirandas res gestas aggredi in animum induxit, & decreuit: quæ quidem ei exsequutus: hæcque Octauium vt similibus operibus daret, compulsi: Octauij, Vespasianum & Titum, illa verò boorum imperatorum Traianum, alios-

que incitarunt. Itaque præclorum facinorum exempla, eorum voluntatem vt eos & imitaretur, & sequerentur, inflammavit. Vnde fit vt sapissime, quales sunt Principes qui morantur, & in quos subditi oculos defleunt, tales sunt aut experiri fieri subiecti: & quales in Republicis principes, tales reliquos solere esse ciues. Cùm filij Israel ex Aegypto egredierentur, vt ad terram promissionis properaret, narrat sacræ literæ, eos habuisse columnam producere, quæ ducebatur, & regerantur: si columna properaret, illi etiam properarent, si steteret, illi etiam steterent. Principes & prælati, qui alios Imperio & dominatione tenent, debet considerare esse columnas, & duces suorum subditorum: & si per vitæ viam ambulantur, eorum subditi, à pari tramite non aberrabunt: si autem non moodeo, nec aliis passim agredientur, bono aut malo eorum exemplo iostitutos. Cur iubet Princeps vt alii currant, cùm ipsemet stetit? Cur optant Principes vt populi per viam & tramitem victoria properent, cùm illi vitiatorum moribus cursitent vagabundi? Rex David non dicebat, Venite, exultate Domino, & iobilate: sed, *Propter exultemus Domino, subleuamur Deo salutari nostro*. Præstans ille rex haud erit necius, quàm potentior sic virtus verbis, vt opera excites, & quantopere vitiatorum magis hominem dedecet, quàm subditi. Quænam admodum difformis cicatrix, & vulnus videmus peius, magisque faciem maculare, quàm cæteras corporis partes: pari ratione vitiatorum Principi detestabilius est, qui facies est, in quam oculos cæteri reflectunt, quàm subdito, in quo minus contemplanur & speculamur. Eò magis aurum purum est, eò incaustum abiectum exiguique valoris agnoscitur: & eò magis pannos terfus est, & purus, eò magis labe aut macula eum deturpat, & maculat: tantò etiam emioctior & sublimior est qui dominatur, & ob virtutem atque exemplum preponitur, eò magis in eo peccatorum peius est: quocum non solum seipsum damnat, sed etiam quampluribus aliis damnationis præbet occasionem. Et quousque verus sal esse debeat, solum est salino-lumen, & nihil est nisi tenebræ, & non solum est obtenebratur, verumetiam reliqua omnia obfcurat & obnubilat. Propheta Zachar. viuum exemplar hominis iusti tradit, dicens: *Vidit, & ecce candellabrum aureum, & lampas eius super caput ipsius*. Hæc sunt lampades, de quibus Iesus Christus apud S. Locam loquitur. *Sunt lucis vestri praecepta, & lucerna ardentes in manibus vestris* quæ lucerne vt ait D. Gregorius in eadem Homilia, exempla sunt virtutis. Dominus noster de his loquens ait: *Sic lucet lux vestra coram hominibus, quæ videtur opera vestra, vt glorificet patrem vestrum qui in caelis est*. Idcirco ait D. Paulus ad Romanos, *Præsentantes bona opera, non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus*. Et io epistol. i. ad Corinth. *Facite omnia propter edificationem*. Et ad Titum, *In omnibus testem præbe exemplum bonorum operum*. Dios Augustinus ait in libro de Pastore, Qui in gubernatione populi malè viuat, quam tū in se est interitum, illum qui cum ceteris implatur, & ab eo deperdet. Ait D. Gregorius in suo Pastore, Qui cūcūlum bona opera exsequuntur, & alios io quibuscumque eorum operum malè opinari permittit, quousque viuificet, nihilominus alios exemplo malè edificationis interficiunt. Ait D. Leo Papa in quodam Sermonem. Exempla maius virum & nobilis habent, quam verba, & exempla quæ singulis diebus maiori seruatore nos commouent, sunt illa superiorum, quæ cum iusta sunt, velut amissis sunt, quæ non solum recta est, sed alia etiam dirigit: eum autem in iusta sunt, virgæ suat tortuosa: Solè expolitur, qua-

Exod. 13
Num. 14
1. Cor. 10

Psal. 96

Zach. 4

Luc. 12

Luc. 12

Rom. 10

Tit. 1

rum vmbra quæ pupulus est, etiam torrensia est, & corpori similis. Pulcherrimum est cum Reges quandoque magni & potentes, ac seipsum virtutis & deuotionis exemplum præbent, quomodo illud bonum iudicio minimum videatur. Memini nostri Ordinis Religiosum aliquando mihi narrasse. Cum die quadam Emanuel Lusitanorum Rex ad quoddam monasterium Penalonga, vocatum le conferret, cum in templo preces suas effudisset, à Priore sciscitatus est, quomodo Partes valeret? Cumque is respondisset quoddam esse morbo detentus, Rex ipsemet eos inuisit, & cum valitudine iugredederetur, cuiusdam ex affectis chyrothecas tradidit, qui alia rebus intentus, eos sub altari posuit, in quo rem sacram ægrotis, celebrare mos erat. Quod Rex percipiens, is affectum succensit, dicens. Audes tu chyrothecas sub altari Domini nostri ponere? Et hæc factus, chyrothecas accepit, & eas humi proiecit, & ante altare coruans genua, orationem effudit. Hoc deuotionis & humilitatis exemplo hic Christianus Rex omnes illic altitantes idem facere iocitauit. Virtus Domini & Magistris animos subditorum, vt eius virtutem insectentur, extollit. Ferunt aliquando Ioanem, Lusitanorum Regem à quodam Lusitano qui longinquo tempore in vestra Gallia mansionem fecerat, cum inuenerit, atque purior in fide quam tunc temporis floreret, percomitatus est quoddam sibi de Religione, & virtute Gallorum videretur. Cui respondit, Gallorum virtutem quodammodo firmiorem & solidiorē quam eam Lusitanorum sibi videt. Quo responso Rex attonitus, propter Lusitanorum famam & celebratam per totam terrarum orbem illustratam, ab eo petijt, Cuiusnam rei opinione frueris, illud proclerari? Illi respondit, Quoniam Galli ob Dei amorem ad virtutem inflammasur, Lusitani verb propter tuā Alacritudinem virtutis sunt præstantes. Hoc respondit non propter Dei amorem, sed quoniam ionichus hic Rex ad eod iustus erat, ad eod probitate, pietate, & religione præstant, ad eod insignes, & ioclytæ eius herocæ virtutes, vt ad suos iocitandos & ad virtutem cohortandos sufficerent, aut saltem eiusmodi esse apparerent. Hi duo Lusitanorū Reges quos adduxi, pater & filius fuerūt ita eximij, vt magno erroris & ingratitude in vicio vetteretur, si quocunque in loco sim, gloriofa eorum facta non prædicem cum per opportunitatem licebit, quod sane fiet quoties ardebit, oculosque erit labor, aut cura, quæ mihi sit impedimento quominus ea non recenseam. Videte igitur quā maius Principum exemplum sit necessarium, quā de præclaris laboribus debent gloriari, vt veram in cala quietem consequantur. Ergo redi infertur (ait Prior) honestos labores Principum, eos non tranquillitate animæ orbare, imò potius utrum ad eam ea illis auellendum sufficeret. Etiam (ioquit Lusitanos) Gentiles hoc nō ignorarunt. Quia quæso Hercules pro immortalitate Gentilibus habere fecit, ois labores quos exantlauit de quibus Diodorus Siculus mentionem facit. In laboribus iustus & honestus omnes eniti oportere, patissimum ij qui imperant, & potestaria possent, vt suis fient pollicitis pacemque animi attingant, neque trepidare neque fremere debeor, cum angustij atque motoribus quassantur, imò prius ijs debent occurrere, animi & patientiæ viribus omnia subeuntes. Tunc enim debilitatur tribulatio, cum patientia præcurrit.

Hæc (inquirit Philosophus) nostras ædes petarò ingreditur, & si forsitan ingrediar, hoc fit violentia, ac si quibodā instrumentis & machinis attraheretur, quippe qui sapissimi passionis in corde acervatum accumulatur & glomerantur, vt videatur patientiam perfiditici via sedē & locum quo pedem figere, posse nasci. Antequam occurrant labores (inquirit Lusitanus) homo sapientia, patientia debet muniti, quæ cum prior possessionem inuasit, locumque in corde occupat, labores, & eruditiones & incommoda parum detrimenti possunt asserere. Patientia firmissima est clypeus, qui somma cum securitate aduersitanti idas subit. Multoties de illa mentionem factam audiu (ait Philosophus) sed quoniam mihi lucido meridie ostenderetur, eam nō dum potui, ut deprehenderet, aut pernotare. Eam videri de desiderio sagro, vt quæ forma & habitu componatur intelligam. Conijce oculos (ait Lusitanus) in Iesum Christum Crucifixum, in illo equis perfectionem videbis. Quemadmodum qui arti pectus operam naore deliderat, tabulam præstantissimi pictoris inuestigat, vt etiam & subtilissima delineamenta quæ sciet eligere, possit efformare, exemplari, quod ob oculos posuit, conformis, eo patio idea quam in suo intellectu habet insculptam & calatam dat motum manui, & penicillum imaginationis reddet artificum. Ita optimus quisque Christianus, qui miseris & calamitatibus immergitur, oculos in mortem Saluatoris nostri debet deferre: & in hac vna tabula, veram patientiam imaginem contemplabor: maioris illustratione, excelletiori pretio, & illustriori perfectione quæ concipi queat. Deinde oculis Martyres sequaces & imitantes Ilesu Christi proponat, videbit labores, quibus expoliti fuere, videbit patientiam quæ in his olerandis vti soot: videbit denique Martyrem gloriosum. Ob Iesu Christi amorem faxis erit obrui, & io medio tormentorum in fauente salutis persecutorum intercedere non cessabant, tanquam veri athletæ huius diuini Ducis imitatores, qui in Cruce extensis Deum patrem pro iis qui crucifigebant & persequabantur, rogabat. Videbit S. Petrum Crucifixum, S. Paulum capite plexum, S. Laurentium in medio crudelium flammarum tostū, & oculis in Deum erectis, D. Sebastianum sagittis & telis vndique confossum. S. Clementem in mare proiectum. S. Ignati Leonibus expostum, alios vulneratos, alios articulatim dissectos, alios variatæ cruciaturæ & tormentorum dilatoiat, qui gaudentes ob amorem Iesu Christi ad mortem propetabant, aspeque a lacriori & iucundatiori quam si se in possessione maiorū Regnorū & Dominationū terre iotromississent. Nec gladiatorum acies, nec crudeles flammæ, nec noouocularum rote, nec funes, nec equuleus, aut aliud quodois geos tormentorū eos potuit petere: retered corporibus defessis, & eneruatis, animis sanis & infractis, & absque vilo defatigationis aut laboris signo, tanta constantia & robore afflictiones & cruciaturæ tulerant, vt eorum porantia meritis miraculosa posset non cupari. Afflicti iniuriis, impropetis atque tribulationibus hos sanctos admirari & contemplari debemus. Equidem hoc summi & salutis nostris duris, & nostro iudicio incōparandis calamitatibus remedium, patientiam quæ Iulsi tot tanquæ supplicia exantlarunt, contemplari. Quemadmodū qui ardore febriom excruciantur, quæcunque manducant insipida, fastidientia & absque vilo gossu ducunt. Et si alios sapore atque appetitu comedentes perspicant, tunc bona & optime condita iudicant, & succensent non lo condimentom, sed coacta seipios & valetudinem. Paritatioque cum aliquid nobis inmis accu-

simi;

De verum humanarum tolerantia.

CAPVT XX.

Tamen quatuor.

m ij

dixit. & tribulationibus compressus: atque afflictos periculis suis, & abque contemptu aut aggritudine illa nobis sunt subeunda, neque acsi dura essent & intolerabilia, conqueri, cum alias alacri quodam vultu & solatio ea sorbere videmus: tunc in nos ipsos nequam succensendum est, qui sumus insipidi & agroti in anima, potius quam in ea quam ea oestro dolore aut aggritudine procedere fugebamus. Martyrum patientiam (inquit Philosophus) non male ad rem conuenire videtur: sed in eo quod asseris quod perpetuebantur meriti mirum dici posse, hoc mihi non admodum probatur. Res (inquit Lolianus) huiusmodi qualitates ita vocari debent. Narrat Cilianus, Cum quidam Christianus iuxta Alexandria ab infidelibus fuisset inuictus, ab his multis conuictis & improperis esset afflictus, cumque ab eo percortarentur, Quidnam admiratione dignum fuis Iesus Christus uideretur, respondisse fertur, egit quod a me fieri cōspicis, hoc est in vos nullomodo suo debaccharus ob iniurias quas impingis. Hic vir oculos in Iesu Christi Redemptoris nostri patientiam deiecerat, idem non impauerit iniurias quas iussiebantur, ferebat, & suæ propitiæ demissionis atque debilitatis habitatione, miraculosam patientiam qua Deus illum muniebat, arborabatur. Postea varia multorum exempla huc afferre, quin patientia multum sunt progressi: sed ne mea oratio huiusce mei ingenio terminos transiliat, per transennam quidpiam attingam, sed pauci Sacerdos Romanus, ut summæ exultationis, valoris & virtutis Pigeocolis vocatus oculorum lumine priuatus non solum suam cecitatem patienter ferebat, verum etiam ut ait (Anthomius Sabellicus) incredibilem percipere delectationem, quod tribulationis Lydio probaretur. Obuiam prodit aliquando Iuliano Apostata, qui eum videte optabat, propter veterem auariciam, qua cum antea profectus fuerat. Itaque ait Iulianus, Gratias immortales Deo reddo, cum te videam. Ego verò (respondit Pigenius) cum te non videam. Et non tantum maximam patientiam in morbi aduersitate perpessus est, sed constantem etiam virtutem, nullo timore mortis perterritus, Tyranni barbariem & crudelitatem contemnens, qui cum Christianus esset in Gentilium errore prolapsus fuerat, hostis capitalis Iesu Christi reddidit. Baptista Fulgositus narrat admittendum duorum Adolefcentum patientiam, quibus magnam inferret inloriam si hoc in loco eos silentio præterirem. Cum crudelis & inhumanus Imperator Diocletianus hos nobiles Iouenes Christianos esse factos aspiceret, ad eam ita efferebatur, ut statim e libro atque cathologo nobilitatis sua nomina deleri, & expungi iolleret, eosque carceri mancipatos in obscurissimum ergastulum iussit cōici. Totis viribus nixus est, eos ad cultum & adorationem falorum deorum allicere, nunc blanditis, nunc molis pollicitationibus eos danielere tentans: verum tempus & operam perdere animaduertens, iussit magnam artificum & crudelium atque horroreorum suppliciorum struem parari: eosque coram altari, ubi Idolis inuabatur, apponi. Ibi iussit duos illos Christianos tractos, Idolis sacrificare, sin autem parabantur illis horribilia tormentorum genera, quæ forent subeunda. Hi duo nobiles Antiocheni, in fide firmi atque constantes, patientia armati, pui sermonibus stantes, & spūto cōcordes atque vniuersim respondere. Nullum esse tormentorum genus, quoniamvis crudele atque horribile quod illis tantillum & constantia posset dimouere: cuius experientiam tēdere prælio erant, ne aliquis eorum animo deicere, aut terribulum atque acerbissimum orū

suppliciorum rabie labasci arbitratoret. Et cum iussisset, ut experientiam constantem, quam tantopere efferebant, redderent, ambo impasidi in ignem altaris sacrificij Idolorum manes iniecerunt, hincque non solum dimouere, donec omnis caro flammarum ardore fuit combusta, nec vllum doloris aut impatiētiæ indicium manifestarent, imò admirabilem patientiam & adeo infraictum & constantem animum, ut longe Murij Sceuolæ Romani constantie antecellerent. Hoc pacto gratias immortales Deo reddebant, Tyrannum, qui eos excruciatum, parus facientes. Legutus, cum Philosophus quidam rogaretur, cur tanto opere mortem sui amici desideret, qui animam efflabat, quumque naturæ tributorum persoluebat, respondisse. Non tantum desseo quid moriarur, sed quomodo tu uiuis: oam in Græciæ Academicis magis ludemus quod impij uiuant, quum quod boni moriantur. Aristippus à quodam inuidentis & petuloris aggressus qui cum multis conuictis & iniuriis uirgebat, respondit. Tu dominus ad maledicendum aptus, ego uerò ad illud audiendum. Ait Pittacus Mytilenus, Hominis sapientis & virtute præstantis propium esse, ne iniuria illi infingatur prauideret, & iniurias magnanimi insulas iouitatis patienter toleraret. Prodiuim est, cum Imperator Mauricius Constantinopolim regnaret Phocas in eum irruit, cumque trucida uir: sed homicida ut maiori dolore atque iniuria eum afficeret, prius caram suis oculis Imperatricem, charissimam uocem suamque liberos trucidauit, qui ei admodum erant chari, tenetque delicæ oculorum lumen, & baculus cui aliquando canam fœcedebat inanti sporabat. Seruus autem qui vnum ea eius filius nutrebat, eū abscondit, ne interficeretur, propriumque filium carnificibus tradidit, loco illius Imperatoris Mauricii mandandum: Qui tanta tamque inaudita fidelitatis certior factus, ueritatem Tyranno detrahebat eum exortans ne hunc paruolum occideret, qui sui seruus erat filius, sed ut potius proprium filium enecaret. Nō enim par & æquum erat, ut alius sua debita persolueret. Et quoties vnum ea filius occidere conpicebat, exclamabat. *Ignis ei Domine, & ignem iudicium tuum*, & incredibili cum patientia hoc crudele spectaculum oculis suis contemplantur. Ita narrat Nicephorus Cabatus ioh. suæ historice Ecclesiasticæ libro. Hic Imperator mala que in Deum prætrauerat, in memoriam reuocabat: cumque hoc iusto supplicio dignum agnosceret, patientiæ clypeo muniebatur. Vixit dolor, miseri filii afflicti serui, conuicta & iniurias tanta cum impatiētia debacchabantur, ut nullus esset, quin eos audientes magna compassione illorum iussu resceret, hoc excepto Tyranno qui nullomodo commotus, aut tam miseris lacrymis mitigatus, ut ferorū Tigridum corda emollescent. Omnia in hoc palatio plandibus & suspitiis ex intima præcordia traditis circunsonabant, quæ immensum dolorem atque acerbissimam testabantur. In omnibus huiusce domus angulis, nihil audiebat præter dolores, dolendæque lamentationes, è falso mundolamentabantur, à misero illo discedebant, ab afflicta Imperatrice, ab innocentibus filiis, ad eam lugubribus & flebilibus uerbis, ut hi qui cætera quæ hoc in mundo erant prolaturi non erant nesci. Audiebat gemitus & clamor ob crudelem horum Principum mortem, non solum his uiris quibus eorum cura & sollicitudo, occasione beneficia non obliuioni tradere attulerat, verum etiam aliis qui minoris amoris vinculo amicitiam iecerant. Ita que omnes uirum, alii maius, alii minus, communi omnium voce dolorem manifestabant. Et quoniam hæc omnia animum bonus infelix & afflicti Imperatoris perculsissent,

ac uice-

ac viscera præcordia transfixissens, & quid piam eius patientiæ expugnasset, hæc tamen omnia non potuerit à tanta magnitudine animi, tantæque constantiæ detrudere, quàm tam libenti animo tot suppliciorum genere oppetebat. Verum nō est insiciandū, quin ij plurius supplicationibus arque intercessionibus Tyrannum exortassent, ne tam inaudita crudelitate viretetur. Et fortassis hæ supplicationes aliquid valoris habuissent, si nobilis atque humanus existisset. Nam in cordibus magnanimis & generosis multa mala opera paucis verbis remunerantur, vrpote lura aqua diluta mollescit. Ita homo itam & furorē suauibus verbis mitigat. Sed quemadmodum arena eō magis aquæ infunditur, eō induratur, ita hominihus aliectis ingloriis, & hebetis ingenij eō magis pietas inculcarur, & morem gerere conamur, eō crudeliore, inaeorabiliore & duriores inueniunt. Quemadmodum lapis Achates, aqua comburit, & aceto caringuitur (quod Dioscorides & Nicander alio lapidi Tracie vocato tribuunt) Pari ratione homines sunt adeo efferti, rabidi & crudelēs, vt eo caringui debentur, accendantur, & extinguantur eo quo deberent accendi. Talis fuit hoc inesorabile monstrum, intradabile & crudele, in iis quæ in parlato Imperiali partauit, & in vitioe quem ē Constantini Imperatorē fumpit, quod lacrymatum calamitosorum assiduum aquis grauius excidebat. Huius exemplo Mauritij aliud simile est, quod adducam, non minus patientia, firmitate & magnitudine animi dignum. Erat Grimoaldo, Longobardorum Regis filius Remoaldus vocatus qui Beneuento Ciuitati illi mansionem faciebat, à Constante rī. Imperatore hæretico, & Ecclesiæ Catholice hosti obfessus. Remoaldus seruum quemdam, quem ex ephēbis aluerat, ad patrem misit, ab eo expositum, vt subdium conferret. Rediens itaque Seruus cum literis Regis patris (quibus certiorē filium reddebat, se statim venturum, & castra metatarum interim bono animo esset) à copiis Imperatoris caput fuit, qui cū literas quas Rex ad filium mittebat, perlegisset, eius aduentum noluit expectare, videbaturque fieri non posse, vt ante Regis aduentum ciuitatem expugnet, nisi arte quadam & fallacia diuerteret. Tabellario litterarum, quem captiuū detinebat, diuini, vt hac nocte ad mœnia vrbs accederet, Principemque Remoaldum alloqueretur, eique laudaret, vt se Imperatori dederet, quia pater eius prelo esse non poterat: quod si facere renueret, iubebat, vt illic interficeretur, & secum cataphractos milites misit, qui eū ad muros vsque Beneuenti deducere. Quo peruentus Principem Remoaldum accersit, & ad inuicem se noſcitantē, hæc est satus. Tuus sum seruus, à patre tuo responsum fetens, qui te admonet vt bono sis animo: nam statim opem eſt laurus. Iam flumen Satricum peruenit, & intra tres dies huc aderit, cum ingentia exercita. Amplius te certiorē facere non possum, propterea quod in potestatem tuorum hostium sum redactus, qui me captiuum duxerunt, lāmque mihi parati sunt mortem inferre. Vxor mea meique liberi tibi curæ sint. Hæc extrema verba satus, statim fuit interfecit. Hi sermones tantum virum habuere, vt obfessum cordibus firmam de liberationem quominus se in potestatem inimicorū traderent, impelleret, obfessorēque ita perterrefecere, vt obfessionem soluere & abeſcedere coacti fuerint. His enim verbis incolæ ciuitatis animos & viras recuperauerunt, qui paulo ante aditum tī mori aperuerat, & obfessorē disingere nec ausi sunt: Regem cum copiis præstolari, cuiusque temeraria audacia in infamem receptum redacta est. Baptista Fulgosiū ait

Tuam quærit.

hunc Seruum vocatum Gesualdum, qui occidit: dignus sanē vt nōquam ab hominum memoria deleatur, siquidem effusione sanguinis vitam hominum cōseruauit, obfessionem soluere ex ciuitate inimicos cogens, cui propria morte vitam restituit, eam à potestate crudelis hæretici eamendo, magno cum animo, consilij, fimo & forti, fidelitatis plecto, tranquillitati & honestæ audacia. Qui enim nomen æternitati commendare desiderat famam in permutationem vitæ mercatur.

De patientia effectibus eiusque laudibus.

CAPVT XXI.

Ehementem exopto (ait Prior) aliquid de patientia bonorum intelligere, præsertim cum patientia Deo laudem tribuant. In memoria habeo me apud D. Ambrosium in quodam Psalmo legisse, hanc patientiam merito magnificam vocari, cū homo afflictionibus oppressus, Deum suum, eiusque iudicia collaudat. Quantumvis magnæ sint virtutes quas homo possidet (ait Philosophus) nisi adsit patientia, videtur prima deesse, vt perfectionem attingat. Huius rei conforme est (ait Lulianus) quod D. Gregorius in suis Moralibus dicit, nullum esse perfectum nisi patienter aduersitates toleret. Qui serena fronte aliena mala non patitur, ipsemet suæ impatientie telis est, & quantum à perfectione distet. Ahel non vultis esse, in quo malina Cain exercebat: in agnis inter semites oriuntur flores, rosque bene olens, cum spinis quæ pungunt atque lædunt, crescit. Hic est sensus verborum D. Gregorij. Hæc patientia bonorum malorum perurbatio est. D. Chrysostomus in Epist. ad Hebr. ait: Nihil est quod maiorem confusionem iij qui male agit patiat, quam tolerantia & patientia eius qui patitur, nec aliquid indicium aut voluntatem, verbis aut operibus viciendi, præ se fert: malus cum infamia remanet, & bonus cum sua gloria. Hugo in lib. de Anima: Hæc est, inquit magnæ virtutis, malum pro malo reddere. Maior est gloria ei parere, cui nocere, aut offere potes. Ita nobile genus est vitionis ei condonare qui victus est. Vnde fit vt dicat Cassiodorus super Psalmos, Patientia omnes aduersitates superat non pugnando, sed patiēdo. Valerius Maximus in 3. libro ait: Adversus æquo animo tolera. nihil enim aliud hoc est, quam in tuam opem fortunam pudore victam conferre. Ait Seneca. Cum aliquando Xenophon grauior à quodam iniuriis & coquitiis læditus esset, respondit: Di discisti coquitiis, ego verò patientia pro teſte communis, discō tuas iniurias minimi facere. Aiebat Bias vt refert Laertius. Extremum malum est, malum non posse pati, & patiēdo, magnum bonum est. Dicebat Antheſenes, vt narrat Iudæ Laertius. Nihil aliud concupiscere, vt felix fieret in hac vita, nisi Socratis animo donari, eiusque in aduersitatibus patientia: in quo nec vllum doloris indicium indicabat. Ea ipsa sententia fretus erat Possidonius, qui ædio & dolore affectus, Pompeium alloquens, qui eum iniuſerat, magnis podagris doloribus & aculeis agitur, ait, Nihil tibi potest, dolor, parum lætatur, quoniam mihi molestus & grauis sis, nunquam facior te perpetram agere. Ita narrat Brulonius. Conturhinus in suo secundo libro. Quibus ex rebus Guido Bunticenus Cæsarem collaudat, patientia etat in afflictionibus

D. Greg.
in moral.

D. Chrys.
in epist.
ad Hebr.

Hugo. lib.
3. de anima.

m ij

De desiderio vite, & contemptu mortis.

CAPVT XXII.

Modum suspicor (inquit Prior) impatientiam maximam tranquillitati vite detrimendum asserere, & non minus superuacaneum desiderium & acrius atque immoderatius eiusdem vite cogitationes. Satis de impatientia verba fecisti: uincit aliquid de immoderato viuendi desiderio tractas, efflapito. Istud desiderium (ait Lusitanus) ad eam nonnullos vehemens est, ut porius viuendi cura habeant, quam salutis inuestiganda. Quod euidenter ostendit quodam alienari & leparari a quietudine & tranquillitate animi, viti degant. Ad eam stridit alligatam animam detinet, & corpori annexam, ut omne genus & detrimenti, & damni patiantur, si in fama, quam in conscientia, antequam vitam moris periculo & acri exponere audeat. Sed optimi Christiani semper Deum habent pro oculis, & tranquillitatem atque serenitatem animae experunt, cum parati sint & expositi potius ut vitam perdant, quam ut Deum perdant. Moriem pro vita habet, ob eius amorem passim & toleratiam, pauperatrem pro immensis diuitiis, iniquitatem pro honore, dolorem pro gaudio & solatio. Quemadmodum te quoque simplici modo annexum, facile dissoluitur, ita ut si ab vna extremitate capias, per aliam denodatur: sed si firmo nodo, & compello adstringam, vngues prius dilacerabis & dentes confringes, atque cum ea dissolvas. Ita est anima, quae cum corpore solo laqueo connectitur, quo usi tantum ad cultum Dei virum, eam relinquere facile est: iam adueniente morte corporali eam a laeriter recipit. Verum animam quae corpori caeco affectionis uodo corpore constringitur, quod illud stridit comprimere & conuoluit, dissolui ac diuidi, nisi difficili negotio potest. Vnde fit ut plures in ignominia vitam agere malint quam si cum honestate mortem oppeterent: multum ab aliis discrepantes qui malum cum gloria mori, quam cum dedecore, & vituperio viuere, quod ut preclata facinora nulla vnam aetatem poterit conspiciere: sed ipsa aeternitas continet eos oculis depictos pro perpetua memoria deferret. Et quantum terra credat & consumat corpus, memoriam tamen preclaratum eorum reum gestitum & insignium virtutis non poterit deglutire, ac absorbere. Plurima scriptis tecta inuenimus, tam magnanimo atque praestanti animo & audacia, ut feret omnem humanam cogitationem excedant. Quae quidem animum tranquillum & constantem manifestant, qui nec villo mortis terrore, nec miseris huius vite & virtutis firmitate separatur. Nulla est diuitiarum mundi cupiditas, nec eius bonorum ambitio, nec eius desideriorum spes, quae a robore & constantia illos possit auellere. Non temerariam eorum audaciam laudo qui pro futuris & momentanea gloria per horrendis discriminiis, caprueque difficultatibus, & factu arduis exponunt: hoc enim non ab animo tranquillo promanat, sed ab effrenata peritiorum fucatae fame aculeis orta & excitata, toba seipsum occupat tephrenatione dignatum. Talis fuit illi Alexandri Macedonis, qui cognomen Magnificus, cum aliis minimis esset: etiam si Paulus Orosius dicat, eum meritis magnum posse appellari, siquidem magnam infelicitatem pelagus fuit, & crudelis Orientis tempestas. Quinque Curtius de illo ait, & refert Genesis Sepulveda in suo Dialogo de gloria, cum aliquando periculosa vulnus in acie percipisset, ubi admi-

randa

bus, eis enim patieretur digerebat. Cum enim ad eum perlatum esset, quod de illo Romae male loquerentur, respondit: In libera Ciuitate, lingua etiam libera esse debent. Quod etiam Suetonius Tranquillus de illo refert. Dicebat Vespasianus, nullum posse quoniam iniuriis adherere, quasi denotans, offendere quae sunt in eum qui eas non committent, non in eum qui iniuria est affectus, cadunt, sed in eum qui conuincitur. Quare dicebat se iniuriis nibili putare, quod aduersus eum proferrentur. Xiphilinus abbreviator Dionis Nicias in vita Titi Alexandri Romani Imperatoris post mortem Antonini, dicebat maxime equum & pat esse hominibus multum temperatis res optimas expectare, & pati ea quae interueniunt siue bona, siue mala, ut testatur Herodianus in suo 6. libro. Multa alia documenta & exempla ex humanis historiis de patientia tractantibus possem exhaurire, quae tacitis praetermittit, ut de diuinis aliquantulum agam. Quis est qui non videat, quantum admirabilis fuit patientia Isaac, qui a patre permittit alligari, ut immolaretur? Non legimus eum minimum verbum luctuosum aut ingemiscens protulisse. Praeterea quia est, qui nesciat, quanta patientia Ioseph a fratribus suis Israelitis venditari permittit, & quam facile sibi indulgit? Ait Scriptura de Dauid in 2. Regum. Eum fugere a filio suo Absalon magna cum patientia, quam iniuriis sibi a Semei inflicis patefecit. Helisus tanta eum tolerantia perpassus est, ut nonnulli hominum, eum, ut episcopus docent agredientes, qui eacitate percussit, uoluit permittere, ut aliquod malum sibi infertor: sed iussit eis ut porzigeretur cibus ad manducandum & in libertatem restituerentur, eos dimittens, ut in patriam reuerterentur. Tobias, Daniel, plurimi alij quos enarrare longum esset, maxime ob pietatem suam sunt commendati, Ecclesiasticus ait in 2. cap. *De his qui perdidit patientiam.* Et Salomon in Proverbiis: *Doctrina vitae per patientiam noscitur.* Et Iesus Christus Redemptor noster, apud D. Lucam: *In patientia postulebim animas vestras.* D. Iacob in suis epistolis: *Patientes estote & vos, & conformate corda vestra.* Et D. Paulus ad Hebr. scribens: *Per patientiam curramus ad propositum nobiscum certantes, aduersantes in arborem fides & transmutatorem iustitiam, qui propositis sibi gaudis sustinuit crucem, consensu contempte, atque in dextera sedis Dei sedet.* Amplectamur igitur nos eum patientia, & si haec tenus in hoc tractatu nostras culpas expiemus, nostris quoque defectus agnoscamus. Nihil enim mitum hac in via reperietur, quin aliquid ad polendum & limandum super sit. Et hoc o quin dies in quendam et ceterum non illaberetur, tate erit Asia in terris, nigroque similis. Cyno, ut dicitur. Philo sophorum auctoritas (inquit Prior) plurimum commouet, sed multo magis illa Saeculorum, optine autem omnium haec facit Scripturae, praecipue cum haec exempla sunt ut ea quae de finitibus, Isaac, Ioseph, Iob, & aliorum qui sibi potius vitam, quam patientiam proposuerant perdere. Homines abiectione cogitationis (ait Lusitanus), qui iam appetitibus laxari habent, & qui iam conscientiam habent lapideam, patientiam pro re vilam ducunt, quando summis laudibus digna sit, & iniuriis affectu censens, cum pacifici, & pacari vocantur. In tantum confusionem & abusionem intruit mundus, ut homines quidam ex inclitis & insignibus virtutibus decorari de dignantur, & vilescentes esse sumptu iactantur & gloriantur, quod sane vilissimum & infimum est. Fuit etiam quidam homines tanti vitio faciant, ut se ipsos prius malint perdere, quam ab illa prava vitio consuetudine abducere.

Gen. 22

Gen. 27

Gen. 4

2. Reg. 15

4. Reg. 6

Job. 1

Job. 1

Dan. 3

Ecclesi. 1

Prov. 19

Luc. 21

D. Iacob. 5

Heb. 12

stunda gessit, & à suis persuasus, vt suæ vitæ consuleret, neue adeo petebantur discerni obiceretur, respondit. Non spatio ztatis metior, sed gloriæ. Non annos numero, sed victorias. Si rectè fauores quos à Fortuna ceptis diuixi: quid igitur mihi opus est pugnare? Apud me statuo, in Theatro mundi vniuersalis forum: talis est mea conditio, talis strepsum propagatus, vt multa prius debeam expetere, quàm longinquam vitam. His vitæ sermonibus Rea Gentilis vixit, & presumptione ampullascens, à suo proprio corde falsus, ad suum damnum procliuus, adeo audax in verbis vt superbus in operibus, cui erat perscile vitam pretio famæ venundari, non pro vera virtute, sed pro quadam instantia, vanitæ, & ambitione, à quibus oculisimè cum pulsus, & agitatus laborum non effugiebat, quibus imperium & gloriam posse aliequi suspicabatur, imò potius totis viribus vt laborem indagaret. Intolerabilem ducebat laborem, labore non caeteri, & ferè omnia ad arbitrium succedebant. Ita vt nihil deesse ob prosperitatem videtur, nisi cùm modum seipsum sapienter moderandi & temperandi rebus secundis minime collocaret. Adeo insolens erat & arrogans, & adeo arduis rebus & conceptibus deditus, vt gloriæ magnificentiam & magnitudinem victoriarum, non magnitudine virtutis, sed magnitudine periculi metiretur. Quocirca periculum in quod fuit immerfus, nullam mutationem suis cogitationibus fecit, vt aliam rerum humanarum opinionem & varietatem mundi conciperet: sed primario & progressu suorum felicitum lucellum inlatus, nunquam finire existimabat, & quicquid, aut optaret, aut concupisceret, facili negotio allequere: Homini enim talis superbo, videntur omnia possibilia. Expropter nullum consilium suis deliberationibus admittere, ratus omnes cum illo consentire vade in plures errores labebatur. Nam in rebus magni momenti determinatio consilio præire non debet, nisi iis rebus que nullam dilationem & moram possunt pati, & præsertim cùm cunctatio damnoisa est. Fumus presumptionis adeo erat spissus, vt cum obiceretur, ne quibus debilibus & exilibus fundamentis cellas suæ vanitatis arces stabiliret. Et quamvis homines demissit & abiecti iudicii qui oculorum obtutum vixi in falsam rerum apparentiam consuevit, nec in medullas & in interiora penetrant, res gestas, atque expugnationes Alexandri summæ illustrationis & excellentiæ, tanquam à magnificentia cordis sui magnitudinis promanantes: qui tamen erecto sunt animo, ea minima & vilisducunt ab animo inquieto & perturbato promanantia, molesto, vana gloria, & ambitione confecto. Strenuus eius animus propriè non erat virtus, sed temeritas. Vt enim ait D. Augustinus. Qui vera virtute dotatus esset, temerè non audet, nec inconsideratè timet. Contemptus mortis in eo laudatus dignus esset laude, si à libero animo mundi contemptus, ac etiam vanitatis, veteris vitæ & tranquillitatis vitæ cultore proueniret. Sed cùm pulchris his omnibus qualitatibus orberet, longè etiam remouetur quo minus laude dignus sit, vt is qui cum prædicat propior est, vt vinctior aut reprobior dignus est. Verumtamen quantum ad mores de illo quadam bona scribuntur, sed tantis vitiis immixta vt à du cedine deficient, veluti aque dulcis amnes, flumines atque in mare proruant. Contemptus mortis quem sancti collaudant, cùm homo suam voluntatem diuinæ coquar, & à manu Dei mortem patienter suscipit: quociens eius diuinus cultus postulat, & sermo atque in trepidum animo mortem optetere concupiscit, qui vero diuino amore ignescit, Deo in sua gloria perfici sperat. Hic est mortis contemptus, quo multum

tur. D. Paulus de seipso loquens ait, *Adhuc viuere Christus est, & mors lucrum.* Et paulo post: *desiderium habeo dissolui & esse cum Christo.* Ille fecit facienti, qui vitæ magis, quàm saluationem maluit, de quibus Iesus Christus loquitur. *Qui amat animam suam, perdet eam, & qui odit eam in hoc mundo, in vitam eternam & ipsam erit.* Legitur in vita D. Anthoni: cū ille grauissimo morbo premeretur, qua vitam calauit sepius viginti annos natus, dicebat. Anni mei exilia iam perfectè sunt: nunc cū Babylois captiuitas adimpleta est ad supremam Ierusalem ciuitatem properabo. Perfecta mea peregrinatione coniectus & ea spontanea voluntate ab hac vita discedo, vt in alia diuinæ clementiæ præmiis remuneretur. Et his diuisis extremum vitæ diem clausit. O perbeatum vitam, qui vitæ cursum in Dei gratia consecit, sanctæque voluntati sese conformans vitæque ipsi tam anteponebat! Nam vt ait D. Ioannes in Apocalypsi, *Beati mortui, qui in Domino moriuntur.* Ait D. Cyprianus. Hoc omnino est à ratione absolum, cū Dei voluntatem esse petimus, quam adimplere renuimus. cū ex hac vita in aliam nos euocat, illæ aduersariæ & repugnantes, tamquam ferri periculae & refractarii, & ante faciem eius, cū dolore, molestiaque appareamus, & ab hac vita discedamus, cum amplius viuere nequeamus, non autem ita ea petamus. D. Aug. lib. de visitatione agrotorū hæc ait. O mors digna que optetur! o mors finis malorum præsentium! o mors finis laborum, & quietis principii, quis tuarum felicitatum vilitatè potest comprehendere? Qui his videbatur verba, rectè mortem contempnere manifestabat, & non ob idolorum suorum timorem ac terrorem, à virtutis fortitudine nequaquā deficere. Quis est homo, qui desiderium suum non adimpleat, nisi eo pacto quo vitam suam hoc in terrarum orbe debet extendere ac dilatare? qui quidē fallaciarum labyrinthus est, vbi facilissime virtus persequitur, impietas fauere, & veritas opprimere. Porro cū moriendum nobis sit, & secundum nostram naturam à peccato corruptam, corpus, quod ex terra est, in terram sit reuertendum: qui enim non est hodie crassior aptus sit. Denique cum adeo longinquæ vitæ sint superuacaneæ desideria, cur eam rationi anteponimus, cū ea nos ne tantum viuere putemus, quàm rectè viuere commonefaciat?

Lustianus materiam contemptus mortis, auctoritatibus quorundam Philosophorum persequitur.

CAPVT XXIII.

Animus Monachus auctor Græcus, narrat vitum quandam aliquando diuise Socrati, Athenienses te moriendum esse decreuerunt. Et narra illos, inquit. Cūque venenum erat bibiturus, vaoratus Xantippe amarè flectebat dicens, matrem iniuste mori. An tu, inquit, iuste malles? Hoc denotans, parui vitam facere, que mortem iam inferret. Multo enim erat honestius innocens mori, quàm reus. Illud Diogenes in eius vita. Valerius Maximus lib. 7. Xenophon, & Brufonius. Homines non expetunt cursum vitæ producere, cum videntur oportere pro honore & cultu Dei mortem optetere. Narrat Siobas cum aliquando Atrides iustus cognomine rogaretur, si quoque vita hominis propagabatur, respondit. Donec percipiat mortem vita esse honestiorem. Hoc denotans nullum esse, qui tanti deberet vitam facere, quam dedecore vellet consuetare, venim singulis momentis aique horis esset patandus, ad mortem pro virtute & cultu sui Dei obeundam. Al-

dignoscuntur: quos mundus non agnoscebat ibi notati sunt, & ut ait D. Paulus in prima ad Corinth. *Diemoni qui illuminabatur abscondita tenebrarum, & manifestabat consilia cordium, & tunc laus erit vnicuique à Deo.* Cum Dei Tabernaculum ad terram Promissionis properaret, auiat diuini literæ in Numeror. libr. Arca fœderis vasa & suppellectilia obuehantur & regebantur, sed eorum caltra merarentur, omnia erant aperta. Nunc Ecclesia militans ad celestem Ierusalem ciuitatem progreditur, omniâque cooperiuntur, sed quamprimum ad diem iudicii perueniemus, omnia erunt patefacta & explanata. Illic virtutes eorum, qui veritatis normam secuti sunt, denegentur: qui tamen illi nonnunquam constantia bonis transissent, aut patientia habenas soluerent, istam apud seipsos reuertebatur: & contritionis, confessionis atque satisfactionis manum admoventes suorum diuino adiuti vitæ deuicebant, & subiugabant, & ex seipsis insignis victorias reportabant. Illic peccata eorum aperientur, qui appetitus non frænuarunt, sed per fas & nefas, per perditionis viam cursitabant, ad videndam misericordiam obcecati, & ad damnum sentiendum insensibiles: alij verò in locum suorum meritorum admittentur. Illic iusti diuinos lauros apertos intuebuntur, nam ut ait D. Paulus, *non oculis videt nec auribus audiunt, nec in cor hominis ascendit, quæ preparauit Deus diligenti busque, illic Deus delectum habebit*, bonâque sua lustrabit, quæ magno splendore & lumine conspicitur. De hoc lumine loquitur Psaltes, dicens, *Domine in lumine tuo videbimus lumen.* Et D. Ioannes, *vidimus eum facit esse.* Et Iesus Christus Redemptor noster, *Nihil est tam occultum quod illi non manifestetur.* Quam maior consolatō & refrigerium in hac vita potest esse, bonis assiduis, & contra quam grauior minx, & exasperationes pro peruersis quam spes & confidentia quam nobis Deus imperat, videlicet quod omnia plana fient in die iudicii, & illic omnia æquo & recto iustitiae libramine iudicabuntur: Quid dicent impij? Quam executionem de suis malis afferant illi, quorum vitæ vitiorum tela orsa & texta sunt fallacie licitatorio. Et ne dies hæc non obliuioni tradat, Deus magnis præcipijs nos admonet, dicens. Erunt signa in sole, luna & stellis & in terris pressura gentium. Tulerunt aut. Præcipua causa cur ita multæ cōfuentes creature iunc obtenebrantur, fiet, vt quisque cognoscat, non hoc dulce dñi & clementie Dei esse proprium, seuero iudicio peccatores plēdere: quippe qui eius propitium est semper gratiam concedere vii misericordia & venia. Erit tunc in terris pressura, & tribulatio, ob malorum timorem quæ debent succedi. Fragore ac minis Deus non perire faciat, tanquam captiuos, nos timoratos derinet vt seruati: cum liberet omnes respectus, & tanta amoris, ad eam affabilis & misericordia patris nullo modo possunt nos allicere indicia. Illic (ait Iesus Christus) erit pressura & angustia, in vanas & pestiferas mundi pressiones. Largus sumptus, larga mundi spes, large vantaies & conscientie, grauissima pena a multandis sunt. Cur igitur hac in vitâ conscientia adeo larga est, cum sepultura adeo stricta esse debet? In die iudicii tanta pressura, & angustia futura fuit hac pressura erit propter certam confidentiam quæ homines de cruciatibus certiores fient. Falsa bonorum mundanorum desideria, certissimis malorum infernorum desiderijs punientur. Hic tremendus dies adueniet, & tunc impij in sublimē suspicient, & iudicem in eos ira exarscenscentem videbunt: oculos deorsum deicient, & abyssum inferni quæ illos pressolat, intuebuntur: partim peccata in Deum patraia eos accusantia videbunt, partim verò

Dæmones qui eos sunt captiui: ita conscientiam malorum penetrabunt, & extra mundum, ad quem inferendum, à Deo tunc deferentur. Hæc omnia istis terrorem & stuporem incutient, omnia misera sine ulla consolatione apparebunt: omnia crudelitas & tremenda iuuenient. Sed quod malis in captiuitatem vettetur, erit pro bonis redemptum. Quamobrem dicebant Iesus Christus, discipulis suis alloquens. *Lenite capite vestra, quoniam appropriatus redemptus vestra.* Caterum boni illi redimendi & liberandi sunt, cum hic preinuantur, & tanquam malorum captiui reddantur. Hic mundus bonorum persecutorum, est capitiuius, & impiorum elationis liberatus: sed in die iudicii vnicuique quod suum est adiudicabitur. In Arca fœderis, vt es multis veteris Testamenti locis colligitur, & dilucidè refert. Diuus Paulus in Epistola ad Hebræos, erant legis Tabule, Manna, & virga Aaron, & hæc omnia deposita & operis custodiebantur. Ita in Ecclesia Catholica à quo Iesu Christi Euangelium accepimus, hæc omnia etiam Manna, quod est dulcedo & spiritale oblectamentum, pro istis qui hoc Euangelium custodiunt, de quo Prophetæ loquuntur, dicens, *Quoniam magna multitudo dulcedinis in te Domine, quam abscondisti timoribus tuis.* Sed Deus in sua gloria æternum oblectamentum paratum tenet. Ibi Manna incorruptibile in perpetuum conseruat, & custodit. Hic fœpissime lacrymas & tus asperit, vt enim firmis desiderijs, deuotior orationibus, & unitis suspirijs perquirant. Quomodo modum fera, quæ præda onusta reuertitur, vt cā suis carulis dispertiat, quos in quadam spelunca reliquit, à venatore eos raptos esse compertis, prædam deserit, & hullulans atque ingemens eum infestatur: Sic Christianus, cui Deus è suo corde solatia euasit, omnia deserit, & post eum pedibus affectionis percurrit, ab eo misericordiam exposcens, donec illam Deus Manna suæ dulcedinis solatur. Pro iis autem qui Euangelium custodiunt, Aaron virga est, virga iustitiae & punitionis, quæ eorum malitia puniuntur. Et quoniam quamplurimi eorum diuites in hoc mundo sint, & honoribus atque terrenis facultatibus fruuntur, eorum punitionis dies illic occurret, & penarum culpis debituram. Nunc virga Aaron consignata est, Deusque in suam arcam ad suum vsque tempus posuit: aderit verò tempus cum manu eam capiet, vt ait per Prophetam. *Cum accipere tempus, ego iustitiam iudicabo.* Ac si diceret. In præsentiarum tempus pacis & clementie est, vitæque punitionis iamque arca conclusam teneo, & ideo non ita clarè & aperte patent in malis punitiones, vt postea apparebunt: Eos ad penitentiam prætorol, & vellem ism esse saluos: sed fuuro tempore, quibus iustitias iudicabo, In præsentiarum, multos impios sine secundis tebus insolescere, in extremo auditorio, virga in publicum prodibit, vniuscuique prout gessit iudicabitur. Nunc verò Deus misericordia dissimulat, vt nos ad poenitentiam attrahat, & quoniam peccatorem viliis sciantem deprehēdat, quibus dampnari iusto merito dignus est, eum longinquum permittit vitam ducere, vt resipiscat. Deum hac in re à iudicibus teretē differre: pat: qui cum delinquentibus crimina rata & probata indagant, quibus iusta Legem capere sunt plēdendi, eos subito morti adiudicant. Vtinam fasit summus Deus, vt iustitia teret talis sit, quoniam pro illa nihil præter vitam perdere periclitantur. Verum vt potè in alia cœlum perdere petitisitamus, Deumque ipsum, inua immensa bonitas tulit, vt eius misericordie lex à lege iusti in differret, in qua etiam iudex itet à mundi innoce dissidiet, quædam cœlum à terra discrepat.

1. Cor. 14
Rom. 14

Luc. 11.

Ezod. 18.
h Reg. 8.
Numb. 7.
Hebr. 9.

2. Cor. 11.

1. Cor. 13.
Rom. 9.
Mat. 10.
Marc. 4.
Luc. 8.
16.Luc. 11.
Marc. 14.

Smith.

Psal. 74.

Dezek. 18.

Ea propter cum impijs diffimulat. Nam ait per Prophetam Ezechielem. *Nolo mortem peccatoris, sed magis ut convertatur & vivat.* Et ideo in die iudicii, ac cum distenderet, phaterras tollet, & plect super impijs penas & tormenta, & acerbissimarū atque horribilium suppliciorum sagittas; boni vero qui hic deprimuntur, illic extollentur. Et quoniam hac in vita tribulationibus cruciantur, & alia in gloria consistantur, non multum est hanc nihil putare, pro alia, mortem eo pacto a sperari, vt prompti & providi ad eam subeundam sim, proutquam Deum offendam. Hic est contemptus mortis, qui dignos est laude, non autem excors, eorum temeritas, qui falsi mundi gloria trititit, inani quodam desiderio, vt immortales & famosi habeantur, percipi, mortem contemnunt, cum nulla habita ratione periculis & patentibus laboribus exponentes, horribilium tormentorum aculeos operientes, & immoderate de seipsis desperantes. Non homines qui de seipsis, nonnulli in rebus confidunt, teptro, dommodo hoc sit prudentia, & teptantia, sinque in Dei confidentia lussit: at immoderate sibi ipsi fidere, nullis tamen dominæ confidentie fundamentis, hoc est, quod taxo, & oburgo. Immoderata enim sui confidentia (supersum magnis periculis & discriminibus aditum patefacit.

De humilitate ob tranquillitatem vite necessaria.

CAPVT XXV.

Ane temerariam confidentiam (inquit Philosophus) vesicio hominem sane mentis qui collaudat, siquidem superbia in nixa est: unde fit vt ad perfectionem minimè gradiamur, quippe qui perfecta domiatis turis humilitatis adimiculis sustinetur. Qua propter (inquit Prior) qui cellsum & firmum virtutis aditum vult erigere, vt profundis humilitatis fundamenta iaciat, necesse est. Hanc re (ait Lufitanus) nullum est dubium, & ita verbis ferè similibus affirmat Cassianus, libro de Spiritu superbo. Et D. Bernardus ait loquad Epistola. Cememum humilitatis ex respio trahet: & inde ad charitatis falgium & apicem peruenies. Virtutes abq; humilitate, nec perfecte nec ruz sunt. Procidunt enim minimo tentationis vento, primæque afflictionis procella eas humi proflerit, sed humilitate suffulca, firmæ atque stabiles hærent, Deoq; artidem. D. Hieronymus ait. Nihil est quod Deo hominibusque nos grato efficiat, cum gloriamur, nō quod magni simus, ea imitasti, ornati, diuites, & magnifici, sed quod parui & humiles. Quæadmodum sydera cū magna cælo sint, terra minima apparent: ita bona luforum opera, eūm in cælo magna sunt, videntur minima, usque multo excellentiora redduntur. Magnanimus Dux Gallicanus tanta humilitate deiectus est, vt puerilibus pedes ablueret, manibus pro Religioſis aquam hauriret, maiores ducens esse felicitatis Deo obsequi quam toto terrarum orbe dominari. Re vera magnam dominationem est affecutus, cum sub seipso est adeptus. Ita narrat Marcellus in suo primo exeplo libro. Gloriosus D. Gregorius huius nominis primus inter summos Pontifices prior fuit, qui se feruotū Dei vocauit, vixit idē Marcellus, & Stella in eius vita. Quæ ego de humilitate huius gloriosi B. Francisci pauperum patris dicā: quæ Deus pro mundi admiratione erexit, maius solatiū quo fruiſtus est erat cum se conſpectum & abiectionem ei cerneret: Sanctus hic humilitatis fuit pelagus, in quod Pharaō, & Egyptij submerguntur, hoc est cum mandatis spiritibus. Quæ exempla humilitatis videre concupiscit, legat Chro-

nica à Fratre Marco de Lisbona collecta homine insignis pietatis & doctrinæ. Qui vult exaltari, abieciatur, & qui summo Imperio præponi desiderabit, nitatur vt se suisipſus domum efficiat. D. Augustinus ait, Cella est paria, & humilis via: qui vnam expetere, aliā non reculet. D. Ambrosius nihil (inquit) humilitate altius, quæ cum superior sit, extolli nescit. D. Gregorius, Radix virtutū est humilitas. Quæadmodum plantæ conca, & propagine separam, statim liccat, & marcescit: sic virtus à veritate scmotæ quæ vera est propago, edificatur & stirpibus evanescit. D. Bernardus ait. Omne bonum quod facimus perit, nisi in humilitate custodiamur & conseruetur, quæ ibeca est vbi virtutis mafcus afferuatur. D. Chryſostomus ait. Humilis superioris philosophie mater est. D. Isidorus, Parus sis (inquit) oculis tuis, maiori eum pretio corā Deo eris, cum te magis deprimes. Legimus de S. Antonio in 2. parte vite Patrum, & narrat etiam Marcellus, eūm in spiritum tapetur, mūdum laqueis plenum vidit, & summa huius rei admiratione peteulſus, cūm quisnam hos aqueos posset euadere, à quopiam percontaretur, audiuit vocem exclamantē. Humilitas. Beatit ergo humiles, quibus apprimē dīctum Plais quadat. *Amma nītra fiam paffer* Psal. 133. *crepta est de lapide vnguentum, Lacus est vltis est, & non liberat sumus.* Et cum hos vetustadiui Plais recensendi selet offerat occasio, aliam illius authoritatem, eum nonnullis aliis sacre Scripturæ afferam. Ait David in quodam Psalmō. *Et humiles florunt salubris Deo.* Et in Ecclesiastico. *Quantū magnus es, humilia te in anabus, & enam Deo matris gratiam, quoniam magna potentia Dei solus, & ab humilibus bonatur.* Expresse dicit. Quantū magnus es. Nobilib. enim maius humilitatis elucet, vt distillū sub obſcuro auro encaolum. Ideo dicebat D. Bernardus Papæ Eugenio, libro de considerat. Magnam & elegantem annexum conficies, cūm partim te esse Pontificem cogitabis, partim verò te abiectionē & vilem esse cinetem: nam tublimiori gradu præpositus plus humilitatis debet teſplendere, quoniam sanè omnibus insinuat haodiceat. Redemptor noster ait apud D. Mattheum. *Ducite ex me, quia mitis sum, & humilis corde.* Et alibi. *Qui se exaltat humiliabitur, & qui se humilia, exaltabitur.* D. Petrus in sua Epistola. *Humiles effice, quoniam Deus superbus reſſit, humilibus autem dat gratiam.* Et ornamentum Sacerdotis veteris Legis iubebat Deus geminis ornari, & pro decore Christiano, virtutibus insigniri oportet, quarum vna est humilitas, gemma adeo pretiosa, tamque magni pretij, vt vix quiquam quæ possideat, te periarur. Quæadmodum summi auri, libræ apposet, vt trarinentur, si in demissum pēdēt, boni ceniatur, si verò in altum ascendant leues, & nullius cursus. Ita humilis qui deorsum abiicitur, bonus est Christianus, superbus autem qui cogitatione inſoleſcit, nullo honore, pretio aut æstimatione dignus censetur. Quæadmodum laſtucca, quoadiū demissa est, & ferè humi affixa, bona est & salubris, sed quāprimum aperitur, dilaturat, & in altum adleſcit, vt grana emittat, non amplius gustu sapida est, edique non potest. Ita Christianus quandiu est humilis, eum dulce, bonæque conuerſationis repetiet, sed si arrogantia & gloria extollar, gloriamque virtutis quæ non possidet, debitam perſeruat, omneſque eius actiones stimuli, atque aculei sunt: crepidulus, vt grandior exeretis appareat, eum eo nec compati, nec conuerſari poſſumus. Non sunt magnæ valles, nisi sunt magni montes. Non etiam sunt magnæ humilitatis profunditates atque abiectiones, nisi vbi exaltate virtutum sunt magnitudines. Humilias voluntatis est voluntaria abiection, in ſuipſius infima pro-

D. Aug.
in Leon.
D. Amb.
in Luc.
D. Greg.
in Mura.
D. Bern.
in Trail.
de doct.
em grad.
humil.
D. Chryſ.
in Mat.
D. Isidor.
in Simon.

Psal. 133.
Psal. 133.

Ezech. 18.

D. Bern.
lib. de 16
ſiderat.

D. Bern.
lib. de 16
ſiderat.

D. Pet. 4.

Simile.

Simile.

D. Hier.
in Mat.

Hil. 148.

I. m. 10.

ma profundissime, ex consideratione propriæ abiectionis propagata, & ex immensa creatoris magnitudine, & quicunque possidet, tanta fulgentia & sublimitate dotatur, ut in eum oculus Deus deservat, ut ait Propheta. *Deus altissimus est, & humilis deculo profertur.* Deus in humilis contemplatur, cūque igne diuini amoris inflammat. Specula cauta, que vacuum ignea radiis suis opposita subito exardescunt: non autem cametata, & connexa, quoniam in superficiem profusum. Ita humiles radiis Solis iustitiae Christi salutis nostri percussu, subito inflammantur: non autem stiticolis superbi, qui diuini inspirationibus non afflantur, nihilque aliud præter mundum querunt, omnia ad se attrahere arbitantes, & ea minime etiam faciunt. Nescio qua pado humanum corpus, cor adeo celsum possit continere, ut omnis mundus compellitur & angustus videatur. Sunt homines adeo superbi, & ad sua opinione pendentes, tamque petulantes, ut ceruice colum ipsum ferire videntur, neminem præ se beatum putant, eos verò maiori in pretio haberi, alios atomis abiectiores, respectu eorum de quibus benemeriti ceu semet, nec perpendant quam iuanibus & fluxis fundamentis molem suam vanitatem iaciant. Eorum desiderium nihil præter diuitias, mundi que apparatus anhelat, dicentes omnia illis debere, vel verò ulli ære alieuo obstringi: ita viuunt in amore Deis frigidi, cum cordibus, gelu & glacie frige sentibus. Sequamur igitur humilitatem, illam amplectamur, illi vinciamur, nostram imbecillitatem & miseriam perpendamus. Nam humilitas lignum est excuscatum, quo ignem diuini amoris in cordis nostri altari accendimus, quod tranquillitatem vitæ nutrit, & sustentat.

De Iesu Christi humilitate, & de eius mortis atque incarnationis mysterio.

CAPVT XXVI.

P

Ansalum hoc in loco Lusitanus conticuit, ut respiraret, & ut sermonis finem imponeret, cuius exitum optabat inuenire. Et ait Philoſophus. Verbum Dei lumen est quod nostris mentibus illucet, ei viam tenet, nostrique voluntatem inflammare: maleus est, qui nostri cordis aciem molliat, omnesque difficultates, que nostris felicitatibus opponuntur, intersecat. Hæc omnia hisce sermonibus delibui, & auctoritatibus quas ex sacra Scriptura adduxi, tranquillitatis animæ admodum necessarii. Verum libenter effugietatem, ut humilitatem laudat, aliquam peruenire doctrinam explorat, ut eam valeamus adipisci: Multæ regulæ, multa documenta (inquit Lusitanus) huic rei possunt accommodari: ex quibus possimum vnum sigillatim percontabo: videlicet, ut ad Iesum Christum verum Deum nostrum oculos deserviamus, & ad eum imitandum enitamus, cū in Euangelio dicat, *Diserte ex me, quia multum sum, & humilis corde.* Nascendo, viuendo, moriendo semper utilitatem nostram docet, qua ut humiles sumus nos subinuat, moriendo, semper humilitatem patefacit, qua ut humilitatem scelerum, iocundat, vanitates, superbia, & inanis confidentias sanctas. Apostolus de illo loquens ait, *Infum exinanivit formam serui accipiens.* Et paulo inferius, *Humiliatus fuit usque ad obitum & usque ad mortem, mortem autem Crucis.* Intolerabilis est audacia huic vermiculo homini, velle extolli, cū supremus Deus depri-

mi voluit. Cū filius Dei esset æqualis & confubstantialis Patri, splendor gloriæ, (ut ait D. Paulus) bonus factus est ut homines filios Dei efficeret. Dicit etiam D. Iuannes, *Dedit eū patrem filius Dei fieri his qui credunt in nomine eius.* Hoc est quod ait D. Iacobus. *Volentari geniti nos verbo veritatis.* Homo factus est, ut in quantum homo mureretur, & in quantum Deus nos illuminaret. Circulus & sphaera, figura est perfecta, ut ait Arist. 2. lib. de Cælo, quoniam initium & finis iunctis ligata & conuoluta sunt. Retum omnium initium Deus est, & de illo ait Propheta. *Et omnia facta sunt.* Et D. Iuannes ait. *Omnia per ipsum facta sunt.* Ethnicus qui de illo quamdam habent cognitionem cū permulti ipsorum dixerint Deum esse omnium rerum causam. Finis omnium rerum creatur, quod in homine videmus, ob quem Deus cum creauit: idem cum sex diebus omnia creasset, hominem creauit, tantum omnium creaturam finem: de quo Gænesios liber expellam facit mentionem. Cū Dei filius in sacratissimo virginis utero carnem assumpsit, factus fuit tunc admittenda sphaera, quoniam initium finis conuectiuit. Deus factus est homo, humilitas humanitatis in perfusarum humilitate connexa est. Cū enim Iesu Christo dux esset nature, diuina & humana, vnaturum est persona, vna supernaturalis sphaera. Hæc est perfecta figura, hic est diuinus circulus, hic est mundi Saluator natus ex virgine qui suo sanguine nos redemit. Hic est filius qui pater suæ matris est: hic ille est qui in tempore nascens, ante tempus erat, & tempus fecit: hic ille est, qui cū impassibilis esset, passibilis factus est, & cū esset æternus, factus est mortalis. Hic est Deus humanus, hæc vita est, quæ cum morte mortis vicit, & modum triumphus. Hic est diuinus David qui Goliath deuicit, qui mundus est, non armis humanis, sed funda & quinque lapidibus. Ligno inquam sanctæ Crucis & quinque vulneribus. Hic ille est, de quo loquens D. Iuannes ait, *Ego vici mundum.* Itaque diabolus qui in arbore scientiæ boni & mali vicerat, ubi Adam & Eva peccarant, in arbore vitæ victus fuit, qui arbor est vitæ Crucis, ubi Dominus suos labores adimpleuit, ut nostram quietem inciperet. Veluti Ioseph moriens in Ægypto ait sacra Scriptura filij Israel multiplicari sunt Iesu Christi morte Christiani multiplicati sunt. Ut populus Israel non egressus est ex Ægypto & captiuitate Pharaonis, nisi post sacrificium agni cuius sanguis eum eripuit: ita genus humanum nisi morte & passione inuocata Christi Dei nostri redemptum est, de quo D. Iuannes Baptista loquitur, *Eccæ agnus Dei, ecce qui tollis peccata mundi.* Per suam mortem genus humanum ex Ægypto egressum est: ex peccati angustis exilijs, & ad eternam gloriam properauit, quæ vera est promissionis terra, & suo precusissimo sanguine sumus redempti. Apostolorum Princeps de illo ait. *Non corruptibilem auro & argenteo redempti estis de vana vestra conseruatione patris traditionis: sed pretio sanguine, quo agni immolatus Christi.* Et D. Paulus ad Ephesios. *In quo habemus redemptionem per sanguinem eius.* Et D. Iuannes in Apocalypsi. *Qui dilectus nos & laus nos à peccatis nostris in sanguine suo:* Dedit se in sacrificio de holocaustis in ara Crucis pro peccatis nostris. Ibi cor eius misericordiae patebat, factus fuerat, qui quinque membris id est, quinque vulneribus effloebat. Ibi erat coeleste illud tharibulum diuini celsationis flammis ignescens, vnde admirabiles & coelestes odores atque fumigationes redebant quæ tantum minus dum transcorrebat. Illic bonus Iesus, pius & benignus Dominus, Deus misericors, in æternum fuit facies cū expiallet, donec pro oibis in his horribilibus tormen-
torum moreretur.

Iacob. 1.

I. m. 10.

Iacob. 10.
I. m. 10.
Mat. 17.
Mat. 17.
I. m. 10.
I. m. 10.
I. m. 10.

Iacob. 10.

I. m. 10.

I. m. 10.

Hil. 148.

Hil. 148.

- Joan. 12.* Hæc hora est quam expehebat, & ea quam suam nominabat cum diceret, *Nondum venit hora mea.* Quoniam pro nostra salute debebat pati, quod vehementissime exoptabat. Illa erat hora, de qua loquitur D. Iohannes, dicens, *Scietis Iesum, quia venit hora eius, ut transeat ex hoc mundo ad patrem.* Compositio & harmonia hominis est horologium. Corpus domus est Iuxta: & vas luteo ubi residet horologiū: ratio pondus est quod ad se cor attrahit: maiores rotæ sunt intellectus & voluntas, malleus est intellectus: si autem traxa est, opera ad nostrum damnationem sunt. Cum rotæ ponderi non obediunt, omnis horologii harmonia deprauatur, Adam peritans fuit horologium in terrestri paradyso, verum deiecit cum Eva in hoc malo vesceatur allexit, quod fuit nostrorum iocundiorum & infelicitatum vnguo. Ratio ea vna parte attraherebat, voluntas vero ea alia: voluntas rationi non obtemperavit. Appetit habere lascivias, hæc fallam & meo dactylis nostræ calamitatis & perditionis fomitem attulit.
- Rom. 5.* Adam à Deo odio habitus est, ea paradyso eiectus, & ut ait Apostolus. *Omnem in Adam peccavimus.* Ut igitur nos cuo illo cœlum ingredi possemus, alio certo & aptato horologio nobis opus foret, quod est celsus ille summus Deus, qui boram nostræ salutis attulit, in Cruce pro nobis expiravit. Horologium incompositum, omnem plebem facit aberrare. Adam depravato, omnis etiam mundus fuit disiectus. Venit Iesus Christus ut pacem componeret, horam nostræ salutis dedit, in Cruce, dicens, *Consummatum est.* Hæc fuit hora nostri boni, ut remedium malo quod meruimus applicaremus, bonumque quod amiseramus, recuperaremus. Hæc hora est, de qua Saluator loquitur, *Venit hora ut filius hominis clarificetur.* De qua etiam ait Euangelista, *Scietis Iesum quia ventura erat hora, in qua ex hoc mundo ad patrem erat migraturus.* Hæc fuit hora, calus, quavis hora meminisse oportet, quoniam in illius instanti diuinus ille Pelicanus animam effudit, quo nos alebat & pretioso sanguine, ex vulneribus profluente viuificabat. Et hic coelestis aius Phœnix, diuini summi amoris flammis, quo nos prosequitur, ignoscens. Et enim dicimus maiorem non posse esse amorem, quam hominem pro amicis occumbere. Et ita Iesus Christus Resurrectus noster ait apud D. Iohannem. Verum Iesu Christi amor vultus progressus est. Multo magis humani amoris vires exanimavit: longè cetero hominum benevolentia limites reliquit: non enim solum pro amicis mortuus est, verum etiam pro inimicis. Hoc est quod ait D. Paulus ad Romanos, *Commendat charitatem suam Deus in nobis.* Quamvis enim peccatores sumus, pro nobis tamen mori voluit. Quis talem inquam vidit? Quis de tali amore inquam loqui ausiuit? Quis est qui talem charitatem possit excogitare? Liquid adhuc & crudelcentibus vulneribus, & in profundam gangrenam abyssum redactis, capillis euulsis, facie acerrimis spinis dilaniata, vuln' spuris loquinate, manibus & pedibus clavis transfossis, vt de illo dicat Isaias, nec figuram neque pulchritudinem habere cūmq; spiritu propebendo vidit, nec erat aspectus atque decus. Ita vulneribus confossus & sanguinolentus, pius oculos in cœlum deflexit, veniam à patre exposcens pro persecutoribus qui exprociabant, volens sui innocentem sanguine pacare, & oratione fulmineum diuinæ iustitiæ ignem exingere. Bone Deus, Redemptor mi, meum periculum, amor dulcis, mea firma spes ignosce mihi: sum enim is, qui multo riores te crucifixi. Mea peccata in profundis tui sanguinis riuulorum, & in mare tuæ misericordie profundum demergantur. Quod esset de me, bone Deus? nisi tuæ immensis pietatis recordatio &

memoria mihi adflaret? Video te petulisse, & tantum tormentorum & cruciatuum multitudinem esse petpessum, vt vberior tuæ misericordie messem metereamus. In me meo baptismo, tua bona pro mea felicitatis pignore consignasti, tempore quo oondum satis idoneus vt tuus esse desinerem. Tua bona penitus in me fuere, etatem tamen capacitas, vt te offenderem nodum attigere amle simulac cloem thesauri quem impartieras, in manus tradidisti, quamprimum adolefcentiæ annos attingi, talis fui, vt eum consumpserim & abluerierim, & tanquam filius prodigus me à te longè amandarim. Verum siquidem adeo pius es, vt quoquo me veniam, tua immensa misericordia remedium statim applicet, quantum sapientissime nulla sepe excusatione oraneam, à te misericordiam efflagito, ne quæso eam mihi deneges. Duri tuæ passionis clavi cordis mei duritiam confodiant. Confodiant etiam tuæ acerbe & acutissime spinæ peccatorum meorum perulicaciam: crudelis lancea latus meum perforat, quæ nidus est, ubi inanes vanitates nidificantur. Meus stomachus tui amoris vi sit apertus. Percute ô bone Iesu, hoc cor adamantinum, ex quo duo lacrymatum riuuli, penitentie meorum peccatorum, me exilii moram in hac lacrymarum valle & meorum proximorum peccatis proflant. Vt lacrymæ quæ continuè ex meis palpebris oboriuntur, sint in es hauriæ, siquidem eorum causa abique numero sint. Et cum meam quietem, in medio meatum peregrinationum cursu submersam esse conspicio, concede Domine, concede, quæso hanc tranquillitatem, de qua itis præfatus sum, omnique virtutes, quæ eam comitantur, & quam solutus es ijs qui eam & obinent, & possident, elargiti. Tæhe nos Domine ad te, qui io me sum perditus, non, vt qualis sū corripas, sed quemadmodum tu es. Impera tuæ iustitiæ, vt in tuæ misericordie vaginam gladium mittat. Sulcipe Domine, & adimite meam hanc animam, quam penitus tibi itado, eam diuini illis flammis, quæ infinitas cogitationes consumunt, accendant & illaminant iudicium, voluntatem, incendunt, vt diuino amore inebriata, & absorpta, & cum tua diuina pulchritudine conclusa à meipso segreger, & tanquam verus amans in te transformet, & ab hoc exilio in hanc patriam reuocatur, teipso in æterna felicitate fixat in secula seculorum.

De trium Amicorum de Interlocutorum discessu.

CAPVT XXVII.

Merbis bis (ait Lusitanus) adeo pijs & suauibus lacrymis mouentis, & tantis singularibus prolati, pati dolore alij duo socij commoti sunt: cūmq; Prior faciem detergetet ait Lusitano. Dominus noster tibi consolationem quæ recteasti nos tibi persoluit & retribuit: Hoc moraliter, & quiddid in eo comprehenditur, non semper obsequio obseruabunt. Te igitur obsecro atque obtestor, ne hac die discedas, sol enim iam diurnum confecti cursum & luna, humidus atque frigidusculus iam motuati luminis radios dispensauit. Hic hospitaberis, & quāvis non prout tuæ postulant merita, attamen quantum nostris exiguis facultatibus firmi erit. Tibi enim incedibilem amorem & omnia in teipsum summa ac singularia deobo. Fecit Deus vt hanc syncretam voluntatem remaneret, siquidem meam, in tuæ permutationem dō dedicōque. Tua benignitas atque charitate adeo cor meum demulsi, vt in tuam clientelam

celam in perpetuum adstringar. Non possum hic morari, nam in verbum redeundum est, ut meo socio morbo derento adfuit. Summo potest recreatus sum tanta consolatione qua à vobis sollebat. In hoc itinere duo admodum pericuenda sum perscrutatus. In prima domum beatissime virginis Mariæ de Moules-rato, ordinis S. Benedicti in Cathalonia, à septem leocis Barcinona distantem, iam admiranda & præcel-sa rupe in sitam, vi videtur, Deum hanc miraculo quodam ereasile ut omnes eam mirarentur, ut hoc Templum adeo perapposuit illic construeretur. Quo-lum, deuotionem, admittationem & magnitudinem non satis laudibus possem exprimere, nec tunc aliud potui præstare, quam eam raptus & ætonitus suspi-cere. Alterum fuit splendidum hoc & deuotum mon-asterium, iamque piam congregationem, quarum rerum, & huius cõuersionis arque de tranquillita-te sermonis, quo vsi sumus, nulla vnquam delebit ob-livio: de quo non ignoro me pscia dixisse, cum ma-iore stilo & multa subtiliori ingenio, & sagaciori in-dustria possem adferre: sed hæc satis superque sint, ut hac tenui oratione, multa que dicenda supererant, ostendam. Tameñi multo potius ut atque finis quam par esset, mea procella est oratio in conspectu etu-ditissimorum atque meritissimorum virorum, cum ingenioli mei vires dimittar, utque de literis, cum vi-ria tanta dignis auctoritate petrastrarem, alia eru-ditione, alioque doctina dicendi opus foret. Huic rei consensit Philosophus, dicens. Ferunt Apollonium Thianum mundum peragrare, ut hominem, & sa-gacitate, & doctria exacrum perquireret, utque cum nascereetur, terras quas Philostratus octo li-bris hac de re scriptis refert, peragravit, quas Divus Hieronymus sigillatim in Epistola ad Paulinum re-censet, sicut in his monasterij limitibus accepi. In eo comperi, quod Apollonius ad oras vsque Gangis fue-rat perscrutatus Religiosos non tantis cumulari lau-dibus ceteris sciens, animique causa verba esse prola-ta, ex amore potius quam è veritate manantes, oc-currere illi permulcis rationibus voluit: sed eo io no-uos sermones incideret, quoniam per temporis op-portunitatem minime licebat, bonis se ab his lau-dibus extricauit. Huic rei respondit Philosophus. E-quidem Pater hæc omnia que de vitæ tranquillitate perorasti mihi valde probantur. Et si quodammodo tuam conuelleret rationem ausus sum, non est vere ratione orbatum suspicer, sed ut ad laudandam tran-quillitatem excitem. Hac iore Glaucum imitari non dubitavi, qui in duobus primis Platonis libris de Re-pub. Iustitiam laudat, quamvis, ad eam laudandam non recedat, sed ut Socratem ad illius laudem ample-ctendam instigam, & cohortetur. Falsitas æ-qualitas est, oratio enim neque infla est, neque rei realitatis apta: & contra æqualitatem veritatis dili-git, utpote verba comparantur iuxta id quod dicitur

& probatur. Quapropter dicebant antiqui Poëte Alphæum amnem, Nymphæ Areneis amore fuisse caprum, & postquam in mare profuisset, iouicè com-mixti sunt. Alphæus Græcè significat, lumen veritatis, & Arethusa Nobilitatem æqualitatis. Quis posset la-men amare, nisi nobilitas itequis posset æqualitatem diligere nisi veritas? Adeo integra est illa veritas, ut in mari huius mundi exposita, cum ea non immiscetur, sed puta & libera progreditur. Eo pacto hanc fi-duciosam Doctore Fulgentius Philosophus Christiani-orum interpretatur, in suis moralitibus periculis. Hæc dicenda duxi, quoniam tua de tranquillitate opinio adeo vera est, ut si eam, aut oppugnare, aut reproba-re vellem, magno virio mihi periretur. Et quoniam in altum opinionum malorum Philosophorum in cuncta fuerit, à suis tamen mendis & erroribus distincta fuit & separata, sicuti suspice nonnullis ipso tummet ple-nissimè comprobasti. In memoriam quando in hoc corpore ergastulo vitalis palpiabit animus, reuoca-bo, & volopietatem & gratiam quam hic percepi. Mul-ta sanè tibi offerem, sed videatur hoc à natura, in-sol-forum & hebetum ingeniorum esse inausum, verbis nudis operum defectum supplere. Verum, ut quo cum sermone habui cognoscere, quæso à te, ut nomen planum facias, dummodo non hoc importunum vi-deatur, & ea quo monasterio Lufitanie sit. Tum Lu-sitanus Monachus nomen explanabit, & quomodo in-signi & eleganti monasterio, prope celeberrimam & famosam Lisbonæ ciuitatem in tutissimo maris Ocea-ni collocatam maiorem faceret in quo monasterio erant permolri, tum sanctitas, tum obediens & doctria Religiosi. Et illam aggressus alloqui, oculi denuo in maximam lacrymarum copiam prorupere, ob dulcem quietis & cellulæ recordationem, & Reli-giosorum iucundissimam conuersationem. Rota-nim boni amissi recordationis per eas pectoris mœ-si præcordia innadit, quin tristitia lacrymarum a-quæ exhausti. Quodque crudelius Religiosi cor laucebat, erat cum de quiete & tranquillitate loque-retur: videbatur enim, sibi suam in aqua diluuij pere-grinationis voraginem demergi. Cum itaque Deo-precēs persoluisse, egressi sunt ex hac deuota spe-luoca, qua confederati, & in aditum monasterij per-retere. Lusitanum igitur viuetque cõmiantes, res profecto admiratioe fuit digna ob tantam lacryma-rum abundantiam, quæ ex trillu oculis distillabat, tantis suspitiis ex incinis præcordiis efflata, ut vitima que ad ionicum erant prolatur. Interim in perpetuum separati sunt, Lusitanus rectè iter progrediens & Galli, ad Monasterium redeuntes, ut pax & san-ctis operibus intenderent. Proprium enim virtutis est, non reuocare eorum que perfecti sunt respicere, sed longe ante que futura sunt, prouidere: non illis quæ habet & possidet intendere, sed quibus indiget & or-barur.

Finis Dialogi de vitæ Tranquillitate.

DIALOGVS SECVNDVS DE SOLERTI, SIVE DISCRETA IGNORANTIA.

Interlocutores, Lusitanus, Gallus, & Italus.

*Desistit Lugduni, Gallia Civitate, de permissa & licita quiete, de qua
rebus quas scire oportet.*

CAPVT PRIMVM.

LVGDVNVM Gallie copiosa & celebris ciuitas, in qua duo insignia, pulchra, & magna flumina præterfluunt, quorum alterum vocatur Rhodanus, qui veloci cum impetu iuxta muros & radices ciuitatis meat: alterum dicitur Arar, qui agmine placido in medium verbi labitur, qui sese Rhodano abfotbens extra ciuitatem amittit nomen: qui Rhodanus cum laruis & spaciosus sit quamplures fluuios secum trahit, cuius vastitate & potentia cymbæ commeant, & eo magis scauragine distat & viciu rumpit: egreditur, eo magis alienis distat fluminibus. Hæc ciuitas fertilis & peramagno solo collocata, rebus omnibus elculenis & poculentis vitibus cumulatur. Ibi erat Lusitanus hierarum studii diuinus, qui magni emolumenti negotii incumbens, illic quorundam mensium spatio cum morari fuit eos: quorum negotiorum tempore, tot tantoque perpeffus est labores quos nimis oblongus esset enumerare. Et eos oportunitate otio scribendos relinquens, nunc letimonem inter duos sibi amicos & familiares narrare sufficiat: quorum vnus erat præfatus verbi incolæ, & alius Italus Florentia oriundus, qui longe ante in hac vici mansionem faciebat: ambo Catholici, docti, singolari modestia, & suau conuersatione. Egressi vice quadam extra ciuitatem, cum Lugdunenſis cis Rhodani crepidinem decambulando Florentinum offendere, qui sub viciu viridum & opacorum fraxinorum secesserat, libenter legens quem habebat præ manibus. Quibus mira urbanitate vicissim salutaris, sciscitans Gallus à Florentino, quemnam librum legeret: Est (respondit) liber triumphorum Petrarchi, viciu quod de seipso triumphat, perdoceat. Venim nulla maior est viciu, nam seipsam vincere, nullus viciu maior est triumphus, quæm ex se triumphum repustare. Continuo profundius in viciu innotatam cogitationem transferat, vt sapientissimè fluxus & refluxus interiorum meorum præcordium integat, & deiecat, nunc ab viciu ex negotiorum & cararum pertaxus, quæ me graui moleſticia & solitudine opprimunt: ita quæ defatigatus, & omnino defessus me in has paulas arbores abſidi, vbi garruli auium cantos periculis suauis & moderati zephyri flatus, qui com dulcissimo albicantium aquarum murmure resonat,

tam prædulcem efficiunt concentum, in quo protus sentus reficiunt & recreatur. Recreatio (inquit Lugdunenſis) pauca, & honesta debet esse, & tam concinne disposita, vt huiusce viciu musices non discordet: id hæc homines solertes & prudentes in moleſticiis ac ærumnis rebus, quæ ad doctrinam conferunt, animæ multum vitibus oblectantur. Ita viciu erat D. Gregorius Nazian. vt de seipso ait in tractatu, quem composuit, post regressum è deserto. Quo loci scribit: quomodo sese prope maris litus abdebant, viciu maris in ballas crescentes & excreſcentes contemplanſ, & quomodo alix scopulis illidebantur, alix in plagam irrupebant, agitanſ, & vehementi rabie comprimentes ostreas, & cochleas, quas sapientissimè ex profundissimis visceribus, æquor euomebat, & in arenam efficiebat, aliquando vero eas ab sorbebat & deglutiebat: nonnullis excepiſ, quæ rupi tam firmiter adharebant, vt quantis passim ab viciu verberarentur, nihilominus stabiles atque immobiles per manebant. Cum hæc omnia viderem, mundum nati, & etius viciu atque minus coarctabam. Aliquando nos euomit, & in liccam arenam prouiciu, aliquando rufus nos concutit, vt abſorptis & in profundis fallaciarum voraginitibus proiectis, iterum nos aqua suorum faorum, honorum, & diuitiarum immergat: at rufus nos deprimat, & maiori cum dedecore, atque discrimine detrudat. Ita nos illudat, atque in diſis inſecat, donec penitus destruat, ac peſſumdet. Sin autem aliquando firmè petreæ anchoram figamus, de qua Diodorus Paulus loquitur, Petra autem erat Christus. Nam tunc quantis mundi ærumnis concutiamur atque exagitemur, nullo tamen pacto viciu inqum detrudemur, aut euellemur. Hæc cogitatione, aliſque huiusmodi præſtantissimis hic doctor animus refocillabat, ex quiete solitaria viciuſitate deſciens. D. Bernardus ait, Hominiſ sapientis otium verum est negotium. Publius Scipio qui Africanus fuit cognominatus, non ah hæc diſſentebat, cum diceret, se non minus otiosum esse quàm eum esset otioſus. Ita narrat Cicero, Ptoarchus, & Brutonius. Quæmohiem hominum prudentium oblectamenta eiusmodi sunt qualitatibus vt nonnulli sint viciuſitati: & nescio an viciuſitas ex hoc libro, aut alioquin de genos possit deſcepi. Eiamſi oblectamenta (inquit Florentinus) non eſſent preſti, acceptamen à multis, multum ad veram philoſophiam pergrata eſſe: dummodo sine alterius detrimento

f. Cur.

D. Bern. sup. Cant.

Cicero 3. Offici. Plotin. in Anaph. Brui. in Job.

mento capiunt: & his qualitatibus quas in principio attingit, consentiunt in quantum omnia sunt, sed in tantum, quod animum recte tenet, virtute & potentia ad bonos labores subeundis reficiant. Chilo Lacedemonius vixit ea sepe Græcæ sapientibus inter thesauros pretiosiores, dicere solebat (ut refert Lærtius) quietem otiosam esse colendam. Verum hæc quiete non ignavia intelligebat, at mora quæta & suo tempore pacata, vix rationis dimensa, vt labores & cogitationes animæ subleuaret, quarum diuturnitatem humana fragilitas nullo vnquam pacto potest petere, postillum hominem tam acerbis premis ærumma contingit, vt in grauissimas atque periculosas cogitationes intrudant. Plutarchus vocat quietem ducem laboris. Quædam modum virides arundines, continuo quidem adoleſcunt, sed paulatim nodos efformant, tanquam motam, cui natura inimici viridus, non vt illic moriatur, sed vt maiori animo & virtute sustinere possint: ita homines in laboribus versati, quandam quietem curis & sollicitudinibus interponunt, tanquam nodos, quibus inniuntur, non vt otio corpore sine adſectant, sed vt maiori vi & alacritate pergrauis labores patiantur, honestique exertationibus manum admoveant. Marcus Tullius Cicero ait libro de Orat. de secundo Scipione Africano, cum sapissimè vix cum Lelio Roma egredi, tanquam ex carcere, & ambo deambulatum ac lusum pergebant prope maris litus, ubi oleas in solibus Italici plagis colligebant: quauis viti essent summe auctoritatis & cultum animi, & Reip. Romanæ columnæ hæc viriles Scipionis manus, qui Numantiam & Carthaginem solo æquarunt, ciuitate bellicosas & Romæ æmulas, & humano iudicio inespugnabiles, rebus adeo subtilibus & ridiculis demittebantur, vt tam cuius temporis otio, animus defatigatus, & defessus, paululum respiceret, virtuteque vires recuperaret de magni momenti negotiis tractatus, in finitimos labores perpellitur, & præclara facinora consequuntur. Itaque cum prope Italiam mare aliquantulum animum refocillabant, & arena collidebant, non hoc parum est, eorum respectu, vt prope Rhodum Galliz fluminis litus, his Triumphis Petrarche oblectet. Equid enim non sum nescius multas lectiones magis spirituales & virores esse: sed tamen ea his optima doctrina ad conformandos mores potest edificari. Adhæc homo historiarum varietatem scire concupiscit, cum veras, cum falsas, quæ casura subleuare, tamque mito ordine & æstificio, hoc in libro contrauiuit, vt oculus amplius desideraret, aut capere posse videretur. Fortassis me affectus, quo Franciscum Petrarcam, quoniam meus est conuenerat, prosequor, posset fallere: sed a mihi videtur, sobriam, atque præstantem ingenio fuisse, & non mediocri virtute cum doctrina & eloquentia coniuncta. Eant in eius operibus res adeo æquiliæ atque elegantes, vt famelicus animus ea saturari aueat, & comque is potius est, miro quodam modo iis delectatur. Extant etiam (ait Gallus) in aliis libris, res tanta plene substantia, scituque necessaria, vt magnus mihi error inueneretur, si ea prætermittenda dicerem, siue curiositatis inuilibus, & pulchritudinibus superuacanis animum decernerem, præsertim cum non potuimus, vt ad aliquam admirationem & doctrinam antiquis uolitis inculcandam. Ex his magnam possumus decerpere utilitatem (ait Florentinus.) Nam vt ait Aristoteles in principio Metaphysicæ, Ex admiratione procedit philosophia, & ea philosophia scientia, pastus est excellentes, quo intelledus (cuius ens proprium est dilatare) reficitur & recreatur. Hoc fit (ait Lusitanus) cum res eiusmodi

sint qualitates, vt eas scire necesse sit. Etiam nonnulla reuera sunt quæ nec scire debet: quippe qui talium rerum cognitio & scientia, secum præiudicium, damnum, & scandalum attrahit, etiam molestiam iis affert, qui suapte natura ad quandam boni propensum sunt inclinationem. Siquidem istud est scientia (inquit Florentinus) sequitur ergo videri eam cum utilitate, & solario esse conexam. Hoc iudicio (inquit Lusitanus) eorum qui eam reprobatant & damnant, relinquo. Quem ad modum morbus gustum fallit, & insipidum reddit, ægroque cibum nocivum & abique vilo sapore, salsum & delectabilem simulat: ita falsa opinio iudicium perturbat & offuscatur intelledum, fundens quod est suae esse acidum, & quod inorte, necessarium. Vnde fit vt homines sint, qui res scire appetunt, quas viles censent & diiudicant, cum tamen perniciosissima sit quarum cognitione oblectantur: sed adeo loquax ablut, quin quodam animi solatio recreantur, vt iudicio, atque molestia potius, & loco utilitatis, iactura & derimento afficiantur. Ego verò pro certo & comperto teneo, talia scire, putam esse ignorantiam, necesse verò pulchrum esse scientiam: vt enim ignorantia solertia est, est etiam solers ignorantia.

Scientiam mundanam esse demeritam, & de duobus modis solerti ignorantie, & quænam vera sit scientia.

CAPVT III.

IGNORO (ait Florentinus) quo pacto hoc fieri possit, si sit ignorantia, quomodo sit solertia, si autem solers sit, quomodo potest esse ignorantia? Num scis (inquit Lusitanus) *Scientiam bonis mundi esse falsissimam quædam* Quod mundum fallax discretionem arbitrat, re vera & pro certo stulticia & falsitas est. Solertiam censet mundus, cum astutus & versutius accogitamus, fallacias teximus, boones & diuitias illucis rationibus adipiscimur: quod suum mera est ignorantia. Quænam maior ignorantia potest esse, quæ consilio potest concipi, quàm celum pro terra relinquere, Deum pro mundo, gloriam pro inferno, quietem pro minis & ætiosis peris? Vocat mundus sapientem, flagitiosum, quibus scientia nihil prodest, nuli vt male se gerant, & pereant: sicuti profectus ad hoc nati sunt, & eorum scientia crassa & sopina sit ignorantia, cum in proprium detrimentum vertatur. Quid scire potestis, qui se saluum facere non potest? Cum igitur scientia sit demens, est ignorantia solers. Ignorantia est aliquid necesse, sed honesta est solertia, vel ignorare, cum res eiusmodi sit qualitas, vt earum cognitio sit damosa. Solertia ignorantie duo sunt genera: vnam cum homo scit se necesse, quæ perfectione conueniant, quod est soam imperfectionem agnosceret. Quocirca dicebant Philosophi Socratem ceteris suis temporibus Philosophis antecelluisse: quippe qui cum plura supercederet quæ nesciret, ille solus hoc vnum sciebat, quod nihil sciret. De huius doctrinæ ignorantia loquitur Cardinalis Nicolaus de Cusa in tractatu, quem de ignorantia composuit, & de hac non loquitur, sed de alia, quæ est, cum homines scire non appetunt quæ illos decet, vt sciant quævis minime conueniant. Me lateat (ait Florentinus) an sint res quæ sciri sint necessitæ. Si essent (ait Lusitanus) non deceret Ecclesiasticos, *Aliter te ne quæram, & fortassis te ne scirentur scire.*

Salomon ait in Proverbijs. *In impetatu sancti cernit impius.* Et in Ecclesijs. *Ne plus sapes, quam necesse est, ne obliques.* Quomodo enim si quis colat aliquem molem ferream cupit scindere, actus omnino erit tetuſus, nec poterit ea fecare, quorum vſu factus fuit: ſic intellectus qui vltra capacitate vult penetrare, inhabilis eſt, vt quod illi conuenit non exquiritur. Quot ſunt, qui cum noticiam eorum que magna videntur, velot habere, tandem minima etiam ignorant? Et corpus tot vmbra deferentes, omnibus rebus deudantur, cæni Eſopi ſimiles, qui vmbra magnitudine decipit, quam vndis ſupernatate conſpiciat, et cæcæ, quam denubis premebat, vt vmbra caperet, caro ab ore lapſa eſt, idcirco que viroque perimant ſophiſtæ. Dicit Paulus profundus ſcientie putens ait, *Nolo aliam ſapere ſed tunc.* Verùm illa ſapere hoc in loco ad intellectum & ad voluntatem refertur. Dicit Hieronymus in Commentarijs ſuper hanc epiſtolam ad voluntatem adducit, ac ſi diceret, *Noli inſoleſcere.* Sed Dico Auguſtinus libro annotationum contra Pelagios, ad intellectum refert: veluti ſi diceret Apollolus. Conate vt ſcias quod tibi neceſſarium eſt, & noli excelli Dei arcana peſſerari, quæ Deus expreſſe ſibi reſervauit. Et in Epiſtola ad Thymæ ait Dicit Paulus. *ſtudeas quaſi heres & gratulatus, & contentus & pugnas legis decore: ſunt cum inuolens & vana.* Et in prima ad Timotheum eos qui aliquid abſque vtilitate docent, reprehendit. Quare dicebat S. Ioannes Chryſoſtomus. Vbi curioſitates non ſunt querendæ, quid opus eſt quaſi heres ſuſcitare? ſunt igitur curioſitates, quæ inquiri minimè debent, & quaſi heres, quæ eſtiam oportet. Cum Apollolus peccet ad leſu Chriſto, an inquit regnum Iſrael eſſet reſtituendum? Dicitur Lucas in Actis Apollolorum. *Non eſt voſtrum ſcire tempora & memoria, quæ pater præſtauerit vobis.* Dicit Hieronymus ait in Epiſtola duorum puerorum, & in illa De virginitate ad Euſtrophum, curioſitatem eorum qui libros abſque vtilitate legunt, reprehendit, volunt que ſcite, quæ ad os non ſpectant, neque ſuauiter eſt. Idem facit Dicit Auguſtinus in libro de moribus Eccleſiæ, & in ſua Confellion. & in Epiſtol. ad Diocorum, vocat liberos ſcientiarum cognitionem. Quapropter à contrariio ſenſu eorum rerum ſuperuacaneum & inutile, & damnolaſum erit ſolers. Quæ maior poteſt eſt ſolertia, quam velle res vacuas, ſuiles & pernicioſas ignorare, vt firmæ, ſolidæ, & ſtabiles ſciantur. Veta hominis ſcientia eſt. Deum lupat omnia diligere, & proximum ſicut ſeipſum: diuina præcepta & ſuſcilia Euaangelica obſeruare, & ea quæ ad hoc nos impellant, & denique ad viam ſalutis propere. Multum ſeruille, qui le ſalutare ſcit, & le plane ignorat, qui io petitionem prout. Equidem illud videt (ait Florentinus) verùm videtur etiam videntiſſimos: ignotus & exquiritur curioſitatem, poſſe plurimum ad hoc, & conferre, & præſtelle. Hæc ſcientia (ait Lofianus) humilis paratur pietate, & non autem ſuperba curioſitate. Bonum eſt bonos libros legere & in hoc honeſtam habere curioſitatem: at hæc omnia ad oſequium Dei, & ad animarum vtilitatem ſunt dirigenda. Vt ſcientia perfici, clariſſime ſemper ſupera incedat: hoc enim temot inſtitu mentum eſt ad perendum & deſtruendum aptum. Hoc ait Dicit Paulus in Epiſtola prima ad Corinthios. *Scientia inflat, charitas vero adificat.* Non ait in nobis eſſe ſcientiam, ſed illam in charitate eſſe. Nobis præcipit, vt cum amore Dei, & proximi ſi vults & conſueti, & com vultu copulats. Nam ab ea ſeparata, & prauo inſtituto commixta, hæc occaſio eſt ſuperbie, vbi præcipiente ruinus, & nec opem neque ſubſidium periculis

discriminibus, quibus nos involutos ceramus, sup-
pediat. Est veluti Latrucolorum Eques, cuius causâ
pecuniarum nostrarum iacturam facimus, & ab in-
volucris, quibus irretimur, nequaquam potest nos
extricare. Quemadmodum Latrucolorum Eques,
nihil ex Equite præter nomen retinet, & quaminimam
exteriorum similitudinem: ita scientia vi ma-
lum parit, quæ est vitiosorum & depravatorum ni-
hil habet scientiæ præter solum nomen, quod illi mû-
do imponit, ad hæc valde falsæ est, cum quâ plurimi
falluntur. D. Gregorius Nazianzenus, ut Verâ scien-
tiâ vitæ esse laudabilis, & intellectus cum Deo purus,
scientia clara & perspicua, quæ cum verbis haud e-
uolat, sed in bonis operibus firma & constans est, Diu-
sus Gregorius Papa in moribus. Hi (ait) nequeunt
veram scientiam attingere, qui in falsæ confidentiam
pereunt. Falsæ est eorum scientia qui quod ocella-
vacuum est, pro superfluo deferunt, quod solidum, pro
vacuo, vile pro iourli, & bonum pro malo. Quid
amplius opus est verbis, cum sanctus Spiritus dicat
in libro Sapientiæ. In malis enim animis non inuenitur
sapientia, neque habet ab in corpore subdito peccata. Verâ
scientiam cum bonis operibus ambulat. In vestimentis
sacerdotibus erat fopet humerale, ad modum stola,
quod ad tenes vsque descendebat, & rationale, quod
Romacho apponebatur, & inuicem coniungebantur:
ita vt ambo apprimè erant coeodentes & copulan-
da. Diuus Hieronymus in quadam Epistola ait, Per
tenes opera intelliguntur, & per Romachum scientia:
& cum Deus iuberet vt Superhumeralis cum pecto-
rali iustum esset, nos edocet vt opera cum literis lo-
quentur, & scientia cum virtute coniungatur. Et
quoniam scientia non solum stomacho tribuitur, sed
etiam capiti, iubebat Deus, ad eandem rem designan-
dam, vt in Sacerdotis fronte esset lamina aurea, per
quam charitas intelligitur. Quemadmodum in Tem-
plo Solomonico, olib erat quod non tegeretur (vt ait
sacra Scriptura in 1. Reg. lib. 6.) Ita in nobis nihil de-
bet esse quod non scientia cum charitate decoretur:
cûm (vt ait Apostolus) Templum Dei visitemus, &
per aurum scientia charitativè significetur, de qua
Deus loquitur in Apocalypsi. *Suadito tibi aurum artem
ignis non probatum.* Nullum aurum obryzum est, nec
maioris valoris, nec magis colore coruscans, quam
scientia diuino amore plena & in charitate fervens:
quoniam bona opera in charitate facta, tanquæ sunt
adilaminatio vi bona vitiosa mercantur, & viuis
flammis intellectum accendunt, voluptatem combu-
runt, & cor inflammant. Hæc est scientia quæ subiu-
uatur, & exalatur, inuito mundo, ad virtutum per-
fectionem, ad Dei honorem & ad animarum perfectionem.
Denique illa est, quæ meritis scientia vocatur,
quoniam alia habent omina. Quæ nomina (petit
Florentinus) hæc sunt: Sunt ea (inquit Lusitanus)
Dixit Bernardus super Cantica nominat. Et Diuus
Thomas in prima ad Corinth. Epistola, dicunt scien-
tiam eorum qui sciunt, qui alio hinc non mouentur,
nisi sciendi: hoc est propter curiositas: & illa eorum
qui non propter aliud, nisi cûm alij eos scire fiant,
meta est vanitas, illa eorum qui possident vt eam ve-
nundent, sordida est, & mechanicæ: illa eorum qui
in seipis ædificant est prudentia: illa eorum qui eam
vt Deo morem gerent, sunt affectu, proximique
prodesse, charitas est: hæc præstans est, & carnis,
quæ vt summè fruarur totis verbis est conandum.
Et quoniam alia sit, de qua loquitur Hieremias. *Sapienter
sunt vii faciant mala, bene autem facient iniquitatem:* hæc
est scientia magnæque ad veram scientiam obsta-
culum. Verùm solertes hæc deferunt, & rerum no-
centium studiosi, qui quæ salutem impediunt, vt scient
quod

quod illi frigiendum, ignorare appetunt, quod illi scire nequaquam conuenit. Hæc est vera solerti ignorantia, quæ vera scientia stipata graditur. Vetum tamen adhuc hæc sententia vera est, quæ tam eo à communi hominum opinione obsoleuit, quoniam sententia ab opinione vulgi, propius ad veritatem, quam ad motum accedunt.

*De quibusdam antiquis Bibliothecis, & auctoritate
versibus septuaginta inter-
pretum.*

CAPVT III.

INFICIARI non possumus (inquit Florentinus) quin ut hanc scientiam, quam tanti facis apicemur, infinito librorum numero diuersarum artium & scientiarum opus sit? Multa enim ei legenda sunt, quia multa scire desiderat. Illud hominis doctissimi testimonium, magnam & amplam bibliothecam cumulare. Non hallucinatis (inquit Lugdunensis) plurimum enim notitiam tui, qui magna & ampla conclauia & mœnia habere gloriantur, quorum ne quidem tantum tenent nomina, verum nunquam eos legere, & de quibus agant, profus ignorant. Magni faciunt cum eos possident, patui verò cum nec vident nec auribus percipiunt. Tantalo similes sunt, de quo ferunt Poëta, cum aquis vndique circumdatur, & mento vndas attingat, sitit arscit. Libri sunt oculorum epulæ, virtutes animi alimentum; libri parietes ornant & decorant, virtutes verò animas. Mallem virtutem, quam magnas Bibliothecas possidere. Attamen (ait Florentinus) antiqui fuisse solliciti tantum eos libros conglomeratione, vnde magnam laudem & estimationem sunt assecuti. Huiusmodi monumentis proditum competimus, & referant Aulus Gellius, Diuus Iudotus, & Volaterranus: primum qui publicam Bibliothecam in Græcia creauit, fuisse Tyrannum Pisistratum. Sed tamen videtis quam paucam virtutis ea hac Bibliotheca deprompserit, cum libertatem ex Athenarum Repub. tulisset, & tyrannidem multis sceleribus & dolis, ut narrat Trogus Pompeius & refert Alexander ab Alexandro. Non ago (ait Florentinus) an Tyrannus virtutem ea his libris excerpserit, necne, dico autem eum magna laude dignum fuisse, tantam varietatem & immensitatem librorum cogerere, à quibus is aliique multum emolumenti & commodi potant exhaurire. Foras illi (inquit Lugdunensis) erant in hac Bibliotheca libri boni & mali, alij pro prudentium & sapientum lectorum emolumento, alij quibus incauti deperirent. Quemadmodum sagax Pharmacopola ea innumeris funde verbis, eas que ad medicinam conducunt, selegit. Italestor sapiens & prudens, ex cuiusdam Bibliothecæ & Muscoli libris, vtiliores, & meliores exibat, fuit verò, impudicos & nefarios reiecit. Sed cupere scire, an recorderis te insignes alias Bibliothecas auribus accepisse. Memini (ait Florentinus) me in Suida lecturæ & in Officina Raulij Teatoris, Tyrannionem, plus quam tria millia voluminum cumulare. Imperator Gordianus (ut narrat Iulius Capitolinus, & Petrarcha in remedij aduersus prosperam fortunam) habuit in sua Bibliotheca se agiata duo millia voluminum. Sed ante hanc fuit alia Romæ Cornelij Syllæ, quam ea Athenis retulit, feruntque esse Aristotelis aliam. Alonij Pollionis in qua erat imago Marci Vatroonis, inter Romanos eius

Tamquam

temporis eruditiores, ob decoris illustrationem huius domus, ut narrat Plinius lib. 7. & Alexander ab Alexandro lib. 1. Ut ad Pollionem redeamus, quos homines præstantis ingenij & eruditionis porit colligere, Remp. hominum frugi erexit, qui fronte infecta loquebantur, & impudici erudebant. Narrant antiqua Chthoica, aliam Bibliothecam fuisse Pergamæ, ab Eumone filio Regis Attali collecta, ut refert Plutarchus in vita Marci Antonij. Narrant insuper Strabo & Plinius & Raulius Teator in officina. Fuerunt alie florentes & elegantes Bibliothecæ: ea verò Alexandriæ Ægypti à Rege Ptolomeo Philadelpho coacta, celebrior atque illustrior fuit, in qua ut ait Aulus Gellius & Ammianus Marcelinus fuerant secenta millia voluminum: quod sanè dignum est admiratione, & ut ferè à veritate diffonum videatur, non inquam ut illegeretur & euolueretur, sed ut nomina atque tituli scirentur, quia ne nec hominis vius sufficeret. Reprehendit Seneca & obturgat huius Regis curiositatem, cum tantis libris veluti rem supertuancam & inanem cumulerit: verum Titus Limus cum magni facit, & effert laudibus atque virum subillis ingenti, & inelyti, atque bellico principi magnitudinem nobilitatum. Rea ille ad regendum hoc pretiosissimum thesaurum, commiserat Doctam omnibûsque eloquentiæ numetis absolutum Demeitrium Phaletem, cui ex eis demandauerat, ut quot libros amanuensis reciperaret, neque pecunijs, neque laboribus parceret: & per omnes mundi partes vitos demitteret, ut omnes libros perscrutaretur, quos suis visceribus recorderet: quamobrem, hanc Bibliothecam adauxit, & locupletatus est, eamque celebriorem totius huius vniuersitatis reddidit. Sed quo ampliori decore cumulata est, fuit dum Legem Dei ea Hebræo Græcè à Septuaginta interpretibus translata contemneret. Effragitarem (ait Gallus) ut hanc veram Septuaginta interpretum bibliothecam aperires. quorum ita me est, nihil aliud possum explanare, quam pro certo & rato tenete, eos transiitisse. Illud (ait Gallus) admodum tritum est, sed cupere falsum veritatem extorque. Ea est rei veritas (ait Lustranus). Cum Rex Ptolomeus certior redderet, quo pacto sacra Scriptura in manus Iudeorum venerat, cum pro decore atque illustratione suæ Bibliothecæ summè rogabat, ut quosdam viros mitteret ei auctoritate, fide & doctrina dignos, qui fideliter ea Autographo Hebræo in linguam Græcam transferrent. Et misit Septuaginta interpretes, sex ex quaque tribu, homines & ætate maturatos, & linguarum Græcæ & Hebræarum cognitione non ignaros, vita & sanctitate præstantes, experientia peritos, fama integros, & denique sagaciores atque prudentiores, qui in totius Iudæ ambitu cum literis, tum vitæ, auctoritate, & fecunditate possent inueniri. Peropportune Eleazar fortis est cum hos senes elegit, quibus temporis diuturnitas multarum rerum vsum attulit, quæ inuocibus occluduntur. Memini me in inscriptionibus Petri Apollinij legisse, in tolosa Gades, nunc Cadix noncupata, templum Secedisse esse à quibusdam Græcis constitutum, qui illic in regione habitaret, aduenerant: qui magno honore, & veneratione longam ætatem prosequabantur, qui magna tesserat, lubricoque sensus corceet. Esproper dicitur, hac vetusta ætate, homicidas ad senes tanquam ad asylum confugere, sicuti nunc pro incolumitate ad Ecclesias & Tempia confugimus. Vt igitur erant duodecim Tribus, ea vnaquæque Tribus se a electi sunt, qui vna erant Septuaginta duo: tantumque numero extiteret, ut nunc etiam Septuaginta interpretes vocitetur.

*Strabo
lib. 13.
Plin. lib. 13
R. A. T. T.
lib. 13. Off.*

n liij

nomine multa eruditionis plena, & multa præstantia exempla possunt delibari alia quæ imitemur, alia verò quæ fugiamus. Illic facta & dicta virorum sapientum & virore illustrum in sinu ecclesiæ laetæ doctrinæ promotorum & elatorum. In virtutum academia eruditum competiunt: qui ut eas amplectamur, aosis impellunt & excitant, ut oos agnoscamus affectu, quæ mandis, et quæ fallacias abnegemus, anstroos, ut momentaneas divites contemnamus, & ad æternas aspiciamus. Boni libri nos admonent, ut cogitationes memoriz inseramus, ut sensus disponamus, ut Dei nostri voluntatē intelligamus ad eum diligendum & iustitiam ad timendum, & misericordiam ne despiciamus. Patientiam in rebus adversis, & modestiam in prosperis successibus docent. Tum demum nos informant, ut vitam hanc corruptibilem moderemur, ut æternam & immortalem consequamur. Contrā verò libri prophani, languidis & impudicis liquefacti voluptariis, amoribus, fictis historiis, mendacijs, delicijs, & obsecantibus dehoneſtati, qui ad peccatum incitant, omnesque vestri libri, periculosi sunt, & damnoſi, multisque gravissimorum malorum suis fomites, & pro inferno, ardentes titillationes. Homines cum eos lædunt, tempus frustra cooterunt, imò sapientiam perdunt, necij quorsum ita se getant. Et vitium neſciunt ætemperis ea consuetudine, & sapientius cognitionis super addetetur. Ab eade causa obiurgati, cantant, si hos libros lædunt, hoc esse propter leporem & venustatem, & propter quosdam petiendos sermones: quibus oblectantur. Verum nequaquam idcirco legendi sunt. Venenum etiam tunc magis perterritendum est, cum maiori auri quopitate tegitur, & cum opimis immixtum condimentis portigitur. Sub his mellibus verbis sapientim læthale virus latet. At Plinius, quendam esse provinciam, in qua mel pestiferum est venenum, quoniam apes quibuscumque intoscantibus verbis illud conficiunt, quæ illic repetuntur, mellis illius quidem est, sed enecat. Ita impudicorum & perniciosorum librorum, quavis sensu corrupto dulcis sit, est tamen mortiferum, delibari enim est ea floribus intoscantibus, nempe obsecantibus, erroribus, peccatis, mendacijs & huiusmodi rebus, quibus aurores, qui sunt apes, eos componunt. Sunt alij honesti libri & peritiles, suavi stilo & dicendi vbertate, verbisque tanta eloquentia & faciundia demulcentibus, ut libris prophanis sicut præferendi: qui etiam si elimatores & poluiores essent, nulli tamen consulerem ut eos legeret. Quoniam modum enis, est lucidior est, eò magis in furiosi manibus periculosa est: sic lingua, eò elegantior est, eò maius scandalum libris prophanis adducit. Ut etiam vir prudens & sagax honesti panis pallium eligit, dummodo nullo periculo expomat, quam si illud ea furiosi Tauri cornibus exciperet: ita libri opima doctrina fulgentes sunt eligeudi, quavis non ita puri, lucidi, tantique splendore, eligendi sunt, cum discrimine cateant, quam libet obsecant, impuri, quantumvis politi, elegantes, pretij ac castitatis ois sine, si quidem sunt periculosi, & læthales. At Divus Hieronymus. Cum Anthisthenes carius Orestor publice Rethorica summa eustimacione & fama docens, Socratem disputantem, & de virtute præstantiæ etiam cantem audisset, dixit discipulis. Dedicite felices, aliumque præceptorem indagate: nam mihi quæmpam nactus sum. Cumque quidquid pos-

siderabat veedet, Rethorica se excruciat, minimæque eloquentiæ sollicitus, ad Philoſophiam moralem collinam, ob quam infinitos perpeſſus est labores, quos Xenophon in Symposio memoriz tradidit. Verum tamen (ait Florentinus) non est dubiandum eloquentia verò, est quiddam resonans, dilucidum & effulgens. Imò igneus radius (inquit Lulianus) cum labitur reſonus est, & propter eam non desiliamus, quin ab eo succamur: etiam cometa resplendens est, non tamen stella est, nec quædam quo ad quondam usum indigamus: eodemque modo ignis flammæ lucidas & splendentes emittit, magna tamen edificia, & divitijs comburit, & consumit, ac maximorum damnotum causa est. Ut igitur eloquentia sit utilis, cum virtute & prudētia animi vinculis & nexibus est connectenda. Periculosa sunt Ethnorum, qui novent, ut verus fieret Orator, non si erat, ut dicendi facultate polleret, sed erat necesse, ut probitate & virtute, quo facilis persuaderet libique prodesse posset, adornaretur. Dolcis elegantijs cum dulci stilo libris prophanis nihil aliud est, quam excitatorium vitij, condimentis & deſpectu in peccatis, & fomes cum quo conscientiz ignescit. Mallem aquam limpida purissimi fontis in vasi vili corrice confici bibere, quam aquam turbidam, putrilam & intoxicantem poculis autem & atgentis. Mallem inquam bonam doctrinam librorum eruditorum, devotionis plenorum quavis etasla Minerua bardoque stilo scriptorum, quam vana & impudicis famulas, quæ stolidos appetitus libris mundanis excitant. Quavis ad singularis eloquentiæ fastigium non perueniat. Linguamus ergo libros qui ois ad profana provocant & alliciunt, illiſque qui ad divina erigunt, evolamus. Nam eò magis quedam callebimus, eò minus alia callere ſiſiemus. In libro Geneſeos ſcribitur, quæptimū Iacob Deum oſtrum animaduerſit, (eum iuſſit ut vocaretur Iſrael) & cum Angelo Domini loqueretur tandem claudis emarcuit: ut intelligamus, si multa ſciamus in ſceleris notitia & rebus mundi, claudis marceſcemus, ut ea faciamus, quavis non ignotemus, ut vitaremus & effugeremus. Quæ admodum lumen pellucidum est ea parte ſolis, ac ea alia parte ubi terra opponitur, est inſcaturum: ſic anima nostra ſcētia divina reſplendens, quæ ex Sole iuſſitiz manat, vacua est inmoda ſcētia. Faneor quidem ob multarum rerum cognitionem multos habere libros operæ pretij eſſe: ſed ab impudicijs, deſecantibus, & pravis curioſitibus abſtineant, imò tales libri rogis eſſent ſubijciendi. Sic fiebat in primitiva Eccleſia, & ita teſert Divus Lucas in Actis Apoſtolorum: *Multi (inquit) erant qui fuerant enervati ſcētia, conſulerunt libros, & combuſſerunt totam omnibus.* Vi poſt hoc divino ſpiritu affabantur, & ac mira devotione impellebantur, nihil præter ſpirituales libros, probæ doctrinæ & eruditionis admitebant: neſcios verò & perniciſos flammis publico ſubmtebant, ut comburerentur: præſquam libri eos conſumerent, & vitia illos auferebant, ne à libris vna ſpolarentur. Magnum ſane exemplum ſummi ſervoris Chriſtianorum illius temporis, quos imitati oporteret, libros prophanos & impudicos non legentes neque poſſidentes, & multo minus eos venios & prohibita: ſunt enim folles diaboli, qui prunas læthaliū errorum & deſpectu appetitus ſo cordis ſuæ nace accendunt.

Gen. xi.

Act. 16.

Laetitia progreditur suos sermones, & agit de sciencia cum deus amore & profunda humilitate commissa.

CAPVT V.

TIBRI vltimatus legendi, sunt ij qui magis quales sumus deegunt, & ad nostrum cognitionem urgeat, vt inde ad illam Dei confectandam, eumque summe diligamus. Quid nobis prodest atque liberales scire, multarum rerum scientiam tenere, si nos ipsos non agnoscamus? Quid nobis prodest & illud dispersus progredi in profundissimum conscientiae conclauem nua aherudamus, nullumque censuram inuestigamus? Quid prodest edificia occulta, clausa & obsecrata penetrare, si nostrorum seculum aditus vanitatum illecebris aperimus? Quid nobis mundanorum titillationibus? Parum elementarium cognitio nobis prodest, virtus generum, stirpem naturae & propitiae, & omnis maximatorum corporum superficies, insulorum altorum & coelestium orbium mutationum scientia, signorum abscissus, diuino climatum, & denique creaturarum scientia, nisi eam Creatoris tenemus? Hanc diuinam cognitionem nonquam perfecte attingeremus, nisi in primis eum diligamus: nam Ecclesiasticus ait, *Dilectio Dei est honorabilis sapientia.* Et paulo post, qui ea indigent, illa etiam indigent. Haec est diuina, quam deuotus liber Sapientiae, *Pars sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei.* Multum potest esse versutus quispiam in Theologia, neque hanc scientiam tenere. Multo sanas esset, simpliciter cum virtutibus degere, quia viri uoluit, Theologiam proficere. Ait Hugo de S. Victore. Nunquam rerum diuinarum notitia in nobis incrementum capit, nisi prius diuini amoris flamma cordibus nostris exardescat, imo potius nucei & detrimentum est. Vt enim ait Iulianus: Eo magis homines ad literarum studia promouemur, eo magis animus fastu, arrogantia & vento vanae gloriae ampulascitur, nisi literarum virtutes comitentur. Vnum est literis ornari, & aliud scientia ornari: literarum enim abique diuino amore possunt esse, non autem scientia. Beati qui eam possident: quippe qui scire misericordiam Dei esse immensam, potentiam aeternam, sapientiam infinitam, bonitatem cunctis desiderijs superabundantem, eum summe diligunt, & cum ipso in vnum animum redacti, in ipso delectantur & solantur, ei ratiocinantur, & per se confidentes, mundum vna cum vanitatibus aspernantur, & supercoelestia contemplantur: non quod in sola cognitione, eamque speculatione suam felicitatem degant, scientiam nulla diuini amoris habita ratione, relinquunt: doctrinam nihil aliud rati, quam vt diligere sciant: & in profundum diuinae charitatis pelagus absorpti, in spirituale oblectamentum eorum in proprio edulio, quod idem est Deus, signantur. Sunt quidam qui vim intellectus, non autem voluntatis eiciant, pro fine fumentes res Dei scire, non vt sancto Dei amore inflammantur, sed tantum curiosam illarum cognitionem detineant. In his spiritalem consolationem constituunt, hanc esse vt, in vitam contemplatiuam opinantes. In quo toto casu oberrant: vera enim cognitio serueni amore Dei fulta est, quod cum verus contemplatiuus coniungi debet, in illo cum vni amore suo unctus, & absorptus. Haec est vera sapientia, cuius initium est amor Domini, vt ait David quodam Psalmi, & Salomon eius filius in Proverbij, & Ecclesiasticus in 1. capite. Haec scientia a Deo promanans, vt ait Ecclesiasticus

cus in eodem capite, & Salomon in a. Proverbiorum. Gentiles etiam haec retulerunt, & dicebant Mithras, qui scientiam intelligebant, a cerebro Iouis, quem pro summo Deo colebant, esse processit. Phormus in libro de natura Deorum ait, eos depinaisse filiam, dicentes esse virginem, quia erat vera scientia quae a Deo manat non corrupta nec decepta, sed pura & intaminata. Quanta labore, aestuantique desiderio eam persequuntur, tandem indagant & obdormiunt, & ad Dominum accedunt viva fide, profunda humiliare, & vehemente deuotione, eius pedibus corde puro & viscaribus pietatis prostrati, misericordiam efflagitant. Ait Sacra Scriptura in Deuteronomio de Deo loquens. Qui pedibus suis puluerunt, doctrinam accipient. Quam longe alienantur superbi, quomodo hoc bonum fruamur, cogitatione vana doctrinae filii, & vni opera operabimur hicina esse arbitrantur, aliorum vero illa lana confecta. Infelices ij qui se videre arbitrantur & caeci sunt, & potantes esse sapientes, rerum omnium scire capientes. Tales fuerunt bi Philophi, quia Idololatriam videntes & morientes, verum Deum nec colere, nec diligere voluerunt: de quibus loquitur Dominus Paulus dicens: *Enim*

Dicitur.

Rom. 1.

naerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est sapientia eorum: diuiter enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Deum reliquerunt, & se in vanitatem seculorum conuerterunt, quibus inscrutabilia Dei iudicia comprehendere voluerunt, & arcana secreta aique mysteria, sola mente insolentia & arrogantia scaturire, intelligere: capripier eorum lumen in tenebras versum est, & in magnas perturbationes curruerunt. Et eum de virtutibus loquerentur, virtutis vacui erant, & in medio mundinarum & annorum foro, fame periebant, ita vt plurimi eorum mortem sibi conuincere voluntariam, quorum vnus fuit Aristoteles ceteris eminentior. Eodem scio plures esse opinionum varietates de morte ipsius: plures vero consensit eum passus interfuisse, eo quod causam fluxus & refluxus perpetui motus Eurippi, qui sinus maris est inter Boeiam & Euboeam, non potuerit dissoluere. Nam vt ait Popenius Mela, septies in die ea borsum seorsum ascendit, & toties ea horum seorsum descendit. Hanc suae mortis fuisse causam satis testatur Iulianus

Inst. Mar.

Protop.

lib. 1. ad

lib. 1.

Greg. Na-

zianensi

1. Orat.

aduers. Iu-

lian.

Martyr & Philophus, vt etiam Procopius in suo 4. libro, & Gregorius Nazianzenus in prima oratione contra Iulianum. Sed quidam eius commensuras hunc Nazianzenum locum caprimus, ait & refert Cumes Ioannes Franciscus de Miranda lib. 4. suae Philophi, Aristotelem haec fassum esse. Quoniam Aristoteles non potuit comprehendere Euripam, Euripam Aristotelem comprehendit, & haec dicens ex alta rupe in mare se praecipitem eiecit, vbi extremum viarum diem clausit. Laurentius Valla idem ait in Tractat. de lib. arbitrio. Videret quae in quo ferunt Aristoteles Philophiam consistere, videtur quomodo eius sapientia casistica est & euauit, quae parum illi profuit, siquidem seipsum saluum facere nequaquam potuit. In mare se spontanea voluntate praecipit, vbi profunda & falsi vnde illum submerferunt, qui iam in vacuum superbia erat immeritus. Idem dicebat Deus per prophetam Ieremiam & refert D. Paulus in 1. ad Cor. *Prudentiam sapientiam, & prudentiam prudentium reprobauit.* Tantum quisque scit, quantum operatur. D. Hieronymus de Aristotele loquens, laudatque ab hominibus illi tribuit, ait, Cruciatum vbi est, & exaltatur vbi non est. Haec sunt infelsa & extremus eius viarum plerumque Genisium similis, qui cum se nescirent saluos facere, infelsi exitu insarierunt. Veram sapientiam quam superbi ignorauerunt, simplices prophetae humilitatem sciuerunt. Iesus Christus de illis lo-

Iul. 11.

1. Cor. 1.

Mat. 11

Xenoph. 1.

Hugo de

S. Victor. lib.

de vniuers.

Ibid. lib.

1. de sum.

hom.

Fial 110

Pro. 1.

Ecclesi.

Ecclesi. 1.

Pro. 2.

quens in Euangelio ait, *Confiteor tibi Pater Domine celsa & terra*, quia *aiscondisti hoc à sapientibus, & revelasti ea paruulis*. Talis fuit gloriosus Dñus Franciscus, cuius humilitas gloriofa quædam videbatur essentia, & plurimi alij qui in humilitate plurimum sibi profecerunt. Propheta Regius David cum Deo loquens, dicebat, *Dei lucis sermonum tuorum illuminatus, & intellectum dei paruulus*. Non aut intellectum dat eis, qui magis censentur, sed qui censentur paruuli, cum de iustis & infimi sint eorum opinione, oculos Dei deorsum extollunt: nam ipsemet ait, *Qui se humiliat, exaltabitur*. Et Dñus Iacobus in sua Canonica, *Humiliamini in conspectu Domini, & exaltabit vos*. Quemadmodum ipse, & maiores & plene sunt, & demittuntur, & inclinatur, & contra eò leues & vacue, eò magis eriguntur, & deorsum feruntur: sic eò magis homines virtutibus & singulari scientia pleni sunt, eò magis abijciuntur & humiliantur: eò enim magis vacui sunt & inanes, eò magis extolluntur, & superbi sunt. Idem eò ait Salomon in suis Proverbij. *Pleerit humilitas, & sapientia*. Vera scientia in diuina Scriptura vocatur aqua, quod conforme est dicto Ecclesiastici, qui loquens de iusto ait, *Aqua sapientie potabit illum, & firmabitur in illis, &c.* Hoc ipsum in aqua voluit Deus significare, quæ de petra exiit: quæ scientia est à Deo promanans, vt ait Dñus Paul, *Petra erat Christus*. Vt ergo aqua per loca inferiora fluit & labitur, ita vera scientia in humilium cordibus requiescit. Quemadmodum profundæ valles fertiliores sunt montibus vento laxatis, vt ait Plinius, *Valles abundant frumento*. Sic humiles passim virtutibus & bonarum literarum disciplinis sunt vberiores superbis & arrogantibus: idem Deus eorum petitiones & supplicationes impetrat. De illis ait Propheta Regius, *Reflexit in orationem humilium, & non spernit preces eorum*. Quemadmodum sui mellis qui in fundo aluacurij sunt, pleniores sunt qui sunt in oris: pari ratione humiles, qui assiduis in scientia pleniores sunt, præstant insolentibus & multum inflatis. Docet nos Dominus noster hanc humilitatem, dicens, *Discrete ex me*. Quia *inter me & humilis corde*. Dñus Paulus etiam de illo loquens ait, *Humiliamini frater meum saluti obediens usque ad mortem*, non autem quoduis mortis genus, sed mortem Crucis, quod a genus erat summopere crudele & maxime eò tempore ignominiosum. Cum hac humilitate, quam Deus præcipit, celsa & ardua scientia connectitur, quam Philosophi, & Oratores Ethnici, non assequuti sunt, quoniam per fidem ea fonte quo promanant, non bibere: de quo dicit Ecclesiasticus, *Fons sapientie vertitur deus in excelso, & inaccessibilis mandata eterna*, qui est Iesus Christus Deus noster. Ruales turbidos & obsecros perquirebant, qui primo verno tempore exsiccantur & etescent, inquebatur verò fontem viuum & clarum, qui perpetuo agmine fluit, & meat. Superbam scientiam per scrutati sunt: nos autem humilem per scrutamur, quæ eò humilior est, eò excellentior. Nam scieuria tanto magis pretium perfectionis conuoluit, quò in statera deuotæ humilitatis propendet. Et vt ait Dñus Ioannes Chrysostomus, inter sapientes is sapientior est, qui est humilior, eò qui humilior, eò magis secutior est. Propterea quod superbia tanto magis ascendit, tanto grauiora plura contrit, & tanto veloci, repentine impetu ac violentia ascendit, maiori etiam videtur casu, & contra humilium locum humiliore non habet quod ruat, & decadat.

De magna exultatione, qua Principes alium tuum delictis profectum habuerunt, & qui eorum Confessarij esse debent.

CAPVT VL

O N melat (ait Florentinus) nonnullos esse, qui tantum limbes transiunt, obscientiam sese iactantes: sed idcirco video antiquitus Principes, cum ij qui generosos animos audacibus conceptibus deuouere solebant, tum alij multo minus strenui, magno semper pretio homines literatos habuisse. Imperator Octauius Augustus Frononium Philosophum Consul dignitate donauit, meliorque alios honores & beneficia est elargitus, & Marc. Antonius istarum ei iussu erigere, ad perpetuum eius nominis famam, eximiamque doctrinam, vt narrat Iulius Capitolinus. Imperator Domitianus eloquentem Silium plures Consulatum creauit, vt ea quibuscum Martialis versibus colligitur. Traianus Imperator secum in triumphali curru Dionem Prædicum ducebat, vt testatur Suidas, eiusque consilij obtemperabat optimis enim consulendis methodum callebat, cum esset vite summæ prudentia, & literis otiosum qui tunc Romæ exsisterent peritissimus. Traianus, eò eo multa quam familiariter agebat, & communicabat, quæ noli Principi communicasset. Is enim cui Oriens & Occidens peni incurauerat Philosopho subijciebatur, Constantinus Imperator, Philosophum Alabiam Præsidem constituit: virum summi ingenij, eximie eruditionis, & scientia versatissimum. Ita narrat Eutropius & refert Volaterranus. Petrus Crinitus ait Theodosium Imperatorem præfectura & docis in bello dignitate præstantissimum poetam Aurelium caenastæ, si dictis Suidæ velimus fidem adhibere. Attasceres Persarum Rea famosum Hipocratem insignem Medicum & Philosophum è Grecia, crebris missionibus euocauit, & magnis ausi atque argenti sumptibus, alios viros literis eruditissimos, qui toto Europæ ambitu nancisci possent, iussit perquirere. Eius erat voluntas, vt suum Regnum honoribus illustraret, suos doceret, illeque consulerent. Etenim sapientes consilio delectantur: & quoniam ad alios consulendos idonei sunt, non tamen consiliu dedignantur. Phalaris Agrigentinus (aliis adeo crudelis Tyrannus vt magis vitas augebat, quàm verbis possem caprimere) iussit Templum in honorem Philosophi Stesicori construendum, vt narrat idem Pontanus in tractatu de Obsecra. Et in illo de liberalitate ait Imperatorem Antonium Pium Philosophis & Oratoribus non solum pecuniis etrogare solitum, sed honores etiam & prouincias. Veneris sua munera quam promissa progrediebantur, & promissa non ita subdabantur, quin eius opera viterius etiam penetrarent. Non eius rei notitia haberebimus, si scriptores eius temporis videret Pontanus illud exprophit, non scriptis reliquissent. Herbar & flores, qui ea sepe sua diu non possunt subsistere, si Aromatarij ea distillant, & liqueant, diu odoriferis & suauibus aquis asseruentur. Ita vite hominum: quæ cum sit momentanea, diu non possunt subsistere, & fama solum permanentes sunt, postquam sunt consumptæ, si historici quandiu hac luce vista fruuntur, eas vchnt posteritatis memoris commendare. Omnes enim sapientes Principes præstantes historicos & poetas magni fecere. Aut Cælius Rhodiginus Archeluum Maccedoniam Regem cum Eutipide mentis acubuisse, ma-

gnōque fauores in illum contulisse: non immeritō tanta enim eloquentia imbuebatur, ut si eam velim recenfere, ipsa deficiat eloquentia: meque propterea deficiat, quod suam dignis & meritis comulens laudibus. Au Diogenes Līerius Atheniensis, tanto pretio Zenonem Sioicorum principem habuisse, ut statim etiam illi ecesserunt, clauēque ciuitatis in eum solum remiserunt, aureāque corona ornarunt. Magno furore Alcuius praestitit illius tēporis Theologus, & Carolo Magnō acceptus, cui tanquā Praeceptor, & Magistro obtemperauit, & literarum atque artium studia, quae temporis calamitate, & caligine, contuerant & defecerant in vitam reuocauit & in sublimiorē apicem euerit: illustrissimas ac celeberrimas Luteriae, & Papię Academiās erexit, quō viros omni eruditione capacissimos, & erremis orbis partibus accersitos, misit, edōq; reddidit, atque dignitatibus, ut sedulā operam ad inestimabilia ingenia nauaret, est locupletatus. Sentiebat quidem Imperatorum maiestatem non solum atmir decoratam, sed etiam legibus oportere esse armatam, ut virtutis quoque tempus beliorum & pacis rectē posse gubernari, & non minus illustrem esse quā celebrem victoriam. Sunt permulti alij non mediocriter estimatiōis Principes, qui summo fauore literas sunt prole quati: quos si sagittarum vellem petescere, deficiet et porius tempus quā orationis copia, quidam eorum prima fronte, non magis homines docturā erulatos aestimant, quos in magna discrimina eos fecit praecipites. Decepi sanē & falsi proclui ad propriū discrimen adolescentia, oculos in superbiem, & corticem rerum deicientes, nec medullam penetrantes, homines sapientes & prudentes, maiori & sagacis cōsilijs resquebāt: deo in magna infortunis prolapsi sunt, & calamitosas iacturas correre. Verū dehinc, tali mutatione cogitationis eorum imbuti experientia, ut opinione exciderint ita ut necessitas remediorum inuenitrix eis in formari, ut bonis literis, & praclaris ingrij hominibus fauerent, regna vitis eruditus exornaret, ut ex eorum consilijs quidquam utilitatis erpromerent. Ut igitur eos quō otio torpentes obliuiois tumulor conspeliabantur, puniebant ita etiam ijs fauebant qui cura & solitudine oīnia pollicitati commendabant, pro iusto & aequo censentes, illum beneficio compensare, qui operibus perfungebatur, tique malam instigare, qui deliquerat. Et quoniam ijs qui litteris promouerentur magnum specimē praeberent, oratores tamen maioribus fauoribus & praemiis cumulabant, eorūque eloquentiam tanto preno tunc temporis habitam, admittant, ut Isocrater orationem viginti talentis vendiderit, quae iuxta Boddz copulationem duodecim millia coronatos faciunt. Equidem censo (ait Lufitanus) ut Principes literarum studijs fauerent, ipsique alas annexant, quo facilius enoleat: sed potissimum quātum ad Oratores, nescio quā ratione subniri sine: cum negari non possit, plures fuisse, quorum eloquentia ercidium & euersionem multis ciuitatibus attulit, etque infinita loca supereminant, mille salicis proparant, pluresque infantes morte multarunt. Certissimum igitur est, & experientia comprobatur, qui iniuste, ac malitiose in alienos morte dolos struit, suam incitium, oō solum animae, sed etiam seipsum corporis fabricare. Aliud expetit uoluntas, eius tamen infortunata & infelicitates aliud praecipunt. Vanitatem igitur, quam plerumque eorum eloquentiam esse suspicatur, quis poterit oratione persequi? Sepissime res parue laudibus augeantur, ut subiecti hu militatē, abiectionem, vim, & magnitudinem ingenij & eloquentie indicat. Pitaeus liberum de laudibus medullis Talpe compo-

suat, cū tamen illud sit ritulitium & indignum, quōd in eius laudibus tempus contrahatur. Ita narret Elianus in suo libro varietatis historiae, & refert Volaterranus io sua Anthroponomia. Videtur vobis hanc esse occupationem Philosopho eximie eloquentiae dignam medullis Talpe laudare? Martialis Tractatum edidit, de Raphanorum laudibus, Chryppus Caulem laudauit, Phanas Vriticam. Phaurionus librum de febris quarantē laude confecit, Lucianus alium in laudem Musae: alij res huiusmodi facine extulerunt, tamque immoderatis laudibus cumularunt, magis (ut videret) ostentationis causa, quam ob meritū, quā in te meo iudicio non sunt assentiri. Quēdam modum meritis reprehēduor, qui largam tunicam ijs qui stricco sunt corpore consueunt, & magis eadem ijs quibus minoris est pes. Sic meritis reprehensione digni sunt, qui magno confertur laudem in eum qui parum meretur. Tales fuerūt permulti Oratores Gentilitatis, sui laudibus incomptis & illepidis. Quamobrem mihi nequaquā probatur ut Principes maiora conferant beneficia oratoribus, ijs fauētes, quam solentibus Philosophis, a quibus eorūque consilijs multum utilitatis & commodi exhauior. Etenim praecipue Columen, vnde alas aut labe Regni pendet, Consiliarius sunt. Non ad hoc tendo, ut bonam eloquentiam carpiam, sed ut ei scien tiam praepnam, non vanam & inflatam Philosophorum Ethicorum, qui ad instar Tabulae fenestras domos extrahat, aditum ad quē viri utis ingrediendas aperiebant, ijs verō non ingre diabantur, & alios edocentes, sibi ipsis tradere doctrinam negabant. Ut ijs qui leuiculum domorum aliorum fumum conatur resingueret, nō multo pollent iudicio, cū interius suas domos sine penitus comburi: sic ijs qui minimis aliorum necessitatibus corporeis obsecundare desiderant, nō à censura sunt immunes, quippe qui animas suas vtiliorum flammis sinor exardescere. Hi sapientes antiqui eo pacto se gerebant, de quibus loquitur Diuus Paulus ad Ephesios. *Lam non ambuletis, sicut & Gentēs ambulant in vanitate sensus sui, tendens obsecratione bene intellexit. Huiusmodi quantant verba ista: Pa quis sapientes eum in vobis vestris, & eorum vobis metipso prudentes. Et Ieremias. Quomodo dicunt, sapientes non sumus, & Lex Domini nobis non est? Hos alioque similes Principes debent aspernari, & noo ijs à Consilijs uti: quoniam sapientes illos debent consulere, qui mala legerint, & senes, qui multa viderint, & experti fuerint, qui plurima vī & experientia comprobant, qui nulla tenentur affectione: ne amor aut odium eos perturbet, quorum nihil interest, ne cupiditate eceptent, & qui virtute praestant, ne vitium aut impietas eos corrumpat & deprauet: praeter has qualitates, ut insigni peritiam prudentia per necessarium sit, & oegoria statet pondere trutinant, non auctori quouis aure statū temerē ferunt. Improvidum enim consilium letam lepidissime perniciem generat.*

Simili.

Ephes. 4.
Iam 5.
Ierem. 8.Boddz.
a. de Aja.

De illorum errore, qui ad scientiam promouentur, ut
vanitatem adipscentur, & de primis ac-
tione, & subtilitatem ingenij.

CAPVT VII

P Risci Philosophi (inquit Lugdunensis) quos
refers, superbi & insolēte scientia perqui-
suisse, magna sunt censura, & reprehensione
digni, sed multo magis Christiani, quibus
scientia nihil quam ad iō solentiam, arrogantiam, &
ambi-

ambitionem vertitur. Et quavis plures eam ad obsequium Deo præstandum adepti fuerint, multi alij sunt qui eam non appetunt, nisi vt terrenas diuitias conglomerent, honoreque mundanos, Principum fauores, & in populum auctoritatem sibi parent. Finis modo præstantior est, cum eum selegimus, vt finem obtineamus: cumque scientia ita sit ardua, & diuinitate humiles, nonnulli sunt qui eam magis deſinitant, ſiquidem eam pro gradu viſupant vt ad diuinitas peruolent. Scalas ex ſcientia conſtruunt, vt ad vanitates conſeſcant: literas perpetim inſumunt, ſtudia dedecorant, ſiquidem nihil aliud eis ſunt præter inſtrumenta vt mandi proſperitate eudant, quæ ſcopus eſt, in quem collantur & cogitationes deſeſcunt. O inſolentiam cæcitatem! ô deſemiam inaudiam! Quid prodeſt tam auditiſſima ſiri ac perquirere, quæ nullo inquam modo poſſunt aut eaplere, aut reſurguere? Quid prodeſt felicitatem in diuini, honoribus, apparatibus, & mundana gloria collocare, cum hæc omnia venio inſilunt, qui minimo momento euaneſcit, & annihilatur? Homo curis & ſollicitudinibus præoccupatur, ſua deſideria, viæ crepandis munitis, & cùm ea ſecco pede perſtingere molitur, irruit mundus ex improbitate, qui omnia penitus diripit, omnes cogitationes euertens, ac diſſiliens. Narrat diuinitas latera de Propheta Iona, qui fecit ſibi vmbraculum, & ſedebat ſubter illud in vmbræ. Et præparauit Deus hedera, quæ ad in altum aſcendi vt vmbraculum tegeret, ſed venio vermis quia hedera corroſit, & caruit ita vt ſol percuſſerit ſuper caput Prophete: triſtis & ſummo dolore preſſus, cùm videret hanc hederaſ tam cito conſumptam, cuius vmbraculo tequeſcebat & ſolabatur. Hedera, quæ tam pauco tempore cæſcebat, eſt mundi proſperitas. Cùm homines in vita ſunt deſidioſi, erumpit vermis mortis, & tribulatio ſua mûdi, quæ omnes rodit voluptates, & omnia quibus vana eorum deſideria oblectantur. De loco vmbraculi letitiæ & quietis venit æſtus anguſtiarum, & laborum. Et quauis aliquando, alacti facie velint exhilarari, cor de tamen eorum triſtitia induantur, cum dolos, & deceptiones ſuilium rerum geſtarum & facinorum intuentur. Quauis magis quauis ijs ad quæ aſpirant, porſantur, quia eſt, quin videat, quàm facile cum ijs deſiciat? Corpora in terram redeunt, & animæ loca meriti petunt. Quid Alexandro Magoo cortig? quid Iulio Cæſari & alijs Principibus ac Monarchis, qui viræ tempore mundum petere faciebant, quorum nonnullorum cognitionem oculis habebamus. Alios vero librorum memoria dignoſcimus? Velut tonitrua tranſietunt, quæ magnam fragorem emittunt, breui tamen euaneſcunt. Ad quid pompe & apparatus? quod eorum gloria & faſtus apulſit? In quid elegans cænis pulchritudo commutata eſt? quod vana deſideria deneneret? quo blanditiæ, & demalecentis ſpes ſugere? Quid illud eſt niſi Ionæ hedera quæ manè naſcitur, ſerò verò exareſcit? Aſſoleamus ſic dicere, Taliſ Princeps tali tempore natus eſt, tali tempore inceperit, & tali finit. Tempus quod cum tempore conſiſtit. Tempus quod fuit cùm non erat, & ex quo ſui eſſe deſiſi denique tempus, quod tempore exſiccatur. Quid igitur ſuſpicandum eſt, tempus multum eſſe, cùm tam breui tempore deſiciat? Hoc eſt hedera Ionæ, hoc eſt mundi gloria, quæ breui euauit, vna cum illo qui eam ſecut. Omnis careſcentia, & vana gloria, quæ ſit camp, exſiccatur eſt ſumum & euadit ſua. Quibus melioribus verbis poterat propheta ſuaſus exprimere & exaggerare, quàm debilis & caducus ſit homo, & quàm tranſitoria, atque momentanea ſit eius gloria, ſiquidem ſæpè mane vtrius eſt, veſperum verò tempore

marceſcit: ſi oſetiam ſaciliori negotio, cum frigore congelatur, æſtu exſiccatur, à vento rapiunt, & eodem de quo naſcitur, cadit, conſumitur. Deus in Genefi dixit, hominem alloquens: Pulſus es, & in puluerem reuerſus. Nihil ſolentius autem, vani & peruicaces homines, non ad cognitionem ſplendorum commouentur, ſermonibus varijs & anſcipites, quouis momento cogitationibus mutabiles, non cogitant ſe aliquando occaſuros, imò rotos terre ambitus eorum meritis nequaquam ſufficiat. Arenæ cleptidæ aliſident cogitationes, quæ ſingulis horis mutantur, humi deſcra, & pennata, quod ad arbitrium volat, mundum abſque circino dimeſtiantur, qui etiam minimus eorum iudicio videtur. Si anouus cum ſis aureus aut æneus, chanoſi aut viliori pretio venditur, cur homo, iactantia, & arrogantia inſoleat, cùm ſit pulſus & laius, quod pedibus conculcatur? Quid eſt corpus noſtrum, niſi domus lutea, abſque gyppo & cemento, & abſque viſa ſtinitate loti habitatio? Diuitiæ & facultates mundi nihil aliud ſunt quam cauſam Comeræ radij, qui ſimul ac apparent, euaneſcunt. Quid opus eſt hæc omnia tam vehementi ambitione perſequeri, vt deceptos homines quæritant, cùm tam facile conſumantur, ac hunc inſperum Deum quætere, qui nunquam deſicit? De illo loquitur Propheta, Iſp peribunt, & in antem perueniant, & omnes ſicut veſtimentum veteraſcant. Et ſicut aperitum mutabitur, & mutabuntur in antem idem ipſe es, & annus tu non deſiciet. D. Paulus hæc verba interpretatur ad Hebræos, de Chriſto Domino noſtro, quem quærete oportet, non autem pompas & vanitates. In hoc ſupremo & potenti Domino noſtra ſcientia dirigenda eſt, & collocanda, non autem in diuitijs, & mundi gloria. Idè multum intereſt ſcire, quid ad animarum ſalutem ſui proptium, non autem velle quod deſerimentis & damni caſa eſt ignorare: cuius ignorantia non eſt ſtoliditas & inſania, ſed ſolertiſſima ignorantia cum vera ſcientia coniuncta (quæ vt iam præſarui ſum) cum humilitate & charitate aliſque virtutibus copulatur. Hæc ſcientia (inquit Lugdunenſis) idè præſtans eſt, vt quam priſtimum quandam ea prædium videret, tanto affectu & deſiderio ſtiam eam proſequimini, vt cor deprædeſit, ſemperque cogitatione atque animo hæreatis, vt id negotij vobis deus quod exoptat, vt eorum beneuolenſia capereſt. Verùm enim verò homines ſunt ſummæ doctrinæ & eruditionis, qui ſepiliſſime ſcientiam ſequuntur ac occludunt. Ea proter Geores Venerem nudam, Mineram verò amiſſâ depingebant: quoniam im pudicus amor ſubito detegit, opſima verò ſcientia ſepenumero obdiſcit & contegitur. Petrus Appianus in ſuis inſcriptionibus de venetabili antiquitate, narrat Ariſtolelem annuum ſigillatim geſtare ſolum, cui inerat hæc gratis ſententia. Is doctior eſt, qui quod ſcit, regit, quàm qui quod neſcit, deſegit. Sunt docti homines ad b clauſi & obſecati, vt niſi eos ſtimulis ageretur, aut velut ioſtrumentum muſicum pulſerit, an aliquid ſciant, non agnoſces: ſed ſi eos tentes ſtatim excellentem vocem emittunt. Quod ſecus accidet ijs qui quadam prompti acuminis & arrogantis ſcicoria verſari ſunt, eua prauæ mentis aculeis, quorum familiaritatem tamò magis colit, tamò magis diſſonum concentum & harmoniam oſtendant. Veroniamen (aut Florentini) ſubtilitas (aut Gallis) quodis momento reſunditur, vt gratis lumine orbarur. Et quauis animas qui curat vt depaſuans appetitibus de operam, nō emimodi ſit nature, multò tamen & acutior & ſubtilior eſt moſtia, & oſtiam perior. Ne vocabulū quoddā ſi, aut violentia inuſpellat (aut Florentinus) ne pro ſubtili ingenio alium

Gomf.

ſimile

ſimile

Pſal. 101

Pſ. App.
Inſcript.
de vna
antiquitate

Iona.

Iona.

& cautum intelligas, sed leve ac repentinum, quod rerum omnium cognitionibus immiscetur. Hoc illud est quod magni debet fieri, & sublimi vertice affigi. Figuli rota (ait Gallus) levis quidem, est, semper autem ped sub pedibus voluit: ita levis animus rebus humilibus & terrenis occupatur, vanis arguijs, pravis acuminibus quantumvis periculis & levis, inter graves & sapientes viros labascit. Quod homines sani ingenij aspernantur, est male insumpti ingenij velocitas, quantum leuior sit vicia, maiori tamen pernicitate volat, quam equos Pegasi de quo Poëta fabulantur. Ne voces leuia (inquit Florentinus) com tali nomine vis eos appellare, voca potius subtilia si tibi videtur, aut prout libuerit. Nulla vi verba compello, dummodo rei realitas planè possit intelligi. Non mihi probatur, ut argutias & caualitationes redarguas aut reprobes, & ut tuis sermonibus veras. Nimio tuo ipso sermone vii reprobas, molium ipsi veris quod sanè maior caualitatio non esset. Tandem dico bonum ingenium esse magni pretij & valoris geomam: Aliud est bonum ingenium (inquit Lusitanus) aliud esse subtile, boni multum prodest, subtile verò parum. Cùm sit subtile (ait Florentinus) acies maxime pretij. Esse multum subtile (inquit Gallus) arista est nullus procius momens. Sine subtilitates lineis Apellis delicatioribus & minotioribus, si tamen inutiles sunt, quidam possunt? Multo peius est, cùm sit nobis documento, ac præiudicio. Eò ingenium subtile est eò periculosius, eoque propius ad confusionem atque ignorantiam accedit, non diuino amore comitatum, à virtute separatam, & cum prava more coniunctum. Nam sub praprio detrimento, præclara scientia oequit colorari.

De argutiarum dano, arteque & scientiarum cum virtute debere coniungi.

CAP V T VIII

INFICIARI non potes (ait Florentinus) quin ingenij subtilitas, cum sophisticis argutij molium pro scientiarum cognitione conferant. Imò (ait Lugdunensis) pro rato & certissimo teoro ioania & superuacanea inutilium caualitationum sophismata, magis ledere & nocere, & optimo cuique Philosopho esse perniciosissima. Prisci Ethnici, hoc planum fecere, eom ferebant araoem Mineræ esse odiosam. Vt enim araoea telam maxima subtilitate, astutia, & remetiata conficit, quæ facta ad nihil prodest, oisi ut molcas abigat, domumque coinquinet. ita loquax & vanus sophista, cùm rebus nullius momenti occupatur, suarum argutiarum subdolis subtilitibus telam orditur, & coniect, quæ nulli est vtil, præterquam fallacia, memoriamque amoidi macolat. Hæc similitudo est Aristoteli, eamque refert Stobæus in suis sermonibus, & Pterios in suis Hieroglyphicis. Ait Diuus Basilios, qui gratia & solida, quæque mollem ad salutem conducunt, scite aspernantur, & cognitioi rerum profundarum, acutarum & superuacuoarum aioiom incombunt, Vultus sunt similes, qui die nihil vident, sed nocte. Cæci sunt in lumine veritatis, & præclara scientie, aciemque ocelorum habentio fallaciarum & technatum tenebris subtilem. Quapropter dicat Diuus Basilios, & post eom Rodolphus Flauenfis in Leuitico, Vultum in Lege esse vetitum. Idem est de Bobone qui ea de caualitatio auerit modas in Lege numerabatur. Fatet bono ingenio praoa astutia, subtilitate, vi, & promptitudine opus esse, aliud ao-

tem pro rerum viliam cogitatioe referendum est & impedeodum, non pro iustitibus & damoosis. Ita denotantur Antiqui Gentiles, cùm Mineram degingebant quæ inter eorum idololatriæ superstitionem, ab ijs pro Dea sapientiæ colebatur, maius genus firmam basiam subtili ferro, acutam, quæ velociter pugoabit. Ita interpretatur Marciaus & post eum Petrius. Verùm vos cum his omnibus peroeccarij est vt ingenium fit boom, sit etiam moderatum, firmum, solidum, promptum, viuax, peracorum, partim arduum & subtile, rerum viliam & difficiuum susceptor, partim verò humile, timidum & deuotiofum. Et ubi ipsi ooo tantu debet fidem adhibere, vt sit arrogans, superbus & temerarius, oec etiam taotum deperate, seipsamque cootemnere vt demissus, pusillanimis & effemiatius remaneat. Eiusmodi res magis, absque periculo & cum emolumento penetret. Subtilitates quæ his qualitates oon coistant, sunt periculosæ. Sapissimè subtilia & acuta ingenia magnos ettores partunt, potissimum cùm graue lomme priuantur. Quid prodest hominibus alacribus & subtilibus ingenioijs dotari, si ea ad effingendas verfutias, & fabricandos dolos & fallacias, opificio Dedali renouiores, infumant? Eò magis eos ad chalybem rerum mundanarum terro dâ detentos videbimus, eorebus animi obrosiores ioueoietis, & quo rebus sorporia subtile apparere, eò maiorem soliditatem rebus animi patefaciunt. Non exastunt atque artibus vilitatem expiscantur, nisi conscientiam sumptibus & detrimento, & ex subdolis nihil præter confusionem hauriant. Illud est quod ait Elia. *Confundantur qui s. Ioh. 19. perantur luxum glieientis & temerit subita.* Sunt oonno lli qui emittuntur, vt de corporum colesium subtilitibus tractent, tanta delectatioe secuti, vt calo ipso annerentur, de quo loquuntur, & dispoant. Nollus est eorum quo octus ex Sapientibus existimetur, denud septem Græciæ sapientioribus annoeatus: sed multo peritioribus artibus Siphia sese iactant, cui caualitatoris nomeo est attributum, quam Aristida qui iustus vocatus est. Hos non ludo (inquit Florentinus) in suis caualitationibus: sed quisquis veram & solidam Philosophiam non obtinuisse, ided laudem merentur, cum ea perungi cupiunt. Illi sunt (ait Lugdunensis) veluti qui cum oobili & casta Penelope mari amooio copolati flagrabant, qui cùm eam oec ianillum flectere aut coouellere possent vt obtinerent, ouebant (vt ait Homerus) cum ea eius ancilla, eo peitum de siderijs iactant. Huius rei sumamus exemplum, est quodam harum artium, vt alijs passim accomodari. Scioria Iuris Ciuilis ardua est, & mira Philosophia moralis, cuius præcepta sount, honeste viuere, aliterum non ledere, & ius suum cuique tribuere: præterea in se permultas acitiquitates resque mirifici intellectus & pericuodas continet. Omnes oot ferè omoes qui Iori operam oauare aggrediuntur, ad cogitationis Iuricunilum artingere spectant: quorum molli cùm illoc ooo possint peruenire, cootenti sount dommodo libello supplicatorem cooficiant, item euoluant, fallaciam ordiuntur, subtilitatis aciem acunt, rete rias, & soci coortat, vt litigantes & clientis interciat atque implacent, & hæc omnia proprii commodi causa, magis oerò conscientioium detrimento. Hæc est linea æquioctialis quod perueniunt, sed vterius progredi nequaquam possunt. Quanto satius illis esset, nunquam hanc scioitiam perdidisse, quam doctior esse harum rerum omnium ignorantia, quàm melius esset ea ignorare? Conscius quidem sum, plures fore consul-
tas esse iustos & carissimos, literatos, vt in ipsos Iurista videantur commutari, non autem redargui oisi eos,

qui perperam animum impendant, & pauca sciscia quam didicere abutuntur. Zeuo Philosophus nostrū intellectum modio comparat: quemadmodum enim modius itineum granum potest metiri: potest etiam palas metiri, & alia venenosa: ita noster intellectus occupari potest, utempe rebus solidis, substantialibus leuibus & inanibus, perniciosus & nocuus. Animus sapiens est: neci mensura. Curiosus animus, rebus futilibus detentus est: palearium mensura: maliciosus technician excogitator, nihil prae ter virtus metitur. Horum hominum cauillationes animos excitant, & officinam atque armamentarium salium armorum ne viuamur, construunt. Non idē assero, ut iis utamur, ut male infumamus (nō enim malitiam laudo) sed male non videtur eas addidisse, vt bene utamur, & ex tempore multa verba & euasione pro quavis disputatione afferamus: si enim ex vna parte deuinamur, ex alia progredimur. Est aut maximi permolesta (inquit Lulianus) cuiusque bonarū literarum studiis versato. Ferebant antiqui Herculem multos labores examiasse, quos Diodoros Siculus in sua Bibliotheca copiose narrat, Albricus libro de imaginib. Deorum, Cicero, Casullus, Propertius & D. Anho. in sua parte historiali. Maiorem verō laborem & molestiorem perpassus est, cum Hydram expugnauit quem Serpens multiplicem esse finxit. Cum enim vnum occideret, alia superscicerentur, ita vt inuisus videretur. Diuus Plato ait: per hanc Hydram cauillationē intelligi, qui non multum in literis versatus est, plures verō argutias callet: et enim cum ex vna parte superes, suis subtilianibus ea alia tuetur. Itaque licet videtur, & oppetibus remaneat, per uicaciter affirmare uidet, sed ad hoc rectis pedibus stare. Homines qui nimis proprii ingenij amore teneantur, arrogant & insolentes, prauoque genio compositi, delicato esse ingenio tati, multa loquuntur, parum sapiunt, & quibus sapientes esse proficantur, quauis nulla re nisi opinione consistit, imo potius verbis loquacibus eam & impediunt, & obtenebrant. Sunt veluti ranæ in paludibus & stagnis, quae clamore, & rauacitate ob id tūdem aures, nec aliquid ferunt quod in emolumentum verti possit, imo in damnum & detrimentum. Videtur istud proprie posse adaptari ad plagam Aegypti, de qua sacra Scriptura in Exodo loquitur, vbi dicitur, Kanas tanto numero egressas esse, vt totam terram operiret. Aegypti vniuersus est, in oculis literatis plenus, qui cum periturbat & inquietant. Non loquor de doctis & virtute clari, quorum scio multiplicem esse numerum, sed de ignavis & vitiis. Origines ait, per ranas & per alteram plagam muscarum de qua loquitur Scriptura in Exodo, Poetas intelligi qui res vanas narrant, & Sophistas rebus inutilibus occupatos. Alii Lyra hos esse peruersos, Aduocatos, non iustos, sed vitiis. Rabanus ait esse hos omnes qui res vanas inutiles & perniciosas efficiunt: de quibus loquitur Psalter. *Vani quique vana loquuntur contra proximum suum.* Et in libro de persecutionibus Ecclesiae scripto plura ad hoc propositum adducit, quae in Sacris Canonibus, recensentur in distict. 36. ca. legimus, Artes, scientiae, verba elegantia & reos subtilitates vera scientia debent committi, quae cum virtute, & diuino amore coniuncta est. Cum igitur, hoc pacto ad honorem & obsequium Dei & vtilitatem proximi progrediantur, Ecclesiae Catholicae plurimum proluat. Inde praesentia & praeterea documenta ad recte viuendum, expromuntur, potissimum ex sacra Scriptura. Nam Dei doctrina summum est anisidorum pro peccatoribus excitatorum & sagittarum amoris diuini phazetra.

De vitiis quorundam de Thoros hominum, & quomodo Gentilium libri legi possint.

CAPVT IX.

Erum illud est (inquit Florentinus) fateor hanc sapientiam esse sententiā, ab examine eorum profundam considerationis liquatā. Non ignoro, quin fuis callida & versuta ingenia, magis quam borelogia excitatoria ritionentia, sed etiam linguis viperinis acutior, quae subtilitibus utuntur, & fallacias fabricant. Equidem video nonnunquam malitias viuaciores esse ac fortiores, in illis qui viuaciori & fortiori sunt animo. Etiam intelligo ingenia quae artibus inutilibus dant operam, aut rerum superuacaneorum cognitioni, male infusi & meriti, Philo Platonius eos vasa vocat, tritica & rebus inutilibus plena: & expeditis esse scientias ad salutem conducentes perdiscere, non autem superuacaneis rebus atque inutilibus tempus cōterere, multo minus cauillationes contere. Ceterum iudicio perpetuo quosdam esse homines literatos, adeo ad oburgationes proclues, vt cum nihil nanciscuntur quo aliquem carpan, seipso carpit. Quos philosophus Carneades, Polypis comparat: quemadmodum enim Polypis, cum nihil habent quo vescantur seipso rodunt & mordēt, vnde fit vt seipsum cauda corroda & exesa inueniantur: ita cum nihil offerretur, quo alios fallant, seipso fallunt & decipiunt. Et quauis Plinius hanc proprietatem Polypis neget, experio tamē illud comprobatur, & testantur Heliodorus, Akeus, Athenues, Oppianus, Aelianus, & alij, quos Carneades in comparatione reprehensionū secutus est. Equidem illud video, nihilominus tamen destitit, quin credam, quod magis ingenium actiuum est & subtile, eo minus erit emolumentum, malum foytēs, bonum verō amplectens. Quemadmodum cribri munus est, purum triticum ab immunditiis separare, ita bonum ingenium vauum a solido debet, necessarium a superfluo, vtile a pernicioso, & damnofo seligere. Muus est optimi ingenij artes & scientias eribrare, malum relinqueret, bonum verō perorare. Hoc est quod ait Aristhencs, Absurdum est triticum a lolio purgare. Scientia vtilis, aqua est dulcis, quae per regionem fetilem & amaram fluit, ob cuius cognitionē, magnis curis, sollicitudinibus, & lucubrationibus elaborandū atque inuigilandum est. Superuacanea & nocua aqua est salia, quae in mari procelloso nequit bibi, quam inuestigare oportet. Preclarē illud antiqui pernotarant ferentes, Herculem columnas posuisse, quae sunt eius labores, io extremis firmi soli oris, nec voluit, inutilibus exercitiis horibus, inquinatorem & frigidarū maris Oceani vndarum, amplius vagari. Verum idcirco nec resellere debes, nec potes, quin sit per uile liberos Ethnicorum nonnunquam euolare, vt bonum vitare, malum verō pellat, cum feligidi sese offert occasio. Sunt proculdubio nonnulli qui suis commodis nequaquam audendi, licet complures sint alij a quibus optima doctrina expromitur. Celsus, Iulianus, & Porphyrius in tres Gentiles, aduersus uos scripserūt. Otigenes primo respondit: Cynillus, secundū, Meihodius, Eusebius & Apollinarij tertio. Qui perierat sacram Scripturam, eos libris ipsis Gentilium superabant. Iouianus suos errores propugnare ausus, per multis autoritates ab Eibois musuatus est. Diuus Hieronymus elegantem in eum scriptis tractatū, quo (postquam auctoritatibus sacra Scriptura refellit) innumera philosophorum summae cruditionis testimo-

nia in medium adduxit. Iosephus Flavius, grauis soci-
pitor, duos libros, aduersus Appianum Alexandrinum
composuit, quibus tantas auctoritates ex literis hu-
manioribus de promptis, afferre, vt videatur, nihil in
Graecis historiis contineri, quod id & euoluerit, & per-
uoluerit. Quadratus Athenarum Episcopus, Impera-
tori Adriano librum multis Gentilium auctoritatibus
plenum, pro nostra fidei defensione dedicauit, quo
talem qua Imperator in Christianos erat exaspera-
uit, mitigauit. Antistes Philosophus Christianus, ve-
loquacissimus alium librum ciuilem tenoris, eidem
Imperatori Adriano obtulit, isdem sententiarum
Philosophorum Gentilium enioribus contextum. Lu-
cinus Martyr, praestans Philosophus, ad Gentiles scri-
bens, isidē opinionibus vitior. Clemens Alexandrinus,
Irenaeus, Tatianus, Hippolytus, Apollonius, Iulius
Africanus, Eusebius Antiochenus, Athanasius A-
lexandrinus, Eusebius Emisenus, Basilus Magnus,
Gregorius Theologus, Seprimus Tertullianus, Arno-
nius, Lactantius Firmianus, Hieronymus, Augustinus,
& permulti alij viri Christiani & doctissimi, tantam
doctrinam suis libris Philosophorum & humaniorum
historiarum insumpserunt, vt nesciat homo, quo magis
debeat perterriti tum ob popularem eruditionē, qui-
bus exorantur, tum ob scientiam sacrae Scripturae,
quam per se ferunt. Rationi est obstantem, vt Ca-
tholici libros Gentilium legant, siquidem iidem Gen-
tiles sacrae Scripturae legerint, vnde quidquid pro-
culere, sunt explicati. Ita probat Clemens Alexan-
drinus libro Stromatum, id est, multiplicium colorum,
aut Miscellaneorum, Himerippus Pythagoricus ait,
Pythagoram multos excellentes flores ex sacrae Scri-
pturae hortu legisse, & in Philosophiam digessisse.
Numerius Platonem vocat Moysen Atheniensem.
Iulianus Martyr testatur, meliora Platonis ex lege,
quam Deus Moysi dedit, esse exrompta, & idem as-
serit Eusebius Caesariensis. D. Ambrosius ait, Iouem
horas ex Canticis Salomonis excepsisse. Antequam
Septuaginta interpretes Legem diuinam transfe-
rent, maior pars in Graecum erat versa. Ita narrat
Aristobolus Aristotelicus, cuius Clemens Alexan-
drinus libro quinto suarum Miscellaneorum mentionē
facit: & refert etiam Demetrius Phaleteus in quadam
Epistola Ptolemeum Philadelphum, & in quadam de-
clamatione, quam habuit ad Eusebio Caesariensi libro
de preparatione Evangelica. Quapropter multi Gre-
corum, animum ad legendam Dei legem appulerunt,
vt in eorum linguam transferretur, & vt melius per-
ciperent, cum omnibus Hebraeis communicabant,
vt is interpretarentur, & explicarent: quorum vnus
strictam amicitiam Aristoteles iniit, & multa ab illo
didicit, vt ait Clearchus Peripateticus, & refert Ioan-
nes Franciscus Picus, in suo primo libro, quo loci do-
ctrinam patris Petri Mirandulae sequitur, in primo
prologo in Genesim. Vt inter Babylonios erant vasa
facta eorum, qui in Templum Hierosolymorum fue-
re translati, vt ait Propheta Daniel: sic inter Gentiliū
libros erant omnium sententiae, peroprimae, & veri-
tatis constantiae, quas ex sacra Scriptura de prom-
pserunt, & sicuti Dauid gladium ē manibus Goliath
eripuit, quo cum capite truncauit: sic homines sapien-
tes ē libris Gentilium competas rationes vt eos con-
fundant, extrahunt. Quare Beda eos qui tales libros
legere prohibent, reprehendit. D. Ambrosius ait, quod-
dam legimus ne contemnamos, quodam ne ignore-
mus, quodam, vt euitemus & fugamus. Et quemad-
modum sancti graues, & probati Doctores, libros
Gentilium volabant, & ex his utilitatem atque emolu-
mentum exptomunt, quis eos reprehendere audebit,
qui in postremum legē, vt quidquam utilitatis exha-

riant? Praefertim cum D. Paulus Apostolus, vas ele-
ctionis, quodam loca librorum Gentilium citat, quos
D. Hieronymus in Epistola ad Magnum Oratorem re-
centet. Quid amplius testari in Synodo & Concilio Pa-
pae Eugenij decretum fuit, operam omnem & solici-
tudinem insumpserunt, vt inter Christianos liberaliū
artium studia foret, quae libri sunt Gentilium. Verum
praecipuum studium libris Catholicis est insumendum
nam diuina pro prophetis relictae saxum est du-
rum, quo multi concidunt, & labuntur. Sunt libri, qui
legendi non sunt: & magnus est grauium concien-
tiae, in eorum lectione tempus terere, quod potius re-
bus ad obsequium Dei & reformationem morum, &
animarum utilitatem tendentibus, est impendendum.
Sunt libri qui tanquam pestis sunt fugiendi: quippe
qui in his adeo impudica, & obscena, adeo futilia &
inania, adeo falsa, & damnosa, adeo scandalo & turpi-
tudine inquinata, adeo perniciosa, & pestifera narra-
tur, vt eos non legere, ne dicam scire, aut animo per-
pendere, expedit. Non solum eorum cognitio con-
scientiam detrimētum & damnum affert, verum etiam
ea meditari, cogitare, & remissis. Ego vero fateor
me plura legisse, quae lethaeo flumine absorbenda iu-
dicatem, antequam in memoriam inuolaret. Qua
in re similis sum Themistocli, qui cum Simonidem
in quibusdam laudari percepisset, quoniam memoriam
inuocarat, ait, Mallem obliuionis artem callere, quam
eius meminisse. Sunt permulti qui à libris quos ledi-
tant res, quas male dicitur scire nonnunquam scire, de-
promunt, sunt enim eorum excidij ac damni fomi-
tes. Quomobrem tuo iudicio valde adiuor, quod in
initio aliquantulum, & in huius orationis filo rapessis.
Poniet me haec dixisse, & ad bonam frugem, me re-
diturum spero, accipi enim quotidianum sermonem, ho-
minibus temperatis hoc esse proprium, vt prudentes
erroribus in quos velut ignorantes inciderunt, me-
deri.

D. Hiero-
nymus
in epistola
ad
Magnum
Oratorem.

De forma quae in libro Gentilium legendis tenenda est,
& de memoria miseriis dicit, vtra scientia,
discretaque ignorantia.

CAPVT X.

In verbis à Florentino prolatis, haec alia fa-
tus est Lugdunensis. In huius orationis
iurro sinistram omen concepi quod ex te
audiui, mihi quae videbatur, tuum stoma-
chum hanc vetustatem non posse digerere. Suspicabar
non apprimē esse pestem, sed luna mihi videbaris,
quae penitus in sua plenitudine adimpleretur, & in
veritatis gyrum & staretur. Cum itaque tuam cul-
pam & agnoscas & fatearis, videret mihi magno vitio
vertendum, si hanc tibi ignoscere. Summo opere ef-
flagito (inquit Lufitanus) vt huius propositioni sedulo
inhareas. Quemadmodum qui iu auri fodinis au-
rum inuestigant, magnam speluncam conueniunt, &
accutae fodientes, terram euicunt, & perferuntur,
donec aurum inueniant: ita in lectione Gentilium
utilitatem inuestigant, profundam humilitatis spelun-
cam debent excavare, in quam se intrudant, & in
terreno pondere terrorem inuulsum & perniciosarum
lese extricent, eo pacto fodientes aurum obryse do-
ctrinae adapere. Sed cum eiusmodi sunt libri, vt
nulla ex his utilitas possit emanari, quid prodest eos
legere? Qui libros Catholicos, discretos & peruenies
futilibus & periculosis perlegunt, mihi videntur filio
prodigo similes, de quo Evangelium loquitur, qui à
patre se amandans, qui Deus est, opiparos cibos re-
linquens, qui sunt bona praecepta, & documenta sacrae
Scripturae,

Similis.

Similis.

D. Ambro-
sius de be-
nedit.

Scripturæ, aliorumque præstantiam librorum, quibus anima saginatur, radicibus, & filiquis, quæ paltus porcorum erant reliquæ, vefcebatur, quæ sunt prophæte literæ, quæ quidem inflant, sed non exstant, cum de rebus inanibus va cuit, aut periculis tractat.

D. Hieronymus de huiusmodi hominibus conqueritur & dolo in Epistola ad Damasum Papam, & in cōmptis ip. 18. c. 1. & non immerito, siquidem vile pro damolis deferunt, quo sanè maior non esse potest. At ferè omnes nequaquam percipiunt, quoniam mundus eos ita fasciavit, ut malum non sentiant, nec remedium cutat ad plicat, nedum de his rebus quidquam audire. Illis consule, hoc est in arena femina, & furdis canere. Veruntamen, cum nonnulli eorū rationi acquiescunt, quantum ab ipsa ratione alienantur, & huc & illuc cursant, in se reuertentes. Sūt tamen alij qui adeo constant animo obdurent, ne respiciant: quod quidem non constantia est, sed pertinacia. & ita fur de ptauto iudicio, ut nefarios, solertes iudicent, iustos verò ignorantem, cum tamen hoc à veritate prorsus abhorreat. Subriles sunt rebus mūdānis, & in iis quæ ad Deum spectant, obruti. Que madmodum qui oculis sunt lusciosis melius locis obfcuris, & vmbrosis vident, quam radiis splendidis solis sic terreni qui oculis mentis habent morbosos, cupiditate, atque ambitione intoxicati, incontinentia fuscinati, vanitate languescētes, cum ambitionis nubibus, cum fallorum gaudiorum cataractis, cum malitiæ velis, trema obfcura potius sapiunt, quam celestia, quæ sole ipso sunt lucidiora: admodum carnis rebus experti, rebus verò animi prorsus ignari. Non adhibe plene intellexerunt, quod ait D. Paulus ad Romanos: *Carnis sapientia, inimica est Dei.* Cum igitur inimica Deo, non est sapientia, sed sapientia carnis, quæ manifesta est ignorantia, quæ liquidò constat, & ignorare, scire est, & scire ignorare. Ea propter dicit idem Apostolus in 1. ad Corinth. *Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc seculo, stultus fiat, ut sit sapiens.* Ac si diceret: Si qui mūdāna polleat scientia, ab eo deficiant, vanitque curiositatem & cognitionem rerum damnosarum, ac perniciosarum auerterunt, & quæ ignorare desiderant, ut sciant quod illis erit cordi. Cumque ita ignati, erunt docti, doctique ignorantia cumulatibuntur. Hæc est diuini Pauli sententia, veræ sapientiæ thesauri, quæ docet nos, nonnulli esse, quæ scire est, ea nescire. Hæc est veræ ignorantia cum virtute coniuncta. Vtinam (inquit Florentinus) mihi tantum fauoris impertias, ut banc solertem ignorantiam, veramque sapientiam cum diuino amore cōiunctam concedas, ut Deo semper obsecundarem. Is est, Domine, (inquit Lugdunensis) qui tantam elargietur gratiam, si efficacia & firmitate, ab eo illam exposcamus, quantum in nobis ipsam erit, ad eam suscipiendam disponamus. Vitæ nostræ ellychnium, adeo paruum est, (ait Lusitanus) & cetera lucernæ ætatis nostræ tatora velocitate liquefcit, ut (antequam deficiat) hoc exiguo tempore quod superest, tanta cura, & sollicitudine, & diligentia sit elaborandum, ut hanc sapientiam ad ipsamur, quæ mediante summam felicitatem assequemur. Nemo tamē arbitretur, ut alias omnes supereminet, & iactantia infolenscat. Primus enim parum sciendi gradus est multum scire a tritari, secundus, eò admodum laudari. Qui veram sunt adepti scientiam, non tantum iis quæ obtrinerunt debent inherere, quam iis quæ (vix obtrineat). Innatum est enim sapientiam, non tantum iis quæ sciunt proficere, quam iis quæ scire indigent. Et ut ad hūc co-

pum collimemus, lucubramus, laborare, orare, tribulationes & angustias perperit, operæ pretium est. Verum ne labascamus, & onere deprimamur, magnitudinem diuinæ misericordie animo debemus voluere, & gratias, atque fauores, quos à Deo accipimus in memoriam reuocare, quorum grates sunt ei persoluentes. Hæc recordatio de memoria, me meæ peregrinationis laboribus soluat, tunc cogitandus & cunctabundus hæreo: pelagus infelicitum cogitationum ingenerat, magna beneficia in memoriā confert, quæ misericos Deus ab initio vique mundi nobis præstitit, iis qui ad eum velut perflugium secesserunt, in eoque firmam eorum spei anchoram infixeri, permutisque illorum, quo tempore iudicio humano videbatur, nullum inueniri posse signum, aut remedium. Plures speciem tenui filo appendentes, aliisque stipitibus absceam cernentes, ad eum reuerfi sunt, & Dominum implorantes à periculis atque laboribus quibus de cō morte intricaros senserant, eripuit. Idem animo concepi, Deum in alia vita iis qui in præfenti ad patientiam se accinxerunt, & ob eius amorem corporales penas subiere, eos præmiis æternis remunerasse. Hæc recordatione, de meditatione, confortata sum, hincque Palsi verum protuli. *Cogitans dies antiquos, & Psa. 7:*

Annus æternus in mente habeo. Cogito antiquas historias tam veteris Testamenti, quam noui, in quo Deus in nouissimis diebus multitudinem suarum misericordiarum patefecit, seruos suos à magnis angustis & afflictionibus ob iustorum probationem liberans in annis æternitatis. Video Deum præcepisse, ut mira beneficia, quæ in eos qui corde puro, viua fide & ardentes desideris sunt, contulit, ad eum tanquam ad inextinguibilem & emanatissimam arcem confugerent. *Rem. 4.*

re, ut in æterna memoria infinitæ eius bonitatis maneremus, & in securā immemulæ misericordie prædā. N. ut ait D. Paulus. *Quæcumque scripta sunt, ad nosstram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus.* Sed nihilo fecius, ut veram penitentiam peccatorum uolutorum agamus, per necessarium est, & cum Iesu Christo Deo nostro amplectamur, in eo voluntatem metentes, in eo totam mentem infundentes, à memoria non temouentes, operibus verorum Christianorum perfungētes, Summo Pontifici, vicario Iesu Christi, velut legitimo sanctæ Ecclesiæ Romanæ Catholice matris nostræ filio, morem gerentes. Decretum nostrum firmæque mens ad falsas opiniones mundi protul à sensibus, eiusque vanitates atque impietates amandandas debent aspirare, & ad diuinam bonitatem contemplandam, ut cum ea diuino amote conciliemur & coniungamur, & in felicitate pterna conuersemur, vique cum Apostolo dicere queamus: *Nostra conuersatio in celis est.* Quocirca nostra iustetere, ut firmā, solidā, & vtili ad discamus, futili quæ atque iuuilia euitemus, pro posse nitentes, ut in Deum transeamus. Illa vera est sapientia, cum solerti ignorantia connexa, quam Deus hac in vita nobis dignetur concedere, ut eius diuinitate in alia perfruamur. Cùm autem Sol radios in remotis atque opacis valibus expliceret, tres socij assurrexere, & ad terrestrem ciuitatem rectā pertexere, de celestis fermocinantes, quæ scala est, quam Iacob animaduertit, cuius gradus sunt fides, spes, charitas, prudentia, iustitia, fornicatio & temperantia, cum cæterarum virtutum reliquis. Qui enim hos firmos & securos gradus scandet, ad supremum vique apicem, in summam & gloriosam ciuitatem Hierusalem introducetur.

Finis Dialogi de solerti ignorantia.

Tomus quartus.

o ij

DIALOGVS TERTIVS

DE VERA AMICITIA.

Interlocutores, Theologus, Iureconsultus, Medicus, & Mercator.

De bene Tribulationis cum patientia perpassa.

CAPVT I.

LEST ANTEO, alter Theologus, alter Iuris peritus siue Advocatus & duo Castiliani, alter Medicus, alter verò Mercator in nobili Toletâ Hispaniæ ciuitate, in hospitio quodam forè fortuna aduentauere, qui etiâ si è duabus regionibus essent eriuendi, videbantur tamen volutatibus esse conuales. Cùmque adhuc mensis accumberent, ait Mercator Iurisconsultus, Domine, suspicor te non tua votis potitum vitam degere, quippe cum tua præcordia inestinum dolore mihi aud possum obradere, facia in vultus inperit o, fusa colores impingit. Pessacile esse (respondit) eum depictum in fronte gestare, nisi in medio mœsti & afflicti cordis scalpo aquis amara persecutionis intincto inureretur, quod parui est momenti: uim in hanc ciuitatem me contuli, quo ferum & admodum proficuum quiddam perquiret, quod vehementer exoptabam, quodque ita mihi infelicitate conngit, vt illud ipsum vnquam impetrare possit, diuitem. Sapiens (ait Iuris peritus) eiusmodi sunt negotia, vt potius finia ipsius vitæ homini contingat, antequam minimam aaram, vti noui aliquid expeditionis percipiat. Si res esset ex se illicita, & perdifficilis, (inquit Theologus) tempus & oleum perderem si desiderarem, & nullo modo possem obtinere. Non est homini magna infelicitas, quod cupit obtinere, quàm si consequi opiet, quod velle minimè fas est. Nihil honestius est, æquius atq; satius (inquit Mercator) cum istud non sit, quàm virum eximium & per quàm honestum, cui multis deuinctus sum beneficijs, & cui omnem felicitatem exopto, ab ærumna & ægitudine, qua contorquetur & angitur, eripere. Aliquando (respondit Theologus) labor quiete vtilior est, & tribulatio prosperitate melior, potissimum hominib. præclaro ingenio prædiis, qui ad virtutem & constantiam progredi, & præcellere flagrant. Et licet non apprimè hac propositionem percipiamus, quoniam euasione, sui proprijs amor qui nos obsecat, & tenetibus atque caliginibus circumfundit, nunquam fuit æquus Iudex. Quemadmodum limas cum ferro tractatur, ita tribulatio, cum anima. Scalæ quibus Sancti in æternas decedentes mansiones & habitationes conscendere, gradibus tribulationum & persecutionum consistunt. Quod præclare significauit Apostoli, cùm dicerent (vt ait D. Lucas in Actis Apostolorum) *Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnū Dei.* Et non solum optime cōueniunt afflictiones cum patientia ob amorem Iesu Christi veri Dei nostri perpassæ, sed etiam propter bonam famam. Quemadmo-

dum vox stricto tubæ metu resonans petulantem fragorem emittit, & longius resonat, quàm si ex ore effunderetur, subitò aperto aëre transt, sic vita magnis laboribus & angustijs exposita, magno animo & patientia roborata, maiorem emittit vociferationem, magisque famæ penus dilatat, quàm ea quæ lætitia, prospectisque rebus huius mundi labitur. Tribulationes patientia toletantur, & passæ, propriè uon sunt tribulationes, caput que virtutis non amputant, imò potius fulciant, & sustentant. Quemadmodum aurum ed magis euditur, ed magis extenditur, dilatur, nec confringitur: pari ratione viri iusti, qui rationem tanquam ducem sectantur, ed magis malleo tribulationum percutiuntur, ed in virtute auferunt, & expandunt: nec in charitate confringuntur, quantum uis acerbis aduersitatibus subagitantur; imò multi sunt, quicum ijs lætantur, de quibus loquitur Scriptura in Deuteronomio. *Qui inundationem maris quasi læsus fugerit, & thesauros absconditos armarum.* Quasi diceret, Homines qui cælo sunt alligati, & à terra, in amibusque gaudijs solati, ed calamitates in illos vicissim ingruentes collati, sunt sicut, fluxus, & refluxus æquarum aridarum inundationes, easque absorptæ, veluti qui lac sogit & cum incredibili desiderio easque thesauros in arcis ubi auri obryzi fodine sunt, ardetur: ita vt ab ijs non tantum effugient, imò potius concupiscent. Nulla tamen huic velut firmo falcitur adminicula, nisi qui penitus à vanis mundi gaudijs & lætitijs alienantur, vt dicebat Propheta, *Reuertere consolari anima mea.* Ac si diceret, Omne mundi gaudiū animæ meæ sordescit, ac fastidiosum est: age hinc fallax gaudium, neque meis oculis obuerteris, mecum perdit, ac consumit tempus. Diuinus Sæctus Paulus istud ænegabat, cùm diceret in Epistola ad Romanos, *Glorietur in tribulatione.* Hoc ipsum serui Dei faciunt, qui variorum florum ac virtutum suorum furem, quo magis perturbantur ac comprimuntur, ed magis contenti viuunt. Ne optemus hos imitari. Equidem magis inuideo persecuto, qui firmus & patiens manet, quàm ijs omnibus mandis spiritualibus indulgent, quia Deus de homine persecuto loquens per Psaltem ait, *Cum ipse sum in tribulatione, eripsum cum & glorificabo eum.* Et de Prosperis, ait Salomou in Proverb. *Imprudenter edubitant eorum.* Ait D. Chrysostomus, Prosperitas noerica est virtutis, aduersitas verò mater veræ Philosophiæ. D. Bernardus ait, Bonum temporaliom abundantiæ, secum bonorū æternorum obliuionē adducit. Henricus Harpeliolibro suo Theologiæ mysticæ sic ait. Tribulatio nutrit est humilitatis, patientiæ dominatrix, quæ felicitatem æternam parit, peccatorum originem ducit, gratiarum affluentiam affert, & incremeo-

Lam.

incrementum dat virtutibus. Et quemadmodum ros-
se, & lilia, celi rore refrigerantur, & irrigantur: sic a-
nima deuota, tribulatione remittitur, & refrauitur.
Hactenus Harpizus. At Seneca, Demetrium vocare
vitam absque tribulatione, mare mortuū, in quo sepius-
simè magis periclitamur, quam in mari furioso. Quē-
admodum viator, attentiori cura synarum aditus ri-
matur, qui periculosi videntur, quam liberam & tūtā
planitiem: quoniam magis tunc terrore & pauore cō-
centitur, locūque minus periculoso & magis tuta, atque
secura arbitrantur: enim malum de his sollicitum ita
sepius ex tribulatione, absque illo malo aut peri-
colo egredimur, ut curam quam nostrorummet habemus,
& ob cautos & castatos exploratores, quos ad bu-
ias vitæ aditus mittimus: & quamprimum sudum aē-
rem, & maliciam videmus, statim perimus & perici-
litamur. Nam in rebus mundi, quæ periculo carere vi-
dentur, tunc grauis illa quidem & maxima sunt, quon-
iam a nobis parui ducuntur. Cum ingitur in tribula-
tione magis oculati viuamus, & melius regimur, ac
modestius, non in eam succensere debemus: præci-
pue si consideremus Deum illam nobis ad nostram v-
tilitatem & emolumentum elargiri. Quemadmodum
Medicus ab ægroto sanguinem corruptum & super-
fluum extrahit, ut morbo eum subleuet, & corpori fa-
uilitatem restituat: ita Deus caelestis medicus, superu-
caneam voluptatem & gaudium à nobis aufert, ut so-
letur nos, animique nostri salutem impetiat. Idē cū
Deus à venis de pellit sanguinem, fuit, quādam munda-
ni gaudiū viciis detrahāt, non est ut velit nos interfici-
re: sed ut nos conuertat: quoniam ait, *Nolo mortem*
peccatoris, sed magis conuertat, & viuat. Vnum ex maio-
ribus signis & testimoniis, quibus Deus ostendit filios
tempore Regis Iosue dālemissi, fuit, idola confringere
& dissipare. Idola sunt ea quibus oprime inuito Deo
inhæretimus, & in quos finem nostrum, fundamētum,
atque felicitatem collocauimus, utpote diuitias, hono-
res, & mundi gaudia. Patefacit Deus amicitiam, qua
nos prosequitur, velle in celum extollere, cum nobis
hæc idola euerit, confingit, ac dissipat, quæ sunt ea
quibus intemperantiam nostram felicitatem, atque
beatitudinem collocamus. Cum terminos & limites
deprauatis oculis desideris circumscribi videmus, &
vāla nostrorum solatiūm effraicta, periculis obfec-
tos, laboribus agitatores, ægri odiobus oppressos con-
spicimus, inuicemus & imponentur serio manus pa-
tientie, & tolerātia maniamur, quid nobis deceat, aut
expediat, cōsideremus, & tribulationes esse gratias,
quas Deus nobis communicat, & contrā vana solatia
& falsas voluptates eorum qui mundo morem gerunt
perditionis indicia. Et eō magis ægrotia ad ioliar ap-
petitum & desideriorum succedunt, hoc est ut eos
grauius percutiat ac vulneret. Vt nā horū in hāc con-
siderationem laborentur. Si enim oculos in veritatem
conicerent, non fallacia & peruersa perquirerent so-
latia, nec futilitatem desideriorum alia dilatarent ac ex-
panderent, sed patientia exardescerent, medium pro-
cellarū ac tribulatioūm penetrāret, alacri atque hila-
ri animo oculūque rectū & rē in Iesum Christum
crucifixum, ob eorum amorem & dilectionē, & bone-
stū duceret pro illius hooore mortē opperire, siquid
pro ipsius mortem ignominiosam pati honestissimum
duxit, ait enim apud D. Ioan. *Veni hora, ut filius homi-
nis glorificet.* Cū vellet dicere, tempus quo mori
deceuerat insilire, ait hora in quo glorificandus es-
set, insilire, & ita mortem gloriam vocant. Quis erit
igitur, quin honestissimum pro solo Deo qui mor-
tem pro illo perpessus est, mori censere? In eum oculo
dilectere oportet, & in gloriosus eius Marty-
res, qui magnanimo pectore, & admirabili patientia
proprio sanguini irrorabantur, supplicia ob amorem

Tunc quartus.

Dei cō canticis & laudibus subeuntes. Firma fide cō-
fidebant, & innitebantur verbis Iesu Christi, cū ait,
Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam
ipsorum est regnū cælorum. Et hac spe ac securitate amo-
nis altissimi Dei quo vehementissimè exultabāt ma-
gnam censurā gloriā, à mundo gloriam nequaquam
recipere, & propter honorē iniurias tolerare, labores
pati ad quietē obtinendā: denique, vitā beatā iocundabāt
in permutationē mortis suā conferre, pro nutu & vo-
luntate bonoris Dei, quē cōtinuē oculis inspiciebāt. Fui-
mi semper manebant in immobilitate hac spe ad extre-
mā vīq; vitæ periodum, ut immortalitate fruerentur.
Nā ut ait Iesus Christus Redemptor noster. *Qui perseque-
ratur me usque in finē saluū erit.* Nō sufficit recte ægre-
di, sed recte persequi necesse est, quoniam perseuerantia
in virtute ista est, quæ honorū obtrinet remunerationē.

Mat. 5

Mat. 13

*Deceat sua negotia socij nactus, & vicissim de fronte re-
medij loquuntur, & de vilitate, ac parato commode.*

CAPVT II.

Æc omnia mihi valde probantur & comia
est veritas, & vni Deus hanc mihi conce-
deret gratiā, viq; robotaret, ut ei licenti cō-
fido, adimplerē: sed summo pere sum exu-
cas, videturq; nō posse tā onus meīs hemeris im-
ponere. Vt autē meam ægritudinē percipiat, & quā-
rum quod in hac regione veni quatinus, licet sit, est
bonitū, pacis verbis aperit, ne vos diutius cogitatio-
ne detentos teneā, & vobiscū quiescā. Vt enim sola-
torū animorū propriū est, nō habere solaria perfectā,
nisi postquā ea communicauerint: ita est afflictis natura
innatum, ægritudines & dolores enarrādos & aperit-
dos concupiscere. Ceterior factus sum, & intellexi quē-
dā mihi amicū hic carcere detineri, ob vetustis erro-
res quibus serunt cum ab his pluribus annis hac in
patria esse illapsum: tempore quō magis ætas efflores-
cebat, & adolefcentia ad propriū deitamentū procli-
nis eū fallet ac penitus contrāpebat. Tēnera ætas in
cōseruatione & penatio virtutis occupationū obse-
rari debet, ne ære malorum & deprauatorum morū in-
quinetur. Alias cum quoddā vet mēolorum semen iis
generatur, quæ magnivirtus, & suffusi virtutis de hinc e-
uadunt. Enimvero quāvis eo ipso tēpote multis animi
donis adornaretur, iactis sobrietate odestet vitā agebat,
sicut cum vt erat, expediebat. Verum sepe aditus for-
cordiæ & signauit patefaciebat, quo in alium ad of-
ficerantem & liguescentē ingreſsus est, vt ei ante quam
cuoi illo societate perigillum illas est, & antequā in
talē sui cōsiderationē ingrederetur, vt in posterum ef-
fecit, ingraueſcit ne videlicet ætate. Et vt infinito illi
adstringor beoficio, quoniam me ex acerbiſſimo carce-
re, quo deinebar, extraxit, grauilimos cōpedes at-
que pōdera cathenas & pedibus auferet, alias in meum
collum perpetue obligationis iniecit, quibuscum meā
voluntatē subiecit: & præter hoc insignē beoficiū &
piū in me permola alia cōtulit, quæ memorie meæ
inſculpta, nunquā deſcubunt. Idē simolac eū carce-
ri mācipium percepi, de repēti solus ē patria diſceſſi:
sed multis laboribus & curis comitatus: & hūc apertū,
vt experiret, an quodā prompto remedio & ſub-
sidio erga ſuos videret: cuius negotia tū malē diſpoſita
cōperi, vt ea reſcicere nullo pacto quē. Et ſi pedeten-
tū aliquid ſpei indicij aperit, adeo tēue est & mi-
nimū, vt vltimo ſerē ſilo appēdatur. Quocirca multū
cōſolatur: & ſaxū Deus vt eius deſolatio & æritudo ſuffi-
ciat, vt io mea pæcordia valeā recipere, quādiū hac
cōſolati lucis vltia potlar: inō enim adeo chara est &
pretioſa, nihilq; eſt io hoc terrarum orbe, quod adeo
perfectē diligā, ſicuti ob ſuū amore rapior. Dolor itaq;

o ij

augustinus de reatu de scitum videat viri bonarum literarum aliquid, virtuti deditum, consilio prudenter, in eius executione haud impigrum, cōdizione misem, cōversatione suavis, honestiorum laborum amicum, quietis otiosi in iunctumque appetitus tam sagaci cōsideratione cōtrectet, ac moderatatur: ut non sit discipulandū, nisi eum corde veteri, & nouo corpore esse ornatum, & si non sit adhuc cano capite, moribus tamen est canus. Denique ut est, in quem Deus multiplices optimas virtutes conuoluit, quae inter alios plures solent impartiri, & proculdubio p̄nas est autem, & incertus, magisque pretij & valoris. Exoptissimum meorum arcuorum clauis est, ego verò fidelis sum omnium eius cogitationum & secretis. Eius voluntas & mea, eadem est, eius mala & mea solū cor excruciat & affliguntur. In etate meus est filius, conuersatione frater, amore alius ipsemet, demum & ille, atque egomet, vitas & iactura & lucro expositus, atque aduersionis vita priuatus, adeo mea alienatur, quomodo cursum conficiat, ut meus dolor distat à consolatione. Perfertur ad me non magnum esse discrimen si in carcere moriatur, duntaxat eius cor moreore premitur. Et quantum incarceratus non moriatur, nihilominus morior eum incarceratum conspiciens. Optimus Ioseph (inquit Theologus) in Aegypto fuit carceri m̄cipatus. D. Iosnes Baptista in Iudaea, D. Petrus & Paulus Romae, pluresque alij sancti variis in locis: nec dicere à minima virtute atque splendore defecerunt: imò nomē illustrant, & extētiat eōmendantur, & summam felicitatē sunt adepti. Et si historiarum humanarum memoria non fallat Socrates Atheniensis in carcere mortuus est, Paulianus Lacedaemon, Marcus Regulus Romanus, alijque penititantes ac celeberrimi viri, quorum memoriam nullus inquam debet obliuioni tumulus. In (ait Mercator) infelices in suis carceribus fore, huiusmodi nullum potest afferre remediū. Deus est fons de scaturigo remedij (inquit Theologus) quicunque ad eum vero corde recurrit, per fugum & propugnaculum reperiet. Adde est misericors ut enamlieum non implotemus, sepiissime dextram extendit ut nos ad se attrahat. Quod etiam ait per Prophetam Isaiam. Omnes frustres venite ad aquas. Haec sunt aquae vitae, misericordiae & gratiae, de qua in Apocalypsi loquitur: Qui sicut uenit, & qui uult accipere aqua uitae gratis. Et in E. uangelio ait, E. uenite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam uos. Ac si diceret: Omnes qui calamitatum persecutiones patimini à tentationibus expugnati, uenite ad me pro uelut subsidio: semper enim ianuam meam clementer patentes inuenietis. Quod igitur pergitis? Quid agitis? Cur à me fugitis? Venire ad me qui sum fons remedij, quierem inuenietis, per fugum ac propugnaculum. Vocat nos mundus & cū eo loquimur: salubriter, & nos respondemus: oculus annuit, & nos illi obtemperamus. Supremus Deus Iesus Christus redemptor noster pro nobis clamat, nos autem eum nolimus audire, aut saltem ab illo uilitatem capere: sed sicut apides sordē, de quib. Propheta loquitur, qui non exaudiunt uocem incantantium aurem humo tenent obstruantes (de siderio inquam reum terrenarum) aliam uerò in cauda ponentes, quae finisset, quo brutales appetitus exequi a spiramus: eo pacto uoci Dei autem habemus obstruam humi prostrati, nec curamus remediū quarete quo Deus nos inuitat: & in mandum fallacit atque technis plenimur sedecimus. Mūdi domus est foris p̄cta, intus uerò obliqua, spēs & sentibus feminata: foris magnam gaudiorum apparerentiam ostendit, intus uerò mille negotij implicatur. Idē cōfugite ad subsidium Dei, quem Diuus Paulus uocat: Patrem misericordiarum & Deum totius consolationis: qui saluat nos in omnibus tribulationibus. Non sit est Apostolo eum uocare patrem

misericordiarum, sed misericordiarum: non Deum consolationis, sed omnis consolationis. Ex parte Dei (ait Mercator) consolatione non indigemus, dummodum eum nobis impetiat: nam omnipotens est ut omnia nobis cōcedat, ego autem sum is qui in eum errorem committor, adeo nunc permittit, ut mundi remedio egeam. Hoc negotium periculorum pelago est immeritum, ubi uenti his procellis sunt ita contrarii & eorum cursus adeo diuersi, & uarij omnibus partibus, ut nauum vitro citiusque subiacere permittant, neque uquam remediū portum appullent. Maximo dolore tua agitando me afficit (inquit Iureconsultus) & tantas ex tuis oculis conspiciens lacrymas, non sum atomitus. Quoniam ait Menandrus, & refert etiam Plutarchus in libro quem Apollonio deditur: quēdammodum arbor ex se fructum emittit: sic dolor lacrymas parit. Ceterum autem, tantum in tua amicitia firmitate uidere desidero. Quēdammodum ignis autem probat, sic aduersitas amicum expetit. Quod ait Arist. in 7. Mora ad Eudemum, tempus eos qui uerē amant detegere. Hac aeterna tui illius amici, Lydius est ubi tui amoris constantia & firmitas tuum splendore probat: omneque pretij & valoris patet, siquidem eius aggrandines uideretur tuorum scripto in depolium custodias: illoque tempore, quo magis ope & subsidio indigebat, et ex optularis. Multum à Melitide discere, quicquid à Graecis Troiam euersam esse audiuisset, ut natar Homerus, & refert etiam Xenos in Officiis, ut opem Priamo feceret, quipau dante ē uinita excellerat, accelerabat: sed teipsum pro amico offensa, & eius aggrandines, penas & molestias, tuis tolerans hametis, ostendit quantum distes quoniam eos qui uerba uolunt soluere & ea imitari qui beneficia contuleris: cūque mel labijs subindiciat, latet se in corde, nil nisi propriis comodis & deprauiato lucro imbutus, quod scopus est, ubi negotia collant, & cogitationes dirigunt: nequaquam legis amicitiae solliciti, beneficij quod contulit amicus, par partē refert, siueque necessitatibus subuenire, cū per opportuna sese offert occasio. Haec lex ait Medicus, contraria, ut aiunt, 1. Cor. 9. consuetudine fuit abrogata. Mos est (inquit Iureconsultus) antequam legi derogetur, ut probatur in l. de quib. ff. de legib. & pluribus alia hoc intelligi de lege positus, quae alio tempore potest prodesse, alio autē officere: sed in legem aeternalem nō admittitur, ut dicitur in caput. Cum ratio, de cōseruandae. Et ut naturae lex non adstringit, ut quod nobis fieri uolumus, alteri ne faciamus, neque amicos uergete afflictionis & trummarū seipore alienem, clarum est & perspicuum, morem aduersum nō admitti debere, & qui ex utri decessat, nō in numerū amicos adscribit. Equidē uidet (inquit Medicus) quēdammodum cor, quod in medio corporis collocatur, & sinistra parte pendet, & quae appulsi uim patefacit: sic amicitia magis effectus aduersa rebus debet aperire, quam prosperitate, quae dextera est. Illud (ait Theologus) cōforme est dicto Salomonis in Prouerbiis. Amicus in afflictione amicus cognoscitur, qui Prius in eorum bene, distat, bene operatur. Hoc uerū est (inquit Pbyficus) nihil est enim quod perfecti amicitiae telumominū reddat, quā opera. Sicuti frondes foris uirides, testantur arborem non in corde esse motuamita bona opera in publicū corda occulto amore flagrantia palā faciunt. Et quēdammodum plura quae ficari cōpit, pristinū vigorem recuperat, si radicis terrae uiriditate aqua enim humida nutrimentū & uitalē animū iuppeditat, ut ea reuincit & facit sic amicitia quae deficit, vires recuperare incipit, si bonis operib. regitur, quibus ad pristinū vigore redit. Homines ualoris & exultationis, quī honori de uirtuti oculos obiciunt, sedulo ut bona opera exerceant, nituntur, ut bonā & perfectā amicitia conseruent. Ij uerò, qui humili & abiecto animo

et post honorem immorantur, ut prius commo-
do percurrant, & qui locum ea amicitia exhaustire
ardent, quamprimum nihil laci percipere arderant.
Itam abscedunt, præcipue amici premene ne-
cessitate, de loco felicitatis, infidias & proditorias
seculum redunt. Cum eiusmodi farina hominum in-
quit Iureconsultus non esset amicitia inuenda: ita
ratum habemus in textu l. nullus de ibi Doct. G. de
Malef. & Mathem. que acrimiorum amicitiam esse
fugendam & propulandam. Amici, qui beneficia in
amicos conferendi facultatem habent, & denegant
beneficia, idem vixent necessitate latens & dulcedine,
nullum amicorum nomen merentur, quamvis amale
vixent, & tanquam furto possunt damnari. Quemad-
modum vmbra nobis non assidet, nisi quando Sol
lucet, cum autem aer nobis contegitur, illico eva-
nescit, & disparet: sic nonnulli sunt, qui nos non
comitantur, nisi secundum rerum flante fortuna, cum
verò aduersitatis nubes amicum ducunt, statim dissi-
pant. Ego verò amicos qui diei lumine, & quam
vmbra comitentur, non curo, sed qui in obscuritate &
notis, præstio finis claris integre benevolentie testi-
monia, meque taceant, sicuti eos tuor, & omnia
præcordia pascit. Nunquam enim manum benefi-
cio vacuum tenet, illi qui cordis habet amicitia plenus
se citium. Fideles amicos mutuo fieri participes oportet,
gaudio, & incommodo, diuini, & indigentia. Cū
duo viri aliquando semel conueniunt, alius locuples,
alius verò egestas præstio inopia, dictum fuit Theo-
phrastus, qui Aristoteles fuerat discipulus, hos duos
vros esse admodum amicos. Theophrastus testis est.
Quid igitur sit, ut alius sit diues, alius verò pauper? Is
non videtur esse amicus qui fortasse amicus, aut prop-
ter aut aduersitatem non sit participes. Hoc Theophrasti
proserbio simile est, quod ait, Amicorum negotia esse
cōmunia. Et ita Decretum continet in 1. quæst. 1. Cap.
dilectissimis. Eutripides haec sententiam proverbiam
in Orestis & Andromache Tragedia refert. Aristot.
lib. 8. Ethic. Plarolibr. 4. de Repub. quinto de
Legibus, & in Dialogo de amicitia, & Marc. Tull.
in primo officiorum, & in primo de Legib. & Antiqui
Timeus vtriusque refert Diogenes Laertius, & Aulus
Gellius lib. 1. Noct. Atticæ. Hi omnes auctores as-
sistent, amicos non bona esse communia, quod fieri
potest, alii alius subsidio sint, quod esse nequit, si
amicitia commodo & priuato lucro fulciatur, quæ
scopus est in quem cupidi cogitationum, ac deside-
riorum sagittas collinant & iaculantur.

Quæ pascit amicus, amicus præstio esse debent.

CAPVT III.

Enseo (inquis Medicus) & non dubiū est,
quoniam quātuor dulces & familiares sint
amicitiae priuatum cōmodum eas dilipet
& euertat. Dicitur lib. 4. de natura fa-
lcalis, quoniam mel suapte natura dulce
fit, si vehemens calor ieruat, in amaram
bilem exasperat. Si dulcis amicitia, si occurrat im-
moderata commoda, facili negotio in asperum & cru-
dele dissidum commutatur: & quādo ad id quod ar-
tinet ad amicos vicissim subleuādos, in hoc haudqua-
quam dubitandum est: sed hoc condimento & gullu
dulcis præstio condendum est: hac enim remota
quem amicum prodelle arbitramur, seculum officit.
Bonus amicus velut sanguis est, qui si frictissimū ami-
citiae vinculum cum corpore confectus copulatur &
præstio est omnibus paribus, siue firmis, siue debilibus
& subdolo indiget, & quoniam timor est in corde, san-

guis ed secedit. Vnde fit, ut cū homini quidam timor
incurrit subraffus pallor in ore sedens, statim timor
in corde latens indicat, quoniam sanguis statim & ce-
teris corporis partibus diuonitur & dilcedit, & ad
cordis amicitiae officium præstidum properat, cū-
que facies sanguine inanis fit & vacua, crocea & pal-
lida fit, & e contra cum dedecore atque pudore sus-
funditur, statim fit rubicunda. Nam vi vultus est pars
que sentit erubesceniam, ab aliis partibus sangui-
nem extrahit, ut ei præstio sit cūque corroboret.
sic amicus amico viis infortuniis & necessitatibus
tenetur opulari, eūque indigentia, ut subdolo præ-
stio sit & open ferat prospicienda est. Verū eo pa-
do circumspiciendus debet, ut cum non ledat, quod-
dam opimum & salutare remedium suo malo appli-
care suspicans. Prima pars que in corpore humano
formam caput, cor est, & ex alto cetera vena, atque
arteria promanant. Et quemadmodum cor princi-
pium est vitæ, ita etiam citus est: nam vi homo ag-
nia mortis premitur, & ed infans quo animam in-
cipit exhalare, cū morus omnes ab eo desiciunt, ex-
tremum quod a mortis desinit, cor est. Et cū homo
quidam sagitta virus herbæ conserpta vulneratur, ut
potest cor, timore percussus, corruptus ob virus san-
guis statim ad cordis open meat, & quamprimum
cor appulit, id subdolo interficit: ita vi sanguis intor-
tatus cum cordi præstio esse deberet, idque robo-
raret, vi vitam suppeditaret, mortem infligit: parti-
tione animus indicitur, qui nulla prudentia habita-
tione ratione vult subuenire, cum sepenumero
deperdit. Videtur mihi (ait Iureconsultus) materiam
amicitiae iam iam inflammari, & meo iudicio
sua non ab hac abhorreat, ne finiamus eam exin-
gui & consopiri, neque vi manibus nostris euadat,
velim, sed vniuersi que relaxantur & anhoritatur,
quod poterit, iaculatur. Et ad Theologum conuer-
sus, ab ed obnoxissimū expostulauit, ut prius hunc
sermonem exordiretur, qui etiam a duobus Castella-
nus fuit susus, qui propter sanctæ & sacre Scriptu-
re auctoritatem, & Religiosi habitum, quo ami-
ciebatur, ab eo poposcerunt, vi aggredere, &
quid in memoria de Amicitia occurreret, ex-
promeretur, eam laudibus exaggerant, quibus non mul-
tū oblectabatur: mallebat enim citius ea meteri,
quam audire. Theologus, licet iniurius, vi tamen so-
citis gratularetur, qui vrbantitate atque efficacia eum
orabant atque oblectabant sic exoritur est. Admo-
dum exoptarem, eloquentia necessarii absolui, ut ho-
norem, quem imperitis, exaggerarem, vobis que ma-
iori deuotus sum zre: quoniam me ed minus quo
laudari mereror, laudibus extollitur: qui enim re qua-
dam debita obligatur, est quod absque merito elar-
giat. Meritum soluitur, non aurem datur. Quomob-
rem omnes quas tribuitis laudes vobis debeat: quoniam
dignus sum, quoniam ex mihi trahantur, ideo
vi eas possidemam progredior, rarus quod eas mihi non
ambitione mori accommodatis, sed amicitiae vinculo
quo in his que ad me possidendum spectant, prole-
quimur, si aqua limpida comprobentur, cum parue
sunt, magnæ videbuntur. Et quoniam mihi vi aliquid
agam de amicitia iniungitis, vobis obsecundare pro-
pter meam in vos amicitiam exopto. Malo enim no-
tam temeritatis atque audacie mihi iniuri, quam si
manifesta notar perniciem: quippe nō sum nescius
onus quod imponis Herculis aut Athlantis hie-
mos requirere: pluresque fore, qui meam hanc audaci-
taxabunt, si de amicitia tractare aggrediat. res qui-
dem a leo ardua, vi naturalis intellectus limites inter
hos preclaros & erarinos homines hie congregata
transilire videtur. Et fortassis dicent aliqui, me in:

toperlicitati discrimine, velut Ionathas cum iniuriis & inhospitas rupes confendit, ut solus cum armigero in Philistheorum aciem involar, velut David cum Goliath: velut res invidiis Istraélitæ qui Bethlehem ingressi sunt, ubi bostium erat copia, Davidique aquilæ cernerent quam exoptabat, atterere: velut Hercules cum hydra capitis septemcapitis in paludibus Letægis: velut Theseus cum Minotaurum in Cretæ labyrintho: & velut Perseus cum Andromedam à monstrum rina eripuit, & formidandam Medusam interfecit. Eminentior tandem vestris iussus obtemperabo, & quod asseram ex sacra Scriptura, ex factis Doctorum libris, ex humanioribus aliorum Philosophorum & Historicorum, quod me legisse memini, exhauietur. Quemadmodum textor fila diversarum manuum coniungit & glomerat, & ex pluribus filis, telam texit & orditur: ita diversorum authorum doctrinam connectam, & ex hac oratione, telam contexam. Quæ si non satis subtilis reperitur, error filio nequaquam est incalculandus, quod ex le perenne est & subtile, sed mihi, qui illud conendi & ordiendi methodum ignoreo. Quamvis autem, ut orationem elimatam promerem, diuturno ut eam præmeditaretur, temporis spatium opus foret, memoriæque in se ulperem: Esiguitas tamen temporis, mihi expeditioni, ac excusationi erit lectus: ideo non illud visum, ne mihi licet aliis contingat, quicquam aliud, ut melius salirent exuere, minus veto salire. Nam sæpenterum defectus temporis excusatio multa iudicia obducit.

Declarat Theologus, quod sunt amicitie species, & quantum sit vera, & simul quomodo secum adducit.

CAPVT III.

Vatatur sū Amicitia genera, ad quæ ceteræ omnes amicitie possunt referri: vñ est inter peruersos, qui incredibili desiderio oblectantur, ut eam proborum hominum dilacerent, famā subtrahant, nomen extinguant, opera sepeliant, honorem obfuscent, & virtutem annihilent. Hæc concordia & amicitia inter ipsos multū est pernicioſa. Talis fuit illa Abſalomis & Achisofelis aduersus Davidem, illa Herodis & Pilati in morte Iesu Christi. De hac cōcordia & conformitate ait D. Lucas in Actis Apostolorum, de ijs loquens qui secus D. Stephanum obtruerant, Imperium fecerant: *omnium inter eos: De illa dicit etiam Iob. Corpus illa quasi scita fœderis, compulsum squamam se premeantibus.* Expropiet aut D. Augustinus. Concordia mala est, & bona discordia. Secunda Amicitia species est Adulatorum, cum ijs ex quibus aliquid lucrari sperant explicati, quæ etiam fugienda est, Salomon ait in Proverbijs: *Pisus, si se laudauerit peccatoris, ne acquiescas ei.* Et in Ecclesiastico, *Melus est à sapiente corpus, quàm florum adulatorum decipit.* Iustus vocat sapientes, adulatorum verbò ignaros. Vetum si simulacrum amici prospiciat, deficit etiam eorum amicitia. Boetius ait: is quem prosperitas amicum fecit, aduersitas inimicum reddet. Tertium Amicitia genus est corporalis benevolentia, quæ ex bonis promanat familiaritatis & conuersatione, ac morum sympathia, quæ secundum tale oblectamentum ad se allicit, ut efficiat amicos ad inimicem nunquam segregari. Et quamvis tale amicitia, sicut breu, bona & honesta sit, magis tamen ex carnis habitudine procedit, quàm animi ratione: quomodo ferè omnia animalia, quæ communem vinculo copulantur, hæc habent habitudinem. Hæc fuit amicitia inter Ionadab & Amos, & de hac loqui-

tur Ecclesiasticus, dicens, *Omne animal diligit filium suum*: sic omnis homo cum, qui suus est proximus, diligit. Quam Amicitia genus à ratione naturali & virtute promanat, & oritur, præque fundamento & principio eidem Deo insulit. Hæc illa est amicitia ceteris præstantior & eminentior: quippe qui cum ea amicos nostros propter eorum virtutes & merita diligimus: & quoniam nos etiam amore prosequuntur: insistentem Deus ut eos diligere amos. Amicitia magis est spiritalis, quàm corporalis, & non est cupiditas, liuor, aut aliud quoddam priuatum commodum, quod ab ea abhorreat: non etiam proprii commodi & utilitatis, eius qui diligit, recordatio. Etenim si hoc nos in medio cursu faciat inhaerescere, non hoc amplius est amicos diligere, sed eorum bona, & ea ex quibus aliquid commodum exhaustas speramus. Eri hoc commodum amicitia conpulset, ad dempto & commotato, sequetur amicitia dissolui oportere, quoniam verò in æternum permanet virtus, vera enim amicitia perpetua vocatur. Hæc amicitia est eiusmodi, ut quocumque semel congrueretur, bitumen est quod nunquam dissindur: & vinculum quod non potest dissolui. Hæc illa est amicitia obryzi auri & iusti ponderis, quæ ad celos vsque debet extolli, quicunque verborum torrente & dicendi copia alias amicitias extolletur: nuntum, oleum & operam perdunt. Hæc amicitia (ut ait D. Augustinus) motus est in rebus diuinis & humanis voluntatum consensus cum benevolentia & amore coniunctus: hicque consensus rebus bonis esse debet, non autem prauis, & benevolentia & amor à ratione debent oriri. Talis fuit Davidis cum Ionathas amicitia, & inter Discipulos Iesu Christi Saluatoris nostri, & ad hodiernum vsque diem inter homines iustos est, qui pro vita ducunt, eam pro Dei obsequio infundere. Hi eo pacto tam rebus secundis, quàm aduersis diligunt. Et Salomou in Proverbijs: *Omni tempore diliget qui amicus est*, quoniam nec tribulatio eos leparat, nec labor defatigat, nec diuitiis eos superant, nec amor ac affectio rerum momentaneorum eis officit, ut ab amicitia semoueat. D. Hieronymus in Epistola ad Paulinum sibi perquam familiarem, sic ait. Hæc vera est amicitia conuexa & fixa cum Iesu Christo Cruce, ad quam nec honorum lucrum, nec corporum sola presentia, nec fraudulenta adulatio eos coniungit, aut conciliat, sed timor Dei, & Sacrarum Scripturarum studium. Amicitia, quæ inter impios est, ut malum patrent, quæ prior est, de qua superius verba fecimus nihil habet ab amicitia, præter solum nomen (ut melius dicam) non etiam adhuc nomen retinet: quoniam re verà vocat non potest amicitia, sed conuatio: ut pote amicitia sit vna ex melioribus actionibus, quæ homini necantur, cum præcipue in virtute rationis naturali, & Deo nostro stabilietur. Perpicuum igitur est nullam posse fieri amicitiam inter peruersos & deprauatos, virtutis, rationis Deique inimicos, unde sequitur amicitiam adulationi, & priuato commodi subnixam (quæ illa est quam asserimus) non minus esse amicitia, quam aliâ, sed quidquam fucaram & hypocritam. Tertium quam diximus à moribus & conuersatione ortam esse, panis est omnibus cribris pollinatis, expurgatus: sed quarta farina pura est & flos excellentissimus. Hæc est amicitia Christiana, quæ nobis gloriamdum est, magnæque cura & sollicitudine inuestiganda, quæ inuenta, firma securaque constantia conseruanda est: verum amicum ærem omnibus munitionibus repletum, & velut diffinitum thesaurum arbitramur. Hoc est quod ait diuini Scriptura in Ecclesiastico. *Amicus fidelis est pretiosus fortis: qui autem inuenerit illum, inuenit thesaurum.* Amice

fidelis.

a Reg. 1.
Luce. 11.
Ait. 7.
1.º. 97.
Prou. 1.

Præ. 27.

D. Hier.
in Epist.
ad Paul.

*fidei nulli est comparatio, & non est digna ponderatio
auro & argenti contra bonitatem fidei illius. Amicum si-
deles, medicamentum vite & immortalitati, & qui
metuunt Doronum immortem illum.* Hæc tenus verba

D. N. S.
a Ep.
a. B. S. S.

Ecclesiastici. Et alio in loco ait, *Beatus qui invenit a-
micum verum.* D. Hieronymus in Epist. ad Rufinum
ait. Obsecro te Rufine, ut amicus qui longo tempore
scrutatur, & vix potest inveniri, postquam inventus
fuerit magna difficultate lætetur, si eiusmodi amicos
ab oculis remoues, saltem ne a corde remoueas.

D. A. B.
a. S. S.

D. Ambrosius ait, Magna est homini in hac vita con-
solatio fidei amico frui, cui cordis interiora aperiri-

D. N. S.
a Ep.
a. B. S. S.

mus, quocum secreta commuicamus, cui stomachi
interiora communicamus, ut fidei viro vii qui rebus
prospera, qui vobis cordi sunt, cum illo delectetur, &
satisfactioibus de repente ingruentibus, & suis de-
siderijs absonis, cum illo compatitur. D. Hieronymus ait,
Adversas res prosperas dulciores reddit, & adversas
cum communicatioe temperatas, & celsæ leuiiores
efficit quæ polliot tolerari. Cassiodorus in quadam
Epist. Sine amicis (inquit) cogitationes vobis mo-
lestiam parerent, opera laborem, vita verò cruciatum.
Petrus Blesensis in suo libro de Amicitia ait, Amicitia
inopibus facultas est & diuitiæ, exulibus dulcis
patria, debilibus vis, & ægrotis medicos. Aristot. lib.
2. Rethoric. ait homo ab amicis desideratus, oculorum
lumine priuatus est, cæcitate remanet: ita ut amicos
oculos appellet. Diogenes Laërtius ait, eum rogare
Aristoteles quidnam esset verus amicus, respon-
dit, Anima est in duobus corporibus. Et idem Ari-
stoteles lib. 8. Ethicorum ait, Amicus est alius ego-
met. Salustius pro Inguria, Verx inquit Regni vires
nec in exercitijs, nec in thesauris, sed io amicis
consistunt. Dicebat Menander, Qui amicos inueo-
iret, ditissimos possidere thesauros censeret. Horum non
erat oecius Alexander Magnus cum Dariis ioci cau-
sa, illum inopè suspicans, ab illo misit percontatum,
ubi esset thesauri, quibus foss copias dispo-
neret, respondit, Dicite Regi Dario foss thesauros esse ar-
cas auro & argento pleas, mea verò corda esse amice-
orum. Plantus in Comedia, Truculentus inscripta, vo-
cat, amicos pulchras diuitias. Idem Quintilianus eum
citatur, de Institutione. Rhetoric. Lucianus ait in Scy-
thia eum, ditissimum censeri, qui plures amicos fide-
les & veros possidebat. Prædatus, iacturam honoris
facit homo cum amicos perdit. Et non solum anti-
qui semper honores & diuitias arbitrati sunt plures
amicos habere, imò etiam integram felicitatem: ea-
propter plures Philosophi Pythagoricæ Sæcæ, dixe-
runt, amicitiam totius Philosophiæ suam esse: & ut
vocabant felicitatem, quod pro hie arbitrabantur,
certissimum est atque perspicuum, eos amicitiam pro
summo bono iudicasse. Maximus Monachus narrat
cum Cæsar rogaretur, quidnam maius, atq; felicius
esset, quod in regia dignitate assecutus fuerat, respon-
dit, præcipue illi duo, quorum vnu erat amicis bene-
facere, aliud verò ab inimicis vitionem capere. Quod
cum Socrates perciperet ait, melius tux consuli-
quis vilicari, inimicos amicos conciliare, eos ad se at-
trahere, beneficia io illos conferens. Hoc felicissimum
fuisse plures colligere amicos. Narrat Plutarchus in
Apothegmatibus Socratem dicere solum, nullas
esse pretiosiores diuitias, quam amicos, & ut eos luci-
faciamus & possideamus, elaborandam esse. Illa erat
opinio huius strenuissimi Ducis Epaminondæ The-
bani, qui dicere solebat, ut refert Elianus lib. 2. de di-
uersitate historiz. Homo (inquit) qui io forum ve-
nit, ouquam debet discedere, quin prius nouum ali-
quem amicum veteribus superaddat. Herodorus

narrat in 4. cap. suæ historiz, Cum aliquando Me-

gabylus malè punicum manu teneret, rogatus: quo-
tantum numerum sicut grana cõtinebat, vellet possi-
dere, respondit Amicorū fidelium. Verum Plutarchus
hoc dictum Darii tribuit, atque fe adhuc tot Zopy-
ros capere, sicut hoc malum punicum granis consti-
bat, erat enim illi Zopyrus magno fidelique amicitia
vinculo coniunctus. Denique omnes sanæ mentis ho-
mines, & qui iudicium vera rationis lima perpoliunt,
magis semper bonam & perfectam amicitiam fecere,
eumque pro magnis opibus, honoribus, huiusque vitæ
commodis habuere, præque iugo suauis & leui in labo-
ribus, & pro vilissimis totius orbis facultatibus. Vnde
veoit illud perualgatum Prouerb. Amicus magis ne-
cessarius, quam ignis & aqua, quod Prouerbium ab A-
ristotele refertur in suis Moralibus, & à Plutarcho li-
bro de differentia inter adulatorem & amicum. Sed
quid opus est verbis, cum Marcus Tullius libro de A-
micitia, dicat veram amicitia, adeb esse vitalem & præ-
stamam, ut qui ab hac vita eam auferant, Solem ipsum
è mundo auferre videantur? Quocirca amicitiam plu-
rimi pendamus, & estimamus, non solum ut amicos quo-
a nobis parauimus, conferuamus, sed ut etiam alios de-
nuò acquiramus, & ex proprijs inimicis amicos red-
damus, illis culpas in nos pattatas condonantes, & bene-
ficia in illos conferamus, ut eorum voluntates &
beneuolentiam capiemus. Depoamus memoriæ scri-
nio, bonorum operum memoriam, quibus quæ ali-
quando erga nos sunt perfunditi, ne vquam obliuiscamur,
& obliuioni tumultu mala quæ io oos inflixere,
consepeliamus. Et quo eorum comitia & iniuriæ fue-
runt spontaneæ, libentiori animo eis ignoscamus. Nā
tōc gratia lucidior ac splendidiore est, cum indulgendi
minor esse videtur occasio.

De Legibus amicitie, de amicitia fidei & adulationis.

CAPVT V.

Hæc amicitia, de qua verba facio, dua-
bus consistit legibus. Prima est ne ab
amicis quodpiam indecorum aut præ-
uium petamus, nec etiam solum à no-
bis requirant, exequamur: quoniam in
hac amicitia omoia debent esse iusta, & ratioi con-
sentanea, & iuxta Dei Legem, ad quem opera nostra
sunt dirigenda, sanctæ eius voluntati semper cu-
pientes obsecundare. Secunda lex amicitiz est, quid-
quid erit iustum, in amicos esse conferendum: totis
viribus ut eorum necessitatibus subueniamus, conan-
tes, & quantum nobis situm erit eos conferuamus,
eos summe diligentes, & auri, argenteque cumula
præponentes. Hæc omnia colliguntur ex definitione
amicitiz, quæ (ut diximus) motus est bonorum re-
bus diuino & humanis consensus, cum beneuolen-
tia à ratione orta. Quod apprime perceptum non nisi
in hominum iudicium cadit qui à corde cupiditatis
poluarem excelleret, & deprauatorum desideriorum
petitionibus oequaquam obtemperat: ratioque
tanquam moderatrix & dominatrix morem gerunt,
prompta obediencia ei obsecundantes, nec suos li-
mites transgresses. Qui enim vitij insidias parant
omniæque vestigia qui in eorum cogitationibus ster-
nuot, multum aliud habent extremum quam pro-
pria commoda, nunquam amicitia vera vti sunt. Vn-
de fit ut sæpius in leipsos graues perfidias & pro-
dicionem tendant, in eos ipsos, quorum amicitiam di-
cebant iniijce. Et quantum peruerse, rebus prospera
aliquem comitemur, fraudisque ac deceptionis ve-
lur in repositoryum concludant, ingruente tamen a-

bie, & de procellis ab eò deficiunt & alienantur, nec amicitia splendorem sequuntur, sed quo malitia eodirigit, circūferuntur. Quemadmodū plures facci terra pleni, si ad inaltem alidantur, puluerem emittunt: sic duorum amicorum amicitia magnæ quidem familiaritatis, sed pauca virtutis, quibus tempus plurimos defectus detegit, eorūque cupiditatem & perfidiam probat, multa pollicentur, pauca verb præstant, laxam quidem verbis habenas & promissis dilantant, aduertente autem operam tempore succedunt, & compressus, quam lymax in cochleam coarctantur. Vt etiam impetiti Astrologi de futuro tempore loquuntur, & quod pollicentur, nunquam accidunt, longēque distant quod non contingat: pari ratione ficti amici multa verba effutunt, futurūque multa pollicentur, sed nulla eorum contingunt, promissa uero quidem vmbra transiunt, dicunt, nihil verb faciant, vt omnia nihil præter dolos & technas sapiant. Sapientissime contingit vt cū imbre expectamus, cū tetta arida, aut sicca, sit, infuscalce occurrunt nubes, vt videantur diluuium aequatum polliceri, cūque homines contenti sunt, venit ventus, qui scopā cali est, nubes euertit, nec aque guttulum infundit. Sic homo aliquid vehementissime concupiscens, aliquid ab eo qui profusissimē verbis obtulit, exposcit, qui multos aureos muntres pollicetur, multis consuetis excusationibus, & tandem nihil porrigit. Eius verba sunt nubes, quæ aqua bonorum operum grauidæ apparent, sed denique accidit ventus, qui ea omnia rapit, & omnia in aerem conuertuntur. Hoc ait Salomon in Proverbiis, *Nubes & ventus & pluuia non sequentes, non pluuia, & promissa non complens.* Nūmi ad alterius sunt similes, qui exteriori auri videntur, interiori verb plumbei sunt. Si illi fidem adhibeatis, necessitatis tempore illudemini, & in maximo discrimine periclitabimini, quoniam verbi fidem afferunt. Impatiens est Deus linguam tauquam nostrarum conceptionum interpetrem & præconem: vtque bono consulamus viuius vitæ nostræ typus sit: nam vt cor nostrum corpore in medio regitur, quò noster obtutus nequit penetrare, nostrum humanum iudicium, quod in hac caligine concipit, nequit perferat, nec suos conceptus cogitationesque comprehendere. Dedit linguam, vs sua industria, quod latebat, in lucē ederetur, & quod regebat, in publicum prodiret, & homines hoc pacto ab inuicem intelligere secūque communicare possent. Itaque lingua est clauis, quæ nostrum stomachum referat, & quantum verum sit linguam esse in corde, cor tamen nequaquam in lingua esse debet. Ait D. Mattheus, *Videns Iesus turbas aperiens os suum, dicebat ad eos, Iesus Christus os aperiebat, vt cor detegeret, nostrūque tegebat.* Dominus noster illud diuinum os aperuit, & ex hac diuina factati stomachi arca, mirifica traxit moneta, quæ vt vitam nostram ornaret & inauaret, est elargitus. Aperuit Deus os suum, & cor, nos autem os quidem aperimus, cor autem obsecramus. Lingua clauis est, ad nostrum peccatum aperiendum, maligni verb clauis vt illud clandestine consunt. Vendunt pro amicia, cū sint inimici. Dicunt nostras etiam nos dolere, & nullo modo eas sentiant, nostrūque bonis & facultatibus delectati, nostrū verb non recedantur, vt nos inescant & decipiant. Putant fallendi officium, præclaram esse actionem, & si eus fallaces vocamus, molesti ferunt. Nihil aliud quam pectus moliri querunt, in malā tamen pastē accipiunt quod illi dicunt. Magni faciūt mendaces esse, nolunt tamen vt quisquam tales esse arbitretur. Non absterunt mentiri esse iniuriam, & si dicatur eos esse mentios, scandalo afficiuntur. Si dicas homini, mentium esse, magna afficitur iniuria,

non quod aliud sit, nisi mentiri esse iniuriam, h̄ verb non arbitrantur esse iniuriam mendaciam proferte, atrocem tamen censent iniuriam, cum eos esse mentios dicitur. Quis talem dementiam voquam vidit? Gloriantur quod sint impii, & magnam dedecus impios vocari, maiorem censentes esse ignominiam, res ipsa esse, quam tales esse opinione dicit. Ad nos alidantur, non ad rem. Vmbra reguntur veluti horologia solaria, & sublimia deferunt. Sed vt cecidit non dubium est si in foueam cadunt. Vnde fit vt maximam percipiant voluptatem vos destruere, tempore quo maiori amore vos prosequi simulant. Liberet me Deus ab eiusmodi hominibus, qui in publicum pacificē loquuntur, clanculum verb de discordia tractant. Munus habent in sinistra, gradum in dextra: Propalant pacem & vexillum bellicum erigunt. Talis fuit Ioab, qui ad hostem Amasum accedens, eumque verbis vbanitate & amore plenis saluauit, cum oculum pacis esset daturus, sicut mos erat illo tempore inter amicos, gladio quem gestabat, vt eum trucidaret, inserfecit. Samson blandientibus verbis Dalidæ confusus, quæ se dilectam & charam amicam esse iungebat, in potestatem inimicorum redactus est, qui oculorum lumine priuatus, & magnis inuicis atque coniugis affecerunt. Hunc prodicionis modū, suauitate sedū, & amoris indicij antiqui gladium melle litum vocabant, quo Proverbio D. Hieronymus in quadam Epist. vitur: vt maligni & fucati amici & penurior magna detrimenda in nos inligunt. Equidem quodsi modo posset tolerari, quodam malo in exteriori nos afficere, si non interiori vultaret: sed deprauatis eorum sermonibus, prauisq; consiliis, crebro animas eorum qui secum conuersantur, labefaciūt. Quoniam vt ait D. Paulus, *Corrumpant bonos mores tolligunt praua, præcipue cum malis operibus bona opera superadduntur, quibus leuialia exempla, grauissima mala perpetrant.* Quamobrem iubet Deus filius Israel, vt ab impiis & malis tabernaculis alienarentur, neque aliud eorum suppellectilium manibus tractarent, ne cum eorum peccatis inquinarentur & contaminarentur. Deus hoc iussit in lib. cap. Numerorum & in 33. eiusdem libri, h̄c eadem verba à Deo Moyli fuere prota. *Differta cunctas habitationes Terre Chanaan, & frangite stulos, & statas comminute, omnia excelsa vastate mandantes terram, & habitantes in ea &c. Sin autem voluerint interficere habitatores terre, qui remanserint, erant vobis clauis oculi vester & lancea in latere. Dicitis in lib. Esdræ cū filij Israel templum Ierusalem post regressum Babylonis edificarent, Gentiles, qui in constructione operis se obtulati pollicebantur, in societatem noluerunt admittere, vt conuersationem conscientia damnosam euitarent. Mala conuersatio, incipit bonos disperdere, & perficit, quod desinat malos destruere. Quemadmodum manus, quam nemi candidæ, si carbonem trahent: nigrescent: sic quantum iusti sint homines, si cum sceleratis veniant, vitij eorum sepius inuicem inquinant, sordemque aut maculā vitæ inuicem. Quemadmodum etiam lignum quantum in se sit viride, si in igne diu remanet, eodimur: sic quantum iusti homines sit boni, vi crebro comprobatur, mala conuersatione, ignem accendi, combusti, & perire. Aiant sacre literæ in 1. lib. Paralipom. Cū Rex Iosaphat magnas amicitias cum impiissimo Ochozia inijisset, percussus est à Deo, cui propheta Eliezes ait, *Quia habuisti fadus cum Ochozia, percussit Dominus opera tua:* Nam rex cum eo amicitiam solens, alij etiam inire debebant. Ob perniciosum exemplum magna conferretur iniuria. Solam racem granum putridum, totum racemum potest corrumpi.*

Prep. 13.

Mat. 11.

A. R. 10.

Iudei. 6.

1. Cor. 15.

Nem. 16.

Nem. 17.

Simili.

A. Par. 10.

Simili.

corrumpere, sed &que flagitiosas multos homines inficit. Et oia solum impu nefarii impedimento sunt: sed etiam ad aiores blanditus demulcentes, qui non sunt animi deceptionibus vacui, sed deceptionis inimici. Quammodo dum lignum vermem id corroderentem nutrit, ita duces assentatorem nutrit, qui cum fallit, & fictis laudibus decipit. Horum non erat melior Rex David cum in quodam Psalmo diceret: *Corrupt me iniqui in misericordia: alium autem peccatorum non impinget caput meum.* Vocat blanditus, olemus peccatoris. Et eius filius Salomon in Proverbiis, *Adulter sunt vulnere diligentes, quoniam adulterent oscula dentium.* Ait Ilias, *Popule meo, quare beatum dicunt, ipsi te desipiunt.* D. Hieronymus in explicatioe cuiusdam Psalmi, Nihil est (ait) quod magis animos corrumpat quam adulatio. Adulatoris lingua multo magis nocet, quam gladius inimici. Illud est quod ait D. Augustinus in Psalmos, duo esse per leucorum genera vnum sunt: ii qui nos vituperant, alteri qui nobis blandiuntur: & precipue adulatoris lingua grauius ledit, quā manus eius qui nos persequitur in secundo libro ait. Prius ad arbitrium cuiusque parat obuiari, quā ab assentatoribus laudari. Qui veritatem diligit, ne tantū censorum diligit, sicuti adulatorum: is autem qui errat, & illa quietorem eius quem laudat, confirmat, & is qui cum molitur inuadere. D. Chrysostomus ait, Quammodum finis Orationis est persuasione ditione, & medicis, pharimacis curata, sic adulatoris, falsis laudibus, mellibusque verbis decipere. Vocat prodigum liberalitate, oesarios, foletres, inhonestos, homines frugi, argotagies, graues: vltiores, booris alinos, & peruicaces, constantes. Aliod eorum ostendunt, aliud verò interius obferant. Non aspectus voluntatis responderet, multum à corda secretum discipat: sepiissime operum aliorum suos scrutatores, non quod parua lege iorandant, sed ut commodò consulant: denique eorum amicitia, commercium est de merx, non autem amicitia, & concordia. Verum cuiusmodi videtur hoc quod amodo. esse tolerandum, si inter quandam virtutem vicia non laudarent, & per dicerent, ad probitatis instar ea obueiant, rationes depergentes, diuersis, usque pulcherrimis coloribus aduantes variantes, fuso opertum eos decorantes, & cum verborum pulchritudine perpolientes. Beda in Lucano, vocat adulationem peccatum amarum, quod velut oleum flammatum, quæ in peccato ignescunt, solet esse instrumentum. Qui adulatio vtiuntur, formici sunt similes quæ ad horecā vacuum non properant, sed ad triticū plenam: aut volui Mulicæ, quæ discoloritidos non querunt, at mellis, aut alio liquore illitos. Quarta dicit Salomoo in Proverbiis, *Aiores dicuntur multi.* Et vltius ait, *Diuites addunt amicos plurimos: à paupere autem & hi qui habuit, separantur.* Ecclesiasticus eos vocat amicos mensis & temporis. Hoc est quod ait Menander, & cæteris Achæmæ, plures esse quibus cūm misistat, ut abluant manus, amies sunt: alluens ad morte eorum qui ante eum lauant manus, quoniam amici ois secundis rebus demonstrantur, quibus flantibus sectantur & laudant eos quibus aliquid vilitatis & lucris explicari arbitrantur. Dicebat Perianides, & refert etiam Laertius. Nos omni tempore erga amicos firmos & constantes esse oportere, siue quāto magnitudinis & dignitatis constitutos, siue eos deprellis & prostratis videmus, nunc verò phares de more habent laudare diuites eosque sectari, si vero eos siliichonibus prellis conspiciant, ab eorum laude discidunt. Euaualentem adueritate, facundia autem rebus apparant, mille adulationes & dolos effluunt quibusque oculis eorum quos laudant,

obuelant. Quara dicebat Pythagoras, uti refert Stobæus. Nos letari potius reprehensione quam blanditiis debere. Et dicebat Antisthenes, satis esse in eorum potestate cadere quam assentatorum: quippe qui corui nisi cūm oculis mortuorum vescuntur, assentatores verò & visui & auios viuientium corrumpunt. Ita narrat Laertius & Brufonius, quomodo a li Drogem hoc attribuunt. Et alie idem Laertius, cūm Bias Philosophus rogaretur, quod nā animal esset vultus, respondit, inter animantia bruta esse Tyrannum, inter priuata adulatorum. Narrat, Aneas Syllius Imperatorem Sigismundum adulatores tamto odio proteque solium, ut aliquando, blanditis cuiusdam assentatoris nequaquam patiens inescari, qui cum immoderate laudabat, alapam impinxit. Quid egit fies adulator, Cur me petcitur Imperator? Ille respondit, Et tu adulator, cur me modes? Viti præstant ingenio & sagacissima mente blanditis atque suauibus adulatorum verbis nimis auri: arrigant tamto taoto ab iis audendo & intelligendo abhorrent, quando assentatores inuicem in te cēdentes: & quo magis alii hac in re assentiunt, alii ex indultia abstant. Nam parui, adeo alienandi sunt, quominus assentatores sint quam magni, adulationes audendo.

Adulatores in quadam societate aut conuersatione, minimè recipiendi & admittendi esse.

CAPVT VI.

I adultores (inquit Iureconsultus) cū priuato interelle inhiant, tantum laudarent bonos, asserere auderent peccatum illa esse temeritatem: verum bonum & impium nulla differentia habita collaudant. En quo toto celo aberrant, & nullo vquam pacto essent admittendi. Imò (ait Medicus) videtur mihi eos posse tolerari. Mamini enim me legisse in Plutarcho, similitudinem Plauti Philosophi quæ tendit ad exonerandum adultores, & sic se habet. Quammodum (inquit) qui hereditariè accipit cuius cultione indiget, si sciet, eam laudando, luxuriantes segetes posse producere, nam magno illi errori vertatur, si eam non laudans extolleret: nam hoc pacto, à la bore cultionis sese aximere. Pati ratione, qui sciet diuitem summum bonum collatum nullum adularum, nōne maxima esset notandus ineptia, si à laudibus deliteret siquid corporis labore excolat? Hæc similitudo (inquit Iureconsultus) perniciosa est nullūque fulta iudicio quippe qui laxat hominibus habenas ut fiant adultores, & fallaces, ois labori manum admovent, cū labor sit vtilissimus, adulator perniciossimus. Et quibus Plutarchus illud testatur, memio, hoc ipsum ab eo fuisse reprobatum. Nam fides eum laudando, aut blandiendo, idem nec melior nec peior redderet: si autem blanditis diuitem demulces, peior fit, & sapie impetare, infinitam imperiam colluuiem progignit. Amici qui cum exhortantur, & amonenti, nec credere nec eos audire vult: sed adules, qui cum exedunt, priuatum commodum anhelantes. Adulatores (inquit Theologus) nulli vquam pacto sunt admittendi, omnisque adulator tu quantum adulatio, error est, etiam virtutem laudet, quoniam adulatoris intentio, non est ut eum laudet, sed ut luxuriant consular, aliumque fallat. D. Thomas ait, Adulationem inmoderate esse alius cum operibus

et
et
et

D. Th.
et

& tandem sermonibus gaudium. Et quamvis adulatores non maleficium obviunt, sed omnis eorum in eo est laudare, ut metant, in hoc à recta via de-
 Redunt, ceruissimum est, talem adulationem esse peccatorum occasiorem. Sapeumetò si fingunt amare quod odio prosequuntur, velle quod nolunt, quætere, quod fugiunt, magnique faciunt, quodque illos oblectatur, in molestiam conuertitur, tum demum ore, quod in corde latet, pronuntiant. Quemadmodum echo, que inter duos montes comprimitur, sonus ex vna parte auditur, verbum verò ex alia repercutitur: sic in adulatores blanditijs somus est in tuis laudibus, idus verò priuatum còmodum verberat. Denique adulatores tabicines sunt mercenarij, unde fit ut non pauperum domos visere exoptant, sed eas diuini odore diuitiarum corrodunt, non curantes malum quod cerunt taxare, sed omnia laudibus extollere, incredibili labore emittentes ut se in domos principum & magnatum intromittant. Isterpres Nicophorus ait, Imperatorem Constantinum Adulatores vocare solitum carum & ericis stultorum, quoniam diuitias Principum qui eos susculcare delectantur, rodunt & consumunt. Et Diogenes Cynicus Philosophum Aristippum Dionysij Tyranni assententorem, esse regium vocabat, ut narrat Diog. Laertius: quoniam suis dolis fucatisq; laudibus partim demulcebat, partim verò ut canibus mos est, dilaniabat, & rodebat. Equidè non nunquam obitus pecto, cum partim solertes esse videantur, partim autem ita sunt ignari, ut ab adulatoribus sinas inescari, qui eos extollunt, sileque tenui technarum erigunt, ut ad profundissimas usque abyssos suorum errorum eos demergant: ij verò grauissimi, arbitrantur neminem esse, qui scopum paxet illos feriat, alios verò à mora & certamine aberrare. Quæ stulticia maior, quæ in risu potius cò-
 citari, & in lacrymis irrumperet, quàm hinc, sicuti ferunt Heraclytum & Democritem fecisse. Ait Salomon in Prooerbijs, *Homo qui blandus, sicutique sermone loquitur amicis suis, rete expendit gressibus eius.* Et Seneca in quadam Epistola. Cùm impius in te verba dulcia & blandimenta effusit, cognosces tunc esse rete, quod te inuoluat, ac vinciat: nam melle lita verba, virus redeunt. Non solum assentatores alios deprauant, sed etiam semetipsos. Censent non sapere nisi eos quibus adulantur, sed ipsimet prius implicantur: & non solum capientur, verùm eorum animæ, & quamplurimorum aliorum, in peccato mortali commorianantur. Quæritur de crudeli Nerone, qui domos Romæ combussit, & non seipos dolens, cum animos peccati flammis comburant, multò sanè perniciosior ignis qui animam comburit, quam ille qui ducenta milia corpora consumit. Seipos & alios comburit falsis laudibus eos ludentes, & suis viris perpetuo inhæleret facientes, speciosa virtutis nomina imponentes: si fortassis manus vacuas quominus demulcere possint, repertant, prædicant ex antiquis & illustri sobole procreatos, & originem atque genealogiam ex potridis atque puluerulentis sepulchris extrahunt, quæ à plurimè seculis obliuionis somno fuisse consensua. Illa est verissima propositio, enim paruum hæreticitatem à maioribus capere, qui in proprijs virtutibus non succedit, quæ cum & nomen, & famam splendide illustrant. Verùm nobilis magni est faciendus & laudandus, qui præclara facinora, & heroica maiorum suorum res gestas imitatur, operibusque que successores in perpetuum, memoriz thesauri recondat, perfungitur, prorsusquam si posteritatis insignia perpetuo gestanda commendaret. Illa suapte nobilitate sana egenus est & indigens, qui ex se alium non præ se fert, nisi quæ à

maioribus persequatur: & assentatoribus stultiorum, veram arbitratu esse nobilitatem homines autem solertes, qui ratione delectantur, ut voluntatem eorum qui technis viciantur, cerunt, autem minimè præbent: imò gratulantur quod amici eos ab erroribus dimoueant, in quos precipites aduri erant, non autem odio prosequuntur eos qui oculis obijciunt, ut ad bonam frugem redeant. Num ex præcipulis, propterea quod Xenophon Regem Agellium laudauit, est quod cum de quodam bono fuerat benemeritus, non se laudari permittebat, imò ab iis qui eum obiectabant, cū male se gereret. Nam cum aliquando ab adulatores meritis de factis veritatis consonis laudaretur, aures nihilominus obtorabat, aut saltem magna prudetia audiebat. Veritas enim ab ore impij prolata non est admittenda, aut saltem solertia & sagacitate est audienda: nam sepiissime inter veritatem mille mendacia effusunt, quibuldam mille facinora & damna possimum Principibus, iisque qui cæteris dominatione aut imperio præstant, pariunt. In memoria habeo, in quodam recenti Theologo legisse. Cùm Alexander quendam Philosophum, quem secum admiserat, esset dimissurus, his est usus verbis. Ego cū sim homo fallor, tu verò Philosophus, quidquid in me conspicias, non reprehendas, aut oburgas. Espedit igitur, ut aliquid ex his duobus fieret, aut errores meos ignores, aut percipias. Si ignoras, proculdubio non est sapiens, si autem cognoscas, non es mihi verus amicus, cū non me corrigas, idè te dimitto, discede feliciter. Si princeps iste hunc philosophum quoniam culpas eius celabat, & domo propulsauit, quo maiori voluntate eum expulisset, si laudasset. Hoc denotans generosus Princeps, se cupere veritatem audire, quamvis in seipsum profert etiam. Herodorus narrat, cū Amasis inops, qui sepius furto viciabat, indicio ac suspitione captus, nullo modo probatione conuinceretur, & conuinceretur, ab idolis sciscitatum est, an hic homo fur esset, alia respondere, non esse, alia verò sic. Iudex idola tergiversari conspiciens, ad clementiam propendit, & in pristinam libertatem accusatum restituit. Qui Amasis cum paulatim in Regiam Ægypti dignitatem perueniret, & bellicosissimus esset omnium illa tempestate principum: cū ciuiariam illam aliquando ingrederetur, in qua carceri fuerat mancipatus, idola quæ eum damnant, illūque plura commissa atrocitatis asseuerant, magno honore prosequutus est, dicens, hæc vera esse idola. Alia verò quæ eum falsò absolverant, nihili putauit, nullaque reuerentia & veneratione habuit, quoniam verū moime protulerant. Homines veritatis & sani iudicij nullo vnquam odio eos qui ipsam veritatem non detegebant, prosequi suot præsertim si potentia, aut imperio alij dominantur: non enim par est, ut ij qui præponunt, mendaciam ponant & propulsent, à veridicis abhorreant, imò eos potius summis beneficijs cumulent. Eos autem qui mendacia, & blanditijs dispergant prout meritis possidebant, seuerissimè multare supplicij. Ait Plutarchus in libro de differentiis inter amicū & adulatorem, adulatores olim Siciliam & Romam deleuissè. Quippe qui Dionysio & Phalaridi, in manibus Tyrannis blandientes, eius impietatem iustitiam vocabant, flagitium verò impietatem, odium & botrorem. Romæ insuper Marc. Antonij delicias & impudicitias humanitatem atque abilitatem appellabant. Quamobrem ingrauescebant visis, & alios ut vitis iniquitatem excubant: vique ad hoc creuerat hæc malitia, ut equidem qui Philosophiam professabantur, Principum adulatores fierent: quoniam literarū studia ad de-

prominebantur, vt dicerent Philosophi non posse volare, quoniam fauoris humani penne defecerant. Non sanè sentiebant, quāto foret fatius, vt Philosophia vili pretio habereetur, quam pennis modis illicitis addepris deſcitur volare: quoniam eorum blanditiis & adulatioribus, à rationibus, vt in amicitias, ad quas aspirabant, irrumperet, non solum subſtipſis innotiam inſigebant, imò Principes perdebant & peſſundabant. Principia ſententia quam Platina Plo 71. tribuit, qui anteà, Æneas Syluius nuncupabatur, hæc eſt. Lingua adulatōis Magnatib. periculosa lues. Et quāuis iſcententur, tationem ob quam blanditiis vtantur, non vliam eſſe, oīſi vt hæc via literas dirigant, & extollant, quæ alias ſolo æquarentur, ſuo dicitur cooculcaræ & obſcuræ: mihi tamen videtur, à veritate nō diſſonem, non vt literas erigant, ſed ſeipſos: & vt priuam Principum amicitiam, atque diuicias, ſibi concilient. Narrat Valerius Maximus, cū aliquando Diogenes Cynicus lætūſus lauaret, Ariſtippus Philoſophus ait, Si blanditi Dionyſio Tyranno velles, nō ſolis herbis veſcereris. Cui reſpondit Diogenes: Tu verò ſi ſolis herbis veſcereris, non Dionyſio Tyranno blandireris. Lætiūſus ait Diogenem hoc Platoni dixiſſe, ſed probabilius eſt, cum Ariſtippo dixiſſe, & ita reſtatut Stobæus, quoniam Plato non de morte habebat Tyrannis nec alii cuiquam adulari, ſed operibus ſuis hoc vitium admodum, vilēſque eorum conditionē, qui blanditiis oblectantur, alioſabat. Nam proſectū adēd nonnolli homines abutuntur, vt amicos non habeant, niſi eos qui blanditiis ſaſſantur: nullam voluptatem quam in iſ capiant, aut ioueoiant, dicūntque nollam reperiri, niſi in his dulcedinem: nulla enim eſt Muſice, quæ ſuauiſis auribus eorum, qui immoderatè Philoſophia ducuntur, atrideat, & ſuo iudicio nuptos, quam auribus adulatorum, proditorum & ſuſceptorum amicorum percipere, quātam amicitiam certam & veram ſtatuant: interim miſeri diſſectiam que ſit inter amicos & adultores, miolmè perpendunt. Papauera colore ſunt tubeo, oculiſque periculunda, ſed nulli alij tei fuor viſor, malè olent, & ſummoſperē ceteroſ nocent. Eodem colore ſunt toſæ, quæ mirifica delectatione & paſſa oculos tectant, ad hæc ſua oem odorem redolent, & emolumentom atque vilitatem vt aquam ſuaſuem ac dolcem diſſilient, pariunt, & paſſillos, atque alia eiſmodi cōficiunt. Adulator, blandiſ ſuis verbis, eſt quidem periculundus, ſed nihil prodeſt, imò illius odor molrūm afficit: papauereſt abſque vilitate, ſuaſoe & iocundum exteriori colore, ſed fruſtibus agrotum vittratis, admodum damnoſum. Amicus verò adde quod ſit ſuaui ac honeſta conuerſatione periculundus, magnam etiam vilitatem & emolumentom affert: quoniam amicom admonet, cum cōſulit, obſurgat, ſat ait, & tempore neceſſitatis ei opitulatur, ſi vt hæc amici & adulatoris differentia, quā ſuis ambo grati & incundi ſint, amoris & beneuolentiæ indicium manifeſtent, alius tamen prodeſt, & non nocet: alius verò nocet & ob prodeſt. Hæc ſita ſunt tepugnantiæ & aduerſantiæ, amicitia videlicet, & aduſatio, vt nunquam coniungi poterit, & cōiouiſſe ſimulantes quādam pariunt, magis diſſonans, quam fides ex viſceribus Ouis, & Lopi confeſſas, quæ cytharæ admoſne, nullo modo poſſunt ſentire. Quare dicebat Philoſophus Phocianus Regi Aſiæ patri, non me vnā vt amico & aduſatore poteris vti. Ita narrat Maximus Monachus. Ac ſi diceret. Vnum ex duobus ſit neceſſe eſt, aut amicus aut adulator, te laudabo ex bono, non autem ex malo. Te ſequar in vitte nō in vitio tuorum laborum eor patriceps, non autem iniquitatum. Non audeo te blanditiis demulcere, & liber fieri, vt te obutgem, exo-

pro. Memoriam ab antiquiſſis Scriptotibus prodicim eſt, Patroclum arma Achillis indiſſe, ſed ingentem & ponderoſam haſtam non poterat leuare. Idem eſt adulator, Amici armis induitur, ſed vt eum vulneret, haſta indiget, quæ loquendi & obutgādi libertas eſt. Equidem non ſum ſeſcius plures eſſe qui amicos corrigere deſiſſit, quoniam eorum imperſectioes non dignoſcunt. Verum ex his non dubito, quin homo ſie adēd ſolers, ſapiens & virtore præditus, qui eos damnet, ſiquidem amplius non aſſequuntur. Virtute præſtantes & ſagaces eos ceoſent teptehenſioe dignos, qui neſariē virtutes occludunt, fallaciūſ verò & adolatiooib. vtuoſur. Hi tanquam aduſatores & proditores reprimendi, & vituperandi ſunt. Nam eō magis homo iudicio eſt lymipido, & eque maiori amore & dilectione virtutem proſequitur, eō malitia illi eſt ſcandal, minūſ verò ignorantia.

De conuerſatione adulatorum denno, & virtute prædatorum vtilitate.

CAPVT VII.

Onnollos homines noſco (ait Metcator) qui fallaciis & blanditiis viſitant. Neſcio qua ſreti ratione, ſed fruſtus & actiones eorum taxant & rephendunt, quorum amicitiam collegantur. Hæc obutgatio (inquit Theologus) lethalis eſt, & aduſationis modus. Quidam acoris, rigidi & rephendūſi eorum blanditiis vt amici appareant, intermiſcent: peritorum acie coquoſ rū vtentes, qui tantuſidm acoris nonnouquam intermiſcent, vt miniam dulcedinis naſcem temperent ac mirigent: In aduſatoris officina, omnis mers ſuſpecta eſt. Liberet nos Deus ab iſ eorumque deceptionibus ac fallaciis. D. Hieronymos io Epistoſa ad, Demetriadem, ſic ait. Beſta eſt anima quæ non allicit, quæ nec inſeſcari, ſali aut decipi parit. Et alio in loco: blanditiis cantom Syrenarum peſſiferum vocat, cantum à quibus vt fugiamus auribus obuturatis & obduſtis cōmeandum eſt. Syrene ſunt mare mūli, quæ dulci fallaciarum muſice, capiunt nos vndis obroere. Quodque magis eſt perſectūſcūdm, vt cū ſe piſſimè fideiores eſſe perſuadent, tunc magis ſunt decepturi, veluti venatores, qui magis veando falluſt, cum eos non venati viderit: ſed aliis intendere, aut ambulare inculcant eos admonete, vt ille qui cauſam non querit: veſtras inanes laudes iodiſcabunt, quas tunc potius mutant, cū verbis exprimere minime videtur, ſed aliquo quodam indicio, quod peropportune occurrat. Denique eorum conuerſatione malorum eſt Iliade, & profundum fallaciarum pelagus. Alanus libro quem de querimonis compoſuit, & nature queſtibus, eos vocat canes paliorum, qui blandiuntur, poſtmodū verò mordent, fraudi oem ſatellites, falſitatis fabroſ. Hugo de S. Viſtore ait, aduſatorem omniū videri amicū, quō famuletur, & officiōſus ſit, animo tamen inſeſtinus eſt hoſtis, verbis perpolitus, operib. verò obſceniōſ, lætus & fortis reboſ proſperis, aduerſis verò tritiſ & eluſus: amicus enim ſtante fortuna ſequitur, procellarum tempore diſſugit, indigentiam & paupertatiem deſerit. Quem admodum ſi ſcarutigo ſoſis eaſcetur, eaſeſcit etiam riuius. Eodem modo quamprimū commodi priuati ſcarutigo exreſit, ſtatem etiam amicitia ſicatur & areſcit. Idēd talis amicitia nunquam ſuit amicitia, ſed aduſatio: non eſt autum putum, ſed ſqu-

Tamur quatinus,

P

manen substantia componitur, sed simplici & nudo aspectu: omnia sine rei realitate pinguntur, eum colores fallaci appliceantur, omniaque sub peculati emolumento stabiliantur. Si fallas impietas est inter qualescunque personas, quanto perniciosior est inter eas, qui pro veteris amici veniunt? Si iustitia, fallax mentis, & pondera frangantur, & dissipentur, & qui rem aliam pro alia vendunt, gravissimis poenis subiciantur, quoniam ratio, quae inquam proportio, mendacium & adulationem non punire, & multare, eumque qui vitium pro virtute vendat, homines technis & versutis involuentes, album nigrum, & nigrum album vocantes. Iam vero cum adulatores prout æquam est minime puniantur & castigentur, saltem æquam est ut ab iis fugiamus, neque tales credamus, prius autem veritatem, quam amicum, perpendamus. Ait Seneca in quadam Epistola. Cum Alexander magnus quadam sagitta vulneraretur, à sua Deus esse persuasus ait, hoc vulnus illum docuisse, & monuisse hominem esse mortalem. Ita eum Adulatores dulcedinis auditu aures detinebunt, falso eum laudum nostrarum concentu, vniuersique apud se proferat: Vocari me iustum, meque autem cogitationes, me iniustum esse dicunt: vocaris me sanctum, & peccata mea dicant esse peccatorem. Itaque ne fidem adulatores, qui conglutinant nos sed veritati, quæ nos docet, fidem adhibeamus. Quem admodum equus frango regitur & ducitur, non autem cauda, sic homo ratione & veritate frenandus est. Si acriter in assentatores invehieremus, statim atque denudatos & excutiant, manusque illi eo eum verba admoneremus, ea rudiioribus atque discipulioribus remouentes, a ratione sanè atque petentis remouerentur, secederent, neque ad pristinos adulationis vomitus redeant: non enim nobis inculcant, nisi propterea quod sciunt nos esse spongias ad eam sugendas & admitendas. Multas posse promere adulatores auctoritates: sed contentus sermonibus doctoris exlesit Iesu Christi Redemptoris nostri apud S. Mattheum, super sedebat, qui ait: Tunc ait Pharisæi, censuram intulerat, ut caperent eum in sermone. Et insistant in discipulis suis cum Hieronymo, ut peterent, an liceret censuram dare Caesari, an non? dicitur. Magister, scimus quia verax es, & quoniam Dei in veritate docet, & non est tibi cura de aliquo, non cum respectu personam hominum. Quinam sermones mihi in bania te de veritate pleni possint profecti? Et Dominus respondit: Quid me tentatis hypocrite? Domine, cur banc gentem iniuriis afficis, quæ te verbis tanta laude plenis veneratur? Nam ipse metes, qui cum dixerunt Iudæi te esse demoniacum, magna patientia & mansuetudine respondisti: Ego demonium non habeo. Si cum iniuriis premereris, dulcibus blandisque sermonibus respondisti, nunc cum laudaris ut verbis ita peracribis & severis responsum feres? Cellissimus & supremus Deus voluit nos edocere, ut eum iniuriis nobis intelligunt, patienter feramus, quæ autem blanditiis afficiunt, ne pariamus. Petio huius gentis non est velle discere ac scire, sed tentare an ex verbo Domini quoddam verbum colligi possit, ut eum calumniantur. Et ait malitia petitionibus iectis, & veneno edicta, Iesum Christum magistrum vocabant, non quod eius esse discipuli cuperent, verum appellabatur, nullam rationem silem adhibebant: dicebant, quod viam Dei in veritate docebat, nec eia vestigiis operabant insistere, cum demum alius ferebant lingua, aliud vero in corde latebat. Plures de his loquens ait, Qui loquuntur per eum cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum. Sumi hinc sunt de quæ malum parant nec deprehenduntur: sed grauius amoris apparentia quam

fingunt nocent, quam odio quo possunt prosequi. Cum Alexander ab amico aliquando admoneretur, ne sic audacter in hominum aciem irramperet, fertur respondisse, fac me tutum à fideis amicis, ab hostibus enim cauebo. Lax omnia quam Iudæi Iesu Christo in his verbis imperiebant, ad deprauatum & sceleratum cor tendebat: exincute fallaciarum oriebatur, veritatem ipsa veritate conabantur fallere: sed omnes hi conceptus erant malitiae chimæ ære vanitatis armatae, quæ deletæ sunt ac dissipatæ, quoniam ad dinare voluntas amissum non gradiebantur, neque sismo lapidi, qui Iesus Christus est, innitebantur, eos obiurgabat, ne fallerentur, ij vero ut malum infligeret, Iesus Christus autem ut bonum conficeret. Occurrebat eis Dominus noster, ut eos pernoscere demonstraret, ut ad bonam redirent frugem, ut etiam ostenderet, non sua uerba, prauis intentionibus immixta, expectare. Ait Dicit Hieronymus priorum virtutem eius qui respondet, est intentionem eius qui percontatur, agnoscere. Et ut Dominus noster quod in eorum corde latebat haud ignorabat, voluit, etiam iugiter petitioni eorum satisficere: eodemque promptè expedit nec vniuersum padum illorum familiaritatem est periclitatus. In quo docet nos ne diuturnam inire cum deprauatis hominibus conuersationem exoptemus. Vir bonus à prauo debet elongari, nullumque amoris atque amicitie sedas eum eo parere, amo eum bonis & virtute decoratis, habere tanquam inuolabile illi est obsecandum. Quem admodum qui electum, muscum, pigmentum, myristicas nudes, pastillos & alia odoramenta merentur, aur cum his habet commercium: ut aliquem odorem imbibi necesse est, quoniam sepius manibus tractat & ad usum confert. Eodem modo quæ eum hominibus, quæ sapientibus, sagacibus & sani iudicii, atque docendi doctrina præditi versantur, quidquam eorum virtutis & doctrinæ animis imbutum. Et contra qui sepius sulfus, & alia id genus male olentia, non bonum etiam odorem possunt emittere: sic qui familiaritatis vinculum cum hominibus lubricis se disfragis, profundissimo suæ conscientie somno consuepulis ineunt, nonnihil eorum vitiatorum fœtorem olent, multum odoris cum Deo disperdunt, & bonore atque dignitate inter homines pollutant. Ideo nec odosiferos florum malobaturum male olent, nec olidum sulfus optimum odoramentum emittit. Ex bonis inquam, moribus non vitis imbibimus, nec etiam ex prauis optimas virtutes imbibimus. Ut ex peritissimo & præstantissimo artifice, boni & excellentes tyrones non oriuntur, ex stolidia autem & imbecillitate, innumeri mansueti edones: Sic quales sunt ij quibuscumque versatur, sepius tales etiam sumus, & quales sunt eorum mores, similes quoque sunt eis, quas ex illis hauimus. Videt homines qui familiaritatem cum deprauatis nacti, eum minime careant scelere, ita vitis sese inquinat, ut viuendi modum ex technis & sceleribus susceperit, omniaque per fas & nefas moliri: videtur enim, cum adhuc fallunt, pro rato etiam tenent, alios eos fallere: adeo sunt perforato iudicio, ut nihil frugi eo sedem habeat. Omnia torta sunt & obliqua, ut eorum operibus, visibusque videtur est. Ab eiusmodi hominibus æquam peste abhorere debemus, vna cum iis qui sese in eorum deprauatorum, & sceleratorum apparitum dedere clientelam. Verum enimvero nonnulli sunt casus quibus boni malos possunt conuenire, ut eos etiam discant, & admoceant, eum eos sanare conscientiarum vitiatat confutere videbitur: nam perspicuum est, quosdam esse homines quidem virtus laxauerat habenas, summis tamen virtutibus

Similis

Matth. 23

I. fol. 17

consilio

consilio & admonitione hominum virtutis & probitatis imbuti sunt: credendum etiam cōgigit, virtutem iusti scelestum ad se adiunxisse, qui ad virtutem redactus, alium lucrifecit, usque plures alios. Illud (ait Medicus) est veluti Magnes, de quo ait Galenus libro de Sanitatis natōis libris, cum vidisset quoddam ferrum e-tigeret, aliud verò alterum leuaret, hocque alia ita ut quinque essent instrumenta ferrea, quorum primum Magnetem tangebatur, qui illud ad se attrahebat, hocque vni & virtutem ceteris diuisidebat. Non est inep-tere, & in elegans similitudo (inquit Mercator) si veri-tati esset consentanea. Imò (inquit Theologus) nam hoc virtuti & proprietati Magister innatum est: & in memoria habeo D. Augustinum libro de ciuit. Dei, di-cere, & eiusmodi rei fecisse periculum, quonia in la-pus qui in sublime ferebatur, secari in ferream ad se attra-xerat, illaque aliam, & hæc aliam etiam, ut ferè carhe-nam consistant, quod se suis oculis vidisse testatur. Vnde colligitur, sapienter bonos cum impiis co-municando, prodelle, ideoque iudicio ac ratione cum iis debent versari, ne peccatis eorum infectantur. Et quantum vis vitatur, ut ad virtutem exerceantur, pro-terea quod impij sunt, nullo etiam cum iis familia-ritatis vinculo, aut conuersatione vti debent. Nulla enim amicitia cum eo, qui cum virtute nullum habet commercium, est inuenda.

De differentia inter amicitiam & amorem, & quæ liber-tatis præstantia.

CAPVT VII.

Reconsultus, qui autem sermone Theolo-gi arripebat, vt eorum verbis vltius pro-grediret, huic respondit. Cum Deus iubet, vt proximum nostrum diligamus, sicut nos ipsos, & omnis homo sit proximus, omnes igitur homines sunt nobis diligendi, siue boni, siue mali: & quocumque adstringimur, vt cum omnibus ami-citiam coalescamus, quæ quadrare potest quod ait cum omnibus inire amicitiam non expediret. Aliud (inquit Theologus) est amor, aliud autem amicitia. D. Thom-as ait: Amicitia est amor alternatiue beneuolentiæ, sub quadam communicatione, & societate innixæ. Ita vt amicitia (præter amorem) crescat, communica-tioem atque conuersationem augeat & animum cum eodem velle, & cum eodem non velle conuen-tionem. Possum hominem quem agnosco, amore complecti, nec me amore prosequitur, nec agnoscit, quocumque nuquam fuerim versatus, & hæc in eum bene-uolentia, propriè amor est, non autem amicitia. A-mare omnes expedit, sed cum omnibus inire ami-citiam non arduum. Vir bonus omnes debet amore prosequi, non autem vinculum amicitie cum omni-bus inire: amicos perquirere, plurimorum noticiam inire, familiaritatem verò cum paucis, qui honesti sunt, prudenter, solertes, homines fideles, à quibus cō-silium, bonam doctrinam, probosque mores de pro-mamus. Denique conuersatio cum viris Dei cultori-bus, & in literis ac virtute promotis est inuenda magnique inopis virtute clari amicitia æstimanda: si autem adolentescentes bonos videmus, virtutisque am-icos, eorum amicitia veteribus & in peccatis con-fectis est præponenda. Verumtamen (ait Medicus) sece ex est matris fructus, vixit & optime digestio-nis, iuuenis verò fructus est immaturus, & acer-

Tomus quartus.

bus, qui dentium parit stuporem, stomachum cor-rumpit, & alui tormina, & colycos dolores ad in-ima vsque præcordia generat. Hoc passim verum comprobatur (inquit Theologus) inficiari tamen non potes, cum fructus vitæ ad coadimentum & liquo-rem componitur, meliorem esse, & subliorem: præcipue cum hac maturitas in succum versa est. Pa-ri etiam ratione adolentescentes in virtutis coadimen-tum missi: maiori pretio habentur, quam veteres vitæ putrefacti, & deprauatis moribus perniciæ. Hæc ratio (inquit Medicus) mihi peroptima videtur: sed quantum ad id quod ais de paupere & diuite, quonia eodivertitissimum est, quando ploris fiant diuites, quam inopes. Toto celo aberrat (inquit Theolo-gus) oam vt numus aureus maioris est valoris bum, quam lamina cuprea in supercilio posita: sic pauper, virtute præditus, abiectus & depectus maioris est pretij, quam locuples in sublime clatus. Vitiōsus, quantumvis sit diues, tandem aorthalchum esse detegitur, chrysolitum cooperitum, si cum eo fami-liaritatem inas, ad multa illicita te impellet: vir-tutis verò sedatur, quantumvis pauper sit, tandem io aurum purum vertitur, cumque tibi amicitia sit coniunctus, nihil præter quàm quod es, à te ex-pectet. Videtur æquum & rationi consentaneum (in-quit Mercator) vt quisquam in amicum possit con-ferre, quod à virtutis limitibus transiliat, quod ami-citiæ legibus licitum est. Minime verò: Pace tua dixerim (inquit Theologus) imò maxime illicitum. Nam hoc etiam Gentiles apprimè agnouerunt, quod docet Marcus Tullius eo pacto, quo assero, in suo de amicitia libro, & ante illum docuerat Pericles, cum sibi petquam familiaris eum rogauit, vt quod-dam mendacium iurando affirmaret, ait, Amici esse debemus vsque ad aras, non vltius. Ita recen-set Plutarchus, Aulus Gellius, Brufonius & Turfinus. Amicitia inquam, optima est, dignaque quæ in cor-dis & memorie thesauro asseruetur, mutuis cum beneficiis datis & acceptis: dummodo ne voluntati Dei aduersentur, non enim fas est sacra nostræ reli-gioni aduersari, aut repugnare, neque conscientie limites transilire. Amici vicem alij pro aliis reddere tenentur, ea lege atque omine vt bona opera rationis normam, nec virtutis terminos excedant. Publ. Rutilius inuallum aliquid amico poscenti recusauit. Quare ait amicus? Quid igitur opus est, tuam secta-ri amicitiam? si meis votis & orationibus non fauere? Ego verò (pergit Rutilius) quid tuas indigeo, si quod minime licitum est, exposcis? Authores sunt, Va-lerius Maximus lib. 6. & Brufonius in primo. Veri amici iusti esse debent, & potius amicorum animos, quam corpora persequantur, potiusque animo saluti quam bonorum, & conscientiam, quam vitæ pro-spicere. Verum ne alij aliis idem desistant rebus quæcumque poterunt subueniri, dummodo con-scientie non obstat aut sit impedimento, tales ne-quæquam sunt contemnendi. Ait Salomon in Pro-uerbiis: *Qui despiciat amicum suum indignus corde est.* Quemadmodum ludo pilæ, non solum pilam in ac-re vedare necesse est, sed etiam saltu atterere, & in il-lum qui prociat remittere. Eodem modo vt in ami-citia notus amicorum semper beneficia conferat, est attendendum, sed in quantum in se est enitatur, vt par pari referat: vt cum vicissitina quadam bene-ficia vtriusque dandi & accipiendo, exerceantur a-micitie, ne paulatim deficiant, & extinguan-tur.

p ij

*D. Thom-as s. secundus
de caritate
secunda.*

*Provi-
dencia.*

Proficitur suam orationem Theologus, & amicitia figuram explicat.

CAPVT IX.

Quidem fieri potest, vt quisquam amicorum non potentiam bona opera conferendi habeat: sed hoc casu alius nequam debet parcere laboribus. Siquidem bonum in eum qui tale coofert expectamus, par est vt eum qui prospera nostra exoptat, beneficio afficiamus. Sunt homines, qui sunt atque absque calce verbis sine operibus cumulati, alij sunt sicuti moneta aenea, sine cruce, aded stupidi & amentes, vt in amicis bonum quoddam opus nequeant exercere: alij sunt ita parci, vt non erogabunt, nisi quibus duplum reddere videbitur: plures etiam alij à vera amicitia longè alieni. Dicebat Hesiodus maiori mensura quam accipimus esse reddendum: agrogum festidium exemplo, qui copiosius quàm non capiunt, emittunt. Diogenes hoc denotauit, cùm diceret, amicis pugno compresso non esse portigendum, sed aperta palma, quasi denotans liberalitate, non autem parsimonia in eos esse vtendum. Aniqui hoc testati sunt in imagine aut Hieroglyphicis de Amicitia, quâ figurat trium Nympharum aliditendum depingebant, quæ ridentes & nudæ manu adinuicem tenebantur: sed alia erat aperta facie, alia operita, tertia partim velata partim verò aperta, & hæc tres Nymphæ, tres Charites vocabantur. Tres sunt numero, quoniam in amicitia, decet, vt alij nonnunquam dent, alij recipiant, alii autem simul dent & accipiant: alius donat, alius accipit, alius donat & recipit. Expropter manib. adinuicem alligatis depingebant. Ridere, propterea quod qui dant, vultu debent esse alacri, & bona amicitia in periocundo gaudio atque amore debet consistere. Puellæ sunt, quoniam beneficij recordatio & memoria non debet veterascere. Sunt virginæ, quia bona amicitia casta, intaminata & pura esse debet. Nudæ sunt, quoniam inter veros & perfectos amicos nihil est occultandum. Quæ plene vultum deiecit, significat, eum qui beneficium accipit, debere illud & peraugurare & manifestare. Quæ faciem velat, is est qui quod dat regit, quæ autem tegit & deiecit faciem, is est qui dat & recipit qui quod dat regit, & quod accipit, manifestat. Hanc imaginem Celsus Augustinus depingit in suis Hieroglyphicis, & declarat Seneca, libro 1. de beneficijs. Diuus Paulus ait in Actis Apostolorum. *Operes nos meminit verbis Domini Iesu, quoniam ipse dixit, Beatus est dare quàm accipere.* Cùm damus alterius libertatem emimus, cum autem accipimus nostram propriam vendimus. Alexander Magnus, magnam auri & argenti copiam Xenocrati, Philosophi professori dedit, quam statim tenuit. Et ait Valerius Maximus Alexandrum amicitiam philosophi putasse mercaturam, quam noluit vendere. Non igitur est amplius dirimendum, nisi libertatem quiddam excellens esse, dare autem ex magno animo promouere: sed aliquando hæc occasio viuente, vt accipere maior sit liberalitas quam dare. Cum parum accipit, vt multum eroges, proque duplo persoluas: & quanta excellens, atque laude confit munificencia, tanto decore & viuperio consistet parsimonia. Homines honorum animi, sapientissime honores sunt profusi: è contrà verò qui parum diuitias ducunt, maiori petio

honorem faciunt. Auri nunquam satiantur, quoniam cupiditas eis quod possident voluptate, & solitudine quam habere exoptant, spoliat: sequuntur diuitias, quas fugiunt & à Iesu Christo, qui eos prætolatur, alio cor. Liberales, & munici, atque charitate pleni contenti viuunt, quippe qui quantum quidquid possident, erogant, dan oblectamentum eis remanet. Sunt enim permulti eorum velut riuli, qui nonnunquam aded sunt profundi, vt rupes & vicini montes operari, alij verò omnino sunt vacui. Aliquando omnia impertior, alioquando verò nihil elargiuntur. Alius magis dam, quam mercantur, alij verò nil nisi quod darum est erogant. D. Gregorius in quadam Epistola, Ratio ait in liberalitate, rebus & personis esse habenda. Liberalitas res quidem miranda est, sed prudentia temperanda, quoniam dant multi sunt numero, pauci verò qui sciunt elargiri.

De remuneratione, deque multis rebus quas amici viciissim inter se conuolere.

CAPVT X.

Raouissimum quidem malum est (inquit Medicus) dandi methodum ignorare: sed multò peius nunquam dare. Hoc multum ab amici distat munere (inquit Mercator) quicunque cupit affici beneficio & nunquam par pari referre desiderat. Amicitia sine operibus (inquit Iureconsultus) est veluti accensa lucerna, quæ operata est & abdita. Verum est (inquit Theologus) quoniam bona opera clara sunt venti amoris indicia. D. Ioonnes in sua prima Epistola sic ait. *Non diligamus verbo, neque lingua, sed opere & veritate.* Si beneficium est iis, quos non agnoscimus, quomodo magis nota amicis, præcipue qui de nobis benemeriti sunt? Homo beneficiorum acceptorum immemor, videtur suo hominem non esse nuncupandum. In exilu filiorum Israël de terra Egypti Deus primogenitos Egyptiorum interfecit, filioque à Iudæis enipuit. Io cuius insignis gratæ memoriam & recordationem iussit vt Deo primogeniti quadragesimo eorum nationis die offerrentur, & pro singulis eorum certam oblationem redderent, vt obstitit tantum remonerat beneficium videntur & illos recordatio lapsu temporis in puluerulè obliuionis tumulto coofepeliretur. Vult Deus, ne simus ingrati, sed vt memoriz beneficia quæ in dies accipimus, imfigamus. Vt è contrà bona quæ io alios conferimus, obliuisci oportet, ne iis inolefcamus, aut gloriemur. Ita memoriz scrinio quod accepimus, est consignandum, ne vnam nos obliuiscamur. Tanto odio Deus ingrattodinem persequutus est, vt impedit, ne Israelitæ in hanc voragine mueret præcipites: sed gratiam, quam iis erat elargitus, semper oculis obuerent, cum primogenitos liberando iussit, vt oblationibus, aliisque remunerationis signis, eam celebrarent. Narrat Euageliū ex decem leprosis quibus Iesus Christus sanitatem contulit, vnus tantum gratias egit, quem Iesus Christus laudauit, verbis istis, culpam io quam alij incideram, quod idem non præstitissent, demonstrans. Præcipuum, quod Diuus Paulus Colossensibus in 3. cap. Epistola. quam ad illos scribit, tubet, vt gratias agant. D. Augustinus ait, Qui semel ingratus est beneficio in eum collato, indignus est, vt amplius ei non tribuatur, & ingrattudini

Scire lib. 1. de bono. Ad. 10.

End. 17

ncm

D. Gryn.
149. Cant.

nem omnium malorum animi esse radicem. D. Ambrosius, Memoria (inquit) benefactorum non debet inueterascere. Non conuenit ut beneficii accepti memoria motiatur, sed in sempiternum uiuas. Diuus Bernardus, Ingratitudo, ait, inimica est animæ, meritorum concupiscentia, beneficiorum inactura, virtutum dissipatio, uenitque qui fontes pietatis vitæ, & exsiccet. Chrysost. ait, nihil est quod magis Deum ad indignationem prouocet, uelut ingratitude. Quid igitur amplius uerbis opus est, eum quidam Sapienter dicat, de ingratis loquens. Per ingratos omnes mundi imperatres comprehendas. Quemadmodum mare aquas dulces, & salas recipit: ita ingratus accipiens bonis, malis perfoluit: mare amarum est, quod dulcedinem in amaritudinem conuerit. Quemadmodum nubes terræ vi & vitæ Solis, excolitur & attrahitur, quæ elata, aerem uult perturbare, eiusdemque solis splendor em obtenebrat. Sic ingratus, qui in honorum altitudinem & sublimitatem erectus est, cum ita promotus uideatur, splendorem eius qui illum teneat, nititur infuscare, & denigrare. Vnde fit ut ingrati sint perosi: & contra homines grati ab omnibus perquiruntur, nullusque est quin beneficia in eos confecti desideret. Ait D. Chrysostomus. Maior custodia & assertio quo haberi possit, ut conserpetur beneficia, memoria est, & recordatio, ac perpetua remanetationis consilio. Ferunt antiquæ historiæ, & secenlet etiam Fulgus, olim in Asia fuisse Regem, qui fratrem tanto amore prosequeretur, ut quauis ea uoce filium genuisset, moriens tamen fratris regnum testamentum reliquit, quod tanta acuitate & solertia administrauit, & in eos unde acceptas tantam habuit gratiam, ut quauis plures legiti-mos liberos procreasset, uincens Regnum reliquit, & in manus nepotis, filij eius qui illi tradiderat, assignauit. Eumenes nobilissimus erat Princeps, quinquam abieci & uisibus cognitionibus cedens locum, generoso animo semper uoluit nobiliori. Præterea quis remuneracionem, quæ Alexander in fidelem Græcum Ephestionem uisus est, poterit inficari? Iquidem eo moriente in lugubris luctus signum, iussit Cinatis cornus deseri, ut ipsa infensibilia usque mortore rali uiri obitus afflicti uiderentur. Huius historiæ auctores sunt Arianus historicus & Plutarchus Philosophus. Damon & Pythias Pythagoræ discipuli, eo quidem usque ad amicitiam fidelitatem & gratiam progressi sunt, ut magno memorie uirio tade uideretur si tam perfecta, fidelis amicitia non recordarentur. Mansionem in eadem patria faciebant: inter eos male maritatus & fragilis pariet: sed immoderato amore copulabantur. Parietes corpora diuidebant, amor corda coniungebat. Accidit itaque cum Dionysius Tyrannus, unum eorum in Sicilia cepisset, iussit ut inueneretur. Qui cum mortis sententiam audisset, a Rege obuiatissimè expostulauit, ut permitteret eum in patriam remeare, quæ longissimè ab hinc distabat: quoniam sua inueterat, quorundam negotiorum ante obitum sanare, traderet ergo sibi quendam amicum obsidem usque ad finem reditum, eique certo de reuersum polliceretur: nisi autem rediret, obsidem morte plecteret. Quod cum à tyranno impetraret, captus est obsequio illius qui discedebat, etiam si quo nullo pacto equum foret. Nulli enim certiores & ueriores sunt obsequii quem uerbum & promissum. Sed tandem profectus est, & in prædam amicem deseruit, cui pro illo manere admodum cordi fuit, ut amicum à pena redimeret, in maximas curas se iniecit, nullo modo tamen deceptus. Non enim addubabat amicum reuersurum, sicut fuerat pollicus, eum autem non ad-

uen taret, non permoleste ferret: non enim uitam pro morte in fauorem & contemplationem talis amici, perdere dubitabat. Hora igitur mortis insigniebatur instante, amiceo longe remoro, non autem reuerente, omnes hunc obsequii illudebant, non amicitium & immoderatus illud, quæ ab amico accepisse ferebat, remunerare contemnebat. Ille uero, qui fidelitatem, firmæque spei, illius suspensum innitebatur, iridebat eos qui de illo locabantur. Interea ecce amicus qui negotiandum perreerat, uenit eadem hora quam præherat: quicum suis rebus & negotiis disposuisset, festinabundus à patria discessit: sic enim uerba & promissa, quæ statuerat, postulabat. Non dubium est, quin quedam tentationes & expugnationes non redeundum occurrerent: sed firmior & constantior, his inuictis amoris præliis luctabatur, quam in manum & grauiorum suppliciorum quæ erat perperisus, timore obdormebat. Hæc itaque uirili similitudine constantia morti sese obiecit, ut eum qui propter eius amorem sese hinc libere obulerat, rediret. Eundem magna erat fidelitas & mirum spectaculum, sed istiusmodi homines hæc sagacitate uisus esse censeo, non tantum ut amici essent, sed ob famæ etiam amorem quæ illos huius uitæ gloriæ stimulis & aculeis cauebat, ut his petitiis caperentur, motumque corporis pro uitæ memoria contemnerent. Tyrannus hac inaudita duorum amicorum fidelitate & amore attonitus, utrumque in libertatem asseruit, eos, ut cū illis pro tercio amico adiungeretur, rogauit: nam in tam perfecta amicitia si uenerantem se inuenerit, te optabat. Hanc historiam narrat Mare. Tullius in suis officiis, Valerius Maximus in cap. de amicitia, Plutarchus, & D. Anthon. 4. parte Thelog. Darius filius Hidasps inuente adhuc ætate, cum piliu distissimum Aulico cuidam Selenio nomine conspexisset, quod tam concinno & exquisito artificio elaboratum sibi uisum est, ut illud ardenti animo efflagitaret: quod cum Aulicus animaduertit, hoc perhibere est ei elargitus. Princeps Darius hoc beneficium uisificat, ut semper memoris infculpset, ut eum occasione tali remuneracione digna sese offerret, peroluere: eum itaque ad Regni hereditatem peruenisset, ei pro gratia copiosam & opulenta ciuitatem est elargitus. Ista narrat Herodorus in Thalia, Valerius Maximus lib. 5. & Strabo in 14. sue Geograph. Italus quidam Verinus uocatus, ut refert Rutilius Taurus in sua Officiis, famulum habuit, beneficij ab eo accepti aded memorem, & amor & quo illum prosequeretur, ut cum quidam miles domum suam ad eum trucidandam ingrederetur, famulus heri sui uelutamentum induit, & sub cubiculo sese immisit, ut inimici eum Verinum esse arbitarentur, & timeret enim interitum herus moris posset euadere periculum, cuius uis potius quam suam propriam aduocabat: quod sicut opinatus fuerat contigit. Nam dum inimici manus scru sanguine cruentabant, euius herus incolamus: in eius insignis fœderis memoriam, Verinus statum feruore exeret, cum in seipso, pro remuneracionis, sinceræque fidelitatis restimomo. Voluit hoc obsequij herus persoluere, ut in perpetuum memorie commendaret: Li-cet enim tetra defuncti cadaver consumeret, non tamen poruit obliuio tam constantis, firmæque fidelitatis, amoris plenè consumere recordatione. Cum Imperator Aurelianus esset in Asia in bello contra Reginam Zenobiam, iussit ut nullus filius moris perituum tentotium intraret. Nihilominus tamen ingressus est quidam Græcus Miles, qui statim à Satellitibus captus & ad Imperatorem adductus, ait, Ma-iestatem suam, sententiam promulgasse, quæ quodam sibi amicis posttride lotis credendos damu-

Clem. in
Offic. Val.
Max. cap.
de amicis.
D. Anthon.
4. part.
Thelog.

Idem hoc venerat, veniam culpæ à sua Majestate impetratorus, etiam si vitam periculo exponere nō ignoraret. Perpendens Imperator veniam quam expolcebat, non in eius favorem sed amicorum tendere, à quibus miles multa beneficia acceperat, temerariam ignovit illi auidiam. Anliqui Scriptores vi referit Cicero de amicitia, atque Ovidius 4. de Tristib. & 2. de Ponto, sicut, Cum Pylades & Orestes in civitatem Tauricam advenissent, iussu Regis in carcerem fuerat coniecti, quoniam rumor erat eos huc venisse ut Palladis statuum furarentur. Cùm itaque Rex intellexisset Orestem reum esse & furti autorem, eum capite mulandum adiudicavit, iussuque Pyladem in libertatem restituit. Et cùm Rex eos non nosceret, neque sciret quisnam es his esset Orestes, ab iis ergo sefortatus, dicebat Pylades. Ego sum Orestes, ego mori plestemus sum: insuper clamabat Orestes. Mihi soli mortem indigat: ego enim teus sum & verus Orestes: sicque omnes eo pacto cunctabantur, quisnam prius seipsum damnares, ut alium semetipsum liberaret, & uterque eorum nitabatur, non serro, oon at misere diuino amore, magnâque fidelitate vincere. Equidem rara amicitia magnâque admiratione digna. Quid admirabilis esse potest, quam oculos in duos amicos desistere, desideria conitatis & abrenatiui voluntatibus, dissidentes ac disceptantes, quisnam eorum mortem esset oppetiturus, ut alij vitam restitueret? Brutus & Lucilius ferè similes fuerunt, qui tali amoris ardore & amicitie copula sese complectebantur, ut amorum vitam in unoquoque illorum esse, quisque arbitrareretur. Itaque mallebat Brutus mori, quàm videre Lucilium occidere, & Lucilius cùm videret Brutum iamam occisurum, nit se esse Brutum, qui captus, ad Mar. Antonium fuit ductus, rarus Brutum cepisse. Et Marc. Antonius tanta fidelitate percussus ait: Vtinam potius hos pro amico haberem, quàm pro intemiciis! Narrat Plutarchus haec historiam in vita Broci, & Brufonis in suo primo libro Nobilis homo nunquam beneficia accepta obliuioni debet tradere, & si forte fortuna quadam iustitiae insuria, obliuioni lindeat. Cor quod à se beneficia quæ acceperat, remouet, & infidatam in iustitiam memoriam retinet, est velut cilicium quo purus & clarus liquor diffunditur, immunditie vero & seniores retinentur. Cùm aliquando Plaro eiusque discipulis atque amicis Socratem cum Dionysio Tyranno liberè loquerentur, Plaroni dixit Dionysius: Caput tibi quisquam tollit: Xenocrates suum ostendit, nullus inquit id prius quam istud abscondit. Ira oarrat Diogen. Laërtius in suo 4. libro. Permulti fuerunt alij, qui amicorum causa præclarâ facinorâ capessent, qui gloriantur sunt cùm æquales essent amicitia, fidelitate, & remuneratione, ut dicitur fuisse Dimanium & Hopleum, ut narrat Strabon, Marcium & Cæpium, iuxta Syllium: Lellom & Scipionem, ut refert Cicero. Darsum & Megalazum, ut ait Herodotus: Theum & Pythiolum, iuxta Plutarchum & Horatium: Achillem & Patroclum, ut recensent Homer & Propertius: Nysum & Euryalum, ut describit Virgilius lib. 9. Aneid. Epaminondam & Pelopidâ, secundum eundem Plutarchum: Socratem & Alcibiadem, ut refert Plaro. Verùm hi duo vltimi, quadam dispartite & antichesi morum fuerunt, quoniam Socrates pro viuacitatis iabula, Alcibiades verò magnis onstus sceleribus habitus est, quæ Socrates eius Magister grauissime ferebat. Nam ut Pictor magno dolore afficitur, cùm imaginem, quam summo labore & industria depinxit, videt deleti: quæ singulari ætificationum & affabre opus cupiebat ex plodere: Pari ratione, Præceptor, cum sua deperuatum discipulû

intuetur, quoniam tamen magna cura & sollicitudine ad victorem erudit, tandem laborem & industriam deperditam esse percipit. Alcibiades autem Philosophum Socratis animum adiecit, tantumque afflictus est emolumentum, ut incredibilem spem alioem esse Socratem ingenaret: sed postmodum terga vertit, melius eius initium, quam extremum: melior fuit huiusmodi quam equus fundus eius multis olebit. fuit plenior: sed quamplurimum spicem nam necesse inceperunt, adoleteratus est. Cùm à Præceptoris sui doctrina est egressus, capis distrahi & alienari, & cùm eius requies rationis freno non fuit coercita, omnes simul in scopulas ignorantie speloncas ceciderat, ubi perierat fuit obruta. Nihilominus nonnullis rebus memoria dignis fuit cumularis, quas a doctores in eo permultum laudant, & in eunte adolescentie flore Philosophiam motum operam nauavit, Socratico fuit amicitium. Ambo le mutuo amore complexi sunt, & adiuuicem opitulatis: postquam ex tam frugali honestaque amicitia & philosophia nihil utilitatis potuit decerpere, quippe qui deperuatis appetitibus immeritus, quibus dignitatem & honorem decoxit, noménque penitus obfcurauit. Qui enim in honore cupit speculâri, & ex seipso præclarâ memoriam posteritati commendare, vitia debet expugnare, oecque vripsametur oppugnent, consensire.

De utilitate hystoria, de amore Patriæ, & quantum ingratum hominibus sit inimica.

CAPVT XI.

Amicum coperem (loquit Theologus) adde pulchritudinem & præclarâ amicorum actiones amoris & fidelitatis plenas intelligere. Inoumeras alias historias (loquit Theologus) insuper diueria exempla quorum omnes pleni sunt libri, possem in medium proponere: in timorum videlicet amicorum, qui tantopere in amicitia progressi sunt, ut inuita tempestate quæ eis imminerebat, nomina in semperiternum æuum consecrarent, fauore scriptorum, qui eos ad æternitatem demilerunt. Equidem certè nos inficior, nos multo plurâ horum cognoscere, nisi temporis iniuria ea obliterasset, quæ obfure & sine lumine euauere. Neghgentia & ignauia, his omnibus rebus scriptorum penuria sepius, donec penitus obliuioni rumulo fute conspulerat. Quantumvis insignia & herolica sint opera, nisi quispiam ea describat, te mope obliuione obtuuntur. Hoc antiqui signarunt, cùm io ianua Platonis ut ait Plutarchus, Restiarius funes cootextos depingebatur, cum animalis quodam bruto, coi funes pornegebat, illud verò deuorabat. Per Restiarius, tempus intelligimus, quod funes diuersorum florum rexit, quæ obliuio i dat & tradit, quæ brutum est animal ea consumens. Itaque quænois multa in hoc orbe obliuioni tradantur, quæcunque tamen scriptis, sar immensi amoris ceconomæ aronias & fidelitatis probati testes sunt permultis extrixisse homines, qui tant illos qui eodem modo ac condicione non componentur, pudore suffundit. Occurrit meo iudicio difficultas (ait Iurecon sultus) in his quæ de amicis angisti, qui mortem pro amicis oppetere, quod equidem rationis limites transgreditur. Imò (ait Mercator) potius videtur legi amicitia consensum quæ docet vi amicos diligamus. Diligere (inquirit Iureconf.) vnum est, pro illis mori, aliud. Et hac

Plutarchus in vit. Brut. & Brufon in suo 1. lib.

*D. Aug.
l. de mor.
det.* hęc amicitię lex quam dicit nos instruere, ut mortuū
alij pro aliis moriamur, nescio an iusta sit: cum legi
naturz videatur dissōna, & repugnans. D. Augustinus

*D. Thom.
2. 2. 2. q.
no 3. 3. 5. 1.
1. 1. 1.* (responder Theologus) ait in libro de mendacio. Si-
quidem amicus ad amicum sicut seipsum diligendum
adstrictus est, & non amplius quàm seipsum, quicquid
pro vita temporalis mortui obligatur, quandoquidem
hoc est diligere, magis quàm seipsum D. Thom. in
2. 2. & in 3. in Sentent. ait: Homo qui pro se suisque
mortis periculo sese obicit, ut publicam personam
liberet, quod Ecclesia, sive Respublica, fulcitur & su-
stentatur, hoc est laudandum. Hinc re videtur nul-
lum esse dubium, siquidem eiusmodi homo privatus
est, & hoc casu, pro alio homine mori non visus est,
sed pro republica, cum pro eo, qui illam regit, & mo-
deratur mortem opperit. Veritatem vnusquisque
ad mortem obligatus est, (cūm opus fuerit) pro a-
nimę salute proximi certa, cūm enim non certa est,
nulla est obligatio pro illo mori, nisi ex consilio. Ita

*D. Thom.
2. 2. 2. q.
no 3. 3. 5. 1.
1. 1. 1.* D. Tho. in 2. 2. & in 3. in Sentent. ait, cūm quis ad mor-
tem pro amico exponitur, hoc est perfectę virtutis
actum: quoniam homo virtutis, amicitiam quā vi-
tam corporalem mauult. Et si hoc homini laude di-
gnum est pro amico sese morti obicere, quāto magis
pro patria, vbi plures sunt amici? Tanta de Gen-
tilibus narratur (inquit Medicus) quę pro patria
capessere, & tanta pericula quibus expositi sunt, ut ea
enumerare perlongum quidem esset, potiusque dies
quā oratio deficeret. Attamen (ait Mercator) non
nullas hęc historiarum peropeream. Vnam aut duas
tantum adducam (ait Theologus) duorum Gen-
tilium, qui fortassis magis honoris desiderio quā pa-
trię periculi, sese morti obicere. Anchurus Regia
Mide perit, videns non longē à Celeno esse spelun-
cam, aut terrę fissuram, vbi petri malui hominum ab-
sorpti & deglutiti fuerant, sciensque Apollinis ora-
culo, quem Gentiles pro Deo habebant, hanc per-
horrendam voraginem nec oppleri, nec cumulati
posse, nisi quisquam spontanea voluntate in hanc se-
se terneret precipitem, oraculi responso morem gere-
re, & obtemperare decreuit, vniūque amittere, ut
sux patrię redderet. Pulcher & strenuus adolescens
non minus illustis Princeps quā Rex eius Pater
charissimū viori, verbis tristibus & lamentabilibus
valde dicens, extrema quę hac in vita erant prolaturi,
quamvis ora & lingua conticissent, non tamen ocu-
li poterant tacere, quoniam lacrymę quę ex meatibus
defluabant, verę erant tubę, quę dolorem &
sensum promulgabant. Generosus itaque adolescens
equum ascensus, velocissimo cursu in speluncam per-
currit, quę statim, sese absorpti & deglutitis, tubi-
tūque spelunca, siue lacus sese occluit, & opplevit.
Ita narrat Plutarchus in Parallelis. Simile præstiterit
Curtius Romę, ut refert Plutarchus in eodem loco,
& Titus Livius lib. 7. Quemadmodum plurimi sunt
homines (inquit Medicus) patrię amicique grati,
sunt etiam periculi alij ingratiissimi. Hac in re (ait
Theologus) nullibi discipuli sū est. Velin scire (inquit
Mercator) quā illi fuerint. Tā immensū ē nūme-
rus (inquit Theol. ut siuen numero sic.) Rex Saul de eo
ingratus fuit in Davidem, ut eum persecutus fuerit,
& interficere decreuit: cūm non esset nescius, eum
sese periculo mortis exposuisse, ut vitam illi restitue-
rit. Pincerna Regis Pharaonis ingratitudine fuit ob-
turgatus, cum enim se prosperis rebus potiri conspe-
xit, amicum Ioseph, quem in carcere reliquerat, obli-
uioni tradidit. Annuit Authores vehementissime
Cræsum Lydię Regem rasant, quod cū diu Rex Cy-
rus enim captivum deginisset, in libertatem aliteruf-
set, & plurima beneficia contulisset, arma in eum ce-

pit, ingratitudinis nimie beneficia perfoluens, quę
aureis talentis essent remuneranda. In eundem erro-
rem & crimen Imperator Iustinianus lapsus est, nam
cūm bellicosus Dux Belisarius eum à morte tede-
misset, videns victoriam aduersus Partbos in Orien-
te, & aduersus Vandalos in Asia, & aduersus Go-
thos in Italia, manus inimicorum sanguine cruen-
tans, rōque præliorum campos irrigans, tanta exi-
stimatione habuit, sicut animi magnitudo, & præ-
clarę virtutis postulatant, tulit cum oculis obceca-
ri, tūque bona publicari. Hoc crudele & inhumā-
num facinus maleuolium quorundam, & flagitio-
rum suggestu & calumnia patruit. Qui capitali
odio compulsi & agitati, eum calumniati sunt, dicen-
tes, eum perfidiam in Imperatorem moliri. Eo pacto
pro pæmo & remuneratione fuerant labores & pe-
ricula, quibus infracto animo, pro Iustiniani salute
& conseruatione fuerat explosus. Sauciat sane hoc
exemplum percordia, misique calamitatum huma-
narum memoriam ob oculos ponit, & quot labores,
curas, sollicitudines & ætius iubeant homines, qui
ad virtutem progressi flagrant, & quam fallaces bo-
notum huius mundi spes, quibus plerumque mortuum
absque vilo fundamento occurrunt, & illuduntur, &
quam vana & fusiūsa iurum desideria. Contem-
plor, quo pacto mundus, nonnunquam in cursu ini-
tio, nonnunquam verbis in medio cursu, & quāpti-
mū portum appropinquat, nos cum omnibus nostris
conceptibus, in profundum mergit, nostras cogi-
tationes occat, & abscindit, in medio arenosis transiit,
huius immensis mundi pelagi, constringit ac dissipat.
Cum inuictus hic Dux, tanta famę, honore, & exi-
matione fuisse habitus, ut nullum esset facinus, aut
queris suscepio, quātrunus ardua & difficilis, quā
de seipso non posset sperare, radices insuper profun-
dissimas, munus, honorum & dignitatum agere
aspicit, de quibus maximis fidelissimisque obsequiis
fnerat benemeritis, iniuriis fuit oppressus, labefactus,
lumine priuatus & omnibus suis bonis spoliatus.
Verū hanc iniuriā & afflictionem xquissimo & in-
uicto animo percellit est. Equum enim erat, ut is
qui mundum gladio superat, ac deuicerat, patien-
tia rursus eum deuinceret: Ingratus princeps eum
hoc pacto tractauit: hoc pacto proximum & remota-
tio, quā in eum ob præclara facta & adeo heroica
res gestas visus est, quę sanę dignę erant, ut literis
aureis inscriberentur, non tantū papyro, aut mem-
brana, sed ære ac marmore, imo etiam adamantibus
si fieri posset, ut quantum hominum, illius perma-
neret memoria. Huius historię auctores sunt Pro-
copius, Crinitus, & alij Historiographi. Verū aliis
in rebus Imperator Iustinianus illustrissima fuit
Princeps, sed hoc splendorem ceterarum rerum de-
nigrauit, magnāque maculam iniecit. Imperator
Iliacus (ut narrat Ignacius) fratrem habuit Alexium,
qui cum captiuus in Turcarum manus detineretur,
eum magno pretio redemit, maximisque affectu be-
neficiis: sed oleum & operam perdidit, quoniam
Alexius adeo immanis fuit, atque inhumanus & in-
gratus, ut Imperium abluierit, & illius oculos euul-
lerit. Hic nefarius & truculentus Tyrannus Imperiū
eo pacto inuasit, eum æque sua negotia feliciter
conigere, & mundi pelago, prosperis ventis vectus
est: sed quāptimum plagam oculis lustrauit, iam
iam quietis portum attingere sperans, permisit Deus
ut ingratus & perfidus frater suorum scelerum penas
promeritas lucret, nam in manus inglori & abieci
Musciphi nomine, quem in summum dignitatis sal-
guem euectus, animam efflauit. Bona quę Impera-
tor Iliacus in fratrem ingratum contulit, inscribuer

successit: sed idem non desiliendum est, quin fateamur, factum in se laudabile fuisse, talique homines gustui & industrii censent, qui de successibus ac rebus modici, magis ratione, quam emolumento, quod hinc promanat, solent iudicare. Aristoteles tanta ingratitudine in præceptorem Platonem usus est, ut in eum Academiam crederet, decreueritque ei, quibuscunque rebus posset, aduersari, certo sciens, omnia quæ sciret, ex Platone didicisse, cuius vixit annorum spatium fuerat discipulus, ut narrat Bessaricus in libro quem pro Platonis defensione edidit. Elianus narratio quarto libro suarum Historiarum, cum videret Plato Aristotelis ingrati tudinem & calumniam, vocabat eum Mulum. Quoniam hoc peruersa natura Mulo innatum est, ut marem pet calcem p r gat, postquam hac illius fuxit. Strobæus testatur, Cam Diogenes rogaretur, quid in homine citius inuenerat, respondit, bonorum operum memoria. Æneas Syluius in tractatu quem de dictis & factis notatu dignis Regis Alphonsi Neapolitanorum composuit, ait, Cum Mare Mediterraneum transfratret, plures aues marinas quæ propè tirationem volitabant, confpexit quibus escam in mare proiecit, illæ verò paltum & escam sectantes eum etiam sequebantur, cum verò nihil cibi testaret, disperebant. Quod cum prudens & sagax Rex animaduertisset, ait, Nonnulli silicorum qui me sectantur, ac stipantur, hisaibus similes sunt, qui tanto ardore progrediuntur, ut quasi propè me circumuolare videantur, & inter se quis maior muneri maiorque dignitate allequi poterit, contendunt: quamprimum autem eorum votis satisfacio, statim me desiciunt, & prædam vnguibus & stomacho rapientes diffugiunt, nec amplius apparent. Optimus Rex, tali antidoto eorum ingratitudinem, qui beneficiorum sunt immemor alienabat. Romæ sententiam fuisse latam aduersus Lucium Scipionem Asiaticum vocatum, ob viatorias quas in Asia consequutus est, decretamque fuit ut tam innumeram talentorum copiam persolueret, in quam damnatus fuerat, aut idoneos fideiussores redderet, sin autem, cæceri manciparetur. Cùm itaque strenuus hic Dux iniuste à Romanis iniuriis vexari, & damnari cernebat, ob quorum vitam, sepius sum hæc haudquaquam pepercit, quo se videret, ignorabat, nec quò confugeret, non enim supererant illis pecuniæ, quibus persoluendis fuerat damnatus, nec fideiussores qui pro illo soluerent. Itaque captus & apprehensus fuit, ut in carcerem conijceretur. Verùm Sempronius Græcos Tribunus plebis, hanc iniuriam æquo animo non valens tolerare, hæc fatus est. Cùm Scipio Asiaticus, de populi Romani hostibus triumphasset, & inimicos duces in carcerem immisisset, videret hoc à Reipub. maiestate fuisse alioquum, ut Romanus Dux caperetur, & in locum quò duces inimicos nostrorum intruisset, duceretur. His verbis Romanorum oculos aperuit, & ingratitudinem patefecit, quæ sanè tantum vitium habuerint, ut eum à vinculis soluerint, & in pristinam libertatem assueverint. Nihilominus infestis ire non poterunt, quantum ingrati in Scipione Africanum fuerint, alioque quocumque exilio damnarunt. Arbeniensis optimam Arxidem etiam relegarunt, & Siracusani Phocionem. Lacedæmonij Lycurgum persecuti sunt, multæque innumere nationes maxima beneficia quæ à viris illustribus acceperant, sunt obliui, eos calumniati sunt, & damnarunt, alijs ad mortem, alijs verò ad perpetuum exilium: quod sanè reprehensibile dignum est, quæ seipso dehoncant, nomen obnubilant, gloriam dedecorant, famam æque nomen perpetua macula coinquinant: quodque peius est non hoc solum erat

malum bonos persequi, imò plurima, alij ignem accendebant, alij inflabant, alij tirones iniiciebant, ut eò magis flammam excreverent. Columna in medio clausæ domus, vbi sola lucerna est accensa, solam vmbra facit: si verò domi duo lychnia sint, duas vmbra facient, & quo magis erunt lumina, eo plures erunt vmbra. Ita homo iustus & bellicosus, qui Reipub. columna est, eò maiori solertia, virtute & meritis illustratur, eò maiores vmbra habet, quibus maleuoli, eum prosequuntur, inuidias. Et quò propius corpus ad splendorem accedit, eò maior vmbra tegitur magisque obsecratur: ita quò magis vir lumen & gloriam literarum, armorum aut virtutum attingit, eò vitulentior & lethaliior est inuidia, quò prosequuntur ei, qui ad eius merita nequaquam accedunt. Vnde fit ut fallacis ac calumniis eos quos ingenio, animo & viribus impares vident, conuolare ac depræmere moliantur. Verum, non est quò obitupescamus, si homines sint, quos persecutos videmus: quoniam mundus gladius est, qui semper vulnecat, ipsa quæ semper pungit, & ignis continub ardens: at strenui & magnanimi homines, afflictiones & calamitates patientia tolerant quamplurimas alias animi viribus, imò ipsa ratione edomantes atque superantes, hac via omnes iniurias obliuiscuntur. Sannum est & salubre præteritorum dolorum remedium, ei qui hoc posset habere apertum siquidem nonnunquam iniuriæ ad eò graues sunt, ut magna patientia opus sit, quoniam homines ab hoc quomodo honore affectum vexari videntur. Homines sunt immani conditione summo præteritis ingratissimi & inhumani, licet eis quamplurima clarissimè beneficia. Species est quædam herbarum syluestrium, in montibus crescentium, quæ in boris transplantata & culta, domesticæ, & priuatæ redduntur. Sane etiam nonnulli, qui licet suapte natura rudes sint & agrestes: priuatum conuersatione, communicatione & humanitate, quibus cum illis vtimur, mansueti & benigni fiunt. Sed quemadmodum viticia, & alia herbarum eiusmodi, quando locis humidis & amœnis hortis ferantur, & irrigentur ac mundenur, pungit tamen & offiunt. Sic nonnulli hominum sunt a se flagitiosi, ut quantums bonum iis impertiatur, & licet omnem cum iis communicationem & familiaritatem ineatis, semper vix pugnè, ac sauciat, scelerare sepe, & ad præuim genium proclius. Cùm eos bonis operibus superasse ac deuicisse, eorundemque amicitia iniri censetis, nullaque aliâ iniis esse voluistis, quàm eam potam & simplicem exterius apparentem, si eoa experientia coracis comprobet, eos berinaceo acutiores, & omnino vatos atque accipites comperitis. Nam qualescunque malum in eos conferatis, nunquam à prauæ inclinationis genio, & ingratitudine, desistunt: cùm à vobis eo quò indigent flagrant obtinere, sinceram voluntatem & amicitiam ostentant, votis autem potiri, terga vertunt & vos illudunt. Quemadmodum hydra, in fontem metra aquam ore forbet, simulac verò plena est, è fonte egreditur, & exteriores tantum partes illi ostentat. Sic ingratus cùm à vobis fuorem aut opem expetit, affectu quodammodo quàmque humilitatem manifestat: cum autem quò exoprabat, affectus est, magna ingratitudine & superbia vertit humeros. Verùm hoc quodammodo tolerandum esset, nisi ingrati aliud malum infligerent, quam accepta beneficia è memoria delerent: sed sepius bonos persequuntur, donec an eos pellere deinde possint, expendunt: sed gradum quò in illis à bonis suis operibus percipiunt, ad eò magnum est, ut labores & cruciatu quos patiuntur, illis in turissima tranquillitate vertantur.

Aut. Tell.
In A. Mem.
Atitine

Simile.

De gratia ad quibusdam brutis animalibus habita.

CAPVT III.

N virtutis exercitatione promoti homines (inquit Iurecōsultus) ique qui propter hanc persequuntur, non arbitrantur, quod ferūt, malum esse, nullique afflictio eos angete potest, siquidem pro oblectamento, habent eas vt debito fungantur officio, illis contingere. Ingrati & inuidi, qui bonos persequuntur, ij sunt, qui labore, doloreque viciunt, quoniam eorum peccata eos exedunt ac excruciant. Viderur mihi (ait Mercator) ingratos meritis brutis animantibus equiparari. Imò (inquit Theologus) nonnulli fuot, qui hac in re brutis suot peiores, quoniam sunt animalia ratione carentia quæ gratia vtuntur, & homines rationis capaces, ingratiſſimi ſont. Si gratiæ habendæ lex tantum habet virum, vt ad beata vſque animantia rationis incapacia ſubiuger, cur patitur homines eſſe adeò inhumanos, ingratos, & i plis brutis ferocioreſ? Legiſſime forſan (inquit Mercator Theologo) quædam animantia, quæ quodem tẽpore hominibus habeo dæ gratiæ ſigna oſtenderint? Quamplurima (reſpondit Theologus) Nam Romæ alii fuerunt Leones, & aliz feræ, quibus homines morti damnati tradebantur, vt cum ijs dimicaret. In hunc curſum aliquando prodijt inuiſiſſimus ac ferociſſimus Leo, qui alios crudelitate ſuperabat, adhuc ingenti erant magnitudine, petrociſſima celeritate & velocitate, qui præter alios terrores & timores quos damnatis incutiebat, in ſe omnium ſpectantium oculos cõuerſabat. Inter eos qui brutis exponẽbantur, erat ſeruus quidam Daciz, Andronicus vocatus, qui in hunc immanem Leonem denotandum fuit iniectus, quem cum in eum irrumperẽ conſpiceret, grauifſimo timore fuit percuſus, velutis qui carniſcem eum diſſectum inſtante viderat, cuius caro illius futura erat ſepultura. Sed Leo eum à longè animaduertens, ſubito qualiſdam miraculo conſiſtit, & lento gradu incedens, ad hominem accellit, ac ſe nouiſſet, pluriſimè in eum amicitiz & beneuolentiæ blanditijs vſus eſt. Andronicus hoc inueniẽs, Lennem notauit, vires quondammodo refecit, quibus iam erat proſuſ deſtitutus, & inuicem ſeipſos incredibiliſſimè, & mutuiſ ac reciprociſ amoniſ ſignis ſunt contẽplati. Spectatotiſtis tẽ adeò iouandis & prodigioſo ſpectaculo ſup̄ſpectis. Imperator etiam penitus petroculuſ miſis quæſitum hominem, & ab illo caſum ita nouum & alienum percontatus, reſpondit. Cũ in Affrica degere, tanto libere, & anxietate viciſſitabat, vt hoc iplam recenſere perdifficile eſſet: hero enim ſeruicus qui Proconſul erat in hac prouincia, tãtis afflictebat malis, vt cum hæc non amplius petpeti poſſet, ab eo auſugit, & in ſolitario loco ad perhorrendum deſertum ſeſe abdidit, malens vitam periculis exponere, quàm eam tantis angoliſ, & tribulationibus trãſſigere: & cum ſe in quandam ſpeluncam ſecediſſet, hic Leo cum ingreſſus fuerat, pede ſaucius ac ſanguinolento, magnos atque formidandos gemitus doloris teſtes, emittens ei ſe vt ſanaretur dederat. Quod & præſtiti, ab illius pede à ſulam ligneam auferens, vulnus curans ac derogens alligauit, & curauit: cum itaque Leo à vulnere ſanatus recuperaiſſet, multis diebus ſecum in illa ſpelunca mirans eſt, videret præda quam Leo aſſerebat uelentes. Tamen buius viuendi formæ tantum brutæ, & ſyneſtris perſeſus, Leone die quadam ad venatum properante, ab hinc diſceſſerat: & in iti-

nere, à permultis hominibus aggreſſus, cum nullis armis, aut alia deſenſione, quam ſiſla ratiõne vteretur, denique capſus fuit, & ad verum adductus, qui quadam rabie, & immoderata ita eum beſtiis denotandum damnarat: & hunc eſſe Lennem, quem ſanauit, euſque fuerat hoſpes, beneficiũ non immemnit, & in hoc curſu eum noſcitã; par pari reſtulerat, prout quiſque cooſpiceret. Imperator, hac de re vehementer adoniſus, in priſtinam reſtituit libertatem, illique Leonem dedit, quem cathena vinctum, per Romanam urbem dacebat. Anſos Gellius hanc narrat hiſtoriam, lib. 5. Noſt. Attic. & Polyhiſtor lib. 4. de rebus Aegypti, quoloci ait, cum Romæ eſſet, hæc omnia oculis ſuis conſpexiſſe, quod ſanè mirabiliſ totius orbis fuit ſpectaculum, vbi aperit iouandis huius Leonis gratia viſa eſt. Alius Leo, de quo Bernadus Guido in ſua Hiſtoria loquitur, nõ minori viſus eſt temeratione, Nam io Godofredi Bulloniũ capus, qui tertiam Sanctam conſequit, fuit quidam miles vocatus Golſerius, natione Gallus, vir ſtrenuus & bellicoſus, qui Leonem à poſſeſſare ingentiſ & perhorrendi ſerpentiſ, qui eum ſerẽ enecarat, eripuit: cuius rei gratia Leo, tanto deuinctus eſt beneficiũ, vt dehinc ab eius latere uo diſceſſerit, rebus omnibus obſecundis: cum autem miles in patriam remearet, Leo illum ad latus vſque maris comitatus eſt. Nolentes nauiculatores in Nauim, ob eius furoris timorem immittẽre, vela ventis expandere, ſeſe in aciepiæ Mediæ terræ Maris vndas exponentes. Sed conſciens leo Nſuim in qua heras erat, à ſe alioquin, ſeſe in fluctus iniecit, & ſuperſtantes eam ſequutus eſt oec potuit attingere: quæ vehementi celeritate nauigabat, velis omnibus extenſis, & ventis proſperis expoſitiſ, qui tamen huic Leooi magooperẽ contrariũ videbãtur. Natans itaque Leo nec nauim appropinquans, quæ iam ab obtutuſ deſiciebat, tanto angore fuit oppreſſus, vt proſtris nonquam herẽ paſſe videtur deſperatoſ, à corde etiam, viribus & virtute deſecit, quæ remi erant, quibus enatabat: ita vt in profundum ſeſe immerſerit, vndaſque tabie viciuſ ac eneruatus, aquis obrutus eſt. Quis obſecro taſem vnquam amorem & gratiam vidiſ? Viderit ſanè fidelium hunc ſcopum attingere, non autem viteriua progredi. Ad hanc rem aliud exemplum adducam, quod narrat Crates Pergamenſis, ſolus a oratione, & Sreſicorus Poëtã verſibus, & ſereſt Pierius Valeria a ſuis Hieroglyphicis, cum aſſigando ſexdecim homines frumentum conſecum pergerent, quendam eorũ in fontem immiſſerunt aquam quæſitum: qui in irine ſe ſerpentem offendiſ, qui cauda Aquilam inuoluebat & contorquebat, quam ſerẽ ſuffocarat, & ad extremum vitz eſſatam redegerat. Sertentem falce quam manu geſtabat, necauit, eo pacto Aquila manſit libeta. Ad ſocios itaque rediens cum hydriz aqua plena, omnibus porrexit, & cum ipſemet ſitum qua premebatur reſtingere optaret, anſam hydriz bibiturus, cepit. Cũ manus leuaret vt ad os aſſeret, venit repentinò volatu Aquila, quæ hydriz ab eius manibus auellens, eam homi prolecit, & copaciũ fregit, vt aqua omniò fuerit diſſiſa. Quod ægre ſetens Ruſticus, oculos in ſocios deſectens, eos extinctos & mortuos ob virus quod in illa aqua biberat, animaduertit. Tunc aptime occaſionem nouit, propter quã vas Aquila conſeſſerat, ne videlicet venenum quod ſciebat eſſe in aqua, biberet. Remunerator, & gratiæ memot auis eo modo beneficiũ quod in eam conſulerat, cum à ſerpente illi eriperet, voluit proſoluere, & à morte, eum qui vitam illi reddiderat, eximere. D. Ambt. narrat, cũ io Antiochia, quidũ vt aliũ interfeciſſet, fugit homicida, & cũ mortuo canis quidũ re-

Gell. lib. 5. Noſt. Attic. Polyhiſt. lib. 4. de rebus Aegypti

manſit, qui eam hoc in loco cuſtodiebat, incredibili-
bus huiusmodi afflictus, dolorem & mœrorem, ob
heri mortem reſtantibus. Cùm itaque permulci mor-
tuum viderent, canis inter eos diſſimulatum homici-
dæ animaduertit. In quæ ſubito irrupit, ſpectantibus
hunc eſſe qui heri interfecerat, ſubindicans, eū quæ non
dimiſit donec reſtiteret canis falſus eſt, & inde ad ſup-
plicium ductus. Verum D. Ambroſius hoc ex Plinio
de promethæ natur. biſt. ubi hanc hiſtoriam recenſet,
eiſq. quæ de hinc ſequuntur. Ait, Canem pro domino
& heri. in quodam raptores pugnaſſe, & cum herus
grauiter vulneratus proſtratus iacuiſſet, ab eo nun-
quid deſciſſit, imò cum eo commoratus, ab aubus rap-
acibus, aut ſeris animantibus cuſtodit. Narrat etiam
alius canem tanta fidelitate in dominum uſum, ut cū
homines eū in ſornacem flammas igneſcētem intru-
ſiſſent, canis ſeſe intus iniicit, ut cum heri morere-
tur. Vultu eū herus & dominus comburetur, ut
illum etiam viderent. & vi herus alimentum & victum
ſuſcipere abbat æquū eū erat, ut cum viſa ab illo acce-
perat ſibi redderet, & quod hominis rationis capax
fuerat, in animal etiam beſtiæ reſpicietur. Alianus
narrat de alio cane, eū Mercator quidam eius herus
ad nundinas proſciſceretur, quæ in Ciuitate Theon
in Ionia ſua Græciæ provinciæ ſituant, caſu quodam
ſeruus eius Mercatoris, qui ſecum gradebatur, & pecu-
nias ſecum ferebat. ut quibuldam rebus naturali-
bus & neceſſariis ſatiſfaceret, ab itinere ſeſe aliena-
uit, & in viam rediens, crum etiam & pecunias obli-
uiſit. Canis videns crumenam illic reſectam, illic
etiam commoratus eſt. ut eam cuſtodiret. Cū itaque
Mercator & ſeruus ad nundinas perueniſſent, nec vi-
las habere pecunias deprehendiſſent, reuerſi ſunt, ut
crumenam inueſtigarent, & tunc reſpiceret. quò ſer-
uus reliquerat, canis vero non longe ab ea ſtans, qui
moræ prius quàm eam deſerere maluſſet. Cacomæ
aues in iunx & lani remunerationis & præmij, pa-
rentes ſenectute grauēſcentes & languēſcentes alunt &
ſuſtentant, ita ut ſæpenumero humeris deſcant, ut
ſubleuent, ac recedent, eorum inſerēſcentes. Eapro-
pter, antiqui Ciconũ in ſupremo Regij ſceptri apice
ponebant, ac clamarunt, & ſub ea Hypopotammum,
immane ac feros animal, ut ſignificarent optimo
Principi pietatem crudelitatem eſſe antepoſitam, ita
narrat Suidas, de pietate Ciconiarum erga parentes,
& Plinius libro 10. ac D. Baſilius ubi oculos ponit, ne
ingrati maneamus, Cנדלה & fecicia animalia, mu-
guibus & rugibus cæterorum animantium præſto
ſunt, ac ſubueniunt, ſunt tamen homines, qui amicis
opem ferro, premente neceſſitate denegant. Si ergo
remuneratio & præmium, in ſeroto & indomito cru-
delium animalium corde locum habet, quis eſt, qui
beneficia in eum collata non penſet, ac remuneret,
eūque memorie inſculpat ut perſoluit, cū alijs
operibus noo poterit, ſaltem verbi deſiderium ea
remunerandi aſſectantibus. Vnum ex præcipuis, in
quo amici eriti debent, eſt videlicet, ut ſibi ad in-
iunctum opulentur, nec viciſſim miſime ingrati-
tudo iudicio vrantur. Non tantum dico in ami-
cis, ſed in quibuscumque hominum generibus &
qualitatibus quodam gratiæ & remunerationis in
Deum & homines ſpecies eſſe debet: quoniam in-
gratitudo iudicium peruerit, rationem perturbat,
iudicium obſcure, voluntatem corrompit, & ſalu-
tis via derectet. D. Auguſtinus ait, Ingratitudinem
malorum ſpiritualium eſſe radicem, unde ſit in
Deum delinquamus, vſque adeò, ut ſuorum benefi-
cium ingrati ſimus. Hinc promanat, ut præcepta
conſurgimus, amorēque Dei & proximi flocci
faciamus, & ex noſtris flagitijs, ædificia conſtruamus.

Ingratitudo fundamentum eſt, cui omnia noſtra in-
fortunia inniſcentur, & ſule untur. Hoc ſpirat malum
fundamentum delictorum, cui noſtra incommoda
adharcent, murique ſerico ſunt rurius, qui mala ſunt,
quæ in dies patimur.

*De ſterna correptione de viſitate habendum inuicem,
de cura in electis amorum ſeranda, de Philan-
thia ſine amoris Proprij incommoda, de qua
temperata laus.*

CAPVT XIII.

PRecipuum (inquit Iurecoſultus) in quo
videtur amicos multum poſſe inuicem opi-
culari, eſt cū multis exhortantur & admo-
nem. cū in errore aliquem dilabuntur,
& conſilio erigat lenius, ſtaterna eſt correptione
cum opus eſt, videntes. Verum eſt (inquit Theologus)
nā ſicut Scriptura in Eccleſiaſtico. *Corripe amicum, ne for-
tid non intellexeris, & diu. Non ſerui ſi ſerui, ut ſeruum
addat ſatire.* D. Auguſtinus ait in quodam Sermone,
Quemadmodum medicus non diligit ægrotum, niſi
morbum in primis odio habeat, & vi à viciſſis mali
diſſoluat, eum leuiter perſequitur. Eodem modo
amicus, non charitate, amore & dilectione in amicum
ardet, niſi ante omnia vitia & imperfectiones quas in
ea deprehendit, odium prolequatur, & quæ oburgandæ
ac reprimendæ ſunt, pro vitiis ab his cum ſemoue-
re molens. Et in libro Confelſ. Omnes (inquit) qui
luſumate videntur, non ſunt amici, nec omnes ſunt
inimici, qui acriter oburgant, ſeuſe quæ corripuit.
Amor cum quadam leuitatate acrimonis melior eſt,
& iucundior. eo qui melle dulcis fallaciæ delinquit,
ac ſecutus eſt. Amici reprehendiſſe dulci eſſe debet,
& ab amore ingenerata, & cum non opus eſt, verbis
alperis ac languinolentis videntur non eſt, ſimiliter ſauu-
bit & gratis, præcipue cum amicus amicum videt mo-
leſta deſeruit. Quemadmodum animum & melan-
cholicum cor, bonis ſuſumationum odoribus &
vernamentis ſorum aſpectu oblectatur, & ad ſe re-
dit: ſic animum quodam anguſtia preſſus, dulcibus
& conſolatorijs fidelis amici ſermonibus latatur, &
exhilaratur, & in eius amicitia confirmatur. Et non
ſolùm bona opera amicos conſeruatur, verum etiam
eos multiplicat. Quid ait Eccleſiaſtes, *Perbum dulce
multiplicat amicos, & mitigaſt inimicos.* Sed amico
admonitione & reprehentione vii pernecceſſaria eſt,
& ut ait D. Ambr. Amicos amicum obligeat, nō laſtan-
tiq. deſiderio, ſed charitatis affectu, & caueat ne repre-
henſio multū ſit acerbata, neque correptione iniurioſa. Qui
poculū vitæ lauauit, ne tantum manus cōprimat, ut
illud conterat, qui eū amicum comprehendit, ne rãrum
manu comprimat, & oneret, ut eum ſauciat, & tangit.
S. ſtaterna correptione inſerit nos in Sancto Evan-
gelio commendata eſt, quāto magis inter amicos.
Veluti mel vulnere appoſitum, illud quibuldam do-
loribus agit, quāto dulce ſit, & vtile, ſic amici
correptione culpæ applicata, quāto pungat & vulneret,
dulcis tamen eſt, & ad emolumentū conſert. Et ut ait
Salomon in Eccl. *Melius eſt à Sapiente corripi, quam
ſultum adulatorem decipi.* D. Inſuper Ambroſius.
Si quoddam vitium in amico deprehendit, ſorta do-
mesticos pariter cum admone, quāto ſauit non vult aten-
dere, in publicum cohorrare, ſi eum incorrigibilem
vides, eius amicitiam relinque. Et quāto homo pec-
petuam amicitiam cum alio inire decreuerit, cum ra-
men non nunquam deſerere neceſſe eſt. Quemadmodum
perito Naturæ magnæ & prudentiæ nōnunquam carba-

P in l. 8.
nat. hys.

ſimil.

Scit. lo.
Prover.

carbasa permutare, aliūque potum appellare, ita nonnunquam mutare amicitias æquum est. Sapientis enim est mutare cōsiliū, cum erratæcognoscit. Aut Seneca in suis Proverbijs. Si amicorum vitia feras, necobiurgas, tibi ipi adungis & vīstas. Sic etiam certum est, eum qui non parit, maximum parere incommo- dum. Contra vero inimici qui nos obiur- gant, & raas, maius bonum & commodum confert, quam amicus, qui ubique blandis non demulcet. Qui fieri potest (inquit Medicus) ut amicus nobis sit vir- litan, cū nihil præterquam nobis nocere molitur? Nobismulūm prodest (inquit Theologus) cū nos carpit. Reprehensio adeo utilis & oecessaria est, ut dicat M. Tullius, Maiori nos adstringi inimicis seve- ritis, beneficio, quā benignioribus & mitioribus: quoniam fueri nos puniunt, acriter culpas reprehendunt, vitætem denuntiant, & immoderatas appeti- tum habenas temerant, cūm videmus eos non posse accusare, qui autem miores sunt, nostris erroribus viro citroque laxas habenas, eosque silentio præter- mittunt. Suos amici, qui te cum sunt, vi mala que pa- tramus, operiant; inimici autem suor qui rudia suor visiorum in quos illabimur, fræna, nisi nobis inuigi- latent. Inimici ductores sunt, qui nos caute recte- que ambulare faciunt, nec aliqui ea suis laboribus, capiunt mercedem. Si vir quidam scopulus indigeat, vi pallium mundaret, cur non aliquo affictu inimi- cum prosequeretur, qui conscientiam porgat? Inimici sunt veluti nostrorum animarum scopi. Ideo Xeno- phon, Est inquit, hominis prudentis, ab inimicis viri- tatem capere, eos qui seueri sunt & inextorabiles in- telligens, qui apertis oculis vice nostræ aspiraui. Plu- tarchus librum edidit, de viritate ab inimicis capien- da. Quemadmodum ignis ardet, & si nos i cum ini- ciamus, nobis nos cōsumet, nihilominus tamen mul- tis alijs rebus & modis est utilis. Eo modo inimici nos comburant, & si nos i eorum odiorum flammis intradimus, proculdubio nos destruent, & pro posse labefactabunt. Nihilofortius tamen nobis profunt, ut ad patientiam excitent, & ad virtutem exasperent: ita vi inimici nobis amici. Vnde fit, vi cū Deum pro amicis & benefactoribus eorumus, etiam inimi- cos intelligimus: oramus enim pro illis qui bona in nos conferunt, siquidem ad beneficiendum impel- lunt. Sibi ipis nocent, nobis autem profunt. Suor veluti lucernæ, qui ea seipsis comburantur, alios verò illuminant, à quibus errata capiunt, quosam ii non bono inimicorum, sed malo prosiciunt: veluti vul- tores qui corporum viurum odorem non sentiant, sed cadauerum favorem: & imperfectiones non per- ciunt, com velis & temis, & proxiomis blaterantes, pereunt. Ira homines persequuntur, & de illis detra- hunt, ac si scirent Deum eos pro mea & scopo creasse in quem omnium telorum volatus & maledica verba iaculatur. Magis tamen ab iis cavendum est, qui om- nibus vndeque placere studeant, quia illis quoniam qui neminē vnde cōmonefaciūt, quauis correctionem necessariam esse intruēiūt, omneque illorum deside- rium ad nihil aliud tendere, quam iue bonis iue ma- lis satisficere, & eorum facta prædicare, maxime tunc perniciosi. Enitendum est hominibus, ut iis quibus virtus oblectam eorum parit, satisficiant, oon autem iis qui tantummodo vitis pascuntur, & qui viram ducent ipam viciū impendere, vi vitium destruant. Huius rei nonerat officium D. Paulus cūm diceret in Epist. ad Galat. Si bonis iis satisficere, Christi ser- uis non essem. Cūm vir quispiam alium propter virtu- tem laudaret, Lacedæmon quidam illic allitens res- pondit, Quomodo fieri potest, vi vix homo iis pro- bus, siquidem oes os, nec calcat, aduersus malos

Plutar. li.
de vicijs.
ab inimi-
co cap.

Simile.

Galat.

etiam adiuuet? Censebat hominem homines amare oportere, non autem vitia: cūm autem iis & perhu- manus esset erga bonos, iō malos etiam reprehende- re amicos, cūm viderei eos delinquere. Amici, qui a- micorum errores & vitia dissimulant, aliquando ian- tum nocent, quam piofunt inimici qui obiurgant. Sunt nonnulli amicorum qui ad peccatum prælo sunt, & ad peccata nostra regenda, sunt autem inimici, qui à peccato nos deterrunt. Ita sunt amici, qui sepe neme- rō perditionis & iactoris nostræ sunt instrumenta, & inimici, qui ad virtutem velut calcanea exagitant. Vnde iosephodum & cōcludendum est, tales vocari a- micos, qui hoc nomen suffragari sunt, hocque vocabu- lum immetit depiauant, siquidem amicis velis, res amicitie pro iis indignas patram. Amicitie colorem blanditijs volunt apare, eamque inuolueri, ne depre- hoodatur. Sunt veluti Polypi qui valde mutantur co- loribus, ut pisces, qui ad eos accedunt, capiunt & de- glutiunt. Quemadmodum aqua, que per diuersos fun- dos præse illius, colorem vniuersumque capis, gustum- que radicum, herbarum & plantarum, quō meat, sa- pit: sic iij qui omnibus placere studeat, singulis mo- mentis commutatur, præcipit veluti oisibus & com- plexionibus eorum quibus com versantur. Ea eodem ore calidum & frigidum ehalant, album & oigrum eaetios probitatis candorem commoistrant: inie- tijs vero malitia & iniquitate sunt circumsepiti, de hoc commercium adeo titum est, præcipue cum fir cum hominibus locupletibus, vir sapissimè accidit, alios pecunias de promere, alios fundos, reditus, honores & dignitates allequi. Itaque (inquit Iosephconsultus) plu- res amici vnum non faciunt, vniuseq; aderia qui mul- torū valore cōstabile. Ergo cum hæc ita sit (ait Me- dicus) maxime cauti & prodentes esse debemus vi a- micos præligamus. Non dubium est (inquit Theo- logus) quin maxima sagacitate opus sit, in eis diligen- da, quoniam quidam sunt amici, quos com prodelle arbitramur, noceant: ideò antequā eorum amicitiam ratam esse iudicemos, & antequā illis fidem adhi- beamus, eos experiri oportet precium est. Hoc est quod ait Ecclesiasticus. Si possideri amicum in tentatione pos- sideris, & non facit credas ei. Ei Pythagoras illud ti- psum voluit denotare, cūm diceret. Ne manum dea- ieram postigas cuiusque volueris. Ac si diceret, Ne in iuam amicitiam quodvis genus hominū ad- mittas: prius sunt probandi, ne postea conueraris, & decipiaris tempore quo deceptio tibi detrimento venietur. Hæc fatus eorum verborum causa, erat ei- nim tunc temporis maximum amicitie signum: dex- teras muruō coniungere, sicut etiam hodie fit. Iona- dab & Iehu, amicitia inier se pangentes an Sacra scri- ptura, in quarto Reg lib. Ionadab Iehu dixisse, vi ma- num porrigeret, quam iradidit. Hoc Pythagoræ Sym- bolum refert Laertius in eius vita, Plutarchus in libro quem compoluit, De amicitia inter plures diuisa, & huic sententiæ Solonis Salamini consentit, quam refert de Apollodoro Diogen. Laert. hoc pa- dō, Ne rapim amicos eligas, quos autem eligere ne demittas. Quemadmodum bonitatem & præstan- tiam electi non agnoscimus nisi prius illud frice- mus: non etiam amici valorem iudicamus, nisi eam experiamur. Quemadmodum perius suor ante- quam pannum & velles scindat, & antequā forficem apponat, vlnis demitrit, verius etiam ne mensura fit certa, cum pedibus comprobat, cretæque prius deli- oent. Ita quem primum amicum admittimus, eum de- bemus leniare, experiri, metiri, & notare, antequam nostræ amicitie, & amoris forfices immittamus. Multi sunt qui amicis tantopere sunt libera- les, ut liberrimè nostri amici declarantur: nigra-

Encl. 9.

4 Reg. 10

entia tamen priore aduerfitate aut cafo aliquo, ftatim à nobis difcedunt & deficiunt: ferò incipiunt, citò verò perficiunt. Quemadmodum Moefe Ocho- bri olera amœna & pulchra fup primis imbribus quæ illa rigant, fed ftatim gelido frigore Nouembria effricantur: fic amicitia inconfiantes, prioribus verbis primo afpectu prolata inchoantur, prima autem comprobatione & experientia quæ vitum, finit, & cum cortice in plagam fupernatant, nec in veri amoris profundum audent irrupere, minimis verò vnda perillari, terga ftatim vertunt, & ab incœpta amicitia defiftunt. Mille voluntatibus atque opinionibus circumferantur. Maior in eis voluntas inconfiftentia, quam in carduele varii colores non confpiciuntur. Magis amicitij & affectibus variegati funt, quàm cauda Pæonia eregione Solis radiorum oppofita, diuerfis & varij obiectis non confat. Nullum eft tornatile ioftrumentum, quod magis quàm ij, circumvolat, concitari curtus rotis mobilioribus, verticulo mutabilioribus, nauibus abfq̃ gubernaculis in medio maris varijs ventis circumuectis inconfiftantior. Hodie funt tui amici, crâftina die naufeam amicitia perit, & poftredie aggreffent, quod eius rei fuerint pertæfi. Amici veteres, fideles probati, quorum firmam & tutiffimam fper habemus, confuetuandi funt, & ab aorum latere nunquam oportet difcedere. Hoc ait Ecclefiafticus. *Ne derelinquas amicum antiquum.* Qui veterem amicum & probatum pro nouo & inexperto relinquit, eft à fimilia, qui fi pedem amputaret, in eius locum alium vitreum apponeret. Quidam funt qui maiori perfequuntur amore amicos qui ijs blandiuntur, quàm veteres qui veritatem expromunt. Querunt qui eos fallat, & cum ijs qui eos obferuant, & ne decipiantur, ac in fecerunt impediunt, nullum volunt habere commercium: quæ- runt amicos qui amici fion, non ex perfonia, fed ex vitio tum demum, qui non funt amici, fed adulatores. Scipios ad inuicem diligunt, eorum autem philautia fic immoderata eft & deprauata, vt omnia illis perappofitè quadrate videantur, noluntque audire vt quicquam quod re quapiam abertent, eos admoneat. Ita feipfos ad abuli viuunt, vt officij & muneris nequaquam velint fieri ceterioris. De hoc conquerebatur Socrates, vt narrat Antionius Meliffa, homines in feipfis culpas minimè deprehendere. Diogenes etiam dicebat, nihil eſſe difficilius quàm feipſum noſcere. Et Demofthenes, oibilib hominè facilius eſſe, quàm feipſum fallere. Scribit Stobæus, Permultos eſſe, tanta philautia & amore ipſorummet captos, ſuſpectæque ducti voluntate tam firmate adſtrictos & copolatos, vt vinæ quæ in ipſis tubantur, in alcerius perfonam, demoabant & abigabant. Vnda Philoſophi Aſiopi peræ ortæ funt, alia aurè, alia verò re- d. In hac quæ retrò pendebat, philautia captiuitas & imperfectiones geſtaut nec ceruont: antè verò a- lueas ferunt, à quibus nunquam oculos deſcedunt. Ita intet preantur Stobæus & Favorius: caproper antiqui diſere proprium amorem ſecum tenebras & caliginem quibus ad propriam negotiorum cogitationem impediuntur. Lactantius Firmianus ait, Cauſa peccati eſt foipſius ignorantia, & vt hæc ignorantia à deprauato ſuipſius amore promanat, ſequitur etiam eiufmodi amorem noſtrorum infortu- norum & incommodorum fomitem eſſe ac originè. Quocirca non par eſt, vt tantopere vitam noſtram diligamus, vt cum Deo anteponamus, qui amor eſt vitæ, quam iuſtè amitteremus, & vitam lucrari ſperamus eam proculubio perderemus. Etenim amor vitæ noſtræ amorè Dei preponentis, viam tempo- ralem lucrantes, ætarnam amittimus, quæ vara

eſt vita, càmque amittendo, ipſimet etiam perimus. Verùm ſi quodam pio horrore & odio vitam noſtrâ habeamus, ita vt ad eam perendum prompti & parati ſimus, cum opus fuerit, propter Dei cultum, cū inquam eam perdere, hanc ſacrificamus. Admirandus ſane huius eſt loci peritus: quod verbis à Ieſu Chriſto in Euangelio prolatis, eſt conforme, *Qui, ait, diligit animam ſuam perdet eam, qui autem ſe ſecum perdet vitam æternam cuſtodi- tur.* Excitamus igitur philautiam, quæ in ſeipſo inchoat, & ad odium vique Dei dilatur, cùm infinitorum errorum & peccatorum fit ſeminarium. Nā in vitæ noſtræ Sphæra, amor ſuipſius centrum eſt, vnde oſtiorum peccatorum ducuntur linee, ad perſiditinis noſtræ & exciſis circumferantiam.

Quæ debeat eſſe amicorum ſeruitas de illius ſermonatione, & ſilentio in Secretis.

CAPVT XIII.

PX hac Philautia manat hominè affectus ad amicos inuestigandos qui hamorum cõ- ſtent Sympathia, & conformitate, cū malis, tum bonis, & ab opinione ſua & iudicio de- ſiciant, prout illi ſuum permotabuo: & miſeri, num vi- deat tales amicos, baud verò amicos eſſe. Veri amici ſemper eodem modo ſegetur, in amote firmi & in virtute conſtantes: ſeuert ſont, cū opus eſt non cu- rant ijs ſatisfacere, qui virtute non ſatisfaciunt, ſed vitio: Non multum ſunt ſolliciti, cum de indiſtra re- bus quæ illis forent vituperanda, inuoluntur: ſed hæc ſeuertate, nullum habent acorem aut ſcælem, qui eorum amicitiam perturbet, ac deprauet. Imò potius ſuauem aſſuabitatem & conſolationem. Nam hæc faci- litas, etiamſi ad ſuauitatem proſula ſit, volueta- tem plurius capiat, aſpera verò ſeuertate verbis & o- peribus parca, veri amoris teſtis, omnia ſolet peſſuo- dare ac perocerrere. Inter amicos ſermones debet eſſe veri, ne in ijs quoduis iudicium aut ſuſpicio falſita- tis appareat: adeo honeſti, vt oulam turpitudinem aut dedecus redolent: adeo viles, vt nulli noceant: adeo fideles & ſinceri, vt nullum adulationis goſtum præ ſe ferat: adeo ſimplices, vt nullo velo, aut tegumē- ro duplicentur, ſed ſapientia & ſagacis cordis, & ſin- cerorum & lympidiorum præcordiorum teſtes ſint probariſſimi. Denique tales eſſe debent, vt cum his verba Apolloli conſentiant, io Epift. ad Ephē. *Omnia ſermo malus ex ore veſtro non procedat.* Qui loquitur, ſuis ſermonibus ſtudeat, vt magis doctrina, & vtilita- te quàm iocis & eloquentia conſtet: hoc enim eſt quod auditores proſcindi deſiderio flagrantem, pru- dentes, ſapientes & tenaces, perſcrutantur. Sunt non- nulli apibus ſimiles, qui nihil præter flores perquirunt, verbis potius limatis & perpolitis Aulicis proptia, quàm grauib & vilibus ſententiis aurem præbet & attentant. Mallet (inquit lateconſultus) homines humi proſtratos mancos & manlos audire, qui laræ ſenectæ & decrepiti, nihil proſunt, cū in veteri- bus, pinguique Mineræ elaboratis verbis, quædam optima doctrina & conciliū reſolcent, quam iuue- nes diſertos, qui omnem felicitatem in ſermonibus à bonis auditoribus acceptis, locant, quas foris affe- ctant nec externa aliqua eruditione aut doctrinâ imbuunt. Verba ſont ijs voius telæ & intentione lycia ſunt. Corda hominū olim erant ſimplicia, & contra thoracem erant dupli multitudine complica- ti, hæc vero tempeſtate vaſiſſime uno duplicantur, nec

nec plicantur, corda verò dupla & scelere recta. Omnia sunt simplicia præter cor, quod duplicum est, & pelliculatam. Homines duplicatione & tegmen exterioris in interior commutatur, vestique ad cor vsque accumulatur: de videtur mihi hoc inde promanare, quod iam paucè & rare sunt in hoc terrarum orbem amicitie, quoniam plurimæ fide sunt, unde fit ut nequaquam sint perpetuae. Nulla enim fides, quando æternitatem pati possit. Hodie duos amicos pacificos & admodum familiares conspicietis, virtutes vniuscuiusque publicæ ac diuulgatæ, postmodum verò videbitis totos facie exasperatos, diuiduntur, & dissoluantur, eò quidem vtique ut confringantur & dissoluantur. Statim atque privarum commodum offertur, quò quisque pro se aspirat, omnes vicissim maculas detegunt, & omnia quæ in secreto sciunt, manifestant. Arcana (siquis Theologus) non detegenda, & quæcumque illa detegit, non amicus est, sed fallax: At Salomon in Proverbiis: *Qui ambulat fraudulenter, revelat arcana, qui autem fidelis est, celat amica consilium.* Ecclesiasticus etiam ait: *Qui denudat arcana amice, fidem perdit, & non inveniet amicum ad amorem suum.* Si arcannum qualicunque personæ celandum est, quando magis amici? Videtur hoc fieri non posse, ut quisquam, rem quæ clanculum est dicta est, taceat: oam si tu, cuius multum interest tua celare arcana, non desistis quia ea denodes, quo pacto cogi poterit, ne illa detegas, quoniam non tantum mea locuti res agitur, cum ea patefecisti. Ego (inquit Iosephus) passione vacuus me ipsum temperate vix possum quin dolorem apertum, ut tecum itaque amicitia coniunctissimo consolor, in quorum numerum te adhibeo: tu verò me afflictione vacuus es & expeditus, arcannum potius quam egomet potes occultare. Morior cum malum apertio sciens agi de capite, si ea oculo, & arcannum meum in tui cordis scriptum consignans, in te confido. Non enim meum capax est, ut illud adminit, adeo plenus est perturbatione quæ me angit & cruciat, & in tuis præcordiis satis facile & commodè potest disponi, saltem in minimo illius angulo, unde nunquam exeat, siquidem passionis capere est, quæ me eo pacto perturbat & commouet, ut malum detreget quod celari non potest, & claudis sum, & ferè in malorum numerum minime redigitur. Non pergaues ducio afflictiones quas in metropoli tristitia silentio obducas, possum perpeti, si cui maius est discrimen hominis, qui passione afflictus atque percutus est, cum alij quilibet ea est & vacuus à biq; vniuerso, qui cum castimulet ut planum faciat. Non tantum de arcano amici dico, unde silentium maiori est emolumentum, sed alio quodammodo & arcana specie, quod eisdem fidem adhibet, & in fidelem custodiam est deponendū, nisi opus fuisset, illud propter Dei cultum denudare. Verum non de hoc verba facio, sed de illo quod opus est regere, quodque in lapidum numerum in profundum aquor proiectorum est annuerandum, unde nequeunt nunquam exire. Exigitur ratione (ait Mercator) amici qui secreti sunt, & silentij amici, ut cum his res nostras communicemus, sunt inuestigandi. Opus est (inquit Theologus) quoniam Salomon ait in Proverbiis: *Causam tuam trahe cum amico tuo, & secretum extraneis non revelas.* Intellego per amicum, verum & fidelem, & per extraneum, qui cuiusmodi qualitatibus non adornatur, quantum pro amico sele uideat. Arcana tamen, quæ ad honorem, ad vitam, & facultates spectant non quibullibet hominibus sunt detegenda: sunt ut communicanda, quorum fide & fidelitatem satis probare renemus, nec leuibus & morosis hominibus sunt reponenda, quorum famam per compita faciant

percrebescere. Nonnulli sunt, quibus si res secreta detegas postmodum in cathedram diuulgata compertis: homines à silentio abhorrentes, qui arcana nesciunt occultare, velut eribi fracti, qui non digni sunt ut in his optimæ fatiæ flos eribatur, aut quod quidam magni momēti eis communicetur. D. Ambrosius ait. Multo difficilis est tacendi modum scire quam loquendi, & præcipuum virtutis fundamentum esse in arcano vitæ patientia. D. Gregorius ait in Moral. Ille meritis scit loqui, qui tempore & loco scit tacere. Nō inquam, ut vilius vniquam loquatur, aut subigile linguam conerit: quoniam tale silentium est, quod fit vitiosum, sed ut soletis, atque prudētia cum tempore est loqui, loquatur, & cum tacendum est, silentio vitatur. At Salomon in Ecclesiast. *Omnia tempora habent secretum loquendi, & tempora tacendi.* Et Ecclesiasticus ait: *Esti tacens, qui inueneris sapienter: & estis adhibet, qui preceps est ad loquendū. Est autem tacens, non habens sensum loquela, & est tacens, scire tempus apte seipsum. Vnde fit, ut Episcopus Valerius in quodam sermone dixerit. Tacere & loqui, ut utique, per se ratio est vni tempore: nam sine tempore, accidit, ut nimium silentium ignorantie, multū autē loquifurori, & demeritis tribueretur. Verò sapiens tacere, tutius est, quam loqui. Vale: nos Maximus ait. Cam Xenophon rogaretur, cur ea inuoluta minus fieret, respondit. Quoniam sepius mihi displicet loquutum esse, nunquam verò tacuisse. Quod dicebat etiam Simonides, ut narrat Maximus in 10. Sermone. Nunquam ei nocuisse silentium, & pluris loqui deinde sum & incommodum attulisse. Et hoc in loco ait Maximus. Cū aliquando Anacharsis nianum vi & in sinu, aham verò in ore reponeret, ab eo quidā petitiō oritur, cur eo pacto se gretet, & seipso sit, lingua siq; no indiget, ne arcana denudet. Brutus Cōstitutus narrat, Epaminondam Thrbannum dicere solitū. Homini magis expetendū esse audire, quā loqui: quoniam ex auditu nascatur doctrina, & ex locutione penitentia. Socrates dicebat, tna à suis discipulis cōcupiscere, prudētia in animo, padorem in facie, & silentium in lingua. Iocratēs pro pecuniis docebat Rhetoricum: & cum ad eum quidā adolefcent, multum loquax, ut eius fieret discipulus, venisset, narrat Brutonius, Iocratem illi diuulisse: Te libentissime erudis, sed ea lege atq; ordine, ut duplum præmij pro solus, vnum ut te docē loqui, aliud, ut tacere addiscas. Adrō prompti sunt homines ad loquendum: ut dicat Sioberis. Cū Aristoteles rogaretur, quid esset in mundo difficilis, respondit, tacendi scientia. Seneca in quadam Epistola. Onū & quæ multum homini prodest fit multum cū ceteris hominibus, parum verò in seipso loquatur. Et in libro de Moribus ait, Magis ius auribus quā lingua vitare, & quod erit ubi dicendum, prius agere ut ip: o quā cum aliis. Peribelle quidem: nam silentium sagacitatis rationis pietatis, & ceteræ prudentiæ signū, quidquid magni pietatis & valoris, demig distillata patissimonia, quæ thesauros glomerat in vni tempore acier infumere. Verba loquacium, sunt veluti fructus acerbis & immaturis, quæ nec viliuarem, nec vniuersitatem animo patiunt. Illa verò prudentium silentio deditum, sunt veluti fructus maturissimis tempelivē prodactus, & suo tempore sapidissimo & optimo gustu ad valeudum vili, comitis. Tam vili silentium est, ut quidam Gentiliadixerit non ab hominibus loqui discere, & à Deo tacere. Crocodilus animal est quod lingua caret, ideo hoc Ægyptij silentium intelligebat, ut tantquam rem diuinam coheret, adeo magna erat veneratio quæ eum prosequerantur. Magni propter proverbio hanc habebant sententiam, Silentij tuum præmij: quo Aristides in defensione Perclis vitur, & Horatius in tercio Odas. Si silen-*

D. Ambr.
id. 1. Of.
D. Grego-
na Moral.

Maxim.
in 10. ser-
mone.

Prov. 11.

Prov. 15.

tium inter omnes adeo præstans est, quantum magis inter amicos? ut arcana, quæ inter eos aguntur, non detegantur? Verùm homines priuato cōmodo inhærentes, nulla constant vera amicitia, nec silentio in secretis, cū tantillum proprix utilitatis interuenit, ad quæ omnes sensus dirigunt. Quapropter caueas homines quibuscum communicant. Nullus enim cor debet aperire, nisi ei quem pro certo scis, tuis præcordiis adamare.

Quomodo homines amicos fidem adhibere debeant, atque modo in conseruatione seruando.

CAPVT XV.

Nonnumquam hoc inter homines infertis affectos vidi (ait Mercator) qui priuatum commodum locatæ, nec arcaniorum, nec amoris vllomodo sūt solliciti, & qui sinte amici dicebantur, adeo sunt cōfissi & effratti, vt nec se ipsos alloquantur, nec inuicentur. Inter eos odij & inimicitie gignes, est qui nauigari nequit & horridus inimicitiarum inmedicabiliū mons. Quare mihi probatur, quod dicebat Philosophus Bias Dilige, sicut is qui est oloros, & abhorre, sicut qui est amatorius. Huic respondit Mercator, dicens. Hie philosophus eū ait, nos debere eo pacto odio prosequi, tanquam nobis aliquando amandum esse non ignorantes, hoc mihi probatur: non enim denotat, vt odium habeamus, sed si forsitan habeamus, illud tam apposite moderetur, vt quandam conciliationem speremus, in his verò quæ dicis, eo pacto amicos esse oportere, vt eos nonnumquam inimicos cognemus, hoc nequaquam possum de gustare: tantum enim a ratione discipar, & hoc est amoris præstantiam & magnitudinem denigrare. Quomodo fieri potest, vt verum & perfectum a morem habeam, cum eo quem constringendū spero, & odio prosequendum? Si fidelem ei adhibeo quæ mihi amicū ducō, car suis haberi cupio. Meo iudicio hoc asinus mare, est veram amicitiam destruere, & ab hominibus amicorum confidentiam auferre & in magnos errores intrudere. Imò (ait Medicus) hoc est eos ruina, ne in errorem labantur, quoniam nimia confidentia seipsum magnis erroribus viam reitrit. Non ignoramus plures homines perire, quippe qui fidelem his quos amicos censent, non adhibent. Cui (ait Mercator) nam si fidelem in eū quem pro amico habeo, aliōque secūdo meipso, debeo aliterere. Vnum ex duobus necessariū esse debet, aut Biantem nonnumquam tale protulisse, aut falsum fuisse testimonium in eum prosum, aut si dixerit, hoc nulla fides ratione fecit: quæ enim esset amicitia, ignorauit. Huic rei occurre Medicus aggrediebatur, nisi Theophrastus has se se opusculis dicens. Bias non tantum hanc recitat sententiam, sed etiam Minus Publicanus, & recenset Aristoteles in libro Rhetor. verū non laudat, aut obuiat Marc. Tullius in libro de Amicitia, ait non cum Scipioni satisfacere. L. cælius & Aulus Gellius ambo adducunt, quæ sanu iudicio percepta, prout intelligi debet, prolata est & veritati consentanea, & quæ dicitur cum ea, quæ dicit Propheta Michas: *Noli credere amico & nolite confidere in Duce.* Sed hoc de amico prolato & expecto intelligitur, in tali enim amico debemus confidere, donec nostrum non posse fieri inimicum appareat: quoniam de illis nec firmitatem, nec spem habemus: si d' amicus fidelis & integer, cuius perfectam habemus experientiam, amandum nobis est, nec nobis videatur eum posse odio habere & Biantis sententia de hoc non loquitur. Sic tuis rationibus expensis & æquibere trutinatis, omoes quidem peto-

primas adducit quisque ad suam viam: quoniam vnus vestrū de amicis loquitur, à quibus experientiam habemus, alius verò de his quos nondum satis probauimus alius de certis loquitur, alius de incertis ad incertos & inexpectos. Non eos amicos appello (ait Mercator). Imò (ait Medicus) sunt periculosissimi. Quoniam vti eera facile imaginis sculpturam admittit, & libetor etiam delat: sic permixti hominum facili negotio quocumque amicos recipiunt, & cum eadem felicitate eos deserunt. Ij (ait Mercator) homines leues sunt absque pondere, absque constantia, nomine hominum indigni. Qui penitus volunt esse spirituales & in virtute constantes, & homines arbitrantur, hoc amicitie commercio molli cere non compatiuntur, sed lapidi duro, semperque fixo, in quo difficulti via quædam imago celatur, sed maxima difficultas delectat. Nam vt graues sunt magnæque cōsiderationis, amicos difficile admittunt, & maxima difficultate ab eo c' amicitia distrahantur, ac segregantur. Hoc (inquit Iteconsultus) i duobus valis simile est, quorum vnum os habet la.ū, quod cito repletur, & cito vacuatur, aliud autem os habet stitum, quod aqua satis difficile ingreditur, & vix sur nequaquam exit. Tales sunt firmi & constantes, qui amicitias in ratione & virtute solum, & in hoc ipso Deo, nec priuati inter esse recordantur. Hoc in loco inter esse appello, commodum quod ab honestate distrahitur, vt vulgus nuncupat. Equidem in scio more Philosophorū loquens, quod non humellū est, vltimas nū vocatur, quoniam vti vltimas constituta est, & indiuidue cum honestate annexa: & honestum non est adeo alienatum, quin sit vtile, vt potius in osium sit, quoniam conscientia nocet. Quare Socrates dicebat eos vltimū fundamentū peruertere, qui vtilitatem in virtute leparare conabatur. Verū nunc pro intellectu Deo, quo pacto philosophus vt populus loquitur, commodum vocans, vtilitatem corporalem à virtute seiscindam. Iusti homines non tali commodo propiciū, non enim istum amicum bonorum sunt, vti ea sine honore poterit possidere: imò rationem oculis, intentiones virtuti & eisdem Deo obuersantur. Eo pacto homines diligant, cum his versantur & familiaritatem inuent, adeo prompti ad voluntatem amicum exequendam, quam ex pregressu posse cupiant, vt pæxueant, & adimpleant: & amicorū voluntate percepta, propriam obliuionem radant. Magni faciendæ sunt (ait Mercator) talis bonum honestorum prudentum Deiquamorum amicitia. Verba eorū auidi sunt foribanda, exhortationes: & admonitiones (amelico appetitū deuorant: tempus expectandum vt eum ins versemus, & tempus longinquum, quod cum his impendimus, breuissimum existimandum. Quinimò (ait Mercator) ab his femouendi sumus, vt melius liceat nobis per orium ad literarum studia & ad alias optimas exercitationes animum appellere. Nam fertur Platonem censuisse, amicos temporis esse raptores. Suspicio quidem bonum esse eos habere, & charæ assertare, neque is, nisi peratū vti. Etenim vi homo quotidianas exercitationes diuidit, amici nobis sunt molesti & importuni, si sapius nos inuenerint. Hoc intelligit (inquit Iteconsultus) de amicis, qui suapte natura homines sunt turbulenti, inquieti, & rixosi, quorum sermo non multum conducit: cū autem homines mures sunt, pacifici, prudentes & soleties, qui orbem peragunt, relique eruditione plenas ardentissimo zelo prolatis, & ad Dei obsequium ductas, propalant, tantum aut magis probis eorum pulque in monibus dociti, quā in studio & librorum lectione nauarent operam, præterea suscipiuntque periculis oblectamentis, dulci, & benigno conspectu afficiunt amicum

amicos

apimos erigant, eos ad virtutem, exercentes & exsuscitantes. Verum enim vero homines quidam sunt adeo importuni, ut nostris passim vigilis insistant, adeoque lascivientes, ut omnia profecti desideret, de omnibus loquantur, ut omnia manibus suis aptentur, ac exaquantur. Croceo similes, ut quousque parvi olle imponatur, nihilominus tamē omnia suo croceo colore tingit, omnia cupidi colore, & depingere, & sub furo pulchre cuiusdam amicitie, mille solitudines, atque molestias parant. Qui verò discreti sunt, solertes & tempestati, ut vultura studia & exercitacione non ignorant, nolunt etiam intempere, quoniam scilicet, quā solitudinem faciamus, cuius rei gratia nos insulam. Attamen nonnunquam, & certo quodā tempore nobis satis impediunt, & hoc pacto taurum abest ut nos perturbent, quin potius nostris labores subleant. Si oculi nostri pulchritudine peramemē vallis oblectantur, vernantibus atque fragrantissimis herbis decoratis, claris & lymphidis riuolus mutuat silum, & per plantam profluentis aquae irrigat, frigidiusculas aquas absorbent iam, quae placido, lenitque agmine praeterflunt, in tunnetam fluvium & scaturiginem varietatem, quas ex cauitis & profundis vallibus nasci, & in bullas excrecere videmus: quāto magis animus & intellectus hominis recreari & oblectati debet, probos amici mores intus, quibuscū versatur, eius familiaritatis suavitatem, peramemē & peramemē vite vallem florum omnium varietate fragrantem & decoratam, seris & corollis, cū infinitis fasciculis quibus pulcherrima amenorum fructuum virtutis sessa pendet, lymphidis honestatis eorum aqua rigatis, quandoquidē ex his duobus oblectamentis aliud est corporale, aliud verò spirituale. Si audimus sensus dulci & suavi musica, ac garrulū autem canibus oblectatur, qui inter opacissimas fylas, & virides arborum frondes intercedunt, ut videatur suarum quemeniarum plantis, raucū aquarum sonitu, & pacato Zephyri riuoie personare, qui per striclas compressisq; anterior & scopolosū rupū rimulas & fissuras, innotat & concluditur: quāto magis amicus, eius sibi fidelis amici salubribus consiliis & crementis debet oblectari honesta cū diceret, & sagaci oratione, prudentibus exhortationibus, praestantibus atque vultibus opinionibus, cum his oris ita perapposuit cū antiquis, ut oecoticis, adductis & aptis: vna cum copiosa pluitimorum Epitaphiorum, & numerum antiquorum atque exoticorum, quoniamque viderit, ac legerit interpretatione: ad haec sanctarum & sacrarū literarum expositione, de rebus celestibus agens, de nostris redemptionis mysteriis & sanctorum viris agēs, & denique cum dulci sonoro sermone Musica: Quis concentus, ita concord & consonus, quam hic esse potest? Quae suavitatis harmonia? Quae delectabilior Musica? Quinam poterit eibus & pascuis gaudiis delectabilior? Quis inficiari poterit, quam malis quietis & refrigerii bonitatis boorum amicorum recreationes secum ducunt, praestitit in tempore videntur, tanquam modo optimo ad transigendis huiusce vite labores seruando? Hoc de veris amicis, iustis & timoratis intelligo. Namque (ut iam praefatum est) cū uis stricissimam amicitiae vinculum est inuendū, si quidem dignissimi sunt. Quod ait Laertius in 6. libro mihi valde probatum fuit, videlicet Autilthenē cōtinuū dicere solitum. Omne quod iustum est, dignum est quod ametur, quippe qui verus amor illud est quod ad virtutem promanet. Hoc est quod verum oblectamentum parit, de quo sermone habeo. Nullam est (inquit Medicos) hoc in reteratō orbe oblectamentū, olim gaudium & letitia vigeant: nam verò euauit, nec manna eius passum vestigia apparent. Senex sum,

Tomus quartus.

& annosus ut videtis, non dum tamen septuaginta annos attigi, aetas sanē ad quam Propheta ait homines passim peruenire. *Dies annorum nostrorum in ipsi septuaginta anni. Sin autem in pueris & septuaginta anni, & amplius totum labor & dolor.* Sol meo vite diuorum cursum serē conficit, caligantēque capillos iam iam obfcurat & insulcat, vmbra meorum agnitionum & rerumnarum explicans. Diuina enim aetate, multos labores & curas sum perpessus, & oblectamentū, quo quondam afficiebat, partim molestant & tediū quo tuos temporis afficiat, ingenerat: quoniam iuxta naturalem cursum anni mei haud amplius valent alas dilatare. Quemadmodum certa facis tedē cōsumpti, non diutius lumen potest perdurare, solēque ad occasum lapso, nos non multū potest morari. Sic nostris diebus perfectis, aetas diu non potest subsistere, & cū vita iam iam exitum attingat, mors nō diutius immorabitur. Cū cogitationes meae via retrogradat, mente perpedo & voluto, memoriae & recordationem, praeteritū temporis honesta oblectamenta & amicorum fidelitatem, quibus tunc tēporis fruebat: ad haec quicquid me adolescentie flore oculis meis inuentibus praeterire memoria tepeto: indeque cogitationi meae sisto, cūque citro huiusce tēporis capargo, video mundi fallacias, vanitates & ambitiones quibus homines delitescunt, & omnes industriarum neruū ac conatus adhibent. Incredibilem praeteritū temporis percipio delectationē, praesensq; vitis scitens delecto, quod me suis variis laboribus ac agitudinibus conuorquet. Video plures adolescentes ignauia & conscientiae socordia rotantes: haec omnia, ut prius commodius inhiunt, & in alio clari gradiuntur, ut maiores & honoribus praestantes appareant, aliq; incrementum quo illis praestant, praecipiant, quod nō cotant meriti de cāidū possidere. Totius inuentae oculis, vnde honores quos perscrutantur mauabant, nec veris modis atque rationibus quibus eos allequimur, circumscribunt vnde fit vitiū, corpora libus possponant. Nihil iucundum, aut quod eis arideat, oculis obicitur, quin illud concupiscant. Vanitatibus quas opponit mundus signantur: ad haec semper tristes sunt & melancholici, quae omnia fructus sunt, quos ex vitis colligunt. Verū enim miror alio tēporē impij fuerunt, sed ij nostrē tempestatis maioris sunt numero. Fateor etiam saepissime amicos quos illius temporis oblectamentorum aculeos ipsissime animi titillare: sed eos ratione coēctentes, videntque mem corpus aetate ingratuefens & exinccum agnoscio, siquidem dies mei peccatis dilabuntur, & voluptates ac gaudia tempore consumuntur, expeditur est, cū iam iam ab obitō defecerint, eorum etiam memoriā perdere, & artē atque industriam Simonides ad memoriam conseruandā haud quaquam admittere, verū Themistoclem imitari, qui artem ut quorum meminerat obliuisceretur, perquereret. Ita narrat Cicero 10. de Oratore, & Plutarchus in Graecorum Apophthegmatibus. Itē tempus est, ut quod superuacaneū est, expungā, ac telecē: & a meipso septem, gregemque tianum cogitationem, quē in cor de adolescentē, distrahā, ad res diuinas extollā & vire summū relinquam: cū nulla sit voluptas sicca forebat, bonaq; perfluitur ac cōsolatio, tanta difficultate amici nanciscuntur, ut nisi periculo possint inueniri: & hic inuoluit eorum numerus, quem mihi ad inuigo, fallaciam laqueos terredere, ut ab eorū impetibus nodis memet valeā exicare. Denique praeteritū temporis amicitiae simplicitas euancit, vna cum ploribus virtutibus, & boorum amicorum loco villit successe. Nam amicitia cupiditate fulsa, formosus est, & emporium, in quo negotiatur & met ematur.

q ij

*Quantum hoc tempus à præterito distaret, de quo bisitum,
que Mercatori in Lusitania contraxit.*

CAPVT XVI.

Verbis Medici suspensorum & imorum singularum intervallis prolatorum, quæ satis aperit præteriti temporis lætiam, quam perennitatem, indicabat, mortuum verò præteritis dolorum, hoc pacto respondit luctu cōsultus. Quid ais hac tempestate maiora quàm olim mala & scelera serpente, non à ratione abducenti: verum pro ratio cernitque teneo quo maiora iustis bona. Quemadmodum hæc capere præstantiores sunt animi, quam tunc, maiores sunt etiam virtutes, maioraque viua. Quemadmodum excellentissimum acetum ois ea optimo vino conficitur: ita maior iniquitas sapientis ea præstanti animo, subtilique iudicio manat: & de hac tempestate animi ad extremum vsque tetinuum suoi optimi: non mirum est si ad extremum sint etiam flagitiosissimi. Verum virtutes præstantes, eò admirabiliores sunt, quoniam radices oriuntur sunt eiusmodi, qui sunt idem animi gratia Dei illari, qui omnis boni fons est. Quod ais, te Deo tribuendum esse, nobis omnibus qui hic assistimus, idem præstandum est, sicut etiam ceteri homines oportissimum qui longinquitate temporis, varietas huius mundi concupit, quibus totis netus corporeis, summisque diligencia fuitibus desideris filium locare, optæperium est: & fallax spes perdere a nequam ipsæmet perdat, & tenacissime in Deū voluntatem affigere. Idem quantum ad id quod fatum est hac in via, non eiusmodi quæ solent, esse solatia, mihi videris à rationis itinere multum aberrare. Hoc autem non magis facio, quoniam corporeum sensum fallacem, tantum virum & neruorum habent, ut æstimationem & animæ iudicium possint decedere. Veluti qui in portu navim descendunt, vndâque sulcata aggrediuntur: si fixos in terram quam reliquant conuincit oculos, videtur illis eam fugere & discedere, illi verò morant, cum autem hoc fecerit. Sic senes, qui discedunt, ob mortem in tristis viæ navim ingressi, tempus cum eius oblectamentis diffugere arbitrantur, illi autem discedunt, tempus tamen remanet nec mouetur. Cur igitur desideratis veriati esse consentaneum, ut te tempus semper idem sit, semper suis consistat gaudiis & doloribus: semperque eodem modo permanens est: nos autem sumus qui naui viæ nollæ percurramus venis velificantes, nonnunquam aduersis, nunc malicia, nunc procellis, vsque adeo, ut alij in profunditates & æternas abyssos irumpant, quo in æternam pereunt, alij autem in æternæ salutis portum, ubi Deo in sempiternum fruuntur. Illud ipsum quod de præterito tempore professus, alij venient qui in posterum de hacce nostra tempestate hoc dicent. Et non deerunt qui quod hodierno die sumus, emulabuntur, sicut tunc temporis eos qui olim fuerunt, æmularis. Fuerunt semper tribulationes, ubi hoc tempore, nec vquam molestie & ærumæ defuerunt. Solum Salaminus Atheniensium Legislator, admodum antiquus est, & de suo tempore loquens, dicebat, ubi refert Beroaldus in suo libro de Terræ motu. Ciuitates nihil aliud esse, quàm incommodorum & infortuniuorum humanorum receptacula, quibus plandus, metores, solitudines, & sædia concludebat. Democritus rogatus, quid sibi de bonium actionibus videbatur, respondit, tristes esse & calamitosas, siquidem cum oblectamentum quaeretur, inueniri non poterat,

de cum ærumæ atque molestie non expecterentur, oculis apertis in eas illaberetur. Ita narrat Strobilus in suis sermonibus. Semper fugiunt (ut iam dixi) tribulationes, & hac in re nulla inest difficultas. Semper fuerunt oblectamenta, & nunc etiam extant, quantum contrarium antiquis videatur. E quidem video (petegit Medicus) veluti Ausumnus verbas denudat, sic lenius gaudium & voluptates aufert ac ditipat. Verum inuariari non potes, quin tempus inueterascent dilabatur, & pristinum solarium frondes marcescentes decidat, & nunquam in his terris tantam serpsisse malitiam, sicuti hacce tempestate nec tantam esse virtutis, vetereque amicitie penuriam, potissimum locis, ubi mansionem facio Italiam Iohannem aliaque regiones perueniat, & semper Deo annuere, reperi, qui me honore cumularunt, etiam si techas & mendacia nonnullis hominibus deprecenderim: idem autem quibus in locis diutius diuersas som, solium & vibratorem, præter in mea patria comperi. Sed hæc omnia me non multum perterrent, quando quidæ Hannibal Alpes penetravit, quem Polybius mutū & propugnaculo Italique nuncupat, viciibus insignes maximis que bonores est afflictus, sed idem in patria deuotus & expugnatus est. Illud idem contigit, regionibus enim alienatis, laudatus fuit, estimatione & honore affectus, in propria verò patria deprellus & contemptus, & quos chariores atque intimos amicos exiliabat, quos firmas spei meæ ancoras defixerat, me immensis & atrocibus tunc periculis, huius fragiles spei omnes radices dissecantes & amputantes, donec eam penitus exsiccarint. Hi sunt huiusce tempestatis amici longè ab his præteriti temporis discrepances. Non me tamen lætet plures esse tunc temporis viuitis amatores, amicisque amicitia coniunctissimos: sed a quo totum respectu, nihil aliud mihi videtur quam traxit & atomi. Nescio (ait Mercator) vsquequæ hæc priscom amicitia progrediantur, quos iam insignibus & immoderatis laudibus ad supernam vsque fidelitatis assem effert, alius quædam amoris nubes prouehisset afficere audeo, tunc temporis esse amicitias, quæ tantis aliis quam cæteris aliis vquam penetrarint, pertingent: & veros amicos esse, ut vetus amor, vi labores rebus amicis cum viribus, idem honestis infusant, rapiat & maiori commendationi, ac curæ illorum oblectamenta habere, quam ea quæ propria sui & peculiaria Meriti, possunt de ingrato silentio Scriptorum huius temporis conquiri, qui cum plura scriptis possint edigere, nisi de antiquis, ut scripta comprobent, mentionem faciunt. Ego verò in voci habeo, prius flamma à naturali curlo defecit, & ignem ele mentum, è cælis traheas terras dilapsurum, prius curum esse futurum solidum absque villo motu, terramque vltro citroque ad mundi circumferentiam collapsam & contruliatam, quàm amicis deflatis operatur. Deus nunquam me sospiciet, nisi rebus quibuscumque potero, in præteritum, cõsque par pari ipso relatuos, sicuti sepulchre præstiterit, eò eorum opem mutatus som: meis quidem cene amicis amorem & fidelitatem nactus. Ab Indis Orientalibus cum aliis naotis discedens, postquam periculossima maris effugium naufragia, in Lusitaniam appulsumus, & ex mari, maxime arduum mones animaduertimus, qui loco insignis & gnomonis erat osculatoribus, mons Syrtis nuncupatus. Er in illius summitate, aliqd aspectu ipso uidentur quod facili non poterat diiudicari, an esset domus, aut naturalis topus, à quodam Lusitano sciscitari fuimus, qui nobiscum erat, quidnam ei hoc esset. Qui respondit deuotū & piū D. Hieronymi esse monasteriū, nostra Domina de Peñia vocatur, quod sanè à lon-

à longè potius Aquilæ nidus apparebat, quam hominum domicilium. Certiores itaque facti hoc esse Templū B. Mariæ virginis, ex oasi eam saluauimus & genibus humi curotis: *Salve Regina*, concinimus, lacrymis, iniunctis singulis eam exorantes, vt pro nobis ad beatissimum filium intercederet: & cum piissimum quod in Lefania de tetraxarum pectus erat, à promeritis ob nostram culpam poenis nos eximeret. Quamprimum portum appulimus, in hoc monasterium meam dixi peregrinationem: quò loci inter alia quæ oculis magis notari digna conspexi, fuit Alabaſtri tabula miro artificio elaborata, quæ in magno Alinari reponebatur. Cum itaque preces effudissem, ædificiumque fuissim contemplatus, quod structura mirum sanè mihi videbatur in cellissimis atque formidando situm pinnaculo: perhumane & benigne à pijs Partibus acceptus, in alium huius montis rupis apicem conſcendi: oculos vidique circumspiciens, quod sensu visus & obiectus post comprehendi, horizontem vsque attingens, perlustauit. Hinc terra detegebatur, partim montiuga, in cellos sese disfundens scopulos, partim opacis, virentibus syluis cooperta, illinc vero virentissimæ valles, iucundis & lymphidissimis riuiulotum aquis macerata. Præterea, conspiciantur, agri fertiles, frigiduſcula flumina, & varia pecora, quæ vernantia graminis depaſcebant. Postquam terram oculis lustravi, hanc partem reſecti, quò meos obrotus penetrabat, ac circumſcribebatur, deflexi: hoc mare Oceanum contemplantur sum, adeò profundum, adeoque nostris oculis immensum, quò tot tamque pericola & discrimina exanimatoem, tantæque perſeſſus fuerat incommoda. Inde cogitationibus in labores, qui coram abiectionibus, percurrunt, & in tribulationes quæ subeunda reſſabant, quantumque à meo desiderio remedium discerebat, nemet conſolari ratus, memora quietem, quæ plurimi ſuebantur, deferebam, quam etiam facili negotio poſſem aſſequi. Sed quoniam dolor in alieris quiete non coquiescit, nihil illorum me conſolabatur, grauiores autem dolorem excitabant. Quiescens ergo in hac cellissima rupe, mortis meis cutis & anxius sollicitudinebus adeo apparata, vt nulla eſſet in tanto cæli concavo miseria, quæ in me non haberet locum: meotem erexi, & vite eternæ quiete in meditari sum, nouique hæc omnia quæcunque lustraueram, nihil eſſe ad inſtar cæli, & memoria repetens quod a iune Mathematici omnem terræ gyrum ac torunditatem vna cum mari, ad inſtar cæli minimum eſſe punctum, & quod ait Ieremias: *Aſſeſſit terræ, & omneque videri vacuum & inane*: apud meipſum perpendi, ſiquidem hæc omnis machina, quæ mortalibus ita magna videbatur, cum puncto & nihilo comparatur: quomodo poſſet fieri, vt eius diuinitas magnæ eſſent, cum quantitas in paruo loco magna eſſe oon poſſit, perceptique quantum aberrant & preceſſant, qui mundo ſeruiantes aurumque ſolidum, & ſinem pulchritudinis animæ relinquentes, effruſtratis appetibus eſſeruntur, adeo eos obrepere ſinenſes, ac ſi oſſa ratione ad reſiſtendum eſſent vallati, abſque virtutis memoria, quod sanè ab eo quod naturale vocant, omnino diſcrepat. Et quem admodum ſagitta in aëre oon apparet, ſed io terra, quæ ſons eſt quò diriguntur. Ita reor noſtras cogitationes in res mundanas non eſſe collimandas, ſed in Deum, qui ſinit eſt, ad quem noſtra oegotia ſunt diri-

genda: nam dicitur. *Pone me in ſignaculum ſuper cor tuum*. Hæc igitur cogitatio oerſetentius, didici, quam intoleranda ſit varietas bona, cæleſtia quæ ſunt æterna, pro terrenis, quæ ſunt caduca, deſerere, vidique me hæcenus nihil vididiſſe: & iudicii ſupercilia capſens, omonia terrena conſumi animaduerti, & quod ait D. Paulus: *Præterit figura huius mundi*: verumque eſſe Deum diligere, in eum voluntatem atque ſpei anchoram deligere, eique libet animo memore gerere, Cum itaque meos dolores lacrymis liqueſcerent, quoniam viſum impediabant, in hæc verba prorupit O meæ lacrymæ, quæ me in mei doloris memoria, & recordatione cominamini, quæſo à vobis ſilite pauliſper. Nam in alium locum & in meliorem occaſionem vos teſeruo. Oculos ergo per mulum rubicondos, ac deſignatos detegens, eos in ædificium & ſtructuram huius ſanctæ domus direxi, quæ mihi ferè cælum in terra videbatur, beatſque hoc Religioſa duxi, qui fallacias mundi, coontentiones, perſecutiones, & vanitates ſe abſcidentes, ſeipſos in ſacrificiis & oblationem Deo tradiderunt, meliùque vilisati cõſulentes ſeſe in hunc arduum montem abdiderant, vnde videntur terrani conculcare, mundumque iam in cælum aſcēſſi, pedibus contereſſe. Et vniū tanta felicitate fruere, vt hos vix dies in hoc ſanctæ religionis ſtatu poſſem peragere. Sed quoniam relationi iugo & vinculo erã copulatus, quod ſola mors poſſet diſſoluere: non illi vix poru æmulari, & à Deo remedium eſſagitare, vt meam in ſuo cultu poſſem proſequi. Hæc igitur profunda cogitatione deſiſſis, peregrinum, ſatis habui & moribus decorum oculis intercepti, qui peregrinationis gratia in hanc ſanctam B. Virginis domum proficiſcebat, & ad me accedens, quamprimum adiuuicem ſalutem reddidimus, agnouit hunc eſſe viſum, quò eam aliis ſtrictam & familiarem amicitiam, conuerſationemque inieceram. Simulac me complexus eſt, & detrita veſtimenta, quibus induebar, coontemplatus, longè ab his quæ aliis videtur diſcrepatibus, poſtquam à me mea infortunia & calamitates intellexiſſet, & quò pacto in mari omnes mea facultates naufragio amiſſeram, innumetas multas lacrymas mecum effuſiſſis, meis egrum etiam non peperci. Itaque vterque viciffim vitæ curriculum patefacientes, progreſſi ſumos, donec ad Templum peruenimus, quod omni cum deuotione intrauimus: voto autem peractò, diſceſſimus ad copioſam & celeberrimam Lyſboæ ciuitatem pergeotes, vbi quæcunque mihi erant neceſſaria ſuppeditauit, obſcicòque veri amici perfunctus eſſe, tēpore, quò tanta premebat neceſſitate: quam ſi fortaliſſis illac noo naſtus eſſem, proculdubio petiſſem. Et quauis diuerſis in locis ſeparati viuamus, faxit Deus vt noſtra corda onquam ſeparantur aut diſſocietur: ſed vero ſemper amore fidelique concordia coniungantur. A teneris adhuc vnguiculis, io eo plurimifque aliis magnam familiaritatem inueni, ſed noſtræ conuerſationis nauis fracta, in hoc procelloſo vitæ mari, alijs armis, alijs lueris, alijs mercimonijs dedere operam: alij autem Religionem profeſſi ſunt: ita vt in plures partes diuiſi fuerimus, nos amplexantes tranſiſſis quæ nobis appoſita ſunt, & proot oobis etiã viſi eſt. Sed ita in diuerſas terras ſeparati, volitate ſumus coniuſti, eos ramen vtrius memoria impetio. Nam in veris amicitijs quauis familiaritas & conuerſatio pereat, nec amor, nec memoria poſſet deleri.

De utilitate Epistolarum, quibus amici sibi adiuvantem scribunt, deque traduntur Epistola, quam Regiosus quidam ad amicum mittit.

CAPVT XVII.

SVm amicitia ratione sunt innixa (inquit Iureconsultus) ac virtute, effectus quoque as operantur: boni verò amici sunt velis si de quo naras, qui tibi hac in necessitate subvenit. Mirifico ardeo desiderio hanc audiendi historia, ut fidelitatem huius hominis agnoscam, & quoniam hoc in mea patria contigit, per gratum sancti verbanas em; mihi feci. Multa culmorum contingere (ait Mercator) quæ enumerare nimis oblongum esset, quorundam mihi per quæ familiarium & iurimorum amicorum, à quibus nunc magna locorum non autem cordis distantia segregat. Etenim vincula non sunt corporis, sed animi, & licet crebro nos interuissimus: amor enim & humanus animus hoc remedium pro absentibus inuenere, quod sancti admittendum est: nam familiarium literarum verorum amicorum animi oblectantur, corda recreantur, meminerit defaigantur, singulis bonis quidquid noui ab amicia scitor & intelligitur: qui cum sit absens, literæ præsentem demonstrant: idemque literæ sunt amicitia custodes & conservatrices. Quod præcipue mihi videre aridet, est amici epistola. Quemadmodum homo cum defessus est ac defaigatus, per amicum hortum petit, ut animum recreet: eodem modo laborum peritissus, ut læter, ac recreet, manu honestam ac peritissimam amici epistolam capio: & in eam ingressus, tanquam in pulcherrimum fructiferum arborum fructum, pulchros & insignes eloquentiæ flores lego & pernocto, sententiarum fructum, sermonisque ex maximo amore propagatos, fidelissimamque fidelitatem denotantes, quæ cor mirifico alimeto exaltant: & quo magis literæ ample sunt & copiosæ, eò maiori eas videnti desiderio flagro, possit cum quidam amicus, ut aliquid propriæ cum efficiam, obsecrat, & in hoc verberat dilator. Qui magna verborum abundantia (inquit Iureconsultus) ab amico quod postulat exoptat, magnam amicitia confert iniuriā, ac si maiorem eloquentiam vim non haberet. Ex optat amicitia ad iniuriam petitiones, & supplicationes communiā, proinde postulat amor, qui diutius tempore voluntates connectit. Multum effugio cuiusmodi virorum literas, quando ad me non scribantur, sed sint amici ad amicum alternatim scribentis præsertim si homines sint religiosi & eruditi. His enim amatoris verbis quidpiam virtutis & eruditionis immiscetur. Quocirca Lusitanum mihi amicum hodie rogabam, quem in hoc loco Madriti nasci solum, ut pro duobus tantum diebus, quæ eternum quæ ostendit, mutuo daret, qui plurima autobiographa Epistolarum familiarium nostro idioma Lusitano continebat, quem diuiliori pretio venditum, à quodam adolecente Madriti, ubi se reperisse dicebat: & forsitan quidam Lusitanus, cum secum gestans amiserat, aut furatus est, nihilque aliud potui scire. Sed quibusdam grauibz Epistolis composum agnouit, inter Nobiles, & alius magis familiaribus iure amicos. Legimus quædam (inquit Mercator) quædam harum epistolularum ad amicum illustrium alia, quæ de grauibz materis tractant, summæ auctoritatis hominibus scriptas, omittamus. Nam cum materia de qua agimus, de amicitia sit, non interrupe-
re filium quoniam amicorū literæ audiat. Et cum ab omnibus obuiis rogare, ut aliquam lectaret: quod ex se ipsa admodum optabat, vnam legere hoc

paſſo excolis est.

Adſit tibi ſemper Sancti Spiritus gratia. Niſi extra-
ter hoc terrarum orbe memoria, iactura quidquam
eſſet intolerabile. Ea quo in hunc locum petueni, ma-
gis recordationis & memorie, quod veſtram piam
conuerſationem amiſerim, quam ipſiusmet iacturæ,
eacruor. Initio huius recordationis dolorem al-
quando deſecturum exiſtimabam, & tempus ſuo curri-
culo penitus diſſecturum, aut ſaltem coruſurum: nō
tamen ita eſt, verūdm̃ vmbra eſt ex cello mōte proma-
nans, quæ quo magis aduelperaſcit, eò in magnitudi-
nem creſcit. Verūtm̃ tamen hæc duæ literæ quas ſucceſ-
ſiue ſcripſiſti, ſummopere eam mitigauerunt: quoniam
bonorum amicorum literæ cuiusmodi ſunt, ut non ſo-
lūm oculos ſaginent, verūtm̃ etiam cor reſocillent, &
qualemcumque triſtitiā ſubleuent, ut facilis poſſit
tolerari. Quidam humanum in cubiculis imagines &
tabulas virorum quos magis diligunt, ſolent habere,
ob remedium & cōſuetudinem memorie, ab amore,
affectūque procreant: ego verò loco vixæ & vixæ ta-
bulæ tuas literas in mei ordiſ coſcui culloſe: reor
que inter imaginem & literas hanc eſſe diſſertum,
ut imago corpus amicitie repreſentet, literæ verūdm̃
Id eò præſtantior imaginem teneo, ſcripturam in
papyro, quā picturam in tabula. Imago exteriorem
oſtendit, literæ interiore: alia formam delineat, alia
imagines & cogitationes. Inter nos hæc imagi-
nes alternatim mutuius, tu mihi aureas, ego verò
tibi meaſ ſettes. Huius elapſis diebus primæ tuæ Episto-
læ ſatiſſeci, nunc ſecundæ reſpondebo, quānis re-
verā ita perhibeas, ſic, ut videatur nihil eſſe, quod
reſponſo indigeat. Neſcio cur mecum verba expro-
braſ deſideres, quandoquidem non es neſcius, quan-
topere deceat & conueniat, cū amor quo nos ama-
mus, adeo ſit alienatus, & epistola, quā nobis ſcrip-
tuimus, tam paucis verbis complexa. Noui quod ex-
petis, illud eſt quod ſemper fui, utripe ſacræ Scrip-
turæ operam nauare, quæ ſcēdē mihiſicum animi eſt
edulium. Quod præcipue D. Paulus Timotheo com-
mendat, ut videlicet, lectionem incumbas; propter ma-
gnam utilitatem, quæ hinc inde deriuatur. D. Auguſ-
tinus Cum diuinas literas legimus, nobiſcū Deus loquitur,
cum auiem oramus, cum ipſo loquimur. Nollet
glorioſus D. Hiero. ad Demeſtriū de ſcribi, ut diuina
lectione vtatur, ſiquam ſpeculo, in quod anime pul-
chritudinem ad eam ſequendam & capiendam, &
eiusdem animæ deformationem ad eam fugiendam &
euitandam obſiciat. Hæc auctoritas aliaque eiufmodi,
ut verborum diuinarum lectioni inuigile, impel-
lunt, quibus quod ſcribitur verum eſt, quod docetur
virtus eſt, & quod pollicetur vita æterna. Nonnu-
quam Platonem manuſ capio, aut alium librum ex
humanioribus, ut aliquem Philoſophiæ locum vi-
deam, ut quandam antiquitatem aut hiſtoriam alie-
nam ſciam. Et quāuis ſcriptores ſint uolūptatis,
non eos tamen, nec aſperno, neque idcirco minoris
facio, dummodo ſeſe fide dignas ſcriptis redigat. Scio
quoddam eſſe neotericos, qui priſcis nihil ſine infe-
riores, niſi fide & religione. Quemadmodum qui
gemmam in manu Principis inuenit, eam ma-
gnopere pretioſam & diſtillam indicant, etiamſi
valorē nesciat: deinceps verò ipſam gemmam, aut
meliorē in manu hominis iuſſum conditionis vi-
dentes, eam viliū minimūque pretio ducunt, cū
tamen eadem ſit gemma, aut alia maioris pretij, quoniam
opinione reguntur ac moderantur, & oculos in
rei veritatem ac realitatem nequaquam coniungunt.
Sic ſententiam in quodam priſco auctore inuenies,
quæ ſit extra iudiciū, eam præſtantem cenſent,
nec viciuſ perſecturantur: ſed in quodam neoretico
eam

D. Hiero.
in epist. ad
Demeſtriū.

Simili.

eam ipsam, aut meliorem adverteutes, qui apud eos nullam habet auctoritatem, nullo pretio, aut aestimatione eam ducunt, quoniam opinio eos extra iudicium impedit, & affectio ipsam quæm iudicio opponitur, ut eos discernere veritatem impediatur. Idem res, nec bonæ, aut malæ videntur, siquidem res ipsæ sunt: sed quoniam antiquitas aut novitas temporis iuxta castimationem pretium augeat vel deprimat: itaque non opinione, quæ sepiissime à veritate abhorret, sed ratione, quæ in ratione semper sita est, dirigat, elaboro. Quamobrem alios atque alios auctores, videre, tam antiquos quàm neotericos ea dedesco. Hanc semper probam sententiam Philosophi comperio, qui dicebat, si mortui legent, pro viuis tenent: si autem viui non legent, pro mortuis eos ducet. Nescio quo melius tempus postquam oratione, officioque diuino perfuncti sumus, quam in librorum lectione infamatur: quos Aulus Gellius Magistris vocat, qui semper viuunt, & Titus Livius fideles factorum, & rerum antiquarum custodes. Hoc sanè non ignorabat diuinus Plato, cùm eo moriente libri Philolai Philosophi, qui discipulus obfcuri Pythagoræ erat, reperti sunt. Erat Seneca, librorum studium esse singulare pro tribulatione refrigerium. Huius rei periculum feci quamprimum enim periculum exagitor, difficultatibusque inuolui, statim ad libros recurro: itaque ad alas Dedali, ut in carcere mæstitiarum atque agriudiorum possim eire, & in alium volare. Et quoniam multis studium permolestum sit obscurdescens loma, quæ pedet oclum & clanculum complationem cordis, credo tamen labores, spontanea voluntate susceptos, non esse molestos, qui verò indeclem cum studio degustat, nullomodo studium delibant. Ego verò illud io volapratem verro, illud est quod delectat & corroborat, ut etiam alios oblectat, quibus literarum studium arridet. Ex optime libris curiosus animus fecotentis & perutilia consilia depromit, oditescos & flagrantis flores colligit, quibus ad instar apis, in animæ iuxcellam, dulcissimum mellis fauos sepius inest diffundit. Nos hoc in collegio, Deo fauente, bene valeamus, in pace, quiete, ac literarum exercitatione: hortus est Ordinis amoenissimus. De his rebus quas in extremo tuarum literarum scribis tua negotia spectantibus, noli hac audiendi solitudine affici, quam in medio cordis reponam. Tuos labores meos esse solos, meum solatium & quietem tuam esse, vniuersique videt me concupiscere, ac flagitare. Non io eo duntaxat opus est, ut in me te esoneres, cùm in hac re te carere culpa non ignores. Ille ipse sum, qui in hunc errorem illapsus, ad eo prohius in eum qui etiam me tali grauitate vituit, dissolui. Cùm manum calamo admouit ut de te scriberem cõfessor esse putabam, quoniam breuitas tibi summopere cordi est: hæc autem feruens amicitia, meos sermones ita longè vi ceruicis, dilatant. Adsit tibi Deus, & in tuo sancto cultu tuam religiosam personam conferuet, & io hunc me dignetur introducere.

obsecrant. Interim conticebat Theologus, quidquid enim ipsi continebatur, haud ignorabat, ut potest eorum auctor, oec tamen, villus eorum qui illic interfuert, potuit quidquam internocescere. E. Lofitania, in hunc quaternonem digestas eas retulerat, in quo præter literas, quod terrarum orbem laustis diligenter pernotat, scriptis erat: venisset ea Hispania, secum gellarat, ut quod iudicio dignum comperteret, in hunc redigeret. Ab hinc quibuldam diebus quispam Madriti lubripuerat, quo loco quibuldam negotiis daturus operam, morabatur, & ad se pertinere reticebat, donec trium sociorum sententiam agnosceret. Illis itaque aliam Epistolam videnti desiderio flagrantibus, Iureconsultus eam legere incepit, quæ erat eiusmodi.

Tuis semper animis in te Deigratia. In maximis meis molestiis ac curis, quæ me magis onerant, creata redduntur leuiora, quod admodum tua suauitas conversatione priuatus persequor, quæ sancti flucit, ut reliqua quibus exacerat minimi censent. Satis moribus ipsa ratione velim opulari, & magis habeo virium, tanquam à sensu deuota proferuntur. Simulac ex hoc loco discelitus, meum gaudium à meipso diffugi: tecum meum corculum mihi, quod quidem cerè mihi minoris iacturæ fuisset, illud perdere, quàm te perdere. Has omnes molestias & solitudines patior, nec studio Christianæ Philosophiæ aditus, desatigor. Me meam io cellulam secedo, diuinis literis incumbo, quæ qualis sim tanquam pellucidum speculum commouent. Videoque quænam disier, quin sim, qualis esse debeam. Tempore, quod mihi superest, concionor, aut studio, cum ægritudinibus inducias compono: sed ab studio egressus in aciem cum meipso irrumpe, statimque deuincor, quippe nullis viribus quo possim resistere, muor. Quare diuino officio peractis, maiorem temporis partem studio aut concioni adhibeo, donec mearum obligationum integrum mercedonem impendam. His elapsis diebus à concione ruri habitans, cellam & inuacabilem rupem appuli, circiter horam, cum caliginosa nubes celis ea montibus dilatatur. Ea hac rupe ad limpandum aquarum tuorum descendendi, ubi lecti, varietatem harum rerum contemplantur. Inde cogitatione in tuos labores, & in summam tuæ patientiæ constantiam inuolui, utique aduersitates his aquis comparabam, quæ continuo cursu meant, tanquam constantiam, cum hac: si ma rupe, quæ nunquam commouetur. Sub his rebus, infinita lum philosophatus, quæ sanè meos oculos in vias lacrymas redegeat. His cogitantibus deficiat, eis flumen vulgo Mondego vocarum incedebam, donec Sol radios abdidit, luna verò suos captauit, nocte humida iam terrena obtegente. Et profunda his diuina S. Pauli cogitatione ionhæreos, *Conuersatio nostra in celis est*, eam cum his Phil. 1. Placitis Regij coarguas. *Stantes erant pedes nostrum a Plat. 134. trum in Hierusalem.* Per pedes affectus intelligens (qui sunt pedes quibus anima graditur) & per Ierusalem Ciuitatem celorum æternam, hoc in loco flumen suum contemplantur, quæ aquarum profunditate, & argenteo splendore candore, cum notis sudo, incredibilis sanè erat malacta, apprimè celum reptant, pretiosissimo coruscantem syderum peripetasmate decoratas ac illustras. Steril paulisper, in meipsum cogitans, hominèque iustos syderibus coarguas. Quomodo modum videbatur, aquis esse conglutinata, etiam celi celum flarent: eodem etiam modo cum aspectu ipso exteriore cum his corporebus in his terris diuenerunt, cordibus tamen in celis fuit conuexa. Ad hanc cogitationem tem-

Declarant enim etæ Epistolarum quaternon: & quæ pædo interuenientis nuntius selegit, ut eam facis perlegeret.

CAPVT XVIII.

Vamprimum hæc Epistola lecta est, Iureconsultus quaternonem compicauit, rarus nullam amplus legere: Sed Mercator & Medicus eum vi aliam legeret,

Tamuis quartus.

q iij

pus applicabam, donec hospitium petij, quo locutus
accepi epistolam, qua duo à me pensa primo quo ver-
ba Ecclesiastica de prompta intelligentur, *Cor sapientis*
in dextera eius, & cor stultus, in sinistra illius. Alterum
verò quæ sibi velint hæc tria poma, quæ Gentilis di-
cunt Herculem semper secum gestare solitum. Et
vt paucis verbis rem perscrutemur, neque in his
temporibus infamamus, hæc sunt pro prima quæstione.
In sacra Scriptura, per manus, opera intelligi, vt te-
statur D. Augustinus lib. de sermone Domini in mon-
te cap. 24. & in Epistola ad Fortunatum. Et ita in-
telligitur quod ait Salomon in Proverb. *Dare ei de*
fructu manuum suarum. Et D. Iacob. in sua canonica,
Exspargate corda duplices animo. Per dexteram bona o-
pera, in gratia facta intelliguntur, quæ fidei vitam tri-
buunt, & per sinistram mala in peccato patrata, mor-
tus vt mereantur, viua vero vt condemnentur. Cor
est sapientie arca. Conformat illis quæ Salomon ait
in Proverb. *In corde prudens latet sapientia.* Ergo
verus sensus verborumque Ecclesiasticis interpretatio
est vt bonus bene viuat scientia quam possidet, ma-
lus vero perperam. Iustus qui honoris est eam mereri,
magis quam possidere, quidquid scit in bonis ope-
ribus impendit. Iniquus vero qui meriti oculi pu-
tat, sed valori attendit, eam alijs impletibus vsurpat.
Qui conscientiam priuato commodum antepone, cur
(quod scientia vs est) in dextera locat, qua virtutes
intelliguntur, quia autem priuato commodum con-
scientia preponit, in sinistra ponit, qua vitia intelli-
guntur. Sacra Scriptura hoc in loco hominem ius-
tum sapientem vocat, impium vero ignorantem. Nulla
enim maior est scientia, quam se saluum facere, nec
minor incerta quæ perditioni animum perbere. Vnus-
quisque scit quidam operatur. Scriptura in libro Sa-
pientie de notans in extremo iudicio, terrâ, mare, a-
liâque creaturas iustum de aduersus peccatores dimi-
caturus ait. *Pugnabis cum illo orbis terrarum contra in-
fantes.* quare manifeste impios insensatos & ignaros
vocat. D. Paulus de illis ait in Epistola ad Romanos. *Ob-
sensatum est iniquum cor eorum: patienter enim se esse sa-
pientes, stulti facti sunt.* Quod ait Salomon in Ecclesia-
stico iustus facere, iubet Iesum Christum vt id præste-
mus, cum ait apud D. Lucam. *Sicut lucerna ardentes*
in manibus vestris: ac si diceret. Adde bonis ope-
ribus scientiam, æquanimiter attendite quod ope-
ramini & eodem modo quo intelligis operamini. In-
tellectus vas est luminis, & lucernæ ardentes optima
sunt ingenia, quæ præmanibus sunt habenda, quæq;
sunt opera. Tunc enim perutilia sunt, cum virtute
concomitantur. Quod ait Propheta David, *Intellectus*
bonus restit operantibus denotat ista, qui tenent dextera,
qualia sunt bona opera. Scientia absque operibus,
stomachus calore naturali vacuus, vt digestioem
conficit, quæ inflat, & nihili prodest, obdusar & con-
sumpit, neque alimeorum suppeditat. Vnde fit, vt di-
cat D. Paulus, *Seruentur infans, charitas verâ adificat.* Scien-
tia & opus eiusdem debent esse conditionis, eiusdem
coloris, eademque amulsi metiri. Hoc est cor habere
in dextera, quod in manu videatur quantum ad primam
quæstionem.

D. Aug.
de b. m.
Dum, in
mont. cap.
24. illi in
Epist. ad
Fortunat.

Prim. 35.
Reich. 3.

Nunc ad secundam respondebunt, de tribus Hercu-
lis pomis, quod exquiris. Cùm essem aliquando
Romæ, vidi statuum Herculis in Capitolio, quæ illic
videtur, pro Trophæo, & temporum Antiquorum
exquis remanuisse. Pelle Leonis induta, cum claua in
dextera, & tribus pomis aureis in sinistra Præci mul-
tis in locis eum sic depingebant: dicebant enim eum
horum Interperidum intrasse, serpentemque illius
culturam intermisisse, & hæc tria admirabilia poma
legisse, quæ nunc etiam pro nota & insignio manu

gestat. Antiqui per Herculem omnem hominem
itrennum & heroicum intelligebant, qui res arduas
& difficiles perscrutabatur, vt ad aliquid promoueretur.
Per Leonis pellem, vim & animum notabat, per
clauo doctrinam, & scientiam, quibus fauore diuino
tria poma adepti fuere, quæ sunt virtus, huius vite
fama, & gloria in ælia immortalitas. Hæc sunt præ-
stantissima poma aurea, inestimabilis valoris & ad-
miranda pulchritudinis: sed laetæ angust, qui couri-
tud niriur, vt nulli ea decerpere paritur. Et hæc tẽ-
stis est fraudulenta & perfida vanitatis, qua dia-
bolus conatur nos intricare, & impedire, ne hæc tria
his tribus pomis aureis designata pertingamus. Et
vt ea consequamur, hunc serpentem vincere uocesse
est, cumque pedibus conculcare, magnâque firmi-
tate & constantia de illo triumphum reportare. Hoc
admodum peruetus est in mundo vt diabolus per serpen-
tem signetur, cum ois blaudis & adulatiombus
fraudet, vt initio quo suam seduxit, in figurat ser-
pentis est ortus. Hæc est vera interpretatio, & ana-
logia trium pomorum aureorum, quam expeis. Ni-
hil restat quam serpentem atterere, qui uobis ubi est,
ne hoc pacto ea carpiamus. Dialogos quos pens ad te-
misi. Et quantum ad id quod epistola dicit me ois
percellum, quod tua opera volando prodeat, tanquã
apes flores quæritantes, quos ex exteris & remotis-
simis locis deuli, vt hoc præstantissimum mei in hu-
ius nostre nationis hortu, tabulam imaginis Chri-
stianæ efformando, quam ingenij mei penicillo exa-
raui. Laudes inquam quas meis operibus tribuis, ma-
nent, non à merito, nullum enim est, sed quod amo-
ris in eos oculis contempleris, quæ maiores quam
sunt tibi ostentant: quanuis non sum nescius, alia
eas huius oculis perspicere, quorum sanè misereor.
Multa hic forent dicenda. Sed iam nos humida præ-
cipiat. Optem tibi præstet Domine nosse, meque
ad meam reducat, & ab inanibus appetitibus dimo-
ueat. Amen.

Hæc perfecta Epistola, aliam rursus relegere, quæ
sic se habebat. Adit tibi sancti Spiritus gratia. Nu-
dum huius toam accepi epistolam, quæ me magna
oblatione affectit, & non minus nouitate. Nam vt
rerum mundanarum priuato, quandam stuporem
parit, tamadmodum huc me contuli, nec amici mei
meminerint, ita vt rebus nullum eorum fuisse qui cõ-
tulum haberet memoriæ. Si ergo tibi extempore non
responidi, fuit non ob charæ voluntatis defectum,
sed temporis, quod si posset vocodari, imbiq; per
fortunat liceret, auti sanè pondere illud merceat.
Et si hæc occasio coram te minimè sufficiat, saltem
sit erit vt à te veniam petam, meque penam de me-
teti agnoscam: uaminter nobilia corda, multa mala,
paucis istque bonis sermonibus retunduntur. Et licet
oculis ipsis non te quædam dignoscere, tamen ob toos
virtutum famam te noiscio, in quibus salem iam
in sudis, mundi negotia relinques, te in huic locum
solitudinis abdens, vt pacifice & tuisissima quiete vi-
neres. Quod tam perbelles, concinnum & moderatum
est, non admodum dici, aut exprimi potest, nisi quod
in ratioe diuini amoris igne fuerit fabricatur. Mun-
dus nosse est inimicus, & necessariū est vt ab illo i-
giamus, nam pater nosse D. Hieronymus alio in lo-
co ait. Fugere viocere est, & cetera sequi vinci est. Ita
quæ velle hoc in mundo quodam sperare, prope
caldidus sunt demencia. Cũ homines ad mundi nor-
mam adscripti, reor vñ iam penetrare quietem
quam experiri, & fallaces ac blandientes spes, quæ
pollicetur mundus, ad eos ita propius accedit, vt di-
gito ferire videatur, omnia vela tendit, omnes ramos
adruer, donec penitus euascit, quoniam mun-
du

Prim. 3.

Rom. 3.

Psalm. 110.

das sua veram laborum spem tribuit, quietis vero tantum vilum. Adco iugitatus est & insultus, ut passim ubi manus est vivum methum, primum magis est mortuum. Supposit sine calculis, ponderat sine vlnis sed qui cum consecratur, nondum plane illum agnoscit, quantum seipsum etiam minimè nesciens. Memoriae prodiu est, antiquitas in insula Creta, (quæ nunc Candia vocatur) Labyrinthum caritatis, quæ plures interiorerantur, nullus autem exibat: adeo enim erat intricatus atque difficilis, cum inexplorabilibus viarum ambagibus & fallacis, ita ut cum quis viam egredientem, & ad exitum perducantem se reperisse putaret, tot in novis ingressum, & prioribus multo difficiliorem aperiretur, & inter labyrinthi fallacias mortuus intercluderetur. Verum strenuus Theseus adiuvi filium anneau deferens, & interomissis, labyrinthum penetravit, & Minotaurum interficiens, egressus est filium manum tenens, magnum gloriam sibi peperit. Et licet hoc fabulosum videatur, celum philosophiam habitu historiarum fidem amittam, reor. Hic labyrinthus mundus est, fraudibus, & infelicitatibus plenus, quod homines gradiuntur, nec versutiarum & reclinatum exitu attingunt, illicitis rebus intricati, vanis desideriis abusi, humanis solatijs ancti, ipsorummet obliuio, crapulam vitiis exhalantes, & denique depravatis appetitibus deluescentes. Isidolum ex hoc periculoso labyrintho exeunt, qui ipsorummet cognitionis filo insistent, corpus esse mortale & momentaneum addiscunt, animam verò immortalem & æternam, infiniti boni capacem, pro celo creatam, quæ patria celestis propria est illius mansio & domicilium, istuc verò verum exilium. Et hac sempiterna cognitione, crudelis Minoratus vicius est, qui propius est & depravatus appetitus, miseria cum victoria è mundo egrediuntur, solitudines quæritant, modo per orium eis licet, ubi Deo servant, à mundi solitudinibus, atque illius falsa vacui, alijs suavitatis & aque dulcis cogitationibus animæ proficiis inhaerentes. Hoc filo ductus, ab his labyrinthi mundani ambagibus egressus est, & tunc Deus ad hanc tranquillam, pacatamque domum reduxit, ut illic ei obsecundaret, & ab eo certum suæ vitæ exitum recipere. Commoror in hoc Babilone, quibusdam in rebus tibi morem gerere ea descendens, & quæcunque tibi grata & iucunda esse cognoro, alacri animo exequar. Quod obviassimè à te capitulo, est ut in devotis orationibus & precibus, cordi tibi sit me magna cum efficacia Deo commendare, ut peccata mea que passatim condonet, nunc manu mea deinde relinquit, sed meimetipsum pium hostiorem & odium concedat, meque velut errantem quem suis humeris deferat, & in hunc arduum visionis diuinæ montem reducat, quod te dignetur introducere, ac in soam gratiam consecrare, ut te in suam gloriam adscribas. Nondum hanc Epistolam legerat Iulianus, cum alij esset gratum ut hanc alteram sequentem legeret. Quod prestare pollicitus est, dummodo alijs perlegendis finem imponeret. Eas autem huiusmodi.

Adiuv tibi, tozæ, animæ S. Spiritus consolatio. Accepi tuam adeo perbreve epistolam, quam in hoc quod denotat prolixam & amore quo eam scripsisti. Quodvis autem quibuscunque rebus alijs tua obsecundare vult cupiam, non tam impræsentiarum efficaciam, sed aliquando longius filium excedam. Et si meæ orationum conseruatione desideria, ita firmas in tuo corde radices egere, ut solata à me defecerint, cum tua im obvis & alienatus: non dubio, quoniam meorum verborum prolixitas & exuberantia, tanto

gaudio & voluptate afficiat, quam tuorum breuitas, mihi molestiam & solitudinem peperit. Ais quoddam adversarios atque inimicos in te intrapsi, iamque tuam famam denigrare, modis vix sibi libellus cepisse, qui tui honoris splendorem ac lumen confopire atque extinguere moliantur, & tunc dies infinitis curis & angustis excruciantur & excruciantur idcirco villosomodo oblitusque. Etenim virtus semper amulatioribus atque invidis agitur, famæque illustris absque iustissimo labore nequit obtineri. Quemadmodum ferrum non ad opem idoneum esse potest, nisi malleorum ictibus percutiatur & feriat, ut in massam redigatur, ferrumque percutiendo, illud periculum & nitidum reddimus. Is nullus minor vas, inclinarumque vitarum receptaculum esse potest, ad hæc perpetua famæ pulchritudine decorari, quin infinis, arduisque periculis & discriminiibus concutatur. Animæ æquanimiter tolerare, modi sunt quibus gloriam celestem adipiscitur. D. Paulus ait. nos esse hæredes Dei, & hæreditatem hereditatem esse æternam: & quoniam recte hæreditas hac conditione atque oneri etiam paratur (ut auctori Legum Interpretes) cum sit caduca & momentanea, quanto magis celestis, quæ immortalis est, & æterna? Quod quod nobis imponitur ut eam acquiramus, infinitis tribulationibus atque afflictionibus obnoxii est. Des passis plenam est, cum magnanimo & constanti animo. Illud dicebant Apostoli viderat D. Lucas in Actis Apostolorum. *Per multas tribulationes oportet nos ingredi regnum Dei*, non quod hoc intolerandum sit onus. Et licet impij totis viribus, ut aliquant nostræ vitæ maculam aut torpiditatem impingant, emittantur: nihilominus Deo annuente, spero vires eorum effracturas, quominus depravatis atque flagitiosis desideriis satisfaciunt: eoque inartas passuros, te autem honore cumulaturum, eos victores autem futuros: quæ victoria non armis humanis, sed diuinis paranda est: in qua omnes spem & desiderium confitemur, non autem in salvis imperiis, sed in quinque David lapides, quinque inquam vulneribus Iesu Christi Dei nostri: qui strenuum pastorem animarum & coherens superbum Goliath interemit, temerariamque blasphemiam audaciam prostravit, baculo adhaerens quæ Cux est, quam amplecti, eique inniti oportet. Hic est gloriosus baculus quo Patriarcha Iacob, è domo patriæ in longinquas regiones dulcedens, infinitis afflictionibus circumdatus, & ab Esau persecutus, rapidissimas toridas aquas transiit, quæ sunt huius vitæ molestiæ ac ægritudines, de quibus ait Psalter Regius. *Tormenta pertransiit anima mea.* Hæ sunt maris atque salubres ac amara, sacratissima Redemptoris nostri Crucis dulces effectus in quo omnis nostra spes firmanda est, cum Propheta dicendo, *Domine protulisti iuxta mea, & quæ irrepulisti?* Et cum D. Paulo. *Si Deus pro nobis, quis contra nos?* Huius rei conclusio est quod ait Redemptor noster, per D. Mattheum eius Chronographum, & Evangelium quatuor, *Nolite timere eos, qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere.* Itafecere D. Hieronymus, D. Athanasius, D. Ioan. Chrysostomus & complures alij sancti, quæ populi Christiani flores, & fulgentissima sidera, inuolunt fuere calumosi, ac peteculi. Sed mundo spem non affligentes, nec colorum viam stercentes, propter flagitiorum amorem, in altissimum Deum tanquam ad finissimum atque munissimum propugnaculum confugebant, in eum spem anchoras defigentes, qui opem & subsidium receperunt. Eorum imitatores atque invidi rectius & fraudibus, quos licet, ingenio, virtutibusque videbant torquere, conturbare,

Psal. 68.
Eccle. 23.

Psal. 68.
R. 5.
Matth. 10.

detrudere, atque depingere: Præclaram famam eripere moliebantur, vili abiectique ingratitudine opera tanto præmio, & remuneratione digna perfoluentes. Verùm cum nec virtutem, nec scientiam, nec animi constantiam, nec verum æquimodorum decus, quod in falsis atque caducis contempno consistit, poterant auferre, nihil auferrebant, neque obstat villo pacto valebant, immò honore afficiebant, sibi ipsi de decore retroquentes. Et cum decus viris probis obliuiscere suspicabantur, & profundis obliuionis tenebris obrueretur: hoc ipso eam propalabant, decorabant, famamque & splendore illustrabant, quæ posteris, imo æternitati commendabatur. Quamvis autem homines inuita compulsi, virtutisque inimici, eos qui veri sunt thesauri, atque diuini superni Dei, dissipare, atque labefacti niterentur, eorumque famam in perpetuum voragine intruderent, quorum nunquam caret memoria: virtus tam eam detegit, eamque extollet, sempiternaque hominū memoriæ consecrabit. Inde colligo etiam si falsi testes tibi totis conatibus aduersentur, & in te intrant, pomūq; discordiæ ac dissensionis iniiciant, de qua Paris iudex fuit, in Troianorum esclium, si tamen bono patientique sis animo, atque strenuo, teque in opimum Iesum Christum verum subsidium desectas, eius voluntari adhaerescens, tibi nequaquam possunt esse impedimento. Etenim licet vitam delectant, & articulatim tuam famam discerpant: hæc omnia sunt exteriora. Sed cum vos nec animi orbare, aut spoliare possint nullo proculdubio modo possunt offecire, ut ait D. Ioannes Chrysostomus, Nemo læditur nisi à seipso. Munus patientiæ, labores diuturno tempore speratos ac expectatos suscipis: eadem tribulationes in dies amplius confirmant: Salamanda es, quæ in inflammationis flammis enauris. Flecte oculos in Iesum Christum crucifixum, interioris affectum & perfectum, omnesque tuæ moleste hæc ad instar immensis Oceani aquæ guttula apparebunt. Quamvis magna incommoda & læda obiectet minus, seruo ac deuotione orationis, factæque Theologie studij fusiuit quæ medicina est animæ, conualecant. Galeni medicina est vt corpora curentur: hæc verò vt animæ purgantur. Hæc est philosophia Christiana, vitæ dux, magnifica vitæ, quæ vt ambas manus rerum humanarum patientiæ & tolerantæ annectamus, demonstrat, vitæ otium torporum & obsecratam cogitationem dissipatorem fugiamus, exasperat, manibus honestis ac sanctis exercitiis omnibus admodum, falsos mundi honores terminamus, vespiles voluptates, mundum etiam ad id iocostantiæ ac varium teneamus, velut nullo firmo iocoque fœdamento adminiculatum: denique vt in Deum corda & cogitationes deuocueamus, nostrarumque voluntatum firmam & perpetuam oblationem addicimus. Et licet omnes ad hæc omnia adimpleda sint obnoxij, maiori adstringimur obligatione, ob habitum Monachorum, Sacerdotum & Predicatorum quem gerimus: nos enim sumus salteris & lumen mundi & respectus aliorum, tanquam nix ad instar picis, tanquam passilis, & electrum ad instar sulfuris, & tanquam cælum ad instar terre furui fumus. Fomes sumus vt vincamur, humiles vt aspernemur: vt non solum concionibus, verum etiam vita & exemplis proximos edicemus, & ad amorem, timorē, cultumque Dei cohortemur. Meminerimus nos esse sancti Sacricie Evangelij Concionatores, Legati & Angelus, phalæ excellentes apud præstantissimæ ætatis doctrinæ, populū horologia, itinerum ductores, bonorum dispensatores, thesaurorum gratos, fœæ quæ spleodorem & lumen cæteris impartitur, & fons quo

cuncti bibunt, & aquas exhauriunt. Hæc omnia in memoriam reuocantur, non vt à me perdiscas (hoc enim esset velle aquilam docere volare vt refert proverbium) sed vt possit Deus milites verbis ad prælium inflammas & stimules, quousque eos esse sine tuba præstantissimos & paratissimos non ignoret, pugnandi flagrantis atque exardescentes: sic quousque non sum nectus te animo non patientia, constantisque in virtute indigere: in eam tamen memoriam illud reuocabo, vt tibi officio amplexu præsto sim: & quousque tecum agere mihi summo prece ardeat, quousque te præsentem non possim, saltem absente mihi liceat. Domino nostro te in meis indignis orationibus commendando, teque per charitatem obsecro atque obtestor, idem pro me in tuis efficias, quæ multis erunt Deo gratiores. Eum ne roges vt terrenum solatium mihi tribuat, non enim illud espeto, sed vt meos oculos in lacrymarum diluuium commoueat, eternamque te ipsius memoriam tribuat, vt res mundi viles atque abiectas obliuioni tradens, tanquam norma verum cæli tramitem insequar. Satis hæc dicta sunt, nisi vt Dominum nostrum deprecemur, vt in aduersariis agere omnis patientia roborat, & in suum laudum cultum augmētetur. Amen.

De disputatione, scilicet, quid sit excellentius, an Medicina, an In Cuius.

CAPVT XIX.

Parimæ alix in hac quæstione litteræ continebantur, cum Laine, cum vulgari idiomate, multæque Sanctorum & Philosophorum sententiæ, antiqua Epitaphia, innumereque antiquitates quæ omnia in aliam diem delata sunt. Quisq; igitur opinionem sub litteris denud perleclis referens, ait Mercator. Hic Pater Lulianus, quilibetque sit, litterarum (vt arbitror) & studij amator est. Sed ad quid prodert in hac vltima de Galeno loqui, qui fuit Medicus? Quæ proportio, quæ sympathia est Medicinæ cum Theologia? Maxima (inquit Theologus) quoniam vitæque medicina est, vna corporis, alia verò animæ. Adde quod Medicina philosophia est naturalis, quæ admodum ad Theologiam confert. Et ait D. Tbom. in prima parte, scientiss Theologie esse capitales & pedisequas. Nihil discipendum est, nisi Philosophos Geometres (quorum vult fuit Galenus) multa admodum vilia edidisset, non solum quantum ad rerū naturalium cognitionem, sed etiam quantum ad eas quæ ad mores spectant. Ait D. Augustinus in a. lib. de doct. Christiana, tales velut iniustus possessores esse usurpandos, vltimoque nostro applicandos, utilitatemque es præstantissimis rebus quæ promerere, & ex magnis erroribus in quos decidere, quos turpissimos sanè indico. Non loquor de his Philosophis (ait Mercator) sed de Medicis & huiusce temporis Medicis, quam tolerabilem non autem necessariam censio. Vbi maior est Medicorum numerus, ibi etiam plures sunt ægroti: quodque mirum est, inter se discoriant & contendunt, immò ad inuicem vltimæque ptopiæ artis tergiverfantur. Mihi videtur (quoad ingeniosi acies ioueri possit) Medicorum, inenitentionem esse nouam, & antiquius cum homines magis ratione quam opinione moderabantur, nulli erant Medici. Homines optimo regimine conualecebant, & remedijs, quæ ab alijs, qui sanati fuerant, didicerant, quæ ad Medicorum salubritatem esse scribaui. Sic arbitror (loquit Iosephus) oam quam-

uis Medicina viceretur, Medicis tamen non vrebantur: & medicinx erant simplices abique vlla mixtura, remedia verò tria, & per vna. Memini me in quodā ex recentioribus authoribus legisse, nullū Medicū, insignē aut præstantem vocam fuisse norarum, etiā si multos curaret, nisi ignari & hebetes vulgi opinione. Videat mihi Medicos esse ingenies & nec statuas, quorum quorundam præstantiam ostendant, & faciem, quæ magnam rerum scientiam singularēque cognitionem pollicentur, interiori autem sensui carere & sunt fuitiles. Penitus perhorresco aut Medicos, utorem à vestris viris quæ autibus adeo turpem percipiens. Non ex tam præstantibus vasis, liquores adeo foetidos manare existimabam. Statim atq; in Medicos de hac chatas ex, rebar sane te tocari, non autem viderē te serid loqui. Mihi fuit vitio verendum foret, nisi tuis erroribus responderem. Cū aut Medicos in immemorē Medicinx tergeretur: non hoc tolerandum est, siquidem compertissimū est omnes comprobare Apollinem aut Esculapium eius filium existisse, qui apud Gentiles dii habiti sunt. Et enim Medicinas est adeo enimia, & ardua, vi inuentionem ips, quos pro dijs adorabant, tribuerint. Quod ais esse nouum: imō vos ipsi estis noui est eōm tam antiqua, quā fuit antiqui, qui eo modo quo tunc vixit inuenerunt. Acron Medicus Agri-geninus antiqui Empedoclis discipulus qui ante Hippocratem fuit, de Medicina librum edidit, ut narrat Sydas Hippocratem Medicinæ lumen antiquior Aristotele fuit, ut ait Galenus lib. 1. de natural. facultat. Epichrimus Pythagoræ discipulus commentarius in Medicinam scripsit, quos Raphael Volaterranus in Bibliotheca Vaticana vidisse testatur, quæ quidem antiquiorum est thesauri. Horus antiquus, & pyriorum Res, magnus fuit Medicus, & peruersus ille Posidyllus & Macro. Videte quantum distet à virtute opinio, quam affers de Medicina, cū eam ouum appelles, cū nihilominus omnium rerum antiquissimam esse cōstet. Præterea quōd ais te legisse in quodam recenti authore, Medicos non esse probatos, licet multarum curatum & sanationum experientiam haberint: non enim illo magnum agam commercium: est forsā vnus ea ipsi quorum opera potius quam ipsi moriuntur. Tanto lucidius ostendam, hocq; meridiana clarior, quod ais esse omnino falsum. Narrā antiquorum historię, & refert Celsus Rhodig lib. 1. Lætion. antiquarum, cum Arbes grauitima pestilentia grassaretur, & innumera hominum multitudo passim interiret, Mediceus Acro, igitur, quos in Comitatu faciendos curauit, eam propulsa. Critobolus eximius Medicinæ Magister, ab oculis Philippi Macedonum Regis telum extraxit, nullāque macula, aut deformitate facie visa est: hacque curatione famam nominis immortalē sibi peperit. Ita narrat Q. Curtius lib. 8. de Alexandri histōria, & Plinius lib. 7. natur. histor. Magnus & excellens Medicus Enasistratus, arte medicinx, oculum & obitum Antiochi filij Regis Ptolomei morbum agnoscebat, quem nolebat aperire: quippe qui ab impudico amore quo in Stratonicam nouicam xilabat, manaret, ut narrat Aulus Gellius libro de nocturno Noct. Atticæ. & Pontianus refert in sua Philosophia. Et ait Plinius pariter fuisse centum Talentum elagium, quæ iuxta Budæi suppressionem sexaginta multa scutorum faceret. Antonius Musa, Augusti Cæsaris Medicus, de quo Horatius lib. 1. Epist. facit mentionem, tanto artificio eundem Imperatorem à graui morbo sanauit, ut Romana ciuitas ei Salaria propet illam L. lantia e-rexerit: testis est huius rei Suetonius Tranquillus in vita Augusti. Fatcor quōdāmodo esse medicos nul-

lus valoris, orationēque ielanos, & alios peruersos & flagitiosos, qui Medicina vixitur: non autem deest, ut ipsi alij etia præstant. Aliud est Medicinam, aliud abulum obuiare. Scientia est præstantior est, quod præstantiori consistat subiecto, & ut Medicina pro obediō hominē habet quem sanat, quomodo animi. Huius est excellētissimum, perspicuum est, eam per multis alijs artibus antecellere. Quōd aures ais, in Medicina nihil opus esse experientia, hoc absurdissimum errorē iudico. Quocirca, licet experientia sit visis, quis est quin videat, sanus fore si literis, arte ac lueria polleret, ut res per principia & causas sciat, nō autem per seipos. Scire est, et causas cognoscere. Verūm tennitur verba, opinionēs quæ nullo constant fundamento, retundens. Sed quid opus est verbis, cū D. Lucas Euangelista fuerit Medicus, & D. Paulus tanquam Medicus Timotheo consule, ut ob stomachi debilitationem, continū q; & quondam morbo modico vino vixeret. Ad hac iustus Christus Redemptor Noster Medicis officio fundus est cæcitate lanans, visitatus D. Ioan. & mulierem, quæ à pluribus annis morbo laborabat, ut narrat D. Martens, plurēque sanationes fecit, quatum in Sæto Euangelio mentio fit. Et cum Medicina, adeo antiqua, cetera, & præstantis sit, non aberrat Pater cūm G. lenum Medicinam Principem adducit. Sed si quisquam error obrepserit, hoc, huius Cuius tantopere prædicas, quod tanto aduē & studio præfiteris: quippe qui quodammodo vix comprobatur Iureconsulti studio gloriari, magis vi peritioribus, detineantur, & per fas & nefas diuitis glomerent, quā ob Reip. utilitatem. Non igitur ad te Anacarsi leges aranearum telis comparat, quæ mufas & minutissima animalia implicant, maiora verò eas diuipunt & penetrant. Ita narrat Valer. Maxim. lib. 7. Bruloniū in 3. quatuor Lætionis hanc sententiam Soloni Salaminio Atheniensium legiflatore tribuit, & Plutarcho Zaleuco, Locrensiū l. gloriari, & forsan huius omnes eadem fuisse sententia. Et quatuor hoc satis superque sit, videmus tamen quōdote, quemque Iureconsultorum legem ad utilitatem & luerum interpretari: præferunt si obfcura sit, aalem formam aut figuram, quæ illis videatur tribuunt, nō umque nutu & voluntate illam loqui faciunt. Hæ sunt prauæ conscientie lueræ, quæ cupiditates puluere, aduēque artibus, optimos Reip. mores permutant, moresque iustitiz fundus delent. Et cum docti homines inducias enim viris firmare, difficile est, ut ignari cum virtute pace porantur, qui à Procuratoribus illi, bona imō sapē conscientias perdunt. Aneas Syllius (qui deinceps fuit Pius II. vocatus) ait clientis esse aues, subfella nidos, ludices retia, Procuratores verò & Aduocatos venatores. Quasi diceret, venatores aues in nido retibus capiunt, eodem modo Procuratores iō subfellis cum iudicibus clientēs venantur. Quid amplius restat, nisi Dom. D. Petrus de Lusitania, quem Lusitanum Iustum vocant, sciens Aduocatos lites procalinari, tulit in suo Regno omnes expelletentor. Ita etiam in Chronicis a legi, qui pro te certissima, verissimamque recenser. Quomobrem cū Medici homines sanitati rebus, & iustitiz eorum bona consumant ac decipiunt, perspicuum est alios alios esse vitiores ac præstantiores. Nulla culpa (inquit Iureconsultus) in quo homines studio quodam iustitiz, quendam excusationis modum non querant: nullusque error est, qui pro peccatis quendam habet tuorem. Non idēo uiter, quod vixit cūque Medicinam collaudas, siquidem eam proficis. Fuerunt etiam qui culicem, cicodillum, lebre quāquam,

Mirk 7.
Cels 4.
1000, 3.

& alia id genus laudare, quoque com laudibus sunt indigna ea nihilominus extulerunt, liberos sapientissime huiusmodi ab omni propolis alienis oerantes. In hoc voluerunt eos imitari, qui Romano more pingui, qui carum eo quod delinatum fuit repletes homines cum rosis intermiscerent, & flores com figotis, aliud incipiunt, aliud perficiunt, & exaggerando verba, victores fieri putant: sed statim veritas deuoduratur, triumphansque tenuatur, ut spero ex tempore futurum, tuis rationibus praefractus, quam demissa & iustissima sit Medicio, & quam ardua sit scientia Iuris, parebit. In primis, com aieam ita esse certam, ut omnes consentiant, eorum iouenitorem vovum quod Gentiles inter falsas Deorum superstitiones adscripserunt, exiisse. Loquamur itaque precipue de opinione varitate, qua Medici, quoduis morborum genus iudicant, qui cum vt vident aegrotum atcellantur, mirum sane est si eadem opinione cohaereant. Imo ad inuocotorem vsque illorum Medicinæ, quo probare niteris eam esse certam, eius iocerrito do probatur & asseritur: siquidem vt tuipse fateris, alij dicunt fuisse Apollinem, alij Esculapium. Ita vt ipsi Medici de Medicinæ innotiore tergiversentur. Præterea, quod de antiquitate proferis, hoc de Medicis simpliciter intelligitur, quæ experientia, bono quoque regimine constat, non eam antiquissimam esse iusticiamur. Quam dicimus esse nouam, illa est, qua hoc tempore vitium, mitionibus, compositionibus, & differentiarum varietate, rebusque alienis & omnino periculosos, & ij qui ea relictis simplicibus pharmacis & cognitis vniuntur, comparo ijs qui aduecos in ciuitatis admittunt, quorum nollam habent curiam, minusve experientiam, bonos vero & legitimos, quosque vniunt, propulsant. Quod ais iustigines medicos exiisse, non inficior: sed rebus leuibus & probatis curabant, & optimo regimine multum ab hoiofice tempestatis Medicis discrepare. Quoniam quod alicui, Medicinæ subiectum est, ostendit quantum sit demissum & infirmum, eius enim subiectum non est homo, in quantum homo, sed in quantum aegrotus. Nihil ad rem facit com ait, Diuum Lucam fuisse medicum: imò potius te coodeumat, quando goldem simulac Euan gelista factus est, Medicinæ corporalem artem, vt spiritum prouideretur, deseruit: & hæc Medicina, qua Diuus Paulus Timotheo vtiendum coosulebat, vides quam facilis fuerit, cum nisi in modicum vici bene diluti bibendo consisteret. Præterea curationes à Deo factæ, miræ sanè erant. Talis fuit illa quam addoxisti, de muliere, quæ cum simbriciam Iesu Christi tetigit, subito conualuit: quantum iuxta Euan gelium, duodecim annorum spatio grauissimo morbo detineretur, nec vniquam ad pristinam valerudinem poruerat peruenire. Quamdiu nummata vult, spes magna de illa concipiebatur: simollæ vero nihil quod daret superfluit, ab omnibus derelicta. Peconij falsas spes mercabatur, inopia vero eas reiecit, & in alias non mediocri valoris commutauit: quippe qui eas in Iesu Christo caelesti Medico construens laetitia est. Felix igitur est necesse est, quæ, vt pro perisugio & remedio verum ac viuum

fontem perscrutemur, subinquit.

De Medicina inuenerit, de Iure Cæulis laudibus, & quidnam sit excellentius, amare, an amari.

CAPVT XX.

Is omnibus (respondit Medicus) facile erit respondere. Dico in primis Medicinæ inuenerit fuisse Esculapium, quo pleni sunt omnes libri, & hac in re cum antiqui tum recentes consentiunt. Primum aetate quoque vltimos progrediaris (inquit Iureconsultus) locum boni rei accommodatum asserere patiaris, postea asseres quidquid volueris. Antiqui Philosophi Gentiles, per Apollinem, solum Deum totius Vniuersi Creatorem intelligebant: per eius filium Esculapium, Tempus, & quidquid consumit, ac atterit, quod cum à Deo creatum fuisset, eius filius vocabatur. Quare Apollo pingebatur iuuenis & imberbis, vt natusset, Deum uanquam senescere, eumque esse immortalem & semper vnum. Pingebatur etiam eius filius Esculapius senex & barbarus, vt denotarent tempus & caducis atque momentaneas creaturas consumi ac mactescere: idcirco aetate per Esculapium tempus cum suis moribus quotidianisque cursibus intelligebant. Dicendo igitur Esculapium Medicinam inuenerit, tempus cum suo consuetoque experientia, non autem medicorum artificium, eam inuenerit designant. Hoc si se habet, hæc est historica analogia, hæc est ipsa veritas multum à tuis sermonibus dissoluta. Quod ais de Iure Ciuili, aded à ratione est alienum, vt qui tecum idem scurrit, ipsa ratione orbaretur. Sed vt passio motus loquorotus est, non te Iuris doctrinam obiurgasse, cum nihilominus, magistra sit vitæ, atque animæ pastus, sum attonitus, siquidem vti Iureconsultus, Præcepta iuris sunt honestè viuere, alterum non ledere, & ius suum cuique tribuere. Ait D. Isidorus in 2. lib. Etymologiarum, leges iustas esse, vt temeraria hominum audacia propulsaretur, & potiora penarum timore coërceretur. Ait Cassiodorus, Iura publica certissimas esse oblationes & gaudia vitæ humane, subsidium pro imbellibus, frangumque pro multum potensibus. Ius naturalis est leges ætæræ participatio, & diuini hominis creatura rationis capace impressio. Hoc ius naturale potissimum in rationis humanæ naturali iudicio consistit & hæc humana ratio, vna cum iudicio, Ius Ciuile disponit, quod à Iure naturali deriuatur, eiusque est determinatio. Ius naturale iubet scelera punire, Ius autem Ciuile quo pactus est puniri oportet, decernit. Hoc Ius est iustitiæ obiectum, quæ certus est habitus, efficiens vt constans & perpetua sit voluntas ius suum cuique tribuendi. Ex Iuris præcepta Legibus declarantur, quæ sunt eiusdem Iuris interpretationes & declarationes. Adeo præstas est Iuris Ciuilis scientia, vt eâ Iureconsulti l. j. ff. de iustitia & Iure, veram Philosophiam appellet. Ciceronem in primo de Legibus ait Philosophiæ medolla, ex Iuris disciplina depromenda est: quo loci multum Legum laudibus dilatur. Aristoteles ait scientiam Ciuilem Medicinæ esse meliorem, & Benedictus Arcennus multis rationibus illud comprobatur, in tractatu de Pægio Florentino, de Iure & Medicina. Salomon ait. Lex Sapientis fons est vitæ. Ex legibus melte vtilitates manant, & sunt si uideretur planius in hoc lucidissimo & amantissimo Iure frui. Docent nos ad vitæ vici, vitia à uobis propulsant, & denique rectæ sunt regulæ, & præstantia, imò certissima sunt & admiranda rerum coadunata ad fugiendam, vt homines

Cic. 18.
de legib.
Arist. Ro.
in Tract.
de Pæ.
Florent.
Pæon. 11.

rimine in pace vitam, Deūque seruiatur & glorificetur. Quocirca prius legislatores dicebant leges à Deo datas: vt optima & iustas leges à lege diuina promanare inter se consentirent: dicebant Deum illas ei tradere, vt populo tribuerent. Olyris Ægyptiorum legislator suas leges Mercurio pro Deo ab eis habito dcauit. Charondas Carthaginensis suas Sarurno tribuit. Zoroaster Persarum Iustitiam & Bactrianus suas Oromulso, Solon Atheniensis, Minervæ, Zamolxis Scythæ de Vestæ, Minos Cretensis Ioui, Lycurgus Lacedæmonius Apollini: Noma Pompilius Romanus Egeriæ, & Mahometus Arabi S. Gabrieli Archangelo toſſu Dei, & hac falsitate, maiorem orbis partem infcauit. Qui copiosius istud videre cupiet, legat Ficinum in Platonem, & Georgium Venerum in secundum de Harmonia mundi. Itaque adeo præstantes & eximie sunt leges, vt antiqui eas illis quos Deos censebant, consecrarent. Porro earum antiquitas aperte his legislatoribus ostenditur, quorum plures antiquissimi sunt. Pythoneus qui leges Græcis dedit, vixit Iſidorus in Etymologia, & à Sacris Canonibus citatur in distinctione septima, & refert etiam Raphael Volterranus. Poggio Florentinus ait in tertia conuſali diſputatione eum ſexcentis annis ante Troianum bellum exiſtiſſe, & ante illum Eſebias Cæſariensis in ſua Chroſca retulerat, vbi ait Phoroneum primem exiſtiſſe qui leges Argiui ſcriptarunt, tempore quo Iſaac in Paleſtina vitam degeſcit, ſexcentis annis ante Troie exiſtidiū. Videtur igitur Legum antiquitatem. Hac ratione ſuam confirmarunt, qui eas antiquiſſimas fuiſſe dixerunt, & à celo in hæc terras deſiſſas. Verum Plato in ſuis libris de Legibus, ex his omnibus Legislatoribus tres ſolū eligit, qui leges Mineruæ, & Soli & Ioui referebant. Quare dicebat in his tribus naturam & perfectionem Legum contineri: qui enim eas fert, ſapiens & doctus eſſe debet, potens & benignus. Hoc mirificæ (ait Theologus) iſo Arca ſederis Domini, quam iuſſit Deus conſtruedam, in qua erant Legis Dei Tabule, quibus ſapientia intelligitur: & Aaronis Virga, quæ potentiam & ſeueritatem notat, & Manna quo dulcedinem & clementiam intelligimus. Hæc tria in Arca Teſtamenti fuiſſe teſtatur Dñs Paulus in Epiſt. ad Hebræos. Theologus verbis ſinem imponens, Iureconſultus in eum deſceſit oculos, eius fauorem & opem implorans, vt argumenta propugnaret. Et reſpondit Theologus: Nefcio cur, tam debile adminiculum & fundamentum, pro tam celſo ædificio faciatis. Medicus, qui diu conſueſcit, à tanto ſilentio diutius non valens temperare, ait Iureconſulto. Tantopere tuas laudes effeſt & prædicas, earumque laudum carſa explicas, vt reor, te in naufragio & exiſidio periclitari: Ne quæſo ultra quam pat eſt laudibus efferas. Et ſermoem ocuſ, Mercator eum prouocauit, dicens Theologo. Ed (vt arbitror) Domini, rem adductam eſſe, vt quis victor futurus ſit, addubitet: ided ad eum debetis confugere. Hactenus inquit Theologus vos auſcultare optaui, vt quo pacto quique artem ſuam tuerentur, viderem, & ambo mirifico perſundū eſſis officio, viſi doctiſſim, veraque Antiquitas Archiui, vtique mirro deſiderio ſtudioſum literarum exardeſcens. In quo proſeſſo nequaquam aberratis. Etenim hæc dux ſciētiæ admodum eximie, & peræſtæ ſunt, vt à vobis perbelle notatum & probatum eſt: & quanuis vt ſidem antiquitatis Medicinæ feceritis, ulla humana auctoritate vſi ſitis, ſufficiunt diuine quæ peretudine adduxiſtis. Ait ſacra Scriptura in Geneſi, Ioseph ſuis Medicis fuiſſe vt ſoi patris Iacob corpus vngerent, qui in Ægypto deceſſit, anno à mundi creatione cir-

citer milleſimum quadringenteſimum nonageſimum, iuxta Eufebij Cæſariensis numerum & computationem: qui recentis ante annis fuit, ætate quæ Priſcus Proteus floreſcit, & male ante quam in Dardania Troi tegnaret, à quo Troiani nomen accepere. Iobet Deus in Exodo, Qui percuſſerit proximum, impenſas eius & operas Medico reſtituit: vnde apparet quam antiquiſſima ſit Medicina. Narrat Clemens Alexandrinus, & refert Georgius Venerus in Harmonia, Ægyptios Medicinam à Miſray Noe nepote didiciſſe. Hoc in loco vultu perſeruit quiddam opponere ſed Theologus eum retudit, dicens. Iam neceſſarium eſt, vt ſilentio tuas rationes prætereas, ſi meas audire deſideres. De his quæ de præſtantia & petitiſſimis ſcientia rûm experientia agitur, non inſiciot plures exiſtiſſe, & hodierna etiam de ſune excellentes & admirandi, nullum hac in te dubiū eſt. Tannim in Medicinæ ſubiecto, quædam poteſt eſſe difficultas: vnus eom veſtrum dixit eſſe hominem, aliom verò eſſe morbum: mihi autem videtur eſſe ſanitatē: nam in quantum velut Medicus conſideratur, eſt etiam reſpectu ſanitatē. Primum (meo iudicio) cui debet proſpicere optimus medicus, eſt valetudini conſolare, & à dolore conſolare: ſecundum ſi homo morbo detentus, ad ſanitatē reſtituere: idcirco apparet medicinam cum bonam, tum vtilem eſſe. Quid amplius reſtat, niſi ſacram Scripturam in Eccleſiaſtico dicere: *Honora medicum propter neceſſitatem, etiam illum creatus Altifſimus.* & *Deo eſt enim omnis medela, & à rege accipis donationem.* Diſciplina *Medici exaltat caput illius, & in conſilio magnatrum collocaſtur.* Hoc eſt quod ait hoc in loco ſacra Scriptura. Porro quis eſt, quin videat, quam vtilis ſit & neceſſaria? D. Thom. ait in 4. Sentent. Finem legum ciuiliū pacem eſſe ciuium, & caſoocicarum legum pacem eſſe Eccleſiæ. Agè dum quidam eſt pace pulchritus, diutius & pretioſius? Cùm tu landaſti ſtudia, erro de te à veritate non diſſenſiſſe: ſed vt quæ in crepans, terminos reor tranſiſſiſſe. Si hac in re error ſit (ait Medicus) his duobus impuandus eſt, qui de Medicinæ detrachere incoeperit, interim magis quam Pythagoræ diſcipulus obmuerit. Inde perſpicuum eſt, eos eſſe pœna dignos, ego verò immunis ſum: ſaltem parum demetor. Imo ponis (inquit Theologus) videtur mihi duplici modo vtrūque collapſum eſſe, quoniam errarunt, & exemplum errandi vobis monſtrarunt, vos autem qui erratiſ, & in veſtris erroribus eſtiſ imitati. Hi, inquam, ſunt errores, non autem quos Religioſo tribuis, ſiquidem cum Galeo præſtanti philoſopho adducis, & cum Iſre Cuiuſ excellenti philoſophia. Quemadmodum Muſica diueſis vocibus conponitur: ita doctrina & eruditio pluribus artibus conſtituitur: & vt mundus variis conponitur elementis: doctus homo diueſis diſciplinis. Verum ſacra Scriptura verba plus habent auctoritatis, magiſque quam literæ humaniorum excitant: ſed ided niſil obſtat, quominus illa philoſophorum bona ſint, edem animū & eruditionem doceat, qualia ſunt, quæ Pater adfert. Inde ex Epistoſ familiaribus gloriaris es, quibus dixi amicitiam conſeruam, & vique adeo iam ab hac materia diſtabat, vt ab obtutu noſtro euaneſceret. Optimam erit (ait Mercator) vt ſilum quod ſere diſſectum videtur, connectas, quanuis oculo pacto à materiæ tramitibus & veltigis hi duo domini tranſiſſerint. Nam quique ſuam laudat ſcientiam propter aſſiduum & amorē quo quique eam proſequitur, tum demum id omne tumoris eſt materia. Quod ſcire deſidero, (inquit Iureconſultus) vt ad amicitia materiam redeamus, oempe quid iſ præſtantius, amari, amare.

De amore honesto amicitia debito, non autem de alio sermonem habeo. Meo iudicio (inquit Mercator) nobili^r est amari, quam amatus est virtute persuasur^{us}, propter quam illa dignus euidit. Si eam propter virtutem allequaria (inquit Medicus) videret cum qui avar^{us}, iustum habere, quoniam virum virtute donatum diligere actus est virtutis, & hominem diligere, quem fecimus virtutis plenum, nisi ab eo quod est promanat. Homines scio, qui maioris faciunt amorem, quo amicos prosequuntur, qualem enim quo sciunt amari, etiam si malum ab eis diligit arbitretur. Amabo (inquit Theologus) meo iudicio recte opinamini. Memini me apud D. Anthon. in quarta parte Theolog. legisse, ex parte obiecti nobilissime amari, qualem amare ex parte vero amoris pulchrius est amare, quam amari nam hic amor est proprie virtutis, amati vero ab aliena virtute procedit. Ita existimant Raynerius & Albertus in Ethicis, & alij complures. Verum ut alios frequenter diligamus, non immoderari nos ipsos amore complectamur. Amor enim effrenatus omnium confusionem est fundamentum.

D. Anthon.
in 4. part.
Theol.

*Amicitiam eruditorum & virtute praeditorum
verum scilicet esse.*

CAPVT XXI.

Ribitor fieri posse (inquit Iureconsultus) ut quispiam ex proprio amore vincat, & cum suapte voluntate coniunctus, cum a quo amicitiam iurat, ut eum in se omne amorem expendit, nullus pro amicis superest, & absq^{ue} alienatio amore nulla est amicitia. Quam exoptat amicitiam (inquit Medicus) cum hominibus qui seipso haud immoderatus diligeret, sed virtute & splendidi philosophis, ad orationem, & ad res divinas propriis Philosophiam ignorat (ait Mercator) patum lingue Latine didici, scioque quatuor sacre Scripturae auctoritates, magis audens sensus, quam studio: historias tamen alioque libros optime doctrinae cupio legere, sed proculdubio nullis literis sum praeditus, unde sit ut cum hominibus insciis & ignavis versari desiderem. Quodam temporis spatio viris qui philosophos esse aurobant, usus som, quos adeo tristes & melancholicos indagabam, ut ab eorum conversatione deficere, fuerim coactus: & ed magis philosophos morosos & tristes comperi, eo etiam letos hilariter comites suavisque eloquentiae Rhetores indagavi. Dissentis à Bis (inquit Medicus) quoniam Philosophus & Rhetor existens Rhodum profectus est, quod loci Philosophiae scholazere, cumque togatae carnon potius Rhetorice institueret, respondit, Si triticum vendendum superest, quid aeniam venundatorem? Cito laus Peripateticus, & ante illum Socrates, pluresque alij Rhetoricam vituperarunt. Chotmidas & Clitomachus Academici eam artem non esse affirmant. Maiori pretio semper philosophia est habita, & e contra Rhetorica paucis, & quodam tempore tanto odio habita, ut Cerenis suis legibus vetarent, & Lycurgus in ius quas Lacedaemonis rogavit, iussit eas à Repub. expelli, & iuris decreto à plurimis celeberrimis viribus fuit suppressa, Hoc erat (inquit Medicus) Epicureorum Sectam etulare delectationis magistrum, aliisque Pleodophilosophorum Sectas: non autem Philosophiam propulsare, aut reicere. Maximè (inquit Iureconsultus) quoniam Imperator Domitianus Roma omnes Philosophos relegavit, ut ait Suetonius Tranquillus, in quos celebris

extitit Epictetus, eximius Stoicus, à quo etiam Enchiridionem à Graeco in Latinum ab Angelo Politiano translatum accepimus. Et Imperator Licinius licet venenum, & publicam pestilentiam appellabat, ut testatur Sen. Aurelius, & refert Textor in eius Officina. Verumtamen Licinius erat inscius & ignarus, ut asserit Baptista Egnarius in eius vita, ideo hanc propositionem minime tabatatur. Imperator Caius Caligula, quem ferunt bonum servum fuisse, pessimum vero dominum (cum enim esset subditus magnam futurae virtutis spem demonstrabat, quam postquam electus fuit Imperator revocavit) opera Homeri, Virgilij, & Titilui voluit perdere, atque abolere: & Senecam, arenam, sine calce vocitabat. Velle porrarum libros delere uo multum est, plurimi enim eorum confusi mendacis scatorum dicerent, locum Atacem in florem commutasse, & virginem Daphnem in Laurum, aliisque eiusmodi commentariis, quibus poete miscetur: at philosophiam velie destrueret, hoc sane crudelitas erat inaudita, & per horrenda barbaries. Non ad id adducor (inquit Theologus) quendam vnam hominem extitisse qui philosophia propulsavit: quos enim tecenes non homines vocandi sunt, imò animantia bruta. Vnum ex argumentis ut Philosophiam optimam esse probetur, est talia monstra eam nefariam opinatos esse ac iudicasse Rhetorice etiam admodum prestans est, cum in cultu Dei & virtutis impenditur. Vetetes illi quos enumerasti, non eam reprobant, at eam, quae in praequam usum conuertitur. Etiam illud adiungo poetas, ut quodam ex iis vultus depromeretur, plura etique summae doctrinae sunt explicati, unde homines honore virtutisque cumulatibi possunt prospicere. Quantum ad ea quae dicis, si altius tem repete velis, multum philosophiae comperies. Aiax, quoniam Achillis armis indatus est in furorem versus furiosus occidit. Quannis plures gladio decessit, seipsum ratione non potuit vincere. Et quoniam appetitus non domuit, ac stravit, fingunt poeum in florem fragilem & caducum fuisse commutatum, qui mane oritur, sero autem marcescit, & contra puella Daphne, quae suis ipsius victoris obtinuit, sensusque in acie dimicavit, & ex proprio appetitu triumphum reportavit & dona atque munera fallaci Phoebo est aspernata, & castitate dilexit, Jo Laurum conversa est, arborem quidem odoriferam, semperque viridem, quae ignis radiis & flammis resistit, & quae antiquitus victores coronabantur. Hac fabula voluerunt antiqui designare, egregium esse, atque illustrem victoriam seipsum vincere, ac superare, quae alios quantumvis bellicosos & magnanimos, & non immerito: nam ut ait Salomon in proverbij: Melius est pueri viri forti, & qui dominantur animis suis, expugnare urbem. Infelix Aiax in honesta morte, extremum vitae diem clausit pulchra vero Daphne vitam honeste consummavit, potius vitam quam honestate mallens perdere. Sic etiam in poetis permulta sunt, quae sunt sequenda, & proculdubio plurima mala quae cavenda: sed denique Poetis non mala est, propter eum qui illa recte vitat. Omnes artes & disciplinae magni praebeant homini otanemotum, cum ad Deum dirigunt, secumque vilitatem, honorem & reverentiam adopiunt. Quicumque lucido politoque est iudicio, magni scientiam facit, licet eam non possideat. Salomon ait io. i. ca. Prover. Sapientiam aique doctissimam pueri pueri faciant. Et in 19. cap. Vbi ait, non est scientia domus, non est bonum. Et in 7. cap. Sapient. Praeposui illam regni & sedibus, & domus nihil esse duxi in comparatione. ne illud: nec comparavi illi lapidem pretiosum, quoniam omne aurum in comparatione illius arena est exigua, & tanquam lutum est, mactur argentum in cuspide illius. Et ait Deus per

Opus.

D. Ang.
in Plam.

per Prophetam Oleeam: *Quia tu scientiam repulisti, repulisti te* Ait D. Augustinus in Plalms, scientia bonis est scire pro te nihil esse, & omne bonum quod possidet à Deo provenire. Hæc fatas, nam cum scientiam laudo, ne quælo intelligas me illam quæ malitæ innititur, intelligere: non laudo pravam, sed bonam quæ omnibus est expedit. Papa Pius II. ante à *Aeneas* Silium vocatus. Homines plebes, pecunias literas ducit, nobiles, vt aurum, & Principes lapides preciosos. Ita recenset Platinus in eius vita. Rex Alphonsus Neapolitanus cum aliquando rogaretur quidnam in hoc terrarum orbe esset, quod eum indigentem posset reddere, ait esse scientiam, si posset venditari: etrogaret enim lubens, quæcumque possideret, vt cam assequeretur. Ita narrat Antonius Panormitanus in sua Chronica. Quocirca expedit, vt homines in literis versatos pro amicis expectamus, siquidem adeo sunt præstantes & peritiles, eorum amicitia est quærenda. Docti, quorum scientia virtutis fidelis est comes ad diuinum amorem nos excitant, viam celi explanantes, & optimis suis sermonibus ad Creatoris meditationem per creaturam considerationem extollant. Et quoniam nos docent ac profunt, nos ad virtutem inflammant, & ad supremi Dei amorem. Merito igitur eorum amicitia debemus oblectari, eisque honestam putare: sed vt hic amor sit amor Dei: is enim est quem super omnia debemus diligere, quia gloria est permansura, & bona æterna: non autem mundi cuius honor inconstans est & incermis, eiusque oblectationes caducæ ac momentaneæ. Linquamus mundum priusquam nos linquat, voluntatemque bonorum & momium dissoluamus, & in Deo colligamus. Etenim amat diuinus prodit in medium aduersus vitia libertatem, amor verò mundanus eor extrahit.

De amore Dei, de vero honore, & constantia in virtute.

CAPVT XXII

Pinor (inquit Iureconsultus) aduim & præstantiorem amorem quo ardeamus, diuinitus esse amorem, quoniam omnium obiectorum sublimius atque excellens habet, quod est Deus. Ergo à contrario sensu (ait Mercator) amor mundi omnium infimus est & abiectissimus, cum nihil præter dolos, technas & incommoda pro obiecto conineat. Hæc duo amorem genera (inquit Theologus) adeo sunt contraria, vt dicat Iacobus in sua Canonica: *Amitus huius seculi amicus Dei constituitur.* Et D. Ioannes: *Nolite diligere mundum, nec ea que in mundo sunt.* Si omnes qui mundo seruiunt, eas fraudes & deceptiones percipient, non dubium est, quin ab eo longissime remouerentur. Sed quemadmodum pisces maris non olidum saporem aut insipidum guttur aquarum amatacum sapinum, quauis in eis procreentur & nutriantur: ita qui in ingenti huius mundi pelago immetuntur, pennis & maceris non penitus perueniunt, quauis raptem ea sentire soleant: vnde sequitur vt eos diligamus, eisque morem geramus, licet tamen illos oculis sumus adstricti, & obnoxij. Fallaces & deceptores homines astus, versutias & dolos fraudulentos mundi haudquam percipiunt, eisque prosperitatem & periculosum esse, & fallacem. Nihil cum diuitis blanditur, quin cum paupertate exploret nullum cuiquam gratiam pollicetur, quod non tristitia cumulet, gaudium dat, & tristitiam

Iacob. 1
2. Ioan. 2

minatur honores pollicetur, vt infamiam tribuat, maxum potitrig, vt nos erigat, sed tenax firmique remanet, vt nos detradat. Denique fallax est & proditor: cuius est proprium officium in rethnaru suaru fornacem deceptorum de fideiorem nos mittere, vt nos sob incude suarum tribulationum contendant. Vt ab illo fugiamus nostrumque amorem supremo Deo deducemus, per necessarium est, eique nostrum cor, qui nobis illud est elargitus, reddamus. Equidem videro qui mundum diligit, non bis rebus præuidere, sed in deliciarum abyllum obruunt, eisque commoda, incommoda æstimant. D. Augustinus in libro de vera Religione hæc verba profert, Amatores huius seculi, raptore ab eis amicitia diuelli reformidant, vt nihil eis magis laboriosum sit, quam cum eor non defarigat: adeo sunt teretini & inerti, vt ad imaginem & similitudinem Dei creatos esse non meminerint: neque Christianos esse nisi no mine eoque ad huc parum, sentiant. Numam aureum quauis vna facie sit crux, ex alia imago Regis. non cupimus quin prius pondetemus. Et quauis ex ærario denud nouus exiens, iusti esset ponderis, successu tamen temporis, per manus graditur, adeo lotus est, & diminutus, vt nullus charta æter sit forma crucis appareat, neque suo legitimo pondere & valore consistat. Sic anima nostra est velut numus, in quo est imago Dei insculpta, siquidem nos ad eius imaginem & similitudinem creatur, & in eo signum crucis impressum remanet, qua redempti sumus. Et quauis sacro baptismatis fonte denud rincti, anima nostra sit iusti ponderis, vt in gratia esset, postquam tamen in uegetiorum mundi pelago immeris est, adeo de manu in manus percurrit, inquieta, mutabilis, & flexibilis, vt nulla forma, aut imago Dei, nec etiam Iesu Christi crux internoscatur: hocque pacto abique pondere, & valore incedit. Quis est tamen iustus, qui cum sob posset dicere: *Appendi me in fatera iustæ, & sicut Deus simplicitatem meam.* Videat Deus numum meum vitæ esse iusti ponderis. Numus vitæ noster abique diuino amore iusti ponderis esse nequit, nullusque est diuinus amor, nisi in virtute, nec honor sine virtute, & est possidet, qui Deum diligit. Verus honor est is qui in virtute consistit ille, quem iusti possident, qui amorem in Deo teponunt, quauis à mundo ludibrio habeantur, quo amatores mundi sunt spoliati, propter malum quod in suis honoris apicem euehit. Verum cæci mortales, non hoc possunt agnoscere, sed omnes ij qui à mundo separati viuunt, homines abique pretio & valore iudicant, cum tamen hoc seculi sit. Quemadmodum *similis* stagnum opacis fraxinis, & altissimis oleis, si in aquam oculos desleclatis quæ placida sit, videbitis omnes has arbores, quæ videntur esse in profundo stagni, culminibus deorsum: cum defursum erigantur, videntur esse deorsum, & cum firmis connectantur radicibus videntur cadere: sic homines literis insignes, doctrina, vita, & religio, mundi contemptores, Deique amatores, quauis concutiantur, perturbentur & consistant, nihilominus tamen in veto honore & dignitate permanent, ac conseruantur, quæ splendor est à virtute inseparabilis, videntur deorsum iacere, cum tamen recti sint: videntur deprimi, & extolluntur, videntur concidere, cum firmi ac recti maneant. Nos eu pacto fallit, non enim substantiam rei, sed imaginem respicimus, oculos in vmbra cõlicimus, non autem in realitate. Res videmus pet aquæ medium fraudum & fallaciarum, non auream luminis veritatis medium penetramus. Irredemus iustos, cum maiorem nos vendendi occasione babear. Nostras discordias veras putamus concordias, eorum vero concentus & dulces sonos, falsos tonos

D. Aug.
lib. de ser.
Relig.

10. 35

similis

diudicamus nostram ignominiam decus, eorum decus ignominiam. In Sapientie libro damnati in inferno innotuocuntur, in hac verba prorumpentes: *Nos infensari totam illam infensabimus infensam, & finem illorum finem habere. Et paulo inferius aiunt: Ergo et animus à via versatus, & iustitia lumen non luxu obso, & sol intelligere um est artem habet. Vt porè amor amantem in amatum transformet, certissimum est, eum qui terram diligit, terram remanere, & qui celum diligit, celum remanere. Quare sacra Scriptura in*

S. 47

Phil. 1

Gen. 6

Philop. 1

pios terram vocat, cum ait: *Corrupta est terram am Deo.* Vocat autem bonos ælum cum ait, *Celi curantur gloriæ Dei.* Vnde colligitur, quando multi peccatoribus sunt aliores, cum aliæ celi, aliæ terræ compatiuntur. Amor Dei adeo in altum homines rapit, ut cum in terra sint, nihilominus in celis conuersantur. Ideo dicebat Drius Paulus ad Philippum. *Nostræ conuersationis celestis est.* Abique hoc diuino amore hominum corda dura sunt frigida, & congelata. Sed vt ardor & ætus Solis nius in montibus liquefacit: sic diuina amor frigus duri & gelidi cordis eliquat. Et vt maulum ponticum, radiis Solis percolum aperitur, & pulcherrima rubicundia que grana ostendit: sic Christus nius seruire amoris altissimi Dei præcordia aperit, & cum vita exemplum, doctrinam, innumeras virtutes, omnes coniunctas, & in amore inflammatas, incredibilis pulchritudinis manifestat. Et quemadmodum inter omnes fructus, nullus præter malum pumicum coronam gestat, quod eum sit vnum plures partes continet, eo pacto coniunctos & adherentes, vt solum fructum radiis solis aptum producatur: sic inter homines ij soli gloria coronabuntur, qui in amore & gratia Dei perseverant, & aperti radiis Solis præcordius, opera bona charitate coniuncta præ se ferent. Deus (vt arbitror) hoc voluit denotare cum iussit, vt in summi sacerdotis vestimentis fimbria, in Sancta Sanctorum ingressi, mala pumica, & rinnunabula aurea permixta insculperentur: hoc denotans, eos in æternam beatitudinem, per Sancta Sanctorum signam esse intromissuros: qui in exitu mox, exemplum quod traderint, explanabunt, dulcem sonum à bonis operibus ortum per rinnunabula designatum, ardentes virtutes amore plenas, concordia coniunctas, meritis sanguinis Iesu Christi rubicundas & putpuras, per rubra & immixta pulcherrima grana ponici, notatis, quod amoris Symbolum est & figura, qui plures coniungit, ea omnibus solum efficit. At D. Dionysius, amorem esse vim eum qui anar, eum re amara vincientem ea connectentem. Vnde fit, vt omnes iusti homines Dei amatores eum illo coniungantur, & vt ait D. Paulus: *Qui adheret Domino, vnum spiritus est.* Et quoniam Deus est amor increatus, & amor vim volendi & coniungendi habet: ideo Deus vnus dicitur, propterea quod in se nos connectit. Præterea, Deus cum sit vnus solus, vnus etiam appellatur, propter virtutem vnædi, & quoniam hoc vnum & bonum conuertuntur (vt fatetur non solum Theologi, sed etiam Philosophi) solum hoc vnum, quod Deus est, bonum est per essentiam, non autem cætera bona, per participationem illius summi boni sunt, vnde omne bonum promanar. Est fons vite, & hic ad in fragilis splendor, vnde alius splendor derivatur, & hoc æternum est, vnde aliud ens promanar. Quoniam solus eum veritari potest dicere: *Ego sum qui sum,* vnde ait Moysi. Videtur, anriquam Trimegistus huc legisse, quoniam in 4. Dialogo Pimandri ait, Deum esse vnitatem, quæ alios numeros creat & progignit, nec ab ipso creatur. Quod post eum dixit Platon in sua Arithmetica Initiis. Hæc opus est Præci Philosophi Parmenides & Melissus intellexere, di-

centes, solum eos esse propterea essentiam suam, quod solum erat principium abique principio. Quos Aristoteles calumniatur ait, & immerito redarguit in primo libro Physices, diceos, eos de rebus naturalibus verba fecisse, quando re verà mî de Deo loquerentur. Solum appellabant, quippe cum simplicissima vnitas finis, & purissimus actus, solus Deus ad se nos annectit. Illud est vnum quod Plotinus Platonico reperit, cum diceret. Hæc est vita hominum diuinorum & beatorum in hac vita, delectationes inferiores contemnere, quæ in pluribus consistunt, eumque qui vnus est perscrutari, hominemque solum pro illo qui solus est propulsare. Proci Platonius in libro quem de anima composuit, ait: Socratem & Platonem docere solius nos rerum multitudinem fugere oportere, vt simplicissimam veritatem & attingamus, & assequamur, non autem populi exerioris multitudinem, verum etiam interiori, quia illa est, quæ magis deprauat, & pessundat. Dicebat, insuper, vt ob nostrum intellectum propius diuinum intellectum accedimus: sic per diuinum amorem coniuncti, hoc vnum accedimus vnde vnitas & concordia provenit. Et paulo inferius sic ait: Per vnitatem diuinæ euadimus, cum ab omni re totum deprauantium multitudinem se iungimus, per nostrammet vnitatem fugimus, & vnum facti remanemus, per amorem illi qui vnus est adherentes. Hæc enim Proclus, qui pro hoc vnum summum & æternum bonum, hoc est bonum intelligit. Vnus est quem debemus perquirere, cum amare, illi seruire. Centram est, quo anima nostra stat & conquefuit. Ille est qui omnibus nostris desideriis satisfacit, & qui vacuas cordium nostrorum medullas implet. Vnus est qui indigemus, & illud vnum, Luc. 10 quod S. Marthe dicit. *Per vnum est necessarium.* Et quidem ille qui vnus est, per necessarium est. Amor in hac vnitate que Deus est, insupratus, vnus est, & excellens. Amor mundi nostræ inficiantur & infortunij causa est. Sit igitur Deus nostri amoris obiectum, nostrorum desideriorum finis, nostrarum cogitationum meta & terminus, viarumque nostræ scopus. Ne diligamus mundum, neque falsas eius oblectationes: eum enim tutiorem esse arbitrabimur, tunc à nobis penitus deficiet. Quæmadmodum Mercurius auro connexus & ligatus, ab eo disrumpitur & dissipatur, simulac in ignem incitatur: sic mundus nobiscum soeueretare & familiaritate inlena, in tribulationis igne à nobis deficiet.

Philosophus materiam amoris concludit, & que
vita æterna trahit.

CAPVT XXIII.

Diotinus vnus ex Dialogi Platonici de amore inscripti interlocutoribus, ait, amor non habere proprium domicilium, quoniam eius habitatio de masio est eadem anima, & animæ domus corpora est, quod deferat, ferèque disingit, eum actualiter amat: siquidem anima magis est vbi amat quam vbi amatur, vt refert D. Augustinus. Erad antiquus est hoc ætus amor, vt Orpheus in Argonautico, cum in initio mundi collocet, cuiusque opinionem Plato sequitur in Timæo, & refert Phædrus in Dialogo de Symposio Trimegistus, de hominibus sancti amoris antiquitate in Dialogis ait. Hesiodus in sua Theologia, & Parmenides in libro

M. 1000
Trimeg.
in 4. dial.
Pimandri
Pimandri
in sua
Arith.
Initiis
Philop.

in libro de Natura, & Marcellus Ficinus in Commentario Dialogi de Platone conuio: quo loci amorem illi cum & inhonestum non esse amorem ostendit quoniam amor pulchritudinem diligit, quæ virtus est & decor, amat turpitudinem, quæ dedecus est & vitium. Verus & honestus amor sanctus est, & ille est, quem habere oportet. Res quæ possunt amari amorem in eum cuius quandam similitudinem & imaginem referunt, debent infundere. Et vt ad imaginem & similitudinem Dei sumus procreati, eum diligere debemus & ob illius amorem proximum nostrum, sicut nos ipsos. Amor quidquam est adeo dignum & pretiosum, vt nihil hoc in terrarum orbe inueniri putem, cum quo possim conquare. Quamobrem nisi ei qui eum potest alio amore persequere, debem' impartire. Et vt diuini, atque insensibilia, nequaquam possunt nos diligere, quod prodest nostrum date amorem. Eum in hoc supremo Deo collocemus qui tantopere nos diligit, vt per Isaiam dicat. *Non quid obliuisci potest manus in sanctum suum, vt non misereatur filii dei sui? & si illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui.* Bine Deus, clementissime Pater Iesu Christi, quo a tramento scripti sumus, nisi tuo sanguine? quoniam sumi habuerit? nisi tua vulnera? qui calami sunt hi, quibus nos scripti sumus, nisi durissimi clauus? quæ chæta est, qua nos scripti sumus, nisi tuæ propitiæ manus? Scripti sumus in his, immensæ tuæ misericordiæ testimonio, & nostræ felicitatis aeternitatis. Quem igitur Domine diligemus, nisi te? qui tantopere nos dilexisti, vt pro nobis mortem oppetere volueris? In sua prima Epistola ait D. Ioannes: *In hoc est charitas non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos.* Et in Apocalypsi, *Dilexit nos & sanguis eius in peccatis nostris in pretio sine sanguine: venit in mundum vt nos redimeret, penitusque se tradidit vt nos diligeret:* Sermonibus doctrinam dedit, operibus exemplum, & per miracula confirmationem. Pedibus non pepercit, vt per nostri remedium vis incederet, manus ad sanandos egrotos, oculos, ad nostra defendenda peccata, cor ad nos diligendum, vique ad hoc adhibuit vt pro nobis vulneratus & crucifixus mortui voluerit. Suis vulneribus, nostra vultu sanare, & morte sua, vitam reddere. Esse non possumus, quin amemus: & quoniam nobis amandum est, quis est qui non videt, quanto satis & velius atque decensius sit, immensum & supremum Deum diligere, quam humilem & abiectam terram. In quem conferte oportet nostrum amorem, nisi in eum, qui esse nobis dedit, tam naturale, quam spirituale, illique qui ipsos summes amorem est clarior? Hinc denotare voluit D. Dionysius cum verum & præstantem amorem definitis dixit esse circulum, qui continuus de bono ad bonum volebatur, quoniam à Deo promanans, & in eundem Deum dirigitur. Hic est altissimus, citius in personis, vnus in essentia, vnus in creatore & moderatore, vt scribitur in Sapientie libro: *Diligis omnia quæ sunt, & nihil adisti eorum quæ creasti.* Et quoniam non diligit impius nihil secundum, eos in quantum creaturas, & opera matuum suatum diligit. Hæc verba in Euangelio D. Ioannis scripta sunt: *Sic Deus dilexit mundum, & filium suum vnigenitum dedit: vt qui non pepercit, sed pro nobis non tradidit.* Quis est qui non quantum adisti sumus ad eum amandum, qui tantopere dilexit nos, aduertat? Hic amor, quo nos prosequitur, in nobis ipsis debet inflammare quod illi reddendum est. Vt enim ignis igne accenditur, sic amor amore. Ne finimus hunc ignem in no-

bis extinguimus, sed diuinitatem beneficiorum memorie solibus, cum dehinc ignem, & peribit. Anima nostra est sicut arbor humi nostri corporis manu alniti mi & propentis Dei, qui illud creauit, consistit. Et hic amor est, velut hinc arboris fructus. Quia igitur ratione potest quadrare, cum Deus arborem conleuit, vt fructum mundo largiamur, ei verò denegemus? Ad hæc quod magis dolendum ac ingemiscendum est, non solum fructum, sed etiam eam arborem impij mundo tradit, cum vanitatibus corda subiiciunt. Ait Salomon in Ecclesiastico. *Omnia flumina intrant in mare, & mare non redunda: ad locum unde exeunt, flumina reuertuntur, vt iterum fluant.* Si flumina & riuuli impetu in mare profuant, quoniam ab eo detrauantur, cur non impetu in Dei amorem irumpemus, siquidem ab eo procreamur, & si sit hoc immensum bonitatis pelagus, nos autem riuuli, qui hoc mare debemus perquirere, in eo quiescere, & omnem nostrum intellectum voluntati eamque remittere? Intellectus nostrus pro obiecto veritatem habet, nostra veto voluntas, bonum. Quoniam veritas verior est Deo, qui ex se ait: *Ego sum veritas.* Et quodnam maius bonum, quam illud, de quo dicitur. *Deum solum bonum esse?* In quo magis nobis intellectus est infundendus, quam in Deo? In quem nostra voluntas quam in illum, conferenda? Si homines ad veritatem dignoscendam omnes mentis vires adhibere auiant, cur in Deum non adhibent, qui ipsa est veritas? Et si res, quod bonæ sint diligere concupiscunt, quanto magis Deum debent diligere, qui eadem est bonitas? O homines deceptos! mundi amatores! id carcos vanitatis filios! cur non quantum peccatis, creatorem pro creaturis deserventes perpenditis, amorem rebus terrenis impendentes, nec carli recordamini? Aperite oculos, excutite vos, vliste vestrum intellectum, in vos ipsos redite, in vanis desiderijs abhorrete: Animas vestras Deo offerte, eique immolatum vestrum amorem dedite. Amor diuinus æterna ciuitatis iter est, & vt in eam aqua spiritus ingrediamur, operæ pretium est: & si tentationibus cōcitatamur, præcursorum orationis subito ad Deum debemus mittere, rebus necessariis prooiedere, rationem exsuscitantem, & turrim anime nostre vallantes, permolestos tentationum ictus recundentes, turpibus & obcenis appetitibus pedes alligantes: ianuam falsis desiderijs occidentes, vt nullas eis vnquam pateat aditus. Eo igitur pacto anima in hunc mirificum diuini amoris ignem situante, & hæc dulcissima suauitate inebriata, ad suam præstantiorem potentiam, quæ intellectus est, exollatur. Quo ab ignorantie caligine extricaco, nubibusque terrenarum cogitationum dissipatis, diuinam sapientiam, æternam bonitatem, & æternam pulchritudinem contempletur, voluntarie summum bonum patefaciat, vt cum eo sic sociata & perpetuo celsi amoris nodo copulata. Hic igitur ratione anima in Deum transformabitur, hæc felicitate inebriata, hoc amore inflammata, adeo contenta, & oblectata, vt in terris sita, in celo conuersabitur. Hic diuinus amor ignis est ardentis rubi Moysi, qui flammam emittit, non autem comburitur, accendit, non impedit, calefacit, & non lædit, lucet, & non oculos offundit, purificat, & non consumit. Hic ignis est quem Deus iubebat, vt continuis in Templis arderet. Hic est cæterus igneus Elze, qui ex hac demissa terra non erigit, & volans in celum rapit. Hic ignis est, quo in nocte Redemptoris societate discipulorum corda in Emmaus proficiscentium, ardebat. Hic ille est qui linguis ignis sub Apostolos illapsus est, & denique is est, de quo ait Saluator noster. *Ignem veni mittere in terram, & quid*

Ecdy. 8

Isa. 74.
Mat. 10
Luc. 10

Isa. 49.

1. Joan. 4
Apoc. 1Sup. 18
D. Chry.
in loan.

Rom. 8

Tamen quæritur.

8 uij

DIALOGVS QVARTVS

DE CAVSIS.

INTERLOCVTORES,

Ciuis, Tres Scolaſtici, alius Canoniſta, alius Humaniſta, alius Theologus, & quidam etiam Doct̃or Theologus.

De trium Numiſmatarum antiquarum interpretatione, eorūque cauſa.

CAPVT I.

Nobilis coisid̃s Ciuis probi virtutēque præſtācis domicilio, in celebri Hiſpaniæ Academia manuſonē facientis, vice quadam tres literarum ſtudioſi, eius amici, & affines qui eū inſiſſerāt, conuenere, quorum alius Iuri Canonico nauabat operam, alius Theologia, ambo ſubtili ingenij, ex nobili ſtirpe & ſobole ſati, miſericōque ad virtutem propenſi. Verū Sex ex ceteris promotior, cui meriti alij cedebant, & obtemperabant. Nam vt ætatis ſue Solem curſum ad occaſum verſus properare cernebat, ſilum etiā falſis deſiderijs ſecabat, vaniſque cogitationibus ſe auertunebat, honeſtiſque exercitationibus inſigillabat, ne mors in vitæ fallacijs eum inuaderet. Nō erat neſcio, ſicuti velperi de more habemus ianuās obſtare, vt à ſuriſ & pædonibus caueamus, ſic in ſenectute ſenſus ſores ſunt occcludendæ, quoniam res mundanæ ſolent diuirijs animi deprædari, conſcientiæque iugulare. Et quoniam ſingulis temporibus, noſtris ſeobibus optimi, tutique vigilæ ſint locandi, ſiquidem miniſtrationis animæ ianuæ ſunt, multò magis in diei extremo & periodo, cum vitæ ſilum abſcinditur, & ætatis clepſydra, ſerē extremitis minutis perſicitur. Cum itaque hi quatuor congregarentur, vt quibuſdam vtilibus & honeſtis ſermonibus oblectarentur, à quibus optima ſæcūlæque doctrina ſine cuiuſpiam detrimento poterat deperiri, orationem ſub antiquiſſimi numiſmatis argentei ſignificatione ſunt aggreſſi, quod præmanibus habebant: in qua ex voa facie galerus inter duos pugiones inſculpebatur, cum quibuſdam literis ſerē deſeris, ex alia verò caput hominis, cum litera ex vtriusque parte. Omnes itaque in ſignificatione huius numiſmatis diſſidentes; accidit forſe fortunis, vt quidam Doct̃or Theologus illac tranſiit, quorum vtrūque maximam ob eius doctrinam opinionem coocepit, æt̃ōque amicitie vinculo eum proſequēbatur. Qui illac veniens ab iis obnixiſſimè ſuite rogatus, vt ingrederetur, vt à dubitatione quo detinebantur, remouerentur. Doct̃or qui ſuam voluntatem illorum voluntati deuouerat, propter magna beneficia, quibus in eoſuerat addiſtus, & propter ſanam exiſtimationem, quam ob illius literas & virtutem ferebat, ſtatim ingreditur: quo cum ho-

noribus, tum vrbaniſatibus perſancto, ait Ciuis. Nadiſtertiſ tria numiſmata mihi dooo ſuere data quæ plus ob eorum antiquitatē ſacio, natura enim ad æt̃ōtica conſpicienda ſum propenſus, & admodū caſciendi ſollicitus. His dominis oſtendi, ab iis germanam eorum ſculpturæ ſignificationem poſſem indagare: ſed tantam diſcepratioem in iis ptimi interpretatione comperi, vt pro duobus reliquis haud amplius quidquam ſciſciter. Tam opinione diſcrepantes video, quam deſiderio aſſeotendi conformes. Quorū à te hanc veniam, vt veram enodationem huius omiſmatis, horūque reliquorum aperias: nam pro certa & omniōd̃ vera quam dederis interpretationem approbabo. Eſſagior ſcire quænam ſint, quid ſignificent, quo tempore cuſa, & ad quid operi admoti: propterea quia ſæpe oumeto in his antiquis numiſmatibus occulta maximāque quedam philoſophia, pluriſimā notanda documenta occcluduntur, ex quibus homo multis in rebus vtilitatem poteſt expicari. Vbi ſont (ait Doct̃or) adē vna, & ſobtilis ingenioſa, totque limata & perpolita iodiſcia, vt ſunt hoſum dominorum, potius iudicio carerem, ſi quidpiam, quo nō poſſem exire ſuſciperem, quin à quopiam illorum, aut forſan omnibus diſceotirem. Quæcunque libuerit præſtare potes (inquit Canoniſta) nec hac in re noſtras voluotates requirere, quoniam ab eo quod tibi decernere ardebit, nequaquam diſcrepabunt. Prius à re libentius expoſciſcas (ait Theologus) vt interpretationem huius numiſmatis enuclees, ſincmque oſtræ diſputationi imponas. Hao iore (inquit Humaniſta) maximam percipis voluptatem, amicitior enim antiquitatem hederis, quæ ſuapte natura, veſtigiis ædificiis annectit. Tamethi ait Doct̃or conſcius ſim inter veſtras ſapientes & prudentes opinioem meam excuſam iri, at tamen explanabo, & vt motem geram, & obſecundem. Marcus Brutus hunc nomum codendum iuſſit, quoque vniuſ ex primoribus q̃ ad oerſus Iulium Cæſarem conuſtarunt, vnde mirum in modum gloriabatur: quippe qui diceret nihil ad hoc cum, quam Romæ chariſſimæ patriæ morem compulſiſſe. Multū enim ægt̃e ferebat, quod eam à Cæſare tyranni de oppreſſam ioueretur, eamque in ſuam antiquam & priuioā libertatem reſtitutam eſſagrabat. Quem admodum Lunæ deſectus nunquam fit, niſi cum pleoa eſt, per Solis & terræ interpoſitionem. Ita Iulius

Cesar, le potentia plenum, diuinitas gloria mundi emularum conspectus, obcuratus est, & obnubilatus. Hac plenitudine à seipso defecit, iudicii splendore à amicis, Senatuum contentemini, immoderati viues, ex uoluntate vi non solum tanquam Monarcha honore sibi crederet, sed tanquam ceteri Deus adoraretur. Inuitus ex se optatum spem prebuit, sed tandem ab hac expektione atherauit, longissime in uita distractus, ab omnia opinione, quam de illo conceperat. Demetrius Sulla, qui ob ambitionis ingluuiem potentiam ceterorum degluruit. Romani autem tantam insolentiam haud amplius susterre rati, plusquam sexaginta vi eum conspirant, ut uarrat Suetonius Tranquillus, & Eutropius: & conuersionis fautores fuisse Brutus & Cassius. Pugniones in hoc numismate insculpsi, & galerus inuictus illos, est signum libertatis, ad quam qui eum trucidauerunt, ob eius mortem recuperata sperabant: quoniam antiqui per galerum libertatem denotabant. Quo factum est ut siccatu post Caesaris mortem, in plerumque cum galero, & macrone lancee

progreffi, exclamantes, POPVLE ROMANVS LIBERTAS. Ita narrat Appianus Alexandrinus, & Herbiopolita, in historia Caesaris. Imperator Claudius iussit eundem numisma in quo imago celsentis, galerum dextera gerens, & sinistra crenata, cum hac inscriptione: LIBERTAS, AVGVSTA. Ita depingit Comes Antonius Zantenus in suo libro de Monetis Caesarum. Et in alio Imperatoris Antonii erat etiam imago cum galero altera mano, alia uero hasta, ac si diceret le pro Reip. libertate pugnare. Plerius Valerianus de bis duobus numismatibus, mentionem facit in Hieroglyphicis, ubi uarrat Laedemonios galerus prae die gestare solios, ut pro libertate dimicare ostenderent. Adde erat petuulgatum inter Antiquos per galerum, libertatem intelligere, ut cum captiuo uellent restituere, dicebant eum ad galerum vocare. Titus Lilius hoc loquendi modo uisum in quarto libro, Suetonius Tranquillus in Vita Tiberii Caesaris, & Laelius Viennensis in commentariis Reip. Romanæ, libro 8. Hæc iterum quæ sunt sub galero & pugionibus longo temporis uis obliuiscuntur, dicunt, eutavi MARTI, quod significat decimo quinto die Martii, quo Iulius Caesar fuit occisus, ut ait Suetonius Tranquillus. Hæc est significatio sculpturæ ea hac parte: ea alecta est facies Marc. Brutus, ut inscriptio declarat. Huius numismatis mentionem faciunt Dion Cassius, Plerius Valerianus, & Laelius Viennensis. In uobis quantum ad primum numisma. Hoc secundum est eiusdem Marc. Brutus, ut testatur eius litera. Ex alia parte est eius imago, ea altera sphæra & Temon, uirga cum duobus serpentibus adinuicem osculantibus, quam Latinus Caduceum appellant. Per sphæram mundus, per remonem eius gubernatio, per caduceum pax intelligitur. Hoc uoluit denotare Marc. Brutus, uelle orbem moderari, non esse propter discordiam, sed propter pacem: non propter priuatum commodum, sed bonum publicum. Voluit amicus Reip. manifestari, ut populo assentiretur, eiusque uoluntates capere. Quemadmodum uoluerunt uenatores ut eos ad etia alliciant, uocem, canis autem garrulos sonos illorum imitantur. Ita qui imperare desiderat, ut subditos ueniat, eorum conuentionibus, affectibus, & uoluntatibus apruiat. Marcus Brutus hoc modo hoc numismate uisus est, quod ante hunc Lucius Mulsus fecerat in alio quod cadendum iussit, in quo eundem sphæram uisum insculpsi, Temonem & Caduceum, ad hæc Cotnuocapam, quæ sensuierat, res omnium necessitatem designabat. Ita narrat Aneas Vicius in suis Commentariis de antiquorum mon-

etis. Hoc tertium numisma est Cæii Cassii Bruti Socii, cuiusque ex prioribus Considerationes in Cæsaris sanctoribus. Alia facie habet imaginem, cum quibusdam literis suum nomen declarantibus, ex altera uero cytharam inter cultrum & ramum oliue positum. Per cultrum intelligitur iustitia, & per oliuam misericordia, per cytharam, optimi & præstantis regimiois sua uisima harmonia. Hac in re uoluit denotare se non tanquam crudelem tyrannum Reip. administratione ambire, uerum dulci pace & ramum oliue positum, quidem ex premio quo boni & iusti homines donantur, soler promanare, & ex supplicio quo mali & nefarii affliguntur mirabili quadam temperantia. Quæ illi qui Reip. clauum tenent cum in seueritate tum in clementia est obseruanda. Omnia hæc tua numisma in Huberto Herbiopolita, uoa cum alia quæ ille magna cura, labore, maxima etiam diligentia addidit, & depicta sunt: quam uis tamen uerius dicam] spiciant labores minime sint laboriosi.

De optimo regimio harmonia dicitur optimi principis fac gubernatorum qualitatibus.

CAPVT II.

REs admodum præclara [inquit Canonista] erat quod tanti uiri non solum suas causas prouideret. suis & doctis sermonibus purgaret, uerum illas etiã suis numismatibus improuendas curare uellent: ut nimium ostenderent suas intentiones super uirtutis zelo, patriæ amore, cõmuni libertate, pace denique omniumque conditionum cõcordia esse fundatas. Quamuis enim bona iustitiae secreta appetit peccatum uon eacusetur: uiribus gratis cum aliquis uari le scelere adstringit, intentio ne tamen elemosinam facienti. Quid confisus sit illi qui Caesaris necem attulerat [inquit Doctor] nescio, uerum illud defecerat quod ostendere uoluerat. Porro in principibus bene illis succederat, quod Senatus illos non solum damnauerat, uerum etiam his gratulari fuerat, uerum mutata fortuna, populeque M. Antonii persuasus contra fe indignatus, in dubium spem aduersi, & in varias animarum cogitationes tendit: & erisnon non naturali, sed immatura morte omnes sunt præpeti. In rebus enim huius mandis alio modo sunt uerba, alio uero euentit. Cassius enim sibi eodem gladio quo Cæsarem occiderat, uolentes manus arripuit. Ut Plutarchus quidem narrat, etiam si Iouianus in libro quem de vi bellica inscripsit narrat eum à Pindaro seruo [quem prius ut id faceret castrauerat] esse occisum. Ambo equid [inquit Theologus] à uerbo minime dissentiant, cum enim pugionem seruo tradidit, ut eum instatim tueret, dici etiam potest, eo mortem sibi conscuissse uoluntariam. Verum quidquid sit, eorum uix & citius sunt infesta. Sed cytharæ significatio, melius notanda est. Quemadmodum enim cythara uariis uocibus apprimè temperata, dulcem harmoniam effundit: sic Respub. rectè à uariis hominibus officio cõsonis moderata, misericordiam concentram resulat, cum diuerse uoluntates, uo cõsensus coherant. Aut etiam D. Hieronymus, cythara cum sonibus opera iustorum intelligit. Complures antiquorum, aut Humanista, per cytharam amorem intelligunt. Hæc est Amphionis lyra, cuius musicæ saxa ipsa obtemperare ferebatur. Hoc est, homines syluestres & agrestes amore concitari. De qua cythara Apollonius in Argonautis mentionem facit, Arimenides in suo primo libro, & Pherecides in to. Et fortassis in hoc Cassii Numismate per cytharam,

Appianus,
lib. 2. de
bell. ciuili
Hæc iterum
in ist.
Cassius.
Antonius
de monetis
Caesarum.
Plerius Valerianus
de hieroglyphicis
Tiberii
Caesaris.
Suetonius
Tranquillus
in Vita
Tiberii
Caesaris.
Laelius Viennensis
in commentariis
Reip. Romanæ, lib. 8.

tam, amorem Reip. vult denotare, qui ad Cæsari mortem infligendam cum impulsit. Hoc dissonum non est [ait Cuius] sed videtur mihi ex vna parte cultum, & alio oluiz tantum, & cytharam in medio contineri. Melius ob optimi regiminis, & administrationis Reip. consonantiam vtor pariter arbor. Mihi quæ mirum in modum hoc tetrum Namisina fastuatur, iustitiam enim & misericordiam repræsentat, quæ duæ vni optimo Guberoatori partes essentiales, quarum ex Bruti nullam mentionem faciunt. Imò [ait Doctor] quoniam quæ libertatem iudicat, Principem & eum qui moderatur clementem esse debere, non autem tyrannum; potius clementia & misericordia, quàm severitate & immanitate veli. Deinde quæ clementiam repræsentat, denotat Principem debere esse iustum: oâ sine iustitia pax esse nequit. Hoc est, quod ait Iulias, *Et erit opus iustitiæ pax, & talis iustitiæ silicium.* Et Plales optimum Principem alloquens, ait, *Orietur in debus eius iustitia, & abundantia pacis.* Vnde colligitur, iustitiam pacis esse radicent & fundamentum. Hæ duæ virtutes tanto inter se amicitiz vinculo arctiatur, ut ferè seipsas, & amplectantur, & coniungantur: quod conforme dicto Prophetæ, *Iustitia & pax osculantes sunt.* Quæ cum ita sint hæc tria numismata, Principem debere iustum esse, & misericordem, denotant. De iustitia, sic loquitur Sapientiz liber, *Diligite iustitiam, qui indicatus terram.* Et Salomon ait in Proverbiis, *Rex iustitiz terriam.* Eadem Proverbia de misericordia dicunt. *Misericordia & veritas custodient regem, & subtrahet clementia thronum eius.* Et D. Iacobus in sua Canonica, *Inductum sine misericordia fiet ei, qui non fecerit misericordiam.* Quod vult Deus plenius scripturæ locis significare, ubi iubet Reges oleo inungendos, nisi ve sint mitres & misericordes, & misericordia per oleum nota viamur: cum iustitia & misericordia principii debet esse annexa. Hoc opinor (inquit Theologus) D. Ioannem Chrysostrum, cum ait iustitiam sine misericordia, non esse iustitiam, sed crudelitatem, & misericordiam sine iustitia, non esse misericordiam, sed ignorantiam. In his duabus virtutibus moralibus plures aliz comprehenduntur, quæ magis in principem quam subditis debent elucere, cum Sol sit, qui eos illustrare teneatur. Quemadmodum Sol sydera illuminat, maiorque quodam illorum est, & quantitate, & qualitate, nunquam tamen è Zodiaco rearsit: sic princeps subditos exemplo suæ vitæ debet illustrare, cæterisque de virtute ac præstantia eminere, neque à sui Zodiaci terminis qui iustitia est, cum misericordia conioncti, desistere. Exoptarem scribere (inquit Cuius) quod iustis optimo Regi inmarum sit, an severitas, an verò clementia. Verique eilex ornandus (inquit Humanista) mihi autem videtur, illi expeditus esse severum, quàm clementem. Ego verò (ait Theologus) contra suspicor. Verum est (inquit Doctor) clementiam naturæ severitate esse conformiorem. Qui moderatur, magis expectat amore cōpedit, quàm timore. Horum non erat nescius Peniarum cū consuleret, si tura æternitate regnare optarent, ut potius amore quàm armis silarentur. Ita refert Alexander ab Alexandro 2. Genial diemum. Et Seneca, libro de clementia, Nihil (inquit est) quod melius clementia principi conveniat. Quemadmodum apes offendit cæteris dominat, etiam si aculeo muniatur, non tamen vitatur, ut ait Plinius, aut saltem perardat. Sic optimus princeps, quantum potest, se veritate plectendi, puniendive polleat, ne tamen ea fasti negotio vitatur, nisi cum opus est: nam misericordis, non autem crudelis censendus est. Veritati hoc confosum (inquit Caponista) est nobis ex-

pressus ad hanc rem textus in Cap. Exigunt enim, quæst. 7. dicens misericordiam rigori esse præferendam quod etiam plures alij attestantur, credendo plures Gentilium in his assensit. Memini (ait Cuius) me legisse cum Eulmerodach princeps immanis, turbulentus, & admodum insolens in Babylone regnaret, fuit gravis quidam grauius & sapiens eximique ingenij philosophus, qui vt regi parefaceret, quamopore a recta administratione tramite desisteret, illud latruncalorum adinuenit, vt manifestudinem Regis in tabula inueneret, & quam parum ille à pedestribus differret: Iusto perfecto, postquam in loculos omnes latruncali sunt immisisti, exasperatam irâ mitigatæ, dulcēque benignitatem, aique suauem clementiam sequeretur, inanium cogitationum totam dissiparet, sique esse mortalem tateretur. Verum proculdubio video efcutionem iustitiæ esse necessariam, cum in maiores, tum in inferiores, & Regem aut Principem, qui exequi mandat, iustum esse oportere, vt cæteri eius infidat velligis. Etenim lucerna quæ in eminentiori loco posita est, lumine non debet orbati, vt cæteros illuminet. Perspicuum est [ait Doctor] quod populum illos qui sui dominantur, aut propullent, solate imitari: & ita inquit Ecclesiasticus, *Secundum iudicium populi, sic & morifera eius.* Virtus eius qui moderatur aut imperat, pluribus virtutibus occasione præbet, & cum virtus vitia deturpat. Qui ex familia Noë fuerunt, cum illo in diluio vivere, filij autem Iob domi primogeniti mortui sunt. Si maiorum opera polleant, vt cum bono, tum malo sine exemplum, quanto magis ea Regum, qui cæteris supereminet [Regis sunt specula] genetalia quibus subieci seipsos inuenerunt & contemplantur: sunt horologia, quibus omnes reguntur, sunt normæ & gnomones quibus omnes ducuntur. Denique Rex caput Regni est. Ait Deus Regi Saul, per os Samuels hominis infimi & abieci. Constitui te caput filiorum & generationis Israel: Declarans autem quid pro capite intelligeret, ait postea eum constituide Regem. Esaias in cap. & in 17. Regem caput appellat, & hoc nomine plurius sacre Scripturæ locis intelligitur. Quenam causa est (inquit Cuius) cur Rex capiti comparatur? Plures (respondit Doctor) sed nonnullas tantum adducam. Princeps capiti comparatur, quoniam cæteris humanis partibus celsius est, quod ipsi supereminet, quid omnes hoc conformantur & componuntur. Quemadmodum caput oculis consistit, sic Rex populo suo prospiciat, & sciat quod in se est, ubi res cæteris occultas timetur: Aquilæ Regie fualis qui cum in ætrem effratur, pices in profundo maris introspicit, & Leo animalium relictum Rex, vt non solum vigilans, sed etiam cum dormit oculos habet apertos. Vt etiam caput ore, naso atque auribus componitur, sic princeps dulce & acidum degulit, optimum que sensum habet, vt fragrantem virtutum foetorem odorem oleat. vt eis suauet, & vitiorum fetorem, vt ea puniat: auribus etiam componatur, vt hinc inde cum attentione, ac benignitate auscultet. D. Hieronymus hæc verba Psalmi 119 declarat. *Domus saluum fac regem, & erando nos in die qua inuenerimus te,* ait posse transferri ex Hebræo, Domine saluum fac Regem, vt quoriscunque cum illo loqueretur, nos audiat. Expolicebat populos à Deo, vt Regem qui eos audirent illis concederet, vt iustitiam & misericordiam administraret, illi que in pace conseruaret. Hanc pacem, inquit Cuius, dististi ab antiquis per Caduceum designaram. Aperi quæsto, quodnam sit hoc Caduceum, & an sit aliquis auctor, qui de eo loquatur. Caduceum, respondit Doctor, virga erat

Cap. 3.
Eph. 7.

Psalm. 119.

Sap. 8.
Prov. 10.
Prov. 10.
Iacob. 1.
1 Reg. 15.
Eph. 7.

D. Chrys.
in sua Reg.

alio ab
Alex. lib.
2. Genial.

Reg. 10
Gen. 17.
Isa. 17.

1 Reg. 15.

Psalm. 119.

qua Gentiles aiunt, Mercurium vsum esse solitum, vt omnes lues & controuersias dirimeret, fracturas consolidaret, & pacem atque amicitiam pangeret. Et quoniam eo odia dissipabantur, humique concubabantur, vocatum est Caduceum. Huius rei mentionem facit Plinius lib. 19. hist. natur. & Macrobius in Cenis. Praeter hos (ait Humanista) loquitur Polybius de Caduceo lib. 4. Celsus Rhodiginus lib. 11. Lactantius Antiquus in Hieroglyph. Celsus Augustinus in suis Additionibus, Hubertus Heribolita in suo Cesare, & Aeneas Vicus in suis Commentis. De antiquorum nominibus. Ij pluresque alij (ait Doctus) asserunt per Caduceum pacem & concordiam intelligi, & Marc. Brutum hoc in sua Moneta voluisse significare. Ideo reor sculpturam trium Numismatum, & numerum satis superque fuisse expolitum, dummodo in his quae sum praefatur, quaedam inisi adalutatio non cōtrariam. Quauis ita sit (ait Canonista) vt vnusquisque nostrum, alij interpretantē loqui discipere non adduxerit, tūc rationem tanquam verā & probatā inuiniū. Saltem (ait Theologus Doctore) meā opinionē in tūc cōformo. Equidem magna esset iocūna, nisi in cōgestionē qua steteramus, illapsi fuissēmus. Nam fuit magnus error est hominī cum suam errorem oquit digoscere.

De cuiusdam Imaginis Præsertim Ægyptiorum explicatione.

CAPVT III.

Vm Deus hic nos congregat (inquit Theologus) a Domino Doctore petcontremur, vt dubia oodisque difficultatū, quas vnusquisque nostrum proponeret, enucleet: causaque causatum quas ab illo exposcimus, exploet: quæ sint succulentæ atque viles vnde bene viuendi doctrina promanet. Nam in ea sui opinioo, vt sermo noster rebus consistit quæ animum reficiant, & ad mores conducant, ne tempus in nugis verbisque superuacaneis conteratur, & multo minus quo cuiquam officiant. Quemadmodum ex holoserico, aut subtili panno, sator thorescem aut pallium, aut caligas potest scindere, postquam verò vnus horum vestimentorum scidit, non facili negotio aliud potest refacere, nisi maxima iactura, pannique expensis. Pariratione diuersis modis tempore rei postillamus: sed caueamus quo pacto illud scemus, aut in quo insulamur: postquam enim consumpsimus, atque contriuius solo vestimentis geore, non aliud possumus reparare, nisi resarciamus, pluribusque fragmentis repleamus. Quod omnibus fuit probatum, Doctoremque humilium cum instantia & vbanitate rogatur, vt cōtē se non excusari posse, quin id præstaret, præferent. Discernim itaque, quo periclitabatur, peritimescos, esseque necessarium omnia carbasia fragili suæ cymbæ esse expandenda, non adeo infracto fuit animo quio mutatione timorem questionum difficultatū dissoluendi variatē indicaret, quas in eum iaculandas præstolabatur: quippe qui profundi æquoris anfractibus erat innexus, vt ei alio Delio natatore opus foret. Verum forti animo quoad pœuit se est fatus. Tamen si mei ingeni radii scabritiei consideratio, me debile ac exanguem reddat, vestrum tamen imperium tantum in me habet virium, vt parum quod superest, non in me sit, quo vobis satisfaciā, ac morem gerā. Quocirca, iubere quidquid lubebit: Erenam firmissimē teneo, quauis in me licium est, ve-

strorum sermonum dilationem, illarum executione fore longiore. Omnes igitur Cuius cōsentientes, vt ptiōr quæstiones tanquam fenilior proponeret, cuius domintererant: hanc cutam verbis & gratia & bonestate plenius suscepit, quantum hoc illi erat cordi, subindicans. Quo scido eorum volantes aucupauit. Vna enim vbanitas vili mercedor, multum autem valet. Imposui itaque hoc illis leporibus atque vbanitatibus sine, ait Cuius, Primum quod a vobis expectandum sese offert, est, hæc antiqua Loricā, quæ parietis affixa, nec quenquam indigare potuit, qui germanum explanationem enodaret. In mentem venit, eam aliquid magnam, scitu perquam dignum repræsentare. In hoc panno (vt videtis) imago est humana grauis, & quæ alienius summæ rei videtis typum gerere, & ex ore ouum exit, vestique Glauco colore subrufo amictur, penamque gerit in capite, Manu sceptrum, & alia circuli fibula apensum & annexum. Quod omne scire cupio est, quænam figura hæc sit, & ad quid ouum in ore gerat, hocque modo depingat. Antiquissimi Ægypti (ait Doctore) antequam exirent in Græcia philolophi, res solebant imaginibus, figuris & charactēribus, designare, vt ait Cornelius Tacitus lib. 14. & Strabo 17. Diodor. Sicul. in 4. Auctores scriptores has figuras vocant Symbola, & Hieroglyphica, quorum nonnulli a D. Cyrillo interpretantur in tractatū aduersus Iulianum Apostatam, & Clemens Alexand. lib. 5. Stromat. aut Miscel. & Plinius in Hist. Natural. Cnritus de honesta disciplina, Prius in Comment. de Ægyptiorum literis, Petrus Medias in suis diuersis lectionibus. Ægypti ergo Deum præfigurantes hanc imaginem sicut videris, depingebant. Ouum mundus est, qui habet oualem figuram, exiitque ex ore, quoniam verbo suo illum creauit. Hoc est quod ait scriptura sacra de Deo loquens, Fiat lux, & facta est lux. Fiat cælum, & factum est cælum, & sic de cæteris. Non multum operis io mundo faciendo insumpsit, nisi dicere, Fiat. Quocirca fert diminis Psaltes de Deo loquens, *Iste dixit, & facta sunt, iste mandauit, & creata sunt.* Per glauco coloris chlamydem cælum denotatur, quod videtur eodem colore, sedesque & thronus Dei est: Sic ait per Isaiam. *Cælum mihi sedes est.* Et apud S. Mathæum: *Nellus uicere per cælum, quoniam Dei thronus est.* Per pennam in summo capitis claram, sublimitatem Dei, non solum sub sensibus, sed etiam sub nostris mentibus denotatur. Per Sceptrum eius potestatem & potentiam signant, quoniam ait D. Ioannes in Apocal. *Rex Regum est: & Dominus dominantium.* Per zonam, eius prouidentiam, qua omnia connectit, & continet, vt terreos. Quod libro Sapientie quadrat. *Tua pater, prouidentia gubernat.* Hac imago notabant, Deum, quæ uis cælum & terram impleat, nihilominus tamen dicitur præcipue cælos habitare, esseque summum & altissimum Regem omniopotentē, cuius omnia & manu omnia subiciuntur, qui omnia sua prouidentia moderatur, creatorem esse mundi verboque suo procreasse. Videtio figuræ significationem, & quo pacto ouum ex ore manet. Hæc imago, aut, vt melius dicam, eius significatio, anime nostræ oculis coordinud esset obseruanda, vt intelligamus, quantopere mundus diligendus est, qui pro nobis omnia creauit. Poterat quidem Deus hominem creare in roebitis: deinde mundum facere: sed cælum, terram, lumen, elementa, & corpora mixta procreauit, cælum orauit, Solem inaurauit, & Lunæ argenteo colore tinxit, syderibus perpetuo ordine, & mira pulchritudine, & miro splendore decorauit. Terram periprodie tam amœuolissima veruannuum herbarum amœnitate amictens, odoriferia

Cornel.
Strabo li.
17.
Diodor.
Sicul. lib.
D. Cyril.
in bull.
in cōm.
Apul.
Clemens
Alex.
li. 1. Sapi.
mat.
Cyrillus
de basyl.
de fig.
Prius in
Comment.
de liter.
Ægypt.
Petrus
Medias
in diuersis
lecturis.
Lactant.
Gubern.
Psal. 104.
Ios. 6.
Math. 5.
Sap. 14.

a multis fabulis verbis, iucundissimis floribus,
 spatiosis foliis, magna fructiferarum, & opacatum
 arborum varietate, animis auri fodinis locupletans,
 gratis & viribus riuius, pecorum copia, & omni ad
 vitam necessariis multitudine cumulans. Postquam
 hæc omnia creauit, creauit etiam hominem, vt quan-
 tum Deus fuit polychra & diuifissima creatur, in-
 ruens, huius Detamori ignesceret. Veluti cum prin-
 ceptis ciuitatem effingit, eius palatium, & que-
 queque necessaria parantur: sic Deus antequam homo
 mundum intraret pulchram & illustrem vniuersi ma-
 chinam præparauit, & creauit, vt omnium rerum
 necessarij abundaret. Et quemadmodum Rex cum
 copiosum & celebrem ciuitatem construxit, eius im-
 aginem curat celsandam. Sicquid Deus creauit Mun-
 dum, in eo posuit hominem ad imaginem & simi-
 litudinem suam creatum. Hæc omnia pulchra (inquit
 Cuius) ceterum hæc imaginem & Effigiem esse
 inuentionem, me magnū in dubium adducit, quo-
 niam plura Deo adorantur: & qui hæc imagine
 Deum intelligit, videtur tantum solum creatorem,
 totiusque vniuersi moderatorem venerari. Enime-
 rum (inquit Doctor) & Egyptij pro Deo plura animalia
 adorabant, ad hæc multa insensibilia & inanimata vt
 narrat Eusebius Cæsariensis & Plinius variis in locis
 sue naturalis historię. Verum qui maiori pretio, sub-
 llimiori ingenio inter Ethnicos habebantur, dice-
 bant, supra omnes Deos esse Iouem, & supremum
 mundi creatorem, quem hac imagine designabant.
 Non modo iudicio hoc veritati esse contentanum (ait
 Humanitas) quandoquidem Aristoteles ait, inter om-
 nes sapientes Platonem dixisse, mundum fuisse crea-
 tum. Multum (inquit Doctor) aberrat Aristoteles, &
 tanquam ingratulus discipulus Preceptorum falsis plu-
 ribus in rebus calumnians esse: quorum præcipua est
 vnum solum, mundum esse creatum, tempusque pro
 principio, & initio habere, asseruisse. Non solum Pla-
 to, sed etiam Trismegistus, Hesiodus, Empedocles,
 Heraclius, Pythagoras, Tales Milesius, Alcimus, &
 alij complures, qui à Georgio Veoto in harmo-
 nia mundi recensentur, disergunt mundum habuisse
 principium. Deumque illum creatis: quorum opi-
 nionis omnes fere philosophi, cum ante tum post
 Platonem, quare ab Aristotele erant laudandis, non
 autem vituperandis. Natandi scientiam illum docuit
 Plato, si verò voluerim in profundum maris immer-
 gere. Sed quoniam Philosophi illud non promerent,
 nullomodo inter fideles esse adhibendum, liqui-
 dem dicimus inter, & restat Sacra Scriptura, plu-
 ribus in locis tam veritatis, quam non ita testamēti. Deus
 visibilis creauit, vt per hæc insensibilia nosceremus,
 vt ait D. Paulus in Epist. ad Roman. & ad Hebræos.
 Ita vt D. Basilii diceret, Vniuersi machinam esse
 tanquam librum qui verbum Dei declarat & annun-
 tiat. Et D. Augustinus ait, duo esse, quæ nos ad Dei
 cognitionem extollunt, nempe Scripturam & Crea-
 turam. Narrat Neophorus Calixtus cum D. Ambro-
 sius rogaretur, quo pacto in deserto ab alijs libris vi-
 tam degeret, respondit, machinam mundi esse librum
 ubi, cum opus esset ac pernecessarium, Dei oracula
 perlegebat. Sed quemadmodum qui conficiulis vtun-
 tur, non ea ob oculos ponunt solum, vt videant, &
 contemplantur, obrutum sibi aut & impediunt, sed vt
 citra penitent, iisque alla concipiant. Pari ratio-
 ne, creaturarum consideratione non est vitandum,
 vt nos in speculum: sed vt proper eas Dei sapien-
 tiam, magnitudinem & bonitatem percipiamus, qui
 omnia creauit. Hæc creatura vel conficiulis
 vitandum est, vt earum creationis contemplatione
 ad creationis contemplationem penetremus, cum di-

ligamus, ci seruiamus, nostraq; precordia dedamus.
Altissimus hic Deus, corli terreque creator & moder-
ator, ille est quem Gētilēs suo more hac imagine de-
notabāt, vnde à me percipiāmini: Celsus Augu-
stinus in suis Hieroglyph. mentionem facit, quo loci
depingit, & sicur alias exponit in qua summo pete gna-
us & doctus visus est, cūm studiorū labor patet sit
eruditiois.

De cuiusdam loci terrena expositione, deque mundi figura.

CAPVT IV.

Magnis Aegyptiorum significatio abominibus probata, quoniam fuit Theologia, cum gentiles essent, redolebant, annuntium Theologo, vt de fidei Theologia quidpiam fecerat, & quendam Sacre Scripturae locum. Cogitatione itaq; defixus in his quae erat expecturus, ait. Nuperimè Prophetam Ieremiam manibus habens, caput si, lege te incipere, quod loci Babylonis destructionem praedicat. Dicens Babylonios esse perdendos, & demoliendo ob peccata quae in Deum paraauerant in bello quod illis à Perſis & Medis infestebatur, non fine crudeli multo-rid excidio sanguinis effusione, escum iuberet Propheta nuntius Dei, vt omnes interficerentur, ait postea. *Fugite de medio Babilonis, & saluet unusquisque animam suam.* Si Deus minatur eos esse delecturum, quod igitur ratione praecipit vt fugiant, quod euadant? Ratio est (respondit doctor) quoniam Deus vult manifestare se esse iustum & misericordem. Cum autem dicit eos esse destructionum, iustitiam ostendit, cum dicit vt fugiant, quod saluatur, ostendit misericordiam. Exacerbatur in ira sua, viam verò in voluntate pollicetur. Etiamſi Deus in nos succoscat, ob peccata nostra, nos puniat, iustamque exacerbationem manifestet, eius tamen voluntas est vt viuamus & salui simus. Conſentit his quae ait Ezechiel, *Deus non vult mortem peccatoris, sed magis conuertiatur & viuatur.* Et D. Paulus ad Timotheum. *Fulte Deus vt omnes salui fiant.* Licet etiam dicere, haec verba: *Fugite de medio Babilonis, ad filios Israel esse directa, cum captiui erant in Babylone, cumque à Perſis & Medis fuit solo aequata.* Et vt Deus Babylonios erat euersurus, voluit etiam hac in propheta Israhel iuberet, vt officio perfungerentur, ne cum ipsis peccarent. Quomodo modum patet filium vera verberat, postea frangit, & in ignem praecipit, sic Deus populum Israhel castigauit per populum Babil. quae pro viis excepit, eos postea confregit ac dissipauit, & in idololat-riae maris in profundas inferni flumina fuit deuersus, populum autem Israhel à Cyro, in pristinam libertatem restitutus. Vt ergo in Ierusalem iemeret, nunc inter Gentiles commoueretur, exclamabas Propheta, vt de Babylone fugerent. Quid dicebat Propheta Isaías, *Egreſſimini à Babilone.* Et per Zachariam, *O, & fugite de terra Aquilonum.* Vocant Prophetae Babylone, quoniam versus Notum est respectu Ierusalem. Et ait paulo inferius. *O Sancti, qui habitatis apud Babilonem.* Haec Sacre Scripturae auctoritates, ait Theologus, videmus non intelligi de Israhelis, quin Ierusalem versabantur, cum enim ea dixit Propheta, amodo Babylone erat destructa, & Israhelites erant in Ierusalem, vt colligitur ex primo libro Eldae, & affirmat D. Hieronymus in Prologo super Zachariam, & in commentariis super eundem, & Nicolaus de Lyra s. cap. eiusdem Prophetae. Cum Cytus & Darius armis cum viribus in magnam Babylonis ciuitatem

Cities
 Aug 19
 Boston

1990, p. 5.

三、四、五、六、七、八、九、十、十一、十二、十三、十四、十五、十六、十七、十八、十九、二十、二十一、二十二、二十三、二十四、二十五、二十六、二十七、二十八、二十九、三十、三十一、三十二、三十三、三十四、三十五、三十六、三十七、三十八、三十九、四十、四十一、四十二、四十三、四十四、四十五、四十六、四十七、四十八、四十九、五十、五十一、五十二、五十三、五十四、五十五、五十六、五十七、五十八、五十九、六十、六十一、六十二、六十三、六十四、六十五、六十六、六十七、六十八、六十九、七十、七十一、七十二、七十三、七十四、七十五、七十六、七十七、七十八、七十九、八十、八十一、八十二、八十三、八十四、八十五、八十六、八十七、八十八、八十九、九十、九十一、九十二、九十三、九十四、九十五、九十六、九十七、九十八、九十九、一百。

limited.

Feb. 4. 1881.
Enc. 2.

D. Nie.
in Frang.
in conf-
Taimant.
in Lyr
in Cap.
in flom
in aph.

Euf. G.
leb. 3. As
praparat.
Exang.
Arzß. 3.
Pörfic.

Georg F. Schaefer

D. Haff.
in Hrod.
D. Aug.
in Psalm.
Gen. 1.
Psalm 18.
Psalm 33.
Habr. 13.
Rom 5.
Hebr. 11.

et in ierocret, in immanibus crudelitatibus vultu sunt, ut nec infantibus ingemiscerent & dolentium matris verberibus appendentibus parcerent. Nihil Babylonii testabant: nisi ut furore gladii soli equaretur, aut quodam acerbalissimo mortis genere aut foetura caperuitate mutaretur. Compita sanguine inundabant, quā nondum defessa crudelium Persarum brachia, bathartabile, odioque intestino pectus eorum indebant. Et celestis aquae famosi fluminis Euphratis quid per ciuitatem flueret, colorem crystallinum permixtiam, ut in rubicundum vertentur. Hæc Babylonis destructio fusius ab Historiographis Græcis describitur, & colligitur ex 13. cap. Prophete Isauze, & ex primis D. Hieronymi in hunc locum commentariis, quos bis est commentatus. Ciuitate itaque electa Cyrus Iudæos in libertatem asseruit, ut in Ierusalem redirent, cum à longinqua tempore illic commorarentur, prophetaus est Zacharias, & alia voce clamauit, ut à Babilone egredieretur. Quare ut puen, hæc verba non ad Iherusalem descedunt, siquidem iam dudum illine essent egressi. Hæc vera sunt inquit Doctores sed quāvis Babylonis ciuitas, omnium Chaldaeorum Metropolis, iududum fuisset deleta, & filij Israel in patriā reuersi, potest tamē fieri ut adhuc nonnulli in hac prouincia superessent, quæ omnis Babylon vocabatur, idcirco forsitan Propheta cum his loquitur. Sed proculdubio credetis præcipuum intentionem præridique sensum literalem cum Zacharia, cum Isauze, Ieremie, aliorumque Prophetarum esse, peccatores exiiscenti causa, ut à mundo per Babylonem intellecto, egredierentur. Hic est verus & germanus huius loci sensus. Babylon, id est, confusum, quæ mundus est cum suis vitiis, superbia plenus, ambitio, cupiditate, vanitate, lubricis sentibus, aliisque sceleribus & confusionibus suffusus.

Hæc est Babylon, de qua loquuntur Prophete, & D. Ioannes, in Apocalyp. fe vocem à celo audiuisset, dicentem, *Exite de Babilone populus meus: ut ne participetis sine delictorum eius, & de plagis eius non accipiat.* Petiscimus est, D. Ioannem non loqui de Babilone, quæ multis ante sæcularis diruta fuerat, sed de mundo, qui per eam notatur. Babylon mundus est, ubi expositi sunt peccatores qui vitiis alligantur, homines penitus ad suam excidium præpensi, qui oculos patiuntur obuolare, neque ad extremam infelicitatē & calamitatē periodum se redactos esse prævident. Hi Europi sunt mutabiles, alij phialis vacuis furiore, alij Massigeris ferociore ac immaniores, alij Cretensibus fallaciore, alij Orestes demetiores, alij aspidē virulentiores: alij genit corda vipere, alij Scorpionum lingua, alij Basiliscum oculis. Hi omnes vna cum concursu & multitudine flagitiorum & petuierum peccatorum Babylonis sunt incolæ, diaboli caprius, & à celestis Ierusalem exules. Iubente Deo, ut Babylonem linguamus & à Chaldeis fugiamus, denotat ut mundum, confusionem labyrinthum relinquamus: qui ut ait Diuus

Ioannes, *Omnis in malis posuit est.* Et fugiamus ab hostibus animæ, à pestiferis appetitibus, à fallacibus desiderijs, & solatis: nam hoc casu euadere vincere est, & fugere triumphare. In libro Iosue, memorie proditum est, Deum filijs Israelis iussisse ut ciuitatem Hay delerent, cuiusque Regem debellarent: si autem vi uincerent, effugere, & hac fuga mirasdam sancte victoriam fuisse. Ciuitatem fugiebant, & ait Sacra Scriptura, Iosue qui fugiens prepetare. Hay lingua Hebraica, id est, addidit, aut ut alii dicunt, confusum. Quenam est hæc ciuitas, nisi mundus? Omniu malorum est addit, & ipsam confusio. Ille est qui debellandus est, id est, qui à nobis est deicendendus, ut

in vera promissionis terra, quæ sempiterna est gloria conquireamus. Vultis vincere mundum? ab illo fugite. Vultis denique vos ipsos vincere? à vobis fugite. Et hinc pacto bonus Iesus vobis adicit, bonus, inquam Iesus, cuius ille verus est typus. Mundum fugere est turpes appetitus coercere, à peccatis distrahī, exoleta Babylonis suppellex exere, pretiosis virtutis monilibus ornari, vices ad imitandæ Iesu Christi Redemptoris nostri, adhibere. Hoc est fuga mundi, hinc est Babylonis exitus O gloriosam fugā! O egregiam victoriam! triumphum! Verum adde sumus exsulci & exangues, ut minimus status mundo inhareret compellas, nec rationi autē astrictas prebere curemus, quæ docet, ut ab his caueamus neque nos inuadere sinamus. Nihilominus tamen non desistimus quin in nostrarum intellectus & technarum cogitatione illabamur. licet enim longē fallamur, quibus magis inest persudendi vis respectu mundi, quam respectu rationis.

Vultis fugere mundi fess.

CAPVT V.

Go vobis inquit Cuius] ut meæ vitæ lychna-
cū deficere perentio, res quæ cogitatione
à modo retrahā, audire cu pin, cuiusque fal-
lacias demonstret, & quenam sint hæc quas
de fuga mundi asseris. Admodum enim mihi gratum
erit, si ulterius narratione progrediari. Si apprimē per-
pēderemus [ait Doctores] quam charo mundi obsequijs
vendaris pretio, ab incipio sancte desisteremus, nec
eius blanditiis desiderijs attenderemus, neque
fraudum deceptionum tentibus intricarem, sed
ab ipso dimueremus, & nostræ conscientie utilitati
consuleremus. Quemadmodum cotralum donec
sui aquis residet, mollescit, nulliusque est emolumenti,
cplexatum verò & exersatum, durum ac firmum
remanet: sic homo quandiu in hoc mundi pelage mor-
ratur, eius technarum fluctibus voluitur, inconstans
est & fragilis, sed postquam ex eo distrahatur est, so-
lidus, firmus ac endoratus remanet. Narrant diuine
literæ in Genesi, cum pius Ioseph in Agypto domi
Punfar, esset qui cū ab Iherusalem emetat, à domina &
magistra dnmus aggressus est, ut cum ea concumberet:
cui teirepallum ille reddidit. Quadam ergo die,
illa apprehensa lacinia vestimenti eius, ille relictus in
mano eius pallin fugit, & egressus est foras, hocque
pactū vicit. Si cōsensisset, neque fugisset, nō vicisset: sed
resistens ac fugiens victor remanisset. Que madmodum
pastor à tauro pressus, pallium cornibus iniicit, ac
relinquit, & fugit: sic castus Ioseph, pallium mani-
bus impodice Agyptiz reliquit, & discessit. Hæc
Agyptia est deprauata concupiscentia, ab ea fugiamus,
palliumque repelle relinquamus, ad eius confu-
sionem, nostramque victoriam. Loquens D. Paulus
in 1. Epist. ad Timotheum, de cupiditate, & prauis de-
siderijs, ait, *Tu autem homo Deo debe fugere.* Non conuenit
est dicere vt eas relinquit, sed vt fugiat. Vnde
probatur relinquare peccata, & peccatis resistere, esse
fugere. In li. Num Deut. & Ios. memorie proditum
est Deum iussisse, ut quādam ciuitates essent propet-
fugio, quod honeste debellarent, ne perderentur.
Peccatum mortale, mors est animæ, qui autem mor-
taliter peccat, mortem voluntariam sibi consciscit.
Hoc est quod ait Sapientia, *Homo occidit quidem per
malitiam animam suam.* Et D. Iacobus in sua Cano-
nica, *Peccatum cum consummatum fuerit, generat
mortem.* Vocat peccatum consummatum, cum ex
indu-

Gen. 19.

3. Tim. 6.
Num. 31.
Deut. 19.
Ios. 9.
6. ap. 16.

Iacob. 1.

Apoc. 1.

Matth. 9.

Gen. 22.

Exod. 4.

1. R. 19.

1. Par. 12.

Psal. 14.

industria volantes consentit. Et Dñs Iohannes Apocalypsi: *Nomen habet quod vivas, & mortuus es.* Et Iesus Christus Redemptor noster: *Suiste maritus sepelire maritus fuisse.* Itaque qui sunt in peccato mortali, mortui sunt, & ipsorum sunt homicidæ. Tales igitur homicidæ, ne perdamur à mōdo in perfugij ciuitates, quæ virtutes sunt, confugiant. Nullus arbitratu fugere esse fragilitatem, hoc enim sanum est stremitas. Patriarcha Iacob ab Elia ad Haram confugit. Moyses fugit à Pharaone, Helias à Iezabel, David à Saul, & euiuslibet Abilone, ex seipso, & ex mundo, & dicebat ioh quodam Psalmo. *Ece elongauis fugientes & remansisti in solitudine.* His omnibus fugis, es mundi inrelligitur, quem oportet fugis, & tanquam iacentes cerui, ad remediū, saluti quæ fontem properare, qui Iesus Christus est, verus Deus noster, ubi quiescimus quæ in mundo non est, nascimur. Qui fieri possit, ut peccati rebus inquietis viuamus, & æternam ubi saluati capiamur, ubi non est æternitas, secundis quæ rebus mundanis firmi adbereamus, ubi nulla est firmitas, ubi Gloria inconstans, eius fauores sunt mutabiles, diuinitate momentaneæ, bona caduca, si bona sunt nuncupanda. Eius promissa oī sunt secura, eius fallaciae sunt immoderate. Deest cum opem esset laturus, & omnes eius spes dissipantur & in nihilum rediguntur, Hydrargyrum hoc argentum viuum album est, & auro applicatur, cum aliquid vas desuratur: sed quæprimum in ignem conuertitur, Mercurius ioh fumum conuertitur, aurum verum solum purgatur. Sic mundus exterius egregius aspectus ostendit, & nubis cum coniungitur ubi obliuio vas insatur quod bibendum potrigit, ut vix reminiscere, mortis obliuiscimur. Verum simulacra tentationibus ac tribulationibus exponitur, à nobis desit, cum in ærummarum flamas iniectos videt, & in fumum conuertitur, nos deserit, nec petit, neque persequi desistit. Quocirca ab eo fugiamus atque à nobis fugiat. Sed quemadmodum parum prodest dentem dolentem collere, si quædam radix maxillæ coheret. Eodem etiam modo non multum prodest, ut cum corpore à mōdo exeamus, si quædam desiderij cordis radix in se deat. Discidemus penitus ex hoc mundo, & cum Solem percurreretur, inquam vmbra: percurramus lumen clarum, fumumque obsecrum linquamus, siquidem calum querimus, terram linquamus: & denique siquidem Deum querimus à mōdo amandemus. Hæc est fuga, quam Dñs Ambrosius in tractatu de fuga huius seculi, gloriosam vocat, & de hac ait Dñs Hieronymus in quadam Epistola, fugere, vincere est. Hæc est Babylonis fuga, quæ mundus est, ubi ait Propheeta Daniel Nabuchodonosor, qui diabolus, ita uiam aaream erigere, quæ uasit est, quam iussit omnibus adorandam, & ad hanc confugiendum. Deui que hæc est fuga, de qua Hieremias & ceteri omnes Propheeta loquuntur, cum aiunt, ut Babylonem fugiamus. Etenim hoc in loco, quod fallacibus infamis fuga videtur, est veritatis realitate gloriosus triumphus.

D. Amb.

in Tract.

de fuga Jo.

ann. 12.

Cum maritus nūc nupta des annulo, quem in Italia dare & quosdam Hispania loci, mos est.

CAPVT VI.

O C peracto sermone (ait Canonista) Quoniam nobis tuas dicat veritas doctrinæ que in dubio non est, non opus est, ut eam verbum comprobem, sed vi tuis, meis respon-

Tenuis quartus.

sus ferat, te obsecrem. Cum itaque de his qui mundum fugiunt præfatus es, paulisper loquamur de his qui in eo ambulant. Ille nequaquam potest matrimonium contrahere, qui non potest confiteri: & diuersi sunt mores pluribus in locis, quibus hic est exploratus consuetus. Sed irritum non erit matrimonium, quoniam patriæ quædam consuetudo non seruetur, quæ non est ex substantia Matrimonij, iuxta determinationem Concilij Treueriensis, relatum in cap. 1. De Sponsalibus & Matrimonij, dummodo, quod à vobis orthodoxa catholice quæ Ecclesia iubetur, obseruetur. Hæc satis, propterea quod in Italia, & quibusdam Hispaniæ locis, mos est cum vir nupturus est, ut annulum à digito iollat, & nouæ uiræ tradat, quæ viret præter verba mutuis voluntatibus consentient. Quod nunc mihi explanandum optarem, est, quænam sit huius moris ratio, & ad quid annulus consensus denotet, & cur potius in manu sinistra ponatur, quam in dextera, quod fasces (ut reor) uon caret fundamento, cuius notitia quædam utilitatem potest conferre. Antiquius (inquit Doctor) mos erat annulum gestare, ut ad literas obfigandas & alias id genus. Ita refert Atteius Capito, & Macrobius ioh Saturnalis & refert etiam Plinius, & Blondus, ideb annuli pala, loco sigilli erat. Hoc perspicue ceterum pluribus in sacre Scripturæ locis. In tertio Regum libro scribitur, crolelem Reginam Iezabel ad primores Israel scripsisse nomine Regis Achab, cuiusque sigillo literas obfignaui quibus nulla iusta occasione moia Naboth interficiendum mandabat. In tertio capite Hefter narratur, peruersus & flagitiosus Aman, Regis Assueri domesticus & perquam familiaris, iussit literas annulo Regis consignatas, Gubernatoribus & Præpositis provinciarum scribendas, ut filij Israel decernerent. Ait Propheeta Daniel, allatum fuisse lapidem vutum, & positam super os laci Leonum, quod incedat fuerat, quem obfignauit Rex annulo suo & annulo Optimatum suorum. Quamobrem (ait Canonista) præter hæc irrefragabiles auctoritates est etiam textus ioh 1. Argumento 3. orauimus. ff. de auro, & argenti legato, quo loci inter cetera muliebria ornamenta velut insures, armillas, viridulas, annulos etiam numerat, præter signatarios, id est ad obfignandum idoneos. Vnde sequitur annulos esse alios signatarios, alios vero loco ornamentorum: & relinquente testatore cuidam omnia moulis & ornamenta muliebria, voluit omnes annulos relinquere, præter signatarios. In hæc Testum. ff. Qui testaments facere possunt, idem Iureconsultus ait testem posse testamentum annulo testatoris obfignare: eo enim tempore, loco signum sigilli vrebantur, quos pro palis annulorum solebatur gestare. Vnde clare colligunt antiquos solere annulos ad obfignandum ferre. Vt igitur sigillum (ait Doctor) literis aliisque rebus apponitur, fidei, & confirmationis grana, necne quod obfignatum est adulteraretur, & annulus pro sigillo esset, vnde fit, ut per annulum fides, & fidelitas intelligatur. Ex itaque ratio est cur auquirus Sponsæ dabatur, & ad hodiernum vique diem, nonnullis in locis, ut quantum fida, fidelique marito esse debeat, significet. Ex hac auualo, quem maritus tradebat, aut xori mitebat, mentionem facit Plinius, Blondus, & Septimius Tertullianus eum vocat pronubum, id est, cum qui nupram in domum mariti ducit. Ita refert Celsus Rhodiginus, & in diuini literis videre est. Per annulum fides intelligitur, ut apud Dñm Lincam ubi ait Dominus noster, rediente ad patrem filio prodigo, culpam memore, & misericordiam implorauit, eum patrem perbenigne recepit, iussitque ut annulo do-

Matth. 11.

7. 2. 2. 2.

Psal. 118.

11. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

nisi valore prædabst. Hic Oppalus, lapis est viridis,
 ferè coloris Smaragdi similis, tantùm quò splendentem
 emittit, quàm carbasculos. Amethysty quoque laciodes
 est. Cupiditas Marci Antonij, (vnius ex tribus qui do-
 minabatur, aut vt melius dicam, tyrannide extor-
 quebatur Imperium populi Iulij Cæsaris uicem) adeò
 uehemens fuit, vt hunc Nonium annulum asperet, cum
 deprenderet, atque de frusture decrederet. Verùm effugi-
 git, nihilque ex suis bonis præter hunc annulum ab-
 stulit, rursus inartibus diuitias secum asserre. Cuius
 valor (vt præ Pinitus) fuit viginti millia sehesten-
 rum, quæ, iuxta quorundam fupputationem ad num-
 mos nostri temporis redacta, quingentes milibus
 scutorum confabit. Vnde facile potest colligi, quan-
 tum immane erat Principum Romanorum illius
 temporis opes et facultates, quantum eorum vanitas
 & ambicio ampallerebatur: cum lapidis in ore ra-
 ri opinionem, tantam numorum copiam perurbu-
 rant: & quæ cupiditas erat Marci Antonij, qui illum
 annulum habendù æstuantibus desiderij sculeis im-
 pulsus, insillit insidit nobilem Senatorem Romanum
 proferibit, & relegati, à quo desiderio deuictus &
 gemina splendore, oculis obuehatur. Ceteris itaque
 factis Nonius hunc annulum futuræ suæ necesse esse
 causam, posuit perire elegit, quàm eum tradere &
 perdere: similis illi qui masali vt Nautis procellarum
 tempestas eum vita petere, quoniam os & mercimoniū
 in mare proijceret. Quem admodū ille amens de men-
 te capitis iudicaret, qui nauis effracta, quæ sita &
 submersa, cum posset nauitudo eundem locum argen-
 tificum ingens & ponderosum auerit, qui cum
 saluum fieri arbitrar tur pensat perfunditur: eo pacto fe-
 gelis Nonius Romanus, qui cum perficillè à naufragio
 posset euadere incolumis, à tempestate Marci
 Antonij, ortho, hic annulum dedidit, malum secum de-
 ferre, periculo illum perueniendū vna cum vita sese ex-
 posuens. Equidem video, cum quispiam persecutionibus
 & tribulationibus conuocatur, atque in portu illi
 suorum hostiū immittat, ab eis fugiendo, potest alle-
 nari: sed eo pacto tolli consulat, vt ex graui exitu dis-
 crimine, ne in aliud grauius collabatur. Quomodo
 apes aduenit et hiemis glacie, vni tenuitatem
 ac debilitatem sentientes, ire in cellas, ac in arborum
 aut rupium sillaris ventum ac contigunt, ne humido
 celo & positis, insinuat ventorum rabie, aut imbrium
 abylo transfactantur. Pari ratione debilib, ac tenui-
 bus, imbecillitatis ac impotentie consilij non sufficere
 perfectio est fugiendi, fed vt ad certum vique tempus
 lateant, ne procellarum tempore pereant, donec eis
 aspiet tranquillitas. At Nonius quo maiori procella
 fugit, secum annulum infortunij sui causam deferens.
 Aut hunc annulum fuit alius Polycrates Samitarum
 Regis, quem in mare proiecit, vt non quid proderat
 aduentus tentaret. Tantum fortunæ ventus ei aspi-
 rabat, vt aliquam trinitatem aut ærumnam experiri
 voluerit: fed deinceps eundem annulum in pisce com-
 perit, quod ad eundem illa ferebatur. Mutato autem
 vento, interfecta quæ procellis potior, rarum illi ipse
 fuit exemplum eorum qui in mundo vna semel po-
 cant: capiti enim deiiceps fuit lacus suspensus. De
 hoc annulo mentio facit, Herodotus, Cicero,
 Plinius. Strabo & D. Anthon in p. art. bistoriali. Hic
 Polycrates, Cambyia Artaxerxes Babyloniorum im-
 perium tenente regnauit, quo tempore florebat eia-
 mia illa Iodibet, quæ caput Halaferis abscidit, vt re-
 fert Cornelius, & Vincentius. Erant hunc regna
 Romæ Numa Pompilius, quo tempore Manfise in
 Ierusalem regnabat, iuxta Eusebij computationem
 in sua Chronica, qui quidem Pompilius tantopere
 à populo suis dilectus, vt in Capitulo ita sua illi fuisse

effecta, quæ tempore Plinij adhuc viva est. Et de illa idem Plinius sit annulus finitima manu gestata: vnde apparet, iam hoc tempore annulus vivam esse, qui maximo decore babeatur. Multo iugiter sunt antiquiores, quod ita ? Cum optimus Ioseph in Egyptum Pharaonis somnium explicasset, ait lra Scriptura in Genesi, eam suu Regni per fecit constitui, iussitque anulum de manu sua, & dedisse in manu eius. Et quoniam ante hoc lra Scriptura de annulo loquitur quem Iudas, eiusdem Ioseph frater pulchre Thamar pro arboris testimonio quod pollicetur fuerat, requirit: hoc accidit multis annis ante Polycratan. Et iuxta calculum ac supputationem Benedicti Pardisii, in numeratione quæ nunc sumus, 1770 ab hinc circiter milibus trecentis octo decem annorum, cum Ioseph fuit venditus, & frater Iudas nuptus, qui annulus de quo loquitur fuit digito gestabat. Vnde apparet annulos tum antiquissimos, quibus hodierno etiam die vitur in Italia, & in quibusdam Hispanie locis, quos maru viribus dant cum ea respondent. Verum annuli & monilia quibus debent gloriam, & quibus corpus exornant, nec auro, nec argento, sed pulcherrimis atque ciliis virtutibus elaborantur. Sunt enim pretiosius, & dissimile armille anime colla appendende.

GeneCis 2

*De signis & aqua interpretantur, quæ antiquitus
notis multis modis interpretantur.*

CAPVT VIII

V M de nouis nuptis verba facietis
(Inquit Canonista) alium difficultatis
nomen vobis proponendum enun-
tium. Solebant autem quicquid mulier nube-
bat, illi iubere, vi manu ignem & a-
quam tangeret. Ita narrat Plutarchus
pro reuerentia & comperitissima. Quod improprie-
tatum scire optaret eius prisca caeremonie cau-
satum (inquit Doctor) si carpe est in aquam, & vt ex-
urgere in ignem iussit. Vnde ortum est, quod
nupta iuberetur, vt manum in aquam & in ignem
mitteret, ac docendi gratia, nitorem in vita & pi-
etatem in castitate esse habendum. Si hoc inter
nuptas erat necessarium, quia cura de sollicitudine inter
Christianos, quorum lucis candore, puritate & castitate
decorata est, debet obferuari. Hac caeremonia nobis
est opus, sed quod ea figuratur, illud per necessarium
est. Lapis est candidus vocatur Chertina, marmore fe-
milis, quia iuxta Plinium corpora inhumata a corrup-
tione confertur. Ex quo Darius Regis Perlarum fe-
pulchrum constructum est, vt narrat idem Plinius.
Pari enim ratione preclaras & candidas lapide casti-
tatis corpora a putredine libidinis confertur. Darius id
est, ferillius & auctus, qui solum in bonis operibus
ferillius est mentique aperi concupiscit, seipsum in
honesta sepe laure gloriose castitatis confertur. Ve-
rum necesse est vt castitas diuino amore superet. Ve-
nim aut Dinus Bernardus in quadam Epistola, Casti-
tas absque charitate lampas est absque oleo. Remove-
re oleum & lampade, nullum lumen emittit. Tollite
castitatem charitatem, perpetua caligine obducentur.
Et quoniam charitas & puritas, per aquam & ignem
intelligebantur, noua nupta manum his duobus ele-
mentis imponebat. noua nupta peruersus mos, per a-
quam & ignem vitae laboris & agnitumque intelligen-
te. Quare dicebat Propheta: *Transibitis per ignem &
aquam, & calidius in refrigerium. Ac si diceret. Tollite*

PL 5, 6.
In SP. 2000.

Pal. 69.

69

D. Amb.
i par list.
Com. par.
in haster.
schloß.
Vincen m
spec. hilt.

Genes. 14

Tamara quadrifida

D. Hilari.
de Ps. 81.

quam infinitas agri odines fumus percipere, & ab infinitis tribulationibus fulmos perferimus, o Domine, nos eis consolatus. Dicitur Hilarius hunc locum exponere, ait: Per hæc duo contrariarum qualitarum elementa quodvis genus tot memorum intelligi, quæ iusti hæc in vita subeunt. Quo circa veteres, in ipso limite domus, quod noua oupta erat ingressa ignem & aquam imponere, etique exteple iubeatur, ut illa manu tangeret: hoc demones, non nubere, ut delicias, gaudia, & quiete frueretur, sed ad subeundam angustiam & labores sese pararet. Etenim tunc nobilis mitione famam assequeretur, cum oïlo, subtilibusque voluptatibus propolatis, honestis ac pudiciæ exercitibus incuberet, & patientia, ut labores & anxias iugis mstrimonij curas toleraret, amote, mstrito morem gerens, familiam magna solitudine moderans, consilio liberos promouens, esset victa, veltibusque temptata, sermone modesta, operibus solers, pacis domus admodum sollicita & studiosa, in vita honesta, conscientia candida, tum demum Dei amatrix, omniumque eius gratiarum, præceptorumque obseruatix. Ecce vobis ignis & aquæ significacionem, quæ tribulationibus, ærumnis, cruciatibus & laboribus conficitur: quæ omnia Christiana patientia, magnopere & constanti animo tolerata, modifuit quibus spiritualis pulchritudo, perfectioque vitæ comparatur. Quænamodum ut excellens aliquid vas efformetur, opus est prius materiam igne liquefacere, & sapissimè malleis contundere ac percutere, nunc rude, nunc lente, nunc verò molliter. Eodem modo, ut ea vita nostra gloriosum præstantissimumque vittutum verèque obilitatis vas efficiatur, laborum igne liquefacto odum est, tribulationum malleis nunc rudium, nunc dulcium, panœcia laborum ferendum. Nec ex eiusmodi agri odinibus verè promouetur voluptas, ex falsis verè oriatur agri odines, oec alie vani gaudij superfluit exuuiæ, præterquam seræ perolentia.

Quam ob causam Germani soliti erant noue nuptæ
duos boues mittere, & alios ad præpositum addi-
tibus antiquatibus.

CAPVT IX.

VTINAM (inquit Ciois) omnes homines hac veritatis consideratiooe ducerentur, ne cogitationibus ad veras oblectaciones inuolensidas inhæreter, nèue deprauis, a chritus appetibus delinqueret. Quamobrem huius cœremone consideratio, quæ antiquitus io matrimonis obleruabatur, multum ad honorem confert, sed præter hanc multæ hæc sunt quæ eam causam mihi appetiti cupio. Fetur autem quibus Germanos nudentes, ioter alia quæ sponsæ mitterebat, oïm eas tacerent, erant duo boues vno iugo copulari. Hæc erat oïmilia quæ conferebatur, quæ sancti non sine notanda significacione intelligi videntur, quam percipere exoptarem. Hanc Germanorum coosuetudinem (inquit Humanilla) ierest Cornelius Tacitus, & Perius Valerianus. Ea ratio est (inquit Doctor) cur sponsus duos boues iugo copulatos mitteret, ut videlicet hoc paterfaceret, eam pio laborum suorum socia esse adiuuendam. Quo cum probas (inquit Humanilla) per bouem laborem ioteligi Compettum hoc est (inquit Doctor) quoniam Aegyptij laborem significando, bouem depingebant, ut saltum caput: ita ut nonnulli Mathematici assererent, qui ascendente

Sole in signum Tauri oasceretur, ad laborem esse propensum. Tyrij ciuitatem Carthagine m edificare aggredientes, a bincipio fere destitute, eò quod caput bouis indagarent, quod ingentium laborum prælagium exitima runt: sed quamprimùm equi caput repetere, lætati sunt, putabant enim hoc esse bellis signum, armorum usum & exercitacionem: quod quidem vehementissimè concupiscunt, quippe qui ratio est bellicosa & indomita, quæ vitam ad famam dilatandam abbticuari non verebatur, idèd præclaris facioioribus posteritati nomen commendauerunt. Romæ superbum est edificium, nunc vocatur, caltrum S. Angeli, quod quondam Turtis Imperatoris Adriani vocabatur, iussit enim illa ob sepulcrum coostruendum, ut refert Dion. Cassius io eius vita, & Marliacoo Patricius lib. 7. suæ Topographiæ. In huius castri culmine erat quoddam epistylum opere Romano elaboratum quod circumdabant, ut oonc etiam videre est quibdam fragmentis quæ rectis pedibus steterat, temporis iniuria intacta: in quo epistylum quoddam bouis capita suor elaborata, cum quibdam fructibus, filis appensis insculpta, & inter vnum quodque caput, discus affabre celatus, Capita bouum labores iodicat, fructus verò filis appensis, vtilitates quæ inde promanant: per discos verò in quibus Imperatores æorum, & oïnametia preloia, iis qui in vittutem promouebantur, erogabant, liberalitatem & magnificenciam denotat. Fortassis huius epistylj significatio est, ut is qui illic est inhumatus, magnos labores ob bonum publicum percipiat, vnde magna emolumenta sunt subsecuta, iussitque liberalem, usum significum, ac bonorum amicum. Hoc idem epistylum, Romæ visitor in foro & Platea Bouum vtr narrat Scaballiaos Serlius io suo quarto libro de Architectura. Hæc capita Bouum antiquitos Barcinoe in quibusdam turribus ad formam & modum cubicoe tepere sunt, prope ciuitatis ostia, ut laborem famæ patientem deoortaret. Quæ ciuitas, quoniam ab Hamilcare Barcioe constructa est, Barcio fuit ooncupata: deinde verò Fauenta vocata, deleta fuit, & reedificata: vocata Batcinoe, ut refert Florentinus Decampo in sua Chronica Hispaniæ. Ista capita Bouum cum fructibus filis appensis, io numismate consulis solij Antonij celata sunt, qui Augusto Cæsar imperante florebat, & in alio Auh Gabini, quæm Hoberus in suis fastis depingit. Verùm quænois per boues labores intelligantur, in præsepio iamen alligant, iuxta quietem, quæ ex hoc isto labore promanant, deoortant. Vnde fit ut duodecima Aegyptij, qui ad mstracionem Regni à Sabæo Rege Aegyptij suscepit, sumptuosum & splendidum Bouum templum pyramidalis figura ob eorum sepulcrum coonstrueretur, & in summitate iussissent duodecim præsepia erigenda, ut denotarent, non hac curam regnum moderandi & frænandi suscipere, nisi hæc in vita laboribus insudareo, postquam in alia quietem sperabant. Haec ob rem non oia præsepia (quibus quietem denotabant) domicilij vbi etiam videtur, sed io sepulchris, vbi erant inhumandi, locuere, non oïtem sepulchri iussio, sed in eadem Finis oïm in chri laboris, verè quietis est initium. Ut Bos in præsepio quietam denotat, sic etiam solo eius respectu, laborem indicat. Adhæc ait Hefsythios Ierosolymianus, In diuiois literis eum qui sibi leges Dei imponit, intelligi. Et Eucherianus per Bouem quemconque intelligi qui vitam exercet in labore. Hoc est quod voluit Deus significare, cùm ait in lege: Non al-
ligabis os bouis triturantis. Ac si clarus diccret, Solue agricolam, ut suo labore vitam deget, nèue suo iusto premio eum defraudet. Et D. Paulus hoc præcipit de Concionatoribus intelligi, qui ut sanctum Euan-
gelium

1. Cor. 9.
1. Tim. 5.

j. Reg. 7.

lium annunciant, elaborant, ut cum spiritali semine, non hoc multum et in temporale merant. In i. Regum libro scribitur Salomonem fecisse in templo bases et oas quibus multi Leones, Cherubim, & Buces infculpebantur. Bases, ait D. Gregorius, qui sunt Prælati, non ab eis videri fieri, si hoc ad omnes qui potentia metu & dominatione cetera præfunt extendamus, quantum hoc nisi in filios & iuven redander. In his deum locari Cherubim, id est, omne scientia complementum, & Leones, quibus via & industria que non quæ defangari, inligitur, & Buces, qui sunt labores. Tamen hæc omnia omnibus Christianis sunt necessaria, magis tamen in prælatibus clu-
cant, usque qui generationi ceteris potentia, aut impio dominantur. Videte igitur, quomodo in sacra Scriptura per bonum labor virtutem, ad quem homo natus est. In libro Iob. scribitur: *Homo nascitur ad laborem, & ante ad volucrium.* Capellamus igitur illud ad quod nati sumus, & in virtute laboremus. Nam ait D. Paulus in prima ad Corinth. *Si curas operis manifesti, quid superaddis, aut mercedem accipies.* Et in secunda ad Timotheum: *Collabora Evangelio secundum virtutem Dei Et Ecclesiasticus: Multam malitiam decernit interficere Et Salomon in Proverbia: Aversio parvulorum interficit eos: significat quod animam interficit, esse à Deo alienari. Vocat parvulus animam, quoniam carent iudicio, cum Deum pro mundo deserant. Verum hæc anthonas potestata transferri, parvulorum otiositas eos destruit. Quocirca omnes otiosi parvuli vocantur quantum sint veteres: vi enim pueri nulli rei incumbunt, qui post mortem eorum via præbent testimonium. D. Hieronymus, otium vocat animi ruginem, & D. Bernardus omnium malorum sentinam. quem admodum ager, nisi colatur, vepres & car duos emittit, sic vita nisi exerceatur, nisi vita & impietates progredi. Quemadmodum aqua putrida, nihil præter sanas, bufones, & alia id genus patitur: sic homo otiosus prava cogitatione, ruit in desideria, & brutales appetitus bibat. Nautique in portu anchoræ affligitur, nec exercetur, putredine conficitur ac consumitur. Equus in stabulo obesus, à nullo ascensus & calcitibus agitur, suspensiosus fit & stultus. Ferrum nisi exerceatur, rubigo tandem interficit. Terra fructum emittit, aqua, aer & ignis perpetuo motu & agitatione exercetur. Corpora caelestia non quæ conquiescant. Otiosi tantum volunt adinvenire manum operi: hi sunt partidi, petriaces, steriles, flagitiosi & nebulones. Humilicemodi homines in magnas infelicitates labuntur. Et e contra i qui honestis laboribus dā operam, maxima bona consequuntur. Et quantum Germani pluris laborem faciunt, tantum æternæ fainæ & nominis parentem, mittere solebant mulieribus quibuscum nubebantur, duos boues iugo alligatos, ut hoc demerant, iugum laborum, quem una extremitate leuabant & deferrebat, alia enim subire oportere, ne otio torpescerent. Nam quamprimum otio aditus patet, vitia gregatim in domum irumpunt.*

Iob 5.
1. Cor. 1.
1. Tim. 2.

Eccl. 11.

Prov. 1.

Gen. 48.

D. Amb.
in Tract.
de bened.
Tamarit.D. Aug.
lib. 18 de
mor. Div.Quæ 12
Mat. 19.
Eph. 10.
Mat. 10.D. Amb.
lib. 1. de
gen. 1.
Eph. 14.

Ezod. 14.

Ezod. 19.
Ex. 17.
Num. 20.
Ezod. 14.
1. Cor. 11.
Ezod. 17.
1. R. 18.
Gen. 31.
Ex. 12.

fij

Cur Patriarcha Iacob brachia ad modum Crucis in benedictione filij Ioseph extendere, atque pluri-
bus Crucis mysteriis.

CAPVT X.

V M tantopere laborem collauder (inquit Theologus) & otium obargens, ut penitus illi aduerfarius quædam dulcia facit Scripturæ proponam. In primis scire eo-

Tenui quatuor;

arbor, in qua afflicto Ismael consolationis aquam inuēsit, & hæc arbor vbi Jacob Idola & ornamenta, quæ sui de se habebat consepelivit, & scala, quam anima fuerit, cuius alia extremitas terram tangebatur, alia verò caelos ipsos feriebat. Hæc est gloriola Crux, quæ à mundo erat adoranda: Dominus enim confectus, eam amplectens, amorem in eam denotans, humeris suis superimponebat, ad cacumen vsque Caluarie manens: qua figura paruulus Isaac lignum ad culmen vsque montis deulit, ut illic mactaretur & immolaretur. Hunc Iesu Christum cum Cruce ascensum, vidit Iudas in syrio cum pater celestis, cum super humeros Sacerdotis clauem domus David esset latitans. Hic Sacerdos, Iesus Christus est, qui humeris crucem tulit, quæ claus est, quæ caelos referauit, qui celsæ Regis Davidis est palatium: hoc est altissimus Dei, per Davidem signatus. Cælum erat clausum, nullus in id ingrediebatur, sed Iesu Christi Crux illud aperuit. Idcirco Diuus Ioannes Chrysostomus eam Crucem Paradysi vocat. Duo ligna habet præcipua, aliud in alium, quod naturam Angelicam denotat, in amore diuino rectam, aliud verò transuersum, quod naturam humanam à peccato corruptam, quæ licet ad virtutis transuersum procedit. Quoniam Cracis mysterio, homines quodammodo Angelis similes sunt, & in æterna felicitate cum eis conuerti. Qui virtutem splendidiore gradu videre auebit, in summo valore & pretio, in sublimiori & altiori perfectiōe, quæ comprehendit quæ, oculos in Crucem deflectat, & Iesum Christum crucifixum contempletur. Illic antequam humilitatem, paupertatem, obediētiā, pietatem, clementiam, aliaque in supremo gradu virtutis. Crux est scala virtutum, diuitiarum, fœdus, & meritū D. Augustinus eam omnium bonorum thesaurum appellat, illa oculis vix ad id inspicienda est, vt à periculis deserti huius vite euadamus, tertiūque promissionis ingrediamur, quæ gloria est sempiterna. Hoc est quod ait Iesus Christus per Diuum Ioannem: Sicet *Myfiter exaltatus ferpentem in deserto: ita exaltatus oportet filium hominis: ut morietur, qui traditus in eam, non perierit, sed habeat vitam æternam.* Cùm Iſrahēl interfecti essent in deserto à serpētibz, erexit Moyses serpentem æneum, & cruciā annexit, & quin cum oculis coniciebant, statim sanabantur. Quemadmodum ille serpens figuram serpentis habebat, non autem virus: eodem modo Iesus Christus naturam humanam assumpsit, non autem peccatum. Cur (ait Theologus) voluit Deus vt ille serpens fuisset æneus, non autem ferreus & lapideus? Ratio est (respondit Doctōr) quia metallum liquefit, non autem ferrum aut lapis. Et hæc sacratissima Crux in Caluarie monte erecta amoris flammis liquefacta, quo bonus hic Deus pater misericors, hic pius Dominus, hic celestis serpens glorioli metalli nos prosequutus est, vt doceret, nos sui amoris igne & beatissimis vniuersis Decharitatis flammis liquefaciendos, qui pro nobis mortuus est amore exultans. Hæc est præcipua ratio cur voluit hunc serpentem æneum fuisse. Alia verò est vt denotaret eius mortis in Cruce mysterium, aliūque erat resonandum, nihilque est, quod tantū longius audire valeat. Hoc mysterium Apostoli per orbem proclamauerunt, vna cum discipulis Apostolicis: de quæ ijs Propheta prædixerat: *In omnem terram exultauit eum, & in*

ma trahem ad meipsum. Etenim morte sua omnes homines quoad in se fuit, ad se attraxit. Dicitur autem omnia ad se traxerunt, quoniam ad se traxit animas, & corpora iustorum, quos iustificauit, quibus in ara Crucis mortuus est. O sacratissima Crux! arbor vite, sanguine Dei mei purpurea, ello mearum victoriarum spiritualium, & temporalium insignem. In te Dominus labores conformauit, & extremitatem quietem inchoauit. In te vita temporalis defecit, vt æterna nobis concederetur. Tu es afflictorum propugnaculum, eorum lumen, iustorum confidencia, peccatorum spes: quicumque te apprime cognoscit, omnis sane relinquet, vt te sequatur. Hæc dicenda de Cruce, & hæc est causa cur Patriarcha Iacob manna ad modum Cracis in nepotum benedictione expandit, quæ scite operabaris. Quod nunc superest, nimirum prout fert D. Hieronymus in quadam Epistola, vt Crucem cum Domino nostro tollamus, deliciæque cenam & potredinem ducamus.

Oratio ad sanctam Crucem.

Cur Antiqui Viulam sub Leone depingebant: & ad quid Centauro effingebant ad hoc duorum caputum Aquila imperiali ratu.

CAPVT XL

SUPER SVNT alie questiones (inquit Theologus) proponendæ, sub quibusdam sacra Scripturæ dubiis: sed quoniam hos Dominos quidpiam in medio adiuuendi de humanioribus placet eis locum cedere, tunc cum meis in æternam descendam. Iam declarasti (ait Humanista) Bouis significationem qua diuini laborem intelligit. Obsecro te, ne tibi sit permolestum explanare, cur antiqui Leonem capite demisso, ferè humi prostratum, & sub eo viulam volantiem pingebant, vt in antiquo Aurtiochi Numismate depingitur, & cur etiam a uimilia media humani forma, media verò equina, quæ fingebant Centauros vocari, & cur armis domiti fuerint: quæ ratione Aquila in inter duo caputa locatur, quandoquidem aquila tantum vno capite consistit. Alij (respondit Doctōr) per Leonem, Solem intelligunt, & per viulam, noctem, & denotantes ignauiam, hunc Leonem depingebant, quæ humi prosterneretur cum viula volante: vt denotarent, cadente Sole, noctem eum sequi: discendente lætitia, occurrere moror, nullumque esse gaudium quod & puerum sit, & permanens. Hoc est conforme vis quæ ait Salomon in suis Prom. *R. ysus dolere miscebatur, & extrema gaudij lacrimis occupat.* Hæc ratio est, quam huic plerūque tribuunt, quæ non à proposito aberrare videtur, explanat enim, ne mūdū gaudij ita cito evanescens, fidem adhibeamus, sed ad celsæ, quod nunquā deficit, aspitemus. Verū opinor antiquos, hoc voluisse significare, vt corporales vires intellectusque cedant, corpūque animæ morem gerat, sapientiamque viribus esse præstantiorem. Quare per Leonem vis corporis intelligebatur, per viulā verò scientia. Idcirco Græci prope Mineruā, quam pro Dea scientiæ venerabantur, Viulam pingebant: quoniam noctū volat: sapientia autē nihil debet obreperre, quantumvis obtusum, eiusmōdī obtusissime caliginis tenebris inuolueretur. Tostatus in libro de quatuordecim questionibus ait, eam fuisse causam cur Gentiles Græci Mineruæ Bubonem dicarent, vt videlicet, quemadmodum huius avis die in loca obscura feedit, à ceterarum auium conuersatione separata: sic sapientis speculationis desiderio in loco solitario secedit,

Pro. r. 4.

Cruc. 22.
I. 1. 12.

Isa. 53.

Ps. 118.

Rom. 10.

Isa. 12.

dir, quippe in hominum familiari frequentatione, nulla est ad philosophandum quies. Sapiens manus est caufas fciscitari, earum arcana contemplant, earum naturas & proprietates cognoscere. Ex quo nam huc confideratio atque contemplatio magis habet vifum oculis, quam die, ingeniumque magis vim dilatat, ac maiori in silentio nocturno atque in obfcuro recessu, quam lucidi diei occupatione, lumine replendit: vt ait Propheta: *Nec lumen in delugis meis.* Itaque Græci Geniales per Vulturum scientiam denotabant, & quoniam vi corporali aditum intercludit, fortiffimum Leonem depingebant, incursum & prostratum, ac si Vulturum efflet caputur. Quæ admodum fclpetorum aut tormentorum bellicorum pulvis accensa cellam turtis deprimit, ac evertit, quam permittit homines brachiorum viribus non tantillum concutere potuerunt: fic artificialis solius hominis scientia, igne mundi & strenui desiderij accensa, nonnuncquam rebus quæ magnæ hominum acies viribus corporis non potuerit consequi, manifefto adimpler. Hoc est quod Salomon voluit in Proverbijs significare, dicens, *Pro sapiens fortis est.* Quare antiqui Mineram armatum depingebant. Non enim sunt arma meliora, quam optima scientia. Armis etiam pingebatur: nam homo sapiens patientia debet armari, vt eventibus & aduersitatibus mundi resistat. Ita hoc intretpretatur Abulenſis in libro de quadratim quæſtionibus. Quantum ad Centaurus, nunquam huiusmodi fuerunt monſtra, vt Paleſius dilucidè ostendit in libro de fabulosis narrationibus. Verum antiquæ effingere, eos esse semihomines & seminequos, vt reperiuntur viæ noctæ curſus significaretur. Figura hominis ex vmblico in alium, est vita humana, ceteræ autem equus sub quo gradatur, est, celeritas, quæ ad mortem acceleramus. Nulla est Aquila, quæ maiori volat perlocitate, quam vita nostra, *Dies mei* (ait Job) *velutantes fuerunt curores: fugerunt, & non viderunt hominem.* Pertransierunt quasi nubes prima portantes: sicut aquila volans ad escam. Fuerunt dies mei & non viderunt gaudium: dissipauerunt vt neuis, quæ vento profpero nauigat, quæ tantum potius, aliâque diuiniſmodi lenia portat, & velut Aquila, quæ maxima pernicitate ad prædæ immola. Et Propheta David dicebat: *Dies mei sicut vmbra declinauerunt.* Et in libro Sapientie: *Transiit vita noſtræ, ut quæ vestigia non habet.* Et Diuus Iacobus. *Quæ est enim vita noſtra? Vapores est ad modicum parces & deinceps extenuantur.* Ait Epictetus, vitam humanam animi & torrenti ab imbrum aqua orto, quo inflatur, magnèque impetu proſilit, sed cito deſicit esse similem. Sic narrat Stobæus in Sermonibus, D. Iſidor. & post eum Rodolphus Agricola, in i. libro de inuentione: enim sapiens quidam rogaretur, quidnam vita eſſet, se vetricis & subſidi euanoit. Apparuit & statim latuit vt ostenderet eam esse momentaneam, & magnæ velocitate fugere, quod vetetres per Centaurum voluerunt significare. Intelligendum etiam est hoc hominem semihomine & seminequum, hominem viuij inquit natum & languidi huiusmodi voluptatibus, ab appetita, non autem à ratione moderatum hominis viuentis huiusmodi gerentem velut ratione orbati. Ita Maximus Tyrus cum significationem interpretatur. Externi homines moribus deprauati, iudicijs sunt obſcurati, vt ait Diuus Paulus ad Romanos, *Offuscaturum est insipientes eorum.* Et ad Ephesios, *Latent oculi ambuletis, sicut & Genes ambulant in vanaſtate ſenſus sui, tenebris offuscatur habitatus intellectus,* quo intellectu homo à brutis animantibus diſſert. Quocirca merito vocantur ratione carentes, cùm ratione vt minime velint: hoc pacto homines aspectu remanent, bra-

ta verò operibus, portentosis Centauris conſpiciunt. Hos vocat ſacta Scriptura inſenſatos, alijs canum nomina imponens, alijs luporum, alijs leonum, alijs equorum, alijs vulpium, alijs viperarum. Hoc voluit generatim intelligere Palles Regius, dicens, *Homo cùm in homine eſſet, non intellexit, comparatus eſt in mentis insipientibus, & ſimilis factus eſt illis.* Ait Origenes, Quoties appetitus ſenſituum animæ Remp. torquet, nobilitatem hominis ad imaginem & ſimilitudinem Dei creatam opprimit, rationem contrahit, & conculcat. Inſequam qui hoc pactum ab appetitu totque patiunt: is proculdubio dici poteſt ex homine, in belluam conuerti, & in Centaurum degenerare. Iam verò cùm Imperialis Aquila duobus capribus conſiſt, equidem video prima fronte, primoque aspectu, hoc videri potentioſum: cùm naturaliter non ſit aquila quæ magis quam vnum caput habeat. Si autem dicitur, hanc non eſſe Aquilam, ſed Aquilæ figuram: aliud ſane debet diſcrimari. Imago enim ad vnum eſſe debet rem propriam, cuius eſt imago: & cùm Aquila reſiſſa vnum tantum habeat caput, eius imago duo habere nequit. Præterea (inquit Humanista) antiqui Romani Imperatores, pro insignijs Aquilam vno tantum capite depictam geſtabant: ſicut clarè in pluribus antiquis Nummiſmatibus quæ viſi, conſpiciunt, quorum nonnulla, in libro Numeri Antonij Zaniani de Moneris Cæſarum depicta ſunt & nonnulla alia in libro Fabrorum Herbiſopolitani, & in ſuo Cæſare in Commentarijs. Æneæ Vici de Moneris Antiquorum Imperatorum. Cornelius Tacitus de his facit mentionem, Dion Caſſius & alij mentionem faciunt. Fateor ſemper fuiſſe Aquilam in insignijs Imperij Romani: verum ſcite ea optarem, cur in initio ſolum caput tribuebatur, cùm deinde duo ſint addita. Primum planum faciam (inquit Doctores) cur in vexilla Romani Aquilam deſetebant pro armis & insignijs bellicis, poſtèa veſtitu petitionibus reſpondendo. Anacreon Preſtus Author ait, & reſert Fulgentius libro Mythologiae, & Æneæ Vici de Commentarijs Nummiſmatum antiquorum, cùm Iupiter bellum aduerſus Titanes aggrederetur, in cælo huiusmodi tempore autem ſacrificij Aquilam vidit ſub ſe volutem, tanquam aem domeſticum & priuatum ei blandientem: quod ſecundo, fortunatiſſimèque ſucceſſu vaticinatus eſt. Quocirca Aquilam boream deſinit pro insignijs, quam in clypeo geſtabat. Et quoniam poſtmodum Ganimedem deuicit, hanc Aquilam pro insignijs & vexillis ſeruentem, Poëtæ dicere, Aquilam Ganimedem rapuiſſe, Iouiſque abſtaſſiſſe. Idcirco Romani in acie dimicaturi, Iouem velut iudicem ſerebant. Eandem etiam Aquilam pro armorum insignijs geſtabant. Verumiamen Alexander ab Alexandro ait, hoc inſigne militare ortum eſſe à Ioue ad Cretenſes, & ex ijs ad Trojanos, & ex Trojanis in Italiam ab Æneæ eſſe delatum, à quo illud Romani accipere, vt pote quæ eorum ſocijs propagatis ſiſte ſolent. Sed qualecunque ſit, omnes cõtinent, cum qui Aquilam pro insignijs tuiſſe fuiſſe, cuius imitatione & exemplo Romani ea vti ſunt, ſue per manum Ænæ, aut alius cuiusque. Ratio autem cur tunc Aquilam ſolo capite depingebant, nunc autem duobus, erat vt notaretur, cùm initio Imperium vnum ſolum eſſet, poſtmodum in duo fuiſſe diuifum, nempe Orientale, & Occidentale. Et quoniam in duas potencias diuiſum ſit, quæ ſunt duo capita, vno tantum conſtare debet capite, quod eſt animus vt rectè regatur, & gubernetur. Hæc Aquilæ duorum capitum ſignificatio, quæ duo Imperatores Chriſtiani in insignijs geſtabant, cùm Conſtantinopolitanus in Oriente, cum

Psal. 48.

Pru. 3.

Job. 3.

Psal. 118.
Sep. 2.
Iacob. 2.

Eph. 4.

Aim. ab
Alex. h. 4.
Goss. dicit.

Alemenicus in Occidente, antequam ob peccata nostra Tarce Imperium Orientale inuaderent. Aquila est auium Regina, & alius ceteris volat, visusque est sublimissimo. Quare Pyndarus & Aithiophana per eam hominem excelsi animi, singularisque ingenij intelligunt. Et quemadmodum ignem fulgur quodunque per aërem offensus dilapsum, præter Aquilam: sic mundus tribulationibus & tentationibus solet homines vulnerare, bumique proferre, exceptis ijs qui animo sublimius volant, ad diuinum perfugum perquirendum, qui lumine gratie, iudicij subtilitate & acumine ingenij, sublimis, alijs occultis & obtrusa, penetrant. Et quoniam Aquila alta est, penetrans, ac nobilitate ceteris auiibus antecellit, & in Iouem benignitate visa est, ob eius suauem & domesticum volatum, idcirco in vexillo & insignis eam posuit: idcirco enā pro insignis & vexillis Imperij Romani capta est, cām Imperium solum esset: verum quia deinceps in duas Monarchias fuit diuisum, in duo etiam capita partitum est. Et vnam illud quod Turci iniqui, tyrannicūque possident, ad Christianos redeat, ad quos iure, meritoque spectat: & in altissimi ac præpotentem dominum ipso Mahometi Muskas ad verum Dei cultum eluique sanctorum esse consecraturus, ac dicaturus, vt in ijs diuinum officium celebretur, Sanctum Euangelium annuncietur, & prophana, atque perhorrenda Mahometica leæ & collumies eari petur. Lex gratæ pietatis & sinceritatis plena decoratur. Verum idcirco Imperium Orientale pro solo & priuato commodo sinat, vt cupiditatem ac quæ ambitionem exauier, ratus in sola pacata possessione, omnem felicitatem consistere: ac omnes debemus exoptare, vt in Christianorum potestatem remittatur, ad Dei obsequium, cultum, decus, sanctique orthodoxæ, & Catholice fidei incrementum, gloriam ac vilitatem populi Christiani. Quocirca nullus propter gloriam mundi, terræque cupiditatem ad Imperium anhelet. Vt enim in talis sub maiori penitentiā quod se adest, etiam minimam, quod vnum sic sub diuitijs magna inest indigentia, in maioribus dignitatibus maiora funi discrimina: & sub eo quem mundus beatum putat, magna latet calamitas, & infortunium.

Cur Deus apparuit Moysi potius in Rubo, quam in alia Planta, & cur prima preceptorum Tabula simul facta, alia vero conuersa.

CAPVT XII.

SI Gentiles (inquit Canonista) nulla debent ardere ambitione, sed inanes honores & falsam gloriam tanquā leuia & periculosa flocc facere, quamvis magis Christiani, qui in Ecclesia Catholica versantur, quæ terra sancta est, vbi soluendum est calcementum expeditum, id est, res affectionum mortuæ, vt ait Deus Moysi cum eum in spinoso Rubo est alloquutus. Vna ex questionibus quas proponenda ducem (inquit Theologus) est, cur Deus potius Moysi in hoc apparuit, quam in alia arbore. Aliud diuine literæ in Exodo, cum Moyses in monte Oreb pecus pasceret, apparuit ei Dominus flammis ignea, in medio rubi, qui flammam emittebat, nec combuebat. Non me laeret D. Bernardus dicere hoc arbutum sacratissimæ Virginis maris Dei esse figuram: ignescebat, nimirum concepti & perpetri absque vlla corruptione, quoniam virgo fuit ante partum, virgo in partu, & vir-

go post partum: quæ sententia multis Doctores, hunc locum sensu mystico eodem modo interpretantur. Verum in præsentiarum iuxta sensum litteralem loquens, exoptarem scire, cur Deus prius hunc rubum elegerit, vbi appareret, cū essent plures alie excelsæ arbores, vbi illud si voluisset, præstintisset. Nam sentia & rubus siluestris arbor est minimi valoristada & spinosa, multaque alie sunt pulchiores, & suauitatis plenæ. D. Athanasius (inquit Doctor) huius rei reddit rationem, in tractatu de varijs Scripturæ quæstionibus, dicens, idcirco hanc plantam demissam & infamam delegisse, ne Iudæi eam adorati etiam cum ad idololatriam essent propensi, ex Ægypto venientes, eam sine dubio adorarent, & idolorum loco venerarentur. si arbor pulchra & amena fuisset, quod de Rubo facere non poterant. D. Theodoretus eandem etiam quæstionem reddit in quæstionibus super Exodum. Nicolaus de Lyra in Apollia, & Angelinus Ergubinus in recognitione vet. Testamenti. D. Gregorius ait super Ecce. belem: per rubum, populum Iudaicum intelligi, ipsum peccatorum plenum, cui Deus sua pietate erat apparendus, & in eam Ægypti subueniens, qui postea à caelesti patre erat mittendus. Ideo ait Stephanus in libro de mundi fuga. Ait Galfridus rubum spinosum nostrum esse humanitatem, laboribus plenam, quam Iesus Christus erat susceptorus, quam secum coniunxit, humanam carnem in gloriolæ Virginis Mariæ vtero afflument. Fortassis hac visione voluit demonstrare, vt populum Israël ea Pharaonis captiuitate voluit eximere, inter spinas apparuerit: cum genus hominum à diaboli captiuitate erat liberandum, pro nobis motiens, Crucem spinis fote coronandam. Illud fuit ab igno quem Abraham in monte sacrificauit, præfiguratum, cuius caput inter rubos & vepes spinosus erat implicatum. Ita interpretatur D. Augustinus, in libro de Ciuit. Dei, & Eucherius super Genesim. Hæ omnes interpretationes per appositionem huius loco quadrant: sed quæ meo iudicio prior est, cum videlicet Deus voluit Moysi apparere, vt doceret, eum à nobis in mundi delectationibus atque voluptatibus esse inuenturum, per arbores placidas & amenas designatis, sed in honestis laboribus, pijs exercitationibus, in penitentia, in virtute, in tribulationibus patientia perpessus, per spinas intellectis. Cur inter suta gaudia Deus est inuestigandus, cum Moysi inter veras spinas apparuerit? Hanc reor esse causam cur Deus in hac planta visus est, antequam legem priorum Tabularum, quæ fuerunt contrasæ, concederet, & secundarum, quæ in Arca foderis libri afferunt: Exoptarem etiam (inquit Cuius) bus rei scire rationem. Ratio est (inquit Doctor) quoniam per priores tabulas, lex antiqua intelligitur, quantum in ceremoniis, iudiciali & sacrificiali, quæ perficienda erant, sicut finire, & idcirco tabule contrasæ sunt. Sed quoniam secunda Tabula sacri, sanctique Euangelij erat figura, quod in perpetuum in Ecclesia est permanens: bene fuerunt in Arca Testamenti seruare, quod per Ecclesiam præfiguratur. Videte quæso elegantium pulcherrimumque palatiorum exemplar, à maximo artifice elaboratum: quantumvis sit minimam, nihilominus tamen aule longitudinem, latitudinem & altitudinem conspicita, cubiculorum adæquationem, cellarum vinariorum aspectum, columnarum latitudinem, valuarum elegantiam, arcum & testudinum affabre opus, ædificij magnitudinem & perspectiuam: sic in legis veteris exemplari, quamvis quibdam in locis minimum videatur, sicut agni sacrificium, magnitudinem nostræ redemptionis mysteriorum perspexit per Iesum Christum, & Regio-

D. Ath.
la. d. v. m.
90. Scop.
D. Theod.
in go. sup.
Eand.

Mari. de
Lura in
Apollia.
Aug. Ecce.
Gub. in co.
ing. Pet.
Testam.
D. Greg.
super. E.
zech. in
b. d. m. m.
dis. p. q.

D. Aug.
lib. 1. c. 6. de
Ciuit.
D. Greg.
in 1. c. 1. contra
Iuda. fau.
per Georg.

rum palatiorum Catholice Ecclesie elegantium, factamentorumque Evangelicorum præstantium. Et quemadmodum ut ipsa magnificaque domus cõstructa ac ædificata, in primis exemplar ea ædificata aut ferro conficitur, domoque cõstructa statim exemplar dissipatur, hoc enim solum effectum est, ut maneat donec ædificium adimpleatur: sic cum Deus Ecclesie domum erexit, quam Dominus Paulus, domum Dei vocat, columnam & firmitatem veritatis, in primis exemplar veteris legis una cum eius sacrificiis paravit, verã cõstructionem usque Ecclesie remaneret. Quia cõstructa, Evangelioque prædicato, & nunctato, ad nihil aliud proficiat exemplar, nisi ut dissipetur, confringeretur, & in ignem projiceretur. Antiqua lex ut ait Dominus Paulus, erat futurorum bonorum vmbra, superueniente autem Evangelii lumine, erat defectora, sicut res vera defecit. Et quoniam finienda erat, Evangelium verò permanens futurum, idem primæ tabule discessit sunt & coneritæ, secundæ verò afferuæ. Vmbra defecit, substantia verò remansit. Exemplar defecit, ædificium autem perstetit, figura finij, figuratum verò permanfit. Antiquæ legis ceteroniam ad extremum terminum pervenere, facti autem Evangelij veritas perduravit. Hoc Iesu Christi Evangelij navigandi carta est & gnomon, quo in huius mundi pelago nos ipsos debemus moderari, ut salutaris portum appulsemus. Sed quemadmodum nauticarios, non potius aditum obtutu oculorum possunt deligere, nisi splendor solis, lune, aurisyderum eis illucelat, quippe qui cum profunditas vasti sit, in turo anchoras deigere ratel, ipsi pereunt. Non ab simili modo absque gratiæ luminis gloriæ portum nequimus appellere: cum autem peccatorum nubis obscura sit & caliginosa, ad celos pervenire opinantes, anchoris ipsis ad inferorum lacus detraditur. Quocirca finis edimpendus malis, bona verò sunt inchoanda, ad Deo gratiam expofcentes, ut ea ipsa gloriam adipiscamur.

*De causa cuiusdam antiquitatis falorum Deorum in-
ter Sacerdotes, & quid per fabam, aut
Hederam intelligant.*

CAPVT XIII.

NON à proposito abstrahere videret (ait Humanitas) siquidem multa de Christianorum lege præfatis es, in tabulis designata, ut paulisper nunc de Gentilium lege verba facias, aut vi melius dicam, de illorum superstitione. Noma Pompeius filius Romanorum Rex, certum Sacerdotum illorum falorum Deorum modum instituit, eoque flamines Diales nuncupavit, ut ait Titus Livius, & post eum Fenestella in libr. de Magistratibus. Pro insignijs pilos gestabant, ut ait Marcus Varro, in calistis & puritatis vitæ quam aduri erant, indicium. Et ait Aulus Gellius libr. 10. Sacerdotem Dialem inter ceteroniam quibus videbatur, vnam observare, non posse hederam aut fabam contrahere. Blondus in a. libro de Roma Triumph. ait, non eum quidem hederam posse tangere, sed de faba mentionem non facit. Gaudentius Merula in 40. libr. Rerum Moralium ait, eum non posse fabam tangere, sed de hederâ, nequam loquitur. Ideo Plutarchus in problematibus cum Aulo Gellio, ei hederam aut fabam tangeret non esse, & idem affirmat Fenestella in libro de magistratibus, quo loci horum Sacerdotum in-

structionem declarat, eorumque ceteroniam describit, de quibus Titus Livius in primo libro tractat, & Dionysius Halicarnassensis in 2. Quod nunc scire desidero, & cur eis Sacerdotibus fabas aut hederam tangere erat vetitum. Huius rei ratio est, (inquit Doctores) quoniam his duobus ambitio. & immoderatus falorum bonorum appetitus intelligitur: ideo Horatius volens cuiusdam vii ambitionibus denotare ait, cum hederâ esse ambiciosiorem. Quemadmodum hederâ demissa est, nec in alium potest ex seipsis serpere, nisi parietibus aut alijs arboribus tanquam administris utatur, quas statim exsiccat, destruit, & vitâ privât, tamē illa itat vitelicens, altitudine, ad quâ tendebat, potius. Sic ambiciosus, qui ea se bumilis est & terrestis, insatiabilis falsæ gloriæ sui vitæ, modis nihilur illicitis, ut horum hominum fauore ad dignitates conficienda, quos decipit, ac defraudat, eorum causâ conficienda. Postquam autem omnium mundanorum honorum cumulo potius est, illos qui eum ad gradus collocantur, nihilur detinere. Ut autem huiusmodi honores, modis virtutis adseruantibus parantur, cuius ope & subsidio, eos sunt adepturi, tamē tamen cunctantur, ac opprimuntur. Et quoniam qui eos possident, quantum ad ignari vulgi opinionem, in sublimi fecerunt, ipsa tamen rei veritate prosteruntur, ac in profundum demerguntur. Etenim gloria modis illicitis paria, vera est infamia, quod antequam per hederam intellere. Præterea certum est per fabâ ambitionem etiam notari, antiquius enim mos erat, ut etiam iocis temporis quibusdam in locis servaret, electionibus Magistratum & dignitatum uti fabis albis & nigris, ut narrant Helychus & Aristophanes. Quare Plutarchus, libro de liberis educatis ait, cum Pythagoras discipulos adhortabatur ut fabas abstinerent, nihil aliud norabat, nisi ut dignitates aut Reipub. administrationes non ambirent: sed potius ab admittitionis oneribus deficerent. Ita interpretatur Plutarchus. Aristotelem sequens. Denique Pythagoras hoc symbolo, omnem ambitionem, ac ardentem honorum mundi sicut à discipulorum cogitationibus tendebat extirpare, qui nihil bonis præterquam nomen retinent. Hoc denotat Diogenes Laërtius, & ex Colledantis Syudæ colligitur, quo loci tritum est & per vulgariū proverbium, Qui tranquillam pacatissimam vitam ducere exoptat, à fabis abstineat. Hæc autem doctrina expresse in Sacra Scriptura declaratur, Ait Ecclesiasticus, Noli querere ad bonum ducam, neque à rege cathedram bonorum. Et alibi, Qui perlatum sibi sum inuult, odietur. Ait Dominus noster apud Lucam, Quod bonitatis alium est, abominatio est ante Deum. Et D. Iohannes refert, Iesum Christum eorum societates effugere, qui eum volebant regem facere. D. Paulus in Epist. ad Galat. ait, Non resistimus iniuriæ gloriæ cupidi. Et ad Philippenses, loquens de impijs & ambiciosus, ait, Et gloriâ in conspectu ipsorum. Et ad Hebræos. Nec quisquam sumis sibi bonorum, sed qui vocatur à Deo tantum ducam. Ait D. Ambrosius super Lucam, honoris cupiditas rubigo est animæ, si in ea spes vitæ præsentis colloceat. D. Gregorius. Hi (ait) à gubernationis onere repelli debent, qui tam cupunt, sique, qui eam fugiunt, a ferri. D. Bernard. in suo sermone quadragesimæ, ambitionem vitæ oculum vocat, eundem petrem, fallaciarum magistrum, inuidiæ fontem, hypocritarum matrem, vitiorum originem, vermem corrodentem, Medicinam perniciosa, remedia tradentem ut impij male parent, & ex Medicina tormina & dolores efficit. Seneca in Epist. ad Lucil. ait, Ambitionem relinque, quæ multum perimedeat, cui, una est, futilis & aliisque sine. Cæper, in Ollie. Difficile, inquit, est, et qui bonores ap-

Eccl. 7.
Luc. 4.
Isa. 6.
Gal. 1.
Ps. 1.
Heb. 1.

D. Amb.
super Luc.
D. Greg.
Pastoral.
D. Bern.
in suo serm.
quadragesimæ.

Seneca de
Luc. 6.
C. 10. inq.
1. Offici.

Salu. 9. de
hui. Cap.
100.

petta, vetustatem obſeruari. Et Saluſt. in bello Catilin.
ait, ambitio plures coëgit, fraudulenter & mendaces
fieri. Hac ambitio æſtuans eſt deſiderium, & immoderatus appetitus honores & munia poſſidendi, tam-
que perurbata eſt conſuiſo, vt homines cæcos & per-
turbatoſtabat: ita vt poſius velint labore ſubire,
quàm in quiete parere, periculo poſius moderari, quàm
tuto gubernari. Vltro è ægriodinis inijciūt, quic-
tus in manibus tyrannis, qui intempeſta nocte, totio-
rè que ſomno, eos ſub ſilio expergeſcunt, vanitatibus,
quæ menibus cogitatione fingit, quæ nihil eis pe-
ſant, niſi vt eos obrundant, & pellunt. Hi ſunt am-
bitionis effluuijs, quæ quidem meo iudicio memò v-
eto comparant. Vt ventuſquies eſt, & in cõrino
motu, ſic ambitio, nec quietem, nec ſolatum poſſidet,
ſed continuo cogitationibus aq; ſolitudinibus de-
reineat. Et quemadmodum ventus, qui tabido im-
petu in canenis, ſubterſtancia locis, & imis tectæ v-
lceribus includitur, exire, & ad ſuum locum redire nit-
itur in altum aſcendendo, errat tanta tabie, & vt con-
currit, vt eam tremere faciat, plurimique ædificia ſolo
æquet. Pari etiam ratione cum ambitionis ventus in
Reipub. palatii perſtat, & Regum, atque Principum,
in honores & dignitates obſcure exoptandi, ter-
ra conturbatur, concutitur, iues, diſiunctiones, bella &
ecacijs partoris, & capſimè funditis Reipub. ædifi-
cium euetit. Huic rei poſſet quadrare quod ait Iob,
Qui commouet terram de loco ſui & columnas concutit.
Ita cum intelligeret Romani, quàm parua coſa
eſſet ambitio, nabeant, vt Sacerdotes Uiales nec be-
deram, nec fabas conteſtarent, quibus rebus ambitio
ſignificabatur. Verùm per hederam, quæ arbores
atque ædificia corruat, ac anguſtie comprimit, parca
intelligitur auaritia, vt notat Valerianus in ſuis Hieroglyphicis, per fabam autem, incontinentiam, vt ait
Plutarchus in Problematis. Nonnulli authores i-
deò plures adducunt rationes, quæ in loco ſunt præ-
tereundæ. Sed ſatis ſuſpecte ſit cum antiqui Romani
uſum fabæ & hederæ vocant, hoc denotant, præ-
cipuè Numa Pompilius ſuos Sacerdotes, nec auaros,
nec lubricos, fed caſtos, & liberales eſſe oportere.
Alexander ab Alexandro ait in quarto libro Geni-
alium Sacerdotes cùm erant ſanctificaturi, abluabant
corpora, omnemque adus impudicos agiebant, & i-
eiunabant: idèò Ægyptij Sacerdotes non nabeant &
à viuo abſtinebant, nec carnis veſcebantur, alijs
autem fe caſtrabant, vt in perpetua caſtitate vitam
degerent. Si in Sacerdotibus Genialibus, qui ſuſcibus
diſtabant, abſtinentia, caſtitas, nitoresque viue re-
quirebantur, quid opus eſt Sacæ dotibus Chriſtianis,
qui celebrant in manibusque habent altiſſimum Do-
minum vniuerſi Creator em Ieſum Chriſtum verum
Deum & verum hominem? Hæc omnia (inquit Hu-
manifſta) mihi probantur: Cæterum video hederam,
velut fabam à Genialibus magno honore habitam.
Quantum ad hederam, inſaniam non poſſumus, ſiqui-
dum Poëtæ Hedera & Lauro ſummo cum decora
coronabant, vt a Athenæo colligunt. Quantum ve-
ro ad fabas, competunt aſi Ægyptios eas venerari, vt
narrat Theanor, & reſert Plutarchus in Simpoſiacis,
vi velo tanquam quippiam religioſum eas tage-
rent. Equidem Gaudenſius Merula lib. 4. da te-
bos memoriz dignis ait fabas viſus eſſe impedimen-
to, iam ocolorum quàm corporis, vt etiam merula, iſſe
que antiquos in exequijs iam quæ rebus ſuſceſſit ſuiſſa
viſo Ratio (inquit Doctior) cur Poëtæ Lauro & he-
dera coronabantur eſt, quoniam per Lantem vena
dulcis & inclinatio naturalis intelligitur, quæ Poëtis
arripoëntes habenda eſt, & per hederam, indiſtincta &
labior, qui debet applicari, vt perſeſſa enadæ, decuſi

que, quod cæmiſſi Poëtis conceditur, aſſignatur. Quæ
cum ita ſint hedera etiam laborem deſiderio dignita-
tem poëtæ aſſignandi, ſignificat. Notantur antiqui
in corona poëtis, nullum in ea præſtantiem fore, niſi
ad eam parandam, magnum laborem ac exercita-
tionem inſulmeret. Præterea de moribus Ægyptio-
rum, qui fabas tegebant, ne illas viderent, vt eas eſſe
imporas & ananias notarent, veta quidem ſigna am-
bitionis & libidinis, vt aiunt Empedocles, Hero dotus,
& plurimi alij auctores Videſte igitur cauſam, cur Sa-
cerdotes Diales Hedera, aut fabam non tangerent,
& cur Poëtæ Lauro & hedera coronarentur. Obſe-
ctor proculdubio (ait Humanifſta) quod me ex dubijs
quibus implicabatur, extrahat. Verum aliorum ſo-
lutionem ſcire cupio. Nam vt auctus nunquam pec-
cunijs ſaturat: ſic homo ſcendi cupidus nunquam
rerum cognitione expleat. Vtinam (inquit Theolo-
gus) caperemus nos ipſos noſcere: hæc enim cog-
nitio, celſa eſt ſapientia.

Cur Chriſtum Apoſtoli Sal terra vocant.

CAPVT XIII.

NTEQVAM vlietius progre-
diamur (inquit Humanifſta) planum
mihi ſenſen velim, ad propoſitum Sacra-
dotum, cum de illis mentionem facia-
tis, cur Sal tetræ appellentur. Huic rel
(ait Canonifſta) perſeſſe reſponſum reddam. Per ſal,
verbi ſcientia intelligitur. Sic reſert cap. Sic reſert,
diſtinct. 43. Porro cùm ait Deus Sacardotibus eos eſſe
ſal tetræ, denotat, vt docti ſunt in omnibus quæ lo-
quentur. Hac in re (inquit Theologus) meam opinio-
nem adducam, quæ non multo ad eo quod ait, ab-
errat. In quarto cap. D. Marthei, declarat Dominus no-
ſter Apoſtoliſ, eos ſota pro eius nomine perfeſſe
uros, & tribulationibus ſuſcitos, vt copioſè da his
certiores redderentur. Etenim malum nulli nunquam
malum inſiſtit, niſi ei qui ſperat, & bonum præſola-
tor. Ieſus Chriſtus hoc in loco eos ad patientiam eni-
gilabat, tribulationibus. Prima eſt ob præmiū quod
in celis iuſtis patientia in aduerſitate roboretur præ-
paratur. Altera per Prophetarum exemplum, qui ma-
gnis, & varijs perſecutionibus ab impijs fuerunt con-
cuſſi, quæ maxima compaſſionis, & conſtantia ſubie-
re. Tertia verò ob munus, quo ſungebatur: cum enim
eſſent ſal, ſeipſos erant ſalendi, vt homines ſalirent,
& Apoſtoli, virtutum magiſtri, caritæque nanigandi,
qua populus erat moderandos, vt patientes eſſent,
quod illis exemplum redderent, operæ præmium erat.
Itaque hæc Euangelij pars tertia eſt ratio qua Ieſus
Chriſtus ſuos diſcipulos ad patientiam eſt cohorta-
tus, per officiū viam, quo ſungebantur: ſiquidem ſunc
ſal tetræ mundi quæ lumen. Per terram iuxta D. Au-
guſt. ſeminentiam, homines intelliguntur, qui non ſo-
lùm hoc in loco ſunt, ſed per multum alij, qui terra vo-
cantur. Hoc expaſtico, inquit in ſacra Scriptura per
ſalem intelligitur prudentia & ſolertia. Ita vt in a. ca-
pit. Leuitici, Deus iubeat in omni oblatione & ſa-
crificio ſalem oblatum fuiſſe, da notans noſtras obla-
tiones & ſacrificia, cum prudentia & ſolertia. Hæc
ratio eſt D. Thom. in part. ſecunda quaſtione 102. Hoc
modo capit in 45. capit. Ezech. ubi Deus Sacerdoti-
bus iubet vt ſalem in ſacrificio inſerant. D. Paul. hæc
ſignificatione vtiunt, cùm ad Coloſſenſes ſcribens
dicaret, *Sermo vſter ſemper in gratia ſale ſit conditus.*
Ieſus Chriſtus Dominus noſter hæc duo ſacramen-
ta ſeſſeci,

1. Part. 1.
P. 107.
Irem. 6.
M. 1.
Luc. 8.
L. 10.
Thom. 1.
1. 10.
E. 10.
C. 10.
M. 10.

tefect, cum sic apud Dionum Marcum ut omnis vitima sale aspergeretur, ac si diceret, in omnibus nostris operibus tolerantia & discretione esse vitendum.

27. *2m.*
cap. 100.
D. 15. 16.
lib. 1. 2m.

Dion Bernardus super canonicas. Discretio, inquit, virtutes disponit, formam præbet, scilicetque pulchritudinem gerit, æternitatemque pollicetur. Et paulo post: Discretio non est iam virtus, quam veterum modestæ, & virtutum domina. Tollit discretione & solertiam, virtutes in vicia commutatur. At Dionysidorus lib. de Synodis. Bonum quod cum moderatæ facies, virtutes est: sed quicquid remota virtute facies, vitium est. Virtus indiscreta inter vicia redigitur. Et quoniam Apostoli per orbem erant concionaturi, ut sunt concionati, fueruntque Sacerdotes, Prælati, Magistri, & Pastores, à quibus alij debebant discere, & exemplum capere, par erat, ut essent sal prudentia & discretio, quæ insipida, & fatuæ conscientia, essent aspergenda, condicienda, & saliendo, ut optimum gultum virtutum redderent, neque vitij contempererent. Hæc causa est, cur mihi videtur Dominum nostrum eos vocasse salteræ, nisi dominos Doctor, meliori opinione hoc velit esse probare. Admodum præclara hæc ratio (inquit Doctor) quam passim Doctores sequuntur. Verum insuper, aliam quæ non tantum vulgaris est, adducam, ex sacre Scripturæ medulla & Græcorum, ac Ægyptiorum antiquitate deprepiam. Antiquitus per saltem concordia, fœdus & amicitia notabatur. De quo loquitur sacra Scriptura in Levitico, dicens, *Quidquid abierit sacrificij, sale embers, nec asperres sal fœderis Dei tui sacrificij tui.* Vocat eam sal fœderis, aut amicitia, quoniam amicitios, in quodam fœdere pacis concordie componendo, mentis parabara cui sal apponebatur, quem erant tangendi, qui fœderis vinculo colligabantur. Ita narrat Theocritus in Hyla, & Diogen. Laërtius in vita Pythagoræ. Ad hæc dicit Dominus in Levitico ne auferremus ex nostro sacrificio sal fœderis, hoc est, omne quod à nobis offerretur, feruentis atque intimo corde offeratur, lo 18. cap. Numerorum loquens Deus de pacto & fœdere, quod cum Aaron & eius filijs pepigerat, ait Hoc est pactum salis petui, ac si diceret. Hoc fœdus est concordie, & amicitie pactum, quod ad adventum usque Messie permanebit. Vocat salis fœdus: ut enim sal à corruptione conferatur, re-nique feracitatem efficit: sic concordia, re seculi firmas & perpetuas, contra veti discordia ex corruptis ac dilapidat, quod conforme est his ab Evangelio dictis, *Omne regnum in se divisum desolabitur.* In primo libro Esdræ in Epistola ad Regem Artaxerxem, hæc verba scribuntur, *Nos memores salis, quod in palatio condidimus: ac si diceret. Nos sumus memores pacis & amicitia, quæ in palatio vultus.* In 1. Paralipom. Att fœda Scriptura, Nam ignoratur quod Dominus Deus Israel dederit Regem David super Israel in sempiternum, *pro filijs tuis in pactum salis.* Vnde clare probatur, per sal pactum, amicitiam, concordiam, fœdus, & considerationem intelligi. Hoc est quod ait Iesus Christus discipulis suis. *Habete in vobis sal.* Et quid sale intelligatur, declarans mox ait. *Et pacem habete inter vos.* Volebat enim, ut discipuli pacem observarent, munusque inter eos discordias reconcilians ob-

Levit. 1.

Matth. 11.
Luc. 11.

1. *Par. 23.*

Matth. 9.

1. *Cor. 5.*

1. *Cor. 5.*
ant. lib. 1.

mus, id est, ut omnia amore & concordia exequeremur, corda essent coniuncta & copulata, ut Reiprob. in quiete subsisteret. Quemadmodum in corpore humano est quatuor humanorum temperie nam salus, sic in ciuitate ex hominum concordia, componitur harmonia & pacis Reip. status. Quæ quidem hac in re plurimum à cella domestica spum & Rep. multum discrepat: nam si non est in ijs tumor, aut tumulus, hoc certissimum signum est eam esse peridam aut subito perituras. Sed in hominibus Repub. nisi sit quies & tranquillitas, certum & tuum indicium est, eam esse labefactam, aut io excidij discrimine periclitari. Idcirco dicebat Plato rem pro Repub. vtiliorem, esse concordiam, perniciosiorem verò dissensionem. Ut pote sal pro signo cõcordiæ & amoris habebatur: solebant antiqui, aliquem inuitantes, statim mensæ sal apponere, ut ait Pierius in Hieroglyphicis de amore denotare, quo cum conuiuium hebat: primum itaque edulium, quod mensæ parabant, sal erat. Unde venit tritum illud & peticius pionicium, Salena & mensam ne præterea, quo vitur Origenes lib. 2. contra Celsum & testet Erasmus in Adagys. In vobis quomodo per saltem pacis amicitia, & concordia significetur, quod significatio ex Evangelio de prompta est, ubi Dominus suos Apostolos saltem terz vocat. Denotat igitur Mei discipuli mundus dissensionibus & libus plenus est, magna est scelerum, morum, & ceremoniarum, & opinionum varietas. Vultum munus est vnam solum Deum annunciare, vnam Ecclesiam Catholicam, vnam Baptisma, vnam fidem, vnamque pacem & amicitiam perdocere. Vos estis concordia, oua homines debetis & coniungere, & concordare, Vos estis sal veteris confederationis: mino vos velut mundi reconciliatores. Notandum autem est si sal, ex aqua maris sit, quæ ab eo manat, & io terram occurrentibus solis radijs, dilatur: Sic etiam quondam in mundi pelago morabimur sal nō erimus. Ex mandato egrediendum est, & oibicium, qui terra sumus, in rationem & consideratioem ingrediendum occurrentibus autem Solis insitit radijs, diuinæ gratiæ splendore, nōque feruidis tunc claritatis igniculis inflammamibus, misticum tunc sal eademus. Quando in amaris mundi aquis immergemur, furiosus eius deceptio fluitibus agitabimur, & in profunda vanitatis voragine inuoluemur, Iogē sane absumus, quin sumus, quales esse debemus. Verum extra mundi pelagus espulsi & iacti, lumine gratiæ illustrati, amore diuino extar descender, præstantissimum fœderis, concordia, & amicitia sal euademus. Sed homines sone adō temerarij, mundūque adō salis, ut plures noscam, quoniam xitatis & situmem fœdū curriculum attrigimus, ei denud morem gerit incipiunt, in eum intrant, cum potius essent exiuri. Examus, examus inquam ab eo, patieris monit, nec tantillum roboris & cōstantiæ amittamus. Quemadmodum sal quantūvis reatur & in poluere redigatur, nōquā à salis sapore gustūque deicit: sic etiam Apostoli, quauis multis inuitis, conuijs & cruciatibus confisterentur, nōquā ab Apostolorū Iesu Christi gustū decesserunt: sed cum inuitis, opprobrijs & tormentis in conciliabulo carni alligebantur, ait D. Lucas, corruisse gaudentes & versuta dolūque impiorum triumphum reportantes quoniam digni habui sunt pro nomine Iesu cōstantem paruo tormento modū salacri vultu penetrabant, se sanguine macerantes. martyria cum canonicis & laudibus voluerant. An D. Paulus, se glorians in tribulationibus. Ex D. Iacob. *Omne gaudij exultationem in magnis tentationibus inciderit.* Quemadmodum vinitum, ut purum fiat nundum à palis, & spēs quibus componitur, veniendum est, etibandum,

Simile

Ant. 5.

1. *Cor. 1.*

& contentendū. ut etiam expurgemus. et amoris mundi palea euulga. variatatis anibus emundemus. afflictionibus ac laboribus fumus concutiendi atque agnandi. sed hæc omnia patienti animo robore & in virtute ac perseverantia toleranda sunt. Virtus absque patientia illis est exsiccatæ & marcescentis. qui à veno effectur. verum virtutes firmæ & constantes. fortissimæ sunt arbores. quæ quantumvis rapidis ventis agitentur. semper tamen stant immotæ. Hæc sunt eorū virtutes. qui sal sunt. tales esse debent esse Christiani. præcipue Concionatores. Prælati. Sacerdotes. & religiosi. qui illis populi Christiani esse debent. bombycibus delicatior nere. virtute aspergari. & ad patientiam progredi. Secularibus comparati. aurum debent esse obryzum. plumbo comparati. ut album cum nigro. ut odorati passillium sulfure. corium cum terra. & velut mundi lumen consolare. Et quoniam ob peccata nostra quidam sint. qui pusius acuto. quam sal assimilantur. multi tamen hodie sunt qui re verà sal terrent. lumenque mundi possint nuncupari. cum non solum accendantur. sed etiam sine illuminatores. non solum sunt concordie. sed etiam eandem videntur esse concordie. Hæc est ratio cur Dominus discipulos suos salterre appellat. Sicut enim factem enim eius virtutem perferunt. offendere nequeant. minusque ad eum prædicandum accedentes hanc penam furem sive paratam. quam mihi esse intelligendam. sentietis. Mala enim penæ. culpæ solent esse remedia.

Cur Gentiles aperti erant capite cum Saturno imbrabant. testum habentes in alio: doque quodam Deus Theſei dabo.

CAPVT XV.

PRIVS QVAM huius sermonis de hoc Sacerdotum genere filium resecemus (inquit Humanitas) dubium quoddam non Christianorum. sed Gentium. mihi aperiri exoptarem. Ecquodnam dubium? (inquit Doctor) Hoc est (ait Humanitas) cur Romani Sacerdotes antequam fidei lumen attingerent. cum falsis diis immolabant (quos veros arbitrabantur) semper essent operta facie. ut ait Plutarchus: cum autem Saturno litabant. aperta. Hanc caeremoniam mihi planam heri cuperem. Huius rei causa (inquit Doctor) est quoniam antiqui Romani. quo tempore idololatria obuehantur. veritatem Saturno attribuebant: ad hæc tempus per eum indicant. Idem in eius sacrificio detecto erant capite. ut testarentur. quoniam per aliquod temporis intervallum veritas lateat. diuturnitate tamen temporis emetgit. Ea est ratio cur quidam Poëta dicit. & refert Aulus Gellius in a. lib. veritatem filium esse temporis. Quocirca dicebat Thales Milesius. tempus esse sapientissimum. quoniam omnia ei aperiebantur. Quemadmodum vilissimum vitrum nonnunquam purissimum esse crystallum apparet. sed tempore veritas manifestatur: sic turpe. sciendumque mendacium. pretiosum aliquando veritatem esse apparere: falsus eius tamen spectus consistere nequit. quin homines velum falsæ opinionis auferant. & ipsam veritatem expromant. At Plinius gemmam quandam esse vocatam Irum. quæ in locis subobscuris & opacis arcus colos repræsentat: nec tamen in hac falsa apparenzia permanet. nisi quæstus à Solis facie remouetur: quæprimum tamen eius radius videt splendescere. arcus evanescit.

Sic falsitas & mendacium. aspectum eius quod non est habet. sed non potest tandem perdurare. quin Solis veritatis splendor eam non insulset. & obtenebret. Proculdubio vigeat. quando fraudis & doli velamen vigeat: non tamen tantum habet virum. quin splendida Phebi lumen lux obscuritatis nubes dissipet. Marcus Tullius in Cællum his virtutibus. Magna vis veritatis. quæ contra hominum ingenia. calliditatem. solertium contraque fidas hominum insidias. facile le pet seipsam defendit. Equidem video sepius mendacium ex seipso & sua esse impudens & effici. ut in eum. qui deberet obsecundare. excandescent: & cum veritatis sis servus. subdus & captivus. cordibus tamen dominatur. & abstrusa acque interioribus præcordijs nubes adeo pressas & coactas exsuscitat. ut eis veram & patientem rerum veritatem conspiciere. haud pariat. Verum cum potentius videatur. veritas insurgit. & claro atque splendidissimo lumine eius vincula distringens. nunc vim & potentiam ostendit. & ad extremum illud qui eam erat medio sublaturus. perducit. Dicit Chrysostomus ait. veritatem Sole splendidiorem esse. Laetantius affirmat eam condimentis omnibus & salgaris esse sapidiorem. Cum igitur ita suavis est. & perspicua. quis est cui non illa ardeat? Non solum debemus ferre veritatem in ore. verumetiam in corde. Voluit hoc Deus denotare. cum iussit ut in vestimentis Aaron deferret rationale. ad stomachū usque. in quo hæc verba scribentur. DOCTRINA ET VERITAS. Sed. quid opus est verbis. cum veritas. tam celsa & præpotens sit. ut altissimus Deus de illa dicat. Ego sum veritas. & veritas Conficius sum (inquit Humanitas) quàm excellens sit. efflagrat etiamque ut non solum eam nancisceremur. sed ut ad eam conferendum niteremur. Et enim multæ veritates abstruse sunt. & in pulcherrimo obliuionis tumulo conspuitur. ob bonorum & fidelium scripturam penuriam. Verum enim verò multa pernotanda tenemus. non solum recentia. verumetiam vetustissimi temporis. quibus auctores memoriam æternitatis consecraverunt. Et quoniam accurate sollicitæque Athenienses nauem custodirent. in qua ferebatur. Theſeum in Cretam esse profectum. ad Minotaurum opprimendum. ut hoc præclarum facinus memorie commendaretur sempiternæ. nullo modo illius reminisceremur. nisi libri scriptis reliquissent. Legimus hanc nauem permultis annorum curculis perdurasse. ad tempus quæ Demetrii Phaleris. ut refert Alexander ab Alexandro. libro tertio Genialiterū demum verò confecta est. ut cætera vetustate cōsumuntur. nihilque superfluit. præter id quod scriptis comperimus. Ecquodnam fieri potest pacto (inquit Ciois) ut hæc Navis rantopet duraret. nec consumeretur. aut carie putresceret? Potest fieri (ait Canonista) donec enim esset putresceret. alius ad prioris locū relachretur. & sic pedententim. nudo ligno pro vestro commutato. eadem navis diu posset permanere. Si navis (inquit Humanitas) nihil ex huius amplius retineret. eo quo prius fuit constructa. eadem amplius suo nomine non esset. sed alia: nam ut sicut Philosophi. ut pote materia non sit prior. quæ erat in initio: sed alia dissidentia. materia igitur non est quod fuerat. Et ut navis ea prima. nec tantum asserem. aut prioris materiam haberet. certum est eandem non esse. Quæritur vi multi antiqui philosophi hoc modo sentient. hoc quoque testatur Hermodorus Barbarus vi sapientis & pereruditus. ut etiam refert Alexander ab Alexandro lib. 3. Genialium. Huius rei contrarium pro vero teneo (inquit Canonista) quoniam Vlpianus præstantissimus Iureconsultus. cui Imperator Aurelianus sua scripta & Archia

tradidit, à qua re non dissentit etiā peccatissimus ille lo-
reconatus Pomponius. Nimitū, si testator mihi pec-
corum gregē relinquit, quem tēpore testamenti possi-
debat, qui propter lōginquum tēpus ē mortis tēpore
perinuratur eo quidem vsque vt in eo ouille earum
oues supertine, quā tēpore quo testamenti tabulę cō-
fectę sunt restabat, sed alie quę temporis successione
ab ipsi ptoeniebant, pecus idem esse quod mihi
tradendū est. Textus duo expressi mihi sunt, alter in
l. grege. alius verō in l. si grege. ff. de legat. i. Idem est in
naui quamuis ex prioribus nullę tabulę superfluo-
donec prois alie sunt contignari, ita vt in naui eadem
quę snica fuerat, remaneat. Non meo iudicio malo
vtrique sentitis (ait Doctor) Philosophi qui eandem
nou esse nauiū dicunt, ad materię & formę respiciūt
& quāpiam deficiūt, aiunt rem non eandē esse quę
antea fuerat & merito. Secus autē Iureconsulti affir-
mant: ponderant enim Testatoris voluntatē vnde ius
dependet constitutio, quā tēpore quo eadem habere
facit, quāuis, subtilitate philosophica animaduersa,
alia sit. Vbi enim est ratio legis, ibi ē iudiciū esse
debet. Physici, siue naturales Philosophi tes ad vnom
subtilitatis lineis Apellis delicatioribus exprimūt,
leges vtrē moraliter res probabiles se quantur, ratio-
na & æquitate confiteantur. Et quoniam testatoris
voluntas est vt pecus legatario, cni relinquit, maneat:
quāuis tēpore quo defecit, nullę essent oues, sed alie,
quę tēpore successerit, dicendo eum pecorum
gregem reliquere, idem esse pecus nequaquam est
adhibendum. Insuper quāuis Athenensium nauis
iuxta Physicōū philosophicā cōsiderationē, non eandē
esset quę fuerat initio, iuxta tamen rationem Iure-
consultoū moralem eadem erat. Nixi sunt Athe-
nenses, vt diu eam conferuaret, memoriāque nau-
igationis Thesē, quę ad eam admiranda, sempi-
ternū suo commendaret. Quāuis deinde poetę vo-
luisse adulter atē qui ad pictorū iollat quod aridet
depingit. Pictura enim fabulosa muta est poesis, poe-
sis verō est pictura loquens: sed historia lumen est ve-
ritatis. Quoniam autem Gentiles veritatem manife-
standam esse percēperat, aot ab histiographis, aut
ab aliis quibuscunq; hominibus: quōpē diu obue-
lata, & obducta non fuit, apertis erant caputibus cni
sacrificium Saturno offerenti, quem Deum veritatis
appellabāt, quę omnibus viribus dat reposcam, adeō-
que est veneraria & auid, vt qno maiori terrore, aot
timori obicitur, eo maiori audacia resistat.

*Cur Antiqui Thebanos ludicrum statuas sine manibus effin-
gebant, deque alijs ad hanc rem antiquitatibus.*

CAPVT XVI.

Antiqui Greci ac Romani (ait Cuius) magno
ingenio in suis inoenitiōibus ac operibus
esse prædictos demonstrarunt. Maxime (in-
quit Theol.) E quidē præclara eorum fac-
ta perlegēs eorumq; ædificia conspiciēs, ob eorum
eloquētiā in libris quos scriptis reliquerūt, & testificiū
in operibus quibus sunt perfundi, & industriū in te-
rribus, admostratione ac regimine, quās moderari
sūt, penitus obstupescō. Hæret animus cum eorū
ingeniū perpendo, cum oculos in numismata, picturas,
& sculpturas suis manibus laboratas, quę ad hodie
tūm vsque diē apparent, conspicio, & in cætemoniis
quas inueniunt, & in artibus libertatis, in quibus
floruerunt: vt nunc maiorem esse arbitremur, si eos
solū possumus intelligere. Deinde verō non possum
non dolere, cū eorum ingenia sed præstāta, rebus
ac mysteriis fidei obexata, & idololatriis atq; super-
stitionibus conspeliā inuēor. Falsos deos venerabā-
tur, quos ipsi met fabebantur, multa scelera & flagitia
parasse, obsecra, atque turpibus abominationibus,

Tamen quare sit.

omniq; victorum collouie fuisse inquinatos: quorū v-
nus fuit Saturnus, cui apertio capio sacrificabāt. Quis
poteat comprehendere (loquitur Canonista) vt sub hac
idololatria, ac cætemonia, tam celsa & ardua philoso-
phia lateret, vt ea quę denod percēpimus? Deniq; re
apprimē exaggerata, hoc voluerunt de notare, vt veti-
tate diligere mos, nēque illā mendacio impōnere, ma-
siquidē erat victura tēpore se manifestā, & cum nos
falsū esse damnos intueremur, ne spe cecideremus,
futurum enim erat tēpus, quo verū manifestaretur.
Quid copiosius ac fusius hoc in loco dici potest?
Magna profectū æstimatione multis in rebus fuerde
(inquit Doctor) Qui multum philosophię tenere aue-
bit, & cōtū retū lucculentarum, vnde bonorum morum,
& frugi doctrina potest explicari perfectio sui studiū
tēpore antiquos ad analogi relatos, historias alienas
& singulares antiquitates perlegat, quō sanē loci, multa
multis addita, & digna quę pluribus manifestetur.
comperiet. Tantum à mea opinione dissentit (inquit
Cuius) vt hæctenus lectioem an quāquam studiū, mihi
multis rationibus probetur, quāquam præcipua est,
quoniam ita sentis. Tantum tuo iudicio adhæreo, vt
meum secum attrahat. Idcirco (inquit Canonista) bo-
nos iudea nō esse, quō enim rectē iudicare de iudeis,
non à sua sententiā est dimouendus, sed ad ius tendat,
prout adducta & comprobata exposulant. Illud est
(inquit Cuius) cum immoderata est affectio, iudiciū
quē peruertit: cū assensio quę iam tanquam ducem
sequitur, multum aberrabit, non autem cum ratione
sanctū iudicio circumferebitor, quod eo pacto iudi-
cans non perturbat. Ad hoc iudicium propolium (in-
quit Humanista) me mini me legisse, quā dā antiqui-
tate cuius causam scribere auctem. Quamē est hæc an-
tiquitas? (inquit Canonista.) Ea est (loquitur Humanista)
quam narrat Plotarchus, & post eū Alexander ab Ale-
xandro, in 3. libro antiquos Thebanos iudicū statuas
sine manib; depingere solitos, quā iudicium causam, igno-
ro, sed absq; optima quadam doctrina suspicor, idē
antiqui pluris faciebant, cum aliquas eximias con-
ceptiones in statu expictmet. Tamētiā multis cō-
tinuō accepi (inquit Canonista) filiorum esse palliū,
quod animi errores tegit, vt meum oon errore cæte
atbiror: attamen huc debio tēpōsum tēdere con-
cupiscō, quādoquidem id negotiū me æ sit falsitatis.
Non me verō fugit eam esse causam cur Thebani iudi-
cium statuas sine manibus depingerent, vt nimirum
denotarent nullius generis munera esse seruāda. Hoc
(inquit Humanista) est obseruandum cum iudea male
iudicat, primō concitatus vt aotē rectē iudicet, reor,
sacō ea posse accipere aut recipere. Minimē verō
(inquit Canonista) illo pacto potest Procurator quidā
cliētū laborē & practicum potest reuolūare, & Doctor,
opinionem ac consiliū indēs aotem nequaquam iudi-
cium potest vendere. Textus est in can. Noo sanē 13.
q. 5. & can. qui rectē. c. q. 3. dicens quāuis iudea non
rectē seotentiam ferat, si tamen ob remonerationis
præmium hoc faciat, corruptioquē fraudē quę inq-
nari in Deo, quoniam iustitiam vedit quam gra-
tuito expeditur tribuere. Et paulō post, ait, Donū su-
mere & accipere veritatis esse præuicationē. Dētiā
Idiotū ait iustitiam suam aot corripit. Idēq; pla-
ces sunt reatūs tam in iute canonico, quā in ciuili.
Nullum est dubium, nā priuatiū commodum scēpi-
simē iudiciū obexare, quatenus si quispiā item quē
ad eum spectet, moueat, & in alia simili iudice depre-
tur, iure potest reculare: idcirco, qui iudicat, ab om-
ni commodō priuato aut affectu abhorreat, vna-
que recta menatur. Itaque, hæc rem condemnet
iuxta legis iustitię vigorem, non ideo peccat, non
enim ille ipse, sed eadem lex condemnat. Et vt iudi-
ces quā sit perniciōsum priuatis inhære lucris, mu-

uerisque acceptam, antiqui sine manibus eos depingebant. Nihil ad hanc rem adducendū restat. Ego verò (inquit Theologus) sic arbitror, munera enim accipere, hoc cum alienū est ac inauditum, nō à sacra Scriptura vetitum. In Deuter. Deus ait: *Non accipies personam, nequeque munera: quia munera cæcæciant oculos sapientum, & mutant verba iustorum.* Refertem Psalter. Regius vi. Deo grati qualitates, & catalogum virtutum annumerant ait: *Quæ munera super inuicentem non accipit.* Loquens Iudas cum iudicibus de patris ait: *Ne quis in iusticiam impium pro manibus, & confitetur iusto auferitis ab eo.* At sacra Scriptura in 1. Paral. cū Rex Iozabab quidam iudices constitueret, eos hoc pacto cohortatus est, dicens: *Ne deo quid faciat, non enim hominu*

Deut. 16

Psal. 14

1. Par. 19

simile.

simile.

eris exerceat in deum, sed Domini, & quodcumque iudicaueritis, in deo redimatis. *Sus timor Domini volenscum: & cum diligentiā cuncta faciet, non est enim apud Dominum Deum nostrum iniquitas, nec personarum acceptio, nec capdo munus.* His verbis in eos vsus est Rea, cum eis cōfiliis, quod Deus in eo confideret, vt omnibus ius redderent, prout Deus præcepit, eo pacto, vt nullus ad multa possidenda & acquirenda inhæret, neque quod paucum possideret, perderet. Quemadmodum Isteræ, quibus aurū ponderatur, eadem sunt quibus plūbūm ponderatur, & eodē pondere vitimur pro aurichalco, ac pro argenteo: sic iustitia, quæ Magni iudicantur, eadem sit, quæ minimæ adeo m pondera iusto libramine, æquasq; lance trutinata, sine dolo, sine affectiōe, aut quouis commodō, quod in diuites eacertentur, æquanimiter in pauperes adhibeantur: ita vt vniciūque quod suum est, tribuatur. Videtur mihi (ait Cuius) iudicem quī dona & munera accipit, in cāque oculis comicit, vt corumpatur, vrsō esse similem, quicum aliquid pellucidum ac ignescētia intueretur, lumine priuatur, & obæscat. Non tantum (ait doctōr) dona & munera obæscant, verum etiam amor & odium secum tenebras & caliginem attrahit, quibus iudicium peruertitur, cū de peccatū. Et quemadmodū oculi palpebras, quæ propter illos sunt non conspicuū nec quā sit longe distātia & remotas quoniam ea obtutu ocqueant peringere: & vt aliquid recte inueniatur & discernatur, æqualis debet esse distātia. Sic inimicorū amicorū causas minime videmus, quippe sim^{us} cum eis proximī copulati & coniuncti, nec ea inimicorū, quoniam ab iis se iungunt, ac separatim: amor cum aliis nos coniungit, odium autem à cæteris nos separat. Sed tali adhibita distātia æqualitate, vt oar amor nos fallat, nec odium alieni: tunc fauo vitetur iudicio, vniūque quod suum est impatiēter: quod est æqualitas, in qua iustitia consistit. Quapropter Pythagorei odonatiōem numerum iustitiā vocabant, vt testatur Macrobius in somnio Scipionis, quia primus est qui in numeros æquanimiter conuocatur diuiditur, ac disperitur. Non intelligo per æqualitatē, tantum esse vni quā alij tribuendum: nam vt si propter varios enses, alios magnos, alios paruos, eadem magnitudine vaginæ componerentur, hoc esset inæquale omnino: quæ dissentiunt. Pari etiam ratione, si in prætorum distibutione, tantum illi qui parum merentur, quā alius qui magna mercede digni sunt, tribueretur, talis æqualitas iniusta esset inæqualitas. Æqualitas iustitiæ est, suum cuiq; tribuere prout capacitas & meritum caput. Quidam (inquit Hieronimus) narrat Aleandrum Aphrodisiæ, & refert Celsus Augustinus in suis Hieroglyphicis, quod sanè prorsus à ratione abhorreere videtur. Nempe Ægyptios, solos esse prope cælum iustitiam sine capite depingere. Abiūque manibus pangere, ne dona muneribus recipiant, hoc vult probatur, sed Ægyptiæ, & sine capite, hoc non est tolerandum. Ego verò (inquit Doctōr) arbitror, eos non indicasse iustitiam carere

capite, sed in cælum omne habere à quo dependat. Hoc denotabant iustum iudicem debere in Deum oculos dirigere, à quo est dirigendus, nō autem in partes, à quibus non est à sententiā, aut proposito dimouendus. Non capiti humi debet inclinare, priuati & tecti commodi desiderio obtrusis in cælum figere: sit mo cūm proposito, Deo placendi. Celeberrimus tōrius Græciæ senatus fuit Areopagorum Athenarum, cuius iudiciū intāctū, & integrum cōsebatur, vt ait Stephanus Byzantiū, & Marc. Tullius in quadam epist. ad Atticum, & Aleandrum ab Aleandro in Genialibus, & Budæum in pandectis. Iudices Areopagi, nūllū nodū sententias pronuntiabāt, ne clientēs viderent, qui cum eos sollicitarent, non eis esset eloquentia vtendum, sed nōne crudē q; calum declarare, apertō capite, nec passim aut aut affectiōibus claudicare. Hoc colligitur ex Luciano, Petro Mosellano in Gellium, Aleandro, & Celio Augustino. Ex Lacedæmoniis idem Aleandrum narrat, cū iudicasset in domum, nō quæquam viderent, includēbantur, ne verbis aut muneribus mouerentur. Hoc notabit cū iudices sub hominū vitā habeant iustitiā, quā subque illorum bonis & bonoribus, par erat, vt varietatis essent amici, & iudicare non affectiōe, sed iustitia, oculoque in causam quæ de agunt, non autē in partes litigantes conuerti. Si talis eant illis Si fannes, non tam infere vtam terminasset, eius autem cupiditas & ambitio verum & tam in iustorum iudicem exemplum reddideret: nam Cambyles Persarū Rex iussit eum exorari, propter senectūm inimicā quam muneribus corruptus proulerat, iussit vt eius pelle cathedra tegeretur, in qua male iudicantē adfingere solitus erat: eius loco filium Otamem iudicem conuocauit, eique imperauit, vt illius cathedræ locum occuparet, vbi pariter sedere solitus fuerat, propria pelle coniectā, vt iudicans, oculos in rationem coniceret, & sententiā æquā iustitiæ lance redderet, non autē munerum cæcantium corruptione, ne tandem viam, qua pariter trāset, calcaret, qui propterea quod iniquus iudex eant, occisus fuit, & exoratus. Narrat hanc historiam Herodotus in quinto lib. & Valer. Max. lib. 6. Aleandrum ab Alexandro 3. lib. Genialium & Rutilius Testor in Officina. Eodē etiā loco narrat Alexander Darium tulisse quendā præfectum nomine, Sandocā, propterea quod iniquus sententiis muneribus corruptus reddiderat, interficere. Sandocā visus quidem est feuerus, inreger, ad æquitatem inflammatus, quorum omnium maximam ipem conceperat: intus verò corruptus de fidetis infectus. Immo apertū, quod quidem bonam habet cellā apertā verò corruptus, idē iussit Rea vt medio tolleretur. Hoc supplicio multabantur eo tempore iudices, qui manus muneribus ac donis portgebant, à quibus omnibus iusti & æqui abhorrebant. Eorū itaque exemplo antiqui Thebanū iudicū statuas sine manib^{us} etigebant, vt rectam iustitiā iudicū feueritatem denotarent. Idē cō fabricabatur statux Thebanæ, vt omniū iudicū oculis essent obiectendæ, vt iustitia iustitiam iudicarent, nē in opæ domis opprimerent, imo potius iustitiæ, æquitatē, & misericordiam iis opulenterer, vt a cælesti Rege subsidii caperent. Eient iudices qui iustitia & æquitate impotentib^{us} fauent, ab omnipotenti Deo gratiā, opem fauoremque percipient.

Curtus sacra Scriptura homines docentur. Arborea.

CAPVT XVII.

I optimi Iudices, de quibus verba facimus (ait Cuius) sunt arbores opacæ, & fructiferae, quibus oppressi & infantes confugiūt, vbi vmbra culū, perfrugū studiumque iustitiæ

stiliz incompertunt, potissimum si graves sint, pro reis feruere, & in eaorabiles, in humiles autē benigni & misericordes; eo enim modo bonorum voluntatē aucupant, à probis diliguntur, quos impij reformidant. Si omnes iudices ac prefecti (ait Canonista) his optimis, virtuti que consonis partibus constare debent, quanto magis Princeps, qui totius regni iudex est vniuersalis? Magna est arbor (loquitur Theologus) sub quacumque quique potest recubare. Sic vocat Propheta Daniel Babyloniam Regem, & per prophetā Ezech. Deus loquens de superbo Rege sedecia, & humiliata Zorobabelis. *Scient omnia ligna regnum, quia ego Dominus humilium lignum subleuo, & exaltabo lignum humile.* Et alio in loco ait, Regem Assur esse arborem ingētis magnitudinis, vt aliis arboribus excelleret, æquum erat & necessarium cunctis hominibus illud scire. In his Ezechielis auctoritatibus (inquit Cuius) vellem fieri cernior. Multi sunt (inquit Doctor) sed tem paucis perstringo. Si enim omnia vellem recedere, potius tempus quam verba deficerent. Quemadmodum arbores quoad humilitatem, in altum ramis & frondibus extolluntur: sic homines terra fasti, ramos cognitionem in cælis debent excolle. Et quemadmodum arbores quanto profundius radices in terra agunt, eo magis caput & crines, id est frondes & ramos accrescunt, sic homines, quo profundius per cordis radices in humilitatem descendunt, tanto magis in meritis ramis virtutis adolefcunt. Eo enim magis homo humilatur, eo etiam magis Deus illum exaltat. Hoc ait Euangelistū: *Qui se exaltat, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur.* Et lactatissima B. Virgo Maria de Deo loquens ait, in suo gloriato Canticō, *Deposui potentes de sedē, & exaltasti humiles.* Et quemadmodum bonæ arbores bonum fructum paruntur, malæ verò malum, sic ex bonis virtutes, ex malis verò vitia nascuntur. Arbor bona bonos fructus facit, mala verò malos. Et quemadmodum dux iuglandis in magno sine itinere, alia fructifera, altera sterilis, illa que fructifera est, saxo obuiatur, & percutitur: que autem nullum fructum emittit, à nullo petitur, sed integra frondosa & opacata manet: sic in vitæ itinere iusti maturitate temperant, fructibus bonorum operum onusti, sepius in iustis ac conuiciis incessantur, steriles aotem virtute contenti viuunt. O mundum immundum! quod dilapidat & persequeris, qui mel tuatum voluptatum & pestiferorum gaudiorum fugientes, vberissimos fructus virtutis & doctrinæ emittunt: quos autem faues, blandicias & extollis, qui limines effrenatis appetibus non circumscribunt, malicia verpelles, callidi, dolosi, & fraudulentii, vitii que scelerantes. Eos qui lapides sunt pretiosi abieci & deprimis, quorum natura & virtus pretium & valorem præ se fert, & in inpremiū felicitatis apicem, eos annumeras qui nulli sunt valoris, nullumque alium habent, præter eū, quem facit eis tribus ac impertis. Sed heu! quid facio? Videor in echo vane inutilis que vocis commutari, vt verba quibus audiam obrutur, admittam. Verum iniqui qui in insidiis vitiatorum latent, rationis, que ab eis est expectanda, & quā inuiti reddidit sunt, obliuiscuntur. Ad extremum, qui vni arbores steriles, aquas mōdi irrigate, non prosperitatem suam in æternum permansuram putant. Nam demum boni sunt saluandi, si perseverent, cursumque temporalis curriculum perficiant: si verò in peccatis & sceleribus sint petuicaces sine dubio peribunt. Quemadmodum arbores, que fructum non produciūt, quāuis sint virentes & frondo-

se, secantur tamen, & in ignem proiciuntur. Sic impij, quauis diuites & locupletes rebusque omnibus potiti viuant: ita improposito tamē mortis falce resecantur, & in infernum iniiciuntur. Occurrere incoerabile mori cū sua vi & potentia, tunc imbelles erant & enectui, nec poterunt resistere, si non itaque vitæ bonoris & solatijs amputabatur, & iustorum contubernio, in æternam vortiginem pomis propellerentur. Hoc est quod ait Iesus Christus in Euangelio: *Arbor, que non facit fructum, excidetur, & in ignem mittetur.* Hæc se se dicenda obtrulere cut generatim homines arbores nuncupentur. Homines in virtutibus eminentes, que pretiosa sunt monilia & annoli, quibus includantur, vocat eos Propheia arbores plantatas, si cut decursum aquarū doctrinæ Euangelicæ, & nimis fructibus salubribusque frondibus onerata. Et enim non solum operibus proferunt, que sunt fructus, sed etiam ceteronitijs, que sunt folia. Ieremias his vocat plantas fructiferas & irrigatas. Et Psalmista ait: *Beatus vir qui non abigit in consilio impiorum.* Et paulo inferius addit: *Erut tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum: quod fructum suum dabit in tempore suo. Et folium eius non defluet, & omnia quecumque faciet prospera erunt.* Quemadmodum arbor, que placido æquum agmine irrigatur, semper est virens, pulchrumque fructū copiose producit: sic iustus aquis gratiæ diuinæque doctrinæ salutaribus irrigatus, honestæ vitæ efflorescit, inmiscioque præstantium virtutum fructus emittit. Verum D. Hieronymus hunc Psalmistæ locum de Iesu Christo Redemptore nostro interpretatur, qui ait cum esse hanc arborem, & idem affirmat à D. Augustino, D. Gregorio in Moral. & Glossa Ordinationis Cassiodori. Et si Budembachius, & Tirelmanus hunc psalmum generaliter de omni iusto interpretantur: fateantur tamē cum proprie esse Iesum Christum. Arbor est, de qua Salomon in Proverbijs loquitur. Patris sapientia arbor est vitæ pro illis, qui eam amplectentur. Hæc sapientia Patris Iesus Christus est Deus noster, eius filius, de quo D. Paulus ad Corinth. loquitur: *Non predicamus Christum Dei virtutem, & sapientiam.* De eadē arbore loquitur idem Deus in Apocalyp. *Non erunt dabo edere de ligno vite.* Hoc in primo Psalmo aliquid est consideratione dignum, per arborem iuxta decursus aquarū plantatā, Versio Chaldaica dicit, arbore vitæ, huic arbori vitæ que Deus est, ceteræ arbores tanquā Creatori parent. Aut sacram Euangelium cum Ioseph Angeli Dei iussu in Ægyptum fugeret, vt Tyrāni Herodis crudelitatem viaret, accepit poerū Iesum cum Virgine Mariæ propterea in Ægyptū, vbi ad mortem vsq; mali & flagitiosi Herodis mansionē fecere: Ait D. Bonauentura eos septem annis in ciuitate Hermapoli cōmoratos esse, in cuius aditu, accidit Miraculū quod vobis narrandū non dubitauit. Erat lata quædā arbor vocata Pressa, que velut videndo creatorē humanitatem assumpsit perterrita, se se humi cum ramis incurauit, eoque modo puerum Iesum altissimūque Deus adorauit. Nescio (inquit Canonista) quā illud rari sit antiquitatis, cum nulli sint quod sciam, auctoribus, qui hoc narrent: Deus autē hoc miraculum alijs maiora potest cæqui, sed cum non illius rei recorder, neque me vsquam legisse meminet, nescio cuius erit authoritas? Opinor (inquit Doctor) non multum in lectione historiarum Ecclesiasticarum esse verisatū, ut in arboris miraculū narrat Sozomenus, in libro quinto historiar. Ecclesiasticar. Cassiodorus libro sexto de bistoria Tripert. & Nicephorus Calliar. libro de historia sancta, quo loci Palestini & Ægyptij tanquā testes recitat, qui hoc à traditionibus antiquorum tanquam rem verissimā acceperant, Aitque hanc arborem adeo salubrem permansisse, vt si ea ramulculi

Rom. 11.

Mat. 23.
Luc. 14.
Luc. 8.

E. 11.

Mat. 7.

Ierem. 17.
Psalm. 1.

Ierem. 17.

I. Cor. 1.
Apoc. 2.Sozomeni.
lib. 5. c. 1.
Ecclesiast.
Calliodorus.
lib. 6. de
hist. Trip.
Nicephorus.
Calliar. 10.

T. 11. 11. 11.

11

Guillelmo
Spirensis
in Confe-
ssio.

eius folijs tantillum dentibus applicaretur, statim do-
lorem mitigabat. Bapista Manruanus hoc miraculum
elegantius verbis describit, & refert Guillelmus Spi-
rensis, in suo primo Centenario, ubi hanc admirandā
historiam pro re certa, & indubia recenset. Si ergo
tam graues, & probatissimi Auctores huius rei men-
tione in faciant: debemus etiam nos fidem adhibere,
proque certo tenere, remque ad nullam disputatio-
nem adducere. At Nicephorus, antequam hoc continge-
ret, Gentiles hanc arbosem pro similitudine & pulchri-
tudine, à diabolo decepti, adorasse arbitratursui Ie-
su Christo in hunc adueniunt eiusque praesentiam
iniquo animo ferens, arborem reliquit, & diffugit. Ex
tunc Aegyptiorum Idola in ingressu Domini nostri in
Egyptum corruere, quod praedixerat Isaias, dicens,
*Ecce diminus ascendet super arborem locum, & ingreditur
Egyptum, & commouebit simulacra Aegypti à facie
eius, & cor Aegypti tabescit in medio riuu. Permulti etiam
auctores affirmant quod Guillelmus Spirensis in suo
primo Centenario recitat, ubi arboris historiam re-
censet, quae arbori vitæ Iesu Christi Redemptori no-
sito, Iesum incurruant. Et non solidum arbor est, verum
etiam omnes iusti: ad hæc pro rebus occultis uisibus ge-
neraliter omnes homines arbores possunt nūcupari.
Plures alias rationes ex sacra Scriptura & Doctoribus
Catholicis, vñ cum Gentilibus, tam Philosophis, quā
oratoribus, de promptis, quas in medium possem ad-
ducere, silensio prætereunt, quæ acumine ingenij,
iudicio & industria præclare sunt consecuti. Natura
enim nihil tam ad uisum collucuit, in quo animus in-
dustria excelsique ingenij, quæst trutinari.*

*Cur Deorum Gentiles in Irruendo, Per lacum Stygium
iurabant: & cur philosophi Pythagorici per numerum
quaternarium iurabant: Cur tempore Alex-
andri litterarum studia floruerent.*

CAPVT XVIII.

Peroportunè cū de Poësis loquamur, (in-
quis Humanitas) planum mihi fieri optatè,
cur discerunt eorum Deos per lacum Sty-
gium iurare, mihi quæ admodum cordi ef-
fuset, intelligere cur Pythagorici, per uenerum quater-
narium iurabant. Quidā antiquus auctor, (inquit Do-
ctor) Enomæus nomine, librum de falsorum Otaculo-
rum Genitulum vanitate composuit, quo loci air eos
triginta mille Deos coluisse, & ita testatur Hesiodus,
pietæ quo innumeris alio adorabant. Tertullianus
in Apologetico, air eos triginta deos eiusdem nominis
louus vocatos, coluisse ad hanc tē adducit Marc. Var-
ro, qui illud attestatur. Nigidius Figulus, Soran⁹, Dio-
dorus, & Macrobius, de his falsis diis scribant, quos
pleni sunt omnes Poetarum libri, qui aiunt eos per a-
quas, ut ait, iurasse. Eius rei ratio est: quoniam dii an-
tiquissimi habebantur, iurare etiam per aliquid maxi-
mæ antiquitatis operæ pretiosum erat. Et ut nihil aqua
esse antiquius ferebant, per eam iurabāt, potissimum
per illam lacus Stygij qui tunc antiquissimus habebat-
ur. Hi poëtæ (inquit Canonista) quæ re freti allebāt,
nihil aqua esse antiquius sententiæ Thaletis Mileij
innerebantur (inquit Doctor) qui ait, statim in princi-
pio mundi aquam fuisse, quæ omnia naturalia tanquā
ex principio, & materiali initio fuere procreata. Cū
itaque cætera sint ex aqua producta, clarum & perspi-
cuum est productum in producto esse vetustiorē. Hæc
fuit Thaletis Mileij opinio, quæ plurimi antiquorum
insistebant, sed proculdubio multi reprobatores. Ideo
probat Philosophus (inquit Canonista) initio mundi
fuisse aqua. Aegypti (respondit Doctor) in libro

Moyse & ita rursus, unde initio mundi fuisse aqua ex-
hauserunt & ut Thales Philosophus pro Magistro A-
gyptios habuit, ut ait Laertius, non mirum uideri de-
bet, si hanc doctrinam ab his sit explicatus Sacra Scri-
ptura loquens de mundi principio ait, *Et spiritus Do-
mini ferebatur super aquas.* Et in tertio die opere ait
Congregatur unius aqua, quæ sunt sub celo. Ideo Aegyptij
antiquissima hæc censebant. Ideo uis Poetæ, eos per
aquas iurasse. Nos uero iurare non debemus, per a-
quas, nec per quoduis ius, sed talis uerbis notitia
debet ineffe ueritas, ut absque iureiurando nobis fi-
des adhibeatur. Iurare, iuxta D. Tho. in 2. est Deum
in tellem implorare: quod nullo modo licitum est, ni-
si, ueto iudicio, aut iustitia occurrente. Nam per hæc
tria iurare fas est, ut ait Propetia Ieremias: sed quoniam
hæc tria peratō uñ conueniunt, peccatum sepi-
ssimè in iuramentis committitur. Idcirco, quoad
oib⁹ suum erit ab his abhorrendum est. Quantum ad
Pythagoricos spectat, uerum quidem est Macrobius
dicere, eos per quaternarium numerum iurasse: ratio
est, quia omniū numerorum æqualium primus, qua-
rator est. Binarius enim numerus, aut duorum, non
perfectè numerus est, quoniam caret medio: aiunt e-
oim Philosophi, ut uenerus perfectè sit numerus, de-
bet constare initio, medio, & fine: quod binarius no-
merus habere nequit: & ex numeris paribus aut æ-
qualibus prior est quartus, qui perfectior habetur.
Quocirca Democritus, tractatum in eius laude edi-
dit, ut refert Raulius Textor in sua Officina. Cæte-
rum aliud est, quod melius uidetur, maioriſque iudi-
cij, magisque rationi consonum, nempe, in lingua He-
braica Deum plura nomina habere, quorum præci-
puum illud est, quod dicunt ineffabile, & ita scribitur
in Genesi: & cum per Deum uellent iurare, qui quatuor
litteris constat, per quaternarium numerum iurabant:
quippe qui Pythagoras etiam libris Legis Dei peruo-
lus ait: unde bonum præcipuum suæ doctrinæ depre-
pit, ex quo postea Plato, eiusque discipuli, uilitati sibi
consulere, quo tempore maxime Philosophia, & hu-
maniorum litterarum exercitio Græciæ effloruit.
Eque nam ratio est (inquit Ciala) cur illo tempore
ad præstantes Philosophi, ad innumeri poëtæ,
tanta facundia oratorum copia, demum tanta vi-
rorum assuetudine extitit, qui continuo, ad colmen
humaniorum litterarum attingendū, insudabant: Iu-
pro est ratio (inquit Doctor) Perotus est refert in pro-
logo quem Pape Nicolao quarto, in translatione Po-
lybii dicitur: quæ est, quoniam hoc tempore Alexan-
der magnus regnauit, & Rex Philippus eius pater, qui
cū litteris optimis ingenijs in laboribus rebus-
que magni momenti & ponderis fauebant. Narrat
Sabellicus cū Magnus Alexander Ciuitatem The-
banorum vi expugnauit, uidens milites eam demoliri,
& solo æquare, iussit vi familiā, facultatēque Poe-
tæ Pyndari intactas relinquere. Ad id litteras amore
fauorēque complectebatur, ut in bello ipso eius po-
te in illa ciuitate nati, & cursum haberet, & remiscer-
etur, ut oib⁹ suis fauorem eius etiam causam torate-
tur. Similis fuit hominum litterarum concursus, tē-
pore Imperatoris Marci Aurelij, qui per philosophiā,
ad sceptum imperij peruenit, tanquā affectu liti-
rarum studia effe prosequens: qui cum Imperio ef-
flet affectus, quo maxime gloriabatur, titulum Impe-
ratoris est aspernatus, quem nunquam conuipuit, ut
narrat Guido io suo Exemplorum libro. Nitebantur
passim homines ut eiusmodi rebus animum appelle-
rent, ad quas Principes procliuē, & propensio-
conspiciebant, in quos oculos coniciunt, ut eis & faueret,
& deopiletor. Huius rei compertum habemus exem-
plum in Lufitania, quo loci nunquam adeo eruditus,
exami-

vniuersique viri existerent, quam tempore illusterrimi
 Regis Dom. Ioannis eius nominis tertij, qui Contem-
 bricentem Academiam erexit & infinitis, totius Eu-
 ropæ celeberrimam, & eruditissimam hominibus, libe-
 talissimique studijs affluentem, in qua optimos Pro-
 fessores, quos in toto terrarum orbe potuit feligere,
 accersit. Non fuit istis quin eius tægno florebant cõ-
 tentius: etiam præter hos, alios ex Salamanca, Al-
 cale, Luteria, Tolosa, Burdegala, Flandria, Italia & Al-
 lemania conuocauit. Denique Academiam, ex opti-
 missis insignioribusque in quatuor facultatibus auit,
 & vniuersum omnium præstantissimarum doctrin-
 rum emporium locupletauit, quas etiam virtutibus
 ditauit, quæ suo tempore vigerunt. Pater fuit Patriæ
 fidei Iesu Christi (lanctæque Religionis) Catholicæ
 propagator. Postillum verò præclara, insignique
 victorias aduersus Turcas, Mauritanos & Islamicos
 in India Orientalibus reportauit: per strenuos Duces,
 & subditi quos delegauit, retratis insauditis Regnâ-
 que incognita detexit, ubi homines Doctos, Sacerdo-
 res, Religiosos & Concionatores dimisit, Ecclesias,
 Monasteria, & Gymnasia construxit, ut religionis nor-
 ma feruoraret, diuinus cultus celebraretur, rebu-
 quæ ad fidem & doctrinam Christianam spectantibus im-
 bueretur, ac erudiretur: & natio barbara, & irreligio-
 sa, literis, & poliorum cumularetur, reliquæ ad salutem pe-
 cantes perdidicerit. Et quoniam hæc literæ, ex Conym-
 bria ciuitate, que fons est, unde omnes rationis per-
 uerfas multas partes deriuantur, erant manatus: vel-
 le scaturiginem esse puram & lympidam, propter
 eam qui eam confluuit, non solum litterarum exerci-
 tatione, verum etiam virtutum, quibus pius ille Rex
 famam æternitatis sacravit, nomê celeberrimum red-
 didit, memoriamque sempiternam, qua polleri semper
 oculis obuiet subiunxit commendauit. Si historici cum
 antiquis, rum nouis, euoluatis, quales in Repub. et in
 Principes, tales etiam reliqui solere esse ciues com-
 paratis. Imperatoris Cæsaris litterarum aduersarij
 tempore, nullus vique Romæ exiit, qui ad eas pro-
 moueretur, sed qui tempore Othauianj Angulij, qui
 eis fuit, manere superfluit. Tempore crudelis Ne-
 ronij, plures etiam crudelitatem sitientes emiserunt.
 Tempore pij & benigni Tini Vespasianj, plures ad ele-
 mentum iummopere propensj. Tempore otiosi, fe-
 lenique Domitij plures otio indulgere ac torpescere.
 Tempore iusti Traianj, plures iustitiam laudare, fie-
 de reliquis Imperatoribus, Regibus ac Principibus, ad
 quorum imitationem & exemplum debent virtuti-
 bus, literis, ingenijs præclari, à moru facinorosis, &
 fauere, & aspirare, relique fidei & religionis propu-
 gnate, quoniam ea ciues voluntate per multa alia de-
 pendent. Subditi enim moribus, ædificiis & factis
 quibus principes dediti sunt, aliuscunt. Vnde quel-
 quod constat si virtutes & honestos labores augeant
 & complectantur, futuros quodam esse, qui euimodo
 rebus incumbēt, penitus à virtutis ac celeberris repe-
 tent, non tantum in his erit dementia. Solon Salamina-
 rogatus, quod esset præstantius regnum, narrat Bru-
 sonius & Strobilus eum respondisse. Illud vixit bo-
 ni præmio accenditur, impij verò per penis ac supplicij
 multatur & deprimatur. Non quidem immerito.
 Bonus enim Rex bonis debet fauere, malos autem
 punire. Si autem bonarum litterarum studia, inclinet
 virtutes, amorumque præclara facinora in tægno ef-
 florescant: plura hæc omnia debet facere, ea honore
 & fauore prolequi, eo enim pacto in alium extollen-
 tur. Si autem fauoris, humanique præmij penuria de-
 ficiat, illæ etiam deficient, nec volabunt, aut notitia
 commendabuntur.

*Cuius Gentiles et statua Tributa obsequabantur, et
que in Templo Latina collocabant.*

CAPVT XIX.

Vm declarasti (ait Humanista) cum vana
Deorum superstitione per aquas iurabat,
eorumque multitudinem quos decepti
& abusi homines colebant, enumerasti,
vellem sane vt explicares, quoniam
Dea erat, quam Volupis nuncupabant,
aliqua quam Angeronem vocabant, & cur Angero-
nis statua erat ore obfignato, & in templo Volupie
collocabatur? Hec Volupia (inquit Doctor) à Genti-
libus pro delectationis Dea adorabatur, Angeronem
vero Dea erat Agonia alii letumiam attribuebant,
liuèrè tristitiam. Quod iam simulacrum Angeronis
os habuisse oculisqum, & obfignatum, hoc ait Plinius
libro 3. Quod autem animus eius sede Templo Volupie,
illud refert Macrobius libro 1. Saturnaliorum.
Ratio cur obfignato erat ore, est vt quiescent, eum
qui dolore & passione occurrat, silentioque acceptas
inuiurias præterit, oblatione patientie benefi-
cium, frui turum, morotumqum in gaudium conuer-
sum. Mafurius, & Macrobius in ius Saturnalibus, e-
ius rei causam reddunt, quam refert etiam Blondus
in 1. Romæ triumphantis. Diebat Verrius Flaccus
Tristitia Deam esse foras eicere, dummodo, qui mi-
seriam ac patientem toleraret. Salem in ore habere,
signum est salutaris, vt testatur est Aleaenar magnus,
cùm epistolam magni momenti scriberet, videlicet
Ephelionem sibi familiarem eam etiam legite, an-
nulum signatoris est digito traxit, orique eius appo-
situm, hoc denotans, non debere quidquam ex his
quæ viderat, aperire. Qui enim aliorum arcanorum
curam suscipit, vt os habet clausum & obfignatum
pernecessarium est. Sic narrat Stobæus in sermonibz.
Illud voluit Alexander in memoriam reuocare, vt suis
officiis memò esset: vt enarrat Aristoteles & refert
Stobæus, nihil difficilius est quam quod tegendum est
occultare, velut quod in sapientibus non consistit.
Silentium sagacium est conclauis. Cum quidam ab
Aristotele percontaretur, cur alios loqui doceret, ille
verò semper in silentio versaretur, respondit, vt mola-
ris lapis nihil scindat, sed ad scindendum ferrum exa-
ctissime sapiens tacendo, alios loqui docet. Sic refert
Antonius in Melibia, quauis Maximus in suis sermo-
nibus hoc Socrati vult tribuere. Verum quoniam v-
tèrque Platonis Discipulus extitit, forsitan ab hoc
sermonis genere vti sunt: siquidem ambo ea eodem
fonte hauerunt. amboque milititer, que ex silentio
manat, non ignorabant. Homo absque silentio est ve-
lut equus absque freno, qui autem parum loquitur,
arcta est, clauis obfignata. Aut Salomon in Proverbis. In
malisqum non desit peccatum. Verum tempus est lo-
quendi, magnoque errore vertitur, medium hinc rei
non adhibetur. Quare dicebat Isaias: *Quoniam timen-
tus Domini, peccata sua, & non desit silentium ei, duxit Sabi-
liti, &c.* Et Ieremias: *Non tacebo, quoniam vocem iusticie &
auditis contra me.* Loquitur autem de silentio iusti ac so-
lertis, potissimum tribulationis tempore, quo patientia
omnia sunt toleranda. Ant de illo Isaias: *In silentio
& in spe erit fortitudo vestra.* Et alibi: *Et erat opus iusti-
tie pax, & cultus iusticie silentium.* Et Iere. *Sumus est pro-
pheta cum silentio iusticie Dei.* Et paulo post: *Sedentes soli*

Termas en el mar.

E U

TITUL.

D. amb.
L. 1. Off.
D. Greg.
lib. 1. Me
rel.

terius, & carbor, quia locant se super se. D. Chrysolu-
mus ait, Si Viciis vellis, silentio vivere: eo enim pacto
inimici & aduersarii insignis, melius etiam
tacendo vinctus, quam respondendo. D. Ambrosius ait:
Qui modum tacendi scit, scit etiam loquendi. Homo
impatiens & parum sapiens reuerberat: si enim verba
inuitiosa, & contumeliosa, in eum insistant, subito
maiori numero eas uomit, qui autem patiens est uo-
curat reuerberare. In corde omnia probra custodit,
ac abdit, nec vllum scandalum demonstrat. Et quoni-
am in iniuriis & consiliis acceptis, honesto silentio opus
est, antiqui Strenam Agoniae ore obligari fabricaue-
re. En vobis quantum ad primam quaestionem: De se-
cunda, ea est ratio cur Angerone status in templo
Dei Voluptate collocaretur, ubi eius festum celebra-
tur, hi Gentiles Philosophi, bis indicant, semper me-
riorem cum gaudio esse mixtum. Sic declarat Hame-
tus Nihilans in Genesim. Non est Voluptas sine An-
gerone, nec gaudium sine merore. Quam est in iu-
uerratum orbe oblectatio, quae ætatis & curis non
apergetur? Res mundanae vicissim intermixtae sunt,
lætitia cum tristitia, labor cum quiete, tranquillitas
cum solatio, paupertas cum diuitiis, pax cum discor-
dia, ignominia cum honore, dulc cum acerbo, fel-
cum melle, malum cum quodam bono. Sic vivitur
in hoc immixto mundo, nec in eo aliquod potest capi
solatium. Unde venit Proverbum, Felix per omnia
nullus est mortuum, quod à Theophrasto, & Aristote-
le in 1. Rhetoric. adducitur. Quare dicebat Clearch-
us, ut refert Arithenus, loquens de communi via,
nihil esse hac in vita omni ex parte beatum. Significa-
bat nullam sub totius cæli ambitu esse oblectationem
per omnia perfectam. Menæles (ut refert Plutarchus)
dicebat, hæc duo, vivere, & dolere, coniuncta esse. Et
Pyndarus ait in 1. Canico. nullum esse nec fore hac in
vita à labore immunem. Vbi est Soli, umbra est: ubi
est splendor, ibi est obfcuritas. Meo iudicio (inquit
Theologus) non ab hac sententia abhorret: quod ait
sacra Scriptura in Genesi: Factum est mane & vespere
dies unus. Ac si diceret, sic fuit primus dies natura-
lis, qui nocte una, vnoque die artificiali componitur.
Vespere, nox intelligitur, maneverit die. Poterat sacra
Scriptura hoc modo dicere. Primus dies finis, sed ait:
factum est vespere de mane dies unus, demonstrandi
causa, nullum hac in vita diem esse absque nocte.
Nullum est gaudium absque tristitia, nulla est prosperi-
tas sine aduersitate nec lætitia absque tristitia. Quare
ait Salomon in Proverbiis: Risus cum dolore misc-
etur, & extrema gaudij lætitia occupat. Hæc omnia (in-
quit Theologus) per optimè relata sunt, nullaque inest
difficultas, nisi in vnoque esse eam, ubi parum est tri-
stici, multum autem palearum: met altum est fecerit
parua est tranquillitas cum lætæ procillis. Hoc
voluerunt pisci sapientes Græci perdocere, cum in
Templo dei lætitiæ statum Dei tristitiæ colloca-
rent. Nos verò, relicta salutarum Deorum superstitione,
vanitatēque nota, gloriā in æternum perquiramus,
ubi dies est, sine nocte, gaudium sine luctu, quies
sine timore, & in huiusce vniuersis laboribus ad fontem
remedi, qui Iesus Christus est Deus noster miseri-
cor, percurramus. Etenim temedia quæ mundus pro
laboribus adhibet, sunt alij grauiiores labores, caure-
rūque sunt, quæ vultus non curant, sed viciata
conducuntur.

PRO. 24

GEN. 1

PRO. 14

Cur Plato animam tuam linea recta & circulari temperet,
& cur V' vultus in quadam manifestat, deus imago
facit ad faciem sepe naturæ in se ipsa.

CAPVT X.

Tinam (inquit Cuius) illud apprimè per-
nosceremus, planèque quantum ad salutem
nostram conferat, mundi effugere, & Ie-
sum Christum perquirere, non solum vt
hoc auribus percipiamus, sed vt atque opere adim-
pleamus. Vnde hi, (ait Canisius) vt eius rei plenam
non callemus notitiam sit, cum nos ipsos perfectè nō
noscimus. Hæc ignorantia, istius etiam causa est. Hic
optimè quadrat, & consentiunt Sapientia in suis scri-
ptis, non solum Christiani, verum etiam Gentiles. Pro-
clus Platonius ait in libro de anima, Fundamentum
Dialogorum Platonis, nostri quæ Philosophia præci-
puum esse nostræ naturæ ignotatioque. Hoc est ad
quod tendit nos docere, vt nos agnoscimus, vt ex hac
nostrum met cognitione, ad cognitionem Dei nostri
percolemus. Magnum sanè fuit (ait Humanista) &
præstant Platonis iudicium. Adeo fuit sublime, & ar-
duum, vt optimus D. Dionysius Areopagita, in suis
præstantibus & egregijs tractatibus, sententia, ver-
bisque Platonis videret: vt facile intueatur quisque
alia alia videret æquiparare. Bessarius verò per quæ
pro Platonis defensione edidit, illud per optimè no-
tauit. Imò (ait Theophrastus) verum in sua ita præstanti
philosophia, quam prædicas, tanti sunt errores, tam-
que ubi filis contexti, vt nequam fuit toleran-
di: vtpote hoc in loco, ubi ait animam nostram, esse
lineam, nunc rectam, nunc vt tortuosam. In quo
sanè tantum à veritate discepat, vt alium à nigro, vt
eius discipulos Aristoteles à risu abstinere non
potuerit. Quomodo fieri potest vt anima nostra sit li-
nea, cum anima sit substantia, linea verò accidens? In
hoc (inquit Doctor) longissimè fallitur, nullaque de-
cebat ratione Aristoteles, vt eum tradideret, nec
in hoc in loco debes cum sectari. Non ait Plato, ani-
mam nostram esse lineam, quā dū ad eius essentiam
hanc enim erat nescius, animam nostram esse substā-
tiam totius corpore, & lineam quantitatem continē-
tam, aliam intellectualem, alteram verò in sensibilem. Sed
ait eam lineam posse comparari, aliquando enim recta
est, aliquando verò circularis. Comparatio non est
identitas, sed vnius rei ad aliam similitudo, non in to-
to, sed in quadam parte. Homo iustus & magnanimus
Leoni comparatur in viribus. Ira dicit Salomon in
Proverbiis: Fugit impius nemini persequens, iustus autem
quasi Leo confidens absque terrore erit. In principio Ma-
chabæorum, loquens sacra Scriptura de iusto, & inui-
cto Iuda Machabæo ait: Similis factus est Leo in op-
eribus suis: Homo excellens ingenti animo Leoni com-
paratur, non autem ratione. Non ergo sequitur, quā-
uis sit rationis capax & Leoni similis, cum idcirco vi-
gubus aut capite Leonis constare: & ita de cæteris
comparationibus. Et idem Aristoteles hominem ius-
tum corpori omnino quadrato comparat, quemad-
modum tale corpus propriè quadratum qualicun-
que parte in planum ineretur, firmum stat, rectitū-
que suum: pari ratione iustus propter prudentiam & vir-
tutē, qualicunque statu, siue secūdo, siue aduerso ver-
teretur, firmus tamē constans firmique propulsus tenax
permanebit, atque in tuto persistit. Non tamen idē
sequitur talem virū, veritatis realitate, corpus esse ex
omnibus partibus quadratum. Eodē etiam pacto quo-
nam Plato animam lineæ comparat, non idē sequi-
tur eam esse. Quamnam est ratio (inquit Humanista)
eius Plato ita eam comparat? Hoc est (inquit Do-
ctor) quoniam anima, cum creaturas contemplantur,
viteriuf.

PRO. 14

Simili.

viresciturque progreditur, donec in quibusdam eorum perficiatur: (nam pro fine, res quæ finiendæ sunt, capere debemus) tunc lineæ rectæ comparatur, quæ non in sua figura perfecta est, semper enim in qualitate potest esse aucta. Nihil adeo magnum est, quod maius fieri nequeat, id est recta lineæ perfectione caret. Talis est anima cum reaterebus cōtemplatur, ut cum eis comparatur, proque sine quod illi pro medio erat sumendum, accipitur. Linea circularis perfecta alii, quoniam ea nihil augeri potest. Aristoteles hanc rationem reddit in primo lib. de celo, cap. 2. Et ratio cor ex nihilo potest augeri est, quod finis ubi incipit. Cum igitur anima Creatorem cōtemplatur, indeque ad Creaturam cōtemplationem regreditur, deinde retrocedit, & ad cōtemplationem Creatoris regreditur, ac reuertitur, remanet velut linea circularis: quippe omnia creatura circumspecta, ad eum quæ creatur, redit. Incipit ideo Deum cōtemplari, pro medio creaturæ capit, nam ut ait D. Paulus ad Romanos, inuisibilis ipsius, ut potentia, sapientia & bonitas, per ea quæ facta sunt à creatione mundi cōspiciuntur: & à creatura ad Deum rediens, mirum culicum efficit pro fine Deum capientem, quem pro initio ceperat, quo incipit finiendi. Est animæ nostræ circulus Platonici, & motus ioter meditationem, quem Aristoteles falso calamitatus est, cum eam meritis deberet exaltare, multisque laudibus efferre. Invidia Aristotelis adeo virulentis fuit, ut oculos euulset, & ad inima cordis usque piacordia penetraret: à luore itaque densius plurima Platonem admodum perstantia redarguit, quæ ab illo didicerat, voluit quæ famæ multorum philosophorum notam & maculam inire, cum constantiorum, tum etiam antiquorum, falsa interpretatione doctrinæ eorum malis inuentibus coloraret. Quæ admodum ferrum rubigine consumitur, & quando ille oculus nocere queat, ohiolominis in re causam suæ corruptionis inueniat. Sic etiam inuidia luoris rubigine consumitur, quoniam nemo eum molestia, aut rædop afficiat, seintelligit quæ ignis cum comburit, proprio corde fabricat. Aut Annilibet, & refert Diogenes Laërtius, Quem admodum triticum ab arena purgatur, & ab ignea, inutilibusque militibus exercitus: sic ab inuidia Respub. est expurganda. Inuidio pro malo proprio, bonum aliorum est, ut ait Propter libro de Virtutibus & vitij. Tot sunt carosificæ, quot sunt homines, qui eos quos odio insectantur, collaudant. Nonnulli sunt vermes venenosi, qui Canihariæ appellantur, quos Themistocles ut refert Ammonius in Melissu, inuidis comparat. Ut enim virulentæ Cantharidæ inter optimum triticum & inter pulcherrimas rosas pullulât: sic invidia quam malis ræcent, ioter bonorum præstantiores virtutes nascuntur: & quo maior est bonorum gloria, eo etiam maior est bonorum inuidia. Quinam excellentiorem & celestior doctrinâ, poterat philosophi Ethicis dare, ad creaturam cōtemplationem, quam docere, ne in ijs à Jharatesamus, sed ut ea ad Dei cōtemplationem poeueremus, in quo & incipimus, & perficiamus, anima nostra lineæ circulari similis remaneat, incirculose cōtemplationis perfecta Non tamen invidia & malevolia, qui eum & reprehenderent, & calumniarentur, indiguit. Ad bona enim excelsæque Platonis doctrinæ imitationem, dicebant nonnulli philosophi, animam nostram mulieri esse comparatam, quæ terram firmam relinquens, in altum Tauro affixæ esse rebatur, eoque modo accipitis maris vndas fulcans, retrô respiciat terram vnde exierat. Taurus corpus est, quod nobis damandum est, io quo anima per mare mundi natat, vndas quæ sunt creaturæ

æ, cōtemplans: ut tūm continuè ad creatorem debet eoufugere: nam in occursum gradientes faciem in firmum portum debemus descedere, hoc est in Deum altissimum, qui in celis est, ubi nostra est patria, eum esse comiciemus, profundiusque humilitate cōtemplantes: io eum oculos nostri intellectus cupidus descedentes, deuoto affectu directos, & à voluntate diuino amore inflammata moderatos. Hoc voluerunt antiqui Poetæ denotare, cum nobidem Europam filiam Regis Agenoris esse in cymba raptam effinere, & in Creiam per medias maris vndas delatam, paulatim terram firmam cōtemplans, vnde ouper exierat, oculos quos amor docebat eoufugere. Hæc nobilis mulier anima nostra est, quæ in intellectu quidquam inuisibile Dei attingere, nescit, & concipere concupiscens, cogitationem in creaturas visibiles descedit, ut ea vjs, velut in circūferentia lineæ, ad centrum, id est, Deum peringat, vnde eadem lineæ oriuntur. In vobis causam circuli Platonici, & historici præcorum antiquorum cōparationis, & sicut à Poetis Europæ fabulæ. Equidem (ait Cuius) nulla ratione morosa est Aristoteles, cum eius Magistrum Platonem hoc in loco reprehenderit. Sed odonfer ille odor, male velut alius putridum sulphur oluit. Historiam legi, cum Imperator, aut ve melius dicam Tyrannus Vitellius per Italiam itaret, ubi sui Ducis victoriam aduersus hostes Romanos, (qui fortiores legebantur partem; quæ Othonia erat) adepti erant, cumque terra vndique cadaveribus cōtegeretur, qui cum comitabantur, ei ostendere, qui fortiores inde exhalantem nullo modo pati poterant: quos arguens Imperator ait, Nullum esse suamorem odorem quam ea mortua inimici, dictum sanè crudele, & inhumanum. Bene olebat Vitellio Romanorum Imperator sceler, & Aristoteles Græcorum viciem in doctrina male olebat: nam de pluribus eorum adhuc viuens descebat, & in eos postquam ex hac vita exierunt, scripta est debacchatus. Vidi numisma huius Vitellij (inquit Humanista) cuius interpretationem totis votis à vobis queritatem. Habet ex vna parte duas figuras celatas, aliam adolescentinam proceram itaturæ, & prout cerni potest bellicosus, cum galea in capite, & in crista cornu, manu gerente hastam, & ex alia sceptrum, & sub pedibus iustitiam, cuius facies aliam è diameris inruetur. Equaniam figura est alia (inquit Cuius) Mulier est, facie venusta, & honesta, quæ cum etiam cōtemplatur, manu hastam gerens & ex alia cornucopiam, quæ vas est in formam cornu fructibus pleni compactum, deorsum rectè indusa, feminidua galeam aut cristam pedibus conculcat. Nobilis homo (inquit Doctor) virtutis est exercitatio, caraphrasta est, denotandi gratia, ut vitius rursus, tentationesque oppugnetur, & ut potens opus est. Conus sub galeæ erula sublimitatem denotat, quæ cum ardua & iudicio capis perfidialia aggreditur. Sceptrum est potentia rationis cum quo libidinis appetitus hinc coercendi, vanitatisque ac illecebræ retinendæ. Per iustitiam in mari positam, quæ mouetur, & lenio ac tardo gradu inspernat, & in aquis obsecans, torbida, & putida diversatur: in illius prudentia, non ea animi, quæ vera est, sed illa carnis, quæ falsa est. De qua loquitur Apostolus ad Romanos scribens. R. 7. Carnis prudentia mortua est. Hæc igitur falsa prudentia à virtute pedibus conculcat. Pulchra mulier, honor est, humilis pauperque habito amicus, ut ieterarum diuinarum contemptum significet. Mans hastam tenet, vi ab amuloribus & inuidis sese tuetur, alia verò cornu Amalthæ, quæ significatur, ut vito boore plurimorum boouum melle & alacritate:

et illustrati, per quos mundum illuminavit. Hic duodecim Apostolorum numerus in duodecim foecibus Helim fuit figuratus, de quibus Eadmodi liber facit mentionem, quoniam hi fuerunt, qui suavis, ac medicabilibus aquis, animis potum dedere, terram irriguere, desertumque fecerunt ac fructifera, antea virtutibus exsiccata, reddidere. Duodecim erant preiostici lapides in tunica Sacerdotali Aaron, qui sacrum Ecclesie vestimentum, summum Sacerdote qui Iesus Christus Deus noster est, erant illustrati. Hi duodecim Apostoli figura expressi sunt in duodecim hominibus, quos optimus ille Iosue Israelitarum Dux elegit, ut duodecim lapides ad fluvium Iordanis ad terram promissionis extraherent: alioque duodecim in fluvio reponerent. Hic fluvius mundus est, qui vix nostrae aquae in mortis pelagus exonerat, ubi omnia consumuntur, & terminantur. Promissionis terra gloria est aeterna, ubi oihil consumitur. Duodecim lapides mercimonia sunt, quibus Apostoli negotiari soent & merces coelestes in his terras detulerunt, & terrenas in caelum extulerunt, eorum commercium & negotiarum fuit spiritualis inter caelum & terram. Bonus ille Iosue, qui eos ad hanc rem perlegit, est optimus Iesus, qui hos duodecim Apostolos elegit, quos gratia, fauoris & auxilij fecit participes. Duodecim propositionis panes mensae apposti, typus & figura horum duodecim Apostolorum fuerunt: nam fusi erant alimenta & cibus (ut fuerunt) animarum, per vebum vix, & duodecim Tribuum principes qui precepta & documenta salutaria erant coactionaturi, Ecclesiamque ut hi duodecim Apostoli praestiterent, moderatores. Fuerunt etiam figurati in duodecim terrarum promissionis exploratoribus, qui per contemplationem felicitatem erant adepturi, eamque populo annuntiaturi: & in duodecim Taoris Domino immolans, quidam illi pro Chryso martyrium sunt perpassi, & in duodecim bobus in mari fusili Salomoni, quoniam sanctum Baptisma praedicauerunt & administrarunt: & in duodecim viris Throni Salomonis, qui Tyrannos debellarunt, perulacque horrendorum suppliciorum inferni minis petterefecerunt. Significati sunt in duodecim Clivis fundamentis, nam meritis orationibus, gratia diuina & fauore Ecclesiam susceperunt, & in duodecim portis Templi Ezechielis, per eas enim pluri in Ecclesiae templum cum militantis, tum triumphantis, sunt ingressi. Deoque fuerunt duodecim stellae in corona Sponsae Apocalypsis quippe qui miraculo virtutibus, & doctrinis Ecclesiam illustrarunt. Quobiam iam explanasti (ait Theologus) cur Apostoli duodecim fuerint, dicquod cur discipuli, quos elegit Iesus Christus, iustis ut biot concionarentur, fuerint omoio septuaginta duo, ut narrat D. Lucas? Nam cum Sol in mundo viginti quatuor horarum spacio reuolutionem semel adimpleret, illique velut Sol vinctus illustrator existeret, opinor eos numero viginti quatuor esse oportere. Vnum est (inquit Doctor) sed cum fidei sanctissime Trinitatis annuntiarent, quae Deus vnus est in essentia trinusque in personis, opus erat ut tripliciter viginti quatuor fuissent: tripliciter autem viginti quatuor, septuaginta duo facient, & rondenit exire. Et Evangelistae (perijt Theologus) cur quatuor fuerint? Ratio est (respondit Doctor) quia Evangelium in quatuor mundi partibus erat annuntiandū videlicet, Oriente Occidente, Septentrione & Meridie. Quemadmodum Elementa, quae mundum sustentant, quatuor sunt, sic quatuor sunt etiam Evangelistae, qui Ecclesiam sustentant. Hi quatuor Evangelistae, quatuor rivuli, qui ex Paradiso terrestri exiebant, fuerunt expressi, à solo rivulo romanarum,

quoniam Evangelium vnum est, nos autem eos dicimus esse quatuor, tot enim sunt Evangelistae, qui ea conscripserunt. Hi quatuor rivuli ex vno fonte prosiliunt, qui est altissimus Deus, Iesus Christus Redemptor noster, qui Evangelistas docuit. Hi quatuor Evangelistae, quatuor sunt animae gloriosae, quae vidit Propheta Ezechiel, & de quibus D. Ioannes in Apocalypsi loquitur. Ecce igitur vobis rationem cur Magi tres fuerint, Apostoli duodecim, praecipui discipuli septuaginta duo, & Evangelistae quatuor. Multum in vnaquaque eorum rerum, quas in praesentia addui, possum calpari, quas emisi, ne breuitatis, & compendiosae orationis limites transgredier, Hi sunt Principes, qui propter eorum humilitatem & sanitatem, diuino fauore & gratia salui facti sunt: molrem ab eis de quibus antea loquebamur, discrepantes, qui ob ambitionem & impietatem perierunt. Ambitionis, & magis ad honorem mundi progredi anhelant, ed etiam in merito deprimuntur: & e contra quod magis humiles descendunt, ed magis conscendunt. Etenim hi omnium serui esse debentur, qui omoibus domoant ambiunt, & e contra ii hoiores merentur, qui eos fugiunt: huiusque meriti praestantes possumus appellari, qui sapienter opinione dignitates quas possident, non digni fuerint, & ita opinio est aliorum, magis quam habent, merentur.

Cur gentiles Baccho obliuiscuntur & Lyncem derisunt, deique immoderati potus detrimento.

CAPVT XXII.

Non tantopere (ait Cuius) de his ambiciosissimis obliuiscuntur, quos ais ad falsos bootes aspirare, quā de his qui eos cognoscunt, hos ita illic largiuntur. Inter Gentiles complures fuerunt, qui Deos oncupari ambiebant, proque talibus venerati, cum tamen omoio viriorum essent colluuiis: adeoque flagitiosi homines inuenerunt, ut diuinatorem eorum ambitionis baud ignorantes) tribuerint. Ipsi et eosque filius Bacchos, alique similes eius modi fuerunt fatiosi, aut vt (melius dicam) furfuri. De hoc Baccho inquit Humanitas optatem scire, cur ei obliuiscatur, & Una animal visus acotissimū & subalissimū, de quo Plinius, alique loquuntur. In quibusdam authoribus comperit, haec duo ei esse tributa, quorum causam mihi exploro it efflagito. Nihil aliud praeter idem hoc fuerat inquit Doctor quoniam per Lyncem, obliuio indicatur, & idem est dicere, eos Lyncem Baccho dicere, ac tribuere quā hi obliuio dederunt: adeo enim hoc animal est obliuiofum, vt de eo scribatur, & referat Pierius in suis Hieroglyphicis, cum et pastum, si forsan oculos aliud delectat, alimentum quod coram se habet, obliuiscatur, aliudque quaeritum pergat. Ea est causa cur in Bacchi similitudine depingatur, vt Plutarchus attestat. Ea est ratio cur Baccho Obliuio dicatur, quia pro deo vini habebatur, & per Bacchū idē vinum intelligebant. Vnde si vt corona Pampinea depingeretur, vt refert Albricius in libro de Dei imaginibus. Et quoniam nimium vrom memorie nocet, hominemque rudē & obliuiofum efficit, idcirco obliuioni tribuebat. Ideo quidam author dicit, vt refert Plutarchus in Symposiaco, Bacchom esse patrem obliuionis. Hoc antiqui volebant damnum de notare ab immoderato vini vīo grassatum: noli ergo eo indulgere expedire. Dicatur insuper obliuio, de notandi causa hominibus, par, ac aequum non esse, eosum quae in cibo & potu facerent, vino consipali,

Exod. 13.
Exod. 28.

Isa. 4.

Nam. 1.
Nam. 13.
1. R. 2. 7.
1. R. 10.
2. Par. 9.
Apost. 2.
Ezech. 40.
Apost. 11.
1. 12.

Luc. 10.

meminisse, non enim digna sunt, quæ agnuntur, nec eorum postquam facta sunt, debemus recordari. Nā inter pocula & scyphos, vt iudicium commouetur & conuoluitur, homines sapienter res ab omni ratione remotas patrie detegunt, quæ tamen si sint licitæ, non tamen expedit, vt ad eas obediendis memoriam reuocent. Fortassis hoc denotabant, dicta inter amicos in consuijs, & intra domesticos parietes, adiūm cubiculi transilire non oportere: non enim æquum est ea quæ illic aguntur peruiulgare, quandoquidem vino madidi & exstusantes illa effundant, quorum deinceps eos ponit, quæ obliuionis tumultu sepehitte, neque vnquam meminisse, oportet præteritum est. Hæc fortassis causa est, ad iocum Bacchi, quo vinum intelligebatur, obliuionem ad formam Lyncis pingerent. Mos erat inter Lacedæmonios vt quouiscunque in conuiuijs congregarentur, vnus eorum alta voce exclamabat. Ne quid eorum quæ hic aguntur, ilmen transiliet. Etsi quisquon eorum remissioresceret, postea quæ diuulgaret, infamiam notam incurreret. Vnde ortum est illud peruetus proterbiūm, Odi memorem Compotorem, quo vitat Lucianus, & de quo Plutarchus in Symptoticis, & Erasmus in Chiliadibus mentionem faciunt. Quod magis arcana diuulgat, vinum est. Inde veteres Bacchum nudis pedibus depingebant, vt ait Albius in libris de Deorum Imaginibus, vnde venit adagium: In vino veritas, de quo loquitur Brulonius in l. libro Euripidei ait, & refert

Proterbi.

Proterbi.

Atheoens vinum esse cordis cursorem & interpretē. Vbi est Compotiorum multitudo nullum potest iocose atcanum. Quemadmodum rapidus ventus mare ad profundissimarū abyssorū viscerata perturbat, & concurrit: sic vinum immoderatus sumptum cōpotorem perturbat & confundit, & ea cordis interioribus secreta euomit, & exhalat. Hæc comparatio est Eratosthenis, & eam recitat Fauorinus. Et quoniam principes, Iudices, Gubernatores, omniūque innumera eorum, qui Reip. negotia pertrahant, multitudo, ea debent tegere & occultare, Dicebat Plato in 2. de Legibus eos à vino abstinere oportere. Et ait Alexander ab Alexandro lib. 3. Genialium dierum, Censor Romanos seorsu eos qui se intemperantius vino ingurgitarent, explodere, quæ tamque infames damnare, & Atheniensis principem vino cōfessum trucidare. Verū hæc doctrina vt principes à vino abstinere, in primis à Salomone in Proverbijs est exarata, his verbis: *Nolo regibus dare vinum, quia nullum secretum est, vbi regnat ebrietas, ne forte ebriant, & obliuiscantur iudicium, & mutant causam filiorum pauperis.* Videat hanc fuisse causam cur Sacerdotes Aegypti à vino abstinerent, & per consequens Reges, quoniam hoc in Regno Reges omnes erant Sacerdotes, vt ait Hecateus, & refert Marcellus in Ptolomeo (sub versione Trismegisti. Quis est inquit Theologus) qui dicat Aegyptios vino abstinentes: Chremoso Stoicus hoc ait, & refert etiam D. Hieronymus aduersus Iouinianum. Ego verò credo eos in secretis fundati, quæ Regibus & Principibus aperire non erat: hoc enim magis eos decet, quā alios. Hæc est vini proprietas, arcana in publicū peruiulgare. Narrat Flavius Vobiscus, ducem Bononiam, iocum esse, cum quidā Buxtorum legatus adueniret, eum splendide conuiuio excipere, vinūq; excellentissimū porrigere, vt cum videret madidi essent quod in stomacho lateret, appetirent. Verum hoc mirum iō modum voluit facta Scriptura pernotare, cum ait in Genesi, Bibentes Noë vinum inebriatus est, & nudatus iō tabernaculo: nam vinum verenda denudat, quæ essent occultanda. Sed quoniam peruiulgenter, non in memoriam suam vocanda, vt alio in loco

manifestentur, idem antiqui obliuionem Baccho dedicabant. Præter qualitates, quæ aī de vino (inquit Cuius) malorum etiam est malorum causa, Vini (inquit Theologus) bonum est & à Deo creatum, & vt ait facta Scriptura, Iustificat cor hominis: vix autem intemperantia, sanè obuiandus est, cum sit omnium malorum colluctat. De hoc loquitur (inquit Cuius) dicens vinum præiis qualitatibus consistere, immoderatum intelligo. Hoc est inquit Doctus quod obuiamus: sed declaramus obiecto, quoniam sint proprietates, quæ aī damnosas. Vna earum (respondit ille) est iudicium obrebreare: alia homines iratos & amentes efficere, eoque ad ingluuiem & libidinem excitare. Hæc omnia vera sunt (inquit Doctus). Saltem (ait Canonista) prima harum qualitarum reſelli non potest, hoc enim experientia comprobatur, & ait Plinius lib. 25. vino scientiam obuelari. Non dubium est, nisi id rationem extinguere: animūque naufragio contruere. Vnde ortum est Proterbiūm, vinum caret clauo, qui enim vino immoderate sese ingurgitant, regimine prudentiæ orbantur. Arctoreus hoc vitat proterbiū, atque vinum sapientes iudicio & sensu spoliare. Intens A-nacbaris quosdam Mūicos, qui cum immoderate comperant, & abique concordia & consonantia canerent, rogatus, Si in Scythia eiusmodi essent mūici? Non, respondit, quia nullæ essent vires in Scythia. Sigax ille philoplophus patrie sobrietatem hoc monuit, & vbi non erant vires, non esse vinum, & vbi non esset vinum, non etiam tales cantores adfore. Aristoteles hanc eius sententiam in posterioribus refert, de rebus alienatis agēs, & Lærtius in eius vite: Eaplanat redē sacre Scripturæ, quo detrimento vini immoderatus iudicium peruerit, non sanio hominibus insiciis, vetumetiam sapientibus. Ait Salomon in Proverb. *Ne intueris vinum quando fluxerit, &c. Et eris sicut dormiens in medio mari, & quasi sopitus gubernatur amisso clauo.* Verum biquæ præ vino nescierunt, & præ ebrietate errauerunt. Ait Eccl. insipientes, *Vinum & mulieres apostatæ faciunt sapientes.* Et Osee, *Formicæ & vinum & ebrietas auferunt cor.* Et Abac. *Et quomodo vinum potantem decipit.* Hæc de facta scriptura dicenda sese obtrudere, circa qualitatem quam vino immoderate sumptu, tribulisti, aut vt melius dicam, ijs qui hoc sese intemperantius ingurgiant, a coīis familiaritate omnes debet abhorere. Nam eiusmodi hominum conuersatio, bonos destruere aggreditur, impios vero penitus evertit.

Proterbi.

Proterbi.
Iſa. 28.
Ezra. 9.
Oſa. 4.

Vini immoderate sumptu iudicium hoc in loco ostendunt, & quæ antequam in cibo & potu frugalitate agitur.

CAPVT XXIII.

Etæz duæ qualitates (inquit Cuius) quæ vino attribuo, etiam Sacre Scripturæ testimonijs sunt comprobandæ. Quod aī hominibus iratis, & exacerbatīs parere, ait te Eiam ecclesiasticus his verbis. *Vinum multū potatū irritatorem, & iram rancas multas facit. Amariūdo animo vinum malum potant.* Et Salomon in Proverbijs, *Cui videris iracundus furem: cui fuit causa rulara tui suffragines oculorum: nonne his qui commorantur in vino, & fludent calicibus epotantibus.* Et Prophetæ Osee, *Caperunt principes facere à vino: extendit manū suam cum illis feribit.* Hæc (inquit Humilis) meo

Ezra. 9.

Proterbi.

meo

D. Hier.
in Isai.

Gen. 9.

meo iudicio causa est, cur Gentiles Bacchum cum
 furore iuri cornibus depingerent, vt ait Alberi-
 cus, vt immoderate potus rabiem denotaret, & idem
 ait Fortunus, libro de Nar. Deor. Alexander mag-
 nus vino intemperanter lasciuio percutus, suos do-
 mesticos & familiares amicos trucidabat, vt refert
 Curtius, & Seneca in quodam Epistola ad Luc. L. de in-
 ceptis ad se rediens pomitabat illum quod vitamijs
 qui suam pro eius salute exposuerant, abitalisset. Flu-
 mina transfretabat, mare nauigabat, neque illo-
 rum undis submergebatur, vino tamen in terra absorbe-
 batur, amentisq. hominis actionibus perungebatur.
 Ecce vobis vini immoderate sumptus effectus. Quod
 ais ad sordidas libidines impellere, testatur Euripi-
 des, dicens, Sublato Baccho, impudicus amor etiam
 tollitur, vnde ortum est Proverbum, Sine Cerere,
 & Baccho friget Venus. Vocabat Aristophanes vinū
 lac & outrimeorum Veneris. Quod signatur Vete-
 res, cum dicerent, Nulli vineam iu virginis signo esse
 ferendam, hoc denotans calitatem nullā cum vi-
 no habere societate aut amicitiam. Hoc (inquit Theo-
 logus) ait Salomon in Proverbijs, *Luxuria res vi-
 uum.* Et D. Paulus ad Ephesios, *Nolite inebriari vi-
 no, in quo est illi luxuria.* Arbitror hanc vinū esse ex præci-
 pijs causā, cur Deus in Luitrico inferret, vt Sacerdo-
 tes à viuo abstinerent, cum Templum foderis ingre-
 derentur: idemque à propheta Ezechiele præcipie-
 batur, cum interiore Templi portā intrarent. Opta-
 rem igitur (dicit Theologus Doctor) quādiu auri-
 ſſi viuum in mundo, & an fas erat, illud bibere, vt ruc
 temporis bibatur. Ante vniuersale Diluuium (inquit
 Doctor) nullam erat vinum, hocque homines penitus
 ignorabant. Cessato Diluio, vineam Noë plantauit,
 ita vt inuentor vini fieret: ab initio mundi vsque ad
 Diluium fuerunt mille sexcenti, quinquaginta sex
 anni, iuxta Hebræorum computationem quam Ioan-
 nes Beuedicti in suis Bibliorū annotationibus refert,
 & iuxta Hebræorum numerū duo milia ducenti qua-
 draginta duo anni quem Eusebius in sua Chronica
 obliuatur. Tanto tempore permansit mundus & quidnā
 esset vinum ignorabat: postquam autem fuit, pluri-
 bus in locis in vsu non erat. Multis annis post Romam
 conditam, erat Romæ tanta sobrietas & temperan-
 tia, vt vinum oīi in officiis pro quibusdam neces-
 sarijs inueniretur: tamque parū, vt cum Lucius Papy-
 rius Samnites prælio esset dimicaturus, vocā Ioui nū-
 cupauit, se illi, si victoria potiretur, citiū vini obla-
 turum. Ita narrat Alexander ab Alexandro in Geoa-
 libus Narrat Blondus in libro de Roma triumphante,
 anno sexcentesimo, treigesimo tertio, post Romam
 conditam, viui vsus in officiis incipit: quod etiam
 bibere admodum erat alienum, cum aqua non deer-
 at, nullūque corporis valeretur detinebat. Ait Elius
 Spartianus cum Dux Pescenius cum copijs in Egi-
 pto castrametaretur, & quidam milites ab eo vinum
 posce-
 reot, in eos succensit, dicens, magnum esse pu-
 dorem, si peterent vinum, cum Nilū aque clarigen-
 tar, ea quo bibendi facultas ad arbitrium concedere-
 retur. Sed quāuis ob quādam necessitates, nonnullis
 hominibus vinum fas esset bibere, nullomodo tamen
 mulieribus vinum bibendi facultas impertiebatur.
 Sic refert Valerius Maxim. in suo secundo libro. Ale-
 xander ab Alexandro, ait, illis sub mortis pœna esse
 vetitum. Egnatius Metellus, quem alij Mereotinum
 vocant, vātem interfecit, quouiam eam vinum bi-
 bentem repeterat, & à Romulo primo Romanorum
 Rege fuit abolatus. Sic narrat Valerius Maximus
 libro sexto, & Blondus de Roma triumphante, &
 Alexander ab Alexandro in Genialibus, & Petrus in
 Hieroglyphicis, Præcipua Romuli lex erat. Vt mu-

lier vinum bibens, eadem adulteræ pœna mularetur,
 vt refert Aulus Gellius, & post eum Andreas Fuluius,
 libro de antiquitate Romæ, quo loci leges Romæ
 eisdem expressis verbis in quo eas scripsit, describit.
 Videre quāto abstinentiam & sobrietatem Ro-
 mæ antiquitus obseruauit. Verum innumero dein-
 de inaccessu temporis, maior eius incolarum pars à re-
 cto tramite desecit, non tamen totū, vt ad hodie-
 rum vsque diem, temperantia in proprijs & natura-
 libus ciuibz non seruetur, vt excessus & immodera-
 ti appetitus quibus hoc tempore indulgetur, magis
 ab exoticis, quam à domesticis committatur. Scribit
 Blondus in libro de Roma triumphante, oculis vidiſ-
 se cuiusdam Romanæ contradiū matrimonij quo
 matris vinum ei concedere adſtrigebatur, partus
 tempore, octo dierum spatio: tuac eum matris vo-
 ces vinum bibentis, ac si flagitium & crimen patraſ-
 sent, seuerissimis plectere supplicijs licitum erat. Vi-
 dens pariter nuptæ cum esse debilis complexionis, vt
 parum vini degustaret octo dies post partum conce-
 deret. Ait insuper, has tabulas à trecentis annis cum
 eas vidit esse scriptas: florebat autem, anno mille-
 ſimo quadringentesimo quinquagesimo: nunc verb
 ab hinc centum & viginti annis, ita vt ab hinc 410.
 annis eas esse conditas constet Antiquitatem in cibo
 & potu abstinentia, me sanē in aduersionem rapit.
 Dicaearchus in libro de Antiquitatibus ait, in anti-
 quissimis temporibus homines oleribus & fructibus
 vesci solitos. Antiquus quidam auctor, nomine En-
 nes Cicexinus, ait Orientales carnis non vescen-
 tur, Troglodytæ à vino abſtinebant, Alanī panem non
 gustabant. Bardezanus Babylonius miranda sanē de
 Gymnosophistarū abstinentia oartat, & Xenophon,
 de illa Lacedæmonum. Saryrus historicus ait de Dio-
 gene Cynico (propter quem Alexander magnus fuit
 obſtupefactus cum à vino abſtiniſſet, nihilque in
 delicijs habuiſſet præter peram & ſaccum & dolium,
 quod aduerſe glacie regione ſolis opponebat vt
 apricaretur aſtu premente, è regione vmbitz dice-
 batque ſubrideos ſuam domum eſſe monentem. Fuit
 eius diſcipulus Antiſthenes, quem ille diſſite cæte-
 rôſque alios: qui cum non eum velle dimittere, cepit
 Diogenes baculum vt eum peteret: ille verò ca-
 put incurauit, dicens, nullum fore datum baculum,
 quod illum ab euaſſetate poſſet dimouere. Sic narrat
 D. Hieronymus, aduerſus Iouliam. Ait Stobæus
 vinum pueris vetare ſolitos, eoſque pæce, aqua, ſale,
 & quibusdam iamdiu oleribus alere. Et aſſerebat, Mi-
 ſeſianos nulli cuiuſſia conditionis hominibus vi-
 num poſandū concedere, tantòque contemptu &
 ſuſtudio Seleucum Locrænum principem vinum eſſe
 prolequutum, vt ſub pœna mortis veſiari, ne quiſ-
 piam hoc biberet. Ex ait Laetius, Piræcum legem
 fuiſſe, vt qui viuo calidas aliquid flagitium patra-
 ret, duplici pœna multraretur. Aſiamem (ait Hamant-
 ſta) non deſuot, qui optimos bibaces col audent, vt
 Philocrates in Athenis, qui inter laudes quibus Phi-
 lippum Macedonum Regem voluit extollere, hæc
 fuit, nempe maiorem eſſe comportotem. Non inſu-
 cior (inquit Doctor) ſed forſan Demotheos illic
 aſſiſtens, ait ſubridens. Hæc virtus omnibus ſpungiz-
 que comomnis eſt. Sic narrat Plutarchus in vita De-
 mothemis. Imperator Tiberius taototē quod opri-
 mē biberet fuit notatus, vt pro Tiberio, ſibetina
 appellaretur. Et ait aurelius de Bonolo Impera-

Proo. 10.
 Apul. 5.
 Lucr. 1.
 Epi. 44.

D. Hier.
 aduerſus Iou-
 liam.

tore. Hic non natus est ut videret, sed ut biberet. Omnes homines immoderatus ad vinum proclives, semper fuisse obiurgati, sobrii vero laudibus clari. Nescis a vino abstinere, ut ait sacra Scriptura in Numeris, Samuel, Samson & Dives Ioan. Baptista. nunquam vinum biberunt, ut ex eadem sacra Scriptura intelligitur. Idem narrat Iosephus de Eusebii libris Antiquitatum decimo octavo, & narrat Apion de bello Iudæorum. Dives Augustinus sic ait, Immoderatus potus ceterarum culpa- rum est materia, criminum radix, viriorum origo, mentis perturbator, sensuum destructor, lingue tempestas, corporis procella, castitatis naufragium, temporis iactura, ipso tantæ demeritis, ignominio- sus morbus, morum pudor, vitæ dedecus, honesta infamia, & conscientie corruptio. Qui videndi multa in laudem frugalitatis, & immoderati potus vituperium desiderio flagrabat, legat Diuum Hieronymum in tractatu adversus Iovinianum, & in Epistola ad Nepotianum, & in alia de Virginitate ad Eustochium, & in Commentariis in Epistola ad Ephesios, & Boetium in libro de disciplina scholastica, & Alexandrum ab Alexandro libro quarto Genialium dictum, quo loci de antiquorum abstinencia & sobrietate & immoderato nostratum excessu mi- randa narrat. Tunc magna erat temperantia: nunc verò magna confusio. Et quod hoc malum infame videri efficit, est quia mundus sic desideria of- ficiorum obligatione obvelat. Ut igitur huic ser- moni finem imponamus cum hac Salomonis auctori- tate concludo, qui ait in Proverbijs, *Noli esse in con- siliis peccatorum.* Quocirca cum sacra Scriptura, torque præstantes Doctores, nos ad temperantiam & abstinenciam cohortentur: hanc doctrinam amplectamur: quoniam omnibus in rebus ratio appet- tus debet præpollere.

Cur Iosephus Ægypto per Pharaonis salutem iura- rit: & cur eius ossa in terram promissionis deferri iussit.

CAPVT XXIII.

Pinor hanc Proverbiolorum auctoritatem (inquit Cuius) quam deinde adducit, non de omnibus convivia ubi vinum bibitur, extendi oportere, sed de ijs tantum ubi vinum immoderatus sumitur. Maxime (inquit Doctor) nam sacra Scriptura ait de optimo Ioseph, cum fratribus convivium parasse in quo vini sumptibus non pepercit: & nos de plumbis alijs viris legimus, qui in eiusmodi appa- ratu conviviis abstinere, neque villo unquam crimi- ne digni fuisse sunt. Illud erat (inquit Cuius) ma- xima dignum consideratione. Scilicet quod fratres Ioseph, eum perdere, & destructe suspicari sunt, eum magis exultarent. Vendiderunt (inquit Humanita- tis) ne adorarent, hoc autem causa fuit, ut deinceps eum adorarent. Scilicet quod contigit (inquit Canonista) cum homines malum infligere in eos quos odio habent, arbitrantur, beneficium afficiunt nec illud prestare putant, & quod eos eversum & in perpetuum infamiam ac dedecus deservitum o- pinantur, in eorum cogitationem reconvertitur, ma- gisque talis gloriæ veniunt, ut filius Iacob cum pio illorum fratre Iosephe veniit. Duo inquit Theolo-

gus sese obcolare, ut aliquid de Ioseph sciscitemur. Primum est, cur cum in Ægypto degeret, fratribus per Pharaonis Regis Ægyptiorum salutem narra- vit, cum cautum sit & veritum, ne per creaturas quantum creaturas, abique villo maiori respectu in- venimus. Alterum cur iussit ut in promissionis terra inhumaretur, si in Ægypto moreretur, quoniam aic Scriptura eum dixisse fratribus, cum in terra quam Deus eis erat concessurus forent, secum ossa sua de- ferrent, neque in Ægypto villo unquam pacto relin- querent. Magni fecit suam sepulcrum attamen per- multi sancti eam non curantur, tam quocunque in loco iier est ad caelum. Primum harum questio- num (inquit Canonista) dissolvam per textum in causa 1a. & in 2a. questione. quæ incipit, Mover te, quæ ait. Sancto non tantum per creaturas iurasse, quam per Creatorem, sicut Ioseph, qui per salutem creaturæ iurans iuravit per Deum qui eam conces- serat, sic Deus eam concederet. Insistendum ad Deū refertur, eius testimonium imploratur, & possumus per creaturas iurare, eas ad Deum referentes, non se- cundum eas, sed quatenus in iis divina veritas mani- festatur, aut quatenus, ut Deus illi beneficia elar- giatur, exoptamus. Hæcenus quantum ad primam questionem. Secundæ, nimirum cur Ioseph sua os- sa in terram promissionis transferri iussit, lubet Doctori respondere. Multa (inquit Doctor) pul- chra & notari digna, ut hac de materia agamus, sed eas quarum sum conscius, quæ in memoriam oc- current, explanabo. Prima fuit, ut fratres omnem- que populum Israelis certiores faceret, eos illuc esse egressuros, neque ad id quod meta est idolatria animum adicerent, sed ad promissionis terram as- pirarent, ubi templum Dei futurum erat, cultus di- vinus, religio, & Prophetæ, vndeque solus Deus, cæli terræque creator, trinita in personis, & unus in essentia erat adoraturus. Altera causa hæc est, ut potè spiritus prophætico erat afflatus, videtur vidisse cum salvator mundi in promissionis terra erat resur- rexturus, plurimi sanctorum, qui in ea sepeliebantur, erant etiam cum illo & viuis excitaturi. Voluit igitur, ut illic sua esset sepultura ut unus foret ex- tis qui cum Christo resurgeret. Ait sanctum & sacra- rum Evangelium. Multa corpora sanctorum, qui dormi- unt, resurrexerunt. Et exanites de monumentis post resurrectionem eius, venerunt in sanctam civitatem Iherusalem, & apparuerunt multis, quod san- ctè formidandum spectaculum erat futurum. Videturque hos futuros esse Abraham, Ioseph, aliòque Patriarchas, virtutibusque illustres viros, qui si- dem invenire, & in gratia perfecere. Tertia causa meo iudicio fuit, ut cum filii Israel ad terram pro- missionis proficiscerentur, mortis recordarentur, videntes coram eis mortui ossa deferri. Voluit Ie- seph, ut cum turbæ incederent, bustum coram eorum oculis cum defuncti ossibus ferrent, tanquam ad evigilandos peccatores buccina: ut intellegamus, cum ad mortem pergimus, quod vera est promissi- onis terra, nostra coram animæ oculis est deferenda, ut vitam & obtineamus, & consequamur. Quorum præcipue in memoriam habere oportet, mortem est, ea- tamen est, quam magis obliviscimur. Reminiscimur vite, mortem autem obliuisci tradimus, cum secus es- se agendum. Memoriam enim mortis vitæ nostræ de- bet esse horologium.

*Presequitur Doctor memoriam mortis aeternam quinquam
amaram discessus ostendit.*

CAPVT XXV.

Rom. 17.

Rom. 17.

Ac in vita tunc in oblivione mortis
intercedimus, ut Plures Regius sepul-
tam, terram oblationis appeller. Quem-
admodum colum in se fecit, & feces
retinet, perdulcem verò & optimum li-
quorem eliquat: eodem etiam modo memoris vitæ
vanitates retinet, memoriam autem mortis quæ præ-
stantissimus nostris sensus est liquor, prætermissit. Vi-
tæ præsentis proficimus, quam dulcissimam potamus,
oon tamen discessus amarissimam fore animaduerti-
mus. Quozom aqua est, quantumvis dulcis, que in
mare irumpens, salia non fiat: Ecce ænam oblectatio
io mudo est, quantumvis grata & pericunda oobis
videatur, quæ in mortem ingrediens, statim in mor-
torem non conuertitur: Verùm hoc non perpendi-
mus & æqua sice trutinamus, ac si hac in via in æter-
num esseamus permansuri, viuimusque tanquam si
nūquam obiremos: cūque rectissimè vitam sultam
& sustentiam putamus, in aduim mors irumpit,
nosque in sepulchrum deprimat. Quemadmodum xia-
tor in locum voleas, vbi hospitium quaerit, nunc
lineum inuenit, nunc stragulum, nunc puluillum,
nuoc stramen, quod postquam aptauit, formam cape-
re ratum, tapetum casusitatur, ut ad viam properet. Sic
homo in hac vitam ingresses, valupetias, & diuitias
inuestigat, nuoc inuenit, quod delectat, aune quid-
quam aliud licet hoc labore aliquid: & qui pacu-
rum, lætiūque viuendi modum disposuisse & collo-
casse arbitrat, ratus quies indulgete, mors pellex
fores, cūque vocat ut ad alierius vitæ viam accele-
ret. Nulla est hic quies, quandoquidem in exilio, &
lachrymarum valle vitam degimus. Et ut ait D. Pau-
lus: *Non habemus hie civitatem permanentem, sed futuram
inquarimus, que in celis est.* Quomobrem metemoria
queramus, quæ illinc valotus flos & pretij. Et ut ait
idem Apostolus, *scilicet in hac regione ingredi.* Plu-
ris ducamus quod permansuim, est, quam quod pre-
terit exiliamus à terreo vinculo, & cum celo coar-
demur. Percipimus nostram a oim esse æternam
& immortalem, corpus verò nostrum caducum &
corruptibile. Reminiscamus nos è terra factos, & in
terra ambulare, vobis sumptibus terram ferte, nos
terram esse, demum verò sot ferat cūd. In terram
nos esse reuocatos. Horum non erat nescius Iob, cū
diceret: *Scio quia mortis trades me, vbi constituta est domus
omni viuentis.* Et in eodem capite, vocat se puluerem,
& cinerem. Ad hanc memoriam & recordationem
reuoat uos Ecclesia, cū in die Conrume capiti no-
stro illas appoat, dicens: *Memento homo, quia cinis es, &
in cinerem reuerteris.* Quemadmodum hirundo, ut fe-
ruit Phyci, pullos cecos videns, eo i oculus herbam
Chelidonium applicat, ut clarè percipiant: sic sancta
mater Ecclesia, oculos mentis nostræ videns perit-
bros & obnubilatos, colligim & remedium nobis
applicat, ut ad nostrummet cogitatioem nos sti-
mulet ac excusiet, ut nos esse finitimos, & videamus
& intellegamus. Alij in tenebræ periciunt, alij i o-
uentute, alij in adolefcentia, alij i o puerina, quibus
nos sili statim post hunc orsam occat, denique
omnes finimur. Nonnunquam Deus, innocentes in
limbo ipso & initio vitæ aufert, eo postmodum in
petus ruant. Hoc ait Sapientie liber de Iusto loquens:
Raptus est ne malum mataret inleceum tuum. Quemad-

Tenuis quartus.

modum olivæ fructum nonnunquam immaturum
deceperit, ne alij carpane: Sic Deos aliquando in ætate
flore iustos etradicat, ne mundus eos rapiat: sed pauci
sunt, qui ad hoc valeant atendere. Hæcenas vidi ho-
mines summæ venerationis & xiam, qui cum in ipso
adolefcentia flore filios vitam exhalat & conspiceret,
in quos se speculabantur, cooemplabantur, caoim-
que senectutem subleuabit, adeo acerbum dolore
& ægritudoem demoustrabant, ut mudo non tam
graves acutiorisq; tribulationes ad eos concuti-
dos supe resse arbitratetur: quod facere illis haud e-
rat licitum. Si enim ægritudo, meror, iustisq; mor-
tuorum eos extraxiat, exilimatioe quæ oumen vi-
uotibus commedat, Delique voluntate, qui eos re-
cto puroque ita aufert, consolatur sunt, quoniam
si diutius vitam protogasset essent tuiat. Nonnulli
sunt (inquit Cuius) qui adeo huiusmodi iactura affli-
cantur, ut à patientis iudicio, quæ deficiant. Ut huc
malo remedium adhibeat, multum optimum con-
siliū prodest, epistolæ, verba amicorum consolatio-
ria, qui totis viribus his angustias tenentur præsto ef-
fice. Et quantum hoc inter homines fiat, quibuscūq; iol-
lam amicitiam, conuersationem aut frequentationem
inimici: in his tamen necessitatibus, optimum est, ut
eos bonestis consolationibus, omniq; remedio,
quod nobis suum erit, subleuamus. In memoriam
habeo cum ea Alabrogius in Galliam venirem, cel-
sum montis Gibeleti cacumen pertransieos, solus ut
etiam paulisper in buis celsi & pericudati montis
culmine steti, vnde veritates & peramenas Gallie
planities conspici multis locos fluminibus, quæ aquas
molorum fontium & riuolorum, qui ex hoc moe
aliisq; conerataeis preterfluat, absorbent, dulcissi-
que dehinc aquas in mare Mediterræoem cuuotuit
sele fluctuagis salisq; medis immisceat. Cū ita-
que vltro citroque omnis contempler, oculisq;
quousq; obuiat extremi Hottacensis pæotrabat,
atcolerem, permolita populofoa cōspex, innume-
ras villas, volupatum domicilia, opacas variisq;
sylvas, multisq; gratissimas valles cum infinitis aliis
locis solatus sū inuitus. Cogitatione apud meipsum
volebam quam perappositi misicisq; eremus in
quodam horum locorum sita, quadraret, quò quispiam
magni ingenij posset facere masioem, illic in me-
moriæ quietem & oblectationem, quibus alias vi-
ctus fueram, reuocatur: ad hæc discernim quo tunc pe-
riclitabere: erudeles me tritini subagrarunt, quibus
resistere in animum ioduat. Sed tantum in me vitium
habuerunt, ut nullæ supe fuerint vires, quo eas vale-
rem & optinere & lupetare Cuius quodam tem-
poris spatio sum colluctatus, do nec deuictus, penitus
in profundum prostratus fuert: veluti naus, quæ
quodam temporis intervallo, à procellarum impetu
sele tuetur, sed tandem tabe veniorum concosia, om-
nib. amissis anchoris, efficitur velis buc & illuc flu-
ctuat, quousq; naufragio corroat, nec clano, nec
gnomone, arcuq; nauigandi vi valeat. E monte itaq;
que descendens, frigidum limpidumque quendam
fontem appuli, vltisq; e oib. opaciis quæ itazinis tenus
& accedens vi biberet, meam imaginem tūquam in
claro pellucidò que speculo animaduertent, quam vix
potui agnoscere, & siq; adeo morte & liquore etat
confecta, & commutata. Hæc igitur tribula muentio-
nisq; cogitatione dehaat ex oculis seie tanta aquarum
copia effluxit, quam ex fonte quo me speculatus
fuert: i odeg eiaens mulorum malorum tribula re-
cordatio occurrebat, propter quæ à Deo veniam &
misericordiam efflagitabam. Hoc pædo his cogita-
tioib. circundabatur, cūm homioem auribus percipi
prope me humi prostratum, quem ooo pæuideram

v

ponit has arbores, tristi & lamentabili voce, in hac verba prorumpentem. O vita, angustis & ægrimidiis plena, inque me obsecro, & à te non amplius querat aut ingenuicam: alioque cuiusmodi sermones, qui acerbissimum intestinumque dolorem certissime testantur, qui ad has querimonias eum compellebāt. Ad eum itaque accedens salutem reddidi, & à meo dolore destiti, ut cum eo prout tristitia & mœrore confectum perspexi, computaret. Percontatus itaque ab eo, quorum tacto esset affectus, respondit, quia me hac in vita oblectabat, mortem cum sua commutavit. Sciscitatus rursus, quoniam esset extremus suæ tristitiæ dies, respondit furtim esse extremum vitæ diem, siquidem desiderio nunquam videndi speculum, quod solebat contemplari, esse orbatus, quod ob sua peccata fuerat confectum. Tunc ab eo certior factus, quo pacto negotio cuidam magni emolumenti operam daturus, iter aggressus, filius qui ei erat vnicus, & ex mea exilitate quasdam vires extraxi, ut hoc inusitato, vndique dicendi genere, quoad possem eum consolaret. Et quauis prima fronte, casus & acerbissimus mœoris non recordarer, quin oculi dolore à permolestis, importunisque coortum cogitationibus præ se ferrent: attamen paulatim hanc caliginosam nubem discepsi, quæ afflictum cor ferè inuoluerat, ita ut cum fuero consolatus, donec pluribus rationibus, & auctoritatibus, hæc sacra Scriptura, sanctisque doctoribus allatis, hæc auctoritatem D. Pauli ad Thessalonicens. adducens: *Nolumus vos ignorare fratres de dormientibus, ut non contristemini, sicut & ceteri, qui istam non habent*, & declarans, quantum extremos & immoderatos dolores atque ægrotudines obiarer, quibus nonnulli ob obitum quorundam quæ diligunt, affliguntur, more Gentilium, qui cum prorsus omni spe careant, nos non habere aliam actionem naturalem, quam nasci & mori arbitrantur: oculis detestis, tantique fuit consolatorie affectus, ut ipsemet in meæ peregrinationis laboribus me fuerit consolatus. Itaque agens de præmio quod Deus ijs qui ob eius cultum occidunt, elargitur: de quibus loquitur D. Ioannes in Apocalypsi, dicens:

Beati mortui qui in Domino moriuntur: de quæ voluptate qua viui ob eius obsequium debent allici, & propter ipsum mundum euiare: plura de mercede, & remuneratione, quam Deus ijs qui rectè moriuntur,

confert, adduximus, & quam malè mundus metia redè viuentium compenset: de quo fortassis Dialogum in lucem edam, cum ad hoc præsidium opportunus atque commodus liceret per otium (qui enim scribit aut componit, longinquum tempora spatium, magnamque quietem postulat) catus erit titulus, DIALOGVS DE AFFLICTORVM CONSOLATIONE, quo loci quantopetè verba consolatoria, loco temporeque optata prolant, videbitur, posissimum si ex sacra Scriptura depromantur: nobis enim mortuorum memoriam reuocant, non ut propter eorum animas bona cõferre sinamus, nec ut mortis quæ subeunda est obliuiscamur, sed ut ea immoderato dolore nullas sit quin videat, quantum mortis quam ceteri sunt perpessi, proliis memoria. D. Hieronymus in quadam epistola, ait, Qui singulis diebus mortendū esse recordatur, præsentia contemnit, & ad futura præparatur. D. Gregorius in Moralibus, qui ait, qualis in morte futurus sit, non perpendit, modèstè in suis operationibus progreditur, neque quæ præteriti concupiscit, sed omnibus præsentis vitæ desideriis sese opponit. Verum ut clarior memorie mortis utilitatem & emolumentum perspiciamus, sufficit Iesum Christum Dominum nostrum diuise in Euangelio: *Operetur ut filius humanus esset in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus*. Vt enim membra corporis corde moderantur, sic sepulture memoria, nos oportet regi ac moderari. Vt igitur in memoriam habeamus operæpretium est, ut ad eam suscipiendā disponamus, velut ait Dominus noster, *Vigilate, nescitis enim quā hora Dominus sit venturus*. Oportet ut per celum ambulemus, & coram oculis mortem deseramus ne peccemus. Hoc est quod voluit Ioseph significare, Itraëliticis præcipiens, ut ad terram promissionis proficiscentes, olium suorum basium deferrent. Quomodo enim, cum denudè de morte egerimus, si nec etiam nostris obliuiscimur sermonibus imponemus. Opinor nūc tantum esse exordium, (inquit Theologus) tanta voluptate capior. Iam dudum (inquit Canonista) à tanta oblectatione non fui recreatus. Admodum efflagrio (inquit Humanista) hanc orationem scriptis mandare. Fortassis (inquit doctores) eam perscribam. Longiorē sanè (inquit Cuius) hunc diem peroptarem, ut cursam motūque Solis velut Iosue retinendi facultatē concederet: sed quoniam cotuscannibus radiis diurno cursui finem imposuit, & nos ipsi verbis nostris finem imponamus. Mox quinque Amici, quatenus ad corpus, non autem quatenus ad corda adiuuicem discedere. Nam ubi verus est amor, vicia separatio, voluntates non distrahunt, aut alienant.

Finis Dialogi de Causis.

DIALO.

repletur: sic spiritualis animæ nostræ triangularis non mundi rotunditate impletur, sed diuinæ sanctissimæ Trinitatis triangulo. Deus ille est, qui nobis satisfaciens, qui nostri cordis media implet, qui nostra desideria reficit & exsultat. Itaque per necessarium est scire (inquit discipulus) an inter Gentiles quidam animam nostram ad imaginem Dei creatam esse conferent. Maximè (inquit Præceptor) & vnus eorum est Trismegistus, de quo Lactantius Firmianus ambigit, an eum inter Sibyllas, aut inter poetas debeat describere. Hic vocatus fuit Mercurius, qui Philosophus insignis fuit, & deinceps huiusce temporis celeberrimus Sacerdos, postea verò Ægypti Rex illusterrimus. Quamobrem ei hoc nomen Trismegistus fuit impositum, id est, ter maximus, quoniam inter Ægyptios de more habebat, vt narrat Plato, & refert enī Marius Ficinus in Proëmio in Trismegistum, inter Philosophos, Sacerdotes, & inter Sacerdotes Reges eligere. Eiusdem opinionis Trismegisti fuit Proclus Platonius & Pselius in libro de oraculis Chaldaicis, & alij quos Augustinus Eugubinus in suo libro de veteris Testamenti recognitione citat, in 1. cap. Genesios. Quorsum (inquit discipulus) Deus nos ad suam similitudinem & imaginem procreauit? Complices sunt rationes (respondit Præceptor) sed iocor omnes, vnum tantum attingam. Res amans omnem amorem, in aliam sibi similem indumit: ne autem amorem nostrum in mundi diuitiis impleamus, its nos similes non efficit, sed sibi, vt videns non nullum cum iis imaginem aut similitudinem habere, sed cum eo, illas relinquere, & omne diligere, cum sit omnium nostrorum desideriorum refrigerium complementum, & summum bonum. Deus volens Moysi dicere, se illis ostensurum, ait, *Omne bonum tibi ostendam*, quoniam omne bonum ex Deo est, & qui hoc habet, omnia possidet, qui autem perdit, ipsemet it perditum. Cetera bona non bona sunt, nisi per summi boni participationem: quod per se ipsum bonum est. Antequam viterius progrediamur (inquit discipulus) ellagizate scire, quid sit bonum, vt id de quo loquimur, percipereamus. Definitio enim definiti naturam explicat. His respondit Præceptor: Bonum, vt à Philosophis antiquis definitum, & refert Aristoteles in principio Ethicæ, est omne quod omnia concupiscunt, & finis ad quem tendunt: Deus autem summum bonum est inaccessibile, immutabile, & temperatum, à quo vera omnia bona promanant, & ille finis est, in quem omnes nostræ actiones sunt dirigendæ. Et quemadmodum naturæ omnes, quatenus naturæ bonæ sunt, vt ait D. Augustinus in 14. de ciuit. Dei & in libro de natura boni, & clare ex libro Genesios colligitur: Deus vidisse eundem quæ fecerat, & erant valde bonæ: perspicuum est omnes creaturas esse à Deo creatas: siquidem ab eo omne bonum promanant. Cùm hoc ita sit (inquit discipulus) idcirco arboris veritæ pomum bonum erat: & cùm esset bonum, cur Adam illud manducando peccauit? Peccauit (inquit discipulus) quoniam in Deum transgressus est, quine illo vesceretur, præceptor. Voluit autem Deus vt ei morem geramus, & quoniam Adam eum violauit ac fregit, grauius deliquit, & ex terrestri Paradiso fuit expulsum penamque suæ culpe sentit: vnde verò bonum obediens & malum inobediens intellexit. Quare vocata est arbor scientiæ boni & mali, quoniam Adam peccans malum quod peccando parauit agnouit, bonumque quod nisi peccasset, fuisset operatus. Er profectò hoc admirandum fuit, vt cum Deus dixerit, vt abis fructibus vesceretur, non autem eo: legitimus tamen cum non alium comedisse, quam ex eo qui fuerat prohibitus, Diodorus

hoc apprimè ponderat, & post eum Galfridus. Audiuit mulieris vocem, & porius ei, quàm Deo voluit morem getere. Er ait D. Augustinus in lib. 14. de ciuit. Dei. Adam seipsum immoderatius admasse, & priusquam pomum verum degustaret, iam in amorem proprium factus erat: non igitur mirum est si fuerit inobediens, quoniam phylautia, & nostri iurum: amor fundamentum est sub quo inobedientiam & confusionem construitur.

De duobus bonorum & finium generibus.

CAPVT III.

Dei est (inquit discipulus) cùm omnes Dei creaturæ bonæ sint, sequitur etiam autem esse bonum, & cùm sit bonum, cur tantopere illud expectere obuiatur? Illud (inquit præceptor) non fit quoniam autum sit malum, sed ex periculo quod illud habendi desiderium, & labor illud petquendum, & potentia illud possidendi, secum deferat. Vt memineris non peccat is, qui modeste illud expectit, vt necessariis ibus subueniat, Deoque seruiat, cum vocem aut aliquid eiusmodi ei non sit impedimento. Ille verò peccabit, qui hoc sine ordine, sine temperantia, sine ratione concupiscet, qui immoderatis appetitibus limitis non conscribet, qui hoc ad prauum finem exoptabit. Hoc (inquit discipulus) videtur his quæ antea dixisti repugnare, bonum esse quod homines appetunt, finemque ad quem aspirant. Omnis igitur præteritus finis bonus est. Atque cum omnis finis bonus sit, quorsum igitur aliquid est ad malum finem exoptatum? Aus omne suum bonum esse, & aliquid pro malo fine esse expectitur, quæ sunt dissidentia: quàmto magis si bonum hoc fit quod omnes appetunt, & hæc sit boni definitio, quæ cum definito conueniat? Quod igitur omnes expectunt, bonum est, videturque per multos immanes vitiones finire, opprobriisque & delictos cibos, vt erapulae indulgeant, alij inhonestas ad libidinem proclina cupit, alij aliorum per fas & nefas diuitias, alij reditus, vt vanis & deprauatis appetitibus satisfaciatis, ob eorum superfluitate, cibumque & pastum breuiora cogitationum: alij libertatem, vt maiori licentia peccatis laxent habenas, vitiosque inueterentur: tum demùm alij mille flagitiorum scelera, quibus conscientias pervertunt & labefaciunt. Ex iuxta hæc definitiorem omnia hæc male bona erunt, quæ duosunt, ni fallor, incompatibilia. Non mirum videret (inquit præceptor) quod in hūc errorem illapsus sis, cum alia regens tu non minora, scientia carentia lapsi sint, eum in Logica, Philosophia, & Theologia, non effectos versati. Vita sine scientia flagnum est, vbi pices eorum punetur, adiones inquam & facultates mentis. Scientia est aqua, non quoduis genus aquarum, sed medicinalis, & sic eam vocat Ecclesiasticus, eum de Deo loquens ait, *Potabat illam Deus aqua sapientie saluati*. Hæc aqua est, de qua loquitur Isaia: *Comparescent pisces sine aqua, & morientur in siccitate*. Quemadmodum arx, profundis saggeribus vallata, aquæque fluentis copia, optimum est propugnaculum: sic anima aqua sanæ bonæque doctrinæ completa est, securæ forisque defensionis: sed cùm homines ficti sint & aqua aridi persiciles à quouis errore deuinuntur. Tales ij sunt qui res quas dico contrarias habent & repugnantes, neque tamen sunt. Verum viam apertam, velum à tuis oculis auferens, utque veritatem vique ad eam claram, sicuti meridiem splendorem, planam faciam.

v ij

Tantum quatuor.

Exod. 13.

Bonum quid sit.

Eccl. 1. Item 10.

Habet voluntas humana pro obiecto bonum & finē, & quod aggreditur est propter bonum. Duo autem bonorum sunt genera, alia sunt certa, alia falsa, alia vera, alia aspectu ipso: denique alia sunt reipsa bona, alia sunt aspectu bona: quorum plura cum bona appareant, mala sunt, & cum bonis aliquid concupiscunt, quantum hoc esse malum hand ignoscunt, tenentur dummodo desiderium vultis queant potius, hoc bonum esse: & quod peius est, quidam sunt qui pernaciter illud tenent, & eo se iactant: & tanquam virtute vromur, cum autem obviatur, ira ut malum non in specie mali, sed boni appetant. Itaque ait Plato in Dialogo, cui titulus est Hippias, ut hi ipsi qui a bono se iungunt, bonum expiant. Verum hi, ut suz voluntatis vestigiis insistant, hanc virtutem amittunt, & verum bonum relinquens aspectum sequuntur: sed de omni illud sub boni specie perscrutantur, ab amment appetitu devicti: & propterea effrenataque voluntati adhaerentes, damnum cupiunt, manibusque ad perditionem affixis sumo proprii amoris & immoderatae philothiz obcecati, quae iudicium pervertit, pro bono, quod illis malum est iudicant. Hanc enim est propolito, ea quae a proprio amore iudicantur & distinguuntur, petrarat & quata esse. Et ut illud bonum finis est ad quem attendunt, sic duo boni sunt genera, duo etiam finum sunt genera, aliud reipsa bonum, aliud verò apparentia boni quantum in se malum sit, & licet omnis praeferens finis bonus sit iudicio eius qui hunc praevidet, in se tamen potest esse malum. Hoc nullo modo repugnans est, eandem rem bonam esse & malam iuxta varios respectus, ut allert Arist. lib. primo de interpretat. Inde vides meis verbis nullam esse repugnantiam aut contradictionem, siquidem duo finum sunt genera, & duo bonorum, alia vera, alia verò apparentia. Ij qui in huius vitae pelago veritate tanquam nauigantem gnomo ne ducuntur, rariouemque tanquam ducem sequuntur, proclmque semper ad gloriæ portum appellant, vera bona amplectuntur, qui autem brevis appetitibus vltro citroque fluctuant, priuatis comodi voluptatibus inhiantes velut scipo in quem omnes sensus & cogitationes collinant falsi bonis adhaerent, in infernum largo tramite ruunt precipites. Itaque alij velificant, ut portum securitatis aeternae & sempiternae gloriæ appollent, alij verò, ut in perditionis aeternaeque poenarum supplicium decedantur. Et quantum hac in vita boni abiciantur & deprimantur, mali verò in sublime effertantur, non ideo iusto animo deficiant, cum sit alia vita ubi bona compensantur, mala verò puniuntur. Nostri etiam sepius quam opraremur oculis inueniunt, virtutes ab his qui ad malum propensi sunt & proclues esse percutas, ad id malum vndique vestigelles, ut quocunque loco eos velis capere, te vulnerabunt. Sed hoc eis obitare nequit. Nam veteritium est in mundo ut boni ingrati metcede pro bonis in impios collatis remunerentur: ij verò certa turique remuneratione in caelis donabuntur. Quippe oblectatio quam virtus secum adfert, non adeo parua est, ut loco laboris pro quiete oeequet petmittat.

Qua sint vera bona, quoniam falsa, & quid sit virtus.

CAPVT IIII.

V Elementem exuipati (inquit discipulus) hanc diuisionem bonorum intelligere, nonne autem planum mihi fiet cupere: quoniam sint vera ut ea sequamur, & quae sint mala, ut ea fugiamus. Vera bona (inquit praceptor) sum fides, spes, charitas & diuina gratio, prudentia, iustitia, fortitudo, temperantia, humilitas, mansuetudo, castitas, elemosyna, patientia, abstinencia, omnesque ceterae virtutes & dona sancti spiritus, & beata sacramtaque Euangelia. Ea bona sunt, quae bonos nos efficiunt, quaeque hostes, nisi velimus, haud possunt depradari. Haec vera sunt diuina, non autem terrena, quae sepius in conspectu pollidentur, & malorum occasione, quae amitti possunt, usque peccamus, permittunt. Quamobrem vera non sunt, sed falsa: adhaec, quod pulsi stantes decipiunt, & hanc (ut aiunt) fortuna eos relinquunt, & ea quae propriis ad mortem accedunt, tunc ab his magis decipiunt. Horum saltem bonorum filium, diuini, sauique, sacra, castitatis, & familiaritatis Principum adhaerent, & honoribus mundi, aliisque rebus quas mundus bona fortunae appellat. Ad hunc numerum bona quae naturae vocantur, adscribuntur, vapores carnis pulchritudo, formosus, dexteritas, & alia id genus. Haec bona sunt, quae nequaquam bonos nos efficiunt, sed expennero ab hisdem Haganosis pollidentur, eorumque flagitiorum sunt instrumenta. Nemo ista tanquam rei certae fidem adhibeat: non enim fixa sunt, aut per manentia, sed inconstantia & momentanea, quae a nobis etiam inuitis possunt auelli. Minima tribulatio ea deprimat, prima mutatio ea rapit, minimus ventus ea concutit. Mundus est veluti comedae aut tragediae, quo diuersae personae ingrediuntur, alij Principes, & Nobiles, alij plebey & agricolae, & contingit mechanicos sepius in Nobilium personam assumere: Nobiles autem Mechanicorum personas representant. Hoc ad finem vique actus durat. Quo finito, vniuersique, qualis antea fuerat, remanet. Qui Principis figuram representabat, alium vestimentis induebatur, alius ei mutuo dederat thronum: alius palium, alius autem galerulo verò perfectu, quique sua defert, ille verò manibus vestimentis spoliatus, & ut pro Principe fuerat ingressus, sator, sicut antea remanet. Sic mundus omnia vltro citroque vertit, alios deprimat, alios verò extollit. Quos ex infimo loco extollit, aliquando honore priuat, alios officis, alios etiam facultatibus spoliatur, & ad eandem sortem, ut antea eos redigunt. Hic sunt mundi mutationes & volubilitates, nota est, quod cum voluitur, vnde sunt, quibus nulla firmetas concedunt. In huius vira discit, iusti cum virtutibus permanent quae bona sunt ea radice producta, quae diu durant, peruersi & deprauati, nihil praeter diuitias & gaudia concupiscunt, quae supellectilia sunt, quae deierunt, & temporis diuturnitate consumuntur. Quod admodum fulmen (vtriusque Plinius lib. a. Natural. hist.) omnia occurrentia consingit ac discerpit, praeter Laurentum: sic calamitas omnia deprimat & euertit praeter virtutem. Mallem (inquit discipulus) virtutem habere & possidere, quam eius definitiorem scire. Nam ut ait Aristot. in Ethic. non fac est scire quid sit virtus, sed etiam elaborandum est, ut eam possideamus: Bonum est de illa loqui, sed multo satius esset eam possidere. Verba praeteriunt, opera verò

*Vera bona
qua sunt.*

Quid sit pulchritudo, & quæ eius genera.

CAPVT V.

Vanquam discipulus intelligeret quod in mundo videret stabili, nonnunquam collabi, quodque pro firmo haberet, daturum, quodque pro perpetuo indicatur, efficiari & marcescere, nihilque esse cui crederet & oporteat: ut tamen quo pacto præceptor exprobraret, quæ singularia & peculiaria hoc in sobolio & argumeto detegeret, cum ut quædam exempla pulchritudinis adduceret, exorauit. Hoc mihi valde placet (inquit Præceptor.) Verò præter liberam facultatem quam tibi concessi in doctrina disputationibus tecum habita, ut dubia occurrentia efformes quo eam dissoluam & existem, præcipue in hoc te commonefacio, ut illud exequaris voluntatemque cogas ut meæ hac in re obsecundes. Iussu tuo capellam (inquit Discipulus) & si verbis habentis laxem in culpam eam qui cum meis imposuit hominibus veteret: illud enim efficiam, non loquendi licentia & libertate, sed desiderio diceodi per motus, utque quibuscunque rebus tui monitis obtemperem: hoc enim summi opere mihi cordi erit, si ista res tuis quibus iuvum extendam gratulamur: nunc vero illud pergratum facere si de pulchritudine agerem incipias, cum hoc sit clarum, omninoque oculis expositum, intellectuque perspicue. Minime vero (inquit Præceptor) imò sentio quid sit pulchritudo, difficultatissimum est. Idem Socrates in hoc Platonis Dialogo cuius titulus est Hippus maior, postquam de pulchritudine pluribus egit, fatetur prolixus ignorare & quid sit, & utilitatem quam ex disputationibus hac de re habita collegit, esse pericipere, quàm intellectu hoc esset difficile, sibi que videtur hoc antiqui illud in hoc trito, Prou. significat. Difficilia, quæ pulchra: intelligentes per pulchra, eorum pulchritudinem, hocque Dialogum suum perficit. Hoc Prouerbio etiam viuit Platon in Cratilo, & in 4. de Repub. & Plurarchus lib. de liber. inlib. & alij auctores, quoniam varijs sensibus: non quod pulchra intellectu difficilia sint, sed obiectu maximo difficilia per eas, pressantis opera, ineluctabileque virtutes denotantes. Me latet (ait Discipulus) cur Socrates hoc tam opere extollere voluerit, & ad pulchritudinem noscendam tantam difficultatem poneret, siquidem vnusquisque rem pulchram videns, eam statim pulchra dicitur. Aliud est (inquit Præceptor) res pulchra, aliud autem pulchritudo, in ipso aliud est iustitia, & aliud iustum esse, aliud esse prudentia, & aliud esse prudentem. Et ut iusti per iustitiam iusti sunt, & prudentes per prudentiam, sic pulchri per pulchritudinem. Et ut plurima pulchra sunt, ut etiam quedam omnibus communis pulchritudo, quæ in his inest, necesse est. Et ut est in alio & non in se: sic ex alio & non ex se dependet. Quoniam est ille (inquit Discipulus) ex quo illa dependat? Est (inquit Præceptor) altissimus Deus. Pulchritudo summi boni splendor est, qui in rebus, quæ cernuntur elocet, & se in atque in intellectu acquiritur: ob quas illius viuit in se conuertere. Deus est infinita bonitas, & in vniuersa sphaera, centrum est admirabile, vnde pulchritudo, tanquam ex diuini luminis circulo deriuatur, ex hoc perpetuo lumine manante: qui & illi est purus omnium rerum principium, cuius ens est perfectissimum, ens nostri entis, omnis boni fons & origo. Scendum autem est, duo pulchritudinis esse genera, alia corporalis est, alia verò spiritalis, & quoniam corporalia vocari possunt incorporea, quoniam magis

V IIIJ

verò permanent. Sed ideo non cessio, quin virtutis definitionem exoptem. Magna ideo fretus est ratione (inquit Præceptor) quoniam ait D. Paulus, in prima ad Corinthios, *Regnum Dei non in verbis consistit, sed in virtute.* Idcirco qui docent magis effecta ipso commouent, quia loquuntur. Quomodo modum in primis fermum videmus petiri, postea istum audimus sic qui prior coram nostris ocula operatur, magis nos mouet, quam is de quo loqui audimus. Opera magis habent vim & efficaciam, ut persuadeant, quam nuda verba. Verum quoniam virtutis definitionem exoptas, aperiam. Virtus est optima qualitas animæ, quæ cum homo recte viuat, quæ nemo abutitur, quæ operationem Deus in nos exercet. D. Aug. tam sic definit, libro de libero arbitrio, & in libro de quantitate animæ ait, eam esse viæ aequalitatem, quæ vniuersæ rationi quadat & conuenit, & in decimo quinto libro de ciuitate Dei, ait eam esse amoris ordinem. Quomodo enim ait sponsa in Cantico, *Ordinamur tibi in caritatem.* D. Bernardus in tractatu, ad Fratres de monte Dei, ait virtutem esse libertatem voluntatis suam in rationis iudicio. Aristoteles 2. Ethicor. de virtutibus moralibus loquens ait, virtutem habitudinem esse electam, quæ iuxta modum consistit, nostrum respectu, per rationem prudentiæ definitio & determinatio. Et in Politicis ait, virtutis proprietas est esse hominem virtute prædium efficere. Pro virtute prædicto non hominem adeo iustum intelligo, quin aliquando ius culpam incidat. Nam ut ait Elyanus libro de vera historia, vir homines non sunt sine aetibus, sic etiam nemo sine crimine viuat. Quisnam est (via quotidiana loquens) qui tempore cuiusque viæ, in quamdam culpam incidat? Sed pro virtute prædicta, quam qui recte dispositus est, ad recte, moraliter & cum consensu operandum: quoniam nonnunquam in aliquam indecentem culpam irumpat. Nam in virtutibus acquisitis, actus nullo modo habitudini aduersatur. Quidam temperari potest habitudinem, & intemperantia facinus committere, nec ideo intemperantia habitudine destitit. Etenim virtus habundo est, non autem qualiscunque sit, sed prædicta habundo. Hoc reum impietatum cogitationum in sanctarum meditationum diffusissimum cubiculum commutat, tertiūque in celum conuertit. Virtutibus inquam, quæ antea fuerant terrestres, in spirituales reuertuntur, quoniam sacra scriptura, iustos celos, impios verò terram solet appellare. Psaltes Regius de Deo loquens erga iustos, ait, *Constituantur eis celi mirabilia.* Et Hieronimus loquens cum iustis ait, *Terra, terra, terra, auctorem verbum Domini.* Quomodo modum Sol, virtutem penetrans, obiecit quod petcuti, colorem aliam: sic homo figuram eius cui incumbit, induit. Si cælestibus rebus incumbat, cæli figuram assumit, si terrenis teret. Et sic virum cælum in terram conuerit, sic virtus, terram in cælum conuertit. Naturam eo coloratur, nobilitat sanguinis purgatur, abiecit stirpis macula emundatur: concientia perpolitur & decoratur. Denique verum bonum est, quod non bonos reddit, quod nullo modo bonis naturæ conuenit, nec his quæ vulgò fortitū vocamus. Vt autem hoc perspicue dignoscas, exemplum in virtutis volens explanabo, quod in hoc loco, ne illa concupiscas tibi reitardationi. Nam desiderium in rebus momentaneis, nostræque salutis non conuisionis debet conloqui.

Virtutis
definitio.

D. Aug.
lib. de reb.
Arbitrio.
Celsus de
quæst. auc.
ma. 2. 1.
de ciuitat.
Dei.
D. Bern.
in Tract.
ad Fratres
de monte
Dei.

Fals. 21.

intellectu, quàm seculi percipitur: nihilo feciùs magnis oculis animæ, quàm corporeis cernitur. Per corpoream rem pulchritatem inuenimus, per intellectuales, pulchritudinem. Animæ pulchritudo, quæ eam ordine & proportionem eamnat, puritate, splendore confinanata & tamine, hæc præstant est, & verum bonum à pluribus bonis nitum & compositum ad summum bonum, manaribus & ad id displicens. Perfectatum virtutum, scientiarum, & donorum spiritualium cunctus est & harmonia. Aded à corporali præstat, quantum præstat animæ à corpore. Corporalis pulchritudo verò nustum bonum unum est. Non idem dici esse malum, sed in se esse bonum, & naturæ bonum quoddam inter malum & vii. & multorum malorum aulam præbere. Humana imbecillitas se perpenditur, periculosa est, & sepe multum multorum infirmitatum ac damnum nigrum, perissimè cum non est cum animæ pulchritudine vi & constantia virtutis coniuncta. Nullum verum bonum unum intellectum obsecrat, ne veritatem agnoscamus, nostris affectus unum astringit, ut in cælum conscendamus, nec animæ nostræ ad cælum diuinæ cōtemplationis volarum est impedimento. Pulchritudo autem carnis velum solet esse, ut oculos nostris infuset, & obnubilat, rete, ut pedes nostros intereat, vinculum ut pennas astringat: non igitur verum esse bonum. Qui vanè in pulchritudine delectatur, facili veritatem non prospiciunt, oec subito virtutem insequantur, nec facilitate in alium cū corde peritarent. In suum dñum hñtem recipiunt, vanæ gloriæ causam: & quod prius esse, eum pñ tali non iudicant, quippe cum futuris sit & inhumanus, mitem & benignum suspicantur. Proprio lætantur tunc in bono, bonum malo cupiunt: secum venientium suave gellant. eum unum quietis prædumem, labris materiam & subiectum, eum vanitatis prædumem. Vide igitur quid sit carnis pulchritudo, tantopere à multis experta, dignaque quæ ab omnibus aspernatur. Vnde clare indicatur eam nec naturam annihilat, nec conscientiam purificat, nec vii possidet bonum consensu, & per consequens, verum non esse bonum. Fuit quidem Rex Tyri, aded inanis & superbus in pulchritudinem, vi se summæ regnum perdidit, cum quam fragilibus suam vanitatem stabilet fundamentis, haud preiudicet. Et eum alloquens Ezechiel ex parte Dei, hæc verba præfere. *Et eleuatum est cor in decore tuo, perdidisti sapientiam in decore tuo. Quis vocat Abissum fuit pulchrior, de quo loquitur scriptura in a. Reg. librum, nullum esse io Israeli, cui esset pulchritudine comparandus? Equisnam petulantius & ambicius, cum Regnum patri auferre voluerit, ut in eodem librum memorie proditum est? Deceuit, recti dñi conscientiam morari, ut opinione præcederet, Bocci quæ fecit regnum cælorum amittere, ut terrenum lucraretur: virtutemque perdidit, siquidem capillis arbori in aëre appensus fuerit enecatus, eius ramen morte terra ipsa deficiebat. Et notandum fuit, sua erines fuisse instrumenta: eius pulchritudo, vanitas & ambitio huius ouem euecturus, tandem operam perdidit cū in aëre suspensus remanserit. Hic miser fuit exitus, quo infelicem infamis vitæ terminum posuit, ei qui sui pulchritudinis memoria mortis memoriam amiserat. At Petrarca in fortunæ remedij, via quidquam posse inueniri, quo cum mens manet gloria insisteret, quàm corporali pulchritudine. Et Ouid in primis Pastor. aut. per sumptum pulchritudini esse anexam, & superbiam eius esse comitem. Hoc indicatur pñe cum diare Narcissum in vultu elatum inuipius amore fuisse captum, proprio amore obsecatum, perisse. Verū quid opus est nunc Genuium auctoritate probare, amorem*

proprium iudicium oboculare, cū per multis Sanctorum auctoritatem non careamus? Hinc attestatur D. Gregorius in secunda homilia in Ezechielem, & D. Bernardus in tractatu de gradibus humilit. & per multi alij. Hinc arbitror sacra scriptura in t. lib. Machab. cum ait, Ingrederentur Hierosolymam Rege Antiocho templum Ierusalem, lampadē luminis rapuit & deprædatus est, templumque caligine fuit circumfusum. Quidam est hoc templum, nisi nustum? Vos estis templum Dei violenti, ait D. Paulus in a. ad Corinth. Quisnam est ille Antiochus, qui in nos irrupens, candelabrum quæ nostrum met cognitiui est, subtrahit, nosque tenebris deridet obduolos, nisi perperam a me non immoderatius nos persequimur? Hic ille tyrannus est, qui lumine & splendore nos spoliat, mentique tenebris obnubilat. Cum itaque corporalis pulchritudo imitici amoris proprii causa sit, qui tantopere nobis inficit, sequitur eam esse periculosa. Hæc auctoritas iustificat Discipulos vi pñe periculum à pulchritudine manans, ei qui eam possidet contingit, non est qui illum intorquet. Multum inquit Præcepti periculosa est, ei qui cunctiose perspicit. Quemadmodum igneus radius, in aërem volubilis, pulcher & coruscans apparet, quod autem offodit, consumit ac concremat: sic vii pulchritudo corporalis, fallacium hominum nescis latiat, obtutum oboculans, corda verò cōflagrat, & iudicio orbat. Quemadmodum Viri lebetem feruidum & locum inuenientes accantant, & à veniente nulla difficultate capiunt: sic homines vani ac temerari, alium pulchritudinem oculis inspectantes, excordes fiunt, ac mente capiti, & vincuntur, ac captiuitatis iugum mancipiaunt. Quæritum princeps Sybimorum filius Hemor pulchram Dinam coniecit, statim passus est eam, neque cecitatem sensit, pallus est animam rapi, vixit parum in rebus humanis esset verfacus, quoniam nondum adolescentiæ limetia transierat, (quam meritis venientem ætatem periculum dicere) appesibus effugatis omnium precordiorum & innumeri vanitatibus adiutus præfuit. Peruersum desiderium domum & fecerat ex corde enafuit, nec modum immoderationibus adhibens, huic onibili puellæ vim intulit, quod eius occisus & euerfionis ciuitatis causa fuit. In desiderio peritæ ab inceptum non destitit, quin prius à vita desisteret. Rex David Betsabæ pulchritudine captus, mala quæ sacra Scriptura in a. Reg. libro enumerat, intulit. Obtutum noliui seminare, detrimentum verò percepit: illa corpus subleuabat, ille verò animam inquinabat. Es suo portico eam animaduertit, in quam natus in longè conuictos, propius latetam perferens. Demum quæ gloriosè in uicè dilectat, & ab strenuis atque magnanimis hominibus victis reportatur, à nuda, imbelique muliere fuit superatus, col abiecit abedonitæ morem gessit, vanæque illius pulchritudini sese adstrinxit. Dehinc filius eius Salomon famam oblocutus, conscientiam fudit, mulierem diuersarum nationum impudicam amore pellectus. Suis de sedetis laxavit habenas, ac si nullo modo posset resistere, deceptique pulchritudine commotis, aded peccus commaculauit, vi vane Gentilium denrum superstitioni se dederit. Quis Holoferni penam in Assyriorum Duci caput amputauit, nisi furmisa Iudith? Eius pulchritudo eum alligauit eoque patrem mentem alienauit, vi antequam exterius corpus lauciat, iam eum in animam uoluerat. Quia Ammonis incestus cum sorore Thamaris causa, nisi extrema pulchritudo, quæ natura copine illam dedecrat? Equisnam senem Babylonis effrenati desiderij igne cor conflagravit, nisi calix Sauræ

D. Greg.
in 2. hom.
in la. 2.
D. Bern.
in Tract.
de Grad.
humil.
S. Mac. 12

Pinti;

Ezech.
a. Reg.
15. id. 12.

(*saum* 7 aoris iocachim misitica pulchritudo) Qui cum huiusmodi appetitum exequi posse cognoverunt, eam falso accularunt. Sed eius causam Deus eodem tempore excusavit, illa in columis permanens, illi vero saxi obruit. Multa enim cum virtus et ad iacet, enervatur. Illa igitur potius vix quam pudicitiae iacturam facere rata, vix omnium hominum opinione & iudicio damna, à Prophetis Daniele fuit libertata: quod sancta magna fuit consideratione dignum: nam ut ait D. Hieronymus Daniel, ad est, dei iudicium. Docet nos sacra Scriptura, plures esse delicta humano damnata, qui diuino iudicio absoluntur.

Præceptor pericula & amonitio pulchritudinis præcipiunt, utque instantiam & breuitatem ostendat.

CAPVT VI.

SI quod historiarum humanarum narrant, veritatem conueniant in se. Parisus & Helenæ pulchritudo, Trojænum excidium attulit, huiusque perhorrendas ignis flammæ, quibus fuit coniugata, quæ multo post tempore fuisset, nisi illa existeret. Inuictus & magnanimus Cæsar, victoriam portus in Italia, Hispania, Almania, Anglia, Thibetia, Armenia, Aethiopia, & Egypto, tamdiu cognoscitur eius potentia, ut cum magnus Pompeius formidaret: Tunc autem amplius resistere non volebat. Tam paucis temporis spatio, tot Regna, totque Provincias domuit, ut non satis repositis superesse, ad eam dimittenda videretur. Denique ita perfacilis fuit illi victoria, quam conceptus. Et postquam aduersus ceteros, præclaras iulioqueque victorias temporaliter, ipsemet in Alexandria impudico Cleopatræ amore captus fuit superatus, ut narrat Tranquillus & Eutropius. Porro Hercules Thebanus quem plures inuictum arbutabantur, & totius vniuersi formidationem, propter quem ait Varro homines strennos, magnanimos, bellicosos Herculis nomine decoratos esse, monstris deuictis, maximis gloriolissimisque victoriis exantillat, ut referunt Diodorus Siculus, Heracitus, Ponticus, Herodotus, & post eos Annuaire Viterbiæ, in lib. de primis temporibus, à pulchra Omphale fuit edomitus: reliqua vixque adeo percrebuit, ut armiam eam denudat, pro clauis ferrea, colum zonæ impoierit, qua nebat, telorumque loco fulso: effertamque ac rudem leonipellēm, qua multum gloriabatur, in tenuem delicatamque mulieris tubaculum permutauit. En quo pacto in eo pulchritudo est operata. Ignem in periculis latenter accendit, amorem vulnus, solatium vitæ, amarum mel, iuxta tormentum, desiderium, fallacem solatium morte. Plus apud eam valuit appetitus, quam ratio. Insignia retum gesta deiecit, & infulsa, cum initio quid ageret non præuiderat, neque quale virum Omphale pulchritudo, poterat euomere. Temertarius enim hoc est, in errorum baratrum illi & introitus Idem Medec cum ratione contrigit. Phædræque cum Hypolyto: Et quando hic ficti vultus poetica obvoluitur, non tamen in medium afferunt, nisi ve corporalis pulchritudinis pericula ostendat. Perulosa igne nocentior est, non enim nisi prope, extenuisq; comburit, illa verò longe, ac cæruia. Narrant antiquæ historiæ, & reser. D. Ambr. l. 4. de Virg. cum quidam nobilis adolescens pulchritudinem & venustatem plurimarum mulierum in oculis allecisset, & quæ amore inflammata cernere, & seem suam dilaniavit, ne cupiam pec-

candi aniam præberet. Idem narrat Petrus, de alio adolescente Tulfano in remedijs de prospera Fortuna. Sentit huiusmodi adolescentes, ut Lynx animal pulchrum, oculisque venustum fuit pulchritudine, infiniq; colorum varietate perculsa animalia secum allicit, quæ cum ad eam propius accedunt, enecat & deuorat. Sic vrbis decorum, cum quibusdam affibis mansuetæque honestatis electrice, oculos multorum ad se attrahit, quos postea de hinc pessumdat. Hi duo adolescentes (inquit Discipulus) quos ve pulchritudinem deprimas, in medium adiera, hoc puto magis eam extollere, & exaliare, quæ omnis si æqua lance perpendantur, quod pro vituperio adducis, illud sine ad eualeudem potest accommodare. Illud omnino clarum & perspicuum est. Omne enim quod malum est, nullam habet cum bono societatem, ac commercium: & quoniam horum adolescentum virtute pulchritudo continebatur, sequitur ergo non esse malum, imò operam. In memoriam habeo te misisse apud Æneam Silium, lib. 2. de historia Alphonis Neapolitanorum Regis, Bartholomeum Capranum Mediolani Episcopum dixisse, seipsum pulchritudinem & malum vni coniungi. Imò (inquit Præceptor) hinc colliges pulchritudinem esse malum, siue, ut melius dicam, malum occasione: quoniam horum duorum adolescentum eam deturpat, ac fedat, nec secum in tuo collocata fuerit, nec cum ea vilam locetatem intrare voluerit: D. Æm. autem Episcopi, aut de pulchritudine animæ sebet intelligi, aut omnino refelli. Ingenue fateor pulchritudinem corporalem cum virtute posse existere: non autem loquor de possibilitate, sed eius quod passim, in discrimen quod secum accumulatur, coniungit. Non igitur est expetenda, aut immoderate concipienda. Quid opus est pulchritudinem corporalem exoptare, quæ cum sit periculosa, tum etiam sit fluax, fallax, & momentanea: Floa est absque substantia, qui matutino tempore vixit est & vernas, sed vtero exsiccat & marcescit, humique decidit. Pictura est in ligno carne consumpta, opus affabre quod defunctorum offat regi. Lignum putridum nodum micans, arbor floida, nullum fructum emittens. Horum non erat nescius Esaias cum diceret: *Omnia caro fenum, & omnis gloria eius quasi flos agri.* Salomon in Proverbia. *Falles gratia, & vana est pulchritudo.* Et D. Iac. in sua Canonica. *Flas eius decedit, & decor vultus eius deperit.* Cum itaque sacra Scriptura hoc asseruit, quis inficias ire audebit? Ceterum cum oculis nostris tempora secundum pulchritudinem auferre intuemur, quæ quidem errus est, qui in illud in se ad domumque mortis exatæ deserti: si tempore potitemur, forsitan pulchritudinem ceteret: mus autem non possit retinere, multo minus ea: itante subito accedente posuit cadete, eo vero cadente, concidete etiam necessarii debent: & quædam modum corporea gratia, accedens est corporis, ut pote quotidiani vñu comprobamus. Quis calor, quidam morbus, quidam necor, quidam timor, quidam mutatio, pulchritudine tollit, & quantum diu duret, sicut is qui eam possidet, cadente corpore, quod necesse concidit debet, illa enim cadit, & eo consumptio illa consumitur, & perfecta vita, nullus interposita mors inter virtutemque mors sequitur, & nulli patiens, pulchritudinem prorsus diernit. Quæprimam in hanc viam ingredimur, in plagam pedes figimus, alij in altum, alij in summum mare: omnes aut maris, aut scilicet discedimus. Nam ut ait Apostolus, *Stratum est omnibus hominibus semel mori.* Duo sunt, aliud certum, quod est mors: aliud incertum, quod est vita: nos autem certi in incerto sumus. Vitæ memoriz apphans, mortem au-

*Isai. 40.
Psalm. 11.
Iacob. 1.*

Heb. 9.

tem certi in incerta finimus. Viam memorie applicamus, mortem autem oblivioni cogitemus nobis esse vitandum, neque in eo quod moriendum nobis est, resardemus. Fini pulchritudinis carnis reumque mundanarum propositum: nostras inanes superbias excutimus, vanitatis nostrae rotem volumus, pulchritudinem, opes, & cetera id genus esse peritura, nosque cum ijs memoremur. Quemadmodum Iacob, per plantam pedum Elai corpus, quibus finis intelligitur, sic nos manus à rebus mundi pręsentibus, nisi à fine, ad quam tendere oportet, removemus. Ne mundum capite capiamus, quod falsus est honos, vana pulchritas cum pompis & diuinis sed per finem quæ mors est, & peritudo, ubi omnia consumuntur, & vbi necessarium mundus à nobis est superandus. Sepeamus prius ab eo, per manum lucremur, penitus mentibus insidiamus, memorieque insculpemus mortem omnium eademque. Velut aquæ, quantumvis dulces, in salium altum profluunt, & triumphantes rebus mundanis, etiam dulces & gratæ nobis videantur, in amarum mare collabuntur. Et quemadmodum riuulus, etiam si in mare profuit, virò citò quod circumuetus: sic vita nostra ad mortem properant, continuo in motationes variatæque permutatur, sed tandem citò ad se ferè si finienda. Mors inesorabilia, laqueus est, in quem omnes incitantur, quæcet quo omnes deueniunt, mare ubi omnes periclitantur, & turbum quod omnes percoluunt. Efflui vita, neque sentimus, tempus autem caries est quod vitam corrodit & consumit, nec plura eius inconstantium & breuitatem possumus percipere, quippe nisi in hanc viam quæ deficit, non autem in aliam permittimus oculos conijcimus. Quemadmodum tunc Humilis cufus agnoscimus, celestem quæ vndam motum & agitationem, cum terræ firmitatem videmus & perpendimus, remque aliam altissimam: eodem modo viæ breuitatem agnoscimus, qua cum bona temporaria deiciunt, eamque varietatem paucique certitudinem agnoscimus, cum temporarium bonorum æternitatem, firmitatem & securitatem contemplamur. Verùm quia oscitantur & segnes in aliam viam gradimur, mortis memoriam amittimus, cùm sit enlis, cuius acies nunquam reuoluunt, malleus semper feriens, scyphus qui à vita nos spoliat, vnaque pulchritudinem corporalem, quam diipit, depredatur. Cùm itaque viæ seiminetur, dissiq; velut vmbra prætereant, pulchritudoque sit fallax, deceptiva & momentanea, quid prodest eam cupere, eam magni facere, ea gloriari? Bona propia, certa & permanentia maxime quidem ducenda sunt, quibus animæ pulchritudo cõponitur, non autem aliena, falsa, & fluxa, quorum vnum est pulchritudo.

Philosophus, quo pacto pulchritudinem desiderans, quid de ea faciat.

CAPVT VII.

On me later (inquit Discipulus) hanc sanctorum Doctorem esse sententiam, quæ sequuntur ij qui sese à mūdāni oblectationibus caritāt, alaiq; perquirunt, ut ad diuinas inuolent. Verum cordi est intelligere, quam opinionem de corporali pulchritudine haberent, quib;ve verbis eam depuxerint. Apertam (inquit Præceptor) quod nunc memorie insinu est. Dicebat Socrates, eam esse pauci temporis tyrāidem. Plato eam vocat naturæ priuilegium, quod nisi paucis

conceditur. Theophrastus fallaciam taciturnam, mordet enim, nec loquitur. Carneades Regnum absque custodia, nam sine armis omnes gerunt. Alifserunt eum illam vocare regnum solitarium, cum sit dominatio, potentia, & in perium absque emulato, quo ab ulos mortales cecideret. Bias eā appellat bonum alienum, quoniam tempus & morbus eius possessorum denudant. Euripides, rem infelicem. Theocritus, damnum & detrimētum. Quidam castitatis coniugium, em. Videns Iocrasia adolescentem quendam corpore quidem nobilem, sed anima deformem, ait, cum optimo clauo non careat sed esse malum nauiculatorem. An Plutarchus animæ pulchritudinem secum salutis spem conuentam & annexam ferre, & corpoream, deperitiam esse dicitur, cupiditatibus aditū aperit. Hæc omnia à Diogene Laërtio de Philosophorum viâ referuntur, ab Stobæo in Sententijs: ab Antonio in Melisio à Brulonio in exempli, à Plutarcho in Apopiegmatis & in vni: qui omnes dicant, decetius quidem esse homini viuere pulchrum esse, quàm natura, & animæ pulchritudinem esse certam, veram quæsiuque atque opati digam: corporeis vero fallam & indignam, quod in eamissimuloludiu, curæque adhibetur. Denique nullus eorum carnis pulchritudinem bonum appellat, perpetuum solidum & stabile, sed caducum, & fucatum. Etiam si quidam corpore Theria & se deformior, si viuere sceleris Nireo pulchrior est: si amem corpore Nireo sit venustior, vitis autem iniquetur, Theria deformior est. Hi ambo in puerib; feruntur, alius pulchritudinis, alius autem deformitatis & incertitudinis. De his mentionem facit Suidas & Etalimus in suis Adagijis. His authoritatibus ac rationibus probatur & concluditur, carnis pulchritudinem inter vera bona numerari non debere, sed animæ, quæ initio probanda sit obolerat. Quoniam cum pulchritudinem diligamus, Deum prius ceteris amore complectimur, qui fons est, unde illa promanant, & pulchritudo æterna, omnium causalium causa, cuius ens diuinum vna conuictum est, interigum verum, & perfectum, ita vi respectu illius nostrum ens absque eme remanet. Quomobrem aeternus Gregorius, Res humane, quas pulchras iudicamus, cum Dei pulchritudine comparat, non solum pulchritas non sunt, imò peritudo non existunt. Nihil habent ea esse nisi quod ex diuino esse participes sunt, nec aliud bonum habent, nisi quod à summo bono procedunt, unde animæ pulchritudo, laudatium inspirationum, omniumque bonorum promanat. Quodammodo non erant huius rei pefij Philosophi Gentiles, cùm dicerent, è celo in finem puellæ Danæ auri guttas pluisse: quo animam indicabant, quæ pulchritudo per aurum signata è celo in terra dimittiebatur. Vult Deus vi bonas inspirationes accipimus, & iuxta eos operemur, quantum est situm in nobis animas virtutibus & polamus, & decoremus: ut per iniquetum humile vultum venio diuinæ gratiæ secundo vellicantes, ad portum perueniamus. Et enim qui sine virtutis clauo per mundum nauigabit, naufragio in scopulolos cautes illidet.

De spontanea paupertatis praesentia, deque
diuitiarum periculo.

CAPVT VIII.

Ecce tuas orationi suae finem Praeceptor
imponeret: At Discipulus, qui potius Solis
occulsum videre cupiebat eum, vt falsas ac
copiosius dilataret, obsecrauit, & ab eo
falsitas est. Num diuitiis inter vera bona numera-
rentur, nec ne? Nonnulli (inquit Praeceptor) in uome-
rū voluerunt redigere, sed eo ipso sic à veritate, quan-
tū cælum à terra, distarunt. Cum ad propositū qua-
drate videretur (inquit Discipulus) hominem diuitem
esse & opulentum, vt pro quodam notandoque obse-
quio Deo morem gerat, cum sua omnia diligit, idcirco
pauperes infelices erit, diuites autem felices, inter
vera bona relaxat. Imo (inquit Praeceptor) qui summū
altrissimum Deum amat, animamque illi penitus deu-
ouet, omneque in eo vires adhuc, diuitias, hono-
res, dignitates terraeque delectationes aspernat, &
tantū abest, vt hoc animi pauperes infortunium
sit aut damnum, quin potius sit felicitas: Sic testa-
tor Iesus Christus Redemptor noster, dicens apud
D. Mathaeum, *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum
est regnum caelorum.* Diuini Litera in 4. lib. Reg. & in
Jerem. caput dicebant, Nabuzardan Babiloniorum
Ducem, postquam Israëlitis debellasset, locu-
pleties in Babilonem captiuos diuasse, pauperes au-
tem in Hierusalem reliquisse, quod sane magno non
caret mysterio. Babilon, id est, confusio & Hieru-
salem vñ pacis. Quis est ille Nabuzardan Babiloo-
rum Princeps nisi diabolus, mundanorum princeps
Ille ipse est, qui pauperes spiritu in visione pacifica &
quieti a deseruit, diuites auros rapit, & eoque ad mon-
di baratrum confusioneque conijcit, vbi eos capti-
vos detinet, carceris detentis, singulos suo vinculo
aliquat. Laqueus est de quo loquitur Regius Psa-
ltes, cum ait in Psalmo, *Quoniam ipse liberabit me à
laqueo venarum.* Gloriosus D. Paulus ad hoc vin-
culum alludit cum ait in prima Epistola ad Timo-
theum, *Qui volunt diuites fieri incidunt in laqueum,
& tentationem diaboli.* Vbi accit cupiditas & auaritia
aut aliquid priuatum commodum, nulla est veritas,
nulla amicitia, aut Dei timor. Opera exercentur, quae
nodum cogitationis arcamus mente oportet, effa-
tuorue etiam verba quae perpetuo silentio essent oc-
cludenda. Haec omnia exequuntur cupidi, vt diuitias
acquirant, quas non possident, sed ex sunt, quae illos
possident. O quam infelices qui nec opinantes ca-
piuntur, & cum diuitiis fieri captiui, veri possessor
& domini esse arbutantur. Dormierunt somnum suum
(inquit Psaltes) & nihilauerunt amatores diuitiarum
in manibus suis. Ad si diceret, Diuites diuitiarum
fieri motum sunt, & in motu manus vacuas iuvene-
re, velut somniantes manus habere auro plenas, ex-
peteret: verò nihil iuuenire. Non abs re est quod
Psaltes non ait, Diuitiae vitorum, sed viri diuitiarum
quoniam ea ad illos non spectant, imò illi ad eas: non
sunt possessor, sed possedi, non domini sunt, sed ser-
ui. Tamen autem videantur eas possidere, & sic vul-
gari modo ferat, periculum tamen est, seipsos ne-
quaquam possidere. Narrat Maximus Monachus in
suis Conuiciis, inuenire quodam Philosopho, in-
numeros captiuos, vasa pretiosis, multisque alijs diui-
tijs onustos quæsiuit, cuius haec essent, cum respon-
sum esset ad auarum pernerne, ait, Sineque qui seip-
sum nequit possidere, num illum tantis rebus intrin-
cari poterit? Male & impij diuitias amant, eisque let-

uiunt, nec ab eis feruiunt, sunt eorum idola, ij vero
eorum sunt idololatæ. Hoc indicauit Ieremias, cum
huiusmodi fatuæ homines alloquens ait, *Seruius domi
alienus dicit ac nolle, qui non habent robur regum.* Et Ec-
clesiasticus ait, *Lignum offensionis est aurum sacrifician-
tium, & cæcus, qui scilicet in illud.* Haec duo auctoritates
testantur cupidos & auros diuitias adorare, eisque
velut idola sacrificia offerre, proque dijs eas habere.
Idem D. Paulus, in Epistola ad Colos. & ad Ephesios.
Ausoniam, idololorum feruorem appellat. Quae ob-
secro, maior idololatia potest esse, quam terra met-
talla colere, ipsique nocte dieque seruire, eaque tan-
to potè amare, donec seipsos perdant? Amor quo cu-
pidi diuitias prosequuntur, qui vt eas adipiscantur, à
terminis & limitibus conscientiae descedunt, proque
ijs animam in metallum liquefaciunt, Satanæque ven-
duntur. Animam quam Deus ad suam imaginem
& similitudinem creauit, quam suo pretiosissimo san-
guine redemit, propter quam tam estimabilem pre-
tium est elargitus, ita hoc ei faciant: vt pro vnum
diuendant, qui parum depetit, parum verò eos facit
petite. Si enim possellum s mittunt, non tamen cupi-
ditatem illud possidendi amittunt: & felices qui illud
perdunt, dummodo cum eo illud possidendi deside-
rium peterent. Diuus Paulus in Epist. ad Corinth.
sic ait, *Empti estis magno pretio.* Et D. Petrus declarat
in prima Canonica quæ pretium hoc esse, ait: *Non
corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana
vestra conuersione paterna traditionis: sed pretioso
sanguine, quasi aqua immaculati Christi & tantissimi
mari.* Ecce magnum pretium, quo empti sumus, &
parum quo nos vendimus. At Ecclesiasticus, *Nihil
est iniquius quàm amare pecuniam, hic enim & animam
suam venalem habet.* Dignum illud est multas lacry-
mas effundere, cum bonis spiritualibus abundemus,
quibus debemus gloriari cælestis quæ perquirenda
suor, relinquimus, & post terrena currimus, quæ ni-
hil boni præter omen solum retinent, nōque pro
ijs recouodamus, & mirum in modum diligimus, nec
plane intelligimus clausis oculis ad perditionis viam
collabi. Non quæ ad ostium cūficientiam spectant,
speculamur, ea onere ligato & complicato accepta-
mus neque iudicio preponderamus. In quo maxime
eramus: sapientes enim res pondere, non autem ocu-
lis deliqui. Immoderatus terrensium rerum amor,
nos in errorem iniecit, memoriam vōstiam absor-
bens. Aegyptij aduersus filios Israël, qui ea Aegypto
fugiebant, arma sumptuerunt, eoque per mare tu-
bram persequentes, formidandis & lilijs vendis cun-
cti ablopti sunt, pede sicco mirum in modum Isra-
elitas resnuandantes. Homines autem cupidi in mare
intestine, quod eos deglutit: In Aia Scriptura
terram eos deuorasse. Quenam est hac terra, quæ il-
los deuorauit, nisi terrena rerum amor? Ita inter-
pretatur Origenes io huoc locum, teret amorem di-
uitiarum sitim, bonorum terrenorum cupiditatem:
illud necem & excidium eis attulit: illudque est quod
filios vanitatis ad se pendendos impellit, qui sinunt
Deo seruire, vt mamma seruiant, cum vtrique se-
rui fieri nequaquam possit. Dominus noster hoc as-
serit io Euangelio, Nemo potest duobus dominijs
seruire, quod intelligitur de ijs qui eodem tempore
contraria & incompatibilia præcipiunt: & statim e-
xemplum in Deo & in Mammona afferri. Fateor qui-
dem hominem multas diuitias & vires, si eis po-
tatur, possidere, non vt ijs seruati, sed vt ijs in cultu
Dei vratur. Eo pacto Deo potest seruire, diuitiasque
possidere: & hoc repugnat Euangelio, quia aliud est
eas habere, aliud verò ijs seruire, & potest quispiam
eas habere, nec ijs seruire, sed vt sibi necessaria sup-

Mat. 5.
& Reg. 19

Psalm. 10.

1. Tim. 6

Psalm. 75.

Jerem. 16.
Eccl. 31.

Coloss. 3.
1. Pet. 5.

1. Cor. 6.
1. Pet. 5.

Eccl. 10.

Eccl. 14.
Eccl. 77.
Eccl. 17.
Eccl. 19.

Mat. 6.

pediter, iocipibolq; elemofynas erogat, operibus pijs impendat, & cum ijs Deo feruiat: & hoc pacto nullo modo nocet. Atta men aliquando aded lint nocetes, vt animam ipfos transigant, & ne diuina verba fructu emittant, moluuntur. Sufficit Dominom nostru lesum Christu in Euangelio eas vocare spinas. Sed que admodum maous, si exiens font & capere, spinas que eis non occant, possunt habere & capere, si tam en copressis sunt, statim spinæ pœgent & vulnerabunt. Pari emittat tione Christianis, possit quide habere diuitias, nec illis impediatur, si manus habeat pro egenis alioque Dei cultu extensas & dilatas: si tam eas parsumonis, cupiditate & avaritia compressas habeat, eum pangent & vulnerabunt, æternamque infelicitatem ijs adferent. Itaque ijs bonu & malum possimum operari. Veru om noster te nuiciatis habita ratione, cum iam cupiditas radices profundius egerit & dilatauerit, si que rarū habere diuitias, & ique cum ijs amore oon coniungi, hunc qd diuinaru amorē quamplurimum malorum esse sentiam, dico eas esse periculosas, meliūque esse illas delectere, & ab onere exonerari, vt ad montis perfectionis Euangelicæ spicē pullimos conscendere, & perscuerare, donec celū diuine visionis montem su gloria æterna penetremus. Hoc cōsiliū est Euangelicū. Hoc est quod ait Dom ooster apud S. Mathæam, *Si vult perfectus esse: vade, & videri omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum caele, & me sequere.* Apostoli & Discipuli, mundi conuēptiores, baiū pompæ dissipatores, Christi imitatores, ob curas amorem temporale in spirituale commutauit, momentaneum pro æterno, illud idem dicebāt eodem Christo, *Ece nos reliquimus omnia, & sequimur te.*

Euēb. Ca quid ergo erit nobis? Refert Euēbus Cæsarēnsis lib. 1. de præparat. Euang. cū mafferet rex Agabarus, magnam auri atque argenti copiam Apostolo Thadeo, ille remittit, dicē: Si propium nostrum delectimur, car alienum recipiemus? Tantoperē obsequi & seruire Deo, eūmq; sectari Apostoli effluatōne, vt rebus oonibus quas possidebant, sese extricarint, ac spoliarent, vt ad cælum peruolarent. Non tantum à peccatis, sed etiam ab eorum occasione recesserūt. Crebri enim in mūdi pelago, peccatorum & vitiorum occasio, bonorum desideriorum nauem submergit.

Offendat Præceptor, diuitias, vera bona non esse.

CAPVT IX.

I mundi diuitiæ vera essent bona, eas Iesus Christus amasset & elegisset: cum autē eas non dilexerit, sed vt eas contemneremus consuleret, vera non esse bona certissimū est. Cū autē Iesus Christus eas cōtemperit, paupertatem amplexatus fuerit, & ad eius imitationē pluri mi Sāctorum sese conformarint, quis est qui quān periculosæ sint, & quān secūra paupertas, non videat? Nareant diuinit hinc io primo Regum: cū Testamēti arcē à Philistinis capta fuisset, & in Dagōnis tēplum elata, totam ea idolum hūm cecidit: illud aurem rariis erigentes, postredū squalore oblitum dissipatum & confractum reperere, manibus contritis, & confractis, & cælo capere. Nostra idola nostræ sunt diuitiæ, pompæ & vanitates, resque quas aduersus Dei voluntatem aff. ōamus, in quo nostram felicitatem ponimus, & collocamus. Quod ait Propheta de impijs loquens, *Transierunt in asellum cordis, potest tua vetricē Hebræo*, egerunt vitam corde idolis seruientes. Et in alio Palmo vbi ait, *Si vira iniquitatis in esset*, Hebræus vetricē idolum: idēd transfert

D. Hieronymus, Via idolorum in me cernitur. Ambæ traditiones veræ sūt, & probantissimæ. Indicet Propheta impiorum viam esse viam eorum qui colunt idola, qui tot deos corde fabricant, quot obiecta rerum sunt varia, quibus aduersus diuinum volūntatem priuatiā & peculiarem voluntatem impendunt. Quænam est anima Christiana, io quam præfij Christi memoria ingreditur, quo statim vanitatis idolum quod in ea fabricauit solo non corruat? O admirandam Redemptoris nostri paupertatem! Id præfepion gloriosum id arcem orandi concenit, cuius quidem memoria sufficit, vt nostra superbia confringatur, nostri immoderati & inotiles coctus aded periculosi & efferi dissipent. Ait D. Lucas, sacrosanctam virginem puerum Iesum reclinabile in piæfepio, quoniam non erat locus in disersorio. Quis vnquam hoc cogitasset? quis tam celsam paupertatem vnquam comprehendisset? Io hoc humilitugurio, in hoc detrito abiectionis præfepio, parvulus Iesus lacrymabat, pro nobis frigus, egellat, dolorēque patiens. Illic erat totius voluerit Imperator: vt oos ad mudum contemnendum hortaretur, vique io quo philosophi Christiana cōsistēret, demonstraret: Natiuitatis egellat egellati eius vice mortificat respoodet. Ita vt io Euangelio dicat, *Palper senu habet, & vulneres calu audet, sicut autem hominu n habet vti caput reclinat.* Quis est Christianus, qui hoc non pendat? & hanc paupertatem in magistro Duce & domino intuens, diuitias mundaas, honores & prosperitates concupiscat? Si ea expectamus, pōtēque illis pereamus, oon sumos eius discipuli, neque in eius militiam adscribimur. Præterea ille censuit, nos autem errantes incedimus, siquidem contrarium scdamur. Vmbræ corpus sequimur, si ambulet, illa enim ambolat: si iter illa enam fiat, si extollatur, brachiū que attollet, idem illa facit. Denique quot in facies & vultus illud commutatur, totidem illa idolet. Iesus Christus est substantia, nos autem vmbra sumus. Quæ igitur causa est, vt de good ille præfipit, & nos non piæfipiamus? Præterea illa demissis sit, nos ipsos demittamus: siquidem pro nobis passus est, & nos pro illo passiamur: cū paupertatem diligat, quoniam est proportio vt ad diuitias anhelamus? possimom cum eorū imminere periculum ceruimus? Quatuor sunt que viciūque mundi prosperitatem comitantur, fantasia, remeraria confidentia, superbia & vanitas: quorum vnaqueque malum est, à quo quamplurima alia promanant, que in vita nos reddunt obliuiofos, & in morte oblitos. Quam obrem ait D. Gregorius Etiam si omnis fortuna pertimesceoda sit, mudū magis secunda, quā aduersa. Alius enim asperitas docet, aliteri vērō dulcedo, decipit. Idcirco in malicia & tranquillitate magna pollere præstantia operæ pretium est, & caue viuere, nam sine his certat & tuta perditio. Quod ait Salomon in Proverb. *Proferat Iudicium p. 1.* perdit illas. Quid igitur prodēt ardent diuitias expectet, cū ad periculum & discrimen nos perdeodi, exponat? Earū amor & amor Dei annecti & incorporari non possunt. Quod idē cælum à terra distat, nec in sphaere mundi machina cum ea nunquam conuogitur: sic sumus terrenarum retom amor, in cordis humani machina cum celestibus coniungi, & alligari non potest: ita sum diuisa & alienata, quantum cælū à terra distat. Si terrena bona vera essent bona, eorum amor amoti Dei non obstarēt: at quoniam sūt diffentanea & repugnantia, sequitur non esse vera bona. Ex veris bonis alia bona nascuntur, & ex diuitijs ac futilibus prosperitatibus, & fallacibus mundi potestatibus, mala propagantur. Noo igitur vera sunt bona.

coftodiunt, iuxta fpiritus viuunt, & in mundo moriuntur, hos antiquos Patres imitantes, qui in angufta eremo victabant. Legimus in vicis Parum & refect Humbertus in quarta parte doctrinae Religioforum, Quendam virum Abbatem Arfenium ea maximis facularibus ac opibus heredem inftituiffe, quae omnia ille abnegauit neque eorum quidpiam accepit, nec haereticus ut declarantur cum tellamento tabulae legentur, ait: Quotifum me viri ifte heredem reliquit, cum ante illum obierim? Quod praefuit, omnia propter Deum flocci facie, quod etiam hacce tempeftate plures praefare cernimus. Omnem puluerem quo alias erant obliui, excutunt, cum diuitiis mondiae gloriae inhiarent, quibusque honores obculcant, quibus alio tempore velis expansis fele iactabant. Opus fancti heroicum in voluotatis officina Dei amore extelencem excufum. Ait quidem Deus in Euangelio, difficile eft diuitem regnum celorum ingredi, verbique Dei femet inter diuitiarum fpinas cauidum, Deique inuitatis, le diuitiis, delectationibus terrenis neque occupari, efle caufatos. Tot itaque ifti que notandorum exemplotum lectiooibus, optimis praecceptis, & monitis que audiunt impulsi, omnia derelicti, vt eruti, exorticique melius Deo obfequunt, illi uel illorummet, & proximi remittantur. Pertard enim accidit quin mundi profperitas quiddam habeat cum obliuione peculiare. Opinor hoc faci Scripturam in Genefi indicalle cum diceret, Ephraim & Manafle fratres fuiffe, quoniam Ephraim abundantiam fignificat, & Manafle, obliuionem, qui aliet alterius fratres funt. Horum non erat nefcius Iofeph cum in Aegypto captus pincerat Pharaonis diceret, qui fecum carere deiebat, vt cum rebus fecundis pofteretur, fui recordaretur. Quibus pincera non fteit: nam in priftinum honorem & diuitias elatus, eum ftatim obliuio eft. Saul humilis & abiectus homo, prima fronte pote omnibus rex croatus eft, in hac itaque profperitatem fublimatus, eorum que continuo memoria eflet inculpeta fuit immemor. Quare optimus Samuel Dei iufsu, in memoriam illius reuocauit quod coram fuis oculos paruulus fuper tribus Ifrael regnaret. Nec propter hanc memoriam & monitionem que per Prophetam admonuit, Dei & fupremus obliuio eft, vt inuore, itaque periculis pium Davidem persequutus fuerit, eo quidem vfque, vt eum a chariffima patria exalari, & in medium Palaftinae deietorum fecedere coegerit, vbi foos pfalmos componebat & concinebat, oculis in caelum defixis, io torrentem lachrymarum madefactus, deuota, triftiaque itahens ea inimis praecordis fufpiria: querimonias & planctus intonans quos triftibus, loquutus & mifererecentibus gemitibus interrumpbat. Hae fuit merces quae ille tyrannus, ob infignia fidei hique beociffis compenfauit, eo etiam tempore illa ipfis grauiffimos dignos fupplicis concedens indulgentiam. Nam optimo Principi mala fine punitione, & bona fine remuneratione non funt praetermittenda. Sic iniquus ille rex infontem Davidem persequobatur, ac fi fciens eum natum efle pro meta & fcopto, in quem crudeles effertus & tyrannidis sagittas eflet facularius. Indignatio qui in eum concepit: vfque adeo ferpfit, vt in eum odium crudelis rabie periculis Sacerdotes domini trucidarit, eorum ciuitatem folo equarit, animamque fupremam non paffus eft quae gladij fui acie non occideret. Nam iufsu Rex vt gratiam minimi immoderata perfulus iuxta debet polliceri, nec etiam parum, ita faucis infligere. Videtur autem fublimem potentiam thronumque regionem, cu in obliuione ingratitudinis vas abforpiffe. Cum in egritate vitam degregerat, nec pro gressibus in virtute ef-

ficie, vt dicant diuinae litterae inter populum Ifraelis nec meliorem nec aequiorem illo inueniri: In regnum verò dignitatem clarus, & cura & notitia fui defecit, & a memoria eius quod fuerat, & quod futurus erat, excidit. Factus eft crudelis, atrox, & peruius, multoties fibi amicos & fe abenauit. Etenim beneuolentia & profperitas, etiam si funt prodigia, vna tamen conuoluit multorum voluntatis lacrimarum, fecurus autem fuerit, verbis mihiis, amicis, vtque parca & avara, omnia labefactat, perdit, ac pellundat. Verum Saul tam Dei fuisse obliuiofus vivebat, vt nedum is affentiretur, quousis hoc is qui magnas diuitias poffident gauderet facultatibus fis commune. His voluit Deus fubuenire populoque Ifraelitico occurrere, & ex Aegypto per desertum venicbat, cum dixit, *Com faturus sum, adferas & tunc uenies obliuioferu Domini Dei tui, & negligas mandata eius.* Cum itaque diuitias, dominationes & profperitates etiam obliuio & ingratitude paffant, itaque periculosos effectus generent, fequitur sane vera bona non efle. Si etiam qui illis adhaerefcunt, veritatem velint denudare, mala que hinc inde oriuntur, & improborum laborum innumeram multitudinem, quibus ea torquent, ferebuntur. Non eft addubitandum oifis honorum mundi folitudinem, & diuitias mundi quietem in exilium pellere, atrogantiaeque ambitiofas cogitationes ipforummet efle cruciatas.

De eo quod sacra Scriptura de diuitijs refert, deque eo quod Authores cum Chriftianis, prout Genesius, de his fcripserunt.

CAPVT XI.

Alm (inquit difcipulus) velut ignis in ficcia ftupis accenditur, bonumque lignum viride comperit. Vt diuinitatem defiderij iam in corde exardeat, & fingulis momentis crefcat, ac ferpi, & econtia ad paupertatis defiderium, magnam ob deperaturos noftros mores & ob falfam mundi opinionem inuenit diffoaniam. Non enim me fugi, quam parum bona terrena facra Scriptura xtimeat. Quam parum (inquit praceptor) ea Regijs Propheeta vocat vanitatem & mendacium, dicens in Pfal. *Vt quid diligitis vanitatem & queritis mendacium?* Et Ecclefiaft. ait: *Quasi qui apprehendit vmbra, & persequitur ventum ifi: qui attendit ad vifa mendacia.* Non folum ea mendacia fimpliciter appellat, fed manifefta etiam mendacia. Propheeta Ieremias ait, *Afferri terram, & ecce vana erat, & nihil.* Et in libro Sapientiae bibe continetur verba: *Transferunt omnia tanquam vmbra.* Ait facra Scriptura in Genefi filios Adam Cain & Abel fuiffe appellatos. Cain, id eft, diuitiz, & Abel, Nihil. Quo voluit deoiorare omnes mundi diuitias nihil efle. Quid amplius refte nifi cum filij Zebedei de Iefu Chrifto bona temporalia petiffent, ait eis poftea Dominus, vt reftat D. Iohannes. *Hactenus nihil a me petiffis.* Quid clarius hoc reftimonio efle poteft, vt terz diuitias nihil efle offendatur? Homines cari, cupiditate commoti, eum qui diuitias habet, omnia poffidere arbitrantur: at fapientes, quos Deus fua gratia illuftrat, mundi diuitias relinquunt, quas ob amorem illius altiffimi Dei qui eft omnia, nihil putant. Varietatem, nequiam & periculum mundi perpendentes, in eius deceptionum confiderationem & cogitationem inuolant, eum defertant & relinquunt, antequam eos deferat, vt Religionem proficiantur confcientiarum candore albefcant. Quemadmodum tela donec in textura aff, quauis ex byffo conficiatur, non tamen mundata

Humber.
in 4. part.
dell'aria.

Mar.
Luc. 14

Gen. 41

Gen. 40

1. Reg. 4
10.

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

45

46

47

48

49

50

51

52

53

54

55

56

57

58

59

60

61

62

63

64

65

66

67

68

69

70

71

72

73

74

75

76

77

78

79

80

81

82

83

84

85

86

87

88

89

90

91

92

93

94

95

96

97

98

99

100

101

102

103

104

105

106

107

108

109

110

111

112

113

114

115

116

117

118

119

120

121

122

123

124

125

126

127

128

129

130

131

132

133

134

135

136

137

138

139

140

141

142

143

144

145

146

147

148

149

150

151

152

153

154

155

156

157

158

159

160

161

162

163

164

165

166

167

168

169

170

171

172

173

174

175

176

177

178

179

180

181

182

183

184

185

186

187

188

189

190

191

192

193

194

195

196

197

198

199

200

201

202

203

204

205

206

207

208

209

210

211

212

213

214

215

216

217

218

219

220

221

222

223

224

225

226

227

228

229

230

231

232

233

234

235

236

237

238

239

240

241

242

243

244

245

innodata est & cuncta defacta, sed potius opus est, ut multis macerationibus in Sole abluatur, ut candore nitoreque, illustretur: sic homo qui in mundi texturam adscribitur, in fallaciarum miculis impleretur, ubi diabolus suas tentationes orditur, quibus sit oculus stirpe satus, corpus tamen est, & sanctus. At si mundi textura exorsus, vana eius opes, & facultates & prosperitates deserens, & in Sole iustitiae Iesu Christo vero Deo nostro sese expurgans, & contritionis lacrymis ablans multas irigationibus & balneis eorum aspersis magno candore anima tersa fit, quoniam Deus illam aqua misericordiae lauit. Sic dicebat David cum Deo loqueretur:

Psal. 9

Asperges me domine hyssopo, & mundabor, lavabis me, & super cinem dealbabor. Qui mūdum deserunt, eius opes falsas quae voluptates, huic cadere perquirunt, paupertatem amplectuntur, & lacrymas maledicti inat-

Ezaki. 8

terrarum honores, fauoremque aut familiaritatem Principum nihil putant, & sequuntur Iesum Christum, in quem tota percordia asserunt. Quemadmodum nonnulli sunt nummi, qui oculis intuitum iustis valotia est & ponderis indicantur, at aequa lance trutinantur, leues & adulteri deprehenduntur. Sic mundanae diuitiae, oculis cupiditum magni sunt pretij, magnique valotia, sed in statera iustorum ac prudentium, vanae sunt, mercaeque ipsa vanitas. Nihil sane non ignorabat Sapientis Salomon qui cum Lydio eas comparasset, in Ecclesiastico dicebat: *Falsitas vanitatum, & omnia vanitas. Libenter* (inquit discipulus) nonnullas sanctorum Doctorum, & Philosophorum Gentilium

D. Aug. in Epist. ad Rom. 1. 1. 1.

authoritates audirem, in quo quam flocci diuitias facere debeamus, ostenderunt. D. Augustinus (inquit preceptor) in tractatu de verbis Domini, ait, aurum esse laborem periculum & damnum illud possidetium sicamque virtutum nervos abscedentem. Divo Ambrosio, vocat eam diuitias auri arcem, vitae pauperum sepulchrum. D. Gregorius, bonorum (inquit) iterrenorum affluentia superbiae vicina est. D. Chrysostomus ait, Diuitias esse multorum periculorum scaturiginem, & in tractatu de penitentia, malitiae inquit schola est. Beda in primo Eclit, ait, hoc esse cordi humano familiare, diuitiis & libertate depravari. D.

D. Hieron. in Oseam.

Hieronymus ait, diuitias peccatorum oculos obsecare. Dicebat Menander eadem esse excas alioque cecare. Eadem fressi sunt opinione praefici antiqui, ita ut Aristoteles & Lucianus dixerint, Plutonium, quem diuitiarum Deum effingebant, circum esse. Seneca in epist. ad Lucil. ait, diuitias corda inflare, superbiam parere, inuidiam parare, animamque ex se trahere alienam. Bias vnus ex septem Sapientibus, quos Graecia peperisse sese iactat, rogatus, quisnam esset dives, & quis pauper, respondit ut refert Aulonius, Dives ille est qui cupiditate caret, qui autem avarus est, egenus. Stobaeus in suis sermonibus refert, & post eum Volateranus, Pythagoram dicere, quemadmodum equus recte sine freno nequit coerceri, sic etiam diuitiae absque prudentia habere valebant moderari, cum essent inobediens, effrenatae, & ex aliis diuitiis cupiditatem trahere ut aliae acquirantur. Et ut copidi diuites, passim prudentia orbantur, opibus nesciant imperare, aut dominari, & ex vitiiis alio more cupiditate in irampani: eoque pacto, quod magis possident, eo etiam cupidi sunt, & avari, & eo magis avari, eo etiam egeni. Quod conforme est Biasi sententia, cum qua Cleanthes Philo sophia mirifice quadebat, qui roganti cuiusnam quinquam esset dives: Is, respondit qui egebat cupiditate, nam diuitiae ad multa possidenda non consistunt, sed ut paucissimos conserui. Sic narrant Stobaeus in suis sermonibus, & Antoninus Melissus ait, cum Socrates ob eandem rem totum rogaretur, respondit, eum putare diuitem, qui sua paupertate ad contentum Ciceroni ait in primo Offi-

Sicut in epist. ad Lucil.

ciis. Tunc quatuor,

cior, Nihil esse tam demissum & abiectum, quam amare diuitias. Aristippus ait veras diuitias eas esse, quas mundus cum suis tribulationibus auferre non potest. Refert Vitruvius in suo quinto libro: eundem Aristippum esse naufragio in Rhodi plagam enadere, Academiam tunc florentem visum, ubi tam ardeat ac subtiliter ab eo fuit disputatum, ut omnium in se ora conuerterent, magnisque honorum fuerit assensus. Rogatus itaque a suo socio qui in patriam remeabat, quid parentibus diceo dum mandaret, respondit, Dico, ut diuitias indageat, & cum eis in mare cadentes, natens. En quo pacto idem Gentiles terrenas diuitias, veras diuitias non esse intelligebant, at virtutem scientiam, itaque Academiae crexerunt, quae velut praestantissima virtutis literarum & bonorum discipulorum essent emporia: itaque bona terrena non esse vera bona ostenditur. Haec est veritas, haec credere oportet: contrarium fallacia est, & mendacium. Verum cupidi & avari non haec animo volunt, nequaquam enim diuitis faciunt, parumque quod minus illis est quam desiderium, iudicant. Idcirco nunquam quieti neque contenti viuunt. Hoc enim cupidi proprium eius quod possidet gustum habere fastidium, cum superuacaneo sollicitoque eorum quae expetit desiderio.

Scientiam mundi esse ignorantiam.

CAPVT XII.

Ubi haec percipisset discipulus ait, Qui vitiiis magis sunt suffusi libentius in victorum voraginem prorumpunt. Et ut diuitiis atque potentibus frequentius occurrant: in vitio, futuri sunt qui facillimos ea, aut saltem in aliquo eorum

conuolent. Vt enim in piscatorum retibus magni pisces capiuntur, inuolati vero per calles coadunt: sic etiam in animarum inimicorum retibus, locupletes, iusti & cupidi, in seotentis grauissimis capiuntur, detinentur, & pereunt, pauperes vero humiles & eorum aspectu minimi, homines abiectissimi elabuntur ac eueadunt. Haec in re non tergeretur. Quid autem aia scientiam inter vera bona numerari, sub iudice lis est. In his Academiis quas tanto opere praedicant, magni fastus, magnaeque discordiae extiterunt. Ad eas corre, illas intruere sapientes in Bibliothecis captiuos detinere, stulti vero per vitios consistant, atque in publicum producant. Pari etiam ratione circa scientiam, mihi admodum dubium est, non solum ob rationes causasque, quas iam adduxi, sed ob innumeras alias. Quas ob causas (perit preceptor) Solam tantummodo attigimus (ait discipulus), Nero Imperator, qui fere omnes artes liberales perdidit, discipulosque magni & praestantissimi Philosophi Seneca exierit, a quo Philosophiam accepit, quatenus ut ait Suetonius Tranquillus, eum mater a se alienaret, fuit omnium tyrannorum crudelissimus atque turpissimas. Quid multa? propriam matrem interfecit qua cum (ut ait Sextus Aurelius) nefandissimo incestu sese contaminaret, dicit Cornelius Tacitus enim ab hoc crimine immovent veli vindicare. Non inferior (inquit preceptor) de illo perhorrenda dictioque omnino offensa, multas in pios virtutis quae homines crudeliter enarrat. Vocat eum omnium hominum hostem Eutropius, & Baptista Gregorius, tuos volentes accensam faciem, ob innumeras gentes quas flammis subiecit, & dixit. Fuit tamen Senecae discipulus, amicum etiam eius scientia & omni virtute abhorrebat, de qua obmutescit, loquitur autem de ea quae cum illa & coniuncta est & annexa. D. Paulus in epist. ad Romanos ait: *Scientia carnis*

Rom. 1
Cm. 1

inimica est Iesu Christi: & in prima ad Corinthios ait: *Scitis ubi mundi fulcra est apud Deum*. Quæ craf-
 fior ignorantia esse potest, quam hominem salutis suæ
 consulere nescire, & à virtutum in cælum dirigere iti-
 nare, ubi semperna est gloria aberrare. viamq; vicio-
 rum quæ in infernum tendit deligere? Quis est qui
 videat, magnam esse homini amentiam, si vltro cir-
 que in cruciatus nunquam finituros collabatur, cùm
 in æternam beatitudinem quasi peruolare, Scientia
 mundana, quæ ad nihil aliud conuertit, quam vt vitii
 habenz laxentur, discretio non est, sed mira malitia.
 Volens sacra Scriptura in libro Sapientiæ declarare,
 quo pacto in fine seculi elementa iam impios insurget,
 ait: *Pugnabit cum iis rebus terrarum contra inferos*, vbi
 clare vocat eos ignaros. Quinetiam Aristoteles ait 6.
 Ethicor. malitiam iudicium peruertere, omnemque
 perniciem fieri & impiam esse ignorantiam. Vnde liquet
 constare Neronis scientiam non esse propriè scientiam,
 sed miram ignorantiam. D. Gregorius av, Præcipuam
 scientiam vitam esse laudabilem, & intellectum in
 Deum puram, quo puri miscentur cum puro, &
 sancti cum sancto coniunguntur. Sequitur ergo sci-
 entiam quam Nero didicit, non eum ad crudelitatem in-
 formasse. Quinimo (ait discipulus.) Quorsum? (in-
 quit præceptor) Quoniam (inquit discipulus) in Ho-
 mero Troie conflagrationem legit, inde flammis
 Romam exponere cogitavit, vt à Romanis præsen-
 tius quod à præteritis Troianis sensissent, cerneret, &
 experiret. Et quæpiumum, ignem ciuitati iniecit
 ferret eum ad Turretis Tarpeie apicem conscendisse,
 vt inde pethorrendarum flammarum visu pasceret
 oculos, quæ ad instar Troie copiosum celebræque
 Urbem conflagrabant. In libris Asiæ rabiem lecti-
 tant, Achillis iram, Vlyssis calliditates & astutias Dio-
 nysij Tyranni crudelitatem, & vt ab his legat, sic etiã
 in seipso executus est quod fortassis nisi hoc auctores
 illud scripsissent non patrallet. At verò quantum ad
 ignem Romæ, nescio an illud verum sit, nam Corne-
 lius Tacitus dubitat an hoc præceperit, an casu ob-
 reperit, quauis fateatur, miserie ac videndi dedide-
 risse fuisse oblectatum. Pro certo probatur eum im-
 ponere iussisse, sic aestantur, Eusebius Cæsariensis,
 Paulus Orosius, Iliodorus, Eutropius, Suetonius, An-
 tonius Sabellicus, & alij complures, qui affirmant,
 ignem expresso illius iussu fuisse impolitum, qui sex
 dierum spatio innumeras domos, templa & sumptuo-
 sa ædificia combussit, in finibus thesaurorum aceros,
 aurum quæ argenti inextinguibiles opes, ditissima orna-
 menta, magnæque mercimoniæ, & exuuiarum
 mundi copiam, consumpsit: quoniam Roma eo tem-
 pore vasta erat ciuitas, quæ meliores totius vniuersi
 diuitias deglutiebat. Erat quasi vastum & immensum
 pelagus, quo Prouinciæ illi subditæ distillorum tri-
 butorem ac diuitiarum copiam ecomebant. Initio
 Roma fuit exigua Ciuitas sub monte Palatino sita,
 quæ quidem potentia crescere cepit, loca contra-
 na locustificationis, illiisque muri dilatati fuerunt & au-
 diti, rōque pacto donec eius potentia primas omniū
 teneret, dilatauit. Similis aq; motz, quæ circulum
 efficit, postea alium magnum, innox alium maiorem,
 debuit verò innumeros in gyrum efficit circulos.
 Maior verò huius ciuitatis passio igne accensa & in ci-
 neres reducta, quam monstrum hoc crudele iussit in-
 cendere. Licet autem non eum tot nefarias impietates
 sceleraque docuerunt. In memoriam auctores reuo-
 cant, quæ cum virtutum; vltim violorum contere, alia
 vt sequamur & imitemur, alia verò vt fugiamus &
 propulsemus, ac consulant vt bono malum admo-
 ueamus, & à malo abscedamus. Hoc illud est quod docet
 scientia, & ad id quod auctorum doctrina impel-
 lit, quos tampe enumerasti, bona quidem ad sequen-

dum & imitandum potuisset nasci. In Alcæ (in-
 quit discipulus) in Achille & in Vlyssæ, animi magni-
 tudo singularique patriæ amor extollitur. At in Dio-
 nysio Tyranno, qui ob grauissima crimina Siciliæ re-
 gno fuit spoliatus, nescio quo pacto queat laudari.
 In eo (inquit præceptor) oblectatio, quam literatos
 homines audiendo percipit, commendatur, & pa-
 tientia quæ in rebus aduersis forti animo fuit. Cum
 in Græciam vagabundus velleque detrita indutus
 peragret, roganti cuidam cuius inietat cognitio-
 nem, quam vilitatem, ex doctria quam alias didice-
 rat, cabaulisset, respondit, Res aduersas mutatio-
 nēque mundi patienti animo ferre. Sic narrat Plu-
 tarchus in Apophthegmatis. Responsum sanè alio
 Principe dignum. Vt ex his de quibus mentionem
 facis aliquantum vtilitatem poterat Nero deprome-
 re, quanto magis, ij qui perlegent Xenocrati consi-
 oerniam, Socratis temperantiam, Agefilæ Lacedæ-
 monij modestiam, Apollonij Thianei abstinentiam,
 Cutij & Fabricij egestatem, & Scati Pompeij, Fa-
 bij Maximi prudentiam, Aristidis Græci patriæ a-
 morem, Philippi Macedonum Regis humilitatem,
 filij eius Alexandri liberalitatem, Iulii Cæsaris de-
 mentiam, Phocionis constantiam, Scenole firmi-
 tatem, Anaxarchi patientiam, magnanimitatem Epa-
 minondæ, & Scipionis fortitudinem, Zeleuci Iulii-
 riam, Trebonij castitatem, Catonis gravitatem, &
 aliorum præstantium virorum iustitias virtutes, quo-
 rum humaniores historie plene sint, cum ad eos imi-
 tandum commotione! At crudelis Nero in suo ef-
 frenato lauo, & tyrannide non ab his virtutibus: sed
 rabie, iniquitate, flagitiosisque auita regebat.
 Quibus iocensis disciplinam quam à Seneca acci-
 pit, contempsit, bonarum literarum studia earum-
 que sectatores est persequutus, viamque duxit bonis
 auferens, nefandæque & perniciosæ crimina para-
 uit. Deique in vitiolorum collauiem versis est, dein-
 de verò mortem propriis manibus telo sibi consciauit:
 quoquam in eum cascandit populus, tantoque dolore
 & mæore fuit confectus vt ipse excidens sibi violenta
 manus attulerit. In eum igitur, malum genus
 prauumque indolem culpam reiecit, quibus præ-
 teruictus est, uoo autem scientiæ, quam noluit se-
 dari.

Vt iam scientiam inter vera bona numerari.

CAPVT XIII.

Nescio (inquit discipulus) cur scientia in-
 scet vera bona prouisum vis corpo-
 rea, quam excludit, redigatur. Etenim
 ea vi corporea, siue bene siue malè vel
 possemus, vera est scientia. Vis corporea (inquit
 præceptor) ea malè vt bonè vena, etiam vis est,
 malèque scientia vrens, scientia non est, sed igno-
 rantia. Idcirco (inquit discipulus) omnibus bonè
 vrens adeo prestans vna est ac alia. Minimè verò
 (inquit præceptor) vis enim corpus, animam au-
 tem scientia exornat: quantum autem animam
 corpori quidem prestat quantum scientia vi &
 fortitudine præstantior habetur. Vim habemus
 cum brutis animalibus commune, in eaque illo-
 rum plurima nobis antecellunt, ac excedunt, a-
 nimæ verò scientia vobis est idonea. Vera scien-
 tia virtutes nos edocet, & ad rectè viuendum in-
 format, vt constants potentia armis, terrorem ac ti-
 morem parit. Quamobrem antiquam matam Miner-
 uam

nam depingebant, ea enim scientiam intelligebant, eamque beatam appellabant. Quod minus in disce-
ptionem ac controuersiam cadit, an sapiens bea-
tus sit, aut potens: Roborat scientia magis quam vis,
magisque quam diuitiæ ditat. Ait Salomon in Pro-
uerbiis: *Beatus vir qui sapientiam inuenit.* Et in 8. *Me-
lior est sapientia cunctis opibus pretiosissima.* Et in 10. *Qui
indoluit suum an cardinem egessit mortem.* Et in 16. *Pessule
sapientiam, quia aurum melior est.* In Sapientie libro hæc
verba continentur. *Propterea illum reges et sedibus, et
diuitias nihil esse duci in comparatione illius.* Insit qui
multis egeat, verique sapientes, præciorum meos
magna diuitiis habent onustos & cumulosos. Ideò dicebat D. Paulus ad Corinth. *In multis diui-
tes facti estis in illo, in omni re, et in omni scientia.* Ad
hæc ignari capituli sunt, sapientes autem liberi. Ait
Deus per os Isaie, *Capitulum diuitiarum est populus meus, quia
non habuit scientiam.* Multum hoc est, ut quispiam sit
sapiens ut liber fiat, claroque iudicio polleat. Sem-
per accepi (ait discipulus) maioris iutere esse volunta-
tem habere amore diuino sterilem, quam ingenium
scientiæ clarum: non enim tantum in scientia quam in
amore ooltra consistit perfectio, non tam in cogni-
tione quam in charitate. Verum illud est (inquit præ-
ceptor) ait enim Dominus Paulus ad Colossens. *Charita-
tem rationem esse perfectissimam.* Sed quemadmodum
lampadis lumen extinguitur nisi oleo foueatur, ignis-
que nisi lignum imponatur. Sic refrigeret amoris
charitas nisi mentem accendas oleoque scientiæ &
doctrinæ eam perfundas, bonarum cogitationum,
sanctarumque meditationum. Cum Dei scientia vir-
tutes augeant, & ex illorum penuria, vitiis non se-
quitur abundantia. Loquens Isaia de hostibus ani-
mæ ait in persona Dei: *Non nocuerunt, et non occiderunt
in universis sanctis meis: quia repleta est terra scientia Do-
mini.* Et scientia deficiente, ait Propheta Osee: *Non
est scientia Dei in terra.* Et statim addit: *Maledictum
mendacium, et bameidum, et sortium, et adulterium
inundauerunt, et sanguinem iugerunt.* En tibi scienti-
æ abignotatiora discrimina. Vna solidi quæ scientia,
ut ait Cassiodorus mores in primis purificat, & ad
rectè viuendum docet, tum verò verborum eloquenti-
am subministrat, et ad rectè faciendum docet. Ver-
um hæc eloquentia non in Rhetorices florulis ver-
satur, sed videlicet, grauitate, modestia, & decore,
quod tempore loco que silentio est prætermitten-
dum, hocque pacto tempus ad loquendum & tacen-
dum diligendo, orationem, silentiumque exornat.
Nam sapiens tempus ad verumque idoneum debet
perdiscere, ignarus autem semper vult loqui. Sapiens
tem paucis verbis perscringit, eaque tempore addi-
cit, ignarus verò in multo pauca & a proposito aber-
rantia effusit. Sapiens est veluti crocum, tantulum e-
rum multa tingit & colorat. Modicum optimi cro-
ci, magnam offam flauam & croceam reddit: ignarus
verò aqua est frigida, quæ quantumvis infundatur,
non ideo lebetem potest colorare, sed offas per-
uertit. Scit solers tempus esse quo magna veniunt
scientiæ, scientiam non planam facere, indiscretus
autem sese semper vult ostentare. Quemadmodum si
ous in magnam vas aqua plenum infundatur, plena
in fundum labuntur, vacua verò in superficie luper-
nanti sic folletis scientiæ nomen absolutum, tem-
pore locoque eam sciunt tegere, atque occultare, & in
profundum perhumilitatem atque considerationem
labuntur: insipientes autem tanquam vacui semper
in visum & aspectum procedunt. De omnibus loqui
volunt, non tamen aliquid de rerum superficie tan-
gunt, quin centum penetrant. Quemadmodum ar-
bores hybemo tempore vim abduunt, vere autem eam
apertant, quod tempus est, quo flos vernat, fructum

Tantum quatuor.

que non ostendunt sic sapientes ac prudentes scienti-
am nisi suo tempore explant, veloque modestie
cum opus est, & necesse obducunt. Terra simi-
les, quæ metalla occultat, marique quod margaritæ
occultat. Itaque scientia & ad loquendum, & ad tacen-
dum instruit. Hæcque scientia magna diligencia labo-
reque valè perdiscit, spontaneique voluntate parati,
cum orationibus, animoque ad Deum, qui eam elar-
gitur, ardent. Non ideo dico omnes qui eam discunt
possidere. Vtiam tot essent sapientes viri, quod sunt
scientiæ professores. Illi, inquam, qui eam volens ob-
tinere, magnolabore, curaque zelo, ac deuotione am-
plecti debent, eo pacto mirandum sanè thesaurum pos-
sident. Opinor (inquit discipulus) homines hac ve-
ra scientia virtutibus comitatis orbatos, eamque con-
temnentes, esse velut exanimos & mortuos. Nam li-
cet quatenus ad corpus viuant, non tamen quantum
ad animæ rationis capacem scientiam vitam de-
gunt: & cum hanc scientiam contemnant, Deus il-
los aspernetur. Non multum (inquit præceptor) hoc
ab eo quod Deus ait per Prophetam Oseam discre-
pat: *Quia in scientiam repositi, repositi est, et in libro
Sapientie. Papientiam quoque abigit, infelix est.*
Hac vera scientia erat orbatos ille cui D. Ioannes di-
cebat in Apocal. *Non nomen habet, et mortuus est.* Bru-
rat Diogenes Laertius in suo quinto libro, & Bras-
nians in libro. Cum ab Aristotele quilibet percocta-
retur, quænam esset differentia inter sapientes & igna-
ros, respondit: que inter viuos & mortuos. Ad hoc
meo iudicio alludebat Crisostomus Iulianus, qui ad
Bibliothecam ductus, librosque voluando, & dicen-
te cuiuspiam vita deprauato: Egrede re ut cum viu-
entibus sermocineris, mortuosque relinque, respondit.
Hi viuentes sunt, ita verò mortui. Ita narrat Aneas
Sylvius in Commentar. Dom. Alfonsi Neapolitano-
rum Regis. His auctoritatibus probauit veram scienti-
am ingenium & admirandum esse thesaurum, quem
nemo potest furari, eaqueque viæ nostræ dominatricæ,
quæ ad celum iter dirigit, & ad illud pergamus sub-
iungit, quod bonum est, quod possessori elargitur.
Cum autem hoc in bono talia bona sint, perspicuum
est verum esse bonum. Perscrutemur igitur hanc ve-
ram scientiam, ut ad eam adipiscendum enitamar, i-
ostique votis Deum deprecemur, ut eam nobis conce-
dat, ut veras diuitias possideamus & per castitami-
nem gradiamur, ut inter viuētes annuere mor. Mor-
tuus essem (inquit discipulus) nisi hoc esse verum per-
ciperem. Enimvero nunc video quantum hæc scienti-
a præstans sit, obtestorque me tam perpetua teme-
reque iudicasse pœnitere. Non hæc pœnitentia oblu-
peo (ait præceptor) Qui enim temerè iudicat, ad pœ-
nitentiam vergit.

Nobilitatem siquid inter vera humana numerari.

CAPVT XIII.

Sciendi nam immoderato desiderio non-
niam capior (inquit discipulus) ut me
in petitionibus per molestem esse cogat.
Nisi enim occurrat dubia perquiram,
ambiguis opinionibus intorcor & inuolutor, & quibus
cogitatione innox & implicatus ambulem, aditum
tamen aut exitum huius possum reperire. Aliquando
hæsitau, nam progeniei nobilitas verum esset bo-
num, aliæque bona quibus omnes ferè homines i-
dantur, utpote, Principum esse domesticum ac fami-
liarem, loco optimo satum & alta id genus, quid hæc
in re sciantis scire ellagitare. Nullam desiderium
(inquit præceptor) verum est bonum. Hæc om-
nia gregatim cum corporea pulchritudine & cum
diuitiis de quibus nuper præfati sumus, innecuntur.

x iij

D. Hier.
in epist. ad
Celsam.
D. Chry.
in Malt.

Ait D. Hieronymus summam nobilitatem esse, quod virtutibus illustretur. D. Chrysostomus in Marchum sic ait. Ille nobilis est, ille illustris, innumque stirpe satus, qui viris non feruit, & ab eo non paritur deprimi. Seneca in quadam Epistola, hominis, inquit, nobilitas cor est generosum. Narrat Stobaeus cum quispam à Socrate sciscitaretur, quanam esset vera nobilitas, respondit: optima animæ & corporis temperantia: idem hanc similitudinem adduxit. Quemadmodum triticum bonum iudicamus, non quod in optimo solo nascatur, sed cum purū sit, optimo gustu ac nutrimento. Sic etiam nequaquam cum qui celsa sobole, præclaræque progenie satus est, quique nobilitatem ore proprio prædicat, nobilem postuimus diiudicare, sed qui optimis moribus præditus est, virtutibusque illustratus. Rogatus Democritus, in quo vera nobilitas consistetet, ait Stobaeum eum respondisse, Gregem nobilitatem in corporis bonitate consistere, at hominum nobilitatem in morum bonitate sitam esse. Diogenes rogatus, quanam essent nobiliores, Maximus Monachus in suis sermonibus eum respondisse asserit, eos esse qui vanas diuitias, salam gloriam & fallaces delectationes contemnunt. Ait Laertius Antisthenem dicere illos esse nobiles, qui virtutibus essent præditi. Equidem hi aucthores eandem veritatem alii tabant, quoniam vera nobilitas non nascendo, sed viuendo & moriendo paratur. Nobilitas stirpis & origo alterius est, hæc autem virtutis, nobis peculiaris. Attamen (inquit discipulus) praua soboles famæ maculam inurit. Idcirco inquit præceptor talis est virtus, quæ verus est sapor quo hæc macula abstergitur. Plurimi sunt homines humili infimæque sobole progeniti, qui origine illustri sunt, namque æternæ famæ commendantur: & contra plures ex illustri progenie, qui eam obsecurant, neque vquam audiri sunt: alij verò infames oculis nubibus permixtis, qui quoad illis situm fuit pulcherrimorum prosuorum lyderum splendorem infusurant. Idcirco (inquit discipulus) nobiles stirpes visqueque in fama & nobilitate permanent. Quinto (inquit præceptor) plures in hoc terrarum orbe suo tempore illustres existere, quorum memoriam nostra ætas conticecit: nunc verò alij sunt præclaræ castitacionis, qui non à multo tempore inciperet, & fortassis paulo momento deficiant. Hæ sunt mundi vicissitudines, graditur tempus, cursumque peragit, aliud iterum faciens, alia verò aggrediens, antiqua suppressa, recentia & noua instituens. Prisci Arcades hoc indicant, qui in stirpem signum vniuersique Nobilium, Lunæ figuram in calce gestabant: hoc denotantes esse nobiles, eorum autem generationem posse ad instar Lunæ deficere. Inter Romanos hic mos debine fuit institutus, ut refert Plutarchus. Quare Iuuenalis de Quotidianis loquens, vi ea nobilis stirpe satus ostenderet, dicebat eum in calce Lunam gestare. Vnde fit ut Orator Bædæ cum coram populo Orationem declamasset, in qua quod esset nobilis admodum gloriatus est, quidam audierunt ait, Tua nobilitas est io calces. Huc iudicabat non posse se ex propriis virtutibus extollere, sed alienis. Sic narrat Philostratus, & adducit Valerianus in Hieroglyphicis. Filij vanitatis pro Rilo honorem quo se ostentant spernunt, defecit autem & errores operunt, quibus eorum origo poplite arrogancia leuatur. In quadam vena solum nobiles stirpis habent guttulum, septuagesies sanguinem estrahunt, qui ex venaligonia, arari, fabrilis mallei, & subule oriuntur: at guttam sanguinis honoris scalpellum non scarificat. Et ita sunt amici, ut donum eorum sobolis, semper pascat, magnas dignitates & status disponant: ut nomen posteritati & origo æter-

nitati consecratur. Non de officiorum inuentione blatero, ut mihi putcorum aque ductus videntur, qui vi alij replentur, ceteri omnes euacuantur, adhuc plurimæ generationes pereunt & abolentur. Nonnulli sunt qui etiam nobiles in his non deficient, deficiunt tamen nobilitas, quippe qui adeo quidam sint deprauati, infimisque abiectisque ingenij exiles, ut nihil aliud ea nobilitate, quam solum nomen ad maius dedecus præ se ferant. Quidquid sit (inquit Discipulus) de patrum honore possunt gloriari, eoque velut clypeo valoris ostentari. In qui honore vacuus est (inquit Præceptor) qui est in maioribus emendicat: quibus vellet gloriari, nec eos imitari dignetur. Illud signum est, hunc nobilitate haudquaquam esse præditum, qui alienam vi ad eam alidat, querit. Ait Cleobolus, & Aulonius verbis inferit, hominis gloriam maiorem meritis non esse tribuendam. Solon ait pulcherrime est virtus, quam sobole nobilitari. Et in Epistola Imperatoris Macrini in Senatu Romano ab Herodoto telata in § lib. sex bistor. hæc verba continerunt. Quid progenies prodest nobilitas, bonis moribus, benignitate & humanitate remotis? Indigni enim bona possident: virtus autem animæ, hæc illa est quæ decus clarigit. Originis nobilitas, diuitiæ, ceterisque baiuamodi, quoniam propriè ab eorum possessoribus iudicantur, non idem inolefant: nam proculdubio ad alium spectant. Et paulo post ait. Multo præstantius est nobilitatem ordini, posteritati relinquere, quam à maioribus relictam in vitis rumpere, ac denigrare. Eandem Sententiam Marcus Tullius Cicero in Oranone contra Salustium quoniam alij verba recenset. Denique omnes ij, qui aliquo pollent iudicio in hoc consentiunt, virtutis splendorem maiorem quam sobolis esse faciendum, & parentum nobilitatem adducere, hoc esse aliena pelle contum. Quoniam alterius sit (inquit Discipulus) ad eum tamen attinet, cum ea bonis alij boni sicut impii ea impii enascantur. Hoc (inquit Præceptor) pletumque retrosum sit nam ex inuidi Saul, comes & mansuetus Ionathas ortus est, & ex optimo Davide impius Absalon: & ex Adam Cain & Abel procreant, quorum alij sunt reprobat, alij vero electi. Quemadmodum ex eadem radice rosa & spina propagatur: sic ex eodem patre alius filius bonus, alius vero malus procedunt. Isaac & Ismael Adam fuerunt filij Iacob & Esau Isaac, alij virtuti, alij vero vitii operam dederet. Ita ex nobilibus progenitoribus filij diuersarum conditionum, & dissidentium morum dimanant: & ex bonis impii, ea impii boni propagantur. Certissimum est ex hominibus infimis illustissimos viros plerumque oriri. Agarhocles Siciliæ Rex siguli viros filius, Gordius Rea Phrygiæ abiecti rustici. Valeontinianus filius futuri. Primislau Bohemiæ Rex fuit bubulcus. Et contra ex celeberrimis patribus, turpes & infames filij sunt exorti. Magnus Scipio Africanus filium adeo deprauatum & vitii sciantem habuit, ut Valerius Maximus in § lib. eum obsecrantem à coruscanti radio genitam appeller. Idem Q. Fabio contigit, & ex præstanti Imperatore Marco Aurelio Commodus propagatus est, omnium scelerum & flagitiorum colluvies. Auidius Cælius in vita Imperatoris Severi, & refert Poggius Florentinus libro de Principum infelicitate, ait fere nullum ea illustribus Romanis filios illustres reliquisse. Idem Elius Spartianna de Imperatore Diocleniano refert, & adducit Petrus Crinitus in sua. libro de honesta disciplina. Inde persequitur est quam parum ad veram nobilitatem interit, ex clara obscuræ stirpe procreari, sed ad virtutem diuinamque gratiam promoueri.

Musa

1. Reg. 11
1. Reg. 3
Gene. 4

De nobilitate progeniei præstantia & dignitate.

CAPVT XV.

Nimadoerit Præceptor ex vultu ac ore
Discipuli non multum satisfactū, quod
nobilitatem stirpis videret, quippe
qui suam magni æstimaret. Vt ergo ani-
mos excitaret, & quicquid sentiret, ex-
promere, sic est satis. Quamvis bacenus stirpis nobi-
litem partem depreffisset, partem autem nō sūm nescio
quantā præstātia polleat. Nō illū est dubium nisi
eū summopere ad præclara & heroica facinora obrūda-
cum oculos ad eam maiorem coniunctū, impellere. Sā
partem mihi videret quæ vilius inter sternere, partem au-
tem ad virtutes explanare. Hic comprobatur, quod di-
cebat Epictetus vnumquodque duabus constare par-
tibus, alia quæ combureret & laderet, alia verò quæ
non combureret, sed prodesset. Passim nobiles cū ad
imitandos parentes astringantur, ad res gestas ar-
duas, præclaras magnique emolumentū totis viribus
emittunt, & in virtutes progrediuntur, in quibus
omnem suavitatem incredibilēque delectationem
percipiunt. Hominum ignobilium & abiectorum
virtutes plerūque nauisem parant, videnturque
malum odamentum lignique corticem redolere.
Syluestres sunt virtutes, nondum in terra, quibus
nullam dulcedinem inueniunt, alia verò meliora facere
sunt dulciores, alia gossipina sunt, alia verò ho-
loetica. Nō me laet homines esse humili stirpe factos
in quibus suaves ac præstantes magni splendoris vir-
tutes elucescunt: demum nobilis progenies maxime
dignitatis est, maximeque inereat. Vt ad præclare res
gestas consequenda eacret: illorumque virtutes
carentia, & splendoris lumine supremum. Etiam si
Nobilitas hoc in terrarum orbem egesset prematur, ac
lustris habereat, mixtum tamen splendoris
possidet, pellucidum paròque Adamanti simile, qui
inter lucum & cænum splendorem & valorem confer-
tur. Et si militas inanimis cogitationibus affigan-
tur, sic ille de desideris adbrecent, quæ cupiditatum
vanitas celum ordionat, bina tamen indolis indi-
cium, sobolis & originis ostentationem ac insigne, in
eo deprehendes, & nobilitatem in voluare, quam
ve exequaris scire appetis. Et quamvis nonnulli sint
homines ad omnia vitia proclines, non tamen eorum
progenies irrita est & annihilata. Quemadmodum
quibuldam rebus magnificis ac splendidi palatii di-
tutis aut regulis cinnis, aut quodam columnæ
epitilio delecto non idē statim edificium demoli-
unt, aut destrunt, quoniam loca fracta & labascen-
tia & melioribus integrisque possunt restitui. Pari-
etiam ratione quamvis in quadam nobili progenie,
quædam vitia se in inquinant, nobilitas tamen que
deturpari ac denigrari, non idē eius extractio etque
iniquitas perit. Nam pro perditis & nefariis alii
virtute præstantes nascuntur, sic eius antiquitas in
integrum conseruat, nobilitate progenies cum il-
lustris stemmatibus atque insignis in pristinum
valorem reparatur. Quod ait Euripides & refert Sto-
bæus quoniam diuitie deficiant, ac confirmantur, lit-
pistamen nobilitas æterni est. Admodum hæc no-
bilitas ab eo in Heroba fuit elata, quo loci aut, in-
signem & exitum esse inter homines splendorem, ex
opima sobole oriri. Et in Heracleide, Nihil liberi
esse decentius quàm à nobilibus parentibus stirpem

ducere. Plusarchus in tractato de Nobilitate ait me-
ram & absurdum esse colummiam eorum qui de ho-
minum progenie deieciunt, cum equi & canes opri-
mo semine sibi perquirantur, & agricolæ ac inferro-
res furculos, meliores optimaque terra ortos, seli-
gant ut in hortis ac pomariis soferant. Xenophon
Socratis discipulus ait Theognidem librum de ho-
minum vita scripsisse, qui ab stirpis progenie incipit,
denotans eam præcipuam esse partem quibus debeat
componi, vbi ait, cum ratione sensuque carentia,
ut equos, & arbores quod optima propagine ocian-
tur laudamus, quantò magis circa homines hoc est
obseruandum? Hanc eandem rationem Virgilius Ar-
chiepiscopos refert in Platine dialogo de vera nobi-
litate, vbi ait, veram esse nobilitatem, ac illustribus
viris originem trahere, ob quos eorum succulores
in honoribus plebes sunt anteponendi Idcirco, ait,
Romæ inter eos qui Consulatum illi que dignitates
postulabant, vobiliores præferbantur. Quod lanē
æquissimum est, in cæteris rebus equalitate serua-
ta. Nobiles ignobilibus, in Magistratibus & honori-
bus ac officiis antecellant. Huius rei testis est ex-
pressus in Authentica. Interim de defensoribus ciui-
tatum collatis, fore consulti animum progeniei nobi-
litate fauoris imperire, ut præcipiant pro eodem de-
lecto minorem nobili quam plebeio penam insti-
gi, in l. Pedius. ff. de incendio, ruina & naufragio.
Hoc etiam refert Papa Liberius can. qui contra 24.
q. 1. Multe imperitus rationes, quas breuitatis causa
omitto, ut nobilium progeniem magni docendam
esse ostendam. Epiopropter Alcibiadem in Platoni
dialogo de natura humana profapia nobilitatem
multum commendat. Legimus in sacra scriptura fi-
lios Israel, viros insignes & admodum illustres mol-
tū quod ex stirpe Abraham descendere, gloriari.
Non tamen vera nobilitas veris bonis est occluden-
da, siquidem ex se nos bonos efficit. Imò D. Greg.
ait in Dialogis nonnullis infamiam & dedecus pa-
tere. Et gloriosus Apostolus ad Galat. scribens ait.
In Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet, neque Iesus 2.
proprium, sed nostra creatura. Ac si diceret, in Deum
nihil refert excessus aut humilis profapia descendere, Gal. 3.
ac virtute præditum esse, veraciter fide que per cha-
ritatem operetur potest. Non idcirco, (inquit Dis-
cipulus) desistamus, quin Nobilitatem commendemus.
Et enim in mundo nulla rerum pretia sunt, quam
quid de disperient mus.

Similis.

*De familiaritate fauoris aut ody Principum consan-
tia & variate.*

CAPVT XVI.

Dico (inquit Præceptor) plerumque nobilitas
progeniem inter vera bona adscribi ar-
bitrantur, cum in Principum fauore, patrieque
nobilitate que sunt, que in medium attuli-
ti. Verum tamen non ratione, sed opinione ducuntur
itaque quanto opere falsa sit agnoscat, euidenter pla-
num faciam. Verba ibi suppediatis, ut meorum eui-
liare, tuorum omnimodum exuberantium erro-
rem pernoscas. Mutabilis & firmitate carentia que
non sunt in nostra manu, sed in alterius voluntatum
varietate, maxime sunt inquieta & permoesta. Cer-
tum quidem est ea vera bona non esse, & eiusmodi
sunt fauores Principum: non igitur vera sunt bona.
Quid inconstantius, morabilibus viroque debilius at-
que fragilius, voluntatibus Principum, à quibus eo-
rum

H. 3.

rum fauores dependent? Aman erat ex Regis Affueri pumioribus domesticis, ac familiaribus, qui in medio honorum gradient fauores efflans & absorbens, longe eius quod in eum mundus moliebatur obliuiofus, iussit Rex ut in publicum laqueo suspendere-
 tur, eoque pacto tristis, lugubri, ingemiscenique voce extorem uitae huius efflans. Flante secunda fortuna, nescius erat quo pacto dehiscentibus nostris fundamētis mundus blandiretur. Tunc eius angustias per-
 sentis, cum nihil temporis ad eas reuindendas exu-
 peres. Vnus ex familiaribus Regis Dauidis Iob exiit, moribundus autē Dauid praecepit filio ut eum cū Regni possessionem caperet, emeret. At sacra Scriptura de eodem Rege I. auidē, qui cum adole-
 scens esset Regi Saul obsequabatur, etque fuit in de-
 hiscent perquam familiaris: ac non multis post die-
 bus, eum Rex obliuioni tradidit, ut cum multoties dehinc vidisset, non eum noscitant, & cuiusnam esset filius, est percunctatus: quem deinde crudeli persequutione affectit. Hoc praecepit Deus ne pluri-
 fauorem aut familiaritatem Principum faciamus, cū ita perscūtio eorum à quibus acceptorum ob-
 sequia, sunt immemores: & non solum eos obliuioni tradunt, verumetiam persequuntur. Alexander Magnus Parmenium praeipuum familiarem interfecit, ut narrat Paulus Crusius in tertio libro suae historiae. Imperator Caligula omnes sibi amicos & fami-
 liares iussit trucidari, imò omnes homines quos ad ho-
 mores de dignitate crederet. Ita narrat Suetonius Tranquillus, Dion Cassius & Flavius Iosephus lib. 19. Antiquit. Bellisarius, admodum fuit Imperator
 Iustiniani primi familiaris: de quo fuit cum ob-
 fidelia obsequia, singularem animi magnitudinem, inuictum pectus & miranda praecelsaque facinora fuerat benemeritus: qui cum ad magnas dignitatis
 gradus promouere speiaret, iussit Imperator ei oculo-
 euelli, omniūque eius bonis publicari. Arbitror eius infelicitatem eum in prosperis rebus, ut verum miserorum & calamitosorum exemplum sciret,
 explorari. Hoc referunt Procopius, Crinitus, Vo-
 lastratus, Fulgiosius, & Rausius Textor in sua Officina. Fauores & familiaritates Principum ad haec
 omnia rediguntur, vnde non esse vera bona infertur. Non magno vterer artificio, ut hoc hominibus per-
 suaderem, si mundi varios casus, & dolos cogitatione volutarem, vanitates aspernarentur, & ab inani-
 nibus cupiditatibus desisterent. Verū ut permulti eorum cothurnati ut maiores appareant, incedunt,
 proque honore ducunt, quod velum venio inflatur, extendi. Non inficit, quin mihi facile fidem adhi-
 beam: at plures fauores, quos licet crebris admoni-
 tionibus, visibulque monitis adhorrentur, summam tamen felicitatem Principum fauores tenebunt ac si
 tali robore ac firmitate tenerentur, ut à proposito haudquaquam possent diuelli. Homines decepti &
 aberrantes num vident tales familiaritates esse mo-
 mentaneas, nihilque cenum ac solidum habere: & infortuniorum nexibus implicantur: Firmo iam ad-
 haerescere animo, vociferi potiri opinantes, omne adfictum corrui, omnes spes, cupiditates, conce-
 ptas ac sententias confinguntur, volupates delen-
 unt, vnanisque volupates solo diffunduntur. Sub-
 sannantur eos mendaces & exhibent: planē tunc du-
 los, technas rerūque inconstantiam agnoscunt, in
 quae nullis iactis fundamentis, omni desideria felici-
 tatis emoque reponunt. Heu! quā felices essent, si
 Principum honores ac familiaritates amitterent, à
 desiderio etiam ipsa possidendi desicerēt. Haec enim
 in Quarta, nullo pretio აღმუდამად foret locutura.

Fauorem Principum Terra vera non efficit bona.

CAPVT XVII.

Vi attentia mentis acie fauorem & familia-
 ritate Principum perpendere intrinsece opabitur, non magnio pinor, haec omnia pē-
 denda docet, quauis in libris legamus &
 aliquando nostris oculis intueamur, plures homines
 magno fauore prosequutos, his omnibus familiarita-
 tibus indignos, & quāplures de pressos, quorū memoria
 iacet in tenebris, magnis tamen honoribus ac di-
 gnitatibus dignos, qui autem ad eas tendunt & as-
 pirant, nullā iacturā illis veritū quauis non pos-
 sident. Multa verò amittunt Principes, quippe ab
 his nullam vilitatem scitis deprimere. Vnde li-
 quidū apparet, insignes homines, nullo statu, valo-
 re aut nomine coram Principibus habitos, seiplos
 eorumdem Principum infelicitatem esse, quam ab
 eorum gratia, aut fauore perditos. Corrigitur Reges ce-
 lorum obsequium, qui iustus est, ac misericors, terrae
 Regibus postpositus, qui seipsum in suppliciorum ac
 praemiorum portionem insonitē damnant reitque fauent,
 aliorum meritorum eos haereditas constituenes. Non
 inquam, tales ab obsequio Principum desistere de-
 bere, sed Deo seruire ac morem gerere non cessent,
 neque in familiaritate felicitatem collocent, quoni-
 am chariori mercatur pretio, minimi verēdē valo-
 ris. Ad haec plerumque homines reddit insolentes,
 superbos & obsecratos. Quemadmodum nonnullis
 euenit, qui cū in loca praecelsa, & eminentia con-
 scendere, deorsum inuolantes à visu desiciunt, lumen-
 que oculorum amittunt. Idem pleribus ad fauores
 & honoris mundi apicem ascendentes, qui cum in
 aliis quos infimos arbitrabantur inueniunt, ob-
 stupefunt & oculorum mentis lumine priuantur.
 Expeditius est huiusmodi fauores & familiaritates
 nocere facere, oculorūque ad Deum, non ad mundum
 deiectione. Nam in Deo rectē signatur ac locantur,
 in mundo autem vacuantur. At Salomon in Eccle-
 siaste, *Vidi cuncta quae sunt sub sole, & ecce vanitas
 vanitas.* Ac si diceret: Oculos in ijs quae sub caelo
 concusso sunt, coniecit; cūque omnia sagaciter
 sum perstratus vniuersa vacua & vana deprehendi.
 O Sapiens Salomon explana nobis. Quid in
 terra sunt opera, in gratia facta & ad Deum di-
 recta? Quis dubitat? Cum ergo haec opera vanitates
 non sint, sed virtutis opera, cum omnia esse vanitates
 proferat? Hoc in loco Sapiens vanitatem appellat
 id omne quod vltimū nos beatificat, & ut Deus qui
 nostrum est summum bonum solidum sit, & à seipso
 ens habent, cetera omnia illius respectu vana sunt.
 Non quod creaturae quatenus creaturae non bonae
 sint, ac cum Deo comparatae vanitates emittunt, ne-
 que plene satisfaciunt aut animam implent. Haec est
 huius loci quaedam interpretatio, in quo Salomon
 eos obiurgat qui summam felicitatem in huius vici-
 rebus locant ac statuant. Alta est eum loqui de ope-
 ribus quae sub caelo sunt. *Vidi* (inquit) *cuncta quae
 sunt sub sole, & ecce vanitas vanitas.* Perfecit vir-
 tutes non sub caelo resident, sed multo altius peruo-
 lant, & cum eo hunc Solem qui alium solem creauit,
 hunc inquam Solem iustitiae summum & eternum
 bonum, qui Deus est altissimus, cuius splendor alie-
 rius splendoris caeca est, penetrant. Loquens Deus
 de hoc Sole per Prophetam Malach. ait, *En erit et
 vobis iustitiae nomen meum Sol iustitiae & famas
 in penitus quos.* At Eusebius in li. de Praeparat. Euan-
 gelica

Ecclesi.

Malach.

gelica hunc Solem esse verbum Dei, eundemque Deum. Iesus Christus Sol iustitiae vocatur, quoniam nos accendit & iustificat. Opera quae Salomon dicit esse vana, ea sunt quae sub sole materiali resident, ea quae ad mundum, ad eius honores, fauores, fraudes ac deceptiones diriguntur. Assidet nos mundus & collocat tabulae salutorum & blandimentum desideriorum. transiitque nos exponit quibus perimus, omninoque cogitationes aut labores sunt inutiles, nos autem dolotibus & angustijs conficimur. Et quantum mundus venimus prosperum puppique fauente perire nobis venimus, percaro pretio sua oblectamenta duendum, nos autem magnis pensionibus honores perfolimus. Holofericum rhoracem vili panno duplum mundus elargitur, gaudia triplex immittit. Contra vero Deus ihoracem ex syntheti pannoque vili confectum dat, serico duplicatum, labores exteriores spiritualibus oblectamentis immittit. Homines Deo seruientes in alio statu ab eo in qui nati sunt, discrepante remanent. Nam in peccato nascuntur, & filij sunt irae ut ait D. Paulus ad Romanos & ad Ephesios, & in gratiam oriuntur. Ij autem qui in mundi obsequia occupantur, & in eo desinunt, in peccato nascuntur & in peccato moriuntur. Et circa mundi honores & diuitias terra, in morte etiam in eodem statu quo in vita incipere, remanent. Quod admodum pistilli rota, atque impetu concussa, manet molere incipit, omnique die non cessat voluere, & in infinitos gyros vertitur. Sed autem triticum retinet, illa vero in eodem statu, quo manet fuerat remanet: pari etiam ratione qui mundo seruit cupiditatis, & ambitionis quae impetu agitur & conuulsatur, & teneris vnguiculis ei seruire incipit, postquam a se innumeros curas & progressus virg transegit, vespertinus diuturni exitus nocte ingruente, in eodem paupertatis statu cum moritur, quam tempore orauitatis remanet. Rota est pistilli, quo monetur & vertitur, nec mutatur. Hoc indicabat Iob cum diceret, *Nodus egressus sum ex utero matris meae, & nodus reuertetur illuc.* Dicebat se in vetrum matris reuerturum, qui est terra sepulchra, quoniam terra nostra mater est, quo sepelitur. Ideo dicebat Salomon in Ecclesiaste, *Omnia pergunt ad vnum locum: de terra facta sunt & in terram reuertuntur.* Narrat Titus Livius in 1. Decade, cum rogaretur Delphicum Oraculum in fauorem filiorum Tarquiorij Romanorum regis, qui prior Romae esset imperator, & dominatorus respensum est. Qui prior matrem oscularetur. Omnia itaque ad locum quo mater erat properant, ad inuicem eam osculandi gloriam sibi praesipientes. Iunius Brutus qui illic inierat, in terram prostratus, sese extendit, eamque oscularus est, dicens Romam esse moderatam, siquidem prior ad matrem, id est terram, osculandum entiterat. Haec terra est, quam Iob matrem appellat, dicens ex illa nodum egressum esse & in eam nodum reuerturum. In libro septem donorum scribitur & refert Ammon. in quart. parte Theolog. cum Magnus Babylonis Sultanus animam esset exhalaturus ad finem vergere periclitens, iussit vir sarcophagus per orbem deferretur, ante quem Praeco proclamaret, vniquemque certiore esse Magnam Solanum & diuitem Principem, nihil ex hoc terrarum orbe, ea opulentiis suis diuitijs praeter hunc miserum sarcophagum in quo erat sepeliendus deferre. Cum itaque qui modo seruauit in celis desiderium locum, honores & diuitias, familiaritates, fauores magnisque dignitates perquirentes, quandoque haec omnia assequatur, cum intuerent innoti amittunt, & plerumque anteque moriantur: praeter quod sunt omnes diuine fluxe & mutabiles, secum tra-

men inoletoiam, immoderatum gaudium, ceptitatem, & alia mala solent ducere, quis est quin videat haec omnia ioter vera bona numerari oportere? Falsi virtutis manum admoveamus, Deo feruamus, eius gratiam & fauorem perquiramus. Etenim Rex est qui magna munera & remunerationes potest elargiri. Narrat D. Ammon in 5. parte Theolog. Cum quidam hero seruaret, in grauissimum lapsus est morbum, cui dicit verus. Quidquid volueris pete, libenter enim erogabo: alter vero petens vt ab hoc morbo cum liberaretur, respondit. Hac in re tibi praesto esse non possum, solus Deus illud potest exequi. Tunc dixit & grotus. Quoniam Deus me ab hoc morbo potest liberare, illi soli seruam: quod & praestitit. In Den spes nostra ponenda est, non autem Principibus insumenda. Ad hoc nos excitat Propheta Regius David dicens, *Nolite confidere in Principibus nec in filijs hominum in quibus non est salus:* Et Propheta Ieremias, *Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum, & à Domino recedit ter eius.* Et paulo inferius ait, *Reveresce vir, qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia eius.* Et D. Paul. ad Heb. *Haebentes itaque fiduciam in introitu sanctissimi &c.* Qui confidunt in fauore Principum anchoras in firmam maris iaciunt, quas fluctus & vnde statim ta-piunt: qui autem Dei fauorem scrutantur, qui vera est familiaritas, firmas anchoras in terram firmam colli-figunt, vbi recte rutae & collocatae existimant. Linquamus igitur boores, diuitias, mundique familiaritates, quae inconstantes sunt & mobiles, altissimi-mumque Deum quaeramus, qui nec commouetur nec commutatur, nostrumque summum bonum est. Et quauis hoc aliquomodo petibile ob nostram imbecillitatem depiautotique mores videatur (ma-lum enim facile in stuppes accenditur, bonum autem lignum vinde offendit) nihilominus timorem, terrorem ac formidinem quam virtutes incutiunt, maiori esse quam labores, quos ad haec omnia adipiscenda patimur: molis fatius est vt aduersus propriam voluntatem vitamur. Nam vt ait Redemptor noster apud D. Matthaeum. *Regnum celorum vnum patitur, & multius rapitur* illud.

D. Autho
m. T. p. 108
Theolog.

Psal. 145

Ierem. 17.

Heb. 10.

Matth. 16.

Ostendat Praeceptor patris nobilitatem non esse verum bonum.

CAPVT XVIII.

Athenus ostendi fauorem Principum nec solidum nec verum bonum esse: nunc nobilitatem patris, de qua mentionem fecisti, aperiam. Quod illud sit ignoro: sed tamen frequenter video homines ex fertili solo & vberissimo otuandos sese iactare, & celebribus & copiosis ciuitatibus, in locis salubribus sitis, suauibus & moderatis climatibus coelestis influentis, vbi nati sunt, vici praesentis, cum virtutibus, cum lueris, tum etiam armis nati sunt & imbui. Fertili ac vberis totius vniuersi regio fuit terra Promissionis, cum de illa dicit facta Scri-pura lacte mellisque fluentem esse, & ea insigniori-bus celebrioribusque totius mundi ciuitatibus, vici Ierusalem, amenis ruriis & propugnaculis circumornata & vallata, vt ait Iosephus in 6. libro de bello Iudaico: terra Promissionis caput fuit & metropolis, ceterisque nobilibus. Eam vocat Ieremias in prima lamentatione Dominiacum, Principemque Prociuiarum. Fuit mater Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, in ea nati sunt & elati com-

D. Autho
quart.
part. Theo
log.

plures viri illustres cum veteris tum etiam novi Testamenti. Deinde verò ea hic Civitate nati sunt, Iosif, Ochozias, Achas, Manasses, Sedechias, alique pestiferi homines ipsi similes multique idololatriæ, Sacerdotumque persecutores, Prophetarumque occisores. Itæ ut loquens Iesus Christus de hac civitate, dicat apud S. Matthæum. *Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt, quousque voluit te eum regere sicut galilea congregat filios suos, & occidit? Quid multa? nisi in hac civitate Pharisæos natos esse gentemque pestiferam & truculentissimam, homines perditos, nefarios omniumque vitiorum sparsitæ fœdatis, qui verum Messiam persecuti sunt, innocentem Agnum necarunt, & verum nostrum Deum inauditis iniuriis & horribilibus suppliciis cruciaverunt. Ad hæc, Apostolos persecuti sunt. Et cum Deus sit misericors, eos quotundam annorum spatio ad penitentiam, & conversionem expectavit, cum autem eos vidit nolle penitere, sed in impietate, malitia, perniciæ & obdinatione prolequi, passus est eos destrui, antiquamque & asseverantem civitatem Ierusalem dei ac solo æquare, ut ex illa Vespasianus & Titus eius filius triumpharent, ut narrat Suetonius Tranquillus, Baptista Egnatius, Paulus Orosius & alii complures. Et ait Orosius à Roma condita ad suum usque tempus in ea centum & viginti Triumphos fuisse partos, nec vilis eorum pater & filius una triumphum quam in hoc celebrarunt, quo duo Principes pater & filius de Indis triumphabant, omnes currii triumphali assidentes. Et ratio earum Deus patrem & filium ab us triumphum reportare permisit, erat quod Patri, & Filio non crederant. Invenit quædam, incolæ Hierusalem, evictis totius orbis in fide, sanctitate, latere, armis & in quovis nobilitatis genere celeberrimæ. Et è contra in Babylone confusions & idololatricæ terra natus est optimus Zoroabel, Iustus Iosif, filius Iosedech, diuinus Propheta Aggeas alique egregii & eminentes viri de quibus scriptura mentionem facit, præcipuè in primo libro Esdræ multisque aliis in locis. Mallem meam patriam per me cognitam esse, quam memet per eam agnosci. Si per me ipsum non splendeo ac eluceo, quem splendorem mea patria potest asserere? Multo æquius est, hominem obperuerim patriam dedecore affici, quàm si depravatus fugitiosusque via de honestate. Quidam in Anacharim invehens vitiosamque patriæ oburgans, ait Lærtius lib. i. eum respondisse, patria mea mihi iniuriam infligit, tu verò tuam iniuriæ afficis. Et in quinto libro ait, Aristotelem cuidam sese iactanti quod ea nobili civitate ortus esset, respondisse. Patri pendenda duco, ea optima patria originem ducere, multò autem magis est de illo esse benemeritum. Hugo de S. Victore in Didascal. ait eum multum esse delicatum & mollem cui dulcis est patria, fortissimum verò, qui totum terrarum orbem ducit patriam, eumque esse perfectum, qui omnem terram habet pro caelo. Nescio quorsum tantopere homines patriam commendent, cum passim videamus in ea minus æstimatione haberi. Sic ait Iesus Christus Dominus noster in patria, *Nemo propheta sine honore, nisi in patria.* Quos in hoc terrarum orbem reperiuntur, qui diu naugant, prospero vento fruuntur, quos, & quamvis patriam appellant, mundus subornat? In mari maliciam, omnem autem procellarum rabiem in terra percutiunt. Honoribus in alieno solo assiduus: in patria verò ab omnium cognitione, atque memoria delentur: imò vsu potius evenit, in patria quod aliis in locis sunt consecuti, perdere. Magnus Hannibal in Hispania magnas victo-*

rias sibi paravit, Alpes penetravit, quas Polybius fortia Italiae moenia appellat, maiorem illius partem subiecit, plures acie dispositas Romanos devicit, & ob mirandam victoriam quam in Cannensis prælie est allequutus, ipsum Romanorum confregit: dehinc verò in patria victus & ludibrio habitus fuit, quæ erat Carthago, ut copiosè narrat Polybius, Titus Livius, & Eutropius. Attram (inquit Discipulus) patriæ amor ita vehementer est, ut homines ad eam remeandi, haud possint cauere, cum in adiacentibus regionibus mansionem faciunt, quantum se honoribus & incrementis auctos vident, & qua existimatione in patria sint habituri. Avicula carduelis in caesa cœclula ubi efca & quæcumque, necesse illi suppeditantur, quousque blanditijs & amore demulceatur, caput tamen per causa fillas ponit, ut in aditum ad fugam & libertatem possit deprehendere esperiat, eamque tædet carcere detineri, ut ad patriam, quantum triste ac opacum nemus, pervelet. Sic homo qui in alieno loco commoratur, licet inter pietas domos affabrique elaboratas habiet, omnibusque rebus ad vitam necessarius affluat: amor tamen patriæ, ut in ea solas paupertatem perquirat, quam in aliis omninoque voluptates, gaudia ac exuberantes facultates impellit. A te accepti cum alienas terras peragraret, in Lusitania esse oprabas, & ea te adiuvini, quod patriâ in qua natus es, commendabas, eam vocas incapugabilem, cello loco suam, pulchri dissimilique aspectus inter duo præterfluentia lymphidissimæ flumina sitam, cum innumera pulcherrimos fontium pulchritudine, omni pomariorum genere vallatorum, qui locus abba Conca Julia vocabatur, nunc verò Coullauum. Et mirum est nunquam hominem de patriâ loquentem audivisse, quin ad eam dedivissimus, & flagrantissimus appareat. Hoc indicavit Homerus in Odyssæa, ubi narrat immensos labores quos Ulysses à Troie dirigit, donec ad Ithacam propriâ patriâ tamen pervenisset, que erat sterilis Insula inter inios & inhospites ropes collocata, quo loci fuerat enutritus. Hæc erat patria, propter quam ita amarè suspicia eminebat: magnæque pericula, atque discrimina exantlavit, eam totius vniuersi diuinitis antepensens. Vis amoris patriæ ita magna est, cuiusque memoria suavis, ut quivis labor, quem pro ea suffere valemus, nobis pericandos videatur. Hæc in re nullum dubium est, (inquit Præceptor) Loquens Daus Ismaelitis, narrat Hieremias in 7. capite eos admonuisse ut virtutem sedarentur, pollicidissima est se cum eis in terra propria loquaturum. Ait Hieronymus hoc in loco Deum eis promississe, in patria mansionem esse facturos, cum amor quo quisque eam prosequitur natura sit innatus, cum ea nihil dulcius aut suavis esse possit. Diligunt volucres nidos, feræ speluncas, pisces denique omnia animalia in natiuitate & alimentum locum amore capiuntur. Hæc amor Atheniensem Codrum ut pro patria occumberet, impulit: quoniam ferebat Oraculum, in quem Gentiles fidem adhibebant, Atheniensis victuros, dummodo Codrus Res in prælio interiret, occidere decrevit, ut sua morte patriæ vires restitueretur. Verum ut aduersarii responsum oraculi quodammodo non ignorarent, iussit ut ne quicumque eam interficere auderet. Cuius rei certior factus Codrus ornamenta regis deposuit, habituque abiecit militis induens in medium hostium aciem & exercitum irruit, quidquid in occursum obiceretur ferro dicendæ, æcencens, viridisque campos, in numerorum occursum sanguinem commutans, sese inimicorum telis vitæ curoque obiciens, uexquum ab eis agnitus, est interfecit. Eodem modo narrat Valerius Maximus,

Marcus

lib. 1. Tol.
lib. 1. Tol.
lib. 1. Tol.
lib. 1. Tol.
lib. 1. Tol.

Marcus Tul. in prima Tusculana. D. Anton. in prima parte histor. Hic amor patriæ duos Decios, ut pro illa mortem opperirentur excitavit, ob eam Gens Cyprius perpetuum exitum elegit. Flavius Vallerius ab Imperio se abdicavit, & Mutius Scaevola omnem viam spem abscondere voluit, ut Porcennam crudellem Romæ inimicum via priuaret, & Marcus Curtius, horrendo lacu, & hians abyssus coegit, & Fileus, terminos viarum amputare, ut patriæ & amplificare & dilatare. Multos silentio præteremiro, qui ob decus patriæ, grauissima & laboriosa lubere, quorum memoriam nulla vnquam delebit obliuio. Eorum patria iam ditata est, ciuitates in cineres redactæ: at præclarorum facinorum fama, quæ ob amoris patriæ gessuror, sempiterna est. Ac rei nihil ad rem istud facit, ut probeatur mortem ob patriam honore affici, imò ob illos patria: ad hæc nobilitatem patriæ verum esse bonum. Si enim esset, possesores bonos redderet: videmus autem ob multorum virtutem ex obdilatata patria, multos ob vitia infames oriri.

Authoritas Platonis refellitur, ut probetur verum splendorem non ex patria gloria, sed à vera virtute derivare.

CAPVT XIX.

Non hoc inficiat (inquit Discipulus) negari autem non potest, patriæ situm, aerem, celi & clymaum temperiem, alio loco, quam alio esse meliorem. Homines terra frigidis nutritos agnosco, incundos, & hilares, quos natura ipsa comites benignosque indolis & optimi iudicii esse compertis: alios autem ex locis maritimis, ut ex omnibus matris qualitibus componi videantur, cum vendis & procellis, propter proximitatem & vicinitatem ubi nati sunt. Alios verb locorum fucorum & ariditatem, natura ipsa & humoribus ita exsuccos, ac ipsa regio, ita tunc & sgresses, ac loca vbi alimenta fuerint. Et arbitror Platonis auctoritatem non abessere à proposito nam memini te audiuisse, inter cetera de quibus gratias Deo ageret, vnum esse, quod Thebus non esset natus neque alicubi, nisi Athenis loco, tunc temporis totius vniuersi celeberrimo ædificiis, splendore, attrituque propugnabili: metropolitibus, mercimoniis, negotiatione, commercio, quarumque nationum opulento, bonis literis, bonisque moribus affluenti: demum omnium discipulorum empirio, in quo summæ Philosophia effloresceret. Multi homines (inquit Præceptor) hanc Platonis opinionem illudunt, & superfluas laudes quas nonnullis ciuitatis Athenarum locis tribuit. At hoc non mirum videtur debet. Etenim natura & alimentum homini in volutate, talem in patriam affectum creât, talemque inter eam & mentem conformitatem, ut simpliciter in errorem eam intrudant, & à veritatis via defleant: laudes & vniuersa vixis variis alia maiori, alia verò minori, dimeritotes. Licebat quidem Platoni, gratias Deo referre quod esset Atheniensis: sed quod non esset Thebanus, hoc sanè in collaudandum. Nam Thebanus erat elegans ille Poëta Pindarus, cuius stilum Horatius tantopere laudat, ut ne quidem posse imitari affectat. Famosissimus ac celeberrimus Hercules Thebas natus est, & euniorum, cuius valor tantæ fuit admiratio, ut quidvis formidandum ex alio posset concipi, aut existimari, superaret. Epaminondas illustris Princeps, eximius Phi-

lophilus & Sireneus Dux Thebanus fuit, qui Lacedæmonios in iusticia, virtute animique magnitudine indefessis brachijs confusus, debellauit, quæ inter finem odio & horrore, quod meritis hostes prosequeretur, ductæ, præclaris & formidiosis facinoribus persuegebatur. Quasvis autem victoria potenter, & effectus iugo patriam afficeret, in hoc tamen prælio interijt. Qui clypeum adhuc integrum, inimicos autem fractos, disruptos & deuictos conspicens ait, Nihil meæ vitæ finis est, at præclarum initium: mox natus vestit Epaminondas, cum taligloria occumbat. Eo pacto referunt Valerius & Plutarchus. Quid igitur Platoni proderat gratias Deo persolacere quod Thebis natus esset, sed in ea re vere emminensissimi nati essent, quorum doctrina, vis & inuicta magnitudo nomen inuenerit linguis. Variisque nationibus æternitati consecratur? Sic Thebanorum ciuitatem Plato depreffit, ac si hinc inde nullus vnquam vitæ insignis ortus fuisset, Athenasque tantis laudibus extulit, ac si tantum illinc optima ingenia & celeberrimi auctores nati essent: quandoque vel totum plurimum aliunde ducant originem. Priscus Homerus, de quo Iosephus in libro aduersus Apionem mentionem facit sua scripta omnium Græcorum scripta esse antiquiora, multis antè annis ante Romam conditam, ut refert Eusebius in sua Chronica, & tellatur Corælius Nepos, & perspicuus colligitur ex Eratosthene, Aristarcho, Philocoro, Apollodoro, Heterodoto, fuit Poetarum Græcorum sine controversia Princeps. Qui quidem cum tam præstantis ac exterius poetæ existeret, certum est non Athenas natum esse, sed ex insula Ios, ut ait Aristoteles, etiam nonnulli eum natione Metniensem faciunt. Alij alius locis eius nationem tribuunt, plures enim in his vade oriundus esset, contendere, quique illorum ad se vendicans, ut eleganter dicit Cicero in Oratore pro Archia poeta. Aulus Gellius in tertio Nocturno Atticorum, Raulius Textor in Officiis. Narrat Plutarchus Alexandrum Magnum tanto amore illum prosequi, ut in eius illade cubili requiem capturus, obdormiuisse dicatur. Vnde apparet Homerum non tantum ob patriam honore fuisse affectum, at multi per eum. Pythagoras Samo natus est, non autem Athenis. Democritus Abdere, Anaxarchus Scyræ, Bias Priene, Aristoteles Stagyræ, Theophrastus Lesbos, Hippocrates in parua Insula Cos, cum Phylia, & Apele, alio Medicorum Principe, obdormiuisse verò peritiorum. Hæc de Græcis. Deinde præstantes Latini auctores, quibus Roma veta totius orbis caput gloriatur, nonquam ex ea nati sunt. Marcus Tullius, qui Latine Philosophiam illustrauit, totumque terrarum orbem diceodi vberitate, summamque facundia rapuit, fuit Arpinas, Titus Livius cui inter Historicorum dicendi vberitatis stilique maiestatis laurea tribuitur, quam D. Hieronymus in quadam epistola fontis lac appellat, Papias natus est. In Aticis, humili loco Italæ, natus est Vercidius, qui Romam carceri mancipatus & caprius ductus est, postea verò Consul: & aduersus postulentum ac bellicosissimum Partiborum Regem à populo Romano missus, qui ob reuocem victoriam quam in Romanos fuerat consequutus, amplabatur, eum in acie deuicit, filium interemit, omnemque exercitum dissipauit: eo pacto, qui alius Romanus victus fuerat ingressus in ea victor triumphauit, carceres captiuos oppluit, insignique gloria ab æstera bellicosique Populi Romani hostibus æropha reportauit. Huius historiarum auctores sunt Iulius Gellius lib. Noct. ac tunc, & Petrarbus de remediis in aduersam fortunam. Quod prius tempus Romæ in iustissime ostenditur,

Mar. Tul.
Cicero in
orati. pro
Archia
Poeta
Aul. Gel.
I. Noct.
Atticar.
Raulius
Textor in
Officiis.

in quo idem Vendidit in curru triumphans celsatur,
quod Parrhorum erat stigma. Adeo magnum viro-
rum illustrium numerum adducere non dubitavi, qui
nunquam ex Athenis fuerunt, præcipua inter Græ-
cos Civitate, necesse Roma inter Latinos nobiliori
& copiosiori carere, ad Platonis auctoritatem con-
vullendam. Romulus in sylvis fuit emotus, qui Ro-
mam construxit. Castilia vero & Romæ visceribus sa-
tus est, propriisque eius verberibus latus, qui tamen
in eam, solo æquæ raros, conlustravit. Themistoclem
ferunt Seraphio cuidam in iorgio respondisse, cum
ill: dixisset, non eum sua, sed patrie gloria splendo-
rem affecutum: Nec Hercule (inquit) si ego Seri-
phum essem, ignobilis essem, nec tu si Athenie-
sis es, clarus viderer. Ita testis Cicero in li-
bro de senectute, quando Plutarchus in Apophtheg-
matibus alio modo refert. Hic egregius vir voluit

indicare, gloriam nec in patria, nec in parentibus, at
in virtute glorioseque rebus getum consistere. Quam-
obrem sequitur hoc non ad te in molium conferre ef-
se Atheniensem, Platonem hoc in loco potius af-
fectum, quam Philosophum titulum loqui. Sui autem
ad eodem Platone percontaris cur Athenienles The-
mistoclem tunc Græciæ lumen caelo pepulerint,
respondet hoc malitia, & invidia esse factum. Athe-
nienles virtutis inimici ab his etiam duabus imper-
fectionibus inuasi etiam eximium Oratorem Demo-
sthenem exularunt, à quo beneficio singulari præ-
mio digna receperant. Et sapiens Aristides cogno-
mine Iustus, qui ut Plutarchus in eius vita refert, cum
ad exilium pergeret manus ad cælum erexit, Deum
obsecrans atque obsecrans, ut Atheniensem negri-
tia ita prosperè succederent, ut nunquam Aristides
in memoriam occurreret. Quid multa? Præstantem
Socratem eiusdem Platonis & Xenophontis Præce-
ptorem aliisque insignes viros accusarunt, cumque
iniuste ad mortem damnaverunt, & quod sum in eis
fuit eius honorem oppugnavit, fundiditque famæ
gloriæ delcuerunt. Quod iustro alaci que vultu pas-
sus est, ut narrat Plato in Dialogis, Xenophon in
Apologia, & in libro de dictis, & factis Socratis. Qui-
bus in sociis his duo discipuli ex ima oblivione abhy-
so cum voluerant exarsere, triumphantemque mor-
tis famam tempore, quod de vita triumphat, inuio, re-
ternarum commendat. Hæc fuerunt Atheniensum ope-
ra, quibus famam fœderunt, infamamque patrie inus-
ulerunt. Verum enimvero, narrat Græci auctores, &
refert Pictorius in Hieroglyphicis, eos habuisse agrum
vocatam Ceranium columnam plenum, quas ad eorum
docum, pro patriæ mortis oppetentiæ erigebant, cum
inscriptis primum prælium in quo unusquisque illorum
intererat, exproptionibus, præclaris facinoribus & re-
bus gestis, quibus fuerant insignes, ut erant corum
vita consumeretur, memoria tamen posteris cõserua-
retur. Quædam modum licet templum hanc cõcidat,
si diis ex mortis integræ columna pedibus adhuc stet,
temperatitudo representat: sic licet vitæ ædificium
conruat, si famæ columna integra superet, ea tam vitæ
nobilitas & altitudo dimittitur. Aeterna enim fama
præteritæ vitam representat. Verum nec hæc colu-
mnæ quas Athenienles viris insignibus solebat eri-
gere, ad memoriam gloriæ conferendam satis superque
cui: nihil enim ex his hodie reperitur, nisi historia-
rum scripta diuigenæ allicunt. Hæc omni vix colu-
mnæ, quæ famæ æternitatem fulciunt, illæ sunt quæ
tempore consumpta, & deperditæ cõsueant, & hominū
memoriæ commendant. Quædam modum ventum quā-
tum perit, sentitur, at retineri atque servari nō po-
tuit: sic gloriosorum rerum gestatorum fama & memo-
ria, quoad tempus duat, quo factæ sunt, remanet: si su-

te nullas cas scriptis redigat ex seipso nullo modo po-
terit sustineri, aut conservari. Historici (ut ait Marcus
Tullius in 2. de oratore) testis est temporum, lux veri-
tatis, vitæ memoria, vitæ magistra, antiquitatis memoria.
Quicunque notata digna investigandi desiderio fla-
grabit, animū acutere, iudicio clarescere, mētē in capu-
gere, pollere iudicio, magnā ad seipsum regendum ac-
quirere prudentiam, se pulcherrimam historiam perlegat ac cuo-
luat. Quamobrem dicebat Zeno Philosophus, qui sanxit
& vitæ prædictis fieri auctor, cum mortui deberet
conorseri, hoc est, maiorum dictorum & factorum
historias lectitare. Horum non erat nescius imperator
Tacitus cum iussit Cornelij Taciti historiam transferri,
& publicis Bibliothecis adscribi: ediditque sanxit,
ut quotannis his describeretur, ut ea commodè omnes
vni possent, & emolumentum atque utilitatem exspici-
cari. Ita narrat Iulius Vobiscus & refert Crinitus in
suo 4. libro de honesta disciplina, ubi historiam utilitatis
plurimam cõprobat. Cum itaque quod singulis diebus
vltimorum pacificat: oñunquam cõ celebris
ciuitatibus homines viles infamatos & deprava-
tos nasci: & ex illis infamis & abiectis, viros illustres,
integros & celebres: perspicuum est veram nobilitatē
inter vera bona non esse numerandam, neque utilitatē
esse patriæ. Non enim æquum est ut nobilitatis pa-
triæ obscuritas & egestas fama splendorem & gloriā,
præstantiūque virtutum merita obducat.

De Athenarum, & quædam à Roma antiquitatis descriptione.

CAPVT XX.

Oratilis (inquit Discipulus) Plato lau-
dam Athenis tribuens, potius tanquam
amore patriæ vicus loquitur, quam e-
ius quæ rationis oculus iudicat: non ta-
men negandum est Athenas omnium
Ciuitatum totius Græciæ fortissimas & pulcherrimas
extitisse. Maxime (inquit Præceptor) sed quo tunc tē-
poris redita vi bene est, quod splendidi, sumptuosaque
ædificia decuerit? Quid de illis Academia, tantope-
re in orbe celebrata? ubi eius ostentationis? Nihilbo-
die superest ea Athenis, nedum minimum ubi sit
fuerint vestigium. Attamen cum quodam Græco locutus
sum, qui in suis quidam Venetorum erat naucletus,
homo sapiens & peritissimus, qui longinquas terras
peragrarat, qui retoluit mihi eodem loco ubi Athe-
narum ciuitas fuerat collocata, petierit, cuius ad-
huc quædam dirutiones atque antiquitates apparebāt,
sed parui momēti, quo in loco hodierna die humile a-
gricolæ rugitum erat: & in eo ipso loco, quo an-
tiquis exquisita compita & arcæ vici, splendidæque
antiquæ Cuiusdam ædificia cernebantur, tunc temporis
agri restitiles, compescui, & palustris locus, apparuit.
Omnis veritas cõsumpta sunt & diruta. Fundum est
tēpus officio suo more, omniūque salce resecuit, ac si
nunquā exstitissent. Omnia tēporis præteritū, tēpusque
ipsum labitur, si per illud perpendamus. Hoc docuerūt
antiqui, cum tempore iocantes colubum pinxerit,
serpentem neque sentientem, semperque se circum-
voluentem, quoniam tempus labitur neque sentiens,
continuoque mutationibus atque variatibus propa-
rat. Eo modo hanc antiquitatem interpretatur Cyril-
lus in suo libro nono ad eum libuam apostolam.
Quæ ciuitas tam à temporis varietate immunis, quæ
diu in æternitate, aut esse, quæ subsistit? Memi-
ni cum Romæ essem, infinitis laboribus à meca con-
ditione alienis grauatus, de illis diebus quibus meis
curis gaudia interposueram, egressus sum, ut anti-
quitates, quarum admodum funt sollicitas, indera-

Cicero
2. de orat.
Historia
quæ sit.

Cicero
2. de orat.
apud.

curis gau dia interposueram, egredius sum, vt antiqui-
 res, quarum ad nodum fui sollicitos, lodagaré. Mo-
 tem Palatinum conficienda, vt an vbi olim templum
 Apollinis fuerat sumum pernotarem, quod Suetonius
 Traquilhus ait Iulium Cæsarem hoc loco erigen-
 dum iussisse, aliud quod I. Lampadius ait Helio-
 galum constructum causale, vbi diis sacrificia immo-
 labat, super iorum montis iugum peti, ibique quodam
 remporis spatio fieri, cogitatione volens quod pacto
 alibi hoc in loco Roma sita fuerat, vna cum Imperij
 fide, quæ omnia erant depopulata & diruta. In hoc
 monte, prima fundatio Romæ fuit, & vbi Reges, tom
 Consules & Imperatores sedem locarunt, oulū tuoc
 temporis humanum est domicilium. Omni a nemori-
 bus plena sunt & syluestribus atq; agredibus arbori-
 bus inter quas parietoz ac rudera cernuntur, quæ sa-
 ne cella & superba palatia aliis illic collocata iodi-
 cæ, quorum nihil præter has diruiones superest, qol-
 bus nonnulli adhuc in locis pristina magnificentia
 & sumptuositas potest disceri: & hac locus vbi mu-
 di monarchæ habitabant loco passus hodie Brotis ani-
 mantibus relinquor. Postquam igitur omnem mon-
 tem perlustrat & attentissimè sum perlustratua, oculo
 in Capitolium monte & Auentinum conuertit, &
 alicubi obtrus penetrabat, omnia diruta, depopu-
 lata, & solo æquata conspici. Capitolium quod Mar-
 cus Tullius Deorum habitationem appellauit, vbi
 erant Tempa Iouis, Mineræ, Martis, Fidelitatis, He-
 culis statuz, Scipionis & Fabij Maximi, & quompla-
 rimorum aliorum nunc in monasterium S. Fraucisci
 versum est, vbi antiquitus erat Imperatoria Ostaui
 Augusti palatium, & quædam male materiæ do-
 mos, quo Ciuicis Municipales, vt de rebus ad onus
 spectandis agant, congregantur. Et ne illa planities
 que in medio est, penitus depopulata & vacua rema-
 neret, his elapsis annis statoa z nea est erecta, quæ
 môtis erat Celij, quam Marci Aurelij Imperatoris esse
 asserit. Ammianus Marcellinus in .i. h. asserit, mirabili
 quod vnquam in terrarū orbe fuerat Capitolium
 extitisse, vnde Roma potentiam ostēdebat, & Cassio-
 dorus in Edicto Regi Theodorici ait, in Capitolium
 conscendere, hoc erat res hominum ingēnia ex habere-
 nter inuert. Quod de illo scriptores dicunt cer-
 nere, illumque debet ætatis nostræ coxquare, hoc sa-
 ne cor interitino dolore & confodit Ex tredecim colum-
 nis quæ referi Pomponius Læus Imperator Domi-
 tianus inter montem Palatum & Capitolium iussit
 coostrui, res tantū restat, quæ cūm peroeuita fons,
 imminens in ruinam minia ntar. quāuis Bartholo-
 mæus Marlan. dicat, ex octoginta noua Imperator
 Caligula iussit erigere, superest, sub quibus porticom
 ex marmore constructus, qui ex præstantioribus elegi-
 tionibusque totius orbis ædificij fuit. Illud sanè tunc
 viso perhorrendum videbatur, nunc autem dictū in-
 credibile. In eodem loco, in quo vorago fuit aperta,
 vbi sese nobilia adolefcens Marcus Curtius equo asside-
 ns iociet, pulcherrime & exquisitissimis armis ca-
 pta bracia, et omni saluti spe, vt saluti Reipub. præ-
 sto esset, sublata, vt vrbis contagio quiesceret et illius la-
 cum nulla super sunt vestigia, indicia, inscriptio, aut me-
 moria, præter eam de qua Titos Luuius libro septimo,
 Plurarchos in Parallelis, Porcilius, Marcus Varro, &
 post eos Sabellius s. libro, & Blondus lib. .i. de Romæ
 restantia mentemque faciunt. Aspeti cellam Coli-
 seum, antiquitus Amphitheatrum vocarum, à Vespasi-
 ano constructum, quod quidem ad huc fuit arduum,
 elegans & superbum, vt nunc temporis eius etiam di-
 ruitiones apparent. Io memoriam reuocauit Scauri
 Theatrum trecentis & sexaginta columnis, & tribus
 millibus æneis figuris constructi, vbi octoginta millia

hominū disponebatur, vt ait Plinius, cuius mentio-
 facit Alexander ab Alexandro in quarto libro: coius
 Theatri, neque vestigium, neque memoria cernitur.
 Ad portam sacram Mariam, nouam respiciētiē, vbi
 quondam Tempa, Æsculapij & Concordiæ fuisse sita,
 quorum quidem nec minimam restare notam ani-
 maduertit. Non longe ab hinc vidi Tempa diru-
 tionea, aliudque altissimum & splendidissimum tem-
 plum, vbi Vespasianus Imperator cuiusq; filius Titus,
 Hierusalem spolia depolacere, vt narrat historiz, &
 refert D. Hieronymus in Prophetia Iocli, plura etiam
 z difcisa vidi, semiditiora & denudat, quorū Andrea
 Fuluius in lib. de antiquitate Roma. Blondus, Marhanua,
 & ceteri faciunt mentionem, quorum etiā nonnulla
 apparent vestigia: alia ita sunt cōsumpta, alia vero im-
 parti omnino forma permutata. Nam S. Angeli Cas-
 trum, olim Adriani sepulchrum vocarum, quoniam
 ab eodem Imperatore fuit constructum, vt illic ipse
 postterque eius sepelirentur, nunc est locus crudeli-
 simus carcerum vbi homines grauissimis rei facio-
 ribus ac criminibus detinentur: Ita quod pro mortuo-
 rum quiete sanum fuit, vnde in inquietum viciotū
 carcerem conuerteretur. Has itaque demolitiones co-
 templans, cogitatione volui, quā auriqus essent
 hæc ædificia, has inextinguibiles intres cellas, & ar-
 duas columnas formidabiles statuas, hos vanitatis ple-
 nos, iudicio hominum superbos triumphales arcos,
 elegancia templa, sumptuosia palatia pernotabam, quā
 firma & promissiores æternitatis, quæ tamen cecide-
 rant, defecerant, & corruerāt, nihilque terrenum est,
 quod nō pari passu ambulet. Inde ad laborem meum
 cogitationum inuoluit, cogitabamque siquidem
 alia quæ videbantur esse æterna peribant, sicq; quan-
 tumuis ardui & improbi tandem aliquando finirent.
 Verum hæc spes tantum vitiom nō habuit, quin cum
 ea quædam tristes solarij & quietis solitarij recorda-
 tiones quibus alias fueram perfundus, & laboris in-
 quietudinis quem pariebam me obreperet memoria,
 quæ omnia lacrymis meos oculos madefecerat. Cū
 itaque quodam temporis spatio nonnulla horum co-
 gitatione volutarem, cūm Sol densis tenebris obuol-
 utus interpesta nox immeriret, ab hinc fecelli, &
 cogitabundus gradiebatur, cū tenebre claritate vetusta-
 te marcescerent & qualitate conficerentur, & celestis
 esset æterna, ooo iam opo fuerat ex ciuitatibus mo-
 mentaneis ostentatione inlolescere, sed ad æternam
 aspicere. Tunc io memoriā dictam D. Pauli reuocauit
 Non habemus hic ciuitatem permanentem, sed transi-
 guram. Magnum fuit Romæ excidium (inquit Disce-
 pulus) ac fallorom deorum loco ethnicum tempora
 alia Christianorum ad verū Dei cultum maiora, multo-
 que præstantiora fuisse inlaurata. Afferit Andrea
 Fuluius libro de antiquitate Romæ tempore Impe-
 ratoris Constantiani plusquam tercenta mille Tempa
 fuisse, quorum alia hoc tempore splendescerent, alia
 vero vetustas est demolita. Idem Imperator Tempū
 Saluatoris, quod nunc S. Ioannis Lateranensis voca-
 tur, iussit construere, io monte Celio situm, in quo vi-
 su ipso Saluatoris imago apparebat, cum D. Suluester
 imperatorum in coocento populi Romani consecra-
 uit, quæ imago etiam tunc temporis cernitur. Io hoc
 templo, mensa est in qua Iesus Christus Redemptor
 noster in vltima cœna cum discipulis suis cœnauit, in-
 dulum quod gloriosa mater eius, cū poeraceret con-
 fecit, horeua quo in cruce fuit precipitatus, arca Testa-
 menti, quom Timotheus Vespasianus ex Ierusalem derol-
 capta Apostolorū S. Petri, & S. Pauli, Tunica S. Ioan-
 nis Euāgelistæ, multique alie sanctæ reliquie. In tem-
 plo D. Petri ab eodem Imperatore constructo vene-
 rata facies est nostri Saluatoris, Lanceæ ferrum, quo

D. Nino in
 Proph. Iod

Rel. 19.

hos Alerius iussit cadere, de quo loquitur idem Gabriel. In hoc unumfomate partem inculpta erat mulier cornucopiam mano gerens, quæ erat vas, variis fructibus plenum, & post eam erat caduceus, quod virga est cum innexis & retortis serpentibus, tradebatur hæc cornucopia armato militi, qui mano tenebat sceptrum pedem globo figens. Homo iste armatos sub globo torondo populus est Romanus quem arma totius orbis fecere dominatorem. Mulier cum Caduceo, pax est ciuitatis in visceribus: quoniam antiqui per serpentes virga innoxios qui sese oculantur concordiam indicabant, vrait Valerianus in Hieroglyphicis, & hæc pax & concordia populo Romano cornu abundantie tradebat, nempe diuitias & fructuum copiam, omniumque bonorum affluentiam. Imperator Antoninus. Pius hoc indicauit in numismate quod iussit cadere, vbi dæ manus erant inuicem amplexæ quæ nec se caduceum tenebant: hæc omnia vt pacem, amicitiam, & concordiam significarent. Et ex his duabus manibus magnæ frumenti spicæ prodibant, quæ abundantiam eapace manentem signabant. Hinc rei quadrate potest Plinius dictum: *Pax in virtutibus, & abundantia in turribus tunc.* Ac si diceret: Sit pax in tuo ætæ cura, qui est Ecclesiæ vniuersalis, & bonorum abundantia in priuatis Ecclesijs, quæ veluti turres vniuersales sunt. Quamuis per has turres eminentes & sublimis persone possint intelligi, maioriſque auctoritatis, exultationis & meritis hõque pacto in te per ætatem. D. Hieronymus. Pari etiam ratione, Romani cum pace, clementia, temperantia, fortitudine, cæterisque virtutibus eorum Monarchiam subleuare: at vt ea defecet, et imperium etiam à sua potestate defecit donec Gothi magna hominum potentia et appetibus, Romanam obſidione preſſerunt, quæ ceperunt, depopulari sunt, magnamque adſiciunt, partem solo equauerunt, nec vllis in his densissimis ac caliginosissimis temporibus, qui hæc bellicosam, superbam & barbaram nationem repreſſerunt, sunt inuentus. Nam proculdubio Romana potestas & vis erat angustia, Gothorum verò maiora: itaque pauci contra multos parum possunt subsistere, sublata virtute, quæ non potest debilitari.

Gentiles, neque veris virtutibus moralibus, neque veris bonis fuisse præditi, & quæ pacto in veteri Testamento, etiam ad fidem Domini nostri Iesu Christi christi prædicerent.

CAPVT XXII.

Ambrosius (inquit Discipulus) hos Antiquos Romanos veris bona possedisse, quandoquidem inter eos pax, concordia, iustitia, clementia, & fortitudo viget, quibus virtutibus mundi imperium sibi parauerunt, & subiecerunt. Eorum virtutes (inquit Præceptor) non erant perfectæ, ob fidem, spem & charitatem, quæ non possidebant, defecunt. Quemadmodum nummi non vni sunt pretij, nisi cuneo & etate constent. Sic virtutes morales absque Theologalibus nihil profunt, quatenus vt sunt vera bona, & honorum æternorum meritoria. Bona siue fide & opera eaq̃uocumq̃, vni perſonæ aqua infundere. D. Augustinus ait, Virtutes quæ humani animo insunt, aduolentem non possunt separari. D. Ambrosius in Lucam ait, virtutes sanctas esse & concatenatas. D. Gregorius in 1. Moral. Virtutem sine cæteris, aut nou esse virtutem, aut esse imperfectam. Et vt Gentiles hæc omnes virtutes non possidebant, perspicuum est, eas quibus possidebant, non esse veras. D. Augustinus 5. de Ciuit. Dei ait, Non esse veram virtutem, nisi eam, quæ ad finem vni summum

bonum hominis, qui Deus est, constituitur. Hoc voluit indicare D. Thom. in 1. 2. quæst. 65. virtutes morales non esse veras, neque perfectas, nisi quatenus boni operantes, in ordine & extremo fine supernaturali. Et ait hæc sine charitate esse non posse, quæ naturæ diuine participatio est. Et vt Gentiles eorum virtutes ad supernaturalem finem non dirigebant, neque charitatem habebant, certum est eorum virtutes neque perfectas, neque veras esse, & per consequens non esse vera bona. 1. solum in hac via vera bona possident, qui fidem habent: sine qua inquit D. Paulus, impossibile est placere Deo. Qui fieri potest, vt bi vera bona possideant, qui fidem non habent, quæ radix est vnde dimanant, & in quo fulciuntur? D. Augustinus in D. Ioannem ait, ea fidei fundamentum bonum nostrum promanare, quemadmodum ex arboris radice, cuius palcitudine dimanat. D. Chrysostomus ait in Marthæum, infidelitatem arenæ simile esse, quæ tantò magis pluit, tantò minòs fructum emittit, & in symbolum, fidem salutis æternæ esse fundamentum. Et in 2. cap. D. Matthæi ait, Quemadmodum lampas domum accendit, sic fides animam illustrat. at fides sine operibus, vt ait D. Iacobus, mortua est, & vna fidei illa est de qua D. Paulus ad Galatas loquitur, quæ per charitatem operatur. Quemadmodum homini vi ab hostibus sese tueretur, non sufficit in aciem ensiem habere, sed per manus sic vt à diabolo, mundo & carne liberemur, non sufficit fides in mentis scrinio habere repositam, at in manibus operum eam gellare, operum perierim est. Hoc est quod ait Iesus Christus apud S. Marthæum. Non omnis qui dicit Domine, Domine, intrabit in regnum celorum, sed qui facit voluntatem patris mei. Itaque fides viua per charitatem formata, quæ per bona opera elucet, hæc est præstabilissima: certum quæ est Gentiles eam non possidere, & non solidam & debilitabantur, sed etiam fide in formam: vnde sequitur vera bona non habuisse. Sed vt Deus iustus est, nec vllum bonum absque probatione relinquit, Romanos quoque quibuscumque, quamuis imperfectis virtutibus fuisse præditi, voluit eos hac in via momentaneas & emunctari, cum ob eas æternam non esset cõcessurus. Eos premijs affectit nobilem, præstantem, & pacificam Rempublicam, honores, diuitias, & bona temporalia eis elargiendū, magnamque Imperium per totum tetarum orbem celebratum. Huius rei reddit rationem D. August. lib. 5. de Ciuit. Dei. De Romanis (inquit) hi soli vera bona sunt assecuti qui fidem Domini nostri Iesu Christi eiusque Sacramenta susceperunt, Evangeliumque ad cælum vitam æternam sunt sequeuti. Vt filij Israel eæ Ægypto per mare rubrum egressi sunt, vbi Ægyptij vnde fuerat obsecutus, vbi saluæ & incolomes euaserat: sic Gentiles ab eorum Idololatris sunt egressi, & aquam baptismi suscipientes, vbi peccata submerserunt, vbi vero liberi & in gratia erant. Et vt filij Israel per terram missionis ambulantes, columnam eos ducentem sequebantur, nocteque lux & splendor fuerat, fide autem frigi diuicula nubes, vt calore & effu solis raturaret. Sic Gentiles accepto Baptismo in cælum pertere, quod vera terra est promissionis, à Sancto Evangelio ducti, quod mentis tenebras expellit, eorumque fidelium incendit, quod in columna ignea figurabatur: est etiam aduersus libidinis ardorem alioque infrenes appetitus aduersus. Quod etiam in columna Nubis figurabatur. Mare rubrum Baptismi figure 1. pum omnisque hæc in figuram euenit, dicit D. Paulus in 1. Epist. ad Corinthios veterem Legem Dominum futurorum esse vmbra. Quod tendit à tabula ad domum, ab exemplari ad edificium, à figura ad figuratum: hoc etiam à veteri testamento ad nouum vergit. Magna profectò fuit hæc gratia (inquit Disci-

D. Thoma
in 1. 2.
quæst. 65.
in 1. 2.
D. Aug.
in 1. 2.
D. Chrys.
in 1. 2.
D. Iacobi
in 1. 2.
D. Paulus
in 1. 2.
D. August.
in 1. 2.
D. August.
in 1. 2.

Matth. 23.
1. 2.
Gal. 5.
Matth. 23.

D. Aug.
lib. 5. de
Virtutibus.
D. Ambrosius
in Lucam.
D. Gregorius
in 1. Moral.
D. Augustinus
5. de Ciuit.
Dei.

1. Cor. 10.
Nub. 10.

versus idolum proculat, filium Hebræum qui Deus erat, omnem ei potestatem demere, tubereque: ut in infernum hincinde periret. Hoc audis Imperator, Romanam reuerfus, iussit aram constructi, hac inscriptione, **ARA VNICO DAE FELIO DICATA.** Hoc permittit coniungere Dominus noster, ut omnes certiores fierent eum genus humanum saluum esse factum, & a potestate demonis exemptum. Quod lucidè in Euangelij prædicatione fuit compertum, cuius voce, innumeræ nationes ex quatuor orbis angulis conuersæ sunt humi prostrati Idolis & falsis dæ & idololatriz denigrate sese exsiccantes, incredibili desiderio, in Iesu Christi Domini nostri & veri Dei fidem adscribebantur. Quemadmodum peritus insessor ramos siluestres atque agrestes amputat, furculisque ex optima propagine sacro serit, qui eos ad se attrahunt, in eorum naturam vertunt, agrestes & acridum fructum, in suavissimum atque dulcissimum efficiunt. Sic Redemptor noster Gentibus ramos falciat, & infidelitatem secatur, furculisque Euangelij seruit, qui terræ desideria in caelestia mutauerit, Ierusalēque vitorum fructus in salutis virtutū fructus redegete. Hoc habet doctrina Iesu Christi peculiari: hæc est sacri Euangelij virtus. Quæ causa est (inquit discipulos) cur Euangelizet, ac Euangelij scriptores humana Rhetorica, oratorij floribus, verbis, quæ eloquii fudo delinunt, nō vli sine? Hoc ita Deus voluit (respodit præceptor) ut malevoli diceret Genem ad Iesum Christum conuersam, humana eloquentia, quæ in veritatis virtute fuisse impulsam. Idem ait D. Paulus de sua prædicatione in 2^a Cor. 2^a. *Sermo, inquit, meus & prædicationis mea non in sapientia sed in hominum sapientia, verbi, sed in offensionis sermone & virtute: ut fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei.* Firmitas, polita, mirisque artificio elaborata columna, non albedine aut pictura indiget, colores enim, in minimis splendorem & veritatem auferrent. Pari etiam ratione, Gemæ & pidiæque pretiosi nullū alium splendorem, nisi suum admittunt. Quædam sunt, quæ cum decorare arbitris, ea denigras. Sic etiam altissima sapientia & doctrina sacri Euangelij nullo modo indiget quo Rhetorica humana, aut alio quouis splendore, quæ in suo proprio decoretur. Candor ille abiectus esset, qui suum excelletem atque sublimem obtegeret. Iussit altissimus Deus vi suum Euangelium nostræque fidei veritas, simplicibus & nūdis verbis, non autem Rhetorice floribus poetorum stoliculis delinunt, scriberetur. Hic est scribendi modus nō eloquentia humana vti, eloquentia diuina est & stilus grauis & summus, maxime ad altissimam sapientiam conueniens, & idoneus. Qui autem verbis elegantibus fulciuntur, hoc nō intelligunt, nisi rem substantiam intelligant, qui oībil aliud præter corticem & apparentiam expectant, nihilque interius & essentialē faciunt. Quis est qui huiusmodi homines sapientes appellare audeat, ne dicam ignaros? Et enim si nucleum haud agnoscat, qui relicto nucleo, corticem eligit, pomūque de corticis pelle testuata, interiora cernit.

M Allem (inquit discipulos) doctrinæ Iesu Christi gurgulam, quā totios seculorū mundi vastum Oceanum: quod autem de filio Euāgelij, sciscitor, est vti sciam, is qui à me rogabitur respondeat: Ego verò nullo alio filio quā Euangelizatum oblector, textum enim legendo, statim Dei doctrina apparet. Inde certissime conficiū sum, stilum Euangelizatum adeo esse conformem atque vnanimem, ut licet à quatuor Scribis compositus, vnos tamen solus esse videatur. Videtur quidem alium Euangelizatum eodem diuino numine, quoceteri afflari. At optarem scire, quinam primi fuerint, qui hoc Euangelium nuntiarint. Apertam (inquit præceptor) in illa Redemptionis nostræ tempore, quod io diuino concilio & voluntate erat decretum, natus est Dei filius in Bethleem, sicuti Propheta Micheas prædixerat, Angelūque dei pastoribus magno lumine & splendore coruleant, apparuit, eis numina quo pacto mundi Saluator qui Christus est, natus esset in Bethleem, is dicens vi prosperarent, se enim illum in præsepe reperit. Hoc iam scisci nūno, innumerus fuit Angelorum chorus, qui diuinis laudibus cantabant. Exiit Pater in natiuitate filij iussitque Angelis vi hanc muscā de harmoniā in iouarent, prius fuerunt, qui sanctum Euangelium falsū sunt. Huius rei author est D. Lucasto 2. Capite. Lex vetus totum & fulgure in Sinai monte inchoauit, vi scribitur in Exodo, lex noua suauibus cantibus, dulcibusque harmoniis Angelicus incipit. Lex timoris signis, Euangelium vero signis amoris. Itaque primi Legati & Nuntij Euangelij fuerint Spiritus Angelici, tempore quo scriptum à tribu Iuda fuerat sublatū, ut Patriarcha Iacob variatius fuerat, aduent ante tempore, quo iuxta Danile hebdomada Iesus Christus erat nasciturus. Et quoniam Romani Gentiles, diauioiorum Prophetarū oracula ignorabant, permittit Deus vi Sibyllarū dicta repetere, nationūque miraculis signis & prodigijs voluit pacificare Romæ subarbus trans Tyberim, vbi nunc Templum virginis Mariæ Transuberis locatur, ex terra fons olei emerit tempore Christi natiuitatis, qui per dei spatium fluxit: propterea quod qui oleum misericordie elatigebatur, natus erat, & idem Redemptor, vocatus est Christus, id est, Vocatus oleo gratiæ caelestis. Et quāvis S. Euangelium nihil de hoc fonte dicat, attamen hoc certum est, constāque nullo dubio verum esse cum sit antiquissima traditionis, & de quo quamplures grauissimi auctores mentionem faciunt. Qui auctores (inquit discipulos) Sunt (inquit præceptor) Eusebius Cæstensis in suis Chroniciis, Paulus Orosius D. Augustini discipulus, in suo libro, quarto, quinto, Eusebius in Romanis historiis. Addo Archiepiscopus Viennensis in Chronica. Paulus Diaconus in historiis, Godofredus Viterbensis in decima quinta parte suorum Chroniconum. Antonius Sabellicus in sepelema Enneade in primo libro, Conradus Abbas Vipergeosis in suis Chroniciis, Platina in primo capite vitæ Pontificum. Papa Innocentius 111. narrat in sermone de Natiuitate Domini, Romæ aliquando Rotam aut circulum aureum apparuisse, ex parte Solis, in cuius medio erat virgo pulcherrima, postulā brachiis tenens. Videns inique Imperator boonitabile signum, quædam Sibylla, dixit hunc puerum esse filiū maiorem, incutaret ergo corā eo genua, & adoraret. Interim audita vox est, dicens: Hæc est ara cæli, iussit Imperator hanc visionem in vi cubiculo depingi in Palatii quæ habebatur Capiteolo, præcepitque vi hoc cubiculum vocaretur, ARA CÆLI, quod nomen ad bodietum vsque diem perdurat. Nam in loco vbi olim sua palatia fuerat, nunc situm est sancti Fran-

Mih. J.

Sibi imp.
Augusti.

*De primis Euangelij Concinnatibus, de quæ mirificis signis
quæ in natiuitate & morte Iesu Christi Regi
depreheni iussu coniungit.*

CAPVT XXIII

olim sua palatia fuerat, nunc situm est sancti Fran-
y rj

cifici monasterium, cum cello splendidoque templo quod vocatur ARA CÆLI. Hæc refert Innocentius. Paulus Orosius huius historię mentionem facit in 6. libro. D. Anthos, in prima parte historię, Baptista Mantuanus in 3. libr. Bergomensis in 8. libro. Petrus de Narah in 2. Guilielmus Spirensis in primo Cennario. Vt autem Iesus Christum ostenderet ex virginē nasci, sicuti patet dicitur per Prophetam Isaiam in 7. capit. iussit, cum in Berthelem nasceretur, Templum Pacis Romæ corrueret, & Gentilibus mundi paci dicitur, quod radices ad questum privati & peculiaris commodi dilatat: veniebat enim ut diuinam pacem daret, quæ honorem & Dei cultum perscrutatur. Ille est, qui ait in Euangelio: *Pacem relinquo vobis,*

Eph. 5.

Ist. 9.

pacem meam do vobis, non quemodo mandas dare, ego do vobis. Iussit Deos cum nasceretur, pacis mundi templum humi ceciderit, ut pacem in Iesu Christo quæramus, quem Isaias Principem pacis, & D. Paulus nostram eandem pacem appellat. Romani hoc pacis Templum æternum dicebant, etiam enim his oraculis dicens non calurum esse nisi cum Virgo pareret: idcirco vi fieri non posse arbitrabantur Virginem paritutam, ditutionem etiam templi haud posse evenire putabant. Quare illud templum perpetuitatis vocarunt. Hoc igitur templum eadem nocte qua sacratissima virgo peperit, cortus: postea vero fuit reparatum, & rursus cecidit, ita ut hodie illius demolitiones Romæ cernantur. Huius historię auctores sunt Papa Innocentius 3. felix memoria: in quodam sermone de Natiuitate Domini orator. Comestor in historia Scholastica. D. Antonius in 1. part. suæ histor. & Martinus in suis Chronicis. Hæc signa & plurima alia Dominus noster in sua natiuitate demonstravit. Præterea in eius morte: *tenebre factæ sunt per vniuersam terram, velum templi fissum est in duas partes à summo usque ad inferum, & terra mota est, & petra fissæ sunt.* Sic ait D.

Innocent.
3. usque
de nob.
Domini.
Cum in
hyst. spha.
D. Anth.
in 1. part.
lib. 9.
D. Christ.
in Matt.

D. Ephra.
in par. de
pas. Dom.

Matthæus in vigesimo septimo capite, Solem obscuratum esse, non enim pan poterat iniuriam sua creatori illam, radiis que detesit, splendoremque occultavit, ne Iudeorum aduersus Iesum Christum impietates & crudelitates cerneret. D. Ephrem in tractatu de passio. Domi. ait, expedire, ac necessarium esse cū innocens agnus pareretur, vetus Sol iustitiae deficeret, ut sol visibilis lamentaretur, & ob dolorem Creatoris anxiaretur, splendorem radiis occultaret, eos cæli ac terræ Dominum videret et crucifixum, creaturæque luctus Creatoris effectus participes. Hæc tenebræ (inquit discipulus) fuerunt per vniuersum orbem generalis non solum in regione Ierusalem! Nonnulli (ait præceptor) opinantur solum in Iudæa fuisse, qui autem peritiores sunt, asseruerit fuisse vniuersas, nam Euangelium ait factas esse per vniuersam terram. Sed alij ad hoc respondet, per omnem terram, regionem Iudææ intelligi: quare hoc est Euangelij torque, vimque sacro textui in ferre, videturque hoc velle diuinæ maiestatem diminueret. Veritate & comperto me est tenebras per vniuersum orbem factas esse, hocque pacto intelligunt doctores Catholici, & antiqui Patres. Et quoniam Sol in Iudæorum Paschate defecit, quod erat in Plenilunio, cum eclipys solis visu quotidiano & naturali fieri tunc non possit, Philosophi Athenienses dixerit, hoc à quodam Deo constitutum, quem ignorabant, & exerebant altare cum inscriptione dicentes ΙΚΝΟΤΟ ΠΑΘ. D. autem Luc. in Act. Apostolorum ait, cum deinde D. Paulus Athenas ad conelondum profectus esset, vidensque hoc altare cum inscriptione, ait Atheniensibus, Deum quem ignorabant esse illum ipsum, quem prædicaret & annuntiaret, oempe Iesum Christum Saluatorem nostrum, & Redemptorem. Eusebius Cæsariensis in suis Chronicis

de morte Iesu Christi Redemptoris mundi tractatus, ait se in Commentariis Ethnicorum inuenisse, hoc tempore Solem per vniuersam terram eclipys fuisse obscuratum, & ad hanc rem Phegorum, primum auctorem adducit, qui ait, has tenebras fuisse maiores quam villo vaquam in toto terrarum orbe fuerunt. D. Dionysius in Epistola ad Polycarpum, ubi eum instruit quo pacto ad Iesum Christum fidem Philosophum Apolloniam erat conuerfus ait, se adhuc memorie tenebras supetnaturales, que in Helionopoli Ægypti ciuitate tempore mortis Iesu Christi fuerunt, gestare, ut idem Dionysius eis prædixerat, ait Deum patri, aut totam mundi machinam destrui. Ecce quo pacto D. Dionysius asserit, tenebras non solum fuisse in Iudæa, sed etiam in Ægypto. Iulius Eutropius de his tenebris facit mentionem in 7. lib. suorum Chronicorum, & Cornelius Tacitus in secundo, & Tertullianus de his loquens in Apologetico aduersus Gentiles, sic ait, Videte vestras histonas, in vestris Chronicis consilium deprimite, inuenietis sancti tempore mortis & passionis Iesu Christi, solis splendorem effugisse, seseque occultasse, & diem in noctem esse conuersum. Videtur itaque, hanc admirabilem eclipys, non solum in Iudæa, verum etiam in toto terrarum orbe existisse. Multi auctores probantissimam, hæc signa memorie reliquerunt: ego vero admodum effugisse, ut meo voluntatis quæ liberos euoluo, hancque memoriam pericrutor, raro haberes, ut de his tu alijs percipiant, & utilitatem capiant, certiorerque sitis, probesque, tenebris me multos & iustissimos labores ut vestros subleuarem, exortatus fuisse, omoia quæ ad altissimi Dei cultum & obsequium. Quemadmodum bonis, quod elargitur, & producit, ex imis visceribus trahit. Eo enī pacto quod multis vigilijs & lubricationibus, ex animi mei visceribus atque studio exhaustum est, tibi imperior. Cum omnibus signis, quæ Iesus Christus in sua orauitate & morte ostendit, præcipui sacri sanctique Euangelij prædicatione, Dei misericordia, errores ac idolatrias Gentiles deseruere, si demque fuisse, verique boni sunt assecuti, quibus etiam summum bonum sunt adepti, quo tunc in æterna felicitate perfruuntur. Hi sunt qui appetitus abeguerunt, & ab immoderatis affectibus seie extricarunt: denique qui in gratia iuerunt: qui enim mundo incumbit, ac in uorum & desideriorum manus remittit, ab hoc catalogo, cum ab omni ratione abhorreant expunguntur. Nam ubi voluntati proprium dominatur, ratio propulsatur.

De opinione Philosophorum Gentilium circa felicitatem, atque veritatem, quæ hoc in loco reuerenda est.

CAPVT XXV.

Verem scire (inquit Discipulus) in quo Philosophi Gentiles suam felicitatem asseriebant. Ais Gentiles qui ad fidem conuerſi sunt, & bona opera in gratia sunt executi, & in eo obire, summum bonum in summa felicitate fuisse assecutos. Explica, obsecro, ubi Philosophi eam coosculuarent. Varijs hac in re (ait Præcep.) opinionibus fuit tergiversati, ex quibus D. August. docenas octoginta octo omnino discutientes & contrarias à Marco Varrone deprimis, ut in libr. 19. de Ciuitate Dei ostendit. Vnusquisque summam felicitatem in eo ad quod affectu arbitrioque ducebatur, reponere. Egeni qui locupletari cupiebat, eam in diuitiis collocabat: agroti qui fieri expolebant, in sanitate: afflicti qui oblectari optabant, in solatio, & sic de cæteris.

ANATA-

Aoaxagoras à quodam deprauato & indiferto rogatus quid esset summum bonum respondit. Non equidem id quod esse suspicaris. Ij beati sunt, quos infelices existimas. Ita narrat Valerius Maximus in septimo libro, & Brufonius in secundo. Hic Aoaxagoras dicebat summam felicitatem in speculatione vitæ consistere. Pythagoras vt erat prætantissimus Attributus etiam in numerorum speculatione consistere aſſerebat. Anthiſthenes iſo gaudio eam conſtituit, Narcissus in propria pulchritudine, Periander in honore mundi eiusque dignitate. Herillus in ſcientia generationis. Hecarus in abundantia, Timon in Tranquillitate, Simonides in ſanitate, pulchritudine & diſciſſis, Plato in fuga mundi, & vt Deo ſimiles ſumus: alibi etiam eam in virtutis habitudine collocat, perſultat alij Platonici, in ſummi boni vniſione, vt ait Plotinus, quod eſt cum Deo amice coniungit. Ariſtoteles in operibus virtutis, quibuscunque rebus ad vitæ neceſſarijs cōcomitatis. Epicurus in delectatione. At oē penitus omnem ſuam rursipudine & ſordiditate pateſaceret, virtutem delectationi adiungebat, viros ſue doctriſe ſuauibus verbis delibatur diſſeminans. Torquatus Epicureus dicebat, ſub hac delectatione comprehendere, non ſolum voluptate ſerō, verum etiam omni dolore carere, vt explicat Ludouicus Vives in libro de ſummo bono de Curiate Dei. Et ne diutius his immoretur, dico quod inter Philoſophos fuerunt in actiōibus diuerſitates, ſot etiam opinionum varietates in eorum animis inſidebant. & vt nullus erat, qui omnino aliquid, aut habitus, geſtis & vultu phyſionomia aſſimilaretur: ſic etiam miro quodammodo nullus reſcriberet, qui omnibus numeris aliquid opinionis & voluntatis eſſet vniuerſalis. Haſ opiniones reſert Georgius Venetus, in ſua harmonia, & alij quamplures, & narrat Ioannes Franciſcus Picus in ſuo primo libro, quo loquitur Philoſophorum Gentilium diſcordiam oſtendit, multū hac re ab auunculo Pico Mirandula diſſere pās, qui tractatus edidit, vbi voluit eos concordare, pro quo argumento ſumpſit velle oſtendere magnos Philoſophos Gentiles eorum philoſophiæ optima ex lege Dei depromiſſe, vt iſemet ait in Prologo ſuper Geneſim, & reſert Petrus Cunitius in ſuo tertio libro de hoſtella diſciplina. Pſeuſippus Platoniciſ in libro de ſignificatione ait, ſummam huius vitæ felicitatem, bonum eſſe coaceruatū & conglomeratum ex omnibus bonis quæ in ea ſont, poteſtatem ſufficenter ſecum rectè viuendi, iuxta virtutem, perfectionem, vitæ commoditatem. Reor hanc definitionem quamplurimas alias Philoſophorum comprehendere, ac complecti, omnibūq; antecellere: tamen ſi non ignorem eius auiſorem, nō apprimè intellexiſſe: qui ppe qui, ait bonum eſſe ex omnibus bonis coaceruatū, neſciū tamen erat horum bonorū cum quid eſſet fides, ſpes, charitas, quæ virtutes ſunt Theologales, ſiue quibus morales, quæ ſunt callebatur cognitione, minime ſunt perfectæ, ignoraret. At bona noſtra opera in gratia facta in totum perfectionis apicem euadunt, vt eterna bona mereantur. Hæc gratia ita celfa eſt, vt iuxta D. Thomam ſit diuinæ naturæ participatio, donūque ſupernaturale, quo bona noſtra opera in cælum cōſcendunt. Quæſi admodū globuli plumbei, quibus ipſa naturæ quæſi aduſine deorum tendant, vt tamen ſclopotorum & machinæ bellicæ in ſublime rapiuntur: ſic oſtra bona opera, quibus quatenus eſt ſe à natura noſtra peccatis corrupta promerent, ac flagitioſi mores deorſum ad terram cæſepemur: tamen & virtute gratiæ, ac charitatis ad cælum penetrant, vbi pns Chriſtiani animæ cogitatione aſſidūque cōuerſatur, quāvis ipſe corpore toto tergis cōmoretur. Nam vt ait D. Auguſtinus, Au-

ma noſtra magis eſt vbi amat, quam vbi animat: Hoc eſt quod dicebat diuinus Sanctus Paulus, *Noſtra caritas in cælo eſt*. Quauis autem Pſeuſippus hoc diuino iudicio non aſſequeretur neque fidei lumine illuſtraretur: attamen aſſenteſe batur, dicēs beatam hominis vitæ felicitatem bonū eſſe ex omnibus bonis quæ in ſe habet coaceruatū. Diuus Auguſtinus ait, hoc eſſe felicem qui omnia quæcunque vult poſſidet: non vult autem niſi quod velle debet. Hæc eſt bonorum accumulatio, de quo nōnulli Philoſophi loquuntur tant, nec eam planè perſequerent. Quam Plato vult in Philæbo ſignificare, cūm diceret, cum eſſe beatum, qui nulla rei indigeret. Nullus verò quod expetit niſi huius quæ vult Deus contentus ſit, & cum eo gratis, diuinoque amore coniunctus adherere, factus vobis ſpiritus cum ipſo, ab eo tanquam ex proprio alimentopallus, eum ſuper omnia diligens, & proximum ſuum ſicut ſeipſum, res vanas caducas & momentaneas contemnens, in Deo tanquam in ſuo centro cōquieſcens, ſuam æquam, tanquam omnium bonorum ſcatiginem, abſorbens. Philoſophi Ethnici, Gentilitatis nube obſcurati, non adhuc plene percipiebant, quid eſſet virtus perfecta, quid ve ſummum bonum, & licet indagarent, nequaquam nanciſcebantur: hoc enim perquirere, magis ipſo animo fieri, eorum errorum tenebris inſuſciti, oulla diuini ſubſidij habita ratione. Sed etiam ſi omnino ſe non cōſentirent, meliores tamen eos qui ad hoc propius accedebant, iudicamus. Dux ſunt felicitatis, alia in hac vita momentanea, alia verò in æterna. Huius vitæ felicitas, in fide, ſpe, & charitate, prudentia, juſtitia, fortitudine, temperantia, cæteriſque virtutibus: bonūque operibus in gratia factis, conſiſtit: Tum denūm in imitatione Jeſu Chriſti, veri Dei noſtri. Viri iuſti qui Legis diuinæ præcepta & eius conſilia Euangelica capeſunt, quorum opera io Deum collimant, hanc ſummam felicitatem poſſident. Rotundus circulus, ſimilis circinno factus, ponitū habet io medio, quod vocatur centrum, & extra circulum vocatur circunſcriptio, & omnes licet docti à centro ad circunſcriptam tendunt, luſus Dei amatot centro comparatur. Vt centrum circulo circundatur, ſic luſus à Deo circundatur. Iuſti voluntas Deum habet pro ſua circunſcripta. Hoc intellexit Palſtes Regius luſum alloquens, *Scito circundatit re virtutis eius*. Et in alio Pſalmo, *Domine in circuitu populi ſui*. Et quemadmodum luæ à centro diſmanantes, omnes ad circunſcriptam tendunt, ſic ſerui Dei cogitationes, verba & opera, ad eundem Deum collimant. Hæc eſt huius vitæ felicitas. Alterius verò vt ait Boëtius in quarto de Conſolatione, ſtatus eſt perfectus cum omnium bonorum in æterna vita æterno, & cumulo. Sciedum autem eſt, vt ait D. Thomas io prima parte, naturæ intellectualis felicitatem in actione intellectualis conſiſtere, cæſi felicitatem per actionis obiectum conſideremus, tunc Deum noſtram eſſe felicitatem dicimus: aotem eam ex parte eiſdem actionis conſideremus, tunc dicimus hoc eſſe in beatis creaturæ, vltimæque perfectionem. Et io prima ſecundū ait. Vt avarus pro ſine aurum habet, & pro ſine illud poſſidet: ſic extremus finis noſter bonum eſt increatum, hoc eſt Deus, noſtra ſomma felicitas, noſtrum aurum æternum. Secundo itaque modo vltimos finis noſter eſt, hoc altiffimo Deo in cælis in æternum perſeui, & hoc eſt bonum increatum. Quamobrem cauſa & obiecto rectè animadoctis, Deus noſtra eſt ſomma felicitas, at felicitas iſt eſſentia conſiderata, eſt eodem Deo poſiti. Et hæc extrema & perfecta felicitas in viſione diuinæ eſſentia conſiſtit, æterna obiectatione cōcomitatur. Huius vitæ felicitas non ſua-

Philop. J.

Deſcriptio.

Pſal. 90.
Pſal. 124.Rom. 4. li.
conſolatur.

lis est, sed iter ut ad eā perveniamus. Hæc mundi felicitas, præparatus est & dispositus, celestis verò fructificatio est & beatificatio. In hac labor est, in illa quies. In hac egestas, in illa omnis saturitas. In hac mortuatio, in illa firmitas & constantia. Hæc in terris est, illa in cælis. Hæc in procelloso pelago, illa in æternis securitatis portu. Hæc in tristi exilio, illa in ea petra patria. In hac omnium dolorum aculeus, in illa omnia salutatio & oblectamenta. Denique hæc media est, illa veru finis noster extremus. Per multum moraliū, bona quæ non bona oīsi opinione & apparatus indagant, & summum bonum omnium bonorum fonte in relinquunt. Hoc summum bonum, integrum, cōstantis, & æternum. Deus est, quod Sancti in cælis, in hac gloriosa æternaque Civitate perfructur, ubi cōtinuo dies est sine nocte, vita sine morte, gaudium sine dolore, tranquillitas sine perturbatione, amor sine timore, pax sine discordia, divitiæ sine paupertate, ubi Sancti Deum facie ad faciem intuentur, & diuinis edolijs absque vilo fastidio cæsiātorur. Et in Angelica cōcilioa intromissi, in æternum Deo fruuntur, cum incomparabili ac æterna suavitatē, inmiscicque oblectamento, supernaturalia Sion canonicō cōcinent, cæli tertæque Creatorem semper videntes & contemplantes, hanc altissimam summamque bonitatem, hanc inestimabilem & inderiscriptam lucem, huoc pulcherrimum & suavisissimum Deum tertū omnium causam, qui semper operatur, cūm semper quiescat. O bone Deus! quiste in æterna gloria intuebitur! I quis te in celesti felicitate fruetur! O gloriosam civitatem! O maiosiores æternas, ab hinc quā longissimē vos saluro, & pro vobis suspirio. Illuc vera est requies, hic oīis anxius labor: nemo eōim hac in vita perfectū quærit nūmen possidet.

Quid agendum nobis sit, ut divina visionis montem perveniamus, gloriā dei cōtinuam interlatorem discissu.

CAPVT XXVI.

Iquidem (inquit Discipulus) de cæli visionis mōte diavisi, ut paucis perstringeres quid mihi sit agendum, ut ea hac miseriarum valle, ad huoc gloriæ montem inuolem, effugiatem Recenseat (inquit Præceptor) sacra Scriptura in libro Genesiu. Cū Patriarcha Iacob esset cellum montē Bethel confecturus, conuocata omni domo sua ait: *Aligste deus alienor, qui in medio vestri sunt, & mandantini, ac matate vestimenta vestra, &c. Deriderant ergo ei omnes deus alienor qui habebant, & inuener, que erant in arboribus eorum: at ille insudat eas subter Terebinthum, id est arborē sic appellatam. D Hieronymus in libro de Nominibus Hebræicis, ait Bethel. Domū Dei significare. Hoc est, la summa felicitate sempiternum domiciliū. Vi igitur illoc confendamus, ostra idola sūni relinquenda, que sunt illa, in quibus aduet-sus diuinam voluntatē nostrā felicitatē collocat mo- iudicū ut veram felicitatē assequamur, à falsa digrediendum est, ænitendumque ut cōtinuone, cōfessione, argue satisfactiōe illā emundemus, ut usque Testa- mentum hoc est veterē hominem spoliemus ut ait D. Paulus ad Coloss. *Spoliantes vos veterē hominē qui seru- dūm Dei creatur est, & inducatis nūm. Omnia itaque idola, falsa oblectamēta, omnes nostras vanitates sub- ter arborē vēræ Crucis conspeltare debemus. Ruper- rus hoc in loco ait Terebinthum esse arborē, à qua præstansissimum ibus cūlūit, quæ sancta Crux intelli-**

gitur, ex qua summum nostrum remediū, nostraq; sanitas dimasuit. D. Ioannes Damascenus, ait hanc Crucē in arborē vitæ in paradiso terrestri inserta, fuisse designari. Propere tamen igitur ad hanc arborē, ad pedes Iesu Christi crucifixi incurramus. Sancti Crucem amplectamur, subter quam nostra idola sepeli- mus: hocque pacto, ad cællum montem Bethel id est domum Dei, & æternam felicitatē cōmigrabimus, ubi summo bono, ceterorum bonorū cum hanc asilemus. Hæc habui, de veris & falsis bonis quæ dicere, ut que scitari, quæ verò effugere debemus, pernoscas. Hoc mihi ad modum cordi foret, si hæc à me doctrina depro- meres, rerumque rursū propter banc fatigeres. Quæ ad modum Olivæ mirifica incredibilique re creatur voluprare cūm fructus arborum quæ in industria manu consenit, videt adollescere, aque ouerit: Pari etiam ratione, Præceptor! nulla certē voluptas animi potest esse maior, Discipulos quos docuit sapiētie optimisq; disciplinis imbuitos intus quæ sunt sacre sapientie manu arbores, illiusq; doctrinæ aqua irrigatæ. Sic se habent Discipuli, qui oculos in Deum cōiungunt, qui ei cæda dedunt, qui maximi optimā famam faciunt, qui magno honore causas quibus paratur, venerantur. Hi sunt qui ea optima doctrina suavitatē odurū afflant, oō solū quod sciōtur, sed quod etiā optimis uerbis perfungantur. At velut lychnus madidus, lucem rejicit neque tueri potest: sic qui in amore Dei, & virtutis refrigerat, bonis salubrisque cōsilijs atq; admoitionis peractis, scientiæ lucem & mēibus extinguit. Vnde magis oriuntur incōmoda, & detrimēta, potissimū si qui bonam doctrinā oō admittit, locupletēs sint ac potē- tes, nobilib; propagine, ac stirpe sati: iam enim anfas ad malū habet paratas, nullaq; scientia, quod obstitant, mouit. Quod enim diuines pessumdatur, hoc præcipue ob multa quæ possidet, & ubi pauca quæ sciōnt, extolit. Absit (inquit Discipulus) ut eorū cōmētū describar. Io Deom, propter suā misericordiā dī spero, mu- tua doctrina, lumine, ductu, exēplo, norma; vitæ cō- stræ, omnium officiorū, quibus adstringor, meriti mo- uia insumpturū, meæ vitæ ad amulū & vestigia, quæ delineabis, adiungens ac disponens ædificiū. At verò, ubi fecero te, ut si quando carpitā me ad uertas, debilitatis ac enervationis parietes, oburgatiois, consilij & doctrinæ fulcris & sustentaculū, vñ cum boc amore quo me semper prosequutus es, quæ ulla vnquā de- lebit grat, adminiculeris. Meus verò in te amor, amicitiaque ardor, iusto aggere, vitibusque vallabitur, ut oīsquis sit defectorus: sorē quidquid firmius est, à sua constantia & stabilitate diuellitur, quā minimo mutabilitatis, & inconstantie signo isofeleat: omnis; vitæ curriculo & progressu huius amoris me opera probatissimom ac certissimom præbeunt testimoniū. Si corporis interiora, tanquā o pelliculo speculo possem lustrare, in meo pectore carculū tibi ad- ductissimū, amoris plenum, tuæque voluntatis exe- quēdæ deside nō eratē scēs, intoeeris. Huoc amorē, fidē ac vrbānitatem pro vris bonis calissimū, quæ in posterū ceteris de quibus egilū, adiungam, quæque assequi, & attingere pro vrbis enitar. Admodum est cordi (inquit Præceptor) ut hac in re, proque ceteris virtutibus, tuo ingenti dignis, elaborēs. Etiam la- bores, quos viri nobiles subeunt, quique honorem & virtutē magno ducunt pretio, nō ad hoc spectant, ut quod volutas es perit, possident, at quod ratio ipsa suadet & impetat, assequantur. Quoniam igitur illa me ad alia munia obunda subinuit, addit tibi Deus, mihi que præstō etiam sit. Qui (ait Discipulus) summū bonum est, vñ a bono nobis largiatur. Amen.

OBMISSA REPONENDA AD TOMVM

PRIMUM AD ESAIAM.

Repone quæ sequuntur ad paginam 31. post textum: *Va qui coniungitis, &c.*

EXPLANATIO.

a *Va qui coniungitis.*) Vituperat auariciam: quoniam hæc est, quæ pervertit fundamenta iustitiæ. Radix omnium malorum, ut inquit Apostolus, est cupiditas. Et cum talis sit, videmus tamen plerisque mortalium pecunie seruos incedibili auaritia flagrare. Aut enim Ieremias: A minore usque ad maiorem omnes auaritiæ student. Est namque auaritia altera linea æquinoctialis cingens totum vniuersum. Et vi qui sub linea degunt atri sunt, qui verò ab ea distant, albedine afficiuntur, & quando longius ab sunt, tanto sunt candidiores: sic qui auaritiæ subdiciuntur, improbi sunt, qui verò ab ea longè distant, animi candore sunt præditi, & quando longius ab sunt, tanto puriores sunt. Ait ergo propheta: *Va vobis: æternam enim damnationem incurretis, qui studio auaritiæ incitati vi & fraude, quoad fieri potest, possessiones vestras augetis vsque ad terminum loci, hoc est donec non sit amplius locus vllus. Quod facitis id infelix auaritia: nõne tres cubiti terræ solum te expectant? nõne paruus lapis ad tuum micram corpus regeudum satis est? Cur igitur tot opes & possessiones tam ardeat queris, & impedimenta æternæ beatitudinis concupiscis? Filij Ruben & Gad ob diuitias, & vultu pecora, quæ possidebant, perierunt à Moysè, ut daret illis terram pecoribus aptam ad locandam, non enim volebant terram promissionis intrare. Qui diuitijs affluunt, & obiectantur & iumentis abundant, nolunt transire Iordanem, nec in terra veræ promissionis hereditatem habere, eligunt campellam, pascuntur terra, cœlestem autem habitationem nequaquam requirunt. Ob bruta animalia quæ nutriunt, hoc est, ob indomitos auaritiæ mutos, ob insatiabilem diuinarum cupiditatem ad altissimam promissionis patriam ascendere non curant. Quod cernens Esaias inuehitur in auaros. Et quamquam hæc ad Iudeos præcipue referebat, sunt tamen ad omnes auaros in communem referenda.*

b *In auribus meis sunt hæc, dicit Dominus exercituum.* Id est, hæc omnia, quæ facitis, ait Deus, ego audio. Omnia vestra scelera sonant ante me. Vel ita: Ego Esaias audio hæc, quæ sequuntur, quæ dicit Dominus exercituum. c *Nisi datus malis.*) Apoliopetis est. Debet subaudiri aliquid. Ac sic dicat: Si ego nõ fecero vi domus multæ & ornatae deseruimus, nolite amplius mihi credere, d *Derem eum iugera.*) Sensus est: Capta Hæc iherosolyma à Romanis tanta eris agroque sterilis, ut decem iugera vinearum reddant barum vnum, sive lagunculam vnam vini, & ex multis modis seminis non colligitur nisi parum quippiam. Iugerum est spatium terre, quod vno die par bouem arare potest. lagunculam sive baridiculis esse mensuris tres amphoras continere. e *Va qui confregistis vineam ad clorietatem scellandam.*) Inuehitur eos, qui dediti ventri & deliciis, se viuit cõtaminant: ea quoque efficiant, ut Deum obliuiscuntur opera nequaquam contemplantur. Nam ventris satietas est vlti seminarum quoddam nefarie voluptatis, & animum quicquidam vinculis tenet adstrictum. Quando Adam inuenit, primumque pabulum illud mortiferum comedere, ad quod cum Eua inclinauit, in paradiso feliciter viuit: postquam verò comedit, fuit ecdem, & vaioe cognouit: qui ieiunius in paradiso virgo fuerat, satur castra cum vxori copulatur.

2 VINI QUATUOR.

Aspicis hic paradisi felicitatem absque cibi abstinentia non fuisse. Diuus Hieronymus aduersus Iovinianum ob ieiunij consuetudinem inquit apparuisse Mysesem & Elsam in monte cum Christo transfigurato. Et ob ieiunium non fuisse consumptos tres illos pueros in Babylonis fornacem coniectos: & fuisse mysteria Danieli reuerata, eumque in lacu leonum reueratum. Considera ieiunij magnitudinem & excellentiam. Mitigat & terret leones immanissimos, efficitque ut flammæ ignis ardentis non comburant. Quid maius? Quid præstantius? Sed quid opus est multis? Lege sacræ scripturam, inuenies viros illustres vtriusque Testamenti fuisse ieiunio & abstinentia res maximas & pulcherrimas consecutos. Contra verò ob crapulam & gulam multos in scelera gurgitem incidisse, & in æternas miseras fuisse precipitatos. Diuus Paulus in epistola ad Galatas inter opera carnis ebrietatis & comestationes connumerat, subiungens statim, eos, qui talia agunt, regnum Dei nequaquam esse consecuturos. Et in epistola ad Romanos, Si secundum carnem vixeritis, inquit, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Oportet igitur ieiunio & ciborum abstinentia & temperantia carnem domare, si volumus esse verè Christiani. Nam, ut ait Apostolus, qui sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitis & concupiscentiis. Nec sunt audiendi heretici nostri temporis, qui negant penitentiam, & acut non esse ieiunium nec carnis afflictionem necessarium, quoniam crux Christi nos ab hoc labore eripuit. Quid respondendum ad citatas auctoritates Apostoli? Si sola crux Christi ita esset sufficiens & efficax, vt nostra non esset necessaria, non diceret Christus apud Mattheum: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Et diuus Lucas ait: Et tollat crucem suam coridie, & sequatur me. Vbi apertissimè Deus ostendit esse nobis nostram crucem necessariam. Nun dicit: Tollat crucem meam, sed crucem suam, & sequatur me.

f *Cithara, Cythra, & tympanum.*) Eos vituperat, qui vario organorum cantu, & vocum lasciuarum intellectionibus se delinunt & effeminant. Non instrumenta mulica damnant, sed eorum immoderatus abusus, & delicias atque voluptates per ea intellectas. Hæc mulicæ instrumenta habebat rea Babyloni, quibus consonantibus vniuersarum gentium populi prosternebantur, & statum auream adorabant. Efficiunt enim vanæ voluptates, vt idola hoc est mundi, & demonis, & carni seruamus & obtemperemus. Sed quæ est hæc dementia, si vitenarum cantibus delectemur? In saltibus in medio Babylonis suspēdamus organa nostra. Et quoniam iusta flumina Babyloni sedemus, oculos ad cœlestem Hierosolymam leuamus, càmque contemplantur viro lachrymarum profundum. Quomodo cantabimus in terra aliena exules à cœlesti patria? Præferunt cōm omnes mundi opes & voluptates sunt flumina ad mare mortis perenni fluxu tendentia, & illud solum remaneat, quod sumus recte factis & virtute consecuti.

g *Et apud Deum non respiciat.*) Hoc est dediti crapulis & mundi voluptatibus opera Dei nun animaduertentis. Opera Dei sunt creatura. Ex quo colliges rerum creaturam

Mat. 17.
Rom. 1.
Dan. 1.
Dan. 6.
14.

Gal. 5.

Rom. 8.

Gal. 5.

Mat. 16.

Luc. 9.

Dan. 3.

Psal. 136.

Gen. 2.
Gen. 3.
Gen. 4.

Simis.

Psal. 11.

Psal. 18.

Matth. 6.

Rom. 11.

Ierem.

Sapient. 1.

Psal. 91.

Psal. 27.

Ierem. 5.

Ez. 1.

Ierem. 8.

tatam considerationem vilem esse & salutarem, cum nos docat ad ipsius creatoris contemplationem. Nam ut rivuli nos ducunt ad fontem, sic creatrix ad creatorem. Et quamvis rivuli fini impuri, nos tamen ad purum fontem invenientes dirigunt. Est enim Deus fons ille sempiternus, de quo ait propheta: Apud te est fons vite: hoc est, tu es fons, à quo omnis vita effluit & dimanat. Quicquid est creatum explicat suo modo gloriam Dei. Caeli, ut ait David, enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiant firmamentum. Quid dico caelum? imò etiam aëres, lilia, fœnum. Ad omnium enim harum rerum considerationem nos inurit Christus apud Mattheum. Et dicit Paulus in epistola ad Romanos, Invisibilia enim Dei, inquit, à creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. Eam ob causam appellatur nonnullis seculum speculum rerum invisibilium. Et ita intelligitur id, quod est in libro Sapientie: Et hoc quod continet omnia, scientiam habet vocis, hoc est mundus omnia continens te Domine fidei prædicare, & laudibus effert. Idèd dicunt nonnulli dimisse Anaxagoram natum fuisse ut videret solem, quia pulcherrimi illius astra, etiamque admittibiles luminis, & immensabilis constantie contemplatio eum ad contemplandum summum illum rerum omnium opificem & moderatorem Deum optimum maximum vehēbat. Vel per opera Dei non solum creationis, sed etiam redemptionis opera à se intelligunt. Poteris per opera Dei legem divinitus intelligere digito Dei scriptam. Et sic erit sensus: Studetis ananiam, traditis vos ipsos voluptatibus & delicijs, legem autem Dei hæc omnia prohibentem nequaquam consideratis. Et quamvis omnes hæc explanationes huic loco conveniant, existimo tamen hoc propius intelligi de illis Dei operibus, quæ conside geruntur à divina providentia in administratione rerum humanarum, ut sic sensus: Vos infelices appello impij peccatores, qui sceleribus vestris intenti non inveniunt quemadmodum Deus improbos puniat, iustos autem premijs afficiat. Etsi enim aliquando impij opibus floreat, sebas secunda vitantur, & hominum sermone celebrantur: tamen in hac prosperitate prementur dolore, agitantur seclerum furis, & sæpe in medio cursu ruunt, & a nido fluctibus obruuntur, quam portum cōspiciant. Et quod est calamitosius, in æternos cruciatibus præcipitantur. Contrā verò vinisti pietate atque charitate excellentes quamvis aliquando in calamitatibus versentur: omnia tamen vertunt in bonum & per varios casus tendunt in patriam celestem, quam tandem kinere finito consequuntur. Horum divinæ providentiæ operum consideratione alius plerumque animus: impij autem hæc non curant nec cōtemplantur. Id intelligebat regina vases ita canens: Delectasti me Domine in factura tua, & in operibus manuum tuarum exultabo, quāvis magnificia sunt opera tua Domine, nimis profunde factæ sunt cogitationes tue. Vix insipientes non cognoscet, & stultus non intelligit hæc. Et alio in Psalmo, Redde, inquit,tributionem eorum iustis, quoniam non intelligunt opera Dei.

h. Propterea dicitur esse captivus populus meus, quia non habuit scientiam. [Hæc Iudeis sub Tito Vespasiano accidit. Non habuerunt scientiam legis, idèd Christum non receperunt: unde factum fuit ut captivi dicerentur. Ad sciendam legem eos innotat Christus dicens apud Ioannem: Scriptum est in scripturas, quia vos parati in ipsa vitam æternam habere, & ille sunt quæ testimonium perhibent de me. At illi non intellexerunt, nam, ut ait scriptura in libro Sapientie: Obsecra cum illos malitia eorum, & obsecravit sacramenta Dei. Idèd dicebat illis Dominus apud Ioannem: Nec

me scitis, nec qui me misit. Et id faterentur ipsi ita apud eundem Evangelistam dicentes: Hunc autem nescimus unde sis. Porro hoc ita explanari. Propterea captivi ductus est populus meus, qui non considerant opera creationis, nec redemptionis, nec divinæ providentiæ, ut pendant hæc verba à præcedentibus. Et est magnopere advertendū non dicere fuisse Iudeos captivos propter homicidia, nec propter adulteria, sed propter infaniam, ob quam etiam bodie captivi detinentur. Ignos aëres enim iustitiam Dei, ut ait Apostolus, & nam quærentes statuere, iustitiae Dei non sunt subiecti. Nec solum Iudei, sed omnes etiam, qui Christum derelinquunt, & virijs contaminantur, ignorant sunt, & captivi vinculis sceleris ligati. De omnibus flagitiosis potest dici: Propterea ductos esse, captivos quia non habent scientiam. Esse omnes impios ignorantes indicat Salomon in Proverbiis dicens: Impius ignorat scientiam. Et in lib. Sapientie scriptum est: Pugnabit cum illo orbis terrarum cōtra infensatos: hoc est contra peccatores. Vbi videt eos infensatos appellari. D. Paulus in epist. ad Rom. Obfuscatus est, inquit, insipiens cor eorum: dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Et in prima ad Corinthios, Sapientia, inquit, huius mundi stultitia est apud Deū. Et ad Ephesios: Non ambulantes sicus genes ambulat in vanitate sensus sui, tenebris obcuratum habentes intellectum, alienati à vita Dei, per ignorantiam quæ est in illis. Idèd verò omnes impios captivos a pete alligat Salomon in Proverbiis dicens: Iniquitates sue capiunt impium, & funibus peccatorum suorum cōstrigitur. Et alio loco in idem Proverbiis: Ignorans, & nescit quod ad vincula stultus trahatur. Unde dicitur in Psalmo: Qui eduxit vinclos in fortitudinem. Vbi peccatores vinculis appellantur, quos Deus suis fortitudine ex vinculis educit. Et alibi: Et vinclos suos non desperit. Peccata ostra funes sunt, quibus ligamur. Eam ob causam fortasse fecit Deus flagellum ex funibus ad flagellandum peccatores. Reverti enim dicitur Ioannes fecisse Dominum quasi flagellum de funibus, & omnes vendentes cieille de templo. Nostri enim peccatis flagellamur. Colligimus ex his verbis Esauim improbum esse & infans & captivum. Id quod io historici Sansonis significavit scriptura. Cū enim ille de Dalila tradidisset, & atcanam referasset, fons cæcus & capivus. Venerunt Philistini hostes ipsius, & eruerunt eius oculos, eūque adduxerunt vincum catenis, & in carcerem coniecerant. Quid omne Dalila nūstis voluptas intelligitur? Quid nomine Philistinum nisi animæ impetus significatur: Cū se quilibet homo falsæ voluptati tradit, & sceleribus coinquinat, atque ita diabolus, mundus, & caro animi eius oculos astraunt, & peccatorum vinculis astringunt. Si peccator ab his vinculis voluerit absolvi, confiteatur debitū de peccatis suis, & audiet faciem domini dicentem: Aushonitate, qua fungor, ego absolvo te ab omnibus peccatis tuis. Confugiant ergo peccatores ad sacramentum penitentiae à Christo institutum, ut ibi peccata absoluantur. Ipse enim apud Ioannem capite vigesimo sacerdotes alloquens. Quorū, inquit, remissionis peccata, remittitur eis: quod tētenueris, tēterā sunt. i. Et nobiles eius intererant sancti, & multitudine eius sic erat. [Hoc in oblatione & euerfione Hierosolymæ per Romanos impleretur. Obsecra. Dixerat paulū ante Iudeos de diis esse veniri, nunc prædicit eos famæ & supponiendos esse Et merito quidem, quomā per gulam & ebrietatem peccaverant. Egyptij pueros Hebræorum in flumio suffocabant, & ipsi postea in mari Rubro interierunt suffocati, iustas aique debitas pœnas suæ immanitatis persoluentes. Sunt qui hanc famem & sitim spirituiualiter intelligunt. Quæ de te poteris ea videre, quæ supra annotavimus cap. 1.

x. Propterea

Ierem. 5.

Rom. 10.

Prov. 19.

Ez. 11.

1. Cor. 13.

Aph. 4.

Prov. 31.

Prov. 7.

Psal. 71.

Psal. 68.

Ierem. 2.

Iud. 16.

Ierem. 20.

Ez. 1.

Ez. 4.

Sap. 13.

x *Propterea dilatant infernus animam suam.*) Infernus nec animam habet, nec os: sed loquitur hoc modo Propheta, vt hac tenacitas inhaerant in memoria auditorum, & vt sic exprimat esse infernum capacissimū, & magnam esse dānatorum multitudinem.

l *Et iactantur domus, & humilitatur vir.*) Id est, omnes impij tam plebei quā vobelei in infernum precipitabuntur.

m *Et exaltabit Dominus exercituum.*) Cū Iudai suae infidelitatis & peritioris poenas luerint, laudabitur Deus, quod iuste iudicauerit, & impios perdidit. Tūc vulgus ad pietatem & religionem excitatur, Deūque laudibus effert, cū ipse aliqua insigni poena improbos vicietur. Eam ob causam dicebat David:

Psalm. 7.

Exurge Domine Deus meus in praecipe, quod mandasti, & synagoga populorum circumdabitur. Ac si diceret: Tu Domine praecipisti rempublicam gubernantibus, vt homines nefarios punirent: tu ergo fac, quod alijs faciendum praecipisti. Castiga & vicietur impios, & congregatio populorum ad te conuertetur, te hominum corus inuebitur, & iustum praedicabit. Ex quo efficitur, vt vis iustus improborum vitione laetur, vt peccatores reddant caurior, & Deus iusti appareat illustrior. Hoc est quod dicitur in Psalmo: Latabitur iustus cū viderit vindictam, manus suas laudat in sanguine peccatoris. Exaltati Dominum impiorum vitione ductum est cap. 2.

*Psalm. 17.
Super. 2.*

n *Et pascitur agni.*) Captis & punitis infidelibus Iudaeis Christiani pascuntur in pratis Ecclesiae. Christiani appellantur agni, quemadmodum cap. 40. Et Christus Deus noster apud Ioannem: Pafce agnos meos. Et apud Lucam: Ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos. Quibus autem pabulis agni pascantur, indicat Psalmus 21. Idem aperit hoc in loco Propheta dicens: Et deserta in vberatē verba aduenae comedent. hoc est, gentes ad fidem conuerſe illorum bonorum potentior: à quibus Iudaei existerint. Sunt autem haec quae Iudaei deseruerunt, diuina eloquia, quae ab illis deserta & versa in vberatē verba intelligentiae à Christianis in Ecclesia possidentur.

*Isa. 40.
1. ad 21.
Lui. 10.
Psalm. 23.*

o *Va qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis.*) Hoc est, Vae vobis, qui ex tenditis & dilatatis iniquitatem, quateutes varios & illicitos peccandi modos. Per funiculos vanitatis intelligit vias, modos, & occasiones delinquendi, quibus iniquitas augetur & dilatatur. Eos improbat & infidelibus vocat, qui in peccatis petſueuant, & nouis in dies inuentiones admittendi flagitia inquirunt. Idē vias peccandi funibus comparat, quia vt fones necuntur ex filis, & ita producantur & dilatantur, sic peccatores peccatis peccata addentes iniquitatem propagant, & longissimam efficiunt. Lapis in gurgem proſectus multos facit vndarum circulos, qui quod plures sunt, eō maiores efficiuntur, & latius dilatantur. Nam vnus exortus alterum maiorem excitat, post quem alius ortus multo maior, & ita prope in infinitum, donec fluctus terram, vel aliquid aliud attingant, quod eorum multiplicationi obſtat. Eodem modo se habent peccata, nam ex vno alterum grauius oritur, ex quo aliud multo grauius producit. Et ita crescent in infinitum peccata nisi diuina misericordia impediatur. Et vt fones facile ex filis necuntur & texuntur, sed fortiter astringunt, sic peccata facile admittuntur, sed fortiter ligant. Idē quando scelera perpetramus, fones teximus, quibus astringimur. Quod alijs verbis sed in idem recidentibus dicit Propheta suum subiungens: Et quasi vinculum paulisti peccatum. Comparat peccatum vinculo validissimo, quod curru ligat & trahit. Indicat hac verba peccatum ligare & astringere, quod paulo ante dicebamus verba illa interpretantes, Propterea ductus est captiuus populus meus, &c.

S. male.

T. omni quartus.

p *Refinet, & cito veniat opus eius.*) Verba sunt Iudaeorum infidelium Prophetas iridentium. Prauidebat Esaias esse ab eis sanctorum vasum oracula contemnenda, & hac reſert, quae eos dicturos esse sciebat. Quobisq; d. Propheta minamini iram Dei! Dicis esse eos captiuandos, & Hierosolymam euertendam: videamus hoc: viciat iam hac vltio appropinquet hic effectus consilij Dei, qui est sauscipitor Israelis. Haec dicebant ironice & irrisorie.

q *Va, qui ducitis malum bonum, & bonum malum.*) Haec & quae sequuntur, in idem recidunt. Aduerte. Nun solum eos arguit, qui bonum vituperant, sed eos etiam qui malum laudant. Inuebitur Propheta in eos, qui nihil iudicant recta ratione, sed omnia corrupti iudicij opinionem metiuntur. Ex quo efficitur, vt mentis cecitate impediti omnia rerum mutant, virtuti vitij nomen imponentes, virtutē verd virtutem appellantes. Rationi parere imbecillissimi esse dicunt, tetrum facinus admittere gloriosum. Potest per bonum non virtus, sed vir bonus intelligi: per malum verd non vitium, sed vir improbus & iceleratus. Huic expositioni fauet versio Aquile i. a habens: Vae, qui dicunt malo, bonus es: & bono, malus es. Vnde Salomo in Proverbis, Qui iustificat, inquit, impiū, & qui condemnat iustum, abominabilis est vterque apud Deum. Signum est viri iusti viros optimos laudibus extollere, & beneuolentia proficiat: boni verd impios non solum non laudare, sed etiam odio habere, non quatenus homines sunt, sed quatenus iniqui: vt non Dei opus deſectetur, sed hominis malitiam. Et hoc odium nō contrariatur amorī proximi, imō cum charitate maxime cohaeret. Rex David in eo Psalmo, in quo pollicetur se esse officio boni principis functurū, ita inquit: Facientes prauaricationis odii. Et in alio Psalmo, Nōne inquit, qui odetut vt Domine oderam, & super inimicos tuos iabefcebam? Perfecto odio oderam illos, & inimici facti sunt mihi. Et in alio, vbi viri iusti qualitates describit ita ait: Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus, timentes autem Dominum glorificat. At de prauis homines corrupto iudicio, & caeco ingenio agitati omnia peruertunt: viros doctrina excoltos, & virtute praedius vituperant, & maledictis lacerant, amantes autem & scelerum maculis notatissimos laudibus exornant. Et quauis Esaias hac dicat in communi, iouebitur rameo precipue in Pharisaeos, qui Barabbam seditionis, homicidam & latronem elegerunt, Christum verd sauscissimum ad mortem vocarunt.

Prouer. 7.

*Psalm. 100.
Psalm. 112.*

Psalm. 14.

x *Præcones tenebras lucem.*) Nominē tenebrarum peccata intelliguntur. Vnde Christus apud Ioannem, Qui inquit, sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vix. Et diuus Paulus in epistola ad Romanos: Abiiciamus ergo opera tenebrarum. Nec mitum est peccata tenebras appellari, cū contrarietate verbo Dei quod, vt dicitur in Psalmo, lucerna est pedibus nostris. Et quia ira animū obſcurant, vt vix agnosci possit impius, sicut bono an brutum. Et quia in tenebras externas adducunt. Vel per tenebras peccatores significatur. Vnde Apostolus, Eritis, inquit, allquando tenebrae, nunc autem lux in Domino. Et diuus Ioannes, Et lux, inquit, in tenebris lucet: hoc est Christus inter peccatores. De iustis aut Christus: Vos estis lux mundi. Nam quemadmodum praesente sole lux est, eo verd absente sequuntur tenebrae, sic verd pij sole iustitiae illuminati appellantur lux: contra verd impij diuinae gratiae claritate destituti vocantur tenebrae. Et igitur vir pius & iustus lux. Sed qualis ea sit indicat Christus de Ioanne Baptista dicens: Ille erat lucerna ardens & lucens. Ardebat charitate, & lucebat via de exemplo. Prius est ardere quā lucere. Luna lucet, sed non ardet, quia luce aliena rutilat, idē mutabilis &

*1. cor. 8.
Rom. 13.*

Psalm. 118.

*Ephe. 4.
1. cor. 1.
1. cor. 1.
1. cor. 1.*

1. cor. 1.

a ij

.n. 27.

infallibilis est. Vnde in Ecclesiastico scriptum invenies: Stultus vt luna mutatur. De sapiente verò dicitur in eodem capite. Homo scilicet in sapientia manet sicut sol. Est enim sol princeps & moderatus reliquorum stultorum, tanta magnitudine vt omnia suo splendore illustret & complexus cuius luci ob eam causam virtutes comparatur, quia ardet & lucet.

f. Provenit amarum in dulce, & dulce in amarum. Ea est humani iudicii corruptela, ea cecitas & ignorantia, vt mala pro bonis, obsecra pro illis tribuit, amara pro dulcibus sapenumero amplectamur. Provenit hæc gustus depravatio ex illis pomis funesti primis parentibus prohibitis. Et vt multo morbo aliquo & sensus stupore suavitatem cibi non sentiunt, sic improbi homines veræ virtutis gulum non habent: quia potius mortificas voluptates concupiscunt. Peccatum dulcissimum esse existimant, virtutem verò amarissimum. Illi, qui vocati sunt ad magnam cenam à Deo paratam, quam diuus Lucas scribit capite quatuordecimo, epulas illas diuinas ac suauissimas ob eam causam contempserunt, quia de piasarum gulum habentes pro dulcibus amara desiderauerunt. Nōne ea illis vna dicebat: Eui quicquid iuga bouum, idem non possum ire? Vide cecitatem & gustus depravationem. Dulcissima mundi iuga epula Christi suauissimas anteponebat. In Psalmo decimo octauo, vbi editio vulgata habet, Bonitatem, & disciplinam, & scientiam doce me: veritatem quidam: Bonum gustum & scientiam doce me. Ita enim potest verum ea bebræ. Vbi vides sanctissimum vasa à Domino bonum gulum postulante, ac si dicret: Ita Domine mentem meam illuminamina, vt perspicuum quod appetendum sit, quid vitandum: talem mihi animi gulum præbe, vt verorum bonorum suauitate sentiam, mala verò amara & acerbæ esse iudicem.

Rom. 16.

t. Pa qui sapientes esse in oculis vestris. Sic diuus Paulus in epistola ad Romanos, Nolite, inquit, prudentes esse apud volucripsos. Eis demonstrationem eternam annuntiat de minatur propheta, qui prudētia & sapientiam sibi arrogat, & mundi sapientia instructos, se esse existimantes, vni veræ sapientia pretulisti. De his ait Apostolus: Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. His scientiam diuinam contemnentes humana gloriantur: cum scriptum sit: Beatus homo quem tu crudelis Domine, & de lege tua docueris cum.

Psal. 93.

Supr. 1.

Iam. 1.

Job. 13.

u. Quia in sapientia iniquum pro muneribus. De ijs locutus est capite primo, Eos appellat diuus Iacobus Apostolus iudices cogitationum iniquarum. Job ita inquit, Ignis deuorabit tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt. Et inter qualitates iusti hæc Dauid in Psalmo nono lueris mandauit: Munera super innocentem non accepit: de vero autem iudice ait: Virga directionis virga regnabit. Debet igitur index iustus esse, & omnia æquissimis norma mensurare. Ob eam causam & sapienter quidem, veteres Philosophi iustitiam Ioui assidentem esse dixerunt, significantes sine iustitia necipium Iouem posse imperare. Ea verò iuxta Hesiodum est virgo quedam incorrupta, castitatis, vniuersitatis, & potestatis amantissima. Iniquus iudex est arcuando piscatores, qui capto pisciculo manet recta: si autem trahitur piscis magnus, flexitur & contorqueitur.

Sim. 2.

x. Propter hoc fons deuorat. Significat Iudeorum abiectionem & excidium. Stipula est calamus frumentum, qui veluti stipula facile exurit. Flammam ignis lingue comparat, quia instar lingue rubet & in acutiem tendit. Et quoniam Prophetæ populum Israeliticum vineæ comparauerat, videtur modò ad eandem alludere in verbis, radicem & germen. Idem per radicem parentes, per germen verò filios intelligimus. Est igitur

senfus: Ob scelera modò numerata vt ignis stipulam facile comburit & deuorat, sic Iudæi tam patres quam filij funditus euerrentur. Vel comparat eam radicem, quia nihil est in arbore firmitus, viros robustos quam floret verò, quoniam nihil est in arbore pulchritus & oculis gratius, viros illustres laudatores. Vel per radicem eos intelligit, qui maiorem opinionem nituntur, per germen verò sue florent eos, qui per se nulla commendatione maiorum ad honoris gradum ascendunt: qui sunt posteritatis (sæ nobilitatis immo, & virtutis exemplum. Obserua. Radicem dicit vt stipulam comburendam esse, & florem instar palueria dissipandum. Id quod soliditas esse videtur comparat cum stipula, quia nihil est vanius, nihil facilius consumitur: & id quod pulchritus apparet, cum puluere, quo nihil est sordidius, nihil facilius euanesceat, & à vëto dissipatur. Aspicere & attento animo intuei humani iudicii depravationem, & rerum humanarum imbecillitatem. Iulius mundi fortitudo & potentia, quam nos firmissimam putamus, stipula est vana, levis, vacua, & breui consumpta, & in fauillam conuerfa: & eius flos & pulchritudo pulvis est ater, sordidus, molestus, à vento dispersus & exagitatus. Vnde Malachias ita ait: Erunt omnes superbi, & omnes facientes impietatem stipula, & instamabit eos diues veniens. Et Job, Erut, inquit, sicut paleæ ante faciem venti, & sicut fauilla, quam turbo dispergit. Et Plinius: Non sic impij non sic: sed tanquam puluis, quem prociuit ventus à facie terræ. Poteris præterea in hoc Esaiæ loco per radicem intelligere malam cogitationem, per germen verò malum opus.

Mal. 4.

Job. 17.

Psal. 7.

y. Abiecerunt enim legem Domini exercituum, & sermone sancti, etc. Rationem reddit quare Deus sic itatus Iudeis. Non enim solum ausuriam, ebrietatem, insulitum, ceterisque flagitiis sedati sunt, sed etiam in tantum furor est sunt prolapsi, vt Christi Euangelium abiecerent & blasphemarent. Lex Domini & sermo sancti Israelis, hoc est Christi Israelæ sanctificantis, idem est ac Euangelium, de quo dicit capite secundo: De Sion exiit lex, & verbum Domini de Ierusalem. Hæc est lex quam Dominus per Ieremiam scripturum se esse pollicebatur, & in cordibus fidelium daturum, quam Apostolus Paulus in epistola ad Hebræos Euangelium esse testatur.

Supr. 2.

Ierem. 31.

z. Extendit manum suam super eum. Hoc est eum flagellauit, Hebraismus est. Sic Job, Manns, inquit, Dominus tetigit me. Et Dauid, Gnanata est, inquit, super me manus tua. Et Sophonias: Extendet manum suam super aquilonem, & perdet Assur. Ergo nomine manus potestas punitoris significatur. Quia de re capite primo nonnulla diximus, quæ ibi videri poteris. *aa. Et contrahunt sunt muneris.* Tantum erit supplicium, vt etiam viti potentes, qui montes & pelluntur, tremant. Id mote prophetico narrat tanquam imminente, quod sub Tito Vespasiano futurum esse prævidebat quando tanta vir Iudeorum clades, vt eorum corpora in medio phæarum instar fæcoris iacerent prostrata, plagis & vulneribus confecta. Poteris etiam montes simpliciter intelligere. Et est exortationis exortatio, quam rhetores Græci & Latini superlatiorem vocant. Ea vniuer Dauid ad vim tre diuine exortandam dicens in Psalmo: Commota est & contremuit terra, fundamenta montium conturbata sunt & commota sunt, quoniam in iras est eis. Eodem modo apud Esaiam capite terdecimo ait Deus: Cælum turbabo, & movebitur terra de loco suo propter indignationem Domini exercituum. Hac superlatiorem voluit diuinus vates iram Dei exaggerare.

Job. 13.

Job. 19.

Psal. 11.

Super. 2.

Psal. 17.

Ierem. 17.

bb. Tu inuolabis hoc non est asinus facis eum. Sensus est: Quoniam Iudei nolunt conuerti, non placebit illis Deus. Et quoniam peccata peccatis accumulauit, adiuuget

David.
Oliv.
1. Th. 1.

imget Deus illis penas, & adhuc manus eius exten-
ta est ad puniendos eos. Et iuxta Danielis sententiam vi-
sue in finem persequerabit desolatio. Et Dominus per
Oseam, Non addam, inquit, vt diligam eos, Et Apo-
stolus in prima ad Thessalonicenses, Peruenit, inquit,
ira Dei in istis usque in finem.

cc *Et elevabit signum in nationibus.*) Describit exerci-
tum Romanorum, quem predicat adversus Iudeos
venituros esse. Est igitur sensus: Erecto vexillo voca-
bit Deus Romanos, vt populo Iudæo bellum infe-
rant: qui velociter venient, & Iudæam devastabunt.
Iudei hunc locum referunt ad exercitum Babylonium.
Sed quoniam Propheta inquit legendum esse signum
in nationibus procul, & vocandas esse gentes ad bel-
lum de finibus terre, non casuimur intelligi de Baby-
lonijs, quoniam parum distabant à Iudæa, sed de gen-
tibus longius remotis, & in finibus terre habitantibus
quales sunt Itali, Hispani, Galli, & alij populi, ex quib-
us onustas fuit exercitus Romanorum, à quo everti-
ta fuit Hierosolyma. Nam hieo tempore erant Imperio
Romano subiecti. Subdare hoc in loco vox est ad
bellum provocans.

dd *Non est deficiens nec laborans in eo.*) Id est, Nemo
in exercitu Romano erit lassus, nemo deficiet: sed
omnes læti & alacres venient instructi & expediti.

ee *Neque solentur cingulum.*) Hoc est, omnes erunt ac-
cincti, & tam diligentes, vt ne vnus quidem balteum
soluat.

ff *Neque rompent corrigia calcamentis.*) Hoc est, non
erunt calceos. Viri hac dicendi exornatione, quod
sepe calceos rumpamus, cum eos eximus. Signifi-
cat summam exercitus diligentiam & expeditionem.

gg *Notæ eam quasi imperus rumpentis.*) Vtebantur an-
tiqui cutibus ad preliandum. Ideo ait fore eorum

roas fortissimas, & concitissimum cursu, magnam
horribilemque sonum esse effecturas.

hh *Regius eius ut levis.*) Vt leo solet rugire vis-
ta præda, sic Romanus exercitus visus Iudæis. Significat
Romanorum feracitiam, eorumque preliandi cupidita-
tem.

ii *Aspiciemus in terram.*) Sensus est: Cum venerit Ro-
manus exercitus, & nulla humanitas impulsus, sed
immanissimum furor exagitatus verbum deleverit, præ-
dam tenerit, & non fuerit qui eripiat, tunc aspice-
mus in terram, vt videamus sine aliquo, ad quem
possumus confugere, & nemo erit. Quin potius vide-
bimus patriam nostram incredibili crudelitate lace-
tari, multisque suppliciis impositis tandem exangui.
Omnia nobis oblectra, tenebrisque circumfusa ob in-
credibiles ærumnarum angustias videbuntur. Omnis
læx nobis obtenebrabitur, & in caliginem vertetur:
gratum nostrum mutabitur in luctum, & in lachry-
mis & gemitibus vestabimur. Offendit Propheta (iust
erga nationem sumus iudicem, seque cum illis comi-
git, ac si ille in eadem incidet calumnia. Vel ita:
Aspiciemus in terram velut homines stupidi, summi-
que mentis correpti. Habentes oculos fixos terræ,
caelum intueri non audebimus, cuius habitatores
offendimus. Ideo nullam lucem nec consolationem
sentiemus, sed in afflictionum caligine vestabimur.
Adverte. Qui terram aspiciunt, nulla luce illustrantur,
sed in afflictionum tenebris iacent. Nos verò caelum
intueamur, a longe illud aspicientes & salutantes, &
confidentes esse nos hospites & peregrinos super ter-
ram. Id quod non solum viri sancti post Christi mor-
tem, sed etiam antiqui patres veteris testamenti fecer-
unt, vt diuus Paulus in epistola ad Hebræos testa-
tur.

Hebr. 11.

Reponet que sequuntur ad paginam 40. initio paginis ante annotationes ex Hebræo.

Hæc dicit Dominus Deus: ^a Non stabit, & non erit istud. Sed caput Syriæ Damascus, &
caput Damasci Rafin. ^b Er adhuc sexaginta & quinque anni, & desinet Ephraim esse populus:
& caput Ephraim Samaria: & caput Samaritæ filius Romelæ. ^c Si non credideritis non perma-
nebitis. Er ^d adiecit Dominus loqui ad Achaz dicens: Peteribi signum à Domino Deo tuo,
in profundum inferni, siue in excelsum supra. ^e Er dixit Achaz: Non petam, & non tentabo
Dominum. ^f Er dixit: Audite ergo domus David. Nunquid parum vobis est molestos esse ho-
minibus, quia molesti estis & Deo meo? Propter hoc & dabit Dominus ipse vobis signum. Ecce
virgo concipiet, & pariet filium: & ^h vocabitur nomen eius Emanuel. ⁱ Butyrum & mel co-
medet, vt sciat reprobare malum, & eligere bonum. ^k Quia antequam sciat puer reprobare
malum, & eligere bonum, derelinquetur terra, quam tu derelictus, à facie duorum regum
suorum. ^l Adducet Dominus super te, & super populum tuum, & super domum patris
tui, dies, qui non venerunt à diebus separationis Ephraim à Iuda, ^m cum rege Assy-
riorum. ⁿ Er erit in die illa: Sibilabit Dominus musæ, quæ est in extremo fluminum
Ægypti, & apri, quæ est in terra Assur: & venient, & ^o requiescent omnes in torrentibus val-
lium, & in cauernis petrarum, & in omnibus frutetis, & in vniuersis foraminibus. ^p In die illa
rader Dominus in nouacula conducta, in his qui trans flumen sunt, in rege Assyriorum, caput
& pilos pedum, & barbam vniuersam. ^q Er erit in die illa: nurrier homo vaccam bouem, & duas
oues, & prævberat lactis comeder butyrum. Butyrum enim & mel manducabit omnis homo
qui relictus fuerit in medio terræ. Er erit in die illa: omnis locus, ^r vbi fuerint mille vites, mille
argentei, in spinas & vepres erunt. Cum ^s sagittis & arcu ingredietur illuc. Vepres enim ve-
spinas erunt in vniuersa terra. Er omnes montes, qui in sarculo lartientur, non veniet illuc ter-
ror spinarum & veprium, & erit in pascua bonis, & in conculcationem pecoris.

EXPLANATIO.

a *Non stabit.*) Id est eorum consilium non habebit
effectum. Sed vterque horum regum in suis terminis
confinabitur, neque longius propagabitur. Nam
Damascus erit metropolis Syriæ: & Rafin erit prin-
cipalis Tomus quartus.

ceps Damasci. Er ita Hierosolyma non capietur, ne-
que possidebitur à rege Rafin.

b *Er adhuc sexaginta quinque anni.*) Id est regnū Israe-
lis finietur post sexaginta quinque annos. Sed interim

Samarita ciuitas erit metropolis totius regni Samarie, non autem Hierosolyma. Nisi verò sexagintaquinque anni fuot computandi à propheta Amos: qui vaticinator fuerat delendum esse regnum Samarie. Nam à vaticinio hoc Efaïe vsque ad decem tribuum euerfionem & captiuitatem solam vigintri tres aut vigintri quatuor anni inierfluxerunt. Sin autem ab Amos vaticinio numeraueris, hoc sexagintaquinque annos, quorum hic meminit Efaïas, inuenies. Id autem quod Efaïas hoc in loco ait, est repetitio & confirmatio eius, quod ab alio propheta fuerat prædictum. Et vide quemadmodum Deus voluerit consolari Iudam interitu suorum inimicorum.

c. *Si non credideritis, non permanebitis.*) Hortatur eos Deus vt credant, si volunt in suo regno consistere & permanere. Quasi dicat: Nisi fidem habueritis, asportabimini captiui, eorum calamitates penitus ferentes, quorum imitari fueritis infidelitatem. At illi non crediderunt Deo, idè non permanserunt, sed fuerunt à Babylonia capti, & in Chaldaeam asportati.

d. *Adhuc Dominus ad Achaz dicens: Petre tuum signum.*) Cùm Achaz rex impius verber Efaïe non crederet, dixit ei Dominus per eundem Prophetam, vt peteret signum, non ab idolis, quæ colebat, sed à Domino Deo suo. Nam ipse Deus faceret miraculum, quo Achaz intelligeret esse se à duobus regibus liberandum, ipsorum vetò tegna euerfenda: siue illud miraculum vellet rex de inferno, siue de celo. Poterat enim Deus terram scindere, vt ob magnum biaium inferi paterent, & poterat in celo locum fittere, vt tempore Ioseph, aut ipsum celum aperiret.

Isa. 10.

e. *Etdixit Achaz, Non petam, & non tentabo Dominum.*) In Deuteronomio scriptum legitur: Non tentabis Dominum Deum tuum. Quo testimonio Christus vixit aduersus diabolum, vt est apud Marthæum capite quarto. Non igitur licet petere à Deo miraculum ab eo necessitate. Opotebat iamen regem Achaz signum petere, quoniam Deus illud præcipiebat. Est enim necessarium Deo parere. Sed impius rex non hoc ea humilitate & religione faciebat, sed ex impetate & pertinacia. Fastidiebat enim Deum miraculum facturum, & cùm ipse esset idolorum cultor, nolebat, vt Dei potentia apparet, ob ràmque causam Deus laudibus efferebatur. Apice Dei clementiam erga homines, hominèque malitiam erga Deum. Volebat Deus miraculū facere, & homo volebat Dei gloriam celare. Et quod petierat, hanc impietatem opotebat flagitiosus rex vitiosus tegumento. Vide impiam hominum impietatem. Aliud erat in facie aliud in pedore: aliud in verbis, aliud in factis. Vt agerent cùm sit candidum, nigras tamen ducit lineas, sic rea impius cùm religionis candorem foris ostenderet, intus tamen ater erat, sordidique factorum lineas ducebat. Tales sunt omnes, qui foris speciem virtutis ostendunt, cùm animum, in quo est nobilitas virtutis, domitium illis flagitijs deformant, vt in perpetuo fecerit & ignominia voluntur.

f. *Et dixit: Audite erga domum David.*) Verba sunt Prophetæ dicentis: Non scia vobis est o Iudæi prophetas contemnere, sed Deum ipsum à speramini? Cur diuine voluntatis resistitis? Obserua eoa esse Deo molestis, qui in afflictionibus ad eam non confugitis, sed in prædilio hominum spem ponant rerum suarum.

g. *Dabit Dominus ipse vobis signum.* Ecce virgo concipiet, &c.) Iubebat Deus regi Achaz vt signum peteret, siue ex celo, siue ex inferno, quod certò sciret esse Hierosolymam ab hostibus liberandam. Sed eo tale signum petere nolente promittit Deus signum humane redemptionis, quæ per illam Hierosolymæ liberationem significabatur. Ac si dicat Propheta: Propter hoc, quia tu rex credere non vis, non tibi, sed vobis o

Iudæi venturi dabit Deus signum magnum & admirabile, non liberationis solius Hierosolymæ, sed totius mundi. Nam ecce virgo Maria concipiet de Spiritu sancto, parietque filium, cuius nomen erit Emanuel, quod sonat, nobiscum Deus. Hic vos liberabit. Mitet vobis Deus pater Saluatorem, non aliquem Aluith, aut Gedeonem, aut Samsonem, quemadmodum quondam, quando iudicibus gubernabamini, sed Emanuel verum Deum & verum hominem, qui vos à demonis potestate proteget, & etiam modo priusquam nascatur, vor à duobus regibus eripiet. Qui fuerit in lectione sanctorum Prophetarum versatus, non mirabitur Efaïam in media mentione liberationis Hierosolymæ, totius generis humani liberationis meminisse. Erat enim mos Prophetarum sumpta rerum materialium occasione ad diuina Christi arcana & altissima mysteria trāsire, inuolucrisque regere, ne sancta darentur canibus, & ab indignis contemneretur. Intelligi autem hanc Efaïæ vaticinationem de admirabili sacratissima virgine Mariæ partu aperitissimè testatur diuus Marthæus primo capite sui Euangelij, vbì ad litteram hæc sunt verba. Pariet autem filium, & vocabis nomen eius Iesum, ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Hoc autem totum factum est, vt adimpleretur quod dictum est à Domino per Prophetam dicentem: Ecce virgo in viro habebit, & pariet filium, & vocabis nomen eius Emanuel, quod est interpretatur nobiscum Deus. Hæc diuus Marthæus. Et aduerte nullam hic patris fieri mentionem, quoniam Christus conceptus est de Spiritu sancto. Est enim Christus lapis ille, qui, vt est apud Danielem, abscessit est de monte sine manibus. Hoc est qui conceptus est & natus de virgine sanctissima virtutum monte absque virili femine. Aduerte etiam nomen pueri esse Emanuel, hoc est nobiscum Deus. Quæ omnia ostendunt hanc vaticinationem intelligi de Christo Deo nostro, qui in terra partem non habuit & qui nobiscum corporaliter habitauit: & de eius sanctissima matre, quæ virgo de Spiritu sancto concepit. Idem, licet alijs verbis, ait propheta Ezechiel quadaresimo quarto capite suarum visionum. Postquàm dixit conuersum fuisse ad viam partem sanctuarij, quæ respiciebat ad Orientem, & clausa erat, subiunxit Porta hæc clausa erit, non aperietur, & vie non intrabit per eam, quoniam Dominus Deus Israel ingressus est per eam, etique clausa principi. Vel, vt alij interpretantur, clausa in æternum. Hæc porta in æternum clausa, per quam solus Deus introiuit, & egressus est, quæ alia est, nisi sanctissima Dei genitrix Maria semper virgo? Ita illum locum diuus Hieronymus diuifque Augustinus interpretantur. Ea est hæc virgo, quam prædixit Efaïas concepturam, Christumque parituram. O virgo sanctissima templum Domini sacrarium Spiritus sancti, parentum reparatrix, posterorum seruatrix, tu generi hominum sine lumine errantium veram lucem attulisti, ex te enim ori us est solus filius Christus Deus noster. Erant homines omni virtutum pulchritudine nudati, in omni dedecore ignominiaque constituti: obtemperauerat voluntas appetitui, corruerat constantia, fuerat vera dignitas ablata, splendoreque extinctus & omnia denique virtutis ornamenta ceciderant. At tu Christum concipiendo, cùmque mundo indicando, nos ex tenebris ad lucem, ex morte ad vitam, ex vera turpique ignominia ad veram illustratèque dignitatem reuocasti. Ex te pendet nostra salua, nostra victoria, & innocentie restitutio. Quid sine te esset vita mortalium, nisi nox, nisi caligo, nisi tenebræ & vmbræ mortis? Tu es virgo & mater: & eius materis cuius Deus est pater. Quid aliud significabat rubus ille, quem viderat Moyses flammam emittens, sed seipsum non comburens, nisi te ipsum

Isa. 1.
Isa. 6.
Isa. 11.

Matth. 1.

Dan. 1.

Ezech. 44.

Isa. 1.

teripsam concipientem sine viro, & patientem sine dolore? Tu es hæc absque dubio, quæ nobis Emanuel-lem mirabiliter peperisti. Iudæi utilitatem carci & obliuisci dicunt hanc Esaiæ vaticinationem non esse de virgine, sed de Esaiæ vxore intelligendam. Quam ob causam fingunt, ut solent, incerta nugæ, intolerabiliq; ineptiæ, & vanitates. Nonne Deus promissit signum? Perficuum est. Quod igitur signum & miraculum esset concipere Esaiæ vxorem, quæ nulla stetit laboribus? O Iudæorum ecitatem deplorandam. Alij Iudæi hoc intelligi aſſerunt de vxore regis Achaz, quoniam vident nullum filium Esaiæ salutem Hierosolymæ attulisse: hunc filium, quem Propheta prædictum fore Iudæorum liberatorem, aiunt esse regē Ezechiam, quem constat fuisse filium Achaz, admirabiliq; victoriæ de Iudæorum hostibus repositæ. Videte excoerum hominum insaniam. Quis fieri poterat vt vxor regis Achaz in signum liberationis Hierosolymæ conciperet & parceret Ezechiam, qui iam natus erat? Lege librum quartum Regum, & videbitis annotationem computatione nouem annos natum fuisse Ezechiam, quando pater eius Achaz regnare cepit, & hoc varicium fuisse eo regnante. Quis non videt esse hæc Iudæorum interpretationes in officina Sanaæ conſectas.

h. Vocabitur nomen eius Emanuel. Iesus & Emanuel idem sunt, dicit diuersa nomina videantur, Iesus sonat saluatore: Emanuel, nobiscum Deus. Ad hoc fuit nobiscum Deus, vt nos saluaret. Quid aliud est, Deus est nobiscum, quam Deus est saluator noster? Emanuel appellatur propter diuinam humanamque naturam in vna hypostasi vnitam. Idem alijs verbis dicitur in hunc modum diuis regnare: Et verbum caro factum est. Quid est, verbum caro factum est, quam nobiscum Deus? Idem est Emanuel & Deus scilicet homo, cum hominibus conuerſans. Id prædixit Baruch propheta capite tertio, vbi loquens de Melchiam ait: Hic est Deus noster, & non æſtimabitur alius aduersus eū. Et paulo post: Post hæc in terra viſus est & cum boni-vici conuerſus est. Idem prædicti iis verbis alius vates: Venitis de terra orta est. Hoc est, Deus, qui est ipsa veritas, terrenum corpus accepit, vt terram colentibus viam æternæ salutis aperiret, eòq; saluos faceret, atque ad veram celestemque promissionis patriam perduceret. Bonum, at ai diuus ille Dionysius Apostoli Paub discipulus, est sui ipsius diffusum & communicatum. Vnde summè bonum est summè communicatum. Cùm autē Deus sit summè bonus, summè se nobiscum communicauit. Quia in se se poterat magis communicare quam bonitas ius nostram aſſumendo & nobiscum habiendo? Hæc sunt lumina communicatio, & admirabilis erga nos amoris abundantia. Hoc intuentis animo Elaias dixit esse, Melchiam Emanuellem vocandam, vt eius diuinitatem & humanitatem ostendat. Obſerua. Venit Deus vt salui efficeremur, ergo perdituram. Venit vt conſequeremur salutem, ergo laborabamus ægreditur. Venui vt eſſet nobiscum, ergo eramus sine eo. Cùm Christus sit Emanuel, cùm nobiscum sit Deus, quid tememus? Quid amplius concipimus? Cui mundi opes & volupitates tam ardentem querimus, nisi quia quomodo ipse uenerit, vt sit nobiscum, uos tamen sine eo esse volumus? Ipse est nobiscum, nos uero cum eo non sumus. Ipse nos querit, nos cum carnis ad mortem, ruinamq; ad interitum volumus. Aduerte: Non dicit: Vocabitur nomen eius: nos cum eo, sed ipse nobiscum. Omnisnam Dei erga nos pietatem, & incredibilem nostram erga Deum ingrati tudinem.

i. Baruch & mel comedet, ut fiat reprobare malum, & elerebuntur. Hoc est, erit vici deus & uerus homo, &

Achi dicit: Ne merearis domus David virginem patientem, & ialem filium, qui, priusquam nascatur, vt liberet inuocatur. Nam ipse est Deus, qui assumpta humanitate nobiscum erit factus homo. Ne existimes eū assumptum esse corpus æreum aurphantasticum, nam iuxta erit uerus homo, cibiq; uictor iustitiam comedi enim butyrum & mel. Sed hoc eius sapientiam non impedientiam panis inuoluit, & infanti pabulo nutritus licet reprobare & eligere bonum. Particula, vt, non hanc finalem causam designat, sed euentum & consecutionem: non enim comeder eo fine, ut ſciat reprobare malum & eligere bonum, sed ita butyrum & mel comeder, ut etiam ſciat reprobare malum & eligere bonum. Voluit his uerbis Propheta uisumq; Christi naturam diuinam humanamque ſignificare. Id quod maluit alijs locis fecit, uelut capite nono, vbi prædixit Christum fore puerum, & uocandum esse Deum. Sed ita hoc ætemperauit Esaias, alijs diuinis uata, ut quibus hoc ætemperare iudæis alia mysteria minime contemplantibus non intelligeretur, ne sanctum daretur canibus, posset tamen postea suo tempore intelligi à Christianis. Oportebat enim tam admirabiles res, tam mysterij maiestatis repletas, esse hæc regumētis cooperatas & inuolutas. Erant enim testamentum uerum uelut quidam cortina, in qua diuina mysteria tegebantur, quæ fuerunt in nouo Testamento reſerata.

k. Quia antiquum. Rediit Propheta ad particularem liberationem, & est sensus: Priusquam Emanuel nascatur, priusquam ad eam terram ueniat, in qua ſciunt homines reprobare malum & eligere bonum, ipse liberabit terram hanc, quia tu o Achaz ob idololatriam tuam detestaris, quia in ea ueras Deus colitur. Et relinqueret terra à duobus regibus, quam eam oppugnatum uenerat. Id quod dicit, quam tu detestaris, potest ueri, pro qua tu ſollicitus es. Potest hac locus istis explanari, & melius meo quidem iudicio: Priusquam Christus nascatur, terra Syriæ & Samariæ, quam tu detestaris, & odio prosequeris, derelinquetur à suis regibus, quoniam in eos capiet & uisitat Assyriorum rex. Periculis enim, quam in duos reges Hierosolymæ moliebantur, eo eorum caput super redoundabit.

l. Adducet Dominus super te. Sensus est: Tu eripieris modo à regibus Syriæ & Samariæ, sed postea ob impietatem tuam grauius affligeris. Adducet Dominus super te multo maiora mala quam ea, in quæ incidere decem tribus, postquam se à Iuda separauerunt. Studet Propheta populum suum iis minis & terroribus à uicariis eueare, ad Deumque reducere.

m. Cum rege Assyriorum. Id est in hac calamitatis inueneris, cùm ueneris rea Assyriorum. Rea Babylonis appellatur hic rex Assyriorum, quoniam Babylonij subiecti fuerant Assyrijs. Lege quartum librum Regum, & secundum Paralipomenon, & videbis regem Babylonis cum magnis copiis Hierosolymam uenisse, cūque cepisse, & templum incendisse, quæ Iudæos captiuos secum in Chaldæam deportasse.

n. Et eris in derelicta. Solabit Dominus uos.) Egyptios uocat multas propter idololatriæ sordes, & propter eorum imbecillitatem. Vel fortasse quis ibi erat magna multarum multitudo. Assyrios per uocat, quia, ut apertius inueniunt, sic Assyrijs uisagiarum erant instructissimi, & uelut apes volantes & sollicitæ, ad prælium uelociter & sollicitè ueniebant. Sensus est: Vocabit Deus ad prælium non solum Egyptios imbecillos, sed etiam fortes acerrime Assyrios, ad pugnam tollituros atque paratos.

o. Requiescent omnes in torrentibus uallium. Permanet in eadem translatione. Significat Egyptios & assyrios uenturos esse cum magna militum multitudine, terramque Iuda occupaturos & uersuros.

Isa. 9.

3 milia.

4 Reg. vi.
2. Paralip.
vi.

p. In die illa rader Domum in nouacula conducta.) Per nouaculam conductam, per regem Assyriorum, & per eos qui trans flumen sunt, idem significatur. Prædicti Iudæorum exilium per Babylonios, quos Assyrios vocat, qui respectu Hierosolymæ sunt trans flumen expositi. Idem exercitus Assyriorum appellatur nouacula, quia omnia abstrusus & deleturus erat: & idem appellatur conductus, quia eo populo inquam conductio usus est Deus ad Iudæorum ejectionem & vastitatem. Per caput intelligitur rex Iudæ, per barbam principes & oboles, quibus rex ornatur, per pedes vero Iu, qui sunt obicius orti parentibus. Est igitur senius: Regnum Iudæ delebitur ab exercitu Assyriorum, qui velut acutissima nouacula omnia raderet, regem, nobiles, & infimo loco natos, ut nihil in Iudæa reliquas foret, nihil pulchrum, nihil firmum & stabile.

q. Et erit in die illa: nutrit homo vaccam reum.) Senfus est: Victis Iudæis in Chaldeamque traclatis tanta erit in Iudæa solitudo, tanta vastitas, tanta paupertas, ut paucissimi ibi habitent. Et ex illis ovis armenta bouum, neque greges ovium habebit: Sed rarus habitator vix vaccam vnam, paucisque oves habere poterit: & ob frumenti inopiam comedenti homines butyrum & mel. Nam terra ob habitantium raritatem erit feracior, & agri abundabunt herbis, & pecora pascuntur libere, quapropter affluent lacte. Describit vases Iudææ solitudinem & inopiam, post Babylonicam captiuitatem.

r. Vbi fuerit mille inter mille argentis.) Hoc est, tanta erit solitudo, ut locos, vbi fuerant mille vides mille argentis æstimare, pro spinetum & vepretum conuerteretur. Nam vides ob hostium metum nequaquam amputabuntur.

l. In sagittis & arcu ingredientur illuc.) Scruentibus vbi, que acoris nemo agrum suum audebit inuadere absque arcu & sagittis propter metum & hostium & ferarum.

Et relictis locis campestribus fugient homines ad montes, ut eorum difficultate montentur. In montibus illis neque crescent vepres neque spinæ: quoniam tarrentur & fodie ovis sarculo & hogue a paucis illis colonis, qui ibi miserabiliter habitauerint. Cetera omnia patebunt pascuis, libertque a pecoribus conculcabitur. Dignus Gregorius 10 moralibus libro decimo nono capite vigesimo octavo per spinetum intelligit genitricem, ad quam Apostoli cum arcu & sagittis ingressi sunt, quia ad ferendam gentium duritiem cum duritatis verborum spiculis incroierunt. Appellat verba sanctorum concinnatorum sagittas, de quibus dicitur in Psalmis: Sagittæ parvulorum factæ sunt plagæ eorum. Hoc est: Ardentissima Apostolorum verba corda hominum feriebant. Appellatur autem Apostoli parvuli propter eorum factam humilitatem & simplicitatem. Quibus aiebat Christus, ut est apud Matthæum, Nisi conuerſi fueritis & efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum celorum. Hæc est causa cur dicat scriptura primo libro Regum: Filius vnius anni erat Saul cum regnare coepisset. Volens enim significare eum, cum regnum obtinuit, fuisse simplicem & probum, ait esse parvulum, ac si vni annum natus esset. Qui si ita illa simplicitate & humilitate permaneret, esset absque dubio egregia quadam gloria cumulatus. Huiusmodi parvulus aperit Deus sua mysteria, diuinamque sacrarum scripturarum intelligentiam ostendit. Id sentiebat diuinus ille Palres, cum ita canebat. Declaratio, seu, ut potest verti ex Hebræo, ostium, sermonem tuorum illuminat, & intellectum dat parvulis. Id ostendit Christus apud Matthæum, Mat. 11.

ita inquit: Confitebor tibi pater, Domine coeli & terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea parvulis. Ex quo poteris facile colligere non super hos hæreticos, sed humiles catholicos esse diuinarum lucrarum verum sensum conlocutos.

Repone quæ sequuntur ad paginam 185. linea 16. à fine.

ANNOTATIO.

Exseruus meus suscipiam eum.) Pro suscipiam: est in 349. 47. Hebræo שׂוּמְכִי שְׂמִימֹכָא בִּי וּבִי שְׂמִימֹכָא, quod significat suscipere, ut capite superiore. Suscepit se dextera iusti mei. Significat etiam sustentare, ut Exodi decimo septimo, Sustinebo manus eius ex utraque parte. Idem potest hic verti: Sustinebo in eu, aut ut

vertit Pagninus: Innitit ei. Solet enim herus inniti seruo fideli & chato. Significat ita verbis Deus pater fuisse Christum illi obediens, fidelem, & dilectum. Chaldeus paraphrasis transiit: Ecce seruus meus Messias, ego adero ei. Vbi aspiciunt eum hoc de Christo intellexisse.

FINIS.

INDEX AVTHORITATVM SACRÆ

SCRIPTVRÆ QVÆ IN DIALOGIS

PASSIM CITANTVR AC exponuntur.

Genesis.

him.

45.b

II. Paralipomenon.

Nam ignoratus quod Dominus Deus Israel dedecit re-
gnum David. 215.a
Videret quid falsitas, non enim exercetis iudicium. 218.a 19.

Iob.

Natus egressus sum ex utero matris meae: 249.a
Homo nascitur ad laborem, 259.a 5.
Vestram sperem tuam non peccabas. 15.a
Dicit mei relictos facturus confite. 211.a 9
Homo fugit velut umbra. 7.b 14.
Dicit mollis est cor meum. 61.a 23.
Qui mihi tribuas, ut sim iuxta mentes proximis. 123.b
Sino, quia morti trades me. 229.a 30.
Appendite mitem flatera iusta. 195.b 32.
Corpus illius quasi fenum subitum. 164.a 41.

Psalmi.

Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum. 219.b
Erit tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus
aquarum. 73.a
Pessula à me, & dabo tibi gentes. 256.a 2.
Irascimini, & nolite peccare. 114.a 4.
Sacrificate sacrificium iustitie. 38.b
Laboravi gratis meo, lauabo per singulas noctes lectulum meum. 86.b

Cogitasti dies antiquus. 159.b 7.
Cum ipso sum in tribulatione. 160.b 9.
Qui fecerunt in lacrimis, in exultatione metent. 60.b 12.
Qui manera super innocentem non accepit. 118.a 14.
In omnem terram exiit sonus cornuum. 208.a 18.
Dominus saluum fac Regem. 201.b 19.
Ego autem in iustitia apparebo. 19.b
Vere langueret noster ipse tuus. 18.a 21.
Sicut ones in inferno positi sunt. 105.b 25.

Qui loquuntur pacem cum proximo suo. 170.a 27.
Qui fecerunt in lacrimis, in exultatione metent. 61.a 29.
Exaudi orationem meam Domine, & deprecationem meam 33.
auribus percipe. 37.b
Et bonales spiritus saluabit Deus. 142.b
Indue arma & seruitus. 128.b 34.
Domine, in lumen tuo videbimus lumen. 141.a 35.
In imagine peccati sumus homo. 7.b 38.
Et substantia mea tanquam nihilum ante te. 9.a
In meditatione mea exardebit ignis. 29.a
Iustitia & pax ostendata sunt. 201.a 48.
Homo cum in bonitate esset, non intellexit. 211.a

Caput 1.

Alitum est reipere & mane dies unus. 112.a
Vidit Deus cuncta que fecerat, & erant
valde bona. 93.b
Tulit Dominus Deus hominem, & po-
suit eum in paradysum voluptatis. 36.a

1.

3. Pulueris, & in puluerem reuertetur. 155.b
6. Corrupta est terra coram Deo. 196.a
9. Bibensque Noc vinum, inebriatus est. 216.a
11. Venite, faciamus nobis ciuitatem. 57.b
14. Dixit Rex Sodomorum ad Abraham, Da mihi amicum. 14.b
18. Tulit de lapidibus, qui subiacebant. 80.a
46. Omnes anime Domus Iacob. 14.b

Exodus.

Caput 11. Prostridique sunt filij Israel de Remasse in Sotath. 28.a
33. Omne bonum tibi ostendam. 233.a

Leuiticus.

Caput 2. Quicquid obuleris sacrificij sale condies. 215.a

Numeri.

Caput 14. Constitutum nobis ducem, & reuertamur in Aegyptum. 52.b
17. Conque dedissent omnes Principes virgas per singulas
tribus. 42.b
Disserdiste cunctas habitationes terra Chanaan. 166.b

Deuteronomium.

Caput 8. Cum satietus fueris, observa. 142.b
15. Nec contrahes manum, sed aperiet tam pauper. 113.a
16. Qui inundationem maris quasi lac fugent. 160.b
18. Non accipies personam neque munera. 218.a
32. Erit vitia tua appensa ante oculos tuos.
Genu absque consilio est. 92.a

I. Regum.

Caput 8. Constitue nobis Regem, ut iudicet nos. 51.b

III. Regum.

Caput 7. Et inter curruas & plebs, leuiti, & benes, & Chero-
Tombis quartus.

INDEX LOCORVM

110	Dies mei sicut umbra declinauerunt.	211.4
	Respectus in fratres humilium.	153.4
111.	Stantes erant pedes nostri.	30. b. 187. b
112.	Anima nostra sicut passer crepta est.	142. b
113.	Declaratio secretorum tuorum illuminat.	153.4
140.	Corripit me iustus in misericordia.	167.4
	Singulariter sum ego, donec transiam.	81. b
	Pone, Domine, custodiam ori meo.	83. b
146.	Templum tuum sanctum est.	32.4

Prouerbia.

Caput 1.	Fili mi, si te latuerint peccata tua, ne acquiscas eis.	
164.4		
	Acerbis parualium interficiet eos.	109.4
	Imprudens edidit sapientiam.	160. b
	Honora Dominum de tua substantia.	113.4
5.	Pugnabis cum illo et uisus tertarum.	182.4
7.	Omni tempore diligit qui amicus est.	69. b
10.	In multiloquio non deerit peccatum.	81. b
11.	Qui defecit amicum suum indolens corde est.	171. b
	Qui ambulat fraudulenter, reclus arcana.	181.4
	Qui erit humilitas, erit sapientia.	153.4
12.	Amicus in afflictione amici cognoscitur.	162. b
14.	Risus dolorem miscebitur.	109.4. 210. b. 212.4
	Extremum gaudij luctus occupat.	60.4
16.	Melior est patienti uirio fortis.	60.4. 194. b
17.	Omni tempore diligit qui amicus est.	164. b
	Feneratur Dominus, qui miseretur pauperis.	48.4
		133.4
19.	Doctrina uiri per patientiam nascitur.	138.4
	Homo qui blandis ficitur sermonibus loquitur.	168.4
	Qui non est scientia anime, non est bonus.	194. b
20.	Misericordia & ueritas custodiunt Regem.	101.4
	Luxuria facit, uinum.	127.4
21.	Seruire Deo, regnare est.	31. b
22.	Ne intareas uinum, quando flagescit.	126. b
24.	Vir sapiens fortis est.	211.4
25.	Causam tuam traicta cum amico tuo.	181.4
	Nubes & uentus & pluuia non sequentes.	166.4
26.	Meliora sunt uulnera diligenti quam fraudolenta oscula edentis.	167.4
		122. b
29.	Rex iustus erigit terram.	101.4
31.	In corde prudens latet sapientia.	188.4
	Fallax gratis, & rana est pulcritudo.	237. b

Sapientia.

Caput 1.	In maleuolam animam non intrabit sapientia.	148. b
	Hoc quod continet omnia scientiam habet uocis.	119. b
	Diligite iustitiam, qui indicatis terram.	201.4
2.	Transiit uia nostra tanquam nebulam nubis.	211.4
	Exiguus, & contemptus est, tempus uia nostra.	14. b
3.	Insuper animae illa tanquam umbra.	108. b. 112. b
5.	Nati continui designant esse.	9. b
7.	Transierunt omnia illa tanquam umbra.	196.4
	Nos resuscati uisum illorum assumabimus insaniem.	194. b. 145.4
10.	Insuper illam regni & sedibus.	62. b
16.	Homo occidit per malitiam animam suam.	105.4

Cantica.

Caput 1.	Trabe me post te.	75. b
	Post te in aditum iugentium tuorum currens.	81.4
	Pone me ut signaculum super cor tuum.	185. b

Ecclesiastes & Ecclesiasticus.

Dilectio Dei est honorabilis sapientia.	112.4	Caput 1.
Aqua sapientiae potabit illum.	153.4	
Fons sapientiae uerbum Dei in excelsis.	153.4	
Omnia summa inierant in mare, & non redunt.	197. b	
Verbum dulci, multiplicat amicos.	178. b	
Va his, qui perdidit patientiam.	138.4. 2.	
Omnia tempus habent.	181. b	
Ignem ardentem extinguit aqua.	133.4. 3.	
Quanto magnus es, humilior in omnibus.	142. b	
Melior est dies mortis die uisitationis.	100.4. 7.	
Noli querere ab homine ducatum.	213. b	
Memento nauis somnata.	92.4	
Si possides amicum, in uisitatione posside eum.	179. b. 9.	
Secundum iudicem populis hic & mensuris tuis.	201. b. 10.	
Vas contritum.	74.4. 11.	
Non agnoscitur in bonis amicus.	69. b. 12.	
Post concupiscentias tuas non car.	29.4. 18.	
Corripe amicum.	178. b. 19.	
Est iustus, qui inuenitur sapient.	181. b. 20.	
Concludit eleemosynam in corde pauperis.	133.4. 29.	
Multam malitiam docuit otusitas.	209.4. 33.	
Quasi qui apprehendit umbram.	242. b	
Honor a medicum propter necessitatem.	193. b. 38.	

Esaias.

Argentum tuum uersum est in ferriam.	232. b	Caput 1.
Va qui sapientes estis in oculis uostre.	154. b. 5.	
Vadunt cum silentio.	13. b. 8.	
Et erit uobis in sensificationem.	256.4	
Emite agnum, Domine.	idem. 16.	
Confundantur qui operantur lignum.	156. b. 19.	
Ece Deus ascendit super nubem leuem.	210.4	
Sedebat populus meus in pulcritudine pacis.	87.4. 23.	
Domine in angustia requisierunt te.	61.4. 26.	
Ece ego mittam in fundamentis Sion.	256.4. 28.	
Et erit opus iustitiae pacis.	201.4. 34.	
Et posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum.	35.	
34.4		
Omni caro seruum.	155.4. 40.	
Vox clamantis in deserto.	80. b	
Cum transieris per aquas, tecum ero.	61. b. 43.	
Namquid obliuisci potest uideri infantem suum.	197.4. 49.	
Ipsi autem uulnerati est propter iniquitates nostras.	53.	
12.4		
Cum iniquis reputatus est.	18. b	
Omnes fructus uenit ad aquas.	162.4. 55.	
Quaerunt me, qui ante non noverunt.	256.4	

Hieremias.

Sapientes sunt ut faciant mala.	148. b	Caput 4.
Non tacet, quoniam uocem buccinae audiuit anima mea.	5.	
211. b		
Qui dabit in solitudine diversorium viatorum.	81.4. 6.	
Quomodo dicitur, sapientia non sumus.	152. b. 8.	
Reliqui domum meam, dimisi hereditatem.	100.4. 11.	
Fugite de medio Babilonis.	203. b. 31.	

Threui.

Caput 1.	Trabe me post te.	75. b	Peccatum peccatis Hierusalem.	92.4	Caput 1.
	Post te in aditum iugentium tuorum currens.	81.4	Sedebis solarius, & tacet.	81.4. 3.	
	Pone me ut signaculum super cor tuum.	185. b	Conuertere nos Domine ad te, & conuerteretur.	75. b. 105.4. 5.	
				Osee.	

SACRÆ SCRIPTURÆ.

Osee.

Caput 1. Quia conscientiam reprobis, repellam te.	195. a
1. Ducas cum in solitudinem.	18. a. 30. b
Et tristis faciam omne gaudium eius.	108. b
4. Fornicatus es vinum, & ebrietas auferunt cor.	116. b
Nam est scientia Dei in terra.	245. a
6. In tribulatione sua mane confurgent ad me.	61. a
13. Perdidisti Israel ex te.	75. b

Ezechiel.

Caput 1. Et vnumquodque coram facie sua ambulabat.	25. b
3. Si non annuntiaveris ei, neque locutus fueris.	45. b
9. Transi per mediam ciuitatem in medio Hierusalem.	95. b
16. Auferetur zelus meus à te.	61. a
18. Deus non vult mortem peccatoris.	105. b
Nolo mortem peccatoris.	142. b.
37. Facta est super me manus Domini.	104. b
38. Et exaltatum est cor in decore tuo.	236. a

Daniel.

Caput 6. Fenestris apertis contra Hierusalem tribus temporibus in die stetit has genua.	74. b
---	-------

Zacharias.

Caput 1. Fugite à terra Aqueleis.	103. b
4. Vidi, & ecce candelabrum aureum.	134. b

Baruc.

Caput 3. Hic adiuuenis omnem viam discipulorum.	18. b
---	-------

Micheas.

Caput 4. Et stans ad eum populi.	256. a
----------------------------------	--------

Abacuc.

Caput 3. Ante faciem eius ibit uerus.	100. a
---------------------------------------	--------

Aggeus.

Caput 1. Et ueniet desideratus cum filiis gentibus.	256. a
---	--------

Malachias.

Caput 4. Orietur rubic stromentibus nomen meum Sol iussurus.	148. b
--	--------

Amos.

Caput 8. Conuertam sessiuitates vestras in latrum.	108. b
--	--------

Matthæus.

Caput 5. Beati mundi corde.	87. b
Beati qui perfectionem patiuntur propter infortium.	60. b
161. b	
6. Attendite, ne infortium vestram faciatis coram hominibus.	37. b
Curatimatis uincite caput.	96. a
7. Arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur.	219. a
10. Ecce nos reliquimus omnia.	123. b
Nolite simere eis, qui corpus occidunt.	189. b

Tomus quartus.

Nihilum tam occultum, quod non reuelabitur.	7. b
Videns Iesus cibus, dicebat ad eos.	166. a 11.
Disce ex me, quia mitis sum.	141. b. 114. 3. a
Regnum celorum vnum pacitur.	143. b
Nam relinquatur lapis super lapidem.	94. a 13.
Qui vult venire post me, abneget semetipsum.	29. a. 16.
131. b	
Quicumque voluerit inter vos maior fieri, sit vester mini-	10.
ster.	48. a
De omni verbo scripto, reddent rationem in die iudicii.	22.
84. a	
Tunc abeuntes Pharisei, consilium inierunt.	170. a
Vigilate & orate, ne intretis in temptationem.	111. a 14.
Multa corpora sanctorum, qui dormierant, resurrexerunt.	25.
118. b	
Non sinit ego vultu, sed sinito.	33. a 16.

Marcus.

Nemo propheta sine honore, nisi in patria.	259. a
Habete in vobis sal.	215. a 9.

Lucas.

Par turatum, aut duas gallinas columbarum.	86. a
Nunc dimittis seruum tuum Domine.	99. b
Falpes sanctas habent.	120. a. 140. b 9.
Parva vnum est necessarium.	196. b 10.
Sic lucas lax vestra coram hominibus.	134. b 11.
Sunt lambi vestri peracti.	134. b 12.
Leuare capita vestra, quoniam appropinquat redemptio ve-	21.
stra.	141. b
In patientia vestra possidebitis animas vestras.	58. b
138. a	
Quod hominibus altum est, abominatio est ante Deum.	24.
213. a. b	

Ioannes.

Omnia per ipsum facta sunt.	143. b
Deus est potestatem filius Dei fieri.	143. a
Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto.	210. a 3.
Omnes mundus in maligno posuit est.	109. b
Nondum venit hora.	144. a 12.
110. a	
Si exaltatus fueris à terra, omnia traham ad me ipsum.	210. a
Nemo venit ad patrem nisi per me.	75. b 14.
Luxum vestram mecum tollet à vobis.	108. b 16.
Venit hora, ut filius hominis clarificetur.	144. a 19.

Acta Apostolorum.

Nam est vestrum scire tempora & momenta.	148. a
148. a	
Ibant gaudentes à conspectu Consulis.	62. a 5.
Impetum fecerant vananimes in eum.	164. a 7.
Per multas tribulationes oportet nos ingredi regnum Dei.	14.
189. b	
Multis ex eis, qui fuerant curiosi, statim traherent liberos.	16.
151. b	
In Deo vivimus, morimur, & sumus.	232. b 17.
Oportet nos memisse verba Domini Iesu.	172. b 20.
Et sic factum est, ut omnes animæ exacercent ad terram.	24.
14. b	

Zz ij

INDEX LOCOR VM

Epist. ad Romanos.

Caput 1. Enumerant in cogitationibus suis.	152. b
Mundum enim à Deo creatum esse, ut quod notum est Dei manifestetur in illis.	17. b
2. Si secundum carnem vivitis, moriemini.	19. b
3. Armatus armatura luminis.	118. b
Insuperati gratia per gratiam.	18. a
4. Quaevisque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt.	159. b
5. Commendat caritatem suam Deus in vobis.	144. a
Omnis in Adam peccavimus.	ibid.
Obsecramus uti suspicari cor carum.	188. a
8. Proprio filio non peperit.	197. a
Si secundum carnem vivitis, moriemini.	105. a
Si Deus pro nobis, quare contra nos.	189. b
11. Prævidentes bona opera.	134. b
Noli alium sapere, sed time.	148. a
11. Gaudet cum gaudentibus.	115. a
13. Induimus Dominum nostrum Iesum Christum.	29. a

1. ad Corinthios.

Caput 1. Perdam sapientiam sapientium.	19. a
3. Si quis videtur inter vos sapiens esse.	159. a
Nō sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis.	75. b
Scientia domus mundi stultitia est ad Deum.	147. b
4. Non in frivolo est regnum Dei, sed in virtute.	13. b
6. Quasi mortui estis, & ecce vivimus.	12. b
Quia habetis Dominum, unus spiritus estis.	196. a
Scientia vestra, caritas edificat.	148. a
10. Petra autem erat Christus.	146. b
15. Gratia Dei sum id quod sum.	75. b
Per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum.	100. a
Sicut portamus imaginem terreni, portemus imaginem celestium.	61. a
Corrumpti bonos mores colloquimur.	166. b

11. ad Corinthios.

Caput 1. Nec oculus vidit, nec auris audivit.	141. a
Gloria vestra hæc est, testimonium conscientia vestra.	24. b
3. Nos omnes revoluta facie gloriam Domini speculantes.	31. a
4. Habemus thesaurum istum in vase fictilibus.	14. a
5. Et dedisti nobis uti offeram reconciliatorem.	115. a
6. Per arma iustitiae à dextera.	118. b
7. Transiit figura mundi.	8. a, 12. a
9. Quasi mortui, & ecce vivimus.	104. b

Epist. ad Galatas.

Cap. 2. Vini autem non ego, vivis verò in me Christus.	81. a
Non offensus inanis gloria cupidi.	113. b
5. In Christo Iesu crucifixio aliqua valet.	24. b
6. Dum tempus habemus, operemur bonum.	36. a

Epist. ad Ephesios.

Caput 1. Elegit eos ante constitutionem mundi.	95. b
In quo habemus redemptionem.	143. b
4. Jam non ambulatis sicut gentes ambulat.	154. b.
211. a	
Reveramini in spiritu mentis vestrae.	231. a
Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat.	

180. b

Deposite vos secundum pristinam conversationem veterem hominem.

19. a, 131. a

Armamur armis Dei.

118. b, 7.

Epist. ad Collois.

Mortui estis, & vita vestra abscondita est.	104. b
Expulsi estis vos veterem hominem.	131. a
Caritas est vinculum perfectionis.	145. a
Super omnia autem hæc caritatem habete.	30. b, 4.

Epist. ad Philippens.

Mibi vivere Christus est, & mori lucrum.	68. a
Humiliantur semetipsos.	155. a
Stipsum extenuavit, sed non obedivit.	31. b, 143. a, 2.
Nostra conversatio in caelo est.	30. b, 187. b, 3.
Et gloria in conspectu ipsorum.	113. b

Epist. 1. ad Timotheum.

Haerentes alimenta, & quibus regamur, his contenti sumus.	121. a
Qui volunt divites fieri, incidunt in laqueum.	139. a

11. ad Timotheum.

Collabora Evangelium secundum virtutem.	109. a
Non contemnatur, nisi qui legimus certaverit.	111. a, 2.
Si sustinueris, & contemnatur.	61. a
Omnes qui pie volunt vivere in Christo Iesu, perferantur.	61. b

Epist. 1. ad Tithal.

Non dormiamus sicut & ceteri.	111. a
Operamini deum, ut quieti sitis.	58. b, 4.

Epist. ad Titum.

Benevolentia & humanitas apparatus Salvatoris Dei.	70. b
In amicitia trippum praebe exemplum.	134. b, 2.
Sinistat canticiones & generalis deus.	148. a, 3.

Epist. ad Hebræos.

Quibus dignus non erat mundus.	80. b
Nec quisquam sumis sibi hunc.	213. b, 5.
Omnibus hominibus statutum est semel mori.	91. b, 9.
137. b	
Retegitatem tam, qui talem sustinet à peccatoribus con-	12.
traditionem.	70. b
Per patientiam curamus ad propositum nobis certamen.	
58. b, 138. a	
Obedite præceptis vestris.	32. b, 13.
Non habemus hic civitatem permanentem.	119. a
Non habemus hic civitatem permanentem.	249. b, 19.

Epist. Iacobi.

Beatus vir, qui sustinet tentationem.	111. a
Peccatum cum consummatum fuerit, generat mortem.	
118. b	
Amici huius seculi, inimici Dei constituntur.	195. a
Nescitis, quia amorita bonis mundi inimica est Dei.	93. b, 2.
Indignum sine misericordia fieri si quis non fecerit misericordiam.	201. a

208

SACRÆ SCRIPTURÆ.

4. *Qua est enim vita vestra? V' apor ad modicum parcas. g. a*
 5. *Parientes estote & vob.* 58. b. 138. a

Epist. Iudæ.

Epist. I. Petri.

Fluctus seu maris, desipiantes suas confusiones. 85. b. Caput 1.

Caput 1. *Non corruptibilibus auro & argenteo redempti estis.* 143. b

4. *Estote prudentes, & vigilate in orationibus.* 111. a
Humiles estote, quoniam superbus Deus resistit. 142. b

Epist. I. Ioannis.

Caput 1. *Nolite diligere mundum, neque ea que in mundo sunt.* 93. b. 195. b

3. *Qui non diligit, est in morte.* 115. a
Non diligamus verbum, neque linguam, sed opere & veritate. 171. b

Apocalypsis.

Qui victris non ledetur à morte secundo. 109. b. Caput 1.
Qui dilexisti nos, & lavisti nos à peccatis. 143. b. 197. a
Invadeo nunc cuere aurum ignisum. 143. b. 3.
Nomen habes quod vivas, & mortuus es. 205. a
Hic sunt, qui venerunt de tribulatione. 60. a. 7.
Ei vidi, & audivi vocem vocis aquile volantis. 57. b. 8.
Qui fuit, venit. 162. a. 12.
Ecce mortui, qui in Domino moriuntur. 129. a. 14.
Exite de Babylone, populus meus. 104. a. 18.

F I N I S.

INDEX
RERVM ET VERBORVM
MEMORABILIVM, QVÆ IN FR. HECTORIS
PINTI DIALOGIS CONTINENTVR.

A.

- A**ron in montis Hor fastigio mor-
tuus, quid designat. 12 a
de Abnegatione iuripius. 133. a b
Abraham filij duo, vnus ex ancilla, alter
ex libera, quid significant. 139. a
Academicorum opinio de Veritate. 119.
Acham legus transgressor lapidibus obrutus. 10. b
Achillem non potuisse nisi pedibus percuti, quid
significat. 116. a
Adam vnde dictus 11. b. cur cum singulis anima-
tibus nomina imposuerit, sibi ipse nullum impo-
suerit. ibid.
Adulatio vitanda, cur. 167. a
Adulatores in quo ab amicis differunt. 169. b. 170.
Adulatores in quam societate aoi conuersatione
minime recipiendi & admittendi. 167. b. 168.
Adulatores olim Siciliam & Romam deleuerunt
qualiter. 168. b
Adulatorum conuersatio quàm periculosa. 169. b.
Æquitas, virtus admiranda. 52. a
de Affectibus bonis & prauis. 116. a
Affectiones quomodo prauæ sunt, nisi ratione mod-
derentur. 114. a. b
Afflictio quam bonæ affectus, iuxta Gentilium te-
stimonia. 63. 64.
Afflictionibus & ærumnis lætantur sapientes, ref-
que secundas timent. 61. b
Alicuius quo favore à Carolo Magno profecutus.
154. a
Alexander Scotorum Regis filius mundum abdicat,
& in Monasterium se recipit. 125. b
Alexandri Magni liberalitas. 48. a. amor erga E-
phestionem. 69. a
Alexandri facta Iul. Cæsarem ad insuditos bello-
rum effectus excitauit. 154. a
Alfonfus Enricus Lusitanæ Rex magnus eleemo-
sinarius. 131. a
Amari, vel amare, quid præstantius. 193. b. 194. a
Amasis Egypti Rex idola mendacia destruxit.
168. b
Ambicio quàm perniciofa. 173. b. 174. a
Amicitia vera ac perfecta, quæ. 173. a
Amicitia eruditiorum & victæ prædiorum vi-
rorum secunda est. 194. b
Amicitia & Amor in quo differunt. 171. d
Amicitia concordia quàm grata ac lucunda Deo.
15. a. b
Amicitia species quot, & quamnam vera, & fru-
ctus quos secum adducit. 164. 165.
Amicitia leges. 165. 166.
Amicitia figura explicatur. 171. a
Amicitia quorundam antiquorum adinuicem.
173. b. 174. a
Amicus amicum sicut seipsum debet diligere.
174. 175.
Amicus an se pro amico debet morti obicere. 175.
Amici quo pacto amicis paritro esse debent. 163.
164.
Amici veri quinam. 65. b
in Amicorum electione quæ cura seruanda.
179. a. b
in Amicorum conseruatione, qui modus seruan-
dus. 181. 183.
Amicorum seueritas & sermocinatio qualis esse
debet. 180. b
Amici quomodo fidem adhibere debent homines.
181. 183.
de Amici factis. 165. 166.
Amor necessarius inter homines. 15. b
Amor proprius quæ incommoda adfert. 180. a
Amor diuinus per ignem designatus. 197. b
Amoris mundi incommoda. 96. 97.
de Amore Dei. 195. a. b. 197. a. b
de Amore in patriam exempla. 175. a
Amores duo ciuiles et duas diuersas construxerunt.
91. a
Anchurus Regi Mide filius se pro patria morti
obiccit. 175. a
Angerone status cur os habebat occlusum. 121. b.
122. a
Anima, mundæ amplitudine repleti non potest. 19.
b. Iolo Deo satuior. ibid.
Anima multo quàm corpus præstantior & nobi-
lior. 14. b.
Anima quid est. 14. b
Anima cur cum linea recta & circulari à Platone
comparata. 121. b. 123. a
Asmanium quorundam brutorum gratitudo erga
benefactores. 177. a. b
Animus vasi aut dolio perforato comparatus. 16.
Archita. 48. a. b
Annulus quem maritus dat nouæ nuptæ, quid si-
gnificat. 105. 106.
Annulorum inuentio & antiquitas. 65. b. 106. b.
207. a. b
Antiquitatem Romæ diuino. 151. 6. 151. a. b
Apoloniarum, qui à Religione deficient, ordinemque
vituperant,

INDEX RERV

vituperant, admonentor ac reprehenduntur.
 15. a. b. & seqq.
 Apolloni cor duodecim fuerunt. 114. b. 215. a. cur fil
 terre dicitur. 114. b
 Aqua & igitur quid apud veteres designabant. 207.
 b. 208. a
 per Aquas iurare Gentilium dijs consuetum, qua
 re. 220. a. b
 Aquilæ Imperialis caput duplex, & eius ratio. 221.
 b. 222. a
 Araneæ Mineræ odiosa, cor, & quid denotat.
 156. a
 Arca Noe, figura Ecclesiæ militantis. 140. a
 Archilochus Poeta exilio damnatus, cur. 102. a
 Arcus celestis allegorizæ & significationes. 70. b
 Argutz quid damni afferunt. 157. a
 Aristides ab Atheniensibus Telegatus. 176.
 Aristoteles se in Euripum proiecit, quare.
 152. b
 Arma spiritualia quæ. 128. b
 Artes de scientiæ cum virtute debent coniungi.
 156. 157.
 Athenarum ditatio. 252. b
 Avaritia unde gignitur. 16. b
 Avaritia vbiq; perniciofa, sed maximè in Prin
 cipibus & Prelatis. 48. b
 de Avaritia & cupiditate plura. 121. b. 122.
 Auditos quomodo efficitur. 7. a
 Aurum iudicium falsi potest. 6. b

B.

Babylonis destructio quid significat. 203. b
 Bacchus quis, & cur ei gentiles obliuionem &
 lyneceom dicabant. 215. b. 226.
 Bajazetis Turcarum Rex à Tamburlao captus.
 26. a
 Barcinonæ ciuitas à quo condita, & unde sic dicta.
 207. b
 Belisarius in miseram conditionem redactus.
 64. b
 Bibliothecæ quædam antiquæ commemorantur.
 149. a. b
 Biblis in fontem conuersa, quid denotat.
 100. b
 Bonitas omnis in centro, pulchritudo in circulo.
 11. b
 Bonum quid est, & à quo. 233. a
 Bonum est per seipsum communicatum. 17. b
 Bona vera quæ sunt, & quæ falsa. 234. b.
 235. a
 Bonorum & finium genera duo. 233. b. 234. a
 de Bonorum premio ac remuneratione. 39. a. b
 Boues à Germanis olim uox noctis mitti solet,
 quid designabant. 208. a. b
 Bonum capita cum fructibus filo appensus, quid
 mythologicè. 208. b
 Bubo cur Minoræ dicatur. 210. b

C.

Cæci multo perfectiores quam oculati. 10. b.
 11. a
 Capiti vni subiunguntur omnia. 31. a. b
 Capitulum Romæ quale opus, & à quo constitru
 ctum. 235. a

Carni cura non habenda. 29. a
 Carthago à Scipione diruta. 124. a
 Catonis Magni Censorij commendatio. 76. a
 Centauri ad quid ab antiquis efficti. 277. a
 Chore quid significat. 99. a
 Christus ad quid incarnatus. 17. b. 18. a. & cur in
 Caluarie monte mortuus. 18. a. per agnum Pas
 chalem designatus. 18. b. vera spes nostra, ibid.
 pallus inter duos latrones. ibid. & 19. c. quali
 ter amandus est. 21. b
 Christus cur amarè flevit, cum Lazarum resuscitauit.
 35. b
 Christi humanitas, & incarnationis eius myste
 rium. 143. 144. b
 Christo quomodo inferendum. 10. a. b
 in Cabo & pora quanta antiquorum frugilitate.
 227. a. b
 Ciuitates quid sunt, ex Solone. 124. a
 Claudij Imperatoris numisma explicator. 200. a
 Clementia quantum Principi conueniat. 202. b
 de Clementia Principum plura. 40. 41.
 de Cognitione sui multa. 12. a. b. 13. & seqq. 152. b
 de Cognitione vera naturæ humanæ. 147. a. b
 Concordiæ dogmata & excellentia. 25. b. 26. a
 Conimbriz Academia. 87. b
 Conscientiâ propria confirmari, quanta est confir
 matio. 68. a
 Consiliarij Principum qui esse debent. 154. b
 Consulorum Deus, & eius xdes. 6. a
 de Constantia in virtute. 196. a
 Contemplatio, seu vita contemplatiua quàm ex
 cellent. 72. 73.
 Contemplatio ad hominem spectat iuxta excellen
 tiorum animæ potentiam. 82. 89.
 Contemptus mortis. 138. 139. auctoritibus quo
 rum Philosophorum elucidatur. 139. 140. & seqq.
 Contemptus numerandorum rebus & sigoris diui
 narum litterarum explicatur. 94. 95.
 Cor nostrum mappæ Geographicæ comparatum.
 125. b
 Corpus, thesa ac vas animæ. 14. a. b. instrumen
 tum. b
 Corpora viuorum, sepulchra sunt mortuorum.
 103. b
 de Correctione fraterna. 178. a
 à Creaturatum consideratione ad illam Creatoris
 quo pacto debemus transigrare. 93. 94.
 Critobulus casimios Medicinæ Magister. 191. a
 Crociatus vitæ humanarum historiarum auctores
 te ostenduntur. 104. 108.
 Cruciatu & labores diuitiarum quanti. 122. b. 123.
 de Crudelitate Principum. 40. 41.
 Crux, baculus cui inuiti & adherere oportet. 155. b.
 eiusque figure variz. ibid.
 Crux per extensionem brachiorum Iacobi in be
 nedictione Ioseph filij designata. 209. b. per vir
 gam Moyfi. ibid.
 Crucis varia mysteria exponuntur. 209. b. 210.
 Cupiditas diuitiarum quàm longè serpsit. 120. b
 Cupiditas habendi mala gignit. 16. b
 Cyri Persiarum Regis res gestæ, & mors. 101. b

D.

Dæmonis & Pythiæ amicitia adiuncte quan
 ta. 175. a. b
 Darius ab Alexandro debellatus. 86. a

INDEX RERVM

Davidis de Goliath gigante victoria. 59. a
 Deiciſio. b.
 Delphini fortè complicatis anchora in numis
 Titi Veſpaſiani ſculptus, quid ſignificat. 6. a
 Democritus ſeipſum obſecrauit, quare. 10. b. 11. a
 Deus qualiter ab Aegyptijs figurabatur. 4. b. 10. b
 Deus ſolus diligendus. 197. a. b
 Deus quomuis terram impleat, tamen decet præ-
 cipue cælos habitare, cur. 102. b
 Deus ſummus vnus ſupra omnes deos ab Ethnicis
 ſapientiorib. creditus. 103. a
 Deus eſt ipſa bonitas. 11. b
 Deus cū apparuit Moysi potius in Rubo quàm in
 alia planta. 112. a. b
 Dydimus Alexandrinus ab vtero matris cæcus. 11. a
 Diſcipuli cent ſeptuaginta duo fuerunt. 115. a
 Diuitiæ, quænam, & quor pericula ſecum ferunt.
 139. a. b. & qualiter à Chriſtianiſ haberi poſſunt. 140. a
 Diuitiæ veræ in quo conſiſtunt. 120. a. b
 Diuitiæ quos labores & cruciatus ſecum adferant.
 121. b. 122. b
 Diuitiæ cur ab hominibus relinquuntur ob reli-
 gionis monaſticæ profeſſionem. 241. b. 242. a
 de Diuitiarum contemptu. 121. b. 124. a
 de Diuitijs quid ſacra Scriptura referat. 124. b.
 242. a. quid de ijs auctores cum Chriſtianiſ, tum
 Gentiles ſcripſerunt. ibidem
 Diuitiæ veræ bona non eſſe oſtenditur. 240. a. b.
 241. a
 Docti qua in æſtimatione apud quosdam Principes
 habent. 151. 154
 Docti quidam magni & diuerſi vitijs obnoxij. 157.
 158.

E

E Leemofynæ laudes. 112. a. b. 113. a
 Emanuclis Luſitanorum Regis deuotio & hu-
 militas. 175. a
 Epistolæ quædam Religioſi ad amicum. 186. 187.
 188.
 Epistolarum, quibus amici ſibi adinuicem ſcri-
 bunt, vtilitas. 186. 187.
 Euangelij primi Conſeſſatores qui. 157. b
 Euangelij cur quatuor fuerint. 157. a. b

F

per Fabam quid designabant antiqui. 213. a. b
 Fabas abſtinere quid apud Pythagoreos. 213. b
 de Fallacijs mundi, antiquarum hiftoriarum ex-
 empla. 81. 86. 93. 94. 109. 110
 Fama bona præſtantior omnibus diuitijs. 102. a
 Fauoris Principum inconfiſtantiæ & varietas. 147. b
 148. a
 Fauorem principum verum non eſſe bona oſtendi-
 tur. 242. b. 249
 de Felicitate quid ſenſerunt Philoſophi gentiles,
 & quid circa eam vere tenendum. 258. b. 259
 Feſtinandum eſt leuè. 6. a
 Fides qualiter amicis eſt adhibenda. 184. 185
 Fides per annum designata. 206. a
 Flamines Diales à quo inſtituti, & eorum inſignia.
 113. a
 Franciſci Petrarchè ſcripta commendantur. 147. a
 Frugitras antiquo uſu in cibo & potu. 227. a. b
 Fuga mundi. Vide Mundus.

Fuga ſuiſpſius.

131. b. 132. a

G

G Eneris humani debita Chriſtus perſoluit.
 54. a
 Gentiles neque veris virtutibus mortalibus, neque
 vetis bonis præditi fuerunt. 155. a. b
 Gentilium conuerſio ad fidem quomodo in veteri
 Teſtamento prædicta. 155. a. b. 156. a
 Germani, cur ſoliti erant antiquitus uouere nupre
 duos bonos mittere. 102. a. b
 Gloria immortalis quæ via in hoc mundo acquiri
 poteſt. 113. a
 Gloriæ fundamentum in quo conſiſtit. 67. b
 Gratiſtudo beatorum animantium erga benefacto-
 res. 177. a. b
 Gubernator Reipublicæ quinam inſer cæteris
 præoptandus, & qualis eſſe debet. 41. b. 41. a. b.
 Chirurgo comparati. 51. b
 Gubernatoris optimi qualitates quæ. 101

H

Hannebalis faciura, tergeſtæ, & mori. 101. a
 Hedera quid apud antiquos ſignificabat. 113. a. b.
 114. a
 Hercules in Oeta monte concrematuſ. 78. a
 Hercules ſtatua cum pelle leonũ & tribus po-
 nũs aureis. 183. a. euſque ſignificatio. b.
 Heremi pulcher deſcriptio. 68. a
 Heremitarum præſcorum qualitates. 27. b
 Hierico deſtructa priuſquam terra promiſſionis
 attingeretur, quid ſignificat. 80. b
 Hieroglyphica Aegyptiorum. 102. b
 S. Hieronymi monaſterium in monte Sinter deſ-
 cribitur. 184. b. 185. a
 Hippocrates quanti ab Attaxerce Perſarum rege
 habituſ. 113. b
 Hiftoriæ fructuſ & vtilitaſ. 79. a
 Homerus cæcus fuit. 17. a
 Homorũ de dictuſ. 11. b. terra eſt. 13. a. parua mun-
 duſ. 14. a
 Homo quid ſit. 121. b
 Homo cur corpus habet in celeſtia directum. 26. b
 aibor eſt in uerſa. ibidem. & 17. a
 Hominiſ fabrica quantæ excellentiæ & dignitatiſ.
 14. a
 Hominiſ reſectatio, ac præſtantia ſub corpora-
 libuſ creaturiſ. 251. 252. a
 Hominiſ imbecillitaſ ſecundum corpus, præſtan-
 tiaque ſecundum animam, quantæ. 251. b. 253
 Hominem veterem exuere, nouumque induere,
 quid. 252. a. 253. a
 Hominem ſeipſum negare quid eſt. 29. b
 Homines cur a bonis & diuitijs ſe abdicant, vire-
 lligionem monaſticam proſeſſantur. 241. b.
 242.
 Homines cur in ſacra Scriptura atbores vocantur.
 218. b. 119
 Hominiſ adiones quales ſunt, ex Democrito.
 184. a
 Honor verus quiſ. 191. b. in quo conſiſtit. 67. a
 Honoruſ eſſentia quæ. 66. a
 Honoruſ & Virtutiſ templa. ibid
 ad Honorẽ parandum au mori appetenda. 102. a
 Honoreſ mētuiſ occupari debent, non procurari.
 67. a
 Honorum illecebris diabolus primuſ homineſ
 tentauit.

ET VERBORVM.

tentavit. 67.a
Humilitas Iesu Christi quanta. 143.a.b
Humilitas pacis & concordie nutrit. 16.a
Humilitas excellentia & dignitas quanta. 16.a.b
de Humilitate obviat tranquillitatem ocellant. 142.143

I.

Iacob Patriarcha brachia ad modum crucis in benedictione filij Ioseph cor extendit. 109.a.b
de Idxis Platonis. 41.a.b
Ignis & aqua interpretatio antiquitas & noua nuptia tangebantur. 107.b.108
Ignorantia vera cum virtute conuoluit quae. 159.a
Ignorantia solertis modi duo. 147.b
Ignoratio sui quanta mala parit. 11.b.13.a
Imago Dei in quo consistit. 131.a
Incarnatio Domini inuisibilia nobis reddidit uisibilia. 17.b.18.a
Incarnationis, & mortis Christi mysterium. 143.
144
Ingenij acumen & subtilitas quibus periculis subijcitur. 155.156
Ingratitudo quantum est hominibus inimica. 175.b.176
Ingratitodinis exempla apud Graecos & Romanos. 176.a
Ingratitudinem quanto Deus odio persequitur. 171.b
Inimici in numerum pretiosorum thesaurorum ascribendi, cur. 63.a
Inimicorum habendorum utilitas quanta. 179.a
Iniuria & conuitia patienter tolerari debent. 136.a
Iniusticia mala. 38.b
Ioannes de Palermo heremita solitarius. 129.a
Ioannes 3. Lusitanorum Rex quanta probitate & pietate praestabat. 177.a
Ioannis tertij Lusit. Regis tempore cur studia in Lusitania floruerunt. 111.a
Iob. afflictionis & patientiae exemplum. 56.b.57.a
Iosaphat Orientis Rex a regno se abdicat, & interitum secedit. 116.b
Iosephus cum duobus latronibus in Aegyptum carceratos, quid designat. 179.a
Iosephus cur in Aegypto per Pharaonis salutem iuravit. 128.a.b. & cur ossa sua in terram promissionis deferri iussit. ibidem
Iosias idola ex altariis destruens, Christi saluatoris figura. 94.b
Iris gemma qualis, & eius proprietates. 116.a
Ismaelem cum Isaac ludere quid est. 19.b.10.a
Iudices ab omni corruptione, & lucri auiditate alieni esse debent. 117.b.118.a
Iudicij staraz cur sine manibus ab antiquis Thebanis elidit. 117.a.b
de Iudicij vltimi die, & quae in eo agentur. 140.b. 141
Iulius Caesar post quinque Imperij administrati menses iugulatus. 114.b
Iupiter quomodo a Cretensib. pangebatur. 6.b
Ius naturale quod est. 194.b
Ius civile an excellentius Medicina. 190.191.192
Iuris Ciuillis laudes. 192.193
Iusurandum Deorum Gentilium cur per faciem Stygium fiebat. 120.a.b
Iustitia quid est, vniuersa sumpta. 37.b. & in quo

potissimum consistit. 39.a
Iustitiae definitio secundum leges. 37. b. ex Platon. ne. 34.a
Iustitiae palebra descriptio. 38.b
Iustitiae laudes. 33. b. & sequi
de Iustitia loqui non sufficit, sed etiam postea de re necessum est. 37.b.34
Iustitia & misericordia Principi debet esse annexa. 101.a

L.

Laban mundi typus. 31.b
Labor hominib. necessarius, ad quid. 36. a. bonam famam gignit. ibidem
Labor per bonum designatus. 108.a.b
Laboris laudes. 114.115
Labores nulli, qui non vinci possunt sapientia & constantia. 63.b
Larix arbor quae, & eius proprietates. 61.x
Leges quum extimae ac praestantes sunt. 199.a
Legum virtutes quae. 48.b
Legum ciuiliu & canonicarum finis quis. 194.b
Legislatores antiqui cur dicebant leges à Deo quo sibi datas fuisse. 193.a
Leones aliqui magna hominibus habendae gratiae signa quondam ostenderunt. 177.a.b
Liberalitas in Principe relucere ac splendere debet. 47.b.48.a
Libertas per galerum ab antiquis designata. 100.a
Libertatis praestantia. 171.b
Libri Gentilium quomodo legendi. 118.119
Librorum bonorum utilitas, & lectionis malorum detrimentum. 110.b.112
Lisbona ab Vlyssae constructa. 89.b. totius emporium mundi. 90.a
Litterarum studia cur tempore Alexandri floruerunt. 120.b
Loquacitatis nimis periculum. 83.a.b.84
Luctum immoderatum vitari debet. 180.b
Ludouicus Fracior Rex, magnus elemosynarum. 131.a
Lugduni Galliae ciuitatis situs. 146.a
in Lusitania quid notatu dignum. 89.b
Lynx cur Baccho dicabatur. 127.b

M.

Magi Orientis cor tres fuerunt. 114.a.b
de Malorum supplicio & punitione. 39.a
Marcus Curius ob seculum à Roma laudatus. 74.a
Marci Bruti vnus ex cooperatorib. nummos interpretatur. 199.b.200.a
S. Mariz Magdalenae poenitentia. 199.b.200.a
Maritus cur nouae nuptiae det annulum. 107.b.108.a
Massiliae urbis situs. 107.a
Mathematicae disciplinae Principi necessaria. 49.a. b.50.a
Medicina an excellentior Iure ciuili. 190.191
Medicinae inventio, & qui de ea scripserunt. 190.191.192
Medicinae antiquitas quanta. 191.b
Meditationis utilitas. 96.a
Mineris quid mythologiae designat. 132.a
Minerum imago à Phidia picta. 47.a
Minotauri fabula, & eius explicatio. 129.a
Misericordia diuina erga oos, quanta. 70.a

ET VERBORVM.

premio, aut punitione malorum. 39. a. b.
 Principis officium, & pericula ipsius vitæ. 44. a. b.
 45. a. b. munus præcipuum quod. 51. b. 51. a.
 Principi quæ magis cōueniunt, clementia, an crudeli-
 tas. 46. 47.
 Principes quæ in æstimatione olim viros doctos
 habebant. 153. b. 154.
 Principes fœpissimè ouillum habent, qui eis verita-
 tem promat. 141. a. b.
 Principes basibus & fundamentis ædificij compa-
 rati. 45. b.
 Principes humiles, perbumani, & omnibus noui-
 tatibus alienari esse debent. 46. 47. liberates
 quoque. 47. b. 48. a. b. Marbemaricijs disciplinis
 imbuti. 49. a. 50.
 Principum consilij quos esse debent. 154.
 Prophetie in Christo adimpletæ. 156. b. 157. a.
 Prosperitatem inconstantia quanta. 114. a. b.
 Prolomei Philadelphi Bibliotheca. 149. b.
 Pulchritudo quid, & quot eius genera. 135. b. 136.
 a. b.
 Pulchritudinis pericula & incommoda, inconstan-
 tiaque ac breuitas. 137. a. b. 138. a.
 Pulchritudinem quoque pædo Philosophi descripse-
 runt, & quid de ea iudicant. 138. a. b.
 Pyladas & Orestis amicitia recipi oca. 174. a.

Q.

per **Q**uæternarum numerum iurabant Pytha-
 gorici, quare. 110. b.
 Quies nulla est in mundo. 55. b.
 Quies permixta & licita quæ. 146. b. 147. a.
 Quies solitaria quid proficit. 14. a.

R.

Rameses quid significat. 18. a. b.
 Recreatio qualis debet esse. 146. b.
 Regiminis optimi harmonia. 100. b. 101. a.
 Religio quid, & unde dicitur. 16. b. 17. a. 11. a.
 Religiosis finis quis est. 10. b.
 Religione cur plurimi iam ad virtutis discipli-
 nam promoti dimouentur. 16. a. b.
 Religiosorum comparatio cum sole. 18. a.
 Religiosis distractio & separatio quasi inflex. 17. a.
 Remedy fons in aduocatus. 161. a.
 Rerum humanarum diuisio. 8. a. b.
 de Rerum humanarum rolerantia. 135. b. 136.
 Respublica qualiter à Platone describitur. 43. a.
 Roma à Gothis euerfa. 114. a.
 Romani antiqui quibus modis Imperium dilata-
 runt & conseruauerunt. 154. a. 55.
 in Robo cur apparuit Deus potius quam in alia
 placota. 111. a. b.

S.

Sal quid in latina scriptura designat. 214. b. 215.
 a. b.
 Sal in sacrificijs antiquis adhiberi solum, quare. 115. a.
 Salis sedus quodnam, & cur sic dicitur. 215. a.
 Salamandra quale animal. 61. a.
 Sapientes veri quoniam sunt. 116. b. 117. a.
 Sapientes an affectibus & passionibus mouentur. 116. b. 117. a.

118. a.
 Saturno immolantes cor aperto erant capite. 116. a.
 Scientia mundana, dementia est. 147. b.
 Scientia vera quamvis. 148. a. b.
 Scientia vera iorer vera bona numerari debet. 144. b. 145. a.
 Scientia cum virtute debet coniungi. 156. 157. 159. b.
 Scientia cum diuino amore & profunda humilitate
 coniuncta esse debet. 151. 153.
 ad Scientiam qui promoueri curant, vt vanitates
 adipiscantur, in quo erant. 155. 156.
 Scientiam mundi esse ignorantiam, ostenditur. 143. b. 144. a.
 Scipio Africanus propter solitudinem laudatus. 76. a.
 Scriptura corpori & animæ comparata. 30. a.
 Scripturæ sensus duplex. ibid.
 Seneca, Magister vitæ. 74. a.
 Senectutis templum in iouula Cades. 149. b.
 Septuaginta Interpretum versio, & eius auctori-
 tas. 149. b. 150.
 Sermonis præstantia. 21. b. 81. a.
 Serpens in elephantem surgens, in Cajo Caligula
 nummis sculptus, quid significat. 116. a.
 Signa miracula, quæ in nativitate & morte Christi
 contingere. 157. b. 158.
 Silentium in tribulatione obseruari debet. 111. b.
 Silentij utilitas. 83. a. b. 133. b.
 de Silentio in secretis. 118. b.
 Solatium verum quod. 101. b.
 Solatium vitæ solitariæ quod. 119.
 Solariorum falsorum inconstantia. 109. b.
 Solitudo Religiosis necessaria. 27. a.
 Solitudinis siue contemplationis excellentia. 71.
 71. 76. a. b. 77. 78.
 Solitudo & secessus ab antiquis quanti facta. 78.
 a. b. 77. 78.
 Splendor verus non ex patris gloria, sed à vera vir-
 tute dimanat. 151. a. b. 151. a.
 Stella quæ Magis apparuit, qualis fuit. 114. a.
 Stephorus quanto in pretio apud Agrigentinos. 153. b.
 Stoicorum opioiooes de tranquillitate animi. 111. b.
 111. 113.
 Stoicorum cum Peripareticis eohærentia. 117. b.

T.

Tabolæ primæ præceptorum cur strædæ, alie
 vero conseruatur. 212. 213.
 Thesei nauis qualiter Atheniensibus conseruata. 116. b.
 Tranquillitas cellulæ monasticæ quanta. 14. a. b.
 Tranquillitas vitæ in quo consistit. 110. 117. b. 118.
 Tranquillitatis fundamentum quod. 112. a.
 Tranquillitatis vitæ proprietates, & quantum inuol-
 gare necesse, ne eam amittamus. 110. b. 117. a.
 de Tranquillitate animi Stoicorum opinioes. 111.
 b. 111. & seq.
 Tribulationis cum patientia perpelle boni, quod
 160. 161.
 Tribulationes semper fuerunt, vt hoc tempore. 184. a. b.
 Tribulationum utilitas quæ de quanta. 56. a. b. 57. a.
 60. a. b. 61. & seq.
 Tribulationum effectus varij. 61. 62. 63. 64.
 in Tribulationibus nostris ad Deum est accurren-

INDEX LOCORVM

dm, quo pacto.	70.a.b	Vita quorū excellētiō, solitaria, in publicā.	7a.
Tristitię status qualis, & cur ei os obſignabatur.		Vita carnis, mori animę.	29.b
211.b		Vita nostra, peregrinatio est.	57.b 58.a
		Vitę requies & tranquillitas in quo confistit.	109.
		110. Vide Tranquillitas	
		de Vitę desiderio.	118.b
		de Vitę breuitate.	109. 110.
		Vitę actiue comparatio cum contemplatiue.	86.b
		87. & seq.	
		Vitę solitarię excellētię. 71. b. 73. 76. 77. & seqq.	
		authoritatibus sacre scripturę comprobator.	79.
		80. ooui testamenti exemplis.	81. 82.
		Vivere in nobis sine nobis debemus, qualiter.	29.a
		Vlula. cur sub leone depingebatur ab antiquis.	
		210.b	
		Vlyſſes de omnibus laboribus suis victor, Minerva	
		duce, quid denotat.	61.b
		Voluptas Dea, & cur in eius templo Angerona	
		tua collocabatur.	221. b. 222.a
		X	
		Xenocrates magnam auri copiam ab Alexan-	
		dro oblatam respicit, quare.	172.a
		Z	
		Zeno ob iacturam mercium letus.	77.a
		Zeno quanto in precio fuit apud Atheos	
		154.a	
		Zopyri amor erga Darium quatuor.	69.b

FINIS.